This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

https://books.google.com

Digitized by Google

Slav 8101.59

HARVARD
COLLEGE
LIBRARY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

8028
98

NEVEN

ZABAVNI I POUČNI LIST.

PÈRVO-GODIŠNJI TEČAJ.

HARVARD UNIVERSITY LIBRARY 8 MAY 1953
1852.

UREDNIK

MIRKO BOGOVIĆ.

U ZAGREBU.

Narodna tiskarnica dra. Ljudevita Gaja.

1852.

(99)

Digitized by Google

Δ
Slav 8101.59 (1852)

FAS S

Digitized by Google

KAZALO.

Pěsme.

Umětne:

Pěsma o Nevenu. Od M. B. (br. 1.)
Kletva peru pěsnikovom. Od Ivana Těrnskoga.(2.)
G-a. Od St. Vraza. (3.)
Struk Nevena na grobu St. Vraza. Od Ivana Těrnskoga. (4.)
Brižnoj majci. Od M. Bana. (5.)
Najsladji glasi. Od Iv. Filipovića. (6.)
Žalostinka. (I.) Od Vl. Vežića. (7.)
Karicanje za J. Kollárom. Od ml. I. A. Berlića. (7.)
Moje gusle. Od M. Bana. (8.)
Blažena slobodica. Od Ivana Těrnskoga. (9.)
Žalostinka. (II.) Od Vl. Vežića. (10.)
Pozdrav B. A, O. B, i I. A. B. Od Gj. Kranjčića.(10.)
Ljubav mladjahna. Od Ljud. Vukotinovića. (11.)
Uzori. Prev. od Ivana Těrnskoga. (11.)
Josipi. Og L. Š. (12.)
Utěha. Od P. Preradovića. (13.)
Zdravica. Od Ivana Těrnskoga. (14.)
Molba potoku. Od M. Bana. (15.)
Dobrovoljkam rěčkog kazališta. Od Nikole Boroevića. (15.)
Těrnkovoj čaši. Od Ljud. Vukotinovića. (15.)
Najsladja pěsmica. Od Ljud. Vukotinovića. (16.)
Rěka. Od Nik. Boroevića. (17.)
Prepirka. Od Ljud. Vukotinovića. (18.)
Cěrnogorac Lovćenu. Od Gj. S.-ća. (19.)
Suze nad grobom B. A. Od Gj. Kranjčića. (19.)
Naš život. Od Iv. Filipovića. (20.)
Najdraže od troga. Prev. od Iv. Těrnskoga. (21.)
Molitva majke. Prev. od Jos. Marića. (22.)
Sěćaj se mene. Od Vlad. Nikolića. (23.)
Zadovoljnost. Od Ljud. Vukotinovića. (24.)
Nad grobom mile supruge. Od M. Stojanovića.(24.)
Sěrbstvu. Od Janka Tombora. (25.)
Zagreb. Od Nik. Boroevića. (26.)
Udaljenoj. Od. Vlad. Nikolića. (27.)
Krakowiaki. (I.) Prev. od M. B. (27.)
Nevěra kažnjena. Od M. Bana. (28.)
Krakowiaki. (II.) Prev. od M. B. (28.)
Što vam fali? Od M. B. (29.)
Sin na grobu majke svoje. Od A. Ć. (30.)
Dva gavrana. Prev od Ivana Těrnskoga. (31.)
Na te mislim. Od Vlad. Nikolića. (32.)
Krakowiaki. (III.) Prev. od M. B. (32.)
Milkina pěsma. Od Gj. Rajkovića. (33.)
Njen pogled. Od Iv. Filipovića. (34.)
Ljubav muža. Od Ljud. Vukotinovića. (35.)
Neočekivana sreća. Od M. Bana. (36.)
Mati i sin. Od Vlad. Nikolića. (37.)
Odlazak. Od M. Bana. (38.)
Kraljević Marko. (Ulomci dramat. eposa). Od P. Preradovića. (38. 39. 40.)
Moć ljubavi. Od Iv. Filipovića. (39.)
Utěha u naravi. Od M. B. (40.)
Krakowiaki. (IV.) Prev. od M. B. (40.)
Poslědnji dan mladosti. Od M. Bana. (41.)
Krakowiaki. (V.) Prev. od M. B. (41.)
Puštenica. Od V-va. (42.)
Ljubezne želje. (I—V.) Od Iv. Filipovića. (43.)
Uslišena molba. Od Ivana Těrnskoga. (44.)
Grob prosjaka. Od Vlad. Nikolića. (45.)
Smrt cěrnoga Gjorgje. Od Iv. Těrnskoga. (46.)
Jesenske noćne misli. Od M. B. (47.)
Rukopis Kraljodvorski. (Ulomci: Ulrik i Boleslav. — Beneš Hermanov. — Jaroslav). Prev. od Ivana Těrnskoga. (47. 48.)
Salomon. (II. VI. XXVIII. LXIV.) Prev. od M. B. (47.)
Na moru. Od Janka Tombora. (48.)
Moj stanak. Od Vlad. Nikolića. (49.)
Žalostnici udaljenoj. Od M. Bana. (50.)
Plitvička jezera. Od Ljud. Vukotinovića. (51.)
San. Od Janka Tombora. (52.)
Dokle — dotle. Prev. od M. B. (52.)
Na izmaku godine. Od M. B. (53.)
Krakowiaki. (VI.) Prev. od M. B. (53.)
Zagonetke: (I—XII.) Od Ivana Těrnskoga. (3.4 8.11.14.17.33.37.44.46.52.)Od A.M.(22).
Odgonetke: Od M. T. (6.) Od T. Š. (9.) Od S. Novotnoga. (10. 14.) Od A. M. (20.)

Narodne:

Ženitba Budimlije Jove. (8.)
Uskok Karlman. (10.)
Ivanović iz Dobrote i Hadjiibraim. (13.)
Marica děvojka (15.)
Bademova grana. (17.)
Sužanj. (22.)
Sirotica Marica. (24.)
Sunce i děvojka. (27.)
Ženitba Senjanin Ivana. (30.)
Tri kćeri Omer-begovice. (35.)
Marko znade što je za děvojku. (37.)
Kaludjer i ovčar. (38.)
Kraljević Marko i njegova majka. (40.)
Kovačević Pero. (44.)
Ahmet momče i Antula děvojka. (45.)
Dva brata Senjanina Pavle i Mikoljreljanovići.(46.)
Děvojka kudi momče jezičavo. (51.)
Bogdanova majka i neznana delia. (52.)

Novele, pripovědke, narodne pověsti, historičke čertice i pričice.

Bojdak Gojko. Od M. B. (1. 2.)
Rafael i Fornarina. Prev. od M. B. (2.)
Kohod Od Iv. Filipovića. (3. 4.)
Kanka. Od B. Atanackovića. (3. 4. 5.)
Maria Stuart. Prev. od M. B. (3.)
Horace Vernet. Prev. od M. B. (3.)
Ljuba. Od M. Stojanovića. (5.)
Vuk Senčević. Od M. Stojanovića. (6.)
Sin Begler-Bega. Prev. od Ognj. Bartulića. (7.)
Poraz Turakah kod Dunaja. Prev. od B. Antolkovića. (7. 8.)
Bunjevka. Od B. Atanackovica. (8. 9.)
Tri brata děle baštinu. Od M. Stojanovića. (8.)
Derviši carigradski. (8.)
Slovo o puku Igorevu. Prev. od Og. Ostrožinskoga. (9. 10.)

Su žanj. Od M. Stojanovića. (10. 11.)
Četiri ludjaka. Prevod. (11.)
Očarani grad. Od D. K. Šp-ra. (12.)
Brijač. Od M. Stojanovića. (12.)
Marina carica. Prev. od Mih. Riesela. (13.14.15.)
kralj Vladislav. Od M. Stojanovića. (13.)
Derviš i Kaludjer Od M. Stojanovića (16.)
Bekri Mujo. (16.)
Nesretna ženitba. Prev. od Vl. Vežića. (17.)
Bratja i blago. Od M. Stojanovića. (17.)
Atamontade. Prev. (18.19.20.21.22.23.24 25.26.)
Ljubav koja uzvisuje. Prev. od D. K. Šp-ra. (18.)
Ženitba Stojanova. Od. M. Stojanovića. (20.)
Ivan i njegova dva priatelja. Od Iv. Mihaljevića. (20 21.)
Čudne ribe. Od Jos. Marića. (21.)
Neima tajne pod nebom. Od Jos. Marića. (22.)
Jedna noć u Mletcih. Prev. od D. K. Sp-ra. (22.)
Pustolovac. Od Vlad. Nikolića. (23. 24.)
Smèrt Rabina Ben Davida. Prev. od F. (24.)
Priateljstvo. Prev. (26.)
Zmaj od Noćaja. Prev. (26. 27. 28. 29.)
Tatari na piru. Prev. od F. (27.)
Nikola Zrinjski. (27.)
Otac i dèca. Od M. Stojanovića. (28.)
Tako ruža vene. Prev. od St. Novotnoga. (28.29.)
Hitac. Prev. od Val. Janežića. (30.)
Cèrvena suknja. Prev. od M. H. (31.32.33.34.35.)
Sokrat. (31.)
Vilim Kabestanski. Prev. od D. K. Šp-ra. (31.)
Dobra žena. Prev. od Jos. Marića. (31.
Hreljo na razkrižju Prev. od Og. Bartulića. (32.)
Neoženjen tèrgovac Prev. od K. J. Veselića (32.)
Fatalista. Prevod. (32. 33. 34.)
Plemenita Špartanka. Od M. Stojanovića. (33.)
Pritvorni stidljivac. Prevod (35.)
Grad Jastrebac. Od St. Frušića. (36 37.)
Nedužnost i sila. Prev. od D. K. Šp-ra. (36.)
Otac ubojica svoje kćeri. (37.)
Dezertirac Od P. Z. (38.)
Dva poljupca. Od B. Atanackovića. (39. 40. 41. 42. 43.)
Ognjeni zmaj. Prev. od Iv. Filipovića. (40.41.42 43)
Georgiana. Prev. od Ferd. Filipovića. (44.)
Petar Sapari. (45.)
Ženitba kneza Lizaria. (46.)
Cèrnogorska osveta. Od M. B. (47. 48.)
Stanica. Prev. od M. L. (48. 49. 50. 51. 52. 53.)
Božjak Morovićki. Od Janka Tombora. (50. 51.)
Grad Gotalovec. Od M. B. (49. 51. 52 53.)

Kratki životopisi znamenitih slavjauskih ljudih.

Katarina, kraljica bosanska. Od I. Kukuljevića. (1.)
Matia Langus. Od I. Kukuljevića. (6.)
Život i dèla J. Kollára. Od I. A. Bèrlića. (7.)
Adam Mickievič. Prev. od I. A. Bèrlića. (8.)
Cèrtice o Jánu Kolláru. Od I. Kukuljevića. (12.)
Vasilij Andrijević Zukovski. Prev. od M. B. (25.)
Nikola Vasiljević Gogol. Prev. od M. B. (37.)
Franjo Ladislav Čelakovski. Prev. od Šp-ra. (41.)
Josip Dobrovski. Prev. od D. K. Šp-ra. (41.)

Razni poučni članci o književnosti umětnosti, mudroslovju, starinah i bajoslovju.

Naša književnost u najnovie doba. Od M. B. (1.)
Nèšto o ilirskoj umětnosti. Od M. B. (1.)
Narodne poslovice s uvodom. Od M. B. (zatim poslovice u svih brojevih.)
Naš narodni jezik. Od M. B. (2.)
Jedan slavenski jezik. Prev. od M. P. (5.)
Naše narodno kazalište. Od M. B. (5. 6.)
Uvèti narodne prosvète. Od A. Ć. (6.)
Različne misli o sèrbskom pravopisu i jeziku. (11.)
Kratko krasoslovje. Od I. Macuna. (14.15.16.18.19.)
Jedna izmedju naših književnih bědah. Od Iv. Kukuljevića. (15.)
Slaveni. Od Kr. Jos. Veselića. (16.)
Nèšto o izobraženju nježnog spola. Od M. Stojanovića. (17.)
Svète ptice Slavjanah. Prev. od D. K. Šp-ra. (20.)
Opet nèšto o izobraženju nježnog spola. Od M. Stojanovića. (21.)
Jedna šaka pametnih rěčih. Pr. od M. B. (23. 24. 25. 27. 28. 31. 37. 38. 50.)
Spomenici davne književnosti Jugoslavenah. Prev. iz Šafařika. (32.)
Několiko rěčih o narodnom kazalištu. Od M. B. (34.)
Korist i način predavanja latinskih klasikah. Od Ad. Vebera. (35. 36.)
Nesreća i mudrost. Prevod (37.)
O važnosti pučkih školah. Od Iv. Filipovića. (39.)
Različiti časopisi Potrogradski. Pr. od K. D. Petkovića, Bugarina. (41.)
Sud o pozorištnom dělu Meirimi spisanom po M. Banu. Od Ad. Vebera. (42.43.44.45.46.)
Vojvodjanka. (46.)
Razgovor mudraca s rabinom. Prevod. (46.)
Izvadak iz pisamah Seneke i Lucia. Prev. (46.)
Několiko iskrenih rěčih. Od M. B. (47.)
Několiko rěčih o Meirini i o sudu o njoj podnešenom od Ad. Vebera. Od P. (50.)
Oproštaj sa čitateljem. Od M. B. (53.)
Razpisi književnih nagradah. (4. 34. 51.)

Poslanice putopisi i opisi raznih predělah i običajah.

Poslanice pobratimu D. M. u B. Od A. S. (I—V.) (9. 10. 21. 22. 25.)
Moskva. (23.)
Jedan večer na predgradu rěčkom. Od A. Ć. (29.)
Zora na Učki. Od A. Ć. (30.)
Putositnice. Od Ant. Nemčića. (34. 35. 36.)
Jutro na Kalniku. Od Ljud. Vukotinovića. (36.)
Poslanice uredniku Nevena M. B. Od K. D. Petkovića, Bugarina. (I. II.) (37. 47.)
Primorje i Lika. Od Ljud. Vukotinovića. (40. 44. 45. 46. 48. 49. 53.)
Izložba zaručnicah u Štokholmu. Pr. od O. B. (41.)
Pripovědaoci u Turskoj. Prev. od O. B. (41.)
Dvanajst indijskih zapovědih za žene. (46.)
Kraljeva Velika. Od Luke Ilića. (50.)

Feuilleton.

Slavjanske věsti.
U svakom skoro broju.

Različite věsti.
U svakom skoro broju.

Smèsice.
U svakom broju.

Bibliografia.
Ilirska, Ruska, Češka i Poljska manje više u svih brojevih.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni uredmik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi troškom Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 1. U Četvèrtak 1. Sěčnja 1852. **Tečaj I.**

Pěsma o Nevenu.

od M. B.

Neven nije ko ružica draga,
Lěr, karanfil ili sličnо cvěće,
Što se u sred perivoja blaga
Sa ponosom na svom busu kreće.

Neven ti je sasvim prosto bilje,
Niž se ono cvětom odlikuje
Ni mirisom, već ko god i smilje
Il kovilje — tako ti se štuje;

Al se ipak štuje i spominje!
U narodu svak nevena znade:
Što ovija ovdě skale sinje,
A tam opet cvětne hvoje mlade.

Neven ti se lahko pripitomi,
Kud ga metneš, odmah sve prikrije,
Ali — kad se jednom gdě udomi —
Izkorenit njega, — lahko nije.

Evo i Vami, bratjo i sestrice,
Neven-listak, primite ga milo,
Usadite slabahne mu klice
U ćućenjah domorodnih krilo!

Pa ćete na skoro vidit tada,
Kak se hoće Neven taj razplodit,
Te kakovim — ak nevara nada —
Još i plodom danas sutra urodit.

Samo trěba, da taj list ogrije
Ljubav Vaša, tad se i ledene
Svud nauko zime bojat nije,
Naš bo Neven, znam, da nepoveme.

Hajduk Gojko.

od M. B.

I.

Jeste li vaé štogod čuli o hajduku Gojku? — Nemislim! — A nije baš ni čudo, jer tko bi sve junake i hajduke znao što ih narod naš spominje! — Ta ima ih, kako kažu, uprav kao u dubravi lištje ili běla pokraj mora žala. Svaki skoro pre-

Digitized by Google

děl u našoj domovini ima svoje vilenjake, svoje glasovite junake i hajduke, što su někoč zemljake svoje, bilo u dobru ili u zlu, daleko nadkrilili.

Hoću dakle da Vam ono što o hajduku Gojku znadem, pripovědim. — Dogadjaji, što se u toj pripovědki napominju, nisu od jučer ili danas, već prošlog věka, k tomu sam i predmet ote pripověsti iz kolibe prostoga ubogoga naroda uzeo, a ne iz sjajne palače tako zvanih sretnih i obožavanih ljudih. — O sreći se obično malo kazati umie, nu tim više o tavnoj njezinoj polusestri, što ju nesrećom ljudi zovu. Premda je dakle taj naš Gojko od prosta roda bio, i premda se ono, što o njemu pripovědat hoću, već odavna dogodì, te od ono doba samotan grob tog hajduka blaga mati narav jur mnogokrat sněžno bělim i zelenim pokrivačom izměnice jur zastèrla, ipak se nadam, da će pogděkoji izmedju naših čitateljah rado čuti: zašto i kako je Gojko u hajduke pošao, šta je sve spočinio, kako li je najposlě zaglavio. — Sudbina ljudska, kad ju razmatrati stanemo, ukažuje nam se često u maloj slici mnogo silnia i zanimivia nego li u velikoj prilici, baš kaošto u naravi malo i većput sasvim neznatno bilje u naravoslovcu, čim ga oku bliže primakne, veće udivlenje pobudjuje, nego li ponosito cedrovo děrvo, što se sa visoke planine kadkad i oblakah maša. Al dosta o tom, tréba već jedanput da čitatelje sa hajdukom Gojkom pobliže upoznam.

U jednom slavonskom seocu izpod Našičkih planinah, živio je oko god. 1735. u malenoj kućici sa svojom ostarělom majkom udovicom, najlěpši najveselii i najznažnii momak tog sela, po imenu Gojko Smiljanić. Sve děvojke iz sela gledale su radostno i kucajućim sèrcem lěpoga Gojka, kad je gděgod uz njih prolazio, slušale su ga još radje, kad je muževnim svojim glasom koju narodnu pěsmu pod sěnitom lipom uz milozvučnu svoju tamburicu zapěvao, al su ipak najvoljile, kad je kod kakove osobite svečanosti, ili poslě težke radnje lětna dana, u večernom hladu veselo kolo vodio i mnogu šaljivu poskočnicu igrajući izpěvao. — Blago onoj děvojci, koja mu je za čas plesa drugarica bila, ona se je time medju ostalim děvojkama bolje ponosila i dičila, nego li da je, Bog zna, sa kako uglednim gospodičićem kolo igrala. Al nebi zaista ni čudo, jer takova kolovodje nebi još nikad u selu! — To su priznavali ne samo mladi ljudi, već — što će mnogo reći — isti starci i starice, štono su se obično kod tih zabavah vesele mladeži takodjer rado sastajali, oko nje posedali, pa gledajući radostno igre i šale njezine, medjusobno o prošlih lěpih vrěmenah razgovarali se.

Al nemojte misliti da Gojka Smiljanića, izim dosad navedenih tako rekuć tělesnih njegovih krěpostih, nikakovi duševni dari resili nisu. Jesu zaista! — jer je Gojko obće poznan bio kao najbolji sin, koi je slabu svoju staricu majku njegovao i dvorio da bolje nije mogao. Nu starica ga je zato i ljubila kao oko u glavi, ona se je uvěk hvalila š njime — tako, da su mnoge majke, slušajući ju, s težke boli, što takove sine uzgojile nisu, gorko proplakale. — Gojko je takodjer marljiv i radin momak bio, te je malo svoje gospodarstvo dobrim uspěhom obdělavao, pa uz to i običnu tlaku vazda točno obavljao. Sve te njegove krěposti još okruni osobita hrabrost i odvažnost, kojom se je Gojko u više prilikah jur odlikovao. —

Bilo je uprav prošle zime, gdě si je tom lěpom muževnom krěpostju na novo lice osvětlao. A to se je onako dogodilo: Spahia njegov, imenom Vladinić, želio je, da se škodljiva divja zvěrad, osobito medjedi i kurjaci, štono su raznovèrst-

nom njegovom blagu jur veliku štetu naneli, uništi, ili barem broj njezin umali, pa je u tu svèrhu veliku hajku u Našičkoj planini dèržao, kamo ga je i Gojko, kao poznan dobar lovac, pratiti morao. Nesrećom se dogodi, da něki stari i veliki medjed, potèrom razjaren, iznenada uprav pred spahiu Vladinića dodje. Taj se, premda inače takodjer lovac, strašne te zvěri u pèrvi mah tako uplaši, da zlo nanišani te medjeda samo lahko rani. Medjed time još više razdražen, prama spahii poleti da ga razdere, al u taj par na blizu stojeći Gojko pušku svoju na njega izpali, i premda ga ni on, inače kao najbolji lovac u cěloj okolici poznan, smèrtno nepogodi, ipak time očevidnu smèrtnu pogibeo od svog spahie odvrati, što se sada medjed, videći novog svog dušmana, od běsnoće i boli muklo uzlikajuć i kèrvavu pěnu bljujuć, prama Gojku krenù. Taj, znajući što će sad biti, baci suvišnu pušku na stranu, te ukočiv se kao gvozden stupac na svom městu, prispěvšeg medjeda čvèrstim svojim mišicama opaše i — kao strěla — hitro tèrgnutim izza pojasa nožem odozdo probode i obori.

Sva lovačka družba pohvali viteźka momka, a spahia ga k tomu još lěpo nadari, te mu zadatom gospodskom rěčju obečà: da će mu, dok bude živ, za taj junački čin, koj ga je od očevidne smèrti izbavio, zahvalan biti. — Al to su samo rěči bile, a rěči često, kako znamo, cèrno na bělom napisane, mnogo nevaže, kamo li prosto izuštjene! — Ta višeputah i najlěpše rěči pèrvi větrić, koj sa protivne strane dune, kao jesensko lištje raznosi, da im više ni traga ni glasa neima. — Baš tako se je, kako ćemo poslě vidit, za kratko i ovdě dogodilo.

Taj poslědnji hrabri i plemeniti čin Gojka osvojio mu je, ako je to moguće bilo, još većma sèrca ravnodušnih i dobrih žiteljah u malenom njegovom seocu, u kome sad gotovo nijedne majke nebi, koja — imajući koju kćer za udaju — nepoželi: da joj taj plemenit i hrabar momak zet bude. — O děvojkama ni neću da govorim, jer je skoro svaka manje više za Gojkom tajno uzdisala.

Tako prodje něko vrěme, bez da bi Gojko na to i pomislio, da koju děvojku obljubi. Al kao što svakom čověku, tako i našem Gojku onaj sat kucnù, koj često cělom dalnjem životu čověčjem odlučivi pravac daje, te ga ili lěvo ili desno poći sili. Tako jeste! — Mnogi sretno kroz valove različitih strastih ljubavi do ožudjene luke dospije, dočim drugi uz najbolju volju i najplemenitiu ćut na pučini života sa slomljenim veslom i skěršenim čamcem bez nade i spasenja utone.

Dakle i Gojku sunce žarke ljubavi sinù, i to iz očiuh lěpe Mare, kćeri obće štovanog starešine Blaža Radinića, komu je prije godine danah mila supruga i mati Mare umèrla. Lěpa ćerka Radinićeva je dobrotom, marljivostju, lěpotom i ostalimi kršposti sve děvojke u selu, uprav kao Gojko momke, nadkrilila, pa baš zato nije ni čudo, što se ta dvojica nadjoše i sdružiše. Al sad čujmo kako se to dogodi.

Bilo je uprav u selu proštenje, te je, kao što to obično biva, mnogo světa iz obližnjih selah onamo došlo, da tu narodnu svetkovinu svetkuje. Jarko sunce lětnjeg dana počelo se je jur prama zapadu nagibati. Sve što je mlado zdravo i veselo bilo pohiti sad u kolo, koje opet kao navadno, nitko drugi predvodio nije nego Gojko. — Gajde sviraju, kolo se naokolo kreće, lahke noge složno poskakaju i vesele se poskočnice ore, kad al eto — baš čim se je kolo lěpo zanihalo — uplašeni konji sa praznimi kolí, koje běše jedan seljanin iz obližnjeg sela pred seoskom kèrčmom na samu ostavio, kao bura upravo prama igrajućem kolu dolete.... Gojko

Digitized by Google

kao munja priskoči, i konje za uzde prihvatit htějući, bude od prevelike njihove navale srušen... Konji i kola prolete preko njega, i on ostà kao mèrtav na zemlji ležeć. — Dèvojke zavrisnu... Momci za kolima polete — a lèpa Mare ni glasak neizusti, već u pèrvi mah protèrne i kao pup od masline problědi, zatim Gojku priskoči, tu na kolena pade i glavu svoju na pèrsi njegove spusti. — To se sve u kratko vreme sbilo, al se ipak u taj čas sudbina dviuh sèrdacah odlučila.

II.

Gojko se za mala poněšto oporavi te opazi, da lèpa Mare, koja ga je više ljubila nego li što je do sad valjda i sama slutila, pokraj njega kleči i tiho gorke suze roni; na što pèrva zraka žarke ljubavi uz pèrkos velikoj tělesnoj boli koju je poćutio, iz očiuh Gojka sinù i Maru razgrijà, bez da bi on ili ona rěčcu izustili bili. Ova medjusobna izměna dušah bivala je na tiho — ali silno i za uvěk. — Za toga su već i drugi ljudi sa vodom došli, da Gojka njom škrope i s prividna mèrtvila probude. Poslě bolestnika kući odnesu, gdě se je skoro na utěhu majke, i sad već možemo reći: tajne ljubovce njegove, lěpe Mare, pokazalo, da je Gojko, istina Bog, několiko ranah, stranom od kopita konjah, stranom time što su kola prěko njega prošla dopanuo, al da su mu zato sva uda zdrava i neosakatjena ostala, i da će se skoro iz te bolesti pridići. — I tako je svaki, koj je god bolestniku u pohode došao, radostno priznao, da je i kod te nesreće podosta sreće u tom sastojeće bilo, što su prošavša preko Gojka kola, kao što jur gore rekosmo, lahka i prazna bila. Gojko, čuvši ote rěči, šutio je obično i u sebi mislio: da je njemu, izim ove napomenute sreće, još mnogo veća sreća kroz to u dio pala, što ga je kod te prilike nebeski plam ljubavi pèrvikrat obasjao.

Zdrava i mlada narav Gojka skoro tělesnu bol preboli, al ga zato od dana do dana sve to više zapeče tajna rana u sèrcu što mu ju zadà lèpa Mare, koja je skoro svaki dan dolazila, da bolestnika pita: kako mu je; — te time vatru ljubavi svoje i Gojkove sve više podpaljivala. Gojko se je kod duševne svoje boli těšio, da će se, kao što bi sva prilika, želje njegove izpuniti, te zato nije oklevao da pèrvom sgodnom prilikom ljubav svoju lěpoj Mari očituje. — Ona mu na sèrdačne i iskrene rěči njegove ništa neodgovori, već samo stidom zarumeni, pa mu u znak tiha nu sèrdačna svoga privolenja rumen-ružu poda, koju sretan ljubovnik najprie za šešir, a poslě u svilenoj marami na svoje sèrce stavi, za da tim dragocěnim amanetom barem poněšto silno njegovo kucanje obustavi.

Skoro zatim prispilo je sgodno vrěme da se oživotvori želja Gojkova i lěpe Mare, dan najme svete Kate, od kojega počamši sve do Božića momci u Slavonii navadno dèvojke prose, te tako zvanu malu rěč ili popit dèrže. Gojko je takodjer od stara Radinića dèvojku prosio i izprosio. — I tako bi po običaju rok velike rěči i věnčanja tek za godinu danah opredělјen.

Od to doba biahu Gojko i lěpa Mara zaručnici, i njihovoj sreći — kao što sanjahu — ne stajà ništa više na putu. — Mili Bože, kako se kratkovid čověk često vara! — Dočim se po blagomirisnom perivoju šeće i nada dušu njegovu rajskom razbludom napaja, nagazi nesrećom na zmiju, koja se u potaji dovuče, o věčitoj sreći sanjajućeg čověka ujede i cěli mu život otruje.

Digitized by Google

Već prije, nego li što se je užji duševni savez izmedju Gojka i Mare sklopio, obhadjao je tu lěpu děvojku s bliza i s daleka něki spahinski lugar, imenom Pero Lisić, inače himben i opak čověk, kom je prezime njegovo sasvim priličilo, i koj svakako zaslužuje, da ga poradi značajnih i neobičnih njegovih duševnih i tělesnih manah potanje opišem i čitatelju predstavim. — Pero Lisić biaše dugačak, suholjast, nu inače koščast muž. Blědo-zagašeno lice njegovo, u kom su se male sivkaste nu lukave oči izpod gustih obèrvah nemirno i nepriatno kresile, zatim usta vazda těsno sklopljena, pa k tomu još cèrvena kosa i bèrci njegovi, iznad kojih se je kljunast nos pospèrdno kočio, — to su sve takova izvanjska zlamenja bila, koja na dobro slutila nisu.— Nu i punim pravom!—jer što je izvanska slika tog čověka obečavala, tomu je unutèrnjost njegova podpunoma odgovarala. Sèrce njegovo biaše sasvim izopačeno, i premda se je vèrlo věšto pretvarao i većom stranom tiho i podmuklo ponašao, ipak su ga zle njegove naměre i razuzdane strasti jur několiko putah pred světom izdale, te su ga većom stranom ljudi one okolice uz pèrkoš njegovom pretvaranju dobro poznavali.

Al šta je Lisiću do toga stalo, kako drugi ljudi o njemu misle, samo kad mu je spahia Vladinić nagnut bio! — A taj je, do duše, izmedju cěle svoje družine svog Peru najvoljio, i to ne samo zato, što je Lisić kao lugar i věšt lovac š njime vazda lov lovio, na svaki mig oka njegova pazio, i najtajnie njegove želje vazda pogodio, pa ako je moguće bilo odmah i izvèršio, već i zato, što je taj lukavi lugar najbolje razumio svakovèrstnim strastim svoga gospodara dvoriti, njemu laskati, i oko njega lisičiti se. To sve učini, da je lugar Lisić kod spahie Vladinića više valjao, nego isti činovnici gospoštie, koji se, zloću lugara dobro poznavajući, usudili nisu, da pod njim jamu kopaju, jer su se toga bojali, da jih on uplivom svojim u nju nestrovali. — Lugar je dobro znao i vidio, da se ga svi manje više boje, pa da ga baš zato i mèrze, nu on se nije nimalo zato brinio, već je samo svedj nastojao, da se u milosti svog spahie učvèrsti, što mu sve po malo, nu tim sigurnie za rukom pojde. — Da je Lisić htio, on bi se bio lahko mogo do časti spahinskog ključara, a s vremenom i dvorskog popeti, al on toga nehti, jer bi time manje svojevoljno u spahinskim šumama gospodariti, u potaji děrva seći i prodavati bio mogo; — a k tomu ga je uvěk něšto po šumama i gorama kao bludnu zvěr těralo, pa zato ostà što je i prije bio — spahinski lugar.

Izim ljubavi svoga spahie stalo mu je od něka doba i do toga, da ga lěpa Radinićeva ćerka obljubi, te zato ju je, kao što gore rekosmo, obhadjao i na svaki način nastojao, da joj kako omili. Nu lěpa Mare, odkako opazi, da ju taj čověk obilazi i ljubi, ne samo što je mèrzost ostalih prama njemu dělila, već se ga je i bojat počimala, te pred njim běžala. A to su zaista zla znamenja bila, jer gdě se strah i mèrzost jednom usade, tamo nikad blago cvěće ljubavi neproniče.

Lugar videći, da ravnim putem k cilju dospěti neće, odluči vijugastom stazom poći, jer je znao, da se i tako, akoprem često kasnie, ali zato ipak k svèrhi doći može. Čuo je medjutim i to, da se je lěpa Mare zaručila za Gojka, kojega je lugar već odprije zato mèrzio, što su onoga svi ljubili, zatim — što je dobar lovac bio, a k tomu i spahii lani život spasio. Ako je dakle to, što napomenusmo, jur dovoljno bilo da lugar Gojka mèrzi, možemo si misliti u koliko se je lugarova

Digitized by Google

mèržnja pomnožala, odkako je čuo, da je lèpa Mare Gojkova zaručnica. Pa baš zato stade zlobni lugar misliti i razmišljati, kako da rastavi ono, što je ljubav tako lèpo sjedinila.

„Jest — jest, tako će najbolje biti!“ reče jednom poluglasno i zloradnim posmèhom lugar, iz gusta luga na uzkoj stazici prama selu stupajući i veseleći se tomu što je izmislio — „Tako mi trista djavolah, taj mi uteć neće! — A ona? — ona će jedno vrème za njim kukati, a poslè će me saslušati... Žene su sve jednake! ... Ja, istina, nisam lèp, al imadem nèšto novacah, što mnogo više vrèdi nego lèpota, koja od danas do sutra traje. — Nu ako me ipak nebi htèla? Trista! —“ i tu mu rèč zapè, jer je na uzkoj stazici, kojom je išao, jedva šestdeset koračaja izpred sebe, Gojka opazio, koj je sa sikirom u ruci prama lugu stupao.

„Ala, da nismo na prostoru, već u tamnom lugu! „zašaptne lugar i strašna nèka misao kao munja proleti mu groz glavu, al on se odmah nadvlada, prividno ukroti i na tiho reče: „Doć će vrème!“

U taj par se Gojko sasvim približi, i lugara hladno, nu ipak uljudno sa narodnim našim pozdravom: „Pomoz Bog!“ pozdravi.

„Da si zdravo Gojko“ prihvati lugar „kamo ti?“

„Idem, kako vidiš, uprav onamo odkud ti sad dolaziš, najme u obćinski lug, da si nèšto malo kolja naseèem ... Pa Bog!

„Stani još malo!“ reče mu lugar, koj se je nèšto dosètio — „Čuj Gojko, nèšto me tišti, hoću da ti kažem! ...“

Na to Gojko, koj je uprav uz lugara prolaziti htio, stane.

„Ako te štogod tišti — o čem nedvojim“ — priměti Gojko, „a to ti na izpovèdi popu kaži a ne meni ... Šta se to mene tiče?“

„Tiče se uprav tebe, Gojko!“

„Mene — kako to?“

„Tebe i tvoje zaručnice Mare!“

„Šta — moje Mare“ poviče strastno i izza glasa Gojko „sad hoću da znam šta je?“

„Nemoj zato kao malen lončić odmah uzavrèti, ta nije ništa zla! —“ primèt ublažavajućim glasom lugar.

„Bilo zlo il dobro“ nestèrpljivo Gojko odvrati „kaži mi jurve što je?“

„Kazat ću ti! — Čuj me dakle: — — Ja znam, da ste vas dvoje, ti najme i lèpa Mare jur zaručeni — al ako ste sve i zaručeni, zato se ipak još vènčali niste. Sve se to još može na dobar način razrèšiti, da ni jednom ni drugom žao biti neće! — “

„Šta će to reći? — ja te nerazumèm!“

„Šta ću dugo okolišat, hoću da ti u kratko kažem, a ti mi poslè isto tako kaži, da li uz moju pogodbu pristaješ ili ne! — Znaj dakle:—“ produži sad odvažno lugar „— i ja Maru ljubim.“ —

„Šta? —“ poviče gnjevno Gojko, rèč mu zapè, te on priskoči sa sikirom u ruci tik lugara, koj se na to ni s mèsta nemakne, već samo za mogući slučaj pušku svoju hitro skine.

Digitized by Google

„Poslušaj me mirno i do kraja!“ nastavi sad sasvim hladnokèrvno lugar — „Jest, i ja ljubim Maru isto tako kao i ti, ako ne više; pa zato i ja želim da mi bude žena, nu budući da je tvoje pravo starie, hoću da to pravo od tebe kupim světlim i lěpo zvečećim srebrom i zlatom, kojega, da znaš, u mene podosta imade!“ —

„Šuti — pa ni rěč više!“ poviče uz zamahaj svoje sikire razljutjen Gojko, „ako nećeš da ti sikirom razkolim glavu!“

Lugar u taj mah nategne pušku . . . Gojko se poněšto razabere.

„Nebojim se ja“ produži sad Gojko odvažno, „tvoje puške, jer da te pravedno za tvoje klete rěči kaznit hoću, nebi me ti zajedno sa tvom puškom uplašio i uzdèržao, nu promislio sam se, te neću da sagrěšim prolévajuć kèrv tvoju prem otrovnu; — al to te molim: prodji me se odsele, jer bi mi drugiput, da se gděgod sastanemo, kèrv još jačje no sada, uzavrěti mogla, pa bi naopako bilo!“ — Time Gojko bez da se više na lugara obazre, u lug ode.

Lugar osta na městu stojeć i za njim gledajuć. Zubima zaškripnu i grozeći se Gojku, zamèrmlja gnjevno: „Dobro dakle, kad neide dobrim, ići će zlim! — Čekaj momče, zasolit ću ti čorbu, neboj se! — Sastat ćemo se nas dvoje uz pèrkos tvojoj grožnji opet — i bit će, kao što si reko, naopako! — al ne za mene već za tebe! Ti Peru Lisića još nepoznaješ, al ćeš se do skora š njim pobliže upoznati! . . . A što se Mare tiče, ona mora moja biti! . . . I da ju svi angjeli nebesah od mene odvratjaju, ja ću ju pomoćju djavolah osvojiti! — Jest, tako će biti!“

Time lugar, još dulje muklo izpred sebe mèrmljajuć, prama seocu i obližnjem spahinskom dvoru put svoj nastavi.

(Konac slědi.)

Naša književnost u najnovie doba.

od. M. B.

„Najbolje měrilo moralne valjanosti narodah je njihova književnost.“ To je axioma, koj toliko istine u sebi sadèržaje, da će se težko tkogod naći, koj će protivno dokazati moći. — Blago narodima, koji su na književnom polju ostale pretekli, jer su time ako — jih plemenita težnja oduševljava — vlast zadobili: da u moralnom i materialnom obziru postanu učitelji i predvoditelji drugih, — ako li jih neplemenita naměra vodi — da postanu gospodari i tlačitelji narodah onakovih, koji su, budi kakovom nesrećom, budi vlastitom svojom krivnjom, za njima zaostali.

Književnost dakle — to je ono nedvojbeno ogledalo, u kojem ne samo drugi, no i svaki narod sam, ako nije izpraznom taštinom i sebičnostju zaslěpljen, živu svoju sliku i cěnu jasno viditi može.

Evo već ima skoro dvadeset godina, odkako se i mi iz dugog mèrtvila digošmo. Za ovo kratko vrěme naprědovali smo — istina je — al bi taj naš naprědak do sada — ako iskreni biti hoćemo — mnogo veći bito mogao a i morao, da nas razne nepriatne okolnosti, kojih uzroke stranom u nami, stranom pako izvan nas tražiti moramo, na onom putu, kojim smo pošli bili, obustavljale nisu.

Digitized by Google

Neda se tajiti, da je u pèrvim godinama našeg mladjahnog književnog razvitka — od prilike u pèrvoj polovici nove naše književne dobe — više oduševljenja u obće, napose pako na literarnom polju više dobre volje a i radinosti bilo, nego li poslě.

Jedno vrěme pako — i to bi prije i poslě pokreta kobne god. 1848 — zavladala je kod nas u literarnom smislu podpuna apatia. — Uzrok tomu biaše politika, koja je svuda mah preotela, za kojem su naravno i književnici naši pošli, te slušajući samo njezine varave glase, književno polje sasvim zanemarili. Nu u novie vrěme, odkako ostali ljudi pa š njima i književnici podobro otrězniše, svikolici uvidiše: kamo su s puta zalutali, i koliko je za toga, dok su se svi isključivo neharnom politikom bavili, u svakom obziru, osobito pako na literarnom polju zanemareno, pa da se tu puno truda hoće, dok se sve te štete, kroz nehajstvo svetoj narodnoj stvari nanešene, opet nadoknade i poprave.

Ja sam uvěren o tom, da su svi naši književnici manje više istinu ovih rěčih uvidili, jer duševne kretanje, koje se je u najnovie vrěme, slědeći primĕr ostale naše slavjanske bratje, na književnom našem polju pojavilo, to najjasnie dokažuje.

Mi smo se dosada dovoljno o tom osvedočiti mogli, da smo ili posve nikakovi, ili pako veoma zli politici, jer nas je — kako znamo — sva naša politika, o kojoj s pèrva mislišmo da je extract nedostižne mudrosti i dèržavoslovja, na cědilu ostavila. — Okanimo se dakle politike sasvim, pa hajdmo sada onim putem, koj nam je poslě sveobćeg potopa preostao, i věrujte: žao nam biti neće! — jer, premda se kroz književestvo narodi za tri dana uzveličiti nemogu, ipak jim se s vremenom i pomnom radnjom jedino tim srědstvom tako stalna gradja prosvete i blagostanja sagraditi može, da ju isto tako nikakova sila za tri věka, a kamo li za tri dana oboriti nemože.

Još jedanput indi: Na stranu sa politikom! — i dèržimo se složno književnosti, kao jedine poluge bolje budućnosti našega uboga naroda, kojemu smo sve sile žèrtvovati dužni.

Al ako želimo da svèrhu za kojom težimo, sigurno dokučimo, trĕba najprie da nas dvostruko zlo mine. Pèrvo je: nehajstvo našeg občinstva, koje bi književnost našu materialno sasvim drugačie podupirat moralo, nego li što je to do sada činilo; — a drugo je: medjusobna nesloga naših književnikah, koja nam je od pèrva početka narodnog uskèrsnutja pa sve do današnjega dana duševni naš razvitak znamenito obustavljala. Bože daj: „aby se“ — kako veleumni i glasoviti češki spisatelj Šafařik veli — „zde jednotili přednejší spisovatelé naši w duchu lásky a swornosti k oné důsledné literarní cinnosti, kterouž jediné vyšší záměrowé, totiž rozplozowání důkladne oswěty rozumu, a rozšiřowáni wzdělanosti srdce a mysli dosaženi býti mohou.“ Kamo sreće, da si književnici naši te zlatne rěči Šafařika zapamte i izvedu; a občinstvo naše — da se glede domaće naše književnosti dosadanjeg svog nehajstva okani.

Za sada neka bude o našoj književnosti samo to u kratko rečeno. Na skoro progovorit ćemo u tom listu više i obširnije o tom za narod naš toli važnom predmetu.

Digitized by Google

Něšto o Mirskoj umětnosti.

od M. B.

Svaki čověk koj ioše ćuvstvuje, priznati mora, da ga divna něka ćut obuzima, kad pred sověršenim umotvorom velikog kojeg umětnika, bilo graditelja, kiporezca, ili slikara stoji. Uzoritost predmeta često čini, da čověku koléna klecaju pred veličanstenostju duha čověčjega, koj je, nadahnut višjim zvanjem i reko bi — poslanstvom božjim — šta takova stvoriti mogao! ... A kad se tomu još čarobni glasi glasbenog umětnika pridruže, koji jurišem sèrce ljudsko zarobe i š njime polete u nepoznate višje kruge, gdě čeznujuća duša mnije, da rajske sbore Kerubinah ili divne glase Davidove harfe sluša — tad svaki zemaljske ljage sa sebe otrese i pomisli: Jeste, jeste! Čověk je ipak ljubimac bogovah, koji mu u těsne njegove zemaljske grudi toliko klicah božanstvenih darovah usadiše, da si već ovkraj mali raj stvoriti može.

Tako i jeste! Umětnosti i nauke (znanosti) to su one jasne zvězde, koje na tavnoj i kèršnoj stazi života našega blagimi svojimi zrakami ljubko sjaju i sèrce ljudsko rajskom i stalnom utěhom napajaju. Rekoh stalnom, jer dočim svakdan vidimo, kako u nami i oko nas svi ostali žari naših manje više umišljenih zemaljskih nagonah i pojmah tinju i tinju dok najposlě neutèrnù — sjaju jasne zvězde: umětnost i nauke neproměnljivo u nastajuće sumračje našeg života.

Svi nemožemo biti sveštenici u sjajnom hramu tih božjih sestarah, al je već i to velika utěha, kad i mi u hram unići, oltaru pristupiti, i tamo plodove izabranih uživati možemo.

Ja nimalo nedvojim da bi se i u našoj domovini ljudih našlo, kojima će sigurno svi znameniti umětnici starog i novog světa poznati biti, al dvojim, da li će njima isto tako poznato biti: da je i u nas uz pèrkos, mnogim nepriatnim okolostima, u svako skoro doba, kad su drugdě znameniti umětnici iz srědine svojih narodah proizišli, podgěkojih izvanredno nadarenih ljudih bilo, kojima se takodjer punim pravom dični naslov umětnikah poděliti može.

Istinu mojih rěčih potvèrdit će najbolje znamenito dělo našeg revnog Ivana Kukuljevića, što će pod naslovom: „Slovnik umětnikah jugoslavenskih“ u svoje vrěme na světlo izići. To dakle dělo, višegodišnjem trudom i sakuplivanjem gradiva sastavljeno, iz kojega nam nedavna sam spisatelj znamenite životopise někojih umětnikah priobći, osvědočit će svakog, da je i naš narod imo svoje: graditelje, kiporezce, tesare i lěvaoce zatim bakrorezce, slikare i glasbenike.

Za sada hoćemo, da iz knjižice, što jo ovih danah g. Iv. Kukuljević kao predběžni primèr i izvadak iz svog děla pod naslovom: „Život Jurja Julia Klovića, slikara izdao, zanimiv uvod ili predgovor istog děla, kao najbolji komentar naših gore navedenih rěčih, ovdě priobćimo:

„Da su“ — tako spisatelj piše — „u pokrajinah jugoslavenskih, plodnih raznom lěpotom, već u najstaria vrěmena cvale i lěpe umětnosti, o tom nam zadosta svědoče starinski pisci. — Homer, Herodot, Tucidides i Xenofon spominju tračke umětne gomile, mostove, palače, tvèrdje i veličanstvene hramove; govore o kamenitih kipovih i stupovih, o krasnom oklopju i oružju, o umětno izradjenih kolih i stolicah, zlatnih kupah i čašah, krasnih sa zlatom i svilom vezenih sagovih, o bogatoj oděći

konjskoj spravi itd. U kasnije doba govore o istih stvarih, sa svakojakimi dodatci o slikarii i drugih umětnostih: Polibio, Diodor sikulski, Plutarh, Arian, Apian; Dio Cassio, Scilax Caryandensis, Rufus, Priscianus, Strabo, Livius, Plinius, Pomponius Mela, i mnogi ostali. Ponosom čitamo u Scymnu Chiu one rěči: „Ilyri student moribus cultissimis“ i u Veleju Paterkulu, gdě govori o izobraženosti Panonah i Dalmatinah za vrěme Bata i Pineza. Pa da nam i ovi pisci tu uspomenu u svojih knjigah ostavili nisu, osvědočili bi se o podobrom naprědku umětnosti naših predjah iz onih spomenikah, koji se još danas otimlju cèrnoj zemlji. Od medjah tirolskih, sve do Erdelja i Vlaške, pa od Pešte dole do pribrěžja male Azie, posuta je zemlja sa ostanci umotvorah naših predjah iz vremena vladanja gèrčkog, rimskog i bizantinskog. Pa ako se u tih umotvorih i vidi ukus gèrčki, rimski ili bizantinski, ruke su ipak svakako bile naših predjah što su ih pravile, i duh je bio njihov što ih je nadahnuo.“

„Tu neima města, da se navedu dokazi, koje su bili kèrvi i kojega jezika rečeni ovi predji naše jugoslavenske domovine. Više ili manje, bili su svakako srodni sa sadašnjimi žitelji; a historiom se može dokazati: da su istijovi žitelji i za vrěme slavenskih vladarah, sve do vrěmena došastja Turakah, jednakim korakom s narodi romanskimi i germanskimi napréd stupali u izobraženju u obće, a u umětnosti na póse. O tom se moramo osvědočiti, ili mi pogledali veličanstvene grobne stečke po Dalmacii, Hercegovini i Bosni; ili mi motrili prekrasne gradje cèrkvah, manastirah i gradovah po Dalmacii, Sèrbii, Bugarskoj, Maćedonii, Bosni i Hèrvatskoj; ili mi zavirili u starinske naše rukopise, pisane na pergameni i ukrašene krasnimi slikariami; ili mi razvili nježno i bogato vezenu starinsku oděću cèrkvenu; ili napokon protresli našu starinsku zlatnu, srebèrnu i medenu posudu, kao i kóv i lěvanje našega oružja i našega novca.“

„Četèrnaesto i petnaesto stolětje, koje aziatskom rukom razbì carstvo sèrbsko i kraljevstvo bosansko, a rimskim i germano-ugarskim uplivom podkopa tajna politička teženja Hèrvatah i Dalmatinah; nemogaše ipak natoliko uništiti duh Jugoslavenah, da bi bili prestali stěditi tragove svojih sretniih susedah. Kad su koncem 15 i početkom 16 věka pogažene već bile najlěpše pokrajine jugoslavenske kopitom konjah svojih barbarskih novih gospodarah, i kad su se ostali žitelji svaki dan za svoju kuću i ognjište boriti morali; uzplodila je ipak zemlja jugoslavenska, ne samo s vèrlimi junaci, bogoslovci i pisci u raznih jezicih, nego i sa slavnimi umětnici, koji su, ako i većom stranom odaljeni od svoje domovine, pokazali barem světu bogatstvo svoga zrělogа uma. Graditelji: neumèrli Lucian Slavjanin iz Lovrane; Matia i Juraj Splićanin; Matia Gojković; Nikoka Tvèrdoj; Venceslav Bojan; itd. Kiporezci: Nikola od groba (Dall' arca) Slavjanin; Ivan Dalmatin; Jakov Trogiranin; Sevastian Rovinjanin (Schiavone); Mihalj Andjeo Slavjanin; Šibeničanin Juraj; Radalja Franjo; itd. Tesari i Lěvaoci: Dubrovčanin Pavao; Lovranin Franjo; Pulanin Bartol; itd. Bakrorezci: Rota Martin i Bonifacio Natalis, obadva iz Šebenika, itd. Slikari u velikom: Porečanin Bèrnjo; Kèrpač Benko i Viktor; Medulić Andria (Schiavone) Kokolja Trifun; Frankopan Nikola; Cvitković Marin Vinodolac; Dèržić Blaž i Nikola Pisbolica Jakov; Slavjani (Schiavone) Gregur, Juraj, Luka, Pavao i Stěpan; Zadranin Blaž itd. a miniatori: Julio Klovio; Feliks Dubrovčanin (de Ragusa); Ivan

Digitized by Google

Vitez; Filip Bugarin monah; Gavril Uvriković itd. Napokon *glasbenici*: Benko Babić; Jakov Galus krajnac; Juraj Slatkonja; Gavril Tamparica; itd. To su sve takova imena, kojim bi se svaki najizobraženii narod ponositi mogao. Ja ću o svih ovih i mnogih ostalih naših umětnicih obširnie govoriti na drugome městu, za sada naumio sam ovdě priobćiti jedino životopis našega neumèrloga i najslavniega umětnika Klovia, već iz toga uzroka, nebi li si tko od našega naroda uzeo taj trud, pa bi nastavio istraživanje o *pravom* imenu njegove porodice, o njegovom privatnom životu i o njegovih mnogih još nepoznatih dělih."

„Onim mojim sunarodnikom, koji su mene, bilo s dobre ili zle naměre, već unapred osudili radi toga: što se ja, koj nisam niti umětnik, niti duboki poznavalac umotvorah inostranih, bavim historiom umětnosti jugoslavenske! mogu ovdě kazati, da meni nije nikad na um palo pisati filosofičku i kritičku historiu naše umětnosti, za koju nam svi izvori fale. Jer mi niti imamo knjigah zato, niti imamo zbirkah umotvorah, niti imamo igdě na světu města, gdě bi se veća strana umotvorah naših umětnikah zajedno sakupljena našla. Što ja pišem, to su prosti životopisi meni poznatih umětnikah naših. Što ja o njihovih umotvorah velim, to su ponajviše rěči inostranih spisateljah. Jer, kako rekoh, mi nemamo nigdě zbirke njihovih dělah. A radi subjektivnog pretresivanja ovih dělah, proći čitavu Italiu, Englezku, Francezku, Němačku, Rusku, Španjolsku itd., to bi malo suviše bilo za jednog hèrvatskog književnika u sadašnjih okolnostih. Ja sakupljam data za revnieg i věštieg spisatelja od mene, pa ću sretan biti, ako bolji i umnii od mene priznadu, da moj trud služiti može barem za maleno gradivo velike buduće gradje. Iz toga gledišta, molim da se i ovaj slědeći životopis Kloviev smatra i prosudi. Na ovo, molim, da se uzme obzir i onda, kad će moj „Slovnik umětnikah jugoslavenskih" na světlo izići."

Već iz toga predgovora uvidit možemo, da su i naš narod blage vile umětnice — osobito u priašnjia vrěmena — često posětjale, koje bi se sigurno kod nas sasvim i udomile bile, da nepriatna sudbina baš ilirske pokrajine, već od něgda za pozorište tolikih sad manjih sad većih bojevah neopreděli. Vile umětnice, što jih svaki čas bojni zvuci uznemirivaše, mnokrat umukoše, jer „*Inter arma musae silent*,—" pa videći napokon da jim usléd věčitog bojnog šuma i štropota tuděr stalnog obstanka neima, odoše, pa se izza ledjah uboga našega naroda, koj se je medjutim za tako zvanu civilizaciu sa kojekakvimi divjimi čopori borio i krv svoju za nju prolěvao, nastaniše i drugim narodima, koji nam se sada za to rugaju, život ukrasiše. — Ali neka, neka!... Doć će sunce i pred naša vrata! — I mi se za stalno nadamo, da će si — malo po malo — kao što god na literarnom, tako i na raznovèrstnom polju umětnostih slavjanski genij jednom još osvětljati lice.

Katarina, kraljica bosanska.

(Iz slovnika ilirskih umětnikah.)

od Ivana Kukuljevića.

Često se s lěpim duhovnim darom i neobičnom věštinom druži velika nesrěća. Često proganja udes takove ljude, koji bi u miru i u zadovoljstvu tverili bili čudesa

Digitized by Google

za svoj narod, a i za cělo čověčanstvo, da ih nije nemila sudba ljudska odabrala za igračku svoju. To nas uče i zgode Katarine bosanske, ove plemenite i nesretne gospodje.

Kći silnog i bogatog Stěpana Kosačića, gospodara od Zete i primorja, te zajedno pèrvoga i poslědnjeg hercega od svetog Save, odgojena bi, po svoj prilici, kao god i njezina bratja Vladko Vladislav i Stěpan, u Dubrovniku. Ali već u svojoj mladosti pretèrpi velike nevolje. U kući razuzdanog svog otca morala je gledati progone i poniženja svoje tužne majke. Bila je svědokom razjarenog onog rata, kog je isti njezin otac vodio poradi iste majke sa svojimi sinovi Vladkom i Vladislavom i sa občinom dubrovničkom. Živila je poslě gorke dane uz mekanog i slabog svog supruga Tomaša kralja bosanskoga. U svojoj kraljevini gledala je raztuženim sèrcem poslèdice domaće razpre i smèrtonosnog za Bosnu upliva rimskog i ugarskog. Doživila je groznu smèrt svoga supruga, kog sa znanjem kralja Matiaša, rodjeni brat Radivoj u suglasju sa istim Tomaševim sinom nemilo smaknù. Kao udovica poćuti novu tugu, koju joj zadà smèrt njezinog pastorka Stěpana, poslědnjeg kralja bosanskoga, kojega okrutno ubiti dade věrolomni car Muhamed, razoritelj Bosne. Po razpadnutju svoga kraljevstva, ostavljena od sviuh svojih prijateljah, prisiljena je bila běžati pěške iz Bosne do granice dubrovničke, te od tuda poći u Rim, i u tudjini tražiti svoje utočište. Na ovom putu pratile su ju samo dve věrne dvorkinje, Pavla i Jelena, od plemenitog bosanskog koléna, koje joj biahu ne toliko služkinje koliko prijateljice. Došavši u Rim, morala se je pokloniti papi i tražiti pomoć od njega, u kog po zakonu svojih otacah, u svojoj mladosti ni věrovala nije, jer joj otac njezin biaše bogomilac. Ali uboga ta gospodja nenadje ni u Rimu željnoga mira ni utěhe u svojoj nevolji, već je nove žalosti podnositi morala po tom, što su njezina vlastita děca, Žigmundo i Katarina, zarobljena od Turakah poprimila muhamedansku věru, te tako iznevěrila se u jedan čas i kèrstu i svomu narodu. Pa još nebiaše ni to dosta, već i njezin najmladji brat Stěpan, zaměni kèrst s koranom, što mu je onaj više koristi i veće slave donosio. Sve ove tužne zgode učine, da je Katarina napokon, prezirući tog světa taštinu i okuženo družtvo ljudsko, ostavila svět i umišla u něki ženski katolički samostan, gdě se poněšto barem umiri njezina bolna duša, te ona proživi tu poslědnje svoje godine u samoći i pobožnosti dok neumre godine 1474 u 54 god. svoga života. Nu i poslě njezine smèrti ocèrni pred njezinimi sunarodnici něka tajna zloba ljudska nje glas po tom, što je izmislila něku oporuku, u kojoj tobože ona svoje kraljevstvo i sve svoje pravo papi rimskomu predaje, koja lažljiva oporuka sama sebe uništuje time, što je njezin sastavitelj zaboravio razpitati godinu smèrti kraljičine, te je pod oporuku napisao godinu 1478.

Po običaju jugoslavenskih ženah onoga vrěmena, bavila se je Katarina ponajredje umětnim i krasnim vezilstvom, koja vèrst umětnosti, prenešena valjda iz friških pokrajinah preko helesponta u dèržave gèrčke i jugoslavenske, bila je tu občenito obljubljena jur u najstaria vrěmena, te još i danas nije zaboravljena kod našeg naroda počamši od Kupe i Save sve dole do Carigrada.

Jedan jedini Katarinin umotvor ove vèrsti sačuvan je u Bosni u franceškanskoj cèrkvi Sutiskoj. U sakristani naime rečene cèrkve nalazi se čitavo ruho svetjeničko (t. j. stola, manipul, tobolac od korporala i nedovèršena planeta) tvoreno

rukom Katarine. Vezano je ovo ruho po zlatnom konopcu tako prekrasno i umětno, da mu se čověk zadosta načudit nemože. Govori se, da je isto ruho ostalo zato nedovèršeno, što je Katarina, prie nego ga je sgotovila, morala s Bosne poběgnuti.

Za vrěme dubrovničkog spisatelja Jakova Lukarića, nalazila se je u Rimu, u dvoru papinskom, a u sobi Konstantinovoj, slikana podoba Katarinina, načinjena s mastima u naravnoj veličini. Jeda li ista slika još i danas tamo stoji, neznam. U rimskoj cèrkvi „Ara Coeli“, vidi se pako pred velikim oltarom grob Katarinin sa kamenitom pločom, na kojoj je takodjer njezin kip izsěčen, sa slědećim slavenskim napisom: „Katarini kraljici Bosanskoj, Hercega svetoga Save, s poroda Jelline i kućie cara Stěpana rojeni. Tomaša kralja bosanskoga ženi. Koliko živi godini, LIV. I priminu u Rimi, na lita gospodina MCCCCLXXIV na XX. dni Octobra. Spominak nje pismom postavljen.“ Od zdola slědi isti napis u latinskom prevodu.

Narodne poslovice ilirske.

od M. B.

Старая пословица во вѣкъ не сломится.
Ruska poslovica.

Ne samo slavjanski no i mnogi tudji spisatelji, koji su se s našim narodom pobolje upoznali, priznali su jednodušno, da naše poslovice něku vèrstu narodnog našeg mudroljubja (filozofie) sačinjaju. Pa doista, kad jih čověk čita, i duboku smisao mnogih tih poslovicah malo bolje pretrese, to za cělo priznati mora. Pravo je dakle J. Ferić imao kad je kazao: „da su poslovice najveće blago ilirskoga jezika, s kojim se dičit možemo, samo da bi jih svaki htio suditi i po njihovoj vrědnosti cěniti.“

Buduć dakle da spisatelji ostale naše bratje slavjanske dobrim uspěhom već dulje vremena oko toga nastoje, da raztrešena po narodn zlatna zèrna svojih poslovicah pokupe, te sakupljena opet svom narodu predadu, zato ću i ja nastojati da našim čitateljima u tom listu svakiput několiko naših narodnih poslovicah, alfabetičkim redom i pod gore navedenim razdělom, kamo te poslovice kao jedna vèrsta nauke i onako spadaju, priobčim.

Ja neću da se tudjim perjem kitim, i zato evo očito izpovědam: da ja poslovice, koje ću u tom listu priobčivati, po narodu kupio nisam, već da sam jih iz raznih děla izvadio kao n. p. iz děla Ivana Ambrozovića, komu je naslov: „Proričja i narečenja“ — iz znamenite sbirke Vuka Stef. Karadžića pod naslovom: „Narodne srpske poslovice“ itd. — zatim iz sabranih i popisanih u dělu: „Narodni slavenski običaji“ od Luke Ilića, i konačno iz noviih dviuh od revnog našeg domorodnog spisatelja I. F. Jukića mnogim trudom sastavljenih svezakah: „Bosanskog priatelja.“ — Evo to su izvori kojimi se u gore navedenu svèrhu služim. Veoma će mi drago biti, ako mi tkogod iz naroda našega posebnu koju sbirku poslovicah pošalje, ja ću mu se na pose na lěpom njegovom daru zahvaliti, te ime njegovo narodu priobčiti.

Digitized by Google

Kad jednom gotov budem sa priobćivanjem jugoslavenskih, ili bolje ilirskih poslovicah, medju koje takodjer mnoge meni poznate provincialno-hèrvatske uvèrstiti naměravam, tad ću isto tako nastojati, da poslovice ostale naše bratje slavjanske, češke najme, ruske i poljske redom priobčim, i to ponajviše zato, da čitatelji naši uvide, koliko još izvan našega, na ostalom polju slavjanskom tog naravno-mudroljubnog cvěća imade. — Taj poso će mi znatno olakšati krasno i znamenito dělo velezaslužnog českog spisatelja F. L. Čelakovskoga, što je u najnovie vrěme troškom neumorno revne Matice Češke, pod naslovom: „Mudrosloví národu slovanského ve přísloviích“ na světlo izišlo, i što zaista zaslužuje, da se ne samo poradi svog veoma znamenitog i velikog sadèržaja (knjiga ima překo 40 arakah) već i poradi umnog razredjenja, i vele poučnog prispodabljajućeg načina, u kom je sastavljeno, od strane sviuh prosvetu ljubečih Slavjanah dostojno uvaži.

A mi trěba da s našim poslovicama počnemo:

Ako Bog dà!
Ako Bog dà i sreća junačka!
Ako je i gol, ostaje ipak sokol.
Ako je psu pita u dio pala, tepsia je ipak ostala.
Ako kuća izgori, dug na odžak tvori.
Ako nije pravi vrač, a ono je bar pogadjač.
Ako bi krivo, nesmijem od Boga, ako bi pravo, nedadu mi Turci.
Ako budeš valjan, nećeš biti karan.
Ako dodje prav neizadje zdrav, ako bi kriv neosta živ.
Ako ćeš se osvetiti Turčinu moli Boga da se propije, a Vlahu da ode u Hajduke.

Slavjanske věsti.

— Troškom knjigara Vaclava Hessa izići će na skoro zaostavši spisi pokojnog českog pěsnika Jaroslava Kaline. Njegovi priatelji očekivali su već odavna izdanje tih spisah i žele da jim se priklopi dramatičko pokuš nje spomenu'og pěsnika pod naslovom: „*Ježik Popel z Lobkovic.*“ Ovi spisi biti će posvećeni velikodušnim dobročiniteljicam pokojnog pěsnika groficama najme Kaunicovoj i Daunovoj, rodjenim iz grofovskih kućah Voračicki i Pabènic.

— U Lavovu razprodavat će se dne 3. svibnja 1852. putem dražbe znamenita knjižnica Odnovska, u kojoj mnogo raznovèrstnih i znamenitih rukopisah imade. Katalog ili popis dotičnih knjigah i rukopisah razaslan je od knjigarne V. M. Kallenbacha na sve znamenitie evropejske knjižnice.

— Profesor Vratislav poslao je englezki prevod Kralodvorskog rukopisa u Prag.

— Poljski časopis „*Gwiazdka Cieszyńska, pismo dla nauki, umětności, przemysłu i zabawy*“ koj je lětos svake nedělje izlazio na malom arku u osmini, izlazit će, počamši od nove godine u većem formatu, najme u četvèrtini i po 1 i 2 arka umnožan. Urednik toga časopisa je P. Stalmach. (Predplatna godišnja cěna toga lista s poštom iznosi 5 fr. 40 kr. sr.)

— Konac Jungmanove „*Historie literatury české*“ izišao je s kratkim žlvotopisom V. V. Tomke i lěpom slikom pokojnog tog spisatelja.

— Rusinski časopis u Lavovu pod naslovom „*Zorja halicka*“ od zavoda Stavropigianalnoga svake nedělje dvaputa na čitavom arku

Digitized by Google

izdan, izlazit će od nove godine počamši u istom dosadanjem formatu. (Predplatna godišnja cěna tog lista s poštom iznosi 6 fr. sr.

— Družtvu: *„Jednote výtvorných umělců“* u Pragu obećà nedavno veoma izvèrstan umětnik českí Jaroslav Čermák, da će mu priugotoviti izvornu kamenu sliku, predstavljajnću Otokara II. u šatoru, noćju pred znamenitom bitkom na moravskom polju. G. Jaroslav Čermák sgotovit će to dělo u Parizu, kamo je nedavno sa svojim majstorom pošao.

— Antun Janežić oglašuje, da će poslě nove godine izdati pèrvi svezak slovinskih narodnih pěsamah, pod naslovom: *„Cvetje slovenskoga naroda.“* U pèrvom razdělu priobćit će slovenske narodne pěsme, što dosad još tiskane nisu, u drugom pako najlěpše narodne pěsme ostalih Slavjanah. K někojim pridodat će takodjer i napěve. (Predplatna cěna od 20 kr. ima se poslati uredničtvu Slovenske Bčele u Celovce.)

— Za česko narodno kazalište podpisano je do 13. studenoga p. g, 80,000 fr. a položeno u gotovom 20,000 for. u sr.

— Otokar barun Šlechta-Všehrd tumačnik kod. c. kr. Carigradske internunciature, koj je sa izdanim i s arabskoga u němački jezik prevedenim *„Dsamova Beharistana“* ime učenog muža u světu steko, pripravlja sad novo izdanje *„Sadis Bogtana“* što se u c. k. děrž. tiskarni jur tiska.

I kod Lužičkih Sèrbaljah pojavljuje se sve to veća književna radinost. To se medju ostalim takodjer iz oglašenih njihovih „Tydženských Novin“ vidit može, koje će od nove godine počamši u većem formatu i s ilustraciami izlaziti. — Samo tako napred mila bratjo Lužičani!— Vi ste, istina Bog, tamo na samotnoj vašoj oazi razdruženi od ostale vaše bratje, al ste ipak uzko s njima sjedinjeni, odkako i vas duh uzajmne sloge slavjanske ogrijà, koj nama svima danas sutra lěpu i sigurnu budućnost obećaje.

Različite věsti.

— U Londonu ima 491 različitih družtvah, medju kojima 35 imade, štono se jedino sa poslanstvom (missionarstvom) i razšírivanjem biblie bave, u koju svèrhu na godinu skoro dva miliona funta šterlingah potroše. Veći dio ote svote sakuplja se putem dobrovoljnih prinesakah.

— Nedavno prodavala se je u Londonu putem javne dražbe znamenita i glasovita autografička sbirka Damadieu-a. Několiko tih autografah i njihovu cěnu evo naznačujemo: pet listovah od G. G. Rousseau-a sa 367 franka; dva lista Rubensova sa 382 fr; list od sv. Franje Saleskoga sa 164 fr; dva lista od Walter Skota za 55 fr; list od Edmunda de la Pole za 175 fr; list sv. Vincenca de de Paula za 125 fr; tri lista Voltairova za 137 fr; jedan list Vojvode Wellingtona za 49 fr; list Vilelma III za 90 fr; itd. Cěla sbirka bi prodana za 40,000 fr; Najveći dio onih autografah što se tiču Englezke i Irske kupljen je za londonski museum.

— Magjarsko narodno kazalište veoma skupo svoje umětnike platja; tako ima n. p. glasovita pěvačica Hološi godišnje platje 10000 fr. sr.

— U novie vrěme sastavio je L. Kern, inače žid, nu poznat i veoma věšt glasbeni umětnik — osobito na glasoviru — novu narodnu magjarsku spevoigru. (operu.)

— Emil Dandolo izdao je u najnovie vrěme u Londonu historiu talianskih dobrovoljacah od god. 1848 pod naslovom: „The Italian Volunteers and Rifle Brigad.“

— Thiers pisao je iz tudjinstva svojoj obitelji u Pariz, da mu sva njegova pisma pošalju, buduć on svoju *„dogodovštinu konzulata i carstva Napoleonova“* čim skorie dovèršiti naměrava.

— Glasoviti němački dramatik Grillparizer naumio je — poslě kako bi jur dulje vrěmena uživo — svoju — kako se čuje — veoma zanimivu tragediu „Rudolf II“ izdati.

Digitized by Google

Smèsice.

Vozio Bačvanin Gèrka u Peštu. Jedan dan kupi Gèrk od čobana na putu mlado janje. Kad dodju u večer u kèrčmu na konak, Gèrk reče Bačvaninu: „More kočijašu, zakolji to janje i oderi, a ja ću ga zgotoviti, pak ćemo zajedno jesti.“ Bačvanin rado pristane u taj ortakluk. Kad Gèrk zgotovi janje, učini mu se malo za obojicu, zato reče Bačvaninu: „More kočišu, ovo je za nas dvojicu malo, nego ajde da spavamo, pa koji lèpši san usni, onaj sam neka pojede sve.“ Bačvanin pristane i na to, pak legnu spavati. Pošto Gèrk zaspi, Bačvanin ustane, pak uzevši leba iz svoje torbe, metne gvozdenjak s kuvanim janjetom preda se, i pojede sve; onda ostavivši gvozdenjak prazan na svoje mèsto, legne i on, te zaspi. Kad se Gèrk probudi, on poviče Bačvanina: „Ej more, kočiašu! ustaj, kazuj što si snio?“ Probudivši se Bačvanin odgovori mu: „Ti si, gospodaru, starii, ti si gospodar; kazuj ti prie.“ Onda Gèrk počme: „Ja sam snio gde se otvorilo nebo, pa tamo sèdi Bog na prestolju svome, to je tako lèpo, da se nemože kazati; pa onda Bog spusti od ozgo velike lèstve, pa zovne i mene da idjem gore k njemu. A ja onda uz lèstve ajde gore“ „Stani, gospodaru, dosta je!“ poviče Bačvanin, „ja sam gledao kad si ti gore pošao, pak pomislih, da nećeš više amo ni doći; pa onda uzmem i pojedem sve meso.“— „Šta more brepoviče Gèrk poplašen, „ja se šalim, more!“— „Bogme, gospodaru, odgovori Bačvanin, ti se šalio ili nešalio, ja sam za istinu primio.“

Bibliografia.

Ilirska.

Bosanski priatelj. Časopis, sadèržavajući potrèbtte koristne i zabavne stvari. Učrednik I. F. Jukić Banjalučanin. Svezak II. Tiskom dra. Ljud. Gaja u Zagrebu 1851. Na vel. 8; ima 199 str. — Ċena 50 kr. sr.

Nove pjesme. P. Preradovića. Drugo izdanje. Tiskom Franje Župana u Zagrebu 1851 Na malaj 8; ima 117 str. — Ċena 40 kr. sr.

Kristiada: to jest: Život i dèla Isukèrstova, spèvana po Gjonu Palmotiću. Izd. troškom Matice ilirske. Tiskom dra. Ljud. Gaja u Zagrebu 1851. Na vel 8; ima 248 str. Ċena 1 fr. 30 kr.

Pèsme Antuna Nemčića sa životopisom pokojnika. Izdao Mirko Bogović. Tiskom Franje Župana u Zagrebu 1851. Na 16; ima 253 str. Ċena 1 fr. sr.

Prirodoslovje. Svezak I, (Iz mèsečnog lista gosp. družtva na pose preštampano.) Sadèržaje Geologiu, od jednog člana gosp. družtva; zatim Mineralogiu i Geognosiu, od Ljud. Vukotinovića. S jednom kamenopisnom tablicom. Tiskom dra. Ljud. Gaja u Zagrebu 1851. Na 8. ima 148 str. Ċena 40 kr. sr.

Život Jurja Julia Klovia, slikara. Izdao Iv. Kukuljević. Tiskom dra. Ljud. Gaja u Zagrebu 1851. Na vel. 8; ima 44 str. — Ċena 24 kr. sr.

Zora. Jugoslavenski zabavnik za god. 1852 od R. Razlaga i Ivana Vinkovića, Tiskom Pancerovim u Gradcu 1852. Na 16. ima 178 str. Ċena 30 kr. sr.

Česka.

P. Virgilia Maróna spisy básnické. Z latiny přeložil Karel Vinařicky. V Praze 1851. V 8. Cena 2 zl. stř.

Mudroslovi národu slovanského ve přísloví ch. Připojena jest sbírka prostonarodních českých pořekadel. Uspořadal a vidal Fr. L. Čelakovsky. V Praze 1852. V komissi u Fr. Rivnáče. V 8. Cena 2 zl. stř.

Česki právník. Nejpotřebnější formuláře listin, spisů notářských, soudních podání výměrů a rozsudků, pak formuláře v záležitostech trestních, politických a obecních. S ohledem na nynější zřizeni úřadů dle nového právnicko-politického názvosloví sepsal Jan Wočadlo. V Praze 1852 U Jarosl. Pospišila. V. 8. Cena 1 zl. stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj ballettistički časopis izlazi troškom Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za inostranske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlegodišnjoj cèni.

Broj 2. U Četvèrtak 8. Sèčnja 1852. **Tečaj I.**

Kletva peru pèsnikovom.

Od Ivana Tèrnskoga.

Palo pero iz visoka
S krila orlu perunovu,
Pero vila ujagmila
U modrome božjem zraku.
Pèsnika je darivala,
Njemu tiho govorila:
„Moj po Bogu mili brate!
Na orlova tebi pera,
Da bilježiš divne pèsme,
Divne pèsme miloglasne.
Pero ti je divne sile
I vèštine Bogom dane:
Kušaj silu i vèštinu
Bistriem umom, burniem sèrcem.
Ti mi slavi i veličaj
One ljude s božje strane,
One ljude pravednike
Slično reci, što je zdravo,
Pomno kaži, što je pravo,
I istinu perom gudi
I ljubavi slava budi.
O napredka, rodu pèvaj;
Sve s naprednim blažibogom!
Nebi l' koga užgo rèćim! —
Al da mi se prekamičeš,
I za tudju cèrnu volju,
A za svoju za nevolju,
Da uzktješ dvorit sili
I u zvèzde kovat podlo:
Onda silu zatajalo,
Izdalo te za sve vieke,
Prokleto ti pero bilo!“

Hajduk Gojko.

Od M. B.

III.

Neprodje mnogo vrèmena, odkako se ova dva nuzljuba sastaše, i evo — već je sème zlobe, što ga je lugar u potaji sijao, pronicati počimalo.

U novie doba slučilo se je višeputah da su spahinska dèrva, štono su u šumama uščena i nagomilana bila, noćju kradom izčeznula; — isto tako doznalo se je, da nèki lovac potajno u spahinskim gorama i dubravama lov lovi i tamo plemenitiu zvèrad nemilice ubija. Sad je ovdè, sad ondè šteta učinjena, bez da bi se bilo moglo krivcu

Digitized by Google

u trag uči. Revni lugar Lisić, on je, do duše, pozornost svoju podvostručavao i dugo vrèbao, nebi li se kakogod na tata i tajna lovca namerio, al sve u zalud! — dok najposlè, kako bi se već dosta greha nabralo, kao iznenada, sigurni trag tata i tajna lovca u jednoj osobi nezanjuši. On to odmah svom spahii javi, koj se je do sada radi tolikih očitih nasiljah, pravu njegovom nanešenih, jur dosta nasèrdio.

Spahia čim ime krivca začù, nehti odmah vèrovati, al ga lukavi lugar raznimi za potvèrdjenje svojih rèčih navedenimi razlogi tako obsèni, da mu je najposlè vèrovao.

„Gle, gle!“ reče Goso Vladinić prama lugaru „ja toga nikad vèrovao nebi da mi tkogod drugi kaže, nu tebi — o kom sam jur osvèdočen, da vazda istinu govoriš i nikom zlo neželiš — tebi sad vèrovati moram!“

„Jest tako, milostivi Gospodaru! — I meni je, vèrujte, veoma žao, da je baš taj momak, kojega sam i ja inače veoma cènio, nedvojbeni krivac, pa da ga vami tužiti moram. — Sèrce me boli — al šta ću? — Evo sikira njegova, što ju je valjda-noćju u lugu zaboravio, a evo opet rožić za barut, čim ste ga lani baš vi, milostivi Gospodine, nadarili, i što ga uprav jučer u gori pokraj kèrvava traga ubijene zvèri nadjoh!... To sve bolje svèdoći nego hiljada rèčih! —“

„Istina je“ — zavapi Vladinić očevidnimi dokazi lugara sasvim svladan „istina! — ej Gojko, Gojko na što si se dao?“

„Boga mi na zlo!“ priměti lugar.

„Da mi nije lani život spasio,“ reče sad spahia „ja bi ga, Boga mi! utamničiti dao — al tako —“

„Istina —“ opazi sad lukavim posmèhom lugar „on je Vami, ako baš hoćete, život spasio, al to bi tako dobrom Gospodinu sigurno ja, i svaki drugi izmedju Vaših podanikah, učinio bio, — pače i učiniti morao, jer je to prokleta dužnost naša! — Šta je naš kukavni život naprama toli dragocènom životu, kao što je Vaš?... On je dakle samo dužnost svoju izvèršio, ništa više! —“

„Jest, pravo imaš, Pero!“ prihvati sad spahia, koj se je uslèd primètbe lugarove sav preobrazio i razpalio —“ pa baš zato čuj, što ti evo kažem... Šuti o toj stvari, nu pazi odsele dobro, i podvostruči poznatu revnost tvoju, pa ako mi ga opet, bilo u lovu ili u tatbini zatečeš, niti me nepitaj, već uzmi nèkoliko mojih spahinskih pandurah, pa — š njim u tavnicu! — Jesi li me razumio? —“

„Jesam, milostivi Gospodine!“

„A sad idi, pa gledaj da mi do nedèlje nèšto divjačine pribaviš; — imat ću goste.“

„Bit će, kao što zapovèdate! —“

Spahia milostivo rukom mahne, na što lugar zlorado posmèhavajući se, ode, te u odlazku još poluglasno zamèrmlja: „Sve je kako valja uredjeno — nemože biti bolje! — Zanka je gotova, u kojoj će stara lija uhvatit mladog divjeg medjeda!... Čekaj još malo, prijane Gojko, doć će i moja ruka do klobuka!—“

Zloban lugar dèržao je zadanu rèč, te u kratko vrème vèrlo vèšto sva moguća srèdstva upotrèbio, da se svom cilju primakne. — Netrèba ovde napomenuti, da je lugar sám dèrva spahinska kradimice svojim ljudima prodavao, da je on zvèrad tuko, pače i to, da je upotrèbio nedavno tomu sgodnu priliku, te iz kuće Gojka, u

kojoj za on čas nikoga nebiaše, gore napomenutu sikiru i barutni rožić ukrao; — ta to će, mislim i onako svatko pogoditi, koj se sěća, kako se je lugar onomadne Gojku osvetom zakleo.

I tako opet něko vrěme prodje. — Gojko i lěpa Mare medjutim ni sanjali nisu, kakove se cèrne i strělonosne magle na obzorju mlade njihove sreće kupe. — Gojko biaše, kao većom stranom svi žestoki ljudi, dobra sèrca, pa je na lugara i njegove rěči već odavna zaboravio. — Glasalo se je, istina, i po selu, da nětko od něko doba spahinska dèrva krade i zvěrad tuče, al nikom, a kamo li samom Gojku, nije ni kraj pameti bilo, da bi se njemu ta krivnja kako napèrtiti mogla.

Medjutim se je dan věnčanja Gojkova sa lěpom Marom jur sasvim približio. Velika rěč, ili kao što ju drugi zovu: Rukovna jur minù, a ostale kod svake svatbe jur od něgda obične svečanosti — koje ćemo ovdě, poradi osobitog njihovog slavjanskog značaja, gděkojemu izmedju naših čitateljah možebit nepoznata, malo obširnie opisat — slědiše sad redom.

Poslě kako bi indi mladenci — Gojko najme i lěpa Mare — u cèrkvi jur trećiput navěšteni bili, dèržan je tako zvani zapoj, jabuka, ili kako drugi kažu: oručica. Kao što svagda, tako bi i sada zapoj u nedělju na večer dèržan, uprav pred onu srědu, kad bi věnčanje bit imalo. Taj zapoj obdèržavan je kod otca lěpe Mare, starca Radinića. Dodjoše pako na tu svatbenu svečanost tako zvani: domaćina, svekèrva, kum, stari svat, i kočiaš. Njima su se do skora i ostali svatbeni častnici pridružili, što jih u podne kod ručka u kući zaručnika dèržana, kum stari svat i mladoženja izabraše, najme: Vojvoda, čato muštulukdžia, pustosvati zatim razveselitelj svatovah čajo ili čauš, pa još k tomu dever i deveruša. Čim dakle u večer ovi očekivani gosti pred kuću Radinića dodjoše, istèrčà pred nje zaručnica, i čim ih redom sve izljubi, odvede ih u sobu. Svi svatovi se odmah oko stola posade. Kum, da kako, na pričelje, njemu s lěva starac Radinić, a s desna svekèrva starica mati Gojkova, uz koju zatim i ostali svatovi redom posednù. Tako večer večeraše i zapoj obslužavaše, dočim ih lěpa Mare dvorit moradè.

Sutradan t. j. u poneděljak dade stari Radinić ručak. Kod tog ručka se je čvèrsto nazdravljalo, a u večer su se svatovom obični darovi dělili, uza što pribitne drugarice zaručnice Mare slědeću pěsmu zapěvaše:

Igra kolo pod Marini dvori,
Kolo igra, al neigra Mare,
Kolo igra i Mari pripěva:
„Lěpa Mare, jedina u Majke,
Jabuke su svuda sazorile,
I već idu od ruke do ruke!“
Ali Mare toga i nečuje,
Već zaovi obraze cěliva,
A svekèrvi ruke i obraze.

U poneděljak u večer se zapoj svèrši. U utorak se je pripravljala prava gostba. Još pred večer ode dever i deveruša s kolačem i bukliom udavači na věnce. Tamo došavši, nadju cělog seoca děvojke cvěćem štono su ga ceo

dan brale, obteretjene. Dever, čim u sobu medju děvojke stupi, postavi svoj kolač i bukliu na stol, našto i udavača pristupi, te slědeću pěsmu izpěva:

Oj pomozi, dobri Bože,
Lěpoj Mari věnac viti,
Od metlika zelenog,
Od tratora cèrvenog,
Od nevena gospodskog!

Čim udavača otu pěsmu svèrši, pričmu se věnci viti. — To pletivo se je takodjer raznimi, svakomu svatu na pose naměnjenimi pěsmami sprovadjalo. Nu jedva što ostale děvojke svatovim pěsme izpěvaše, zapěva opet lěpa Mare sama sebi slědeću pěsmu:

Odte, druge, pomozite
Svojoj drugi věnac viti,
Sutra ću Vam putovati
U tudjinu za tudjinu,
U neznano za neznano,
Tudjeg ćaka ćakom zvati,
A svojeg ću zaboravit! —

Gotovi věnci budu sad redom na bukliu stavljeni. Zatim stade děver děvojke darivati, i tad je slědila večera i tako zvano lomlenje kolača, od kojega je svaka děvojka po komadić dobit morala.

Dočim se je tako jedan dio svatovah kod udavače veselio, častio se je drugi dio kod mladoženje. Kad su se tamo podobro razveselili i mnogu čašu rujnoga vinca izpraznili, otišli su u selo da priatelje i znance u svatove pozovu. Pozvani svatovi se onaj isti dan na večer kod mladoženje na večeru sastanu, i tu do něko doba noći ostanu veselo igrajući i pěvajući.

U srědu u jutro se svi svatovi cvěćem lěpo nakitjeni opet sakupe i uzjašiv hitre konje odu uz punjavu pušakah po děvojku. Dudaši ih na kolih pratiše. Došavši pred kuću Radinića nadju vrata zatvorena, te ju morade po adetu starom kum novcem otvoriti. Čim u dvorište unidjoše, već ih je lěpa Mare sa deverom i deverušom dočekala, te poslě kako svate redom izljubi, ode š njima u sobu. Svi tu opet oko stola posednu te najprie uz pěvanje děvojakah stanu ono jesti što su od kuće sa sobom poněli. Po dovèršenom tom obědu i pěvanju bude čorba na stol donešena, i time znak podan da se na novo jede; — nu prije toga imao se je jedan svečan čin dovèršiti. —

Gojko sa svojom Marom sad pristupi k stolu. Kum ih već uze za ruku da ih starom Radiniću radi podělenja blagoslova njegova privede, kad al eto — na vrata praskom otvorena lugar Lisić sa četiri spahinska pandura unidje.

Svi se prenù, jer se u taj čas nitko takovim gostima nije nadao. Lugar, čim zlorado cělu svatbenu družbu pregleda, uz djavolski posměh naprama starom Radiniću reče:

„Žao mi je, što kao nepozvan ovamo doći i vas upravo u veselju vašem uznemirivati moram; al što mora biti — mora da bude! — Volja i zapověd našeg

spahie trèba da nam je izvan cèrkve svuda i vazda sveta, njoj se kao podložnici pokoravati moramo! —“

„Šta će to biti? —“ pitaše se medjusobno gosti.

„Tiho bratjo!“ reče Radinić —“ a ti Lisiću, govori šta imadeš, mi ćemo te mirno saslušati, i premda nas boli, što se narodna naša svečanost tako neugodno prekida, ipak smo gotovi da i sada zapověd našeg spahie čujemo i svèršimo — ako u njegovo ime k nami dolaziš.

„Jest tako“ odgovori lugar — „ja dolazim u ime našeg milostivnog spahie, da sa sobom povedem onoga zločinca, koj, kao što će i vama poznano biti, već od nèkog vremena u spahinskim šumama dèrva krade i zvěrad tuče.“

„Pa šta to na nas spada?“ priměti neztèrpljivo starac Radinić.

„Spada starče“ prihvati lugar „jer se krivac u vašem krugu nalazi.“

„Šta? ... je l' moguće? ... Ovdě? ...“ stade u jedan par više glasovah pitati.

„Jest ovdě“ reče lugar i pèrstom prama Gojku pokazavši pridoda: „evo ga! —“

Gojko sav protèrne i kao stěna problědi, a ostala družba isto tako od straha i nenadane věsti sva se ukoči. Lěpu Maru něšto u srěd sèrca zaboli, da je od nemoći, koja ju svladà, jedva na noguh stajati mogla.

Sva lica, koja su malo prije sèrdačnom radostju obasjana biła, sada evo potavniše. — Strašna duga stanka nastà. —

„Sada znate pošto sam došao“ reče lugar, čim gnjevnom svojom rěči najprie zavladavšu tmastu tišinu prekine — „a vi —“ nastavi prama pandurom — „dèržte krivca da nam neuteče!“

Na ove rěči se Gojko iz polumèrtvog onog stanja probudi, koje često i najjače ljude svlada, kad ih kao munja s vedra neba nenadana radost ili žalost stiže. Kèrv mu u presěčenim malo prije žilama silnie nego ikad prije uzavrije, te on poklopitu za čas glavu svoju opet u vis dignu, baš kao poslě gromovita treska silna u planini jela. Sèrce mu se naměsti, i sva njegova moralna snaga, čistom savěstju podkrěpljena, sdruži se silnie no ikad prije sa tělesnom moću njegovom. — U drugoj prilici bi ovaj čas iz Gojka najslavnia junaka načinio bio! —

Panduri, videći smionost i odvažnost Gojka, koja mu sad žarkim plamom iz očiuh sinù, oklevaše izvèršiti zapověd lugara.

„Šta?“ poviče sad lugar „zar vam se dvaput kazat mora, da svèršite ono, što nam Goso zapověda? — uhvatite ga odmah, pa ga sapnite, i tad u tavnicu š njime!“

Na to se panduri Gojku primaknu, al taj — pograbivši nož sa stola — muževnim svojim glasom zagèrmi kao more, kad sěverom nadmeno, strašnom bukom na valove skoči: „Okante me se, ako vam je štogod do života vašeg stalo! — a ti Pero“ reče pram lugaru — „prodji me se u taj par, ako nećeš da tako bude kao što sam ti onomadne obećao!“

„Šuti tate!“ ciknu lugar kano ljuta guja, pa nemogavši gnjevu svom odoléti, nasèrne pèrvi na Gojka, htějući ga kundakom svoje puške po glavi ošinuti, nu Gojka, štono ga rěč „tat!“ na novo strašno uzdèrma, razdražen kao ris k lugaru prisěći, i prije no taj kundakom pravo i mahnù, već ga nožem u pèrsa udri. — Sad

Digitized by Google

najodvažnii pandur dopade, da se Gojka laši, nu prije no bi rukom udrio o ruku već i njega ubojit nož Gojka u zlo mĕsto pogodi.

Lugar se na desno, pandur na lĕvo svali — ostali se kao stupovi okamene, a Gojko iz sobe kao bura poleti i izdežne.

IV.

Čovĕk ima mnogo lĕpih i divnih prednostih, što ga čine vladarom zemlje, al je ipak uza sve to velika sirota. On je, istina Bog, umom svojim sve ostale stvore nadvladao i podjarmio, on je izmĕrio visost gorah i dubljine vodah, on bez bojazni zrakom brodi i vatru gasi, on u razrovanoj utrobi zemlje i na dnu mora pohlĕpno traži i nadje relativne dragocĕnosti tog svĕta: zlato i biser; on — što je više — proučio moć silnih živaljah, te učini, da raznim njegovim težnjam služe, on pronadje i proračuna kretanje i bitnost ove naše zemlje i svega što je na njoj i u njoj živo i neživo; pa svedj još dalje težeći, proračuna isto tako točno položaj sunca, tečaj mĕseca i sjajnih zvĕzdah, štono se izvan vozdušnoga kruga naše zemlje nalaze. — Sve — sve to čovĕk proračuna — te, bez da bi slagao, kaže: „tako će biti!“ — Al najmudrii i najslavnii ljudi na tom svĕtu ipak o svom vlastitom životu nisu znali kazati: „tako će biti!“ pa ako su sve i kazali, bilo je, kako nas historia uči, sasvim drugačie, jer uz pĕrkos moralnoj snagi, kojom je narav te svoje ljubimce nadarila, i time postignutje cilja njihovog tako rekuć osigurala, dogodi se baš protivno. Tajna nĕka i neprevidjena moć, koju kako nam drugo nazvati možemo, često nadodje, i čim račune čovĕčje sasvim poremeti, urnebesom zagĕrmi: „Ne onako, čovĕče, već ovako!“

I u ovoj našoj pripovĕsti to isto u malom okviru vidit možemo, što nam se drugdĕ u većem predstavlja.

Tko bi bio onaj dan, gdĕ je za nĕkoliko satih vĕnčanje bit imalo, i s daleka pomislio, da će se sve tako svĕršiti! — Istom lugaru, koj je svemu temu povod dao, i koj je cĕlu stvar na svoj način dobro proračunao, taj njegov račun sasvim drugačie izpade, nego li što je on mislio.

Al s onim strašnim dogadjajem, koj je veselu svatbu Gojka i lĕpe Mare tako nenadano prekinuo, još nebi dosta, jer poslĕdice odtuda proizličuće, bile su u svakom obziru još strašnie i žalostnie, nego li što se to na pĕrvi mah i pomisliti moglo. — To, što je tada nesretni onaj pandur, koj je na Gojka navalio, odmah na mĕstu umro, dočim je težko ranjen lugar nĕkim čudom živ ostao, nu dulje vrĕmena bolovao, — to bi se još sve nĕkako pregoreti dalo, da nije kruta nesreća, nenadovoljna sa pĕrvimi žĕrtvami, dalje posegnula, za da još nĕkojih nedužnih ljudih sreću proguta.

Stara majka Gojkova, bolovala je počamši od onog nesretnog dana svejednako. Sirota stara jadikovala je neprestano, te gorke suze ronila za svojim sinom, o kojem se ništa nije saznati moglo kuda je pošo, poslĕ kako bi onemah iz kuće Radinića izčeznuo. Ubogu staricu u tĕlesnoj i duševnoj njezinoj bolesti tĕšio je često jedan mili zemaljski angjeo, i to bĕše lĕpa Mare, koja je skoro svaki dan k starici dolazila, š njom plakala, i za nesretnog, nu ipak vazda jednako — ako ne još bolje — ljubljenog Gojka Bogu se molila. — I starac Radinić, koj se je inače rado i prialno sa svakim razgovarao, mučio je sasvim, jer je, poznavajući ćud dĕteta svoga dobro

znao, da nemilom sudbinom pogažen cvět mlade njezine sreće više glavu dignut i procvasti neće.

Da je iskrene sožalenje kadro bilo nesreću tih nedužno tèrpećih ljudih umaljiti, to bi se zaista težko breme njihove žalosti krez to znatno olakšati moralo, što je ne samo njih, nego i nesretnoga Gojka, svaki u malenom seocu iskreno žalio, ugara usuprot proklinjao.

Tako je opet něko vrěme postojalo, kad al eto i u to malo i zabitno seoce glas doprè, da su se hajduci, što su odprije u Srěmskim planinama bili, u novie vrěme u Našičke planine preselili. Pripovědalo se je o njima koješta; — medju ostalima i to: da jih baš odviše neima, al da su veoma dèrzoviti, da bez svakog obzira, kudkod dodju, odmah spahinska dèrva sěku, zvěrad tuku i cěla stada konjah, rogate marve i ovacah, ako ih gděgod zateku, bez svakog pitanja odgone i poslě u Turskoj prodavaju. Sve to se je o tim hajducima pripovědalo, pa se tomu još i to dodavalo: da blago seljakah nikad neotimlju, već vazda samo spahinsko.

Ove s početka puste pripovědke skoro ozbiljna istina potvèrdi, jer odmah, poslě kako bi se ti glasi razneli, bude spahinskim pastirima redom, sad jedno sad drugo stade odagnato. Spahia Vladinić se razljuti, pa sakupivši bèrzo sa svoje tri znatna spahiluka do dvadeset pandurah, šalje ih u goru za hajducima u potèru. Al je pandurima loša sreća bila! — jer čim u planini na hajduke nagaziše, budu od njih poslě kratka okèršaja, u kom četiri pandura pogiboše, kèrvavo uzbijeni. — Nu to još nebi dosta! — Panduri, koji su se poslě te svoje bitke kao razagnato od běsna kurjaka stado ovacah opet u selu sakupljali, zaklinjali su se živim Bogom i presvetim trojstvom, da su svojima očima na čelu ote ljute hajdučke čete Gojka Smiljanića opazili. — Ota věst se je odmah po selu raznila. Svi se prepadoše, a bolnu staricu majku Gojkovu, čim slučajno strašnu i nenadanu tu věst začù, kap udrì — te sirota život svoj, u stare dane toli ogorčen, najedanput svèrši.

„Blago njojzi“ reče — čuvši takodjer věst o Gojku i smèrti majke njegove duboke uzdišuć i gorke suze roneć — lěpa Mare — „Blago njojzi i ja ću, ako Bog da, skoro za njom poći!“

„Nemoj Mare tako!“ preuze sědogiavi starac Radinić, koj se je uslěd sviuh tih věstih takodjer jedva sam těšiti mogao, — „nemoj děte, ta Bog je svemogućan, on još sve to sravnati može!“

„On to i hoće“ odgovori utěšito Mare — „nu ne ovkruj, već ondě gdě věčni pokoj vlada, i gdě one, koji se ljube, nitko razstaviti neće!“

„Dete, děte — uzdaj se u Boga!“

„Dragi ćako, ta baš u njega se i uzdajem! — da tog pouzdanja u mene neima, bila bi već sdvojiti morala, al onako — tèrpim — dokle mogu — pa je dobro! — a kad više neću moći — biti će još bolje! —“

„Bože“ reče na to suznim okom starac „tvoja volja neka bude!“

„Amen — dragi ćako!“ doda Mare, otca si ogèrli i š njim gorko proplače.

Kako svigdě, tako je i ovdě medjusobna zaměna ljubeznih rěčih prekoměrnom žalostju obteretjene sèrce otcu i kćeri poněšto olakšala, al to je vazda samo za čas bivalo, jer jim se za mala opet, i to novom krutostju, priašnja bol u grudima pojavi.

Digitized by Google

Starac Radinić, koj je ćutljivu svoju ćerku dobro poznavao, slutio je da dobro biti neće! — Kod grozne misli, koja ga glede uboge svoje ćerke često spopade, bila bi ga zaista sva snaga ostavila, da ga nije věra u Boga pa k tomu i ta nada těšila, da će se i on skoro věčnog pokoja uživati, i s onima opet sjedniti što ih je za života svoga toli ljubio.

„A lěpa Mare?“ pitat će valjda pogděkoj čitatelj ... Ona se je već od dana pèrve nesreće u svemu jako proměnila, al sad u novie vrěme, odkako je najme věst o Gojku i smèrti njegove majke čula, sišla je u kratko tako s kipa, da su ju svi, videći kako očevidno gine, iz svega sèrca žalili. Lišca njezina, koja su prije kao trator i ružice cvala, sada kao lěr problědiše, a oči, prije bistre i žarke, sad potavniše i kao izgoréla dva ugljena utèrnuše; — rěčju, cěla slika tako se promeni, da od priašnje lěpe Mare jedva sěna preostà.

Neprodje ni měsec danah, odkako je mati Gojka umèrla, pa je već i nesretna Mare duševno i tělesno bolna, u postelju leći morala.

Medjutim se je lugar Lisić, koj je dugo bolovao, opet oporavio i lugarsku svoju službu na novo obavljati počeo. Od kako se je pridignuo, opazili su ljudi u njega još veću zlobu, i razdraženost prama svemu što ga je gděgod susrětalo ili na prošastnost spominjalo, nego ikad prije. Kako daleko je lugara slěpa i zlobna strast njegova zavela, vidit možemo iz slědećeg primèra. — Poslě smèrti stare majke Gojkove ostala je kućica njezina sasvim pusta. Gospoština je ono malo, što je po smèrti starice preostalo, u ime naknade štetah po Gojku ućinjenih, sebi uzela. Poslě se pako na tom pustom selu, valjda iz tajnog někog straha, nitko nenaseli, te tako, kao što jur rekosmo, kućica ostade pusta. Jednom — běše upravo noćju — sav se nebokrug požari vatra se u seocu porodi... Stade obična vika i jauk ... Svi na noge skoče, al prije, no se je vatra utèrnut mogla, izgori pusta ta kućica, štono se je na sreću ubogih seljanah poněšto sa strane sela i na samu nalazila. — Svatko je odmah znao, da tu vatru drugi nitko nije podmetnuo no zlobni lugar, koj se je u slěpom svom běsnilu i neživućoj stvari svog dušmana time osvetiti htio. Premda se je dakle znalo, tko je tu vatru prouzročio, ipak se nitko nije usudio o tom javno govoriti, jer se je svaki za sebe lugarove osvete bojao, koj je od někog vrěmena još veću moć stekao nego prije, što mu ju najme poda spahia Vladinić, koj je nedavno u Osěk glavom bez obzira uteko, za da se ukloni osobnoj osveti hajdučkog harambaše Gojka.

Lugar se je sada više nego prije ljudima iz sela uklanjao i samotno sa svojimi lovnimi psi po gorama skitao. Činilo se je upravo, kao da se taj čověk hajdukah nimalo neplaši, pače kao da traži š njima sastati se.

Tako jednom opet prie zore lugar uz pratnju svojih kopovah u Našičku planinu odě, nebi li ga lovačka sreća na kakovu plemenitu zvěr naněla. U goru došavši pse razkorlata i razpusti da idu za tragom zvěrine, a on stane na razkrižje, pa nasloniv se na svoju šaru — duboko se zamisli.

Bilo je kasno doba jesení. Suho lištje je sa dèrveća padalo i kao tajni glas duhovah šuštilo. Na nebu su se isto tako oblaci jedan za drugim těrali kao kobne měrke sěne, koje još za vrěme na opredělјeno svoje město doći želje. Bilo je upravo ono doba, kad se, na izmaku godine, narav k pokoju sprema. Ovo doba godine obično grudi naše bolno steže, jer nam predstavlja živu sliku minulosti naše i svega

što nas okružava. Tad se često sećamo cvěća, što je u prolětju naravi i života našega cvalo, sećamo se lěta sa svojim žarkim suncem i kadkad iznenada nadošavšom tučom, što nam je iz mèrklog oblaka plod kèrvavog našeg znoja hametom potukla, a kad jesen prispije, tad se — kao što jur rekoh — sećamo onoga, što je bilo pa prošlo! — Vehlo lištje, što šušteć na tle pada, spominje nas rado na one, koje smo ljubili i koji su se prie nas iz ovog světa oddělili. To su po prilici misli, koje tužnomila jesen u nami pobudjuje, i koje, dočim nas s jedne strane raztuže, s druge ipak čudnovato ublažavaju.

Lugar je svedj još nepomično na svom městu stajao, tavno izpred sebe gledao i — mislio. — Da njega slične ublažavajuće misli, kao što ih sad napomenusmo, okružavale nisu, to mu je svědočio mèrki i zlokobni izraz lica. — Ali — najedanput — kao da žarka munja cèrni oblak preséče, něka misao kroz tavno njegovo lice proleti.

„Gle“ reče gnjevno i poluglasno izpred sebe, „danas je upravo godina danah, što se to dogodi! — Ala“ ciknu, čim zubima škripnu i pušku dignù — „ala da mi se sad ukaže Gojko! — “

„Evo ga! — “ poviče izza gèrma poznan glas... Lištje zašušti i harambaša Gojko u sjajnom hajdučkom odělu, što šerežanskom sasvim priliči, jedva na trideset koračaja izpred lugara na stazu stupi. —

„Dobro došao...“ još zaviknu lugar, al mu uz te rěči već i puška puče. Tane pokraj lěva uha hajdukova zazviždi i straga mladjahnu jelu probije. —

„Zlo nišaniš, more, ja ću bolje!...“ prihvati sad Gojko pa već njegova kubura jur sevnù, grom zaori, a lugar — bez da i rěčcu izusti — mèrtav pade.

Gojko zatim, čim kuburu za pas metnù, k mèrtvom lugaru pristupi, kojega je dugo podvitim rukama gledao.

„Ti si mi“ progovori prama mèrtvacu poslě dulje stanke žalostnim glasom hajduk „mnogo skrivio, jer si mi otrovao cěli moj život. — Sad si mi, Bog i duša! dug kèrvju izplatio — al mi se sve čini, kao da se time još odužio nisi, ti bo mirno sada spavaš, dočim se ja svedj bez pokoja, prognan i oddaljen od drugih ljudih po kèršnim planinama tučem, neimajući kuće ni kućišta, neimajući ni duše koja bi me ljubila!.... Oj mare, moja Mare!...“ progovori sad sasvim ganuto, al dalnja mu rěč zapě.

U taj čas u poznatom malenom seocu izpod planine někomu na umiranje zvono zazvoni.

„Bio tko mu drago — Bog mu dao duši lahko!“ reče hajduk, dočim mu dvě suze nehotice niz muževno lice polete, pa zatim sav uzdèrman hitro uzkom stazom u planinu krenù. — Valjda mu je duša dirnuta tajnom svezom slutila da mu lěpa Mare sad umire.

Na dojduću godinu, najme 1740, dodje glasoviti Franjo barun Trenk u Slavoniu, te stade uz proglašivanje obćeg pomilovanja pod carski barjak sakupljati sve hajduke, što no su se tada kojekuda po Slavonskim planinama i blizu turske krajine nalazili. Iz tih hajdukah — medju kojima biaše i Gojko — junački Trenk strašnu onu četu tako zvanih „Trenkovih pandurah“ ustroji, koja š njime i pod njegovom zapo-

Digitized by Google

vèdju u sedmogodišnjem naslèdnom ratu čuda junačtva, nu uz to i mnogo okrutničtva svuda počini. Němačka, osobito Bavarska, spominje još i sada s užasom te Trenkove pandure, što su svuda za sobom ostavljali puste stope razorenja kèrvi i požara. Upravo tamo — u Bavarskoj — biaše, gdè se je Gojko prilikom strašnog juriša, na obsèdnog jednog grada bedeme najpèrvi popeo — al odmah i pèrvi mèrtav š njih sruši.

Pao je slavno kao junak, premda daleko od svojih i u neznanoj tudjoj zemlji. I tako se svèrši burni život hajduka Gojka.

Naš narodni jezik.

Od M. B.

Tko nije za sebe nije ni za drugoga.

Narodna poslovica.

Svaki će uza me pristati i priznati, da je veoma žalostno kad tko u vlastitoj svojoj kući pravo nezna da li je on ili tko drugi u njoj gospodar, al neznam hoće li se svaki odmah dosètiti da se to, žalibože, i nas tiče; — a tiče nas se baš jako, jer — ako iskreni bit hoćemo — moramo priznati, da smo u vlastitom našem domu tudji.

Da se je ta nesrèća bez naše krivnje kod nas udomila, ja bi šutio i nebi ni rèči kazao, al čim vidim da smo mi kroz nehajstvo naše sami tomu krivi, nemogu da tu stvar, koja tako duboko zaseca u naš život — mukom mimoidem, već hoću da nèkoliko rèčih o njoj prosborim.

Kad koj putnik kroz Hèrvatsku putuje, opazit će da je svuda — bilo u selima ili gradovima — onaj isti narod; — pa koliko će ipak naći razlike! U selima se je prostota i stavnodušnost običaja i jezika neoskvèrnjena sačuvala, dočim je tudji duh okužio gradove i onu smèsu u njima stvorio, koju kako nam drago nazvati možemo, samo ne inteligencijom.

Prie petdeset ili šestdeset godinah, kako sam to čuo iz ustiuh mnogih starih i vèrodostojnih staracah, vladao je u Hèrvatskoj kod tako zvanih višjih družtvenih klasah sasvim drugi duh nego li sada. U javnim skupštinama vladao je tada, istina, jezik latinski, al u ostalom u kući i u družtvu svagdè jezik narodni. Tad se nije nitko sramio narodnim svojim, bilo kekavskim, štokavskim ili čakavskim jezikom, već se je svaki njime služio isto tako u sjajnim dvoranama, u družtvu uglednih ljudih i krasnog spola kao i kod kuće sa svojom družinom. Nu odkako se němački duh i š njime osobita nèka Hèrvatu prije nepoznata podlost kod nas udomi, postade sve drugčie, jer ne samo što je němački jezik tako zvano boljarstvo naših gradovah skoro sasvim prekrilio, već nam je u novie doba, kako sa žalostju opazit moradosmo, i prostii do sad još čisti živalj stanovničtva našeg predobio.

Skoro u svakoj kući naših hèrvatskih gradovah nečujete druge rèči, osim němačke. Gospoda i gospoje, kad se na javnim mèstima sastaju, drugčie negovore nego němački. Poslovi se mnogima čine mnogo lagji kad se u němačkom jeziku obavljaju, iste zabave ugodnije su — kad jih samo oduševljava jezik i duh němački. Najplemenitia čuvstva čovèčja izraživaju se u němačkom jeziku. Krasne naše se-

rečke děvojke i gospoje, kad se u cèrkvi Bogu mole, to čine u n ě m a č k o m jeziku i iz n e m a č k i h molitvenih knjigah. Uznešeni i pèrvom zrakom blage ljubavi razgrijani mladić, kad ga snadje dobra prilika te obožavanoj svojoj děvojci ljubav svoju očitovat može, to ponajviše čini u jeziku n ě m a č k o m; itd. Al nije dosta da se — kao što gore rekosmo — oni ljudi němačkim jezikom služe, koji se broje medju više i odličnije naših gradovah, već to čine i oni koji spadaju medju prostie. Tko mojima rěčima nevěruje, može se najbolje uvěrit, ako stane pozornim okom motriti šta u našim gradovima biva. Tu će često sokakom iduci, sluge, i služkinje, inače iz Hèrvatske ili Slavonie rodom, slušati, kako se medju sobom n ě m a č k i razgovaraju — (ako se inače goropadno natucanje jezika razgovorom nazvati smije.) Tu će, kud god okom krene, razne napise na cimerima i kućama viditi što su ponajviše pisani u jeziku n ě m a č k o m. Tu će nadalje čuti, kako děčaci, štono po adetu starom oko Božića od kuće do kuće ići i sv. t r i k r a l j a predstavljati običaju, dotične pobožne pěsme, u priašnja vrěmena izpěvane u hèrvatskom jeziku, sada većom stranom n ě m a č k i pěvaju. Tu će i to doživiti, da na novu godinu od naših domaćih ljudih — koji da li čověk štogod němački upita ni rěči odgovorit neznadu — ipak u n ě m a č k o m jeziku štampane čestitke dobije; itd. — To je sve žalostna istina, koju svaki rodoljub, komu je do narodne česti štogod stalo, duboko osěćati mora.

Ali zašto je to tako a ne drugčie? pitat će možda pogděkoji izmedju naših sugradjanah... Zato, brate, jer smo mi vazda t u đ j e više cěnili nego s v o j e; — evo to ti je u kratko odgovor na pitanje. — Pa ipak, kao što nijedna slavjanska grana, ni mi uzroka neimamo sramiti se našim jezikom, koj je u stara vrěmena mnogo više cěnjen i štovan bio, negoli sada u novie vrěme. Mnoga stara pisma i listine jasno svědoče da su naši pradědi jezik naš ne samo u sviuh cèrkvenih, nego i u svetovnih poslovih i odnošenjah upotrebljavali.

A zaista i jest taj naš narodni jezik vrědan da se štuje, jer je u svakom obziru lěpši plemenitii i uzvišenii od inih jezikah, koje mnogi izmedju naših zemljakah u svojoj duševnoj slěposti ili podloj pohlepnosti za tudjim, blagozvučnom tom jeziku predstavljaju.

Čujmo što glasoviti Šafařik, prispodabljajući glavna naréčja slavjanska, medju ostalima o našem jeziku piše: „Ich möchte den Klang des Illirischen im Gesang und der Poesie mit dem Ton der Violine, des Altslavischen mit dem der Orgel, des Polnischen mit dem der Cyther vergleichen; oder — ist das Altslavische in den davidischen Kirchenhymnen dem hallenden Sturz eines Waldstromes, das Polnische eines Felinski dem reitzenden Gelispel und Gesäusel einer Quelle ähnlih, so ist das Illirische im Munde der ländlichen Erato dem sanften Murmeln und Girren eines Baches durch die Blumenwiesen des Thales gleich; das erste trifft, erschüttert und überwältiget, wie der Sturm; das zweite weckt, ergreift und bezaubert wie das Rauschen des Windes durch herbstliche Zitterpappeln; das dritte beschleicht, erwärmt und entzückt, wie ein leichtes Wehen und Wogen der Mailuft.“

Izvan Šafařika mogao bi navesti još i mnoge druge — medju njima takodjer tudje spisatelje, koji pohvalno o našem jeziku govore, da se u potanje razlaganje stvari upuštat hoću, nu meni je samo do toga stalo, da glavnu stvar ovdě napome-

Digitized by Google

nem, i za potvèrditi ju, jedan ili dva važna dokaza pridodam, a ne da obširnu kakovu kritiku sa dugimi izjasnjenji pišem.

Dosta je to, kad se u kratko dokaže, da se u naših gradovih zanemaruje narodni jezik, němački usuprot tako štuje i uvadja, da čověk nehotice višeputa sam sebe upitati mora, da li je u kojem němačkom ili hèrvatskom gradu.

A tako, Boga mi, jeste! — A tko je drugi tomu kriv nego naši ljudi sami! Pa ipak mnogi izmedju njih uzroke — da je tomu tako — drugdě traže nego li u sebi, gdě bi je punim pravom najprie tražiti morali. Što se němačke propagande tiče, ona imade posve pravo kad ondě, gdě vidi da ju tko već na pol puta susreta, k njemu dolazi, pa se kod njega sasvim udomi.

Al toga zaista nebi bilo, da se svuda u domovini našoj uglednii — u koje se baš zato što su uglednii, nižji rado ugledaju — věčnog svog němčarenja po malo okane i jezik narodni prigèrle, koj im dovoljno svaki drugi jezik u družtvenom obćenju nadoknadit može, samo da nastoje pobliže upoznati se š njime.

Naši spisatelji — kako vidimo — vazda oko toga nastoje, da narodni jezik u svakom obziru ono dostojanstvo postigne, koje ga punim pravom ide, isto tako domaćim našim oblastima i školama prigovora neima, jer u njihovim pisarnicama i kod predavanja naukah skoro posvuda jezik narodni vlada; al šta sve to hasni, kad ga tako zvano izobraženie občinstvo dostojno neuvažava! — Nastojanje književnikah i domaćih oblastih ostat će dotle pusto slovo bez uspěha, dok narodni jezik cěli naš družtveni život skroz neprobije, jer tek onda će postati živom i neoborenom polugom narodnosti naše, tek onda biti će obezbedjena budućnost naša.

Neda mi se na ino, već moram da na koncu ovih mojih iskreno i istinito očitovanih rěčih dodam ono što je u svojim „Iskricama“ slavni spisatelj Tomazeo, govoreći o našem jeziku, kazao:

„Jezik je duh čověka, duh naroda. Gdi je jezik směšan, ondě su směšate i duše; gdě dva jezika gospode, ondě jednodušje nemože da bude. Ovo dvojstvo pokažuje dva različita naroda, strana jedan drugome; pokažuje stari rat oli novi, sakriveni oli vidivi. Nemože kapa ni da tèrpi, ni da sbaci klobuk; nezna zapovědat jošter, ni slušati. Gdi jedinosti nije, nije ni krěposti. Tko nezna da ljubi, nezna n da iskrenu istinu reče. Medju našim žalostim ima jošter něšto dobra, ima dike, razuma i ljubavi; kao u golim planinam medju stěnam otvori se najedanput nenadan dolinica zelena, gdě větar nešteti i sunce ne gori. Ali mnogo ima dračo, koja razdire noge i ruke; suva nam je zemlja, větar svuda duva, stabla izguli, cvětje izčupa.“

„Nismo mi, vèrsta učenih, s narodom našim niti dobro sastavljeni, niti dobr razlučeni; š njime se měšamo, ne da mu dademo štogod od našeg plemstva, ili da m štogod od njegove prostote ukrademo. Mi se s narodom měšamo, da budemo i m i on tužnii i gori. Nije ovi duh, duh milostive ljubavi, koji nas k njemu priteže, neg živinska želja nemila; kao kužan, koji traži koga će otrovati.“

„Koji će, Bože, biti svèršetak tolikih grěhah brez sladkosti, tolikih tugah bre hvale? Koja će biti u budućnost sudbina naša? Koja će kèrv predobiti? — C druge još narode čekaš u udaljenim věkovim, Domovino moja!? Malena si medj ilirskim sestram tvojim; al něki mi glas svedjer govori, da ti nećeš biti manja n

ružnia, nego da će se pěsme tvoje na daleko čuti i upokojiti u grobu sinove tvoje koji su umèrli ufajući se u tebe, i plakajući ne svoje nesreće, nego bratinske.“

Bože daj, da tako bude kao što je slavni taj spisatelj ovdě slutio, jer tek onda biti će, kao što narodna naša poslovica pravo veli: naš kućni prag najveća planina.

Rafael i Fornarina.

Iz talianskoga preveo M. B.

Vèrlo malo doznalo je potomstvo o znamenitoj ljubi Rafaelovoj, glasovitoj onoj krasotici imenom Fornarina. Koli znamenit je bio njezin upliv na sèrce i namišljivost onoga glasovitog kralja sviuh slikarah; — pa ipak obširnih věstih, neima o životu Fornarine, koja je zaista zaslužila da se sa Petrarkovom Laurom i Danteovom Beatricom uzporedi.

Stopram od onog vrěmena, od kako je Fornarina sve misli Rafaelove zauzela, počima se nova doba njegovog slikarstva; tada se je stopram latio onog načina tvorenja koj bi se najbolje „idealiziranjem bitja“ nazvati mogo. Uzvišenje ćuti pobožne i ćudoredne, za što majstorskim plodovima novie talianske škole zahvalni bit imamo, povod svog postanka i uspěha tražiti ima jedino u toj děvojci. Težnja za uzori (ideali), nalazila se je, osobito u plodovih slikarah i rezarah, kojino su iz školah umětnosti jur prie Rafaela proizišli, nu to je samo bilo něko izraživanje i motrenje uzorah u tamnosti. Veoma strog i hladan izraz u slikama svete bogorodice, štono su jih Duccio, Cimabue i Masaccio stvorili, pokažuje nam izraženu namisao (ideu) ascetičkog i tamnog života, dočim u Madonama Rafaela plod uznešenog nadahnutja vidimo. Rafael biaše drugi Pygmalion, koj nam je — čistu krasotu čověčanske slike u duhu zrijući i na platno prenesavši — predstavio; on je znao krasnu izvanjsku sliku božjim duhom nadahnuti, te tako lěpotu nebesku i zemaljsku spojiti u jedno. Idealiziranje bitja pokušali su mnogi prije, negoli što je Rafael svoju Fornarinu našao, nu samo njoj bi opredělјeno sastati se sa genijom njegovim; — tek ona mu je ulila one očarajuće poteze, one čarobne forme, koje ujedno na udivljenje i obožavanje siluju. Kad je goděr Rafael htio da stvori děvičansku sjajnost u najvećoj zemaljskoj lěposti, vazda je krasna živa slika Fornarine pronikla izpod tvorećeg kista oduševljenog slikara.

Želeći si predstaviti tu ljubav, morali bi prije pravo odnošenje poznavati, u kojem se je Rafael prama Fornarini nalazio. — Odkako se je taj veliki umětnik upoznao sa krasnom ćerkom pekarovom, od to doba ga povestnica medju najslavnie slikare čitave Italie broji; plodovi duha njegovoga postahu tad jur predmet sveobćeg udivlenja, a on sám štovan i bogatstvom obilno nadaren živio je u svojoj palači kao knez. Ime njegovo bilo je u ustima sviuh, a sèrce mnogih uznešenih Rimljankah kucalo je i klěptilo za slavnim i lěpim slikarom Rafaelom. Iz njegovog tihog i milog lica sjala je divna prednost duha i sèrca njegova, k tomu biaše pogled i dèržanje njegovo tak mirno i priatno, da je svakog koj ga je vidio, odmah duboko ganulo i za njega zauzelo. A Fornarina, ono ubogo děvojče nizkoga roda i plemena, nije osim svoje kra-

sote ništa imala! — Ali kakova je te krasota bit morala koja je Rafaela tako očarala! Ona ga je ljubila neizmèrnom ljubavju — kojom se obično Rimljanke odlikuju.

Fornarina dakle biaše Rafaelov uzor, ona je izpunjavala sve njegove uzvisite sanke i sva dèla njegova. U palačah papinih, u knježevskom njegovom obitelištu, nad oltari — svigde se je nalazila slika ljubljene njegove Fornarine. — U pavilonu bašće, štono spada k palači Borghese, nalazi se takodjer slika Fornarine u fresku. Izvan ove čuva se još jedna njezina slika u obraznici (Bildergallerie) spomenute palače.

Najizvèrstnia i najvernia slika ljube Rafaelove čuva se ipak u palači Barbarini. — Tja do pèrsiuh lahkom prozračnom koprenom zastèrta, sèdi Fornarina u busu medju samim cvećem; oko glave joj se lahki turban vije, na levoj strani blista se spona na kojoj se čitati mogu rèči „Rafael Urbino“. Oči Fornarine su velike i živahne, vlasi svètloplave. Čini se, kao da su talianski majstori ukus predjah svojih, starih Rimljanah, osobito pèsnikah, naslèdovali, koji su, kao što je poznato, osobito ljubili zlatokose vile. Horac, Ovid, Properc i Katul, štono su u neumèrlim svojim pèsmama opèvali lèpost Lesbie, Pyrhe, Sagane i Kanidie, uvèk samo krasne plave vlasi — flavam comam — kod svojih ljubovcah opisuju.

U obraznici u Fiorenci nalazi se jednu slika Rafaela, koja takodjer Fornarinu predstavlja.

Iz života Fornarine ima još nèkoliko čèrticah u ustima Rimljanah sačuvanih, što su do nas dopèrle. Vlastito ime te devojke nepoznato je posve, jerbo Fornarina je samo diminutiv od Fornaja, što znači pekarica. Sad se naziva jedna prosta mala kućarica — štono stoji kraj mosta blizu ulaza u sokak Balbi — u kojoj se pekarski dućan nalazi: casa Fornarina. Na skrovnoj tablici iz mramora, štono se u zidu te kućarice vidi, imadu te rèči svakom posvèdočiti: da je ovdè ljubovca Rafaelova prebivala. Ta kućica stoji u pustoj odstranjenoj ulici i u malo kada pohodjenom kraju velikoga Rima.

Rèdko se dogodi da koj putnik, štono ga razni staroslavni spomenici u vèčni Rim dovabe, k pustim onim razvalinam zabludi, koje su malo kome poznate. Samo kadkad koj zamišljeni tudjinac postoji kod spomenutog znamenitog mèsta. Pa je ipak tu najprie Sancio di Urbino god. 1508 — uprav kad bi se bio uputio prama palači bogatog bankera Agostina Chigi, kojega obitelnu kapelu je slikami naresivat imao — opazio svoju Fornarinu, što je u dućanu svog otca prodavala hleba. Poslè je Rafael sve èešlje ovamo dolazio i pohode svoje kod lèpe Fornarine sve više produživao, tako, da je najposlè i na započete kod bankera slike zaboravio. Taj, želeći da se započeto dèlo već jednom svèrši, bio je prinudjen krasnu pekarevu ćerku u svoju palaču pozvati, samo da tim načinom i umètnika privabi. Fornariaa je došla na poziv, i Rafael tako dokončao slike, koje su mu veliku slavu pribavile. Od to doba bila je Fornarina stalna drugarica Rafaelova tja do njegove smèrti; on bez svoje drage gotovo živit nemogaše; i u Vatikanu gdè je razne slike slikovao, bila je uvèk uz njega.

Svèt nepravedno spomen Fornarine huli, veleći o njoj da je ona kriva što je smèrt u cvètu života Rafaela umètnostim ugrabila. — Al to nebi tako! — Jednom u večer kući došavšeg umètnika stade groznica tèrti, — on je to nastojao zatajiti — pustili su mu zatim žilu, al se s otim samo pogorša stanje njegovo.

Digitized by Google

Videći da mu se poslědnji časi života približuju, zahtěvao je da se oddali Fornarina, te u oporuci svojoj odredi da ona bude naslědnica podosta velikog njegovog imetka. — Smèrt Rafaelova prouzročila je obću žalost. Isti papa Leo X. oplakao je preranu smèrt tog velikog umětnika.

Sa smèrtju Rafaelovom izčezavaju svi tragovi kasnieg života lěpe Fornarine. Uslěd pověsti, koja se po Rimu pripověda, prebivala je Fornarina poslě smèrti velikog majstora kod najmilieg njegovog učenika Giulia Romana, premda se ništa nenavodi, što bi to mnenje potvèrdjivalo, izim ako se to iz sličnosti umotvorah Rafaelovih i Romanovih izvadja, koja se sličnost takodjer i u dělima ostalih učenikah Rafaelovih nalazi.

I tako je ljubavju svojom Rafael uvěkověčio lěpost proste jedne děvojke. Mnoga visokorodjena gospoja zavidila je sudbinu uboge Fornarine, što ju je Rafael tolikrat naslikao i nad koje lěpotom čuditi se budu i kasni još věkovi.

Narodne poslovice illirske.

Ako čemak neizda, kašika neće.
Ako čověk nemože biti lěp i bogat kako bi htio, može biti dobar i pošten.
Ako ga Bog zna, koliko ja, zlo po njega.
Ako ga je udario, nije ga ubio.
Ako gdě znaš za bolje, zovi i mene.
Ako je běla brada, cěla je snaga.
Ako je Bog dao, nije zapisao.
Ako je dimnjak na krivo, upravo dim izlazi.
Ako je cěrna krava, bělo mlěko daje.
Ako je i cèrn, nije djavo.

Slavjanske věsti.

— Ovih danah izabrano je ravniteljstvo narodnog našeg kazališta. Za predsědnika bude izabran g. Ambroz Vranicani-Dobrilović, za odbornike artističnog razděla izabrana su g. g. D. Demeter, Iv. Kukuljević i St. Firmin; za odbornike gospodarstvenog razděla g. g. N. Jelkin, P. Hac i Vaso Mraović; za tajnika bude izabran g. M. Prica.

— Talianska opera, koju će uslěd sklopljenog sa v. Banskom vladom ugovora, razpolagatelj Histačke opere Dominik Scalari skoro ovamo poslati, predstavljat će na mna skoro svoje naj bolje spěvoigre. Naše odličnie občinstvo, neimajuć dosle vrěmena nikakove umětne zabave, željno iščeka ove južne goste, koji će mu mnogi zimski večer ugodno pokratiti. To talianško družtvo najmljeno je samo za tri měseca, jer se nadat možemo, da će se za to vrěme urediti i ustrojiti narodno kazališno družtvo, kojemu je jedino narodna kazališna sgrada opredělјena; pa baš zato scěnimo da bi svèrsi shodno bilo, kad bi se naši revni dobrovoljci složili, te — prije no Taliani sa svojima spěvoigrama počnu — pèrviput štogod u narodnom jeziku predstavili.

— U palači grofa Potockoga u Krakovu izložen je lik *„Antigone i Oedipa“* iz karrarskog kamena divno izrezan. Neznatna ukazna cěna, što se platja, opredělјena je za pogorele krakovske žitelje, kojima je glasoviti poljski rezar Sosnovski, što je sada u Rimu, taj lik poklonio.

Digitized by Google

Različite věsti.

— Prošle jeseni dèržan je u Pešti u zgradi muzea svećani uvod u narodnu obraznicu (Bildergallerie), koja jedino jubileu pokojnog nadvornika svoj početak zahvaliti ima. — Pèrva slika tog družtva bila je uprav podoba tog nadvojvode, koju je slikovao magjarski umětnik Barabaš. Sada ova obraznica jur imade preko 52 različitih slikah, medju kojima se mnoge znamenite i vèrlo lèpe nalaze. Toj magjarskoj umětnosti pridružišę se u novie vrěme něki vèrlo věšti Taliani i Nizozemci, te tako se magjari nadaju, da će se u onom istom razměrju, kao što najme njihov muzeum u ostalim strukama lèpih umětnostih napréduje, i ova vèrsta umětnosti razviti.

— Znamenit i vèrlo lèpi kip (Statue) kraljice Viktorie, kojega nedavno glasoviti Ritschie sgotovi, pobudjuje obće udivljenje, i svakog, koj ga vidi, uzhitjuje. Kraljica je u naravnoj svojoj veličini predstavljena. Ruže tèrnjem i dětelinom simbolički prepletene kite joj dugu mantiu. Glava joj je prostim kolobarom ovita. U desnoj ruci dèrži granu palme, dočim joj leva na pèrsim počiva. Odozdo i naoko podnožja (piedestala) predstavljena su četiri doba godišta.

Smèšice.

— Nepriatelj se je sa svojimi četami približavao, i gromovi njegovih topovah su se već orili kad al eto — něki kapetan medju svojimi vojnici mladog jednog novaka (rekruta) opazi koj je sav dèrktao. — „Ta ti derkćeš kao baba —“ reče mu kapetan — „sram te bilo! — U takovoj prilici treba da čovèk hladnom kèrvju pogibeo susreta!“ „Pravo imate gospodine kapetane „— odvrati mu novak — „al šta ću, kad je moja kèrv odviše ohladnila!„

— „Koliko ih je danas umèrlo?“ upita jednom lèčnik poslužnika svoje bolnice „Gospodaru“ reče poslužnik „nočas ih umrè devetorica!“ „Kako to“ odvrati mu lèčnik — „ta ja sam jučer za desetoricu lèkarie prepisao? —“ — „Tako jeste, Gospodaru!“ prihvati sad opet poslužnik „al deseti nije htio da uzme vaše lekarie!“

— „Dakle gosp. N. neće da vam svoj dug plati?“ upita odvětnik (advokat) jednoga krojača, komu je on kadkada u sličnih slučajevih na ruku bio. — „Bora mi neće!“ odgovori krojač — „A što vam je kazo kad ste mu vaš račun predložili?—“ „Reko mi je sav razlutjen da idem do djavola...“ „Dobro — A što vi učiniste?“ „Došo sam evo k vami! —“

Ruski spisatelj Sumarokov običavao je veoma věštomu i oštroumnomu kritiku Barkovi svoja literarna děla čitati. Jedanput se sbilo da Barkov, koj inače sa svojimi pohvalam odviš darežljiv nebiaše, k Sumarokovu reče „Sumarokov je veliki muž! Sumarokov je pèrv ruski pěsnik!!“ Sumarokov, kojega su ove rěč ublažile, ponudi Barkovu veoma dobru rakiu. Ka se je Barkov malko rakie ponapio, reče: „Nikol Alexandre Petroviću, ja sam tebe prevario!.. Pèrví ruski pěsnik — sam ja, drugi Lomonosov a ti stopèrv treći!“ — Kako je Sumarokov bilo, kad se je iz svog lèpog sna prenuo, mo će po prilici spisatelji najbolje razsuditi.

Bibliografia.

Česka.

Dějini husitske, vypravuje František Palacký. Částka druhá, od roku 1424 do 1439. V Praze 1851. Nákladem kněhkupectvi I. G. Kalve a pomoci českeho museum. Cena 2 sl. stř.

Poljska.

Dzieła Seweryna Goszczyńskiego. 3 To W. Wrocławiu. Nakładem Zygmunta Schlette 1852. 8. 8 fr. 6 kr. sr.

Dzieła Tomasza Olizarowskiego. 3 Tom. W. Wr sławiu. Nakładem Z. Schlettera 1852. 8. 5 fr. 24

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović

Ovaj beletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cena su je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primerna je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 3. U Četvèrtak 15. Sečnja 1852. **Tečaj I.**

G — l.

Od St. Vraza. *)

Već sam stavio s ovog svèta nogu,
Čuo gdè smèrt me zvaše u svoe luke,
Nu mah hude satèrše se odluke —
Čim si ti se za me utekla Bogu.

Gle, angjeoske koliko neuzmogu
Dvè tri rèči! — odoše sve muke,
Mah razkinù život tisućstruke
Rane, i njih bolih krutu slogu.

Dà, molitva iz ustiuh angjela
Svu raztapa krutost božjih strèla'! —
Zato ti me svud molitvom spremlji,

I spašen ću bit sviuh loših ždrèba'; —
Jer tko ima angjela na zemlji,
Zanj će biti i svi angjeli neba.

Nahod.

Od Iv. Filipovića.

I.

U starih vrèmenih i sve do prognanja Turakah biahu sela slavonska isto tako rastrešena i neuredjena, kao što su još i sada u Bosni, a gdègdè i u Hèrcekoj. Svaka kuća imala je svoje njive okolo sebe i mogao je čovèk po pol i po

*) Ovaj lèpi Sonet, što mi ga nedavno dostavi dobar slučaj, napisao je prie nèkoliko godinah naš vrèdni pokojni pèsnik St. Vraz, pridignuvši se od težke bolesti, u spomen-knjigu mlade jedne dèvojčice, koju je bratinski ljubio. Ja tim manje oklèvam, da ovdè tu njeżnu pèsmicu priobćim, čim za izvèstno znadem, da se do sada nigdè nenalazi štampana; sćenim pako, da bi grèh bio takova šta pod tavnim plaštom od zabiti ostaviti i na vidèlo neizneti. i zato — evo je! — Ako se ta pèsmica medju rukopisi pokojnika nenalazi, to će sigurno i onima dobro doći, koji po naročitoj volji pokojnog pèsnika sve njegove dosta znamenite rukopise za izdavanje uredjuju.

Digitized by Google

cělu uru ići, dok je na drugu kućn naišao. Na taj su način pojedine obitelji sačinjavale tako rekuć mala odcěpljena družtva, koja su malo il nimalo jedno za drugo hajala i medju kojimi nikakvog sporazumljenja, nikakvog občenja nebiaše. Više put je čověk ostario i umro, bez da je svoje bližnje susěde poznavao. Pa to biaše jedna od onih silnih zaprěkah, koje naš narod u njegovom duševnom i materialnom naprědku obustavljaše. Gdě bo neima druževnog života, medjusobnog sporazumljenja, občenja i podpomaganja, tamo je nemoguće, da bi zlatne zrake prosvete i izobraženja guste tmine gluposti i neznanstva razpěršiti mogle.

U takovoj jednoj osamljenoj siromašnoj kućici ili bolje kolibici življaše jedna starica sa svojim sinom i sa svojom snahom.

Jedan prolětni dan, kad sin te starice kod kuće nebiaše, dodje pred večer putnik, tèrgovac, koj u okolici marhu kupovaše, te zamoli staru i mladu kuće gospodaricu, da bi ga na konak primile.

One ga radosno prime.

Kad je vrěme od večere bilo, pozovu one i svoga gosta, da bi š njima dělio, što imadu.

„Istina je“ rekne starica majka „mi malo imademo, jer smo siromasi, a siromasi i s vodom začinjaju; medjutim što imamo, to vam rado dajemo. Primite dakle našu dobru volju, da imamo bolje, mi bi dali i bolje.“

„Što je da je!“ odvrati tèrgovac. „I komadić suha krušca sladak je s dobrimi ljudmi. Ne kakvoća i množina jela, nego mir, ljubav i blagoslov božji, čini probitačnim ono, što pojedemo,—“ na što i sědne, te se najede sladko onoga što je bilo. —

Poslě, kad su već večerali, i někoje vrěme siti razgovarali se, rekne starica svojoj snahi.

„Draga Ljubo! naš je putnik znam umoran, i rada bi, da svoje utrudjeno tělo blagim sankom uzpokoji. Uzmi štogod te mu prostri pokraj ognjišta, pa ćemo tada i mi ići spavati.“

Ljubica mahom skoči, donese jednu slamnjaču, ponjavicu, pokrivač i jastuk, te naměsti, gdě će naš putnik počivati. Potom uspe vruće vode u jednu karlicu, te, kako je kod našeg naroda u Slavonii još uvěk običajno, dodje i zamoli tèrgovca, da bi se izuti i noge oprati pustio. —

Kad je brižljiva snaha to svěršila, razpravi se naš putnik, te legne spavati.

Potlam pako i one, spremiv sve po kući, odu u svoje krevete, koji su starice u jednom a snahe u drugom kutu kuhinje bili.

Noćju — baš u gluho doba — probudi se naš putnik i čuje něko jecanje, a malo zatim cvilenje malog děteta. On se mahom sěti, da je snaha valjda porodila, kako je i bilo, jer ona već u veliko noseća biaše. —

Ovdě moram na kratko napomenuti, što naš prosti narod u Slavonii gata, da se pri porodu svakog děteta sbiva. Čim se děte rodi, dodju — vele — usude (sudice rodjenice), obično kroz dimnjak, te sude dětetu, što će i kako će mu na ovom světu biti. A što usude dosude, to mora i biti. Roditelji sami nemogu čuti, što usude sude.

Tako je i ovdě bilo. Čim se je to děte rodilo, dolete mahom i usude te stanu buduću sudbu dětetu dosudjivati.

Digitized by Google

Jedna od njih rekne: „Hajde sestre, da to dête mahom pogubimo!“

„Nemojmo“ prihvati druga rěč, „već onda nek umre, kad najveća radost svoje majke bude.“

„To bi velika žalost za majku bila“ progovori treća „dête je vèrlo lěpo, nemojte mu zla dosudjivati, ja hoću, da njemu sve blago i bogatstvo ovog tèrgovca bude.“ —

Što treća usuda dosudi, pri tom — kažu — da uvěk ostaje, jer pèrve dvě uvěk onom pristanu, što treća rekne.

„E dobro, najstaria naša sestro, kad ti tako hoćeš, nek bude na tvoju; nek dakle tom dětetu sve blago i bogatstvo ovog tèrgovca pripadne“ reknu one dvě i tiem opet onim putem otidju, kojim su i došle.

Putnik, koji je budan bio, slušao je to njihovo věćanje. On biaše jedan od onih ljudih, koji su dobre duše, dok se njihove kože netiče, nu koji kano živi oganj planu i najveće su zločinstvo učiniti kadri, ako su u čemugod povrědjeni. A osim toga je bio veliki štovatelj mamona svoga, i što mu je on većma debljao, to mu se je boljma sèrce u grudih širilo. Netrěba dakle velik dušoslovac biti, za dokučiti moći, kako mu na duši biaše, kad je tu kobnu dosudu saznao. —

„Šta!“ pomisli on u sebi, „ja se mučim dan i noć, žedan i gladan, da si šta to pribavim, a to sve da bude za drugoga? To bogme neće biti, ma usude još deset put svoj sud dèržale.“

I dok je to u sebi mislio, već je odlučio bio, što da učini; naime to dête ukrasti i — kako bilo da bilo — smantrati. A što ljudi te vèrsti za svoju namišljenu korist učiniti si preduzmu, od tog nigda ili težko kada odustaju, jer njim na světu ništa nije svetie, nego što se njih samih tiče.

Kad je dakle u kući opet sve tiho i mirno postalo, i naša rodilja malo zaspala bila, digne se tèrgovac, obuče se polagano, te približavši se krevetu, uzme malo dětešce, metne ga u zibku, koja za istog novorodjenca jur pripravljena biaše, i otvorivši tiho kućna vrata, uzme put pod noge u bližje brěgove i šume.

Kad je već podaleko u šumi bio, počme on na novo misliti, što da s dětetom počme. Umorit ga sam nije mogao a nije ni hotěo, jer je, kako rekoh, ipak čověčansko sèrce imao. — I on bi možebiti čověk najbolji na světu postao bio, da se toj najokrotnijoj strasti posve izručio nije; nijedan bo čověk tako okrutan, tako nemilosèrdan nemože biti, kao pohlěpnik za novcem. Njegovo se sèrce sasvim sa njegovim obljubljenim mamonom združi i njegovu narav poprimi; ono malo po malo željezo postane, koje se samo svojom hèrdjom jede i grize, samo da što više klete novčine nagomila. Nu tako uvěk biva, kad čověk svojim strastim sasvim uzduh pusti. One malo po malo nad umom našim nadvladaju, i čověka još potišteniim učine, nego li je bezumno zvěre. Neima odurniega, neima gorjega stvora nego li je čověk, koga strasti ravnaju, naměsto da on njimi ravna. —

Nu da vidimo, šta će tèrgovac sa svojim nevinim plěnom početi. On misljaše, što bi i kako bi. Napokon odluči, da će kolěvku s dětetom na koji hrast oběsiti. Što namisli to i učini. Uzpevši na vèršiku jednog hrasta, oběsi tamo zibku s dětetom, misleći, da će ga tu orli i gavrani razněti, a on da će pokraj toga mirne savěsti biti moći, neumorivši ga svojim rukama. Ali orli i gavrani imadu kad-

Digitized by Google

kada čovečnie sèrce, nego mnogi ljudi. Orli su i gavrani, istinabog, dolećali na cvil dèteta, ali ne da mu oči izkopaju i da ga raznesu, već da mu se čude i da ga pèršeć nad njim, razprostèrtim svojim krilma od sunčana jara i druge nevolje brane i čuvaju, dok bi koja blaga i u Bogu duša nevinom se nemoćniku smilovala. K tomu nad nevinim božja ruka bdije, a kog ona čuva, tomu orli i gavrani oči nekopaju.

Božja milost neda dugo na se čekat, gdè pomoći trèba. Nije nèkoliko časovah minulo, što se je bezdušni tèrgovac svojim putem odputio bio, al etoti dodju dva dobra i krotka pastirića, koji svoje blago nedaleko u šumi čuvahu.

Čuvši oni, gdè nèšto na hrastu cvili, poglednu gore i kako veliko biaše njihovo začudjenje, kad na vèrh hrasta usrèd orlah i gavranah zibku opaze.

Mahom se popnu oni gore i snimiv zibku dole, ostave i blago i torbe svoje, te odlete bezobzirce k majki svojoj, da joj pokažu i dadu, što su našli.

„Mamice! mamice!“ vikaše pastirčad već iz daleka „mi smo danas sretni, evo nadjosmo sebi trećeg brata, odhrani nam ga majka, mi ćemo ga ljubiti kad odraste kao rodjenog brata svoga!“ i pripovědaše sve na široko i dugačko, kako su zibku na hrastu našli, kako su dètešce od orlah oteli, i kak bi ga za cèlo orli razněli bili, da ih oni raztèrali nisu. —

„Dobro mi došla dèco moja“ odgovori starica ogèrlivši radostno svoju dècu. „Ja se tomu radujem što ste tako blagog i milosèrdnog sèrca. Budite vazda takovi, i božji će blagoslov uvèk svama biti. Istina je, dèco moja, da mi sami gorak, tugom i čemerom nakvašen hlèbac jedemo; nu zadužbina je kod Boga, izgubljenom biti otac i majka, bratac i sestrica. I zato mi je vaš novi bratac mio i drag, kao što ste mi i vi mili i dragi; š njim će nam božji blagoslov u kuću doći. Ja ću se š njime briniti i starati, kao što se i za vas brinim i staram. Kukavna mu majka, koja sada suze roni, neznajuć, gdè joj se završtak njene ljubavi nalazi. Il ga je možebit od sebe odmetnula? Nu Bog da joj grehe prosti, ako je tako bezdušna mogla biti; ja ću za njeg, kao za porod kèrvi moje brigu nositi, a i vas će dobri Bog, dèco, doisto blagosloviti. Zdrav da si mi po Bogu sine novi!“

Time ona dètesce primi, poljubi, i od dana toga nesmatraše ga drugčie, nego kao svoje rodjeno dète.

Pèrva misao, koja joj na um padè, bilo je kèrštenje dèteta. Sama nije znala što da počme, neznajuć, da li je dète kèrstjeno ili ne. Mislila je svakojako, nu napokon se ipak odluči, u bližnjoj župi dati ga kèrstiti.

„U ime božje nek se dète kèrsti,“ govoraše ona „i dva put kèrstenim biti ništa neškodi. Ako jedan kèrst u nebo pomaže, to će dva još više!“

„A kakovo ćeš mu ime majko naděnuti?“ zavikne jedno njeno dète.

„Znaš kako“ vikne drugo „naděni mu ime Nahod, kad smo ga mi našli.“

„Dà, dà majko, naděni mu ime Nahod. I meni se to ime dopada, bar će nas vazda na današnji dan spominjati“ rekne opet pèrvo.

„Neka bude volja vaša!“ odvrati mati, — „Dat ćemo mu ime Nahod. — Nèma, doduše, dèco, takovog svetca u Koledaru; nu zar je sve sveto, što se svetim naziva i zar je sve u raju što je u koledaru? —“ pridoda ona naškubeć se malo.

Tako je izbilja dète kèršteno bilo.

Digitized by Google

Kad je Nahod naš — njegovim ćemo ga imenom od sad zvati — do knjige i pera dorasao, nije starica za živa Boga propustiti hotěla, njega u župu slati, da se kao i njena děca, nauči knjigu čitati, kod župnika, inače fratra, koji je iz jedinog čověkoljubja děcu svoje župe podučavati običavao.

Starica je u svom dětinstvu tako srětna bila, da je takodjer od jednog dobrog fratra, jedino sadašnjih hraniteljah prosvěte u našoj Slavonii, něšto se čitati naučila, pa je zato tu věštinu punim pravom najvećim blagodati čověčanstva cěnila. Više put ona svojoj děci, kad ih je na učenje obodravala, običavala navoditi rěči, koje je — kako reče — u svojoj mladosti u někoj knjigi čitala:

„Znanosti su oči naše duše, i što čověk više znade, to bistrie i dalje gleda, to više očiuh imade; a čověk ih bogme nigda dosta u ovom světu imati nemože!“

Nahod je s veseljem savěte i nauke svoje majke — on i neznadě da mu ona mati nebiaše — slušao i rado je u školu išao, i kad je zrělim mužem postao bio, običavaše više puta reči, da od svih dobročinstvah te starice, najveće je to za njega, što ga je čitati naučiti dala. —

O da bi jednoč svi seljaci našeg naroda uviděli, kako krivo misle i sude, kad govore: „šta će našoj děci škola i knjiga, ta i naši dědi neznadjahu čitati i pisati, pa su ipak živěli, i to bolje i zadovoljnie, nego i mi!“ Moguće je! — nu ja ni to nedopušćam, da su najme naši predji sretnie od nas živěli. Nu ako su, to su imali doisto svoju sreću tadanjoj obćoj gluposti zahvaliti, jer u obćoj gluposti i oni su lakše živěti mogli, imajuć okolo sebe svuda sebi ravne susědе. Al je sada to sve drugčie. Svud se okolo naroda našeg izobraženost, prosvěta, obèrtnost, tèrgovina i znanost diže i procvětava, i on nemože više u svojoj staroj gluposti srećno i zadovoljno živěti, videći okolo sebe cvatuće blagostanje i sreću, a u svom domu bědu i nesreću. I nehotice se u njemu želje sa istimi blagodatmi radjaju, a s radjanjem željah i nezadovoljnost se ujedno radja. Zato, ako zbiljam iste blagodati unaprědjenog čověčanstva postići želi, to mora onom istom stazom udariti, kojom i njegovi susědi idjahu i još uvěk idu. A ta staza bila je i hoće uvěk ostati, — š k o l a i iz nje proizlazeća prosvěta. Dà, pučka škola jedina je staza, s kojom se, narode moj, iz svoje sadanje sirotinje, bědе i nevolje, iz svog sadanjeg duševnog i političnog mèrtvila i robstva izkopati možeš! Na stranu daklem s tom gèrdnom i grěšnom tvojom predsudom, ako želiš běle danke bolje srěće igda ugledati!

Nu kamo te zanieh ljubezni čitatelju? Oprosti žarkomu i iskrenomu rodoljubju momu, ako ti predugo jadikovah nad slěpilom naroda našega, i vrati se sada opet dobrostivo k nastavljenju pripověsti naše.

II.

Potlam mnogo godinah nanese opet udes istog tèrgovca u predělj, u kojem naš Nahod već vèrlim mladićom dorastao biaše. Bio je baš lětni dan pred večer. Zadnje zrake zapadajućeg sunca hitaše svoje duge sěne nad plodonosnimi njivami i livadami krasne i slikotvorne doline, u kojoj osamljeni stan dobre starice ležaše; po bližjih goricah vidjahu se pěvajuće seljanke u družtvu utrudjenih nu veselih poslenikah kućam svojim vraćati se. Bělo-runa stada tumarahu se na počinak u torove svoje, pratjena od brižnih hèrtovah i čile pastirčadi, koja uz diple i tanane frulice vesele narodne pěsme prebiraše, i nedužne svoje šale sprovadjaše. —

Digitized by Google

I u stanu naše starice bilo je sve veselo i radostno. Nahod i sinovi starice došavši kući sědnu pod sěnastu lipu, koja u dvorištu biaše, da si pot znojna čela svoga otaru i utrudjeno svoje tělo malo odmore; a mlada i istog lěta tek dovedena snaha starieg brata priskoči svojoj ostarelej svekèrvi, koju majkom zvaše, da joj pomogne siniu (nizki stol u Slavonii) prostèrti i priugotovljenu južinu pred svog muža i děvere svoje doněti. —

Istom biše oni okolo sinie posědali, al etoti stupi na dvorišna vrata, sjašiv s konja svoga, nam već poznati tèrgovac, u naměri, da ovdě za konak zaprosi.

On je bio čověk već dosta sěd, nu još čvèrsta i upravna stasa, lica ozbiljna i mèrka, koje se je običavalo samo tada razvedriti, kad mu je korist njegova sladkih rěčih i blagog posměha iziskavala. Sědi do ramena bèrci i sědi dugi perčin biahu jedini nevaravi svědoci njegove starosti, inače bi ga čověk za muža u najboljih godinah smatrao bio.

„Božja pomoć ljudi!“ progovori on, stupivši k našem družtvu. „Bili se kod vas za me i konjica moga konak naći mogao? Evo me tavna noć stiže, a pèrvi je put, da u ove krajeve zalazim, te kao nepoznan neće mi se dalje ići, a neznam gdě se kèrčma nalazi. Noć nije priatelj čověku, budite vi dobri i primite me za ovu noć k sebi.“ —

„Jošte putnik nepodvoren od nas otišao nije, valjda nećeš ni ti“ rekne starica. „Baš si nam dobro došao, Bog je svega dosti dao, sědni dakle medju nas i njegov blagoslov děli s nami. A ti sinko“ — obrati se k Nahodu „skoči i prijanovog kulaša odvedi u šljivik, nek se malo pase i odmori, pak ćeš ga potlam napojiti!“

Nahod skoči da izpuni zapověd starice, a tèrgovac uzme ponudjeni mu stolac i sědne. On sad njima stane pripovědati o svom putovanju, o velikoj skupoći, a oni njemu o dobroj lětini svojoj, te tako ih i noć na dvorišću snadje. —

Više put je u razgovoru tèrgovac čuo bio ime Nahod, i to mu je ime neobično zvonilo. Napokon se nije mogao uzdèržati, da neupita, kakove je to ime Nahod.

„Boga ti stara“ rekne on „kaži mi, kakvi je pop tvoje děte kèrstio, da mu je takovo ime dao? Ja takovo ime još čuo nisam, a evo već ima do četèrdeset godinah, što po světu hodam.“

„Ajd'te, děco, idite — spremite konak za gosta našeg, a ti Nahode idi konja mu napoji,“ rekne starica na ovo pitanje děci svojoj. A kad ih je tako odstranila i sama ostala, začme ona cěli životopis Nahodov pripovědati. Kako je on na hrastu nadjen, kako su mu gavrani oči izkopati htěli, kako su ga děca njezina skinula, kako je kèršten, kako ga je odhranila; sve je ona to, sa dobi svojej prirodjenom govorljivostju, na široko i dugačko tèrgovcu pripovědala. Ni najmanju okolnost nije propustiti htěla. Ona se je radovala bogomilom činu svomu, a od čeg je sèrce puno, od tog su i usta puna, osobito kod starih ljudih. — Nije jadna u sumračju sa oslabljenim svojim očima opaziti mogla, kako je svakom rěčju nož u sèrce gostu svomu zabadala; nije viditi mogla, kako je njezin gost svaki čas lice měnjao, i kako si je često krat namèrgodjeno čelo na ruke naslanjao, kano da si u sumračju davno izčeznutih uspomenah něšto razabrati želi i traži. Umuknuo je bio kao mramorna stěna pri cěloj pripovědki; pozorno je svaku rěč govorljive starice slušao, i s neustèrpljenjem je konac očekivao, da se tada mirno zamisliti može.

I tek što je starica pripovĕst svoju dokončala bila, zaželi on, da bi mu se dozvolilo, od trudnoga i umornoga puta svog mirnim snom se oporaviti.

Mahom ga odvedu u jedan kiljer, gdĕ je za njeg krevet jur priredjen bio. Sad, kad je sam bio i u krevet legao', začme se on svih po starici napomenjenih okolnostih spominjati. On je bio jedan od onih, koji su se ne s velikim trudom jednoč proživljenih okolnostih sĕtjati mogli. I tako je on pomoćju svoje dobre pameti hitro se svomu jadu dosĕtio, da taj Nahod nitko drugi biti nemože, nego li ono po njem ugrabljeno i izvĕrženo dĕte. — Kao munja, kad u sred burne i tavne noći iznenada sine, tako i njemu mahom na pamet dodje súd, koji su usude pri porodu tog dĕteta dĕržale, i tim se sve njegove uspomene najednoč razjasne i istinom učine. —

„Baš se čini“ govoraše on u sebi „kano da će se sud tih prokletih usudah izpuniti!“ i time se opet u mislih svojih izgubi, misleći sad na svoje blago, koje je tobož u tudje ruke dospĕti imalo, sad opet na zlokobni nĕki udes, u kojeg se rukuh mnijaše. —

Nu najednoč, kao da mu je nĕka rĕšiteljna misao na um pala, povikne on na pola glasno: „Što da si ja time glavu tarem! On bi po svoj prilici do mog imetka na zlokoban za me način došao; ja ću zato jednim odvažnim udarcem svakom mogućem udesu predusresti!“ i tim baciv sve misli na stranu, okrene se k stĕni, te malo potlam toga ležao je u dubokom snu, iz kog su ga tek rane i kroz prozor k njem dopirajuće zrake žarkog sunašca probudile.

Kad je ustao, uzme svoju putnu torbu, izvadi iz nje čista papira i olovku, te sĕdavši za stol, napiše sasvim mirno svojoj ženi slĕdeće pismo:

„Ženo! Ti ćeš se valjda još sĕćati onog ugrabljenog dĕteta, o kom sam ti od prilike prĕ 18 il 20 godinah pripovĕdao, da bi sve naše dobre i imanje dobiti imalo. Ja sam uvĕk mislio, da je to dĕte onda poginulo; nu ovaj mladić, što tebi ovaj list donosi, oto je dĕte. Naš zli udes spasio ga je, on je, kako ga eto vidiš već odrastao čovĕkom, i možebit bi nam ne za dugo imetak naš ugrabiti imao. Zato da se tog kĕrvnika oslobodimo, i da nam iz rukuh više neizmakne, daj ga, čim tebi dodje, kroz naše vĕrne sluge umoriti. Za dva tri dana ja sam kod kuće, i ufam se da će moja zapovĕd izpunjena biti. Tvoj Zmailo.“

Napisavši i zapečativši taj zlokobni list, obuče se on, i sasvim veselim licem u družtvo gostoljubive ove obitelji stupi.

„Nije mi do kasnenja i otezanja“ progovori k starici „vrĕme i poslovi me tište i moram se dalje žuriti. Bog nek vam ljubav vašu plati. Već starice, da od Boga nadješ, imam silne glase svojoj ženi obznaniti, bi li ti tvoga Nahoda dati mogla, da mi ovaj list do žene moje odnese, a krivo mu ni od Boga ni od mene biti neće.“

„Naši stari poštenomu gostu ništa neuzkraćivahu, a kako bi mi to mogli!“ odgovori ona. „Hajde sinko Nahode!“ nastavi opet njemu „spremi se i učini otu ljubav našem gostu i gledaj, da mi se na skoro zdrav povratiš. Sutra valjda možeš opet u našoj srĕdini biti?“

„Moj je stan doduše dobar dan hoda odavle udaljen, nu on je zdrav, čil i mlad, i moći će lasno taj put danas prevaliti“ rekne lukavo tĕrgovac, izvadi zatim iz svog čemera jednu škudu, i da obodri Nahoda, dade mu ju na put. „Uzmi ovo“

Digitized by Google

nastavi dalje „a moja ti žena doiste neće propustiti, za dobre glase, koje joj nosiš, takodjer dobru poputbinu dati.“

Nahod se požuri da se na put spremi, kog mu je tèrgovac točno naznačio, te spremivši se uzme zapečaćeni list, zadene ga za šešir svoj, i odputi se mahom.

Tèrgovac je još nèšto malo za njim ostao, pa i on se onda spremi i narinuvši jedan čekin baki, veselo na svog kulaša skoči i odputi se takodjer poslom svojim.

Poslem toga su se dva sasma protivnim putem hodeća putnika opaziti mogla. Jedno biaše Nahod, radostno u sve gèrlo pèvajući, veselim sèrcem, čistom svèstju i neslutèći, kakov kobni list na šeširu svom nosaše. O srèćna mladosti, o blažena nevinosti, koja si još sasvim nepoznata s nečistimi i kadkad podlimi tumaranji sebičnoštju i zlobom otrovane zrelie dobe! Ti i neslutiš, kako burnimi i nestašnimi vali se brodić muža na pučini svètskih strastih boriti imade. Nepoznate su tebi još one silne klisure, oni pogubni prudi i vèrtlogi te pučine, koji smèlog brodara na dnu svojih studenih valovah navèk pokopaju, prie nego je zlatni cilj svojih naporah i iz daleka ugledati mogao. Da, nepoznate su tebi sve te pogibelji i ti zato višeput u pogubne mrèže, koje okolo sebe sebičnost, strasti i opaka zloba splete, bezazleno sèrneš! — Nu Bog uvèk nevinoga čuva i brani, da kakogod nepostane žèrtva hudih zlobnikah svojih!

Kako u sasma protivne misli biaše duh tèrgovca udubljen, kako mu sasma protivna ćućenja biahu njegovo sèrce zaokupila! — Al odvratimo se od tog gorkog razmatranja tudje zloće i razvraćenosti, i ajdemo k našem mladom putniku. — Nu gdè ga ostavismo? —

Eno ga tamo, gdè kano sivi sokol stèrme pute i stazice prèko gorah prevaljuje. Jasno mu se lice u znoju kupa, nu sèrce mu veselo u grudih udara, i tavni mu oblaci junačko čelo nezastiru, te zato on neprestaje samotne si svoje staze sprovadjati pèsmicami. Ore luzi i brègovi od junačkog glasa njegovoga, ore gore i doline odzivajuć slavu Marka i Miloša. —

Tako je on sam sebe veseleć i zabavljajuć neumorno sve dalje i dalje odmicao. Činilo se je, kano da umora nepoznade. Nu napokon osèti ipak, da ga noge izdavati zaćimaju. — On zato odluči malo leći i odpočinuti; a šta mladost smisli, to dugo nedomišlja. Sidje dakle malo sputa i pruži se pod jedan stolètni hrast, navuče šešir na oči i — za kratak čas ležao je kao utopljenik u sladkom snu uljuljan.

Jedva da je Nahod zaspao bio, al etoti iza jednog gèrma ukažu se četiri oštro naoružana čovèka. Na njihovom mèrkom i zarašćenom licu, na njihovima simo i tamo razmatrajućima očima, na njihovom odèlu i oružju bilo je mahom poznati, da su to jedni od onih bili, koje je tada težka nepravda i ugnjetavanje tlačiteljah u tavne i zabitne lugove i gore progonjavati običavala. Dà, to su bili hajduci, kakovih u starih vremenih, gdè naš narod još nije mirno robstvo i jaram tudjinacah podnositi morao, Slavonia a i druge pokrajine naše pune biahu. Nu hajduci tada nisu bil onakovi, kao što si ih mi sada obično predstavljamo. Nebiahu oni izrodice ljudskog plemena, koji su mirne ljude napadali i ubijali, veće hrabri i kèršni momci i junaci, koje je onda narod ljubio i slavio, jer su oni mnogom nemilom tudjincu i težkom zulumčaru žao za sramotu povraćali i nepravdu osvećivali, jer pravda i nedužnost

Digitized by Google

druge zaštite neimade. To je bila momčad, koja je nègda oholoj Němčadii pod slavnim Trenkovićem strah i trepet zadavala; koja je u najnovie vrème pod slavom ověnčanom zastavom Cèrnog Gjorgje slobodi juge-slavenskoj u najkrasnijoj našoj pokrajini temelj položila, i nju od turskih zmajevah otrěbila i očistila. Takovi su u ono vrème hajduci bili, a takovi i ovi biahu, koje sada iza gèrma izlaziti vidimo. —

Kad su oni na čistinu malo izašli bili, smotre odmah, gdě naš Nahod pod hrastom spava; a opazivši ga, približe se k njemu.

„Da krasnog ti momčeta!“ rekne jedan od njih. „Ajde da ga probudimo, da s nami ide na gospodske plěne.“

„Muči brajne, taj ti nečijoj ljubi běle liste nosi. Nu ludo li momče radi, da list svakom na vidik postavlja. Mogla bi lasno sinja kukavica, priletiti i listak mu ugrabiti“ rekne drugi.

„Gle zbiljam, za šešir ga postavio“ primetne treći, opaziv list. „Ala bratjo, nebi li taj list i što drugo nego ljubav glasiti mogao? Ja bi reko, da mi u taj list malo zavirimo, možebit bi u njem za nas štogod bilo. Ako bude, evala! naše šarke, naše věrenice neće nas izdati. Ako ne, mirna zemlja, nikom ništa; — opet ćemo list na svoje město dati! —“

„Pravo ti veliš. Ajduk mora vazda da je na priatelja i na dušmana svoga oprezan“ pridade četvèrti, koji se zapovědnikom medju njimi činjaše. „Ded' ti lagano, da momče neprobudiš, dohvati taj list, da vidimo što se u njem veli.“

Ovaj se prigne lagano k Nahodu i izvuče tiho iza šešira list. Kad su hajduci list u rukuh imali, odstrane se malo, otvore, i najstarii ga uzme i začme čitati glasno drugim.

Pročitavši starešina zlokobni taj list, uzme rěč i počme družbi svojoj govoriti: „Ja poznajem dobro tog Zmaila. To je, braćo, stara lija, koja cělu okolicu vara, a na blagu svomu jaši, kano sědi vrag na gršnoj duši. Baš sam ga imao već u tefteru momu, da ga pèrvom zgodom pohodimo. Nu i ovo je baš zgoda da ga guja ujede, odkuda se ni nadao nije. On vam imade lěpu kćercu, kano dan prolětni, a kuka vam jadna sa materom zajedno kod tog tvèrdog vraga, koji, kako kažu, za svakom parom stoput uzdane, prie nego ju izdade. Već su ju, kažu, mnogi prosili, nu njemu je žao i ono što bi ga kukavna svadba stala. Imao bi dakle baš volju ovu mu kèrvnu naměru na lěp način uništiti.“

„Daj, bogati, da čujemo što je tvoja rěč. Nemožemo nikako dopustiti, da ovo snažno momče tako ludo zaglavi“ reknu drugovi njegovi.

„To bi u Boga grěh bio“ rekne opet harambaša „šta bi vi rekli tómu, da ja sad drugi list napišem, u kom bi on svojoj ženi nalog dao, da tu svoju kćer mahom s ovim mladićem věnča. Ona će se izpèrva tom nalogu čuditi, nu nesumljam, da neće kasniti to što prije učíniti, jer věra i Bog, da kćer imadem i sam se nebi mnogo domišljao, ovakovom ju kèršnom mladiću za ženu dati. — Što mislite k tomu?“

„Bogami to je prekrasna misao,“ odgovore svi jednodušno, „daj učini to, da se ota opaka duša u vlastite svoje mrěže ulovi. Razpuknut će se od jada, kad kćer svoju u naručajih najvećeg kèrvnika svoga nadje.“

Što rekoše to i učiniše.

Digitized by Google

Harambaša razderà na to u komade taj kobni list, izvadi artije i napiše spomenutog sadèržaja list, zamota ga, i dade ga na mèsto pèrvašnjeg Nahodu za šešir. A kad su to učinili otidju opet gorom dalje.

Malo potlam toga probudi se i Nahod, pogleda na svoj šešir, i videći list, put svoj veselo nastavi ni neslutećí kakova se je proměna s njegovim listom dogodila i kako ga je strašnoj pogibeli srèćni samo slučaj jedan oslobodio. —

(Konac slèdi).

Nanka.

Od B. Atanackovića.

I.

Sa izplakanim očima sèdila je stara Neda do sina svoga, koj se odpravljao da sutrašnjim danom na put ide, vèrlo daleko od svoje mile majke, gdè će čitavu godinu danah biti na naukama, i tek poslè, ako Bog da, vratiti se svojoj majci na kratko vrème. — Osušene ruke starice počivaše u rukama svoga sina, oči pune suzah sa njega neodvraćaše, kao da hoće ljubljene čerte dobro da upamti, a iz sèrca, koje dobra slutilo nije, duboki odkidaše se uzdasi. Sad bi ljubila sina namèršteno čelo, sad bi opet jecala gorko. —

„Ta netuži mila moja majko! Nije vèčnost jedna godina danah, proći će bèrzo pa ćemo se opet viděti.“

„Proći će bèrzo?“ — jadikovaše stara — „Nije vèčnost jedna godina danah? O da ti znaš kako je to materi i za trenutak neviditi jedino svoje dète, a kamo li za godinu cèla... pa vidiš, milo moje dète, ja sam ti već stara, Bog zna i majka božja, hoću li te viditi opet!“

„O nemoj me mučiti sa takovim rèčima mila moja majko, ja se i pomišljaja toga bojim da bi se od tebe rastavio na vèke. — Draga moja majko, ta ja nemam nikoga na ovom širokome svètu do tebe i do Boga jedinoga, pa kad tebe još nebi bilo, ja bi onda bio najveća sirota na ovome svètu.“ —

Tako je govor i jadikovanje trajalo do poslè ponoći, i onda Uroš na opomenu svoje majke spavati ode. —

Počivati htède i stara, al jadno joj njeno počivanje!... cèrna slutnja razkidaše joj sèrce. Ona je sina svoga neizkazano ljubila. Poslè smèrti supruga svoga Uroš joj je bio utèha njezina, i zanimanje njezinih mislih... ako je kakvu radost sebi uobražavati znala, te ju je sa smijućih ustih Uroša svoga čitala. Veselje njezino bilo je zadovoljstvo sina svoga ... Čuvala ga je kao oči u glavi, a ljubila ga je većma nego svoju dušu. ... Sve njezino blago, sve njezino bobro bio joj je Uroš! Pa sad se od dèteta svoga rastati mora, da ga dugo, predugo za nju vrème nevidi. Ta pomisao neizkazanu bol uzrokovaše u sèrcu njezinu, te ti je cèlu dragu preplakala noćcu.

A da si se pri razstanku njihovom desiti mogla, draga čitateljice!... čiste bi sažalenja suze prosula po krasnome tvome licu, i duboko bi uzdahnula iz dobroga svoga sèrca.

Digitized by Google

II.

Na 21. Sěčnja 18.** godine svečani biaše dan za mlade u Pešti Sèrbe; mili danak u kome htedoše milu svoju narodnu igru „kolo“ sa višjim upoznati krugovima, omiliti ju svojim sestrama, i tako posredstveno uzdizati ljubljenu narodnost svoju.

Jer kad děve haju za svoje narodno blago ... procvasti ce narodnost sigurno.

Dvorana kod Tigra bi izabrana za město narodnoga toga svetkovanja. — O kako je lěpo ukrašena bila prilikom tom! — Sèrce samo ljubavju goruće, i ljudi koji svom voljom dělo preduzimaju mogli su takova šta proizvesti. — U cěloj dvorani sa lěpim ukusom sdružena divota primětiti se dala. Široki stepeni koji gore vode u igralište prostèrti biaše sa zelenom čojom, sa obe strane oleanderi, ružice rumene i běle, georgine i različito drugo cveće razsipaše miris svoj kao u lěpom umilnom proletju uz pèrkos sněgu i větru koji spolja studenu uzrokovaše zimu. U bogato razsvětljenom predsobju, sa veselim sèrcem gizdavi mladići dočekivaše mile svoje goste, i pozdravljaše ih glasom radostnim, i rěčima, kojima ih je naučila sèrbska majka ... U sobi drugoj děliše red plesa i mirisno cvěće milima sèrbkinjama, koje izgledaše kao běle u gorici vile, i kroz čitav red ukusno ukrašenih sobah pratiše ih do igrališta. — O bože, a kakva ti je ovdě carstvovala divota! Světlost mnogobrojnih svěćah nadmećala se sa světlostju sunca i měseca. — A zašto da napominjem veličanstvena sa zlatnimi okviri ogledala, běle zavěse izvezene sa zlatom, zašto da reknem da je patos ugladjen bio kao isto ogledalo? Zašto da opisujem ostale stvari koje služiše na ukras igrališta? — Ta vi — koji prisustvovaste u narodnome tome svetkovanju — i sad ga se sladko spominjete, a vama koi tu bili niste, badava bi se trudio opisati. —

Vladalo je zadovoljstvo u svakome sèrbskom sèrcu ..... a kako nebi zaigralo sèrce u grudima Sèrbina kad vidi jato lěpih Sèrbkinjah, koje kao nježne golubice gukaše, ne jezikom tudjim kao što to činiše do sada, nego svojim narodnim jezikom, Ta sad dèržaše za ponos što ih je sèrbska odoila majka! ... Tamo gizdav mladić sa nježnom děvom kao par gèrlicah laskaše jedno drugomu i razgovaraše se o dragome prijateljstvu, o sladkoj ljubavi, i uživaše rajsku sladost i milinu ... A svirka božestvena, koja sladke narodne glasove davaše, grijala je u žilama kèrvcu, i činila da je veselje stupalo na najvišji stepen. —

U veselju tom bio je i Uroš. K jednom stubu naslonjen stajaše, oči nije mogao odvèrnuti sa jedne cèrnjomanjaste děvojčice ... U sèrcu njegovom novi se je rodio svět, ništa nije vidio do krasno lice lěpog děvojčeta. Tamno mu je bilo světlilo blistajućih svećah, jer oči njegove upèrte biaše u noćcu koja je sědila na kosi ljubljenog stvorenja.“

„O, ta Bog nije stvorio lěpšega angjela nego što je děvojče ove ... Bože moj, ala ti je neizkazano lěpa! . . “

Ove misli vèrtiše mu se po umu, zaboravio je za igru, za vesele svoje drugove, koi u kolu igraše, on nije činio ništa nego uzdisao i gledao uzor svoj.

„„Živile, živili!““ — Zaori sad po igranki, i kolo se na novo povede, veselje bi življe, svatko je ili igrao ili tapšao u prevelikoj milini.

„Uroš, a ti neigraš? — Zapita ga jedan gizdavi mladić.“

„Ne!“ — Odgovori ladno.

Digitized by Google

„A ti tapši!“ — produži ovaj — „Ta gledaj brate, kako ti divno igraju mile nam seje u kolu tome.“

„Tapši ti kad nalaziš u tome zadovoljstvo, kad nalaziš veselje . . . moje veselje je oduzela od mene —“

„Tko? . . . Tko?“

„Ova lěpota děvojka, ovaj angjeo — moj Mladene dragi. —“

„Nanka Spasoevićeva? . . . Jeli da je lěpa? . . . je druže moj; nu pogledaj oko sebe, ta ima još i drugih krasnih děvojakah! —“

I veselo skačući ostavi Uroša.

„Nanka? — O Bože moj, kad bi ona moja bila!“ —

I sjajna suza zatrepti mu u oku.

„Al ako je ona bogata, visokog roda ćerka, ako ni pogledati neuzhtě mene ubogoga mladića?“

Ove misli su ga jako obuzimale, jer on děvojku ljubjaše neizkazano, pa bez nje gotov bi mu bio pakao na ovome světu.

„Podignut ću sebe iz nizkoga moga položaja na visost, hiljade njih divit će se veličini mojoj! . . . O ta ima u meni snage, ima sile, da vidim šta će se oteti od mene! . . . Životu moj, ljubljena moja Nanka, ti ćeš biti moja ili ću umrěti!“ —

— Umrěti . . .

Siroma Uroš! Dok su mu se drugovi veselili i uživali radosti koje im sadašnjost pruža, dok su im sèrca napunjena bila radostju, videći napredovanje mile svoje narodnosti, videći kako se dragovoljno vataju lěpe děve u kolo slave i sloge, u njegovima grudima obitavala su neobična čuvstva, misljaše o budućnosti, i neizkazana bol ucviljivaše mu pošteno sèrce. —

Igranki bi kraj, gosti se razidjoše . . . Uroš se vrati u svoju sobicu, al ne s onim osěćanjem s kojim ju je ostavio. Sèrce njegovo napunjeno bi ljubavju i bolju.

Nije bilo sata, trenutka, u kom se nije spomenuo Nanke . . .

„Izravnati moram nejednakost našu, moram sebe podignuti iz nizkoga moga položaja.“

„Učit ću danom i nocju . . . ovaj će me put dovesti k cilju, i Nanka će biti moja.“ —

Ako Bog da! — Rekao bi drugi čověk, al Uroš se odvratio već i od Boga; ta nikad mu se pomolio nije. —

A koi zaboravi Boga nemože sretan biti na ovome světu.

Uroš je učio danju i nocju.

A kad mu je bol prekoměrno tištila sèrce i kad više nije mogao odoleti tugi; osěćanje bolnoga svoga sèrca izraživao je u svirki . . . Prosta frula postade mu naskoro pouzdanim drugom i tumačiteljem njegovog osěćanja. —

(Dalje slědi).

Maria Stuart.

Neznam ima li koga u izobraženom světu, kom nebi poznata sudbina ove najlěpše nu veoma nesretne žene svoga věka, al ipak dvojim hoće li svima o toj

Digitized by Google

nesrětnoj kraljici škotskoj i to poznato biti, da se je ta u obće radi učenosti pouzdanja u věrozakon i krotkosti poznata nesrětnica takodjer vèrlo věšto pěsničtvom bavila. Ona je sačinjala lěpe pěsme, ne samo u englezkom, već i u latinskom, franceskom i talianskom jeziku. Za mladjahnog svog sina napisala je sve njegove nauke u franceskih stihovih (versih), a iz njezinih dopisah izvadjene i sačuvane su takodjer mnoge lěpe pěsme.

Glavna njezina nepriateljica kraljica Englezka Elizabeta — kako znamo — dotle mirovala nije, dok se život nedužne i nesrětne te kraljice poslě dugoga zatvora dne 8. veljače god. 1586. pod mačem kěrvnika nesvèrši. Nu u istoj smèrtnoj uri svojoj odlikovala se je tèrpljivnostju i divnim někim věličanstvom, koje bi plod pouzdanja njezinog u svetu věru spasa. Malo prije smèrti napisala je slědeću latinsku molitvu u vèrsima.

	Prevod tako glasi:
O Domine Deus, speravi in te!	Gospodine Bože ti si věk mâ nada!
O care mi Jesu, nunc libera me.	Isukèrste dragi ti me spasi sada.
In dura catena,	U težkih okovih,
In misera poena	U tegobah ovih
Desidere te! —	Čeznem, — vodi me!
Languendo, gemendo	Ja te u sèrcu nosim,
Et genu flectendo	Suzam lice rosim,
Adoro, imploro:	I klečeći prosim:
Ut liberes me!	Oslobodi me! —

Mèrtvo njezino tělo bi najprie pokopano u hramu gospoje u Peterborougu blizu Fotheringhaye nu poslě bi u Westminstersku opatiu u London prenešena, gdě joj kasnije njezin sin Jakov I. postavi sjajni spomenik.

Horace Vernet.

Nije mnogo falilo, da taj glasoviti francezki slikar tog imena (Vernet) červèrti nikad neugledà světlost běla světa. — Otac njegov, znameniti slikar Dragutin Vernet zaljubio se je u mladosti svojoj u něku lěpu děvojku, kćer vojničkog jednog komesara; mislio je pako, da će dosta moralne snage imati za ovu svoju ljubav — koja bi i onako sa raznimi zaprěkami skopčana — u sebi svladati moći; i da tu svoju naměru tim laglje izvede, ode u Italiu. Ali u město da se taj plam ljubavi utèrne u pèrsih udaljenog od svoje ljubezne děvojke, još većma se uzpiri. Ljubav dakle pratila je slikara Verneta svuda, te je š njom po cèloj Italii putovao. Došavši u Rim, nastojao je da sve svoje misli u slikarskoj umětnosti utopi, pa se baš u isto doba sa někojimi prenapetimi věrozakonskimi gorljivci upozna, koji su mu svět i životu najtamniim bojama predstavljali i njemu světovali, da se odreče světa, te u namastir da ide. Na sreću Vernetovu bio je spovednik njegov, komu je sve svoje tajne pověrio, pošten čověk, koj ga je od te misli odvratio i time povratio sréći života. Bez tog dobrog savěta, uslěd kojega se je skoro opet kući povratio i sa dragom svojom věnčao, nebi bilo medju najglasovitiimi slikari ni Dragutina Verneta ni sina njegova Horaca.

Te tako se i ovdě obistini ono, što mnogokrat opazit možemo u životu čověčjem, da najme mali često uzroci radjaju velike poslědice.

Digitized by Google

Narodne poslovice illirske.

Ako je i hèrdjavo vrěme, putnici putuju.
Ako je malo mlěka, blizu je rěka.
Ako je nětko lud, ti mu nebudi drug.
Ako laže, brada mu nesmeta.
Ako neće zlo od tebe, a ti běži od njega.
Ako zima ustima neujede, a ona repom ošine.
Ako nisam kumovao, a ja sam kroz plot gledao.
Ako pravda nepomaže, krivda neće ni po gotovu.
Ako sam se naimio, nisam se pomamio.
Ako smo i děca, od stara smo otca.

Zagonetka.

I.

Od Ivana Tèrnskoga.

Mala voda, al je smotat jaka,
Ko nijedna na bělome světu.
Živa voda, al je na ustavi,
Dok nevolja branu neprevali.
Dno je mutno, kad će navriet voda,
Voda bistra ko drago kamenje.
Niza stèrmo voda se obara,
A ta jedna u nebesa teče,
Tko je božji, da vodu neznade,
Tko će znati, čemu Bog ju dade.

Slavjanske věsti.

Kod našeg domaćeg knjigara Fr. Župana izaći će tečajem pèrvog pollětja g. 1852 potanki „němačko-hèrvatski rěčnik, po najboljih tiskanih i mnogih rukopisnih izvorih izradjen od Bogoslava Šuleka.“ Ova temeljita knjiga sadèržavat će uz izobilje svakdanjih izrekah, svake struke službene izraze, zatim bogoslovno, tèrgovačko, prirodoslovno itd. jednom rěči znanstveno nazivlje, i zato će biti od velike potrěbe ne samo za onoga, koj u južnoslavenskih zemljah ureduje, nego u obće za svakoga, koj u našoj domovini kakov posao tèra. Koliko se već sada proračunat može, imat će ovaj rěčnik 40 sitno i u tri stupca tiskanih tabakah u velikoj osmini, i buduć da je samo u dva jezika pisan, to se već odavde vidi, da će biti obilatii od svakoga drugoga rěčnika ove struke. U ime predplate moraju se do poslědnjeg ožujka 1852 u napred položiti 3 fr. 30 kr. sr. Kasnije će nastupiti dućanska cěna. Predplatu primaju svi naručevnici Županove knjigarne u Hèrvatskoj i Slavonii.

— Raznio se je kojekuda glas, kao da će urednik tog lista, poradi nedostatne pomoći od strane naših literatah odustati od pèrve svoje naměre, te Almanah pod naslovom „*Lada*“ neizdati; no buduć da mu je — premda malo kasnie — nu ipak prispěla ožudjena literarna pomoć, zato ostaje kod zadate rěči. Usled toga dakle javljamo time da će „*Lada*“ ove godine *svakako* izaći i to oko uzkèrsa, u budućc pako — ako mu od strane literatah i domorodnog našeg občinstva potrěbita podpora nezfali, — početkom svake godine. Obširnia o tom Almanahu objavit ćemo svakako u svoje vrěme

Digitized by Google

— Petrogradski knjigar A. F. Smirdin odvažio se je na to jur prije više godinah, da izda sbirku svih znamenitih spisateljah ruskih, pod naslovom: *„Polnoje sobranije sočinénij ruskih avtorov.“* Ta sbirka sastoji iz 30 svezakah. Svi ruski časopisi oglašuju da je Smirdin sada počeo izdavati *Karamzinovu povêstnicu Ruske* u deset svezcih. Cêna cêlog dêla je u razmêrju priašnjih cênah tog dêla veoma neznatna; svezak najme po 1 rub. Cêlo dêlo za 10 rub. Ostala dêla gore spomenute sbirke do sad jur izišavša jesu: Svi različiti spisi *Lermontova* u 2 svezka; *Lomonosova* u 3 sv; posebni historički spisi *Karamsina* u 3 sv; *Hmelnickoga* u 3 sv; *Dolgorukova*, *Batuškova*, *Izmailova*, *Bogdanovića*, *Knjašnina*, — svakoga dêla u 2 sv; *Davidova* u 1 sv; *Kantêmira* i *Helmicera* u 1 sv; *Ozerova* u 1 sv; spisi *Dêržavina* u 2 sv. — Sêverna pčela javlja, da je ove spise ruskih spisateljah popečitelj narodne ruske prosvête izručio ruskoj carici.

— Dr. Fr. Jakov Tkalec izdaje zanimivo dêlo, koje će sadêržavati opis starinah rimskih u Hêrvatskoj, imenito oko Siska i varaždinskih Toplicah izkopanih. Cêlo dêlo — inače razdêljeno u dvê strane — imat će ukupno 12 tablicah i 83 oblika. Bit će, da kako, i razjasnjivajućim slovom providjeno. Mi ovo dêlo preporučujemo svim prijateljem starožitnosti. Izaći će sigurno koncem Sêčnja t. g. Predplatna cêna za svaki razdêl iznosi 3 fr. sr.

— Poznati Lexikograf Jos. Fr. Šumavsky izdati će na skoro svoj *„slovnik vieslovanski.“* To znamenito dêlo bit će sastavljeno u ruskom, poljskom, českom i iliro-sêrbskom jeziku. — Izim toga biti će u tom slovniku takodjer mnogo rêčih iz starog cêrkveno-slavjanskog i bugarskog jezika. — S otim slovnikom doprineo je revni njegov spisatelj veliku i znamenitu mostnicu k literarnom sdruženju svih Slavjanah. — Ovo dêlo biti će razdêljeno u „všeslovensko-nêmački“ i u „nêmačko-všeslovenski“ dio. Izmeđju ovih izaći će všeslov.-nêm. dio najprie i imat će do svojih 80 arkah. To dêlo će u svezcima po 4 arka izlaziti. Svaki svezak po 20 kr. sr. Pretplatna cêna za cêli prvi dio iznosi 5 fr. sr. U Zagrebu se prima predplata kod Fr. Župana knjigara.

— Kako doznajemo iz *„Zorje halicke,“* izaći će na skoro *„Halicko-Ruska dogodovština“* od Dioniza Zubrickoga. Isto tako izašlo je jur izpod tiska *„Rodoslovnaja kartina ruskih carej i knjazej Rurikova roda vooblče i Halickih v osobennosti.“*

— U rezarstvu proniču sad redom znameniti rezari jedan bolji od drugoga, i što je najznamenitie, najviše jih proizlazi iz prostoga naroda. Osobito se medju svima odlikuje mladi rezar, imenom Farda, seoski sin iz gornje Slezke, jedan od najsposobniih djakah rezara Raucha u Berlinu. Od istoga Farde je onaj znameniti s dêrva izrezani kip (statua) Shakespeara, što no je na izložbi londonskoj veliku pozornost probudio.

— U Poznanju će na skoro znamenito poljsko dêlo *„Historyi Powszechnéj dla młodzieży“* od Kazimira Błociszevskoga na svêtlo izići.

— U Vilni proizšlo je iz tiskarne Josipa Zawadzkoga, a troškom Rafalovića historičko dêlo: *„Pamiętniki o dawnej Polsce s czasów Zygmunta Augusta.“*

— Za predsêdnika *„archeografičke komisie ruske„* odredjene za izdavanje izvorah historie ruske, imenovan je dne 18. Sêrpnja dêržavni podtajnik ministerstva narodne prosvête senator i tajni savêtnik Norov, kojega dêlo: *„Putovâni po svaté semi roku 1836“* — jur izdade matica česka u najnovie vrême u českom prevodu.

— Naša Sava neće da se okani rovarstva. Netom što nam je razorila most ovdašnji, te je i ovaj za silu poneštо izkêrpan, radi mu sada u stanju graditeljne obsade o lêvoj glavi njegovoj, koju izpod ruke u potaji izjeda, i tako mêša račune neprestano graditeljem našim. Za spasenje ostanakah tog mosta radi se sada dan i noć, nu nama se čini, da je to samo mošus. — Što mora poginuti — mora; têšimo se dakle time: da ništa do vêka netra e u čalarnom svêtu!

Različite vêsti.

— Iz Beča se čuje, da starie i mladje društvo lêpih umêtnostih u svom lêpom poslovanju vêrlo napreduju, al se ipak čini, kao da će mladje društvo stariemu glede ukusa i radi-

Digitized by Google

nosti palmu preoteti. To mladje družtvo izložilo je do sada mnogo lěpih i znamenitih domaćih slikah, pa mu i izvanjski priatelji umětnostih pomažu da zadaću svoju tim sjajnie rěši. Tako poslà nedavno g. Schletter svoju znamenitu sbirku slikah tom družtvu u Beč za izložbu. Taj primĕr, kako se čuje, slědit će sada i g. Wagner, konzul iz Berlina. Isto tako spomenuto mladje družtvo stalnu nadu goji, da će mu glasoviti slikar Paul de la Roche svoj najnovii umotvor *„Marin Antoinettu na svom zadnjem putu k smèrti“* — o kom se je već toliko govorilo i pisalo — skoro poslati. O Gallait-u se takodjer čuje, da će svoju najnoviu sliku istom družtvu poslati što *„lovačku družbu predstavlja, koja Egmontu i Hornu zadnju čast iz kašuje.“* — I o toj slici se je razglasilo, da je veoma krasna.

Smèsice.

U Sarajevu jedan čivutin izgubi zašivenu kesu novacah, pak pusti telala, i obreče dati s blagoslovom sto grošah onome, koji je bude našao. Pošto telal vičući prodje po sokacima, eto ti jednoga seljaka, gdě nosi kesu: „Evo tèrgovče, valja da su ovo tvoji novci, što si izgubio.“ Čivutin pun radosti spopadne kesu, pak je otvori i stane novce brojiti; ali mu se odmah okrene radost na žalost, kad pomisli, da mu valja dati sto grošah onome, što je našao; i stane misliti, kako bi mu jih ne dao. Tako pošto izbroji novce, reče seljaku: „Ti si dakle, pobratime, izvadio tvojih sto grošah, jer je u kesi bilo osam stotinah grošah, a sad neima više do sedam stotinah? Dobro si činio! Hvala ti!“ Siroma se čovĕk upropasti kad čuje to, i više mu bude žao na bědu, nego za obrečenih sto grošah; zato se stane kleti i proklinjati, da se on novacah nije ni dotakao, nego da jih je onako doneo, kao što jih je našao; Čivutin pak ostane tvèrdo pri svome. I tako se malo po malo svade, i oteraju se kadii na sud. Pošto se obojica zakunu: Čivutin, da je u kesi bilo osam stotinah grošah a sad neima do sedam stotinah; seljak pak, da se on novacah nije ni dodeo, nego da mu jih je onako doneo, kao što je našao; onda im mudri kadija, poznavši šta je i kako je, presudi ovako: „Vi obojica imate pravo: ti si, tèrgovče, izgubio osam stotinah grošah, a ti si Jero našao samo sedam stotinah; tako to nisu novci toga tèrgovca, nego někakvoga drugoga čovĕka. Ti dakle Jero nosi te novce kući, pa jih ostavi, dok nedodje onaj, koji je izgubio samo sedam stotinah grošah; a ti tèrgovče, čekaj, dok ti se nejavi onaj, koji je našao osam stotinah grošah.“

– Někakov seljak upita jednom kadiu: valja li ženu slušati? — Na što mu kadia odgovori: „nevalja!“ onda seljak rekne: „moja žena biaše mi rekla da kadii ponesem bukaricu masla —“, onda kadia rekne „Dobro je kadkad i pametnu ženu poslušati.“

— „Da ima masla, ko što neima brašna, našli bi u selu tepsiu, te bi pitu skuvali —“ tako reče jednom ciganka; na što odmah jedno ciganče: „ja bi je odnio u peć, da se izpeče!—“ a drugo, naglo noseći pèrste k ustima prihvati: „a ja bi je ovako jeo! —“ Na to stari cigenin razmahne šakom, te ciganče po glavi lupi govoreći: „Polahko vražji skote, što si navalio — zar hoćeš sve da sam pojedeš?! —“

— Godine 1517 izišao je u Englezkoj jedan zakon, uslĕd kojega bi ženam zabranjeno sastajati se na razgovore i obična svoja rešetanja; muževima pako bi naloženo po istom zakonu: da žene svoje vazda kod kuće dĕrže. — Čudne graje, da se taj zakon sada kod nas, ili gdě mu drago u civiliziranom světu, uvede! — sada, gdě se gotovo svuda o emancipacii ženah govori i piše, i gdě toli razvikani Bloomerizam ne samo u Americi već i u Europi podobro napredjuje. — Sada bi se svatko tom zakonu rugao i nazvao ga *barbarskim*.

Bibliografia.

Češka.

Kapesní slovníček novinářský a konversačni Sepsal Rittersberg. V Praze 1851. Sešitek 17. Cena 10 kr. stř.

Poljska.

Marja. Powieść ukraińska przez Antoniego Malczewskiego W. Wro. ławiu. Nakladem Zygmunta Schlettera. 1851 8. 10 gr.

Bĕrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za invanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 4. U Četvèrtak 22. Sěčnja 1852. **Tečaj I.**

Struk Nevena.

Na grobu St. Vraza.

Od Ivana Tèrnskoga.

A joj gdě si Stanko
Spominjanje milo?
Ti naš věrni druže,
Gdě je ráda bilo!

Evo opet rádu! —
Nastaje počętak,
Na goleti pustoj
Niče neven cvětak.

Atalanta tvoja
Tvoje ište cvěće,
Za jabukom tvojom
Prignula se veće.

Kom si tambursicu
Namró punu čara,
Nadoměsto tebe
Da nam ju udara?

Kom li milost pěsme
I stidjenje žensko?
Kom li čistu dušu
I sèrce slovensko?

Rano, rano odě
Boraviti sanak;
Nesvanù ti zora
Ni bieli danak.

Izza tebe ostà
Svud nam gluho doba;
Od svieh divotah
Sve je grob do groba.

Tko će pěsmu divnu
Na groblju začeti?
Mèrtvi neće moći,
Živi neće směti

Majčin jezik [illegible]
Ni živ se nečini;
U gospodskom dvoru
Još je prèči mi.

Tuga s tog za tobom
Tuga nam je veća:
Sveg nam puta gori
Tvoja směrtna svěća.

Sveg nam puta zvone
Zvona neveselo,
Uz jecanje žensko
Poje se opielo.

Sveg se puta čujè:
„Bog ti dušu spasi!“
Al se čpju, Stanko,
Još i tvoji glási.

Glási oni mili
Žeravske ,dub [illegible],
Čeda ona snaž[illegible]
Mile majke slave.

Digitized by Google

Još rumene idu
Od ruke do ruke
Tvoje djulabije
Milostne jabuke.

Posestrima vila
Po světu ih nosi,
Ked kèrvi i roda
Milost děci prosi.

Kó udova mati
Miluje ti čeda,
A slava si sina
Zaboravit neda.

Nahod.

Od Iv. Filipovića.

III.

Čověčji je život većom stranom nít neprestanih bludnjah i varkah. Vèrlo je rědko, da nas naše odluke i naměre k naměnjenom cilju dovedu. Koliko put nam se naša kakó dobra tako i zla nakanjenja neznatnim kakvim slučajem priaznog il neprieznog nam udesa unište i mi na sasvim drugo dospiemo, na što nikad ni pomislili nismo. Lěpa je i uzvišena doisto izreka: „Čověk je gospodar svojeg udesa, on je sam stvoritelj svoje sreće il nesreće;—“ al koliko se putah to u životu obistinjuje?— Nebi li mnogi slavni i veliki muž malo važan i nepoznat ostao, da mu se jedan il drugi, prividno neznatan, nu u poslědicah svojih sretan i velik slučaj pripetio nije? A isto tako, nebi li mnogi u prostoj kolibici i od nikoga neslavljen umèrvši, isto onako slavan i velik postao, kao i mnogi drugi, kom je udes naklonjenii i priaznii bio? Doisto, vèrlo je rědko, da čověk zbiljam reći može, da je stvoritelj svoje sreće il nesreće. Čini se, kano da uprav něko višje bitje s udesom našim ravna i upravlja. Dà, višja něka vlast, providnost, ili kako ju već nazvati hoćemo, sve pèrvobitne uzroke i zakone kako u fizičnoj naravi, tako i u udesu pojedinih ljudih i cělih narodah po svom nam nedosežnom svidjenju stvara i postavlja, a daljni razvitak naravi i ljudem ostavlja. Narav svoj daljni razvitak na temelju istih uzrokah i zakonah nastavlja, nit se igda š njega udaljiva; ljudi pako naslědiuju svoju slobodnu volju i savěte svoga uma. Sve dakle što čověk k osnutku svog života doprinèti može, to je: da višjom providnostju jur proizvedene slučaje, kako ih mi krivo nazivamo, il k povećanju svoje sreće il k ublaženju svoje nesreće upotrěbiti i cèrpiti može, ako k tomu dosta razboritosti i duševne snage imade.

Al ajdemo dalje od ovoga mudrovanja, koje možebiti i onako na svom městu biti neće.

Treći dan potlam kako smo našeg Nahoda izpod hrasta ustati i svoj put, kog je isti dan i dokončao, nastaviti viděli, bilo je u kući tèrgovca sve neobično veselo i radostno.

Dan se je baš k poldnevju primicao. Na dvorištu vladala je velika živahnost. Tamo se vidělo několiko nakićene mužke i ženske čeljadi, koja se je pečenjem podost velike zaoblice zabavljala; ovamo opet cěli čopor kričuće i směhajuće se děce, koju je vinovom lozom malo ošinjeni čauš u starim žutim čizmama na noguh, prevèrnjenom dugačkom ćurdiom na ledjih, s petlovim perjem i peruškami za starověrskim klobukom; s cělim nizom kopèrcajuće se i bučeće živadi na vratu, i s razdrapanim bubnjem u rukuh — po dvorištu tamo amo razganjao i š njimi se natezao. Al ne manje biaše sve i u kući veselo. Podosta velika i prostrana soba biaše sva du-

Digitized by Google

boke veselim i svečano obućenim světom napunjena. Zbor mladih děvojakah pripěvaše razne, na istu se svečanost odnoseće pěsme, mladići se medju sobom šiljkaše i zadirkivaše, starii se biahu okolo dugog, rujnim bocami nakićenog stola poredali, sad ozbiljne sad šaljive govore vodeći, a u pročelju svih vidjao se mladić jedan uzrastna stasa i ponosna lica sěditi pokraj děve od neobične krasote, kojoj se iz žarkih očiuh sreća i zadovoljnost odsěvaše. Toj děvici prišaptavao je spomenuti mladić tiho mnoge koješta sladkim i šaljivim rěčima.

To dvoje sretni biaše naš Nahod i krasna kćerca tèrgovca Zmaila; ti kićeni gosti biahu svati i usvatnici njihovi, to veselje biaše nenadana svatba Nahoda našega.

Supruga Zmailova, primivši još isti dan svomu mužu po hajducih podmetnuti list, našla se je izpèrva u čudu poradi tog njoj nedokučivog naloga. Ona je poznavala narav svoga muža i divila se je, što da ga je na to navesti i skloniti moglo. Medjutim ona u pèrvi mah ništa na sebi opaziti nije dala, i odlučila je tu cělu stvar kroz noć malo bolje promisliti, prie nego se našto odvažila bude. Sreća joj je njezine ljubezne kćeri veoma na sèrcu ležala, i ona se k takovom za nju važnom koraku nepromišljeno odlučiti nehtěde; premda je sdruge strane dobro znala, da želježna volja nje supruga nikakove prigovore netèrpljaše. Nu dobre su majke u tom vèrlo nježne i mnogo pozornie nego i iste kćeri. One višeputah istoj stalnoj volji svojih muževah, i to često s viteškim požèrtvovanjem pèrkositi znadu, ako se odluke istih s njihovim mislima neslažu. A i tko bi kćerkam u tom bolji priatelj i savětnik biti mogao, ako ne njihove vlastite majke, koje su već same svojim vlastitim životom dosta nevaravog izkustva i nauka za buduće supruge cèrpile? —

Mladića dakle toga pri večeri razmatrati i rasudjivati; — to je bila pèrva nje namèra. Ona je u govoru svomu nastojala doznati okolnosti, pod kojim je nje muž njemu isti list predao bio. Nu ona ništa tako važnoga doznati nemogaše, što bi joj željno rěšenje toli čudnovate zagonetke olakšati moglo, i odtud je sudila, da će i njemu cěla stvar tajna biti. Ta joj opazka nebiaše nemila. Ona je dalje svaku njegovu rěč na vagu metnula, svaki njegov pokret i svaki njegov pogled materinskim okom — a to je bogme u takovom slučaju oštrovidno — pratila, i iz svega, što je opaziti mogla, sudila je, da bi Nahod nje kćeri vrědan bio i nju sretniom, nego li je ona sama bila, učiniti mogao. I ta joj opazka nebiaše nemila, te ona je već napolak s čudnovatom odlukom svoga muža u sporazumljenju bila.

Nahod se je medjutim — i nesluteć — pod kakovim nadzorom stoji, sasvim u svojoj naravnoj prostodušnosti pokazivao. On je jedan od onih dobrih dušah bio, koje nikakove protivnosti i nikakovog hinjenja i izhitravanja nepoznadu; kojim sve, što im na sèrcu i duši leži, mahom se i u rěči i iz govora saznati može. Kao što je sva pozornost matere na njeg, ìsto je tako sva pozornost njegova na njenu kćer obraćena bila. Nu zar se je tomu čuditi? Jeste l' viděli ili čuli štogod o libanoskih cedrah? To biaše uzrast ete děve. — Jeste l' viděli sěvati se cèrna krila vrana u sunašcu žarkom? To biaše cèrna kosa děve. — Jeste l' viděli kada blistati se sitne zvězde na modrome svodu? To biahu žarke oči děve. Jeste l' viděli kada rujnu zoru prolětnoga dana? To biahu lica děve. — Jeste l' viděli jagodice u srěd zelena listja? To biahu usta děve. — A jeste l' viděli kad labuda nad bistrimi vali nijati se? To vam vrat i pèrsa děve biahu. — Pa tko takovu děvu rado da negleda? Komu da se

u grěh upiše, ako ga pogled takove děve očara? I naš Nahod je od te divne krasote sav zanešen bio, a nježna stidljivost děve još mu ju dražjom i miliom činjaše. Iskra ljubavi biaše mu u sèrce već bačena i još jedan mili pogled, jedna sladka rěčca manjkaše, da ta još tinjajuća iskra živim plamom plane. Pa i to se je u kratko vrěme slučilo. Pri razstanku od večere susrětoše se njihovi pogledi, a s pogledi — i sèrca njihova. Děva obori oči doli, zarumeni prigne lišce ali — kasno: ljubav se u nje sèrce već prikrala bila. Srodne duše netrěbaju mnogo, one se jednim pogledom već spoznadu i sdruže; srodstvo bo njihovo prě obstojaše nego što se oči vidiše; to je samo hip sastanka i spoznanja starog, u duševnom negdě světu nepoznato već obstojavšeg. Kao što se dva rodjena mila brata po dugome i mučnome rastanku pri pèrvoj bratskoj rěči mahom spoznadu i bratski cělivaju, isto je tako i kod sastanka srodnih dušah! — Sretne su samo one, koje se u takovih okolnostih susrětnu, da im većom stranom razvraćeni i nenaravni družtveni red njihove duševne i Bogom posvećene veze razvèrgavati i zamećati nemože. — Nu rědka je takova sreća! —

Po večeri otišao je Nahod spavati, nu sasvim drugim ćuvstvom nego li je k večeri sěo bio. Duša mu je něki nemir osětjala a sèrce mu je sladkim čeznutjem napunjeno bilo; kèrv mu je živahnie u žilama tekla a razgrijane misli neprestano su mu oko ljubljene slike treptile. Neobična ga je vrućina mučila i zaman je oči sklapao, nebi li kako zaspao, san ga nehtěde primiti u blagotvorne naručaje svoje. — Nu nije on sam bio, štono je u nepokoju duševnom čase boravio. Krasna mlada domaćica takodjer je ne manju od njega bol u svom sèrcu osětjala. Nje još nevino i čisto sèrce nepoznavaše to nutèrnje ganutje i ona zato dokučiti nemogaše, odkud da taj nemir duše njene dolazi. Ali je zaman nastojala, nebi li kako zaspala, san joj mile oči sklopiti nehtěde. Sad joj na um pade, da je već kod stola něku těsnoću u grudih osětjala i da joj se je sèrce razširiti těžilo. Napokon se i tog sěti, kako joj je pri susrětu s pogledom tog stranog mladića něki žar u lice udario, i kako joj je nehotice od njegova pogleda glava nice klonula. I sada se jadna pobojà da l' joj i nje majka taj nemir njezin opazila nije! Nu kasno joj sav nje strah bijaše. Majki bo, kojoj dobro oti pèrvi sèrdačni pokreti poznani biahu, koja je dobro i svoju ćerku i to mlado momče pazila, — nemogaše izbeći ta medjusobna duševna izměna. Al na město da bi ju to poradi kakovih nepovoljnih poslědicah uznemirilo bilo, ona je sasvim s tom opazkom zadovoljna bila i mirno je u krevet legla, neuztèrpljivo izgledajuć drugog dana, gdě je naměravala, potrěbite korake učiniti, da namišljenoj želji i zapovědi supruga svoga zadovolji.

Kad je drugi dan svanuo bio, dozove ona kćer svoju k sebi:

„Ljubezna Slavko!“ stane joj ona milim glasom govoriti „Ja sam već više putah ozbiljno na tvoju budućnost mislila. Ti si sada děvojka u najlěpših godinah i valjalo bi, da sama na to već misliš. Mi imademo u selu a i u okolici dosta vèrlih mladićah, koje i sama poznaješ; — negojiš li ti možebit osobito nagnutje u sèrcu svom naprama kojem od njih? Pověri se meni, mi smo majke u tom najbolje savěte svojim kćeram dati kadre; a ja mislim, da pověrenje tvoje zaslužujem, buduć da sam ti uvěk ljubezna mati bila! —“

Slavka — zvat ćemo ju sada imenom njenim — zarumeni kano ruža měsečnica, te nehotice na gosta pomisli. Nu ona je već više krasnih mladićah viděla, pa joj

još nigda ni na um palo nije, drugčie ih smatrati, nego li kao bratju i dobre prijatelje. Nahod je pèrvi bio, koji joj je u nje sèrcu dosad nepoznato ćutjenje probudio. Zato i neznade, da li je to nagnutje onakovo, o kakvom je mati sad rèč povela bila. U nevinosti svojoj dakle sasvim ravnodušno odgovori:

„Draga majko! Vi ćete s dobrim otcem najbolje znati, kako da sa mnom upravite; a ja ću kao u svem, tako i u tom pokorna vaša kćerca biti. — A pravo da vam kažem, ja i neznam, što vi pod osobitim nagnutjem razuměvate?“

„Ti, Slavko, nećeš uvěk tako mlada ostati“ začme opet mati. „Dan za danom, godina za godinom — jedna po jedna — prolaze, te nas tako i starost nadje. Sada nam trěba podpore i zaštite, trěba da se na kog osloniti imademo, osobito naš ženski spol. Dok smo ti mi živi, ti imaděš doduše podporu i zaštitu svoju; nu mi nećemo na věk živěti. A kad nas nebude, na kog ćeš se, kćerko, tada osloniti, gdě rodjenoga nigdě nikoga neimas? — A brat tudji neće nigda rodjeni ti biti. — Nekaže l' ti sèrce tvoje nijednog mladića, koji bi ti dražji i milii od drugih bio, i kom bi više ljubavi nego li drugom komu izkazati mogla? —“

„Majko, ja se u tom sasvim volji tvojoj podlažem —“ odgovori Slavka utišanim glasom, koji jasno pokazivaše, da bi něšto drugo kazati imala, nu da joj je prirodjena stidljivost to izustiti preprečavala.

„To je vèrlo plemenito od tebe kćerko, da se ti u tome volji mojoj podaješ,“ nastavi mati „ali da se skim sretno i zadovoljno žive, tu trěba i vlastitog nagnutja. A nemože se uvěk mladjim dopadati, što se stariim smili i dopadne. Medjutim je uvěk dobro, da savěte stariih mladji saslušaju. Ti se na me oslanjaš, čuj dakle rěči moje. Ja sam višeputah i s istim tvojim otcem o tom već govorila, i světovala ga, da bi se boljma za budućnost tvoju postarao. Nu on je uvěk neprivoljan mojim rěčima bio, te mi samo odvraćao, da će kćer njegova i po smèrti od čeg živěti imati. Nu u blagu i u životu samom nestoji zadovoljnost sèrca. — Život sam po sebi hitro mèrzak i dosadan postaje, ako ništa nemamo što nam ga ugodnim i milim čini. Jučer me je pako iznenada otac tvoj s listom obradovao, u kom brižljivost moju prama tebi odobrava i ujedno mi priporučuje jednog vèrlog mladića, dapače mi nalaže, da što prie věnčanje tvoje š njim obaviti gledam. Ja sam medjutim gledala, da toga mladića proučim, prie nego li tvoj udes s njegovim skopčam. Našla sam ga vrědnog i dostojnog tebe, i mislim, da bi š njim sretan život imati mogla, te sam rada sada svakako da i tvoju misao o njem čujem; a taj je mladić — Nahod, koji mi je sam taj list doneo.“

Slavka neznade što da majki na ovi nenadani glas odgovori. Prevelika radost neima rěčih, i ona padne majki u naručaj, te joj sa nebrojenimi cělovi bolje odgovori, nego li bi to bezbrojnimi rěčmi učiniti mogla.

Potlam male stanke progovori opet mati:

„Dobro kćerko! Ljubav i múkom govori. Naš se izbor slaže, nu nemoj se preveć radovati, Nahod još od svega toga ništa neznade. Al nemoj se kćerko ni plašiti; on je tebe obljubio, i meni je njegova ljubav isto tako poznata, kao što mi i tvoja poznata biaše, prie nego si ti to i sama znala. Izadji malo iz sobe, ja ću ga k sebi pozvati, i ja se ufam, da ću vas još danas u ljubavi sretne viděti.“ —

Slavka još jedanput ogèrli i poljubi svoju majku, te izadje iz sobe. —

Digitized by Google

Malo potlam toga dade mati Nahoda k sebi zvati. Videći da se u svom predstavljanju kod kćeri svoje prevarila nije, osvědočena je bila, da se ni kod Nahoda nevara. I zato da prie k svom cilju dospie, odlučila je bila kod njega sasvim drugim putem udariti.

A kad je Nahod u sobu stupio, progovori ona njemu sasvim veselim i na polu šaljivim glasom:

„Nahode, kako to, ti si se sinoć cělu večer s nami razgovarao, pa nam ništa nekazivà, da se momče ženiš. Ja sam sve očekivala bila, da ćeš nam što o svojoj sreći govoriti, a ti baš ni rěći neprogovori."

„Vi ste doista dobre volje, te se hoćete sa mnom malo šaliti; jer drugčie bogme neznam, kako da te vaše rěći tumačim" odgovori Nahod.

„U šali se, momče, višeput istina govori," rekne mati „a tako je sad i kod mene. Ti si valjda rada, da cěla ta stvar još tajnom bude; ne meni je moj suprug sve u listu, kog si jučer sam doneo, odkrio; a naročito mi kaže, da je tvoja věrenica u našem selu. Ja se daklem ufam i nadam, da i mene iz kruga svojih znanacah i prijateljah pri svatbi izključiti nećeš." —

„Meni barem od svega toga nije ništa znano. Nu žao mi je svakako, da vam se barem za sada ufanje vaše izpuniii neće," odvrati on.

„Gle, kako se sasvim nedužnim stavlja, kano da mu nigda sèrce živahnie pokucalo nije, ugledajuć krasoticu koju. Nu to su oni pravi što malo govore, a tim više misle i děluju... Tiha voda brěge dere."

Nahod se ovim rěčmi pogodjen vidi, te se sav zarumeni, bez da i jednu reči progovoriti znadě.

„Vidiš ga, kako je sada umuknuo, i kako mu je lice zarumenilo. Znam ja dobro, da zaljubljeni uvěk zarumene, kad se o ljubavi njihovoj govori. Time si se sada izdao" pridade mati, da ga u još veću zabunu dovede. Nu videć njegovu zabunu, da ga opet uhrabri, nastavi mahom dalje.

„Medjutim ništa zato, Nahode! ja znam, da ti pošteno ljubiš, a poštene se ljubavi nijedan mladić stiditi nesmije. Al bora ti, ded mi pravo kaži s koje te gore vila očarala? —"

Nahoda te rěči ohrabre i on pomisli u sebi, da li je zbiljam moguće, da je ona već sinoć u njemu štogod opazila? A ako je, nebi li dobro bilo, ovaj zgodni čas upotrěbiti, te joj se iskreno izpověditi. I već su mu rěči na jeziku bile, kad mu opet njegovoj mladosti prirodjena sramežljivost govoriti prepréči.

Mati opazi to nutarnje borenje sèrca i uma, te zato mu opet ljubezno reče:

„Sinko sad vidim, da ti ozbilja nešto na sèrcu leži. Osvěsti i pověri se meni, ako uzmogu, ja ću ti doisto pomoći."

Na ove se rěči naš Nahod sasvim osvěsti i odluči svoje tajne odkriti. Kud puklo da puklo. S gorjega — misljaše — neće nikako biti.

„Pravo ću vam dakle reći sve što mi na sèrcu leži. Ja sam već dosta u mome kraju lěpih děvojakah vidio, al Bog mi je svědok moj, nijedna mi sèrce negane, do sinočke kćerka vaša. Čim sam ju vidio, mahom je sèrcu mom omilila. I ako čověk sa srodnim bitjem srětno živěti može, te mi se čini, da bi ona oto bitje bila koje bi mene usrěćiti moglo."

Digitized by Google

„Dobro Nahode“ odgovori mati „ja sam oto očitovanje od tebe uprav imati htéla, jer da si ti moju kćer obljubio, to sam ja već sinoć opazila. Moja kćer tebe takodjer ljubi, niti ikakvih zaprékah ljubav vaša imade. Dapače ja želim, da već sutra vašu svadbu veselo obavimo, jer kako znaš, ti si jučer list od mog supruga donio, u kom mi on sam tu želju izjavlja. On se je valjda kao i ja o vèrlini tvojoj osvědočio, te se je — želeć svoju kćer sretnom viděti — k tomu sklonuo.“

Nahod nije znao, da li sanja da li bdije. Činilo mu se je, da je skoro nemoguće, da bi on igda tako bèrzo cilj svojih najnoviih nu i najtopliih željah postići mogao. Dèvu, koja mu se je malo prě kao angjeo iz vedra neba ukazala, već svojom nazvati moći, to za njega nerazrěšiva zagonetka biaše.

Ali majka mu nedade dugo sanjati. Ona ga poprime za ruku govoreći:

„Tebi se to sve nedokučivo čini. Nu netrěba vrěme u sankah sprovoditi; ajde, znam da nas Slavica na iglama čeka. Nepustimo ju dugo u neizvěstnosti. Neizvěsnost je zločest drug, a najgorji zaljubljenim.“ I tim ode š njim u drugu sobu, gdě Slavica biaše.

A došav tamo, uzme ruku kćeri svoje i sdruži ju sa Nahodovom. Oni oboje spuste se na koléna pred majkom svojom, a ona uzdigav duh k višjemu otću na nebesih, blagoslovi ih, moleći ga, da bi milostju i dobrotom svojom nad njimi vazda bdio i branio ih od napasti i nevolje svake. —

„Nu sad nam děca trěba na što drugo misliti“ počme ona opet dokončav taj svakom materinskom sèrcu sveti čin; — „Istina je doduše, da je sad savez sèrcah vaših pred Bogom sklopljen i po njemu posvetjen, ali sad treba, da i zakonu naše cèrkve zadovoljimo. — Moramo dakle nastojat, da već sutra věnčanje vaše obavimo i zato ćemo sad najprě gledat, do samostana otići, da sa fratri posao dovèršimo.“

Malo potlam toga odvezu se oni, jedno sretnie od drugoga, u samostan, koji u tom raztèrkanom selu, nedaleko od Zmailove kuće biaše. Zaprékah nebiaše nikakvih, nit se je tu daljneg dopuštenja potrěbovalo. Što je komu milo, neka i uzima; a što Bog sjedini, to ljudi netrěba da razdružuju, veljahu naši stari i u tom su oni pametnii bili, nego li mi, njihovi prosvećeni potomci. Kao u svemu tako i u tom bila im je narav više voditeljica nego li nama. O da se prosvěta izobraženih narodah uvěk od naravi i njenih věčnih, neproměnivih i blagotvornih zakonah udaljiti morade! Nu i zato je sva ta prosvěta kriva i jednostrana, niti će nas igda — usuprot svem naporu našem — usrećiti moći. Prava prosvěta mora s naravju pobratjena biti, mora da je u duhu i po zakonih naravi, a ne ljudih razvijena, drugčie neima i njom sreće ni spasenja. Samo je ono dobro, istinito věčno i božanstveno, što je naravno, jer samo u naravi věčno živi i děluje duh božji. —

I tako je naš Nahod iznenada svoju sreću, iznenada svoju ljubovcu našao i iznenada mladoženjom postao. Već treći dan po odlazku svomu iz doma stajao je on s krasnom kćerkom Zmailovom pred oltarom, gdě je pred Bogom jur sklopljeni savez i pred ljudma svećano i iskreno ponovio. —

IV.

U srěd jedne nepregledne pustoši, sastajuće iz divje směse sad tavnih i neprobodnih gudurah, sad šašom i drugim šikarjem zarasćenih močvarah, a sad pěskom

Digitized by Google

i tamo amo s kamenjem pokrivenih tvèrdinah — sèdjaše putnik jedan umoran i trudan od težkoga puta, tužno promišljavajuć žalostni udes svoj, koji ga zaveo biaše u ovaj neprijazni predèl, iz kog je izaći zaman cèli dan gledao i nastojao. Grobna tišina, koju život nikakova stvora neoživljavaše, vladaše svud naokolo, i stezaše ljuto sèrce u grudih putnika našeg. Sunce na izmaku biaše, a cèrni se oblaci svud na osamljenom obzorju pokazivaše, i strahovito burnu noć navèštjivaše. Kosti su mu sve dèrktale, koža mu se je ježila, hladan ga je znoj probijao a groza ga je hvatala, kad je samo na užasni udes svoj i na strahote nastajuće noći pomislio. Nu kamo jadan da se okrene?.. Nigdè puta... nigdè pribèžišta! — a noge ga dalje nosit nemogahu! —

U tih mislih i noć tavna stigne. Oblaci se grozni od svud sgèrne i svu narav strašnim mrakom obaviju, kano da sakrit žele za da nevidi nitko, gdè se gnjevni življi k razuzdanom boju pripravljaju. Kèrv se je putniku u žilah mèrzla, a ipak ga je nèki kobni udes kano prikovana sèdalu svom dèržao. Al kamo da se svèrne, kad ni odkud blaga zvězda nade nesèvaše! — Putnik oněmi i tmina ga prikrije.

Sad nastane strašna borba razjarenih živaljah. Bura i kiša, trèsi i gromovi sve se složi u sklad divji, ko da hoće zemlju u smès stari satèrt. Tmina i světlost bratiše se, svaka svoje da užase kaže. Isti zemni dusi se zbučaše, da razkèrše lance starodavne. — A naš putnik? — O kako bědno i kako maleno je sèrce umèrloga, kad se narav u svojih silah i u strašnom veličanstvu sva uzdigne i uzburka! —

Al tim još gorka čaša jada i nevolje našeg putnika nebiaše puna. — Najednoč se začù sa svih stranah cika i vriska, urlanje i zavijanje razplašene bèsne zvěradi. Boj živaljah i nje iste iz mèrklih pećinah izagnao biaše. Lavi i tigri, risi i kaplani, vuci i medvedi, hiene i šakali, sve nemani ote divje naravi u bèsnomu těku spasenja si tražiše. Sva je pustoš zamnila od njihove buke, kano da su svi pakleni dusi uzskočili bili. — Oj putniče jadni, kamo si zabasao, hoćeš li se kako moći spasiti iz nezasitnih raljah tog uplašenog skota! — Ustaj, ustaj! gle, sve užji okrug taj pakleni oko tebe biva! — Ali on se kano stěna već nemiče, um i razbor njega ostaviše. Tad ga nagon nèki prime, on se gane i bezsvěstan začme u mrak běžat. Nu sve većma strašna hèrpa k njemu se približuje; i već se činja, da spasenja njemu nije. Tad na jednoč oblaci se maknu da razsine bledi měsec njegvo strašno stanje. On se obazre: Za njim bèsna zvěrad, nadtečuć se, koja da ga prě zgrabi; a pred njime — o strahotah nevidjenih! kèrvav potok u mèrtvom se těku valja, sav nagnjeten opakim gadom, sav nasadjen lubanjami mèrtvih, a nad njime pasoglave ptice kobno lajuć i grakčući.

„O kamo da se krenem?—“ uzdahne težko nesrětni putnik. „Nu svejedno il hienam ili zmijam hrana bio!“ i tim nogu stavi u kèrvavi taj potok. Al sad strašni potok sav oživi. Zmije i gušteri po njem plazit začmu, sve lubanje oči izbečiše, a sve ptice oko glave sročiše se. Kèrv se njemu stine i on natrag pobeći htědè. Al mu nèka tajna sila natrag nedopusti, on morade napred stupat. I gle tajna sila njega zbiljam iz strašilah tih izbavi. On izadje sretno iz te kèrvi gnjusne, obazre se natrag i strahote sve nestale biahu. Pred njim teče rěka čista i plaha — a nad njome se nadzire zvězdopuno nebo. — Nu što vidja on kraj žala drugog? — Vidi ah, žalostan! tužnu Slavku s majkom i Nahodom suze roneć, sve u cèrno ubavite.

Digitized by Google

I njeg suze obališe, nu zmija mu ljuto sèrce rani, on se prene i sav u ledenom znoju okupan iz groznog se otog sna ustane.

Dà, to biaše žalostna noć Zmailova. Dočim su Nahod i Slavica sladke sanke od ljubavi svoje snili. Dà, to biahu težke muke duše Zmailove, dočim su se Nahod i Slavica u razkošnoj ljubavi nasladjivali, željno očekujuć, da bi veće danak svanuo gdè bi i pred svètom njihova sèrca sdružena imala biti, da se tada slobodno i bez zazora ljubavi svojoj izručiti uzmogu. — O kako su raznim ćuvstvom ovi mladenci i Zmailo zoru ovog dana ugledali!

„Ta ni u grobu mi svomu mira neda! — I u grobu mu duša za mojim blagom uzdiše. Nu neka je, bolje u grobu, nego za života! Al sad trèba hitro uzjahati, da vesele glase čujem, kako je grèšnu dušu pod handžarima vèrnih mojih slugah izdahnuo“ promèrmlja Zmailo u sebi, otare ladan znoj s namèrgodjena čela svoga, ustane, spremi hitro sebe i svog konja, te potegav uzdu i uzdice, uputi se žurno kući svojoj. — Ah jadan! njegov dobri genio htiaše ga strašnim snom osvèstiti, i iz ždrèla nesreće i propasti, u koji nesvèstno sèrnjaše, još jednoč spasiti! Ali zaman, on ga razuměti nehtiaše! —

Baš je podne bilo, i tek da su svati u Zmailovoj kući obèdovati začeli, al etoti i on na umorenu kulašu u dvorište stigao.

Al kako je oči otvarao, ugledavši veselo koměšanje i tumaranje u dvoru. Misao mu je stala i on je sav zapanjen gledao, neznajuć da li opet sanja, da l' istinu gleda. —

„Šta vraga u mojoj kući biva, jel se pakao proti meni zakleo?“ prodre se on na čauša, koji je baš pred njega došao bio, i u bubanj mu poputnicu kao dobrodošlicu udarao. —

„Jest, gospodaru, lèp pakao! — Pitajte samo Nahoda i Slavicu Vašu, kako im se u tom paklu duša vari. Ja bi se u takvom paklu svaki dan pekao. Bog poživio pako, ako u njem samo vina i svatovah ima, ja ću tamo uvèk Čauš biti!“ rekne pijani čauš i potèra čopor jedan razpuštene dèce, koja ga od straga zadèrkivat začè.

„Vrag tebe i tvoj pakao odneo!“ vikne Zmailo i poleti u kuću svoju „Ha! bi l' moguće bilo!“ i on se užasne, i sav problèdi. Nu sad, kao da mu je najednoč nèka paklena misao potamnjeni um razasjala bila, udari se on rukom po čelu, oddahne, strašni mu posmèh stisnjene usne naškubi — i on čvèrstim korakom u sobu stupi.

Sva vesela družba od stola poskače, da pozdravi sretnog kuće gospodara, a pèrvi od svih bjahu Nahod i Slavica, koji ga ogèrle i poljube. — I on poljubi svoju kćerku, nu cèlov mu biaše leden, da je tužnoj Slavki sèrce u grudi uzdèrktalo.

„Što je tebi oče?“ zapita ga Slavka sasvim uplašena. „Nisi li ti s nami zajedno srètan danas?“

„Ništ' mi kćerko nije!“ odgovori on sasvim ladno. Nu pobojavši se, da nutèrnost svoju izdao nebi, progovori mahom usiljenim veseljem. „Mili gosti! ja sam od dugog puta umoran, i moram se za mali čas od vas udaljiti. Budite veseli, eto mene mabom opet medju vami!“ i uzev svoju suprugu za ruku, otidje š njom u drugu sobu.

„Šta si nesrètnice učinila, nebo se nada tobom prolomilo!“ zagèrmi on sad ženi svojoj bivši š njom na samu. „Ti si najvećeg kèrvnika moj s mojom kćerju

věnčala! Zar se tako moja zapověd izvěršava? — Znadeš ti tko je to? — To je onaj, o kom sam ti kazivao, da mu je dosudjeno, sve moje blago dobiti. —"

„Šta, žalostni čověče, ja te nerazumēm!? Ta ja sam nastojala, da što prie tvoju zapověd izpunim!" odgovori ona sva problědiveši.

„Moju zapověd? Gdě je taj nesretni list, da ti kažem kako se moja zapověd izvěršava."

Žena mu donese list, on ga bèrzo otvori i stane ga čitat. Nu kako biaše velik njegov jed, njegova běsnoća, kad je vidio, što se u listu piše. „On je, ženo, i mene i tebe prevario, sasvim ti je drugi list podmetnuo. Nu neka ga, dobro mi je i sad u ruke dospěo!" i tim baci list na stol, ostavi suprugu plačući i otidje, lukavo se pretvarajući, opet medju goste.

„Da ste zdravi gosti milí! Baš sam se žurio, da u veselje ovo prispiem, i hvala Bogu, baš sam dobro došao! — Bog poživio zeta moga i kćer moju, tko ih ljubi nek se sa mnom kuca —" rekne Zmailo, natoči veliku čašu starog vinca i začme se redom svimi gosti kucat.

Sad na ovo svati svi ožive, pěsmice se i zdravice svuda zavedoše i veselja biše svakojakog.

„Eto mene opet medju vami!" rekne najednoč Zmailo, skoči izza stola i odleti napolje.

Izišav pako na polje zovne svoje dvě sluge Vuka i Ibrima, koji hitro k njemu priskoče.

„Bèrzo, uzmite vaše oštre handžare, stavite ih pod gunjac, da nitko nevidi i za mnom u pivnicu (podrum) dojdite, bit će junačkoga posla!" zapovědi on njima, i potom sám u pivnicu skoči.

Kad je u pivnici bio, spusti kapke od pivničkih prozorah, da je gusta tmina zavladala. Zatim dodju i sluge, on ih stavi jednog za jedno a drugog za drugo krilo vratah, prišaptne im něšto u uho, oni ga razumiše, i on opet odtèrči medju goste, koji ništa o tom neslutiše, kakova se je medjutim kèrvna zanka razapela.

A došav u sobu uzme opet čašu, kano da si je kèrvnu svoju osnovu zalijati želio, te nazdravi gostom svojim na veselje.

„Bog da vas, bratjo, sve poživi, rodile vam gore i doline! — Al gle, vina već nestaje, a bez vina nije veselja ni radosti!... Ded, Nahode, skoči u pivnicu, i natoči onog starog vina, da sad tebi pijemo na zdravlje! —" rekne on Nahodu i poda mu veliku bukaru u ruke.

Nahod mahom skoči, uzme bukaru, i podje š njom u pivnicu. Al izišavši na trem kući, sukobi jednu ženu, koja uprav u kuću idjaše.

„Božja pomoć mlad delia!" progovori žena ova. „Ako znadeš, što je u nevolji biti, ajde časkom do kapele skoči, da kumuješ, ponila sam dětc u samostan na kèrštenje, nu u selu sam slučajno fratra našla, a nemam sad koga da kumuje; kod Boga ćeš zadužbinu steći."

„Na božje se dělo neuzteži" rekne Nahod, stavi bukaru na stranu i odputi se sa ženom otom u kapelu. „Samo hitro, strino, gosti su mi dobre volje, pa nisam rada da im vina ponestane."

Digitized by Google

„A bora ti, čiji su to svati, čije li je to veselje?“ zapita sad žena, pozorno Nahoda motreć.

„To su svati Zmailove kćerke ... A da znadeš sretnog mladoženju? — Nu neću te ljubopitnom pravit: ja sam otaj sretni mladoženja!“ odgovori Nahod, „nu ajdemo, ostat ću predugo testu.“

„Da vas obadvoje poživi Bog mnogo lětah i godinah!“ rekne žena i uzdahne „ah da mi nemili tudjinac, kog da Bog ubije! moje pŕvo dětе ukrao nije, i ja bi sada sretna majka bila, imala bi sina za ženidbu, baš godinah tvojih.“

„Tebi dětе ukrao? — To je opak čověk morao biti. Nu těši se draga striko: Božja ruka, ako i kasno, uvěk zlotvore prě ili potlam stigne!“ rekne Nahod.

U tom su razgovoru i do kapele došli. Nahod dětе primi i kumstvo se oto hitro svěrši. Potom pako oprosti se sa ženom i bŕže bolje pohiti, da nebi zakasnio goste vinom poslužiti. —

Ali žena ota stane i počme za njim gledat. „Bože moj! taj me mladić ansvim na mladostnu dobu moga Rade opominje. Kad sam ga viděla, učinilo mi se je kao da njega gledam kad je osamnaest godinah star bio. Idem da ga još jednoć vidim i glas njegov čujem,—“ i tim ona opet za Nahodom u Zmailovu kuću podje.

Dok se je medjutim ovo zgadjalo, naši su se gosti hrabro u čašice zagledali, te je sad jedan sad drugi nĕšto šaljivoga primětiti znao, da su se svi drugi grohotom smijali. Samo je Zmailo cŕne miali u duši svojoj kuvao. Paklene mu sŕdce úm i sŕce obsĕle biahu i on ništa druge nevidjaše, osim svoja blago i Nahoda. Blago mu biaše njegov kleti Bog, u Nahodu mu se predstavljaše namišljeni otmičar tega blaga, on mu biaše dakle najveći kŕvnik njegov; njega smaknjena viděti, za tim mu hlebdiaše otrovana duša. Šta je njemu do sreće jedine kćerke, šta do mira nesretne supruge svoje?

„Kako će mi odlanuti, kad ga mŕtva vidim! Nu sad je već pod handžarima Vuka i Ibraima pao... Idem, idem, da se što prie uspokojim, gledajuć kŕv dušmana svoga“ — promŕmrlja u sebi, i nĕka ga strašna kob iz družtva odvuče.

„Za Boga oče! šta je tebi? —“ povikne Slavica, vidivši da se je sav preobrazio i poleti za njim, misleći, da mu dobro nije. Nu on je već u pivnici iščeznuo bio, i ona mahom za tim čú, gdě se nĕšto u nutri s tĕškim uzdahom na tle sruši. —

„Jao, šta je?!“ vrisne Slavka u sav glas i posŕne u pivnicu.

„Ništa, nebojte se, dobro smo zapověd gospodara izvŕšili! —“ povikne dva krupna glasa iz pivnice i iznesu izdišućeg Zmaila.

Slavka u nesvĕst padne, Nahod na nje vrisk detĕrči, sluge se upropaste, videć ubijenog svog gospodara, gosti se slete, jauk i lelek svud se porodi, nesretna supruga pade na njega; nu Zmaila više nebiaše. — Na to dodje i ona žena, i čujuć obći jauk i plač priskoči tamo, al videći ubijenog Zmaila, povikne: „Šta vidim? To je otmičar dětета moga!... Ovo je sin moj, ovo kŕvnik njegov!... O nije me zaman sŕce amo vuklo. Spodoba otca kazà mi mahom, da je to kŕv kŕvi moje. O sine izgubljeni! pravedan je Bog sad nami!...“ i ogŕli time Nahoda roncć suze od radosti.

Nu odvratimo se od prizora ovog. Tko da opiše tĕšku žalost nevolje majke i kćeri, tko li radost Nahodove majke nad nadjenim sinom, tko li Nahoda razdvojenu dušu? —

Digitized by Google

Nanka.

Od B. Atanackovića.

III.

Više je prošlo danah, više měsecih. — Mladići igranku zaboravljati počeše, u toliko se samo nje spominjaše kao narodne svetkovine, koja je već prošla i sladki samo spomen oštavila za sobom, oni čekaše radosti nove, i radovaše se novom veselju ma i ne tako sladkom kao što bi ovo, al opet radostima, koje im sadašnjost pružaše. Oni smatraše igranku tu kao sjajno sunce kad već odmoru silazi i radovaše se světlomu měsecu koi se je radjati počeo. Nije tako bilo sa Urošem. Živo se on spominjao Sèrbske igranke, jer neprekidno mu je pred očima bivao obraz onaj, koi je tamo vidio pèrvi put, živo je sebi uobražavao ona dva sjajna oka, koja tako ljubezno gledaše, usta sa umiljatim nasměhom... Duboko je u sèrcu njegovom upisana bila igranka... i u igranki ljubljena mu Nanka.

Ima časovah u čověčjem životu, kad — kao da su se sve boli sjedinile — da sèrce čověka unište, neopisana čuvstva obuzmu ga, žalostiv je, nevoljan, život mu se nemili, volěo bi, da ga neima na světu, da se nigda rodio nije.

Ovakovi časovi vèrlo su česti kod zaljubljenih ljudih. — U ovakovom stanju bio je i Uroš jedno prolětno jutro. Ljut, nevoljan, sědio je kod stolića u sobi svojoj, i uzdisaj stizaše jedan drugog ... kad kucanje začuje na vratim i odmah za tim stupi u sobu Mladen, priatelj mu vèrli. — Uroš sa stolice skoči, oběsi se priatelju svome o vrat i proplače ljuto.

„Uroše, priatelju dragi! Šta ti je, govori bèrzo, ta tako te razpoložena nigda vidio nisam?“

„Pomozi mi — o pomozi mi!... sèrce će mi se razpasti od tuge!“

„Da ti pomognem?“ — zapita ga sa sažalenjem — „kako ću ti pomoći, kad neznam uzrok tvoje boli.“

„Zaljubljen sam, druže moj, smèrtno sam zaljubljen.“

„Zaljubljen si? — To nije još velika nesrěća!“ —

„Jeste druže“ — produži plačno Uroš — „ja ju neizkazano, ja ju strašno ljubim ... Da imam blaga neizbrojenog kao bogati Gavan, dao bi sve moje blago za njezin jedan pogled iz sjajnoga njezina oka ... Da sam sretan kao što nisam, odkazao bi se sreće moje, blaženstva moga, za jednu rěč iz njezinih ustah — „Ja te ljubim!“ Za ovu jednu rěčcu ... život bi moj dao; dao bi duše moje ... spasenje ... samo kad bi i jedan trenutak ona moja bila ... O ja je ljubim, ja je neizkazano ljubim .. Spasoevićevu Nanku.“

„Nanku Spasoevićevu?“ — zapita Mladen — „to te žalim, siromašni moj druže.“

„Žališ me? — O ta ja i jesam sažalenja vrědan... jer ona neće moja biti — neima ni nade!“ —

I ove rěči sa takovim je bolnim izgovorio glasom, da je zaplakalo sèrce u Mladenovim grudima.

„Ja Nanku poznajem“ — govoraše Urošu po malom ćutanju — „ona je vrědna ljubavi tvoje, jer ona je Anděo u čověčjem vidu, ona je lěpa, ona je nevina i čista

Digitized by Google

kao misao svevišnjega tvorca — al nije ovo sve što nju ljubavi dostojnom čini... Narodoljubje, koje ta děvojka u pèrsima skriva, to je neocěnjeni onaj biser zbog koga je ona i svaka děvojka vrědna da je pravi sèrbin obožava. K tome je Nanka blaga, ona je dobra kao jutrenja rosa, nu pored sviuh ovih lěpih prednostih Nanka je nesretna ... Ja poznajem vèrlo dobro okolnosti njezine — ta rod mi je izbliza! — Nanka je bila děte nejako kad je izgubila svoje roditelje, rano, vèrlo rano postade ona sirotče. ... Bog zna, šta bi još onda od nje bilo, da je Dobrić nije uzeo k sebi, njegovao i izobrazio kao svoje milo čedo... Dobrić je bio dobar priatelj Nankinom otcu, na smèrtnome svome času molio je ovaj Dobrića, da uzme Nanku k sebi, da pazi na njegovo jedino blago, i da ju čuva kao jedini spomen priatelja svoga... Poslě kratkog vrěmena Spesoević umre, i Nanka postade Dobrićevom kćerkom. — Sirotče děte, kako je ljuto cvililo nad mèrtvim tělom svoga ljubljenoga otca!... Bělim svojim ručicama skrivala je svoje lěpo lice, a iz cèrnih joj očiuh poletiše čiste suze.... Nije bilo duše, koja sažalila nije sudbu ovog nevinog děteta, al nitko se nesměde njoj približiti, znajući, da bol nije utišiti kadar, koja je běsnila u nježnom njezinom sèrcu; i tako je ona prolěvala suze nad ledenim tělom otca svoga, dokle ga godj sahranili nisu. Od to doba više je već prošlo vrěmena. Dobrić je ljubio i njegovao Nanku kao da je njegovog sèrca porod, i ovo bi uzrok da se je Nanka utěšila i da su joj se rane lěčiti počele, koje je u sèrcu nosila od smèrti dragoga roditelja svoga. — Nanka se obikla stanju svome i bi zadovoljna... Više sam je puta čuo gdě pěva vesele pěsmice, iz njezinih sam ustah čuo pěsmu „Mlade Sèrbkinje.“ Vidio sam posměh na ustima njezinim, vidio sam je gdě rukama tapše, gdě poskakuje kao nestašno jelenče, i ovo me sve uvěri da je Nanka sretna i da je zadovoljna... Radovao sam se veselju njezinu, jer ja rado imam sestricu moju. Prie někoga vrěmena posětio sam ju... sastanem je gdě plače... kad me je opazila suze svoje sakriti i veselom se pokazati htěla, al ja sam primětio smutnju na njoj i sèrdačno je zapitam za uzrok tuge njezine; tajila je... nehtědě mi kazati...“

„Sirota Nanka.“ — uzdahne Uroš.

„Jest, brate sladki“ — nastavi opet Mladen — „Nanka je sažalenja vrědno stvorenje... Ona je žèrtvovala sebe za ljubav blagotvorca svoga... Vidiš Uroše!.. Dobrić ima jedinca, kog ljubi kao svoju dušu, onaj je do zaludjenja zaljubljen u Nanku... Prie několiko vrěmena stari Dobrić zapitao je Nanku, hoće li biti njegovog sina ljubovca, dodajući, da je sreća njegova u njezinoj ruci! —“

„Dakle Nanka je Dobrićeva nevěsta? —“ Zapita Uroš i sav u tělu uzdèrkće.

„Hoću!“ — „bi odgovor koi je dala Nanka“ — nastavi Mladen — „jer je znala da bi protivan odgovor navěke ožalostio blagotvorca njezinog.“ —

Kao da je biljadu noževah udarilo u Uroševo sèrce, takovu bol osěti sad u sèrcu svome, lice mu poblědi kao mramor, u cělom se sdèrhće tělu, pa poslě zatuži:

„Bože! Pošalji mi smèrt, na što meni život kad ona nije moja!“

„Utěši se druže“ — Těšio ga je priatelj njegov — „ta ima i više děvojakah u světu, trudi se zaboraviti onu, koja nemože da je tvoja!—“

„Ima više děvojakah, veliš? — O Bog je samo jednu stvorio Nanku, pa i nju samo zato, da razdrobi sèrce jednog nevoljnog mladića, da ucvili jednu ostarělu majku što će joj umoriti jedinka... Hej Nanko! Životu moj, zašto si tako lěpa?“ —

Digitized by Google

Sad zajeca gorko... poslě, kao da mu što na um pade, uhvati Mladena za ruku i progovori odvažno:

„Ti ćeš mene uvesti u Dobrićevu kuću!“

„Pa šta će ti to pomoći? Nanka je već nevěsta.“ —

„Šta će mi pomoći? Netrěbam ja pomoći, netrěbam ja ništa na ovome světu, ta ja nju i beznadeždno ljubiti uměm... Još jedanput hoću samo da ju vidim, da se š njom porazgovorim — samo jedanput, pa onda sam gotov podněti i pakleno bol ... Mladene mili, hoćeš li me uvesti u Dobrićevu kuću?“ —

Mladen mu obeća, i poslě se rastanu priatelji.

(Konac slědi).

Razpis igrokazne nagrade.

Někoi vèrli rodoljub, koj revno podupire sve, što je narodno, želeć sada, gdě se kod nas radi o zavedenju narodnog kazališta, prokèrčiti stazu izvornoj narodnoj dramaturgii, predao je uredničtvu „Südslavische Zeitunga“ — odobravajuć time zajedno o ovom predmetu u istom listu naznačena načela — dvě sta forintih srebra u tu svèrhu: da se ovim novcima nagradi onaj, koi bi spisao dobar narodni igrokaz. Po tom se razuměva igrokaz, koi predstavlja koju stranu narodnog života, zato se osniva u sadašnjosti, slika narodne običaje, mahne, krěposti i izvodi na ugled narod, ne kao što bi po kakvom idealu trebalo da bude, nego kao što zbilja jest. Ovdě se dakle više gleda na věrnost narodnog značaja cèrpljenog iz svagdanjeg života i polag toga i na zanimivost predmeta, nego na višju ideu, akoprem se samo po sebi razuměva, da ni ovakov igrokaz nemože biti bez svake idee koja bi spajala raznolike njegove čestice, da budu jedno i cělo. Ovaj dakle igrokaz trěba da bude ono, što Němci zovu: „ein Volksstück.“

Forma, način, sastav — postavlja se piscu sasvim na volju, neka se samo dèrži obćih dramatičkih pravilah.

Tko hoće da se natěče, neka pošalje svoj, ako je moguće, tudjom rukom prepisani rukopis uz zapečatjeni listić, u kojem je njegovo ime napisano, uredničtvu „Südslavische Ztga.“ do pèrvoga svibnja (maja) ove godine. Uredničtvo će u sporazumljenju sa više kompetentnih věštakah nagradu onomu poděliti, koj najbolje i najzanimivie naslika narodni život.

Ako bi se sabralo više vèrstnih igrokazah, postarat će se sudci, da nijedan neostane bez nagrade.

U Zagrebu 15. sěčnja 1852.

Uredničtvo:
„Südslav. Zeituung.“

Mi se skoro u svemu slažemo sa mněnjem Uredničtva „Südsl. Zeitunga“ što nam ga u 4. br. svojih novinah glede naših dramatičkih tegobah razloži, i prosborit ćemo u budućem broju naših novinah obširnie o tom predmetu. Za sada Sl. Uredničtvo Südslav. Zeitunga samo na to pozorno činimo, da bi dobro bilo, kad bi spomenuto uredničtvo — koje se je već latilo hvalevrědnom revnostju tog posla — u svom listu sve domorodce na dobrovoljne prineske za igrokazne nagrade pozvalo. — Nebi li se tako i veća svota a možebit i glavnica u gore spomenutu svèrhu sakupila!? — Tentare licet! —

Digitized by Google

Narodne poslovice ilirske.

Ako mi nemožeš pomoći, nemoj mi ni odmagati.
Ako nedočeka, nedostiže.
Ako zlotvora neimaš, majka ti ga je rodila.
Ako neteče, barem kaplje.
Ako si i mati, pokrij se.
Ako tko u vodu skoči, nemoj ti za njim.
Ako su bèrzi volovi, zemlja je poděljena.
Ako laže koza, nelaže joj rog.
Ako laže, laž mu na čast.
Ako nemožemo što hoćemo, a mi hoćemo što možemo.

Zagonetka.

II.

Od Ivana Tèrnskoga.

Igra kolo dvanaest sestarah
Na oštrelju bèrdu nanošenu,
Sve su seke jednoga uzrasta,
Ni za dlaku da je koja veća.

Dok je světa, igrati će kolo;
A iz kola izmiču se sestré.
Jedna ti se za drugom ukrade,
A nikad se nijedna nevrati.

Sve su sestre jednog otca ćerce
I dok ćerce na oštrelju bave
Otca š njima vidjet je na světu,
S ćercom zadnjom i otca nestane.

Onda mati cèrne oděvena
Drugiuh dvanaest sestarah dovede,
I tako ti kolo uvěk traje,
Majka otca, otac majku mènja.

A kod kola nikad majka otca,
Nikad otac majke nesatiče,
Sestre s otcem sve su pogradile,
Sestre s majkom počivanje ljube.

Odgonetka bivše u 3. br. „Nevena“ zagonetke je: „*Susa.*“

Slavjanske věsti.

— Iz praviteljne tiskarne knježevstva sèrbskoga izišla je u Biogradu nedavno knjiga: „*Načela fizike za svoje učenike i samouke napisana od Vuka Marinkovića med. doktora, u liceumu knježestva sèrbskoga fisike profesora, i družstva sèrbske slovesnosti člana.*“ Žalibože da u ovdašnjoj knjigarni više iztisakah za prodaju pripravnih neima. Ta bi se knjiga mogla upotrěbiti u naših domaćih učionah, i tiem izběgnuti vèrlo mučno piskaranje iste nauke, kojim se vazda sila dragocěnog vrěmena potrati.

Digitized by Google

— *Književstvo poljsko* naprědovalo je znamenito g. 1851. Tako je na polju literarno-historičkom izišlo znamenito dělo: „*Pismien nictvo Polskie*“ od V. Aleksandra Maciejovskoga; — „*Prawo prywatne Polskie*“ od Bandtkie; — „*Význam Zaporože*“ od Gliszczyńskoga; isti spisatelj preveo je takodjer historički spis Kallimacha „*O pordšce Varnenské.*“— Tripplin, koj je u samorskih stranah dugo putovao, imenito pako po Africi, izdao je svoj putopis pod naslovom: „*Podróže*; —“ Poljska zabavna Literatura donosi isto tako, kao god i znanstvena, lěpih i vèrlo zanimivih stvarih. Tako je n. p. slavno poznati Kraszewski izdao svoj roman pod naslovom: „*Komedjanci.*“ Korzeniowski izdao je roman kom je ime: „*Tadeusz Besimienny.*“ Adam Kosiński izdao je isto tako lěpi roman pod imenom; „*Ditě kralovské*“ — Izim imenovanih spisateljah napisali su manje više znamenita dělа: Cieszkowski, Wieniawski, gr. Rzewuski i Wisłicki. —

Različite věsti.

— Od znamenitog dělа: „*Histoire de la Restauration par Lamartine*“ izišao je u najnovie vrěme u Parizu 3 i 4 svezak. Ova dva svezka sadèržavaju znamenitu dobu dogodovštine Francezke počamši od izkèrcanja Napoleonova na otoku Elbi do onog vrěmena, gdě se je po drugiput odreći morao prestolja francezkoga. Bitka kod Waterloo — kažu — da je opšana osobito krasno, a k tomu još bezpristrano, što će već samo po sebi mnogo reći kod francezkog spisatelja.

— Od Guizota nalazi se dělo „*Shakespeare i njegov věk*“ pod štampom. U tom dělu opisan je život tog velikog englezkog spisatelja i naznačeni su takodjer najbolji njegovi dramatički spisi.

Směšice.

— Srete nekakav běsan Turčin kaludjera na putu, pa pritěravši k njemu konja, poviče: Daj poklon na šerbet, pope, zakon ti! „Kaludjer, kao uplašen, odgovori: „Ocu, gospodaru, ocu.“ Pa zavuče ruku za sobom u bisage, kao da izvadi něšto, da mu dade; nu město čarapah ili čega drugoga, izvadi iz bisagah buzdovan na sindjiru, pa onako iznenada potegne Turčina njim u glavu, te ga onesvesti i obori s konja, pa bèrže bolje skoči i on na zemlju, i stane ga gaziti i biti buzdovanom po ledjima; onda Turčin poviče; „Medet!“ A kaludjer, bijući ga jednako reče: „Bezakonice jedan! Ko će ti ugoditi? Sad istes serbeta sad meda!“

— Kad je sveti Nikola po zemlji hodio, nadje kod mora někakvog čověka, koji jednako viče: „Ne pomozi Bože!“ I zapitavši ga, šta to čini, on mu odgovori, da se moli Bogu. Onda mu sveti Nikola kaže, da se tako Bogu ne moli nego da govori: „Pomozi Bože!“ Čověk to rado primi, i odmah zaintači tako vikati. Pošto sveti Nikola udje u ladju i naveze se na more, čověk u jedanput zaboravi, kako ga je on naučio, da govori, pa ga stane s obale vikati, da bi se povratio, da mu opet kaže; — no kad vidi, da ga nemože dozvati, onda bèrže bolje skine svoju haljinu s ledjah, i razširivši je po moru, sědne na nju i stane rukama voziti za njim. Kad tako vozeći se sustigne ladju, on poviče svetom Nikoli: „Ej, kakono ti reče meni, da se molim Bogu?“ Sveti Nikola videći takovo čudo, pomisli u sebi: „Kad se on tako može po moru voziti, njegova je molitva, makar šta govorio, Bogu ugodnia, nego moja —“ pa mu odgovori: „Kao i do sad, kao i do sad!“

Bibliografia.

Ilirska.

Arkiv za pověstnicu jugoslavensku. Knjiga II. Razděl pèrvi. Uredio I. Kukuljević Sakcinski. Izdano troškom družtva za jugoslavensku pověstnicu i starine. Tiskom dr. Ljud. Gaja u Zagrebu 1852. Na vel. 8. ima 225 st. Cěna 1 fr. sr.

Češka.

Abrahama Norova, cis. rusk. tajného rady, putování po sv. semi roku 1835. Podlě druhého svydani zčeštěné od P. Filipa Klimeše. Dil. I (8 vyobrazeními) V Praze 1851. Cena 1 zl. 30 stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za invanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 5. U Četvèrtak 29. Sèčnja 1852. **Tečaj I.**

Brižnoj majci.

*Od M. Bana *)*

Često brižna meni
Veli majka: „dète,
Jao, ta ljuhav plaha —
Strah me — ubit će te!“

Misli: da je ljubav
Lažna i nemila,
Gèrli pak udavi
Usrèd svoga krila.

„Omamljeni lèptir
Kad plamak obleće
Misli li, o majko!
Jeda l' izgorèt će?“

„Za ljubavi tako
I ja sèrćem slèpo; —
Od ljubavi, majko,
I umrèt je lèpo!“

Nanka.

Od B. Atanackovića.

IV.

Mladen je obdèržao rèč svoju i uveo Uroša u Dobrićevu kuću. — Nanka sèdila je na bogatom divanu tiho i zamišljeno kao da za nèčim tuži. — Kad Mladena sa Urošom opazi, rumen razleti se po blèdome obrazu njezinom, i nèka umiljata zabuna priměti joj se na licu. — Mladen predstavi joj Uroša kao pristelja svoga i zapita za staroga Dobrića.

„U drugoj se sobi sa poslovima zabavlja.“ — odgovori ona.

Mladen se za vrème oprosti i u drugu sobu udje porazgovarati se sa Dobrićem o nèkom poslu, kao što on veljaše.

---

*) Poslao nam je ovih danah vrèdni naš spisatelj g. M. Ban više lèpih i nježnih pèsamah, štono ih jur prije 14 godinah napisà. U njega ima — kako nam piše — iz one dobe još mnogo sličnih pèsničkih proizvodah, koje stranom jur priobči u II knjigi „*Dubrovnika*“ stranom pako obečà, da će ih nami — ako želimo — za naš Neven poslati. — Mi to svakako želimo, pa ćemo, kao sada tako svagda, slične umotvore sa zahvalnostju primati.

Uredničtvo.

Digitized by Google

Uroš ostane sam sa Nankom. Stanje njegovo opisati nije možno u kom se je nahadjao. Něko neizkazano čuvstvo oblije mu sèrce, bol i veselje osećao je u jednom trenutku, hiljadu mislih proleti mu kroz mozag, no ni jednu razumio nije, hiljadu rěčih umilnih i glatkih bì mu na jeziku, no on ni jednu izustiti nije mogo ... Mučao je i gledao lěpu děvojku, koje slika u sèrcu njegovom duboko zapisana biaše, i koje obraz gledaše on kao svetinju něku, kao angjela, koj je s neba sišao da se kratko vrěme pozabavi medju ljudma.

U ravnom stanju biaše i Nanka, okamenjena sědjaše na jednom městu oči u zemlju upèrla je, i kadkad bi samo kradljivim pogledom ugledala blědo lice ljubljenoga mladića. — Duše su se njihove sporazuměle, duh njihov odavno sljubio se, sèrce njihovo jednako je kucalo jedno za drugim ... Al jezik nesměde izkazati šta je duša osećala ... Oboje su sědili okamenjeni, a duša im je uživala rajsku sladost i milinu.

Podugo je to trajalo tako, dok Nanka nepovede razgovor o sèrbskoj igranki.

„To je najznamenitii dan u životu mome“ — odgovori Uroš — „jer taj dan je početak moje sreće i nesreće!—“

I za ovim rěčima žalostnim pogledom proměri Nanku i uzdahne gorko.

Nanka je razuměla rěči, pogled i uzdisaj, i uzigra joj u grudima sèrce, no ništa neodgovori.

Poslě se povede razgovor o narodnim pěsmama. Nanka je hvalila ove, dodavajući, da neima pěsme pod nebom, koja bi joj se tako dopala kao ma koja sèrbska narodna pěsma.

Uroš je zamoli uljudno da pěva jednu.

Nanka je pěvala o děvojci koja ljubovniku svome pèrsten povraća; glas joj je dèrktao, no baš to mu davaše pravu cěnu. U pěvanju tome toliko biaše tuge, toliko nježnosti, a kad je pěvala ove rěči:

„Oj pelen pelenče, moje gorko cvěće!“ i. t. d. sjajna suza zatrepti u oku njezinom i u licu problědi.

Urošu se pèrsa uzkolebaju kao more kad mu se talasima větri igraju ... Učini mu se, da Nanka pěva o svojoj i njegovoj sudbini. — Zaboravi na strah, na ledena pravila obhodjenja, zaboravi za cěo svět, i bez da znade sta čini, nježnu Nanke ručicu uzme u ruku svoju, i posipà ju vrělima poljubcima, a jezik mu postade tolmačem njegovih osećanjah.

Nanka mu ništa neodgovori, nu kad opazi suze, koje su joj omokrile ruku, zaplače i ona gorko.

I jedva je znala sakriti suze izpred Dobrića, koj sad u sobu stupi s Mladenom.

V.

Poslě ovoga dogodjaja Uroš zadovoljnii postade, veselost mu se na licu primětiti mogla, jer mu je sa sèrca bol spala, koja ga je tištila kao težki kamen; slobodnije je disao i ne rědko pěsma se orila iz muževnog mu gèrla. —

Uvěren je bio da ga Nanka ljubi, i ovo ga činjaše neizkazano sretnim, ma da je i znao da Nanka nemože biti njegova, on je nju ipak beznadeždno ljubio. —

Na dan Duhovah, kad je sa jutrenja kući došao, sa pobožnim mislima se je zabavljao. — Opomene se svoje majke, i nova osećanja, nove želje porode mu se u

Digitized by Google

sèrcu, život mu postade milii i odvaži se sasvim naukama posvetiti, da bi tako podpora mogo biti majci svojoj, koja nikoga neimaše do njega jedinoga na ovome světu.

Sad Mladen udje u sobu. — Uroš ga pozdravi priateljski, a ovaj mu lěpo sklopljeno pisamce preda.

„Od koga je?“ — zapita Uroš i čisto se proměni u licu.

„Od Nanke.“

Uroš ga pročita. Da su mu se različita osěćanja radjala u sèrcu, dokazivaše mu boja na licu, koja bi sad rumena, pa poslě se pretvori u blědu.

„Neka bude po njezinoj volji!“ — progovori najposle odvažno, pa k sèrcu pritisne pismo, cělujući ga više putah.

„Tako druže moj, tome sam se od tebe i nadao! — Muževan treba da je Sèrbin i kadar podnositi sudbine udarce.“

VI.

Bože moj! ala su ti lěpe te gore budimske, izgledaju kao jedna velika bašća koju je priroda sama nakitila sa sitnim milovidnim cvećem, u koju je nasadila visoke ladovite šume, ukrasila ju sa visokim kamenitim stěnama, i izpresěcala ladnim i žuborećim potočićima, kojih kristalna voda juri prěko sitnih kamečakah, sladkozvučnu pěva pěsmu, i skupa sa slavuljem u šumi slavi ime svevišnjega tvorca. —

Fruška gora može samo biti Sèrbinu milija od planinah ovih, što se po njoj ore glasovi sladke narodne pěsme, što su tamo podignute obitelji svete, amaneti pradědovah naših — sveti manastiri. — Inače u novoj otačbini našoj neima krasniega města od ovoga.

Čověk, kog je savèst čista, kog sèrce nepoznaje strasti, ni duša želje, koje postignuti nije vrědan, medju planinama je ovima u raju, pěvanje pticah mu je pěsma sbora angjeoskoga oko prestolja svevišnjega Boga, a osěćanja pobožna, koja tu nositi mora u sèrcu, dižu ga do neba.

A oni koji ljuto pate, koje tuga i nezadovoljstvo prati neumorno, u městu ovome za několiko časovah zaborave za tugu i bol, sèrce im mirno kuca u grudima, i nehoteći usta im govore molitvu.

„Bože, velik li si ti, i blag u dělima tvojima!“

U raju tom medju planinama budimskim, imao je Dobrić lětne svoje dvore.

Nanka je molila svoga gospodara da poslě věnčanja několiko měsecih provedu medju planinami u svome lětnome dvoru, a Dobrić je dragovoljno izpunio želju svoje ljubovce.

Ona se je nadala ovdě naći izgubljeni svoj pokoj i zaboraviti mladića, kojega je spomen u sèrcu joj živio.

VII.

Nježna čitateljice! Pogledaj još jedanput u sobu Uroševu, i pokloni jednu čistu suzu sažalenja iz krasnoga tvoga oka onome, koj je toliko prepatio zbog ljubavi svoje — pogledaj: spokojstvo ono, koje smo prie primětili na njemu, izgubljeno je opet, i nove boli cěpaju mu ranjeno sèrce, pogledaj kako vatreno cěluje pisamce, koje mu je Mladen doněo od Nanke; cělivao ga je valjda više od hiljadu putah i pročitao, pa pogledaj — sad ga opet cěluje i opet čita:

Digitized by Google

„Dragi Uroše!

„Ja vas ljubim od onoga časa kad sam vas pèrvi put opazila, vaši pogledi dopèrli su do sèrca moga, i u njemu su upalili plamen, koj samo za vami gori. — Ja sam tudja nevèsta ... Vaša biti nigda nemogu ... Al sèrce će zato moje neprestano za vama kucati .... Pred božjim oltarom danas ću postati Dobrićeva zakonita ljubovca ... Vèrujte mi, dugo sam se borila dok sam pobèdu nad sobom oddèrzala! ... Blagodarnost i dužnost zapovèdaju mi, da žèrtvujem sebe ... Sa izplakanim očima i razcviljenim sèrcem izustit ću rèči, koje mi sèrce neosèća, da najme Dobrića ljubim — Ostajte s bogom i zaboravite me! ... Ima jošte Sèrbkinjah koje su vaše ljubavi vrèdne i koje će vas sretnim učiniti ... Tražite utèšenja kod njih i zaboravite mene! ... Izbègavajte sastanak sa mnom, jer ovaj bi mi donèo smèrt, a gospodaru mome vèčno nezadovoljstvo! — S Bogom ... I u poslèdnjem času života moga vas će se opominjati — Nanka.“

Kad je god pročitao pismo ovo, dihanje mu za nèkoliko časah prestane i rukama bi se k sèrcu laćao, kao da hoće izčupati bol koja mu je sèrce grizla kao otrovna guja. —

„Da te zaboravim Nanko?! — Kaži dètetu da zaboravi ljubav svoje majke i trenutak u kom je poginula ona, kaži sužnju koj cvili u težkim okovima, da se nespomene vrèmena u kome je uživao sladku slobodu, pa će te poslušati, al ja tebe nemogu zaboraviti nigda!“

Poslè se zamisli, pa po kratkom vrèmenu progovori opet:

„Mužestven treba da je Sèrbin, i kadar vazda podnesti sudbine udarce, — reče mi Mladen. — Da, lahko je njemu govoriti o podnašanju kad ga ništa neboli; — samo da u njegovim grudima plamti paklena ova vatra koja pali dušu moju i zabunjuje mi um moj, vidio bi šta bi činio on onda! —“

„O dèvojko! Kako ja tebe neizkazano ljubim! — I ti želiš da te nevidim nikàd? — O ne, to biti nemože! — Tebe viděti moram i još jedanput ćuti tvoj glas! — Poljubac jedan sa medenih tvojih ustah ... Pa onda ... onda —“

„Jao, al ona neće da me više vidi, njezino spokojenje zahtèva da je izbègavam, sastanak sa mnom doněo bi joj smèrt.“ —

„Dobro dakle, neću te uznemirivati, ali do tebe ću biti uvèk, zrak onaj koj tebe krèpi, davat će život i meni, podnebje ono, koje je tebi milo, hranit će i moj život. Do tebe ću biti uvèk, tiho, samcato i nevidivo lebdit ću oko tebe kao večerni vetrić oko obljubljene ruže koja vehne i propada! —“

Poslè ovih rèčih kao munja bèrzo iz sobe izadje.

VIII.

U jednom dolu bèle se Dobrićevi lètni dvori. Dalje malo od lètnjega obitališta toga stoji sazidana kapelica jedna, na širokoj poljani usamljena, do dvè samo žalostne vèrbe zelene se okolo nje i jedna mala kućica vidi se u susèdstvu iste. Kapelica je prosta, četiri bèla zida ukrašuju samo obrazac božje majke, a u maloj kuli samo jedno visi zvonce.

U kućici do kapele namisli provesti Uroš lèto — poslèdnje, kao što je slutio — u životu svome.

Slutnja mu se izpuni.

Digitized by Google

Predĕl u kom je obitavao, veliku je imao jednakost sa životom njegovim, nije bilo cvĕtka oko kuće i oko kapelice ni jednoga, kao što ni za njega nije bilo više radosti na ovome svĕtu. Kapelica usamljena bi kao što je i on usamljen i odcĕpljen bio od cĕloga svĕta. Kapelica obstèrta bi od one dvĕ žalostne vèrbe i ove on polivaše svojim suzama, a vèrbe počeše venuti, al paklena bol pomladjivala se je svejednako u sèrcu njegovom. —

IX.

Kaži mi dĕvojku na svĕtu — ma da je i angjelu božjem slična — koja lahkomišljenosti po nĕšto u sèrcu svome nosila nebi — oh, nema takove, nema na ovome svĕtu.

Nanka zadovoljnia postade nego što je bila, čisti duh, krasna priroda i pĕvanje umiljato pticah raztĕra joj tužne misli i ona bi veselija nego što je pomisliti mogla.

Jedno prekrasno jutro zamoli gospodara svoga da ju prati k potočiću, koj je žuborio blizu njihove kuće, za brati poljsko cvĕtje i uživati sladost i umiljatost ovoga prolĕtja. — Dobrić rado se skloni izpuniti želju svoje ljubovce, i odprati je na željno mĕsto.

Nabraše mnogo, vèrlo mnogo prolĕtnog cveća. Nanka se radovala ovome prirode darku, poslĕ sĕdoše u hlad, slušaše milozvučnu potočića pĕsmu i cvèrkutanje pticah. — Dobrić se raznježi, uhvati bĕlu ruku ljubovce svoje i umiljno progovori:

„Ljubo moja, o kako sam ti neizkazano srĕtan što te nazvati mogu mojom!“

I ljubio je ruku svoje ljubovce, u koje oku suza zatrepti.

„Ženo, ti plačeš!“ — produži poslĕ kratkog ćutanja — „ti plačeš, — sèrce tvoje oseća bol, grudi tvoje nĕku tajnu preda mnom skrivaju! — Ljubo moja, reci mi šta ti je na sèrcu? — Zašto roniš suze niz bĕlo tvoje lice? — Kaži mi, ja ću prolĕt kèrvcu moju za povratiti tvoje spokojenje.“ —

Dobrota ova gane Nanku. — „O zašto nemam dva sèrca“ — progovori sama sebi — „da jedno poklonim ovome blagorodnome mužu... Al ovo što u grudima mi kuca, to je na vĕke Uroša moga.“

„Nanko, ti mene neljubiš, to mi je vèrlo težko ... Šta sam ja tebi skrivio da ti mene mèrziš.“

„Nemèrzim ja tebe“ — odgovori kroz plač Nanka — „tako mi života moga! ja tebe nemèrzim.“

„Dakle me ljubiš!“ — uzklikne radostno Dobrić — „Ljubiš me? o reci još jedanput, reci hiljadu putah, uvĕk govori: da me ljubiš, vĕruj, golube moj, bez tvoje ljubavi gori bi bio od najgorega... Ljubav mi je tvoja sve, a ti si mi sva radost moja na ovome svĕtu!—“

Nanka ga sa sažalenjem pogleda, pa poslĕ uzdèrkće kao da ju groznica trese.

„Budi spokojan, ja te ljubim.“

— „Oj pelen pelenče! —„ — začu se sa nĕke daljnosti mužki glas pun tuge — pa poslĕ zvuk proste frule prosĕcaše tiho podnebje, a zatim kao urlikanje ranjenog lava. — Divja kletva zaori po planini. —

Nanka cikne — i kao bez duše padne na mekanu travu.

Google

X.

Malo je za tim prošlo vrěmena. Uroš tèrčaše po sobici svojoj kao bezuman, razčupana mu biaše kosa, bio je pèrsa svoja, strašno proklinjanje i divju psovku govoraše mu usta, sad se na zemlju baci, ustane poslě pa zaplače, zatim razbije frulu svoju i komade na zemlju pobaca.

„Šuti! — pěva — slušaj, slušaj Uroše, kako joj dèrkće glas, — pěvaj i ti! — Ne, ne, sviraj, ta znaš, da ona rado sluša zvuk narodne pěsme!“ —

„Ha! Gdě je frula moja? — Razbijena! — Tko je razbio frulu moju, tko je lišio mene utěhe moje, priatelja moga u tugi? — Odgovori, čuješ? — jer ću te sad smoždìti; — smoždìti? — Ha, ha, ha! koga sam ja smoždìti vrědan? ... Ja, — Uroš?“

Zatim razgledavao se je divjim pogledom po sobici svojoj, pa poslě tihim glasom produži govor svoj:

„Bolestan sam — ja sam obolěo ljuto! — Šta, zar nitko nije do mene u bolesti mojoj, nemiluje me nitko više na světu — ni stara moja majka? Nije to, nije istina! — Ona miluje svojega jedinca, ta ona samo poradi mene živi. Da bogme, da za mene, ta i ja živim za nju, tako je, dà! ... Pa gdě je dakle, kad me miluje — zašto nije tu, ovdě uz mene? —

I nogama sèrdito lupaše zemlju.

„Dà, ta ona je daleko, vèrlo je daleko od mene, ona moli Boga da mi sreću poděli ... Ta i ja sam molio Boga za sreću Nanke.“

„Nanke? — Tko smie reći da ja molim Boga za njezinu sreću? — Zmija! Gle kako se obvila oko njega! — Hu! — odbaci je, odbaci je od sebe, lažne su joj rěči! — Pěvaj Uroše, ta ona rado čuje narodnu pěsmu.“

„Oj pelen, pelen, pelen cveće!—“ Ovo vikaše, kako mu je gèrlo dopuštalo.

Poslě se okrene vratima koja se sad otvore — obraz mu sav poblědi, ruke mu se ukoče, kosa mu se podigne, reko bi mèrtvaca vidiš pred sobom.

„Uroše, dragi Uroše!“ — cikne Nanka, koja je sad u sobu sa Mladenom ušla — al Uroš se ni makao nije, cělo mu tělo ukočeno biaše. —

„Uroše!“ — zakuka opet — „zar nepoznaš tvoju Nanku?“

„Nanku? — Šta, tko govori o Nanki? — gledajte, pogledajte tamo —“ i kroz prozor oči u nebo upre — „tamo ima jedna děvojka, i ta se zvala Nanka — pogledajte, iz plavoga oblaka kako se smije na mene, čekaj, čekaj mila Nanko moja, još da se oprostim od majke moje! — O zašto je tako visoko to nebo, da nemogu k tebi otići! — Čekaj, doći ćedu odmah po mene da me odvedu k tebi.“

„Veliki bože!“ — jadikovaše Nanka — „ta on je sišao s uma.“

Mladen pristupi k Urošu, uhvati ga za ruku pa mu tiho progovori:

„Uroše, priatelju dragi, dodji k sebi, Nanka je ovdě.“ —

„Nanka je ovdě? ... Ova žena?—“ i něko vrěme neskidaše oči š nje — „Ženo“ — vikne — „gdi si uzela naličje to? — Odkalem ti taj vilinski stas, ta kosa, te čerte? — Gdě si uzela, za Boga jednoga, taj pogled da me uništiš š njime? —“

„Uroše, ta ja sam tu ... Nanka, tvoja najbolja, najvěrnia priateljica ... Netari oči, dragi moj, one te nevaraju ... Nanka stoji pred tobom ... Vidiš, ljubljeni moj, ja sam čula da si ti bolestan, došla sam te utěšiti, ta i ja neizkazano mnogo patim.“

Digitized by Google

„Ti si, o ti si, životu moj!“ Odgovori sa osobitim glasom Uroš — „Tebe je Bog poslao ovamo, da mi poslědnje trenutke u životu mome osladiš, ta ja ni tako dugo živiti neću.“

Sad uhvati za ruku Nanku i k prozoru je povede.

„Tamo vidiš, tamo“ — s perstom pokaživaše nebo — „tamo ima drugi bolji svět od ovoga, tamo je navěk proletje i cvětići nigda ne venu!... Tamo, gdě nerastavljaju milo od dragog — u otačbini tvojoj — odkale je tebe poslao blagi Bog da razcviliš moje siromašno sèrce — tamo ćemo mi na věke živěti, ljubeći jedno drugo ... Nanko! ti plačeš? — Ta neplači, golube moj! Zar nismo mi sretni? vidiš, ja neplačem, ta ja sam neizkazano sretan! —“

I rukama suze otiraše, koje mu se prosipaše po licu.

„Ha, eno ga — gle!“ — vikaše divjim glasom i oči mu sipaše vatru — „eno ga gdě ide — hoće da nas razdvoji opet ... Natrag, natrag Dobriću! — ovamo se nepribližuj, jer ću ti izčupati iz njedarah sèrce kao što si i ti izčupao moje! — Natrag! jer ću te na městu ugnjaviti, kao što si ti ugnjavio radosti moje.“

Za ovima rěčima pesnicom prozore polupa, sav uzdèrkće a poslě na tle pane.

Na plač i ljubljenje Nankino povrati se k sebi i otvori mutne svoje oči.

„Javite mi ... majci ... da nema više sina ...“

I poslě ovi rěči sklopi oči svoje, koje nigda više neotvori —

Uroša sahrane mu drugovi sa velikom svečanostju, a Mladen javi mu majci: da neima više sina. —

Sirota stara ovaj udarac za cělo pretèrpiti neće. —

Nanka je više putah posěćavala grob ljubovnika svoga i vrělima suzama je zalěvala cveće, koje je niknulo iz sèrca njoj posvećenog. Sad, sad je već i ona smèrtno bolna, i očekiva onaj čas, u kom će poletiti u naručaj svoga Uroša.

A kako da opišem stanje Dobrića, kad je doznao da je on i nehotice uzrokovao nesreću onoj, koju je većma ljubio nego samog sebe ... Na kolenima klečao je do postelje bolne svoje ljube, ljubio joj je bolestju osušene ruke, i medju guste uzdisaje poměšale bi se i ove rěči:

„Nanko, zašto nisi bila iskrena?“

„Bog me je dovoljno kaznio“ — odgovorila bi mu Nanka.

„Zašto mi nekazà šta ti sèrce tišti? Ja bi žèrtvovao sebe, odkazao bi se blaženstva moga, sreće moje, zadovoljstva svega bi se odrekao, samo da si ti zadovoljna i sretna! — O Nanko, Bog neka ti je milostiv i oprosti pogrěšku tvoju, a ti si dva razcvilila sèrca.“ —

„Bože, Bože oprosti mi grěh moj! O ta krivica je moja velika, i tuga dvojaka! — Izgubila sam Uroša moga... pa još ranila sèrce ovoga blagorodnoga muža! ... Oprosti... mužu oprosti... S bogom, s bogom udovče moj! —“

Sad se začěni od plača, usta joj postanu bledja te bledja, oči tavnie, poslě něko tèrzanje priměti joj se oko sèrca — i nje više nebi na ovome světu! —

Bože blagi! sačuvaj svaku Sèrbkinju od ovakove nesreće! —

Digitized by Google

Jedan slavenski jezik.

(Iz časopisa: Gwiazdka Cieszyńska. *)

Preveo M. P.

Da se plemena slavenska sjedine ne samo u misli, nego i u rěči, t. j. u jeziku, to je sad glavna misao, s kojom se bavi mnogo učenih glavah slavenskih. A ta je misao bila povod, te se je projektirao filologični sabor slavenski. Dà, i mi Češinčani, kao poslědnji okrajak poljske narodnosti, susědi naroda česko-moravskoga i ugarskih Slavenah — hoćemo koju rěč da proslovimo o tom poslu, koji se je pretresao u različitih družtvih slavenskih i u novinah različitih.

Primĕr Němacah i Francezah, kojima je, premda govore različite naréčja, od kojih počesto jedno nerazumie drugoga — opet sasvim time za rukom pošlo, stvoriti i ustanoviti jedan učeni književni jezik — zanio je u novie vrĕme puno spisateljah slavenskih toliko, te su i oni na glas izjavili želju, da bi se stvorio i primio jedan književni jezik, koj bi bio jezik skupni svim plemenom slavenskim. Tu bi světovali někoji, da bi se primio jezik staro-slavenski, koji se još potrĕbuje pri službi božjoj kod Slavenah věre gèrčke, — dà kako, obogativši ga i pomladivši novimi formami i oblikom novim. Drugi bi světovali, da bi se prosto primio jezik ruski kao skupni jezik slavenski, i to zato, jerbo je pleme rusko pleme brojem najgolemie medju Slavenima. A drugi bi opet, neželeći krivice kakove ućiniti pojedinim plemenom slavenskim, koja su u književstvu već daleko napred odmašila, mislili, da bi se od sviuh naréčjah slavenskih izradila i načinila gramatična pravila skupnomu jeziku.

Ota misao, da bi se stvorio književni jezik, skupni i jedan za sva plemena slavenska, čini nam se ne samo, da je prekasna i nemoguća, nego i da se neosniva na narodnostih slavenskih, i da je bezpotrĕbna. — Razvoj narodah zapadno-europejskih sbio se je ponajviše po primĕru starih Rimljanah, koji su takodjer od naréčjah različitih jedan jezik stvorili. Nu razvoj duhovni Slavenah, kako nam svědoči povĕstnica, biva ponajviše po primĕru starih Gèrkah. A u Gèrkah, koji, ako ih uzporedimo Slavenima, mali biahu narod, nalazimo, da ni oni nisu imali posve jednoga jezika, nego su govorili i pisali u naréčjah različitih i razuměli jedan drugoga, — jerbo su imali jedan skupni pravopis.

Dà, taj jednaki skupni pravopis — i skupnu jednaku azbuku želimo i mi za sve Slavene. A da ta naša želja isto tako, kao i ona težnja za jednim skupnim jezikom — nije bez duboka naravnoga i moralnoga temelja, o tom će se uvĕriti svaki, koj na um uzme, da duh čovĕčji dĕluje i radi tim moćnije i tim krĕpčije, čim mu je obširnije područje njegove radnje. Dà, i o tom neima sumnje, niti treba dokazivati, da se književstvo, ovaj duhovni plod naroda, razvija tim boljma, i svĕtlost po

*) Scĕnimo da nije suvišno u sadanje doba, gde se toliko govori i piše o tom: kako da se slože i sjedine u jeziku plemena slavenska, saslušati sva različita mnĕnja o toj stvari, pa baš zato i ovaj članak *Gwiazdke cieszyńske*, kao pèrvi glas Poljakah o gore napomenutom predmetu, ovdĕ stavljamo. Mi se nećemo upušćati u razlaganja ili oprovèrgavanja istog članka, već svakom razboritom čitatelju ostavljamo na volju, da sám prosto taj članak razsudi i mnĕnje svoje, ako mu je volja javno izpovĕdi. Mi ćemo rado primati u naše novine članke o tom vele važnom predmetu, jer mislimo, da to pitanje svakako zaslužuje bezpristrano i temeljito pretresivanje i razsudjivanje sa više stranah. Tim načinom ćemo se — u pomanjkanju jezikoslovnog (filologičnog) sbora — za sada još najbolje sporazuměti moći. *Uredničtvo.*

Digitized by Google

narodu prostire tim uspěšnije, čim više mu se put probija do naroda, čim je književstvo pristupnije svakomu i porabi svakoga, čim se boljma širi okrug njegova uticaja i moći njegove. Tomu uspěhu književstva slavenskoga, ovo poljskoga, ovo češkoga, sèrbskoga ili ruskoga mogao bi se čovèk nadati, samo kad bi svi Slaveni primili jedno pismenstvo, jedan pravopis, te time postali razumljivi jedan drugomu. — Da se putem i pomoćju jednoga pismenstva i jednoga pravopisa postići može ta naměra, pokazuje nam i to, što se naréčja slavenska nerazlikuju jedan od drugoga korenom réčih i izrazah; koren bo je u svih jedan, forme pako ili oblici ili su jednaki, ili vèrlo nalik jedan na drugi; stoga je ponajbolje razlika pismenstva i pravopisa uzrok i prepona, zašto se Slaveni nemogu približiti jedan drugome u pismenstvu, jeziku i misli.

Daj dakle da i mi postupamo po priměru Gèrkah, koji su govorili naréčja različita, ali imali jedno pismenstvo i jednaki pravopis, te da i mi primimo jedno pismenstvo, jedan pravopis. — Kaneći nèšto u tu svèrhu probesèditi, uzimljemo samo četiri glavna naréčja: poljsko, česko, sèrbsko (južno-slavensko) i rusko; nemožemo se bo tu obazirati na sitna podnaréčja, koja su dosad u književstvu ili nimalo nezastupljena, ili koja tek nastoje stvoriti sebi književstvo, kao što su n. p. naréčje ugarskih Slovakah ili Rusinah galičkih; takova nastojanja dovode narodnosti do razdora. Zato u ovo doba, gdè se toliko govori i piše o tom, kako da se slože i sjedine u jeziku plemena slavenska, takovih tèržanjah i odmetah pohvaliti nikako nemožemo. U ostalom nebi to naudilo baš ni književnome razvoju pomenutih positniih plemenah slavenskih, dapače time bi jim se otvorilo u jedan mah blago prosvète književne plemenah drugih. No u koliko bi se narodnost ruska odtudjila, te bi prepona bila ovoj naměri, da se u život privede, a ono trèba barem mi zapadni Poljaci, Česi i Sèrblji da se o tom postaramo, te da se sami latimo toga posla i te naměre.

Istina je, da tu naštaje kojekakvih težkoćah, ali bismo jih mogli lahko ukloniti. Glavna težkoća, — to je pismenstvo. Rusi, i u obće sinovi vère gèrčko-pravoslavne, služe se cirilicom, koju smatrajući kao azbuku narodno-slavensku gledaju je zevesti posvuda medju Slavenima, govoreći: da — kao što Němci imaju svoja slova osobita — svoja slova osobita imati mogu i Slaveni. Da mimoidjemo Ruse — ali mi Slaveni zapadni, koji se služimo azbukom latinskom, — moramo se obazrèti na sveze, kojimi se dotiće prosvèta i književstvo našeg naroda. Valja na um da uzmemo, da su zapadni Slaveni podalje odmašili u prosvèti, i da je ta prosvèta, ujedno i književstvo dublje prodèrlo u narod, nego li kod Slavenah iztočnih; pa osim toga mučno je, oduzeti narodu slova, kojima je priviknuo. Kad bi se bo primila slova — budi ruska, budi — kako nèkoji preporučuju — sasvim nova, zar nebi to bio povod Rusiji, te bi se preuzimala i prisvajala sebi nèko pèrvenstvo u književstvu i u svemu, što se tiče jezika, te tako nastojala ta slova zavesti i medju narode zapadno-slavenske; pa to bi ne samo za dugo ustavilo napredak prosvète narodne, nego bi možda sasvim izkorenilo i iskru i isti zametak te prosvète, kojega ima u narodu, i koj se budi do samosvèsti. Česa se nemamo bojati u Slavenah zapadnih; jerbo kod Slavenah istočnih puk još neumije pisati i čitati ili nimalo, ili vèrlo malo, a Rusini već odavna služe se sa slovi latinskimi. Osim toga dužni smo obazrèti se i na ostale narode europejske, koji svikolici potrèbuju slova latinska koja, — budući da ih i mi po-

Digitized by Google

trěbujemo, — čini jim književstvo naše pristupnim, a književstvo njihovo nami. Imajući dakle pred očima osobito Slavene zapadne, to Poljaci i Česi, koji u književstvu slavenskom zauzimlju město pèrvo, — pišu već s timi slovi latinskimi; isto tako pišu s timi slovi veliki dio južnih slavenah, kao Hèrvati, Dalmatinci, Slovenci věre rimsko-katoličke; Sèrblji pako i drugi Slaveni južni věre gèrčke, koji kao i Rusi pišu cirilicom, mogli bi jedinstvu obćenitomu za volju žèrtvovati svoja stara slova, a primiti slova latinska, onako, kao što su i Slaveni protestanti město slovah němačkih primili slova latinska. S toga mislimo, da bi Slaveni posvuda primili slova latinska.

A kad bi se jedna slova primila, onda bi lahko bilo, izgladati razliku, koja vlada u pravopisu naréčjah pojedinih. U tu svèrhu moglo bi se n. p. u poljskom pravopisu zavesti veće jednoličje, nepotrebujući dvostrukih slovah za glas pojedan, pišući n. p. kao Česi ř město rz, š město sz, č město cz, kao što se već piše ź; město mehkoga „i“ moglabi se posvuda pisati čèrknja umekšujuća n. p. „ćało“ město „cialo“ itd. Isto tako trebalo bi u českom pravopisu město oštrih čèrkanjah, koje su oku poneugodne, pisati čèrknje okruglaste, t. j. ř město ř, ili ih primiti i u poljskom pravopisu. Promotrivši na dalje, da n. p. „g“ u poljskom, ruskom i južno-slavenskom jeziku odgovara glasu „h“ kod Čehah, Slovakah i Rusinah, dalo bi se město toga glasa posvuda pisati slovo „g“ a „h“ samo za se moglo bi opet služiti město „ch“. Što se pako tiće glasovah, koji se izključno nalaze samo u jednom ili drugom naréčju n. p. poljsko ą ę ł, mogli bi se u tom naréčju ostaviti u tom istom obliku, ili radi jednoličja slovah i znamenjah književnih zaměniti s ă ili ŏ, ĕ i ľ. Iznad samoglasnikah českih, imajući u sebi prizvuk, koji umekšava predjašnji suglasnik, n. p. ě, izostavilo bi se znamenje toga prizvuka nad samoglasnikom, te bi se pridao predjašnjemu suglasniku. U ostalom dalo bi se u azbuci latinskoj město glasovah čèrknjom znamenovanih primiti još mnogo pojedinih, itd. — Evo ovdi podajemo obrazac toga obćenitoga pravopisa, ali nemislimo, kao da se nebi mogao preinačiti i popraviti, nego ga dajemo samo na primèr, kako bi se svi slavenski pravopisi mogli spojiti u jedan i sjediniti. Ako bi se pozornost obratila na ovu želju našu, koja se odziva posvuda u području učenoga světa slavenskoga, to bi književnici slavenskim jezikom věštii izmislili zaista bolji i prikladnii obćeniti obrazac.

a, ą (samo poljsko) b, b', c, č (město cz, č), ć (ujedno město českoga ť), d, d͡ (samo poljsko město dz), ď (poljsko i sèrbsko město dź), ď (město dź ili dʲ), e, ę (samo poljsko), f, f', g (ujedno město českoga h), h (=ch), i, j, (=je), k, ł (poljsko i rusko), l, m, m', n, ń, o, ò, (samo poljsko), r, ř (město poljskog rz, ř), s, š (město sz, ili š), ś (poljsko i rusko), t, u w, w' (poljsko i rusko), z, ž, ź.

To je misao naša. Da bi se pako izvèršila ta sve to glasnija želja, koja na to ide, da se na taj način jedno drugomu približe plemena slavenska, osobito ona, koja u Austrii, Pruskoj i Turskoj obitavaju, to želimo i toga radi preporučujemo ovaki postupak: neka se o tom dogovore učena družtva slavenska i neka zajedno pozovu književnike, spisatelje i učredničtva novinah, da bi ugovoreni pravopis primili, i ujedno ga počeli u život uvoditi po njem pišući.

Digitized by Google

Naše narodno kazalište.

Od M. B.

Razpis igrokazne nagrade, štono ga čitasmo u zadnjem broju naših novinah priobćena, daje mi povod, da o narodnom našem kazalištu i glavnih kazališnih uvětih několiko rěčih prosborim.

Prije několiko godinah kad sam — (vidi br. 18. Danice od god. 1845) — „O utemeljenju narodnog kazališta“ moje mněnje izjavio, nebi zaista bio mislio, da će se vruće moje želje i nade, što sam ih tamo očitovao, već nakon několiko godinah izpuniti, te da ćemo imati vlastito naše narodno kazalište, koje će — ako Bog da! — i na naš narod isto tako blagotvorno dělovati, kao što to viděti možemo kod drugih narodah, gdě se je ponajviše srědstvom ovog ćudorednog (moralnog) zavoda razplodila blaga prosveta i s njom duh narodni. — „Samo kroz kazalište“ — veli mnogo proslavljeni němački pěsnik Šiler — „moguće je sličnost i skladnost mněnjah i nagnutjah, iz kojih rarodni duh sastoji, na visoki stupanj podići; jerbo kazalište nepreteže se samo na ovu ili onu znanost, nego na sve nauke, kojima se čověčanstvo ponosi; ondě se predstavljaju svi položaji u koje čověk doći može, prodira se u najdublju dubljinu sèrca, i budući da se ovdě svake vèrste i stališa ljudi skupljaju, otvoren mu je put do sviuh sèrdacah. Zato, kad jednom svi naši igrokazi isti značaj dobiju, kad se pěsnici naši slože, i tvèrdi savez u tu svèrhu sklope; kad stanu u svojih dělih s najvećom razboritostju postupati, i samo narodne predmete opisivati — jednom rěčju: kada budemo stekli pravo narodno kazalište: onda ćemo postati jedan narod.“ — Ove zlatne rěči, koje taj učeni Němac „o kazalištu, kao ćudorednom zavodu“ napisà, tréba da si svi domoljubi, osobito pako spisatelji naši dobro upamte i u dělovanju svome tako postupaju, za da i nami — slědeći taj pravac — gore spomenuta lěpa svèrha u dio pane.

Mnogo je do duše, kroz to stečeno, što kazati možemo: „gle, ova sgrada, u kojoj je do sada na očevidni uštèrb narodnosti naše vladao duh i jezik tudji, naša je!“ Mnogo je, istina, kroz to jur stečeno, al nije još sve; jer sa samom pustom sgradom narodu našem ništa pomoženo nije, ako se ujedno i za to nepobrinemo, da se taj — da tako rečem — izvanjski lik (forma) živim i toplim dahom života nenadahne. To će pako tek onda biti moći, kad nam za rukom podje sastaviti prilično dobar kazališni izbornik (Theater-Repertoir), koj će sačinjati duševni temelj našeg narodnog kazališta.

Znam ja, mučna je to stvar sastaviti kazališni izbornik ondě, gdě za postići otu svèrhu, tako malo predběžnih duševnih i materialnih uvětah i sredstvah imade. Mnogo tu imade kojekakvih tegobah koje prevaliti treba prie no se postići može ta ožudjena svèrha; al bez muke i bez napora skoro nikad i nigdě dobrog uspěha neima. Tréba dakle da se sad ponajprie pobrinemo kako da sastavimo, ako ne izvèrstan, a ono barem dosta dobar kazališni izbornik.

Kako se čuje, pobrinut će se domaća naša vlada i zato, da se za něko vrěme narodno kazališno družtvo sakupi, koje će nam igrokaze predstavljati u narodnom našem jeziku, tom do sada na kazalištu zagrebačkom i onako vèrlo rědkom gostu. Bilo to sada za tri, za šest ili devet měsecih, to je svejedno, svakako tréba, da se

Digitized by Google

pobrinemo, da do toga sastavimo izbornik, taj glavni kazališni uvět. Ja velim „glavni“ jer kao što se tělesno-žedan iz prazne posude napiti nemože, isto tako duševno-žednom sa samim kazalištem ili němim družtvom bez živa glasa i odziva ništa pomoženo nije.

„Al kako da se u toli kratko vrěme sastavi kazališni izbornik?“ pitat će mnogi, taj moj članak čitajući. — Kazat ću odmah kako ja mislim da bi moguće bilo, a tko znade štogod boljeg, neka kaže, pristat ću i ja rado uz njegovo mněnje ako je dobro, jer ne samo što će mene o boljem uputiti, već — što je glavno — istoj će narodnoj stvari time mnogo koristiti.

(Konac slědi).

Vrač.

(Iz sbirke narodnih pripověstih)

Od M. Stojanovića.

Ako nije vrač, on je pogadjač.
Narodna poslovica.

Bio je još za turske vlade u jednom naših selah glasovit vrač (bolje reći: pogadjač, varalica, lukav čověk, namazan svakojakom mastju). Ime mu je bilo Iljo. On ti je, brate moj pošteni! da ti kažem: znao lěčiti; — znao ti je on kazati seljakom, kud je dospěla jedna ili druga ukradjena stvar; jednom rěčju: Iljo je bio za seljane podpuni vrač. To se čudo čulo do istog čestitog vezira. Pošalje vezir jednom po vrača, za osvědočit se o njegovoj meštrii.

Kruto se poplaši Iljo, delija medju vrači, kad mu dodje haber, da mora pred čestitog vezira živoh ili mèrtvom glavom.

Iljo je bio čověk gladak, oštrouman, i što se veli: podkovao bi vraga na ledu kamol' nebi prevario jednog vezira. Dodje pred vezira. Vezir ga taki zapita ovako:

„Aferim kaurine! što si došo. Kail sam čuti i viděti što ti znadeš. Vele kauri, da znadeš više negoli isti šejtan? — Pokaži mi svoju věštinu, pa onda vračaj džaba komugod ti drago. Ako mi dobro odgovoriš na troje mojih pitanjah, — maša ala! ako li ne, nevračaš više — jok valah! — Kaži ponajprie gdě je pol světa? — Na ovo ćeš mi sabile sutra odgovoriti.“

Lahko je to, pomisli vrač u sebi; što tko misli, o onom i sanja, tako i vezir.

Zorom drugi dan dodje Iljo pred vezira, i odgovori na postavljeno mu pitanje: „Čestiti vezire! tu je pol světa, gdě ti sědiš; akol' ti se nevěruje, daj měriti na sve strane, pa češ viděti, da je istina.“

„Jel bre!“ krikne veselo vezir, — „peke, peke! baš si dobro odgovorio, to sam i ja esapio. — Pazi drugo kaure! Šta sad radi veliki svetac Muhamed u dženetu kod dragog Aleh? — Ovo ćeš mi sutra sabile rěšiti pitanje! —“

Niti ovo pitanje nije lukavog Ilju uznemirilo, jer se on bèrzo dosětio, kako će prevariti čestitog vezira. Mačka je mačka; baci ju kako ti volja, ona se uvěk dočeka na noge.

Došavši sutra pred vezira odgovori Iljo ovako: „Čestiti vezire! izidjimo nas dvoica izvan grada na polje, pa ću ti mahom kazati, što čini svetac Muhamed u dženetu; ovdě bo ja u sobi dobro nevidim što radi.“

Digitized by Google

„Peke! peke!“ odgovori vezir i taki poviče: „Ćehaja! ili ti Odadžia! daj amo dovedi pred vrata moga bělca hata, a za ovog kaurina osamarena magarca, ići ćemo u polje, gdě će mi kazati, što radi svetac.“

Sad usědne vezir hata, a vrać Iljo uzjaši svog magarca, i odu na polje Meraju izvan grada.

Iljo je, otvorivši široko oči, gledao gore u nebo kao guske na kiši kad podižu glave, i mukajtio sa dlanom na čelu sad amo sad tamo po zraku, i to je trajalo dulje vrěmena. Najposlě dodijalo je to veziru, pa zapita vrača:

„Što to činiš musevedo kaurska?“

„Čestiti vezire! nemogu dobro da smotrim svetca; malen je moj magarac, a velika je visina do svetca i dženeta: nego daj za čas dopusti mi uzsěsti na tvog hata, a ti uzjaši mog magarca, pa ću ti mahom kazati, što sad radi svetac Muhamed, kog eno, — ali kao kroz maglu — malko nazrěvam. Ćestiti vezire! to će biti samo za okatrenutje, neće nas nitko viděti, daj mi dopusti hata!“

Sad skoči vezir sa hata govoreći: „Hajd da vidimo, samo žuri, neškilji sa hata onako dugo, kao sa magarca što si škiljio i jědio me.“

Vrac uzjaši hata, a vezir sědne na magarca. Směšno se vidělo istom veziru, kad je uzsěo na samar, a vidio kaurina na čilom hatu.

Lukavi vrač taki poviče: „Čestiti vezire! sad vidim dobro sve što je u dženetu; sve ti je ondě kao u kakvom haremu!“

„Nezjaj kudli kamo, šta bi ti mogo znati od harema, nego samo gledaj što radi svetac Muhamed, — sikter bre!“ oseče se vezir na Ilju.

„Taki, taki, čestiti vezire!“ zamoli vrač poniženo. „Svetac Muhamed eno sedi na zlatnom ćilimu i puši čibuk i pije šećerli kavu, pa se baš sada grohotom smije i veli: Nuto, nuto! dragi Alah! eno čuda na zemlji: Čestiti vezir sedi na magarcu, a kaurin na čilom hatu njegovom; to je siaset! —“

„I jest, i jest!“ poviče vezir i skoči mahom sa magarca, „jest siaset, valaha, bilaha! dobro si mi i na drugo pitanje odgovorio. Ako još i na poslědnje; onda idi, vračaj po cělom mojem vezirluku raji i turkom! — Ma Iljo! znadeš li što? — sad te više nepuštam, da se domišljavaš prěko noć što ćeš mi odgovoriti, nego ići ćemo u grad, i moraš mi mahom dati odgovor.“

Dodju oni u grad, i vezir zapovědi svomu večili, da pripravi ono, o čem su sinoć porad kaurskog vrača eglendisali.

Napokon dovede vezir vrača Ilju ka pokrivenoj bačvi i zapita: „Kaurine! kaži nam, šta je u ovoj kaci?—“ Vrač dakako nije mogo znati, što je u kaci, i misleći da je već propao, počme češat se izza ušiuh i uzdišući samom sebi kao svome imenu pospèrdljivo govoriti:

„Lijo! Lijo! dosad si lisičila i varala, ali sad si u stupici, odkud ćeš upravo k ćurčii!“ To je Iljo o sebi divanio, ali tek što je on izustijo: lijo, lijo! poviću turci:

„Valaha! pogodi šejtan kaurski! valaha pogodi! dobar čověče! jest lisicau kaci!“

Sad vidivši vezir, da vrač svašto znade kao i šejtan, daruje ga i odpust sa dopuštenjem, da može slobodno vračati. Nu Iljo je kod bačve učinio tvèrdu zakletvu, da ako iznese živu svoju glavu izmedju turakah, da neće više nikomu vračati.

Digitized by Google

Narodne poslovice illirske.

Ako smo i bratja, nisu nam kese sestre.
Ako rekoh, neposèkoh.
Ako vrag nije razbio bešike, razbit će grob.
Ako u goru vuci, ako u polje Turci.
Ako smo dvoje vire, jedne smo gnjile.
Ako je i car, nije ciganski haračia.
Ako je hùnja kopati, nije mèrti.
Ako ih je trista, bez popa ništa.
Ako hoćeš koga poznati, podaj mu vlast u ruke.
Ako nedadu pèvat, dadu plakat.

Slavjanske vèsti.

— Jana Kollara, probuditelja uzajemnosti slavjanske neima više. On je obolio u Beču 13. o. m. te je 24. sèčnja u ½6 iz jutra umro. Dočim tužnu ovu vèst javljamo zemljakom našim, suza u oku prèči nam pisati za sada još koju rèč više o slavnom pokojniku.

— Danas će se predstavljati u narodnom kazalištu po g. Vlad. Vežiću preveden Dumas-ov igrokaz: *„Gospodične od Saint Cyra.“* Sva je prilika, da će kod tog *narodnog uvoda* kazalište dubkom napunjeno biti, i to ponajviše zato, što se uslèd obće želje pèrvi komad u narodnom jeziku predstavlja. — Družtvo spèvoigre (opere) talianske započet će svoja predstavlanja u subotu 31. t. m. sa spèvoigrom: *„Gemma di Vergi.“*

—. Doznajemo iz priateljskog dopisa vrèdnog našeg spisatelja Matie Bana da u njega već imade pripravno gradivo (material) za treću knjigu *„Dubrovnika,“* nu on se poradi znatnih štamparskih troškovah uzteže izdati ju, buduć mu još priašnje sasvim razprodane nisu. Tom prilikom pozorne činimo naše domorodce i ostalu bratju slavjansku na izišavšu jur I i II knjigu *Dubrovnika,* koje dèlo zaista zaslužuje, da se poradi lèpe svoje svèrhe: *„upoznati nas sa neposnatim starim i novim cvećem književstva dubrovačkog“* svestrano preporuči i podupire.

— G. Krunoslav Jos. Veselić pozivlje na predplatu domaćeg biljoslovja. U tom pozivu veli: „Sijanje rastjah i bilja, sačinjava poglavitu stranu cèlog u svom objemu uzetog narodnog gospodarstva, što nam hranu odèlo i obitalište, a domaćoj živini kèrmu daje. Pa zato je i točno podpuno i savèršeno znanje pojedinih bilnih česticah, njihovog stojišta, hasne, koristi i kvara svakom umnom a navlastito dobrom domaćinu i marljivom gospodaru neobhodno potrèbito. Sve ovo izbrojeno uči i predstavlja biljoslovje t. j. nauka o dèrvlju, gèrmlju, zelju korenju i t. d. koje sam dèlo ja sastavio i za istu učionicu priredio. Toga radi pozivam sve otačbenike i mile narodnike naše, kojima na sèrcu leži prosvèta i izobraženje naroda našeg neka se predplate sa 1 for sr. na cèlo dèlo, koje će u 6 svežčićah bèli svèt ugledati. Predplatu može svaki otačbenik s običajnom nagradom primiti, samo prosim, da mi novce i imena gospode predplatiteljah što skorie u Varadin pošalje, da tako izdavanje svog dèla što prije nastaviti mogu. U ostalom ovaj pèrvi svežčić mogu samo oni primiti, koji su se obvezali i na cèlo dèlo sa 1 fr. sr. predplatili. —“ Uz taj poziv primio je urednik tog lista i pèrvi zveščić spomenutog dèla, koj se dole niže u knjigopisu (bibliografii) naznačen nalazi, te nemože tom prilikom propustiti da sve domorodce, kojima je do narodne prosvète štogod stalo, nepozove na predplatu tog koristnog dèla.

— Na *„Vènac romanskoga zabavnoga književstva“* što ga uslèd svog poziva na predplatu izdati naměrava g. Vlad. Vežić, čujemo, da se dovoljno predbraja naše domorodno občinstvo. Tako i valja! — jer ako se svestrano i za vrème nepobrinemo za to: kako da umnožimo naš narodni kazališni izbornik, bit će uzalud svi ostali napori naši.

— Naš domaći glasbenik g. Lisinski sastavio je iz narodnih napèvah lèpu četvorku (qua-

Digitized by Google

drille) koja se isto tako kao i njegova nedavno izišavša Mazurka u knjigarni Župana dobiti može.

— M. Czaykovskoga povĕsti od god. 1768 *„Vernyhora, věstec Ukrajinský“* prevedene su od Branislava Korinka. Ovih danah izaći će iz tiskarne K. Jeřábkove četvèrti svezak, kojim se pèrvi dio toga dĕla zaključuje. Na koncu dodana su mnoga izjasnjenja městah i rĕčih. Izdanje je dvovèrstno; jedno na običnoj artii svezak po 6 kr. drugo na finoj i lĕpšoj, svezak po 8 kr. sr.

— Rusinsko literarno družtvo u Prešovu god 1850 započeto, broji tek 26 članovah al već je izdalo 10 knjigah sa troškom od 1409 f. sr.

— *„Slovenske pohlady“* javljaju, da će lĕtos opet izaći slovanski almanah *„Nitra“* koj je inače radi svoje zanimivosti toli obljubljen bio. Predplata na taj almanah prima uredničtvo *„Slovenske pohlady“* u Skalicah. Cĕna predplatna iznosi 1 for. sr.

— Matica česka brojila je do 15. Sĕčnja t. g. 3690 članovah. Samo prošle godine pristupilo je 502 novih članovah. Odtuda se vidi kako se taj koristni zavod sve to više učvèršćuje i razširuje.

— Dne 10. Sĕčnja izašao je pèrvi broj časopisa: *„Ciril a Method“* format je veći, a narĕčje uzeto je polag slovnice (gramatike) g. Hattale.

— I lĕtos će se u Beču obdèržavati *veliki slavjanski ples* 8. veljače u dvorani „Sophienbad.“ Iz raznih pripravah, što se u tu svèrhu čine, moći je zaključiti, da će se ta slavjanska zabava i opet velikolèpnostju svojom odlikovati; a mi se nadamo, da će u tom lèpom slavjanskom kolu južna naša Slavia takodjer dostojno zastupana biti.

Različite věsti.

— Němački spisatelj Gutzkov opet dogotovi jedan dramatički komad pod imenom: *„Adjutanten.“* Spisatelj sam imenuje taj komad: *„Eine politische komödie in vier Aufzügen.“*

— Bečki historički slikar Binder dogotovio je veliku sliku predstavljajuću cara Maximiliana na svetomartinskoj stĕni uprav gdĕ k njemu pristupljuje mladi njegov osloboditelj.

— U Severniku (Semmering) je velik prokop (*Tunell*) jur gotov. Radili su na njemu 18 měsecih, a upotrĕbljeno bi tomu poslu 11 parovoznih strojevah (makinah), 1800 rudarah i 15 miliona opekah (cigle.)

— U Pešti izlaziti će početkom dojdućega měseca Veljače novi magjarski časopis, beletrističko-znanstvenog saděržaja, pod imenom: „Értesitö“

— *„Družtvo prialeljah armenskoga naroda“* koje u Beču obstoji, izdavat će poučne knjige u armenskom jeziku. Ovdašnji svetjenik reda Mekitaristah: Efraim Čakedžejan sastavio je *„dogodovštinu armenskoga naroda,“* koja je upravo sada na světlo izašla.

— U Londonu izlazeće novine *„Daily News“* zabranjene su za čitavu Austriu tako, da niti smiju kroz austrianske pokrajine u drugu koju dèržavu prolaziti, niti je slobodno kod c. k. poštah predbrojenje na njih primati.

— Ćerki kraljice španjolske Izabele nadenuta su kod kèrštenja 26 imena.

— Od slavnog francezkog historika Migneta izašlo je nedavno novo dĕlo pod naslovom: *„Maria Stuart.“*

— U Londonu umro je u najnovie vrĕme poznati slikar Turner, te ostavio imetak od 200,000 funt. šterlingah. On je tu znamenitu sumu opredĕlio za ustrojenje zavoda, koj ima biti utočište za stare i nemoćne umětnike. Glede svojih slikah — izim tri koje ostavi National-Gallerii — opredĕlio je: da se š njima spomenuto utočište ukrasiti ima. Čudno je u njegovoj oporuci to, što je odredio: da se dvě najbolje njegove slike š njime u les metnu i pokopaju, što je, da kako, svim prijateljem umětnosti veoma žao.

— Iz Zürich-a u Švajcarskoj javljaju listovi da je tamo udova grofa Ljudevita Batjani-a jako oboljela.

— U južnoj Francezkoj otrovala je pomoću svoga ljubovnika nĕka žena svoga muža fosforom. Tom zločinstvu ušlo se je skoro u trag, te žena bude uz pèrkos svom zatajanju od strane porote *krivom* pronadjena.

— U Grenvillu (u sĕvernoj Americi) žive najstarii čověk na tom světu. On se zove Rowley, ima mu 187 godinah, i uz pèrkos toj starosti zdrav je i veseo. Tog Rowley-a u starosti slĕde: nĕki Škotjanin imenom Kentingern i nĕki magjar imenom Petracz, jer svaki od njih ima blizu 185 godinah.

Digitized by Google

Smešice.

— U Donavertu, gdě su naši Sèrbi prie sto i nèkoliko godinah s Baburima slavno mejdan dèlili, osude nèkakvog konjokradicu na vèšala. Pošto ga vèšač, nametnuvši mu ličinu na vrat otisne s lèstve, on stane za dugo nemilo kopèrcati se. Kad narod pak stane psovati i vikati na vešača, on se poplaši i — neznajući šta će činiti — skoči na obešenjaka, te ga zagèrli oběma rukama, i stane svom snagom vući k zemlji, da bi ličina zategla i udarila ga. U tom ličina pukne, te obojica padnu na zemlju. Konjokradica je bio još živ, i njegov ga odvětnik obrani, govoreći: *„On je samo jednoga konja ukrao, a nije dva; i tako je samo jednu ličinu zaslužio, a nije dvě.“* Kad se vešač poslě podne sastane s majstorom, koji je ličinu sukao, on ga stane psovati, što mu je onako slaba ličina bila, a majstor mu odgovori: „Meni nije nitko kazao, da će dva obešenjaka o njoj visiti; a jednoga bi obdèržala jamačno, bio ti, bio konjokradica.“

— U jednoj peštanskoj gostioni hvalio se je kod ručka nèki vèrlo šaljivi gost, da on posve vèšto glas i sva kretanja ženska predstavljati umie. Nèkoji mu nehtèdoše vèrovati, nu on, da jih odmah o istini svojih rèčih osvědoči, uzme od nèkojih pribitnih gospojah šešir, marahmu i kabanicu, te ode s tima stvarima na dvor — al se više ni nevrati! — Kažu, da se, ta šala dotičnim gospojam, kojima je stvarih ponestalo, baš nimalo nije dopala s toga, što u toj šali malo više nego li polak istine biaše.

— Kao što god u našem narodu imade množina *Petrovićah*, *Jovanovićah*, *Markovićah* itd. isto tako imade u Němacah sijaset *Müllerah*, *Weberah*, a kod Englezah i Amerikanacah množina ljudih što se *Smith* zovu. — Al sad čujmo kako je nèki dosětljivi gospodin to ime upotrèbio da město dobije u dubkom napunjenom kazalištu londonskom, u kom je uprav glasovita pěvačica Lind pěvala. On je najme na vratih kazališnih u parteru glasno zavikao: *„Kod Smitha gori!* — na što u jedan par skoro tretjina ljudih u parteru sa svojih sědalah skoči te na vrat na nos kući odtèrći, a dosětljiv gospodin se medjutim lěpo naměsti.

— Dva se Engleza u Parizu onomad glede uspěha odvětovanja od 20. Prosinca okladiše. Jedan izmedju njih tvèrdio je: da će L. Napoleon jedva 3 miliona glasovah dobiti, drugi opet: da će glasovi za predsědnika republike francezke broj od 6 milionah nadilaziti. Oklada je u tom sastojala, da će onaj koj izgubie, za svaki glas, koj će ispod ili iznad 6 milionah biti, jedan šećerli-kesten (verczukerte Kastanie) platiti. Buduć indi da je L. Napoleon 1,500,000 glasovah iznad 6 milionah dobio; — k tomu 20 šećerli-kestena jednu funtu sočinja, funta pako tih kestenjah se obično po 4 franka platja, s toga je onaj Englez, što je okladu izgubio, do 300,000 fr. platiti morao.

— Glasoviti Julio Cezar želio je shodnu obuću za svoje vojnike uvesti. Donešene su mu u tu svèrhu raznovèrstne obuće, al mu nijedna od sviuh nebiaše po volji; kad al eto najposlě mu nèki čižmar donese čižme na isti način sgotovljene kao što se i dan danas nose. Videći Cezar tu shodnu obuću reče: *„isti valent“* (ovi će valjati!) Te čižme budu zatim uvedene, i Rimljani ih nazvaše *„istivali“* a Němci s toga stvoriše svoj *„Stiefel.“*

Bibliografia.

Ilirska.

— *Domaće biljoslovje.* Od Kr. Jos. Veselića. Pèrvi svezak. Pokušenje u Travoslovje. U Novom Sadu. Bèrzotiskom narodne tiskarne Dan. Medakovića. 1852. Na maloj 8; ima 32 str. Cěna cělog dèla u 6 sličnih svežčićah 1 fr sr.

Češka.

— *Divadelní Bibliotéka.* Vydáváním, tiskem a nákladem Jarosl. Pospišila. VIII. V Praze. Svazek III (obsahuje „Deboru“) Svazek IV *(„Pan Čapek“* a *„Dáblův podíl.“)* Každý svazek za 12 kr. sr.

— *Historie Girondinů* Od M. A. Lamartina Sešit 6 V Praze, u J. Pospišila. VIII. Po 20 kr. sr.

Pravé štěsti. Povídka po mládeži. Zčeštil Jan F. Ott. Se čtyrmi obrázki XVI. V Praze 1852. Nákladem Františka Rivnáče. Cena 20 kr. sr

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 6. U Četvèrtak 5. Veljače 1852. **Tečaj I.**

Najsladji glasi.

Od Iv. Filipovića.

Ti me, dušo, ljubko pitala si:
Koi na světu najsladji su glasi? —
Sladki s' glasi slavke o zorici
Kad opere kljunak u rosici.

Još su sladji duhu uzhićenom,
I u kruzih višjih uzneèenom
Glasi, koji ore s rajske lire,
I k poletu mečti krila šire;

Al najsladji: Ti kad pěvaš meni;
Tebe samo i rod slavski ljubim!
U tih glasih — dušo, sav se izgubim —

Što jih nad sve sèrce moje cèni;
Kad još k tomu usta tva cèlivam,
Tad o rajskom skladnoglasju snivam.

Vitez Senčević.

Od Miata Stojanovića.

„Jesil' vidila, Pavlio? — Krasan momak, ako je i djaur! —“

„Valah krasan, gospodjo, kao lěpa děvojka.“

„Vidjel' bre! visok ti je kao zelen bor, rumena lica i běla kao ruža i lěr; dva mu oka dve ognjene strěle, vedro čelo kao u děteta, a junačka pleća i mišice; tiho sbori mudro i ponosno, kao što tihi potoci romone, a gospodski i odvažno hodi, kano da mu Turčin negospodi.“

„Gospodjo! nikad boljega za tebe djerza i dilbera, da samo nije kèrstjanin.“

„Ništa zato, děvojko, i moj je babo bio djaur, pak se poturčio i postao aga, tako će i moj Luka.“

Digitized by Google

„Al' što će biti, gospodjo, ako Luka neuzhtě věrom prevèrnuti?“

„Ćuti, děvojko, mukom zamuknula, ti nikome o tom ništa negovori. Što će biti to sam Alah znade, ja se š njime razstaviti nemogu, jer ga volim kao oči moje. Rečel' mu ti, kako i kad da dodje na divan u perivoj pod naranču?“

„Rekoh, gospodjo!“

„Na, evo ti zlatna narukvica i tri struke koraljah, što sam ti ih davna obećala, samo — Pavlio, neizdaj mene i mog dragog.“

Ovako se još dugo divaniše na samu u potaji Fatima, kćerka age zemunskoga, i Pavlia kèrstjanka, njeina robinja.

Fatima je u svog babe jedinica, a lěpa je bila: běla lica kao gorska vila, njeni rusi prami cèrni kao krila gavranova; obèrvice morske pijavice, ustnice kao livadske rujne jagodice; oči cèrne kukinjice kresiše se vatreno izpod mèrkih gušćih trepavicah kao sjajne iz oblakah munje; vitka stasa kao tankovèrha jela, a bila je děva mladolětna.

Vidio ju slučajno u perivoju njezinog babe mladjan junak, vitez Luka Senčević, rodom iz Slavonie. Vidjè naš vitez děvu, i omili mu se, kao što se i on njoj omilio, čim ga je uočila. Pavlia, aginu robinju, i služavku lěpe turkinje děvojke umoli jednom Luka, da mu pozdravi svoju gospodju. Ova primi radostno pozdrav od junaka, i taki mu odpozdravi po Pavlii, poslavši mu kitu cvěća: ružu rumenu u znak ljubavi, ljubičicu u znak nezaboravnosti; struk nevena, da im ljubav věkom nepovene; struk miloduha, jer ga njeno sèrce milovaše; struk dragoljuba, svome milom dragom; stručak bosilja, da kad lègne spati, neka ga metne sebi pod uzglavje, da mu njime ložnica miriše, dok on spava i o dragoj sanja.

Měseca listopada godine 1598 sunce zadje, mrak na zemlju pade, večernica pokaza se zvězda, a u dvor age zemunskoga prikrade se i unidje u gizdavih turskih haljinah oděven mlad gospodičić sa dva druga po turski obučena. Aga dade zatvorit svoju od dvora kapiu iznutra, a nije ni opazio, da su mu došli na konak nepozvani gosti. Družina pako agina mislila je, da aga znade za nadošavše, i pokle krilati dětić, sanak sladki, razasù svoj mak po dvoru aginom i svi u kući zaspe u pèrvi sanak kruti, uvuče se naš vitez Luka — jer nitko drugi níje ono bio u turskih haljinah nego on i njegova do dva věrna druga — uvuče se u konak lěpe Fatime.

„Pomoz bog! lěpa děvojko!“ reče Luka.

„Bog pomogo dragi!“ odgovori turkinja sa mehka dušeka.

„Evo mene, Fato, milo moje zlato! jesil' se domislila, poći samnom il' nepoći? — Ja ti, děvo, tvèrdu věru dajem, da ću se tobom oženiti, ako ćeš se kèrstom prekèrstiti i moju věru věrovati; jer ja, draga, volim poginuti, volim se odreći naše ljubavi, nego ostaviti svoju věru.“

„Ali, dragi, ja sam jedinica, babo će mi puknuti od jada, kad ga ostavim i s tobom pobègnem; a da bi ti htěo poturčit se, po smèrti moga babe bio bi aga i sav bi doumluk njegov naslědio.“

„Fatimo! ja zaměnit nemogu i neću věru Isusovu, věru čiste ljubavi, za sve zemaljsko blago, kamo li za jedan agaluk, volim bo svoju dušu, nego cěli svět.“

„Dragi! ja vidim, da inače nije, nego moram s tobom poći kao ptica iz kaveza na slobodu u zeleni lug, jer bez tebe živiti nemogu. Al' kad mi je poći, da

Digitized by Google

barem meidem prazna, jer će blago i imanje moga babe i onako pasti tudjinom u ruke.“

Ovo izrekavši pokupi Fatima veću stranu blaga i dragocěnostih svoga otca i svoje ruho děvojačko, i u gluho doba noći, kad je sve u kući spavalo u dubokom snu, u tihom izidju njih dvoje i dva Lukina vĕrna druga iz agina dvora, usědnu pripravljene hitre konje, i sretno izmaknu.

Kad u jutru bĕli danak svanu i ogranu jarko sunce, te se probudi iz sladka sanka aga, i ustà sa mekih svojih dušekih, unidje k njemu u sobu njegov čibukdžia Mulo.

„Alam salam gospodaru! zlo smo legli noćcu boraviti, i gore nam jutro osvanulo! nestalo nam tvoga plavca, nestalo nam ridje i dorata iz konjušnice, a Pavlia grozne lije suze pred konakom gospodje Fatime, tvoje mlade kćerke jediaice; veli: da je konak prazan, nestalo gospodje Fatime, omèrknula a ni osvanula.“

„Bit će to kleto dělo onog djaura Luke“ — reče aga — „o kom mi je kazivao jedared stari Salia, da nĕšto šara oko moje Fate, al' ja jadan nisam vĕrovao da bi pasja vĕra, djaur, usudio se oko bacit na agino dĕte. — Bèrže, bolje, Mulo, sedlaj konje, meni jednog, sebi jednog, i uzmi još dva tri pouzdana momka, pak ćemo u potĕru za ugursuzom... Nemore daleko biti... On je put Karlovacah pobĕgo, jer drugim putem nije mogao pobĕći. U Posavinu valjda se nije usudio poći, gdě su puna sela naše vojske.“

„Mahom gospodaru!“ odgovori čibukdžia, i dok plesneš dlan o dlan, već su Turci uzjahali na čile konje, i što su im konji bolje mogli, letili su putem prama Karlovacah.

Aga nije žalio konjah, nego gonio ih, što se je ikad moglo bolje. Dostigne bĕgunce na pol puta medju Zemunom i Karlovcih. Kao razjaren lav navali aga na Senčevića, s kojim je na istom konju jašila i lĕpa Fatima, i bio bi aga opalio na djaura svoj dževordan, ili bi čibukdžia Mulo bio opružio na njega svoju dugu šarku, al' su se bojali ubit ili ranit Fatimu dĕvojku. Zato potegnu Turci svoje jatagane jute nože od pojasa, i jurišaju na Luku i družbu njegovu. Naš junak videći se na nevolji ljutoj, lati lĕvom rukom turkinju dĕvojku, a desnicom tèrgne od bedre sablju često kèrvju turskom napojenu, obode mamuzam agina dobra hata plavca, koj skoči u vreten kao da se pomami, i tako Luka stane na branilo kao junak nepoznavajući straha.

Već dva Turčina iz agine pratnje mèrtva padoše u zelenu travu, ali aga ljuto navaljuje kao bĕsan iz gorice vuče, rad je odsĕć Luki rusu glavu. Viteza Luku ogèrlila Fatima i pišti kao ljuta u procĕpu guja, moli i priklinje svoga babu, da se kani zuluma i boja, jer nehasni ono razdvojiti, što je dragi Alah sjedinio. Aga i nehaje na plač svoje kćeri, nego navaljuje kao stèršen na Luku. Luka se brani sabljom mašući okolo sebe, kao da se hitre meću munje, i govori agi:„ Prodji se, aga gospodine, prodji se zla i zijana, jer ćeš ludo izgubiti glavu.“ Na to aga i nesluša, nego silnie navaljuje. Kad se vidio naš junak u nevolji, manù sabljom kao kad kosac hitro mahne britkom kosom, pade agi sa ramenah glava, konj mu skoči i dva i tri puta, dok trupina k cèrnoj zemlji pade. Kad to vidiše ostali Turci, pobĕgoše bez obzira. Jedan od aginih slugah izmače u Karlovce, i tamo pobuni Turke. Luka nije znao, da je Turčin izmakao u Karlovce, i podje tamo nemisleći zloga ništa, al'

srećom izidje pred njega jedan njegov dobar priatelj, te mu kazà: „Luka brate! neidi bolan u Karlovce, tamo su se pobunili Turci, nego idi kud te oči vode.“

Luka bèrzo izruči svome vèrnomu drugu ljubovcu s blagom, odpravi ih u Fruške-gore šumu na sigurno mèsto, gdè je znao, da nedolazi nitko, do ljuta vuka i kèršna hajduka, Turčin nigda; a on ode oprostivši se sa ljubovcom u bližnja sela i pobuni množinu kèrstjanah, kojim je već i onako bio dodijao jaram turski. Turci pohite, da uguše ovu bunu, nu naš ih hrabri Senčevič svojski dočeka, i strašno se pobiju. Ostà mnogo pustih kapah, al još više turskih sarukah i dimliah. Naši odèrže nad Turci sjajnu pobèdu. Kad obèrnu Turci pleća i počmu bègati, obèrne se Luka kao mèrki iz gorice vuče, i gdè je samo koga Turčina uhvatio, klao ga je i mučio istimi mukami, kojim su Turci običavali mučiti kèrstjane.

Medjutim dodje drugi treći dan poslè spomenutog okèršaja nèki čovèk Matko imenom iz Slavonie od Vukovara k Senčeviću i kaže mu: „Viteže Luka! vojska kèrstjanska sa sviuh krajevah približaje se za osloboditi Slavoniu od Turakah; sad se samo dèrži, junački sine, za koj dan, pak ćemo se mentovati turskoga jarma. O nemilo harataju Turci s nami po tužnoj Slavonii tako, da plug i kola moramo vući na mèsto volovah i konjah, pak pri tom poslu mèrtvi padamo. Žene nam i dèvojke otimaju i oskvèrnjuju, dècu odvode u roblje, nas muževe kolju, sèku, i na kolce žive nabijaju, valjda će se već jedared smilovati Bog i oslobodit nas naših kèrvopiah.“

Senčević na ovi glas pohiti k Oséku, ali iznenada pade u turske zasède, gdè mu je pao veći dio njegovih junakah, ostali se razbègnu, a on sa svojom Fatimom izmakne prèko Drave.

Začuje Luka do malo kroz tajne poruke, da je Požega od naših porobljena, Turci mnogi pobijeni pod vojvodom Petrom Bakačom, koj je s dobrom četom junakah uputio se iz Moslavine u Slavoniu, i poslè kako bi porobio Pakrac i Čaklovac dodje u Požegu. Kad, rekoh, začnje to naš vitez Luka, pošalje svoju ljubovcu Fatimu, koja se je medjutim pokèrstila u Hèrvatsku u grad Bakačev, a on počme sa sviuh stranah buniti podjarmljene Slavonce tako, da je za kratko vrème skupio oko sebe četu od 500—600 junakah. S ovimi Luka pridruži se hrabrom Petru Bakaču kod Požege, i posle kako su ovaj grad dèržali obsèdnut nèkoliko danah, zapali ga sam Senčević obnoć, i tako izgori Požega strašnom vatrom. Paša požeški bude ubijen, njegov sin Mustafa uhvatjen sa drugih blizu 300 odličnih Turakah, a mèrtvih je palo dvaput toliko. Bakač uzamši roblje i plèn vrati se u Moslavinu, a Senčević sa svojim ode proti Oséku, da se osveti begu, koj mu je prie nèkoliko mèsecih iz zasède pobio vojsku. Došavši tamo noću zapali grad bez da bi se tko i nadao, i kad su Turci u najvećoj zabuni bili zabavljeni sa izbavljivanjem svojih stvarih, unidje naš junak u grad i pokolje Turke, kao kad mèrki vuče uvuče se medju janjiće. Ali bega ni živa ni mèrtva nemogaše dobiti u ruke; zato pohiti za njim u potèru prama Valpovu, gdè ga na putu uhvati i natakne na kolac, vraćajući žao za sramotu, šilo za ognjilo! —

Poslè obsèdne Valpavo za dugo vrème, poubije i smakne mnogo Turakah, al' na jednoć pojavi se kuga u vojsci, i njega pèrvog udavi. Pokojna mu duša! — Njegovi junaci razidju se po cèloj Slavonii poradi nemile bolesti, a Lukina Fatima dojde poslè sa svojom Pavliom, jer i ova nèkako se kasnije probije kroz Slavoniu,

Digitized by Google

i nadje svoju gospoju u Hèrvatskoj, dodje, rekoh, Fatima u Požegu. Tu je živila u tugi i žalosti za svojim Lukom žaleći, i venula je kao cvèt, kad mu koren cèrv podgrize, ili bura slomi tanke hvoje. Kukala je i cvilila bědna udova za Senčevićem jarkim svojim suncem, koje ju nije više ogrijalo, dok i njojzi dojde skoro zadnja ura, i ona rado i veselo podje s ovog svèta, jer je kao kèrstjanka tvèrdu gojila nadu, da će s onu stranu groba, u věkovitosti opet se sastati sa svojim milim i dragim, gdě je već ništo neće š njime razstaviti.

Uvěti narodne prosvěte.

Od A. Č.

Odkako se naš narod g. 1848. na kèrhkoj svojoj plavi od kraja odtisnù, i neizvěstnoj budućnosti na širokom moru svoj udes izvèrže; mnoge ga nenadane proměne, mnoge ga težkoće i nevolje postigoše. Za kratko ovo nu znamenito trogodišnje doba osvědočiti se je mogao: „da věkovite i bez svèrhe, nije pod suncem krěpke stvari.“ —

Netom što je narodna plav naša potresom uzdèrmanu kraju se odtèrgla i plahim zapadnim větarcem těrana, morsku visinu dosegla; na lagano ali kobno tadašnje morsko kolebanje strahovita oluja nastade.

Jadra, jadrila i ostalu brodsku spravu razlomi i raskèrši běsneći vihar.

Narodna plav naša svake potrěbite pomorske sprave lišena, igračkom morskih valovah postade. Sada vidiš, gdě ju silni morski talas, kao lagahno perce, u vis diže; sada ju pako u neizměrni morski ponor sunovratjenu motriš, — dok ju opet na slědećem gorostasnom talasu u vis dignjenu, pa zatim nanovo u valovnu prazninu stèrmoglavljenu pun straha i užasa neuglědaš. —

Uzburkano more se utěši. — Kadkada samo osěćaš, da tajna něka sila umorenu plav zagiblje; — a okom na široko more svèrnuv, vidiš, da mèrtav talas za mèrtvim talasom na daleko slědi, kao da su i oni poslě naporne žestoke oluje iznemogli. A čim utěšeno more slabu plav našu na kraj dotěra; do gole hrastove okostnice, drugo na njoj nevidiš. A kada ju pobliže pregledaš, široko zěvajuće pukotine opaziti možeš. Kad napokon sasvim blizu stupiš, vidiš, da se komad od komada, daska od daske, rebro od rebra razstavlja, da su sve potrěbite veze i spoje pretèrgnute; te nehotice groza te hvata, da će se pèrvom koja nadodje olujom, plav razkèršiti i potonuti, ako se u sěgurnu luku neprivede, i kao što treba neizpravi.

Od tebe, domoljube! sada zavisi spas okostnice ove narodnosti naše; dà, dà, od vruće ljubavi tvoje i revnog dělovanja tvojeg zavisi spas ili propast one dragocěnosti, koja nam jedino divnim slučajem u minuvšem netom burnom vrěmenu preostade. Dà, slučaju jedino i nedokučivoj providnosti božjoj, koja svedjer pravednu stvar štiti, zahvaliti moramo, što nam u zadnje ovo velekobno doba narodna stvar naša sasvim propala nije. —

Na stran dakle bezumnim politiziranjem, za koje, kao što nam svi kažu, dorasli nismo! —

Na stran pogibelnim politiziranjem, koje bi slabu plav narodnosti naše novoj opet i većoj opasnosti izvèrći moglo! —

Digitized by Google

Svom snagom odsele o tom nastojmo, da u narodnoj plavi našoj najprie izpravimo ono, što nam je bezumno i opasno politiziranje naše skvarilo. Nastojmo da pojedina raztèrgana uda narodne plavi naše takovom vezom spojimo, da je već nikakova sila razrěšiti neće moći. Mogli smo se obsvědočiti u poslědnje ovo doba, da politična veza jest tanana nit, koja sa svakim nutarnjim i spoljašnim uplivom lasno prekine.

Veza dakle naša jaka i krěpka treba da bude, koja svakomu, ma odkuda dolazećemu uplivu popustiti neće. Veza ova treba da bude duševna. Vezu ovu ista majka narav nam pokazuje. Veza ova jest naš narodni jezik. Čim naš jezik izobraženii bude, tim će nas više nitih medjusobno spajati. Čim je pako više u uzetu nitih, tim je uže jače.

Dà, dà, srědstvom narodne književnosti naše nastojmo priugotoviti silnu onu spoju, koja će pojedine ude narodne plavi naše tako spojiti, da ih nikakova ljudska sila rastaviti neće moći.

To nam izobraženi narodi: Francezi, Englezi, Němci i Taliani svědoče.

Malo je ovim narodom do toga stalo: bili oni ali nebili u mnogom obziru drugčie uredjeni, samo kad su duševno, kad su književno spojeni. Svaka bo druga medjunarodna veza od duševne odvisi.

Nu, da narodno književstvo gorinavedenim plodom uroditi uzmože, nije zadosta, da u gděkojemu razdělu samo naroda živi, već trěba, da se po cělomu narodu razprostrani i razgrana. Za otu svèrhu potrěbite su neobhodno pučke knjige i učione, zatim pako odmah kazalište.

Do novie doba je narodno književstvo jedino u cèrkvi *) medju narodom živilo. Zato najviše cèrkovnim zavodom zahvaliti moramo ono, što smo od predjah naših u narodnoj književnosti zadobili. Cèrkvi većom stranom zahvaliti moramo, da u někojih stranah prostrane naše jugoslavenske domovine tudji duh sasvim jošte zavladao nije.

Cèrkva, učione i kazalište — to su dakle glavne poluge narodnog književstva našega.

Ako shodno i složno ove uvěte narodnosti naše njegovali i podupirali budemo, osigurati ćemo narodu našem bolju budućnost. Složnim dakle silama podupirajmo glavne ove poluge i žao nam biti neće, svèrha bo je sigurna i sveta.

Samo tako ćemo narodnu plav našu sačuvati da nam sasvim ne propadne ili barem da prinuždena ne bude u luci zatvorena dangubiti, dočim drugih narodah svakom dragocěnosti nakèrcani brodovi po širokom moru svemirne prosvěte segurno brode, i svakoj ma obkuda pojavivšoj se oluji smiono pèrkose.

Matia Langus.

Od Ivana Kukuljevića.

Mi smo u pèrvom broju ovoga lista na kratkom napomenuli imena několiko jugoslavenskih umětnikah iz 15. i 16. věka, zajedno sa životom kraljice Katarine

*) Ovdě — kako malo dalje u članku čitamo — g. dopisnik onaj dio naše cèrkve razuměva, u kojemu se je od staro doba pa sve do sada izključivo naš narodni jezik sačuvao. *Ured.*

kao umětne vezilke. Evo sada priobćujemo i život jednoga izmedju boljih i najstarih naših živućih umětnikah, o kojemu, žalibože, njegov narod, kojega on toli vruće ljubi, izvan Slovenacah, veoma malo znade.

Matia Langus, slikar s mastima i u Fresku, rodio se je god. 1793 u Kranjskoj u městu Kamnoj-gorici (Steinbüchel) na Gorenskom. Njegov otac bio je kovač i čavlar, zašto je svog sina, još kao malenog dečaka silio zabavljati se jedino radnjom čavalah i železnih klinah, što ipak malomu L. nikad po ćudi nebiaše, već se je on, nukan od prirodjenog nagona, radje zabavljao pravljenjem svakojakih slikah po zidovih kuće svoga otca, koje slike pravio je, neimajući ni olovke ni pera ni prave boje, sa osobitom bojom, što si je sám načinio iz razdrobljene železne rude. Predmeti slikah, kojima je zidove našarao, bili su ponajviše svetci, što ih je po seoskima cèrkvama vidio. Nu ovu zabavu platio je s početka gustokrat sa suzama i bólju, budući da su ga roditelji radi tog šaranja često puti strogo kaznili, ali kasnie kad bi vidili da su se te našarane slike někim seljakom i dopale, pa što više, da su i cèrkvenim slikam zaisto priličile, pustili su ga něka radi, samo kad je uz to pomagao zgotoviti dobar broj čavalah i klinah. Kad je naš L. malko ponarasao, ostavio je svoje obljubljeno šaranje po zidu i popeo se na malko višju umětnost, pokušavajući naime praviti iz ilovače zemlje ili glene, malene figure. Tim si je kod svojih slovenskih seljakah čestokrat po gděkoju krajcaru zaslužio, što ga je još većma poticalo na radnju. Nu rědkokrat, i to samo po praznicih, mogao se je on baviti sa svojimi obljubljenimi umotvori, jer je cěli ostali tjedan morao kovati čavle, budući da je, izgubivši jur u svojoj devetoj godini svoga otca, imao skèrbiti za kućni kruh i za uzdèržavanje svoje matere i svoje četvero bratje.

Stupivši u 18 godinu morao bi bio poći medju vojnike u francezku vojsku, ali mu se je u ovu tim manje unići htělo, što je Franceze dèržao za glavne nepristelje svoje domovine, i što je uvěk želio prost i slobodan poći u svět, da se tu štogod nauči i da se u svojoj obljubljenoj umětnosti izobrazi. Uvidivši njegova mati da će ga svakako izgubiti, dozvoli mu težkim sèrcem da ide kuda mu je volja.

Mladi L. otide sa 18 drugih seoskih mladićah, koji su se svi plašili od vojničkog stališa, prěko kranjskih gorah u Korušku i dodje u Celovce. Tu mu biaše pèrvi posao potražiti jednoga slikara, koj bi ga podučavao u slikarstvu. Nu L. nije znao, osim svog materinskog jezika slovenskog, ni rěči drugog jezika, a u Čělovcu naći slavenskog slikara, bilo je za ono vrěme malko težko, te tako se naměri on na někog Němca Šneiverna, koi je živio tada u Čělovcu kao slikar drobnih stvarih. Ovaj Němac uze našeg mladog Slovenca u nauk pod tom težkom pogodbom: da ga služi kroz 6 godinah i da u kući radi sve ono, što sluge i služkinje raditi moraju. Mladomu L. bilo je na tom ležeće da se u slikarstvu pod svaki način izobrazi, drugog zanata ili rukotvorstva poprimiti se nije htěo, te tako pristane k rečenoj pogodbi Němca, premda ga ovaj i poslě za ništa drugo upotrěbiti nije htěo već jedino za slikanje sobah. U toj kući proveo je L. najtužnie dane, i još sada, pod svoju starost, spominje se někom gorkostju na onu žalostnu dobu. — Najvećom mukom naučio je samo za silu něšto malo němački od svoga gospodara, koj je tako nečověčan bio, da ga niti po neděljah u neděljnu školu pustiti htěo nije, prem da ga je L. večkrat za ovu milost sklopljenim rukama prosio. Nu pokraj sve ga toga naučio se

Digitized by Google

je ipak L. kradomice i bez učitelja čitati i pisati, i čitao je najvećom pohlěpom historiu, koja mu ponajviše um razbistri i mečtu obogati. Kad mu vrěme od 6 godinah izteče, ostavi L. Němca i grad Cělovac, te vrativši se u Kranjsku, nabavi si ovdě sa slikanjem sobah do 1000 for. u sr. s kojimi odě u Beč, tom jedinom naměrom, da se tamo izobrazi u slikarstvu. On je želio doći u akademiu lěpih umětnostih, gdě se je toliko velikih umětnikah izobrazilo, nu s toga što je već navèršio godine, koje su propisane za onoga koj se tu u nauke prima, to ga nije tadašnji profesor Grelhofer nikako u akademiu primiti htěo. Pol godine trošio je tako L. zabadava svoje težko zaslužene novce, dok se nije slučajno po preporuci profesora Šindlera spoznao sa tadašnjim upraviteljem akademie Franjom Kavčićem iz Gorice, kojega inostranci običajno po goričkom pravopisu Caucig pišu. Kad naš L. pèrvikrat Kavčića poseti, upita ga vrědni ovaj Slovenac u zlom němačkom izgovoru, odkuda je? i kad začuje da je Kranjac, odgovori mu K. vidivom radostju, da je njegov zemljak, primi ga veoma prijatno i obečà mu da će se za njega pobrinuti, te izdělovà do skora, da je L. zaista primljen bio u carsku akademiu. Ali eto ti opet nove nevolje. Došavši L. u akademiu uvidi odmah, da će se tu nastojanjem profesorah malo naučiti, jer ondašnji učitelji bili su prie sve nego li učitelji u pravom smislu, i brinuli su se samo za takve učenike, kojim su bili puni džepovi, ako im je i um siromašan bio. U takvih okolnostih nije znao mladi L. učiniti drugo, već slěditi naputak umnoga Kavčića, koj ga světovà da se izobražuje polag tako zvanih antikah i polag izvornikah slavnih stariih umětnikah, kako je to i sám Kavčić učinio, dotěravši po tom u slikarstvu do velikog stepena savèršenstva i do tolikoga glasa, da je postao upraviteljem jednog izmedju pèrvih umětničkih zavodah u austrianskom carstvu.

Po preporuki istoga Kavčića i po dobroti G. Rorea, upravitelja carske obraznice u Beču, dobì L. dopuštenje da može po svojoj volji polaziti istu obraznicu. Tu dobì priliku polag prekrasnih umotvorah slavnih umětnikah iz sviuh školah, vězbat, se u risanju i u slikanju, i snimiti mnoge komade ponajboljih umětnikah. U Beču, dodje takodjer medju ostalim u priliku upoznati se kroz něku groficu iz Ljubljane, sa někim za onda silnim knezom, za kog biaše snimio u Belvederu prekrasnu sliku Korregiovu prikazujući božicu Jo s Jupitrom, nu za koju sliku, radi svakojakih slučajah, ni napolu toliko dobio nije, koliko je vrědila. Dvě godine proživi tako L. neprestano radeći i učeći se u glavnom gradu carstva, dok napokon potrošiv novce, bude prisiljen Beč ostaviti i otići u Ljublanu. Tu se je morao opet baviti sa slikanjem sobah, budući da drugih radnjah dobio nije, jer se je baš onda bavio u Ljubljani vèrli slikar Josip Tominc iz Gorice, koj je sve za se predobio bio. S ovim već onda věštim slovenskim umětnikom upozna se do skora Langus, te on počě Tomincove slike, osobito podobe snimati, koja radnja tako mu je dobro pošla za rukom, da je za kratko našao mnogo podupirateljah, koji su volili kod svojega bližnjega zemljaka naručiti slike i podobe, već iz toga uzroka, što je pod mnogo laglju cěnu radio nego li Tominc. U to doba bio je tako obsipan s naručbama, da je u jedan čas 18 podobah slikati imao, i toliko si je zaslužio imetka, da je već za dvě godine mogao poći na dalje izobraženje u Italiu, kamo je od svoje mladosti těžio. Kroz Tèrst dodje najprie u Mletke, u divno ovo město najkrasniih spomenikah i veličanstvenih umotvorah, u prastaro ovo sědalište onih umovah, kojim veća strana jugoslavenskih

umětnikah svoje pèrvo podučavanje i svoje izobraženje zahvaliti imade. Kad je tu L. pèrvikrat zagledao Ticianovu Assuntu i Transfiguraciu, htěo je skoro sdvojiti od tuge, jer je sad stopèrv uvidio na kako nizkom stepenu umětnosti stoji. Misleći na one veličanstvene umotvore, kojim u světu malo što podobnoga imade. Kazivao je često svojim znancima, da bi rado odmah umro, kad bi umio samo jednu taku sliku načiniti.

Ostavivši Mletke s tužnim sèrcem, otide kroz Jakin (Ankonu) u Rim, gdě upoznavši se sa umnim Gegenbauerom, sadašnjim dvornim slikarom u Štuttgardtu, pritužio mu se je gorko, kako ga to boli, što je uz veliki svoj trud, do sada tako malo naprědovati mogao. Nu ovaj umětnik utěši ga time, da imade mnogo ljudih na světu koji su sav svoj život potrošili naukom slikarstva, pa nisu ni tako daleko dotěrali kako on u několiko godinah, i to svojim vlastitim trudom. Pomisliv sad u sebi L. da je ipak i to nčkakov dobitak i utěha za jednog siromaka, ako baš i nedostigne Ticiana ili istoga Rafaela, kad barem štogod lěpoga i izvornoga sgotovi, to se on posvěti dvostrukom silom svome nauku i počę učiti ponajviše děla neumèrloga Rafaela, snimajući i risajući dan i noć njegove prekrasne slike. Budući da se tada u Rimu bivši austrianski poslanik grof Aponji za austrianske umětnike nimalo brinio nije, to je bio L. prisiljen polaziti u Rimu akademiu sa Francezi, koji su mu veoma na ruku išli. Osim snimanja Rafaelovih i drugih slavnih slikarskih tvorovah bavio se je takodjer učenjem antikah, na kojima, kako je poznato, nijedan grad na světu tako bogat nije, kako Rim. Ostavši godinu i pol u Rimu, otide L. na put u ostalu Italiu, i posěti Florenciu, Napulj, Milan itd., a medju ostalimi i Perugiu, gdě je svakojako želio viděti mladosna děla Rafaelova. Na povratku iz Italie dodje u Tèrst, gdě je odmah našao množinu posla, nu njegova porodica, koja je od njega uvěk pomoći tražila, zvala ga je neprestano kući, dakle želeći, i njoj něšto po volji učiniti, ostavi Tèrst, gdě mu je vèrlo dobro bilo, te se vrati god. 1829. u Ljubljanu, u 36. godini svoje starosti.

Prem da je iz Italie donio sa sobom mnogo prekrasnih snimkah od najslavniih umotvorah, to ipak nije bio kadar u svojih sugradjanih kroz dugo vrěme probuditi ukus za veličanstvene historičke slike, već se je morao baviti jedino sa radnjom podobah i slikanjem teatralnih kortinah, dok nije napokon svěštenstvo slovensko, kojemu i slovenska književnost jedino svoj obstanak zahvaliti ima, počelo obratjati svoju pozornost na svog domorodnog umětnika, pa uz svěšteničtvo, pristali su — što će se mnogomu nevěrojatno viditi — i prosti slovenski seljaci, koji su kod svoga po plemenu brata, počeli naručivati one lěpe i pobožne slike, što se sada u svakoj skoro lěpšoj i većoj cèrkvi slovenskoj viditi mogu. U novie doba, dao se je Langus i na slikarstvo alla Fresco, koje, prem da puno izvèrstnosti imade, ipak se nemože prispodobiti onim slikama, što je načinio s mastima i koje ćemo niže dolě navesti. Najznamenitia njegova slika u Fresku, vidi se u Šmarnoj gori (Kalenberg) kod Ljubljane oko velikog oltara. Tu je L. krasno predstavio uznešenje Mariino sa svtrojicom, sa ss. otci cèrkve, i sa množinom drugih svetacah i angjelah. Poslě ove slike, ide svakako pèrvo město — što se Freskah tiče — lěpoj slikarii na kubi stolne cèrkve Ljubljanske, koja sa svojom živahnostju i naravnostju tim više u oči pada, budući da je naoko nje staria slikaria talianskog slikara Julia Quaglia, kojega su boje već po-

dobro poblědile, i kojega gorostasne figure i nenaravni prekoměrni udovi ljudski neugodno u oči diraju.

Još sada pod svoju starost radi L neprestano i bavi se ponajviše sa slikariom u Fresku, s kojom je i prošaste godine, kad sam ga u Ljubljani posětio, uresivao cèrkvu franciškansku, s mnogimi prizori iz staroga i novoga zakona, te iz života svetacah. U svih ovih slikah vidi se mnogo ugodne različnosti i proměne, živahnost u bojadisanju, krěpkost u izraženju, i podpuno měrilo (proportion) pojedinih figurah s bliza i s daleka. U jednom prizoru iz života Sv. Alojzia, u kom je ovaj predstavljen kako ga roditelji k pèrvoj pričesti dovedoše, ostane mi uvěk nezaboravljivo lice onog angjela što Alójziu s neba lěr t. j. cvět nevinosti nosi. Ona nježnost i ljubkost što se u njegovom licu gleda, neda se tako lahko opisati, prem da su i svi ostali predmeti u tom prizoru uprav lěpo izradjeni. Isto tako lěp je onaj prizor u zadnjoj kapeli s lěva, što prikazuje Mariu dovedenu od svojih stariih u hram. Veliki svetjenik susrěta ju na pragu hrama, a malá Maria moli ga sa svom poniznostju da ju pusti u nutra; na okolo vidi se množina lěpih figurah. U toj slici dopala mi se je ponajbolje něka žena u desnom kutu na jednom kolěnu klečeća što s lěvom rukom malo děte obimlje, a desnicom na Mariu kazuje, kao da će dětetu reći: neka i ono slědi Mariu u poniznosti, dobroti i pobožnosti. U svih ovih slikah vidi se živahnost i prirodjena svim slavenskim umětnikom naravnost, ljudska put i obličje bojadisano je po naravi bez svake pretěranosti, i cělo je razredjenje umno. Što se kod ovih slikah takodjer pohvaliti može, to su slovenski napisi pod njimi, koji razjasnuju što slika predstavlja, te tako netreba stopèrv u pameti protresti svu bibliu i sve legende svetacah, dok čověk sazna što koja slika predstavlja.

Blaga i kratka ćud Langusa ponajglavnii je uzrok što su ga mnoge porodice upotrebljivale za učitelja svoje děce u slikarstvu. Znamenito je, da su se medju svimi njegovimi učenici, odlikovale ponajviše tri gospoje. Pèrva je medju ovimi Josipa Štrus iz Ljubljane, opatica reda sv. Uršule, koja je isto tako věšta u slikanju s mastima, kao u Akvarelu i u Fresku. Druga: Amalia Oblak, takodjer iz Ljubljane, pokraj klasične svoje izobraženosti zajedno je i umna slikarica. A treća je Terezia Lipić, rodjena u šipuškoj županii, od krajnskih roditeljah, mnogo věšta slikarica, sada udata za Dra. Köstla u Gradcu.

Od Langusovih tvorovah poznati su mi slědeći:

1. U stolnoj cèrkvi Ljubljanskoj, slika glavnog oltara, prikazuje sv. Nikolu medju oblaci, oko njega više angjelah, od kojih jedan nosi biskupski štap, a drugi mitru. Od zdola vidi se brod na burnome moru, sa više ljudih, koji mole pomoć od svetca. Boje svetca i angjelah veoma su živahne, risanje krěpko i naravno izradjeno, nu dolnja strana slike vidi mi se manjom pomnjom izdělana.
2. U cèrkvi sv. Jakova u Ljubljani na oltaru s lěva kraj prodikaonice, „Uznešenje Mariino.“ Maria stoji s razširenim rukama na oblacih, koje nosi trojica angjelah. Ned njom vidi se više angjeoskih glavah. Ova slika pravljena je god. 1832.
3. U istoj cèrkvi na pèrvom oltaru s desna kraj vratah, mala veoma nježna slika Ane sa svojom kćerkom Mariom. U materinom licu izražena je ozbiljnost i brižljivost, u licu kćerke pobožnost i zamišljenost. Vidi se kao da mala Maria misli i

Digitized by Google

o onima stvarima što je čitala u knjizi koju u rukama dèrži. Na koricah knjige stoji napis M. L. (Matia Langus) 1849.

4. U muzeumu ljubljanskom veoma dobro pogodjena podoba grofa Hochenvarta.
5. U Fužini (Kaltenbrun) kod Ljubljane, u kapeli lèpoga dvora g. Terpinca, „Isus propet na kèrstu.“ Put Isusova i izraz lica krasno su tu izradjena, kèrst okružuju tamni večerni oblaci, u daljini vidi se Jerusolim. Čitava slika veoma je umno sastavljena.
6. U Šent-Vidu kod Ljubljane, u cèrkvi sv. Vida na pèrvom oltaru s desna kraj velikoga oltara, lèpa slika prikazujuća dèvicu Mariu s lèrom u ruci, kako stoji kao slavna dobitnica na pogaženoj zmiji nad světovnim krugom. U toj slici vidi se jasno talianska škola; risarja je pravilna, boje živahne, i čitavo prikazanje umiljato. Od zdola stoji: M. Langus pinx. 1838.
7. Na Laškom (Lack) u Kranjskoj, u cèrkvi ursulinskoj, slika oltarna predstavljajuća začetje Mariino.
8. U Dobrompolju (?) (Gutenfeld) u Kranjskoj, u župnoj cèrkvi, oltarna slika sa Isusom na kèrstu i do njega Maria, Magdalena i Ivan Ev.
9. U Vaćju (Watsch) u Kranjskoj, dvě oltarne slike, predstavljajuće sv. Andriu apostola i sv. Katarinu.
10. U Preseki na Gorenskom, u župnoj cèrkvi skinutje Isusa sa kèrsta.
11. U Bolinskoj Beli u Kranjskoj, oltarna slika sv. Margarite.
12. U Velkovcu u Koruškoj, oltarna krasna slika sa svetom Mandalenom.
13. U Braslavi (Fraslau) na Štajerskom, oltarna slika sa tělom Isusovim, koje leži na koljènima Marie, kraj nje stoje sv. Ivan i Magdalena.
14. Na Tèrsatu u Hèrvatskoj u cèrkvi franciškanskoj, ljubke dvě malene slike prikazujuće Isusa i Majku božju.
15. U Zagrebu u mojoj zbirci, slika jednog rimskog prostaka, što ju je naš umětnik još u Rimu slikao. Osim ovih slikah nalaze se u vlastitoj radionici (Atelier) umětnikovoj, medju ostalima još slědeće slike:
16. Rozalka, krajnska seljanka, u narodnoj nošnji sa onim krasnim i ljubkim licem što se jako često po krajnskih selah vidjaju.
17. Něki Tirolac u narodnoj nošnji sa puškom u ruci.
18. Angjeo, snimka iz Rafaelove slike Madonna del Foligno.
19. Mati božja i sveti Jerolim, snimka iz iste Rafaelove slike.
20. Talia, polag Rafaela, slika veoma nježna i krasna.
21. Izgubljeni sin, polag Bettoria.
22. Iskrenosti slika, polag Karla Dolcia.
23. Caritas romana, polag Cignana, tako dobro snimljena slika da bi se lahko sa izvornikom izměniti mogla.
24. Madonna, polag Karla Dolcia, onim umiljatim načinom izradjena, kojim je ovaj ljubki umětnik raditi običavao.
25. Jo sa Jupitrom, polag slike Korregia, što se čuva u Belvederu, ovu je sliku višekrat slikao, i ovaj snimak, što sam kod njega vidio, tako me očarà, da se u gledanju nasititi mogao nisam. Ja sam višekrat istu krasnu izvornu sliku u Belve-

Digitized by Google

Jeru vidio, nu nikad nebi bio mislio, da ju može tko u svima malenkostima tako dobro snimiti, kao što sam ju ovdě vidio.

26. Amor sa lúkom, polag istoga Korregia.
27. Žena Rubensova, polag Rubensa; velikom věštinom snimljena slika.
28. Napokon imamo napomenuti još jednu krasnu sliku pokazujuću „začetje Mariino," što je načinio za Markeza Gozzania iz Turina, za 200 for. u sr. o kojem umotvoru sám Markez kazà: da ga u Turinu nebi dobio za toliko zlatnih dukatah.

Osim ovih slikah načinjenih s mastima, radio je kako gore napomenusmo L. mnoge slike s vodenim bojama, i u Fresku. Tako je svu skoro franciškansku cèrkvu naresio sa svojim slikama, kao što i cèrkvu sv. Vida u Šent-Vidu i lěpu cèrkvu na Šmarnoj gori.

Naše narodno kazalište.

Od M. B.

(Konac).

Poznato će biti občinstvu našem iz narodnih novinah p. g. gdě se u br. 212. cěla stvar obično opisana nalazi, kako je ovdašnje družtvo dobrovoljacah „za narodno kazalište" iz svoje sědnice d. 7. rujna p. g. dèržane Vis. banskoj vladi, glede ustrojenja i ustanovljenja narodnog kazališta, memorandum podnělo, kojemu je medju ostalima i kazališni naš izbornik priložen bío, štono sastoji stranom iz izvornih stranom pako iz prevedenih komadah, u broju prěko stotine.

Po mom mněnju trěbalo bi da domaća naša vlada, koja sada narodnim našim kazalištem upravlja, ponajprije spomenuti kazališni izbornik věštakom predade, koji bi sve komade redom bezpristrano pretresli, nevaljne zabacili, bolje pako pridèržali. Izim toga morali bi se takodjer svi do sada u našem ježiku štampani igrokazni komadi sabrati, a k tomu još i spisatelji naši javno pozvati: da — ako u rukopisu koje gotove izvorne ili prevedene igrokaze imadu — iste domaćoj našoj vladi čim skorie pošalju. Tim načinom bi se prilično dosta igrokaznih komadah sakupilo, koji bi se, poslě kako bi odobreni, odmah štampati morali, za da se tako ujedno sa materialnim i duševni temelj narodnog našeg kazališta položi, te domorodnom našem občinstvu izvan grada Zagreba prilika pruži tim izbornikom poslužiti se ili u jednu istu svèrhu, najme: za predstavlanja ili — ako to ne — a ono barem, da kroz taj izbornik jednu vèrstu zabavne čitaone dobije. Na taj način bi se ujedno dostojni obzir uzeo na domorodno občinstvo u cěloj našoj domovini, koje će na utemelenje i prisvojenje narodnog kazališta u glavnom našem gradu svoje žèrtve tim dragovoljnie doprinèti.

Štamparske troškove kazališnog tog izbornika moći će naša domaća vlada lahko iz velike one svote namiriti, što će se putem dionicah sakupiti.

Što se nadalje izvanjskoga lika (forme) tog izbornika tiče, scènim, da bi vèrlo shodno bilo, ako bi se onaj isti format i razred pridèržao, u kom je prije nèkoliko godinah g. Gaj „Izbor igrokazah ilirskoga kazališta" u deset svežčićah izdavati počeo.

I to je ono što sam glede kazališnog izbornika u kratko kazati imao.

Digitized by Google

Ja sam otu stvar svestrano razmatrao, nu izmedju sviuh načinah za postići kazališni izbornik čini mi se gore spomenuti najkratji i najshodnii.

Sada pako hoću da još dvě tri rěči prosborim o onom predmetu kojega „Südslavische Zeitung“ u 4. br. svojih novinah u članku: „Das Nationaltheater“ napominje.

I ja se slažem sa mněnjem tamo očitovanim: da se najme višja drama ondě zahtěvati nemože gdě se književnost još sa svim razvila nije. Kod nas dakle o drami u višjem smislu rěči ni razgovora neima, buduć znamo, da naš narod izim pojedinih čěrticah nikakove cělokupne dogodovštine, pače ni poštene slovnice neima. Drama je najizvěrstnii cvět pěsničtva, treba dakle mnogo stepenah prije prevaliti nego li se dospěti može do savěršenstva ote věršti pěsničtva. Drugi narodi mogu nam u toj stvari priměrom služiti. Koliko je vrěmena trěbalo dok se je englezka, francezka, němačka i ostalih izobraženih narodah dramaturgia do onog stepena popela gdě ju sada vidimo. — Nije to tako lahko, kako se mnogim čini, al opet nije nedostižno i nemoguće. Što je pako moguće dostići, to se i dostići dade, samo trěba pravim putem udariti i shodna srědstva upotrebiti, pa će biti! — Prenapeta zahtěvanja u tom obziru dobroj stvari više škode nego li koriste. — I mi ćemo ako Bog da, s vrěmenom do višje i savěršene drame doći, ali sada — gdě joj tako rekuć svi predběžni uvěti fale, — takovu od naših književnikah zahtěvati, nije pravedno ni probitačno. Pravedno nije s toga, što toj golemoj zadaći slabahne naše sile dorasle nisu, a probitačno za književnost zato nije, što se time i ono malo silah odbija i odvraća, što bi se inače književstvu u obće ili toj struci na pose posvetilo.

Kritika je u svakoj književnosti potrěbita i koristna, ali trěba vazda da je pravedna t. j. da na um uzme dobu i okolnosti, u kojima se koja književnost nalazi. — Trěba dakle — ako li u město vratolomnog skakanja, naravno napred stupati želimo — da u zahtěvanjah naših strunice malo na niže popustimo, pa će mnogo bolje biti nego da jih prenapinjemo.

„Südslavische Zeitung“ u svom članku o narodnom kazalištu našim književnikom svetuje: da se posve u svojih komadih, što će odsele pisati, naroda svoga děrže, da iz narodnog života predmet za svoje igrokazne komade cěrpe, i tudjeg upliva i tudjih uzorah da se okane; jednom rěči: da narodne komade (Volksstücke) pišu. — Ja se takodjer slažem sa mněnjem „Südsl. Zeitung-a“ nu ja bi ovdě samo želio da je u spomenutom članku taj narodni komad, o kom Südsl. Zeitung govori, pobliže naznačen.

Ako na um uzmemo, da je naš narod — kao nijedan na světu — živa i velika knjiga, u kojoj skoro svaki listić o prošlih slavnih vrěmenah sbori, te ljubimce svoje, silne junake, što jih ni vile prebrojile nebi, pěvajuć spominje, tad nam se na ino neda, već priznati moramo, da u tom narodu silna i obilna gradiva za epično i dramatično pěsničtvo imade. — Uzmimo samo sve junačke pěšme što jih je Vuk Stef. Karadžić po narodu sakupio i pridajmo k tomu pěsme Kačićeve, pa ćemo se osvědočiti o tom, da našim pěsnikom od potrěbe nije u zaprašenim knjižurinama tražiti predmete za narodni ikrokaz, već ako im je do toga stalo, i ako slučajno knjige spomenutih narodnih pěsamah neimaju, neka potraže ma kojega god božjaka slěpca,

pa će im on pěvajuć uz svoje javor-gusle za kratko vrěme toliko željna gradiva podati, koliko im god uztrěba, ako ne više.

Iz toga, sto sam evo ovdě napomenuo, izvoditi hoću: da mi posebno označenih (markiranih) narodnih komadah — kao što jih vidimo u drugih narodah n. p. u Němacah u novie vrěme, da mi, rekoh, takovih imati nemožemo, i to s toga, što je dogodovština našeg naroda sa osobitim njegovim životom tako uzko spojena, da bi vèrlo mučno bilo taj narodni komad ili igrokaz strogo omedjašiti. — Naš narod tu prednost glede ostalih narodah imade, što skoro cělu svoju dogodovštinu, premda poetičkimi bojami nakitjenu, u svojoj glavi i u svom sèrcu nosi, što se od drugih narodah kazati nemože. Kod nas je dakle i drama — posve narodni komad, ako je samo glavni predmet narodu iz njegovih pěsamah poznat; — isto tako je narodni komad štogod drugo, ako je samo iz obćeg ili ukupnoga života naroda uzeto.

Razlika tog dvovèrstnog narodnog komada dala bi se sasvim spojiti sa onim načelom, koje su već starii umni dramatici glede drame ustanovili. Tako n. p. učeni Englez Hurd veli: „U sličnom duhu imadu obe vèrste drame svoj glavni značaj shvatiti i predstaviti. Komedia predstavlja značaje sveobće, tragedia samo pojedine. Skupac Molierov nepredstavlja jednog skupog čověka, koliko skupost u obće. Racinov Nero usuprot nepredstavlja okrutnost već samo pojedina okrutna čověka.“ U istom smislu svoje mněnje očituje glasoviti Diderot, čim u svojimi dramatičkimi razgovori na str. 226 piše: „Komična drama imade vèrstih (aktah), tragična osobe. — Hoću da to razjasnim: Glavni predmet tragedie je ovaj ili onaj cověk n. p. Regulus, Brutus ili Kato i nitko drugi. Glavni predmet komedie usuprot sačinjava poveći broj ljudih.“

Uslěd ovih gore navedenih i sa vlastitim mojim mněnjem sasvim sudarajućih izrekah biti će svakako narodni komad, ako samo spisatelj obćeniti ili posebni predmet svog komada uzme iz života narodnoga.

Neće, mislim suvišno biti ako na koncu tog članka rěči učenog němačkog dramaturga Lesinga pridodam, koj o tom predmetu u svom dělu „Hamburgische Dramaturgie“ na str. 579 veli:

„Prednost, koju domaći običaji kod igrokazah imadu, šastoji u tome, što ih dobro poznajemo. Pěsniku netrěba da nas š njimi upozna, netrěba da nam jih opisuje ili da nas pozorne čini; on može odmah sa dělovanjem svojih osobah započeti, bez da mu je od potrěbe nama njihove običaje većput dosadno razlagati. Domaći običaji olakšaju mu dělo i na gledatelja kroz svoju obsěnu (Illusion) uspěšno děluju. A zašto da se tragički pěsnik znamenitom tom i dvostrukom prednostju neposluži? I njemu je do toga stalo da si dělo u koliko je moguče olakša i svoje sile mimogred negubi, već da jih glavnoj svèrhi tim uspěšnije posveti. I njemu je do obsěne gledatelja stalo.“ i malo dalje zatim veli: „Gèrci nisu nikada druge, no vazda samo svoje običaje, i to ne samo u komedii, već i u tragedii kao temelj smatrali.“

Ako dakle naši spisatelji ota obće priznata načela prigèrle tada će — pisali oni u ostalom šaljive ili ozbiljne igrokaze, komedie ili tragedie — ono što će pisati, vazda narodni komad biti.

Digitized by Google

Narodne poslovice ilirske.

Ako želiš ljubljen biti — ljubi!
Ako bude ljuta, neće želit pruta.
Ako neznade reći, znade leći.
Ako te svèrbi, počeši se.
Ako susědova kuća gori, pazi na svoju.
Ako je i kratak dan, duga je godina.
Ako se psu na rep stupi, zacvili.
Ako vučeš tvoga otca do praga, tebe će tvoja děca prěko praga.
Ako mi na silu možeš što uzeti, nemožeš mi dati.
Ako smo i cèrni, nismo Cigani.

Odgonetka.

Žagonetke u 3. br. Nevena bivše. *)

Od M. T.

Mala voda u oku se javi,
Al je jača nek ika na světu;
Živa ti je, al dotle ti stoji
Dok vanjska ju sila neprovali.
Čim je sèrce mutnie nam jadom,
Tim bistriju biser-vodu liga;
Niz obraz nam voda se obara,
Al nebesa svom silom otvara.
To je *suza*. — Bog ju ljudma dao:
Da njom grěšnik dušu prat imade,
Da žalostnik oměkša si jade,
Da njom tvèrd se na smiljenje gane,
Razne ljudstvu da je lěk za rane;
Ista radost da nam nenaškodi,
Bog ovoj nam moć poděli vodi!

Slavjanske věsti.

— Kao što u poslědnjem broju jur javismo, otvoreno je 29. Sěčnja t. g. svečanim načinom „narodno naše kazalište.“ — Lože, parter i galeria, sve je bilo dubkom napunjeno, tako, da su se mnogi oko 7 satih u kazalište došavši, morali kući vratiti. Kazalište otvoreno je svećanosti primèrnim „proslovom“ od domaćeg našeg pěsnika P. Preradovića u tu svèrhu vèrlo věšto sastavljenom, nad kojim je občinstvo višeputa opetovanim pleskanjem svoju dopadnost izjavilo. — Osobito pako zaorio je dugotrajni „živio“ i pleskanje poslě slědećih rěčih:

„Hram stekosmo, oltar sagradismo,
Na njem gori plamen domoljubja,
Oko njega sèrca domorodna
Eto stoje nadom sakupljena,
Nebi li se iz svećanog plama
Sladki udes proricati dao:

*) Evo gle, kako se pěsnik pěsniku odziva! — Žao nam je, što smo tu odgonetku za nekoliko danah prekasno dobili, jer bi ju inače u město prostog odgonetanja u 4 broj Nevena stavili bili; nu i sad nam je dobro došla, te ju radostno priobćujemo domorodnom našem čitateljstvu. Odsele ćemo uvěk za odgonetanjem něšto malo uztezati, nebi li se na tom polju naši pěsnički věštaci još koj put sastali. — *Ured.*

Digitized by Google

Da ko danas biti će odsele
Ovi dvori odziv sladkom glasu,
Koj zovemo milim narodnime.“

Za tim proslovom slědilo je predstavljanje komada „*Gospodične od Saint Cyra*“ gdě su naši dobrovoljci opet priliku imali ne samo dobru volju svoju, već i osobitu věštinu i okretnost na novo pokazati pred domorodnim našem občinstvom, koje takodjer propustilo nije živahnim pleskanjem i radostnim klicanjem svoju podpunu dopadnost izjaviti.

— U nedělju dana 1. Veljače započelo je ovdašnje talianske družtvo svoje spěvoigre sa operom „*Gemma di Vergy*„ Što se nas tiče, moramo iskreno izpověditi, da družtvo ovo našim željam i nadam posve zadovoljilo nije. Izim pěvačicah, gospodjah: *Riva* i *Gerli* zatim pěvačah (basso buffo) g. Favotto, i (tenore) g. Pozzolin-a koji bi takodjer mnogo bolji bit mogli nego li što jesu, drugi zaista nezaslužuju da ih čověk spomene. Mi znamo, da je u to doba gdě su po čitavoj Italii svi bolji glasovi tako rekuć razgrabljeni, za g. Scalari-a mučna zadaća bila priličnu operu sakupiti, pa baš zato se i nadamo da će on nastojati da odmah, čim mesopust mine, nami štogod boljega pribavi. Valja ovdě i to napomenuti da su sada obične cěne povišene; kad je dakle tomu tako, te občinstvo dragovoljno taj novi namet podnosi, može zaista punim pravom zahtěvati, da se to dostojno uvaži i tomu primèrno *bolji* pevači naruče.

— U ponedeljak dana 2. Veljače dèržalo je družtvo za „*za pověstnicu i starine jugoslavenske*“ drugu glavnu skupštinu družtva. Priatelji naše pověstnice sakupili su se u velikom broju u dvorani narodnoga doma. Ponajprie pozdravio je družtvo světli naš Ban Jelačić kao pokrovitelj krěpkim govorom, koj bi od prisutnih radostnim uzklikom primljen. Zatim je predsědnik družtva g. Iv. Kukuljević uvodni govòr dèržao; izvěstje o dělovanju odbora bi takodjer sa kratkim pregledom računah pročitano; poslě toga predloži član M. B. da bi se po primèru matice ilirske i u tom družtvu postupalo, te izim urednih članovah, što po 2 fr. na godinu platjaju, takodjer utemeljitelji uveli, koji bi svotu od 50 fr. u stanovite roke platjali i time glavnicu tom družtvu osigurali. Taj predlog bi primljen, poněšto uredjen i medju pravila uvèrstjen. Zatim bi od nazočnih někoji znameniti muzevi za začastne članove predloženi i primljeni.

— Kazališno družtvo rěčkih dobrovoljacah prie 3 nedělje danah započě svoja predstavljanja u ondašnjoj narodnoj čitaonici ozbiljnim igrokazom „stari djak.“ Pomenuto mnogobrojno družtvo nastaviti će, kao i lani, svoja predstavljanja do travnja měseca. U Četvèrtak dne 2. Sěčnja predstavljao se je „*Izvoščik Petra III.*“ zatim „*Raztrešeni.*“

Směsice.

— Zanimivo je što se pripověda o jednom pukovniku koj je prilikom poslědnjeg dne 2. Prosinca u Francezkoj obdèržavanog odvětovanja, svoj podložni puk na osobiti način za predsědnika L. Napoleona odvětovati dao. Taj pukovnik — inače veliki nepriatelj svakog okolišanja i šaranja — nehtěde da se suvišnim piskaranjem dragocěno vrěme potrati, te zato, postaviv se na čelo svoga puka, reče: „Drugovi! Radi se o tom da glasujete za Napoleona ili proti njemu. Tko za Napoleona glasuje, neka puškom *daje čest* (praesentira), tko li proti njemu, neka dèrži pušku *u naručju* (Gewehr in Arm). Skoro zatim pukovnik glasno poviče: „*Dajte čest!*“ i u isti par kao grom svi vojnici poslužno učine što jim pukovnik reče. I tako bi Napoleon izabran, te u dva tempa izbor svèršen.

Bibliografia.

Češka.

— *Prokopa Chocholouška sebrané spisy.* Dilu prvniho prvni sešit: „*Překvapeni.*“ V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým. XVI str. 38. Cena 8. kr. sr.

— *Kapesní slovníček novinářský a konversační.* Sepsal Rittersberg. Sešitek 18. (Od Koch do Kon) V Praze u Jar. Pospišila. 1852. Za 10 kr. sr.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj bellettristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na čělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělegodišnjoj cěni.

Broj 7. U Četvèrtak 12. Veljače 1852. **Tečaj I.**

Žalostinka.

Od Vl. Vežića.

Nessun maggior dolore,
Che ricordarsi del tempo felice
Nella miseria —

Ah! kaži mi rajska vilo,
Šta je draže, šta l' milije,
Na tom světu igda bilo,
Od ljubavi štono lije
Modro mlade děve oko
U junačku grud duboko?

Ah! kaži mi rajska vilo,
Šta je draže, šta l' milije,
Na tom světu igda bilo,
Nježne od suze, što se lije,
Modra iz oka děve mlade,
Kada pèrvi cělov dade?

Ah! kaži mi rajska vilo!
Šta je draže, šta l' milije
Na tom světu igda bilo,
Čista od sèrca, štono bije
Drugo uz sèrce skladnim bilom,
Kad se dragi krile krilom.

Ah! reci mi rajska vilo.!
Šta je teže šta l' groznije,
Na tom světu igda bilo,
Što p^{o} kad se već nelije
Ljubav, nit se ljubci dile,
Nit se dragi krilom krile?

Smèrt nemila kad razstavi,
Dvě goruće duše mlade,
Zadnji cělov od ljubavi
Jedna drugoj kada dade,
S bogom, veleć, nade mile,
Vele ti ste kratke bile!

Zaman žar te božji diže
K nebu, il' u dno nosi vaja,
Tvoja krěpost nedosiže,
Jednom niti drugom kraja;
A ti bědno sèrce moje
Znadeš što je to oboje.

Sin Begler-Bega.

(Pověst Slovačka).

Preveo Ognj. Bartulić.

Četiri čověka nosahu mèrtvaca u groblje. Njih je slědio Mikula, slovački mladić, i cigan, stari jednooki pàs čobanski. Ala lěpa mi sprovoda!

Otac Mikule bio je onaj, koga su na pokop nosili. Bio je siromašan, veoma siromašan, što se je već iz sprovoda vidělo. Mèrtvac biaše na groblje donešen, u

Digitized by Google

grob spušten, zemljom pokriven, i nuz žalostni i daleki zvuk zvona od Zlatne tihi oče naš izmoljen. Time bi svečanost dokončana, i nosioci vratiše se opet natrag u selo. Samo ostadoše Mikula i cigan. Mikula biaše kleknuo kod glave, a cigan se sgurio kod noguh groba. Jesu li oba plakala? —

Sunce jur zadje, měsec se pomoli, a tugujući ostadoše još na městu nepomični. I u istinu učini měsec svojom blědom světlostju kano da su dva umětno izrezana kipa; jedan angjelu smèrtnom sličan, a drugi znaku věrnosti. Ali — kako bi došle sirote i ubogi do spomenikah?

„Hej Mikula, zar ti još uvěk plačeš?“ poviče sad něki glas izza plota, koj je omedjašio groblje, i odmah zatim skoči něka ženska, fantastično obučena, prěko plota.

„Mati Babušo! —“

„Marica te čeka! Dosta si već posvetio suzah mèrtvim, hoćeš li si možebiti oči izplakati, pak zato da si privučeš nesrětno stanje? Mati Babuša na dlanu ti je gatala, da te čeka što boljega. Zato hajde na jug, ondě ćeš dosta zlata i dobre sreće naći. Tamo na pustari, gděno još Turčin hara, najti ćeš priateljah, tamo leže zlatne hèrpe, visoke kao Krivan, i one su tvoje. Onda se povrati, stupi pred otca Marice, pred onog skupiaša sudca od Zlatne, i reči: „robe, tvoja kći je sad moja!“

Tako je bèrbljala mati Babuša, ciganka, gladeći svileno-cèrne vlasi mladića, te ga odvuče sa groblja.

I cigan ostavi mèrtvoga, da slědi živoga.

Pred kućom sudca zlatničkoga stajahu u sěni slamnatoga krova dva ljubeća se: Mikula i Marica. Malo govorahu, al tim više plakahu i cělivahu se.

„Sada se dakle moramo razstati?“ progovori tiho Marica.

„Da kako!“ odgovori mukli glas Babuše izza ugla od kuće. „A što da Mikula ovdě radi? Da gleda možebiti, kako te tvoj nemili otac hoće ugursuzu dati, zato što ovaj novacah i zemaljah imade? Mikula ništa nema, cělo njegovo bogatstvo sastoji iz mèrtvog těla, što je danas zakopano, pa iz tvoje ljubavi. Ali pusti ga samo, da na jug otidje, i prije nego se lastavice povrate, vratit će se i tvoj ljubimac, bogatii od velikoga bega, koj bi svojim zlatom sazidati mogao deset mostovah prěko široka Dunaja.“

„Marice!“ zaviknù sad něki krupni glas iz sobe.

„Sada samo naglo, otac te zove, bèrzo samo cělov k razstanku, pak onda dalje, dalje!“

Još jedan cělov, ah, vatreni cělov, pa tad „S Bogom“ — „S Bogom!“ — Jedva razstavi Babuša golubove mile.

Divji čopor harao je po pustari. Budući da měseca ni zvězdah nebiaše, koji bi razsvětljivali mèrku noćcu, zato běše divji ti zulumčari zapalili čardake i stanove, pokraj kojih su lećakali. To su vam bile krasne zublje, a razsvětljivale su takov prizor, koj divljii biti nije mogao. Prednje straže sačinjale su déve (kamehl), natovarene plěnom, i ugarska stada, kojih čobani poubijeni biahu. Za njima se pomoljivahu i blistahu polumeseci, vijahu se po zraku konjski repovi i vidjahu se turbani, pripadajući turskim konjanikom, izmedju kojih je svaki uz svoga konja privezao nčkoliko zarobljenih

Digitized by Google

kèrstjanah. Nesrětna ota raja morala je tèrčati, kako su Turci jezdili, inače biaše dèrljana, dok je već na polu mèrtva bila, pa onda odrezana, i ostavljena za hranu zlokobnim pticam, gavranom i vranam, koje su jatomice graktajući izza turakah letěle i često napastovale još živuće nesrětnike.

„Allah kerim! Bog je velik, a oči su mi se već umorile!“ Zaviknù sad něki janjičarski aga, koi je divji taj čopor predvodio, i š njim žario i palio. „Dajte da odpočinemo, da se oporave noge ovih pasah kaurskih.“

„Hevan der! ta to su životinje!“ pridade drug age, poturica, i pljunu jednomu nuz sebe letećem kaurinu u lice.

Kèrstjanin ga sèrdito pogleda i probode odpadnika svojim pogledom, želeći mu se osvetiti.

„Pecevenk! lupežu! učit ću te, kako se glavar gleda!“ I dočim su ostali odsědali, bi nebogi kaurin po glavi i ledjima uvinutom sabljom nemilice izlupan. Kaurin spusti oči na zemlju, sěti se zlatnih brěgovah, visokih kao Krivan, koji ga na pùsti čekahu, i grohotom se nasmije.

„Čok čeh! to je odviše! Ti se usudjuješ baš u lice izpověditelju Muhameda smijati? Nu, bakalum, vidět ćemo sada, u koliko si smion.“

Turci biahu već odsěli, napuniše svoje čibuke, i dimeć sědnu u kolo prekèrstenim nogama u naměri, novi taj prizor da gledaju, kojega će im poturica Ali Ferin paša predstavljati.

„Šuhkiur Allah!“ záviknù ovaj „proslavljen neka bude Allah, koj nam moć dadè, da ovu paščad ukrotiti možemo. Čuješ li ti lupežu tamo, koj se hakimom kaurinah zoveš, stupi napred i pokaži na ovom podbrijanom kaurinu, što si se naučio. Donesite ovamo sedlo od déve, i privežite ovo pseto na njega!“

Sedlo bi donešeno, dva turčina sgrabiše našeg Mikulu, jer on je taj nesrětnik bio, svale ga i privežu na sedlo. Zatim izidje i zarobljeni lěkar kaurski.

„Dajte sada hakimu britvu; kèrstjanski lěkari režu radò, kako kažu, čověčje meso na korist i slavu svoje znanosti; zašto dakle da i ti nebi živo tělo razparati i izrězati mogao? Sada dakle žurno! — i da ti tvoja znanost tim lagljе i bèrže za rukom podje, stoje eto već dvojica izza ledjah tvojih, koji će te podticati!“ Obazrě se hakim, i vidjè za sobom dva janičara golimi sabljami grozno stajati. Zatim kleknù hakim, i poče glavu nesrětnog svog brata — sopunati i brijati. Turcima se je to dopalo, oni se, oblake dima iz svojih čibukah pušeć, grohotom nasmiju.

„I ušesa!“ zagèrmi poturica, poslě kako je hakim već ostrugao i očelavio glavu Mikule.

Ogleda se hakim, sablje biahu na njegov vrat već naperene. I zato nepazeć odvojenje i molbu Mikule, primi mu uho s palcem i kažipèrstom lěve svoje ruke.

Tada zatutnji od zapadne strane strašno daleko vriskanje.

Mikula uzdahnu.

„Mašallah! šta je to?“ zavikaše turci, i digoše svoje vratove u vis. Pomoćju zapaljenog i plamtećeg čardaka opazišo oni cèrvenu, strašnu spodobu, koja jezdeći na dévi, spustila se je bila prama njima, i pruživ ruke, neprestano pokazivala prama zapadu.

Digitized by Google

„Eto kaurinah!“ zakliknu hrabri Ali Ferim paša, „eto kaurinah!“ zavikaše janičarski aga i turci, i prie nego je strašilo sa vĕhajućim cèrvenim odĕlom do tabora doletĕlo, viditi je bilo samo prašinu za turcima.

„Brate, oprosti mi!“ reče kèrstjanski lĕkar, nagnuvši se prĕko Mikule, i prereza nožom konopce, s kojima biaše slovak na sedlo od dève privezan.

Déva biaše jur sa cèrvenim strašilom dotèrčala, ovo skoči dolĕ, i poleti na ono mĕsto, gdĕ je lĕkar sa Mikolom boravio. Ovaj sad otvori oči, i progovori šaptjuć: „Mati Babušo, jao, tvoji zlatni brĕgovi!“

„Ej momče, sada samo nedangubi“ zaviknu Babuša „Marica te čeka!“

„Marice, jao, moja Marice!“ zakliknu Mikula i pridigne se pomoćju lĕkara.

„Da kako, sada samo žurno na dévu i odjezdi, jer bi Turci lahko mogli lukavštinu i prevaru opaziti i povratit se, pak bi onda u zao čas za tebe i tvoju Maricu bilo. Vidila sam na oblacima, žamor lištja i pĕvanje pticah kazalo mi je, da si u pogibeli, zato sam se ovamo požurila i doletila na vrat na nos. Sada samo dalje, dalje u veliki Varadin.“

„Onamo i ja moram, ono je moja domovina!“ reče hakim.

„Pridružite se dakle i vi!“ reče Babuša, i kada je lĕkar to učinio, uzjašu sva trojica hitru dévu; Babuša na vratu, Mikula izmedju obih gèrbežah, a hakim s traga sĕdeći, te odlete na dévi kao munje pram iztoku.

Veliki Varadin bio je još pod Turčinom. U varošházi počivao je Begler-beg na divanu i gèrdo izkrivljivao lice. On bo je bolovao na guti (podagra), budući se je uslĕd dozvoljenja Muhamedova odviše sa ženskama bavio, i pijo po koranu zabranjeno vino.

Tada stupi pred njega u dvoranu janičar, prekèrsti ruke na pèrsih i javi, da su na neobični način uhvatili jednoga Musulmana, koj se za kaurina izdaje, jednu ciganku i franačkoga lĕkara, koji su sve troje na jednoj dévi jašili.

Beglerbeg primi tu vĕst milostivo, t. j. zaželi Musulman-kaurinu: „da mu se preokrene otac u grobu“ — Hakimu: „da bi, pseto, blato u raju ždero“ — a pljunù odurno, čuvši ime ciganke. Onda zapovĕdi, da pred njega dovedu opakoga Musulman-kaurina.

Mikula bi doveden.

„Pseto od Turčina, kojega će Muhamed popljuvati, kada ga budeš molio za trista huriah, koje je on svakom turčinu obećao; ti sinu jedne —“ ovde ga pograbi guta, on baci svoj čibuk i kavu u glave okolo stojećim janičarom i zagèrmi: „Podajte tomu psetu batinah, a i hakimu!“

Ovo biaše jedino srĕdstvo, s kojim je Beglerbeg nastojao da svoju bol poněšto utaži.

Mikulu radi obrijane njegove glave dèržali su svi za turčina, i premda je ciganka, — jedina izmedju uhvatjenih koja je turski razumĕla i govorila — štogod joj drago biaše, proti tomu govoriti htĕla; Turci joj nisu vĕrovali i nedadoše se o protivnom uputiti. Ovi se biahu baš spremili, da zapovĕd Beglerbegovu izvèrše na odpadniku

Mikuli, i onom, kako oni kazahu, lažitorbi hakimu, kad al eto u onaj par u sobu skoči ciganka, i metnuv lěvu svoju ruku na sèrce Beglerbega, zavikne:

„Ahmete! hoćeš li svoju rodjenu kèrv da naružiš?“

„Fatmeh!... Moga sina?...! Šukiur Allah! Hej stani!.. Nikakvih batinah!“ I za opoziv baci onom robu, koj se je baš na taj posao spremio, blizu sebe ležeću posudu u glavu.

Opet se biaše Beglerbeg na divanu pružio, a pred njim uz divan stajaše, sa prekèrstenim rukama, sin njegov, slovak Mikula, i Fatmeh, robinja iz harema, nam pod imenom mati Babuša jur poznata. Potanko je ona razlagala i pripovědala izjasnjenja svom pèrvašnjem gospodaru; nu ja ću to ovdě samo u kratko napomenuti.

Fatmeh bila je ciganka iz Moldavske. Ovdě se biaše u nju zagledao něki turski kovač, koi je konje podkivao, i nju, budući da je lěpa bila, uz pèrkos različitog věrozakona izabrao za svoju milostnicu. Ona mu skoro porodi sina. Spomenuti kovač postade zatim skoro janičarom, stade ubogu raju nemilo guliti, zatim postade agom, i kao takav poče se svoje žene, zametavane ciganke, stiditi. U to isto vrěme dade mu paša od Smedereva jednu od svojih robinjah, koja mu je već dosadila, za ženu, a Fatmeh morade iz kuće. — Ali Fatmeh nedade se tako lahko iztěrati, ona ga poče neprestanimi moljbami napadati, a njegovoj se ženi Ayeshi groziti. Najposlě dade Ayesha, pri neprisutnosti Ahmeta, nesnosnu tu ženu iz kuće protěrati, sina joj pako — pred kućnimi vrati oběsiti.

Istu onu noć zapali se kuća Achmet-age, i Ayesha bi sutra dan nadjena na istomu kolcu, na kojem umro běše sin Fatme. Dětešce su pako, koje je Ayesha nekoliko neděljah prije toga rodila, uzalud tražili.

Ovo děte biaše ugrabila Fatmeh. Nu proti svojoj želji, osvětiti se, nije mogla dětetu naškoditi, jer biaše sèrca premda divjega, nu ipak plemenitoga. Njojzi se děte dopade, i ona ga uze sa sobom daleko prěko slovačkih brěgovah, gdě ga ženi siromašnog jednog čobana izruči. Děte bi kèrstjeno i zadobi ime Mikula, Fatmeh pako životarila je gatanjem, i pozorno bdila nad životom branjenika svoga, koi joj sve više omili, tako, da je svu volju izgubila, da mu se osveti, pače odlučila, da ga otcu povrati.

Po drugih ciganih začula je Fatmeh ili Babuša — kako se je u Slovačkoj zvala — da je Ahmet-aga medjutim Begler-begom postao, i nagomilao si neizmèrno blago. Zato navali ona na Mikulu, da na jug otidje, i ona ga je na otom putovanju, premda od njega nevidjena, ipak brižno pratila. Vidili smo, kako ga je iz prětećе pogibelji izbavila.

Na putu prama Zlatai vidimo, kako velika družba napred stupa. Déve natovarene škrinjami zlata, nevěstinskim ruhom i dragim kamenjem; oholi konji, noseći prekrasno obučene konjike, a spréda prelěpi mladić, odeven u prebogatom, dragim kamenjem navezenom ugarskom odělu, zatim ženska, koprenom zastèrta, u prekrasnoj iztočnoj oděći. To je bio Mikula, kojega je otac medjutim umro, i svojemu sinu veliko blago ostavio, i Fatmeh-Babuša, maćuha mladića.

Sve bolje i bolje podticao je mladić sjajno nakićenog svog konja, i kada je

Digitized by Google

već brežuljak obišao, zapazi on vèrhunac zlatničke cèrkve, tada htède on u najvećem tèku poletèli, ali jednom — morade stati, jer se je obhod u bèlu obučenih dèvojakah približavao, za ovima slèdio je cèrno zastèrti lès, nošen od četiri muža, a za njim zgureni cigan, stari i sad već sasvim oslèpljeni pas, zatim sudac od Zlatne, inače nesmiljeni tvèrdica, nu sada gorko plačući otac.

Više nije Mikula vidio . . . On skoči s konja, pridruži se sudcu i idjaše š njim. Sva njegova pratnja slèdila ga je.

Nèkoliko nedèljah prije došastja Mikule udade Maricu otac njezin ugursuzu, imajućem novacah i mnogo zemaljah, a predzadnje nedèlje pokladah nadvlada jad njezino ogorčeno i ranjeno sèrce i donesè joj smèrt. — Tužne poklade!

Na čistu srèdu išo je cigan treći put za jednim lèsom, u kojem je sada Mikula, bogati sin Begler-bega, vèčni san snio. Cigan se nije više od groba maknuo, u kojem mu je mili gospodar počivao.

A Babuši nebiaše više ni traga ni glasa.

Poraz Turakah kod Dunaja.

(Iz ruskoga polag Mih. Danilevskoga).

Preveo B. Antolković.

Brodovi i šajke biahu gotove 29. rujna za prelaz, a fašine i šanci za predmostno učvèršćenje na desnoj obali, ladje pako biahu pripravne na mèstu naznačenom za prelaz vojske 15. vèrstih više našeg tabora. U taj isti dan, 29. najme poslè večerne svirbe (Zapfenstreich), izadje Markov na put sa 7500 naoružanih momakah. Njegovi šatori ostadoše razapeti u taboru Kutuzova, da tim prevari Turke o svom kretanju. Noćju Markov dodje u okolicu Petrošani zvanu, i bude izvèšten od svoga predvoja (Avant-garde), da je prevozno brodovlje zadèržano vètrom, i da zato nije prispèlo. I tako zalud čekavšem flotu prodje 30. rujan. Markov nije želio uzalud vrème potratiti, pa zato zapovèdi, da se u šajkah prevozi vojska. Pèrvi se noćju odpravi četnik Otroščenko sa četèrnajstim strèlačkim pukom, imajući zapovèd, da se podignu na desnoj obali dvè redute, pa da tajno sazna put k turskom taboru. Kozaci i strèlci prebrode Dunaj; a na brodovih koji suse opet vraćali, prevozila se je ostala vojska. Najposlè dodje čitavo brodovlje, i 1. listopada bi svèršen prelaz. Oba dana nije bilo ni jednog Turčina viděti. Markov, ostavivši četu trinajstog strèlačkog puka u redutah sa četiri lahka topa, izidje večerom na put sa četnikom Otroščenko-m uzduž Dunava, i stane tajno pet vèrstih od nepriateljskoga tabora. — Noć bez mèseca bi samo gdègdè razsvètljena zvèzdami.

Markov se pomakne zorom 2. listopada napred, prešavši tri vèrsti. Njegov predvoj susrètne do 2000 turskih konjanikah, koje junački potèra u bèg. Na to započnu topovi gruvati na desnoj obali Dunava. Turci nisu znali pravi položaj našeg kretanja, dèržali su Kozake za patrole. Turci se ohrabre te udare opet na Kozake i potèraju ih natrag do šupljeg kola (quarèe). Turci došavši do tuda, stanu u jedanput preplašeni, no za 2—3 minuta u najvećoj bèržini uzbijeni su natrag, i izvèstili su nalazeće se u taboru o predstojećoj pogibelji.

Kozaci i olviopolski konjanici progonili su neprijatelja. Pèšaci pako podvostruče korake i za kratko vrème ukažu se na brežuljcih turskoga tabora. Sad se po-

Digitized by Google

rodi veliki metež. Vojska, pisari vèrhovnog vezira, činovnici gradjanskog i vojenog zapovědničtva, tèrgovci, marketenderi, kuriri, svi se pomĕšaju i počmu bĕžati. — 12,000 ljudih se na jedanput razbĕži po svih putevih k Ruščuku i Razgradu na konjih, pĕške i bez pušakah. Po polju i vinogradih spasili su mnogi život. — Hrabrije, no u malom broju i neredniui četami udare opet na naše, nadajući se, da će nas uzbiti. Al jim sav napor biaše u zalud. Rusko konjaničtvo i pĕšačtvo stajaše već u srědini tabora, gdě su još Turci, no badava, puškarali. Strah i nenadanost, bèrzina i sèrdačnost naših vojnikah i kozakah, zatim bojno ustrojeno šuplje kolo, uništiše poslědnje slabo protivljenje. Bogati i raskošni tabor vèrhovnog vezira, osam topovah, sijaset bogato urešenog oružja i sva sprava topničtva bi prevežena; dève (kamehl), konji, robe istočne, hrana, 22 zastave i buzdovan janjičarskog age, sve to padne poběditeljem u ruke. Naš gubitak sastojaše samo iz 9 mèrtvih i 49 ranjenih. —

Markov zapovědi da topovi udare na vezirsku vojsku, koja je na lĕvoj obali Dunava upravo osvojila tvèrdjavu Kutuzova, odkud bi jasno viditi kretanje Markova. Kutuzov ih je gledao i šutio, dok Markov našu zastavu u vezirskom taboru nije razvio, no kako je kretanje bilo dovèršeno, nasmijà se, mahne kapom i poviče: hurra! koje tisućputih obnovi vojska. Svaki prosti vojnik vidio je nepregrĕčljivo uništenje neprijateljah i mudrost razboritog svog vodje. Juriš iz preda, s traga i iz krila učinjen pomete sasvim Turke, i da se uklone žestokoj vatri, povuku se natrag. I opet su jurišali proti Markovu, no neredno, budući nisu slušali zapovědi svojih glavarah. Još su vèrhovni veziri i paše zapovědali, no buduć ih nitko nije slušao, biaše sve u zalud. Glas glavarah nije bio slušan, baš kao ni glas mornara u vrĕme bure, kad žviždi vĕtar i puca grom. Turci padoše na kolĕna, i dignuvši ruke prama nebu vapili su: Allah! Allah! na što je u taboru nastala mèrtva tišina.

Kutuzov, da konačno uništi Turke, zapovědi postaviti na Dunaju 14. ladjah oboružanih topovim većeg kalibra, i postavi je na lĕvo krilo glavne čete, jednu vèrstu pred selom. Tamo načini redut sa 4 topa, 250 hvatih (ruskih) od turskih šanacah, te prelazi na brodovih, radi bližjeg obćenja s Markovom. No da još bolje poplaši vèrhovnog vezira, zapovědi Gamperu, načelniku motreće čete u Obilešti, preći Dunav, da osvoji Silistriju i Turtukaj i da pošalje na razne strane predstraže (Vorposten). Takova kretanja na lĕvom krilu izračunao je Kutuzov; vèrhovni pako vezir uteče se još poslĕdnjem srědstvu spasenja, budući je za svoju ohranu odabrao četu Izmajil-bega. Kutuzov zapovědi Zassu dobro motrit Izmajil-bega i pazit, da li se je k Ruščuku uputio, i da neprekidno ide za njim po desnoj obali Dunava, te da ga ni jedan čas nepusti s vida.

(Konac slĕdi).

Život i dĕla J. Kollára.

*Od ml. I. A. Bèrlića.**)

Žalostna vĕst raznila se je po našoj domovini, koja svakom iskrenom Slavenu duboku ranu zadaje. Probuditelj uzajemnosti slavjanske, divni pĕsnik Sláwy Dcere, spisatelj mudri starodavne Italie, Kollár je pokojni.

*) Stranom iz českoga časopisa „Vesna“, stranom iz govorah Mickiewiczevih prevedeno.

Google

Vrědno njegovo tělo već je odnešeno věčnomu opočinku, ali uspomena njegova i ime ostaje bezsmèrtno.

Uspomenu njegovu ćemo kratkim pogledom na njegov život ponoviti.

On je rodjen god. 1793, 29. sèrpnja u Mošovcih, u turčanskoj varmedji iz evangeličke porodice; otac mu se je zvao Mato, a mati Katarina Irendova. Pèrve školske godine probavio je u Kremnicah, poslě u Banskoj-Bistrici, a bogoslovne nauke dovèršio je u Požunu. Dovèršivši ote nauke otidje u Němačku na glasovito sveučilište u Jeni, gdě je slavne profesore Gablera, Ludena, Okena, Friesa, Danza, Reisingera, Eichstedta, Standa i. m. d. poldrugu godinu slušao. U Saskoj vidio je i spoznao mnoga slavenska, ali na po poněmčena sela, města i okoline, što njegovo od mladosti čisto slavensko sèrce još većim plamenom zanese. Ondě su iznikle i procvale Kollárove slavne pěsme, koje on věšto u svoju Sláwy Dceru sabrà.

Povrativši se iz osiromašenih slavenskih pokrajinah nad Salom u Magjarsku natrag, biaše u Bistrici g. 1819, 12. rujna posvećen i kao kapelan uz propovědnika Jana Molnara u peštanskoj evangeličkoj slavensko-němačkoj cèrkvi naměšten. Poslě Molnarove smèrti zauzme on njegovo město, a god. 1849. naimenuje ga c. k. popečiteljstvo profesorom slavenske starodavnosti na sveučilištu Bečkom, gdě je 24. sěčnja $^1/_2$6 u jutru, odkako je 11 danah bolovao, u gospodu preminuo. Na taj dan bio je Kollár 59 god. 5 měs. i 26 danah star.

Bolest, na kojoj je umro, ukazala se je najprie 13. sěčnja. Stupivši u kollegium, htěo je nastaviti svoja predavanja, ali već poslě několiko rěčih ustane i kaže: „Gospodo moja! ja nisam u stanju dalje predavati —“ i odpusti kollegium. Strašna ga je groznica popala i on legne u ložnicu — da više nikad neustane. U petak 23. p. m. na večer, pustio se je malo podići i reče: „Da još poslědnji put ustanem i vidim božji svět!“ Pa onda opet leže spavati. I sama smèrt bila mu je pokojna; u subotu rano stala je kišica rositi, kao da sama narav za njim plače; mirno i pokojno je usnuo — na věke.

U poneděljak 26. u 4 sata po podne, poslě kad je nad njim govor dèržan od g. Porubskoga i kad je češki sbor kratke něke pěsme odpěvao, ponesu mèrtvaca uz pratnju skoro sviuh bečkih Slavenah kroz ugarsku ulicu i liniu Markovu na groblje sv. Marka. Nad grobom, oko koga je mnogo žalostnikah stajalo, pěvao je opet krasni češki sbor několiko pěsamah. Duboko ganut razišao se je sprovod, pokopavši veleumnoga muža slavenskog. Lahka mu zemljica! Pokojnik je ostavio tugujuću udovicu Vilhelminu Friderику, kćer evan. propovědnika I. Fr. Schmidla u Jeni, i jednu kćer od 16 god. imenom Ludmila.

Na uspomenu Kollárovu izradit će kolajnik Sajdan, kolajnu sa pravim oblikom njegovim i sa slaveno-češkim opisom; a slikar bečki Gaser sgotovit će dopèrsnu sliku pokojnika, kako ju je sa mèrtvaca snimio.

Osim mnogih raznih članakah najznamenitia su Kollárova děla slědeća:

„Basně Jana Kollára.“ U Pragu 1821.

Drugo izdanje istih basnah pod naslovom: Sláwy Dcera u 3 pěvanja. To su narodni soneti, iz pèrvašnjih basnah umnoženi na 150. U Budimu 1824.

Treće izdanje pod naslovom: Sláwy dcera, lyricko-epická báseň“ u 5 pěvanja. Podpuno izdanje u $10^1/_2$ tabakah. U Pešti 1832.

Digitized by Google

K tomu: „Vyklad čili přimětki a visvětlivky ku Sláwy Dcere," sa obrazima, i zemljovidima i pridavkom malenih pěsamah raznoga sadèržaja. Str. 530. u vel. 8ni. U Pešti 1832.

„Četvrté vydáni." U Budimu 1845. Dio I. sa 622 soneti; dio II. 58. str. Bez razjasnenja.

(Někoji su soneti prevedeni u němački, englezki, poljski, ruski, i jedan na francezki jezik.)

„Čitanka" ili knjiga za čitanje u školama po slavenskim městima i selima. Str. 231. U Budimu 1825. — Drugo izdanje 1844.

„Imenoslov" ili slovnik osobnih imenah, sabran i umnožen po J. Kolláru. U Budimu 1828.

„Rozpravy o jmenách, počátkách i starožitnostech národu slávského a jeho kmenů." U Budimu 1930. Str. 12. i 396.

„Národnie zpiewanky, čili písně světské Slovaků v Uhrach jak pospolitého lidu tak i vyšších stavů, sebrané od mnohých, v pořádek uvedené, vysvětlenimi opatřené a vydaná od Jana Kollára." U Budimu. Dio I. 1834. Str, 454. Dio II. 1835. Str. 566.

„Uiber die literarische Wechselseitigkeit zwischen den verschiedenen Stämmen und Mundarten der slavischen Nation." U Pešti str. 132. 1837.

„Sláva bohyně a původ jména Slávův čili Slavjanů, v listech k velect. přiteli P. Jos. Šafaříkovi. S přídavky srovnalost indického a slávského života, řeči a bájesloví ukazujícími." U Pešti 1939. str. 363.

„Cestopis obsahující cestu do Horní Italie a odtud přes Tyrolsko a Bavorsko, se zvláštním ohledem na slavjanské živly, g. 1841 konanou a sepsanou od J. Kollára. S vyobrazeními a přílohami, též i se slovníkem slavjanských umělcův všech kmenův od nejstarších časův k nynějšímu věku s krátkým životopisem a udáním znamenitějších, zvlaště národnich výtvarů." U Pešti 1843. str. 363

„Nedělní, svátečni i příležitostné kázně a řeči." U Pešti. Dio I. 1831. Str. 8 i 635. Dio II. U Budimu 1844. Str. 6 i 836.

Dva su děla Kollárova ostala nesgotovljena: „Staroitalia slavjanská" koja se u c. k. dèržavnoj tisharni štampa i „O bozich Retranských" koje dělo baš sasvim dogotovljeno nije.

Vrědno je, da se ovdě napomene, što Adam Mickievič o ovom slavnom mužu u svom govoru dèržanom 27. prosinca 1842. u Parizu u Collége de France reče:

„Česi, koji su na sve prošlo zaboravili i samo dobru budućnost žele, imaju několiko slavnih pěsnikah. Ali medju svima najslavnii i najplemenitii je Kollár, rodom Slovak.

Vèrlo je težko, i tako rekuć, nije moguće, da svět sve ono dokuči i oseća što se uzvišenoga i pěsničkoga u pěsmama Kollárovima nalazi. Englezi su mnoge njegove sonete preveli u svoj jezik; mnogi su se trudili njegova děla, što se literature tiče, razjasniti; zdravo su ga kudili i zdravo su ga falili, bez da su mogli duh Kollárov shvatiti. Ovo je novi lik (typus, forma) u današnoj literaturi. On neima otačbine, Česi su ga sasvim prisvojili; premda je rodjen Slovak t. j. Slavjanin. On

Digitized by Google

stanuje u Magjarskoj, gdě od Magjarah progonjen slabo stoji sa Slavjani u savezu. Poljaci ga nečitaju, a Rusi ga i nepoznaju.*) Poslě, kad je zapadno i južno Slavjanstvo proputovao, ostavi spomen svoga puta u knjizi: „Slavy Dcera“ t. j. Slavska kći, ili kći slave ili dike. Ova je knjiga něšto osobitoga; sastavljena je iz 600 sonetah. Kad je opěvao vitezove Slavjanstva i sve pripovědio, što se pěsničkoga u spomenu različitih městah Češke i Poljske nalazi, sastavio je Kollár iz svojih sonetah cělost, koja je, što se i iste znanosti tiče, od velike cěne. Soneti mnogo imaju Petrarkinog ukusa i sěćaju u obće na talianske pěsnike; Kollárova ljuba sve se više i više idealizira i najposlě se sasvim pretvori u pěsnički uzor, u sliku sladke domovine. Njegova ljuba, Laura, koju opěva, koju oplakuje, za kojom čezne, jest Slavjanstvo. Jako bi se čověk prevario, kad bi mislio, da je to samo pěsnička igra: Kollár je u istinu tako mislio; on putuje, da znamenitosti ogleda, da se upozna sa učenim Slavjanima i da probudi u njima iskru jedne domovine; on těši i obodruje svoju braću, koja pod turskim, němačkim i magjarskim jarmom stenju. Ota je njegova knjiga skroz i skroz domoljubna! U jednom sonetu kaže: da samo tri dana u godini sa molitvom i postom u miru provodi; pèrvi je nesrětni Vidov dan, na kome su Sèrbi na polju Kosovom svoju slobodu izgubili, drugi je, kad su Česi na bělој hori potučeni bili, a treći, na kome je bitka Macijovicka bila, gdě je Kościuszko sa konja padajući izkliknuo: „Finis Poloniae!“

Nisu te rěči prazna pěsnička misao, Kollár je u istinu uvěk plakao, kad bi o nesrěći Čehah, Poljakah i Sèrbah govorio; sve ote narode on u svome sèrcu nosi, sve ih jednako ljubi; štogod mu drago pomislio, uvěk mu je cělo Slavjanstvo pred očima bilo. Otaj mu se je narod činio, kao mirovna rěka, koja polahko ali snažno napred k svome cilju teče; pa ako su mu brěgovi u putu, a on se skrivuda u ravnicu i jake je oplodi; dočim drugi narodi, bèrzom tečaju rěkah priliče, koji poslě mnoge lake i buke za sobom puste razvaline i nuždu ostavljaju. Udes Slavjanstva oplakujuć, groznim lelekom jauče:

„Bože! Bože! koj si dobro mnio
S narodima cělog ovog světa,
Zar nikada neće doći, koj' bi
Slavjanima pravdu učinio?
Oj ti sudče nad svim sudiama!
Molim: što je narod moj skrivio? —
Krivda mu se, vel'ka krivda čini.“

Poslědnji stih „Krivda mu se, velika krivda čini.“ postao je poslovicom pod Karpatima. Pa onda pita pěsnik Boga: tko je više kriv, i tko više grěši, dali onaj koj pati, ili onaj, koj patnje prouzrokuje? jer někakav krivac mora biti, gdě je tako obćenita i velika bol.

Kolláru je pošlo za rukom svoje idealne pěsme skoro dramatičkima učiniti. Inostranac nemože lahko dokučiti, kako se može narodnost u slici jedne osobe opěvati, a ipak je to često običaj i u Čeha i u Poljaka. Poljski pěsnici predstavljaju narodnost u slici muža, a Česi u slici žene.

Knjiga njegovih sonetah razděljena je na pet stranah, koja se svaka po imen

*) To je možebit prie bilo, ali sada je slavni Kollár kod svih Slavjanah dobro poznat. *Ured.*

Digitized by Google

rěke naziva. Pèrve tri strane su kao razne okoline na Elbi, Dunavu i Sali, koje on pěsnički opěva; a četvèrta i peta strana već je izmišljeni svět Lete i Aherona; on je iz njih ovdě raj i pakao načinio. U raju sakuplja sve one, koje on misli, da su Slavjanstvu koristili; u njem vidimo vladaoce, junake, učene i književnike iz svakog slavjanskog plemena: u nutri je car Pavao i kralj Kažimir, carica Katarina i kraljica Jadviga, Suvarov i Kościuszko, poljski i ruski pěsnici, češki filologi i slěpci sèrbski. U pakao stavlja Slavjanstvo mèrzeće Němce i Magjare i sve one, koje on za dušmane Slavjanstva i za izdajice smatra. Osobito nemože dušmanima oprostiti, što su pokvarili slavjanske uspomene i pisma. S toga proklinje Franceze, jer su prouzrokovali požar Moskve. Starine naimarstva i jezika, cèrkve, knjige, stari pergameni uznemiruju osobito njegovo za starodavnosti zanzeto sèrce; rado bi on slavjansku prošastnost sačuvao, njoj materialnu silu dao i tako ju zaklonio od udaracah budućnosti; jer vidi, sve ono, što je okružuje i što se njoj približuje, da je dušmansko. Ote mu misli često sèrčanost oduzimaju i u dvoumnost ga vode; ali se opet dosěti, u mislima se razabere: da bi materialna sila mogla Europu uzdèržati i nesrětno pleme podpomoći. Pa onda govori Slavjanima: „Nazivaju vas golubovima“ (Turci tako zovu Slavjane) „zašto se tako nepazite, zašto se tako neljubite, kao golubovi?.... Slavjani! razkomadani narode! sklopi svoje sile!.... Slavjani! silni narode, gori je tvoj mukli i tmasti život od iste smèrti.“

U drugoj pěsmi kaže:

„Da bi bila razna slavjanska koléna ono, što je zlato, srebro i gvoždje, Iz njih bi salio Rusu; Rusija bi glava bila, Poljska pèrsa, Češka bi sačinjavala ramena, Sèrbljи noge, a ostala mala plemena salio bi za štit. Pred takovim ogromnim oriašom morala bi Europa kleknuti.“ — itd.

Evo vidimo, kako je još onda Mickiević u Parizu našeg slavnog Kollára zasluge cěnio i u zvězde kovao. Pa togo slavnoga muža, koga je cěla Euroga za takvoga priznala, njega više nije, on je pokojni. Što je Slavjanstvo na njemu izgubilo, to mi Slavjani najbolje znamo — jad nam grudi stěže; živo sèrce hoće da u pravom Slavjaninu pukne od žalosti, jer najsvětlija naših zvězdah potamnila je, a mi nemožemo drugo da kažemo, nego samo: „Věčna mu pamet!“

Naricanje za J. Kollárom.

*Od ml. I. A. Bèrlića.**)

Pod lipkau mne take pochowejte,
Aneb na hrob, misto mramoru
Slawostrom ten nasaditi dejte.
Slávi Dcera.

Kuku nama! divni soko
nam odleti:
Probuditelj uzajmnosti
Slavijanske!

Divni pěsnik naših ćutih,
Slávi Dcere!
Věrsni Slavjan oglašeni
na sve strane.

---

*) Otu pěsmu složio je sasvim u narodnom duhu i po priměru lěpe pěsme pokajnice iz slavno poznatog *Gorskog Věnca*, naš domoljub g. I. A. B. mladji, koga isto tako kao revna dva druga njegova, najme Ognj. Bartulića i B. Antolkovića radostno na polju književnosti naše pozdravljamo kao novo pristupivše mlade i krěpke borce, o kojima ni nedvojimo, da će odsele vazda věrno na književnom polju uztrajati i tamo sa ostalom bratjom složno oko toga nastojati: [illegible] Uredn.

Kuda si nam uletila,
naša zvězdo?
Od bratskoga jata tvoga,
mudra glavo!
Što je tebi dodijalo
među braćom?
Naši jadi i žalosti?
Jao nama!
Naše sunce potamnjeno,
Naše sunce!
Naše rane bez prebola,
Rano ljuta!
I danico světla naš,
Književniče!
Kom' si pero ostavio,
Bistri ume?
Da opiše děla tvoja,
Naša diko!
Da nastavi děla tvoja,
vèrsna glavo?
E prezgodna glava běše
naš Kollaru!
U světu mu para nebi! —
Kuku lele!
Sto věkovah on proživi
u jednome,
Sto věkovah potamnjenih
razsvětli nam!
Što će slavna Slávi Dcera
sad bez njega?
I uzajmnost Slavijanska,
bez sokola?
Kud' će dospět Italia
starodavna?
Bez svojega stvoritelja,
Slavska sina!
Jao nama, kuku braćo,
Slavski sini!
Kollára nam našeg neima! —
Pokojni je!
Tatra nam ga porodila;
Slavna Tatro!
Slavjanima poklonila
svim ukupno.
Pa kud si nam sad dospio?
Kuku nama!
Što ostavi svoju braću
bez pomoći!
Divno li je tebi sada,
mili otče!
Al' su nama gèrdni jadi
dodijali!
Sèrce puca Slavjanima
sve za tobom!
Zvězde naše nama neima,
Ján Kollára!
Nebesa nam ga ukrala,
za uvěke!
Ostala mu u Slavjanah
věčnja pamet!

Prosjak i njegova kći.

(Iz sbirke narodnih pripověstih).

Od M. Stojanovića.

Što tko ljubi neka i uzima.
Narodna poslovica.

Někog je odredilo nebo na ovo, drugog na ono. Jedan čověk nosi u ruci štap vojvodski, drugi šibiku kraljevsku, a najposlě opet drugi mora nositi palicu prosjačku.

Tako je i stari Dujan proseći od vratah do vratah i pěvajući uz gusle živo-tario. Něšto od milostinje, něšto od onog uzdèržavao se, što je njegova jedinica, Jagoda, děvojčica od 15—16 godinah, izradila preljom i iglicom; i da on nije imao još četvero druge drobne děčice, osim Jagodice svoje, nebi njegova kćerka Jaga bila nipošto dopustila, da on prosi, ali nužda menja kožu na čelu.

Jednom prodje stari Dujan na ruci svoga nejačkoga sinka pored palače jed-nog vèrlo bogatog i sasma šaljivog kneza.

Baš je plandovao mladi knez sa někojimi svojih prijateljah pred dvorom. Došo je prie nèkoliko danah sa dugog putovanja po světu. Mladi knez nikome nije pro-

Digitized by Google

stio, kog je samo vidio, nego je sa svakim vetrenjasto provodio svoje šale. Tako i sad, kad je smotrio starog prosjaka, obustavi ga i upita: „Hej starče! stani malko. Nećeš od danas više prositi. Idi kući i poslě tri dana doći ćeš amo k meni i dat ćeš mi podpuni dobar odgovor na zagonetku, koju ću ti sad zadati. Ako mi doneseš dobar odgovor, blago tebi; ako li ne, a ti strepti preda mnom; pasti će ti sěda sa ramenah glava. — Zagonetka je ova: Tri hrane i providjaju jelom i pitjem njih devet, a devet nisu u stanju hraniti tri, prem ako su svi jednaki, svi vèrstnjaci kao i lenjaci. Sad hajd odlazi starče! i nastoj razrěšiti ovu zagonetku; ili će zlo biti s tobom!“ Prosjak Dujan bio je uvěk srěd svoga siromaštva vedra čela, zadovoljna sèrca. Ali sad mu je mladi knez oběsio o vrat težku brigu. Tèro si je siromak starac glavu svakojako; nu nije nikako mogo naći zagonetki niti početka ni kraja.

Zamišljen turoban i poplašen dodje kući. Kćerka njegova mila Jaga izidje mu na sukob kao navadno i veoma se začudi i prisenati, kad je vidila žalost svoga ćaćke. Taki ona upita brižno: „Što je tebi ćaćko? te si tako tužan, kano da si glavom dužan, il' kano da si dobio batinah? — Da možebit bolestan nisi?

„Nisam, děte, bolestan, niti sam dobio batinah“ — odgovori starac — „ali mi se nemože na ino, nego tugovati, pao bo sam po mojoj zloj sreći u gospodske ruke, pa mi je palo na um ono, što mi je još moj pokojni děd — Bog mu bio dobar duši! — kazivao govoreći: Sinko! težko onome bratu, koga svinje kolju ili gospoda late progoniti!“

„A kako si ti dospio,“ upita Jaga, „sa gospodom boraviti i š njima trešnje jesti?“

„Nepitaj opet“ — odgovori starac — „nepitaj, pomoč mi nemožeš!“

„Možebit da bi mogla děliti s tobom tugu, ako ništa drugo!“ reče sad Jaga otèrvši suze pregačom.

„Opazio me,“ — nastavi starac, — „mladi knez prolazećeg pored palače!“ I sad izkaže prosjak rěč po rěč sve što se dogodilo i najposlě zaglavi svoj govor žalostnim i sèrditim glasom: „Eto moja Jago! sada sudi, nije li me, niti kriva niti dužna, prava pravcata našla smutnja, našla nevidovna napast?“

„Ha, ha, ha!“ nasmije se veselo Jagoda „to je ćaćko šala, ja sam čula istu zagonetku davno na prelu. Budi miran, to su trice!“

„Što?“ — upita prosjak — „indi ti znadeš razrěšiti ovu zagonetku? — Naopako si se rodila i u sto zlih časah, moja Jago! Ja sam evo ostario, a ovakove vragometno čudne zagonetke nisam čuo! —“

„Tri hrane devet, a devet nemogu tri, prem ako su svi jednaki.“

„Tako mi je zagatao knez. — Jesil' ti to Jago dobro razuměla? —

„Jesam ćaćko! evo ću ti napraviti uzao maramici ručnoj po tvojoj navadi, da na putu do kneza nezaboraviš prekosutra odgovor, kog ću ti kazati.“

Treći dan spremi se starac, ode i dodje pred kneza. Knez vidivši ga pouzdana, upita smijući se: „Jesil' razrěšio moju zagonetku?“

„Jesam, vaša milost!“ odgovori starac; „nu ne ja, nego moja jedinica, kćerka Jaga, ona je pogodila: Tri prolětna měseca, najme: ožujak, travanj i svibanj kadri su ostalih devet měsecih hraniti, ako oni blagom kišom, i toplom rosicom, ugodnim zrakom, toplinom i prijatnim vrěmenom zimske i prolětne usěve postave na noge, okrěpe i učine snažnimi. Ako li ova tri izdadu, ako u njimi zagèržljave i zatepeni

Digitized by Google

budu usěvi kao pastorčad u opake maćuhe: onda devet ostalih měsecih nisu kadri popraviti ono, što je pološilo u ona tri. — To je, da tri mogu hraniti devet, a devet nemogu tri.“

„Dobro si odgovorio starče!“ reče knez. „Ali kad je tvoja kćerka tako oštroumna, sad ću se ja latiti š njom po boke, i vidit ćemo, u koliko je ona věšta, dosětljiva i oštroumna. Došavši doma kazat ćeš joj, da ona mora sutra amo doći k meni, i to: niti na kolim, niti na konju, niti pěšice; niti putem, niti stramputicom; niti gola, niti oděvena. Ako nebude kadra obslužiti moju zapověd, oštro ću kazniti nju i tebe. Sad odlazi, pa joj ovo kaži.“

„Tako ti je to — iz buvah u vaše!“ pomisli starac „to je zagonetka do vraga čudna. Jao meni i tebi Jagodo! —“

Pun tuge i jada dodje sad opet starac doma. Pripovědi sve potanko svojoj Jagodi, što se dogodilo i najposlě počme jadikovati bez kraja i konca.

Děvojka se malko sabrala, promislila, i počme tešiti svoga ćaku: „Neboj se ćako! doskočit ćemo i ovome zlu.“

„Děte! odgovori prosjak, nije moguće zadovoljiti kneževom zahtěvanju.“

„Jest ćako!“ reče Jaga, „istina, da će biti směšno pogledati mene onamo putujuću, ali, jerbo je knez udario u krupnu šalu i napast, kao kosa na brus, neka bude séčnja jagodah i svašta kao na poklade.“

Sutra dan porani Jaga, ohuče se u mrežu ribarsku tako, da niti je bila gola niti oděvena; usědne na jarca, kog su prokšena imali, zažvali i zauzda ga ličinom, pa hajda kolotoćinom, sad opet onom medjom na kolniku, kojom niti idu konji pod kolima niti točkovi, nego ruda.

Tkogod je živ vidio Jagodu onako oděvenu, jašeću jarca, stao je, pa gledao čuda nevidjena.

Děvojka je bila, moglo se pravo reći, odviše lěpa, i u onoj slici, u kojoj se onda pokazala, činilo se, kano da je ista lěpa božica Lada pobudalila, i došla opet na zemlju smutjivati mlade ljude. Tkogod ju je vidio, otvorio je širom oči. Tako je i kneza njezina lěpota od stasa i obraza na toliko očarala i zanělа, da je u isti čas, kad ju je smotrio, planuo žestokim ljubavi plamenom i odlučio nju imati za ženu ili nijednu drugu.

Što je knez mladi smislio, to je domalo učinio. Oženio se Jagodom, nego pod ovom pogodbom, da, ako bi se ona uměšala u njegove děržavne il sudbene poslove, mahom će ju protěrati od sebe.

Od njezine pako strane ustanovili su uvět i pogodbu, da, ako bi ona nesrećom danas sutra protěrana bila, može poněti iz kuće osim dva dobra konja i kočie još jednu stvar, koja joj bude najmilia i najdražja u kneževskom dvoru.

Tako je sklopljen ugovor i pri tom je ostalo.

Prošlo je bilo već někoje vrěme, kad jedan dan dodju dva prosjaka u kneževski dvor, jedan slěpac, a drugi kljast. Ovi su po onoj poslovici: Ako slěpac hromog nosi, oba dobro prodju, hodili po světu u družtvu. Slěpac je imao kobilu, a kljasti opet taljige i tako su drugovali. Dodju jedared u jedno selce na konak. Slěpčeva kobila bila je ždrebna i baš dogodi se, da je onda oždrěbila kad je noćom slěpac kruto spavao a kljasti slučajno bdio. Jutrom probudi kljasti svoga druga slěpca i

Digitized by Google

veselo mu počme pripovědati: „Druže! znaš li što nova: — Oždrěbile moje taljige mužko ždrěbe kao zlatnu jabuku. Sad dakle imam i ja konja!“ — „Idi ludjače!“ odgovori slěpac „gdě si ti još ikada čuo, da su taljige ili najlěpša kola oždrěbila? To je ždrěbe oždrěbila moja kobila.“

„Nije!“ — „Jest!“ — „Nije!“ — „Jest!“— počeli su i jedan i drugi kričati, pravdati se i svadjati, pa najposlě se počupaju. —

Dodje do parnice. Nu nijedan sudac nije mogo kljastog prosjaka o tom ubavěstiti, da njegove taljige něsu oždrěbile.

Sad su došli oni knezu sa istom parnicom. Knez se nije kod kuće desio, nego njegova gospoja Jagoda.

Čuvši ona od svoga vratara ovu čudnovatu parnicu, poželi prošalit se sa prosjacima i dade ih dovesti preda se.

„Šta imate medju sobom,“ upita ih. „Njihova světlosti!“ odgovori kljasti, „ovako i onako“ — pripovědi dogodjaj, kako su njegove taljige oždrěbile i kako je on to svojima očima vidio. i t. d. „Dobro dragi!“ reče kneginja „moj muž nije doma, otišo je u polje. Tamo smo posějali prosa, pa su se navadile žabe pasti žito, i skoro što nisu cěli usěv utamanile i opasle. Moj muž je napravio mnoge puške od bazobine, i nabivši ih pepelom i bobom čini pokušenje te potuče žabe iz pušakah, da nam nečine kvara.“

„Světlosti! reče sad kljasti, nepasu žabe žita, nepuca se brez baruta!“

„Tako je, moj prosjače! nemoguće je takodjer, da bi tvoje taljige oždrěbile, kako ti ludo tvèrdiš.“

Jedva što je knjeginja ovo izustila, stupi medju njih knez i taki se osěče na knjeginju, što se usudila měšati se u njegove sudbene poslove, i odmah joj kaže, da će ju sutra protěrati.

Isti onaj dan morade se knjeginja Jaga pripraviti za putovanje i odlazak iz dvora. To je ona taki učinila, i prie nego je legla spavati, dobije někako priliku obendjelučiti knezu vino, koje je pio pri večeri.

To je bio uzrok što je knez istu noć spavao kao u mèrtvilu. Ona zorom podrani, i pomoćju službenikah utèrpa spavajućeg kneza u kočiu, u kojoj je morala ići po světu i nikad se više nepovratiti.

Ode kočia, — sve se za njom pušilo od praha.

Poslě kad su već dutje vrěmena vozili se, probudi se napokon knez i začudi se, kad opazi da je u kočii, pa zapita:

„Kuda se mi vozimo, Jago?“

„Ja sam protěrana“ odgovori ona „idem po světu!—“ „Nek je to,“ odgovori opet knez „ali šta ću ja s tobom?“ „Dragi moj!“ reče sad Jaga „nesěćaš li se više one pogodbe, koju smo sklopili, kad smo se uzeli; najme: ako bi me kadgod protěrao od sebe, da će mi biti slobodno pri polazku iz tvoga dvora poněti sa sobom jednu najmilu i meni najdražju stvar?“

„Tako jest!“ reče knez.

„Polag toga“ nastavi Jaga „ja sam uzela tebe sa sobom, jerbo ti si mi u tvom dvoru najmilia stvar.“

„Jeli to prava istina, Jagice?“ upita knez prijatno, poslě se izpravio u kočii,

Digitized by Google

„Jest mili, medeni moj muže!“ odgovori ona još umiljatije.
„Kad je indi tome tako,“ reče knez „hej kočiaše, vozi nas natrag kući.“
Što tko ljubi, neka neizgubi.

Narodne poslovice illirske.

Ako je daleko Bagdat, blizu je lakat.
Ako gosti nebudu běsní neće jim kuća biti těsna.
Ako se nenakusa, nenaliza.
Ako si gladan, gladi muhu po tèrbuhu nek ti pitu skuva.
Ako se neosveti, neposveti.
Ako nemiriši, a ono barem nesmèrdi.
Ako nije lěpo, nije ni skupo.
Aša konja jaša.
Alia i Balia dva su brata.
Ako mogu hoću, ako nemogu neću.

Slavjanske věsti.

— G. Scalari, upravitelj ovdašnje opere, javlja občinstvu, da je orkestar na novo ustrojen, i kao što se pristoji, popunjen, i da se je pobrinuo, da za poveće opere, koje želi predstavljati kroz dojduću korizmu na ovdašnjem kazalištu, dobije osim sadanjeg osoblja tekodjer još jednoga vèrstnoga pèrvoga *tenora*, jednu vèrstnu *pěvačicu*, i jednoga valjanoga pèrvoga *baritona*, koji će — kako se ufa — moći podpuno zadovoljiti našem občinstvu. — Vederemo!

U Pragu izlazit će na skoro u českom jeziku novi pedagogički časopis pod naslovom: *škola, časopis učitelům na školách obecných, hlavních a nižších realních.* Taj list će uredjivati četiri urednika.

— Kip Gjure Poděbrada dovezen je ovih danah u Prag. Svi, koji su taj kip viděli, jednoglasno tvèrde, da je jedan izmedju najizvèrstniih noviih proizvodah glasovitog kipara Švantalera.

Smèsice.

— Na ples u carskom dvoru bečkom 18. Sěčnja t. g. obdèržavan došli su magjari većom stranom narodno oděveni. *Narodno!* — kod ove rěči sěćamo se surkah i cèrvenkapah, koje smo někada nosili, dok su — one štogod nosile; sada, pošto jih je većom stranom ponestalo, opominjemo naše družtvo za starine i pověstnicu, da gdèkoje zemljake pozove, nebiili narodnu někadašnju oděću svoju poklonili u museum za sbirku starinah? Mloge takove surke i cèrvenkape znale bi mnogo toga i povědati; svakako su dakle zanimive za pověstnicu

Bibliografia.

Česka.

— *Časopis českeho museum*, 1851. Svazek 4 Velky 8.

— *Všeslovanské počátečni čtení.* Vydal Fr. L. Čelakovsky. Částka druha. Z pisemnictví ruského. V Praze. Tiskem c. kr. dvorni knihtiskárny Synův Boh. Haase 1852. str. 240 Velky 8.

Poljaka.

— *Konrad Wallenrod i Grašyna* illustrowany i wydany z przekładem francuskim i angielskim przez I. Tysiewicza. W. Paryžu. 1852

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznaćenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 8. U Četvèrtak 19. Veljače 1852. **Tečaj I.**

Moje gusle.

Od M. Bana.

Na vèrh gore gděno vile
Samo hode,
Uzrasto je lovor pokraj
Vračne vode.

Vila lovor uzgojila
Pak ubrala,
I od njega moje gusle
Iztěsala.

Njih je bělim rukam svojim
Ugladila,
Pa previenim zrakom sunca
Pozlatila.

Bič tanašnjih svojih vlasih
Jest preprela,
Ter na gusle strune mi je
Zlatne spęla.

I gusle je i strune mi
Svojim vila
Svud okolo uzdasima
Obtočila.

Da kad strune te po zraku
Uzdaraju,
Sladak njeni uzdisaji
Glas izdaju.

Istina je pripovědka,
Maro mila! —
Od tebe mi gusle — Ti si
Moja vila.

Bunjevka.

Od B. Atanackovića.

I.

Tamo gdě se vojvodstvo s magjarskom graniči, leži jedna ubava varošica koja se zove Baja.

Prie petdeset godinah Baja biaše čisto sèrbsko i bunjevačko město.

Današnjim danom Sèrbah neima više od několiko stotinah; Bunjevacah ima oko pet hiljadah; — dva kraja varoši, u kojima Bunjevci žive, zovu se „Pisak i Salaši.“

Digitized by Google

Biaše u nedělju poslě podne.

Sav svět běše na ulicama. — Pred domovima pod ladom od bagrena šetahu se u krugovima ljudi, žene, momci i děvojke.

Gděkoji šetahu se po ulicama, i pěvahu različite narodne pěsme.

Drugi se pratiše sa gajdama i tamburama ... Veseo svět, veseli ljudi!

Pred jednim domom u ladu od dva bagrena sědjaše jedna lěpa děvojčica, zamišljena, sětna i nevesela.

Oči je k zemlji spustila, u ruci je imala lěp cvět — žuti šeboj, i š njim se igrala.

Tako je to dugo trajalo, děvojčica biaše uvěk sama, jednako u svoje misli zadubljena, pogděkoji put tihi uzdisaj poukrade se iz njenih pèrsiu.

„Hvaljen Isus, Ljubo!“

Děvojčica se tèrgne na ove rěči, kojima je běše pozdravila jedna mlada žena.

„Amin uvěk!“ Odgovori joj poslě.

„Ljubo“ — reče děvojčici mlada, posadivši se na klupu do nje — „ja sam došla za ono, što smo divanili u nedělju; ja sam ti opet doněla od Jakova pozdravljenje, da mu pošalješ svoju maramu, ako hoćeš poći za njega.“

Děvojčica uzdahne; poslě žalostno odgovori:

„Mani me se snaho, već si mi dosadila s tom porukom.“

„Za ime Isusovo, děvojko, što budališ kad nisi budala, daj svoju maramu da nosim Jakovu — ako danas daš maramu, sutra ti jabuka nefali. — Ljubo, ja sam žena koja neuměm lagati, ali duše mi, ja lěpše jabuke nisam vidila nego što je pripravio Jakov za tebe, pa mi je pokazao šestnaest novih dukatah, što će doněti na križ u jabuci.“

Děvojčica ništa neodgovori, a mlada, vidivši to, produži:

„Ja znam kako će Jakov darivati svoju děvojku, nijedan momak na Pisku i Salašu to neima, što će on svojoj děvojci dati — on neće čekati ni ugovora, već će odmah doněti dva bureta rujnoga vina, svome tastu dat će dolamu i čakšire od plavetne čohe, svome šuru čizme i srebèrne mamuze, svima snahama od tri koléna papuče, čarape i svilene marame, a nevěsti će dati nov novcat ubradač od suvoga zlata, svilen pèrsluk sa srebèrnim pucadima, suknju i pregaču od pripredene svile — ta Jakov je gazdinsko děte, davno nije bilo u Salašima takog pouzdanog momka, a tebe hoće da uzme, daj da mu nosim tvoju maramu.“

„Snaho moja, zar ti neznaš da nije blago ni srebro ni zlato?“ — Odgovori děvojčica tužnim glasom.

„Da bogme Ljubo, ali jeste blago, što je sèrcu drago, a Jakov je lěp i pouzdan momak; takav momak je uvěk drag sèrcu děvojačkom.“

„Ljubo! —“ produži opet mlada poslě malo ćutenja vidivši, da se děvojka neda nagovoriti — „ti ćeš se kajati, što me nisi poslušala.“

„Nikada, snaho.“

„Kad čuju momci, da si ti Jakovu dala korpu, nijedan te više neće htěti ni pogledati; ako ti Jakova odbiješ, nikad nećeš naći jarana u cěloj Baji.“

„Ni neću.“

Mlada, vidivši da ništa nemože učiniti, ustane sèrdito s klupe.

„Nemoj se sèrditi snaho!“

„Kako se nebi sèrdila, takav momak, kao što je Jakov, da dobije korpu! —

a on tebe tako begeniše, kako te nikad niko neće begenisati! pa bar da mi kažeš zašto nemože ništa biti? —“

„Ono biva, što je sudjeno!“ odgovori dèvojčica uzdišući i svoju snahu za ruku uhvati.

U taj mah naglo dotèrče dva konja u kolima upregnuta. Konje je gonilo jedno momče od prilike od 15 godinah.

Došavši prema domu, pred kojim je sèdila Ljuba sa svojom snahom, momče zaustavi konje pa poviče:

„Pomozi Bog, sestro!“

„Bog te pomogao!“ odgovore obadvè ženske u jedan mah.

„Gdè je dom staroga Joze P...ća?“ zapita momče.

„Ovo je!“ odgovori Ljuba, pokazivajući dom, pred kojim je sèdila.

„Da nisi ti njegova kći Ljuba?“

„Jesam.“

Momče skoči s kola, pridje k ženskama, uhvati Ljubu za ruku i povede je na stranu jedno dva tri koraka.

Poslè odkopči svoj pèrsluk, izvadi iz nèdarah jednu artiju, iz koje izmota jedan zlatan pèrsten.

„Poznaješ li ti ovu burmu?“

„Poznajem.“ — Odgovori dèvojka zarumenivši do ušijuh.

„Čija je?“

„To je burma Miloša K....?

„Dobro, ti si koju tražim“ — reče momče, poslè toga pristupi bliže dèvojci pa joj nešto na uvo prišaptne.

Dèvojka cikne, poslè uzdèrkće kao da je groznica hvata, obadvèma rukama stisne svoje pèrsi, a lice joj preblèdi kao u mèrtvaca.

Njena snaha pritèrči da je prihvati, i zapita šta joj je.

„Idi, idi bèrzo ... po Jakova, neka dodje sa svojom jabukom ... još danas ... ali danas ili nikada!...“

Mlada je čudno pogleda.

„Idi, traži Jakova, ma gdè bio, neka danas dodje, ako danas nedodje, neka nedolazi nikada!...“

I poslè ovih rèčih još nèšto tiho rekavši momčetu, jedva se dotura do klupe, na koju padne kao bez duše, i na oči joj udare plahe suze.

II.

„Čičo, ja sam poslala svoju maramu Jakovu, danas će doći Jakov s jabukom da me prosi“ — govoraše Ljuba svome starome otcu, kad je poslè mnoga plača i jadikovanja stegla svoje sèrce i u sobu ušla.

„O dèvico Mario!“ — vikne njena mati čuvši ovo. „Pa zašto nereče ti to prie, da se pripravimo za doček.“

I poslè ovih rèčih, nedočekavši ni odgovora, užuri se, otvori jedan, drugi sanduk, podje ovamo onamo, dèrž ovo ono, kako okretna biaše, za malo ti ona postavi tèrpezu bèlim ćerćeliskim čaršavom, metne pečene kolače i rujno vino na tèrpezu.

Izmedju toga Joso uzme za ruku svoju kćer i izvede je u avliu.

Digitized by Google

„Děte moje“ — govoraše joj — „ti si poslala momku svoju maramu a oči su ti suzne — šta je tebi kćeri moja?“

„Ništa babo!“

„Nemoj kriti od mene, kćeri moja, ako ti nebegenišeš momka, nego si mu poslala maramu što je rodbina napala na tebe, i što je momak bogat, onda neprimaj jabuke, jer ćeš nesrětna biti — od blaga neima koristi, kad sèrce neima svoje drago.“

„Ja to znam babo!“ odgovori děvojka u suzama gušeći se.

„Dobro děte moje, ako je tvoja volja, i ako je sudjeno, a ono neka bude, ja neću protiv tvoje volje; — ali se dobro razmisli moja kćeri, ti nisi na odmet tvome babi.“

I poslě ovih rěčih, poljubivši svoje děte, udje u sobu.

U tome se sumračak spusti, tèrpeza biaše gotova za prosioce, koi dodjoše poslě pol sata od prilike.

Jakov, njegov otac i stric sa snahom Ljubinom, po kojoj je děvojka poslala maramu mladoženji.

Svi bijahu obučeni u svečano ruvo; ušavši u sobu, starac napred a ostali za njim redom, novi svekar u město običnog „Hvaljen Isus“ progovori:

„Od nas vam dobra volja priatelji, koi ste rodili i za udadbu odranili lěpu děvojku.“

„Od nas vam još bolja — vama, koi dodjoste do nas i koi se kažete da ste naši priatelji“ — odgovori Ljubin otac. — „Ako ste priateljski došli, koje nam dobro nosite?“

„Nosimo vam mir i sreću u dom svi od sèrca vama svima, a naš momak vašoj děvojci zlaćenu jabuku.“

I poslě ovih rěčih stari posědaše okolo tèrpeze, a momak izvadi svilenu maramu, u kojoj biaše velika lěpa jabuka i u jabuci zadiveno na križ šestnaest dukatah. Metnuvši ovu jabuku na tèrpezu, momkov otac progovori:

„Naš momak daje zlačenu jabuku i s jabukom svoje sèrce vašoj děvojci, ako ste vi tomu voljni, i ako je vašoj děvojci pravo, neka primi jabuku i neka bude naša pred Bogom i pred světom.“

Kad ovo izgovori Jakovljev otac, děvojačka majka izidje iz sobe, i malo poslě udje opet vodeći sa sobom svoju kćer.

Ljuba udje, pridje k tèrpezi, uzme jabuku, poljubi je i metne je u svoju pregaču.

„Živa bila i sina rodila!“ uskliknuše radostno prosioci, napuniše čaše rujnim vinom, piše i pěvaše svatovske pěsme. Ljuba stajaše bleda kao smèrt u uglu od sobe, Jakov pridje k njoj pa joj reče:

„Ljubo, kad da ti donesu zaove pogaču?“

„Kad im bude volja, Jakove, ali ti dodji još danas do pol noći na kolima sa dva dobra konja.“

Jakov je pogleda.

„Negledaj me tako, Jakove, nego me poslušaj danas, a ja ću tebe slušati cěloga života, ja želim da ti danas prie ponoći kod mene budeš na kolima sa tvoja

Digitized by Google

dva najbolja konja — ako si što novacah pripravio da me darivaš o pèrstenu, donesi sad sve.“

„Dobro.“

„Je li ti pravo?“

„Jest.“

„Dobro Jakove, ti ćeš meni danas po volji učiniti, a ja ću tebi vraćati dokle god budem živa.“

(Konac slědi).

Poraz Turakah kod Dunaja.

(Iz ruskoga polag Mih. Danilevskoga).

Preveo B. Antolković.

(Konac).

Za několiko satih bi javljen Markovu poslanik iz Ruščuka, koi je molio da mu se u ime turskih popečiteljah u Ruščuku sakrivenih dopusti, da može najprie Kutuzovu, pa zatim k vèrhovnom veziru ići, buduć je imao poruku popečiteljah izručiti Ahmet-begu glede potrěbnog što skorieg mira. — Kutuzov je uljudno poslanika primio, no nije mu dozvolio ići k vèrhovnom veziru, nego mu je obećao, da će on pisma k veziru, i opet natrag poslati. No jedva što je otišao od nas poklisar, bi javljen Kutuzovu glasnik vèrhovnog vezira s moljbom: da se od strane Rusie sa Portom sklopi mir. Kutuzov odgovori: „Ne bi bilo pravo, da neupotrěbim dopuštenje moga gospodara, nu neću opet da obustavim vojeno postupanje, dokle god nesaznam na kakovom temelju se Porta hoće miriti. Neka Ahmet-beg pred mene dodje, da sav predmet odkrito meni, svom starom drugu, izjasni.“ — Time se svèrši znameniti dan 2. listopada, koj se u turskih lětopisih „nesrětnim“ ili „danom uništenja carskog tabora“ zove, kod nas se pako uvèrštjuje i broji medju dane naše bojne slave. — Vojska vèrhovnog vezira 36,000 momakah jaka, sa 66 topovah, bi lišena hrane i nade spasenja. Ostala pako vojska na desnoj obali Dunava u Ruščuku, Turtukaju i Silistriji se je sasvim razběgla. —

Noćju izmedju 2. i 3. listopada pade velika kiša. Vèrhovni vezir kradomice iz svog tabora ode, i mimo naših ladjah na malom čunu se preveze u Ruščuk, a nad vojskom ostavi Ćapan-Oglu-pašu, sina jednog izmedju najbogatiih vlastnikah Anatolskih. — Dočim su naši zapovědnici drugo jutro saznali, da je vezir poběgao, skupe se oko čadora Kutuzovog. Na skoro on sam veseo izadje i pozdravi radostno zapovědnike: — „Što se je takvog dogodilo?“ zapita vèrhovnog vodju. „Vezir je poběgao“ odgovori on. „Njegov běg nas je približio k miru“ reče na to Kutuzov „jer po običaju Turakah vèrhovni vezir, obkoljen od nepriateljah, nema više vlasti ugovarati mir. — Ako nebi vezir bio utekao“ rekne dalje Kutuzov „to bi nětko morao izvěstiti Sultana o našem položaju i u kakov smo mi postavili njegovu vojsku.“

Tu istu noć na zapověd Kutuzova, pokori Markov Turke bivše na ostrovu Golja, gdě biaše dva topa i mala flotila obkoljenih, koji, kad bi vidili naše, pobacaše oružje i zastavu, te si život na čunih spasiše. Markov na ostrovu načini dvě baterie, svaku sa 2 topa. Zorom već počeše topovi gruvati: u nepriateljskom taboru, na obih obalah Dunava, na ostrovu Golja i na ladjah. Topovi u turskih šancih su ve-

Digitized by Google

ćom stranom oštetjeni bili. Nu buduć da je jur mnogo Turakah palo, prestali su odgovarat našoj vatri ne samo iz šanacah, nego i u taboru. Oni su pokupili čadore, da nebi služili našim topovima za cilj i tražili su u zemlji u izkopanim jamama skrovište. Tabor njihov bio je sličan ostrovu, koi je okružen morem, koje mu se svaki čas grozi potopom. —

Za toga bio je pokoren Turturkaj i Silistrija, kojih šance malo prije Turci popraviše. — Naši dobiše zapověd da zauzmu sve gradove. Gamper je poslao pukovnika Grekova sa 8. odělenjem pěšakah i konjanikah k Turtukaju. Turci, kako su ga opazili blizu toga grada, poběgoše. Grekov zauzme Turtukaj bez bitke. Na to zavlada u gradu užasni strah kod Turakah, kao da su o tom što saznali, da je vezir obkoljen. U noći 11. listopada predje Gamper Dunaj niže Silistrije sa dva eskadrona kozlovskog puka, 2 eskadrona Smolenskih dragunah i kozakah; 138 Bugarah pako predje Dunaj više tvèrdine. Zorom zauzmu draguni i kozaci visine pred Silistrijom. Dolazak naše vojske zabunio je tvèrdinu, jer su tamo čuli već položaj turske vojske. Illik-Oglu, braniv̀ši Silistriju, nije bio tako sèrdačan i odvažan kao što Bagration i grof Kamenski. On se je počeo pripravljati za obranu, no Bugari i kozlovski puk kradomice dodju do Silistrije, Bugari s jedne a Kozlovci s druge strane. — Odmah Kozlovci učine juriš i udju u grad. Konjaničtvo, zauzev vèrhunce, uputi se protiv Silistriji. Bugari uzbiše zaostavše na vratih čopore. Turci su se, istina, branili po sokacima, no neredno vojevanje bi odmah nadjačano, i Gamper pokori Silistriju, zarobi 1000 vojnikah, 12 topovah, od kojih je bilo 8 novih nedavno iz Carigrada dovedenih, i 8 zastavah, zatim bi oružnica, prevozni brodovi, i bogata pèrtljaga predana našoj vojsci.

Illik-Oglu spasio se je bègom po Šumljinskom putu. Njegova pratnja bi dostignjena, stranom posěćena stranom pako pohvatana. Naša potěra je sastojala iz 44 momka. Kutuzov zapovědi Gamperu, da tvèrdje u Silistrii i Turtukaju razori, i da se vrati sa svojom četom po Dunavu, ostavivši na desnoj obali Kozake sa zapovědju: da šalju predstraže na razne krajeve, umnožajuć i prostiruć tèmo strah po Bugarskoj. U vrěme zauzetja Silistrije i Turtukaja, 10. i 11. listopada, vojska vèrhovnog vezira pretèrpila je veliku bědu. Glad, sněg i mraz prouzročili su u turskoj vojsci obću bolest i pomor. Svi konji, ili su krepali ili biahu pojedeni. Nesrětni Musulmani počeše se hraniti mèrcinami i proždiraše je neslane. Na malom městu, gdě su još Turci bili, bila je sva trava upotrebljena za hranu. Oni su glodali iz zemlje i pohlepno su jeli sirovo korenje, često smo ih u bèg natěrali zèrnjem topovah ili pušakah, ili ih potěrasmo našimi kozaci. Obćem gladu pridruži se zima listopadskih zdravlju škodljivih noćih; — jer u Vlaškoj zima nastupi u jedanput poslě vrućih letnih danah. — Poslě potrošenih dèrvah, grijali su se Turci s čadornimi stupovi, no i ti su na skoro izgoreli, i vojska ostade pod studenim vedrim nebom.

Pogibiono stanje turske vojske bi na skoro poznato po Europi; čudeći se gledala je ona na petoletni boj Rusie s Portom, no nijedan boj nije bio tako uzpěšan; i baš u ovo najznamenitie vrěme, gdě je već blizu bilo prekinutje mira s Napoleonom. Osobitom pozornostju pazio je Napoleon na kretanja ruske i turske vojske; on je dobivao od svojih uhodah sve plane odanle. Krilni carski pobočnik Černišev dobije někako iz Napoleonovog kabineta plan o prelazu turske vojske kroz Du-

Digitized by Google

zaj. Černišev predloživši to caru Aleksandru na veliko nezadovoljstvo Napoleona doprineo je mnogo k poraženju Turakak, jer je on bio uvěren, da bi Turci, produživši rat u Vlaškoj, Aleksandru brigu zadali, kad je bio napadnut od 20 narodah. „Pohvatajte ta pseta, te bolvane Turke!“ izviknù Napoleon. „Kod njih sasvim prosta pamet biti mora. Tko bi mogao takovu glupost predvidit ili očekivat?“ Odmah pošalje Napoleon kurira iz Pariza sa pismom na Sultana, batrivši ga da nesdvoji, i da rat produži, obećavši mu skoriju pomoć; i radi hitrijeg saveza sa Turci, uredi štafetu od Pariza do Carigrada.

Čim se je Napoleon većma ljutio na Turke, tim se je više radovala sva Europa, čuvši o našoj pobědi na Dunaju. U pèrvom trenutku biaše Rusii veoma ugodno što su joj ostali narodi zavidili, no za kratko pomilovaše sve narode, kojim je Napoleon posvećeno već od věkovah pravo narodah pogazio, a osobito godine 1811, gdě je izvanjska politika popela tog samodèržca do najvišjeg stepena. Od Kadiksa do Němena ugnjetavao je svojim jarmom prestolja, tèrgovinu, znanosti i samostalnost carevinah. Čitavoj dèržavi obećavao je zaštitu proti pobèditelju caru Aleksandru, samo da time samog sebe spasi; Rusi usuprot želili su što skorie okončanje rata s portom, da se tako sjedinjenim silami proti Napoleonu krenu. Sav izobražen svět primio je radostno věst o uništenju 70.000 m. jake turske vojske, o zauzetju Silistrije i Turtukaja. Strah i trepet pred Napoleonom prouzročio je, da Eurova nije směla izjaviti svoje mnènje, nego je samo u sèrcu blagoslivljala pobědu Aleksandra. Radi tolikih kod tog boja stečenih zaslugah Kutuzovih, učini ga car knezom.

Adam Mickievič.

(Iz Slovenske Bčele prev.)

Od ml. I. A. Bèrlića.

Kome medju izobraženim Slavjanima nije poznato ime preslavnog poljskog pěsnika Adama Mickievića? S iskrenim uzhićenjem čita svaki Slavjanin njegova dèla. Sigurno će dakle i svaki želiti štogod o životu toga velikoga muža čitati.

Adam Mickiević rodjen je god. 1798 u litvanskom městu Novgrodeku, od stare poljske porodice. Dovèršivši pèrve škole, otidje na sveučilište u Vilno, gdě se je osobito učenjem naravoslovnih naukah i starih spisateljah bavio. Bistar um, duboka ćut i vruća ljubav svojega naroda, već ga od mladjane dobe kitiše i odlikovaše. U isto vrěme bila je Poljska prepunjena francezkim duhom i književnostju, ali je ipak naš bistroumni mladić svoj nalog spoznao i odlučio da postane sa svojim prekrasnim vlastitostima pěsnik narodni. Nije se badava trudio. Istom što je god. 1820 svoju „Gražinu“ i svoje „balade“ izdao, u isti mah je sèrce cěle mladeži za se predobio. Pěsma „Gražina“ koja je kruna sviuh njegovih dělah, pripověda dogadjaje iz onih grozovitih borbah u srědnjem věku, koje su Litvani sa němačkim vitezovima ili križarima vodili.

U to isto doba osnovalo se je družtvo „Filoretov“ kojega je srědište Vilnansko sveučilište bilo. Tude Mickiević stupi u broj družtvenikah. Kad je ruska vlada za družtvo oto saznala, dade sve kolovodje i medju njima Mickievića u tamnicu vèrći. Ali žalost i tuga pěsnički duh još većma budi i uzdiže. U tamnici, u li-

Digitized by Google

sicama, u najvećoj nevolji spěvao je Mickievič glasovitu „Odu na mladež“ koja je takim uzhićenjem i veseljem primljena, da u cěloj Poljskoj nije bilo nijednog izobraženog mladića koi je nebi od rěči do rěči na izust znao. — Iz Vilne odvedu Mickieviča u Odesu, gdě je, zaboravivši na sužanjstvo, svoja divna čuvstva u prekrasnih „Krymskih sonetih“ pěvao i Krim s jasnim nebom poveličao.

Iz Odese pozovu našeg pěsnika u Petrograd, gdě se je već prije glas i slava njegovih pěsamah razširila. Plemstvo, književnike i samoga cara za se predobi. Ovdě izdade svojega, „Konrada Wallenroda“ nad koga krasotom nemogahu se Rusi i Poljaci dosta načuditi. Sam ruski car mu je zadovoljnost svoju izkazao. Tada zamoli i zadobi pěsnik dozvoljenje po inostranim děržavama putovati. Prije odlazka poklonili su mu njegovi ruski priatelji dragocěnu srebèrnu čašu na koju su svoja imena izrezati dali. Iz Rusie podje Mickievič najprie u Němačku, gdě se je u Vojmiru s Götheom spoznao. Kao dva stara znanca i priatelja zagěrle se oti slavni pěsnici. Stari němački pěsnik pokloni svojemu mladome drugu pero, s kojim je svojega izvèrstnoga „Fausta“ spisao i zamoli Mickieviča za njegovu sliku, koju mu je tudě někakav francezki slikar i sgotovio. Iz Němačke otidje Mickievič u Francezku i odtud prěko planinah (Alpah) u Italiu. Poljska revolucia god. 1830 pozvala ga je odanle u svoju milu otačbinu. Uspomeni tog nesrětnog dogadjaja posvetio je svoju dramu „Dziady“ u kojoj s milim glasovima propast svojega dragog naroda opěva.

Iz Poljske otidje opet Mickievič u Francezku, gdě je svoje: „knjige poljskog naroda i putovanja“ izdao.

God. 1833 oženio se je s kćerju glasovitog pianista Krimanovskoga. Dvě godine poslě izdao je svojega „Pana Tadeusza“ u kojem su život i děla poljskih plemićah tako živahno opisana, da se mora nad tim opisom svaki poljski prognanik čuditi a i plakati. G. 1839 bio je u Lausani za profesora klasične literature izabran, a slědeće godine u Pariz za učitelja slavjanskog jezikoslovstva od ministra Cousina pozvan. Tu se je krug njegove dělotvornosti sasvim proměnio.

Ukupna děla Mickievićeva izdana su pèrvi put u Parizu g. 1828, a poslě više puta preštampana u Lipskoj i Parizu. Najnovie je njegovo dělo „Dvolětni tečaj njegovih čitanjah o slavjanskoj dogodovštini i književnosti“ koje je na němački jezik prevedeno g. 1849 u Lipskoj te u 4 knjige razděleno na světlost izašlo. — Dandanas živi Mickievič u Francezkoj, gdě se je sasvim književnosti posvetio. — Iz njegovih pěsamah sbori iskrena ljubav domovine i čověčanstva, i u istinu, tako su krasno i živahno spěvane i okićene te pěsme, da se Mickievič punim pravom u kolo pèrvih slavjanskih klasikah postaviti mora.

Tri brata děle baštinu.

(Iz sbirke narodnih pripověstih).

Od M. Stojanovića.

Što tko děla, pred njeg pada.

Narodna poslovica.

Trojici bratji ostaviše roditelji po smèrti osim loše kuće, něšto malo zemljišta i svakom po petdeset škudah. Osim ovog ostala im je jedna na mlěko jako dobra krava, jedan kazan bakreni za pečenje rakie; više snopovah běla lipova priredjena

Digitized by Google

lika, još više snopovah rogoze i slame za pletenje krušnih košarah itd. Za spomenutu kravu nisu se mogla bratja nipokoj način pogoditi, kako bi ju pravo podělili.

Prie nego budemo vidili, kako će ova tri brata poděliti kravu, kazan, liko, rogoz i slamu, valja nam znati, da su dva od njih, i to najstarii Gašo i srednji brat Dujan najmladjeg svoga brata Pantu smatrali i dèržali za benasta, suludna, za jako vetrenjasta mladića, a sebe za pametne ljude; njega su odbijali od sebe i dèržali za trice i kučine pri poslu i razveseljivanju, koje su oni mnogo više volili nego posao. Panto je doduše bio raztrešenjak, ali nipošto čověk brez razuma i pameti, brez oštroumnosti i soli u glavi; a što je bilo najbolje, imao je pošteno valjano sèrce i dobru krèpostnu volju, osim toga bio je raden, kao cèrv za korom.

Gašo i Dujan nisu ni s daleka nalik bili Panti. Oni su bili opaki, zlobni, a lěni kao dolnji žèrvanj, lukavi kao mačke, kradljivi kao štakori.

„Panto!“ rekoše jednom staria bratja mladjemu, „danas neidi nikud od kuće, danas ćemo dělit novce i sve što su nam roditelji ostavili.“ —

„Meni je pravo,“ odgovori Panto „da dělimo.“

Sad donesu na stol kesu sa škudami; odbroje svakomu svoj dio; ali Panti oslonivšem se posve na sdušnost svoje bratje, zamažu oči sa několiko škudah pod izlikom, kano da su iztrošili mnogo na pokope roditeljah.

Panti je i to bilo pravo. „Kako ćemo dělit kazan i liko, rogoz i slamu?“ upitaju se bratja. Gašo se već odavno bio dogovorio sa Dujanom, kako će navalit na Pantu dobrimi, medenimi rěčmi, nebili on privolio uzeti liko, a njimi sasvim pripustiti kazan. Gašo s toga privati rěč: „Pante brajne! mi dvojica, ja i Dujan mislimo da tebi neće krivo biti, ako mi uzmemo kazan, a tebi damo svekoliko liko sa rogozom, sitom i slamom. Ti si i onako věštak, majstor u pletenju ličnih užetah, konjskih sponah, što više, nije ti ravna naći u pletenju košarah, korpah i sepetah od rogoza, site i slame; uměš opletati stolice i godnike. Eno ti sve, pak pleti, što ti sèrce ište. Jel' ti pravo?“

„Bratjo!“ reče Panto „bratjo! liko i sva ostala nisu niti polak one vrědnosti koje je kazan, ali ja pristajem i na to, ne iz drugog uzroka, nego da vam pokažem da više vrědi i valja poslenost, radinost i pomnja, nego li novac i dobro, i da věština više vrědi, nego najmasnia baština. — Uzmite kazan, prosto vam bilo!“

Gašo i Dujan namagnu pospèrdljivo jedan drugom, niti su mogli dokučiti, da je Panto pametno i mudro govorio.

Najposlě dodje do dělenja Maculje, tako je ime bilo kravi, onoj gore spomenutoj dobroj mlečarici.

Budući osvědočena staria bratja, da im se Panto neće protiviti u ničemu, domisle se provesti sa kravom i sa bratom Pantom malu šalu; zaisto ponude mu, da, ako on nije protivan, oni su za to, da kravu neděle, da ju neprodaju, nego da naprave svaki po jednu štalu usrěd dvorišta.

Da pravi jednu štalu Gašo, drugu Dujan, a treću Panto, kakvu koji može i umie. Kad štale budu gotove, da odvedu kravu u dvorište, pa će vidit, u čiju će ona štalu najpèrvo unići. U kog štalu bude unišla, njegova će biti.

To su dokončali, i na to svi privolili.

„Neka i to bude,“ opet reče Panto, i ode za svojim drugim poslom, a bratja

Digitized by Google

njegova private se mahom gradjenja štalah. Skoro zatim sagrade dvě lěpe štalice i potroše nemalo sve škude.

Dok su oni gradili gizdave štale, Panto je pomnjivo pleo ličine, krušne korpe košarice i sepete i t. d. Našlo se kupacah za njegovu robu, i ako baš nisu curili novci u njegov džep, to je ipak svaki dan kapnilo po několiko krajcarah, i on je mislio: Zèrno do zèrna pogača, kamen do kamena, palača!

Napokon, kad je Panto vidio, da su bratja skoro dogotovila štale, lati on sikiru u ruku, ode u bližnju šumicu, uséće četiri sošice i toliko motkih, i još jedan voz grabovih grančicah listatih, pa došavši doma napravi pored lěpih štalah svoje bratje jednu malu sěvnicu; ode i kaže bratji, da je on gotov sa svojom štalom.

Bratja su vidila, što on radi, i izsmijavali su ga i rugali mu se izza njegovih ledjah, a u oči niti jedne pospèrdljive rěčice nisu izustili.

Gašo i Dujan natèrpali su u svoje štale po pune jasle lěpa sěna, otave mirišave, mekane kao dobra duša, i pootvaraju širom vrata na štalami, nebiľ unišla krava u njihovu kojugod štalu.

Dodju sva tri brata sada k vratima od dvorišta, otvori jedan od njih vrata i pusti Maculju u dvor.

Krava u dvorištu nije bila za ono vrěme, dok su nove štale gradjene, nego na paši. Poznavala je dobro dvorište, ali se uzblehala vidivši nove sgrade, zagledala se, što se veli, kao tele u nova vrata; nu ipak prodje izbuljitima očima pored novih štalah i ode upravo pod Pantinu zelenu sěvnicu, i lati ondě ogrizati lištje i bèrst.

„Gdě je sreće, nije štete“ reče Panto „pravo imadeš Maculjo; dobru si stranu izabrala; kod mene nećeš biti gladna.“

Bratja nisu mogla ino učiniti nego ustupiti Panti kravu polag ugovora.

Poslě odoše dva staria brata od sèrpa i motike za tèrgovinom; tèrgovali su pako ponajviše inostranom zabranjenom robom, dok ih najposlě neuhvate.

Tikva ide tako dugo na vodu, dok se nerazlupa, tako i oni; dugo su braždili i zločestu njivu orali, morali su najkasnie i dèrljati. Dodju u uzu, a iz nje na robiju. — Što tko dèla pred njeg pada.

Panto je zatim pomnjivo pleo užeta i korpe; svoju Maculju dobro hranio, dojio, sir i maslo pravio. Poslě se pošteno oženio jednom sirotom, nu poštenom děvojkom i dobrom kućanicom, pa njegovi lonci nisu pogledali i očekivali začina iz sela. A poslě desetak godinah valjalo mu je tražit druga u cěloj okolici.

Pomozi si čověče, veli Bog, pa ću ti pomoći; Tko radi, Bog nebrani, vele poslovice.

Bratja Pantina povrate se poslě mnogo godinah kući, ali neproměnjenom ćudi. Gora měnja lištje, a vuk neće ćud proměniti. Štogod staria, to deblja koža na obrazu. Štogod su činili prie, to opet ponove, dok ih opet neuhvate. Tad su izgubili za vavěke slobodu. Kako si tko postelj stere, onako i spava.

Lěp je ovo primer za mlade ljude. Iz njeg vide, kako daleko može doći pomnjivi, valjani, izpravni čověk; a kako je nasuprot pogibeljno priučit se i priviknut na lěnčovanje i last; što nas ponajviše navadi na zabranjene načine novac zadobivati.

Zdrave pomnjive ruke i pošteno sèrce dodju daleko, a lěnčina i ugursuz stranputicom dospie najposlě u negbe, na robiu ili na věšala. —

Google

Derviši carigradski.

Narodna pripovědka bosanska.

Svake godine pobožne Derviške čete obilaze glavne gradove osmanskoga carstva. Carigrad, to je njihovo raskošje. Nema godine, kad oni nebi obilazili ovaj sveti grad. Jedni dolaze od Ačama, drugi iz Anadola, treći opet od Bagdada itd. Tu oni svoje pobožnosti i ubožnosti tragove ostavljaju opominjući Carigradjane, kako je suvišno svako poslovanje, kakva je krěpost, kolika je svetinja, otèrcanim i opèrcanim po ulicama Carigradskim milostinju prositi? — Ja neznam šta bi godine 1828, što tada većim brojem pohodiše ovi sveti gosti Carigrad? Ta oni dobro znaju, da što ih je više, to će im manje zapasti. Ali oni opet kèrcaju u Carigrad, i već je nèkoliko stotinah bilo na okupu. Svaki inostranac rekao bi, da su došli Carigrad od Moskovske sile braniti. Družtvo „Islam“ prozvano, najprie se nastanilo. I dok biaše sámo i tako i ovako promećaše se; ali sad eto muke! — Četvèrtak biaše, kad Usein, družtva ovog starešina, skupljenoj braći ovako poče nabrajati i plačnim glasom naricati: „Braćo moja, sve dvanaest pravih Musulmanah! èto vidite i sami, da izmedju svih ostalih godinah ova nam je najcèrnje urodila! Tri dana prodjoše a mi ni pare ni dinara steći nemogosmo. Danas prave turske věre neima. Nema onog starog milosèrdja prama nami. Sve je oladilo. Bogme zlo! Ta čuli ste, što je bilo od Varne, Kosteče; šta se dogodi s Jedrenom, Šumlom i Vidinom? Ta čuli ste, koliko Vlah izsěče turske věre. Zar to nisu očevidna pokaranja Božja i svetca Muhameda, koi su se razsèrdili na današnje Musulmane kao pratioce njihovih svetih Dervišah! Ta Boga vam! zar nevidite kako se Turčin u vlaške pantalune sapeo? Pa biti dobro? Nikad, nikad; propala je věra turska!! Čujte braćo i sirotinje drugovi! nama se valja rastavljati. Mi moramo kud koj za nafakom ostavljajući Carigrad božjoj sèrdžbi, nek se Moskov na njemu osveti, naplativši nemarnost njegovu prama nami i věri turskoj!“ — Dalje govoriti nedadoše mu obilate suze, koje ga grozno obliše. Ostali drugovi biahu ganuti rěčima svoga starešine; i njih suze obliše. Samo Omer veselim okom pogledaše sad tamo sad ovamo, kano da još ufanje nebiaše izgubio. „Korčma, braćo, korčma drugovi!“ poče Omer „ja sam najmladji, pa zato i najludji; jeli meni testir govoriti?“ Svi odgovoriše: „Testir!“ „E kad je tako“ nastavi Omer „uztèrpte se! mi još nismo propali. Ima još pravih Turakah u Stambolu: nije istina da su se baš svi povlašili. Niste li vidili, da su mnoge čete Dervišah nagèrnule, pak se ovi sveti ukazaše Carigradjanima, te na nas ni pogledati neće? To je pravi uzrok. Ta i mi nismo budale. Evo moga savěta. Sutra je petak. Ja ću se ukočiti i kano da sam mèrtav — ulisičiti. Iznesite me na srěd sokaka kud se u velike džamije ide; pokrite me platnom, a metnite me na dasku; tu me četverica čuvajte i nada mnom jadikujte. Kad vas koj od mimoprolazećih, zašto plačete? upita, kažite: da vam je drug jedan umro, pa da nemate troška, čim bi ga ukopali, kako pripisuju obredi našega jola. Ta zar neće toliko kamenog sèrca biti, da se mèrtvu tělu nesmiluje. Pak eto aškula. Carigrad je prostran i džamiah dosta ima, a nas dvanaestorica; pak ćemo se redjati, što Bog da! jeli munasip?“ Jednim glasom svi zaviču: „Bre aferim, Omere! tko bi se nadao, da iz takve glave može toliko pameti izaći?“ — „Nećeš ti, ja ću pèrvi kao starešina“ radostan poviče Usein „pak će za mnom po redu svi!“ — „Taman, tako i valja! nek starešina pèrvi idje“ zaviču

ostali. — Jedva su dočekali strašnog dana petka. Kad je bilo oko podne, da će Turci u džamiu ići, četvorica popadnu dasku, na kojoj ukočeni njihov starešina leže, te se š njom ustave na sred sokaka, koj vodiaše u Sofi-džamiu. Jedan na drugoga namignu, te po dvojica jadikovati začmu. Za dugo nisu bili u tolikom groznom plaču, obazru se, a uz njih stajaše jedan od pobožnosti poznati adžia. „Evo šićara!“ — pomisle u sebi. — Ali kako se žalosno čověk prevari, koj drugoga misli prevariti; osěti se sada licuměrni Derviš. „Koja nevolja, sluge svetčeve?“ — „Nepitaj, dragi adžia“ odgovoriše oni „danas nam je umro Usein. On je bio vèrlo dobar, pošten i sveti čověk, naš starešina. Mi jadni našu harnost starešini svome nismo kadri učiniti. Mi ga nemamo čime ukopati, nebi li se kogod svoje duše sětio? sevap je veliki mèrca ukopati, a kamoli Derviša, derviškog starešinu, čověka od tolike svetinje!“ — „I moji su roditelji zadužbinu činili i ja ću“ — rekne adžia — „vi nemajte brige. Ajdete kući, njega ukopati moja će briga biti.“ Dvojici svojih slugah, koji ga pratiše, dade ključ od svoje sobe, da nose mèrca, da ga zaključaju u sobi, pak da se odmah povrate u džamiu. „A kad svèršimo klanjati, ukopat ćemo ga!“ nastavi adžia. Strahoviti ovi dogodjaj čuvši četvorica Dervišah, činilo im se, da se Carigrad u naokolo vèrti. Ali drugačie nije. Adžini momci spopadoše živog mèrtvaca. Derviši nehotice moradoše na milosti zahvaliti dobrome adžii. I ko cèrnji ko li žalostnii od Dervišah? Onaj ukočeni biaše u sobi zatvoren; znamo kako mu je! Ona četvorica vrate se družtvu, i kad izkazaše šta bi sa Useinom, mèrtvački znoj sve spopade. Ali kukavnog Omera! Na njega svi graknuše kao na bělu vranu. „Smetenjače jedan! ta mi smo znali, da iz take budalaste glave ništa pametnog nije moglo izaći! — Gurbete jedan itd.“ Zaludu se Omer pravdao, govoreći, da su oni budalastii, primajući njegovu nauku. Niko ga čuti nehtěde. Jedno, žalost za svojim drugom i starešinom, a drugo još veća, što će sad svět reći, da su Derviši lukavi ljudi i da licuměrstva provode, eto ruga! — Adžia je sumnjao, vraćajući se iz džamie, jeli onaj Derviš zaista mèrtav ili ne; jer adžii Derviški zanati dobro su bili poznati. U toj misli i do kuće dodje. Ali eto, kako se u svojoj sumnji potvèrdi! Ušavši u sobu opazi da věnca smokavah nema, koi je na zidu visio. Toga je izjeo svega Derviš bivši gladan, pak opet na svom se městu ukočio. Zovne sluge, upitavši ih, jeda li nisu oni preměstili věnac smokavah? Čuvši da nisu, uvidi adžia svoju misao potvèrdjenu, da se je dèrviš ukočio. „Kudro jedna derviška!“ zaviče adžia „na polje moje smokve! Ako si ih izjio, valja ti ih rigati — čuj more!“

Premda je i više putah rečene rěči adžia govorio, smějući se i nogom ćuškajući ga; ipak sve zaludu biaše. Derviš mèrtav pak mèrtav, niti se kreće nit pomiče. Najposlě počme ga adžia moliti, da ustane i da on pod zakletvu taj dogodjaj nikom kazati neće. Prěko dva sata izgubio je adžia, sad moleći, sad prěteći, da će ga živa ukopati. Isto je bilo zaludu: Derviš sve jednako ležaše. Ostavi ga adžia, te pošalje svoje sluge, neće li ga oni prinuditi, ili s molbom ili s pretnjom, da mu sobu ostavi. Ni momci ništa neopraviše. Derviš niti se miče nit pomiče. I tako je sve do mraka ostao u adžinoj sobi. Kad se već smèrkne, zapovědi adžia momcima, da ga odnesu na groblje, pak da ga onde ostave. To momci jedva dočekaju, te ga spopadnu ko Begu-vile. Šta š njime nisu činili? Iglom su ga bockali, štipali, za nožni palac potezali, šakom gruvali: to je Derviš sve dragovoljno pretèrpio, kao je-

dan pokor od mučeničtva za slavu svega svoga derviškoga stališa, koj bi izgubio mnogo poštenja i čěne pred světom, ako bi se odao. Momci prětiše, da će ga ukopati ako neizpovědi svoju zloću i neustane. I videći da sve zaludu čine i govore, izkopaju raku, te živa Derviša ukopaju. „A ti umri, kad ti je drago mèrtvom biti“ reknu momci pošavši kući. „Nek se još svět smiri, pak ću onda izaći ... do po noći bit ću ovdě!“ reče Derviš. A to mu je lasno bilo izvèršiti, jer duboko neobičavaju Turci svoje mèrtve ukapati. Ko je i pomisliti mogao, da će dèrvišu ono hudo stanje na dobro izaći, i da se njegova varka i licuměrstvo s pedepsom neće svèršiti? Okolo pol noći čuje se někakva vika. Misljaše Usein, da je njegovo družtvo došlo po njega. Digne glavu, i ima šta viděti; přěko dvadeset hajdukah k njegovom grobu pohiti. „Ovdě ćemo!“ zaviče harambaša, „ovdě smo najsigurnii kod ovog novog groba.“ „Taman!“ zaviču ostali, prostru kabanice, iztèrgnu novce i ostalu pokradjenu robu, da dělę medju sobom. Lakome su oči pri pogači — kaže poslovica. — Oni vikaše: „Ovo meni!“ drugi opet, „nije, nego meni!“ — Eto tèrka od slobodnih hajdukah! Naš Usein promolivši ruku drekne: „A kamo meni?“ — Taj nenadani iz groba glas kao grom odazvao se je u ušima ustrašenih hajdukah. Nisu imali kad kape nataknuti, već kud koj! Te prigode nije propustio Derviš. Onako u gaćama i košulji potèrči za njimi do kraj groblja. Kad se vrati, zastane svoje družtvo od jedanaest Dervišah, koji su bili po njega došli, i sav slučaj iz prikrajka gledali. Derviši istom měrom tudje blago stanu děliti, kapama hajdučkim. Istina, da su bili hajduci jednog slobodnieg natrag poslali, da bolje izvidi, ali u groblje da neulazi. Ovaj čuvši više glasovah, na pola mèrtav odleti družtvu i kaže: „Moja braćo!“ — jedva od umora mogaše govoriti ulak — „nije jedan, već toliko ih sad jur ima, da će jedva dinar svakom zapasti. Što je god mèrtvih dušah, sve je na okupu. — Běžmo!“ A od Dèrvišah što je ko više mogao poněti, to je nosio. I kad su stopram kući došli, zahvalili su dragom aliku na tolikom šićaru, koj svoje prave sinove ni u kakvoj nezgodi nezapušta. — Useina kao svoga starešinu i zajedno dobročinca svi u nogu poljubiše. Mladi Omer najveselii biaše, ne toliko porad blaga, već najviše, što ga je ta prigoda oslobodila od neprestanog peckanja i proganjanja svoje braće Dervišah. „Pak sada recite, da je Omer ludi ugursuz!“ s uzhićenjem vapiaše. — Družtvo „Islam“ u malo vrěmena postade najglasovitie u Carigradu. Njihova svetinja bèrzo prinudi ostale Derviše, budući dobro neběše vidjeni od puka, da ostave Carigrad, što su i želili Useinovi Derviši. Oni su za dugo poslě ostali u Carigradu. Omer bude pèrvi od braće za Useinom u dostojanstvu uzvišen. Omerova beseda kod Dervišah mnogo je valjala, premda sličnog zanata nigda više nije smio preporučati braći podložnoj. A nije ni od potrěbe bilo. Imali su svega u izobilju! —

Ženitba Budimlije Jove.

Narodna pěsma.

Kad se ženi Budimlija Jovo,
U Janoku izprosi děvojku,
Plemenitu Janočkinju Janu,
Pak se Jovo mlogo poarčio,
Baš na pero tri tovara blaga;
Al junaku huda sreća bila:
U koji je danak izprosio,
U onaj se danak razboleo.
Preprosi je od Erdelja Bane,
Pak se Bane više poarčio,

Digitized by Google

Baš na pero pet tovara blaga;
Al i Banu huda sreća bila:
U koji je danak preprosio,
U onaj se danak razboleo;
Pak boluju oba mladoženje.
Boga moli Janočkinja Jana:
„Digni, Bože, Budimliju Jovu!
„A umori od Erdelja Bana!“
Bog nesluša gospodje děvojke,
Već on čini što je njemu drago:
Diže Bana, nediže Jovana.
Skupi Bane gospodu svatove,
Te Janoku ode po děvojku.
Zdravo Bane dodje do děvojke,
I zdravo se natrag povratio.
Kad su bili pram běla Budima,
Stala Jana, te gleda Budima,
Budim gledi, grozne suze roni:
„Oj Budimo, velika žalosti!
„Nisam rekla mimo tebe proći,
„Već sam rekla da u tebe dodjem,
„Da ja šetam po tebe, Budime,
„A da ljubim Budimliju Jovu.“
Al to niko ne čù od svatova,
Do sam glavom od Erdelja Bane.
Pa děvojci tiho progovara:
„Ajde, dušo, nežali Budima,
„Još je lěpši Erdelj od Budima,
„A krasniji od Jovana Bane.“
Ode Bane odvede děvojku.
Po tom prodje tri godine dana,
Pridiže se Budimlija Jovo,
Pak se Jovo kune medj' tèrgovci!
„Bratjo moja, Budimski tèrgovci!
„Ja se, braćo, već ženiti neću,
„Kad je moja odvedena Jana.“
Pak sadelja tanku šajku ladju,
Koju voze trideset vesala;
Nakupovà svake tèrgovine,
Ponajviše sjajnih odgledalah;
Uze sobom trideset momakah,
Otište se niz vodu Dunavo,
Ode pravo pod Erdelja grada.
U subotu stiže pod Erdelja,
U subotu, u oči nedělje.
Kad u jutru osvanu nedělja,
Rano rane sedam děvojakah,
Da zahite vode na Morišu;
Uze Jovo sedam ogledalah,
Te dariva sedam děvojakah:
„Bogom sestre, vodonoše mlade!
„Bogom sestre, glas'te me po gradu.“
Njih je sedam a sedam sokakah,
Ode svaka svojiem sokakom,
Poklikoše tanko glasovito:
„Oj děvojke sade izprošene!
„I neveste skoro dovedene!
„Od kako je Erdelj postanuo,
„Nije taka tèrgovina došla,
„Ni vidèsmo lěpšega tèrgovca
„Što danaske u svetu nedělju.“
A to sluša Janočkinja Jana
Izpred dvora visoka čardaka,
Desnom rukom zagèrlila bana:
„Ao bane, zemlje gospodaru!
„Živo mi je čedo pod pojasom;
„Ili bude mužko il' děvojka,
„Tebe valja častiti gospodu,
„A meneka darom darivati; —
„Malo mi je gospodskoga dara,
„A u mene bela platna neima!“
Ban je ljubi po gospodskom licu:
„Možeš, Jano, gospodjo razumna,
„Prekupiti i svu tèrgovinu,
„Al nemožeš bolja gospodara.“
Ustà Jana rada i vesela,
Sve je ruvo venčano obukla,
I nasula džepove dukata,
Uze sobom trideset děvojaka,
Svakoj dade po tridest dukata,
Te joj dèrže skute i rukave,
Skute dèrže da se neopraše,
A rukave da s' nekruni zlato;
Ode Jana na vodu Moriša.
Daleko je ugledao Jovo,
Malo bliže pred nju izšetao;
Gospodja mu višnjeg Boga nazvà:
„Božja t' pomoć, Budimski tèrgovče!“ —
„Da' Bog dobro, gospodjo Erdeljska!“ —
„Daj tèrgovče, iznesi mi platna.“
A besedi Budimlija Jovo:
„Gospo draga, od Erdelja grada!
„Nemogu ti iznositi platno,
„Jer je vaša zemlja pèskovita,
„Větar duva, posipa pieskom,
„Te mi bělo posipljuje platno;
„Već, gospodjo, ušetaj u ladju,
„Biraj platna kakvoga ti drago.“
Onda Jana ušeta u šajku,
I za njome trideset děvojaka
Pa govori Janočkinja Jana:
„Tako t' Boga, Budimski tèrgovče!
„Jesi li baš městom iz Budima?
„Da li znadeš Budimliju Jovu?

Digitized by Google

„Jeli zdravo, jel' se oženio?“
A besedi Budimlija Jovo:
„Draga gospo, od Erdelja grada!
„Doista sam městom iz Budima,
„Znadem dobro Budimliju Jovu:
„Zdrav je, gospo, nije s' oženio.“
Kad to začù Janočkinja Jana,
Ona prosù suze niz obraze,
A od Jove zaklanja rukavom;
Jovo prodje na dumen na šajku,
Pa povika trideset momakah:
„Braćo moja trideset momakah!,
„Nežal'te mi svilenih jedekah,
„Ako mene Bog uteći dade,
„Na čast braćo svakom po děvojka,
„Mene krasna Janočkinja Jana.“
Kad to začù trideset momakah,
Odsěkoše svilene jedeke,
Povezoše niz vodu Moriša.
Al Jovanu višnji Bog pomaže:
Větar duva niz vodu Moriša,
Većma nosi Jovanovu ladju,
Neg što voze trideset vesalah.
Glas dopade od Erdelja Banu:
„Zlo ti vino od Erdelja Bane!
„Zlo ti vino a gora rakija!
„Tebe Jovan odvede gospodju,
„I s gospodjom tridest děvojakah.“
Skoči Bane kan' da se pomami,
Dobrieh se konjah dovatio,
Pod njim do tri konja pocèrkaše,
Na četvèrtom izporedi s Jovom
Na velikoj na skeli Pečvarskoj;
Pak Jovanu Bane besedio:
„Vrati, Jovo, Janočkinju Janu,
„Tri put ću je dukati presuti
„Sve dukati osim sitna blaga.“
A besedi Budimlija Jovo:
„Idi Bane, jedna luda glavo!
„Što će mene za Janu dukati,
„Kad je Jana sama od dukatah?“ —
„Vrati, Jovo, Janočkinju Janu,
„Živo joj je čedo pod pojasom.“ —
„Idi Bane, jedna luda glavo!
„Ako j' živo čedo pod pojásom,
„I kod nas je rodila pšenica,
„Neće doći Erdelju na hranu.“ —
„Vrati, Jovo, tridest děvojaka!“ —
„Idi Bane, jedna luda glavo!
„Nevodim ih da robuju mene;
„Već ih vodim. da ih razudajem.“
Onda Jana počè besěditi:
„Vrat' se dvoru, gospodine Bane!
„Volim s Jovom po gori oditi,
„Nego s tobom po čardaku tvome,
„Po čardaku po debelu ladu:
„Volim s Jovom cèrnu zemlju jesti;
„Nego s tobom bielu pogaču,
„Volim s Jovom s lista vodu piti,
„Nego s tobom sladku malvasiju,
„Medovinu iz kondira zlatna!“
Ode Jovo, odvede gospodju,
I s gospodjom tridest děvojakah
Kada dodje bělome Budimu,
Svakom momku dade po děvojku,
Njemu krasna Janočkinja Jana,
Te je věnča sebe za gospodju,
Golemo je veselje činio,
Od dan' do dan' čitav měsec danah;
I poslě su lěpo živovali.
Nebì čeda za godinu danah,
Pak mu rodi mužko i děvojku. *)

Narodne poslovice ilirske.

Ako nenajdem kuma, bit ćeš mi za kuma.
Ako slěpac slěpca vodi, oba se u jamu svale.
Ako sèrce ni moleće, zalud jezik ti klepeće.
Ako dva psa jednu kost glodju, lahko se pokolju.
Ako ti sam tvojoj evangjelii nevěruješ, kako ću ja.
Ako slěpac hromog nosi, oba dobro prodju.
Ako nepomože děsnica, hoće li lěvica.
Ako mu pèrst pokažeš, hoće cělu ruku.
Ako kupiš što netrěbaš, prodavat ćeš što trěbaš.
Ako nećeš, a ti ostavi.

*) Da želji někojih domorodacah zadovoljimo, priobčivat ćemo odsele kadkad koju izmedju manje poznatih narodnih pěsamah. *Ured.*

Digitized by Google

Zagonetka.

Od Ivana Tèrnskoga.

III.

Bèli dvori, od njih svèt se bèli,
Ubozi su gradju im nanèli.
Bèli dvori puni prègradakah,
A prègradci puni cèrnih djakah.
Bèle dvore izuměle vile,
Cèrne djake tamo poměstile,
Da nikomu, već da njima dvore
I da budu vedra bratja zore.
Cèrni djaci veličaju dvore,
Cèrni djaci svi na vèrste sbore.
Blago zemlji, koja djake štuje,
Gdè u dvore svatko zaviruje.

Odgonetka bìvše u 4 br. Nevena zagonetke je: *ure, dan* i *noć.*

Slavjanske věsti.

— G. Bogoboj Atanacković, poznati sèrbski novelista, izdaje sad beletrističke svoje spise pod imenom *„Pupoljci.“* Drugi svezak tih pupoljakah štampa se sada u štamparii Medakovičevoj u Novom-Sadu, i bit će ovog měseca gotov. Sadèržavat će drugi dio romana *„Dva Idola.“* Cěna tog dèla bit će 30 kr. sr. — Cěo spomenuti roman na finom velin-papiru košta 1 fr. 20 kr. sr.

Mi nemožemo tom prilikom propustiti, da našem čitateljnom občinstvu nepreporučimo spomenuto dělo, koje jamačno zaostati neće sa ostalim dosad jur izišavšim proizvodima tog revnog sèrbskog spisatelja.

Směšice.

— U Madridu na jugu europejskom zapao je lětos toliki sněg, da se ljudi tamo još i sada na saonicama voze dočim prama sěveru u Landshutu jedan jablan baš najlěpše cvati. Eto ti brate čitatelju, i u naravi protuslovja! pa baš zato nemojmo se čuditi kad drugdè na kakova protuslovja nagazimo. Kad ista narav, koja barem věčne svoje zakone imade, stranputice udariti smije, kako da to neučine slabi ljudi.

— Onomadne iznenada stupi u jednu od rěčkih knjigarnah někoj gospodin; te unutra desećemu se knjigaru reče: „Gospodine, vi ste obtuženi, da někoju seljanku u dućanu vašem zatvorenu dèržite; zato u ime za—“ al ovdè mu rěč zapè; jer obazrěvši se po štacunu opazi sliku, koja seljanku iz rěčke okolice, slikarskim umětnim kistom tako točno sgodjenu predstavlja, da ćeš na pèrvi mah rukom u košaricu joj poseći, da si grozdić uzmeš, što ti ga na prodaju nudi. Krasno ovo dělo mladi ovdašnji něki umětnik sgotovi. — (Žao nam je, što nam vrědni naš dopisnik ime tog umětnika nepriobči. Izim toga pitamo: nebi li se u bogatoj Rěci koj domoljub našao, koj bi spomenutu sliku za naš narodni Muzeum kupio?)

— Něka gospodična dobila je od mladoga gizdelina (Stutzera) ljubavno pismo i vèrlo se je začudila, kad je viděla, da je razpečatjeno. Nu kad ga je pročitala, prestade se čuditi, jer je razabrala, da se je pečatnji vosak raztalio od vrućine ljubavi i prisegah u pismu izraženih. — Zato opominjemo svu p. n. gospodu gizdeline, da u buduće radi veće sigurnosti slična pisma hostiom zapečate.

— Něki doktor filosofie dokazivao je veliku korist tèsnih stanovah (Schnürbrust): „Ovi tèsni stanovi opremaju sve lude žene u grob, a pametne ostavljaju na světu (jer ih ove nè nenose), te dobivamo od njih zdrave i dobre domaćice.“

Bibliografia.

Poljska.

— *Wstępna gramatyka polska* na klassę pierwszą szkól początkowych wypracoval Henrik Suchecki. We Lvově 1852.

— *Paladyn Czorcz.* Powieść. Przez Autora Bruna. W Wrocławiu. Nakładem Zygmunta Schlettera. 1852. m. 8, 12 gr.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cena mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primerna je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 9. U Četvèrtak 26. Veljače 1852. **Tečaj I.**

Blažena slobodica.

Od Ivana Tèrnskoga.

Puštite me iz te kule,
Na dvor, na dvor, širom svèta;
Nedèržte me bolna nujna
U toj uzi svega lèta.

U toj vèčnoj tmorini,
Uz tu golu pizdreć stènu,
Nedajte mi tako skapat
Ni vidjenu ni čuvenu.

Na dvor na dvor puštite me:
Tèrkimice niz to polje,
Napošk aljce skokom gore,
Kotèrmice opet dolje.

Nek mi sunce opet sjaje,
Zvězda titra, zora ruji,
Cvěće cvate i miriše,
Tica pěva, čela zuji.

Nek mi šumi cikti, šušti,
Nek mi zvoni, ječi, ori,
Riče, hèrže, kukurěče,
Ljudski glas me razgovori.

Neka mi se naoblači,
Nek mi gèrmi, tutnji, pali,
Kišica mi nek rominja,
Nebo mi se nek razgali.

Da u božjem vedrom zraku,
Zračna vedra bude duša,
Da slobodu božju uči,
Da poletět visu kuša.

Na dvor, na dvor puštite me;
Slavjanin je vedar, očit:
Neće mu se kutrit, uzit
I s pameti tuj se bočit.

Slavjanin sam, pustite me
U slobodi mislit, hodit:
Gorom ću vam — pèrst u uho —
Lěpše pěsme glas izvodit.

Bunjevka.

Od B. Atanackovića.

(Konac).

III.

Izmedju Baje i Monoštora ima jedna ugodna dolina medju zelenim vinogradima. Na sred te doline ima izvor, iz koga izvire živa voda.

Digitized by Google

Još u stara vrěmena ova dolina i ovaj izvor biaše sveto město Sèrbima pravoslavne věre.

Današnjim danom ovo je město svete svima hristjanima, koji u Baji i oko Baje živu. Sèrbi, Bunjevci, Němci, Magjari, svi dolaze ovamo, tu se Bogu mole, i svi zovu ovo město sèrbski: „vodica!“

Ali Sèrbi ovo město i danas većma poštuju nego drugi.

U oči Gjurgjeva i Preobraženja Sěrbi čitaju bdenja i molitve, i u te dane narod se skuplja iz cěle okolice na „vodici.“

Gděkoji donose svoje bolestnike čak iz Subotice, Sombora, Bečeja, Kaniže i drugih dalekih městah, jer narod věruje, da će se onaj bolestnik izlěčiti, koj se u oči Preobraženja ili Gjurgjeva kod ovoga izvora Bogu pomoli i umije.

Věra spasava ... Mnogi nadjoše lěka, koji ga tražiše na bajskoj vodici.

Godinu danah prie nego što se ovo dogodilo, što pripovědasmo u pèrva dva děla, biaše vèrlo lěpo i ugodno vrěme u oči Gjurgjeva dana.

Sunce, koje je cěo dan bilo žestoko, poče zalaziti, i bude ugodan lad.

Na vodicu se skupio mnogi narod.

Žene, děvojke i děca posědoše po mekanoj travi oko izvora, odmarahu se nasladjivahu lěpim predělom, koj bì pred njima i oko njih.

Mužki biahu u krugovima, i razgovarahu se medju sobom.

Mladi ljudi nadmećavahu se u različitim igrama.

A izza ovih sviuh pod visokim i granatim lipama ležahu bolestni i razslabljeni, gděkoji spavahu, a gděkoji tèrpiše svoje ljute muke.

Ko je imao koga svoga do sebe, onome běše Bože pomozi; svoj svoga njeguje, čuva, těši ga, baje mu, čini mu uslugu i ugadja mu.

Daleko za svima drugima pod jednom lipom ležao je mlad prostak u svojoj ljutoj bolesti, sam samcat.

Njegove muke biahu iznajpre vèrlo žestoke, poslě se malo smiri i zaspi.

Njegov san biaše dubok, ali ne miran, lice blědo kao smèrt, oči sklopljene, ustne plave, — u snu svome često se tèrzao, a nije se budio.

Izmedju toga zvonce zazvoni na kuli od cèrkvice, koja je desno do izvora podignuta, i dade znak da dolazi sveštenik, koj će bdenie služiti.

Sav narod na noge skoči i pobožno se prekèrsti, poslě svi podju i stanu u krug oko izvora, upale mnoge svěće u slavu majke božje i svetoga Gjorgja.

Ustaše i bolestnici pa podjoše k izvoru, koji mogahu ići, a koji biahu tako slabi, da nemogahu ići, one vodiše njihovi poznati, bratja i rodbina.

Sveštenik dodje medju narod, počne služiti sveto bdenje, pobožna molitva se podigne k nebu iz svakog sèrca, i cěla okolina zaječi od složnog pojenja, — slavulji, koji prě slavljahu ime věčnoga Boga umiljatom svojom pěsmom, umukoše, davši pèrvenstvo ljudima, koji hvaljahu Boga u svojoj pěsmi.

„„Presvetaja Bogorodice, spasi nas!““

Reče sveštenik i narod za njim zapoji to isto, — sad bolestnici podjoše k izvoru, da se u njemu umiju. — Koj se u taj časak umije u tome izvoru, onaj ozdravi od svoje bolesti.

Digitized by Google

A onaj hrkavac, koj tamo pod poslednjom lipom leži — zar neće k izvoru, da se umije?

On spava, može biti da od više nedelja nije mogao spavati zbog ljute boli, pa mu se podkrao san sada, — tužan, kako će mu biti kad se probudi i vidi da se bdenje svršilo, a on se nije umio u svetoj vodi . . . on će u nesvest pasti.

Ne, Bog neostavlja one, koji imaju veru u njega, on njima pošalje svoga angjela hranitelja, da ih čuva u svako doba.

Jedna vitka, crnomanjasta i umiljata mlada devojčica pridje k ostavljenom bolestniku, te ga sa ljubavi pogleda, poslě ga poče buditi.

Bolestnik otvori svoje oči — vidivši lice lěpe nepoznate devojčice nad sobom začudi se, njemu se činjaše da je to lice božjeg angjela.

„Ustaj brate, pa idi k vodici, sveštenik već od davna čita molitvu i već je počeo svetiti vodicu — a jeli, ti si iz daleka zato došao, da se umiješ u osvećenoj vodici?“

Bolestnik se razabere na ove nježne i prijateljske rěči pa odgovori:

„Jeste sestro, — ja sam tvrdo spavao, hvala ti sestro, koja si me probudila.“

„Bogu hvala.“

Bolestnik ustane i podje k vodici, mu glava mu biaše vrlo teška i zabunjena od spavanja i bolesti, noge mu drktahu i on poče posrtati.

„Jao, ja nemogu!“ Jadikujući grune o zemlju.

„„Presvetaja bogorodice, spasi nas!““ —

Narod na novo kod vodice zapoji, sveštenik zamoči bosiljak u svetu vodu, ljudi cělivahu sveti krst, a sveštenik blagosiljaše i poškropljivaše narod svetom vodom i bosiljkom.

„A jao meni za Boga miloga“ — jaukne bolestnik — „braća moja cělivaju, a ja nemogu do vodice i svetoga krsta, jao meni — na meni nema blagoslova, ja se neću izlěčiti.“

Poslě toga napregne se iz sve snage i četveronožke podje po zemlji puziti nebi li dopuzio do vodice.

Ali devojčica, koja ga je iz sna probudila, vidivši to, pritrči k njemu i uhvativši ga za ruku progovori:

„Ti si vrlo oslabio, brate; hajde da te ja odvedem do svete vodice.“

I poslě ovih rěčih uhvati ga izpod pazuha, pomogne mu da se podigne, poslě ga uzme pod ruku i lagano ga povede k vodici.

Bolestnik pogleda sa pogledom priznatelnosti tu devojčicu, pa joj drhćući progovori:

„Oj devojko, da ti Bog da svako dobro, kad si tako dobra i milostiva.“

U to dodju do vodice, devojčica dovede bolestnika do sveštenika, koj u lěvoj ruci držaše zlatan krst a u desnoj kitu od bosiljka.

Bolestnik cěliva krst i sveštenika u ruku, a ovaj ga poškropi po čelu.

U taj mah njemu lakše bude, glava, koja je vrěla bila, razladi se, a bol prestane, kao da je ko rukom odneo s njega.

On skrsti ruke, očita molitvu, cěliva ikonu majke božje i svetoga Gjorgja,

Digitized by Google

poslě toga okrene se děvojci, koja do njega stajaše, pa sa blagodarnosti punim pogledom progovori joj:

„Bog ti platio, sestro moja, ti učini danas meni veliko dobro, ja ću se izlěčiti od moje ljute bolesti, a da tebe nije bilo, da me ti nisi probudila i k vodici dovela, ja bih ostao bez blagoslova i lěka; kaži mi, sestro moja, odakle si ti i kako se zoveš, da te mogu spomenuti.“

„Ljuba P... iz Baje, a ti brate?“

„Ja sam Miloš K... iz Stanišića.“

„Živ i zdrav i veseo bio.“

Poslě ovih rěčih děvojka ućuti pa podje — momče se zamisli něko vrěme, pouzdano podje za děvojkom i uhvati je za ruku govoreći:

„Neostavljaj me Ljubo, nego ostani uvěk do mene, budi moja, ja ću te paziti kao svoje oči u glavi.“

Děvojka se zarumeni od stida i ništa neodgovori.

„Hoćeš biti moja, dobra děvojko?“

„Ti mene prosiš, a znaš li ti da ja nisam Vlahinja, ja sam Bunjevka!“

„Ta nisam ni ja Vlah već Sèrbin, ona ista kèrv, od koje si i ti.“

„Dobro momče, al ja nisam tvoje věre.“

„Kako nisi moje věre, zar ti nevěruješ, kao i ja što věrujem, Boga, Isusa sina božjega, i Mariu majku Isusovu?“

„Ja věrujem“ — reče děvojka s oduševljenjem — „ali ja neidem u onu cèrkvu, u koju ti ideš.“

„Ti možeš u onu, u koju ja idem, a ja u onu, u koju ti ideš, u obadvě se slavi ime božje, ime Isusa sina božjeg i Marie svete majke Isusove, cèrkva ljude netrěba da děli, već da spoji i miri... Budi moja, Ljubo, ja tebe milujem kao svoju dušu, i pazit ću te kao svoja dva cèrna oka — hoćeš li biti moja?“

„Hoću!“ stidljivo odgovori děvojka, a lice joj sine kao jarko sunce.

„Hoćeš? — Blago meni děvojko, ja ću s tobom vèrlo srećan biti ... ali ako ti mene iznevěriš?

„Neću, tako mi moje věre!“

„Daj dakle svoju burmu, a evo tebi moja, onda ćemo biti pèrstenovani ovdě na svetom městu pred ikonom majke božje, koju ti věruješ kao i ja.“

Děvojka mu dade svoju burmu, a on metnuvši je na pèrst, skine sa svoga pèrsta drugu, i dade děvojci. —

Poslě ovoga dana prodje cěla godina danah. — Miloš je svake nedělje dolazio u Baju i sastajao se sa Ljubom.

Izmedju toga u Ljubu se zagleda sin najbogatieg gazde na Salašima, Jakov, i htěo je uzeti za ženu.

Ona nehtěde ništa ni čuti o tome, jer je ona ljubila Miloša, a Miloš joj je obećao, da će doći i da će je prositi baš onaj dan, kad je Ljubu nagovarala njena snaha da podje za Jakova.

Mi smo vidili u počětku ove pripovědke, kako se Ljuba tome opirala, dok nije došlo ono momče i Ljubi jednu burmu predalo.

Burma ta biaše ona ista, koju je ona na vodici Milošu dala.

Digitized by Google

IV.

Oko ponoći Jakov biaše pred domom staroga Joze P... sa svojima kolima i dva pomamna konja.

Ljuba biaše pred domom.

„Hoćemo li, Ljubo?“

„Imaš novacah kod sebe?“

„Sto forintih gotovih novacah biaše u mene, ja sam sve poněo, evo ti sve.“

„Hvala Jakove; primam ovo, ali da mi se zarečeš, da nikad nećeš pitati za te novce.“

„Zaréčem ti se, ja tebi novce dajem, a ti čini š njima što ti drago.“

„E sad hajdemo!“

I poslě ovih réčih posadivši se na kola reče:

„Těraj!“

„Kuda?“

„U Stanišiće.“

„U kas ili polagano.“

„Što konji bolje mogu.“

„De ne!“ — vikne Jakov svojim konjima, a konji polete kao zmajevi.

Poslě jednoga sata Jakov se okrene pa zapita:

„Hoćeš da se odmorimo, Ljubo?“

„Gdě smo sad?“

„U Gori.“

„Koliko ima još do Stanišića?“

„Jedna štacia.“

„Těraj!“

Jakov ošine svoje konje, konji polete i za pó sata biaše u Ledjenu.

„Koliko ima još do Stanišića, Jakove?“

„Pó štacie.“

„Ako su ti konji jako posustali, a ti ih napoji, ali gledaj, da dugo nedangubimo.“

„Nećemo ništa dangubiti, Ljubo, moji konji mogli bi krepati, i ja ih nebi napojio kad se tebi hiti.“

I poslě još oštrije potěra svoje konje, žalostno pěvajući jednu narodnu pěsmu, u kojoj se priča, kako je majka nježno ljubila svoje děte, a děte joj veli: zašto mene tako njeguješ moja majko? Zato — odgovori mati — jer kad ja umrem, niko te neće nježno njegovati ni ljubiti.

Svèršivši ovu pěsmu počme drugu:

„Sjaj měsečе što lěpše do veče,
Dušo Julo, sèrce uvenulo!
„Da mi vidi putovati duša,
Dušo Julo, sèrce uvenulo!

Za svakom ovom pěsmom Jakov je duboko uzdahnuo, jer on se sětio svome jadu, on je vidio da njega neljubi njegova nevěsta.

V.

Godine 1848. sav se svět bio uzdèrmao a najvećma carstvo austriansko.

Digitized by Google

Narodi se pobuniše, govoreći da nema na zemlji slobode, jednakosti i bratinstva, i da za ovo hoće da vojuju.

Magjari vikahu najviše za slobodu, jednakost i bratinstvo, oni proizvikahu to u čeloj oblasti, gdě su zapovědali, i propovědahu o tome.

Narodi su još u cělome světu slabo dozrěli, ali u Magjarskoj mnogo manje nego na drugim městima, da dobro razumiu take stvari, kao što su sloboda, jednakost i bratinstvo, ako ih ko neubavěsti i nerazloži, jer će sasvim drugo misliti, nego što je, kad čuju gdě nevěže propovědaju.

Kad su magjarska gospoda pročitala nove uredbe svoje i objavila narodu, da će u zemlji biti sloboda, jednakost i bratinstvo, oni nisu uhavěstili narod: u kome smislu i kako.

Prostaci misliše, da njima niko ni u čemu neće zapovědati, da oni nisu dužni nositi nikakov obšti teret, da oni mogu svoju stoku u vlasteljske livade pušjati i sve činiti, što je njima drago.

Tako misliše Sèrbi, Bunjevci, Magjari i Němci, pa tako i radiše.

Magjarska gospoda — druge nebiaše u ovoj oblasti — magjarima gledahu kroz pèrste, a Sèrbe zatvarahu, prebijahu i věšahu — iz bratinstva.

Stanišićani davno su se žalili na svoga vlastelina, govoreći, da je on od njih silom oteo jedan komad zemlje i načinio sebi livadu.

Kad gospoda objaviše u svojim novim uredbama, da prostaci neće više biti pod vlastelinom, oni odmah počeše stoku svoju těrati u tu livadu.

Vlasteljski služitelji tuže prostake srězkom sudcu, sudac ode medju prostake i zapovědi, da u livadu netěraju svoju stoku.

Prostaci nehtědoše slušati, već prosto odgovore:

„Gospodine, vi ste sami čitali, da su nas gospoda na dijeti oslobodila vlastelske vlade; ako je to tako, to mi možemo sad uzeti ono, što je naše i bilo, i što je vlastelin nami oteo.“

Kad sudac, opomenuvši i po drugi put ljude, vidi da ga oni neće da poslušaju, razljuti se, zaište vojsku, obkoli livadu i koga god na livadi nadje, poveže i baci u tamnicu.

To se dogadjalo poslě majske sèrbske narodne skupštine; Čiča je već u to doba na Javku imao svoj vojnički stan.

Magjari sèrditi bijahu na Sèrbe; najmanju krivicu, koju Sèrbi učiniše, Magjari su smèrtju kaznili.

Kad su Stanišićane pozatvarali, cělo je selo bilo u najvećem strahu, svaki je znao, da će ti nesrětnici izgubiti glavu.

Medju nesretnim tim prostacima bio je i Miloš K...

On je znao da mu je kraj — i žao mu biaše zbog Ljube.

On poruči u Baju Ljubi da dodje, da je još jedan put vidi.

Ljuba nije ništa o tome znala, mi smo vidili u početku ove pripovědke, sta je ona činila, kad joj momče donese glas o Milošu i Milošev pozdrav sa burmom, koju je ona njemu na vodici dala.

VI.

Miloš sědjaše u svojoj tamnici.

Digitized by Google

To bijaše noću u oči Spasova.

Njegove oči biahu suzne, ali lice vedro i mirno.

„Ja ću u pravdu izgubiti glavu, — to se zna, da nam neće oprostiti naše sudie, jer su oni ljuti na nas — Bog neka im sudi, nama je bolje izgubiti u pravdu glavu, nego njima u nepravdu dušu.“ —

„Bože oprosti im grěhe!“ — reče prekèrstivši se poslě malo ćutanja. —

Poslě ovih rěčih prekèrstivši ruke Bogu se pomoli.

Dugo, vèrlo dugo se molio. Gledajući njega kako se smirene Bogu moli, ali sa vedrim licem i mirnom dušom, čověk bi rekao: on se pripravlja da ide spavati a ne umirati.

„Bože moj“ — reče pri svèršetku svoje molitve uzdahnuvši — „dopusti mi da još jedan put vidim moju Ljubu, pa ću mnogo lakše umrěti.“

U taj mah ključ u vratima od tavnice zaškripi — Miloš pódigne svoju glavu a vrata se otvore.

„Ljubo!“

I sav zadèrkće u tělu, rukama pokrivši svoje oči.

Ljuba padne na Miloševe pèrsi, zagèrli ga, ljubeći ga i plačući do njega.

„Hvala tebi, Bože moj, kad si mi dopustio da to doživim. — Miloše, dragi moj Miloše, ja sam tebe izbavila.“

Poslě ovih rěčih izvadi iz nědarah jednu artiu, u kojoj biaše něšto zamotano pa mu pruži:

„Evo burma, koju si mi poslao po momčetu za spomen, evo ti i pedeset forintih novacah . . . vrata su od tavnice otvorena . . . běži . . . běži da nebude kasno!“

Miloš biaše izvan sebe, zagèrli Ljubu pa jecajući progovori:

„Ljubo, Ljubo! blago meni s tobom, ti mene po drugi put oslobodi smèrti!“

Ljuba spusti svoju glavu na njegove grudi.

Tako je prošlo něko vrěme.

U tome pred vratima čuje se koračanje jednog čověka, i u taj mah vrata se otvoriše od tavnice, a na njima se ukaže tužno lice:

„Běži, běži, sad nije zgode gèrlenju i ljubljenju, jer se čuvari mogu svak čas probuditi!“

„Jakove!“ — vikne Ljuba, i poleti čověku, koji stajaše na vratima.

Miloš se zagleda u toga čověka turobno lice, sèrce mu zadèrkće, on sa žalosti i strahom progovori:

„Ljubo, ko ti je to?“

„Moj muž!“

„Tvoj muž? Ljubo, znaš li šta govoriš?“

„Znam Miloše, ovo je Jakov, moj muž pred Bogom i ljudima.“

Miloš klone, lice mu se naoblači, malo poslě plane, i on tiho progovori:

„Sretna bila Ljubo sa tvojim mužem, — kad uzimate muško čedo, dodjite na moj grob sa svojim čedom.“

„Na tvoj grob? Ne Miloše, ti treba da živiš!“

„Ja nemogu bez tebe živiti, ja ću sutra poginuti sa svojom bračom; Ljubo, ti budi sretna, a prosto ti bilo tvoje nevěrstvo.“

Digitized by Google

„Nemoj Miloše govoriti o nevěrstvu ... Života mi moga! ja sam ti věrna ostala, i to što sam učinila, učinila sam zato, što te vèrlo milujem. Evo ovdě na ovome strašnome městu pred Jakovom, pred mojim mužem, zaklinjem ti se, da ja za Jakova nebih pošla, da tebe nije trebalo izbaviti, — da si ti umro, ja bih ostala sama za tobom, išla bi na tvoj grob i suzama bih ga zalivala, ali ruku svoju nikad nikome nebih dala, ja bih ostala tebi věrna do groba.“

Suze joj zaguše rěči da nije mogla dalje govoriti; Milošu to vèrlo težko biaše, zato blagim rěčima progovori:

„Neplači Ljubo! Bog je tako htěo da bude, slava njegovom svetom imenu, budi njegova volja! — Ljubo, idi s tvojim mužem i budi srećna, pa zaboravi mene.“

Ljuba vrisne:

„Ne Miloše, života mi moga, ti nemožeš umrěti, ti treba da živiš.“

„Neću, bez tebe nemogu!“

„A ti budi š njom živ i srećan!“

Jakov, koi je prie mučao, rekavši ovo, uhvati Ljubu za ruku, pa je povede k Milošu:

„Evo ti ruka, koja je meni obećana, ali kad je sèrce tvoje, neka bude tvoja i ruka.“

Miloš pogleda Jakova.

„Negledaj me brate, ja Ljubu ljubim, ja bih srećan bio da je ona moja, ali ja sam se davno već sětio svome jadu i vidio da ona mene neljubi, — ona je mene tri puta odbacila, kad sam šiljao da mi pošalje svoju maramu, ja sam mislio, da se ona tek na cěni dèrži, pa sam poslao i četvèrti put sad u nedělju što je prošla, i dobijem njenu maramu, tu večer sam je izprosio; — kad je ona primila moju jabuku, ja sam vidio, da nije radostna, — u město da smo onu noć veselo proveli, ja moradoh š njom svoje konje moriti i u Stanišiće těrati, — u Stanišiću smo eto već četiri dana, ja sam nju vidio kako ide od jednog gospodina do drugoga, i moli za tebe, ja sam vidio, gdě ona poklanja dukate, što je u jabuci od mene dobila i preklinje Bogom i nebom, da tebe tavnice oslobode, ja sam se onda odmah dosětio svome jadu i sětio sam se zašto je Ljuba moju jabuku primila i za mene pošla. — Miloše, ja Ljubu ljubim, nje radi a ne mene radi, ja ću lahko snositi svoje jade, kad vidim da je ona srećna; Miloše, běži, izbavi sebe i budi srećan s Ljubom.“

Poslě ovih rěčih Jakov umučě, Ljuba se začěni od plača pa se oběsi Jakovu oko vrata.

„Jakove, hvala ti Jakove, i osprosti mi, ti si meni vèrlo dobar.“

Jakov je poljubi u čelo, pa Milošu progovori:

„Miloše, běži brate, dok je vrěme, skoro će svićati, pa će biti kasno, do duše, ja sam stražu jako izopijo, ali već se dugo dangubi.“

Miloš stajaše zamišljen.

„Zašto neideš, Miloše?“

„Neću“ — reče odvažno — „vi ste obadvoje tako dobri, milujte se i budite srećni jedno s drugim, — a pustite mene, ja ću rado umrěti.“

Digitized by Google

Badava biaše preklinjanje, badava plač, molba, sve badava! — Miloš se nedade više namoliti.

„Ljubo, Jakove, budite srećni jedno s drugim, vi ste obadvoje dobre i poštene duše, Bog će vaš pomoći i usrećiti.“

„Miloše, jao tužnoj meni, ja ću poginuti za tobom!“

„Onda ćemo se viditi na nebu, a Jakov će izpuniti amanet, koj ostavimo na ovome světu.“

„Kakav amanet, Miloše?“

„Sèrbi se pobuniše tamo dolě protiva gospodi, koja su naši bičevi, koji će iz pakosti, što sam Sèrbin, i meni do glave doći; Jakove, ti ćeš nagovoriti svoju braću, da budu njima u pomoći, pa ćeš i sam otići medju njih.“

Kad Miloš izgovori ove rěči, Ljubi sine lice od radosti.

„Miloše“ — reče ona — „ti ćeš Jakova odvest medju Sèrbe, ako bude ginuti, vi ćete ginuti zajedno, ako koj koga preživi, toga ću ja njegovati za života — s Bogom! s Bogom!“ —

I nedopustivši da joj što odgovore, oběsi se jednom i drugom o vrat, izljubi ih, i vine se, te je nestane iz tavnice.

* * *

Drugi dan oko četiri sata poslě podne na věšalima tri prostaka izgubiše glave. Četvèrti se izbavio iz tavnice, osuda je izrečena i na njegovu glavu, ali njega nebiaše.

* * *

U svetoj Nikolajevskoj cèrkvi i manastiru fratarskom u Baji u jedan isti dan dèržahu parastos.

U obadvě cèrkve pred ikonom majke božje klečala je jedna u cèrno obučena prosta Bunjevka, roneći suze niz svoje běło lice.

To biaše Ljuba P . . .

Ona je ronila suze za svoja dva gjuvegie, koji su u Sèrbsku vojsku srećno dospěli, tamo u najboljem prijateljstvu i slozi medju sobom živeći hrabro se borili protiva nepriatelju, i u Sentomašu na verbaskom šancu u jedan mah pali, kad je Percel, ušavši na varadinskoj kapii, njima za ledja zaišao i tu potokom junačke sèrbske kèrvi prolio.

Slovo o puku Igorevu, sina Svetoslavova, unuka Olgova.

(Iz staro-ruskoga jezika dvanaestog věka polag izdanja Saharovog.)

Preveo Og. Ostrožinski)*

I.

Nebili lěpo bilo, braćo, početi starimi slovesi trudnih pověstih o vojsci Igorevoj, Igora Svetoslavića.

---

*) Nemože nam se na ino no izjaviti, da nam je osobito drago, što se je slavno poznati i vèrsta i naš spisatelj O. O. U. poslě predugog ćutanja opet na književnom polju pojavio. Što se napose tog *Slova* tiče, priznati moramo, da si je spisatelj predmet takav izabrao, koj sasvim věštom njegovom peru dolikuje, k tomu je nastojao da maticu (original) u duhu i rěči věrno

Početi se je toj pěsni po bivanju toga vrěmena, a ne po zamišljenju Bojanovu. Bojan bo věšti, kada komu hotiaše pěsnu tvoriti, to raztekaše se mislju po dèrvlju, sěrim vukom po zemlji, sivim orlom pod oblake.

Pominjaše bo rěč pèrvieh vrěmenah bojeve.

Tada pustjaše deset sokolovah na stado labudovah, koi ulovljaše, taj najprie pěsnu pojaše staromu Jaroslavu, hrabromu Mistislavu, koj poseče Rededju pred četami kozožskimi, krasnomu Romanovu Svetoslaviću. Bojan bo, braćo, deset sokolovah na stado labudovah nepuštjaše, već věšte pèrste svoje na žive strune položi, one same knezom slavu rokotahu.

Počnimo, braćo, pověst ovu od staroga Vladimira, do sadašnjega Igora, koj potaknu um krěpostju svojom, i pooštri sèrca svoga mužestvom; napuniv se ratnoga duha, navede svoje hrabre čete na zemlju Polovecku za zemlju Rusku.

II.

Tada Igor zazrě světlo sunce, i vidjè od njega tminom svu vojsku pokritu. I reče Igor družini svojoj: „Braćo i družino, bolje je nam saseèenim nego usužnjenim biti. Sèdajmo, braćo, na svoje bèrze konje, da zazrèmo sinjega Dona.“ — Spàla knezu um zauze, i žalost njemu znamenje zastupi. — „Izkusiti Dona velikoga hoću bo“ reče „kopje prelomiti konac polja poloveckog s vama Rusi, hoću glavu svoju položiti, ali izpiti kacigom Dona!“

O Bojane, slavulju staroga vrěmena! da bi ti ove čete opěvao, skačuć slavuljom po mislenu dèrvlju, leteći umom pod oblake, svijajuć slavu obiuh tih vrěmenah, tèrčuć tragom Trajanovim kroz polja na gore. Pěvat bilo bi pěsnu Igoru, toga unuku. Ne bura sokole zanese kroz polja široka; čavke stadom běže k Donu velikomu. Tebi pěvat bilo je, věšti Bojane, Velesov unuče!

Konji hèrže za Sulom . . . zvoni slava u Kijevu . . . trublje trube u Novgorodu . . . stoje stiezi u Putivlju. — Igor čeka mila brata Vsevoloda. — I reče njemu Buj-Tur-Vsevolod: „Jedini brate, jedini světe, světli ti Igore, oba jesmo Svetoslavića! Sedlaj brate svoje bèrze konje; a moji su ti gotovi, osedlani u Kursku naprědi. A moji ti Kurjani navični k meti, pod trubljami poviti, pod kacigami ljuljani, oštrim kopjem odhranjeni, puti jim poznani, staze jim znane, luci u njih napreženi, tulci otvoreni, sablje naoštrene; sami skaču kao sěri vuci u polju, ištuć sebi čast a knezu slavu.“

Tada stupi Igor knez u zlatni stremen, i pojezdi po čistomu polju. Sunce njemu tminom put zastupaše, noć stonuća grozom ptice uzbudi mu, vrisk zvěrinje u stazbi. Div klikti na vèrh dèrvlja; veli poslušati zemlji neznanoj, Volzi, i po moru i po Šuli, i Suroži i Korsunju, i tebe tmutorakanski bolvane!

A Polovci negotovimi putevi poběgoše k Donu velikomu. Škriplju taljige o pó noći, rěk' bi, labudovi razpušćeni.

Igor k Donu vojsku vodi; već na bědi njegovej pasu se ptice, i vuci grozu uzdižu po jarugami, orli kliktom na kosti zvěri zovu, lisice laže na cèrljene štite. — O ruska zemljo, već za Šelomjanom jesi! Dugo noć mèrkne, suton svět zapao, ma-

predoči i sate imade u tom *Slovu* několiko neobičnih al zato ipak razumljivih rěčih. — Svaki koj je godèr divne pěsme Osiana, bilo u matici ili dobrom prevodu čitao, priznati mora, da je velika duševna srodnost, među njim i ovim slovom o Igoru. *Urok*

Digitized by Google

gla polja pokrila, pěv slavuljah zaspao, govor čavkah probudio se. Rusi velika polja cèrljenim štiti pregradiše, ištući sebi čast a knezu slavu.

III.

Zarana u potak satèrše pogane čete polovecke, i razsuše se kao strěle po polju, zarobiše krasne děvke polovecke, a š njima zlato, sage i dragu kadivu. Ortmami, i japorčicami i kožuhi, počeše moste mostiti po blatnim i greznim městima, i svakim orudjem poloveckiem. — Cèrljen stěg, běla horugva, cèrljeni pojas, srebreno kopje, hrabromu Svetoslaviću! Dremlje u polju Olgovo hrabro gnězdo, daleko je zalećelo; nije bilo za nepravdu porodjeno, ni sokolu, ni jastrěbu, ni tebi cèrni gavrane, pogani Polovčine! Gsak běži sěrim Vukom, Končak njega slědi k Donu velikomu.

Drugoga dana veoma rano kèrvava zora světlost donese, cèrne tuče smora idu; hoće da prekriju četiri sunca, a š njih trepeću sinje munje; biti je gromu velikomu, ići daždu strělami s Dona velikoga! Tu se je kopjem prelamljati, tu se sabljam zatupiti o kacige polovecke, na rěci na Kajali, kod Dona velikoga. O ruska zemljo, već Šelomjanom něsi! — Gle, větri, Stribožji unuci, viju s mora strělami na hrabre čete Igoreve. Zemlja tutnji, rěke mutno teku, prašina polja pokriva, stěni žubore; Polovci idu od Dona, i od mora, i od sviuh stranah. Ruske čete obstupiše. Děca Běsova klikom polja pregradiše, a hrabri Rusi zagradiše se cèrljenimi štiti.

Jar-Ture-Vsevolode! stojiš u borbi, pèrskaš na vojske strělami, gèrmiš o kacige mačevi čelikovimi. Kamo Tur poskočaše, svojom zlatnom kacigom posvětljivaše, tamo leže pogane glave polovecke; izcěpane sabljami kaljenimi kacige ovarske od tebe, Jar-Tur-Vsevolode! Kakva rane dubljina, braćo! zaboravi čast i život, i grad Čèrnigov, otčii zlatni stol, i svoje mile ljubovce, krasne Glebovne, svičaje i običaje.

IV.

Bili věci Trojanovi; minula lěta Jaroslavova; bile čete Olgove, Olga Svetoslavića. Taj bo Oleg mačem omrazu kovaše, i strěle po zemlji sijaše. — Stupi na zlatni stremen u gradu Tmutorakonu. Njegov zvon sliši davni veliki Jaroslav, sin Vsevolodov, a Vladimir svako jutro uši začepljaše u Čèrnigovu. Borisa pako Večeslavića slava na sud privede, za uvrědu Olgovu, hrabra i mlada kneza. S te Kajale Svatopluk pozove otca svojega medju ugarskimi inohodci k svetoj Sofii k Kijevu. Tada kod Olga Gorislavića sijaše se i rastajaše omraza, pogibe život Dažbogova unuka; u kneževskih bojevih věci čelověkom skraćaše se. Tada po ruskoj zemlji rědko orači veseliše se, nego često vrane graktaše, oko mèrtvih tělesah, a čavke svoju rěč govoraše, hoteći poletěti na žderanje. To bilo u tih ratih, i u tih pucih, a nigda takovi rati něsu slišani.

V.

Od zarana do večara, od večara do svitanja, lete strěle kaljene, gèrme sablje o kacige, kèrše se kopja čelikova, u polju neznanom usrěd zemlje polovecke. Cèrna zemlja pod kopiti; kostima posipana, a kèrvlju polivena; tugom proniknuše po ruskoj zemlji. Što mi šumi, što mi zvoni već rano prie zore? Igor pukove zavraća; žao mu je mila brata Vsevoloda. Biše se dan, biše se drugi, treći dan oko podne padoše stězi Igorevi. Tu se bratja raslučiše na brěgovi bistre Kajale. Tu kèrva-

Google

voga vina nedosta, tu pir dokončaše hrabri Rusi; svatove napojiše, a sami polegoše za zemlju rusku. Poniče trava od žalosti, a dèrvlje od tuge k zemlji prikloni se.

VI.

Veće bo, braćo, nevesela godina nastadè, već pustinje silu pokrile. Nastala bèda u silah Dažbogova unuka. Stupila dèvom na zemlju Trojanovu, zapleskala labudovim krilmi na sinjem moru, na Donu pleskajući probudila divja vrèmena. Bojevah knezom na poganike nastade; reče bo brat bratu: „Ovo je moje, ali i ono je moje.“ I stadoše knezovi za malo mnogo govoriti, i sami medju sobom svadju kovati, a poganici sa svieh stranah prihodiše s pobèdami na zemlju rusku.

O! daleko zadje soko, ptice bijuć k moru, a Igorevu hrabru četu neprobudi. Za njim kliknu Karna i Žla, poskoči po ruskoj zemlji, mašale mičuć u plamenom rogu. Žene ruske zaplakaše, rekuć: „Već nam svojih milih drugovah ni mislju smisliti, mnènjem domnèti, ni očima zagledati, i zlata i srebra nimalo zaštedjeti.“ — A zastenja bo, braćo, Kijev tugom, a Černigov napastmi, užas razli se po ruskoj zemlji, pečal goruća teče srèd zemlje ruske. A knezi sami na sebe svadju kovahu, a pogani sami pobèdami nasèrnuše na rusku zemlju, uzimajuć danak, po vèvericu od dvora.

Ti bo dva hrabra Svetoslavića, Igor i Vsevolod sad nepravdu probudiše, koju biaše uspavao otac njihov Svetoslav grozni, veliki, kijevski. Grozom biaše, trepetjuć svojim silnim četami i čelikovimi mačevi; nastupi na zemlju polovecku, sgazi bèrda i doline, zamuti rèke i jezera, izsuši potoke i blata; a poganoga Kobjaka iz lukomorja iz željeznih velikih četah poloveckih kao vihar iztèrže, i padè Kobjak u gradu Kijevu, u dvorani Svetoslavovoj.

Tu Nèmci i Mletci, tu Gèrci i Moravci poju slavu Svetoslavovu, žale kneza Igora, koj potopi jezgru (Rusah) na dno Kajale, rèke polovecke ruskoga zlata nasipavši.

Tu Igor knez sadje sa sedla zlatna a na sedlo Koščievo.

(Konac slèdi).

Poslanica pobratimu D. M. u B.

Od A. S.

I.

Pobratime, da si mi zdravo! Na razstanku sam ti obećao, da ću ti opisati svoje putovanje do Zagreba, i sadašnje moje stanje u ovome gradu. Ti znaš, da je mèni sveta rèč sveta, kao što mi je prokleta vazda zazbilja prokleta. Ovo je duboko filozofički rečeno, ali ti ćeš me razumiti, i nadam se, nećeš mi zamèriti sètivši se naše hèrvatske poslovice: ko o čemu, baba o uštipcima. — Ti znaš, da se ja najvolim mudroslovjem zabavljati, to bo je najlakša za me stvar, jer je ova znanost usadjena u sèrcu i u umu čovèčjem, pa ju tu treba tražiti, i iz kojekakvih gromačah izkapati. Ono danas siromašno blago, koje čovèk ovim putem izkopa, zvali su stari Rimljani eruditio, a to se hèrvatski zove učenost‘ namèsto izkopanje, jer eruditio nije drugo nego eruitio. Stari bo su običavali dodavati ondè, gdè nije bilo potrèbno, a kod nas se često ondè oduzimlje, gdè se nebi smèlo oduzimati. Ali

da pustim starce na stranu; — a sada sam te samo na to htěo opomenuti, da je filosofirati najlakše; jer za druge znanosti hoće se knjigah, a za knjige hoće se novcah, a za novce dobiti hoće se — — ja neznam šta bi ti rekao, još bo ovome pitanju nisam na kraj stao. Plato je rekao: da su sve druge stvari samo igraria, a da je najmučnie: naučiti ljude kako živiti. —

Svako vrěme ima svoje velike muže. Plato je bio u svoje vrěme božanstven, a danas nebi bio ni navadno-ljudski. Naučiti ljude kako moraju živiti, — to je danas kod nas civiliziranih narodah najlakša stvar: onaj, koi je jači, t. j. — filosofički govoreć — koj je najslabii — samo neka reče: ovo treba raditi, a ovo popuštati, — pa je posao gotov. — Mi mudroslovci moramo našega druga, Platona, zagovarati: tà žid židu pred kèrstjenikom nikada neće reći n. p. tat, nego mu veli u onome jeziku, koj niti je kada obstojao, niti danas obstoji: ganef, a to zlamenuje hèrvatski tat, neće reći: Hèrvat, Magjar, Talian, i t. d. nego goin, a to je nevèrnik, ili svaki nežid. Plato je u Gèrčkoj kao iz oblakah pao, on o prošlosti svoga naroda niti je sve ono znao, što mu je bilo potrěbno, niti je nastojao, da se to nauči; — on je bio učenik Sokratov, učenik onoga muža, koi je učio samo: kako može čověk na ovome i na drugome světu sretan biti; on je mislio, da čověk mora krěpost tražiti, i nje se kroz cěli svoj život dèržati; on je znao samo za jednu krěpost, t. j. za samo sasvim poštene čine; on je u ovome s toga zabasao, što je mislio, da je samo jedna světlost, samo jedna n. p. cèrvena boja. On je zabasao, i morao je zabasati, jer nije bio prosvětljen kao mi. Branimo, velim ti, naše drugove; jer svaki stališ ima svoja otajstva. Cicero se je čudio, što se bajnik bajniku nesměje, kad ga sastane. On je ovdě jako zagazio: bajnici su se medju sobom smějali nad svojom znanosti, isto tako, kako se je Cicero s Atikom smějao nad svojom. Ali su se pred drugima mudro dèržali. Tako je bilo onda, a tako biva i sada.

Mi danas znamo, da je krěpost dar božji, da nju čověk po svojoj naravi traži ali mu ju svět izvanjski sakriva, mi znamo danas, da krěpost ima najviše neprijateljah. Da bude Plato znao, što nas svaki mora znati, da je moći krěpost sa několiko, makar nerazumljivih rěčih dobiti, t. j. na svome městu i u svoje vrěme — salvo categoriarum ordine — da bude znao, da ima više vèrstih krěposti — da bude znao, da se danas većma štuje Aleksander sin Filipa Macedonca, koi je několiko milionah dušah kroz několiko stolětjah unesrećio, nego li njegov učitelj Sokrates, koi je na zemlju donio upravo božanstveni nauk, da bude znao za krěpost gradjansku, vojničku, sudačku, itd. itd. — da bude on ovo sve znao: — nebi bio rekao, da je najmučnia stvar: naučiti ljude, kako imaju živiti; nego da je bio u našoj koži, bio bi rekao: najmučnia je stvar naučiti ljude, kako se mogu novca dočepati.

Netrěba se čověk učiti stvari naravske: svako stvorenje božje pozna svoju naravsku, t. j. naški — jedinu svèrhu, i za njom ide: nego trěba se učiti stvari izvan i proti-naravske, u tome bo stoji sva izvèrstnost naša. — Isti čověk, drugi mora biti u Zagrebu, drugi u Londonu, drugi u Parizu, drugi u Carigradu, drugi u Rimu, drugi u Petrogradu, i t. d. To je pravo zlamenovanje rěči „politeia,“ i iz nje za nas iztesane „politika“ i Bog zna kako sve ne: — u kakvu si kolu, onako pleši, pa ćeš srećan t. j. krěpostan biti. — Dakle trěba se naučiti sve forme ovoga plesanja.

Digitized by Google

Ja znam ti štiješ stare pisce, i dèržiš ih za tako zvane klasike, t. j. za takove, koje mi nemožemo dostignuti. Tako sam i ja nègda mislio, ali sada — o toj stvari drugčie mislim. — Ja ti dakle savětujem: da ostaviš klasikuše: oni svi skupa malo valaju, — ali barem, svět do njih jako malo dèrži; a u čemu se narodi moraju slagati, ono je zakon, veli Cicero. Zbilja, sad mi pade ovaj — prie moj ljubimac izmedju rimskih mudroslovacah — na um; — njega baci u peć, i već nikada da nepomisliš na njega! — On je rekao, da onaj zakon, koj može i mora čověčanstvo usrěčiti, isti mora biti i u Rimu, i u Ateni, i svagdě — vazda. Kako se je strašno taj čověk u toj misli porězao! Što je sreća? — Svi otci, i ostali pravi učitelji vele, da sreća nije drugo nego zadovoljstvo. A što je zadovoljstvo? — ono je svěst, da nam sve po volji ide. Ali što, i kad nam ide po volji? — Kad nam se sve želje izpunjivaju. Ali što, i kad mi želimo? — Mi želimo ono, što neimamo, a znamo da bi mogli i morali imati. Po Bogu brate, nepitaj me o ovoj stvari dalje, jer u njoj čověk kao što sam ja, može i onda posèrnuti, kad stane baš onako, kako mora biti. Zadovolji se ovime: čověk želi ono, za što zna ali ga neima. Da ti jednu priliku napomenem.

Ti se sěćaš onoga našega domorodca, koj na božić rečè: „da bi ja kralj bio, ništa drugo nebi radio, nego bi se svaki dan triput najèo masne perge, zatim bi se legao na voz slame, i dao bi se na volima voziti preko jarakah.“ — Ovaj je naš zemljak mislio, da neima hrane nad pergu, i da neima nihanja nad ono, koje čověk uživa na vozu slame, kad ga voli voze. Ovo je bila sva sreća, za koju je on znao i dakle, koju si je želio. Kod drugih ljudih drugačie ove stvari stoje: mnogi misle, da za něšto znadu, ali se varaju, oni misle u oběsti da im to trěba, ali se i u tome varaju, jer još ni sebe nepoznadu, a kamo li stvari izvan sebe, pa kad se počnu napinjati, da dobiju izpod sněga ružice, onda dodju onamo, kamo i ona žaba, koja se je htěla s volom izjednačiti, kamo i one njezine druge, koje su kralje měnjale, jednom rěčju, dodju onamo, kamo su mnogi došli, počemši od otca našega Adama, tja do nas. — — Tako ti brate, nemoj mi rěči zlo tumačiti; ja te moram na to opomenuti, jer sam tako nesrećan, da svak moje rěči hoće da bolje razumi nego li isti ja.

Kamo sam zašao! Ja sam učinio salto triput mortale. Govorio sam o raju, pa sam u pakao došao. Ništa za to: to je učinjeno za volju sisteme. Ja idem nazad. Govor je bio: kojim se putem može do novacah doći. Rekao sam ti, da ja to pitanje još nisam mogao razpraviti. To ti i opet velim, a to s toga, jer se ono s mojim počelom dosad nikako nemože složiti. Jer, ako novac smatram onako, kako njegova narav ište, moram ga zapostaviti i istome kamenju. Ja to moram učinit makar on bio i zlatan. Ako li ga uzmem onako, kako ga drugi uzimlju, onda ništa neima nad njime; bez njega bo se kod nas dan danas ništa nemože. — U prišnjem pogledu novac mi je ništo, a u drugome sve je izvan njega ništo.

Da kušamo u kratko ovo protuslovje razmèrsiti. Najpèrvo, ali eto — pošta odlazi za pol sata, idem dakle odmah ovo joj predati, pa zatim moram sa želudcem traktirati. Lahku noć! na skoro ćemo se opet sastati i razgovarati — pismeno, t. j onako, kako nam se bude dalo.

Digitized by Google

Narodne poslovice illirske.

Batina ima dva kraja.
Badava se ni božji grob nečuva.
Baci niz vodu, susrêt ćeš uz vodu.
Beri zelje oko sebe.
Besêda besêdu otvara.
Baba babi grebla lan, da joj prie prodje dan.
Bacio kost medju njih.
Bacio kao u mutnu vodu.
Biber je maleno zèrno, al se pred gospodu iznosi.
Bio na situ i na rešetu.

Odgonetka.*)

Zagonetke u 4. br. Nevena bivše.

Od F. Š.

U Nevena, gle, četvèrtom broju
Zagonetku, — ovdè rèšit koju
Ja naumih. — Evo odgonetke! —
Uvèrstit je hoću u te redke:
Kolo dvanajst sekah igrajućih
To je kolo *urah* izmičućih,
Otac *danak*, tavna nočca *mati*
Jedan drugom posve nepoznati.
Sát za sátom od vèkovah teče,
Nu dostići ga opet nikad neće;
Otac radi mati pak počiva,
Dana i noći to je slika živa.
To će trajat nebrojena lèta,
Kolo igrat dok će biti svèta!
Sáti lete — a jedan će biti
Koi će i nam strážnji udariti.

Različite vèsti.

— U Debrecinu u Ugarskoj poludila je nedavno jedna dèvojka prilikom vènčanja i to, kao što kažu, zato što je drugoga ljubila a ne onoga s kojim bi vènčana.

— Dramatički razsudjujući odbor u Ugarskoj nagradio je prilikom svog onomadne dèržanog vèća, veseli igrokaz g. Kövéra.

— Od magjarskog spisatelja Franje Toldy-a izišo je 4 svez. njegove *„histor. magjar. književnosti"* i time je 2 dio tog znamenitog dèla svèršen.

— U městu „Reichenberg" zvanom oženio se je nèki gluho-němi mladić sa gluho-němom dèvojkom, inače ćerkom ondašnjeg gradjana, s kojom se je spomenuti mladić u pražkom zavodu za gluho-něme upoznao. — Svatbena svečanost bila je sasvim tiha i prosta. Obična pitanja, koja se inače kod vènčanja ustmeno stavljaju, bi ovdè pismeno stavljena i potvèrdjućim ili zaněkajućim kimanjem glave na sve odgovoreno.

Smèšice.

— *Hodšadže*, jedan od najglasovitijih Kalifah, biaše već od 20 godinah kroz izvanredno nespavanje napadnut, koje mu je tako kèrv užgalo, da je okrutan i divji postao, premda je odprie, dok je još spavati mogao, kao i drugi ljudi, krotak i čovèčan bio. Kroz svoju nečuvenu okrutnost biaše on strašilom i porugom svoga puka postao, ali on je sasvim tim često bezbrižno, brez pratnje, i brez znamenja svoga dostojanstva izlazio, dapače i po dalekim okolicama naokolo hodao. — Jednom susrèti on u pustinji jednoga arapa, s kojim, u razgovor

*) Žao nam je što je opet i ova odgonetka prekasno došla, premda smo od 4 br. počamši pa sve do 8 br.; dakle skoro mèsec danah čekali, nebi li nam opet kao kod I. zagonetke u stihovih koja odgonetka prispèla. Molimo dakle opetovano naše pèsnike, koji u buduće zagonetke u stihovih rèšiti žele, da nam što prie svoje odgonetke pošalju. *Ured.*

upustivši se, neopazno na pitanje svèrne. „Kaži mi, pristelju, što je Kalif zajedan čovèk — mnogo se od njega govori.“ — „Ris je *Hudšadše*“ - odgovori gusar — „izrod a ne čovèk?“ — „To je mnogo rečeno“ — pritèrgne ga Kalif — „ti bi morao dokaz o tomu dužan ostati ako bi se od tebe tražio.“ — „Dokaz“ — odgovori arap — „naći ćeš u svakomu rusagu, u svakomu gradu. Ako hoćeš, znati će svaki njegov podložnik po jedan sramotni čin o njemu pripovědati, koga je on u njegovoj obitelji učinio. Miliun ih je kèrv prolio, i još se nije njegova kèrvoločna žedja zagasila.“ — „Jesi li ikad Kalifa vidio?“ — upita ga Hudšadše. — „Nèsam“ — odgovori arap — „i iz toga, što sam ti kazao, možeš jasno dokljućiti, je li ga vidèt želim.“ - „Ti ga protiv svojoj volji vidiš“ — progovori Kalif - „još više, ti š njim govoriš.“ — Brez dr. se je nad tim osupnio, odgovori arap smèrknuto: „A znadeš li ti, tko sam ja?“ — „Neznam“ — reče Kalif — „ali bi želio čuti.“ — „Ja sam od plemena *Zobairah*“ — odgovori arap — „kojeg potomci svake godine po jedan dan pobenaste, i danas je baš moj dan.“ — Kalif čudio se je nad pribitnostju jednoga prostoga Arapa, otide dalje i zaboravi taj dogodjaj.

— Henrik IV. hotio je prisiliti sve biskupe, da Klementa pripoznadu za pravog papu i da njega poslušati moraju. Onim, koji ga nisu htěli pripoznati, uzeo je sva imanja. Isto je učinio biskupu Štrasburskomu te mu je uzeo biskupsko dobro Ruffah. U gradu Ruffahu ponaměstio je carsku vojsku, koja je gradjane vèrlo ugnjetavala. Henrik IV. umre, a za njime nastupi Henrik V.; pod ovim tlačenje gradjanstva bude i veće i okrutnie. Carski načelnik grada (kastelan) postupao je sa gradjani baš samovoljno i kako mu se je svidilo. Nu osveta nije oklevala. O uzkèrsu dao je kastelan kćer stanovitog gradjanina ugrabiti i u dvor svoj dovući.— Mati njena cvileć nad milenom kćerkom molila je gradjane, da oružanom rukom iztèrgnu iz pandžah razbludnika kćer njenu. Ali sve joj bude badava. Tad se od zdvojenja uteče k ženam, i stade ih zaklinjati ljubavju materinskom, da joj pomognu, zašto i kćerim njihovim ista grozi nesreća i pogibelj. Materinska ćut i glas njezin probije majkam grudi i odjekne silnim glasom. Sve žene ustanu na noge lagane, naoružaju se ubojitim oružjem, te navale na vrata od grada, razbiju vrata i poseku stražu, prie nego se razabrati mogla. Sada se ohrabre i i muževi, ustanu takodjer i za njimi cěla varoš. Sva carska vojska padepod mačevi gradjanstva, i sam car, koj se je u gradu desio, morade utoći, i težkom mukom izmakne do Kolmara. Al u hitnji zaboravi krunu, žezlo i carski plašt u Ruffahu, a hrabre i vitèžke žene odnesu ove dragocěnosti u svoju cèrkvu. Od to doba imadjahu žene Ruffahske kod svake svečanosti pèrvenstvo pred muževi, a i dan danas sěde u cèrkvi na desnoj strani I pravo je! —

Bibliografia.

Češka.

— *Biblická dějeprava* starého i nového zákona pro školy obecné. Od Josefa Kreisingra ředitele a katechety na c. kr. hlavní škole v Rokýcanech. Ve Vydni 1852 str. 257. Cena 17 kr. sr.

— *Památky dřevného písemnictví Jihoslovanův.* Díl předchozí. Sebral a vydal Pavel Jos. Šafařik. V Praze 1851. Str. 105.

— *Mnicha Chrabra o pismenech Slovanskych.* Vydal Pav. J. Šafařik. V Praze 1851 str.8.

— *Prokopa Chocholouška sebrané spisy.* Dílu prvního první sešit; Překvapeni. V Praze 1852. Str. 38 za 8 kr. sr.

Poljska.

— *Wieczory Badeńskie* czyli Powieści o strachach i upiorach z dołączeniem Bajek i innych pism humorystycznych J. M. hr. Ossolińskiego z portretem Autora. V Krakově 1852 u J. Czecha. 2 f. 30 kr. sr.

— *Król Zamczyska.* Powieść. Przez Autora Kaniowskiego. W Wrocławiu. Nakładem Zygm. Schlettera. 1852. m. 8. 25 gr.

— *Sobotka,* z powieści pod napisem: Kościelisko. Przez Autora Goszczyńskiego. W Wrocławiu. Nakładem Zygm. Schlettera. 1852. m. 8. 10 gr.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cena mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 8 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primerna je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 10. U Četvèrtak 4. Ožujka. 1852. **Tečaj I.**

Žalostinka.

Od Vl. Vežića.

Slušaj jada i žalosti ljute
Smèrt rastavi dvoje milovanjah.

Noći o pônoći,
Kada mèsec bèli,
Lakiem zrakom tamu
Nocnu razveseli:

Nèki sanak divni,
Krilim me obleti,
Sanak u kojem bih
Rada i umrèti.

U romonu divnu
Od vilovnieh žicah,
U pojenju sladku
Rajskieh miloticah,

Na laganu pramu
Oblaka snèžena,
Pojavi se slika,
Dosad nevidjena.

Uzori od neba,
Dražesti od svèta,
Kito ju i rose,
Ko da rajem kreta.

Prèko svèta cèla
Prolije se sila,
Čara i míline
Iz njenoga krila.

Pred visokom tajnom,
Klone slabo tèlo,
A duša poleti,
Na krilim veselo.

Oh! bez zemnieh uzah
Šta joj oči zriju,
Kakva li blaženstva
Oko nje zamniju!

Blaženstva, koja bi
Zvèri uzhitila,
I pustinju zemnu
U raj pretvorila;

Da ih ljudski jezik
Umè izustiti,
Il bez njega duša,
Sama govoriti.

Ali šta bi svètu,
Svètu sebičnome,
Tajne, koje sbore
Samo sèrca mome!

O zorici sladki
Sanak me ostavi,
A nemilo tèlo,
Zatečča na javi.

Niti um visoki,
Niti mašta sjajna,
Zna začeti koju,
Od vidjenih tajna'.

Digitized by Google

Tek u sèrcu jadnom,
Nježan glasak glasi,
I ovake rèči,
Slaže sa uzdasi:

„Živoliku sliku,
Sred nebeske slave
Uvěčnjene moje
Viděh Miloslave.“

Sužanj.

Od M. Stojanoviča.

I.

„U šestnaestoj godini dobe svoje stupio sam mèdju narodno konjaničtvo kao prost dobrovoljac, i poslě kako sam kroz tečaj od dvadeset godinah prošo sve stepene vojničkih častih, postadoh gjeneral brigadir.“

Ovako pripověda jedan od poljskih bivših ratnih sužnjevah, gjeneral Kopeć, koi je duže vrèmena sprovodio u Kamšatki, tamo na poslědnjem krajku starog světa, i odande se opet povratio.

Još je bio četnik, kad je jedna strana poljskog vojničtva, pokle je Rusia osvojila zemlju, morala primiti zaštavu i znake carice Katarine, što je za onda značilo „povratit se k dužnoj podaničkoj věrnosti.“ Za vrème ustanka pod Kościuzskom nahodila se brigada, u kojoj je on služio, u Ukraini, i to ponajviše pod njegovom zapovědju, jer starii častnik od štopa nije baš mario za svoje dužnosti.

„Moji ratni drugovi“ veli Kopeć u svom dnevniku „pouzdali su se uvěk u mene, i š njimi sam mogo štogod poduzeti, jer sam i ja o njihovoj věrnosti uvěren bio, a gdě je sloga i pověrenje, tu se dá štogod i poduzeti; zato pohitim na pèrvu věst o ustanku svojih zemljakah miloj domovini u pomoć. Krenuo sam se iz okolice od Kijeva, protuko se kroz dušmane na sto miljah, i tako najkasnie sjedinim se srećno sa čelovodjom cělog pokreta. U bitki kod Mazijovicah obèrvaše me četiri zadobivene ljute rane i padoh u roblje. Odvukoše me sa drugimi ratnimi sužnji u Kijev, poslě me rastaviše od bědnih drugovah i kao buntovnika odsudiše na prognanstvo u Kamšatku.“

„Šestu noć poslě toga iztèrgoše me nemilice iz postelje ranjena i bolna, baciše u kibitku, koja je priličila kovčeku ili sanduku, spolja bi obšivena kožušinom, iznutra obležena limom, i imala je dvě luknje, gornju i dolnju. Kroz pèrvu dobivao sam hranu i pitje, a dolnja mi je služila za tělesnu nuždu.“

„U toj škrinji nije bilo sědala, al' buduć ja težko ranjen, i rane biahu još ljute, dadoše mi slamnjaču punu slame, i nazvaše me tajnim uznikom sa brojem kibitke bez da spominjaše moje ime. Takovi uznik smatra se za najvećeg prestupnika, s kojim nitko nesmije za glavu niti govoriti, nit itko smije znati, kako se zove, i što je sagrěšio.“

„Iz Kijeva voziše me šest danah i toliko noćih, te tako me dovedoše u Smolensk. Na svakoj pošti sgèrnio bi se puk kao na čudo, želeći znati, što je u kibitki, a bili su tim znatiželjnii, jer su viděli, da dva oružana vojnika sědeći na kovčeku straže. Sedmi dan počmu štropotati kola, kao da su naišla na kaldèrmu. Tako je i bilo, došli smo u Smolensk. Noćom ižvukoše me blizu někakva zida iz kolah, čuo sam štropot oružja, i opazih mnogo vojnikah, provedoše me kroz dugačak i uzak hodnik, gdě me najposlě staviše u malu sobicu i naměstiše stražu, da nad menom

Digitized by Google

straži. Lampica jedna tinjajuća razsvětljivaše poněšto čudno město, u kom se nadjoh. Bila su dva prozora sa železnimi jakimi rešetkami, ali prozori biahu zabijeni cèrnimi daskami, da zrake běla danka nemogu unutra doseći i navěstiti uzniku kad je dan kad li noć. Zapitam ja stražane gdě sam i kako sam? ali oni mi neodgoveriše ni rěči, nego stajaše němi kao kameniti kipovi. — Smolensk! — Tèrnci me od groze prolaze, i neznam kako da nazovem ono město: to biaše město nesreće i grozovitih mukah mojih zemljakah, město, u kom su toliki Poljaci mučeni, od kojih su jedni skapali od bědе i jada, drugi poginuli od strahovitih tavnicah, u kojih se u vlagi i gadu nemože dugo živiti. — Odběgo me biaše sladki sanak, okrěpa nevoljnih i bolnih. Pokle zavlada noćna tišina napolju, čuh ja kroz zidove zveku lanacah i sindžirah, i činjaše mi se, da je cěla sgrada puna uznikah, i to biaše uzrok, što nemogoh oči zatvoriti; mečta mi se uzpali, hiljade grozovitih i strahovitih slikah proletiše mi izpred očiuh, predstavljah si, da i mene čeka ista nemila sudbina.“

II.

Poslě někojeg vremena dojde gradski zapovědnik Kopeću, i pozva ga da se voze u šetnju; uze ga u svoju kočiu, proveze ga několiko putah kroz grad, i dočim je sužanj mislio, da ga voze na stratište, staviše ga pred sud, gdě ga na čudnovat način počeše izpitivati.

„Dovedoše me“ veli on „u něku veliku dvoranu, gdě je sědilo više ljudih za zelenim stolom, ja poznadoh, da je to sudnica; zapovědiše mi bliže k stolu pristupiti, i jerbo još zbog ranah nemogoh stajati, dadoše mi stolicu. — Gdě si rodjen? Koje si věre? Koliko ti je godinah? Jesil' oženjen? Jeşi li, gdě, i koliko si služio? itd. To su bila pèrva pitanja, na koja sam morao odgovoriti. — Srećom savětovao mi biaše něki kapetan, koj me doprati iz Kijeva u Smolensk, da pri izpitivanju svedj ostanem pri jednom, da me nebi uhvatili u laži, što su i nastojali učiniti, zaplećuć pitanja i svakako vijugajući, nebi li se ja zapleo, te poplašivši se priznao za krivca. Tada me iznenada zapitaše: Jesil' položio zakletvu? Ja odgovorih: Kroz mojih dvadeset godinah, od kako služim, zaklinjao sam se više putah. — Ali, rekoše dalje: Kako je glasila zadnja prisega? Ja odgovorih: Nerazumèm što me pitate, a zadnja moja prisega biaše najvažnia, u njoj sam obećao, braniti svoju domovinu do poslědnje kapi krvi. — Za to mi tebe nepitamo, rekoše, nego jesil' se zakleo našoj carici? — Jesam, rekoh, ali to sam bio prisiljen učiniti. Pitaše dalje: Dèržiš li ti to za malenkost? — Zapovědalo mi je domoljubje zaboraviti onu prisegu. Sad su skočili sudci kao běsni od ljutine sa stolacah svojih. Zapovědiše da me s města opet odvedu u uzu.“

Iz Smolenska su poslě odbavili sužnja u Jakutsk. O tom putu pripověda gjeneral Kopeć ovo: „Vozeći se iz Smolenska u Jakutsk pogiboše tri vojnika izmedju mojih stražanah, dočim su sunovratce pali dole sa kibitke, i ruke il noge ulomili. Kad su se opili il nesmotreno tèrčali spuštajuć se s bèrda, dogodi se često, da se prevali kibitka, konji se poplašiše i po sat daleko letiše, dok ih ustaviše; a ja kao stoga u bačvi zatvoren, prebijao sam se u mom sanduku od ugla do ugla, i da nebiše slamnjače, valjajuć se i koturajuć bio bi morao sav se slomiti i poginuti.“

„Na ovom putu prošo sam razne hude i kukavne naselbine i varošice, u kojih se sastoji žiteljstvo iz prognanikah; skoro svuda vidjah rovašene ljude bez nosovah. Gdègod je měnjana priprega, opazio sam takovih nakaženikah.“

Google

„Na jednom konaku donese něka žena jelo stražanom, častnik vojnički opazi njezino neobično lice i upita: Tko si ti? Žena odgovori: někoč bila sam gospoja pukovnikovica, a sad sam kovačica; osudjena sam u prognanstvo amo u Sibiriu. Nije htěla kazati uzrok, po kom je spala na onakve grane. Na istom putu nahodili smo mnogo Poljakah, u raznih naselbinah, koji su ondě boravili još od vrěmena barske konfederacie i sačinjavali već velike naselbine.“

„Tako su me dobavili u Tobolsk, gdě se zadèržavasmo dva dana, i dalje nastavismo put Jakutska. Na tom putu vidjah kadšto po stotine ljudih obojeg spola, gdě ih pod slabom stražom goniše kao čordu s jedne na drugu naselbinu, i koji su, pošavši iz Europe, istom treće godine stigli na město svoga opredělenja. Uskočiti ondo nemože nitko, jer neima drugih nikakvih putovah, do jednog onog, što ga je dao sagraditi Petar veliki kroz one pustoši i šume do Jakutska. Naselbine su ustanovljene poradi pošte, i ako bi tko od prognanikah uskočio na stranu s onog puta, zvěri bi ga podrapale.“

„Na putu u Kiaktu, prama granice kinezke, često napadaju razbojnici karavane tèrgovačke putujuće iz Moskve. Ja sam želio u ono vrěme, da i nas napadnu razbojnici, nebil' me izbavili prognanstva i sužnjevanja bez ufanja; ali častnik, koj me je pratio, odpèrto se izjavi, da imade nalog u takvom slučaju, ubit me; kad bi to čuo, prodje me želja takvog izbavljenja.“

„Na tom putu razbolivši se na smèrt, moljah oficira za několiko danah počinka; on mi na to samo odgovori: Ja uvidjam, kako je žalostno danas tvoje stanje, al' mi imamo zapověd, nigdě nepočivati, i u slučaju, ako ti umreš, ja ću morat tvoje mèrtvo tělo odbaviti na opredělјeno město; bilo je pak donde još 2100 vèrstah ili 300 miljah.“

„Kiringa, naselbina na putu u Irkutsk, sastoji se iz malo ljudih, koji su takodjer prognanici. Tu smo dobili prilično prostran i udoban konak, gdě su prozori bili iz onog kamena, što se dade cěpati kao tabak artije. Onakva kamenita okna prilično su prozračna, i može se po njimi pisati kremenom ili noktom kao po pergamenu.“

„Kad su se tu poopijali oficir i vojnici, promatrah ja prozor, i smotrih na njemu několiko ruskih prugah od knjeginje Měnčikov udubljenih, koja je u istoj kući zadèržavala se něko vrěme putujući sa svojim prognanim suprugom, i koja je na putu skapala od jada prie, nego je mogla stići na berezovne sněžne i ledene poljane. Ja čitah spomenute redke, a k meni stupi u sobu starac od 80 godinah, koi je u mladjih svojih godinah poslat onomo kao častnik. On mi kazà, da je kuće domaćin, i da rado prima pod svoj krov nesrećnike. To mi je ublažilo jad sèrca.“

U Jakutsku ostade sužanj do prolětja.

„Kad s nastupivšim prolětjem otopi se potok Lena, počesmo se“ veli „spremati na daljni put. Knjaz Mišinjski, koj odredjen biaše za zapovědnika Okotska, imao je nalog s nami putovati, i takodjer zapovědnik od Jakutska pridruži se k nami. Evo kako smo putovali. Išao je konj za konjem; pak hajd napred bez puta i staze prěko strašnih bèrdah i vèrletih; samo što imadosmo s nami mnogo Jakutah, koji su put poznavali. U ostalom pokazivale su i razasute po putu konjske okostice, kud valja ići; jerbo od mnogo godinah prolaze već onuda prevozi k luki Okotskoj, pri kojih

Digitized by Google

transportih ili sami konji od tereta padaju i ginu, ili ih medvědi potuku. Od Jakutska do Okotska računa se 300 vèrstah. Na cělom tom putu nedodje se do nikakve naselbine, do jedne male na prevozu.“

„Na svakoj planini, na koju srećno uzpuzismo, moliše se Jakuti Bogu, i izčupavši iz svakog konja po dlaku strune, oběsiše na stabla. Od ranog jutra do mèrkle noći putovasmo bez počinka. Za prenoćiti nastanismo se obično gděgod uz kakvi potok, ili na livadi. Samo smo se uklanjali cedrah poradi medvědah, koji su nam na svakom konaku po několiko konjah ugrabili. Tèrgovci, koji snami u družtvu putovaše, imadjahu šatore i osim toga někakve branike kao krinke na licu, načinjene iz strune ili beza, bez kojih nije se moglo obstati od množine mušicah i drugih kukacah, kojih je bio pun zrak. Sačuvaj bože svakog putnika onog gada!“

III.

„Jednoč sědio sam na morskom žalu na kladi, koju su talasi morski izbacili na žal, i promatrah božju sladku narav.“ — Ovako pripověda dalje gjeneral Kopeć, kad je već bio u Okotskom, na městu svoga opredělienja. — „Ja“ veli „tako zadubljen promatrah narav, a kamenje izza mene štropotnù, i obazrivšĭ se, smotrih někakva ugledna i lěpo oděvena čověka. Spèrva učini mi se, kao da je něko iz mora izišavše bitje. Čověk pako pristupivši k meni zapita: „Kojeg si naroda?“ „Nesretnog“ odgovorih mu ja. „Dakle si sigurno Poljak“ reče on „poznam ja taj narod i težnje njegove. Ja sam tèrgovac i vratjam se u Rusiu, imašli ti ondě priateljah ili rodbine, piši im po meni, i budi uvěren, da će dobiti tvoja pisma. Istina jest, da se ja po tom izlažem velikoj pogibeli, jer kad bi me tko obtužio, da sam s takvim prognanikom samo govorio, i mene bi prognali; ali ja sam mekana sèrca, i rad sam pomoći nesrećnikom. Idi u svoj stan, onde ćeš naći artije, divita, pero i pečat; stražu sam podkupio i mornara, koi je uz tebe.“

IV.

Isti gjeneral Kopeć duboko je čuvstvovao narav i prikaze u njoj. To se vidi iz njegova opisanja uzvišenih prikazah naravnih na sèveru. „U jesen“ veli on „more je najnemirnie, neprestano buči, šumi i bije o brěgove gorostasnimi vali. Kad udara more o mramorje, dèrkće cěla dolnja Kamšatka. Dani su turobni i splakani, noći tavne. Kad počme more burkati se i biti o žal, počmu skupa urlati mnoge hiljade pasah, što se lětom hrane ribami na morskom žalu, a dalje malko od obale mumljaju medvědi. Bura gèrmit neprestaje i kao da se ruše nebesa, prosipa se živi oganj. Grozovito je to pozorište za čověka! —“

„Zimi je u Kamšatki skoro neprestano noć, lětom opet sveudilj dan; onakva je noć dugačka kao gladna godina, turobna, ali veličanstvena, uzvišena, često čarobna, kad ju razsvětljuje luč sèverna; tmasto modro nebo blista se obasuto mnogimi miliuni sjajnih zvězdicah, al one negriju, nesvětle, nego krese se kao plamteće se oči nad onom tužnom zemljom. — I možebit uplivom onih treptećih zvězdah, kadkad lizne i razaspe se po cělom sèveru něki plamen, kao blěsk žarke munje, plav plamen, kakvog još nije upalila ljudska ruka, najviše što se reći može, da je nalik onim zrakam světila, u koje oděva naša mečta nebeske duse! nježan, prozračan plamen ono je, hitro prolazeći kao obsěna! Neima na zemlji imena za onaj plamen, neima prispodobe, jer nije žarki plam sunašca, koj neda oku u sebe gledati;

Digitized by Google

motreći nebo pri vedroj noći možemo si samo po nèšto predstavit ga, kad ga sporedimo sa mlèčnim putem. Iz one sèverne svètlosti skaču hitro kao munje žarke iskre na stupove i titraju u zraku, kao da se sigraju do vedra neba skačuć, i možebit da samo dusi razumèvaju ovakve igre i tance. Ovi stupovi, kad sam ih gledao, skaču gore u visinu s nedostižnom bitrinom; činjaše se, kao da se satarisavaju; kao da proletiše plameni jedan kroz drugog, kao da najednoč postajase gomile i u hip ih nestajaše bez da im nestade čudnovate njihove svètlosti. Pèrvih nestade, druge gomile još čudnovatie svètlosti pokazaše se, koje, činjaše se, kao da od sèrdžbe i jarosti uzplamtiše, blèda pustoš naokolo uzplamti u čas silnim ognjem, kao da se otvoriše nebesa. Strahovito je to gledati. Što su ona izvanredna, čudnovita i čarobna prikazanja, i što ona znamenuju, nitko još nezna, premda su i učeni ljudi, i nevèrni podrugivaoci već dugo trudili se ovo razjasniti i raztumačiti. Krivovèrni Tunguz krivo misli, da su ono dusi, koji se bore medjusobno i junački dèle mejdan; al bi možebit bolje bilo reći, da su ono živahni sni spavajuće naravi, koji se pod tom slikom prikazuju ljudskim očima, kao što se prikazuju njihovim čuvstvi ukazanja težka čovèčjeg sanka."

„U mèsecu sèčnju, kad je u Kamšatki već neprestana noć od mèseca studena počamši, željno očekivaju stanovnici sèvera izhod jarkog sunca. Kadkad u toj dugoj noći od južne strane bèlaska se nèšto kao slabačka zraka božjeg danka, ali sunce, krasno jarko sunce, blagotvorno sunašce, kojemu se nèkoji manje izobraženi narodi klanjaju kao Bogu, nepokazuje se. Niti molbe, nit vapaji i uzdisanja, nit ikakva ljudska moć, sila i vlast nemože sunce dozvati iz brezkrajne daljine, da obasja tužnu pustinju. Ljudi, koji su vikli uživati oživljujuću svètlost sunčanu, kad večerom zapada sunce za gore, niti nemisle na njegov izhod. Sutra — vele bezbrižno, eto ga opet; al' što bi pomislili, kad bi im pri zapadu sunca tko reko: „Sutra neima bèla danka; sutra neće sjat sunašce! Jarko sunce dugo neće izhoditi, i sveudiljna noć obastèrt će kroz više mèsecih mèrkom svojom sènom tužnu zemlju!" O kako bi se tada željno očekivao izhod sunca, s kakvom bi ga nestèrpljivostju pogledali, s kakvim uzhitjenjem i veseljem pozdravljali pèrve njegove zrake! S takvim čuvstvom dočekiva se u Kamšatki ne samo izhod sunca, nego isto vrème, u kom se sunce očekuje; od tog doba čeka ondè ozebo sunca, i u dan pèrvog izlazka njegova nastane i nehotice nèka religiozna svečanost. — Oko jedanaeste ure prie podne počima se zora zapoznavati. Na vèrhuncu pećine od Kolima opaze se predmeti, premda još nerazgovetni, ali ogromni. Od sèvera i iztoka prostire se more, mirno, negibivo kao vèčnost pokrita čarobnimi brègovi od kristala blistajućeg se od rumenila zorice jutarnje. Svaki urodjenik i stanovnik gleda nestèrpljivo k onoj strani, jer se zna, da će se ondè pokazati pèrva zraka jarka sunca. Vrème je obično pogodno; s mora duvajući tihi vètrić ublažava ljutinu zime. Najednoč zaori s bèrda veseli glas navèštujući dolazak sunca, glas u malo rèčih: „Evo ga! Evo ga!" i jarko sunce pokaže se na nebu. Blistajuće se zrake sunčane hitro se razaspu po zraku punu sriša i mraza, pak se odsèvaju u miliun sjajnih iskricah, i blistaju se kao zvèzdice po povèršju ledenih brègovah. More predstavlja mečti u daljini nabajane kule, tornje i gradove, kao da su stvoreni onaj čas od čista kristala. Razne slike približaju se bliže i opet potonu u dubljine morske, neočekivano čini se, da čovèk može najdaljne predmete rukom doseći; skoro bi čovèk mislio, da onde nedèlaje

Digitized by Google

narav po věčnih svojih zakonih, nego da děluju něke čarolie. Medjutim netraje dugo radost ondašnjih žiteljah; jerbo čim se sunce uzdigne malko gore, već taki potegne k zapadu, kao da mu se grozi gledati pustoši. Kroz jednu uru svèrši se jutro, podne i večer. — Velik je Bog u dělih svojih!“

(Konac slědi).

Slovo o puku Igorevu, sina Svetoslavova, unuka Olgova.

(Iz staro-ruskoga jezika dvanaestog věka polag izdanja Saharovog.)

Preveo Og. Ostrožinski.

(Konac).

VII.

Potresoše se u gradu zidovi, a veselje poniče. A Svetoslav mutan san vidjè! U Kijevu na gorah sinoć s večera oděvaste me (reče) cèrnim pokrovom, na krevetu tisovom. Cèrpiše mi sinje vino s tugom smèšano, sipahu mi praznimi tulci poganih tolkovnikah veliki biser u njedra, i njegovaše me. Već su daske bez gredah u mome trèmu zlatopodnom. Svu noć s večera Busove vrane graktaše u Plèsenskom na zavoju biše jarak proti Kisanju, nebili sašao k sinjemu moru? —

I rekoše Bojari knezu. „Već kneže tuga ti um preuzè, jer gle dva sokola sletjela se s otčieg zlatna stola, poiskati grada Tmutorakana, ali izpiti kacigom Dona. Već su sokolom krilca pokratili poganskimi sabljami, a same ih okovali u negve željezne.“ — Tamno biaše treći dan: dva sunca pomèrknuše, oba grimizna stupa ugasiše se, i š njima mladi měseci, Oleg i Svetoslav, tminom se obukoše. Na rěči, na Kajali, tmina svět pokrila; po ruskoj zemlji prostèrše se Polovci, kao pardužje gnězdo, i u more pogreznuše, i veliku bèsnost podadoše Hanu. Već snesla se huljba na hvalu, veće tresnu nužda na volju, veće vèrže se div (utvora) na zemlju. Gotske krasne děve bo zapěvaše na brezih sinjega mora. Zvoneć ruskim zlatom poju vrěme Busovo, zadrěmavaju osvetu Šarokanovu. A mi i naša družina žedni veselja!

Tada veliki Svetoslav izroni zlatno slovo suzami smèšano, i reče: „O moji sinovi, Igore i Vsevolode! rano ste počeli polovecku zemlju mačevi cvěliti, a sebi slavu iskati, no nečestno odoljeste, nečestno bo kèrv pogansku proliste. Vaša hrabra sèrca u žestokom čeliku skovana, a u bèsnosti zakaljena. To li stvoriste mojoj srebrenoj sědinji! . . . A već nevidim vladati silnoga, i bogatoga, i mnogovojnoga brata Jaroslava, s Čèrnigovskimi vitezi, s Moguti, i s Tatrani, i s Šeljbiri, i s Topčaki, i s Revugi, i s Oljberi. Ti bo bez štitovah sa kopjami, klikom puke pobědjuju. Zvoneći pradědovsku slavu, rekoste: Ohrabrimo se sami, prednju slavu i sami ćemo postignuti, a zadnju si sami podèliti? A jeli divno, bratjo, staru pomladiti? . . . Dokle soko u planini biva, visoko ptice uzbija, neda gnězdu svom u bědu.“

VIII.

No to je zlo: knezovi mi nepomogoše, na ništa se godine obratiše. Gle, Urim kriči pod sabljami poleveckim, a Vladimir pod ranami; tuga i žalost sinu Glěbovu.

Veliki kneže Vsevolode! nebili ti mislju priletio iz daleka, otčieg zlatna stola sačuvati. Ti bo možeš Volgu vesli razkropiti, a Don kacigom izliti. Da bi ti još bio,

Digitized by Google

tada bila bi Čaga po nogat, a Koščej po rezan. Ti bo možeš po suhu živimi šereširi strěljati, hrabrimi sini Glěbovimi. Ti Buj-Ruriče i Davide! neplivaše li vas obiuh zlaćene kacige po kèrvi? ne rikaše li vas obiuh družina kao bikovi, ranjeni sabljami kaljenimi na polju neznanome?

Stupite, gospodo, na zlatne stremene, za nevolju ovoga vremena, za zemlju rusku, za ranu Igorevu, hrabroga Svetoslavića.

Galički Osmomisle Jaroslave! visokosědeći na svome zlatokovanom stolu, podpiruć gore ugarske svojimi željeznimi puci, zastupivši kralju put, zatvorivši Dunaju vrata, metjući bremena do oblakah, sudeći do Dunava. Groznje tvoje po zemlji teku, otvarajući Kijevu vrata, strěljajući s otčieg zlatna stola Sultane za zemljama. Strěljaj, gospodine, Končaka, poganoga Koščeja za zemlju rusku, za rane Igoreve, hrabroga Svetoslavića.

A ti Buj-Romane i Mistislave! hrabra misao rosi vaš um na dělo. Visokoploveći na dělo u bujnosti, kao soko na větrih šireći se, hoteć pticam u bujnosti odoléti. U obiuh bo su železni podprezi pod kacigami latinskimi. Timi potresla se zemlja i mnoge strane Hanove. Litvani, Jatvezi, Dremelji, i Polovci sulice svoje povèrgoše, a glave svoje pokloniše pod timi mačevi čelikovimi.

Ali sada kneže Igore! utèrnu se sunce světlosti, a s dèrvlja neblagom listje sroni. — Po Rsi i po Suli gradove poděliše, a Igorevu hrabru četu nije probuditi. Don ti, kneže, kliče i zove knezove na pobědu. Olgovići hrabri knezovi dospěli na borbu.

Ingvar i Vsevolod, i sva tri Mistislavića, ne huda gnězda šestokrilci! Nepobědnimi žrebi sebi vlasti pribaviste. Kakove su vaše zlatne kacige i sulice leške, i štiti! Zagradite polju vrata svojimi oštrimi strělami za zemlju rusku, za rane Igoreve, hrabroga Svetoslavića.

IX.

Veće bo Sula ne teče srebrenimi strujami k gradu Prejaslavovu, i Dvina blatom teče onim groznim Poločanom pod klikom poganskim. Jedin bo Izeslav, sin Vasiljkov, pozvoni svojimi oštrimi mačevi o kacige litovske, uzdèrža slavu dědu svojemu Vseslavu, a sam cèrljenimi štiti na kèrvavoj travi potèrpan litovskimi mačevi. I uzdižuć se na krevetu reče: „Družinu tvoju, kneže, ptice krilmi pokrivaju, a zvěri kèrv liže.“

Ne bi tu brata Brečislava, ni drugoga Vsevoloda, jedan bo izroni bisernu dušu iz hrabra těla kroz zlatno ogèrlje. Zaněmiše glasi, poniče veselje. Trublje trube gorodenske.

Jaroslave i svi unuci Vseslavovi! sad ponizit vam je stěgove svoje, spravit svoje mače zatupljene, jerbo izskočiste iz dědinske slave. Vi bo svojimi svadjami načeste navoditi poganike na zemlju rusku, na život Vseslavov. Kakvo bo biaše nasilje od zemlje Polovecke?

U sedmom věku Trojanovu vèrže Vseslav žrěb o děvici sebi miloj. Taj mamuzami poduprě se na konja i skoči k gradu Kijevu, i dotaknu se dèržkom kopja zlatna stola Kievskoga. Skoči od njega ljutim zvěrem u ponoći, iz Bělagrada, za-

Digitized by Google

vèsivši se sinjom maglom a s jutra udari strikusami, *) otvori vrata Novugradu, sruši slavu Jaroslavu, skoči kao vuk do Nemige od Dudutoka.

Na Nemizi snope steru glavami, mlate mlatcima čelikovima; na guvno život kladu, viju dušu od těla. Nemiznji kèrvavi brěgovi nevoljom biše posijani, posijani kostima ruskih sinovah.

Vseslav knez ljudma sudjaše, knezovom grade ravnaše, a sám nóćju vukom skakaše; iz Kijeva doskaka dok pětli zapěvaše u Tmutorakan velikomu Hèrsu vukom put preskoči. Tomu u Polotsku zazvoniše na jutronju rano u svetoj Sofii sa zvonami, a on u Kijevu zvon usliša. Ako baš i věšta duša u družnom tělu, često bědu stradaše.

Tomu věšti Bojan i prie, pripěvku smislenu reče: ni mudromu, ni hitromu, ni ptícom hitromu, suda božieg neminuti. O, stenjati je ruskoj zemlji, pominjući pèrve godine, i pèrvijeh knezovah.

Toga staroga Vladimira ne lahko prigvozditi k goram Kijevskim; toga bo sada jedni stězi Rurikovi, a drugi Davidovi; a rogonosi jim njive oru, kopja se poju na Dunavu.

X.

Jaroslavnin glas sliši; kukavicom neznanom rano kliče; poletjet ću, reče, kukavicom na Dunavo, omočit ću bebrovi rukav u Kajali rěci, utèrt ću knezu kèrvave rane na utèrnulom njegovom tělu.

Jaroslavna rano plače u Putivlju na prozoru, a rekuć: O větre větrilo, čemu, gospodine, nasilno věješ! Čemu goriš hanovske strěle na svome netrudnome krilcu, na moga dragoga vojsku? Malo li ti biaše gorah pod oblacih vijati, ljuljajući korabove na sinjem moru? Ćemu, gospodine, moje veselje po travi razvijaš?

Jaroslavna rano plače Putivlju gradu na prozoru a rekući: O Dněpre slavotečni! ti probio si kamene gore kroz zemlju polovecku; ti ljuljao jesi na sebi Svetoslavove ladje do puka Kobjakova. Doljuljaj, gospodine, moga milog k meni, da bi neslala knjemu suzah na more rano.

Jaroslavna rano plače u Putivlju na prozoru govoreći: Světlo i presvětlo sunce! Svim toplo i krasno jesi. Čemu, gospodine, prostrije goreću svoju luč na milog moga vojsku? U polju bezvodnom žedja im lukove spreže, tugom jim tulci zatvoreni.

XI.

Prisnu more o ponoći; idu smorci **) maglami! Igoru knezu Bog put kaže iz zemlje polovecke na zemlju rusku, k otčiem zlatnom stolu. Ugasi se večernji žar. Igor spava, Igor bdije, Igor mislju polja měri od velikog Dona do maloga Donca. „Konja o ponoći!“ ... Ovlur žvižnu za rěkom, veli knezu razuměti. Kneza Igora nebi!

Jeknu, zveknu zemlja, zašumi trava. Šatori se polovecki podignuše, a Igor knez poskoči gornostajem k tèrstiku, i bělim gogolom na vodu; vèrže se na bèrza konja, i skoči s njega bosim vukom, i poteče k lugu Donca, i poleće sokolom pod

*) Něm. Mauerbrecher.

**) Něm. Wassersäule.

Digitized by Google

magłami, ubijajuć guse i łabudove, zajutraku, obědu i užini. Kada Igor sokołom poleće, tada Ovlur vukom poteče, tresuć sobom studenu rosu; pretěrčaše bo svoje bèrze konje.

Donec reče: „Kneže Igore! ne malo ti veličja, a Končaku neljubja, a ruskoj zemlji veselja.“ — Igor reće: „O Donče! ne malo ti veličja, ljuljajući kneza na valovih, steruć njemu zelenu travu na svojih srebrenih brězih, oděvavši njega toplimi magłami pod sěnom zelena dèrvlja; stražeć ga gogołom na vodi, čajcami na strujah, cèrnadmi na větrih.

Ne tako li reče rěka Stugna, hudu struju imajuć, požděrvši tudje potoke, i čamce razbijajuć o gèrmove.

Mladiću knezu Rostislavu zatvori Dněper tavne brěgove.

Plače mati Rostislavova za mladićem knezom Rostislavom. Uvehnu cvětje žalostju, i dèrvlje tugom k zemlji se prikloni; a švrake ne švrakotaše.

Na slědu Igorevu jezdi Gsak sa Končakom. Tada vrane ne graktaše, čavke zaněmiše, švrake nešvrakotaše, po granami skakutaše, samo dětlovi kliktom put k rěci kazivaše; slavulji veselim pěsnami světlost povědaše. — Govori Gsak Končaku: „Kad soko k gnězdu leti, sokolića ustrělimo svojim zlatjenim strělami.“ — Reče Končak Gsaku: „Dokle soko k gnězdu leti a mi sokolića obvežimo krasnom děvicom.“ I reče Gsak Končaku: „Ako njega obvežemo krasnom děvicom, ni nama bude sokolić, ni nama krasna děvica; tad počnu nas ptice biti u polju poloveckom.“

XII.

Pěvao je Bojan i pohode na Svetoslavova pěsnotvorca staroga vremena; Jaroslavovu, Olgovu i Koganovu dragu. Ali težko ti glavi bez plećih, zło ti tělu bez glave, ruskoj zemlji bez Igora.

Sunce světli se na nebesih, Igor knez u ruskoj zemlji. Děvice poju na Dunavu. Viju se glasi kroz more do Kijeva. Igor jezdi po Boričevu k svetoj bogorodici Pirogorskoj. Strane radostne, gradi veseli, pěvajuć pěsme starim knezom, a po tom mladim.

Slava Igoru Svetoslaviću, Buj-Turu-Vsevolodu, Vladimiru Igoreviću. Zdravi knezi i družina, vojujući za Hristjane na pogane puke. Knezom slava i družini. Amin.

To je dakle ono glasovito slovo o puku Igorevu iz dvanaestog stoletja, pronadjeno slučajno po grofu Aleksi Musin-Puškinu godine 1795 i pèrvi put tiskom izdano godine 1800 u Moskvi. Osim mnogih prevodah u novoruski poljski i němački jezik, prevedeno je ovo slovo i u českí jezik po Vaclavu Hanki god. 1821. Ovaj sadašnji jugoslavjanski prevod ima pred očima samo věrnost prama matici, tako glede duha kano i pojedinih rěčih, dočim glede historičkih i znanstvenih razjasnjenjah uputjujem ljubopitne štioce na izvèrstno dělo g. Hanke, vrědnog slavoljuba, koi je kako sám kaže, najviše poradi nas Jugoslavenah izdao to slovo, pošto je najbliže narěčju našem.

Diviti se moramo videći do kog je stupnja slavjanski jezik već u dvanaestom stolětju razavio se bio, kakovom klasičnom kratkoćom i milinom ne teku već tada glasi slavjanski prelazeći iz cèrkvenog u novoruski jezik! Jeli moguće opisati uzne-

šenje, toplje i živahnije pojedine dogodjaje o kojih pěsan ova sbori? Jeli moguće izraziti kratje nu ujedno nježnje, i uzoritie žalost Jaroslavne za dragim svojim!? —

U cělom slovu vidi se kao da vlada Osianov duh. Gdě je tolika nježnost u jeziku i misli naroda u tako starodavnom vremenu, zaista tu je morala biti i na povećem stepenu izobraženost čověčanska, nego li se to obično misli; jer „Слово есть душа рождающаяся“ — kaže jedan starodavni mudroslovac sěverni.*)

Poslanica pobratimu D. M. u B.

Od A. S.

II.

Ostadosmo kod „najpèrvo“ jer mi je sveće nestalo. Govorili smo o načinu dočepati se novacah. Ja sam o toj stvari na novo cělih osam danah razmišljao, i evo, pošlo mi je za rukom, na kraj joj stati. Neka govori što ko hoće, ja sam obsvědočen, da bez izkustva ništa neima. Cicero, premda drugda jako se vara, — kako sam ti već napomenuo, — u tome ima pravo, kad veli, da je dogodjajnica učiteljica života.

Razmišljavajuć o novcu, napokon sam na to došao, da je novac stvar izvanjska, t. j. takova, koju ja nemogu nazvati mojom. Mi mudroslovci zovemo nenašim sve ono, što god nije u duhu našem: u tome smo medju svim drugim ljudma najpametnii; jer oni zovu n. p. glavu svojom, a jačji im ju može uzeti kad mu je volja, oni zovu svojim cělo tělo, a jačji njime radi što mu je drago. Kolika je to ludoria! Samo ono je moje, čime ja mogu upravljati kako je meni i nikome drugome drago. Ali, — čověk je bitje savèršeno, t. j. omedjašeno: on jako malo može, a i ono malo spada pod někoje granice, prěko koje se nesmě koračiti. Ove su medje plod družtvenoga stanja, izvan koga bi ja ravno morao sam si čizme čistiti ali bi i sam uživao znoj žuljah mojih. — Ti si me već više putah pitao: bili bolje bilo, da se čověčanstvo povrati u naravsko stanje, ali da u današnjem naprěduje. Pobratime, polag moje misli niko se izvan mene neravna, zato ja ti ju mogu odkriti. Ja sam čověk, koi je prie živio u samoći, a sada žive u pustinji. Slušaj me dakle: nebi valjalo, da počmemo onako živiti, kako su živili otci, a osobito dědi i pradědi naši. Jer mi nevoljnici, kojima je pèrva rěč na zemlji bila: kaše!! — mi koji smo ovom rěčju plakali i pěvali, — mi, velim, mogli bismo kako tako živiti; ali što bi bilo iz onih miliun dušah, koje naš — nevoljnički — jezik nerazume, što bi bilo iz onih, koji neznadu drugo van napinjati se i pokazivati se i onome, koj ih nimalo neželi gledati, — što bi bilo iz onih, koji nemogu ni svojim duhom ni tělom u měsec danah ni napitak vode pribaviti si, — što bi, velim, bilo iz devet desetinah čověčanstva?! Vidiš li, kamo ono načelo vodi, koje uči, da svak samo ono uživa, što si zasluži, a za drugu zaslugu nezna, izvan: učiti i braniti, budi rěčju budi šakom krěpost i pravednost t. j. — kako ono načelo veli — jedinu sreću čověčanstva. — Vidiš li, kamo ono načelo šiba?! —

*) U 9 br. Nevena ima u Slovu o puku Igorevu několiko pogrěšakah, koje, kako slědi, izpraviti valja: *Na strani* 138 u 7 redu odozgor — město: Kozožskimi čitaj: *Kazožskimi*. *Na strani* 139 u 5 redu odozgor město: japorčicami, čitaj: *japončicami*; u 11 redu odozgor město rastajaše, čitaj: *rastjaše* u 15 redu odozdó město: Tmutorakonu, čitaj: *Tmutorakanu*. *Na strani* 140 u 6 redu odozgor město: nestade, čitaj *nestadě*. *Vred.*

Digitized by Google

Nezaměri, ja sam opet zagazio. To je slaboća moja! Odmah sam s novcem gotov. Tri su puta, na kojima može čověk druge na svoju stranu dobiti. Kroz druge razuměvaj sve, što god nije njegovo, razuměvaj gledajuć na me, i novce, jer oni niti su ja, niti su što moga. Pèrvi put je mito, t. j. da plaćaš onome od koga želiš što — budi misao, budi koju drugu stvar — dobiti. Za novac se kod nas dan danas sve može dobiti; ali ja razmišljam, kako je moći do istoga novca doći, jer baš je on — i u tome pravo ima Cicero — bilo svih naših stvarih. Već odovuda vidiš, da se ovim putem do novca doći nemože; jer da bi ga za mito bilo, nebi se za njime ni išlo. — Drugi put je za dočepati se tudje stvari sila, t. j. da — makar kojim načinom, — proti volji vlastnikovoj, tudju stvar posvojiš. Ali za silu duha kod nas se ni malo nemari, a sila tělesna nije u našoj vlasti, nju uzdèržavaju novci, kojih mi neimamo. Dakle ni na ovome putu neima iz te stvari ništa! Već su mi se dva načina iznevěrila! Ako i s tretjim tako bude, onda nam drugo neostaje, nego i bez sisteme i bez načela gledati da se novca dobije; ako li to nepojde za rukom, onda je najbolje, zadovoljiti se i bez njega. Ludost je ići za onim, do šta se doći nemože, — to svi znamo, a kako znamo, onako i radimo, pa ćemo dobiti ono, što tražimo.

Tretji put, na kome se — već sad mogu sigurno ovako reći — može tudja t. j. ne svoja, ili ona, koju drugi ima — stvar dobiti, jest istomišljenost, t. j. misli onako, kako drugi hoće, pa ćeš biti i ljublen, i štovan, i dobiti ćeš što god budeš iskao, a često i više nego li želiš. Ovo je načelo iz izkustva cèrpljeno, dakle proti njemu nemože se ništa progovoriti, kako god ni proti matematičkoj istini. Nemoj me zlo razuměti: ovdě se nepita, jeli ovo načelo pošteno, ali nije; — to pretresivati spada na nas mudroslovce, i to u samoći, za nas. Jer upušćati se u iztraživanje razboritosti onih stvarih, koje već obstoje, to je za svakoga, a osobito za poštene ljude, jako škakljivo. — Ti znaš, da su bili i nadareni i proslavljeni oni muževi, koji su broj bogovah na hiljade i hiljade pomnožali; a starac Sokrates moradiaše poginuti, što je sve te bogove u jednoga satěrao. Ti znaš, da su glasoviti Graki rimski samo s toga poginuli, jer su iskali, da se siromasima po komad zemlje dade, za da nebudu prisiljeni drugima robovati pa time i varati i krasti, i otimati, i ubijati druge gradjane; a oni, koji su bili proti tome, biahu slavljeni, i na najvišja města dignjeni. Ti znaš, da su svi oni ljuto podepsani, koji su govorili, neka bi se manje trošilo, manje plaćalo, a više radilo; a drugi, koji su bili proti ovome, biahu štitjeni, hvaljeni i plaćeni. — Vidiš, šta će reći razsudjivati stvari obstojeće. — Načelo, koje sam ti priobćio, obstoji, i spazio sam, da se mnogi dobrim uspěhom polag njega vladaju, t. j. da dobivaju ono, za čime idu.

Dakle ako kaniš koju stvar dobiti, vladaj se polag onoga, koi ju ima; — ako je on nazebao, i ti kašlji, ako je on šepav, i ti hramlji, ako je on ćorav, i ti jedno oko stisni, ako je on slaba vida, i ti zažmiri, i t. d. svu njegovu nesreću š njime podnašaj, pa budi siguran, da će te on učiniti dělnikom i sreće svoje. Ovo načelo osobito — prosti bože, bez ikakve iznimke — stoji kod ženskih. Ali znaj, da ima i bèrkatih ženskih, i da mnogim mužkarcima bèrci nerastu. — Nezaboravi, da su naši starci već Mariu Šišmanovu ženu ne kraljicom, nego upravo kraljem zvali, — nezaboravi, da su Englezi nègda apoditički rekli: „Kralj je bila Elizabeta,

a sadašnji je Jakov kraljica.“ — Věruješ li mi, da je i danas tako? Žene rade, a muzevi podnose, — red se je stvarih sasvime okrenuo. — Ti ćeš reći, da sam ja našao kamen mudracah, t. j. da sam se ono nsučio, oko šta su se svi doktori srědnjega věka bez koristi kroz cěli svoj život mučili. Ovdě će ti pasti na um osobito: doktor invincibilis, doktor angelicus, doktor seraficus, doktor profundissimus, i Albertus Magnus. Bože moj, koliko su ovi muževi čověčanstvu pokoristili! — Sám Albertus napisao je u svojima „memorabilia“ takove stvari, koje, da bi valjale, više bi danas koristile nego li děla svih dosadašnjih muževah. Ti znaš — barem si ovu knjigu sa mnom štio — da on medju mnogima drugima nemogućnostima uči izvanrednim načinom, kako može čověk, koju god hoće děvojku, za ljubovcu dobiti, a upravo to je, pobratime, danas poglavita stvar. Kod Albertus-a ima mnogo okolnostih, od kojih uspěh stoji, ali su se od njegova vrěmena stvari, kako sam ti već kazao, okrenule: — danas je dosta da imaš novacah, pa možeš izabirati koju hoćeš. Ja se nisam nikada nikome zaměrio, a neću ni sada: slušaj me! ima osobah, koje do slave više dèrže, nego li do išta drugoga, — tome se nije čuditi: čověk ide za onime, šta neima. Ali slava je jako čudna stvar: ti si se učio gèrčki, i bio si tako srećan, da si u ona blažena predpotopska vrěmena nakon pet godinah podobro znao sklanjanja gèrčka sama — hoću da rečem sklanjanja bez iznimakah, a ovih je kod našega sladke uspomene učitelja bilo više nego li pravilah. Ti znaš, da su stari Gèrci republikanci, slavu i mněnje skoro istim imenom zvali, ti znaš, da se ni do onoga ni do ovoga bez novacah danas doći nemože. Dakle na svaki način novci ostaju „nervus rerum gerendarum.“ — Škoda, věčnja škoda, što Albertus nije pisao kako se može pribaviti ljubav narodah, t. j. kako se mogu cěli narodi popriateljiti. Pobratime, ovo je popriateljenje u mojim očima najznamenitia stvar našega vremena. Različiti narodi nisu drugo nego različiti stališi, a ovi nisu drugo, nego različiti ljudi. — Dokle god bude teklo sinovah božjih i sinovah vražjih, dotle, polag moga mněnja, neima dobra na zemlji. Što je někoj rimski car rekao, da: ali on je bog, — t. j. ako su druga čeljad ljudi; ali: da je samo on čověk, — t. j. da su svi ostali samo cèrvi, samo pulvis et umbra, — ove njegove rěči stale su mnogo vrěmena pred njime, a stoje i za njime do sada, i — bog zna — kada će svoju valjanost izgubiti.

Ja sam ti kazao, kojime se načinom može do novacah doći, — a time sam rečeno pitanje razpravio. Nemoj me izsměhati! nemoj mi poslati praznu mošnju s pismom: „kad imaš novacah, evo ti mošnja, za da ih uzmogneš kamo spravljati.“ Ti znaš, da se ovakovi ljudi, kao što sam ja, vazda muče bez koristi, ovakovi ljudi vazda drugačie govore, a drugačie rade. To s toga biva, što oni razlučuju usebnost od izvansebnosti stvarih, — „vidimo kako biva, ali mi nemožemo tako raditi.“ — Zato, pobratime, najbolje ćeš učiniti i ti i svi okoreli Hèrvati, ako me sažalite i oprovèrgnete, rekavši — mutatis mutandis — s Demostenom: „Hèrvati! čudno je to, da vas onaj uči kako se može novca nabaviti, koj ga sam neima.“ Ostani kod staroga kako i ja: novca ćeš imati time više, čim ćeš ga manje trebovati, a trebati ćeš ga time manje, čime ćeš biti zadovoljnii. Zadovoljan ćeš biti, ako nebudeš više iskao, nego li ti je treba za moći krěpostno živeti. Opet mi papira nestade! — Još ti ništa nisam pisao o mome putovanju i o životu mome u Zagrebu. O tome očekivaj pèrvom prilikom pismo.

Digitized by Google

Narodne poslovice ilirske.

Běli se kao sněg.
Běli se kao tava na měsecu.
Bit će mišja rupa za dukat.
Bit će Saći gaće, ali neznam kad će.
Bežao je od vaške, pak je pao medvědu u šake.
Běži kao vrag od kèrsta.
Bězi su sramni, al su probitačni.
Běžac se dèrži jednog puta, a potěra sto.
Běžanova majka pěva, a Stojanova plače.
Blagověst, pripověst.

Uskok Kariman.

Narodna pěsma.

Vino piju Turci Trebinjani
U Trebinju gradu bielome,
Medju njima Uskok Karimane.
Kad se Turci napojiše vina,
Tad besěde Uskok Karimanu:
„Oj Turčine Uskok Karimane,
„Što se Ture oženiti nećeš
„Iz Trebinja Turkinjom děvojkom?
„Evo ovdě do trideset agah,
„Svaki ima u dvoru svojemu
„Koji kćercu, koji milu seju;
„Prosi Ture gdě je tebi drago,
„Od Tebe se nitko ponest neće,
„Svak će dati za tebe děvojku.“
Ma besědi Uskok Karimane:
„Čujete li Turci, bratjo moja!
„Nemislim se ženit u Trebinju
„Ni Turkinjom ni vlašKom děvojkom;
„No ću jednu četu pokupiti,
„Pak ću poći Čevu na krajinu,
„Běloj kuli Draga vojevode;
„Bělu ću mu kulu poharati,
„A njegovu poseći ću glavu,
„Ječu ću mu kćercu zarobiti,
„Dovest ću je u Trebinja grada,
„Pak je hoću junak poturčiti,
„Uzet ću je za věrnu ljubovcu.“
Běč bieše brate, odilica,
Ona ode od ostah do ustah,
Doklam dodje do vojvode Draga.
Kad to čuo vojevoda Drago,
Bojaše se Uskok Karimana,
Pa on piše jednu sitnu knjigu,
Ter je šalje u Ercegovinu,
U Rudine selu Šarencima,
A na ruke Kresojević Kèrstu:
„Čuješ li me Kresojević Kèrsto!
„Izgubi mi Uskok Karimana;
„Ako tebi Bog i sreća dade,
„Te izgubiš Uskok Karimana,
„Běži k meni Čevu na krajinu,
„Věra moja mene neubila!
„Bèle ću ti dvore ograditi
„Kod mojieh, bolje od mojieh;
„Sve imanje tvoje popunit ću,
„I dat ću ti Ješu za Perišu.“
Knjiga dodje Kresojević Kèrstu,
Kad on vidje što mu knjiga kaže,
Knjigu gleda, pa se knjizi směje:
„Bože mili! čuda velikoga!
„Od koga se plaši vojevoda!
„Da od koga, veće ni od koga,
„Od Turčina jednog nevěrnika!“
To vrieme malo postojalo,
Malo stade do Gjurgjeva dana,
Pa se diže Uskok Karimane
U Rudine da on kupi ovce.
Gdě god Ture běše dohodilo,
Svaki njemu ovcu darivaše,
Ko nedade silom otimaše,
Dokle dodje u selo Šarence
Baš pod kulu Kresojević Kèrsta,
Na Čatèrnju na vodu studenu,
Tu nahodi Kèrstovu ljubovcu,
Božju njojzi pomoć nazivaše:
„Božja pomoć, Kèrstova Ljubovco!“
I ona mu pomoć privataše.
Još joj veli Uskok Karimane:

Digitized by Google

„Oj Boga ti Kèrstova ljuboveo!
„Dodaj meni vode u maštrafi,
„Jer sam Turčin ožednio ljuto.“
Kad to čula Kèrstova Ljubovca,
Dodade mu vode u maštrafi;
Nehtè Turčin vodu ni maštrafu,
No Sèrbkinju za bèlu ruku;
Ma mu veli Kèrstova ljubovca!
„Sèdi s mirom, Uskok Karimane,
„Jer, tako mi Boga velikoga!
„Da te vidi moj dèver Periša,
„Bi on tvoju izgubio glavu.“
To Peruša i sluša i gleda
Sa čardaka sa biele kule,
Pa on peli sjajna djeferdara,
Te pogodi Uskok Karimana
Posred pasa, ukide ga s glasa,
Mèrtav pade kod vode Čatèrnje.
U to doba Kèrsto priskočio,
Te s Turčina skinuo oružje;
Pak s otole bratja podigoše,
Poběgoše Čevu na Krajinu,
Bèlu dvoru vojevode Draga.
Tu jih Drago dočekao divno,
Bèle im je dvore egradio,
Kod svojieh, lěpše od svojieh,
Podpunio sve njino imanje;
I dade mu Ješu za Perušu.

Pozdrav

bratji B. Antolkoviću, O. Bartuliću i I. A. Bèrliću.

Od Gj. Kranjčića.

Zdravo da ste, bratjo,
Na književnom polju,
Jer nam obećaste
Těm budućnost bolju.

Vi ste blagu nadu
U grudih svog roda
Uzpirili srědstvom
Vašeg pèrvog ploda.

Vi ste krasni primèr
Inoj bratji dali,
Vi ste činom svojim
Sve nas sim pozvali.

Složno dakle, složno,
Napřed hajd po stazi,
Kom se k cilju svetom:
K prosveti dolazi.

Sreća doma i roda,
I razvitak sila'
Duševnih mu, budi
Zadaća vam mila.

Obilna vas čeka
Kod naroda platja,
Napřed! — svět nek vidi,
Da ste věrna bratja.

Odgonetka.

Zagonetke u 8. br. Nevena bivše.

Od S. Novotnoga.

Běli dvori od kih svět se běli,
Na pregradke kì su razdèljeni,
U te cèrni djaci naměšteni,
Ubozi kìm gradju su naněli —
To je — *knjiga* sada svim dokučna.
Pregradci su redom běli *listi*,
Slova pako cèrni djaci isti,
Što izmisli sve poučna vila
Znanost, uma ljudskog světla zràka;
Ljudi š njome jesu bratja zore
Roda svoga, š njimi ak' ga dvore —
Moć predsudah presteje opaka.
Blago zemlji, kà znanosti ktuje,
Gdè u knjige svatko saviruje.

Slavjanske věsti.

— Glasoviti českí historiograf g. Fr. Palacky odrekao se je ravnateljstva českoga muzeuma, koje bi putem izbora g. V. Strobahu poděljeno. Kako se čuje, naměrava g. Palacky odreći se sasvime javnoga života, te samo svojom dogodovštinom Čehah baviti se.

Digitized by Google

— Narodno česko gospodarstveno družtvo razpisalo je natečaj za izpražnjeno mèsto urednika českog gospod. lista „*Tydennik*“ Rečeno družtvo prima do 31. Ožujka dotične molbenice.

— Tečajem ove godine slavit će se u Ruskoj Jubileum hiljadugodišnjeg obstanka možnog tog carstva.

Različite vèsti.

— Odbor karnoga suda u Bèrlinu odredio je na predlog dèržavnog odvètnika da se Heine-ov „*Romancero*“ ne samo zabrani, već ako se gdègod zateče, odmah i uništi, i to kao što se veli, radi nedostojnog sadèržaja spomenutog dèla.

— Pèrvi svezak „dogodovštine amerikanske revolucie“ što je pod naslovom: „History of the American Revolution by George Baercroft, Esq.“ jur izišao, hvale jednoglasno sve znamenitie englezke novine, te kažu, da je to najdragocènie dèlo spomenute dobe.

— Englezki list „Morning Post“ donosi zanimivu vèst, da će se na skoro najlèpša dèvojka u Engleskoj — što će svakako mnogo reći — udati. Ona je visokega reda, kći najme kneza Southerlandskog, ime joj je Constance Lady Leveson Gower, a sretan njezin zaručnik je sin bogatog Marquis-a Westminsterskog, od kojega će naslèdovati 1000 L. *svakdanjeg* dohodka

Smèsice.

— Nèki pijani seljak, koj se je vozio na prostih kolih sa upregnuta dva vola, susretne svog spahiu u kočii sa četiri čila konja, te mu se neukloni s puta. Spahia ga sustavi i upita: „Poznaješ li ti mene?“ — „Poznajem“ „Kaži daklem, tko sam ja?“ — „Gospodin“ — „A čije je to selo?“ — „Moje!“ — odgovori seljak. — Spahia ode dalje. — Drugi dan dade spahia dozvati seljaka, da mu *nèšto* takvoga dade, što bi seljaka živo na svog spahiu spominjalo. Seljak dodje sav tronut pred svog spahiu, a taj ga opet upita: „Poznaš li me, moj dragi?“ Seljak se uplašl, jer se doseti, da u takvom slučaju, gdè spahie siromaku seljaku kažu „moj dragi“ istome lèskova mast nesfali;— nu on se ipak odvaži pa na pitanje spahie odgovori: „Poznam, čestiti gospodaru!“ — „Daklem kaži, tko sam ja?“ — „Naš milostivi gospodar!“ — „A čije je to selo?“ — „Sada je vaše, čestiti gospodine, ali jučer biaše moje, jer sam bio pijan!“ odgovori ozbiljno seljak. Spahia se nasmije, jer mu se je taj odgovor dopao; i ne samo što je ubogom seljaku naměnjenu kaštigu oprostio, već ga je nadarena kući odpustio.

— Nèki židov prodao je seljaku konja za oranje. Za koj dan opazi seljak da mu je konj slèp, i potèra židova pred sudca. Židov upita seljaka: „Zar nevalja konj za oranje?“ Seljak odgovori: „Istina bog, konj dobro ore, ali je slèp.“ — A židov mu preseče rèč: „Ele čovèče, jesi li ti konja kupio da ti novine čita?“

— Bivši nèkoji čovèk malo napit, prije nego će na svog konja zasèst, prekèrsti se, pa glasno reče: „Bože pomozi i svi svetci božji!“ pak onda uzskočiv spade na drugu stranu konja. „Oho!“ reče; „mlogo vas je svetacah, pak ste me prebacili, deder nek vas polovica odstupi!“

Bibliografia.

Češka.

— *Divadelnì bibliotéka.* Svazek 3. „*Pan Čapek*“ z polského od dra. Fr. L. Riegera. „*Dáblův podíl*,“ z franc. přel. Jos. J. Litněnski. V Praze. Pospìšil 1852. str. 100. Cena 12 kr. sr. Svazek 4. „*Debora.*“ Př. Jiřì Kolar. Str. 94. Cena 12 kr. sr.

Poljska.

— *Anna z Nabrzeża.* Powieść. Przez Autora Goszczyńskiego. W Wrocławiu. Nakładem Zygm. Schlettera. 1852 m. 8. 1. Tal. 10. gr.

— *Sonia.* Romans. Przez Autora Bruna. W Wrocławiu. Nakładen Zygm. Schlettera 1852 m. 8. 12 gr.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 11. U Četvèrtak 11. Ožujka. 1852. **Tečaj I.**

Ljubav mladjana.

Od Ljud. Vukotinovića.

Tko će opisat one boje,
Kimi zemlja gori,
Kada mladić pèrviputa
Svojoj ljubi sbori?

U okrugu ovih bojah
Sjaset zvězdah siva;
Sèrce u moru divne slasti
Raztopljeno pliva.

Kao čamac, koj bez vesla
Po pučini bludi,
Tako sèrce věk tumara,
Te se neprobudi.

Mladić světe čarobne si
Uznešeno snuje,
I u stotin sladkih brigah
Pokoj sebi truje;

Uzdiže se u nebesa,
Těši se obsěnom,
U razbludi raztrešenoj
Tèrga cvět s korenom.

Ko što mornar bez zakona
Móre neprebrodi,
Od ljubavi tako pèrve,
Plodom cvět nerodi!...

Sužanj.

Od M. Stojanovića.

(Konac).

V.

Što se tiče domaćeg života Sibirianacah, netreba im se mnogo stararati za materialne potrebe života, sigurnih sredstvah za uzdèržavanje imadu uvěk. Svega ima dosta. Divjad i ribe dobivaju s malim trudom. Novac ondě neide, niti ima vrědnost; samo jaka pitja i duvan cěne Sibirjani.

„Moj domaćin," veli Kopeć na jednom městu u svom dnevniku „prigledao je pri mom dolazku moje stvari, naime duvan i něke malenkosti, pak mi rečě, da se neplašim, jer ću ondě moći krasno živiti. Uze on tri funta duvana, pokloni ih Kamšadalima, i donese mi od njih samo kao kamatu krasnih suvih ribah, svakojakih pti-

Digitized by Google

cah, jagodah i mléka od sévernih košutah. Kad sam to vidio, ohrabrio sam se utěhom, da neću barem morat skapat od nevolje i glada.“

„Koncem druge godine moga prognanstva, kad sam već bio izgubio nadu, da ću ikad više vidit svoju milu domovinu, trapiše mi ledenu dušu hiljade gorkih i čemernih mislih. Ja jedan dan zadubljen u toli gorka promišljavanja, a eto dotèrča sav osupnjen od straha moj domaćin, te reče: „Eno blizu luke brod, eno brod!“ Ja mu rekoh: „Pak treba da se veselite nad tim, a ne da blědite od straha.“ On mi odgovori: „Tko zna šta nam isti brod nosi, radost ili žalost.“ Dogadja se ondě često, da zapovědnik, naměravajuć udariti harač i globu na žiteljstvo, krivo izvésti carskog naměstnika u Jakutsku, da je buknula buna i žiteljstvo odreklo se pokornosti, na što ga naměstnik opunovlasti poslužit se prékim sudom, te on onda žari i pali, i děli sud po svojoj volji, kao što čine bosanski Turci s bědnom rajom; — globi, otima i guli kukavne ljude; jerbo vlada je odprie jedva poslě několiko godinah bivala izvéstjena o takvih nasiljah. Sad već svake godine stižu odande vésti u Petrograd.“

„Skoro dvě ure“ pripověda dalje Kopeć „bile su prošle odkako me moj domaćin izvéstio o došastju broda, kad najednoč stupi k meni u sobu zapovědnik městni sa kapitanom od broda. Čim sam ih ja smotrio, obuze me někakva slabost i nesvést, jerbo sam mislio, da oni k měni dolaze navéstit mi, da sam osudjen na smèrt. Zapovědnik pozdravi me uljudno i kaza: da mi car Pavao I. poklanja život i slobodu. Izpèrva ja to nisam věrovao, zapovědnik i kapitan od broda sami nisu znali, šta da čine, kad im ja odgovorih, da sam gotov onaj čas poginuti, nek samo jedanput bude kraj mojih mukah.“ Kopeć padne u nesvést, priskoče mu u pomoć, i kamenitom strěljom otvore mu žilu, al' jedva za jednu žlicu izidje kèrvi. Poslě někog vrěmena dojde opet k sebi i zamoli: „Dopustite mi izajti na obalu i malko se prošetati.“ Zapovědnik mu odgovori, da je sad već slobodan, i može ići svakud bez straže, izim ako želi, da ga tko prati. „Sad“ veli Kopeć, „sad sam već počeo věrovati, da sam slobodan, kad sam to čuo od zapovědnika. S mojim starim pratiocem odoh k moru, gdě mi se sve pokazivaše u někoj drugoj slici, nego prie. Bio sam od radosti izvan sebe i bio bi sèrnuo u more, da me stražanin nezadèrža.“

„Povrativši se u stan najdoh ondě mnogo světine, muževah i ženah, kojim prie nije bilo dozvoljeno posětit me. Svaka je žena doněla štogod, da mi pokloni: raznih jagodah, ribah, pticah itd. Na mom kamenitom stolu najdoh bocu araka, oko četiri funte šećera i snopić voštanih svěćicah; to mi je poklonio kapetan od broda. Dodje na to i ondašnji stari svetjenik, i pokle smo svi skupa zahvalili se Bogu, sědnemo i skupa užinamo, što je dao Bog. Sědeći tako u kiti, svako od nas poče spominjat se svoje mile domovine, i svakog obliše grozne suze. Svetjenik i zapovědnik žališe gorkim sèrcem, što već neimadoše nade, da će ikad više vidět svoju domovinu; svetjenik zato, što je tamo naměstjen za života svoga, a zapovědnik, jer se nije uzdao izslužiti u onoj světa strani odredjeno vrěme.

„Od prilike,“ reče zapovědnik meni, „i vi ćete još najmanje dve ili tri godine morat ovdě boraviti; jerbo brod, što je amo prispěo i doněo vést o vašem izbavljenju, već sutra odlazi k ostrovih, što su u sinjem moru, i tek poslě 2—3 godine, kad se, i ako se povrati, i medjutim nebude druge prilike, uzet će vas sa sobom u Europu.“

Digitized by Google

VI.

Prošlo je dulje vremena, kad jedan dan dodje zapovědnik Okotska opet k gjeneralu Kopeću, i kazà mu, da je někakvi britanski brod odcěpljen burom od flote, unišao u ondašnju luku; zato reče: Evo pisma za Petrograd, pak ih prěko Irkutska pošaljite dalje. Ali britanski brod već poslě několiko danah odě svojim putem, a Kopeć opet ostà gdě je i bio. Zapovědnik za izpuniti svoju dužnost domisli se najposlě i odluči kopnom putovati s gjeneralom, nebil' ovaj sam što prie izbavio se Kamšatke. Zato dade skupiti oko 300 pasah i jelenah vozećih, dade ih zapreći pod saonice, uze několičinu oružanih vojnikah, do 15 tumačah, dade špremiti za put nuždno množtvo suvih ribah i jelenskog mesa, na put — uzduž obale mèrzla mora kamšadalskog, na put — koi je kopnom desetkrat dalji, teži i pogibelnii, nego morem.

Prie nego su putnici krenuli se s města, zazvali su u pomoć Boga pomoćnika, i stari svetjenik blagoslovio ih je pri polazku, i poklonio gjeneralu jedan srebreni kèrst, na kom su urezane bile ove rěći: „Prid tobom o križe, klanjamo se i očekujemo drugo uskèrsnutje. U kèrstu je spasenje.“

Pod saonice gjenerala Kopeća biaše zapreženo trinaest pasah, ruda je bila od kajišah, uzdah nije bilo, samo jedan prost i neupređen pas kasaše kao vodja napřed. Kamšadal običaje sěsti sa strane na saonice, i dèrži se za ručice od saonicah, i jerbo ima na nogama gvozdene špliače, zato dugo nesědi, nego se utèrkuje sa psima. U ruci nosi debeo, dugačak štap s gvozdenim šiljkom, o s t o l zvan, i s ovim ustavlja pse i saonice. Gornji kraj iste štake obložen je mnogimi gvozdenimi kolobari i nakitjen praporci, od čega se psi najviše plaše, i isti štap zastupa bič.

„Na jednoć“ veli Kopeć „povikaše svi u jedno gèrlo i zveknuše svimi štakami. Psi poletiše što ikad bèrže mogoše; činilo se, kao da će větar pootèrzati glave vozećih se. Tako lete psi dok se zamore, pak kasnije laglje. Saonice i psi lete površjem smèrznuta sněga kao po ledu, zato se može onako hitro letiti; počiva se samo noću. Prie nego se kretje na put, psi moraju kroz několiko danah izgladniti, a za konak traži se na putu kakva šumica, ili město, na koje izbaca more dosta dèrvah; ondě legnu najprie psi i odmore se za dvě ure, te poslě svaki dobie po jednu suvu ribicu, i taj mu obrok mora dosta biti za 24 ure.“

Tako je gjeneral Kopeć putovao do Irkutska. Odande došo je s karavanom do Moskve, i tek povrativši se u svoju domovinu doznao je pobližje, kako je onaj vèrli tèrgovac, što ga je našo u Okotskom na morskoj obali sědećeg na kladi, njegova pisma dobavio u Petrograd, gdě mu je molbenica njegova poslě smèrti carice Katarine na godinu dospěla u ruke Pavla I. Ovom vladatelju imao se zahvaliti na životu i slobodi, jer ovaj ga je dao naći i izbaviti. Za vrěme, dok je Kopeć bio u prognanstvu, tražiše u dolnjoj Kamšatki i po drugih gradovih dva ruska pukovnika. Katarina II. biaše ih poslala u zatočenje, al' jerbo su im proměnjena imena, nemogaše ih naći. Kroz dulje vrěmena bio je i Kopeć u istom položaju, i nikad nebi se bio povratio u svoju milu domovinu, nit bi ga domaće ogrialo sunce, da nebiaše onog poštena tèrgovca.

Digitized by Google

Četiri ludjaka.

(Indijska pripovèst. Iz Oriental Annual for 1839).

U indijskom predělu Dekkan imao se je svetkovati veliki praznik „Samaradanam“ nazvani. Četiri bramina susretoše se na putu onamo i poslě kako bi jedan od drugoga saznao, da im je jedan cilj putovanja, odlučiše, da će ostali put u družtvu prevaliti. — Tako idući něko vrěme, sukobe jednog vojnika, koj, došavši pored njih, pozdravi ih po tamošnjem adetu pružeći prama njima ruku dočim reče: „Dandam'-arya!“ t. j. „Slava gospodaru!“ na što mu se sva četiri bramina lěpo zahvale te put svoj nastave.

Skoro zatim dodju oni do jednog vrěla pokraj puta, kod koga čim se bistre vode ponapiju, u hladu tamarindijskog dèrveta sednu da se malko odmore. Budući da nisu imali o čem drugom govoriti, tako padne jednomu izmedju njih na um, da prekine mučanje te zato prama ostalim reče:

„Zaista valja priznati, da je onaj vojnik, što ga malo prije sretosmo, pošten i pametan čověk. Jeste li viděli kako me je osobito lěpo i priatno pozdravio?“

„On nije tebe pozdravio, nego mene!“ reče drugi.

„Vi se obojica jako varate“ reče treći „ja vas mogu uvěriti, da je on samo. mene pozdravio. Ta mogli ste viděti kako je — rekavši: Slava gospodaru! — oči na moju stranu okrenuo.“

„Nije boga mi tako“ prihvati sad četvèrti „on nije nikog drugog osim mene pozdravio; zašto bi mu ja inače bio odgovorio: da si blagosovljen!“ —

I tako se malo po malo svade; pa nije baš mnogo falilo te bi se još počupali bili, da srećom jedan izmedju njih svojim drugovima slědeći savět nedade:

„Zašto da se mi uzalud svadjamo? Makar se koliko mu drago izmedju sebe ružili, makar se, kao najveći prostaci i počupali, hoće li se time naša svadja razpraviti. Tko može u tom bolje presuditi od onoga koj nas je zavadio? Vojnik, koga smo sreli i koi je jednoga od nas pozdravio, još vèrlo daleko nije. Mislim indi, da tèrčimo bèrzo za njim, da iz njegovih ustah doznamo, koga je od nas četvorice pozdravio.“

Svi priznadu da je ovaj savět vèrlo pametan i prime ga rado. Tako pohitivši za vojnikom stignu ga čitav sat daleko od onog města, gdě ih je pozdravio. Kako ga s daleka ugledaju, poviču na njega da stane, zatim mu se prikuče, te mu kažu, oko šta su se svadili, i zamole ga, da ih on, kazavši, koga je pozdravio, pomiri.

Vojnik odmah iz njihove tužbe vidi, s kakvim ljudma ima posla; i namislivši, da se š njima malo pošali, odgovori im ozbiljno: „Najludjega od vas četvorice jesam pozdravio!“ Po tom okrene im ledja i otide svojim putem. Bramini zabunjeni ovim odgovorom vrate se takodjer njiovim putem i něko vrěme podju onako ćuteći.

No pozdrav vojnikov tako im je jako na sèrcu ležao, da opet svadja o tom postade još žešća. Sad je svaki osnivao pravo svoje na rěčima vojnika; svaki je od njih četvorice sebi laskao, da je on mnogo ludji od ostalih.

Dokazivajući svaki, da je on najludji izmedju njih, tako se zavade, da bi se zaista morali potući, da onaj predjašni dosětljivac neizmisli drugi savět.

Digitized by Google

„Ja dèržim“ veli „jednako, da sam ja ludji od svakoga vas, a vi svaki dèržite to za sebe. Sad mi kažite, ako se mi i oderemo vičući, ako se i iztučemo, hoćemo li s tim presuditi, čija je ludost najveća? Ja velim, da mi za sad prestanemo od svadje. Eto smo blizu Darmapura; ajdemo tamo na sud, pak ćemo zamoliti starešine ondašnje, da nas oni pomire.“

Onaj se savèt svima učini vèrlo pametan, i svi na to pristanu.

Oni tamo ni u kakav bolji čas nebi mogli doći. Tek se starešine Darmapurske, bramini i ostali, biahu skupili u sud; i budući da taj dan nisu imali kakva važniega posla, tako putnike odmah uzeše unutra, i zapovède im, da kažu, šta imaju. Jedan od njih četvorice stupi napèrvo, izkaže sve po redu, šta se zbog vojnikova pozdrava i dvoličnoga odgovora medju njima dogodilo.

Slušajući sudije ovo pripovědanje nèkoliko su se putah grohotom nasmijali, Predsědnik, budući veliki veseljak, neizkazano se obraduje ovoj zgodi, da se razveseli. Tako on kao bez ikakve šale zapovědi, da svi ćute, pa tužiteljima kaže ovako: „Budući da ste vi ljudi izdaleka, i u ovome městu nepoznati, zato nije moguće tu stvar presuditi po svedocima. Ja mislim, vi samo na ovaj način možete vaše sudije obavěstiti: svaki od vas redom da pripovědi po jedan dogodjaj iz svoga života, koj ludost njegovu najočevidnie pokazuje. Pošto vas mi saslušamo, onda ćemo tek moći presuditi, koi je od vas četvorice u tom pèrvi, i kome dakle pozdrav vojnikov pripada.“ — Tužitelji svi pristanu na to.

Pèrvi od bramina, kome se zapovědi da govori, poče ovako:

„Kao što vidite, moje odělo nije baš najlèpše, i ovako poderan i odèrpan neidem ja tek od danas ili juče. Pèrvi je uzrok ovoga moga hèrdjavog oděla ovaj: jedan bogat tèrgovac iz našega susědstva, koj velike milostinje braminima daje, pokloni mi prie nèkoliko godinah dva komada najlèpše svile, kakva se igda u našem selu vidila, da načinim haljine. Ja ih pokažem svima mojim prijateljima, koji ih se nisu mogli dosta nagledati i načuditi im se. Tako srećni dobitak, govoraše oni, može biti samo nagrada za dobra děla, koja si ti činio u predjašnjemu životu. Prie nego načinim haljine, operem po običaju oba komada, da bi ih očistio od poganštine, koja je za njih prionula od rukuh tkalčevih i tèrgovačkih. Po tom, da bi ih osušio, privežem svaki kraj za jednu granu od dèrveta; u tom nèkakvo pseto iznenada protèrči izpod njih; ja to opazim, kad je ono već podaleko bilo, i nisam mogao upravo znati, jeli dovatilo do njih i opoganilo ih opet. Zapitam moju děcu, no ona mi odgovore, da nisu na to pazila. Kako bi se ja sad ove sumnje izbavio? Načetveronožim se tako, da ledja moja od prilike toliko visoka budu kao u pseta, pa se onako provučem izpod komada svile. „Jesam li dovatio?“ zapitam moju děcu, koja su gledala. Ona odgovore: „nisi.“ Čuvši ovaj veseli glas, ja skočim od radosti. U tom padne mi u jedanput na um, da je pseto bilo rep zakovèrčilo, i tako da je svojim repom moglo dovatiti komade moje svile. Da bi se u tom uvěrio, privežem obèrnjeni gore sèrp na ledja, pa počnem opet ogledati kao i prije. Děca moja, kojoj sam preporučio, da dobro paze, kažu mi, da je sèrp sad malo dovatio do svile. Sad nemogući sumnjati, da je tako isto i rep pseći dohvatio, spopadnem u ljutosti, koja je svaki razlog u meni zabunila bila, komade svile, i sve ih izderem u kèrpe.“

„Ovaj se dogodjaj naskoro razglasi po svoj okolici, i svi me stanu dèržati za

Digitized by Google

ludjaka. Jedan veljaše: „Baš da je pseto, dovativši repom svojim, komade svile i opoganilo, nisili ih mogao drugim pranjem opet očistiti?“ — Drugi veljaše: „Nebi li bolje bilo, da si one komade svile poklonio siromašnim nadničarima, nego što si ih poderao? Ko će ti u naprědak poslě take budalaštine opet haljine pokloniti?“ — Kamo sreća, da se ovo poslědnje nije posvědočilo! Od tada, kad bi sam koga zamolio za pomoć, da bi se pristojno oděo, sve bi mi odgovorili: „Valja da si dobio volju, da svilu opet poderеš u kèrpe?“

Kad svèrši on svoju pripovèst, reče jedan od sudiah: „Reko bi, da vi znate vèrlo dobro ići na četiri noge.“ — „Znam, da kako“ odgovori bramin „u tome sam ja osobito vèšt — evo sad da vidite!“ — Po tom se načetveronoži, pa onako četvoronožke proleti po sobi dva tri put i tamo i amo, take da svi, koji su gledali, malo nisu popucali od směha.

„To je dosta“ rekne predsědnik „ovo što smo sad čuli, svědoči mnogo za vas, ali prie nego što presudimo, moramo vidjeti, kakova će svědočanstva njihove ludosti ovi drugi pokazati.“ — Po tom drugi bramin počme ovako govoriti:

„Jedanput se oglasi, da će u našemu susědstvu biti čast. Da bi ja tamo pristojno izišao, dozovem briača, da mi obrije glavu i bradu. Pošto on to učini, ja rečem mojoj ženi, da mu da jednu paru; no ona nehotice dade mu dvě. Zaludu sam ja iskao, da mi briač vrati jednu paru natrag, on nikako nehtěde to učiniti. Tako se malo po malo zavadimo, i već se počmemo psovati, dok briač popustivši malo, reče: „Ima, istina, jedan način, kojim se možemo namiriti. Za ovu paru, što ištete natrag, obrijat ću vam ženi glavu, ako hoćete.“ Promislivši se ja malo, odgovorim: A! pravo veliš; tako ćemo se namiriti, da ni jednome nebude krivo.“

„Čujući moja žena ove rěči i predvideći, šta će da je snadje, podje da pobègne; no ja ju uhvatim i natěram ju, te sědne na zemlju, a briač s britvom u ruci pritisne je, te joj obrie glavu kao da nije ni bilo na njoj kose. U tom je moja žena vikala iza glasa, i nas obojicu psovala i proklinjala; ali ja nisam mario ništa; ja sam volio nju gledati s obrianom glavom, nego briačkom oběšenjaku pokloniti paru, koju nije zaslužio. Moja žena, izgubivši takovim načinom svoju lěpu kosu, sakrije se od sramote, da je nitko nevidi. Briač pak izišavši od mene, sretne moju mater na sokaku, i jedva dočeka, da joj pripovědi, šta se u mojoj kući dogodilo. Ona odmah dotěrči, da vidi, jeli to istina; i videći svoju snahu kao ćelavu, stane něko vrčme od čuda něma i kao okamenjena. Ali se odmah razpali u njoj gnjev, i navali na mene s ukorom i sa psovkom, koje ja sve podnesem neodgovoriviši ni jedne rěči, jer sam već bio počeo priznavati da sam kriv.“

„Oběšenjak briački pak osveteći mi se pripovědao je svuda ovaj dogodjaj, u cělom městu postanem za podsměh. Zli jezici izkite njegove pripovědke još većma, i stanu dodavati, kao da sam ja mojoj ženi zato obrijao glavu, što sam ju uhvatio u hèrdjavu poslu. Susědi se skupe gomilama pred moju kuću, i još dovedu magarca, da moju ženu posade na njega naopako, pak da je onako vode kroz sve sokake; jer je to kod nas narodna kazan za žene, kojih hèrdjava děla izidju na vidělo.“

„Glas o ovom dogodjaju otide naskoro i u město moje tastbine. I tast i punica potèrče odmah k meni, i možete sami lasno znati, kakovu su viku i bunu činili, videći njihovu kćer take nakaznjenu. Odvedu je sa sobom kući, ali su morali puto-

Digitized by Google

vati samo noćju, da je ljudi onaku negledaju. Četiri godine su je dèržali kod sebe, odbacujući sve moje pozdrave i poruke o pomirenju, dok mi je jedva dadu natrag.“

„Zbog one proklete ludosti morao sam ostati od časti, za koju sam se trodnevnim postom bio pripravio. Ovo mi je još više zato žao, što sam razumio, da je osobita čast bila, i da su svi gosti imali mehkoga sira dok je god koj mogao jesti. Poslè toga na četernaest danah objavi se opet druga čast; ja budem lud, te otidem tamo; no preko osam stotinah braminah, koji se ondè biahu sakupili, dočekaju me na same podsmèhe. Oni me uhvate i kažu, da me neće pustiti, dok im nekažem onoga, koi je moju ženu prevario, da se kazni po zakonu, odredjenome za naš čin. Ja im se zakunem, da sam ja sam tome kriv, i kažem im pravi uzrok, zašto sam tako učinio. Slušajući oni moje pripovědanje nisu se dovoljno mogli načuditi ovom dogodjaju, zgledali su se govoreći: „Jeli iko kad čuo, da se obrije glava udatoj ženi, koja dužnost bračne vèrnosti nije narušila? Ili je ovaj čovèk varalica, ili je najveća budala na svètu.“ — „Ja se nadam“ tako dovèrši bramin svoju besědu „da ćete i vi tako suditi kao i oni, i da ćete priznati, da je moja ludost pretežnia od one, kojom vas je drug moj malo prie zabavljao.“

Skupština nadje, da je ova ludost od najpèrviega reda, ali nisu prije htèli presudjivati, dok i onu drugu dvojicu nesaslušaju.

Treći, koi je red jedva dočekao, počne ovako:

„Meni je prije bilo ime Anantaja, a sad me svuda zovu Betel-Anantaja. Ovaj je dogodjaj moga života bio uzrok, te su mi to ime naděnuli: bio je od prilike jedan měsec danah prošao, odkako moja žena, koja je dotle zbog njene mladosti u očinoj kući stajala, kod mene živi. Jednu veče legajući u postelju rečem ja: sad se neopominjem, zašto da su žene blebetuše. Ona mi odgovori oštro, i nepromišljajući mnogo, da poznaje ljudih, koji isto toliko blebeću, koliko i žene. Ja poznam odmah, da ona mene misli, zato me njezin odgovor vèrlo razdraži, te joj rečem: ajde da se okladimo, ko će od nas dvoje prije progovoriti. Drage volje, odgovori ona, nego o što ćemo? O jedan list betela, ogdovorim ja. Okladivši se tako, legnemo spavati, nerekavši ni jedne rěči više. Drugi dan u jutro, pošto sunce već izadje, a mi nijedno još neizlazimo, zovu nas poimence, ali se mi nejavljamo. Zovu još većma mi jednako ćutimo. Stanu jako lupati u vrata naše sobe, no sve zaludu. Sad se pobuni sva kuća, poplaše se, da nismo oboje noćju umèrli napréčac. Bèrže bolje dozovu seoskoga dèrvodělu s njegovim alatom, da otvori vrata.“

„Naši se kućani upropaste, od čuda, kad vide nas oboje sa svim budne i s prekèrstenim nogama sěditi; činilo se, da smo u dobrom zdravlju, samo što smo němi. Svakojako su ogledali, da bi nas kako naveli da progovorimo, no sve uzalud. Moja mati, koja je od straha bila izvan sebe, stane jaukati iza glasa, na što svi bramini iz sela s njihovim ženama dotèrče, da vide kakva se nesreća dogodila. Naša se kuća odmah napuni ljudih, i svaki od svoje ruke zgadjaše, šta nam se dogodilo da nemožemo da govorimo. Najposlè se svi u tom slože, da nas je někakov tajni zlotvor občarao. Zato moji roditelji bèrže bolje dozovu někoga slavnog vračara iz susědstva, da nam čini razrěši. Kako ovaj dodje, najprie nas pogleda několiko minutah, pa onda několiko putah obidje nas, govoreći někakove čudnovate rěči, opipa nam bilo na različnim městima, i učini toliko drugih bezposlicah, da ni sad

još nemogu na njih pomisliti ne nasmijavšise. Najposlě objavi, da smo zaista opčinjeni; on imenuje i djavola, koi je u nami, i kaže, da je vèrlo neposlušan i tvèrdoglav. Budući da ga je težko iztěrati, tako odsěče on trošak za žèrtve i ostale nuždne potrěbe na pet dukatah. Roditelji moji nisu bili bogati, zato ih ova velika cěna poplaši; ali su opet voljeli na to pristati, nego mene i moju ženu něme gledati, i obreku mu još osobiti dar, samo ako nam govor povrati. Istom vračar biaše naumio da počme svoj posao, dok jedan bramin od naših poznanikah, koj se tu běše desio, svima na sramotu stade dokazivati, da je naše stanje došlo od kakve prirodne bolesti, kao što je on još više primèrah vidio; on obeća izlěčiti nas bez ikakva troška. Za taj posao zapovědi on odmah te mu donesu jednu tavu žeravice i zlatnu šipčicu. Po tom metne onu šipčicu u vatru, te se usija već gotovo da se rastopi, pak onda uzevši je kliještima, dovati me njom po tabanima, izpod pazuha, po lažičici i najposlě po těmenu. Ja ovu smèrtnu muku pretèrpim, nemaknuvši se, niti jauknuvši. Volio bi za nevolju i umrěti, nego doživěti sramotu izgubljene oklade."

„Da ogledamo sad na ženi, reče naš nemilostivni lěkar, kojega je moje postojanstvo već bilo malo smelo. On se prikuči k njoj, i metne joj usijanu šipčicu na taban. Tek što ona osěti silu vatre, a ona tèrgne nogu k sebi, pak poviče: Dosta! dosta! Onda se obèrne k meni govoreći: „Ja sam izgubila okladu, eto ti list betela."

„Nisam li ja još u naprědak znao, povičem ja, da ćeš ti najprie progovoriti? Ti potvèrdjuješ s tim, što sam ja kazao polazeći spavati, da su žene blebetuše. — Moram tèrpiti, odgovori ona; u naprědak se neću više s tobom ni zašto kladiti."

„Svi koji su ovo gledali, zgledali su se od čuda, neznajući, šta da misle o ovoj komedii. Kad im ja kažem uzrok, onda svi u glas poviču: Kakva rědka budalaština! Šta? Sve susědstvo pobuniti, dati se peći od glave do pete, samo da neizgubi list betela! Zaista u cělom světu neće se naći tako izgoreo mozag, kao njegov što je." — Od to doba me sva okolica zove jednako Betel-Anantaja."

Ovaj se primèr od ludosti učini skupštini sasvim od pameto-dostojnoga reda. Ali se za pravo nadje, prie nego se presudi, da se sasluša i četvèrti tužitelj. On počne ovako:

„Ja sam bio izprosio za sebe vèrlo mladu děvojku, koja zbog njezine dětinske mladosti ostane još 6—7 godinah u očinoj kući. Pošto već bude na udaju, poruči njezin rod mome, da je već za udaju. Od našega sela do kuće moga tasta bilo je 6—7 satih hoda. U to isto vrěme, kad ovaj veseli glas dobijemo, moja mati biaše něšto nemoćna. Tako ona zapovědi meni, da idem i dovedem moju ženu, i preporuči mi, da se dobro uzmem u pamet, i da ništa nečinim niti negovorim, što bi odkrilo male sile moga razuma. Ja se bojim, reče ona na rastanku, da ti neučiniš kakvu budalaštinu, jer vèrlo dobro znam, kako je hèrdjavo tvoja glava naměštena. — Ja obećam po njezinim savětima vladati se pametno, i otidem na put."

„Moj me tast dočeka kako se najbolje može; i meni za čest dade čast svima ondašnjim braminima. Kad dodje odredjeni dan da se vratim natrag, dopuste meni i mojoj ženi, te podjemo. Tast nas moj blagoslovi, i na razstanku prolije čitavu rěku suzah, kao da je unaprědak znao za nesreću, koja će njegovu jadnu kćer snaći."

„Baš je tada bilo nastalo vruće doba godine, i onaj dan, kad smo pošli, bila je neizkazana vrućina. Naš je put išao preko jedne suve ravnine, koja se protezala

Digitized by Google

oko dva sata. Naskoro pešak opali tabane mojoj mladoj drugarici, koja, budući odrasla u hladu pod očinim krovom, nije bila naučena takome trudnom putu. Ona stane plakati, ja je uzmem za ruku, i stanem je razgovarati. No malo potom ona malaksa sa svim, i legnuvši na zemlju kaže, da voli ondě smèrt čekati, nego dalje ići.“

„Ja se nadjem u najvećoj smetnji. Sědem kod nje, neznajući, šta ću činiti, dok eto ti jednoga tèrgovca, koj gonjaše pred sobom buljuk volovah, natovarenih različnom robom. Ja mu se javim, potužim mu se sa suzama iz očiuh na moju nevolju, i zamolim ga, da me nauči, šta ću učiniti u ovome tužnome stanju.“

„Tèrgovac se prikuči k mojoj ženi, i pogledavši je dobro, reče: Na ovoj strašnoj vrućini, koja još raste, ovo jadno nesretno stvorenje mora propasti, ležala tu ili dalje pošla. — Mèsto da doživite žalost i muku, da je gledate pred vama gdě umire, i još možebiti da vas po tom okrive, da ste je vi ubili, ja bi vam rekao, da je meni date. Ja bi je metnuo na jednog od mojih volovah, pa bi je odnio; tako bi se izbavila od smèrti, koja je inače nemože minuti. Istina, da će ona za vas i tako propasti; ali je opet bolje izgubiti je sačuvavši joj život, nego još da vas nadje bèda, da ste je ubili. Njezin nakit vrědi oko dvadeset dukatah; evo vam dvadeset i pet, dajte mi vašu ženu.“ —

„Meni se čini, da nemože biti pametnie nego što ovaj čovék govori. Tako ja uzmem od njega novce, a on, uzevši moju ženu u naručaj, metne je na jednog vola, pa otide bèrzo svojim putem. Onda i ja uzmem moj put; moje su noge od vrućega pěska, preko koga sam čitav dan išao, bile gotovo izgorěle, dok jedva u něko doba stignem kući.“

„Kamo ti žena? Zapita moja mati, začudivši se vèrlo videći me sama. Ja joj pripovědim sve po redu, šta mi se dogodilo, kako sam od kuće otišao, i kažem joj najposlě žalostni dogodjaj, koj se drugarici mojoj dogodio, i koj me je nagnao, te sam je volio dati jednom tèrgovcu, nego li biti svědok njezine smèrti, i još može biti pasti u sumnju da sam je ja ubio. U tom izvadim i dvadeset i pet dukatah, što sam za nju dobio.“

„Slušajući moja mati ovo pripovědanje iznajpria oněmi od ljutinê, i stajaše kao okamenjena. No zatvoreni gnjev odmah provali sebi na silu odušku s velikim běsnilom: ona navali na mene sa psovkama i kletvama, koje su joj se još jednako činile male za ludi moj postupak. „Budala! nesretnik!“ poviče: Prodao svoju ženu! prodao je drugome! Braminska kći da bude milostnica podloga čifutina! Šta će svèt o tom misliti? Šta će kazati rod nesretne děvojke i tast, kad čuje ovo ruglo? Hoće li ikad moći věrovati tako nečuvenu ludost i budalaštinu.“ —

„Žalostni dogodjaj moje žene dodje naskoro do ušiuh njezina roda. Oni kao běsni dotèrče s batinama, nemisleći ništa manje, nego da me na smèrt iztuku. I ovo bi se zaista dogadilo i meni i mojoj siroti materi, premda ona ni najmanje nije bila kriva, da nismo za rana čuli i utekli od njihove osvete. Kad tako nisu mogli izkaliti sèrce na meni, oni me tuže starešinama našega čina, koje me jednodušno odsude, te platim dvèsta dukatah globe, kao naknadu za učinjenu sramotu plemenu. Osim toga još objavi se svima, da će onaj izgubiti prava braminska, koj bi igda ovakome ludi, kao što sam ja, dao drugu ženu. Tako me dakle odsude, da ostalo vrème života moga provedem u bećarluku. Još je bila velika sreća, te me nisu za

navěk iztěrali iz braminskoga družtva; za ovu sam milost dužan blagodariti mome pokojnome otcu, kojega i danas još sva okolina spominje kao poštena i pametna čověka.“

„Sad vi sudite, ustupali išta ovo svědočanstvo ludosti onima, s kojimi su vas moji sudrugovi zabavljali, i nepripadali meni po svoj pravici pozdrav vojnika? —“

Poslě zrěloga dogovora skupština presudi: „Svaki od četiri sudruga pokazao je dokaz svoje ludosti; svima pripada jednako i dobro osnovano pravo na preimućtvo u ovoj struci; i tako svaki za sebe može kazati, da je on najludji, i da je vojnik njega samoga pozdravio. — „Vi ste svi zajedno vašu parnicu dobili“ reče predsědnik: „idite sad vašim putem mirno!“

Sa svim zadovoljni s ovom pravednom presudom podignu se bramini opet na put, podvikujući jedan drugome: „Ja sam moju parnicu dobio! I ja sam! I ja sam!“

Različne misli o Sèrbskom pravopisu i jeziku.

U 5. i 6. broju „književnog dodatkka južne pčele“ nalazi se pod gore navedenim naslovom jedan književni članak od g. Dimića. Mi taj članak ovdě priobčujemo, jer znamo, da se različita mněnja naše bratje sèrbske o pravopisu i jeziku, o kojima g. spisatelj govori, i nas tiču. I kod nas se je isto tako o toj stvari već različito govorilo i pisalo, al se time rěšenju važnog tog pitanja ni za dlaku primakli nismo, već se je samo razdor književni umnožao, jer su dotični spisatelji vazda u město stvari, ovu ili onu njima nepovoljnu osobu stali rešetati. Te tako sada do toga dodjosmo da se kojekako šara, jedni pišu ovako drugi onako, svaki misli da je njegov način pisanja najbolji, pa se zato njega dèrži, a to ponajviše zato, jer dovoljnog auktoriteta nigdě nenalazi, koj bi ga — ne sa strastnimi osobnosti, nego sa temeljitimi razlozi o protivnom ili boljem izvěstio.

Članak g. Dimića kojega ovdě od rěči do rěči stavljamo, glasi ovako:

„O Sèrbskom pravopisu i jeziku različito naši naučeni ljudi misle.“

„Jedni vele, da mi Sèrblji, treba Slavenskog pravopisa da se dèržimo, i od njega da neodstupimo, jer smo tek tako tešnje skopčani s knjigama i jezikom Slavenskim, a črez to i s cèrkvom i věrom našom, a i s drugima Slavenskima narodima naše věre; i da je to za nas ne mnogobrojne i razsějane Sèrblje, „имѣть и имать“. A ako gděkoi glasić ili zvuk sèrbskog jezika i nemožemo s ovima slavenskima slovima baš kako treba da izrazimo, a mi možemo to s dva slova ili sa tanko ер ъ (ь) da nadoknadimo, tek samo ništa novo da neuvodimo: jer tako rade i drugi narodi kao: Němci, Madjari i t. d. pa to njihovoj literaturi ništa nesmeta. — Pokojni Vidaković govorio je, da se i Gèrci dèrže onog njihovog alfabeta, s koim su im cèrkvene knjige napisane, i ko bi im u ta slova dirnuo, i počeo preinačavati, taj bi im u zenicu oka dirnuo, i iskusio bi, šta je to s narodnom svetinjom igrati se: dakle i mi treba našeg slavenskog, za naš sèrbski jezik svojstvenejšeg pravopisa da se dèržimo, kao i oni. — A mnogi čitajući i slušajući takova šta, pomisle, da je to dobro, i da tako valja da bude. —“

„Něki vele: našto nam зѣло, укъ, отъ, онъ, veliko Я, кси, пси, kad imamo

mèsto njih з, у, отъ, онь, malo я, кси, пси. — I kad su Rusi ta slova izbacili, zašto i mi da ih neizbacimo? — е i v mogu se izostaviti, a mogu se u stranjima rèčma zadèržati. — I ovo mnogi čitajući ili slušajući, pomisle, da je u svom redu, i da tako valja da bude. — Poslèdovatelji ovog pravopisa, nèki su i щ zadèržali i debelo ъ; a nèki su ih odbacili. I ponajviše njih primili su ova slova h i ђ, koja se u današnjima slavenskima knjigama nenalaze."

„Nèki govore: kad mloga slavenska slova nisu za sèrbski jezik nuždna, i kad nemožemo š njima sve zvukove sèrbskog jezika kao što treba da izrazimo; i kad ova druga porušena ili prerušena pismenica opet nije sasvim udesna za sèrbski jezik, nego se i š njom opet kèrpi i nateže; zašto da neuzmemo Vukov pravopis, koi je za naš sèrbski jezik kako valja zgodan, i kojemu para neima u Europi? — I kad sva slova h i ђ skoro svi sèrbski spisatelji u pisanju upotrèbljavaju, a ta se slova nenalaze ni u slavenskoj ni u ruskoj azbuki; zašto nebi i ova 4 slova; j, ѣ, ѫ, i ѭ uzeli, koja se takodjer nenalaze ni u slavenskoj ni u ruskoj azbuki, a tako su nam isto nuždna, kao god ђ i h. Kad primamo dakle ђ i h valja da primimo i j, ѣ, ѫ, i ѭ. — I ovo mnogi čitajući, pomisle, da je to dobro, i toga se dèrže. —"

„Što se pak jezika tiče, jedni govore: budući da se u svima predèlima jednako sèrbski negovori, nego ima nèke razlike; tako Hercegovac neće Sremsko naréčje, Sremac pak neće Hercegovačko; a inoverci, što sèrbskim jezikom govore, radi bi svoje da zadèrže: i budući da u sèrbskom jeziku neima dovoljno rèčih za izražavanje misli u učenima stvarma, a slavenski je jezik izobražen, i ništa drugo nije, nego stari sèrbski jezik (antiqua lingva serbica), zato taj slavenski jezik valja da uzmemo za naš književni jezik, i u pisanju knjigah njime da se služimo. I Nèmci, vele, različno govore, al svi jednako pišu, i jedan književni jezik imaju; pa tako valja i mi da radimo, i taj naš književni jezik valja da bude slavenski jezik. — Pokojni Tekelija kaže: da za 50. лѣтъ назад бросихомся, od kako se počelo prosto sèrbski pisati. — I ovo mnogi čitajući ili slušajući od koga, pomisle, da je to dobro i da tako valja da bude. —"

„Nèki vele, da netreba sasvim slavenski, jer bi onda vèrlo malo i spisateljah i čitateljah imali, a netreba baš ni puko-prostački, nego se valja nèke sredine dèržati, pa tako će naši čitatelji razuméti, i nećemo se od slanvenskog kao od korena udaljivati — i ovi su našli svojih privèrženikah. —"

„A nèki kažu: ako i nije naš sèrbski jezik za sad tako izobražen kao slavenski, opet tek treba za naš narod pravo i prosto sèrbski pisati, a ne slavenski ili slaveno-sèrbski: jer i talijanski i francezki jezik kadgod nije bio tako izobražen i ugladjen kao što je sad: pa Taliani i Francuzi nisu uzeli latinski jezik za svoj književni, nego su svoje proste i neizobražene jezike malo po malo izobražavali, i u ovo savèršenstvo, u kojem se danas nalaze, doveli: pa tako valja i mi s našim sèrbskim jezikom da radimo, a slavenski samo za cèrkvu i sveštenstvo, (i za one koi imaju volje i načina učiti ga,) da se ostavi."

„I ovih se mislih, skoro svi naši današnji spisatelji dèrže, ali se u naréčjama neslažu, nego izmedju njih:

a.) Nèki se pridèržavaju sremskog naréčja, pa pišu n. p. belo, lepo, Beograd ovde i t. d.

Digitized by Google

b.) Něki se pridèržavaju Hercegovačkog, pa pišu te rěči ovako: bijelo, lijepo, Bjeograd, ovdě ili ovdje i t. d.

v.) A něki nit se dèrže sremskog niti hercegovačkog naréčja, nego pišu po slavenskom: bělo, lěpo, Běograd, ovdě i t. d.“

„Něki vele, da većina naroda govori sremskim naréčjem, i većina spisateljah naših zna bolje Sremsko nego Hercegovačko naréčje, a i knjige su naše ponajviše pisane gdě se Sremsko naréčje govori, pa i narod se već na to navikao: a na Hercegovačko, nit se narod navikao, nit imamo odtud spisateljah i knjigah: (izuzamši njih několiko,) zato Sremsko naréčje da uzmemo za književno. — I mnogi su na to pristali.“

„Něki na protiv vele, da većina naroda našeg govori Hercegovačkim naréčjem, i skoro su sve naše narodne junačke pěsme po Hercegovačkom naréčju spěvane; i budući da je ono bliže k Slavenskom; zato Hercegovačko da uzmemo za književno I ovo je kod mnogih blagovolenja našlo.“

„Něki opet kažu: ko hoće neka piše Sremskim, a ko hoće neka piše Hercegovačkim naréčjem samo naréčja neka ne bèrka; dovodeći na to, da su i Gèrci, imajući više naréčja manje razlike, kao: Beotijsko, Lakonijsko, Makedonsko, Sikulsko i t. d. u ova četiri glavna njihova naréčja, t. j. u Jonijskom, Athinskom, Dorijskom i Eblijskom pisali knjige, pa to njihovoj literaturi nije bilo na putu. — Na koje něki odgovaraju, da to nije dobro, jer danas svi narodi na to idu, da se jednako knjige pišu, nesmatrajući kako se taj u kom predělu u narodu čuje: jer u jedinstvu i jednakosti jezika stoji veličina narodne sile po onom Magjarskom izrečenju: „a nemzeti egységnek és erőnek egyik fő föltétele a nyelv egysége —“

„Još u někim sitnicama ima različnih mislih. — Tako něki vele: da nemože slog biti bez samoglasnog slova, pa pišu n. p. perst, smert, serbski, kerv, zagertati, i t. d. a něki na to kažu: kad nebi mogao biti slog bez samoglasnog slova, nebi narod tako mogao ni govoriti, pa pišu po narodnom govoru, t. j. prst smrt, srbski krst, zagrtati, srkati, i t. d.“

„Jedni vele: da sèrbski jezik netèrpi *h*, i da se *h* u narodnom govoru nečuje, zato ga netreba ni pisati, osim u slavenskima i u tudjima rěčma; a drugi na to kažu: da neškodi, da se ondě napiše, gdě mu je město po korenu. — I tako ko ga odbacuje, on piše, n. p. rabar, oću, fala, ili vala, stra, grej, tio, zaktevati, muva, duvan, i t. d. a ko ga zadèržava, on opet te rěči ovako piše: hrabar, hoću, hvala, strah, greh, ili grěh, tiho, zahtěvati, muha, duhan i t. d.“

„Něki kažu: koju rěč nenalazimo u sèrbskom jeziku za više misli, možemo slobodno iz slavenskog, kao iz našeg rodjenog uzeti: a drugi na to kažu: da možemo uzeti, ali je valja posèrbiti, t. j. na kalup sèrbskih rěčih dotěrati, i tako n. p. napisati: otačkij savet ili savět; a ne otečeskij sovět.“

„Něki vele: da sve Turske rěči valja iz našeg jezika iztěrati; a drugi na to odgovaraju, da samo one turske rěči valja iz našeg jezika iztěrati, koje možemo s našima zaměniti, a koje nemožemo, one da ostavimo na miru. Bolje je vele: i turske u narodu poznate rěči zadèržati, nego iz nova kovati, pa onda narod učiti, šta znače.“

„Něki su tih mislih, da se valja u pisanju korenitosti dèržati, pa pisati, n. p.

Digitized by Google

otca, sèrbski, dodatci, i t. d. da se zna, da dolazi od otac, sèrbin, dodatak i t. d. dovodeći, da je tako i u slavenskom jeziku, n. p. otče naš; a ne oče naš; svjatoe že ljudskoje, a ne; svjatoe že ljuckoje, i t. d. i da se te korenitosti i mnogi drugi narodi dèrže, kao Němci i pr. a drugi nepristaju na te misli, nego kažu: gdě narod u govoru kakvo poluglasno slovo zbog lakšega izgovora izostavlja, ili gděkoje poluglasno slovo na drugo kakvo njemu skoro podobno blagoglasja radi izmeni, tu neškodi, da se tako i napiše. I tako pišu: oca, sèrpski, dodaci, i t. d. dovodeći, da su tako i Gèrci i Latini radili, n. p. lelegme město lelehme, tetomme město tetofme, laripahsi město laripadsi, i t. d. scribo, scripsi město scribsi, i t. d."

„Još se nalazi različitih mislih u ovome poslu, al mi za sad nisu na pamet pale, da ih ovdě naznačim; a gděkoje sasvim malovažne misli u tome, svojevoljno nisam htěo ovdě napominjati."

„I u svima ovima višerečenima mislima o jeziku i pravopisu, svagda je na sve misli bilo više ili manje polsědovateljah i privèrženikah i svaka je stranka gledala u koliko je više mogla misli svoje da podkrepi, i što više ljudi o dobroti svoih mislih da uvěri."

I to je, što se u „književnom dodatku južne pčele," pod naslovom „Različne misli o sèrbskom pravopisu i jeziku" nalazi.

Ovim člankom dokazao je g. Dimić, da su njemu mnenja naše bratje sèrbske, koja se — osobito glede jezika — sa različitim i kod nas o toj stvari vladajućim mněnjem slažu, dobro poznata; jedino nam je žao, što se g. spisatelj nije upustio u pobližje pretresivanje ili kritiku tih različnih mislih, i što nam svoje subjektivno mnenje o tom velevažnom knjizevnom predmetu nije priobćio.

Treba već jednom da se ta stvar „sine ira et studio" razpravi; treba da književnici naši o tom pišu, a pišući o tom treba da se pobrine više za temeljite razloge nego li za ovu ili onu osobu. Samo tim načinom moći će za nas pravi auktoritet postati, drugačie, bogme, podnipošto.

Narodne poslovice ilirske.

Blaženi koji izmiču, jer oni će uteći.
Blagověst, goveda u oběst.
Bliža je košulja od haljine.
Bliža je smèrt od košulje.
Bog dao, Bog uzeo.
Bog mu dao, a vrag mu nedade.
Bog boguje, car caruje.
Bog sreću děli, a baba děci jaja.
Bogat jede kad hoće, a siromah kad može.
Boga ti a duša ti.

Digitized by Google

Uzori.

Prevod iz Šilera.

Od Ivana Tèrnskoga.

Zar nevèrna zbilja ode
I snatrenje s tobom milo?
Tuga, radost, slast slobode,
Sve me stobom ostavilo?
Ništ te dakle neustavi
Dobo zlata mog življenja?
Zalud! — kraj je tvojoj slavi,
Dnevice ti sila jenja.

Sunašce mi nesja više,
Štono me je ogrijalo,
Uzori se razpudiše,
S kieh se j' sèrce nadimalo,
Neimam vère u prikazi,
Kojieh u snu dost je bilo,
Zbilja drugčie sve dolazi,
Nek se i jest rajski snilo!

Ko što nègda s burne želje
Prigmelion hrid ogèrli,
I s ljubavi njegve velje
Mramor isti ćutèt hèrli;
Tako i ja obuhvatih
Narav divnu s mladom ćudi,
Dok neuze uzdisati,
Na nemirnoj pèvca grudi.

Dokle gorèt neuhvati
I nèma se javljat slovu,
Cèlove mi susrètati,
Odzivat se sèrca zovu,
Stà mi življet dèrvlje, cveće,
Uzè pèvat bistro vrelo,
Uzè ćutèt nećuteće,
Tako mi se prividèlo.

Svemogućem u naporu
Pèrsi lomi sila diva,
Da izadje i na dvoru
Dèlom, rèči, slikom biva.
Svèt bi tako veći s mene
U pupoljku od snatrenja;
A kad tamo, ništ nezene,
I što ostà — vrème plènja.

Kako mlad se ojunačih,
Kako sèrce tlapnjom tlapih,
Kako brige prekoračih,
Kako u svèt čil tèrnapih?

Na najdaljoj neba zvèzdi
Ja osnovah moj osnutak,
U vis, u šir mladjan jezdi'
I svud dospèh u trenutak.

Kano tica lakokrila
Letim srećan bez tereta,
A prati me družba mila,
Družba mila, zračna četa:
Sreća zlatom nakitjena,
Ljubav dare sladke dajuć,
Slava zvèzdam okrunjena,
I istina suncem sjajuć.

Ali, vajme, na po puta
Nestadoše pratilice,
S nevèrnoga slèdo ćuta
Jedna drugu nastopice.
Bèrza sreća pèrva mače,
Zalud tražih znanje tajno,
Dvojbe oblak vuć se začè
Na istine lice sjajno.

Vidjoh slave krunu svetu
Praznom glavom sramotjenu.
A i ljubav u poletu
Gle bèguću nećutjenu.
I sve tiše, tiše biva,
Kuda jadnik još prolazi;
Gdègdè još se ukaziva
Blèd ufanja plam na stazi.

Šaporeće od sve pratnje
Tko do kraja s menom trajà?
Tko me tèši na sve patnje?
Tko do groba drúg obstajà?
Ti — što lèčiš sve ranjeno,
Potežkoće dèleć milo.
Pobratimstvo premiljeno,
Što si meni poranilo!

I ti š njime uvèk horna,
Štono dùše nemir karaš,
Radinosti neumorna,
Štono gradiš a neobaraš,
I na sgradi od vèkova'
Po kamenčak samo zidaš,
Al od duga saturnova
Ure, dane, lèta ukidaš.

Digitized by Google

Zagonetka.

IV.

Od Ivana Tèrnskoga.

Gospojice gospodične,
Mile duše, ćeri dične,
Vami redam male redke,
Evo vami zagonetke:
Podiže se tica mala
Iz popreta gdě je stala,
Nek se nikom nepričinja,
Da tuj oganj živ netinja.
Glas je tice — buk plamena,
Oko — sreća pomišljena,
Krila su joj — vruće želje
Perje — tuga il veselje.
Ta je tica izdajica,
Rumenoġ vam poput lica,
Ja tičicu putim Bogu:
Da nam dade vas u slogu.

Slavjanske věsti.

— Krajnski časopis „Novice“ javlja, da nèkoji slovenski književnici naměravaju u slovenskom jeziku izdati prevode znamenitih starogèrčkih i rimskih klasikah kao Homera, Julia Caesara, Sallustia i Cicerona dělo *„de officiis.“* Da je spomenutim spisateljima u istinu do toga stalo, to posvědočava „Slovenska Bčela“ koja nam onomad jur donosi prevod Iliade Homerove.

— G. P. Tèrdina dogotovio je *„obris krajnske sgodovine“* kojega će izdati slovensko družtvo u Ljubljani.

U poljskom jeziku izišla je pravoslovna knjiga pod naslovom: „Pravo prywatne polskie“ od Bandtkia.

— Dr. Subotić bavi se po nalogu g. ministra prosvěte sastavljenjem *„Čitanke“* za gimnazie sèrbske vojvodine.

Različite věsti.

— U četvèrtak d. 26. veljače t. g. umro je na svom dobru Sloperton Cottage zvanom glasoviti englezki lirički pěsnik Thomas Moore. U svom družtvenom odnošenju bio je taj pěsnik „iskih zvukovah“ (Irish Melodies) mnogo sretnii od svojih drugovah Byron-a naime, Scott-a, Southey-a, Coleridge-a i o. d. Lord J. Russell i Lord Lansdowne, bili su njegovi najbolji i stari priatelji. T. Moore nastupio je jur 73 g. života svoga. On se je isto tako kao i glasoviti francezki pěsnik Béranger rodio g. 1780.

— Poznatoga franceskoga Maršala Marmonta, koi je u Mletcima živio, udarila je nedavno kap, te je s toga poslě kratkog bolovanja dne 2. t. m. umro.

— Za spomenik Washington-a, koj se ima u amerikanskom gradu Washingtonu podići, doprinèla je rimska vlada takodjer svoje gradivo sastojeće iz jednog mramornog stupa iz razvalinah starorimskog hrama mira.

— Košut je u Americi za 50,000 D. pušakah (mušketah) nakupovao, što mu mnogi izmedju njegovih zemljakah, koji u amerikanskim gradovima po sokacima prosjače, jako za zlo primaju.

— U švajcarskom Kantonu Zürich izabran je za narodnog věčnika na město predsědnika saveza švajcarskog Furer-a, poznati komunist Treichler.

Digitized by Google

— Francezke novine „Siecle“ javljaju, da će se na godinu (1853) po primèru Londonske velike obèrtne izložbe (Industrie Ausstellung) takodjer u Parizu slična izložba podići.

— Poznati englezki spisatelj Boz (Dickens) izdati će na skoro novo svoje dèlo pod imenom „*The black house*“ cèrna kuća.)

Smèsice.

— Něki mesar hotivši bravca, zaklati, zamoli jednog čověka, da mu ga pomogne uhvatiti i pridèržati, jer je jako divlji i zao. Uhvatiše dakle bravca, a mesar koi je razrokan bio, reče svomu pomagaču: „Deder ga dobro šćepaj za uši, da ga najprie, lupivši ga sa sèkirom, smetem.“ Onaj, uhvativši bravca za uši, pogleda u mesara, koj sèkirom zamanuvši upravo u njega onako razrokan činjaše se da gleda. — Čověk se uplaši i upita mesara: „Ej more! il' ćeš kud gledaš, il' kud misliš?“ — „Kud gledam„ odgovori mesar. „Eh, kad je tako“ reče onaj, „a ti ga sam dèrži!“ i u taj par pustivši bravca poběže, a razrokanu mesaru učini dva posla od jednog.

— Muž i žena saděvali su plast, žena primajuć od muža sěno, město što bi ga redom polagati i ravnati imala, samo ga je nemarno vilama bacala, pak po nabačenom sěnu s vilama lupajuć govorila je: „Taj tu, a taj tu!“ Kad se već kola izpraznise i plast da se zavèrši, a on se prevali. Poznavši sad muž falingu i nemarnost svoje žene, maši se za hajkaču, pak po svojoj ženi udri te udri, sve govoreći: „Taj tu, a taj tu!“ —

— Parok jednoga sela, upita po selu tumarajućeg ciganina, jedali se zna prekèrstiti? — „Borme, gospodine, neznam“ odgovori ciganin. „To je sramota za odrasla čověka, da se nezna ni prekèrstit, odmah idi kući pak se nauči, a kad se naučiš lěpo prekèrstit, a ti dodji onda k meni i ponesi jednu vrećU, pak ću ti ju žitom napuniti.“ „Hvala, gospodine, hoću se odmah učit“ reče veselo ciganin, pak ode. Došav kući, neprestano se je učio prekèrstiti se, i pun veselja reče sutradan svomu sinu, da će š njim ići paroku, nek dakle pripravi i ponese vreću za žito. Došavši k parokovoj kući reče ciganin sinu, da u dvoru čekajuć ostane, a on stupi u sobu. Kako ga parok smotri, směhući se, upita ga: „Zar si se već naučio prekèrstit?“ „Jesam, gospodine,“ odgovori ciganin „evo gledaj: Vo imja otca i svjatago duka, amin.“ „Ej, a gdě ti je sin ostao?“ reče parok. „Eno ga, gospodine, napolju, gdě s vrećom za žito čeka.“

Bibliografia.

Česka.

— *Kapesní slovníček novinářský a konversační.* Sepsal Rittersberg. Sešitek 19. Kom. — Kos. XVI. V Praze u J. Pospišila. Cena 10 kr. sr.

— Sebrané spisy Prokopa Chocholoušku. Díl první. Sešit 3. „*Dcera Otokarova*“ Dějepisná pověst. str. 79—110. V Praze, nakladem spysovatelovým. Cena 8 kr. sr.

Poljska.

— *Oda.* Powieść z czasów Bolesława chrobrego. Przez Autora Goszczyńskiego. W Wrocławiu. Nakładem Zygm. Schlettera. 1852 m. 8 15 gr.

— *Kamińska Bronisława.* Obrazy wieku dziecinnego, z rycinami. W. Wrocławiu. Nakł. Zygm. Schlettera. 1852. m. 8. 2 tal.

☞ U 10. br. Nevena u Slovu o puku Igorevu podkralo se je opet nèkoliko pogrešakah, koje kako slědi, izpraviti valja. Na str. 151 *redak* 5 i 6 odozgor, iza „graktaše,“ metni znamenje (;) iza „Kisanju“ takodjer (;) *redak* 11 od ozgor město: „Na rěči,“ čitaj: „Na *rěci.*„ Na str. 152. *redak* 13. odozgor, město *rosi*, čitaj: *nosi.* — Na str. 153. *redak* 2., město *Jaroslavu*, čitaj: *Jaroslavovu. Redak* 7. iza Tmutorakan, stavi znamenje (,), zatim *redak* 21. odozgor, město: *Čemu goriš*: čitaj: *Čemu goniš.* *Ured.*

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cena mu je na godinu za domaće ben poštarine 4 for sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primerna je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 12. U Četvèrtak 18. Ožujka. 1852. **Tečaj I.**

Koncem tekućeg měseca iztiče pèrvi četvèrt-godišnji rok predplate na „**Neven,**“ pozivamo dakle sve one koji na dojduće tečaje tog časopisa predplatiti žele, da se radi točnog i neprekinutog odpravljanja istog časopisa za vrěme prijave, i novce, kao do sada, g. Naumu Mallinu blagajniku matice ilirske u Zagreb poslati izvole.

Josipi

U oči njenoga goda.

Od L. Š.

Posrěd djulistana ruža puna dara
Od lepote niče, divno joj je cvětje,
Jar il studen njojzi vazda pramalětje,
Jer se nebo, sèrce svako za nju stara;

Blagi miris širi, cvětom slasti stvara,
Pomnju pčelu hrani kada k njoj doletje,
A kad tašti lěptir do nje dotrepetje
Větrić s listkom strese, listak ga obara.

Nje miline zrijuć, želiš, da nevene; —
Neven' krasna, lěpa života si vrědna,
Njegovanja vrědna, trajne uspomene!

Djulistan ti bio svět, Josipo čedna,
Sèrce, duh Tvoj, oko, jagode rumene,
A sva mila, Ti si taka ruža jedna.

Očarani grad.

(Iz poljskoga, polag Wojcickoga).

Od Dav. K. Mamuzića.

„Ala, mili bože! kako mi je danas pusto i bojazljivo sèrce, kao da je kamen na njega navaljen — na polju bèsni mećava, da se ništa na světa zaglednut nemože

Digitized by Google

i paklenî mraz — — deder kume, podpiri slabu vatricu u dimnjaku, jelovina mora u grijućih plamovih praskati, a mi hoćemo piti cestohovskoga piva i jesti pèržena kruha, k tomu se dade lèpo bèrbljati.“

Oto govoraše stari opravnik kućni, u gradu obično, „sèdi Matia“ nazvan, izvuče iz svoje kabanice dva oriaška vèrča mnogoslavljenoga piva, i utoči ga u dva velika kalajena krakovska gèrnca. Kum njegov, vratar, podpiri vatru na novo, narèzà kruha i nasoli ga po obadviuh stranah. Pivo pènjaše se u loncevih, oboica kucnuše čašama i sèrkaše pivo dugimi dušci. Gospodin Matia gladjaše si, smèšeć se, dugu bèlu bradu, na kojoj se biše sněžni pramovi i vodene kapljice raztalile i započe nam mnogi ugodan dogodjaj života svoga pripovědati, dočim vratar sa velikom pozornostju prisluškivaše.

Nu, dragi kume, obećah pripovědati vam o začaranom gradu, slušajte:

Biti će oko četèrdeset godištah od onda, kada kao poslužitelj ovamo u službu stupih. Gospodar biaše star i slab, popade ga znamenita bolest i do skora umre; dvě godine prie bi mu se i supruga njegova u věčnost preselila. Tude nemanjkahu mnogobrojne suze, jer svatko je žalio dobroga gospodara. Dva sina: Zbigněv i Žiga ostadoše osamljena, obojica u godištih razuma, jer jednomu biaše lètah dvadeset i devet, a drugomu trideset. Poslè vrèmena tugovanja moradjahu i na se pomisliti; počeše dakle vèrlo marljivo tèrati gospodarstvo i iztraživati zaostavštinu preminulog otca. Tude najdju, da su znamenite svote različitim susědom posudjene. Pól godine danah poslè nastupi gospodin Žiga dalek put u Mazovje k jednomu plemiću, koj prie tèrpeznik biaše i kod kojega bi oba sina najznamenitiu svotu dobiti imali.

Kada bi dan za odlazak odredjen bio, pozva me gospodar k sebi i reče: „Matia, putovat ćeš sa mnom; — daleko — tja do Visle.“

„Dobro, gospodine!“ odgovorih i u opredèljenu uru sědjah na baku (sědalu kočiaškom). — Oba se gospodina sèrdačno ogèrliše.

„Nezaboravi do skora na povratak, mili moj brate!“ reče gospodin Zbigněv i plakaše, a gospodin Žiga sa suzami u očiuh skoči na kola i zapovědi da se odhiti.

Čitavu nedèlju danah moradosmo putovati, prie nego što dojdosmo u Mazovje. Sa bojazljivostju odvezoh se prèko Visle, napokon smotrismo grad plemića. Bio mu je izgled veoma neobičan.

Izustiv ove rèči, prestade Matia, te izpie polagano ostanak iz svoga lonca, ali vratar sveudilj upiraše bojazljivo oči svoje u starog opravnika, u stanovitom očekivanju, kao da će pripovědati o copèrnjicah i o vèštičah.

Dakle, moj dragi kume! grad imadiaše nèku čudnovatu sliku i moj gospodar, jedanput tamo dospěv, nevidjaše tako skoro otačbinu svoju opet. Napokon uvezosmo se u gradsko dvorište, te odmah priskoči cèlo množtvo lovačkih i čobanskih pasah, hèrtovah i skoro bi nas ti bezobraznici sa kočie bacili bili; vozasmo se još nèkoliko koračajah do kućnih vratah; ovdě bi moj gospodar sa velim počitanjem od kućnoga gospodara primljen. Plemeniti ovaj značaj s prijatnim licem tako lahko zaboravit neću. On primi gospodina moga veoma ljubezno i uvede ga u daleku sobu za goste. Ja svoga gospodara plašljivo slědih. Doba večernja već biaše blizu, i eto — otvori se ulaz tajne nèke sobe, te izstupi gazdarica sa svoje dvě krasne kćeri, njih slědjaše vèrlo ljubezna sobarica. O kako ja za njom gledah! — uzdahnu

Digitized by Google

sad poluglasno — ja čutih da sam u sèrce pogodjen, bilo mi je kao da me je vila očarala. Ali niti momu gospodaru nebiaše bolje; on sav pocèrveni i kad bi ga gospodja kućna za brata pitati započela, neznadjaše ni slova kazati i gledaše samo na onu stranu, na kojoj stajahu obe dèvice. Poslè večere jošte dugo u družtvu sèdjahu i kad bi ura počivanja nadošla, izgubi gospodin Žiga glavu svoju sasvime. On se niti nemogaše svući, već sèdjaše tiho, posve mislim svojim podan. Meni biaše žao gospodara svoga i usudih se, pitati ga, dali nije možebiti bolestan.

„Imadeš posve prave, Matia, ti vidiš, ja sam vèrlo — vèrlo bolestan“ reče moj gospodar i leže u postelju. Ali cèlu noć nesklopi nijedno oko; niti ja nespavah; on sveudilj imadiaše pred očima gospodičnu Jadvigu, mladju kćer plemićeva, ja pako miłu sobaricu. Veće svitaše zora kroz naše prozore a moj gospodar uzdisao je još svejednako. Ne dugo zatim dodje gospodar i začudi se ne malo, videći da mladi plemić tako dugo u postelji leži. Poslè zajutraka odosmo u lov; pojdosmo na daleko, ali moj gospodar, kolikogod bi putah pušku izpalio, nepogodi nijedanput, akoprem mu je zvèrad tako rekuć izpred nosa protèrčala. Ja se ljutih, što mladog čovèka od toli plemenite kèrvi oči krasne jedne dèvojke na toliko očarati mogoše, da svimkolicim za posmèh služi i rekoh mu sasvim neuljudno:

„Šta gospodine! zar imate bèlmu u oku, ili ste možda ljubovna kruha jeli?“*) Vi negoverite nikomu ni slova, divjačina potèrči izpred vas, pa ipak fališe svaki put. Šta se je svami sbilo, ljubljeni moj gospodaru?“

„Zlo mi je,“ odgovori na to, „ali ufam se u Boga bit će bolje! Trèba da otidjemo — zapovèdi, da se bèrzo zapregne, a mi ćemo se odmah odvezti.“ Ko vètar odskočih — i odmah poslè jela dadoh gospodaru svomu znamenje, da je sve pripravljeno. Moj se gospodar htède oprostit, ali pun sèrdjbe poskoči tèrpeznik, pohiti prama hodnici, sazvà ljude svoje i umah ležahu sva četiri kola od kočie na zemlji i naš kočiaš moradjaše stidan tako oštetjen voz vući. Gospodin Žiga umoli kućnog gospodara za razgovor na jedan trenutak, za da mu priobći, zašto dulje ostati nemože.

„Šta!“ reče tèrpeznik tako glasno, da sam ga mogó podobro čuti: „samo to? Sve će biti dobro, samo morate malo bolje sgadjati, nego što danas u jutro.“

Sad se vrata one sobe, u kojoj obojica govoraše, otvore, ja skočih uplašen na stranu, vidjah pako gospodina svoga, kako sasvim radostno tèrpeznika gèrljaše.

Skoro zatim unidjoše takodjer gospodarica grada i obe njezine kćeri; moj se gospodar, jedva što gospodičnu Jadvigu smotri, sasvim promèni, on govoraše veleuljudno i razumno, tako, da su se svi čudili, jer nemogahu dokučiti, da je to onaj isti čovèk, koi je jučer tako nèm sèdio. Skoro pozva tèrpeznik gospodara moga k sebi i zamoli ga, da pušku prema kojemu mu drago cilju izbaci, i da dobrim puškometom predjašnju svoju sramotu opere. Odmah mi gospodin Žiga reče: „Matia, uzmi i pridèrži tvèrdu ovu škudu!“ Ja ju uzeh — biasmo baš u dvorištu — tèrčah do vratah, uzeh novac medju pèrsti visoko nad glavom svojom i povikah: „Samo pucajte gospodaru!“

Tèrpeznik hotio se je sa gospójom i kćerma suprotstaviti ovoj naměri, a

*) Ljubovni kruh nose dèvojke (kao što je poljski običaj) 3 dana i 3 noći pod mišicama i dadu ga muževom jesti, koji u vrućoj ljubavi prama njim uzplamte.

Digitized by Google

sobarica problědi. Ali ja vikah sveudilj, moj gospodar nanišani — puška puče — i škuda mi odleti iz rukuh. Sobarica glasno zaviknu, ali to me baš obradova, jer opazih, da nije prama meni hladna.

Odsele približavaše se gospodar od dana do dana sve više gospodični Jadvigi, a ja svojoj Ružici; tako minu pèrvi mèsec, drugi — dok najposlè vèstnik od brata kod kuće nedodje, gospodaru list donese, mene pako na stran povuče i reče: „Za sve svetce! šta se ovdè radi? Naš gospodar, koj kod kuće ostà, imao je strašne sanke i očekivaše svaki dan list, ali nebi ni brata ni lista. Jednom doveze se k nam stara gospoja cèniteljica, što mu još više straha zadà. Vèrujte mi, veljaše ona, sve dèrži vašeg brata Žigu u očaranom onom gradu za prepletena u čarobiu, ondè gdè danju i noću vatrene slike okolo lete; muž, žena i dèca stoje u savezu sa djavolom. Kod ovakovih govorah poče gospodar tugovati, on misljaše, da ste obojica izgubljena, jer cèniteljica potvèrdi rèči svoje pod težku prisegu. Gospodin Zbigněv pozva me dakle k sebi i reče: Jasko, sedlaj najboljeg konja moga i odjaši za Boga miloga, što najhitrie možeš, k mojemu bratu, jeda li jošte živi. A ja odmah na konja i odhitih — i evo mene na svèrsi petog dana u — očaranom gradu.“

„Dà, dà, mili priatelju,“ odgovorih mu, „ovdè se dogadjaju strahovite stvari, ja i moj gospodar nemožemo se vratit. Morat ćeš sàm s pismom otići.“ — Kako mniah, tako se i sbì, moj gospodar bratu svome odpisà, a sa listom idjaše Jaziek kući.

Nedèlju danah poslè odlazka vèstnikova vladaše u gradu oboje bratje najveće uzbunjenje. Jaziek bèše se povratio i pripovèdaše, da se u očaranom gradu strahovite stvari sbivaju. Odmah sede Zbigněv sasvim oněmljen u kola. Jaziek bojazljivo konje tèraše.

Kod tèrpeznika biaše vesela gostba. Žiga kliče, pošto bi izpio tretju čašu, treći gromoviti „živio!“ u taj čas se otvore vrata, te Zbigněv vèrlo blèd u sobu stupi. — „Mnogoljubljeni brate!“ poviče Žiga, metne praznu čašu na stol i pohiti u njegov naručaj. Tèrpeznik moljaše trudnog putnika, da se gostbi pridruži i pozva ga na svoje mèsto polag gospodarice naprotiv gospodičnam.

Odmah kako bi Zbigněv pogledao Ivanovnu, stariu kćer tèrpeznikovu, zarumeni mu lice; njegove se oči blistahu kao vučje ob noć, a sèrce mu kucaše glasno. Ali niti gospodična neostade sasvim hladna, i ona stidljivo glavicu prignu i kolikogod bi putah oko podigla, sretne poglede Zbigněve.

Kada biahu bratja poslè obèda na samu, poče gospodin Zbigněv, inače protivnik ženitbah, jer je svoga brata uvèk žalio, što je kod njega spazio da je skloniv pod jaram zakonitog stališa vrat svoj skučit — poče dakle gospodin Zbigněv u tom malko popuštajuć, bratu svomu ovako govoriti: „Dragi brate! Ja vidim, to je providnost božja, ni ja neimam ništa proti tomu!“ — Moj gospodar brata radostno ogèrli i prišaptne mu u uho: „Jel da, brate, ni ti nisi prema Ivanovni sasvim hladan?“ Ali gospodin Zbigniev stisnu mu ruku te ga zamoli, da o tom više negovori. —

Malo danah zatim poslan bih u bašću, za da nèkoliko čretavah uberem. Ja tèrčim, ali čujem pod nèkom lipom tiho nèkakvo šuškanje, ja se prikradem i zagledam — kako Zbigněv pred krasnom Ivanovnom kleči i njojzi mnogimi laskavimi rèčmi

Digitized by Google

ljubav svoju odkriva. Skokom biah u gradu i dovedoh sada svoga gospodara, gospodičnu Jadvigu i gospodaricu. Svi su poslušali — i poslě se udaljiše neopazni. Tèrpeznik bude o tom izvěstjen i zapovědi da mu se večeras na občinski stol velika čaša donese, utoči najboljega vina, pa zatim reče Zbigněvu:

„Svědok potajne izpovědi dvojice ljubećih granasta lipa naša, da sve lěpše cvate, kroz sva godišta!“

Ivanovna skrivaše stidno lice svoje na pèrsih sestre svoje, a Zbigněv sad zarumeni a sad opet problědi, niti je znao šta da počne. Stari gospodin plakaše od radosti, blagoslivaše obojicu moju gospodu i zahtěvaše, da po starom običaju želje svoje uprosnikom naznače. U tu svèrhu bude još onu istu večer Jasko na strica obitelji poslan, koi je nègda čast nadpeharnika obnašao.

Pet danah kasnije vozahu se gospoda moja na obitalište stričevo, ondě sědoše u njegovu kočiu i opet se vratiše. Stari nadpeharnik, najvelikolepniim načinom urešen, zapovědi po starom običaju, da se konji prie data znamenja neizpregnu.

Pet prelěpih konjah zvonahu sa zvonci na krakovskih hamovih u preddvorju tèrpeznikovom, koj veće sa neustěrpljivnostju ljubljene priatelje očekivaše. Kod zajutraka, kada stari stric prositbu svoju izjavi i kada běše kruh donešen, strugaše gospodarica nožem na běloj kori, kao znamenje, da uprosnik nedobiva zanekajuća odgovora. U onaj isti čas budu konji od slugah tèrpeznikovih izpregnuti i sveobća radost vladaše u svem gradu — jer je svatko znao da běhu upravo dva para věnčana.

„Natočite mi, kume, još jedanput,“ reče Matia vrataru, „jer vam još nisam priobćio konac, a moram si gèrlo ipak namočiti.“ Poslě kako bi naš Matia to učinio, poče na novo:

Dà, tako se je sbilo! — Kada minù věnčanje, moljah svoju gospodu da mi Ružičinu ruku izprose. Oni se nasmiju i dadoše mi dozvolenje, ali ne dugo zatim dodje i Jasko i moli za dopuštenje, da debelu Mandalenu uzeti smije, budući se smèrtno u nju zaljubio. Kad to začuo běše tèrpeznik, nasmije se radostno i reče:

„Draga děco moja! Nedovedite mi više ni plemiće ovamo ni sluge njihove, jer oni svim děvam grada moga — mozak smetu.“

„To nije naša krivnja, dragi otče!“ kazà Zbigněv „jerbo se i nam to isto dogadja.“ — „Ne badava“ priměti gospodin Žiga „zvasmo kod nas kod kuće vaš grad „očaranim.“

Dva měseca poslě vratismo se kući, svaki ženu svoju sa sobom vodeći. Živili smo još dugo sretni, dok nam je svim Bog zdravje i život poděljivao. Samo jedini Jaziek imao je sa debelom svojom Mandaljenom mali križ i često veljaše sa tamnim pogledom: da je on jedini iz očaranog grada tèrpeznikova vraga za rogove izvuko.

Digitized by Google

Čèrtice
o
Janu Kolláru.

Mi Slaveni gojimo posebice u nama mnogo sebičnosti, a premnogo slavoljubja, zašto smo valjda i sami svoj narod nazvali slavnim. Ova sebičnost i slavoljubje otimlje nam često onu lěpu krěpost ljudih zdravog sèrca, kojom ovi očito priznavaju zasluge i koristna děla svoga brata ili druga. Kod nas i tako dosta nesretnih Slavenah, nalaze se dapače uvěk ljudi, koji su često glavni nepriatelji svojih sunarodnikah samo radi toga, što ovi ili bolje ili više misle i rade eko napredka i koristi svojih sugrodjanah, nego li oni. I pokojni naš Kollár okusio je gorko taj naslědni grěh svojih sunarodnikah. U poslědnje doba svoga života imao je koješta čitati i slušati, što mu je ćutljivu dušu ljuto vredjalo. On je bio veliki pěsnik, time naravno i čověk strastljiv, a ovakog uvrědi uvěk prie i više napastovanje zlobe, nego čověka ćudi hladne i tihe. Književnomu světu poznata je ona jedovita borba koju je K. vodio iz goruće požude sjediniti što bliže nesložne Slavene. Ova borba obogatila je slavensku književnost sa njegovimi „Hlasowi.“ Ali ovi „Hlasowé“ biahu glas ljuto razdraženog rodoljuba, koj silom stvoriti želi veličinu razkomadanog naroda svoga.

Nu rědkim je poznata druga njegova borba radi pretrudnog i dubokoučenog děla, koje svět još ni neugledà. Njegova „Stara Italia“ kojom on želi pokazati učenome světu: gdě se imade tražiti pèrvobitni život Slavenah, zavadi ga sa svojim i najvěrnijimi i učenimi drugovi, koji nikako priznati neće, da u Europejskom jugu Slavenstvo pèrvi svoj duševni život započě, te da je iz toga naravno slědilo negdašnje veliko rodbinstvo stanovnikah jadranskih obalah, s ovoga i s onoga kraja. Ova tajna borba ogorči Kollárove poslědnje dane, koje je većom stranom žèrtvovao izradjivanju, te izdavanju rečenog děla. On ponese u svoj grob tugu, koju mu zadà odtudjeno staro priateljstvo, i jadna sumnja: da li će Slaveni njegov poslědnji trud onako štovati i priznati, kako zaslužuje.

Ovoliko neka bude rečeno o poslědnjem duševnom stanju Kollárovom, s kojim sam god. 1849. i 1850. višekrat obćio. Sada želim još evo za životopisce velikog ovog Slavena, něke čèrtice priobćiti, kako sam ih u mom dnevniku zabilježio.

Početkom godine 1849. kad je austrianska vojska jedva Peštu i Budim osvojila bila, dodjem ja u Peštu i posětim prie svega najvatrenieg u čitavoj Ugarskoj Slavena, Ivana Kollára. Nadjoh ga u svom starom konaku, u župnoj kući evangeličkoj, gdě je raz zemlje tri sobice imao. Sědio je upravo u svojoj knjižnici, pokraj velikih otvorenih foliantah, od kojih jedan sadèržavaše slabetu staroitalskih narodah, koje dělo dobi prie kratkog vrěmena iz Berlina na posudu. Poslě priateljskog pozdrava, poče on odmah govoriti o svojoj „Staroj Italii.“ Pokazà i razturmači mi više napisah etruskih, umbričkih, volskih i opskih, koji po njegovom razločanju posve slavenski glasiše, i pripovědaše někim uzhitjenjem o svom putovanju po gornjoj Italii, i o slučaju, kako je došao do toga uputjenja da su ovdě u staro vrěme stanovali Slaveni.

O istom predmetu govorio je Kollár skoro svakiput kad bi ga bio posětio u Pešti. Nu pokraj toga tužio se je gorko na Magjare, koji su ga u poslědnje vrěme sve više i više nedužna progonjali. On je htěo za vrěme bune několikokrat otići

Digitized by Google

iz Pešte, ali mu poglavarstva nedadoše putni list, dapače jedanput pozvali su ga na policiu i zabranili mu baš strogo da iz Pešte nikuda nesmie. „Možete si pomisliti, Paše, kazà mi on često, „kakov biaše moj položaj! Svaki dan morao sam slušati svakojake pretnje, a po noći kad bi lego, da poněšto od radnje i duševne muke odpočinem, dolazili bi Magjarski vikači i skitalice, ter bi tukli po mojih prozorih, i vikali, i grozili mi se takom sirovostju, da moja obitelj nije znala višekrat što da čini od straha. Jedva sam někako oživio odkad su vaši Hèrvati s vašim slavnim banom ovamo došli, nu i sad moram u istom konaku koješta tèrpiti, budući da moji neprijatelji stanuju zajedno sa mnom u gornjem podu nad mojom glavom, a i svuda oko mene, napastujući me i onda kad idem u cèrkvu.“

Ovaj njegov žalostan položaj biaše uzrok, što sam ga ja često nagovarao da ostavi barem sada Peštu, pa da ide u Hèrvatsku, gdě će ga narod oberučke primiti. Dugo se nije dao K. na to sklonuti, što radi svoje obitelji, što radi svakojakih drugih privatnih okolnostih. Napokon, kad se je sve više glasalo o naprědovanju Magjarah, odvaži se on doći u Hèrvatsku, ili kao profesor, ili kao ravnatelj kojeg narodnog zavoda. Odmah, kako se on na to skloni, priobćih ja ovu veselu vèst našemu banu, i on privoli bez otezanja na to, da ga pošalje kao profesora historie i starinstva slavenskog u Zagreb. Světli ban opredèli dan 5. veljače da dodjem za dokončati taj posao s Kollárom k njemu.

Petoga veljače 1849. stoji u mom dnevniku zabilježeno slědeće: „Bio sam s Ivanom Kollárom kod našega bana. Nezaboravljiv za mene čas. Gledao i slušao sam dvojicu velikih slavenskih muževah. Jedan je od njih ponizan, tih i krotak, ali duhom bistar i krěpak, sa mislima obimajući veliki duhokrug; drugi je vatren, glasan, otvoren, priazljiv, kadkad strastljiv, pravedan i uzhitjen za sve što je lěpo i umno, što je za Slavjane koristno. Kollár reče čim ugleda bana, vidljivo ganut: „Došo sam da vidim velikog čověka, kojega mi Slaveni veoma čestimo, i da mu se zahvalim u ime sviuh Slavenah za ono, što je dobra učinio za svoj zanemareni narod.“ Ban mu odgovori: „Mi Slaveni čestimo u vama velikoga muža, i dužni smo vama podati hvalu za mnoge one trude i muke koje ste imali kad ste probudjivali Slavjanstvo.“ Na to se ban sedne, poda Kolláru ruku, i ponudi mu znakom da i on sedne. Kollár dèržeći banovu ruku, govorio je nadalje sve još o zahvalnosti i o uzhitjenju, koje probudi u sèrcah sviuh Slavenah banovo postupanje u Hèrvatskoj i kod Beča. Čim K. prestane, digne se ban opet, pogladi ga obadvima rukama po licu, reče mu několiko priaznih rěčih i prisili ga da sedne. Sad ga zapita odmah ban: „Hoćete li poći k nama u Hèrvatsku?“ — Kollár odgovori: da bi bio s veseljem pripravan otići u Hèrvatsku, ali kao takov učitelj, koj bi svaki dan po 1 ili 2 sata svoj nauk predavati morao, nebi mogao doći, jer ga njegova supruga ovih danah čini pozorna na njegova slaba pèrsa, i na to, kako je někoč radi čestog cèrkvenih govorah, kèrv bacao. „Nu da mogu doći, produži on, kao čuvar kakove knjižnice, ili muzeuma itd. ili kao učitelj jedine slavistike, koju bi mogao samo dvakrat na tjedan predavati, rado bi išo.“ — Ban mu odgovori na to: „No promislite si, pa tražite od mene što vam drago, ako uzmognem, ja ću rado svemu zadovoljiti što poželili budete.“ Sad poče Kollár odmah pripověđati o svom dělu „Stara Italia“ i o načinu kako bi se to dělo izdati moglo. Nu na moj predlog, da će najbolje biti o tom mi-

Digitized by Google

sliti onda kad k nama u Zagreb dodje; prestade govoriti o izdavanju toga děla, te stane razlagati svoju goruću želju: kako da se občina evangelička u Pešti na tri děla razděli, t. j. na občinu němačku, magjarsku i slovačku, i to zato, što Slovaci žele za sebe graditi poseb̀nu cèrkvu, za koju već i sakupljenu glavnicu imadu. „Ova pravedna želja, koja se radi protivljenja nadvornikovog i magjarskog poglavarstva, nikako do sada izpuniti mogla nije, mogla bi se „reče K.“ sada najlaglje dokučiti, kad bi se Vaša Světlost za Slovake zauzela i njihovu prošnju kod višjeg města podupirala.“

Treće što K. banu preporuči, biaše sav njegov slovački narod. On nabroji sva sredstva, kako bi se Slovaci mogli što hitrie podići. Reče: Da bi neobhodno potrěbno bilo kad bi se jedan narodni čověk za slovačke župane carskim komisarom imenovao, i kad bi se za glavno središte buduće slovačke pokrajine odabrao grad Bistrica (Neusohl). Za komisare pako predloži K. za pèrvo město Miloslava J. Hurbana, a za drugo Gabriela Pronaja.

Ban odobriv taj predlog, zamoli Kollára da načini vèrhu svega toga mali promemoria,*) i reče u svom dalnjem govoru, medju ostalima: „Zašto nemam ja oko sebe 20,000 ljudih, koji bi me vazda savětovati mogli: što je sve Slavjanom potrebno i koristno, ja bi ih rado uvěk i uvěk slušao.“ Upusti se zatim u svakojaka razmatranja o Slavenima, i napomenù: kako bi koristno bilo kad bi svi Slaveni jedan književni jezik i jedan pravopis imali, koj bi se uvesti mogao, kad bi svi Slaveni latinsku abecedu poprimili, a u njoj samo ono několiko ćirilskih ili glagoljskih pisamah uměšali, za koje latinska abeceda znakovah neima. „Time bi“ nastavi on „svi Slavjani mnogo dobili, jer n. p. ni ćirilica nije uprav slavenska azbuka, već je směs gèrčkih, latinskih i staroruskih pismenah. Kad bi mi samo jedan pravopis imali, vidili bi kako bi u jeziku naprědovali, jer mene samoga uči iskustvo, kako nisam češke knjige, dok su sa němačkimi pismeni pisane bile, nipošto razuměti mogao, a sada gdě Česi tako pišu kako i mi Hèrvati, razuměm skoro sve knjige češke.“

Biaše još govor o tadašnjem ratu itd. i tad reče ban, obrativši se Kolláru: „Věrujte mi gospodine! prem da sam rodjen vojnik i kao takav rat nada sve ljubim, želim ipak iz svega sèrca mir, da se u njemu sve ono što je u to ratno vrěme dušev̀no i materialno dobljeno, prekuvati može, pa da se dade prilika našemu narodu, malko razabrati se, urediti i pripravit se na bolju i većju budućnost, za koju smo mi Slavjani najmanje pripravni.“ Sad najavi pobočnik g. R. predsědnika měnbenog ugarskog suda, i mi se oprostismo s banom. Kollár je bio uzhitjen od banovog razgovora, hvalio je u njemu osobito njegovu goruću ljubav prama Slavjanim, te njegovu otvorenost i istinsku priaznost; čestitajući Hèrvatom: da imadu takovog čověka na čelu. Kad smo iz gostione „k Risu“ gdě je ban obitavao, stupili na ulicu, zamoli me K. da krenemo odmah stranputice u jednu malu ulicu, premda je do njegovog stana put po velikoj glavnoj ulici vodio. Ali on se je plašio ljudih, koji su tude uvěk vèrvili i prolazili, te mi reče otvoreno, da nebi rado kad bi Magjari saznali, da je bio kod bana, jer bi pèrvom dobrom prilikom s nova i još gore napostovali ga.

*) Kollár načini poslě kratkog vrěmena, spomenuti Promemoria. Izbroji u njemu sve županie u kojih Slovaci stanuju, opiše statističko-geografički ove županiе, prida k tomu mali krajobraz, i predloži zajedno za slovačkog komisara, na pèrvo město Hurbana, na drugo Antuna Radvanskog, a tek na tretje Gabr. Pronaja jer je čověk tih i neradljiv.

Dne 10. Veljače posětio sam opet sa S. C.—m Kollára — Nadjosmo ga u dubokom motrenju někog starinskog Aruska napisa, kog je upravo iz Ortone u Frentanii dobio bio. Kad se malko od svog motrenja razbistri, pozdravi nas, i protumači nam odmah rečeni napis za posve slavenski. Poslě toga stade govoriti opet o načinu izdavanja svoje Staro-Italie, i reče napokon, da bi najbolje bilo kad bi ga matica ilirska, sèrbska i češka ukupno na svoje troškove izdati htěla. Mi mu obrekosmo, da ćemo nakoliko se ilirske matice tiče, u Zagrebu za taj posao shodne korake učiniti. U našem razgovoru upitah ga ja medju ostalimi: Kakovih imade još rukopisah? na što mi on slědeće napomenu: „Prje svega želio bi (poslě moje Staro-italie) izdati Vindiciae o bogovima obotritskima, koji su nadjeni u Strělici, a sad se čuvaju kod vojvode meklenburžkog. Ja sam osvědočen“ reče on „o istinitosti ovih prastarih slavenskih spomenikah, premda su se něki ljudi i spisatelji našli, koji bi rado dokazali, da su ovi spomenici nevaljani umotvor někog varalice novieg vrěmena. Ako mi Bog zdravlje dade, poći ću“ nastavi on „svakako i sám u Meklenburg, da još jedanput ovu našu dragocěnost razvidim, pa da onda što prie Mašovo opisanje istih bogovah još bolje razjasnim.“

„Osim toga“ produži K „imam gotov rukopis moga „putovanja po Švajcarskoj i po gornjoj Italii do Rima,“ zatim „Uspomene“ (Memoiren) moga života, do onog vrěmena kad sam došo u Peštu; i napokon: někoje pěsme, koje se stidim tiskom izdati.“

Posětio sam i kasnie za vrěme moga bavljenja u Pešti višekrat slavnog našeg pokojnika, i našao sam ga uvěk, ili kod svog rukopisa o Staro-italii, ili u razgovoru sa svojom ljubeznom obiteljom. Čestokrat kazivà on meni tom prilikom, kako je njegova goruća želja, poslě izdanja svog više rečenog rukopisa, živiti u miru, čuvati svoje bolne oči, te tražiti někakovu službicu ili kod koje knjižnice, ili kod kakovog slavenskog zavoda.

Dne 9. Ožujka 1849 bio je Kollár po drugikrat kod našeg světlog bana, zajedno sa svojim zemljakom Vèrhovskim. Kollár dodje moliti za podporu banovu u onom slučaju, kad bi Slovaci, kako naměravaju, svoju ogromnu adresu podněli ministeriu, u kojoj adresi želili su umoliti vladu za domaće upraviteljstvo, za posebnu od Magjarah odcěpljenu pokrajinu i za srědište ove pokrajine. Tom prilikom prituži se takodjer K. na magjarske komisare, osobito na barona P—a i R—ya koji su sa Slovaci još uvěk onako postupali, kao da Magjar svuda vlada. —

Na tu tužbu reče ban: „Ja sam radi Slovakah već pisao ministeriu i predložio sam sve po želji vašoj. Nu što se imenovanja komisarah, i polaganog naprědka naših stvarih u obće tiče, kriva je s jedne strane prevelika vatra na slavenskom jugu kod Hèrvatah i Sèrbaljah, a kod vas u Ugarskoj prevelika hladnoća i krotkoća. Mi bi se zajedno morali malko poměšati i ćud izměniti, pa bi onda za sve nas bolje bilo; medjutim, nastavi ban někom neobičnom mirnostju: věrujte mi, sve će dobro biti kad se naš narod jedanput podpunoma osvěsti.“

Malo danah poslě, poče se u Pešti i Budimu kod austrianske vojske sve měšati. Magjarske stvari naprědovaše, jer se je sve onako zbilo, kako je ban odavna proricao na javnih i privatnih městih. Naši moradoše ostaviti Budim i Peštu, medju ovimi bio sam i ja. Malo zatim ode i Kollár sa svojom obiteljom u Beč i morade

Digitized by Google

u Pešti medju inimi stvari, ostaviti sve svoje knjige, od kojih je poslě veliku stranu knjižnici sveučilišta peštanskog prodao.

U Beču bude Kollár od Slavjanah i od strane vlade veoma dobro primit. Poznato je kako ga vlada učiteljem slavenskog starinarstva kod bečkog sveučilišta, i članom one komisie imenovà, koja je imala izraditi predlog: kako da se u buduće Ugarska uredi i upravlja. Bio je takodjer kao slavan jezikoslovac imenovan za člana onog odbora, koi je imao zadaću: izraditi pravničko-političko nazivoslovje za sva slavenska naréčja carstva austrianskoga.

U měsecu kolovozu iste god. 1849, dobio sam od njega iz Beča pismo, pisano 12. kolovoza, u kom mi najprie javlja, da je primio od mene poslane mu dvě knjige, naime: Mašovo dělo o bogovima Obotritah, i 2. Volanskoga pisma o slavenskima starinama. O poslědnjem poljskom piscu, veli slědeće: „Wolański owšem nakoliko sem z prwního běžného prohledu poznati mohl, jest pilný a horliwý, ale často malo kritický národni Archäolog i má wšak tu zásluhu, že prwni byl, jenž počátek wtéto wědě učinil, a hodně mnoho materialů sem tam razptylenyh shromaždil.“

Nadalje pisà Kollár: „My nyni pracujeme každodenne a pilně na utwoření práwnicko-politickeho nazwoslowi pro wšecka slavjanska nářeči Rakauské držawy. Jest nás zde ze wšeh kmenů a krajů asi 20 osob. Ide to lehčeji nežli sme se z počatku domnivali. Naše nářeči nejsau sobě wsamém skutku tak odcizena a wzdálena, jako se to na prwni zrěni zdá, a jako to i někteři lidé již wykričeli. — Ted zde we widni jest netoliko Šafařik ale i Palacký, jenž cestuje do Basileje do Šwejcar ku shledáwáni pisemnosti pro swůj český Dějepis. Často i was zpomináme w přátelském kolu. Kdyby jen milostiwé nebe naše žádosti co do naši národnosti čim dřiwe wyplnilo. Pracujeme wšickni na tom i blizci i dalecí.“

„Moje Slawo-etruska se již zde we Widni znamenitě rozmnožila, našel sem zde věci a důkazy nowé, ku potwrzení mě wam, znamé osnowy.“ itd. itd.

Godine 1850 posětio sam Kollára višekrat u Beču, prilikom mog tamošnjeg bavljenja. Uvěk sam ga našo u brigi radi izdavanja svog rukopisa o „Staroj Italii“ kojeg medjutim podnì carskoj akademii znanostih na razsudjenje i za izdavanje. U svojih prostih časovih bavio se je sa svojim opravdanjem slavenskih bogovah, nadjenih u Strělicu i pripravljao se na put u Meklenburg. Bio je takodjer jedanput, kad ga posětih, u velikoj brigi radi bolesti svoje ljubezne i jedine kćeri, kojoj je sa svom dušom privěržen bio, i koju je uprav u slavenskom duhu odgojio. — Iste god. bude Kollár od vojvode Meklenburžko-strělickog pozvan, da na njegove troškove dodje u Meklenburg i da na očigled razvidi likove bogovah, nadjenih u Strělicu, za da može što izvěrstnie svoju razpravu o njima napisati. Ovaj poziv primi s velikim uzhitjenjem i krenu još iste godine iz Beča na svoj poslědni put. Vrativši se s toga puta, pisà mi dne 20. Sěčnja 1851 slědeće pismo:

Velecteny Pane a Přiteli!

Asi 4 měsice byl sem v Germanii, toliž we Meklenburžkih Střelicah, na ostrově Raně (Rügen), v Pomoransku, v Berlině atd. Chtel sem vám již nekolikráte psáti, ale dílem velmi zanepráznén jsem psánim tentu k Retranským modlám; dílem nechtěl sem, pokud se nawěští o mé Staro-italii nevytiskne. Posilám dnes Jeho Excellenci Bánovi 40 Ex. budte tak laskav a ujmite se též této věci. — — Nemůžeme

my Slavjané vždy jen malé brošurky, kalendaře a krajcarové knížky wydávati: tak nepřijde daleko naše literatura. Ale Vám o tom psáti nepotřebuji. — — — Akademie cisarska ve Vidni dá podporu 1500 fr. na tisk ale to sotvy na obrazy postaci. Jeho Veličanstvo císár přijal Dedicatii díla.

Po shotoveni Rhetranských starotin a po vyjiti me Staro-Italie já také něčim přispěji a budu živým článkem Vašého historického družtva. — Vaš ex. Volánského měl sem i na svém cestováni, ačkoli malo jej užil. P. Volánski jest nekritický, samé holé etymologie a phantasie k ničemu nevedau, tím věda a národ náš nic nezistecí. Poslal mi s ty dny i jiné nové sve dílečko: „Schrift-Denkmale der Slaven vor Christi Geburt.“ Já vem lituji času toho muže. Kde neni geografická a historická půda, pro nás, kde nejsau klasičti svědkové, tam archäologie nic nestoji.

Já pilně pracuji na modlach Rhetranskýh: toto dílo a Staro-Italie bude vlastně jedna celost vespolek se doplnujícl a vysvětlujici.“ itd.

Mijte se blaze, Vaš starověrny přitel

Ve Vidni 1851 20. Ledna Jan Kollár.

Ovo su bile poslědnje věsti od Kollára. Jedna godina i 4 dana minù poslě kako je pisao ove pismo, i njega u životu više neima. Iz velikog počitanja prama pokojniku, te iz iskrene ljubavi koju sam prama ovom neumèrlom Slavjanu od mog dětinstva nosio, polažem ove čèrtice na njegov hladan grob, za malu uspomenu njegovih prijateljah. Tà, blaga ljudska uspomena poslě smèrti, jedina je skoro nagrada svih slavenskih spisateljah. Za života moradu oni težkim trudom prokèrčiti put onomu nauku, kog oni poviše obljube; pokraj toga nauka, moradu biti i sveznalice, jer što naroda baš uztrěba, o tom trěba i pisati. Čitateljstva velikog neimaju u nijednoj vèrsti znanosti, time naravne ni koristi od svojih dělah, te tako moraju se dati na ovaj ili onaj posao, koj im pruži srědstva za život. Višekrat se nagomilà takovih poslovah čitavo jato. Pa u toj brigi i smetnji, dodju još javne i privatne napasti, dodju gadna sumničenja i zabacivanja. Podpore neimaju od zgora, jer ljudi, koji visoko stoje, načine razliku medju piscem i pisarom; od zdola je imati nemogu, jer je puk neuk i siromašan. I tako dodje sát, kad se valja oprostiti sa světom, pa jedva se nadju na njegovom grobu ljudi, koji kažu: „Ele škoda za ovoga čověka, lahka mu zemlja, treba mu sagradit spomenik!—“ Manje više zgodi se to isto i našemu Kollára, koi je takodjer obradjivao sva skoro polja književnosti, zato gorke muke i progone tèrpio, malena srědstva za život imao, od rědkih velikašah poznan bio. I napokon umro, bez da mu se je i za bolest znalo. *IKS.*

Brijač.

(Iz sbirke narodnih pripověstih)

Od M. Stojanovića.

I pijana koka boji se jastreba
Narodna poslovica.
Tko se vata u kolo, uzda se u noge.
Narodna poslovica.

U ona vrěmena, kad su već prestali živiti vitezovi od junačtva, od plěna i grabeža i kad je već poviše izgubila cěnu poslovica: Tko jaši, taj kvači! on-

Digitized by Google

da je bila ostala prazna i pusta někakva strahovita vitežka kula, ležeća na vèrhuncu jedne stèrme gore.

Svèt je gatao, da ondi obitavaju zli duhovi, vukodlaci, sablasti, vèštice, móre, vile, utvore i drugi pogani i hudobe, a něki su benavili, da isti djavo ondi sèdi.

U istoj kuli ležalo je, polag povèsti, sakriveno silno blago — pun jedan podrum zlata i srebra.

Mnogi su ljudi išli onamo iz pohlèpe za blagom, ali nitko se odonud povratio nije, svatko je ondi zaglavio.

Pričalo se i pripovědalo, da onaj, koji želi zadobiti onu kulu i blago u njoj sakriveno, mora ondě jednu noć prenoćiti, i samo tako moći će zadobiti ključe od kule iz rukuh ondě vladajuće i blago čuvajuće sablasti.

Bio je někakav brijački dětić, pače momak, promak; (promak zove se onaj, koi je davno već bio za ženitbu, pa se neoženio) bio je větrenjak i lupača od světa. Ako je kadgod zaslužio i dobio koj novčić, to je on taki protepo, prokocko, prokartao, propio. Hodio je odèrpan i poderan kao bušarska baba o pokladami; brez kuće i kućišta, prava podpuna skitalica.

Jedared primi on od svoga majstora, gdě je bio u poslu, desetak marjašah kao platju na dulje vrěme. Ode s novcima u džepu do pèrve kèrčme; nadje ondě několiko poštenih svojih drugovah. Sědnu kartati se, i domalo izgubi Nevaljanović sve svoje novce. U zdvojenju skoči na noge težkom glavom balokotnom, i ode na konak, město k svomu majstoru, u gore spomenutu vilinsku kulu, u naměri ondě ili poginuti, ili zadobiti ono silno blago. On je čuo pripovědati o kuli čudnovate stvari, nu to ga nije moglo smesti, da onamo neide... Pasti ili dobiti — pomisli on u sebi i podvostruči korake. — Vinko Lozić razpali mu sèrce, a bio je inače slobodan i dèrzovit.

Prispije on o zapadu sunca do kule. — Kula je bila prostrana, dugačka i široka, sa više tornjevah. Predkućište bilo je poněšto poharano, pod je bio kamenit, ali prerovan, kamenje polupano; puno je bilo ondě gada i korova — gnězdo gujah i gušterah; dvorište zarastlo tèrnjem, češljugom, habdovinom, koštanom, čičkom, bocikom i drugim dračjem.

Popne se odèrpanac kalfa po kamenitim skalinam u gornji kat kule. Ondě iz široka, od dolnjeg bolje uzdèržana poda, unidje u red sobah, koje su skoro posve prazne bile, do někojeg starog, poharanog pokućtva. Najposle dospie on, tražeći, ni sam neznajući šta, u veliku, jako veliku dvoranu. U toj sobetini stajao je na srědi ogromni stol zastèrt cèrnom čohom. Na ovom stolu bilo je veliko razpelo iz kamena izsěčeno, a uz ovo s jedne i druge strane po jedna debela cèrna voštana negoreća svěća.

U jednom kutu dvorane vidio je postelj u cèrnini, naprama ovoj mekoslon, malo dalje red velikih stolicah, sve u cèrnini.

Četiri velika, dvokrilna vrata bila su na četiri strane. Brijač je iz znatiželjnosti svaka vrata otvorio, i vidio, da se izilazi kroz svaku u red sobah.

Nu on nije mogao mahom kroz sobe proći, jerbo se već počelo smèrkivati, zaoto okani se tumaranja, nego sědne na spomenuti mekoslon. Onih několiko svojih brijačkih stvarih, koje je uvěk uz sebe nosio — naime: tanjur za sapuniku,

Digitized by Google

otarak, komad sapuna, dvě britve i jedne makaze; to sve izvadi on iz dèrpavog džepa i stavi na stol. —

Štogod je bivao veći mrak u dvorani, to je pijanog kalfu vatala veća muka od straha; nu těšio je on samog sebe ovako govoreći: „Stavio sam glavu u torbu, sad već nikud nikamo; što bilo da bilo; kosa mi raste na glavi, otrěznio sam bez spavanja; znoj me probija, to je sve istina, ali — čini mi se — da isti djavo dodje, imao bi sa mnom posla, dok bi me u vreću stèrpao.“

— — — Opet poslě někog mučanja nastavi govor: „Sve bi kojekako pregorio i pretèrpio, samo da imam štogod malo piti. — Tko bi mogo ondě živiti, gdě neima ništa piti?“

Ovo kalfi na umu, a zagèrmi po dolnjim sobama kule kao glas silne bure i oluje, tako, da se cěla kula gibala iz temelja. Prozori su se tresli kao šiba na vodi valovitoj; tutnjilo je de běsa strahovito po praznoj sobetini da su stolice sa stolom poskakivale.

To je trajalo dulje od pol ure.

Sad se opet učini smèrtna tišina, ali ne za dugo. Najednoč zagèrmi strahovito i tresne usrěd sobe grom, i hitra munja proléti od jednog do drugog kraja sobe i upali jednu onih velikih svěćah uz razpelo. Mala tišina zavlada. Opet zagèrmi i opet tresne grom, munja blěsne i upali drugu svěću.

Brijač je sědio nepomično kano osudjen. Nije znao spava li il bdije, živě li il je mèrtav. — Sad se opet sve umiri; otvore se polovinja velika vrata, i stupi u dvoranu visoka čověčanska sěna, starac blěd i měršav, sa dugom do koléna bělom bradom i kosom; pogèrbit, u cèrnoj širokoj haljini, sa velikom palicom u jednoj ruci a u drugoj nosio je mali svežčić. Pristupi ljudesina stara k razpelu i pokloni se mučeć sedam putah vèrlo duboko; stavi svoj svežčić na stol; razvije ga; izvadi brijački tanjur iz njega; izvadi limov tanjur i flašicu s vrućom vodom i dvě britve. Sve to on poreda po stolu i tad se istom okrene k brijačkom kalfi, koj se medjutim malko oporavio; uzme jednu stolicu i donese ju k stolu prama razpelu. Tad dugo ukočenim očima pogleda na kalfu i najposlě mahne mu rukom i pokaže mu, da onamo sědne na onu stolicu kod stola. Progovorio nije ni jedne rěči.

Kalfa pogleda starca kao miš mačka, pa nikud nikamo — posluša i sědne onamo na onu stolicu.

Starac lati otarak, sveže ga kalfi izpod brade; ulije něšto vruće vode u plitiu, uzme sapun i napravi sapuniku za brijanje; namaže njom bradu kalfi; lati svoju starodavnu britvu, koja je izgledala kano kupusni nož, i obrije brijača tako lahko i věšto, da se je kalfa čudio.

Kad je starac gotov bio brijanjem, počme svoje brijačke stvari sveudilj mučeć spremati, kalfa pako ustane i sa strane popreko pogleda na starca i pomisli u sebi: „O stara paro bradata, zašto ti samoga sebe neobriješ, kad si takav majstor u brijanju? — Stani malko, vratit ću ja tebi zajam.“

Sad kalfa glasno progovori: „Čuješ li starče, sědaj onamo, gdě sam ja sědio, da te obrijem, mahom ćeš skuplji biti za dvě polture.“

Starac je sve još mučao, ali taki sědne onamo i dobro se izpravi na stolici.

Digitized by Google

Kalfa razveže sada svoj svežčić; izvadi najprie makaze i odsèče njima starčevu podivjanu bělu kosu i bradu; pak onda starca dobro nasapuna.

Ladno je bilo kalfi starčevo lice kano isti led, a koža na obrazu tvèrda, kano sivac kamen. Činilo se kalfi, da brije kamenitog kipa, ali ipak ga je obrijao pošteno do dlake; oljuštrio, svalio s obraza bradu kano kašinu, u početku dèrktajućim rukama, nu poslě, kad se u Nevaljanoviću kalfi kèrv od straha dobro proměšala, cvèrčala mu je britva u ruci kano perce hitra pisara.

Kad je gotov bio kalfa brijanjem, odhukne starac, kao onaj, koj se mentuje težka bremena i progovori: „Hvala ti junački sine! sad si me oslobodio težkih mukah, koje sam tèrpio skitajuć se po ovoj gradini kao kriva duša kroz više stoletjah; sad je konac moga vojtovanja.“

Sad starac sedne na jednu stolicu i produlji svoj divan: „Ja sam bio vlastelin ove kule, obrijao sam mnoge do gole duše; globio sam, varao, otimao, grabio; najposlě udarila je i moja smèrtna ura; pao sam na smèrtnu postelj; osvěstio sam se i počeo potanko promatrati moj prošasti život; pokajao sam se za moje zloće, ali pravdi božjoj zadovoljiti nisam imao vrěmena; umrem naglo i odsudjen budem skitati se donde po ovoj nègda mojoj kuli, dok slučaj nedovede u nju odvažna, junačkog sèrca čověka, koj strah smèrtni nepoznaje i koj bi me pri ovim okolnostima obrijao, pri kojim si ti to učinio. Dolazio sam ja ovamo svaki božji dan i ukazivao se hiljadami ljudih, ovako kano i tebi, ali nitko nije imao toliko pritomnosti duha i toliko sèrčanosti, da bi se bio usudio mene obrijati; svi, koje sam ovdi nahodio, pali su mèrtvi od straha ili pri gèrmljavini, il pri sěvanju munjah, il pod mojim rukami kad sam ih brijao; samo ti se odèržà. Evo ti zato predajem ključe od ove kule, koja je odsada božja pa tvoja; u njoj ćeš naći silno blago. Sinko! nastoj to blago bolje upotrěbiti na dobro svoje i bližnjih svojih, što ja nisam učinio.“ Ova izrekavši izčezne sěna starca, a kalfa osta zapanjen dèržeći ključe od kule u ruci.

Šteta što nisam dobio daljnih věstih o tom kalfi, nego samo još ovo čuo sam: da su ga kasnie ljudi vidili još dèrpavieg. — Kako je to moglo biti? — Valjda je činio po onom: „Što dikla navikla“ — pa je lahko mogo protepsti i prorajtati najveće blago.

Što tko nesteče trudom, bèrzo i lahko izgubi.

Narodne poslovice ilirske.

Bolestna pitaju i sude, a zdravu daju.
Boli ga sèrce.
Bolje je da selo propane, nego u selu adet.
Bolje je popa vezat, nego se š njime pritezat.
Bolje je umiti nego imati.
Bolje je uzalud raditi, nego uzalud bezposlen stajati.
Bolje se je na dnu njive dogovarat, nego na vèrh njive prigovarat.
Bolje se je čověku pod svojom ranom naspavati.
Bolji je mir, nego babin pir.
Bolji je dobar glas, nego zlatan pás.

Digitized by Google

Slavjanske vĕsti.

— Ove godine, kako nam g. M. Ban piše, na liceumu Beogradskom dvě su nove znamenite katedre ustanovljene; to jest: katedra sèrbske historie i književnosti, i katedra književnosti francezke. Pèrvu će predavati g. Vukomanović i početi će tečajem nove učilištne godine; a drugu predavati ću ja. Na uvodnoj besĕdi, kojom je ovaj kurs otvoren, (dana 11. Veljače po sèrbskom) steklo se je mnogo gospode, koji vèrlo dèrže do ove katedre. Da znate moju težnju, izložit ću vam na što sam se u njemu obvezao. Po slobodi, koju sèrbsko praviteljstvo daje profesorima da predavaju svoj predmet kako hoće, ja se nĕsam ograničio na samu književnost francezku, nego sam zahvatio i filosofičnu stranu historie; pak sam naumio prispodobiti historiu i književnost francezku sa historiom i književnosti sveslavjanskom, ter će ovo biti upravo jedan *tečaj francesko-slavjanske prispodobljene historie i književnosti;* ili bolje a kraće: *francesko-slavjanskog prispodobljenog izobraženja.* Dakle zavaćam ne samo inteligencie pojedine, nego i obće druževno stanje, ne samo teorie u književestvu, nego i praktiku tih teoriah u družtvu. Tako samo mi Slavjani, (kako ja mislim) možemo se okoristiti sa izobraženjem prosvĕćenih narodah. Ni sama teoretičnost nĕmačka, ni sama praktičnost englezka, neće izobraženje naše savèršenim učiniti; nego teoria prevedena u praktiku, kao što se na francezkom zemljištu vidi. Ali da bi mi izbĕgli i mahne izobraženja francezkog, da bi razvili narav svog sobstvenog genia, i sačuvali a usavèršili narodnu svoju originalnost u svim strukama narodnoga života, obećao sam, da ću poslĕ sveobćeg izpita izobraženja francezkog i slavjanskog, i njihovog medju sobom uspodobljenja, truditi se da postavim čisti slavjanski tip u svim razgrancima toliko umnim, koliko družtvenim narodnoga života. I zato — načelo narodnosti biti će stožer, na komu će se okretati sva moja umstvovanja. To je, gospodine, glavna točka mog predavanja, kojim se ja nadam da ću ne malo dĕjstvovati na ovdašnji publikum, i silnie nego sad što je, čuvstvo slavjanstva u ovdašnjoj mladeži probuditi. Moje će lekcie biti podĕljene na privatne (to jest: pred samim učenicima) i na javne pred svakim.

— Jedna nova uredba upraviteljstva sèrbskog tičuća se profesorah zaslužuje da se spomene. Profesori Liceuma, koji imaju 1200 for. plaće, dobivat će poslĕ deset godinah službe 200 for. viška; poslĕ petnajst godinah 500, a poslĕ dvadeset godinah 800 for. Profesori gimnazie (koji imaju samo 700 for. plaće) poslĕ dvadeset godinah dobivat će svega 1100 fr. sr. Rok služenja nije još opredĕljen; ali se govori da će biti na 25 godinah, i tada će se dobiti pravo na punu penziu.

— Praviteljstvo sèrbsko je ustupilo jedan prostrani tèrg na zgodnom městu, da se na njemu zida narodno kazalište. Uz tèrg poklonio je sovĕt na zidanje 2,000 c. k. dukatah. Knjaz od svoje strane poklonio je 100 hvatih kamenja, koje će se o njegovom trošku na město donĕti; okrom toga govori se, da će on pokloniti sve što bude za trošak zidanja trĕbalo i što se neskupi na akcie.

— Iz tiskarne beogradske izišla su slĕdeća dĕla: 1. *Književne zabave za odrasle obojega spola. Pèrva čast. Izdaje Milan A. Simić.* Ovo dĕlce sadèržava „Narednika“ iz Čokca, i „Opasno susĕdstvo“ iz Kocebua. I drugi svezak već se tiska. 2. Razgovori sèrbsko-francezki, takodjer od Milana Simića. 3. Bélisaire, od Marmontela, sa opazkama slovničkim za učeću se mladež. 4. Vojslav kralj sèrbski, dramatična povĕst Vasilia Jovanovića.

— Lavovski toiletni almanah poljski za gospoje izišao je jur izpod štampe, i donosi vèrlo znamenite i različite krasne novele i pĕsme.

— Profesor Vojtĕh Jastrębovski izdao je novo dĕlo pod naslovom *„Mineralogie sestavena pro potřeby praktického života a vlastenských záležitostí.“*

— Plodonosni poljski spisatelj J. L. Kraševsky, jedva što je izdao znamenita romana *„Kordecký“* i *„Hrycko“* nazvana, već na novo oglašuje novi roman pod naslovom *„Žlaté jablko“* u 4 dĕla.

— Poljsko historičko družtvo u Parizu oglasilo je: da će prineske kupiti za slav. poljski bibliotečki dom. Odbor, koj će sakupljati te prineske sastoji se iz gg. Vladislava Zamojskoga, Eustaka Januškĕvića, Stanislava Małachovskoga, Adama Mickievića, Karla Šenkĕvića, Nikole Kamĕńskoga i dra Galęzovskoga. Taj odbor sabrao je u to ime jur 20,000 frankah. —

Digitized by Google

— Ruski časopisi javljaju, da u carskoj knjižnici rukopisni odděl cèrkveni sám sadèržaje prèko 20,000 dragocènih dèlah, medju kojima se nalazi jedna evangjelia iz 11. stoletja, zatim odlomak spisa sv. Pavla pisan u 5 stoletju i množina drugih važnih spisah.

— G. Krejči profesor politeknike i realne škole u Pragu, napisao je Biljoslovje (botaniku) u českom jeziku, koja se jur tiska u tiskarnici Jarosl. Pospišila.

— Poznati glasbeni umětnik g. Pivoda sastavio je vèrlo lèpe napève k pèsman českog pèsnika Picka.

Směsice.

— Něki seljanin pozvà svoga kuma na večeru, i da gostu sva ugodna budu — naloži ženi svojoj da dvoje pilićah pripravi. Dok se je ona s piličima bavila, muž uredi stol — i da se kum baš na ništa potužiti nemože, ode i noževe naoštriti. Dok se je on oštrenjem noževah bavio, žena je piliče izpekla, da nebi pako možebiti prèsni bili, odsèče jedan komadić i pokuša: „Ala — baš su dobro pečeni — al deder jel drugo?“ — pa odsèče i od drugog jedan komadić „A i ovo je dobro — al su baš sladki, — još ću jedan komadić!“ I tako komadić po komadić, ona lèpo smiri obadvoje. Kad se je tako naručala — al eto ti kuma „Hvaljen Isus kumo!“ ona i nečuvši od straha, pritèrči k njemu, te mu prišaptne: „Za Boga kume, bèžite, jer je moj muž kazao, da će vam obadva uha odrezati — čujte samo kako noževe oštri.“ Kum se pobojà, i da svoje uši sačuva, poběže. Netom je on iz kuće izišao, al domačin čuvši něki razgovor dodje u sobu noseći nože naoštrite u ruki te zapita ženu: „Gdě su piliči?“ ova se bèrzo dosèti i reče: „Kum je bio ovdě — i odneo oboje!“ Na što čovèk bèrzo za kumom potèrči — i stade za njim vikati; kum obazrivši se — vidi u domačina noževe — te stane bèžati „Daj natrag bar jedno“ zaviče domačin „Nedam ni jedno“ odgovori kum.

— Něki učitelj zapita jednog dětića „Šta je krèpost?“ „Rakia“ odgovori odvažno děčko. „Kako to“ upita meštar „E — meni moja baka uvèk kaže: deder mi sinko donesi rakie, da se malo okrèpim.“ —

— Něki mudrac pozvà svoga priatelja k obědu. Stol je bio krasno urešen. A kad bi se već oběd začet imao, donese on rotkvu. „Kako to“ upita ga priatelj „ta drugi ljudi nose rotkvu na svèršetku oběda?“ „I ja tako!“ odgovori mudrac.

— Seljaninu se jednom čudno vidilo što svět govori: da čovèk sad nikom nemože ugoditi. Za mněnje to oprovèrči, uzè on svoje děte i jedno magare — te ide od sela do sela. Uzjašivši magare, koje se je već skoro prigibalo od tereta — još je k tomu i děte na magare popeo; što vidivši ljudi, začeše vikati „A ma jeli ovaj čovèk lud, ta eno mu magare hoće da cèrkne od tereta!“ Došavši u drugo selo upèrti děte na ledja, a magare za sobom vodi, i sad opet staše svět vikati: „A ma luda čovèka, gděno pèške ide, a magare za sobom vodi.“ Došav u treće selo, ovdě i děte i magare zapèrti na ledja; sad ga počeše budalom nazivati. I tako se je osvědočio, da čovèk nikom nemože ugoditi.

Bibliografia.

Češka.

— *Povídky pro dospělejší mládeš.* Sebral Jan Karel Škoda, katecheta v. c. kr. české hlavní škole v Praze. V Praze 1852. Str. 92. U spisovatele v pasířske ulici č. 721. po 10 kr. sr.

Poljska.

— *Melodye biblijne.* Przez Kornela Ujejskiego. Lwow u komissie ksiegarni Karola Wilda 1852 m. 8. 1 fr. 30. kr. sr.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Prédplata na pol ili na četvèrt god. primérna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 13. U Četvèrtak 25. Ožujka. 1852. **Tečaj I.**

Utěha.

Od P. Preradovića.

Prazan časak kada mi se daje
Iza danah mučnog poslovanja
Mahom duša zaboravlja vsje
A duh opet k pěsmici prianja;

Kao děte kad škola prestaje
Pèrvim skokom iz nemilog stanja
Zaboravlja pretèrpilo šta je
I lepira opet svog naganja.

O pěsmice, mila drugo moja,
Věrenice od Boga mi data,
Koje glasom za jadom udata

Odahiva duša iza boja,
Ti jedina a druga nikoja
Utěha si duši obilata!

Marina, carica.

Preveo iz franczkoga Mih. Riesel.

Marina Mnišeh bila je jedna mlada poljakinja, kojoj pri porodu njenom kruna nebiaše opredělјena, a i značaj njezinog otca, Jurja Mnišeha, koga je Šišman August, odabran za kralja poljskoga, vojvodom Sandomirskim imenovao, nemogase nikako opravdati ona odlikovanja, koja su kašnje njegovoj porodici u dio pala. Ime mu nikako nebiaše slavno, i premda je bio častoljubiv, no ipak zajedno i lišen svakoga srědstva za izvedenje svoih naměrah, to mu se većim pravom pristoji ime spletkara, nego li častoljubivca.

Načela odhranjivanja svoje kćeri u najnježnijoj još dobi života njezinog nisu se mogla sa strogostju ćudorednosti baš posve slagati, i dočim su kašnje godine

Digitized by Google

Marinin značaj na toliko razvile, da ovaj izvanredni značaj namogaše inače, no silno u oči udarati, te opravdati častoljubiva očekivanja njezinog otca, to je ovaj sve to revnije nastojao, na svoju ruku ju preokrenuti, jeda li bi tako u svoje vrěme polag načelah njegovih postupati kadra bila. Něka okolnost, koju pověstnica spominje, i koja možda nije ništa drugo, nego proročanstvo poslě izpunjeno, mnogo je, kako se priča, k tomu doprinělа, da se je Marina kao kraljevska kći odhranjivala, nebi li joj kruna, koju bi jednoč nositi imala, tim manje težka bila.

„Jerbo," tako se je proricalo, „Marina biti će kraljica."

Něka gatalica iz sěvernih stranah — jedna najme izmedju onih ženah, toli poznatih u dogodovštini Kimbarah — biaše jednoč spašena od smèrti po vojvodi, i njezina věština u gatanju uvela ju je u dvor Mnišehov.

„Jedna izmedju tvojih kćerih vladat će jednoč nad jednim velikim narodom," reče gatalica vojvodi, motreć Marinu někim osobitim pogledom. „Lěpota njena i velikodušno sèrce njeno dokopat će se krune."

Ovoj je ženi pověstnica sačuvala ime, koje biaše Koricka.

I od onoga dana, kako se je ovo proročanstvo u dvoru Samborskom izreklo, Marina se je odhranjivala kao kći jednoga samovladara.

Za bolje razuměti dogodovštinu iste Marine, sad nam se potrěbno vidi, rěč povesti o inih slučajevih, koji su se u isto vrěme u Moskovskoj dogadjali.

Rusi, premda nedavno istom jaram tatarski sbacivši, ipak su se još jednako u nutar svojih granicah bunili. Ivan III., pěrvi ruski vladar, koi je ime cara poprimio, biaše doduše pobědio Selima II., nadvladao Poljake i viteze od mača, nu nije imao zadosta silah za ukoriti divju narav narodah, kojima je upravljao. Mačem i otrovom běhu rešene malo ne sve razpre, i kad se je Ivan IV. na prestolje carah popeo, on biaše divjak kao god i narod nad kojim vladaše.

Ivan IV. bio je bez dvojbe čudnovat i nesmiljen samosilnik, al zajedno i zakonodavac. Rusia je onda dobila od njega jedan zakonik, neprocěnjenu blagodat za ono vrěme, i zaisto, da je živio taj muž u drugoj epohi, bio bi po svoj prilici posve drugi čověk; nu omamljen razkošnim životom, nesmiljen do okrutnosti, bio je on napokon lišen i one odvažnosti, poradi koje mu se je moglo donle mnogo i mnogo praštati. Krimski Tatari, navalivši na predgradja Moskve, spališe ih, Svedi i Poljaci pobědiše takodjer Ruse, a Ivan proklinjajuć u svom zvěrinjskom gnjevu svoju sudbinu, pobědjen na sve strane, poseče u navali mahnitosti svog vlastitog sina, te, oskvèrnjen razkošnim životom i kèrvoločnosti, preminù u kaludjerskoj kamiljavki.

Za njegovoga vladanja osvojila je Rusia Sibiriu, koju je najprie Anika Strogonov iznašao, a něki Kozak, imenom Jermak, osvojio i pokorio.

Ovi kozaci, jednokèrvnici Jermakovi, koji danas najznatniu stranu ruske vojske sačinjavaju, jesu ostanci starodavnih onih Kozarah od plemena Slavjanah. Kažu, da su potomci Kamari-a, sedmoga sina Jafetova, te kadkad i ime njegovo si prisvajaju, tako da su ih Gèrci Kimerima, a Rimljani Kimbrima nazvali.

Ivan IV. umirajuć ostavi za sobom dva sina, koji su imali naslědіti njegovo prestolje, Fedora najme I. i Dimitriu još sasvim nejaka. Fedor biaše slaboga duha i těla, strašivica, praznověran i nesposoban za vladanje. Njegov otac, koi je veoma věšt čověk bio, sudio je, da će mu kuća njegova samo tako moći krunu moskovsku za-

Digitized by Google

dèržati, kad bi Fedor jadan savèt izkusnih mužev pri ruci imao, koj bi mèsto njega vladao. Glavni predmet njegove oporuke, složene dne 10. ožujka 1584., bio je taj: da se postavi nèka vèrst vladanja, sastavljenog iz više članovah, za olakšati Fedoru težko i sveto breme vladara. Ovoj naredbi biaše prikleplјeno razpoloženje sudbine carice i carevića Dimitrije. Ovima biaše za uzdèržanje njihovo opredèlјen grad Uglić na Volgi. — Ove izjasnjenjè bilo je potrèbno za boljma pojmiti tèčaj ove dogodovštine.

Fedoru biaše 27 godinah pri smèrti njegovog otca; no sasvime podan izvèršivanju nabožnog bogomoljstva, ostavi brigu za dèržavu Borisu Godunovu, predsèdniku savèta, koj, ukinuvši naskoro ovu vèrst petorovladarstva, upravljao je sám Moskovskom pod imenom vladike.

Borisu Godunovu biaše onda trideset i dve godine. Bio je čovèk od znamenitih darovah, i izvanredne duševne snage. No budući da je bio sasvim pokvarene naravi, i slavohlepan bez granicah, to se je moglo unapred viděti, kojom će stazom udariti. Put k prestolju biaše mu otvoren pri smèrti Fedorovoj, da nebiaše samo jedne zapréke! — A ta zapréka? — To biaše nejaki carević Dimitrija! — Pošto se je Boris podobro osvědočio, da je nedužni onaj stvor jedina još pregrada, koja ga od prestolja rastavlja, nasmèhnù se — i ovaj nasmèh, jao! biaše smèrtna osuda.

Mati carevića, spazivši zlokobne naměre Godunova, problědi od straha i zaplaka; ali nigdar majku, sina svoga u pogibelji videću, još neostavi odvažnost i razboritost. Najrevnija brižljivost okružavala je carevića. Boris, videći se u sumnji, odluči izvesti pod svaku cěnu svoju kletu naměru, te odpravi bez odvlake nèkoliko svojih ljudih u Uglić s nalogom, da carevića umore. Carica spoznade ove kèrvnike, koji su se pod imenom nadziratelјah palače pretvarali, i od toga časa nemogaše ju ništa više raztavljati od svog sina. Uzgojiteljica carevića, koja izpèrva obećala biaše, time podupirati ove kèrvoločne osnove, da će najme mladjahnu žèrtvu otrovati, prepade se poslè, i uzè natrag svoje gnjusno obećanje. Ubojicama biaše dakle berit se u jedno vrème sa svojim sažalenjem — ovo bo dète, na smèrt odsudjeno po opačini, biaše lèpo, nježno i od božanske dobrote, — s opaznostju matere, i s odanostju věrne odgojiteljice, koja je nježnom svojom brižljivostju mater svaki put izměnila, kad bi ovu ili sam, ili drugi koj važan uzrok od svog dèteta odazvao.

No Gudunov biaše neuztèrpljiv; rikao je od bèsnoće, čujući, da njegove naredbe još izvèršene nisu. Biatovski, glava kèrvnikah primi nalog, koi je kadar bio, ugušiti svako čuvstvo milosèrdja. Smèrtna ura biaše kucnula carskom dètetu. Jednoč, kad je pozornost materina manje revna bila, odvede uzgojiteljica žèrtvu u galeriu tik dvora palače, gdè je Biatovski s ostalimi ubojicami čekao. Dimitrija je slutio, da su mu ovi ljudi pogibeljni, bez da je ipak neizměrnost opasnosti posve pojmiti mogao. Sèrdašce silno mu udaraše u nježnih grudih, rumeno mu lišce problědi, i nèka grozna drhtavica uzdèrma krasna vitice plave njegove kose.

„Povratimo se k mojoj majci," prišapne svojoj uzgojiteljici, koja, silno uznemirena dèrhtanjem svog preljubljenog dèteta, priskoči k njemu.

„Ti imaš ovdè krasnu kolajnu, moj careviću!" reče Biatovski, dižuć zlatni lančić, koga je dète oko vrata nosilo.

„Želite li ju Vi?" reče carević, podigavši svoju lèpu glavicu, i motreć kèrvnika laskajućim pogledom.

Digitized by Google

Odgovor na ove umiljate rěči od strane glavnog kèrvnika biaše pèrvi udarac handžarom u grudi mladjahne žèrtve. Njegovo mèrtvo tělo biaše udilj izsěčeno, i bačeno na bezživotnu trupinu njegove uzgojiteljice, koja biaše pokušala obraniti ga.

Stanovnici grada Uglića biahu obljubili Irenu i njezino krasno blago dětešce, koje bi jednoč nad njimi vladati imalo. Kèrvnici biahu mačem raznešeni, i nijedan izmedju njih nepovrati se u Moskvu za izkati učenu kèrvničkog svog čina. No ovo pravo naknade ostadè bez ikakvog drugog uspěha do osvete za zločinstvo, jerbo poslědice ovog čina postigle su svoju ožudjenu svèrhu, i jedva što Fedor, slomljen mnogobrojnimi svojimi bolestmi poslě několiko měsecih preminù, Boris Gudunov popne se na prestolje carah, te počne žeti plodove svog opakog čina.

Fedor bio je zadnji potomak iz onoga plemena, koe je za sedam sto trideset i šest godinah davalo Rusii pedeset i dva vladara.

Boris Godunov, prokèrčivši si put k prestolju ubojstvom zakonitog svog vladara i drugimi zločinstvi, pretvaraše se s početka, kao da nije rad primiti krunu, koju tako skupo stekao biaše, nu postavivši si ju ipak najposlě na glavu, počeo se je time odlikovati, da su najokrutnia děla svaki dan njegovog života naznačivala. I sada počima ona drama, u kojoj je Marina Mnišeh tako znamenitu rolu igrala, i za ovu razjasniti, biaše ovaj uvod neobhodno potrěban.

U ovo vrěme, do kojeg smo dospěli, jezuite imadjahu veliki upliv u jednu stranu Europe, a i volju, razširiti ovaj upliv po cělom poznatom světu. Nećemo se ovdě upuštati u razglabanje dobrih ili zlih poslědicah njihovog gospodovanja, no samo ćemo napomenuti, da malo ne svagdě biaše civivilizacia plod ovoga gospodovanja. U ono su doba oni naměravali načiniti iz Moskovske katoličku dèržavu, i ova naměra, ako je i sakrivala potajno slavohlepje, no barem se je činila hvalevrědna. Ali veoma im tegotno biaše, ne samo dostići ovaj cilj, da još i privesti stvari na onu stazu, kojom bi se taj cilj postići mogao. Medjuto pružala im se je ipak jedna sgoda. Mogli su doduše izgubiti na věke Poljsku i Rusiu, ili barem izvèrći ove dèržave strahovitim nevoljam. No šta je za oto? Valjalo je pokušati sreću junačku.

Boris Godunov biaše po svojem mněnju svladao sve zapréke, koje su njegovom uzvišenju na prěstolje na putu stajale. On vladaše s někim obličjem mira, kada na jedanput čudan glas puče po svoj Rusii: „Dimitrija“ tako se je pripovědalo, „nije pao pod nožem svojih kèrvnikah; on živi, i evo ide iskati natrag od otmičara prestolje i krunu svojih otacah.“ Ovaj glas malo po malo razidje se, postade izvěstnostju, i Boris saznade, da je njegova žèrtva nedvojbeno iz groba izišla, da je u ovaj čas kod vojvode Sandomirskog, Juraja Mnišeha, otca Marine, i jako zaštićen od Šišmana III., kralja Poljskoga.

I to biaše istina.

Několiko měsecih prije toga biaše patriarh od Moskve izvěstjen po mitropoliti Rostovskom, da se u Čudovskom samostanu nahodi jedan mlad kaludjer, koj se za carevića Dimitriu izdaje. Patriarh slabo je hajao za ovu stvar, no mitropolita, videći neizměrni uspěh ove čudne věsti, podnese ju samomu caru. Ovoga groza spopade, kao da mu se je kakva sablast ukazala, te mahom naloži jednom svojih tajnikah, Smirnovu Vasilievu, izdati naredbu, da se taj kaludjer iz Čudovskoga samostana za uvěk preko granicah carstva protěrati imade. Smirnov pověri tu stvar jednom svojih

Digitized by Google

drugovah, Eufanu, koj s města mladog kaludjera izvěsti, pružajuć mu zajedno sredstva, kako će sa još dvojicom kaludjerah, koji ga ostaviti nehtědoše, pobeći. Pojdoše put Kieva, starajući se, da nigdě osim samostanah konaka netraže. U stanici samostana Novgorod-Sěverskoga, ostavi mladi kaludjer slědeći listak:

„Ja sam carević Dimitria, sin Ivana IV., i neću zaboraviti dobar način, kojim se je sa mnom postupalo u ovoj svetoj kući, kad se jednom opet popnem na prestolje moga otca.“

Arhimandrita, kojemu biaše predan ovaj list, nehtěde izvěstiti o tome višje poglavarstvo; čuvaše list, nenapominjući dalje ni jedne rěči. Druga isto tako čudnovata okolnost bila je ta, što car nije doznao, da je mladi kaludjer izmako, i što je mislio, dą je ovaj otišao u svoje prognanstvo.

Ovaj kaludjer, koga su u njegovom samostanu nazvali Grigoriom ili Griškom, nebiaše nitko drugi, kako reče stranka Borisova, do sin ubogog jednog plemića Haličkoga, i ime mu biaše Grigoria Otrepiev. Bio taj Grigoria Otrepiev samo to, bio zbilja nesrećni Dimitria, istina je ipak, da je to bio mladić pun duha, odvažan, upoznat vazda s unutarnjim razměrjem porodicah Romanovah i Čerkaskih, koje su obe kuće neprijateljice otmičara, i njegove pèrve žèrtve bile. Neimajući volje za vojničku službu, Otrepiev učini se kaludjerom. Klatio se je někoje vrěme od samostana do samostana, i činilo se je, da je veoma turobne naravi, kako su to oni opaziti mogli, koji su š njim obćili. Napokon patriarh Job, polazeći samostan Čudovski, opazi njegov duh i njegovo znanje, izvanredno za Rusiu, a osobito za ono vrěme. Uzè ga dakle za svog tajnika i povede ga sa sobom u carski dvor. Nu skoro, budi da onaj, koj njegovo město zauzimaše, careviću biaše tèrn u oku, budi da velelèpnosti carskog dvora njegovo slavohlepje uzpiriše, Otrepiev nehtěde nadalje ostati kod patriarha. Želio je u svoj samostan povrnuti se, i to mu je bilo dozvoljeno. Tada se on očitovà i běše prognan, kako je gori rečeno. Ali koga postiže to prognanstvo? Jeli Godunov kaznio samo varalicu, jeli pako otmičar po drugi put sgodio svoju žèrtvu?

Běgunac, bludeć dugo vrěme, stiže napokon poljske krajine, navadno pribežište neprijateljah Rusah. Ovdě je někoje vrěme kukavno životario. Prisiljen skrivati se za spasiti svoj žìvot, zadèržavao se je više měsecih u kući vojvode Kiovije i cèrljene Rusie, a poslě u kući knèza Višnjovieckoga. Kod ovoga zadnjega pèrvi put je dao razuměti, da je on carević Dimitria. Knez predstavi ga zatim svom bratu Konstantinu, a ovaj svom šurjaku Jurju Mnišehu, otcu Marine, kojoj věštica litovskih dubravah biaše prorokovala, da će kraljica biti. Sad počimlje snovanje one otajstvene i zanimive drame života ove děvojke.

Jedno veče, kad se je bio zametnuo razgovor od najveće zanimivosti — o prognanom careviću — bude javljen oknezu Višnjovieckomu, da je njegovog gosta (jerbo Grigoria od několiko već danah obitavaše u njegovoj kući) spopala bolest, koja najozbiljnie znakove pokazuje. Najrevnia brižljivost počela je udilj postelju njegovu okružavati; nu on i biaše zbilja jako nemoćan. Lěčnik izjavi, da ovdě neima više ufanja, a bolestnik zaiskà izpovědnika. Ovdě valja napomenuti, da do onoga časa mladi běgunac nebiaše se još naročito izjavio, da je carević Dimitria.

Biaše u kući kneza Višnjovieckoga jedan katolički svetjenik poljski, iz reda jezuitah, pod imenom častnoga otca Gaspara Savickoga. Ovaj čověk obučavaše

Grigoriu Otrepieva, od kako je ovaj u kuću došao, u govorenju i pisanju poljskoga jezika, i ovaj čovèk bèše takodjer doveden, da sasluša izpovèd umirajućeg.

To biaše ozbiljan, svečan čas. Marina, koja je odavno samo o prestolju sanjala, i koja biaše mislila, da je sada vrème nadošlo, gdè bi se njezine nade izpuniti mogle, Marina, rekoh, nije mogla inače, nego često hitati svoj pogled na ovu žèrtvu razuzdanog slavoljepja, na ovoga kaludjera, koj biaše došao umèrti u nepoznatoj zemlji, toli blizu one, koju bi njegova ljubav kraljicom učiniti mogla! Grigorija biaše mlad, biaše lèp; Marina ga biaše obljubila, i pri pomisli ove smèrti duša njezina zapanji se. Njezin otac, kojega su se slavoljubne sanjarie taš onda uništile, kad ih je mislio utělotvoriti, biaše turobam i zabrinut. Ostale osobe ove izvanredne drame, premda ih se ta stvar nije baš tako neposrědno ticala, kao Marine i njenog otca, ipak su u njoj nalazile veliku zanimivost bar u toliko, u koliko bi se znamenaiti nemiri u Rusii porediti mogli. Život ili smèrt onoga čovèka, koj bi mogao sva ova pitanja rèšiti, biaše dakle od neizmèrne važnosti za sve njih. A ipak taj čovèk još nebiaše se izjavio; ali jedna osobita okolnost biaše govorila mèsto njega. Usrèd svojega buncanja, usrèd vatruštine svoje groznice vazda se je kao nèkim nagonom suprotivio tome, da se nebi nèšto opazilo, što je on na pèrsih nosio. Najposlè ipak, padnuvši jednoč u nesvèst, nemogaše prepričti, da se ono neodkrije, što je s tolikom skèrbi čuvao. To biaše kèrst od dragoga kamenja najveće cène, kakvoga samo jedna vladajuća glava mogase imati. Razabravši se malko Grigorija, biaše izpèrva, koliko se je moglo opaziti, veoma smatjen, i malo zatim, nehtijući na nijedno i s najvećim udioničtvom učinjeno pitanje odgovoriti, upade u priašnju nesvèst, i sada se je mislilo, da mu je zadnji čas kucnuo.

Kad je jezuita stupio u onu galeriu, gdè ga obe obitelji sa svimi svojimi prietelji sakupljene očekivahu, njegov pogled biaše ozbiljan, i iz njegova hobna lica biaše čitati velike i važne stvari.

„Gospodaru," reče knezu Višnjovieckomu, „što vam ja kazati imam, jest od tolike važnosti, da samo pred vami, i najpouzdanlimi članovi vaše porodice govoriti mogu."

Svi oni, koji nebiahu naznačeni po jezuiti, povukoše se odmah natrag.

„Gospodaru," nastavi sveti otac skrajnjim uzkolebanjem," mi se nismo prevarili; nesrètnik, koj baš sad umire, jest carević Dimitrija, sin Ivana, cara Rusie."

Marina nemogaše se uzdèržati, da nezakrikne.

„On sam mi je baš sada povèrio ovu važnu tajnu, ne u izpovèdi, jerbo nije katoličkog věrozakona. — O!" reče jezuita, spustiv se na jednu stolicu, „što je taj kukavni čovèk pretèrpio, i što tèrpi još nesjednakoć! Umèrti tako, daleko od svojih, bez prietelskoga pogleda, koj bi ga pratio u grob. O kakav strahovit račun dušan je Bogu onaj, koj ga je u ovu skrajnu nevolju urinuo!"

Marina plakaše.

„Ne je li on zbilja bez ufanja?" zapita ona zabrinuta.

„Ja sam ga ostavio jako nemoćna, izcèrpljena usporom, s kojim je sa mnom govorio. Lèčnik naredio je najveću tišinu, no on i sám slabu nada goji."

Vojvoda Mnišeh biaše silno tronut.

„A što vam je govorio?" zapita napokon jezuitu.

Digitized by Google

„Ne baš mnogo, no ono malo, što je govorio, puno je važno, što će evo ovaj smotak artije potvèrditi.“

I on pokaza dvèma knezima jedan smotak artie, koj sadèržavaše slèdeća:

„Mèrtvo ovo tělo, koje evo gledate — il ga gdègod našli udarci probijeno na kakvom putu, ili pako na tle oboreno, i cunjami pokriveno, gladom, nevoljom ili studeni iztrošeno u pridvorju koje cèrkve — ovo je tělo vašega vladara: Dimitrie Ivanovića, cara Rusie. Polazeći pred prestolje božje, ja se zaklinjem i svečano izjavljam, da sam ja jedini zakoniti naslèdnik prèstolja Moskovskoga, mojega otca, cara Ivana. Boris Godunov bio je moj kèrvnik; on je požèlio moju krunu, koju nije mogao inače, no mojom kèrvju oskvèrnjenu postići. Moja mati i ja bili smo prognani u Uglić, kèrvnici Borisovi došli su me tamo tražiti, moja odgojiteljica, podkupljena po ubojici, izruči me njemu, i ja moradoh poginuti, da me promisao božja nespasi. Jedan Němac, imenom Šimun, znajući čas smaknutja, obuko je drugo jedno dète mojom oděćom, i ovo kukavno dète běše mèsto mene u sumračju ubijeno. Kèrvnici biahu prevareni. Šimun me sakrì, i sutra dan odvede me u Poljsku sa pogibelju svog vlastitog života. U skoro bih rastavljen od njega. Ja sam bio još sasvim nejak, no strahovitost mojega položaja pri skrajnoj opasnosti biaše mi toli jasna, kao da sam već punolětan bio. Ostao sam dakle zapušten, prognan, nevoljan, bez da sam igda samo za jedan čas zaboraviti mogao, da je moje mèsto na prèstolju bilo. Molite se Bogu za moju dušu!“

„A jeli taj čovèk već umro?“ povikne vojvoda Sandomirski.

„Ah Bože moj!“ reče Marina, suze roneć, i ruke sklopeć, „neima li dakle više ufanja?“

Mnišeh zadubi se u duboke misli; zatim zagèrli svoju kćer, i pritisnuv ju k sèrcu svome, reče joj da se umiri.

„Ako je to Ivanov sin, mi ćemo to mahom znati,“ reče on. „Ima ovdè u Sandomiru jedan plemić kneza Sapiehe, imenom Protroski, i još jedna druga osoba, koja mi je veoma podana. Obojica su živili cèlu godinu danah s nesrètnim carevićem u Ugliću. Pošaljite odmah po njih.“

Oba svědoka běhu pokušana. Jedan veoma u oči upadajući znak na jednoj strani čela (bradavica), jedna ruka kratja od druge, to su bili znaci odveć očevidni, no da bi mogli od ova dva čovèka neopaženi ostati, koji su kroz godinu danah sa carevićem obćili. I zaisto spoznadoše ova dva čovèka ne samo osobu carevića, nego i znakove na njegovom tělu.

Grigoria ležaše još svendilj skoro bez samosvèsti. Bolest borila se je s jednom naravju punom života, s naravju od dvadeset lětah. Nesrètni mladić nije mnogo hajao, tako se je bar činilo, za svoj život, no ovaj ipak napokon smèrt svladà. Uzsemirivajući znakovi izčeznuše. Marina i njezin otac postupahu š njime ne samo s onim strahopočitanjem, koje su dužni bili caru Rusie, nego, barem Marina, još i s nježnim někim udioničtvom.

Malo po malo ova naklonjenost postadè ljubavju, a ljubav strastju. Duša Marine osětjaše toliku sučuvstvenost za krèpkom dušom Dimitrije, s ovom dušom, koja je jedino za vlastju i osvětom čeznula, i za koju svako mèsto izmedju gunjca i pš-

Digitized by Google

stolja od jednake vrědnosti biaše. Za njega bilo su samo dvě krune, carska ili kaludjerska.

„Za mene," reče Marini, kad ga je ova, podupirajuć ga svojom rukom, vodila u vèrtove palače, da se ondě čistiim zrakom pokrèpi, „za mene," reče joj turobnim licem „za mene ima na ovom světu samo dva obitališta: palača vladara, ili samostan."

Marini se na ove rěči obliše oči onimi suzami, koje navadno izmamljuje uzvišena beseda onoga, koga ljubimo. Ona ljubljaše toga mladića čela ponositog, pogleda prodirajućeg, mladića, kojega poluizobraženi za mladjahnu dobu duh izpod neotesane, da nekažem, surove koprene provirivaše. Ovaj bo mladić, kojega dosadanji život medju zadnjimi vèrstami čověčanskoga družtva proteko biaše, pokazivaše očima Marine čudnovatu narav, punu protimbah i dražestih.

Na skoro joj běše ljubav ljubavju povratjena. Dimitrija nemogaše gledati, bez da neljubi ovu děvojčicu toli krasnu, toli znamenitu sa svojim krěpkim mislima, koja mu je svoje misli i samu sebe posvetila. Nemogaše mu se na ino, nego poprimiti ovaj plemeniti dar. Njegovo pověrenje biaše odsele bez granicah. Očitovao je vojvodi Sandomirskom sva odnošenja, koja biaše s Rusiom uzdèržao; ona biahu neizměrna. Najposlě, dne 25. svibnja g. 1604. Dimitrija, car Rusie, i Juraj Mnišeh, vojvoda Sandomirski, podpisaše u Samboru, stolnom gradu vojvode, ugovor, kojim se je Dimitrija obvezao, uzeti Marinu za suprugu, čim kao ruski car priznan bude, opredělujuć joj kao vlastitost vojvodine Veliko-Novgorodsku i Pskovsku. Obvezao se je svečano takodjer, da će ne samo za nju katoličku cèrkvu sagraditi, nego i vojvodi Sandomirskom jedan miliun cekinah izplatiti.

Na ovo se, kako se vidi, nije zaboravilo.

Pridavnim jednim člankom běše opredělјeno na želju jezuite Gaspara Savickoga, da će car katolički věrozakon pod svaku cěnu u Rusiu uvesti.

Malo zatim Šišman, potaknut povoljnim izvěstjem Juraja Minišeha, primi nesrětnoga carevića tako, kako se je to od velikog jednog kralja očekivati moglo.

„Bog neka vas uzdèrži, Dimitrijo!" reče poljski kralj, kad mu onaj běše predstavljen. Dobro došli u našem dvoru! Jerbo polag danih nam dokazah mi vas pripoznajemo za zakonitog vladara Rusie, i dočim vas smatramo kao priatelja našega, stojećega pod našim osobitim okriljem, to vas povlastjujemo, ugovarati s plemstvom našega kraljestva, i ovom dopuštjamo, vas savětom i činom podupirati."

I isti dan kralj Šišman odredi mu godišnju platju od 40,000 for.

Kralj nemogaše ništa bez sabora, a Ivan Zamoiski, koi je prevagu u ovoj skupštini imao, biaše proti ratu sa Rusiom. Šišman silno uzbunjen podbadanjem Mnišehovim, zadovoljivaše se s time, da je potajno Dimitriju podupirao, i ovim načinom sva mu srědstva za njegovo poduzetje pružao. Marina, koje slavohlěpje se je ljubavju još podvostručilo, pobudjivaše svoje zemljake, da bi stvar jednog nesrětnog carevića podupirali, i tako je veliku stranu plemstva pod njegovu zastavu u tu svèrhu skupila, da se rat s Borisom zametne. Svekoliko plemstvo ovo želeće kazniti kèrvnog otmičara, sakupi se okolo grada Lavova. Dimitrija stupi ovoj lěpoj vojsci na čelo, koju je svojim ponosnim i odvažnim dèržanjem oduševljavao. Vidilo se je, da je odlučio, krunu steći, ili poginuti.

Digitized by Google

Vojska se je u skoro znatno povekšala množinom ruskih uskokah. Ime Ivana bilo je ime samosilnika više za ostalu Europu, nego li za njegove podanike. On je Rusii dao zakonik, on ju je pobědonosnom učinio nad Tatarima, on je bio hrabar, i ovo je svojstvo mnogo manah kod jednoga ratobornoga naroda zaslonilo, ime njegovega sina biaše dakle svemoguće. Tkogod biaše služio pod carom Ivanom, predje k zastavam Dimitrije, i kad je ovaj dne 16. listopada g. 1604. Dněpar prelazio, imao je vojsku, na čelu koje mogao se je gospodarom graditi.

Boris dèrhtaše na kèrvavom, s ubojstvi stečenom prestolju. Uvidio je, da mu valja sve sile sakupiti, za uništiti dušmanina, koj bi mogao na toliko narasti, da bi njega samoga oboriti kadar bio. Skupio je vojsku od 80,000 momakah, i poslao ju je proti onomu, koga je varalicom nazivao, naloživ Ivanu Šuiskomu, zapovědniku ove vojske, da mu njegovu glavu donese.

Sad se je činilo, da je vrěme prispělo, gdě će se svèršiti ova čudnovata drama. Dimitrija nije više od 15,000 momakah imao, dočim se je ruska sila neizměrna činila. Poljaci zahtěvahu bitku; oni sačinjavahu treću stranu carevićeve vojske. Dimitrija, pun živahnosti i pouzdanosti u pravednost svoje stvari, privoli k tome s radostju. No prije nego bi dao znak k bitki, stupi svojoj vojsci na čelo, i kleknuv na zemlju, stane vikati:

„Bože moj! ti znadeš sèrce moje. Ako je moja stvar pravedna, daj mi pobědditi; ako li je nepravedna, neka me satru i unište u ovaj čas, kao bezbožnoga lažljivca, gromovi tvoji!“

(Dalje slědi.)

Kralj Vladislav.

Od M. Stojanovića.

„Čudnovito doživismo vrěme, Milane!“ reče Manojlo svome drugu, kraljevskom dvorjaniku u dvoru kralja slavonskog Vladislava, sědeć š njime po obědu pod sěnitom lipom u vèrtu.

„Te kako čudno vrěme, moj druže Manojlo,“ reče Milan; „udarila kèrv na kèrv; lav gnjavi svoje laviće, vuk raztèrza svoje vučiće, zmija truje svoje zmijiće!“

„Neka, neka! tako i treba, nek od zla roda neima poroda.“

„Milane! tu se baš vidi, da je kaštiga božja, kad otac svoje rodjeno děte ubije; — što ti na to veliš?“

„Brate Manojlo! i ja ti tako sudim o stvari, jer — običavao je reći moj pokojni otac: koga Bog nakani ljuto pokarati, tome najprie uzme pamet i savěst, pak ga pusti, da tumara po tom světu od zla na gore do svoje propasti.“

„I pravo je“ opet preuze rěč Manojlo „i pravo je našem kralju, onom starom kèrvoloku, što je u svojoj opačini poběsnio na toliko, da već počima lokati vlastitu kèrv; pravo mu je! neka satire svoju lozu. Valjda su ga sapele kletve majkah i gorki vaji otacah, od koih je sinove posmicao, a kćeri i mlade snahe obezčestio; sapele su ga, valjda, suze sirotah i udovicah, te je pobudalio.“

„Ipak mi je žao kraljevića, bio je momak vèrstan i hrabar na oružju, a dobre ćudi, blage duše kao i gospoja kraljica, mati mu.“

Digitized by Google

„Stari je pakostan kao živi vrag, i kad mu zasja ono cèrne, veliko oko i na čelu nabreknu žile od ljutine i jarosti, već mora nětko platit životom.“

„Al' zbilja, goropadne ćudi u stara ćověka, ako Boga věruješ! Něki dan u lovu slaga mu puška, a on kundakom štitonošu Relju po glavi kao konjokradicu, i čověk ni kriv ni dužan pade i ogreznu u kèrvi, te mal' što neizgubi glavu, kao da je on kriv, što puška laže i u kraljevoj ruci; nezna puška za starca, kao ni starac za Boga!“

„Ništa je to moj brajko! al' kad on usuši siromaku ćověku čanak u kući, i ugasi mu vatru na domaćem ognjištu po nepravdi; kad on usuši hám ili jaram težaku, i cěle obitelji nasiljem i globenjem odpravi u cèrno grožđje sa prosjačkom palicom u ruci, da se tepu po tom bělom světu; kad on pohara i oplačka one, koje bi imao otčinski braniti, štititi i pomagati: onda čini zlo za koje Bog strogo kara. Nas dvorjanike on muči, grize i mèrcvari od obĕsti, al' druge svoje podložnike iz pakosti i iz lakomosti, iz nenasitnosti.“

„Nisil', Boga ti Manojlo! čuo kako se to dogodilo sa kraljevićem?“

„Čuo sam něšto malo, al' se gata svakako, pa tko bi mogo pogoditi istinu. Kralj veli, da je kraljević otišo proći se malko po světu, da vidi strane zemlje i gradove, narode i njihove običaje.“

„Tako da kaže kralj, to znam, al' jesil' čuo što govore ljudi?“

„Eto kažem ti, da se gata svakojako: jedni vele, da ga je starac zato ubio, i to u ljutini vlastitom rukom i pokopao tamo na cèrnom bèrdu, što je počeo kudit otčeve opake čine; drugi kažu, ubio ga je zato, što se zauzimao za mater kod otca, jer ju ovaj često, vele, zlostavlja poradi děvojčurah, koje kupi okolo sebe — stari cěpac, sram ga bilo! tako vele, da mu je sin reko, a on ni pet ni šest, nego sina buzdovanom u čelo; čelo pukne, oči izkoče i sin padne mèrtav otcu pred noge; opet drugi vele, da je otac htěo spavati u sinovoj postelji, pak sin stao na branilo, a otac, nehtěvši odustati od zla posla, ubije svoje děte.“

„Sram ga bilo! ako je tako, bezobraznik stari, valjda nevěruje ni Boga ni dušu. Neće ni nemože dobrim okončati, věruj, ranie ili kasnie doživit će starac svašta od sebe; Bog nije nago, kao mi ljudi, al' je dostižan, i nikom dužan neostaje!“

„Ta već je, gledaj ga samo dobro, već je od někog vrěmena kao izvan sebe, sasvim se někako proměnio, sa svakim je blag, uljudan, priprost, drugi čověk nego odprie; što više, valjda si čuo, da je zapovědio pripraviti veliku gostbu, na koju se već pozivaju gosti sa sviuh stranah; pozvao je i mnoge gradjane i iste prostake.“

„Vuk měnja dlaku, al ćudi nikad! tako i on šepèrtlji, al' mu to nepomože. Budi uvěren Manojlo! sve on to čini kao u zabuni, u zdvojenju, jer kèrv prolivena vapije k Bogu za osvetom; ubojica neima mira ni pokoja, ako će se gostit neprestano, ako će mu sví guslari, cimbalari i gajdaši svirati dan i noć, u sèrcu i svěsti njegovoj sviraju druge strune i užasno gude.

Poslě několiko danah biaše sjajna velika gostba i čast u dvoru kralja Vladislava, koga pokraj sve njegove okrutnosti dobri puk slavenski počitovaše, ako i neljubiše. Uzovnikah biaše pri gostbi pun dvor svakog reda i stališa. Tu biaše kne-

Digitized by Google

zovah i vojvodah, sèrdarah i kapetanah, svetjenikah i umětnikah, tèrgovacah i rukotvoracah i istih težakah i pastirah. Sve je bilo veselo i dobre volje.

Kad biaše u večer, učini se kralj tako dobre volje, da je zapěvao:

„Danas valja vino piti,
Valja dobre volje biti,
Bog zna, šta će sutra biti,
Hoćemol' se veseliti! . . .
Pijte, pijte podložnici,
Dosta ga je u pivnici!"

„Bože živi našeg kralja, čestitoga Vladislava!" povikaše gromovito svi gosti, i svi pohitiše dnom izpiti kupe rujna vinca; svima im se lica upališe i sèrca razveseliše, te zaori jednoglasna pěsma:

„Rujno moje vince!
Rumeniš mi lice;
Rumeniš mi lice,
I veseliš sèrce.
A ja ću te piti,
Dobre volje biti,
Doklegod uzmogu
Stajati na nogu!"

Kralj uzè opet zlatnu kupu u ruku i uzkliknù pun radosti:

„Bože živi kod tog vina
Podložnike i mog sina!"

Jedva što kralj to izusti, otvore se dvokrilna na dvorani vrata, i medju goste stupi nagèrdjen kraljević, ogreznuo u kèrvi, razlupane glave do mozga, oči izkočile, lica mu běla kao krila labudova. Svi pri stolu sědeći umukoše i okameniše se od čuda i užasa, smèrtna zavlada tišina; a nakažena sěna pristupi bliže k pročelju stola, gdě kralj sědjaše i muklim vèrhuzemnim progovori glasom:

„Otče imaš dosta,
Uzmi me za gosta,
Tam kod cèrnog bèrda
Pusta 'e zemlja tvèrda...
Pravedan na nebi
Bog je!.. zato tebi
Slomit pup od ruže
Tko dopusti druže?!"

Kralj se bèrzo osvěsti, i kao razjaren lav kad rikne, razdere se na sěnu sina: „Odlazi mi izpred očiuh pseto jedno! — Tko te se boji, misliš ja? Ni malo skote; seli se izpred mene! Na stran!"

Sěna izčeznù; — gosti sěde němi za stolom, kupe pune pred njima, gluho je doba; kralju se namèršti čelo, oko mu zasja, na čelu nabreknuše žile; on odpusti goste sve, i svaki ode šuteć doma, svaki pun užasa. Dvorjanici poběgoše u svoj stan, jer svakoga vataše groza pred obrazom razjarenog kralja. — Ostà pusta dvorana, svěće u čiracih dogoriše, ostà pust dvor kraljevski, samo měsec sjajni, tužitelj potajni kao kradimice izza zavěsah prozornih zavirivaše u puste sobe kraljevskog krasnog dvora, i štropot od korakah šetajućeg se stražara pred dvorom prekidaše smèrtnu tišinu noćnu okolo dvora.

Digitized by Google

Kralj Vladislav dèrhćući kao šiba na vodi usèrnu u svoju ložnicu, zima i groza ga vataše, noge štrepaše, glava ga zaboli; on sa sebe svuče sjajnu odoru sám, nikog neprizvavši od dvorjanikah, i kad se pruži u postelji mekoj i svilenoj, zlatom urešenoj, eto opet k njemu sěna mèrzkog sina govoreći muklim, tužnim glasom:

„Otče primi sina
Na uzglavja fina,
Tam kod cèrnog bèrda
Zemljica je tvèrda...
Pravedan na nebi
Bog je!... zato tebi
Slomit pup od ruže
Tko dopusti muže?“

Tako govoreć sěna kraljevića stade nad posteljom otčevom; razcvala se gèrdna rana na glavi, i starcu babi učine se blěda lica sinova još blědja, izpuzle oči iz glave još strašnie, iz rane curiše potok kèrvi niz blěde obraze na blazinu, ogreznù sav krevet u kèrvi. Tèrnci prodjoše kralja; al' se opet ohrabri bèrzo, i podigavšem se u postelji oči zasjaše strahovito i na čelu nabreknuše žile od palca debele, te razjaren poče cičeć kao zmija u procěpu govoriti groznoj sěni: „Odlazi, kleti vraže! Negrozi mi se više, odlazi! — Dojdi mi u slici režećeg lava, u slici běsna věpra, u slici kostrušave i najgèrdje aždaje, i pozovi me na mejdan; dodji kad ti volja, u pol noći, ili usrěd dana, ja ću gotov biti s tobom se ogledati; samo mi nedolazi u toj kletoj slici; dodji u slici živa vraga samo ne u toj slici. Odlazi! van, van iz sobe! van, van gèrdobo!!“ To izrekavši skoči kralj iz postelje i sgrabi mač viseći ondě na duvaru, te sèrne na sěnu, i udari mačem tako silno, da se skèrši sav krevet, i mač uz balčak prilomljen pade na sobni pod, a sěna izčeznù.

Prošla je cěla duga noć, a kralj nemogaše oka zatvoriti, nego se mučiše, i kad ga prie zore svlada prěki san, opet sanjaše o samoj kèrvi, i o mèrskoj slici sinovoj.

Dan osvanu, i nesretni kralj, da se oporavi, odluči ići od kuće i tražiti u lovu lěk i zabavu. Zato dade pripravit hèrte i sokole, lovce i hajkaše, dade sedlat dobra konja vranca, i usědavši na njega, poleti preko polja ravna kao zvězda preko vedra neba; s nikim ništa negovoreć bèrzo dospie k cèrnom bèrdu, al' na bèrdu ukazà mu se opet sin govoreć tužnim, muklim glasom:

„Opet dobre volje
Sve bolje i bolje?! —
Otče blago tebi, —
Sa mnom menjao nebi;
Jer kod cèrnog bèrda
Zemljica je tvèrda....
Primi zato mene
Na tog drage cěne
Vranca; ali tebi —
Tamna luč na nebi! —
Slomit pup od ruže
Tko t' dopusti, muže?

Kralj problědi kao gorski sněg, oči mu zasjaše, i nabreknuše žile na čelu,

Digitized by Google

zubma škripnù i zavapi iza glasa što mu gèrlo davaše: „Kad ćeš, kad već, skote mir mi dati?! — Čekaj zmijo jedovita; sad i više nikad nećeš me napastovati!“

Na to tèrgne kralj iz unkaša svoj pozlaćeni šestoperac buzdovan, udari debra konja mamuzami u bočine; vranac skoči pomamno i poleti kao bèsan, sèna se poče odmicati, a kralj misleć, da već sad će dostići strašnu sliku, zamane iz sviuh silah i iz petnih žilah buzdovanom; al' u isti mah strovale se konj i kralj Vladislav sunovratce u ponor na cèrnom bèrdu; učini se strahovit štropot, i kad dotèrče lovci i dvorjanici — nadju raztepena konja i gospodara u dnu jaza. Tako bilo svakom ubojici!

Narodne poslovice ilirske.

Brat brata nad jamu vodi, al ga i odvodi.
Brat bratu najbolje oči kopa.
Brat mi je mio koje god vère bio.
Bez nevolje neima bogomolje.
Bezposlen pop i jariće kèrsti.
Bez halata neima zanata.
Bez muke neima nauke.
Bez starca neima udarca.
Bez traga otišao.
Bez treće — čaše — neima sréće.

Ivanović iz Dobrote, i Hadjilibraim.

Narodna pèsma.

Bosna hvali Relju Bošnjanina,
Hercegovci Miloš Obilića,
Bulgaria Marka Kraljevića,
Ungaria Sibinjanin bana,
Skenderia Skenderbega bana,
Hèrvatćani Hèrvatskoga bana,
Cèrnogorci Petrović vladiku,
Senj bieli Senjanin Ivana,
Dubrovčani vlastelin Maroja,
Kotorani Matu kapetana,
A sva Boka dva Ivanovića,
Do dva sina iz Dobrote kneza,
Po imenu Delivuka Luke,
Koi věčnu slavu pridobiše,
I na moru Turke potopiše. —
Šambèk gradi Beže od Tripule,
Gradio ga tri godine danah;
Kad je šambek dèrvo načinio,
Nanj udara šesdeset topovah,
Tri stotine i tridest Turakah
A pred njima Hadji-Ibraime,
Turi šambek na more debelo,
Jezdi šambek nuz more Duždevo.
On susrete Vragužela Luku,
Pa on Luci božju pomoć dava,
Božja pomoć Vraguželo Luka!
A Luka mu pomoć prihvatio:
Da si zdravo Hadji-Ibraime!
Veli njemu Hadji-Ibraime:
Kavurine Vraguželo Luka;
Šta te pitam, da mi pravo kažeš,
Jeda gdègod Ivanović Marka?
Jal' njegovu malenu tèrtanu?
Odgovara Vraguželo Luka:
Oj Turčine Hadji-Ibraime!
Kad me pitaš pravo ću ti kazat,
Eno Marka pod Atinom gradom,
I njegove malene tèrtane,
I u njojzi svake tèrgovine,
Ulja, voska i tanane svile,
I lèpieh šiklih ogledalah,
Što najviše kupuju dèvojke. —
Kad to začù Hadji-Ibraime,
On povika barbareze Turke:

Digitized by Google

Na noge se barbarezi Turci!
Otvorite jedra na šambeku,
Neka jezdi niz more debelo.
Kad začuše barbarezi Turci,
Pa skočiše kako mèrki vuci,
Razapeše jedra na šambeku;
Jezdi šambek niz more debelo.
Ugleda ga kavalier Marko,
Pa dohvati sèrčali durbina,
Razvija ga na sedam kanatah,
Pa pogleda uz more debelo,
Pozna Marko barbareze Turke;
On s durbinom otle udario,
Te se slomi u dvoje u troje;
Pa dozivlje Josu brata svoga.
O Josife, brate od matere!
Ti sgotovi gospodska oběda,
Danas ćemo slavit uskèrsenje.
Joso bratac bio od posluha;
On sgotovi gospodska oběda,
Pa sědoše za punu tèrpezu;
Uzè Marko punu bocu vina,
Pa druzini redom nazdravio:
Zdravi ste mi redom družinice!
Liepo se ponapite vina;
Bog da znade hoćemo li ikad!
Ta vidite onoga dèrveta,
Što se valja kako i planina; —
Dok se družtvo nakitilo vina,
Proslaviše slavno uskèrsenje.
U to stiže i šambek drievo,
Odmah viknù iz turskog šambeka,
Po imenu Hadji-Ibraime:
Predaj mi se Ivanović Marko!
Predaj mi se a negini danas.
Odgovara Ivanović Marko,
Oj turčine, Hadji-Ibraime:
Tvèrda věra, tvèrdja od kamena,
Neću ti se danas predavati.
Opet viknu Hadji-Ibraime,
Predaj mi se Ivanović Marko,
Predaj mi se a negini ludo;
Nu! pogledaj na šambeka moga,
A pogledaj na tvoju tèrtanu.
Odgovara kavalier Marko:
Oj Turčine, Hadji-Ibraime,
Neću ti se danas predavati,
Da bi znao da ću poginuti;
A što veliš za šambeka tvoga
I za moju malenu tèrtanu,
I soko je tica premalena,
Predobiva orla velikoga. —

Kad to začù Hadji-Ibraime,
On povika barbareze Turke:
Na noge se barbarezi Turci,
Oborite oganj sa šambeka.
Kad začuše barbarezi Turci,
Slomiše se kako mèrki vuci,
Sa šambeka oganj oboriše,
Upališe šesdeset topovah,
Tri stotine i tridest pušakah;
Tako Marku Bog i sreća bila,
Ni jedna ih nije pogodila;
Preko njih je oganj premetnuo.
Tad povika na družinu Marko:
Oborite oganj iz tèrtane!—
A družina Marka poslušala,
Iz tèrtane oganj oboriše,
Upališe sedam lubaradah,
I trideset velikih pušakah,
Sedam vrata grade na šambeku,
I ubiše trideset Turakah.
Dok se malo ometoše Turci;
Opet puče sedam lubaradah,
Sedam vratah opet načiniše;
Opet puče trideset pušakah,
Te ubiše trideset Turakah.
Tad se stade more ulěvati,
U turskoga velikog šambeka.
Sad se Turci mnogo ometoše.
Opet puče trideset pušakah,
I ubiše trideset Turakah,
Gadja puška iz male tèrtane,
Od obraza kavalier Marka,
Po srědi Hadji-Ibraima,
Pade Ibro u more debelo.
Gadja puška iz turskog šambeka,
Od obraza cèrna Arapina,
Po sriedi Ivanović Marka,
Pade Marko u svoju tèrtanu;
Oko njeg se ometoše družtvo.
Jošte Marko u životu běše,
Pa povika na svoju družinu:
Pazte sebe moja družinice,
Pazi sebe Joso brat od majke;
Pazte sebe a nežal'te mene,
Već na Turke juriš učinite.
Tada družtvo poslušalo Marka
Za britke se uhvatiše ćorde,
Pa na šambek juriš učiniše,
Sve poklaše po šambeku Turke,
Kao vuci prebiele ovce;
Baciše ih u more debelo;
Iz šambeka pokupiše blago,

Digitized by Google

A sve blago i srebro i zlato,
Šambek dèrvo moru potopiše.
Taman žarko počivaše sunce,
A umrie Ivanović Marko,
Na rukama Jose brata svoga.
Bog da prosti kavalier Marka
Koi znade predobiti, Turke.

Slavjanske věsti.

— U Lavovu tiskom Stavropigianskim izlazi sad veoma znamenito dělo od Denisa Zubrickoga pod naslovom: *Istoria drevnjago galičsko-russkago knjažestva.*“ sa priloženimi rodoslovnimi kartami. Predplatu na ovo dělo prima g. J. Golovacki, urednik „*Věstnika*“ u Beču, zatim knjigarna Stavropigianskog zavoda u Lavovu. To dělo će izaći u dvě časti, a céna mu je 4 for. sr. U ime te predplate imadu se odmah položiti 2 fr. 30 kr. sr. za 1 čast tog děla, od kojega se pèrvi jur tiskani ark zajedno sa rodoslovnom kartom vladarske kuće iz plemena Rurikova na lèpom velikom papiru odmah dobiti može. Preostavšu predplatnu svotu od 1 for. 30 kr. sr. imadu predplatitelji položiti, čim cělu pèrvu čast spomenutog děla prime, što će najdulje do konca měseca kolovoza izpod štampe na světlo izaći. Ova poslědnja predplatna svota od 1 fr. 30 kr. sr. smatra se ujedno kao predplata na drugu čast istog děla. Ovom prilikom nemože nam se na ino, već ovo znamenito dělo, kojega pèrvi ark već dobismo i pročitasmo, svakom rodoljubu slavjanskom iskreno preporučiti.

— Poznati i revni spisatelj talianski Dr Francesco Lanza izdaje znamenito dělo o starinah solunskih pod naslovom: „*Antiche lapidi Salonitane*“ zajedno sa dotičnimi izjasnjenji i napisi, kojih ima prěko 200, stranom latinskih, stranom pako gèrčkih. — Ovo dělo izlazit će u 6 měsečnim svezcima. Za svezak od 32 lista platja se 1 lira austrianska (20 kr. sr.)

— Iz 13 br. „*Vesne*“ razumili smo sa žalostju da ovaj toli zanimivi i koristni beletrističnopoučni list koncem t. m. izlazit prestaje, ako mu se do toga dovoljni broj predbrojiteljah, kao sègurno jemstvo budućeg njegovog obstanka, neprijavi. Mi smatramo za svetu dužnost našu sve slavenske rodoljube time pozvati na predplatu tog lista, koj zaista zaslužuje, da se svestrano podupire. Komu je indi do daljneg obstanka tog lista štogod stalo, taj neka do konca t. m. 1 fr. 50 kr. sr. kao predplatu na četvèrt god. pod slědećim naslovom u Beč šalje: *Hermenegild Jiřeček, Landstrasse, Waaggasse Nr. 662. Th. 10.* i to *franko*. Zatim neka naznači svoje ime, stan poslědnju poštu, pa će „*Vesnu*“ odsele *dvaput* svake nedělje primati. — Nemojmo, za Boga miloga, mi Slavjani sami kroz nehajstvo naše potvèrditi sumnju tudjinacah, koji jedva izgledaju priliku gdě pospèrdno pèrstima na nas pokazati i reći mogu: „*eno gledajte, ih kakvi su!— sami sebe neštuju, čim svoje bezbrižno upropaštjuju — kako će ih dakle tudjin štovati?—*“

— G. Vuk Štef. Karadžić, buduć je jur tiskan veliki njegov rěčnik, izdaje opet novo dělo „*Narodne pripovědke.*“ Ote pripovědke sabrao je spomenuti spisatelj u različitim stranama sèrbskoga naroda: u Bačkoj, Srěmu, Sèrbii, Hercegovini, Boki Kotorskoj i t. d. Knjiga ta imat će do 15 tiskanih arkah. Predplatna céna tom dělu je 50 kr. u sr. ili 1 fr. u banknotama. Novci se šalju g. spisatelju (Landstrasse, Neumarkt Nro. 517 u Beču.)

— Grobni napis Viteza Jána Krištofa Malovca, koj se u Českoj, u městu Kamenu, nalazi, i o kojem se misli, da ga je spomenuti J. K. Malovac sám sastavio, glasi ovako: „O čtenáři, co jsem ja? Prach a popel! Co jsem byl? Urozený a statečný rytíř Jan Kristof Malovec z Malovic, Pán na Kameně, Zvěstově a Libáni. A hle! nyní dědictví mé jsou červi. Byl jsem J. M. cís. radda; než proti smrti rady jsem nenašel. Byl jsem soudce zemský: sám pak soudu Božího jsem neušel. Byl jscm Malostranský hejtman: ó jak malou stránku jsem sobě získal. Byl jsem nejvyšši země berní: nyní v berni smrti se nacházím. Co mně dnes, zejtra tobě. V zdechni aspoň a řekni: Odpočinutí věčné dej mu Pane! Léta Páně 1677 dne 20. měsíce července.“

— Polyglotta „*Kraljodvorskog rukopisa*“ od g. Vacl. Hanke umnožena sa *englezkim prevodom* od profesora *Vratislava*, izići će skoro na světlo. Izim izvornog teksta sadèržaje ta polyglotta prevod *němački, poljski, ruski, sèrbski, rusinski, slovenski, talianski i franczki.* Skoro će, kako čujemo, i *bugarski* prevod gotov biti.

Digitized by Google

— Profesor Šembera napisao je članak „*o nářečích a různořečích česko-slovenskich*“ kao uvod predavanjah svojih o historii jezika i književnosti české, dèržanih na c. k. sveučilištu.

— Svima, koji su štovali neumèrlog Jana Kollára, donosimo utěšivu vèst, da je novac na uspomenu slavnog tog muža od medailera V. Sejdana, i to vèrlo umětno, jur sgotovljen. Taj novac može se iz bronça za 1 fr. 20 kr. a iz srebra za 4 fr. 30 kr. sr. naručiti kod urèdničtva „Vesne“ u Beču, koje će ga naručitelju putem pošte dostaviti. Isto tako hoće — kao što ćujemo — českí umětnik g. Melnicky na skoro sgotoviti dopèrsni kip J. Kollára.

— G. Dimitria Mihajlović u Temišvaru, izdaje sbirku svojih pěsamah pod imenom „*Vojvodjanka.*“ Cěna tim pěsmam biti će 30 kr. sr.

— Sèrbski patrjarh primio je opet iz Ruske 3434 for. sr. za cèrkve, prigodom poslědnjeg prevrata oštetjene.

Različite vésti.

— Němačke novine „*Neue Preussische Zeitung*“ inače pod imenom: „*Kreuz-Zeitung*“ poznate, zabranjene su u cèloj Austrii radi někojih u nepriateljskom duhu prama austrijskoj vladi pisanih članakah.

— U ungvarskoj županiji sklopilo se je akcionarno družtvo, koje naměrava preko Tise most sagraditi.

— G. Mirko Palugyay, kotarski savětnik u Pešti, naměrava tiskom izdati: „*historičko-statističko-geografički opis cèle Ugarske.*“

Směsice.

— Něki spahia, imajući vèrlo krasnu kćer, dade je za ženu svom najvećem dušmanu, koj se běše u nju zaljubio. „Kako to“ reče spahii prigodom věnčanja něki stari znanac „vi jedino vaše dětě dušmanu vašem dadoste bez najmanjeg prigovora?“ „Tako jeste, al kažite mi pravo, poznajete li vi moju kćer pobliže?“ Nepoznajem, nu znam i vidim da je veoma pametna i krasna.“ „Jest, al uz to okosna i prěko měre zlobna, pa baš zato dao sam je mom najvećem dušmanu, da mu se, kako valja, osvetim.“

— „Samo budalima se moje pěsme nedopadaju!“ reče jednom pun oholosti i samodopadnosti něki nadri-pěsnik u velikom i izabranom družtvu. „Ja vas žalim“ odgovori mu na to něki šalivdjia „al kako mudri ljudi kažu i kako valjda i vi sami znate: taj svět, žalibože, iz samih skoro budalah sastoji.“

— Glasovitog Aristotela upita jednom nětko: zašto on tako rado krasne žene gleda? „Tako može samo slěpac pitati“ odgovori mu hladnim posměhom mudrac.

— Sastadoše se jednom dva poznata žida; i mladji, da se malko prošali, upita stariega: „Kaži der mi iskreno, Jakove, da ti na dan našeg praznika Sabata punu kesu dukatah gděgod nadješ, bili je kao pobožan i pravi sin našeg plemena digo?“ „Šta me take stvari pitaš“ otrese se starii žid „ta danas i onako Sabat nije, a kese dukatah takodjer nigdě neima!“

Bibliografia.

Česka.

— Kardinál Richelieu. Historický obraz z časů francouského krále Ludvíka XIII. Sepsal G. P. R. James, Esq. Z anglického jazyka zčeštil V. F. Bambas. Svazek čtvrtý. V Praze 1852. Tisk a sklad K. Jeřabkové. Cena 6 kr., na pěknějším papiře 8 kr. stř.

— *Prorokování osudu.* Dle románu „*La bonne avanture*“ od Eugena Sue, česky vzdělal V. Filípek. Svazek třetí. V Praze 1852. Tisk a náklad K. Jeřábkové. Svazek po 6 kr., na lepším papiře po 8 kr. stř.

— *Bedlivý a čistotný hospodář*, aneb 300 nejvýbornějších a latinských prostředků proti škodlivým zvířatům od skušeného hospodaře. V Jindřichově Hradci u A. J. Landfrasa. XII. za 8 kr. stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr.; — za inyanjske s poštarinom 8 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj celogodišnjoj cèni.

Broj 14. U Četvèrtak 1. Travnja. 1852. **Tečaj I.**

Zdravica.

Od Ivana Tèrnskoga.

Podajte mi novu čašu,
S koje nitko nije pio,
Koju ti je domaćine
Slavjan majstor sagradio.
Našim vincem puni čašu,
Puni čašu srebroglasnu,
Kad se uzmem kucat s bratjom
Da udara igru jasnu:
Jasno kano božji grom,
Po široku svètu tom.

Nek nam živi slava mati!
Ne ružena, već pažena;
Ne inatna, nego složna;
Ne ponikla, već čuvena;
Ne bunovna, već slobodna!

Zdravicu vam tu nazdravljam,
I tu čašu pijem do dna!
Vapeć iz sveg glasa svog:
Da usliši mene Bog!

Sad je čaša posvetjena,
Slava čaši, domaćinu,
I njegovu vincu rujnom,
I majstoru slavjaninu!
Lèpše dike čaši neima,
Nit joj više živèt valja,
A da ti joj nitko drugi
Dèvovanja neokalja:
Zato s čašom o zid taj,
Bože za nju sreću daj!

Marina, carica.

Preveo iz franczeskoga Mih. Riesel.

(Nadalje.)

Boj se začme; biaše užasan. Mèrcvarenje biaše toli kèrvavo, da su obe strane po kèrvi hodale. Ruska vojska bi hametom potučena. Medjutim biaše se Boris smèrtju pravednika uklonio kazni svojoj. Umro je u Moskvi kao zakoniti vladar, i njegov je sin Fedor naslèdio njegovo slabo učvèrstjeno prestolje. Nu smèrt njegovoga otca proměni sudbinu njegovu, i kad se je Dimitria ruskoj vojci pokazao, isti Romanov pruži mu svoju pomoć, te ga prizna za cara. Posvuda biše pobèdonosan. Za malo vrème udje u Moskvu. Narod, ugledavši ga, klikom uzklikne, zvona po svih cèrkvah zazvone, cvètje se posù po mladomu caru, sve je uzhitjeno, sve je

Digitized by Google

puno tim veće radosti, što je Dimitria mlad, lěp, što je njegova dogodovština romantična i turobna, koja njegove prědnosti podvostručava, i njega neodoljivim čini.

Ali užas odlikovaše ovaj ulaz, koj bi samo slavje imao biti. Kričanje smèrti, kričanje zdvojenja biaše čuti usrěd radosnih pěsamah omamljenog naroda. Carica, udova Borisova, běše kèrvnikom predana, i njezin mladjahni sin Fedor zadavljen na kèrvavoj trupini svoje matere. Svakolika porodica Godunova běše iztrěbljena.

Irena, mati Dimitrieva, biaše se u Moskovski samostan povukla. Čim se pèrvi uzhit biaše slegò, sin pohiti k materi, te zaprosi od nje blagoslov. Irena ga nježno zagèrli, prizná ga za svog sina, i sutradan Dimitria běše okrunjen kao zakoniti vladar u glavnom gradu Rusie. Strahovita oluja, koja je prevèrnula kèrst na cèrkvenoj kubi, i sustavila pratnju, biaše jedan od onih zlokobnih znakovah, koji osobito u sěvernih krajevih toliku moć na duhove pokazuju. Nu pošto su ljudi viděli Dimitriu hitat se na grob svoga otca, obilne suze roniti, i zaprositi osvetu za smutnje zadnjih danah njegovih, věrovaše takovom zdvojenju, koje nemogaše biti izlično. Velike boli imaju jedan značaj, koj nevara.

Čim je, želeći u miru nositi krunu svoga otca, sěo na prěstolje, kojega su se stupnji cèrljenili njegovom mladjahnom kèrvju, hotio je, da ga děli s onom, koju je ljubio. Svečano i sjajno poslaničtvo běše odpravljeno put Sandomira, kojega predvoditelju, Atanasii Vasilievu, biaše naloženo, da izprosi Marinu od njenog otca u ime cara Rusie. Tako su se u jedan mah obistinile sanjarie ljubavi, i sanjarie slavohlepja mlade děvojke, dočim je njezin otac vidio pred sobom budućnost tasta jednoga vladara.

Prie odlazka iz Poljske svatba Marine běše obavljena u Krakovu sa svimi kraljevskimi obredi. Marina, sjajnom pratnjom okružena, běše odvedena u Firlejsku palaču, odabranu za svečanost svatbenu. Ovdě ju dočeka kralj Šišman III., koi ju zaruči, po adetu onog vrěmena, caru Dimitrii, i zatim poslanik ruski, Atanasia Vasiliev, svečano se š njome věnča u ime svoga gospodara.. Nevěsta imala je za kuma kralja poljskoga, a za kumu Konstanciu, nadvojvodkinju Austrie, zaručnicu Šišmanovu. Velik broj poljskih velikašah, samih katolikah, kao i nj. preuzvišenost Rangoni, poslanik papin, bili su pritomni kod ove svečanosti. Kardinal Maciejovski obavljao je věnčanje mlade carice, koja, neizměrno sretna, primi na čelo ujedno věnac carski i věnac uzajemne ljubavi.

Dne 13. travnja g. 1606. Marina dostiže granice svog carstva. Sad joj se počelo ono obistiniti, što joj njene sanjarie samo nepodpuno biahu predstavljale. Viděla je ljubav Dimitrie uz ponos vladara, a ono slavoljubje, koje bi imalo kašnje u grudih žene sbrisati spomen ove ljubavi, nebiaše se još na toliko razvilo u grudih děvojke, da nebi žèrtvovala izvanjske obzire života, i da nebi tražila sladki razkošni utisak iskrene i sèrčane ljubavi u svemu, što joj je moglo ovu ljubav očitovati.

Ona je viděla, da je ljubljena, da se ljubav tja do onih suhoparnih skèrbih vanjske priklonosti proteže, kojimi se ista ljubav služi kao novim srědstvom, da š njim u sèrce dira. Unišla je u Rusiu usrěd naroda prostèrvšeg se po zemlji, prizivajućeg blagoslov božji vèrhu nje; a Marina — koja biaše lěpa, koje čisti potezi primiše novu dražest po ljubavi svoga Dimitrie i njegove velike duše, koja napokon postiže svèrhu

Digitized by Google

svojih uzvišenih pomislih, i one sreće ljubavi, pred kojom svaka druga sreća problědjuje — Marina se je sjala krasotom, smješeći se blago onom narodu, koj biaše njezinim postao.

Gdjegod bi se ona pokazivala, došlo je sveštenstvo, donoseći joj kruh i sol. Dragocěne svite, kožušine, daća obitavaocah žalah Obia, koje isto zlato nije kadro naplatiti, biahu joj svaki dan u ime cara kao dar prinešene, dočim ju velelěpne saone dovezoše s hitrinom oluje u palače za nju priredjene. Ovo putovanje, koje za Marinu biaše pravo očaranje, dokončà se napokon dne 12. svibnja. Prispěvši do Moskve morala je stati, za ovèršiti još jednu žèrtvu vladarskih obredah. Tabori se podigoše, gdě bi velikaši carstva pristupili, da joj ruku cěluju, dok nebi prispio onaj čas, gdě će se okruniti. Zatim, okružena svimkolikim narodom, koj se je njenoj lěpoti divio, ona bo biaše u istinu lepa, Marina se preměsti u ženski samostan, priběžište udove carice, matère Dimitriove. Ovdě je viděla pèrvi put opet Dimitriu, koj sad već nebiaše běgunac, nesrětan, skitajuć se tamo amo, i pogibelji izvèržen, da gděgod pokraj zabitnog puta od nevolje pogine, nego lěp vlastitom svojom lěpotom, uzvišenom svim čarom vlasti i izobilja vladarstva.

Marina je ostala pri Ireni do dana svojega krunjenja. Čim jutro ovoga dana osvanù, otide ona u Kremlin, gdě od pèrvih boljarah i poslanikah svih kraljevah Europe u dvorani biaše dočekana. Sědavši na prestolje poljubi směrno po Mihailu Nagoju pruženu joj krunu Monomaha. Tada je dèržao Vasilia Šuiski u ime plemstva carstva pred Marinom govor; zatim se pratnja krene i podje u cèrkvu Uznešenja, gdě se je imao dvostruki obred, svete službe božje, i potvèrdjenja ženitbe, obaviti.

Put, kojim su išli uzvišeni mladenci, biaše cèrljenom kadifom i zlatjenim suknom postèrt. Kitice cvětja padaše pred njihove noge, dočim topovi tvèrdjave gèrmiše, zvonovi oriše, i dočim na prozorih, gèrbovnimi barjaci izkitjenih, neizměrno množtvo gledaocah, zazivajućih blagoslov neba vèrhu svojih mladih vladarah, viděti biaše. Ista priroda, u svoj krasoti svojoj u ovo vrěme godine, doprinela je mnogo k polěpšanju ove svečanosti. Vrěme biaše veoma krasno, i sunce hitaše cěle valove světlosti na zlatne kube starodavnog i glavnog grada Rusie, koje tisućovèrstnom sjajnostju sěvahu.

Došavši u cèrkvu oboje mladenci popeše se na uzvišeno u tu svèrhu město u srědini cèrkve. Car sědne na zlatno prestolje, koje mu biaše šah perzianski za ovu svečanu prigodu poslao, a Marina na prestolje od srebra. Na znak patriarha dvorjanice caričine, medju kojima biaše viděti kćeri pèrvih porodicah carstva, pristupe k njoj, i snime joj s glave věnac ženitbeni. Ona se spusti zatim pred patriarhom na koléna, koj svetim kèrstom blagoslovi ovu mladu Poljkinju, koja iz tolike daljine biaše došla tražiti krunu! U ovaj par uzdigoše se oblaci dragocěnih mirisah, vijajućih se oko starih stupovah cèrkve. Orgulje stadoše svirati pobožne svoje zvukove izpod gotičkih svodovah, i stotina čistih glasovah zapěvaše na čast mladenacah svečanu pěsan: „Na mnogaja lěta!“ Zatim oběsi patriarh Marini zlatni lanac Monomaha oko vrata, posveti ga, i pruži joj svetu pričest. I tako se je viděla Marina Mnišehova, kći vojvode Sandomirskoga, posvetjenom i okrunjenom kao vladalica velikoga carstva, prie nego li je bila supruga vladara ovoga carstva, budući da se je svečanost ženitbena tek poslě svete službe božje obavila. Pošto sve svèršeno biaše, car i carica, oboje

mladi, oboje lěpi, osobito u ovaj par, gdě su se i najsilnie želje njihovih sèrdacah izpunjivale, Dimitria i Marina izidjoše iz cèrkve, dèržeći jedno drugo za ruku, noseći krunu na glavi, i carskim plaštom oděveni. Stupivši na prag cèrkve, stadoše, i knez Mscislav razasù vèrhu njih, polag stare navade ruske, iz svete něke posude, sijaset srebernih sitnih novčićah, koje puk razgrabi, i tako ovaj dan ostà dugo vrěme u uspomeni sirotah moskovskih.

Kroz měsec danah proslavljaše se nadošastje Marine najsjajniimi svečanostmi, koje njeno zanešenje povećavahu. Ljubav, koju je Dimitria prama njoj gojio, izrazila se je osobito u takovih svečanostih, u kojih je aziatička zalihost podvostručavala preimućtva, koja zapadni ukus u ruske pustinje biaše zaveo. A ipak nebo već nebiaše tako vedro, obzor se oblaci zastiraše, a Marina, uljuljana urnebesom svečanostih, i zatravljenimi cělovi svog supruga, uspavaše isto tako, kao i on, uz pèrkos burne halabuke, koja je već dosta blizu i zlokobno počimala šumiti oko njih.

Velika je nesreća bez dvojbe, kad je onaj, koi je pozvan, da kojim narodom upravlja, ovoga u izobraženju pretekao, a neima zadosta snage, da ga svojim naměram, koje izvesti želi, podvèrgne. Dimitria bio je odveć dugo stanovnik Poljske — one slobodne zemlje, věkom slavljene, věkom zaměrane, premda gděgdě i ukorene poradi uzbučenja i uzkolebanjah političkog svog života — da nebi pojmio, koliko bi proměnah od potrěbe bilo, za da Rusi velikim narodom postanu. Petar Veliki, koi je za njim vladao, uvidio je takodjer ovu potrěbu, no nije ni on ove naměravane obnove bez rěkah kèrvi izvesti kadar bio. Ali Dimitria, popevši se na prestolje, nihajući se ne samo svojom vlastitom težinom, no još i pod brěmenom gospodara, koj hoće da vlada, a osobito, koj hoće da obnavlja, Dimitria ućuti na skoro poslědice surovosti jednoga naroda, koj njega ukoravaše osobito zato, što se je s tudjinci okružio, i što Poljaci svu milost carsku izcèrpljivahu. Dimitria, čověk nezavisna i uznosita značaja, pustio je uzde svojem nagnutju, a uslěd toga nagnutja on zaštitjivaše zemljake svoje žene, koju je obožavao, i koju je povèrh toga još i za sposobnu smatrao, podanike svoje prosvetiti. Kad ga je dakle Tatišćev javno ukorio zato, što je teletinu jeo, on mu odgovori samo s pospèrdnim posměhom.

No važnia od svih ostalih tegobah u očima Rusah, a osobito u očima onih starih boljarah, koji su tad podpor moskovskih vojvodah bili, važnia, rekoh, od svih tegobah biaše tvèrdokornost Dimitrieva u zadèržanju poljske nošnje. Urota se sklopi, nezadovoljnici idjoše od kèrčme do kèrčme po Moskvi, gdě se smrěkovica prodavaše, te ovdě stadoše besěditi o Dimitrii, i u dvojbenost stavljati istinitost onih stvarih, koje isti puk prie několiko měsecih s uzhitjenjem primio biaše. Na skoro ove nestalne urote postadoše ozbiljne, nezadovoljnici vèrstahu se okolo buntovne zastave, a sudbina mladoga cara i Marine biaše podpunoma izražena ovimi rěčmi: Smèrt i propast tudjincem!

Vasilia Ivanović Šuiski, onaj isti, koj biaše u ime ruskog plemstva pred Marinom govor dèržao, bio je onaj, koga su urotnici za svoga poglavicu odabrali. Pèrvoj se je uroti u trag ušlo. Šuiski, pred sud stavljen, běše na smèrt odsudjen, i bio bi poginuo bez Marine, koja nemogaše pomisao ovoga čověka razstavljati od slavnoga dana svojega krunjenja, i koja zaprosi i zadobì njegovo pomilovanje od Dimitrie.

Digitized by Google

Gotov već sasvimo za podpis, stane on ipak; činilo mu se je, kao da mu něka zlokobna slutnja prišapćuje, da bude pravedan, inače će glavom platiti.

„Zašto tražiš ti od mene ovo pomilovanje?“ reče Marini turobnim pogledom; „nemogu, věruj mi podpisati.“

Marina problědi i zarumeni u isti čas. Vidi cara oklevati. Približi se k njemu, baci mu ruke oko vrata, privuče ga nježno k sebi, zatim, poljubivši ga u čelo, gledaše ga svojim milim okom dotle, dok mu napokon sèrce u grudih hitrije počne kucati, sèrce koje nigda ljubit ju prestalo nije.

„Za moju ljubav!“ reče ona najposlě, „podpiši za moju ljubav!“ Stadě ju i on gledati zatravljenim očima, pritisnu ju vatreno k sèrcu, i podpisà. Bolan i žalostan! To biaše smèrtna osuda za njih obodvoje, što je podpisao!

Jedno veče (biaše 16. svibnja 1607) bilo je burno i nepogodno vrěme; větar je digao prašinu, vijajući njome po prostranih poljanah, koje su moskovske palače jednu od druge razstavljale. Kiša počimala je padati, i za izbeći nepogodu, svět razidje se kojekuda, tražeć utočisća po kućah, a osobito po kèrčmah, gdě su se Rusom toli obljubljena pitja, čaj i smrěkovica, prodavala. U najtamniem kutu jedne od ovih kèrčmah sědio je něki čověk, kojega lice, na pol šubarom sakriveno, nepokazivaše ništa do ustah, smèšeća se kadkad paklenim někim izrazom. Kadkad nehotno gibanje razkrì sjajno njegovo odělo, zlatan lanac boljarski, dragim kamenjem nakitjeni nož, no odmah, bio tko mu drago taj čověk, sgèrne opet oko sebe prostranu škuré boje kabanicu, kojom biaše oděven, i učini se opet tamnim, nepoznatim motriteljem usrěd ovoga njemu takodjer nepoznatog družtva.

Ova osoba činjaše se, kao da pozorno sluša drugog jednog čověka, koi je vatreno govorio o Rusih i Poljacih. Bilo je očevidno, da je govornik jedan izmedju onih Rusah, koji su pravi moskovski sinovi, věrni običajem svojim, i pripravni proliti svoju kèrv za svoju domovinu. Biaše kèršan čověk, golemoga stasa, i njegovi potezi čistu, nu zajedno i krěpku dušu izraživahu. Malo po malo podigoše se glasovi; Rus se ugrijà, no vidivši, da se neće moći za dugo obuzdati, djipi, izajde na ulicu, i udalji se od kèrčme, boreći se s olujom, koja je sve to većma běsnila.

„Pomoz Bog! — Zdravo Kuzmane!“ reče jedan glas pokraj njega, koj se jedva mogaše razabrati od halabuke nepogode. Rus živahno se obazre, i smotri blizu sebe čověka u kabanici, koga biaše u kèrčmi ostavio.

„Što tražite od mene, i odkud vi znate moje ime?“ upita on tog čověka.

„Vidio sam Kuzmana Minina pred dušmani Rusie. Vidio sam ga u Nižnej-Novgorodu nesrětne svoje sugradjane svojimi novci podpomagati. Vidio sam Kuzmana braniti pred starešinami svoga grada blagostanje sviuh proti svojoj vlastitoj koristi. Jeli to onaj isti čověk, koga sam malo prie vidio u bratskom občenju s našimi nasilnici?“

Kabanica nepoznanika u taj par něšto se razklopi, i Rus pri světlu uljenice, pred ikonom sv. Nikolaja goreće, spoznade znakove odlikovanja, pred kojimi je nehotice svoju glavu odkrio. Nepoznanik, metnuvši pèrst na usta, reče:

„Šut!... Jesi li još pravi sin stare Moskve?“

Kuzman podiže oči i ruke k nebu.

„Bog mi je svědok!“ povikne on.

Digitized by Google

„Netražim od tebe, da se kuneš, nego da děluješ!

„Proti kome?“

U taj čas proleti jedno jato mladićah na ukrajinskih konjih najhitriim skokom pokraj njih, kričuć i pěvajuć, i mašuć golimi svojimi sabljami. Jedan izmedju njih, projašuć pokraj Kuzmana, odnese sabljom njegovu šubaru, baci ju na zemlju, i udalji se grohotom smějuć sa svojimi drugovi. Svikolici nosili su opravu poljsku!

Kuzman digne sa zemlje svoju šubaru, otrese š nje prašinu, metne ju opet na glavu, i približi se polagano nepoznatom svom drugu. Ali mu lice biaše potamnilo, pogled mu biaše divlji, i težko je dihao. — On je nastojao utišiti se.

„No,“ reče nepoznanik, „što ti se čini od ove tvoje bratje Poljakah? Zašto se nisi lego njihovim konjim pod kopita, da im služiš za ćilim?“

Mukao, strahovit glas prodre iz grudih gradjanina Nižnej-Novgorodskoga.

„Ah!“ povikne, udarajući se obim pěsnicami u čelo, „ah Bože moj, světuj me!“

Zatim, podigav uzvišeno svoju glavu:

„Kneže Šuiski,“ reče boljaru, koi je pakostnom znatiželjnostju pratio sva njegova gibanja, „zaista ovi Poljaci zloupotrěbljuju svoj upliv na cara; no nevalja zaboraviti, da nam se je ovaj neprecěnjeni dragi kamen u Poljskoj sačuvao, ili zar nam nije Poljska ovu zadnju kapljicu dragocěne Rurikovę krvi povratila? Naš veleljubljeni car, kneže, po Poljskoj biaše spašen!“

Divji posměh biaše odgovor na ovo plemenito uzhitjenje.

„Kèrv Rurikova!“ povikne napokon boljar. „I ti dakle spadaš k neznatnom broju onih bezumnikah, koji ovu basnu věruju. Dimitria bio je smaknut, i nigdar se više nediže sa svoga groba. Ovaj nije ništa drugo, nego bezobrazan varalica. Imaš li volje k spasenju domovine doprineti?“

„Kako?“

„Čekaj, hodi amo, gledaj! Što vidiš na ovih vratih?“

„Dva cèrljena kèrsta.“

„Dobro! oni navěštjuju, većim glasom, nego li kèrst na groblju, smèrt onim koji ovdě zadnji svoj sanak borave. Vèrhu njih sunce više neće izajti. Pojdi u Nižnej-Novgorod, Kuzmane, i čini u tvome gradu ono isto, što ćemo mi ovdě u Moskvi učiniti.“

Kuzman izpèrva neodgovori ništa.

„Ako bude Dimitria varalica,“ reče najposlě, „to on mora umrěti. No ako on to nebude?“ i iz očiuh poštenog ovoga domoljuba, koje su pune izraza bile, mogao je slavohlepni boljar čitati, da bi njegova moskovska mišica zaista kadra bila kazniti krivca, no da nedužnu žèrtvu nigdar udariti neće.

„Imam srědstvo u rukuh, osvědočit se o tome,“ reče dalje, „i onda, koje mu drago bilo moje osvědočenje, ja ću učiniti moju dužnost.“

I odkrivši se sa strahopočitanjem, no bez podlosti pred knezom Vasiliom Šuiskim, odè mahom.

Vasilia s neopisivim izrazom lica svoga gledaše za njime.

„E dobro! idi posavětuj se s tvojim Požarskim. Posavětujte se, a mi ćemo raditi. Vi ćete nam kazati, kada sve svèršeno bude, jesmo li dobro ili zlo uradili.“

Sutradan u zoru zvonenje na larmu i vika neizměrnoga množtva puka smèrtju

Digitized by Google

grozećeg se, probudi stanovnike Kremlina. Sve spavaše u ovoj staroj stolnoj tvèrdjavi carskoj, gdè sladki sanak za nèkoliko satih ples i cèo život razkoših i svečanostih izmènio biaše. Romanov, zapovèdnik tělesne traže carske, začù vikati: Vatra! On izleti na dvor, i susrètne Tatišćeva na čelu jedne čete omamljene bèsnoćom, i hlepeće za kèrvju. Romanov biaše mu jednoč život spasio. No koli je slaba pamet, kada duh stranakah probudjuje najužasnie strasti čovèka! Romanov nastavi svoj korak pred Tatišćeva na pol samo oděven, i primiv od njega dva udarca s handžarom, padè sav kèrvju obliven u prednjoj sobi carskoj, kričući:

„Izdaja! Spasi se Dimitrio Ivanoviću! Izdaja!“

I on izdahnu!

Dimitria pograbi svoje oružje, te, obkružen od nèkoliko vèrnih svojih stražarah, pokušà za nèkoje vrème odoléti navali puka. Ali hèrpa buntovnikah rastjaše svakim trenutkom. Sve, štogod je okolo cara bilo, biaše već palo, i on sam najposlè, tanetom pogodjen, sruši se na tle. Ljudstvo nasèrnu na njega, da ga sasvim smakne, no on, podignuv se malko jednom rukom, baci još jednoč svoj pogled na njih kao vladar.

„Jadnici!“ povikne, „tko će se usudit udariti svog cara? — Ja sam Dimitria sin Ivanov!“

Ubojice stupiše dèrhtjuć nazad. Biaše možda spašen; ali u taj čas Šuiski, po koga su bili poslali, dotèrčà, i videć njihovu neodvažnost, ovako ih stade bodriti:

„Priatelji, i ja sam nèšto sumnjao, te, otišav sám glavom u samostan, molio sam caricu, na kolènih pred njom klečeć, suze roneć i bogom je živim zaklinjuć, da mi istinu očituje, a ona mi jecajuć i plačuć objavi, da je ona sama prevaru podupirala. Ovaj čovèk nije njezin sin, on je laža!“

Kukavni Dimitria pade tad pod tisućom udaracah, koji mu grudi probiše. A ovo ljudstvo, hlepeće za kèrvju, koju već prolilo biaše, pohiti sad, kričuć i smèrtju se grozeć u sobu Marine. Mlad jedan plemić, koga ime zaslužuje, da ga povèstnica spominje, Omolski, obrani za koj čas vrata na sobi caričinoj proti bèsnomu ljudstvu, koje je samo prèko mèrtve njegove trupine uči moglo.

Marina, na pol oděvena, blèda, dèrhtjuća, ipak podje ovim kèrvnikom u susrèt. Pokušà govoriti ovim pomamljenikom; jerbo premda je strahovito smutjena, ipak još nezna sve, što je izgubila. Ona ima još ufanja. No užasno urlikanje ovog razjarenog čopora biaše sav odgovor. Puška puče, i tane pogodi jednu dèvojku, koja biaše pred svoju caricu stala. Ovo je bila jedna mlada židovka, koju Marina — lišivši ju ženitbe nepovoljne, a posle udavši ju za nèkoga poljskoga plemića, imenom Hmielnicki — srètnom učinì. Na skoro slaba ograda Marinih ženah pade, i ljudstvo kèrvave svoje ruke na nju već biaše diglo, kada evo boljari stupe na pozorište mèrcvarenja, i pograbe svoju žèrtvu, kojoj su naměnili mučeničtvo čemernije od smèrti. Rèkom je tekla kèrv u ovaj strahoviti dan u Moskvi. Surova sila osvetila se je sa svom domišljatostju mèržnje. Svikolici Poljaci bili su potučeni. Vojvoda Mnišeh, i porodica Višnjovieckoga, koji su sámi bili na oprezu, branili su se s tolikom odvažnostju, da su se Rusi najposlè morali š njimi pogadjati. I tako ostade Marini barem otac, na kojega je grudih mogla oplakati izgubljenog svog ljubljenog supruga, i izgubljenu krunu.

(Konac slèdi).

Digitized by Google

Kratko krasoslovje. *)

Od profes. Iv. Macuna.

Kad Bogovi nĕgda ostaviše
Ovu zemlju, gdĕ im stanja nije,
Ostadoše vile i umĕtnici,
Da na starieh svetieh žĕrtvenicih
Njiove slave plamen neugasne.
Ostroš. Utĕšenović.

§. 1. Umĕtnost. Krasoslovje.

Čověku usadjena je ljubav k lĕpomu i krasnomu. Malo dĕte u kolĕvci već pruža ručice za cĕrvenim, što mu se kaže; a čověčanstva věkovito dĕtinstvo u srĕdini Afrike kaže nam isto, kada cĕrnac za gmizu daje zlato i druge dragocĕnosti. Što se više popne čověk u izobraženosti, tim mu se plemenitie razvija ova sposobnost. Već dečaku dosadjuje ono, što mu se dopadalo prie; izabire si gdĕšta, što ima veće cĕne glede na lĕpotu. A muž opet traži nĕkadašnje proměniti, i nadoměstiti predměti veće jošte lĕpote, veće jošte krasote. — „Ovo nukanje“ kao što Ostrožinski u mislih, o krasnih umĕtnostih kaže, „prirodjeno je teženje duha za světom nĕkim krasniim od našega, i tko jedanput oko podigne iz praha zaslĕpljivajućega svakdanjosti, sve više i više pripoznava, da su nĕka dobra izobraženog duha najbolje kadra stalno srĕtnimi nas učiniti.“ Jao i pomagaj onomu, kojemu taj nagon nije dan, jer mu življenje biva jednostrano, prazno, zemaljsko, živinsko. —

A šta je krasno, šta li umĕtnost?

Mnogi bĕlili su si već glave pitajući: što je krasno? — Sud ili razum u strožiem smislu kaže nam, što je pravo, što istinito; savĕst nam sbori, što je ćudoredno, a ćutjenstvo nam prišaptjiva, što je krasno. — Pa zar je to već dovoljno? Jest. — Ćutjenstvo bo nedaje se razcĕpiti na svoje čestice, dakle nemože se krasno dokučiti po umu; i isto zato sva je prilika, te nećemo nikada ni imati točnog opredĕljenja ili definicie predmĕtne (objektivne) o tome, što je krasno. Ćutjenstvo kazat će ti samo n. p. ovo je krasno, a ono ružno; izobražavaj ovu duševnu moć, pitaj (hrani) duh svoj smatrajući predmete, koje većina izobraženiih krasnimi naziva, i ako ti je podĕlila narav ćutjenstvo, a ti ćeš biti vĕrstan razabirati stvari krasne od nekrasnih. Iz ovoga istog uzroka kaže se dobro nĕkojim načinom, da nije moguće, naučiti se umĕtnosti. Umĕtnost bo u sobstvenom ili subjektivnom smislu jest sposobnost, kojom ono, što je krasno, iznalazimo i predstavljamo, da ga vidimo u pravoj uznešenoj slici, ili čujemo u božanskoj svojoj naravi. Komu taj dar nije podarila priroda, neće si ga nikada prisvojiti trudom.

Tim pako nećemo da kažemo, da se nemogu opredĕlit nikoja nastavljajuća učenike i ljubitelje umĕtnosti u tom poslu znanstvena razpravljanja: Ista pravila čine estetiku, ili naški krasoslovje.

§. 2 Naměra i razredjenje umĕtnosti.

Umĕtnost ima po prirodi taj zadatak, da nas podiže iz trulog praha svagdanjih zemaljskih poslovah. Ona skapča zemaljsko ili tĕlesno naše žitje sa višjim onim ili nebesnim življenjem. Druge naměre, kao n. p. naučavanje, ćudorednost, itd.

*) Slĕdeći sastavak složen bi za „Cvĕtje pĕsničtva ilirskoga;“ budući pako, da se ovo neće štampati, evo ga ovdĕ. Ovo tumači dosta, zašto je u njem govor samo o pĕsničtvu.

neima joj. Slušajući pěvača starca gdě pěva o Kosovom polju, zaboravljaš težke brige, koje ti sèrce pritiskivaju; ili kad čuješ pěvačice, kako im se slivaju pěsme sa dviuh planinah u prekrasan dvopěv; što ti je jadove, sreću ti trujuće, istim mahom protěralo iz duše? —

Odělo, u koje umětnik oblači onu krasnu ideu, što mu sèrce napunjiva, različite je struke; isto tako različita su srědstva, kojim priobćiva umětnik umotvor svoj. A ova jesu takova, da ih ili opažamo vidom ili sluhom ili obično obima ujedno. Imamo dakle slědećih štrukah umětnosti:

I. Slikotvorne ili one, koje kakovom mu drago gradjom ili bojom sliku za naše oko stvaraju; a to: 1) naimarstvo, gradivom stvarajući zgrade. 2) Kipotvorstvo, kamenom ili medom proizvodeći kipove. 3) Slikotvorstvo, bojom izobražavajući slike razne vèrsti.

II. Glasotvorne, koje nam se javljaju srědstvom glasa; ove jesu: 4) Glasničtvo ili gudba, 5) govorničtvo, i 6) pěsničtvo, ili poezija.

III. Dielotvorne, koje po živih dělujućih osobah predstavljaju dělo umětničko, bilo to za vid, ili sluh, ili za oboje zajedno. 7) Igre teatralne ili drame, plesanje, mimika, i ovim slične umětnosti.

Mimoidući ostale vèrsti, valja da promotrimo něšto bolje poeziju ili pěsničtvo, nas u sadašnjem našem stanju najviše tičuće se.

§. 3. Pěsničtvo u obće.

Poezija u širjem smislu jest ono isto, što umětnost; svaki umětnik valja dakle da ima poeziju. U strožiem pako smislu poezija jest sposobnost, krasno ili idealno predstavljati uzvišenim, živonosnim govorom, i budući da je ovaj govor ovako umětno ustrojen, da bi se barem mogo pěvati, poezija u tom smislu naziva se takodjer pěsničtvo.

Poezija ili pěsničtvo jest dakle govor nadahnutog sèrca, predstavljajući nam slike nadčověčanske, božanstvene, za kojimi uvěk těži jadno sèrce čověčje. Poezija jest ona moć, koja nam bez ikoje druge naměre uma kaže uzor čověčanstva, a gledajućim taj uzor pojavlja se isti tvoritelj krasote, tvoritelj ovog světa, koj se hladnomu sudu ili razumu čověčjemu nikada nejavlja u onakoj uzvišenoj slici. Poezija sva u nas budi ćutjenja silno prodirući iz sèrca do sèrca. Ovo a ništa drugo znači ona pričica o Orfeju, da je pěvanjem svojim divje zvěri krotio t. j. sirove i bezbožne ljude ublaživao, izobražavao i rukovodio.

Nu buduć da slušatelj i čitatelj nije izvora nadzemaljskoga, božanstvenoga, a to valja, da umětnik, dakle i pěsnik predmete za umotvorinu svoju uzima od stvarih zemaljskih i čověku dostižnih, a to od takovih, za koje mu se čini, da su vrědne i dostojně uresa, i najpriličnie, da razveseljivajući ganu i uzhite sèrce čověčansko. A takove predmete valja, da oblači u kakovu čarobno-krasnu oděću. Ujedno trěba, da ih na tolik višak postavlja, te nam se čine oriaškimi ili izvèrstnimi bez ikakve mane tvorbami. „Slušajući bo ili čitajući pravo dělo pěsničko, čini nam se, kao da smo sitna děca u někem krasniem světu, koja oriaške i plemenite slike toga světa gledaju.“

Gori bi već rečeno, da se čověk nemože naučiti, kako da bude umětnikom. To su već priznali stari Gèrci i Rimljani; poeta nascitur, što neznači drugo, nego što gori rekosmo. I šta ovdě kazasmo o pěsnicih kao pojedinih osobah, to isto va-

Digitized by Google

lja i o čelovitih narodih. U narodu našem vlada očevidno neki divni duh pěsnički, koj se u malo kojeg naroda nalazi. Promotrimo samo polje narodnih pěsamah slavjanskih, pak ćemo u Čehah, Poljakah, a osobito u nas Jugoslavjanah vidět onu silu voća najkrasniega, kojim se težko može dičiti i ponositi ikoj ini narod světa.

Iz onog gori navedenog pravila slědi i ovo drugo, da nije ni svaki čověk kadar uživati proizvodah u obće umětnih a posebice poetičnih. Tko nije po prirodi obdaren někim osobitim ćutjenstvom, nije ni vèrstan suditi o krasnom, što imaju umětnosti. —

§. 4. Jezik poetični.

Velika, dà veličanstvena je svèrha, koju ima dokučiti pěsničtvo; t. j. skapčati ima bitnost čověčanstva sa slučajnim ili idealno, věkovito sa stvarnim, realnim. Mučna do duše posla! Jezik bo svagdanji nezabavlja se mnogo s predmeti idealnimi; u jeziku dakle običnom nije moguće pěsniku izraziti ona divna ćutjenja, kojimi diše. A svaka misao trěba da ima vlastitu svoju oděću, u kojoj nam se može najaviti. Valja dakle da si sam stvara jezik, nov i svèrhi svojoj shodnii, jezik poetični.

Pravom pěsniku to i nehotice za rukom polazi; kada bo mu se užeže razmniva (fantazia) divnimi onimi uzori, te on prinudjen bude da priobći te divote, jednom rěčju, kada je u stanju nadahnutja, nanižu mu se one same, i poznato je, da to u někojih pesnicih biva toli bèrzo, da neima ni kad bilježiti ih; dakako da je i oděća u ovih divotah t. j. jezik od svagdanjeg posve različan; ove osobitosti jezika poetičnoga čine ukupnò poetiku. —

Nije moguće u malo rěčih sve ili barem glavnije ove osobitosti razložiti štogod prostranie. Evo samo několiko rěčih o tome.

Osobitosti, ove tiču se 1. ili slikah i mislih, 2. ili rěčih, 3. ili izvanjske spodobe pěsmotvora.

1. Za dokučiti onu veliku svèrhu i za priobćiti visoku svoju misao upotrěbljava pěsnik: a) oriaške izraze, samo da može slušatelj ili čitatelj iz oriaškę oděće suditi na oriašku ideu. Ovamo spadaju takodjer primèri poetični, koji služe posebno za razjasniti i razsvětliti ideu.

b) Zaziv ili obratjenje na inog (Apostrophe), c) Uzklik, d) spojenje oprěkah (contrarium), e) Postupno uzdizanje od nižje do višje idee, f) pitanje.

2. Pěsnik predstavljajući živahnie svoj uzor, ima takodjer osobitosti u pojedinih rěčih, što se naziva figura besědna. To tim biva, da ili izpušta veznike, ili da ih množinu nakuplja; isto tako navodeći mnogo epitetah; ili ponavljajući jedne i iste rěči. —

Priměrah za 1. i 2. ima puno u naših pěsmotvorih.

3. Pěsnični umotvori poznaju se već po izvanjskoj spodobi; ovamo spada a) pěsnični slog ili stih, b) srok ili rima. —

§. 5. Pěsnični stih; srok.

Rěči u svakom jeziku izgovaraju se jedna prema drugoj podulje ili pokratje. Isto tako i svaka slovka (syllaba) jedne iz više slovkah sastavljene rěči.

Pri toj dužini i kratkoći valja da se gleda na udarenje ili naglasak (Accent), i na kolikoću ili težu (Quantitas).

Svaka nesastavljena rěč, ma i koliko imala slovkah, ima u obće naglasak

Digitized by Google

samo jedan, t. j. slovku samo jednu, koja se medju svimi ostalimi izgovara glasom višim i, rekao bi, oštriim. Ovo udarenje sveza je cělovite rěči. A kolikoća ili teža kaže se u duljem ili kraćjem izgovaranju jedne slovke prama drugoj.

Naglasak i teža nisu dakle jedna ista stvar; naglasak bo može biti i na poteženoj i na nepoteženoj slovki.

U svakom jeziku ima udarenje ili naglasak; a teže neima u svakome. Stari Gèrci i Rimljani imali su obadva; Talijani, Francezi, Englezi, Poljaci, Rusi, Slovenci i t. d. neimaju teže, nego samo naglasak. Naš jezik ima i jedno i drugo; šteta, što predmet taj nije još na potanko razsvětljen; jer ono, što je pisao o tome Milovan (Луке Милована опит наставьења, к сербской сличнорѣчности и слогомѣрју. На свѣтло дао Вук Стеф. у Бечу 1833) i Subotić (у лѣтопису 1845 свезак II.) to dosada nije nimalo razsvětlilo stvar ovu.*) O tome pako možemo uvěriti se već sada, da i u našem jezìku ima velika ta vrědnost, te da bi se u pěsničtvu mogla upotrěbiti teža, o čemu svědoči i Šafařik u svojoj dogodovštini slavjanskoga jezika i literature str. 39. Tu on piše ovako: „Medju lěposti jezika slavjanskoga spada i njegova posve opredělјena od logičnoga udarenja besědah neodvisna kolikoća slovkah, odkuda proizticе, da je vèrlo prikladan k pěvanju operah, kao i za měrila staroklasična.“

Na to da bi naši pěsnici obzir uzimali, da se prekrasnom našem jeziku, koj bi mogao u stihotvorstvu najsličnii biti starogèrčkom, i ova još lěpota dodaje, i da jednoč prestane golemo brojenje slovkah, što nam je doněla bližina Italie.**)

Ostrožinski kaže u mislih o krasnih umětnostih: „U našem jeziku se ravna duljina i kratkoća slovkah po duljini i kratkoći prirodnoj (to je po teži), ali pružljivost (elasticität) i mehkoća našeg jezika čini, da se obadvě sisteme (koje?) upotrěbiti mogu; pa će svatko, komu inače nije više ležeće na prozodii nego li na pěsničtvu pripoznati, da je to prevelika prednost našeg jezika, i da bi to dětinski pedantizam bio, kad bi se krila pěsničkog uzhitjenja u to ime uzkratiti htěla.“ — Ali jednog pravila valja da se dèrži pěsnik; to bo, što Ostrožinski ovdě kaže, vodi upravo tamo, gdě smo sada, t. j. na golemo brojenje slovkah. Kruna visoko visi, al je tim světlia.

Najobičnie stopice jesu: a) trohejska — ∪ n. p. Slava. b) jambijska ∪ — n. p. u glas; c) daktilska: — ∪ ∪ n. p. Sèrbija; d) špondejska — — n. p. praděd; e) pirhihiska ∪ ∪ n. p. ta pesmica f) tribrahiska — ∪ ∪ — n. p. Ljubìću moj!

Iz ovih dakle stopicah slaže se pěsnički slog ili stih; a značaj njihov ili znamenovanje unutèrnje različito je; trohej ima něšto turovnoga, polaganoga, ljubkoga; jamb něšto běgućega, vatrenoga, i daktil kreta se veseo, i u slogu poetičnom zvuči svečano. — ***)

---

*) G. Daničić pèrvi jest za slavnim Vukom Stefanovićem, koi je u svojoj knjizi o formah jezika sèrbskoga na naglasak jugoslavenski strožju pozornost obratio; budućnost i svestrano razmatranje važne te stvari razjasnit će, da li u našem jeziku ima četiri naglaska, i da li nisu možda ovdě naglasak i teža smatrane za jednu i istu stvar.

**) Istina, da ima izvèrstniih někojih pěsnikah gledajućih uz odmor i na někakvo blagoglasje jezika; nego je to stalno, da ni ovi ni ostali negledaju niti na težu niti na naglasak. U ostalom su to stvari, koje su kod nas podpuno nepoznate; dosada se je malo tko brinuo za to; osobito bi pako potrěbito bilo, da se koj izvèrstan pěsnik lati posla, da strogo prosudi prozodiju narodnih naših pěsamah.

***) U strogom smislu nemože se o stopicah govoriti u pěsmotvorih, gdě se nepazi niti na težu, niti na naglasak, na koj se n. p. gleda u pěsničtvu jugoslavenskom.

Digitized by Google

Sve vèrsti stihovah mogu se opet razděliti: 1) u slobodne ili proste, 2) u nabrane.

1. Slobodni jesu: a) po tri četiri, pet šest i t. d. stopicah trohejskih n. p. — ∪ | — ∪ | — ∪ | ; ili — ∪ | — ∪ | — ∪ | — ∪ | it. d.

b) Ovoliko jambijskih, s jednom suvišnom kratkom n. p. ∪ — | ∪ — | ∪ — | ∪ ; ili ∪ — | ∪ — | ∪ — | ∪ — | ∪ i t. d.

c) daktilske i spondejske ili trohejske tako uměšane, da je peta uvěk samo daktil, a šesta spondej ili trohej; i buduć da je u stihu ovako uvěk samo šest stopicah, kaže mu se šestoměr. d) Dvě stopice daktilske ili trohejske, zatim jedna dugačka slovka samostalna; zatim dvě daktilske, i na koncu jedna slovka dugačka ili kratka. Ime mu je petoměr, jerbo ove dvě suvišne slovke čine jednu stopicu.

2. Nabrani slog, kada se pojedini ovakovi stihovi ili slogi pěsnički slože u kiticu, ili strofu; od ovih ima različitost velika.

Slobodni upotrěbljavaju se kod nas ponajviše u junačkih pěsmah, i u dělotvornih; nabrani u pěvateljnih (liričnih) pěsmotvorih. —

Al netrěba misliti, da ima pěsnik ovih pravilah bez iznimke dèržati se; a osobito, kad se upotrěbljava slobodni slog u dugačkom kakvom pěsmotvoru kao n. p. u junačkoj pěsmi; ovo bo proizvodilo bi nepodnosljivu jednozvučnost. Iz tog uzroka već su stari Gèrci i Rimljani daktile i spondeje, zatim tribrahe i spondeje měšali.

Spojenje samoglasnikah — ono što Elisio i Synicesis — naziva se ovakovo izgovaranje dviuh samoglasnikah u srědini jedne rěči ili na koncu jedne i na početku slědeće rěči, da se čuje kao da je dvoglasnik. Ovo se nalazi možebiti prečesto u ilirskih někih pěsnicih, n. p. u Gunduliću:

„Ah besiedom rieč smetena
Nemože izrět, što bi htěla.
Suze Plač III. 89.

U obće može se kazati, da se u narodnih naših pěsmah rědko kad nalazi, nego se samoglasnici većinom podpuno pěvati moraju. —

Spomenuti ima se još odmor (caesura), i srok ili rima.

Odmora imamo dve vèrsti: logični i pěsnični; logični je tamo, gdě se odmori jedna misao; a pěsnički stavi se tamo, kamo ga stavi pěsnik po unutèrnjem někom zakonu, koj se mènja po duhu i mislih pěsnika, koj dakle nedaje se opredělìti u pravila. U narodnih naših pěsmah junačkih odmor je medju drugom i tretjom stopicom; u ženskih nestoji u svih na jednakom městu; u Osmanu pako — što nam kažu Hektorović, Baraković i ostali stari dalmatinski pěsnici — čine po dva stiha baš jedan sam, medju kojima nalazi se odmor.

Srok u staroklasičnom pěsničtvu nepoznat upotrěbljava se malo da ne od svih pěsnikah današnjih; da srok pěsmotvoru něku dava nukajuću krasotu i ljubkost, niti sam Ostrožinski tajiti nemože, koj u svojoj „Poputnici starcu sroku“ ovako pripěva:

Od otale starče vukodlače!
Tvoje slave Slavjanu netrěba,
Nos' je, nosi kuda tebi drago.

Starim našim dalmatinskim pěsnikom veoma je omilio, a uz to vidi se takodjer, da se gděkad sila čini jeziku zarad sroka. Sadašnji pěsnici propuštaju ga gdègdě. —

Digitized by Google

§. 6. Vèrsti pèsničtva.

Po gledištu smatranja može se cèlovito pèsničtvo razredjivati u različite vèrsti.

Ako gledaš na pèsnika ili pèvača, kojega ti je umotvor ganuo sèrce, može biti ovaj ili čovèk bez višje izobraženosti, nedokučivši još razliku medju onim, što je bitno, istinito, a što nebitno, slučajno u predmetih ovoga svèta, dakle čovèk iz prostoga naroda; ili biti može čovèk više već izobražen u različitih čovèčanstva znanostih, dakle pèsničtvo: 1. Narodno, 2. Naučno. Ovo razdèljenje osobito kod Slavjanah veliku ima važnost, jerbo ima, kao što je već gori rečeno u nas toli najkrasniega voća u vèrtu narodnoga pèsničtva, da mu možda na svètu neima para.

Gledaš li, kako pèsnik svoje uzore priobćiva, dobit ćeš razredjivanje u pèsničtvo 1. unutèrnje, (subjektivno, po Šileru sentimentalno ili očutljivo), 2. izvanjsko (objektivno, po Šileru naivno). Pèsnik bo može u umotvorih svojih zabavljati se više unutèrnjim ćutjenjem svojim; a i predstavljajući nam gdèkoj predmet izvan sebe, ništarmanje toli napoji se duhom ćutjenstva, da nam ga predstavlja očutljivo, kao da je ovaj predmet s njime jedno isto bitje. Ova poezia nije dakle ino, nego priobćenje, rekao bi, mnènja pèsnikova o gdèkojem predmetu.

A pèsnik može udariti i drugim putem, i smatrati predmet odabran za pèvanje samo kao izvan sebe ležeći i ovako narisati nam ga objektivno, predmetno i u istinitom stanju.

Pèsmotvori starih Gèrkah i Rimljanah malo da nisu svi izvanjski ili objektivni; novi imadu ih preveć unutèrnjih. Gundulić i malo da ne svi dalmatinski pèsnici jesu više subjektivni, Kačić, Mušicki i tako nazvane sèrbske narodne pèsme u obće su objektivne. Netrèba, mislim, rèči tratiti dokazivanjem, da stoji objektivna više u vrèdnosti od unutèrnje. Jerbo tèkom vèkovah mènjaju se mnènja o istom predmetu, dočim stoji predmet neproměnjen. — Unutèrnje pèsničtvo izvèrže se lahko u snivanje, a izvanjsko u bezćutnost; a težko bit će danas pèsniku samo objektivnim biti.

S tim razredjivanjem sudara se stranom razlika poezie stare ili klasične od romantične; nego ova razlika neosniva se na unutarnju bitnost pèsničtva, već proizlièe iz tèka vèkovah i iz višjeg naše dobe izobraženja. Granica medju njima jest okolo početka kèrstjanstva. Sastoji pak ova razlika *a*) u vèrozakonitih i ostalih iz ovih proizlièućih mnènjah. Kod starodavnih narodah u obće nije bilo ono duboko uvèrenje, da će nam slèditi po ovòm življenju jošte drugo; što se nalazi kod nas u najprostiem čovèku; starodavni narodi stavili su dakle cilj ili svèrhu čovèka u ovo sadašnje življenje, a noviim ide pogled svuda iz ovoga u drugi svèt. Od tuda čarobna i nebesna ćutjenja ljubavi baveće se često više sa budućim nego li s ovim svètom. — *b*) U gèrdnom stanju robstva kod stariih od jedne, i slobode sviuh kod noviih od druge strane. *c*) U različitom stanju ženah u starih i noviih. *d*) Iz same višje izobraženosti današnje.

Ako pako gledaš na predmet, kojega prestavlja pèsnik, eto ti može 1. izraziti ikakvo unutèrnje ćutjenje svoje i budući da su ovakovi pèsmotvori ili naměnjeni za pèvanje, ili barem mogu se vèrlo lahko pèvati, možemo nazivat ih pèvnimi; Gèrci pèvaše ih uz liru, i od tuda dato im je ime: pèsme lirične. 2. Pèsnik može nèšto prošastoga pripovèdati, kao da je pri tom slučaju nazočan bio, te da nam pripovèda, kako se je to dogodilo. Od tuda tim pèsmotvorom ime pripovèdajućih, Gèrci

Digitized by Google

kazivali su im *πολῆδις ἐπική* po besědi *ἔπος* pripověst; od tuda nazivaju novii narodi ovu vèrst pěsničtva takodjer epičnu. 3. Pěsnik može umotvor tako urediti, da nam se osobe dělateljno same od sebe predstavljaju, a pěsnik kao da je sasvim sakriven; zato njim ime pěsmotvorah dělotvornih. Gèrci nazivahu ih *δρᾶμα* dělo, po rěči *δράω* dělati, raditi, odtuda njim ime pěsmotvorah dramatičnih. — 4. Često ove vèrsti u onom istom pěsmotvoru nisu strogo omedjašene, već su poměšane, da se u malenoj pěsmici dvě ili sve tri sroče. Za ovakove pěsme valja, da se napravi još jedna vèrst, i ova naziva se „Směs" na koj razdio spadaju i oni pěsmotvori, koji nisu čista i sama poezia, nego u kojih ima osim ćutjenstva takodjer kao svèrhu gděkakvo podučavanje razuma.

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice ilirske.

Brez zdravlja neima bogatstva.
Budala kad šuti, dèrže ga da je pametan.
Budali neima zahvala.
Budali, ženi i děci, kadia je za plotom.
Bunar ukraj rěke kopati.
Bostandžii krastavice prodavati.
Bosna vuka za malo věka.
Bogat siromaku nevěruje.
Bogatstvo je mati siromaštva.
Bog daje težaku, a ne ležaku.

Odgonetka.

Zagonetke u 11. br. Nevena bivše.

Od S. Novotnoga.

Ptica mala, iz popreta
Kâ se diže i uzleta,
Kâ se tèrgne iz zatvora,
Te put jednom prosěć mora;
To je *uzdah* ljudskog sèrca, —
Kad se razni vaj nakèrca:
Glas je ptice — buk plamena,
Oko — sréća pomišljena;
Na krilih — na željah vrući'
Pèrši nada, kôm se sluči
Sreća, ili běde vele.
Perje — tuga il veselje,
Kao što 'e razno ovo dvoje,
Ima različite boje:
Cèrno 'e — posve u žalosti,
A šareno — u radosti.
Uzdah prem je izdajica,
Kadkad tajno što izrica;
Ipak olahkoti grudi
Novu snagu sèrcu nudi.

Zagonetka.

V.

Od Ivana Tèrnskoga.

Do dva druga, dva starca vèršnjaka
Ni stvorena, niti su rodjena.
Jedan běži, drugi mirno sědi,
A od věka zajedno su svuda.
Svakom stvoru kumuju vam druzi,
Svakom opet pěvaju opělo,
Neima čoeka, da ih se razpača,
Da pomisli, da njih dvoga nema.

Digitized by Google

Slavjanske věsti.

— U najnovie vrěme izišo je na světlo pèrvi svezak: *arkeologičkih listovah* od českog muzejnog arkeologičkog odbora. Cěna tog svezka, koj vèrlo zanimive članke sadèržaje, neznatna je, najme 40 kr. sr.

— Česko-slovanska „*Vesna*“ izbrojila je nedavno sve slavjanske časopise, što u carevini austrijskoj izlaze. Ima ih ukupno 48, izmedju kojih su 21 česko-slavenski, zatim ima 18 jugoslavenskih, 7 poljskih i rusinskih. Po sadèržaju imade 12 političkih, 7 cèrkvenih, 7 beletrističnih, 16 znanstvenih, 7 prostonarodnih 5 poljodělsko-obèrtnih, 4 pedagogičnih, i 1 pravoslovni.

— Češki spisatelj Dr. Kodym dogotovio je koristno svoje dělo pod imenom: „*Zdravověda, čili: nejlepši způsob, jakbi člowek svého života ve zdraví a vesele užil a dlouhého věku dosáhnouti mohl.*“ Mi smo osvědočeni, da će ovo dělo isto tako kao i ostali proizvodi Kodymovi u slavjanskom književnom světu u obće, u češkom pako napose cěnjeno biti.

— Čisti dobitak čeških pěsamah Tichovih, koje se u tiskarni Jeřábkovoj već tiskaju, opreděljen je narodnom českom kazalištu.

— Slavno poznati ruski spisatelj *Mikula Vasiljević Gogol*, kojega veoma zanimive pověsti kao n. p. „Tarras-Bulbu, Revizora, Mèrtvih duše“ preveli su ne samo slavjanski no i tudji spisatelji, — taj dakle Gogol umro je dne 5. Ožuj. t. g. u Moskvi u 44 god. života svog. Pokoj pepelu, a slavnom imenu njegovom: *Věčnaja pamjat!*

— Jedna od najstariih cèrkvah kèršćanstva — piše „Invalid ruski“ — jest manastir Manglis na Kaukazu. Taj manastir sagradio je još Konštantin veliki g. 324 poslè narodjenja Isusova.

— Ovih danah dobismo u ruke pèrva dva svezka u br. 8 našeg lista jur oglašenih „*Pupoljakah*“ od Bogoboja Atanackovića, u kojima se nalazi roman pod naslovom: „*Dva idola.*“ Buduć da je spisatelj tako glede zanimivosti predmeta kao i glede dobra i izgladjena narodna jezika podpunoma zadaći svojoj odgovorio, zato nam se neda na ino, nego svim našim čitateljima zanimivo to dělo bez svakog pretěrivanja sèrdačno preporučiti. Cěo roman „*Dva idola*“ može se dobiti po 1 fr. 20 kr. sr. kod P. J. Stojanovića u Novom Sadu i kod P. G. Dimitrije Popovića paroka u Somboru. Na treći svezak „*Pupoljakah*“ prima se do poslèdnjeg Svibnja t. g. predplata po 30 kr. sr. Tkogod za treći svezak predplatiti hoće, neka pošalje novce do poslèdnjeg Svibnja u Novi Sad sámom g. spisatelju.

— G. Dimitria P. Tirol profesor sèrbskog jezika i literature, k tomu městni školski ravnatelj u Temišvaru, izdao je knjižicu *o pravopisu sèrbskog jezika.* Pročitavši ovu brošuru, moramo iskreno izpovèditi, da je spisatelj dobro proučio naš jezik i da bi za književnu slogu jako dobro bilo, kad bi sèrbski a i naši spisatelji u mnogima razloge g. Tirola dostojno uvažili i po njima se vladali. Preporučamo indi knjižicu ovu književnikom našim. Tako glede ove knjižice kao i glede gore napomenutih Pupoljakah g. B. Atanackovića nalaze se ostala u bibliografii današnjeg lista napomenuta.

Različite věsti.

— Gutzkova vesela igra „*Der Königslieutenant*“ izišla je nedavno izpod tiska.

— Madjarska dramatična literatura umnožena je opet novim zaista zanimivim plodom, i to je vesela igra „Falu öre“ seoski stražar. Predmet je uzet iz narodnog života Sikulacah.

— Ernst Raupach, jedan izmedju najznamenitiih i najplodniih němačkih dramaturgah, umro je dne 18. Ožujka u Bèrlinu. Najbolje poznata njegova dèla jesu slèdeća: „*Die Fürsten Chavanski.*“ „*Erdennacht*“ „*Die Gefesselten*“ „*Müller und sein Kind*“ „*Der Brandstifter*“ „*Die Königinnen*“ „*Die Tochter der Luft*“ „*Rafaela*“ „*Die Schule des Lebens*“ „*Die Freunde*“ „*Der Liebe Zauberkreis*“ drame; zatim „*Vor hundert Jahren*“ „*Kritik und Antikritik*“ „*Schelle im Monde*“ „*Das Sonett*“ „*Denk an Caesar*“ vesele igre; izim toga tragički cyklus iz dogodovštine cesarah iz kuće Hohenštaufen, s kojima je naměravao slèditi primèr Shakespeara i njegovih dramah iz bojevah bèle i cèrvene ruže. Znameniti dramatični komadi iz tog cykla jesu: „*Manfred*“ „*König Enzio*“ i „*Konradin.*“ — Poslèdnje njegovo drama-

tičko dělo je *„Saat und Erndte.“* Izdao je takodjer dva svezka veoma dobrih novelah. Jal, zloba i mèržnja književnikah ogorčila je mnokrat život tog velezaslužnog němačkog spisatelja. Poznato je n. p. o njemu, da je on u priašnje doba za němačko kazalište někoje dramatičke proizvode pisao, koji su se němačkom obćinstvu veoma dopali; al baš to, što su se ti komadi obćinstvu dopadali, nije bilo po ćudi někojim němačkim kritikastrima, te su stali komade njegove strašno i gnjevno rešetati i svaku jim valjanost odricati. Raupach u česti literarnoj uvrědjen, odluči najprie sasvim se odreći pisanja, nu poslě se dosěti, pa da se za sva ta nasèrtanja kako valja osveti, napiše pod tudjim imenom dramu *„Der Brandstifter“* koju su najveći njegovi kritici, neznajući da je Raupach taj komad pisao, jednodušno pohvalili. Sada — kako se iz němačkih listovah vidi — svatko žali pokojnika. Takav je svět! — Pravo reče někoč glasoviti rimljanin:

Pascitur in vivis livor post fata quiescit,
Tum suus ex merito quemque tuetur honos.

— Dne 10. Ožujka t. g. umro je glasoviti francezki republikanac *Armand Marrast*, bivši glavni urednik *Nationala*, četiri puta izabrani poslanik, član proizorne vlade, i najposlě maire parižki. Kako francezki listovi javljaju, umro je Marrast, koj je prie g. 1848 još bogat bio, sada u skranjem siromaštvu, tako, da su priatelji njegovi troškove pogreba njegova namiriti morali. — On je cěli svoj znameniti imetak republikanskim svojim težnjam žèrtvovao.

— Willibald Alexis (inače Häring) dovèršio je svoj veliki roman pod naslovom: *„Ruhe ist die erste Bürgerpflict.“* — Drugi zanimivi i novi němački roman od g. Nordmana imenuje se *„Carara.“* Od istog je takodjer izišla nova žalostna igra *„Ein Marschal in Frankreich.“*

— Kod gostbah i banketah u Parizu ušlo je u novie vrěme u običaj da se svakom gostu pod obrus (serviette) na tanjur veoma ukusna cedulja metne s napisom: *„Molimo da o politici negovorite.“*

Směsice.

— Něki sěljak dobio je od svog spahie list i u košu rake da ih u grad spahinskom advokatu nosi. Seljak sretno pol puta prevali, i da malko odpočine, sědne pokraj malog i umiljato žuborećeg potočića u hlad senate lipe — pa tu i zaspi. Dok je seljak spavao, prevali se nekako koš s racima, te raci odoše — po svoj prilici u obližnji potok. Poslě kratkog sna probudi se seljak, te s užasom opazi da u košu rakah neima, nu on ipak uzme prazan koš i pohitivši u grad dodje srětno do advokata, komu odmah list sa praznim košom izruči. „Čuj, priatelju!“ reče advokat, pročitav pozorno list, seljaku, koj se je već bio na put dao „Stani der malo!“ pa pokazavši seljaku list nastavi: „ta tu su i raci! —“ „Jesu li?!“ odgovori sav utěšen seljak „hvala Bogu, što ste ih u listu opet našli, jerbo iz koša su mi, neznam ni sám kako, izčeznuli.“

— U jednom družtvu zametne se govor o někoj veoma krasnoj, nu ujedno vèrlo slabog uma gospoji, i mnogi su žalili što izmedju lěpote i njezinog razuma pravog razměrja neima. „Meni to nimalo nesmeta“ priměti něki dosětlivac „ja je neslušam, već samo gledam kad govori.“

Bibliografia.

Ilirska.

— Пупољци. Романи, новеле, прпповетке, драме и друге забавне ствари. Два Идола. Од Богобоя Атанацковића. Први и други дио. У малој 8. Цѣна првог и другог дѣла 1 фр. 20 кр. ср.

— Обштеупотребитељній правописъ србскодъ езыка за употребљеніе учеће се србске младежи. Од Димитриє П. Тирола, у Темишвару словима Байхелове тупографіе 1852. Цѣна 20 кр. ср.

— Србско-Далматинскій Магазинъ за лѣто 1851. Издао на свѣтъ Георгій Николаєвић. Шестнайста година. Изишло у печатњи браће Жупана у Загребу. Цѣна му є 30 кр. ср.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 15. U Četvèrtak 8. Travnja. 1852. **Tečaj I.**

Molba potoku.

Od M. Bana.

Oj potoče, srebrenu
Koji valjaš vodicu,
I kamičkim bělimi
Klopočeš kroz šumicu,
Kao da joj kazuješ
Něku sladku tajnicu;

Kol'ko bělih u tebi
Opralo se nožica'!
Kol'ko milih nad tobom
Izreklo se rěčica'!
Kol'ko nježnih kraj tebe
Ljubilo se ustnica'!

Vaj! uzalud i ja se
Sladkoj nadah toj sreći;
Sanci moji ljubavi
Već padaju čezneći,
A vesela pěsma mi
Zaněmi u nesreći.

Něg' te molim, potoče,
Tak ti bilo vodice,
I rasle ti rumene
Na okolo ružice,
I u tebi sjajne se
Ogledale zvězdice!

Kada njima podobna
Dodje moja Marica,
Da u tebi razgleda
Lěpost svojih očica',
Il da žedju ugasi
Svojih vrělih pěrsica'.

Ti zadèrži, potoče,
Njenu sliku ljubljenu;
Da bar kada došetam
Na vodu ti studenu,
Na tvojoj je uzgledam
Vodi zabilježenu.

Marina, carica.

Preveo iz francezkoga Mih. Riesel.

(Konac).

Vasilia Šuiski uživao je plodove svoga zločinstva. Dimitria biaše pao. Valjalo je dakle Rusom vladara dati. Vasilia nezahtěvaše ništa, neoznačivaše ništa; ali porodica mu biaše slavna, on biaše popularan, okretan i ulagivaše se narodu, a osobito tèrgovcem.

„A šta je fajde opirat mu se?„ rekoše boljari.

Digitized by Google

Odprativši ga udilj u Kremlin na veliki tèrg, pozdraviše ga ovdè kao otca Rusie, a Vasilia Šuiski zauzè — bez ikakva nepokoja svoje savèsti — prestolje, koje je sam okèrvavio. Ali nemir savèsti niti nebiaše za njegovu dušu. Uspomena Marine i njezinog otca samo mu je onda dosadjivala, kad su se njihova imena pred njime spominjala, i zato ih je udaljio iz Moskve. Jaka pratnja odvede caricu i vojvodu Sandomirskoga do Jaroslava na Volgi.

Nisam li pravo rekao malo prie, da su Marini muke strahovitie od iste smèrti opredèljene bile? Smèrtna borba traje samo jedan čas; ali tèrpiti uvèk, uvèk! — to je strašno! A Marini biaše istom dvadeset godinah!

Medjutim Šuiski u skoro prepadè se od nepovoljnih poslèdicah, koje je Moskovsko mèrcvarenje prouzrokovalo u Poljskoj. Poljska je kèrv k nebu vapila za osvetom, koju je domovina shvatila, i za kojom je hlepila. Šuiski tèrsio se je prepréčiti svaki nepriateljski korak; pustio je na slobodu sve zarobljenike poljske, i Marini je bilo dozvoljeno, u Poljsku se povratiti. Ona preduzme taj put, no s kakvom žalostju! Prošla je kao robinjica one iste predèle, gdè se je pri njezinom pèrvom putovanju narod pred njom na kolèna bacao. Mnogoputah mlada carica gorko zaplačè nad nesrećom svojom; njezine suze obliše joj udovičku koprenu, u koju je ona svoje krune lišeno i skèrbmi obteretjeno čelo zavijala. Smèrtnim krikom bezufane duše i smèrvljenog sèrca zakriknù, promišljajuć, da je ova izgubljena kruna mèrtvačkim plaštom zastèrta, i u grob zakopana.

„O Dimitrio!“ povikne ona često, uvijajuć ruke svoje. I nesrètna carica ronila je one gorke suze, koje oči opare, i s kojih čovèk, kada mu one na sèrce padaju, umire.

Jednom u veče ova žalosna pratnja biaše upravo prošla jednu od onih pustarah, koje se u Rusii stepe zovu, kad se na jednoč začuše kričući glasovi, jedna četa konjanikah navali na pratnju i raztèra ju. Marina i nje otac, ni neslutèći, da bi ih ova bitka mogla zanimati, slabo su za nju i hajali, dok napokon u zapovèdniku pobèdnikah nespoznaše Stadnickoga, svoga rodjaka, koi je bio jedan izmedju onih, koji su prie pod Dimitriom služili.

„Gospojo,“ reče ovaj carici, „ja se srètna scènim, što sam pèrvi, koj vas mogu izvèstiti o boljoj budućnosti, koja vas čeka. Nèkoliko korakah odavde, na čelu mnogobrojne vojske naći ćete opet sina Ivanovog, cara Rusie.“

„Dimitriu!“ zakrikne Marina izvan sebe.

„Dimitriu, da! — Hodite k njemu; on vas očekuje.“

Utekavši nèkim čudom božjim iz kreševa moskovskoga, bit će on na skoro opet gospodar od cèle Rusie. Saznavšl vaše putovanje, sajde s puta Jaroslavskoga, i poslà me, da vas izbavim. Požurite se, on želi da vas vidi.“

Marina duboko se zamisli. Bi li moguće bilo, da je Dimitria opet i po drugi put utekao izpod noževah svojih kèrvnikah? Sèrce ove mlade žene nemogaše nadu tolike radosti podnositi. Lice joj ostà blèdo i turobno, i u njezine potamnjene oči nemogaše se već priašnja živahnost povratiti.

Vojvoda, čuvši ovu vèst, nehtède ju potanko izpitivatì. Spletkar u najvećem stupnju, nije mnogo pitao, koj će mu zet biti, nego mu je samo do toga stalo,

Digitized by Google

da mu zet bude vladar. On i njegova kći krenuše dakle opet put Moskve; on pun pouzdanja, a ona sumnjiva, dèrhtjuća i tronuta zlokobnom někom slutnjom.

Izvěstja, koja je vojvoda od Stadnickoga primio, bila su medjutim dosta věrojatna, tako, da je i carica počela opet něšto nade iz njih cèrpiti. Dimitria, polag ovih izvěstjah, biaše uskočio iz Kremlina i iz iste Moskve kroz podzemne hodnike tvèrdjave. Poslě dugoga bolovanja i dugotrajne patnje, bio se je napokon opet u toliko okrěpio, da je mogao konja uzjahati, i svoju četu k boju predvoditi. Povratio se je dakle u Rosiu sa mnogobrojnom vojskom, koja je od dana do dana sve veća narasla, i kojoj su najveća snaga bili knezovi Rozinski i Ivan Sapieha. Ova se je vojska za onda utaborila 5 do 6 satih daleko od Moskve.

Marina prispě napokon do tabora, gdě se je po drugi put imala sa Dimitriom sastati. Tek što se je njezino ime izreklo, ona bi obkružena neizměrnim množtvom, koje ju s neopisivim uzhitjenjem caricom proglasi. Što se nje same tiče, bi zanešena čudnovitostju svoga položaja, te ju obuzè něka vèrtoglavost. Halabuka vojničke glasbe, sjajne uniforme, blistajuće se oružje, neprestana vika i krika: Živila carica! živila naša majka! sve to ju je stavilo u čude i zabunu, sve to joj je sèrce učinilo silno udarati u grudih, sve to joj je oči, i onako već obsěnjene, občaralo. Ona sidje s konja, te pratjena od svog otca i Stadnickoga udje u tabor, gdě iz daleka opazi gomilu sjajno oděvenih ljudih, od kojih se jedan odděli, i podjè prema njojzi.

Marina nikad nebiaše věrovala, da je Dimitria zbilja spašen. Bez dvojbe ona bi dala svoju vlastitu čistu kèrvcu, za nadoknaditi onu, koju su njegovi kèrvnici do zadnje kapljice iz njegovih žilah izsisali bili! ali — koliko mu drago — ova nada povoljna bila, mogaše li joj Marina věrovati, pošto je viděla razjareni puk svoj gnjev na svojoj žèrtvi izcèrpiti? No ako je zbilja obsěna kakova mogla probiti tamnu noć, po kojoj je kukavna Marina tumarala, ova je obsěna morala izčeznuti pri samom pogledu čověka, koj se je u taj par k njoj približavao. Ovaj je čověk nepriazan u čeloj svojoj izvanjskoj slici; njegovo lice izražuje samo zvěrinska čuvstva, njegov škiljavi pogled oboren je k zemlji, i najposlě strasti u njegovom himbenom i pakostnom posměhu odsěvaju. Marina počuti, kako joj se sèrce okameni pri pogledu ovoga čověka. Tko je on? Ona poznaje tog čověka — O da, da, ona ga poznaje; ali gdě, za Boga, gdě ga je ona viděla? — Čini joj se, da je pod uplivom něke paklene čarobie. Něko joj objavlenje govori o tom čověku, a ipak se ona nemože sěćati imena tog čověka, pred kojim je jednoč tèrnula. Na jedanput ju dvě ruke obuhvate, živo ju prigèrle, i ona čuje kako joj šaptje u uho:

„Marino, sěćaš li se svratišta u šumi Zuloškoj? Ti si mi onda dosta priličnu zaručnicu ugrabila; no ja danas nahodim ženu još lěpšu, suprugu još blagorodniju. Hvala na zamèni!“

Marina nije čula konac ovoga priobćenja; sèrcem probijenim ona se biaše svom otcu s ovimi rěčmi u naručaj bacila:

„Odvedite me otale, ako nećete da umrem! —“

Kad je bila sama s vojvodom, ona udari u plač, bez da je mogla svom otcu izjasniti, odkale tog čověka poznaje. Ona je samo mogla plakati, i muklo se je jecanje izmaklo izmedju dèrhtjućih ustnicah njezinih.

„Marino,“ reče joj otac, „jesi li ti usrěd toli izvanrednih pripetjenjah mogla

Digitized by Google

věrovati u uskèrsnutje mèrtvih? Što se mene tiče, ja se tomu nisam nadao, da ću Dimitriu ikad više viděti.“

„Ah!“ zakriknù napokon Marina, „Vi neznate, kakav je to čověk, koj si je častno ime Dimitrie, blagorodnog cara i gospodara mojega, prisvojio! Ovo je gadni židov, izmet čověčanstva; ovo je onaj čověk, iz kojega sam pandžah otela onu děvojku, koja se je poslě za Hmelnickoga udala. — O Bože moj, smiluj se meni!“

Vojvoda biaše zabunjen.

„No jesi li baš osvědočena,“ reče Marini, „da je ovaj čověk onaj isti, od kojega ti je toli strahovita uspomena ostala?“

„Ja o tome nemogu dvoumiti,“ odgovori Marina.

„I imate pravo,“ reče jedan glas.

I u isti čas udje laživac u šator.

„Da, — ja sam zbilja židov Žankeli. Vi ste me spoznali; naravno, čověk nezaboravlja tako lahko onoga, koga je uvrědio, bio on zadnji čověk na světu. Što se vas tiče, grofe, Vi me nepoznajete; ali vi poznajete moga strica, mudrog rabina Egidia.“

Sad se nasměhne taj gad od čověka, i u njegovom posměhu biaše něki djavolski izraz.

„Jednoč, metnuvši mi ovaj amanet oko vrata, reče mi, da podjem u Rusiu, i da razglasim, da sam ja carević, sin Ivana strahovitoga. Došavši u Zjarodub, rekoh: „Ja sam Dimitria, sin Ivanov. Došao sam natrag iskati krunu moga otca od Šuiskoga.“ I oni me primiše. Svi gradovi na okolo podvèrgoše se. Boljari dojdoše, da mi se zakunu; moje čete se umnožiše. Tek onda su došli knezi Sapieha i Rozinski u moj tabor. Moja vojska, š njimi podvostručena, postala je strahovita; posvuda me je poběda ověnčala. Ja stojim pred vrati Moskovskimi, i ja ću unići. Tad, Marino, neću više biti onaj gadni židov, izmet čověčanstva! U mojoj će vlasti biti, krunu poděliti, a to je velelěpan dar, nije li tako? E dobro, ja ću ju metnuti k vašim nogama!

„Nikada!“ zakriknù ona žestoko.

„A zašto ne?“ priměti varalica tiho, pogledajuć Marinu s paklenim posměhom. „Priašnji vaš suprug bio je varalica, a ja sam pravi Dimitria.“

„Kad sam se udala za Dimitriu,“ odgovori Marina, „moji roditelji, moji prijatelji, sav narod ga je proglasio naslědnikom carah Moskovskih. A k tome . . .“

„A k tome vi ste ga ljubili, nije li tako? To je ono, što hoćete da kažete. Što se mene tiče, to ja za vašu ljubav, a i za vaše slavoljubje slabo hajem. Vi ćete meni dati zlata, mnogo zlata; to bo je ono, što ja želim: a ja ću vam dopustiti vladati, kako vam se hoće, i ljubiti koga hoćete.“

Něko čuvstvo groze izrazivaše se u svih potezih lica Marine. Žankeli na oto samo posměhom odgovori, te nastavi:

„No sad vas trěba prisiliti, da me javno pripoznate. Vaš strah i trepet pri mom pogledu već je veliku smutnju porodio; ovu smutnju valja ukloniti. Věrujte mi, ovo postupanje bit će nam obodvojima koristno. Za mene zlato, mnogo zlata; za vas vlast i — osveta.“

Pri ovih rěčih izvuče vojvoda Marinu iz šatora, pokazujuć joj iz daleka Moskvu, sa njenih četèrdeset putah četèrdeset blistajućih kubah.

Digitized by Google

„Marino," reče stari Poljak, „eno krune, eno tvojih nepriateljah, koje nogama pogaziti možeš!"

Carica se pobuni. Njezino sèrce počne silnie kucati pri spominjanju osvete i slavoljubja; oči joj sèvahu!

„A što mi valja činiti?" zapita ona.

„Ovoga čověka zagèrliti."

I vojvoda baci sám svoju kćer podlom i lakomom židovu u naručje.

Vojska, koja ih je gledala, uzklikne veselim uzklikom, koi zamne do bedemah staroga Kremlina, i njih uzdèrma. To medjutim nebiaše rěšiteljni čas Moskve. Šišman III. odlučio je napokon pačat se u stvari Rusie. Udjè s vojskom u ovu dèržavu, s tom naměrom, da ju ili svom kraljevstvu priklopi, ili pako da odmah svog sina Vladislava ruskim carom proglasi. Došao je sam glavom obsěsti grad Smolensk, i dočim je više měsecih bezposlen stajao pred bedemi ovoga grada, Hetman Zolkievski pojde put Moskve, i susrětavši cara Šuiskoga kod Klušina, hametom ga potuče, uhvati njega i svu njegovu porodicu, koju je poslě u Varšavu odpravio, udje u Moskvu, proglasi Vladislava carom Rusie, i za dokončati jednim mahom borbu s laživim Dimitriom, ponudi mu u ime kralja Šišmana jednu kneževinu i — mnogo zlata. Zolkievski ga je dobro poznavao. Gadni varalica poprimi s města ovu ponudu, i već su se priprave za podpis ugovora činile, kada Marina o toj stvari izvěstjena bude. Pohiti k laživcu sa svim uzbunjenjem i sa sèrditostju slavohlepne žene.

„Jadniče gadni!" reče mu s prezirućim pogledom, „jadniče gadni! Zar ti misliš da ću s tobom živěti, ako to nebude na prestolju? Ti imaš vladati ili poginuti?"

Ove uznosite rěči podupiraše knez Sapieha i njegovi vojnici. Rozinski biaše za Šišmana. Povukoše sablje, udariše jedan na drugoga, kèrv poteče, i usrěd ovoga štropota i nereda varalica uteče, i povuče se natrag do Kaljuge. Marina ostala je sama medju ovimi ljudmi, koje ništa obustaviti nemogaše, te ona odluči, nikom drugom, nego samoj sebi za svoju veličinu obvezana biti. Ona stane proletiti vèrste vojnikah, obećavati, groziti se, moliti, zaklinjati, zapovědati, i pobudi napokon uzhitjenje ovih neobuzdanih čoporah. Svi se zakleše, da će postaviti na prestolje supruga Marine, bio to koj mu drago. Ona svuče onda svoju žensku opravu, obuče se kao vojnik, i bacivši si tobalac prěko ramena, popne se na konja i pohiti u Kaljugu, uhvati varalicu, nadene mu na novo ime Dimitrie, i dovede ga natrag u tabor, govoreć mu:

„Kukavico! nauči se život žèrtvovati za prestolje!"

Medjutim biaše Vladislav nastojanjem Zolkievskoga u Moski okrunjen. Marina, postavši junakinjom i priměrom odvažnosti za ljude, koji su ju okružavali, opirala se je jarostju lavice cěloj vojsci u jednom samostanu, koga biaše utvèrdila. Zolkievski, zastidjen, što ga jedna žena u slavodobitnom tèrkalištu obustavlja, pripravljao se je jurišu, kojim, zapalivši samostan, htěo je utamaniti sve, što je u njemu bilo. Marini nebiaše do gola života stalo; ona hotiaše živět da vlada — i da se osveti. Ova čvèrsta volja u njoj proizvela je čudesa. Ona zapalivši sama samostan, uskoči iz njega, i dèržeći uza se jednako varalicu kao sěnku vladara, prispě opet u Kaljugu, zatvori se i utvèrdi u tom gradu.

Ova pohlepa za vladanjem, ovo bojno slavoljubje postadoše kod ove žene

Digitized by Google

neobuzdanom běsnoćom, koja joj svu narav proměni, i učini ju osobitim izvanrednim bitjem. — Život onoga židova, koga je toli mèrzila, toli prezirala, njegov život biaše joj dragocěn; ona se pobojaše za njega; ovaj izmet biaše po njoj proglašen, carom Rusie, pravim Dimitriom. Njezina volja biaše, da ovaj čověk prestolje zauzme, jer se je imala š njim zajedno nanj popeti.

Ova volja, odlučena i slědjena skrajnom odvažnostju, stekla joj je mnogobrojne slědbenike, i ona se je viděla opet na čelu vojske nezadoveljnikah, koji, srětni, što kakvu takvu zastavu slěditi mogahu, skupili su se pod njezinu. No čas zadnjega udarca imao je skoro za nju doći.

Marini biaše za rukom pošlo, dobiti na svoju stranu několiko tatarskih kanah, i znatnu stranu Kozakah. Varalica, věkom sumnjiv, budući da je sám strasivica i spletkar bio, dvoumio je o věrnosti Ur-Mahmeda, kana Kazimovskoga. Bez da je svoju naměru Marini priobćio, odluči smaknuti tog čovčka, i splete jednu osnovu, kakvu je samo taj podli čověk izmisliti mogao. Pozove Ur-Mahmeda sa sobom u lov i zamami ga u najzabitniu šikaru, i ovdě pod izlikom važnoga razgovora, rekne mu, da sjaše s konja. Tatarski velikaš, dočim misli da se sa prijateljem porazgovara, primi dva udarca nožem, koji njega, sèrčana i hrabrena, oboriše k nogama bezdušnog i strašivog razbojnika.

Po dovèršenom ubojstvu Žankeli požuri se, da u najguštjem gèrmju raku izkopa, i ondě tělo svoje žèrtve sakrie. Poslě toga vrativši se u Kaljugu, razglasi medju svojimi, da je Ur-Mahmed razbojnički na njega navalio, nu da je bio tako sretan, obraniti se; Ur-Mahmed pako, dèrhtjući pred njegovim gnjevom, da je pobègao put Moskve, i povukao se medju njegove nepriatelje.

Marina poznavala je skroz i skroz toga gadnoga čověka. Čitala je njegovo zločinstvo s njegova čela i iz trepetanja njegovog těla. Koža joj se je ježila pred ovom nakazom, koja, pošto su joj se ruke okèrvavile, još gnjusniom postadě, i ona odvrati s grozom svoj pogled od toga strašila. Ali još drugi jedan pogled biaše ubojici do duše prodro. Knez Urusov, rodjak Ur-Mahmedov odluči osvetiti smèrt svoga rodjaka, i kad se je laživac jednom do bezumja opio, Urusov ga probode nožem za vlastitim stolom njegovim, izsěče svu njegovu pratnju, i otide odmah sa svojimi Tatari iz Kaljuge.

Marina, lišena na jedan put svojih najboljih četah, viděla se je u jedan dan osamljenu, zapuštenu, i boljarom u ruke predanu, koji su ju pod najstrožji zatvor metnuli. Nesretna žena morala je više nego ikoja druga patiti za oto, što su joj se najsjajnie nade uništile! Ona biaše do one skrajnosti nesreće i patnje dovedena, da je morala svoje nepriatelje moliti! Ona moliti! — Marina! — Ah, kolika je morala u istinu biti njezina patnja! osobito kada njezini tamničari, sdružeći uvrědu sa strogostju, molbu joj uzkratiše.

Ah! onda je Marina mislila umrěti! Jedno veče, dočim je, ležeća na vlažnoj slami svoje tamnice, sanjala o mučeničtvu i stratištu, i dočim ju je ovaj zlokobni san mèsto sanjariah o slavi, o prestolju i kruni zauzimao, ona začù štropot oružja, i kričanje borećih se ljudih. Vrata na njenoj tamnici razbiše se, i jedan se čověk baci k njezinim nogama, ruke joj cělivajuć, koje svojimi suzami porosi, rekavši joj uduše-

nim glasom, da ga slědi. Marina se podigne, i motri tog čověka. Bog biaše uslišao njezine molbe. „O providnosti božja!“ uzklikne ona; „ja sam spašena!“

U svom dětinstvu imala je Marina kao druga svojih igrah někog Zaruckog, mladog Poljaka. Ovaj se je poslě u nju zaljubio, i ljubio ju je takovom ljubavju, koje je Marina, kao lěpa i blagorodna děvojka, zaista i vrědna bila. Sèrce njezino nije gojilo nikakve mèrzosti proti Zaruckomu; no obećanje prestolja već biaše zaslěpilo oči Marine, i ona odgovori mladiću:

„Za ponuditi mi vašu udvornost, trěbalo bi, da možete vladati.“

On se udalji pun sdvojenja, i kroz několiko godinah ništa se za njega čulo nije. Ista Marina već biaše skoro na njega zaboravila. Ali u kakvom čarobnom světlu joj se je on sad opet predstavio! U onaj par, kad ju kèrvnici htědoše pograbiti, i odvući na muke i smèrt, ona začù jedan glas, koi ju opominjaše na jasne i sladke časove njezine mladosti! Najde po drugi put sèrce zatravljeno; jedna drhtjuća ruka stisne njezinu, razbijajuć njezine okove, dočim joj druga pokažuje slobodu. Marina tronuta zaplače, i ove suze okrěpe joj oči, poparene tolikim bděnjem, i strahovitimi sanjariami nezasitnog slavohlepja. Svi utisci njezine mladosti, utisci svagda toli sladki, bez čemernih uspomenah, svladaše njezinu dušu, napuniše ju čistom, sladkom razkošju. Ona se baci Zaruckom u naručaj, i reče:

„Ja sam pripravna vas slěditi, kud ćete me goder voditi.“

„Ja sam za sada glava kozakah,“ odgovori mladić; „imam pod sobom mnogobrojnu četu pouzdanih momakah. Pod njihovom zaštitom neimate se ničega bojati. Ja ću vas odvesti vašemu otcu. Hodite u vašu domovinu!“

Marina, slušajuć ga ovako besěditi, smèrkne se, te izvuče svoju ruku iz ruke Zaruckoga.

„Ja neimam više domovine,“ odgovori ona, polagano glavom tresuć, „neimam, neimam domovine, osim onděi, gdě je bojište, prestolje ili — grob!“

„To je ono, što želite?“ povikne mladi poglavica. „Vi dakle hoćete, da se na novo pogibelji izvèrgnete? E dobro! dopustite mi, da ju s vami dělim; dojdite medju naš. Tu ćete zapovědati nad prostimi, da i poludivjimi, no zejedno i vašoj volji podanimi ljudmi. Vaš carski baldakin bit će lěpši, nego ikoj drugi baldakin kraljevah zemlje, jerbo je to svod nebeski. Vaše prestolje neće biti sagradjeno iz četiri kadifom obasterth dasakah jelovine, nego će opočivati na najplemenitiem stvorenju světa. Vaše carstvo neće imati medjah, jer mi ćemo ga dotle razširiti, dokle-god naši konji uzmognu ići, i željezo naših kopjah uzmogne udarati. Hodite, hodite Marino!“

Marina ga je slědila, sva drhtjuća uzbunjenimi čuvstvi pri pogledu ovog novog života koi joj se pokazivaše u svoj svojoj čudnovitosti. Ona uzjaše velelěpnog bělca, i u skoro nahodi se usred čete ljudih ponosita i sèrčana pogleda, providjenih blistajućim oružjem, koji su ju s radosnim uzklikom kao svoju kraljicu primili. Sèrce Marine biaše tronuto onim utiskom, koi je često odlučiv za cěli život. Njezina lěpota primi u taj čas veličanstveni značaj. Na pol zaoděvena u svoju dragocěnu oprave, koja se je za vrěme njezinog ulamničenja počela razpadati, s razpletenom kosom, sěvajućim očima, ona zamahivaše drškalom vitoga kopja, kojega vèršiku prama Moskvi upravljaše. Zatim poleti, davši kozakom znak, da ju slědo — i svi po-

Digitized by Google

letiše za njom. Zarucki, koi joj je dušom i voljom podan bio, dao se je zanèti ovom ženom, koje pohlepa za slavom još pohlepom za osvetom podpaljena biaše.

Iztočna Rusia biaše na skoro opustošena po njima. Kudgod prodjoše, željezo i oganj naznačiše njihov put. Medjutim malo po malo Marini počme dosadjivati ovo nestašno vladanje; ona je želila vladati, ali vladati u miru. Zarucki, koj se njoj u svemu pokoravaše, udari na Astrakan, koga ona želi osvojiti. Astrakan padè, i knez Dimitrievič Kvorotinin, koj se usudio biaše, braniti ga, bèše pogubljen po pobèditelju. Nebiaše slobodno, ni opirati se Marini. A Marina u ovom gradu na pol razorenom mačem i ognjem, gdè su malo ne sve žene ostale udove ili sirote, još se nasmèhne! tà bila je vladateljica.

U ovo vrème Kuzman Minin i knez Požarski sklopiše savez za obraniti svoju domovinu, i izbaviti je iz rukuh svojih unutèrnjih nepriateljah. Na njihov domoljubni poziv podiže se sva hrabra mladež, i ponudi im svoju pomoć. Udariše najprie na Zaruckoga, kao najpogibelniega. Pobèdjen većom silom bio je ovaj prinudjen pobeći u pustare sa nèkimi slabimi ostanci svoje čete. A i ovi su skoro pobègli od njega, i kod njega ostalo je samo nèkoliko ljudih, koji, ustrašeni patnjom i oskudicom, ostavili su napokon takodjer i njega i Marinu.

Marina biaše bogat plèn za Ruse. Ovi htèdoše joj se osvetiti za svekolike bède svojih unutèrnjih ratovah, i potèraše ju razjarenostju surove osvete. No za nju dostići trèbalo je najprie probosti podano i zatravljeno sèrce, koje je njezino sèrce svagda zaslanjalo.

Ovo se je sbilo u pol zime g. 1612., — u pol zime! i to u onoj strani Rusie, gdè ista divja zvèrad od strogosti studeni prèda. — Marina težko je vukla noge svoje po smèrznutoj zemlji, koja kobno pod njom škripaše. Kadkad joj iz izsušenih i grozničavim ognjem plamtećih očiuh poteče gdèkoja suzica, koja se na njenom licu mahom u led pretvori. Ona plakaše! plakaše! — Ah! nesretna žena pobojala se je sada još za jedno veleljubljeno bitje; za sinčića svoga. — Kukavni, pod olujom, na kraju bezdna porodjeni cvèt, koj bi toli malo proletja uživati imao! — Zarucki, u divjem zdvojenju, pogledà ovu ženu, ovo dètešce, gineće od umora, od studeni i glada, i on zaškripà zubmi u razjarenosti svojoj. No kad su se njegove oči opet sukobile s očima Marine, on sakupi nove sile za olakšati joj putovanje, za nositi joj sinčića. Tako stupahu napрèd ovi prognanici po onih pustih stepah, gdè rèka Jaik teče, po onih neizmèrnih pustarah, gdè se nijedna kolibica pogledu čovèčanskom u nèpokazuje. Počeše dakle, pošto su nèšto opočinuli, udaljivati se iz one snèžne ravnine, koja se je na daleko po onoj bezživotnoj naravi pred njima protezala, kao mèrtvački plašt po tèlu onoga, koga pokriva.

Nesrètnici stupahu s težkom mukom napred, negovoreći ni jednu rèčcu; ovakove bo boli neimaju rèčih. Na jednoč vihar podiže se oko njih, snèg ih stane zastirati, strahovita bura š njime zavije, i prisili ih stati, jerbo se nigdè nije vidjala staza, koju bi slèditi mogli. Oni su bili kao gustim oblakom obastèrti. Ovaj se zastor na jednoč raztèrgne, i evo pred njima strašnoga prizora! Evo ljudih, evo nepriateljah! koji, smotrivši prognanike, uzkliknuše radostnim uzklikom. Zarucki tèrgne svoju sablju, no ruka njegova, studeni ukočena, nemože ni dèržak njezin obuhvatiti. Divjaci oko njega rugaju se njegovoj slabosti, i udare svi u jedanput kopjem i sab-

Digitizirao Google

ljom na njega. Nesretni mladić pade pred noge Marine, hitajuć još jedan zadnji pogled na onu ženu, koja ga je života stala, — i sněg pocèrveni od njegove kèrvi.

Za kratko ono vrěme, što se je tělo njegovo s dušom borilo, mogao je opaziti, kako su Marinu kaiši i užeti vezali ovi ljudi, za kojih cèrnu i razčupanu bradu biaše se inje uhvatilo, i koji svojim malo ne djavolskim izrazom predstavljahu mu se kao vragovi ledenog pakla. Marina, mučeća i ponosita, nije ih udostojala, da im na njihova pitanja odgovori, a ipak razuměla je njihov jezik; ovi bo ljudi bili su Rusi. No ona je i to znala, da od ovih ljudih, baš za oto, što su Rusi, neima očekivati ni milosèrdja, ni proštenja.

U to glas jedan sèrce parajući, no zajedno i sladak i nježan dade se čuti, i ono sèrce, koje donle nikakvog znaka unutèrnjeg taknutja izvana pokazivalo nije, ono sèrce uzdèrhtà, i Marina odgovori na ovaj cvil s cvilenjem slomljene duše. Ovo biaše glas sinčića njezina, maloga Dimitrie. Kukavno děte! ubogi angjele, toli rano u nebo pozvani!

Vodja ove čete stane sad s někojimi od svojih ljudih tihim glasom dogovarati se. Sudbina Marine biaše predmet toga paklenoga věćanja.

„Neka umre!“ reče vodja.

„Nagrada bit će veća, ako ju odvedemo u Moskvu!“ reče jedan izmedju drugih.

„Neće dospěti,“ primeti opet nětko izmedju njih, spazeć, kako se je Marina srušila na sněg, koj se je još cèrljenio od kèrvi Zaruckoga.

U taj par lupi jedan konj nogom u zemlju, koja zamni kao šuplja pod kopitom. Vodja, nasměhnuv se djavolskom radostju, namignù svojim pratiocem, koji su ga dobro razuměli. Sěkirom, koju je svaki na unkašu kod sebe imao, ukloniše debeli i smèrzli sněg, i prosèkoše led nu Jaiku. Odmah voda rěka počme ključati izpod leda. Rusi digoše tělo Zaruckoga, i baciše ga u tu jamu. Ovdě su se samo na bezživotnom tělu osvětili. No sad pristupiše k Marini, spopadoše ju, i smějući se rekoše kukavnoj ženi, da će Jaik njezin zadnji stan biti. Ona neodgovori ništa. A šta bi im mogla reći? Njezina duša bila je već s Bogom zabavljena, i njezina zadnja rěč morala je biti molitva. Sad ju kèrvnici njezini uhvatiše, i kao što se priča od pakleníh igrah djavolskih, baciše i nju uz divje urlikanje u ledeni grob.

U ovaj čas bura podvostručila je svoju silu; vihar nanese sněg na otvor u ledu, koi je malo prie progutnuo jedan izmedju njkrasniih stvorovah božjih, i ovaj nagomilani sněg biaše nadgrobni kamen Marine. Rusi gledahu mučeć izčeznuti trag svog ubojstva; oni nepěvahu više. Užas ovoga časa bio je spopao i ove razbojnike.

„Mi smo svèršili naše!“ reče napokon vodja; „hajdmo dalje!“ Skočiše na konje; al' eto ti opet onog nježno-žalostivog glasa, gdě još jednoč tišinu pustare prekine. Kukavno sirotče ležalo je na sněgu, skapajuće od studeni i glada!

„Ah!“ reče vodja, približajući se k njemu, „i ti si još u životu, prokleti skote?“ — Dva velika, skoro već ugašena oka pogledaše ga, i děte podigne ručice svoje prama njemu. Vodja ga uze na svoje ruke. Mali angjelak baš ni zakriknuo nije. Jedan samo uzdah, nježan i tih kao lišce njegovo, izmakne mu se iz grudih, kad mu surova ruka kèrvnika njegove matere kaišem stegne vrat, bělo i okrugao kao u labuda. Razbojnik baci mèrtvo tělo opet na sněg, i natěra svog hata u skok

Digitized by Google

da stigne svoje pratioce. Malo po malo udalji se štropot konjskih kopitah, nad pustarom razastre se opet mèrtva tišina, i bezživotno tělo jednoga dèteta ostà kao jedini trag izigrane dràme.

Kratko krasoslovje.

Od profes. Iv. Macuna.

(Nadalje.)

I. Razdio pèvni.

§. 7. Pravila obćenita.

Pèsnik lirični ćutjenja, nadimajuća mu o gdèkojem predmetu sèrce, živahnim najavljuje jezikom. Sve dakle, što može ganuti čovèku sèrce, predmetom biti može ove vèrsti pèsnične. Pèrvi glas čovèčanstva bio je liričan, kao što je pèrvi jauk dèteta početak lirična mu života. Majka uspavljajući sinka milena, ljubko ganutim mu sèrcem milu pèsan pèva; žeteljici kad oznojena žito žanje, lèpa proizliče popèvka iz ustiuh; kada ti se sunce radja, onda ti se sèrce napunjava ćutjenji pobožnimi, i prema nebu pèsan se uzdiže; il si veseo u krugu prijateljskom, vesela se ori poskočnica; kad nepriatelj krutom dirne rukom u prava domovine, uzjari ti se duša, i ti klikneš: „Hajda bratjo, hajd junaci, brusmo sablje, brusmo kose;“ a kada ikad pomisliš Vidov dan, tuga ti obuzima sèrce, proklinjajući kleto izdajstvo domovine i vère itd.

Evo ti nebrojenih predmetah za liričnu poeziju. Iz ovih uviděti već lahko možeš, da ove poezije samo u onom narodu neima, u kojem neima ćutjenstva, kao i to, da takova strastna ćutjenja moraju imati svoj posebni jezik; pèsnik bo pèvajući o predmetu ležećem izvan njega neće te nemože nikada pèvati toli živahno, toli žestoko, koli ovaj. Pèsnik ovakov grom jest trèskovit, udarajuć najdublje u sèrca; a kao što munja ne svètli ravnom stazom, već se vija tamo, gdè joj je više materie upaljivne, isto tako lirik neće da stupa onim svim ostalim pèsnikom naravnim putem, već se kreće tamo, kamo ga vodi ovo ćutjenje, koje mu je užgalo sèrce. Netrèba se bojati, da će stupati bez reda; svako ćutjenje žestoko to imade svojstvo, da nedopušta nikakve inostrane misli, već svekolike njegove misli iz jednog su vrutka.

Iz toga već proizliče i to, da jezik i spodoba izvanjska ovakovih pèsmotvorah bit će različna od svih ostalih pèsmotvorah.

Zato pèsnici iznašli si jesu različite kitice; u starih Gèrkah i Rimljanah ima mnogo te mnogo vèrstih; kod nas najobičnie jesu a) **alkajska**, iznadjena po gèrčkom pèsniku Alkaiu, evo ti obraza:

∪ — ∪ — ∪ — ∪∪ — ∪̲ ;
∪ — ∪ — ∪ — ∪∪ — ∪̲
∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪
— ∪∪ — ∪∪ — ∪ — ∪

b) Savina iznadjena po pèsnici Sapphos; ova jest:

— ∪ — ∪̲ — ∪∪ — ∪ — ∪
— ∪ — ∪̲ — ∪∪ — ∪ — ∪
— ∪ — ∪ — ∪∪ — ∪ — ∪
— ∪∪ — ∪

Digitized by Google

Kod nas Jugoslavenah, osim Mušickoga, malo ima sličnih kiticah.

Ove, kao i ostale ovdě nenavedene kitice, upotrěbljuju se izključivo u pěvnih pěsmotvorih; a niti ovih, kao što bi već rečeno, nenalazimo često u naših pěsnicih; u Slovencih najviše nalazimo kitice trohejske ili jambijske od četiri, šest ili osam slogovah, četiri — pet ili šest-stopnih; rědko kad nalazimo šestoměr, a onda svagda skopčan sa petoměrom.

§. 8. Vèrsti pěsničtva pěvnoga.

A. Po predmetu.

Ova strana pěsničtva razredjivahu stari obično u ode, hymne, dithyrambe, elegije i světne ili popěvke Anakreontske.

a) Oda — gèrčki „ᾠδή“ ili pěsma za pěvanje „popěvka“ — bila je starima pěsma najuznešenia, od koje valja najosobitie, što bi rečeno s početka ovog pěvnog razděla; kao i ono, što bi rečeno o kiticah složenih iz različitih stopicah; netrěba dakle ništa više o tome. Krasna je u tom smislu oda: „Ferdinandu II.“ od Gundulića.

b) Hymnus bila im je oda pobožna, pěvana kod žèrtvovanjah u hvalu bogovah, i to u najuzvišeniem, najuznošeniem duhu. Najglasovitii jesu: psalmi kralja Davida — neima im, što se tiče pěsmah pobožnih, para u nijednom narodu — i hymni starogèrčki.

Današnji dan hymnus nam je ona oda, u kojoj pěsnik izražava ćutjenja, pobudjena po smatranju nadčověčanskoga, po požudi nevidjenoga. Najglasovitii hymnus slavenski je: „Bog“ od Dèržavina, koi je od Koseskoga na jezik slovenski preveden.

c) Kao što hymnus nije ništa nego oda pobožna, isto tako bio je Dithyramb oda pěvana u hvalu boga Baka; pěsnici kretali su se, što se tiče spodobe, u ovih pěsmah posve slobodno, jerbo su običavali měnjati napěve i način u glasu (Tonart), i bili su dakle u pěsmah ono, što su bile u igrah bakantice běsne. Današnji dan naravno ovakovih neima pěsamah; novi dakle nazivaju dithyrambom pěsni visoko nadahnute, koje se u obće nedèrže iste spodobe ili kiticah. Krasna pěsma od Ig. Gjorgjića, u kojoj mati nagovara Zagorku na udatbu, bila bi u tom smislu dithyramb.

d) Elegija — gèrčki, starodavno svaka žalostna, posljè svaka iz šesto i petoměrah složena pěsan — naški žalostnica je pěsan, koja ćutjenja žalostna izražava; ova žalost teče pěsniku iz prispodabljanja ugodne prošastnosti i neugodnog tužnog stanja sadašnjeg. Ova žalost može biti i predmetom ode, ali ti je velika razlika u duhu ili mislih i u spodobi; u odi uzvišava nas pěsnik nad onaj predmet, i slušatelj ili čitatelj nećuti, da ga tlače těsnoće ovog življenja, oda ovakova je slična gorskoj rěki valjajućoj se bez obzira na obale niz stèrme klisure, koje vrěmenom moče se i ruše; žalostnica pako rěki iz ravnine, valjajućoj se polagano medju obalami. Isto zato pako je u ovoj takodjer spodoba mirnia i jednostručna; stari Gèrci i Rimljani imali su elegične stihove t. j. šestoměr sa petoměrom skopčan; novii upotrěbe ponajviše troheje, gdègdě jambe. Jedna od najkrasnih žalostnicah je Gundulićeva: „U smèrt M. Kalandrice.“

Na žalostnice spada takodjer heroida, u kojoj pěsnik ćutjenja žalostna neizgovara upravo iz sebe, nego navodi gděkakvu osobu tužeću se prama drugoj osobi; mogla bi se dakle brojiti i medju listove.

Digitized by Google

Najglasovitie jesu heroide Ovidiove, i osim dviuh po Luciću iz ovih prevedenih neimamo mi nijedne.

e) Popěvka Anakreontska — ime po Anakreontu pěsniku staro-gèrčkom — popěva veselja ovog življenja; današnji dan kaže se pěsan světovna, ili zajedno sa pobožnom pěsmom popěvka; jerbo su sada samo ove dvě vèrsti naměnjene ili barem ustrojene za pěvanje. —

Popěvka dakle jest pěsma, ili upravo naměnjena ili barem ustrojena za pěvanje; predmet može joj biti sve, što spada u okrug poezije; al se razlučava od svih ostalih, jerbo stupa, rekao bi, mirnom nogom kroz livade cvatuće u tom življenju, i motri mirnim i radostnim licem lěpote ovoga světa, a i kad uzvisi oko na višine božje, neigra mu sèrce onim uzhitjenjem, kojim se uzdizava hymnus, već polagano nam kaže svemogućnost božju, ili čast gděkojeg kèrstjanskoga predmeta. Uslěd toga dakle razredjuje se današnji dan popěvka u dvě strane:

α) U pověvku pobožnu, β), u světovnu.

α) Popěvka pobožna ima onu istu naměnu, koju imade hymnus, samo da nije u onom uzvišenom nego u mirniem duhu, za da se može pěvati u cèrkvah; ona nam dakle kaže ćutjenja probudjena po mirniem smatranju razměrah i zaveza medju nadčověčanstvom i čověčanstvom.

β. Što je popěvka světovna, možeš razabrati iz malo prie rečenoga. Ovamo spadaju dakle napitnice, davorie, pěsme svatovne, pěsme pěvane od žeteljicah i t. d.

Malo da ne svekolike pěvne ili lirične narodne naše pěsme spadaju u popěvke světovne. Pěsnik prosti neuznese se nikada u one visine ćutjenstva, u kojih radjaju se uzvišene pěsničtva vèrste, kao n. p. hymnus ili oda.

B. Po spodobi izvanjskoj.

Osim ovih već Gèrkom i Rimljanom poznatih vèrstih, gledećih samo na ćutjenje i predmet, ima sada jošte někoje proizišavše iz noviih narodah južnih, i razlikujuće se od dosada spomenutih samo u spodobi izvanjskoj. Ovamo spadaju medju inimi: soneti i glose.

Sonet — talianski pěsan zvečuća (naš pěsnik Baraković Zadranin nazivlje ga „zučopojka“ ili „zučnopojka“) — umětno je upletena pěsmica složena iz 14 stihovah sročenih. Srok je svigdar odredjen ovako, da pèrvih osam stihovah čini u dvima kiticama jedan, i ostalih šest isto tako drugi dio srokavanja. Najobičnia je ova spodoba za dio pèrvi;

a bb a; a bb a;

za drugi običajne su različite; najobičnie jesu spodobe: abc; abc; ili aba; bab; ili aba; aba; ili aab; ccb i t. d.

Umětno uredjen sonet valja da ima u kitici pèrvoj uvod, u drugoj da pridaje idei glavnoj primèr ili priliku; u trećoj da se k svèršetku pripravlja, a u poslědnjoj da mu je glavna misao ili idea cěle pěsmice.

Iz ovoga uredjenja soneta slědi, da misao malo prostrania nemože se izraziti, zato iznadjen jest sonetni věnac; ovaj ima ukupno petnaest sonetah tako skopčanih, da se poslědnji stih svakoga soneta stavi za pèrvi stih slědećega soneta,

Digitized by Google

a poslědnji stih četèrnaestog je istom početni stih pèrvoga soneta, i sonet petnaesti — majstorni ili magistrale — složen je iz početnih stihovah sviuh četèrnaest sonetah.

Ivan Kollár spěvao je najglasovitie svoje dělo: „Slavy Dcera“ u samih sonetih. Izmedju Jugoslavenah najviše ih je složio Prešern, pěsnik slovenski; a osim toga ima ih mnogo u „Vili Slovinki“ od Barakovića.

Glosa iz španskoga presadjena obično ima kiticu iz gděkakve pěsme tim načinom za temelj, što onda svaka iz osam ili deset stihovah složena kitica ima na koncu jedan stih iz temelja.

(Dalje slědi.)

Jedna izmedju naših književnih bědah.

Od IKS.

Ovih danah osvědočismo se opet da nam je u duhovnom obćenju bližja Francezka, Englezka i daleka sěverna Europa, nego li naša pobratimska Dalmacia. U Dubrovniku izišlo je kod knjigotiskara Martekina još god. 1849 i 1850 několiko naših knjigah, a mi nedobismo věsti o njima sve do ovih danah, gdě nam někako po slučaju dodju u ruke. Zar nije ovo sramota za naše jugoslavenske knjigoprodatelje? zar se pri takovom nehajstvu može podignuti naše, ili ma koje drugo književestvo? zar su to poslědice one od svih Slavjanah toli obožavane uzajemnosti književne? Ili možebiti Dubrovčani neznadu da se svaka njihova knjiga najvećom nestèrpljivostju čeka u Zagrebu, i da se u Hèrvatskoj i Slavonii najmanje po 200 komadah svakoga njihovoga — osobito starinskoga — dělа prodati može. Mi se ufamo, da nećemo imati više povoda radi podobnog nehajstva tužiti se na našu toli obljubljenu bratju Dubrovčane, te priobćujemo za sada samo naslove gorespomenutih knjigah.

1. Ivana Bunića Vučičevića, Mandaliena pokornica, u Dubrovniku tiskom R. Fr. Martekina 1849.
2. A. Boskovićeve. Razgovor pastierski vèrhu porodjenja Gospodinova, 1 svitak u osmini. u Dubrovniku 1849.
3. Jurja Higje dubrovčanina. Pěsni liričke Quinta Horacia Flaka. IV. Svezka u Dubrovniku 1849.
4. Jozipa i Jakova Betondića, dubrovčanah. Pub. Ovidia Nazona Heroidah prevod. U Dubrovniku 1850.
5. Petra Kanavelovića, vlastelina Korčulskoga. Piesan spievana Ivanu Sobieskomu kralju poljačkomu, oslobodителju Beča. U Dobrovniku 1850.

Sve ove knjige tiskane su kod vèrlog dubrovačkog tiskara g. P. Fr. Martekina, i što će mnogo reći, izdane su takodjer njegovim vlastitim troškom.

G. Martekini imade već mnogo zaslugah za naše domaće književestvo, a s ovimi knjigami učinio je baš veliku uslugu čitavomu Slavjanstvu. Kamo sreće, da do skora može i hoće izdati takodjer one važne prevode iz gèrčkog, latinskog i talianskog jezika, koje u svom predgovoru k izdavanju Ovidiovih Heroidah napominje. Medju ovimi bili bi za nas najznamenitii: Gundulićev prevod Jeruzolima Torkvata Tassa (ako je gdě nadjen?), Higjov prevod Virgiliove Eneide, i Horaciovih odah; te napokon Zlatarićevi i Gjorgjićevi prevodi iz Sofokla, Tassa i Ariosta.

Digitized by Google

Narodne poslovice ilirske.

Bog daje někom šakom, a někom kapom.
Bog na nebu, a papa na zemlji.
Bog nije šala.
Bolja je promišljena nego učinjena.
Bolje i ćoso nego bez brade.
Bolje je da ti zavide, nego da te žale.
Bolje je da te i buhe i komari grizu, nego zla savěst.
Bolje je dobro ime, nego mlógo bogatstvo.
Bolje je ikada, nego nikada.
Bolje je imati sto prijateljah, nego jednog nepriatelja.

Marica děvojka.

(Narodna pěsma.)

Vozila se tanka šajka ladja
Od Valpova pa do Ivankova,
U njoj sědi Marica děvojka;
Vesla su joj od šimširovine,
A jeder od zelene svile
Nuz katarku od suvoga zlata,
Pa govori Marica děvojka:
„Oj Boga vam, vesledjie mlade,
Kad budete spram běla Budima,
Sve dva, a dva redom zapěvajte,
I veslima složno udarajte:
Nek izadju Budimska gospoda,
I Budimska najbolja děvojka.“
Kad su bili spram běla Budima,
Sve dva, a dva redom zapěvaše,
I veslima složno udaraše;
Na to dodju Budimska gospoda,
I Budimska najbolja děvojka,
Te govore Budimska gospoda:
„Oj Boga ti, Marice děvojko,
Daj ti nama tanku šajku ladju,
Dat ćemo ti pól běla Budima,
I Budimsku najbolju děvojku.“
Al govori Marica děvojka:
„Što će meni pól běla Budima,
I Budimska najbolja děvojka:
Kad sam jadna i sama děvojka!“

Dobrovoljkam rěčkog kazališta.

Od Nik. Boroevića.

Běla vilo, slavjanskog parnasa!
Koja mitiš posestrime svoje,
Da Talie hramu temelj stroje,
Narodnoga značaja i krasa;

Hvaledičnog dostojno je glasa,
Da i Rěčke lěpotice goje,
Plemenite te naměre tvoje,
Medju cvěćem slavonosnog klasa.

Ko god znade cěnit takva děla,
Taj će dva tri věnca neuvela
Dragovoljno plesti od lovora,

Da ukrasi onih krasna čela,
Koih nam je revnost proizvela,
Kazalište pèrvo pokraj mora.

Digitized by Google

Tèrnskovoj čaši.

Od Ljud. Vukotinovića.

Srebroglasna ona čaša nova,
Koju slavjan majstor umno skova,
S kojom vrédni domoljub nazdravi
Bolju sreću našoj majci slavi:
Na podnožju kamenitih stěna'
Sada leži sitno razbijena.

Jedan ove za nas bratske čaše
Sveti izvor — jedna svèrha biaše;
Ulomke od čaše prah obori...
Al se iz njih duh slavjanski stvori.
I tam, gdě je čaša o zid pala,
Upisana nam je „Slava“ ostala.

Slavjanske věsti.

— Iz 14. br. *„Šolskog priatelja“* što počamši od nove godine u Celovcu uz *Slovensku bčelu* svaki utorak izlazi, razumili smo sa žalostju, da taj u svojoj struci veoma isvèrstan list toliko predplatiteljah neima, koliko mu je za sigurni dalnji obstanak od potrèbe, te zato za svetu našu dužnost smatramo preporučiti ga sèrdačno i našim čitateljima, osobito pako sveštenicima i učiteljima. Što se nadalje *Šolskog priatelja* tiče uvèriti možemo svakoga, komu taj list poznat nije, da je, premda u slovenskom naréčju, nu ipak tako pisan, da ga svaki Hèrvat i Slavonac lahko razumiti može. Kad k tomu još i to na um uzmemo, da u nas Hèrvatah i Slavonacah i onako sličnog lista neima, a narodu našem take vèrsti duševne hrane više nego išta drugo trèba, neda nam se na ino, već da čitatelje naše i u obće sve priatelje pučkog izobraženja pozovemo na koristnog tog lista predplatu, koja zajedno sa poštarinom na čitavu godinu više neiznosi no 2 fr. 12 kr. sr. Predplatni novci šalju se u frankiranih listovih na uredničtvo *„Šolskog priatelja“* u Celovce.

— Do 25. Ožujka t. g. brojilo je *družtvo sv. Mohora* u Korutanskom, Kranjskom i dolnjem Štajeru 315 članovah, i sva je nada, da će se to družtvo još većma razploditi, čim se občinstvo o koristnoj njegovoj svèrhi uvèri.

— Na Pražkom sveučilištu predavat će 10 profesorah svoje nauke *u českom jeziku* i to: *bogoslovje 1, lèkarstvo 2, pravoslovje 2, i mudroslovje 5.*

— Poljski gjeneral Chrzanovski izdaje u Parizu veliki zemljopisni Atlas u poljskom jeziku. Nedavno izišo je jur 36 list tog dèla na svètlo, koj sadèržaje nadvojvodstvo *Poznansko.*

— Pražko kazalište započeti će na uzkèrsni poneděljak pod novim svojim upraviteljem Stöger-om svoja predstavljanja, i to u českom jeziku. Pèrvi komad, koj će se predstavljati, je prevod franczeske drame: *„Skupac i njegova kći.“*

Različite věsti.

— Poznati bečki bègunac *Isidor Heller* nalazi se sada u Hamburgu i piše romane. Najnovii proizvod njegov ima naslov: *„Die Alliirten der Reaction.“*

— Na izložbi austrijskog družtva umětnikah za mèsec travanj t. g. nalaze se 4 lèpa plastična dèla; zatim 81 kom. slikarskih proizvodah. Izmedju ovih ima 30 komadah domaćih umětnikah iz Beča, 14 iz Pariza, 14 iz Düsseldorfa 7 iz Monakova (München) i 5 iz Bruksela (Brüssel).

— Poznati demokratički list *„Mephistopheles,“* što no je izlazio pod uredničtvom V. Marr-a u Hamburgu, neće više izlaziti s toga, što je spomenuti urednik u poslědnje vrème mnogo kojekakvih neprilikah imao, radi kojih ne samo izdavanje svog lista obustavlja, već i naměrava u Ameriku sasvim preseliti se.

Smèsice.

— Prigodom něke zabave, gdě se je mnogo plesalo, bacila se něka ugledna nu inače u svom ponašanju veoma prosta gospoja nedostojno na stolicu rekavši: „Doista — nemogu više ni dihati — tako sam od tog plesa umorena i upaljena; čini mi se kao da sam skroz i skroz prokuvana!“ „Pa ipak još tako sirova“ primèti poluglasno něki blizu stojeći gospodin.

Digitized by Google

— Něki promak (alter Junggeselle) govorio je u jednom družtvu pospèrdljivo o ženitbama, te reče napokon: „Tako mi mog poštenja! svaki je budala koj slobodan svoj vrat pod ženski jaram skuči, — što se mene tiče, evo tvèrdu vam věru dajem, da verige hižnog zakona nikad nositi neću! —“ „Pravo imate Gospodine“ priměti na to lukavim posměhom něka pribitna, inače vèrlo oštroumna gospoja „i vaš otac mislio je uprav tako kao god i vi, pa se zato i nije oženio nikad.“

— „Kažite mi, kako se može čovèk okaniti ljudskih nasèrtanjah i nepriateljstvah?“ upita jednom nětko učenog i oštroumnog franceza Champfort-a „To nije težko“ odgovori mu taj „samo trèba da je čovèk bez svakog značaja, a k tomu šupeljak, pa se neima bojati ljudskog nasèrtanja.“

— Něki veoma preuzetan mladić, koj se je svakom prilikom sa svojimi znanostmi hvalio, popravda se jednom glede znanstvene jedne stvari s někim učenim nu ujedno veoma sarkastičnim gospodinom, te mu napokon, neznajući bolje razloge za svoje tvèrdjenje navesti, reče: „Oprostite, moj Gospodine, ja to bolje znadem no vi, — ta nije moj otac uzalud u několiko godinah, što sam proveo u školama, prěko 4000 fr. sr. na moje nauke potrošio!“ „To věrujem“ odgovori mu směšeći se gospodin „al zato ipak — ako bi se tkogod našo, koj bi vam za te vaše nauke četèrdeset forinta ponudio, mogli bi mu ih odmah ustupiti.“

Bibliografia.

Ilirska.

— *Domaće biljoslovje.* Od Kr. Jos. Veselića. Drugi svezak. U Novom Sadu. Bèrzotiskom narodne tiskarne Dan. Medakovića. 1852 Na maloj osmini; ima 32 str. (od 33—64). Cěna cělog děla u 6 sličnih svežčićah 1 fr. sr.

— Ivana Valeriana Jirsíka popularna Dogmatika iliti prostonarodno věroučje. Iz českog preveo Vilhelmo Švelec. Dio I. U Zagrebu, tiskom Franje Župana u 8. Cěna 1 fr. sr.

Česka.

— *Nápěvy ke společenskému spěvníku Českemu.* Vydal František Martinec, oud stavovského divadla Pražského. V Praze, tisk a sklad J. Pospíšila. Cena 20 kr. stř.

— *Kapesní slovníček novinářský a konversační.* Sepsal Rittersberg. V Praze u J. Pospišila. Sešitek 20. Cena 10 kr. stř. (Od Koš. do Lat.)

— *Rukověť české a německé konversační mluvy* s krátkou českou mluvnici. Sepsal J. N. Konečný. Druhé, opravené a rozmnožené vydání. Ve Vídni 1852. Nákladem K. Haasa. VIII. Za 48 kr. stř.

— *Nejhlavnější základ rolnictví.* Lučba rolnička. Podlé J. A. Stöckhardta podal F. S. Kodym. Díl první. V Praze 1852 J. Pospíšil. Str. 161. v, 8, Sešit po 24 kr. sr,

— Sebrané spisy Prokopa Chocholouška. Dílu prvního sešit čtvrtý. *Dcera Otakarova.* Dějepisná pověst. V Praze 1852. Nákladem spisovatelovým. Sešit po 6 kr. stř.

Poljska.

— Adama Mickiewicza: *Konrad Wallenrod* i *Grażina* s przekladem francuzkim Kryst. Ostrowskiego, angielskim Leona Jablońskiego. Wydanie ozdobne za upoważnieniem Autora wykonane. Nakladem i staraniem Jana Tisiewicza. Pariz. W Drukarni Benard i Sp. Niegdys Lacrampe i sp. przy ulicy Damiete 2. 1851. Cena 5 fr. 36 kr.

— Polsko-Niemiecki i Niemiecko-Polski Słownik kieszonkowy przez X. A. F. Lukaszewskiego i A. Mosbacha. Piąte wydanie stereotypowe. Nakładem Zygm. Schlettera. W. Wrocławiu 1852. 1 Tal. 10 gr.

— Autentyczne świadectva o wzajmnych stosunkach pomiędzy Rossyą i Polską. Wydanie drugie z wielą facsimile, przez Muchanowa. Nakładem Zygm. Schlettera. W. Wrocławiu. 2 Tal.

U 14 br. Nevena u opazki 3. §. 5. „Kratkoga krasoslovja“ na str. 219. ima se u město „jugoslavenskom„ staviti: „slovenskom.“ Isto tako u §. 6, str. 222. imastati: ποίησις... ἔπος.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 16. U Četvèrtak 15. Travnja. 1852. **Tečaj I.**

Najsladja pèsmica.

Od Ljud. Vukotinovića.

Slušaš pèsme, kako lèpo zvone,
Izabranih rèčih pune,
Sve što ljubav sanja, kažu one,
Služeć diku, lovor, krune.

Ali pèsme — mèrtva su zlamenja,
Ak ih ćuvstvo neužiže;
Angjeli bez krila i uzhitjenja,
Padaju sve većma niže.

Slušaš kak se ptice glas razlèva,
Al neumiš šta to znači;
Jerbo ptica skrovnim glasom pèva,
Neće da ga protumači;

Zato volim ljubit tvoja lica,
Šuteć tebi besèditi,
Najsladja je, vèruj, to pèsmica,
Nju ćeš lahko razumiti...

Derviš i Kaludjer.

(Iz sbirke narodnih pripovèstih).

Od M. Stojanovića.

U laži su kratke noge.
Narodna poslovica.

Bio je nèki derviš u dvoru kod turskog cara kao dvorski prorok. Taj derviš bio je čovèk prilično naučan u svomu zanatu; nu ne toliko učen, koliko lukav, i pun lukavštine, kao motavica lista. Turci su sudili i mislili o njemu — nikad bolje — da je pun znanja i vèštine, a drugi ljudi, koji su ga poznavali, mislili su i govorili da je pun bèsa, pun zle pare — mutivoda. — Kako bilo da bilo, nek mu bude na lukavoj duši! — on je bio u velikoj milosti kod svog cara gospodara. Car se je š njim zabavljati običavao cèle dane, sad o koranu, sad o tolmačenju rèčih turskog proroka Muhameda; sad su jeli, sad kafu pili, sad pušili, il su se šetali: i sve to činili su car i njegov derviš po izgledu svoga velikoga svetca u dženetu. Kako su oni naslèdovali svetca i kako su mogli baš sve ono činiti, što Muhamed u dženetu čini? — Kako ne? — ta imao je car derviša za proroka i velikog mudraca, koi je u osobitoj milosti kod svetca, a car kao mogući gospodar i vèrni slèdbenik Muha-

Digitized by Google

medov hotio je uvěk u svemu i svačemu nasljedovati svetca, zato je običavao uvěk pitati svog mudrog derviša: „Huseino! šta čini sad svetac u dženetu?“ — „Sad baš, care gospodine!“ odgovorio bi lukavi derviš „sad jede.“ Drugiput: „pije kafu,“ drugiput: „care gospodine! sad puši svetac“ drugiput: „sad se šeće, sad jaši, sad miriši cvětje, sad se klanja dragom Alli, sad se kupa, sad planduje, sad ovo, sad ono čini, i t. d.“

Uvěk je tvèrdio lukavi derviš pred carom, da svetac čini ovo ili ono, ako se njemu istom prohtilo isto činiti, to jest, ako mu je iskalo sèrce jesti, ili piti, pušiti, šetati se, jašiti i t. d. tad je on uvěk kazao caru, da to isto čini svetac Muhamed. „Peke! peke!“ odgovorio bi car, „dakle ćemo i mi to isto činiti!“

Tako je i bilo. Al najposlě već je došlo bilo na to, da derviš nije niti čekao, dok bi ga car pitao, što čini svetac, nego bi on sám, kad mu se prohtilo ovo ili ono, opomenuo cara: „Vrěme je, care gospodine! da pijemo šećerli-kafu i t. d.“

Što odžja, to i Turci, veli poslovica, tako i car činio je što i derviš, budući je car mislio, da ono isto čini i svetac Muhamed.

Jednom pade někako na um caru, upitati svoga derviša: „Kaži der ti meni, Huseine! znadu li i drugi odže, popovi, kaludjeri, i sveštenici drugih věrozakonah, što njihovi svetci u njihovom dženetu čine, kao što ti znadeš, što naš svetac čini?“ „Jok care!“ odgovori derviš, „jok, nipošto neznadu, to samo ja znadem po osobitoj milosti našeg velikog proroka Muhameda, koi je samo sa svojom děcom, sa Turcima u dženetu, a svetci drugih věroizpovědanjah skitaju se sa svojimi slědbenici kudkamo od nemila do nedraga, od dèrveta do kamena, kao krive duše.“ „Nek je to, nek“ odgovori car dervišu, „nu ja bi ipak imao volju eglendisati o tom sa jednim odžom druge věre; da vidim, što imadu i znadu drugi. — Zaoto čuj li Huseine! idi pa mi dovedi amo jednog kaludjera iz manastira.“

Car zapověda, derviš mora slušati, bilo mu to milo ili mèrzko.

Poplašio se bio derviš izkušavanja věrozakonskih stvarih, tim više, što je cara za nos vodio i varao, da si samo može mazati dobrim salom bradu i bèrke. Pun smetje dakle ode derviš po kaludjera.

Kog' sreća iz svega mehkog krila porine, taj se stèrmoglavi u kameno krilo nesreće. —

Kaludjer se ljuto poplaši, kad ga pozove derviš strogom rěčju pred cara, veleći mu: „Čuj li kaludjere! ako neželiš, da ti skoro opuzne brada na kolcu, a ti nelaj mnogo pred silnim carem, nego više muči, štrepi, malaksaj, kloni dušom, osupni, pobudali! —“

„Dosta je, dosta,“ odgovori kaludjer „tako baš neću, to bi bilo odviše!“

„Jok!“ produlji derviš, „jok! nemoj se podvatiti mudrovati pred silnim carem; to nije za vaše ljude!“

Medjutim prispiu oni pred cara.

Car upita kaludjera: „Bora ti kaludjere! pravo mi kaži, da li ti znaš, što čini vaš svetac na onom světu?“

„A tko bi to mogo znati, čestiti silni care!“ odgovori kaludjer „to sam Bog znade, a ljudi nemogu znati.“

Digitized by Google

„Pogani jedna!“ plane car „negovori to; evo vidiš ovoga derviša, on znade svaki čas što čini naš veliki svetac u dženetu!“

Kaludjer prěkim okom pogleda na derviša i makne ramenima, a car dalje reče: „Pogledaj ga dobro, taj, taj isti znade!“

„Valaha znadem!“ progovori ponosno, bahato derviš.

„Čù li ti to?“ reče car dalje, pogledavši oštro kaludjera.

Kaludjer opazi bèrzo, s kim ima posla, i doseti se uvesti u napast dèrzovitog derviša, pak zamoli cara: „Moćai veliki care! dopusti, da ti dělom dokažem neistinitost derviševa hvastanja i tvèrdjenja. Daj nam amo doneti jedan čanak pun mlěka i tri komadića hlěba.“

„Nek bude“ reče car „da vidim kaursku mudrost.“ „Sědimo“ nastavi kaludjer „sědimo eko ovog stola. — Sad daj nam svakomu, tebi care, meni i derviša po jedan plitica.“

„Ali što to da bude,“ upita derviš?

„Muči ti Huseine!“ reče car, „da vidimo, tko je izmedju vas dvojice bolji majstor u svomu zanatu.“

„Moćni care!“ opet progovori kaludjer, „drobi ti tvoj komad hlěba u svoju pliticu, ja ću moj u moju, a derviš neka drobi u svoju, ali samo — sitno.“ „To je tricaria“ uměša se opet derviš, a car: „Ćuti Huseine, ćuti, pak drobi, vidit ćemo, kud kamo li nišani kaur.“

„Evo gotovo je drobljenje!“ reče za něko vrěme car.

Sad uzme kaludjer jedan plitica i saspe u čanak, pak drugu uzme i treću, a najposlě lati kašiku i proměša sve ono drobljenje u mlěku, pak reče: „Sad dervišu, ako si znajući mnoga, i znajući, što čini isti svetac Muhamed u dženetu, — što je težko znati — tajd ovo drobljenje u čanku razaberi, i to tako: ono carevo na carevu plitju povrati, svoje na svoju, moje na moju; pak ću ti onda kazat koliko znadeš, što biva u dženetu. Ðženet je daleko, a čanak je evo pred tobom!“

Derviš odgovori poruglivo: „To su trice, to nije ništa, nije vrědno bavit se s time.“

„Jest bre!“ poviče car „daj razebiraj drobljenje, ili nećeš više mašat se samnom u jedan čanak.“

„Věra moja, care mogući“ odgovori zabunjeni derviš „to nije u stanju činiti niti isti šejtan, niti ovaj djaur, kaludjerski šejtan.“

„Ja,“ odgovori kaludjer „nisam se niti hvastao kao ti, moj derviše! vidiš li sad moj bahati kone, da su kratke noge u laži.“

„Valaha pravo veliš kaludjere!“ opet car reče, „pravo veliš. Čanak je evo pred nami, pak nismo u stanju razabrati troje drobljenje napose, tako da zaisto moje k meni, tvoje k tebi, a njegovo k njemu dodje; — a dženet gdě je? — to sám dragi Alah znade, pak da bi mogo derviš znati, što ondě čini svetac, to sad tek vidim da nije moguće.“ — Car zatim nadari razborita kaludjera, a himbenom dervišu gnjevno reče: „Nosi mi se odmah izpred očiuh, ako nećeš da te kaznim radi laživog tvog gatanja, kao što si zaslužio!“ — Kaludjer i derviš odoše, a narodna poslovica, da su najme u laži kratke noge, na novo se obistini.

Digitized by Google

Kratko krasoslovje.

Od profes. Iv. Macuna.

(Nadalje.)

II. Dio pripovědajući.

§. 10. Pravila obćenita.

Dočim nam lirik kaže, što biva u njemu priobćivajući nam svoja ćutjenja, kaže nam pěsnik pripovědni (epični), što jest izvan njega, ili pako što se je dogodilo. Dakle nam prikaziva, što š njime, š njegovim bitjem nije jedno isto. Sve, što god ima na ovom oriaškom světu: Zemlja ŕ zvězde, potočići i rěke na povèršju zemlje prolěvajući se, goruća njezina utroba sa svojom gore i planine dižućom parom a osobito čověk u lěpoj svojoj bogosličnoj, oriaškoj, strastnoj, ljubeznoj i strašnoj slici, sve to mu je predmet za veličanstvene prilike, za gorostasne pripověsti.

Čim živahnie nam prikaziva pěsnik prilike ove, tako da se u njih kao u kakvom ogledalu gledamo, čim više izobrazuje se u njih čověk po svih svojih razměrih življenja, čim već nam pěsnik sèrce nadahnjiva i uzdiže, tim točnie, tim savèršenie izustio nam je on ideu, koja mu napunjiva sèrce istom onom gorućom vatrom božanstvenosti.

Za čudo nam je, al' je ipak istina, da čověk lasnie obratja oči izvan samog sebe, više na stvari izvanjske, nego li na unutèrnje, na duševne; ili što je jedno isto, da čověk lasnie razuměva narav izvanjsku i dělotvore čověčje, nego misli i ćutjenja čověčanska. To je uzrok, zašto volimo slušati pěsnika pripovědajućega nego li pěvnoga. Pěvaj dětetu pěsmu liričnu, pak ćeš viděti, da neće toli pozorno paziti, koliko će poslušati, kad mu zapěvaš ili staneš kazati što o Kraljeviću Marku, o Kosovom polju, ili o drugom kojem dogodjaju. Iz tog istog uzroka izvire i to, da se gotovo u svakome narodu nalazi više pěsamah pripovědajućih nego li liričnih. Pregladaj cělu Vukovu ili Vrazovu sbirku jugoslavenskih narodnih pěsamah, pak ćeš lahko prebrojiti lirične.

A šta upravo spada u pěsničtvo pripovědajuće ili epično? Uslěd različnoga opredělјenja bit će i obseg različan. Někoji kažu, da epična pěsma jest svaka ona u kojoj nam se pripovědaju čini za cělo čověčanstvo velevažni, velikimi junaci proizvedeni. To je upravo pěsničtvo epično u smislu najstrožiem, i toga smisla dèržali su se stari Gèrci i Rimljani. Ovamo spadaju n. p. prostonarodne o knezu Lazaru i Milošu Obiliću na Kosovom polju; Osman Gundulićev, Konrad Wallenrod Mickievićev.

Za naših vrěmenah ovo opredělјenje neima više valjanosti. —

Drugi opredělјujući ovu poeziju onako metju u taj razred pěsme, koje pripovědaju kakve god čine čověčanske. A to je pěsničtvo epično ili pripovědajuće u užjem smislu. Polag toga bila bi pripovědna i ona prostonarodna pěsma maloruska, u kojoj kozak umirajući na tudjoj zemlji, věrnom svome konju naručuje, da mu odnese pozdrav k svojim milim i dragim u domovini. (I u Slovenacah ima jedna takva pěsma, koja će, sva je prilika, biti s onom iz jednoga istog izvora.)

U najširjem pako smislu pripovědna svaka je ona pěsma, u kojoj pěsnik

Digitized by Google

pripověda, što je bilo, ili što biva još izvan njega. Ovo se opredělјenje od predjašnjega razlikuje samo u tome, što u najširje opredělјenje spada i opis.

Čin pripovědni valja a) da je za poeziju prikladan; i da je zanimiv za slušaoca ili čitatelja. A to se dokučuje time, čim se izaberu osobe dělujuće u pripověsti samo velestasne, veličanstvene napinjajuće sve svoje i duševne i tělesne sile, a poslědice da su velevažne. Osobe duha i postupanja svagdanjega nikada nisu zanimive; jerbo što nas nuka k poezii, ako li ne ona požuda otresti sa sebe prah svagdanjosti, napuniti se višjih ideah t. j. uz pěsnika uzhititi se? — b) Čin valja da je, rekao bi, lipa puna širokih granah i zelena listja t. j. da nam kaže čověka u što većih i zapletenih razměrih; jerbo čitatelj hto nehtio istu svoju osobnost sudi u onom istom stanju, i razmišljava, kakvim bi se on sám načinom iz jednakih zapletakah izvuko. — c) Čin valja da ima barem poetičnu istinitost t. j. pěsnik može ga sám izmisliti, ili ako ga iz dogodovštine uzme, može ga preinačiti i po svojoj ćudi i naměri prikrojiti. Ova poetična istinitost javlja se osobito u strogoj doslědnosti (consequentia) risajući značaje, i u tome, da se pěsnik opisivajući dèrži narodnih običajah isto onako, kao što su nam poznati. U tom obziru pogodio je pravu žicu Gundulić n. p. u Osmanu pěv. VIII., opisivajući veselje pastirah, ili u pěv. XIX., gdě se Begum posve onako kreće, kao što guslar u někoj sèrbskoj narodnoj pěsmi pripověda za Sèrbkinju.

Nijedan dio pěsničtva u nas Jugoslavenah neima toli krasnoga voća, kao upravo ovaj. Pregledaj sèrbske i slovenske prostonarodne pěsme, i vidět ćeš, da su gotovo sve pripovědajuće. Isto tako ima i od umětnih pěsnikah malo ne svaki po gděkoju takovu.

§. 11. Vèrsti pěsničtva pripovědajućega.

U nijednom razdělu pěsničtva Jugoslavjanskog nije tako težko razredjivanje, kao što u pěsničtvu pripovědnom.

Tko hoće da se dèrži načina, kojim inostrani krasoslovci razděljivaju ovu struku poezije, imao bi ju na slědeće razmetnuti vèrsti:

1. Na Opis; 2. na Selanke (Idyllia, kojim je po našem sudu bolje město u IV. dělu t. j. u směsu); 3. na Legende; 4. na poetične pripověsti; 5. na Ballade i romance; a 6. na Epos ili junačke pěsme. Nu ako Ballade (talijanskoga) i romance (španskoga izvora) u domaćem svom promotrimo značaju, neimaš u nas mnogo takvih pěsamah. —

Sèrbli razděljivaju sve svoje pěsme prostonarodne „na pěsme junačke (koje ljudi pěvaju uz gusle) i na pěsme ženske (koje pěvaju ne samo žene i děvojke, nego i muškarci, osobito momčad, i to najviše po dvoje u jedan glas. Vidi Vuka Stef. sèrbske narodne pěsme izdanja pèrvoga I. str. XVII.) Junačke ove pěsme pripovědaju u obće slavna děla kakvoga junaka; a ženske pěsme opěvaju kratje i manje pripověsti raznog sadèržaja. Usléd toga mogle bi se sve kratje, nejunačke ovakove pěsme nazivati ženskimi, ili kome se to nebi dopalo, neka ih zove ženskimi pripovědajućimi. Poljaci i Malorusi nazivaju ih „Dumy“ ili „Dumki“ usléd besěde dumati.*)

*) *Dumati*, danas znači kod Rusah „*misliti*“ a kod Bugarah „*govoriti*.“

Digitized by Google

Uslěd toga razredit ćemo taj razdio, kao što slědi:

1. Na Opis; 2. na ženske pěsme (medju koje spadaju i Legende) i 3. na Junačke.

1. Opis jest pripovědanje predmeta po slici (formi), kakav jeste, nekaže nam dakle, kako se šta dogadja, već kakvog jest lica. Opis je dakle, rekao bi, slika ili kip naslikovan lěposlożenimi rěčmi. Pa komu da neigra sèrce od razkoši duševne gledajući lěpu sliku ili kip, komu li neposkoči sèrce smatrajući predmet krasan, podložen mirnom pregledavanju, divljenju i uživanju? —

Opis na dva se može načina uvesti u pěsmu. 1. Kao dio pripovědajućega ili dramatičnoga pěsmotvora. 2. Kao samostojni pěsmotvor; i o tom ćemo ovdě govoriti potanje.

Opis u tom smislu ima za predmet narav bezživotnu. Što živi, mora se kretati, mora se javiti u činu, a čin nije predmet opisa. —

Svaki pěsmotvor valja da ima srědotočje ili jedinost, dakle i opis. Pěsnik predlaže sve predmeta opisanog dělove duhu čitatelja, nijedan dakle dio predmeta nebiva isto srědotočje t. j. vez, koj skapča sve dělove u jedno tělo, u jednu cělinu. — Ako pěsnik hoće, da slika naravi opisane upali i nadahne čitatelju sèrce, mora da nam ju narisa i u savezu sa sèrcem čověčjim, narav tréba da je simbolom našega sèrca t. j. s radostnim da se raduje, a sa žalostnim da se žalosti, itd., narav dakle valja, da bude manje više lirične opisana; i u ovom liričnom čutjenju stoji ona jedinost, ono srědotočje takvih pěsmotvorah. Na pèrvih dakle stihovih već možeš razabrati, kakvo je bilo sèrce opisivajuće narav, jeli tuge ili ljubavi, čeznutja ili gnjeva puno. Smilje drugčie miriše, zvězda drugčie blista, potočić drugčie romoni čověku, kojega těra žalost, nu onome, koj je nadahnut ljubavi i pobožnosti. Opis, koj neveže ovim načinom narav sa sèrcem čověčjim, bezživotnje sa stvarmi duševnimi i věkovitimi, neimade prave valjanosti poetične.

Osobito zanimiv jest onaj opis, kojim nam se predstavlja narav simbolom věkovitosti, simbolom istoga Boga, u tom bo stoji najveća i najvišja jedinost; takova pěsma dira u sèrca čověčja, te mu nemože lahko predoléti.

U nas Jugoslavenah od te vèrste pěsnih neimamo mnogo na izbor. Osim malene slovenske pěsme „Kres“ neima malo da ništa, ako nećeš da metneš u ovu vèrst „Dubrovnik ponovljen“ od Palmotića.

II. U red ženskih pěsamah idu sve one pěsme, koje Němci zovu poetične pripovědke, ballade i romance. Poetične pripovědke (narratio poetica), pričaju nam predmetno ili objektivno kakavgod dogodjaj, gledajući više na isti predmet, nego li na osobe poglavite; a ballade i romance pripovědaju subjektivno ili čutljivo gledajući poglavito na osobe glavne.

Čin mora da se pripověda naravno, prosto i kao cělost jedna tja do konca a to jezikom priličnim ili shodnim predmetu svome. Nu mi nećemo dulja pravila o tomu da ustanovljujemo, niti je od potrébe. Čitaj pomnjivo lěpe a osobito prostonarodne naše pěsme *) ove vèrsti, i podpuno naučiti ćeš se, kakvim načinom tréba da se pripověda.

*) Evo ti, što izobraženi ljudi sude o slav. nar. p. Slavni Rus Bodjanski kaže: „Obći značaj nar. poezije Slavenah pokazuje se u strogom razměru, u harmoniji medju ideom i formom

Digitized by Google

K ženskim pěsmam spadaju takodjer tako nazvane legende t. j. kratke pěsme pripovědajuće nam pobožnost, koja se trudi kroz tèrnje ovoga življenja put prama nebesom pronaći i prokèrčiti.

Čin njezin kaže nam dakle silu pobožnosti. Predmet uzima se ponajviše iz pèrvašnjih kèrstjanstva vrèmenah. Tome sličan jest i slog (stih) t. j. miran i priprost. Čin valja mirnom i laganom nogom napréd da stupa, rekao bi, kao što rèka, što teče po ravnini, a ne bujno i goropadno kao slap, što uz šum i praskanje skače s visoke stène u duboki ponor.

Ime svoje legenda vadì iz latinskog; u srèdnjem bo věku nalazile su se po samostanih (monastirih) knjige, u kojih je bilo od starine zabilježeno, što se imalo čitati (quae legenda erant), a sadèržaj ovih knjigah bio je ponajviše u način pripovèsti opisan život i djanje muževah pobožnih iz pèrvih věkovah kèrstjanstva.

U ostalom u nas ima u toj struci puno narodnih pěsamah, osobito slovenskih i mnogo cèrkvenih pěsamah iz škole dalmatinske i slavonske. —

III. Junačke pěsme. U svakom narodu, koj se je uzdignuo i popeo barem na najnižji stupanj izobraženosti, naći ćeš silu pripovědkah ukazivajućih na njegovo prošastje. U takove povèsti narod uliva svu svoju radost i tugu, i što je u minulih vrèmenih dirnulo u njega, to on u različite forme oděveno rado pregledava, rado sluša i pripověda, niti će se toga posla ikad nasititi. Daj da takov narod još rado pěva, i vidèt ćeš sve ove pripvědke krasno opěvane; u njih imat će narod srědotočje cěle svoje poezije, a i ostalo njegovo mišljenje imati će na sebi pečat taj. Tako je od gèrčkoga naroda opěvan boj trojanski; od španskoga Cid i Karlo Veliki sa svojimi vitezovi, od Burgundah Chriemhild i Sigfrid, od Malo-Rusah strašni ratovi s Tatari (Perekopci), Turci i Poljaci, od Sèrbaljah kobna bitka kneza Lazara na Kosovom polju. Takove pěsme punim pravom nazivaju se mužkimi ili junačkimi i pěvajú se od ustah do ustah, od roda u rod, dok isti nije odumro duhom. Kod Gèrkah isto tako kao kod Malorusah i Sèrbaljah pěvali su pěsme te obično starci, a kod Sèrbaljah ponajviše slěpci, (kao što se i o Homeru čita, da je bio slěp).

Dodaj jošte k tome, da gdèkoj pěvač najkrasnie od ovih pěsamah sajedini t. j. sastavi u jednu cělinu, i dobit ćeš najveći pěsmotvor, što ga može imati poezija prostonarodna; i takovoj pěsmi naděva se ime epos, i pošto je složena od pěsamah prostonarodnih, kaže joj se epos prostonarodan. Ovim načinom složene su po mněnjih mnogih učenih pěsni Iliada i Odiseja, istim načinom Cid i Nibelungi, i sva je prilika te bi se mogo i u Jugoslavenah složiti epos a ono od najstariih junačkih pěsmah, nu k tome trèba genija kao što biaše Homer.

Evo što kaže o tome poslu već gore spomenuti Bodjanski: „Mi smo uvèreni, da bi čovèk s istim poetičnim čuvstvom od prileżno skupljenih historičnih pěsamah Sèrbaljah i Malorusah mogao sastaviti pěsan kao jednu sistematičnu cělinu, tako, ka-

---

među mislima i čuvstvom i njinim obrazom i izrazom, od kojih nijedne neugušuje drugo, naprotiv pronicavaju se uzajemno, slivajući se u svih točkah, gdè se jedno drugoga dotaknu.“ (Lětopis sèrbske matice s 1839 II. str. 43.) A u něm. časopisu „Göttinger gelehrte Anzeigen 1823 kaže glasoviti Jakov Grim razsudjivajući Vukove izdanje nar. naših pěsamah među inim ovako: „S našimi mislima o němačkih nar. pěsamah nedaju se ove (to je sèrbske) podnipošto prispodobiti. Něm. nar. p. imadu u formi něšta neotesanog, koje nalazimo svuda u prostih naréčjih, ona u sadèržaju neokretnost nesavèršenost.... Sèrbske pako pěsme imadu čist, dostojan jezik, čin pripovèsti jest svuda dovèršen, nezapleten i vas razgovetan od počètka do konca. —

Digitized by Google

kvo nam predstavlja Iliada, t. j. mogao bi sastaviti kakvu slavjansku Iliadu. Sadèržajem Iliade mogla bi služiti borba Sèrbaljah s Turci za nežavisnost; a za predmet Iliade ukrajnske podobna borba Kozakah s Poljaci. Točkom početka pèrvoj bio bi nesrećni boj na Kosovu, a drugoj isto tako bitka kod Pjatke (ili ubojstvo Pi(o)-dkova, inače Sèrpnjaga u Lavovu). — Od pèsamah obiteljskih (porodičkih) itd. mogla bi se složiti slavjanska kakva Odyseja."

Iz svega toga lahko ćeš uviděti, da narodne epopeje nemože biti u narodu, koj neimade velike prošastnosti, slavnih dobah historičnih, golemih junakah itd.

Što se tiče poučne epične pèsme, to i ova ima za predmet ponajviše kakav mu drago velevažan dogodjaj iz dogodovštine naroda; tako n. p. „Aeneis" Virgiliova, „Konrad Vallenrod" Mickievićev; itd. Nu ova zanimivost narodna može se takodjer nadoměstiti s dogodjajem važnim i znamenitim za cělo čověčanstvo, ili barem za veliki dio světa, u koj spada i narod, za kojega pěva taj epos. Takov predmet ima n. p. prekrasni „Raj izgubljen" Miltonov, „Kristiada" Palmotićeva, „Jeruzalem oslobodjen" Tasov, „Mesias" Klopstokov; a i barem ponešto „Osman" Gundulićev, u kojem se opěva slava Poljakah, dakle naroda od koléna slavenskoga. —

Kao što svaki umotvor i epos, bio on prostonarodan ili poučan, valja da ima srědotočje svoje, kojega se dèrže svi razděli kao grane stabla. U pèsmah ženskih nije baš težko postaviti tu točku zarad kratkoće pèsmotvora; nu mučnie je i težje u prostranih pèsmah. Ovo srědotočje metje se ponajviše u glavnu osobu cěloga čina. Nju pèsnik oblači svimi krasotami; iz nje, kao zraci iz sunca izvire sav čin i sve ostale osobe, čini se, kao da su samo zato upletene, da njoj dodělji-vaju više krasote i od nje dobivaju valjanost i vrědnost. Al nědaju joj ipak ovu visost sile tělesne, n. p. hrabrost; u čověčanstvu bo svuda i svagda podlaže se vrě-menom tělesna sila sili duševnoj. Tako stoji knez Lazar, mudrostju i světlim svojim duhom uzvišen kao srědotočje obkoljen od Nestora sèrbskoga Jug-Bogdana sa de-vetoricom Jugovićah, junačkih sinovah; oko Lazara vèrte se kao zvězde oko sunca i ostali junaci: Miloš Obilić, Vojvoda Janko, Ivan Kosančić, Milan Toplica itd. Čim preminù Lazar, neima više srědotočja za ostale junake, a i poslě nesrětne bitke nekaže se više o junacih sèrbskih znamenitih stvarih, samo o Lazaru pripověda nam narod tužnu pèsmu, kako i gdě se našlo sveto tělo i glava Lazareva. Pèsme o Marku Kraljeviću čine za se drugi razred (cyclum), imajući srědotočje u istom junaku kao representantu poštenja i tělesne sile naroda sèrbskog. —

Najvišja vrědnost čověka sastoji u tom, da se junački suprotivi svim nezgodam dirajućim u njega, da se bori sa zlim udesom. Jakost čověčja izražava se time, da se neuklanja navalam nesgodah, već da se stalno i krěpko dèrži onoga, što mu kaže zakon zapisan mu u sèrce. Za uzvisiti ovu borbu može se uvesti u pri-povědne pèsmotvore čudnovato ili nadčověčansko t. j. višje nadčověčanske sile, koje se sdružiše s jedne strane sa suprotivnici glavne osobe; a kada uslěd toga takovim suprotivnikom nemože odoléti, dodaju se uslěd toga i od druge strane sile nadčověčanske, koje se slažu š njim. Nije li dakle zanimivo, kad se sve sile naravi podigoše u borbi čověka s udesom? — Ove sile nadčověčanske različite su polag razlike mišljenja i věre različnih narodah; u Iliadi ulogu tu igraju starogèrčki bogovi, u oslobodnjenom Jeruzolimu kèrstjanski Bog i pakleni vrag; čini se kao da

Digitized by Google

našemu narodu nestoji do sèrca čudnovito u poeziji, jerbo niti u rukopisu kraljodvorskom, niti u Igoru, niti u narodnih naših pèsmah neimademo išta takvoga. Samo Gundulić uveo je u pèsmotvor svoj po svoj prilici polag Torkvata Tassa vraga paklenoga.

Za narešenje i uzvišenje čina glavnoga običavaju pèsnici upletati i čine priložne ili epizode t. j. čine, koji diraju u čin glavni samo u toliko, da ga ili podupiru ili barem prèče. Upliljući ovakove epizode valja da pèsnik pazi, da to upletenje nebiva ondè, gdè je glavni čin došao u razvitku svome do onog stupnja, gdè je već, rekao bi, uzeo mah têčaj dogodjajah. I glede na to, čini se, da je zašò s puta Gundulić u pèvanju devetnaestom. Osobito u Kristiadi ima mnogo prekrasnih epizodah i to iz stare dogodovštine židovske.

Dosada govorili smo o epopeji u strožjem smislu. Pèsnik medjutim može opèvati i kakav god drugi dogodjaj važan i zanimiv iz življenja obiteljskog, i ovakova epopeja naziva se domaća ili obiteljska. Takva je „Odiseja“ gèrčka, takve „Ruslan a Ljudmila“ i „Onegin“ od Puškina, „Pan Tadeusz“ od Mickievića, prekrasna „Maria“ Malezewskoga, takav „Kralj dečanski“ od Subbotića i prekrasan „Kèrst per Savici“ od Prešerna. U vèrstu izmedju ovih i epopejah u strožiem smislu spada prekrasna „Smèrt Čengić-Age“ od Iv. Mažuranića.

(Dalje slèdi.)

Slaveni.

(Iz „Povèstnice sèrbskog naroda,“ od Dan. Medakovića, u Novom sadu, 1851, knjige pèrve.)

Izvadio Kr. Jos. Veselić.

U širokom svètu našem ima, kao što je poznato, mnogo različitih narodah, i ovi se dèle po jeziku kojim oni govore.

Ali izmedju mnogo ovih narodah zauzima u Europi najviše mèsta narod Slavenski. Njega ima u ovoj časti svèta više nego i jednog drugog naroda; ima ga oko 80 milionah dušah.

Ovaj Slavenski narod takodjer se dèli na više granah i to po razliki i govoru. Nèkad su svi Slaveni morali biti jedan narod, a po svoj prilici govorili su i jednim jezikom. I dan današnji mogu se svi oni razumèti izmedju sebe.*) Svi su Slaveni sinovi i potomci jednog koljèna slavenskog. Kroz toliko silno vrèmе njih su različiti dogodjaji razdvojili od zajedničkog života, razdvojili su ih u nečem u govoru, zatim u dèržavnom životu, u vèri, a i u samom imenu.**)

Postanak naroda slavenskog nemože se ugledati ni znati. Moglo bi se reći, da je Slavenah bilo od kad je svèta i vèka. Povèstnica obšta spominje ih, istina, tek

---

*) Da se učeni Slaveni na bèrzu ruku izmedju sebe razumèti mogu, to su već mnogi učeni Slaveni posvèdočili.

**) Ja kanim obèlodaniti dèlo pod imenom „Imenoslov domaćeg bilja“ pa osim, što sam u rečenom „Imenoslovu“ svaku raztež domovine naše nèmecko-latinski protumačio, još sam kod gdèkoje: česko, poljsko i rusko imenovanje priložio, a to sam iz dvostruke svèrhe učinio, pèrvo: radi sveobšte uzajemnosti Slavjanske, i po tome drugo: prispodobljavajući naš južno-slavenski jezik i naimenovanja raznovèrstnog bilja i korenja s rečenima slavenskima, imao sam cilj i domorodnu želju: da svoje otačbenike probudim i pozorne učinim na česki, poljski i ruski jezik. U ostalom kako započeto „Domaće Biljoslovje“ izpod tiska izidje, i ovaj ću plod ne malenih trudovah mojih — ako dovoljan broj predplatnikah imao budem — u bèli svèt poslati.

Digitized by Google

od porodjenja Krusovog, ali odmah ih je tad bilo valjda isto ovako mnogo, kao što ih i dan danas ima. Na svaki način Slaveni su tako isto stari kao ma koji drugi Europejski narod.

Kao god što se nezna za postanak naroda slavenskog, i za pèrve vèkove njegovog života, tako se nezna ni odkuda mu ovo ime njegovo. Kao silni i mnogobrojni narod izišao je on u jedanput na oči drugih narodah pod imenom „Slavenah."

Gèrci i drugi narodi označivali su ih pod imenom Skitah i Sarmatah, ali su se oni medjutim već Slaveni zvali.

Docnia vrèmena, Bog zna kakve okolnosti, razdèlile su slavenski narod na više granah. Može biti da su se Slaveni, kad su se jače umnožili, još dok su zajedno živili, izmedju sebe po različitim kolènima i različito nazivali. Mi taj slučaj vidimo danas kod sviuh narodah, i kod istih nas. Lahko je moguće, da su i Slaveni jošt za vrème zajedničkog života, današnja glavnia imena slavenska u sebi imali. Docnija vrèmena radjala su nova imena, što je vèrojatno.

Stalnoga mèsta, ili stalne svoje zemlje Slaveni nisu imali. Svi su narodi na nèkoliko vèkovah prie Isukèrsta išli od mèsta do mèsta, ili iz jedne zemlje u drugu. Tako su tumarali i Slaveni. Nèki tvèrde, da su oni i u Azii bili i odtud se po Europi razsuli. Najviše su oni živili u sèvernoj časti Europe, od kaspiskog i cèrnog mora, do rèke Elbe i Tise. Gèrci su ove zemlje, u kojima su Slaveni živili, zvali „Skitia" i nju su opisivali kao sèvernu pustinju, u kojoj je kroz osam mèsecih zima. Odtale su naši praotci izselili se u današnje naše zemlje.

O životu ovog naroda slavenskog povèstnica obšta slabo ili ništa nespominje do onoga vrèmena, u kom su se današnji Hèrvati, Sèrbi i Slavonci izseljavati počeli. Kako su oni živili, šta su radili, gdè su i s kim vojevali, šta su i koga vèrovali, kakov im je obraz dèržavni bio, — sve se to podpuno znati nemože.

Pored sve oskudice u opisivanju života starih Slavenah opet se zna o njima ovo:

Gostoljubnost bila je kod njih velika. Oni su svakog putnika predsrètali, dočekivali, gostili radostno, sprovodili i jedan drugom kao amanet predavali. Koj nije ove običaje sveto izpunjavao, bio je gonjen. Ako je domaćin iz kuće kud izašao, on je kuću otvorenu za putnika ostavljao i jelo za njega priugotovio. Razbojnikah medju njima nije bilo. Kradja je bila slobodna samo onome, koj nije imao s čim putnika ugostiti, i to u onoliko, u koliko mu je zato dosta. Velika ova gostoljubnost odèržala se je i dan danas kod mnogih Slavenah, a valjda nigdè više nego kod nas.

Do hristjanstva, kao do vrèmena, do kad su Slaveni s drugima narodima slabo imali posla, potrèbe su njihove bile malene; domaći njihovi proizvodi namirivali su sve njihove potrèbe. Tèrgovina je po tome bila sva u proměni; za novce nisu znali, i zlato im je bilo kao i druga roba ili espap.

Svirka je u Slavenah bila ista ova današnja. Gajde, svirale, dvojnice, frulje, i gusle su imali stari Slaveni. A igre su u glavnome takodjer bile ove današnje. Proměne, ako kakovih ima, moraju biti neznatne.

Hèrvanje, bacanje kamena, skakanje itd. bilo je i kod starih Slavenah, pa ostalo je i danas kod južno-slavenskog naroda u običaju.

Kad su u boj polazili, svirali su, igrali i pèvali te tako opasnost pred-

Digitized by Google

stojeću prezirali su stari Slaveni, praotci naši. A to je kod našega naroda i dan danas običaj. *)

U svom zanemarenom i neprosvetjenom stanju Slaveni su se najprie klanjali svome oružju. Poslě su věrovali jednoga Boga, koi je, po njihovom mněnju, gorě na nebu sědio. Ovaj je Bog, po njihovoj věri, bavio se na nebu, a na zemlji postavio je druge nižje bogove, děcu svoju, da š njom upravljaju. Boga na nebu zvali su oni „bělim Bogom.“ Hramove njemu nisu podizali, jer su věrovali, da š njim nemogu biti u savezu, nego da se na ove manje moraju radi svojih potrěbah obratiti.

Od nižjih ili zemaljskih bogovah bio je pèrvi „Perun,“ bog munjah i bog najstarii na zemlji. Do hristjanstva Slaveni su se ovome klanjali. Lik njegov bio je u Kievu od dèrveta, glava od srebra, a bèrkovi od zlata. Za „Perunom“ je bio „Lado,“ Bog ljubavi, ženitbe, sloge i sreće. Ovaj se i danas spominje. U Rusah, Sèrbah, Hèrvatah i Slavonacah děvojke svake godine idu kao u někakvu litiju od sela do sela i pěvaju poznate pěsme ovome „Ladu.“ Mi je zovemo „Dodole.“

Ovaku zabavu ima mladež obojega spola u Slavonii, naročito u Djakovštini, pèrvi dan duhovah u Drenjanskoj župi, kojom prigodom razne pěsme pěvaju, kao n. p

1.

Zapěvala riza riba, Leljo!
U jezeru, u široku, Leljo!
U duboku, u visoku, Leljo!
Iz svojine, u tudjine: Leljo!
Evo danas pèrvi danak Leljo!
Kako putajemo, Leljo!
Bole noge, Leljo!
U kolěnu, Leljo!

2.

Oj ptičice, Leljo
Lastavice, Leljo!
Nepadajmi, Leljo!
Na livadu, Leljo!
Neguzi mi, Leljo!
Nogam trave, Leljo!
U men' ima bratac, Leljo!
Bratac lovac, Leljo!
On će tebe uloviti, Leljo!
Caru ćemo, Leljo!
Tebe pokloniti, Leljo!
Našem Caru, Leljo!
Za krajcaru, Leljo!

3.

(U kneževo dvorište.)
Od dvora, do dvora, Lado!
Do kneževa dvora, Lado!
Mi smo vid'li, Lado!
Kaloper jarmovi, Lado!

*) Ja sam već više putah prisustvovao pri odlazku naše hrabre vojske u boj, a naročito god 1850 gledao sam naše hrabre graničare kad su se iz Mitrovice na parobrodu put Italie krenuli, da tamo za svoga cara vojuju, te su tom prigodom svirali, igrali i pěvali.

Digitized by Google

Gdě knez pije vino, Lado!
A knezica spava, Lado!
Knez knezicu budi, Lado!
U lice je ljubi: Lado!
Ajd ustani ljubo, Lado!
Došli su nam kralji, Lado!
Da ih darujemo, Lado!
Da im dukat damo, Lado!
Da ga nežalimo, Lado!

4.*)

Od dvora do dvora, Lejo!
Ustaj, i pošetaj, Lejo!
Do gospodska dvora, Lejo!
Gdi car šèrbet pije, Lejo!
Carica mu služi, Lejo!
Iz zlatne bukare, Lejo,
Da i tebi dade, Lejo,
Kralju, světli kralju, Lejo!
Kraljici banici, Lejo!
I svakoj děvici, Lejo!

Polivanje vodom na vodeni ili světli ponedělјak, kićenje cvětjem o Ivanovu danu, „kresnica ili Ivanjska svećanost," i tim podobni običaji i igre jesu ostanci još od neznabožnih vrěmenah naših praroditeljah. Ali pored dobrih bogovah imali su ili věrovali su oni još i Boga sviuh zalah, „Ćèrnoboga." Ovome su oni prinosili takodjer žèrtve i tražili su ga umilostiviti, da im zla i pakosti nečini. Ovoga su predstavljali u vidu lava, i to zato: što su Saksonci, koji su onda bili silni, imali na barjacima lava i činili im pakosti, pa su ih zato za svoje vragove smatrali.

Sve ove svoje Bogove predstavljali su Slaveni kao kakva čudovišta velika i s mnogim glavama. Oko njihovih likovah uobražavali su obično najgadniu životinju, kao: zmije, žabe, aždaje itd.

Zapadni Slaveni, osim svojih idolah (bolvanah), obožavali su još rěke, jezera, izvore, šume. Ovi nisu imali nikakovih hramovah. Na ostrovu Rigenu bio je glavni svešteник Slavenah zapadnih. Ovaj je bio u većoj vlasti nego ikoj kralj. Na službu i na žèrtvu ovih bogovah dolazili su sveštenici sa starešinam narodnim. Služba se je pod vedrim nebom svèršavala. Bez volje ovoga glavnog sveštenika nit se je mogao rat započeti niti mir učiniti. On je dèržao po 300 konjanikah, koji su blago hrama umnožavali sa otimanjem. Hram je u toliko nalik na druge današnje hramove, što je bio zaklonjen od sunca, kiše i sněga. Na Rigenu vide se i danas ostanci od toga glavnog hrama slavenskog poganstva.

O dèržavnom životu starih Slavenah takodjer se slabo zna. U koliko se pak doznati može, moglo bi se reći, da je dèržavni život njihov bio demokratički.**) Svako je pleme imalo svoga „vojvodu," koi je svojim plemenom upravljao. U mirna vrěmena ovi nisu nikoga stariega imali. U ratna vrěmena birali su oni pogla-

*) Ove priložene pěsmice na pèrvi dan duhovah tako zvane „kraljice" seoske děvojke, narešene idu za kraljem i kraljicom od kuće do kuće, te ih pripěvaju, a naročito u Drenjanskoj župi u městu „Pridvorje," a i u Gorjanskoj župi, naročito u městu „Tomašance i Ivanovce" svanom.

**) Gdě po cělom narodu izabrani muževi na saboru većinom odvětah naredbe izdavaju i dèržavom upravljaju, takova se vlada zove „demokratička" ili vlada „pučka."

Digitized by Google

vicu vojske, i ovome su se svi, ali samo za vrême rata, pokoravali. Dèržali su „skupštine“ na kojima su svoje domaće poslove uredjivali. Način ove vlade skoro sasvim i dan današnji nalazi se u našoj slavnoj „Cèrnoj-gori.“

Nu zbog raznovèrstnog nereda, složi se najprie nèka čast, pa potom svi Slaveni, da jednog stalnog poglavara izabiraju. Pa tako je iz demokracie prešao narod slavenski u monarkiu, u samovladje.*) Ovo mu je dugo bilo neobično. Često su naslov Slaveni svojima poglavarima mènjali, kao: starii, vojvoda, knjaz ili knez. Kad je pako naslov „kralj“ **) primljen, to se nezna; a naslov „car“ najprie su Rusi, i to u početku 11. vèka pri Monomahu, a Sèrbi u 14 vèku za Dušana silnog primili.

Slaveni su svome poglavici odredjivali dužnosti: predvodjenje vojske, vladanje i sudjenje. Poglavice su bile naslèdne, i to samo po mužkoj strani. U Rusah je Olga u tome jedina iznimka od starih vrèmenah. Razdèlivanje dèržave na više sinovah tek se je docnie uvuklo. U staria vrèmena nisu vladaoci imali to pravo. Ni sa dobrom dèržavnim nisu oni mogli sami razpolagati. Inače su oni uživali velika prava. Dom njihov bio je zaklon i za same zločince. Svite su imali velike.

Prava su i u početku same monarkie svi gradjani imali jednaka. Počem se je monarkia ukrèpila, a osobito poslè hristjanstva, ta „jednakost“ je počela gubiti se, dok najposlè nisu postale kaste: dvorjanstvo, plemići, gospoda, boljari itd. Spailuci su se u slèdstvu toga najposlè uvukli. Kod starih Slavenah nije ih bilo nigdè i nikako. Ta blagodat, ta nevolja i ta bèda, došla nam je, što je veliko ćudo, u vrème ono, kad je hristjanstvo primljeno, od zapadnih Europejskih narodah, koji su tobože u prosveti Slavenima ***) predhodili.

Kod sviuh Slavenah spahiluci su se jako utvèrdili; samo kod „Sèrbskog“ †) naroda nemogu se oni ukoreniti. Zato nam je veliki primèr Cèrnagora i kneževina Sèrbia. Pèrva ova oblast sèrbska i nezna da narod može robovati jednom čovèku ili jednoj porodici, druga ova sèrbska oblast, kako se je god od tudjeg jarma — isto tako oslobodila se je i od spahilukah.

---

*) Sadašnji učeni i razumni Slaveni oko toga nastoje, da se svi Slaveni poznadu kao rod, i da sva plemena jedno drugom u nevolji pomažu. I ovo bi bilo za sve Slavene u obće, a napose za pojedine grane od prevelike koristi.

**) Ako je dèržavna vlada povèrena jednomu čovèku, tad se takova vlada nazivlje „monarkia t. j. samovladje,“ a vladajuća osoba monarka, vladar, vladalac. Ova vlada medjutim može biti različita, kao despotička; absolutna; ustavna i t. d.

***) Sadašnja „Slavonia“ (das Königreich Slavonien) u najstariim poveljama t. j. listinama nazivlje se kraljestvom, a naročito pod Sigismundom zove se „kraljestvo;“ nu ova naša Slavonia, koja je i današnja Hèrvatska, imala je u staro vrème svoje posebne novce, koji se još i današnji dan po starinskih mèstih izkapaju, pod naslovom: „Moneta Regis Slavoniae“ i odatle bi gdèkoj lahko mogao izvadjati i tvèrditi: da je nèkoč Slavonia za se samostalna bila, što i isto ime „Slavonia“ potvèrdjuje, koje dolazi od Slavenskog naroda, koi je novima zemljama vladao i sobstvene svoje poglavice imao.

†) Narod Slavenski, današnji Sèrbi, prie porodjenja Isusova, poznati su bili pod imenom „Skordisi,“ jer ovi Skordisi, današnji Sèrbi, god. 3942 robili su u Macedonii, čega radi Drus Rimljanin i Macedonski glavar vojsku podiže protiv Sèrbaljah, te je tako nèkoje potukao, nu veći je dio ovih Slavenah protèrao prèko Dunava, koi došavši onamo, osnovaše sadašnju Bačku i Vlašku. Vidi Kroniku Pavla Vitezovića, preštampanu u Zagrebu, god. 1744. Str. 28. — Mi sada već neimamo uzroka il povoda dvojiti, da u sadašnjoj Hèrvatskoj, Slavonii, Srèmu i u Vojvodini Sèrbskoj nije bilo Slavenah i prie nego u vrème Isukèrsta, kad je sv. Pavao Apoštol Ilirom, koji su pravi Slaveni bili, kèrstjansku nauku propovèdao, kao što on sám u svom listu na Rimljane pisanom, poglavju 15. redku 19 svèdoči.

Digitized by Google

Jezik slavenski na svaki način marao je biti kad tad jedan. Koren rěčih i danas pokazuje istovětnost. Silne proměne i tèrvenja svetska, koja su Slavene razdvojila, načinila su ove današnje razlike u jeziku slavenskom. Različite časti velikog Slavenstva oddvoile su se jedna od druge. S tim su se one otudjile i pod osobitim svojim imenom razdvojile. Političke okolnosti, susědstvo okolnih narodah, a najposlě i najviše imala je „věra“ veliki upliv na to, da se plemena ova slavenska jedno od drugog u svačem sve to više odcěpe. Razlika je ova porasla do danas dosta jako, ali pri svemu tome još je i danas vidno i jasno, da su svi „Slaveni“ od jedne kèrvi, roda i jezika!

Bekri Mujo.

Narodna pripovĕst.

Pripověda se, da je u Carigradu bio nekakav Turčin, Bekri Mujo (Mujo pijanica), kome je iza otca ostalo nebrojeno blago, al on — pravi bekria — sve propio i potrošio, tako, da nikakvih drugih haljinah nije imao, osim jednog čebeta, kojim je ogèrnut po sokaku išao, i nekakve stare kapetine, kroz koju mu je perčin bio propao. Jedan put srete ga Turski car na sokaku pijana, i stane ga karati, što je toliko blago propio i do takvog sramotnog stanja dotěrao; no on se ekorno eseče na cara govoreći mu: „Što je tebi stalo, što ja pijem? Ako pijem, za svoje novce pijem; a ti ako misliš, da ja nemam novacah, — pošto ćeš mi dati Stambol?“ Car prem da je znao, da on nema ni pare, opet pomisli u sebi, da ga nije podgovorio tko drugi, ko ima novacah, pa pošto se obreče, nemože se natrag udariti, i zato mu odgovori: „Nedam ti, Mujo, cěloga Stambola ni pošto, nego ću ti pola dati po to i po to, pa onda za nevolju možemo u njemu oba carevati.“ Mujo mu na to odgovori: „Dobro! sutra ću ti u jutru donĕti novce.“ I tako se rastanu. Kad sutradan Mujo nedodje u odredjeno vrĕme s novcima, car pošalje, te ga dovedu; no sad Mujo trezan prizna, da nema ni pare, a kamo li da kupi Carigrad ili polovinu njega. Onda car odmah zapovědi, da ga poseku, što je tako lagao i s carem spèrdnju zbijao. Mujo se najprie stane moliti za oproštenje, a kad vidi, da mu ništa nepomaže, onda rekne caru: „Kad si naumio, lasno ćeš me pogubiti; nego te molim, da učiniš jednu milost prie nego me pogubiš: da nadješ u tvome carstvu tri čověka: jednoga siromaha, koj ništa na světu neima; jednoga slěpa, koj ništa nevidi; i jednoga bogalja, koj nema ni jedne noge, nego samo trup; pa da ih dovedeš ovdě, i da ih lěpo naraniš i napojiš, a nas ćemo dvojica gledati, šta će oni raditi.“ Car na to pristane, i odmah zapovědi, te se takva tri čověka nadju i dovedu, i posadivši jednoga do drugog, donese im se jelo i pitje, i stanu se častiti. Kad se podobro najedu i napiju, onda slěpac progovori: „Hvala Bogu i čestitome caru, koj nas je nahranio běloga hleba i napojio cèrvenoga vina!“ A bogalj ni pet ni šest, nego na njega: „Kučko čorava! kako ti znaš, da je hleb běl i vino da je cèrveno, kad nevidiš? Sad ću te nogom u zadnjicu!“ Uz to siroma poviče: „Udri ga u moj odgovor, jaću ga platiti.“ Onda Bekri-Mujo progovori caru: „Vidiš, čestiti care, što čini pitje! Niti slěpac ima očiuh, ni bogalj noguh, ni siroma novacah; a sad, kad se napiše, i slěpac steče oči, i bogalj noge, i siromah novce; tako sam i ja jučer bio stekao novce, da kupim od tebe Stambol.“ Vidivši car i saslušavši to sve, oprosti Bekri-Muji, i pokloni mu život.

Digitized by Google

Poslě toga čudeći se car, kako vino takvu silu ima, i gledajući kako pijanice za njim ginu, namisli, da ga jednom i on ogleda; i tako zapovědi, te mu jednu veče donesu najboljega morskog vina, pa se dobro napije. Kad bude drugi dan u jutro, a car bolestan, boli ga glava, nemože da se podigne s uzglavlja. Kako se to razglasi po dvoru, skupe se běsže bolje svi lěkari, da lěče cara; no car kaže, da od te njegove bolesti zna bolje lěčiti Bekri-Mujo, nego svi lěkari, već njega odmah da mu dozovu. Kad Bekri-Mujo dodje, car mu kaže, kako je bolestan i od šta, i zapita ga, šta će sad činiti; a on mu odgovori, opet da pije ono što je i sinoć pio, pak će odmah mu glavobol proći. Car ga onda zapita: „Pa šta ću činiti, ako me poslě kad se otrěznim, opet glava zaboli?“ A Mujo mu odgovori: „Opet pij na novo.“ — „Pa dokle će to tako trajati?“ zapita car. — „Dok neogèrneš ćebe, ovako, kao i ja!“ odgovori mu Mujo.

Narodne poslovice illirske.

Bolje je išta, nego ništa.
Bolje je na mekinjama dobiti, nego na svili štetovati.
Bolje je svoju zemlju orati, nego na tudjoj novce brojiti.
Bolje je u dobra dvoriti, nego u zla roditi.
Bolje kužan, nego južan.
Božićni jug nije dug.
Bez dima neima vatre.
Bez kuće neima pokoja.
Beséda je bodavica.
Bolji je jedan zalogaj u miru, nego hiljadu u nemiru.

Slavjanske věsti.

— Urednik „Věsne“ Hermenegild Jireček pripravlja k tisku svoje novelističke i dramatičke spise, koje će izdati u formatu almanaha, po 12 arkah. Imena pripověstih jesu: *„Černý Němec, Theresienlust, Cerven-kapa, Obrazy z města i se vsi,“* zatim veselu igru *„Tajemné psaní.“* Buduć izmedju književnikah naših podosta takovih imade, koji su českom jeziku věšti, sato nimalo nedvojimo, da će se takodjer u Hèrvatskoj i Slavonii prilični broj iztisakah ote zabavne sbirke lasno prodati moći.

— *Moravská Nár. Jednota* izdavat će sbirku poučnih i zabavnih knjigah za moravski puk pod naslovom: *„Domaći pokladnice zábavného čtení.“* Ovih danah izišo je pèrvi broj *„Čest rodinna“* iz něm. gospoje Betti Paoli, prevedeno od g. Hausmanna.

— *Moravské národní noviny* g. Obésala proměnile su svoj cilj, pretvorivše se iz političkoga u beletristički list, koj će odsele troškom knjigara Bušaka izlaziti.

— U dèržavnoj tiskarni u Beču tiska se sada Kollárova *Staro-Italia*; u tiskarni Mehitaristah Rašićeva sèrbska pripověst: *„Fedor i Ljubica“* i česko dělo pod naslovom: *„Missionářské správy z Ameriky,“* pa k tomu još několiko školskih knjigah.

Različite věsti.

— U Parizu obstoji — kako će valjda mnogom čitatelju poznato biti — jedno pedagogičko družtvo, koje časopis pod naslovom: „Institut de la jeunesse, l'Emulation“ izdaje. To

Digitized by Google

društvo u tom časopisu razna pitanja stavlja, na koja mladež obojega spola odgovoriti i sa rěšenjem pitanja nagradu steći može. Imena onih, koji na pitanja dobro odgovore i nagradu steku, priobčuje vazda rečeni list. Smèrt vojvodkinje od Angoulèm-a, što je nedavno u Frohsdorf-u umèrla, dala je spomenutom društvu povod k pitanju: „kako i u čemu bi se ta vojvodkinja sa Antigonom prispodobiti mogla?“ — Nagradu od 500 frankah za rěšeno pitanje dobila je Karolina Czajkowska, krasna děvojčica, i kći glasovitog poljskog spisatelja Czajkowskoga. Ista umna děvojčica nalazi se sada u poznatom zavodu „Lambert“ zvanom, odkale će skoro, čim nauke svèrši, u krug svoje porodice povratiti se.

Smèsice.

— God. 1848, kad bi se u Srěmu podigla buna proti Magjarima, mlogi se ljudi pobrinuše, da ono malo novca, što težkim trudom štekoše, sakriju, za da im ga ili isti zemljaci, ili možebit nadošavši Magjari neodnesu. Tako otišav jedan, da svoje novce u zemlju ukopa, dodje do jednog oraha i pod njim začme jamu kopati, da tamo svoje dobarce sakrije: al tud već biaše někoj od njegovih susědah prie njega svoje novce ukopao; — kopavši dakle namiri se na te novce. „Eh,“ reče: „ovdě baš mora biti sigurno, dok je već nětko prije mene svoje novce ovdě ukopao! —“ to rekav postavi on i svoj novac tamo, i zagèrnuv jamu, ode. — Kad se je već sve umirilo, i svaki svoje sakriveno na vidik iznašati počeo, otidje onaj pèrvašnji pod orah, da svoju torbicu s novcem izvadi, kad on tamo, al on nadje nuz svoju još jednu drugu torbu s novcima. Začudjen promisli se i reče: „Ovaj, koi je poslě mene svoje novce ukopao — mogao mi je prie i moje odněti, al on to učinio nije — eh Boga mi! neću ni ja njegovih uzeti. —“ Istom tako reče i počè tudje zakapati; al dodje i drugi po svoju torbu, te tud uzamši svaki svoje mirno se i u ljubavi kući povratiše. Tko je od njih dvojice bio poštenii? —

— Někakav putnik susrětne na svom putu ovčara, u kojega je kući poslědnju noć prenočio. Poznavši ga javi mu se: „Dobro jutro, ovčaru!“ „Bog te pomogao!“ odgovori ovčar. „Ja sam noćas kod tvoje kuće noćio.“ Ovčar pun vragolijah počne šalu zbijati: „Noć te je pritěrala.“ „Tvoji su zaklali vola.“ „Valja da im je trěbovao.“ „Svega su pojeli, samo su tebi glavu ostavili.“ „Glava ide pred glavu; ja sam glava medju ovcama.“ „Bogme se varaš; oni su glavu psetu dali.“ „Valja da je pas bio gladan.“ „A pas glavu zgrabio, pa na smet legao, te glodao.“ „Ondě uvěk i leži i glodje.“ Putnik vidivši, da tako nemože na kraj izići, okrene drugačie: „Odaklen ti těraš te ovce?“ „Od repa.“ „A kamo těraš?“ „Na glavu.“ „A kuda će tvoje ovce, kada ih ostaviš“ „Kud se koja glavom okrene, tamo će i ići.“ „Idi ti do djavola!“ reče putnik, pa podje dalje; nu ovčar za njime još vikne: „A ti do Boga!“ Kad je putnik do malo išao, žao mu je bilo, što je taku zlu rěč ovčaru kazao, pa se povrati natrag, zamoliv ga: „Priatelju! neželim ti ono, što sam ti malo prie rekao.“ „Ni ja tebi!“ odgovori mu ovčar.

Bibliografia.

Česka.

— *Missionářská návěští ze svaté země.* První svazek 1851. Nákladem Videnského generalního komisařství sv. zemí. Ve Vídni 1852. Tiskem Mechitaristův v 8. Str. 126

— *Patristická encyklopaedie* od Arn. Reháka. Svazek 1—10. Po 20 kr. sr. V Praze 1851, 1852. V arcib. tiskárne.

Poljska.

— *Jana Pavła Woronicza* homilie, nauky i przemowy. Z własnoręcznych rękopismów autora zebrane. V Krakově 1852. U K. Czeha Za 1 fr. 15 kr. sr.

— *Senatorka sgoda.* Tradycya szlachecka, napisana przez Wincentego Pola. (Basen.) V Krakově 1852.

Běrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj bellotristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 17. U Četvèrtak 22. Travnja. 1852. **Tečaj I.**

Rěka.

Od Nik. Boroevića.

Nerazstavne bratje mila seka,
Zavičaju svome odsvojena,
A za tudje svèrhe odgojena,
Bjaše do sad naša lěpa Rěka;

A sada je duhom novog věka
Već i njena vila napojena,
I ljubavi nježnom zadojena
Pèrvobitnog majčinoga mlěka.

Zaman ju visokoparnim nosom
Stari nuzlub hitroumno mami,
Da ju opet od svojih odvrati;

Kad joj savèst s narodnim ponosom
Kaže: bratjo, ja sam uvěk s vami!
Slavjanska je naša prava mati.

Nesretna ženitba.

(Iz tal. novinah *„Gasetta dei Tribunali di Milano“* na kratko ponašeno)

Od Vl. Vežića.

. . . . null' altro che il pianto al mondo dura!

Nije tome dugo što se je u gradu Martini, u kraljestvu napuljskome velika žalost dogodila.

Něka mladenka uzorite lěpote, pogibě u cvětu mladosti od ruke svojega vojna, pèrvu noć plačne ženitbe.

Nesrětni mladić, koji se je okèrvio tolikim zločinstvom, bi odsudjen na smèrt; njegov odvětnik, moleć za pomilovanje odsudjenika, pripověda na kratko veoma lěpim načinom i živom rěčju, kako se je sbio onaj grozni dogodjaj.

Dajte gospodo! — tako reče branitelj odsudjenika — neka vam nebude žao slěditi me za několiko trenutakah na pozorište ovoga kèrvnoga děla, neka vam nebude žao, prie nego vaša rěč sadje kao pečat na ovu smèrtnu odsudu, bacite pogled na bědnika, kojega je oštrina zakona, oštrina, vaj, nimalo nezaslužna! postigla.

Ivan Lodeserto mladjan, nenavèršio jošte ni 25 godinu, od naravi veoma ćutljive i turobne ćudi, zaljubi se žestokom i takovim stvorovima običnom strasti, zaljubi se, velim, dušom i tělom u jednu svoju sugradjanku. Mladjana biaše i ona, netom stupila u 18 godinu, pèrva lěpota medju najlěpšim, koim se je moglo ponositi njezino rodno město; a isto tako bila je na glasu, kojem žalibože nije uvěk věrovati, da je pravi cvět nevine děvice.

Odvrativši mu děvojka ljubav ljubavju, zaprosi je Lodeserto za ženu u njenih roditeljah. Poslě pretèrpljenih i nadvladanih kroz šest měsecih bezbrojenih zaprěkah i protivbah, pomisli da je najsretnii čověk na světu, dadoše mu obožavanu děvojku. Jutrom 17. prosinca, povede ju, jadna mu majka! u cèrkvu na věnčanje. Pred oltarom, kad je blagosov gospodnji silazio na glavu dvoje ljubovnikah, ozračiše mu se oči tolikom neobičnom radostju, a lice mu prosinù tolikim blaženstvom, da su se njegovi priatelji, koji su bili na věnčanju, uzbojali, da mu se s toli prikoredna veselja, neugasi iskra razuma.

Ali plač sám samo věk na světu traje! — Něki pakleni duh, nenavideći ono několiko satih rajskoga uživanja, kojim se je bilo svidilo gospodinu razveseliti doslie uvěk mukli i tamni život Lodesertov, naumì otrovati mu radost u pèrvome izvoru, te sunovratiti onu sretnu dvojicu sa vèrhunca tolike sreće u duboki prodor bezkrajnih i neokolimih nesrećah. Zlotvorni stric mladenčin, koj koga se je bila odhranila i uzrasla, u onaj par kad su se oboica, rekao bi zanešeni u neizrečenoj radosti, vraćali od cèrkve, pristupi u djavolskoj i bogomèrskoj nakani k vojnu, te potegnuvši ga na stranu, odkrì mu, pakleni zlobnik, strahovitu tajnu. „Ova“ reče, „koju ti děržiš da je bezazlena ljubičica, ova se je okaljala najtežom sramotom, kojom se igda žena može okaljati. Drugi su“ reče djavolskim posměhom, „moj nebore! omirisali bujni cvětak, a tebi pade sada u dio uvehnuto perje.“

Ali Lodeserto, iskren i čestit, nije znao ni pomisliti na izdajstvo, nije mogao ni poumiti, da bi onaj angjeo lěposti mogao kriti u sebi toli cèrnu dušu, zato i nehtěde da věruje onim prokletim rěčima.

Odrinuvši dakle i najmanju sěnu od kakove sumnje, povrati se k svojoj ljubovci, i běše š njom kao nikada do sad, cěli dan nježan i ljubezan. Za obědom na plesu, za večerom, uvěk je bio uza nju, nikad joj nije poniknuo s lica ljubeznim pogledom, nikad joj se nije ni na rěč oglušio; tko ga je vidio u onome razblaženome uzhitjenju, rekao je, da je Lodeserto najsretnii čověk na světu. Oj slěpi i žalosni čověčji stvore! ti si rodjen za plač i žalost, pa kako se usudjuješ otvoriti sèrce svoje směhu lažljiva blaženstva? ili neznaš bědniče, da rědka dragušica veselja zasija samo zato kadkada u ovoj dolini od suzah, da poput nevěrnoga noćnoga sěvanja razsvětli strahotu tminah i ponorah, koji ti se zěvajuć groze na okolo!

Jadni Lodeserto! danas ti zavide svi, koji te vide, a sutra će te žaliti i zazirati, danas mizimac sreće, a sutra ćeš morati zagèrliti ili svoju sramotu ili stralilo.

Vrěme leti hitrim krilom, kad ga sreća těra; eto noći, eto kobna sata. Oj

Digitized by Google

koliko i koliko putah žarke želje onog nevěštaka proletiše bezkrajne poljane još tada neprispěla vrěmena, i prionuše za ovaj kobni sat, kao što psione iz daleka za spasonosni Faro željni pogled umorena mornara!

Pa ovaj je sat upravo morao razpěršati nesmiljeno sve nade njegova života, raztèrći najmilie sanke njegove mladosti, i otvoriti mu propast baš ondě, gde je mislio da stupa u perivoj bujna i stolika cvětja!

Prispì žudjeno doba, svedoše ljubovnike u pirnu sobu.... Ivan Lodeserto uvěri se na svoju težku žalost o sramoti koju běše čuo, a nehtěo věrovati u jutro na povratku iz cèrkve.

Gnjev i žalost obuzè mu sèrce i omrači razum, skoči s postelje, pa poviknù onoj nesretnici: „Sad znam sve, niti hoću niti pitam od tebe drugo, nego da mi kažeš onoga nečovèka koj te je zaveo!“ Ali ona bědnica, koja je dèrhtàla cèlim tělom, budi od srama poradi sagrěšena grěha, budi da ju je strašilo běsno muževo lice, udari, u zao čas po se, u nèkanje. „Ali promisli“ pribvati opet on sve to većma ljutit i razpaljen, „da neima drugoga spasenja za tvoj život, nego da mi kažeš ime tvoga oskvèrnitelja, ili ću ja oprati tvojom kèrvlju sramotu, kojom si me pokrila.“ Ali nesvěstna mladenka i na dalje u nèkanje.

Smèrče se pred očima nesretniku, pograbi sèkiru, koja se je po njihovoj nesreći desila nedaleko od postelje, ugasi svěću koja je razsvětljivala sobu, valjda za to, da mu nebi klonula desnica pred vilovnim uzorima onoga angjeoskoga lika; te podrěvši kobni urlik, nasèrnù u bezkrajnome očajanju kao divja zvěr na onu jadnicu i stade ju udarati nemilim udarcima.

Naga i oblita kèrvlju, koja joj je tekla iz glave, njedarah i od svih stranah, skoči neboga s postelje, te kuša po mraku nebi li mogla poběći; ali zapè na pragu i posèrne. Tu ju dostiže i dopipa razběsnjeni i uvrědjeni mladić, i ponovi grozne udarce po glavi umiruće! „Smiluj mi se!“ reče jadna mučenica, „smiluj mi se, sve ću ti kazati!“ Biaše već prekasno! Za nèkoliko trenutakah, predade zadnjim uzdisajem svoj duh gospodinu.

A Lodeserto? — Gluha noć, samoća města, veliki komad noći od sbivše se nesreće do zore, sve mu je to bilo na ruku, da se spasi i izmakne izpod moći težke pravde, koja ga je čekala.

Ali neběži, gospodo, koj ima viteżku dušu, neběži od pravde, ko čuti da nije kriv, neboji se smèrti, kome je omrazio život. Klečeći i pobožno moleći, proplakà punih sedam satih nad mèrtvim tělom svoje obožavane žèrtve, nad tělom one, za koju bi jedan sat prie bio pregorio i dušu svoju.

Kad navěsti zvono pravovèrnim svečanost netegnute děvice, prekèrsti se, poljubè zadnji put ledeno čelo pokojnice, zaključa kuću, i ode upravo na stražbenicu.

Došavši tamo, popita nestèrpljivo za sudca, rekavši: da mu ima odkriti vèrlo osbiljne stvari. Ali vam je ona noć bila věčna zimska noć; falila su jošte tri sata do dana; rekošo mu: da se sudac nije jošte dignuo. Na to Lodeserto legne na sèdju i zaspe tvèrdim snom.

Zaspe! — dakle ili je nekriv, ili je lud. Duša njegova klonù pod težkim bremenom gèrdne nesreće, ali svěst njegova nemože da ga prikori ni najmanjim prikorom.

Digitized by Google

Rekoše stari mudraci, da kad děsnica sagrěši neima duša mira ni počinka, a Lodeserto počiva u miru tri debela sata! Kad zaběli dan, opazivši koji su ondě bili, da ima kèrvavo odělo, i na ruci široku ranu, iz koje je vrěla kèrv, a sětivši se, kakvom je nestèrpljivostju pitao za sudca, pomisliše, da ga je nětko ranio, pak da je došao sudu po pravicu; tu ga odmah probude, i reku mu: „Kakva je to kèrv, što te je svega oblila?“ „Ništa bratjo“ reče mirnim licem; „ta vi ste mi bili svědoci, kakvom sam žarkom i neizmèrnom ljubavju ljubio onu děvojku, vi ste sami bili svědoci jučeranjega blaženstva, na koje, činjaše se, da me biaše pozvao gospodin; dakle čujte: Ona žena, za koju sam mislio da će mi okititi radostju cěli život, ona mi je žena doněla u kuću ruglo i sramotu; ja sam ju zaklao svojim rukama, a ova kèrv, kojom sam obliven, kèrv je moje žèrtve.“ Odmah ga sputiše u verige i odvedoše pred sudca, gdě kazà cěli žalosni dogodjaj, koji smo pripovědali. Ništa nije niti dodao, niti zatajio, što bi mu i malo olakšalo težko zločinstvo, ili ublažilo ljutu kazan, koju je onom izpovědi udarao na svoju glavu. Iskrenost mu je govorila u sèrcu, čista istina bila na jeziku.

Brat njegov, koj ga je ljubio pravim bratinskim sèrcem, videći kèrvavu sěkiru, gdě se lašti na vratu svoga miloga brata, „daj“ reče, lijući grozne suze, „brate moj, smiluj nam se, smiluj se svojoj ostarěloj majci, ako nećeš sebi, ako je tebi omèrzao život, a ti ga daruj namà, ako nećeš drugo, a ti reci barem, da ti je ona tu ranu zadala, pa da si je u ljutosti ubio.“ Ali plemenita duša neće da se oskvèrne lažnim izpričanjem.

„Aja!“ reče, „ovu sam ranu ja sám sebi zadao, kad sam udarao one běsne udarce; zašto da okaljam uspomenu one sirotice, koja je pala kao janješce pod gruvežom mojih udaracah?“

A šta je sad drugo ostajalo ovome bezumniku, da se sunovrati u bezdan propasti? Zar bi bio morao uvaliti sám sebi u pèrsa onaj oštrač, kojim je ubio svoje zlato? Zar bi bio morao zavèršiti onu kobnu i strahovitu noć jošte i samoubojstvom? Jeste, gospodo, pokusio je on samoubojstvo strahovito, a to kad je stupio od svoje volje i nakane pred one, koji su imali izustiti prie ili kasnie protiv njega smèrtnu odsudu; samoubojstvo, velim, pokusio je, kad je hotomice svoj grěh izpovědio i pribavio sudu one dokaze, koji su mu stralilo podigli, samoubojstvo, gospodo, tim groznie, čim je ladnokèrvno i u nakani predao svoju glavu kèrvniku u ruke.

Ali vi, gospodo, nećete dopustiti, da on dovèrši bezumno dělo, vi nećete dopustiti, da pèrvome zločinstvu pridoda jošte i drugo, ne manje težko od pèrvoga. Ako je njemu omèrzao život, vi ćete ga ipak njemu uzpèrkos spasiti, nebilo za ino, nego da ga povratite starici mu majci, koja vam se, lijući grozne zuze i sklapajući iznemogle ostarěle ruke, moli; vi ćete ga spasiti priporučivši ga vladaočevoj milosti. Dà, uzvišene glave ovoga kraljevstva! vama će, uzdam se na moje rěči, radost obuzeti sèrca, što se možete poslužiti za spas ovoga bědnika najplemenitiom vlastju, kojom ste povlastjeni; vi, koji ste po zakonu odsudjeni na vèčnju nesmiljenost, koji morate udušiti u sèrcu svako milosèrdno ćuvstvo, vi ćete zagèrliti dragim sèrcem ovaj način, koj vam ponudjamo, a tim ćete pokazati světu, da nije ni vaše sèrce prazno i otvèrdnuto, da vam se nisu ugasile u pèrsima plemenite i blage ćudi, s kojih čovèk biva čovèkom, rečju: vi nećete barem ovaj put odbaciti najdragocěnii dar,

Digitized by Google

kojim vas je vladalac odlikovao, kad vas je, da tako kažem, pozvao, da dělite š njime najsvetie i najuzvišenie pravo vladaoca, t. j. pravo pomilovanja.

Molba braniteljeva bi uslišana, vèrhovni sud predloži krivca kralju za pomilovanje, a ovaj zaměni smèrtnu odsudu sa onom trećega razreda u gvoždju.

Něšto o izobraženju nježnog spola.

Od M. Stojanovića.

Od izobraženja uma i sèrca zavisi buduća sudbina mladeži — njezina sreća ili nesreća.

Sudbina děvicah daleko je neizvěstnia, nego li sudbina mladićah. Mladić učinivši se mužem stupi oboružan vlastitom snagom u burna odnošenja života, i sám izabere sebi svoje zvanje, on sám izabira sebi slobodna srědsta za svaki svoj cilj, za kojim těži, on sebi izabira suprugu za drugaricu svoga života. — Nije tako sa děvicom. Rědko je ona kadra po vlastitom izboru opreděliti svoju sudbinu, jer vèrlo rědko je koja děva pri vlastitih srědstvih, po kojih bi joj moguće bilo, da sama sebe hrani i oda zla brani, nego mora někog imati, tko će ju čuvat i branit od svakog zla, od svake napasti. Kao udo onog spola, koi je nježnii, slabii, nesposobnii za dělovanje u burnom gradjanskom životu, mora děvica stavit se pod okrilje čiegod, tko će ju u javnom životu braniti, čuvati i zastupati.

Neobhodno je dakle potrěbito za děvicu svaku, da ozbiljan baci pogled na svoju buduću sudbinu, i da pozorno promotri svoje buduće položenje u životu, pak da se oboruža čvèrstom odvažnostju, te da kao junakinja može neustrašivo i mudro izaći na mejdan pred lice svakog udesa; da se dobro pripravi vrědna biti najveće sreće, a takodjer i za onaj slučaj da se pripravi, ako bi se u nadi prevarila — nada bo je stara varalica, — te sve joj želje tašte i puste ostale, i njezina huda sreća obratila joj pleća, da i u tom žalostnom slučaju nebude posve nesrećna.

Imade za čověka sreća i na ovom světu, koju mu ugrabiti nemože nikakva sudbina. Ovu pravu sreću mora děvica još u najnježnijoj svojoj mladosti učinit nezavisnom od sviuh izvanjskih stvarih ovog světa, mora ju utemeljiti u svome vlastitome sèrcu, ako ju želi sačuvati.

Koja je to sreća za děvicu?

Ako děvica postane valjana supruga, dobra mati i čestita domačica, nemože želiti bolju sreću.

A kako može ona to postati?

Nek se dèrži slědećih upravah, pak će sigurno srećna biti:

Čuvaj o děvice! čistoću i neoskvèrnjenost duše svoje, těla i sèrca svoga. To je najveće blago svakog čověka. Lěpota lica i krasota stasa i uzrasta ništa su brez ovog, a i ružno lice razvedrito čarobnimi zrakami nevinosti milo je i drago.

Čuvaj nevinost! Ona je prekrasni i najskupocěnii ures děvice i temelj sviuh ženshih krěpostih. I najveći razpuštenjak štima, i isti divjak počituje žensko čeljade okruženo sjajnostju i veličanstvom ženskog poštenja, a svatko živ prezire i zabacuje ženu zlostavljenu, pohuljenu, obezčestjenu, osramotjenu.

Počituj sama svoje žensko dostojanstvo. Nauči se poznavati one pogibelji, koje

Digitized by Google

se groze tvojoj nevinosti i odbijaj ih od sebe onim oružjem, kojim te je obdarila majka narav: postidnostju, krotkoćom i čednostju. — Dokle god si zaisto postidna, krotka i čedna, nećeš biti pobědjena.

Čuvaj se kao živa oguja: taštine, izpraznosti! — Moda se měnja svake godine, ali krotkoća je od věka věkovah ostala pèrvi ures čestite i valjane ženske glave. — Postidna budi i pred samom sobom! Čuvaj se, da neokaljaš nevinu svoju dušu nečistim mislima, jer misli, u kojih se često naslađujemo, legu děla, a pèrvi korak na stazi grěšnoj, zadnji je na putu krěposti.

Čuvaj nepokvaren svoj razum, pa ćeš tako sačuvati i nevinost svoje ćudi. Neuči se ono, što netrěbaš, dok podpuno neznaš ono, što ti je potrěbito znati kao budućoj valjanoj suprugi, dobroj materi i čestitoj domačici; a bogme toga je dosta, što kao takova moraš znati; zatim nastoj, da potrěbito sa kasnovitim sjediniš, ali nipošto da proměniš nuždno sa izlišnim. — Lěpo je, doduše, kad znade domačica vèšto plesati i kad se razumie u gudbu i pěsničtvo, ali domom upravljati i kućanstvo svoje dobro ravnati prače je. Lěpo je kad děva znade svilom, sèrmom i rudicom vesti, al samo neka nezapusti naučit se šivati, rubje krojiti, hleb měsiti, jer brez ovog ostaje u majkinu dvoru i neima mnogo prosiocah ako neima mnogo novčine.

Uči se, děvice mila! dočim těžiš postići stalnu lěpotu i dražest duševnu i krasotu sèrca, uči se, rekoh, sad još kao děvica izvèršivati najdražestnie i najblagotvorniu sviuh svojih ženskih krěpostih u odnošenju kao kćerka, kao sestra, kao srodnica, pak medju svojom rodbinom nastoj unapredjavati mir, ljubav i prijateljstvo, slogu i jedinost po blagom, krotkom i čednom svome ponašanju, a od svake razpre, od svakog razdora i od svake omraze i svadje běži i kloni se, pak će biti srećna i napredna svaka kuća, pod koje krov budeš stupila s vremenom kao supruga, kao snaša, jetèrva, zaova i t. d.

Uči se uzterpljivo podnositi one, što nisi kadra proměniti. Tudju ljutinu i jarost razoružat ćeš smirenostju, blagostju, umiljatostju i omekšat time najtvèrdje sèrce. Ženska učudnost, ženski jed, ženska ljutina nije kadra nikad ništa dobra obaviti, ali mudru i razboritu ženu, koja u zgodno vrěme savětuje i mněnje svoje u blagosti i krotkoći predlaže, posluša pametna mužka glava.

Uči se raditi! Tvoja je zadaća, nježni spole, po urednosti, po radinosti i čistoći učiniti iz kuće, u kojoj, děvo, postaneš domačicom, hram mirne sreće, tihog blaženstva. Čestita žena kuću drži! rěč je u našem narodu, i prava je istina.

Uči se štediti! muž zaslužuje poslom, a žena sabira štednjom blago i imanje. Al nesabiraj i neštedi imanje, da ga samo imadeš, kao što to čine tvèrdice i škèrtice, nego budi ljubaznina dobročiniteljica ubogih i sirotah, budi uzor za gradjanke i domorodke, pak će te svaka plemenita duša, svako pošteno i ćutljivo sèrce počitovati.

Nauči se pohožnim sèrcem svaki dan počimati, obavljati i dovèršivati dnevno svoje dělo.

Tko s Bogom, děluje, u svemu napreduje!

Nepobožna žena odurna je i mèrzka svakom pravo izobraženom čověku. Nego i to znaj; da u ničem nevalja biti dèrzovita, ponosna, usilovana, nego budi vazda naravna, smirena, krotka i blaga, iz osvědočenja pohožna i krěpostna, a ne iz něke někovisti, da te samo hvale ljudi. Ženska glava ako nije pobožna i krotka, ako neima u

Digitized by Google

sebi věre, nemože biti ćudoredno dobra, nemože biti blaga duša, nemože biti čestita i srećna, niti može ikoga na světu usrećiti. — Brez věre u premudru providnost božju nemože čověk biti krotak, nemože biti ponizan, u obće nemože biti krěpostan, a ženska glava ako nije krotka, ponizna, krěpostna jednom rěčju, ona onda nije drugo, nego nakaza svoga spola.

Razborita budi u govoru. Ptica se poznaje po pěvanju, čověk po govoru. — Vazda govori istinito i svesèrdno. Često sastoji se prava mudrost govorenja u tome, kad čověk znade u pravo vrěme mučati.

Neogovaraj nikad nikoga. I onako je vika i graja na žene, da rado ogovaraju, kude, klevetju i rešetaju, i pred svaki vrati metu oko i neima smetja. — Udri se u pèrsa rukom, bolje je, nego da pèrstom upiraš na druge!

Izpunjuj svoje dužnosti uvěk rado i drage volje, počituj i ljubi svoje roditelje i starie od sebe, a kad budeš supruga i mati, ljubi i počituj svoga supruga, odhranjuj dècu svoju u strahu gospodnjem, da budu dobri kèrstjani, valjani gradjani, čestiti rodoljubi i domorodci, i svakom božjem stvoru ćuvstvujućem, koji živi okolo tebe, čini dobro koliko možeš; pak budi uvěrena, dobra dušo! da ti je život mnogo vrědnii nego li život kakva junaka, pred kojim svět se trese i ljudi dèrhtju.

Drage lěpotice! koja od vas želi sa malo brigah, dugo i zadovoljno živiti, neka se nestere na veliko, nego nek se s malim zadovoljava, osobito glede gizde nek umèri želje svoje, jer tko se o mnogima stvarima izlišnima jako stara, sèrce mu se raznosi na sve strane, pak blažena zadovoljnost nenadje u njemu mèsta. S Bogom! dok se opet skoro vidimo. Ako moj savět budete dragovoljno primile, čestje ćemo se podivaniti o sličnih stvarih.*)

Bratja i blago.

(Iz zbirke narodnih pripověstih).

Od M. Stojanovića.

Nije blago ni srebro ni zlato,
Već je blago, što je kome drago.
Narodna poslovica.

Bila su dva brata u jednome gradu. Obadvoica zanatlie. Gojko i Dominko. Gojko starii brat, priženi se k někoj bogatoj udovici; i tako došavši u puno i na gotovo, nije težko postao bogat čověk. Nasuprot Dominko ovamo nije imao nikakva otčinstva, materinstva, niti kakve tuste dědovine; pa se oženio polag onog: „Neuzimaj ženu, jerbo ima blago, ako ti je živit u pokoju drago.“

*) Mi se punim pravom nadamo, da će takove rěči, kao što ih u tom članku čitamo, u grudih našeg ženskog spola vazda odziv naći, te zato u ime prave prosvete i narodnog naprědka vrědnog i revnivog našeg dopisatelja g. M. S. molimo, da — kao što je naumio — u istom smislu više puta u našem listu koju rěčcu progovori, jer svaki dan vidimo i sve to više osećamo, da je od velike potrěbe u sadanje vrěme, gdě nikakvog javnog života neima, uz tihi nu pomni književni naprědak za učvèrštjenje i uredjenje domaćeg našeg života pobrinuti se. Da se pako tim lagljе i sigurnie toj svèrhi prikučimo, trěba medju ostalima i to: da kćeri domovine naše u svakom smislu onakove budu, kao što se punim pravom od njih očekuje. Valja dakle u to ime kadkad prosboriti koju iskrenu rěč, koja nesmije da gine kao zèrno bačeno na studenu stěnu, već trěba da se živo sèrca lati i tamo dobrim urodi plodom. Samo onako — *svestranom i pomnjom radnjom* — moći ćemo tako učvèrstiti *kućni naš prag*, da nam s vrěmenom postane — kao što narodna poslovica pravo veli: *najveća planina*.
Uredn.

Digitized by Google

Uzeo je on za ženu néku sirotu děvojku, koja nije imala ništa, do zdrava těla i dobra imena, i néšto malo ruva děvojačkog.

Gojko je odgovarao brata, da se neženi praznom u praznu ruku, nego da traži gdě će bez umora omastiti bèrk. „Uzmi si mene za primèr," reče Gojko „i nemoj věrovati, da je posve istinita naša pričica: Kèrčevina hambar puni! Težko je, moj brate Dominko! ložiti vatru na ladnom ognjištu. Negledaj lice, nego imanjice; što veće, to je bolje. — Jednoj veliš stara je, svadljiva, nek ju běs nosi s njezinim imanjem, dalje joj kuća od mene! — drugu nećeš, što je gizdava, landrava, kao odpèrta kèrčma; nek ide nevidom, srećan joj pût! — Što je najgorje: čudan si do bělaja, gledaš mnogo na ćud, na sèrce, na ponašanje, i na stotinu drugih malenkostih; kano da nisi mužkim opasan pasom, pa se bojiš ženske pakosti i odurnosti; vidim, da ćeš ti kod žene svoje krave muzti i vatru ložiti; dobro ćeš znati, gdě joj stoji metla i operač. Dok sglaviš štalicu i namakneš kravicu, i izložiš vatricu, proći će ti věk, zaboraviť ćeš i na žensko lice, sèrce, i na sve one tvoje tricarie, koje a tvojim očima cěnu daju ženskoj glavi." „Moj brate Gojko!" odgovori Dominko, „zahman tupiš jezik odgovarajuć me od moje děve, koju sam odlučio uzeti si za drugaricu. Ja neću, da se udajem, mèsto što bi se imao ženiti kao mužka glava: Nije blago ni srebro ni zlato, već je blago, što je kome drago! — pěva se kod nas, ako si čuo. — Ja hoću da kao muž ženu, slabiu, stranu, primim pod moju obranbu, pod moj krov, za moj stol, na moj hleb, sebi za pomoćnicu, a ne da ona mene hrani i od hèrdje brani, pa da ja, kao još nětko, budem u kući tèrbonoša, a žena da mi je kolovodja, da ona nosi gaće, a ja pregaču. To neće biti za mog života!"

„Nećeš doći daleko s tom robom" odgovori Gojko, i pokle je vidio, da Dominko podnipošto odustati neće od svog nakanjenja, otrese od njega svoje ruke i najkašnje posve ga zanemari.

„Dok se bratja nisu izženila,
Svaki su se damak sastajala;
Konjici se pod njima ljubiše,
Od velike ljubavi bratinske."

Pěva se u jednoj naših narodnih pěsamah. Tako je bilo i s ovom bratjom:

„A kad su se bratja izženila,
Nevěrne ih ljube zavadiše, itd."

Na ladnom ognjištu nije lahko ložiti vatru kao na vrućem: tako je i Dominko obrisao si s čela dosta vruća i ladna znoja, dok je sglavio i sastavio malu kolibicu i lošo pokućtvo.

Bogati brat Dominkov, Gojko, buduć se udao a ne oženio, niti je mogao, niti je upravo nastojao iz poznatog uzroka podpomoći svoga brata, siromašnog Dominka. Ovaj opet nije mnogo ni mario za pomoć, jerbo je uměo zadovoljit se s malim onim, što si je trudom svojim zaslužio.

Što se tiče značaja ove bratje, spomenut ću u kratko: Gojko je bio tvèrdica, lakomac; měrio je u svačemu, što se veli, mak na konac, i to nije dosta, nego je još svakom zavidio, tko je mogo braniti se svojim hlebom i živit osim njega; a ljudi su opet dobro znali, da onaj svaki očelavi, tko se namaže njegovom mastju, pak su mu se uklanjali. Dominko nasuprot bio je dobra, milostiva duša; bio je

Digitized by Google

pravedan. Svakom je po mogućnosti u nuždi priteko u pomoć. Bio je izpravan, pošten i valjan čověk. Ljubio je svakog, a svatko njega, osim zločestih, kojim se je uklanjao.

Čestje bi on sa svojom dobrom sebi priličnom ženom u šali razgovarao se, što bi onda činio, da je bogat, „kao što je“ — reko bi on: „kao što je moj brat Gojko. Znaš li ti ženo!“ goverio bi on „znaš li, što bi ja činio da sam bogat, da imam dosta novacah? — Blago li bi onda bilo rukotvorcem, zanatliam, stromakom i nadničarom. Nebi nijedan u našem gradu nikad bez posla bio. Svakom bi ja našo posla. Mnogi je od njih zahèrdjao zato, što je zapao zlom svojom srećom po bolesti ili po drugoj nèzgodi u blato, pa neima tko bi ga izvuko iz blata i postavio na noge. Daj Bože! da ja nabasam gdègod na jedan kazan blaga — ala pusta posla! — znao bi ja, što bi činio.“ Na što se je nasmijala njegova žena, te bi mu rekla: „Idi borati Dominko! nebuncaj, gdè bi ti mogo naći puo kazan novacah, nisu novci gljive pečurice.“ „Ništa zato, ženo! nemoj se ti kebeljiti, ako sam se ja našalio, nisam ti glavu razbio!“ reče Dominko, „ali ti ženo neznaš za šalu, nego mahom pričaš na ozbiljnost kao onaj ciganin u pripovědki: „Ždrebna naša Surica, Jelo!“ razgovarao se ciganin sa svojom cigankom sědeći pod čergom, „ždrebna Surica, živa zdrava bila! Hej, mila majko! ala će oždrebiti gizdava konjica. Čuvat ćemo ga kao desno oko.“ „Oh Dado!“ cikne ciganče, mali Sava, „ja ću, jel' — ja ću malog konjica jašit pokraj čičina-plota, pokraj bila luka?“ Fik! ćušne ciganin ciganče: „S mirom sědi ti Sava, prokleto dète! nemuči mi ždrebeta!“ — evo baš tako i ti ženo neznaš za šalu kao ovaj ciganin, koji ćuska dète poradi ždrebeta, a ždrebe još, što se veli, na vèrbi svirala.“

Jedarèd ode Dominko u šumu po dèrva.

Što nikad; te ga je onda povuklo sèrce unići dublje u lužinu, i tako je dospio do jedne špilje. Ondi ustavi Dominko svoga konja Ridjana, bez ikakve druge namèrè, nego brati suve grančice, kojih je ondè bilo siaset.

Istom što je on sišo sa kolah i odklopio konju štrange, nebotice pogleda na uzki ulaz tavne špilje i pomisli: Šta li bi moglo biti ondi unutri? — zvěri? — težko! — nevidi se nikakvi zvěrski trag; sněg je, mogo bi se opazit ma koigod. Bili moguće bilo, da stanuju ondi u zabitnoj špilji ljudi? — Idem ja vidět što je tu; ta nijedan čověk nezna, gdè mu leži sreća, čuo sam od starih, zaoto mora svaki ići za srećom, i pomno ju mora tražiti, dok ju nenadje. Valjda moja sreća nije baš takvi běs, da bi se skitala po ovakvih městih, ali nemogu odoléti sèrcu, da nezavirim malko u ovu šupljinu. Valjda me neće bělaj odněti zato.

Lativši Dominko svoju sèkiru podje u špilju. Malo nezaboravi, te je on najpèrvo otěrao svog Ridjana na čistine iz šikare i ondi u zavětarju dao mu sěna. Sad se povrati k špilji i odvažno stupi unutra. Mahom opazi kao něki hodžik, prohod, prolom u pladinu ili proseк u nju.

„Pomozi bože, sretno bilo!“ reče sám sebi Dominko i bèrzo koracaše napréd. Tavno je bilo u špilji, što se veli, kao u rogu. Najednoč napipa on drugu šupljinu na desno. „Iz buvah u vaši“ reče on sad, kad je opazio, da je sve tim veći mrak i užji prohod, što dalje.

Stane malko i posluša oko sebe, jerbo mu se učini, kano da čuje někakvo lupanje, kao štropot korakah tumarajućeg čověka. „Gdè nisi Dominko bio, budi!“ reče

on sebi. „Biti će pazara, ako nabasam ovdě u mraku na kakva bećara nekèrštenika. Sikira mi je pouzdana, a ruka zdrava, nebi si baš dao nakvasit opanke!“ Još on ovako misleći, blèsne mu u oči zraka svěće sa one strane, na kojoj je čuo štropot, i mahom izčezne světlost. To je Dominka još više obodrilo tražiti što je ondě u špilji — vuci ili hajduci?

Sèrčano koračí naprěd sa sěkirom u ruci, kao kakvi junak sa bojnim kopljem il' težkim buzdovanom.

Hajd! išo je sve dalje, dok je napipao skaline, po keima se pozorno spusti dole do někakvih gvozdenih vratah. Pipao je oh po ovim vratima amo tamo, dok je našo ključanicu.

Makne ključanicom, vrata se otvore širom, i on stupi kao iz vreće u velik, dug i širok prostor, naličan prostranoj, loše razsvětljenoj dvorani; pravo reći, bio je ondi u nutri sumrak.

U velikom čudu vidio se naš Domínko, kad je opazio ono silno nebrojeno blago ondi u špilji: u jednom kutu hèrpetina samih dukatah, u drugom množtvo nagomilanih srebèrnih novacah kao nahèrpita pěska; opet u drugom kutu stoji hèrpa dragog kamenja, kao na guvnu hèrpa čiste pšenice, u drugom zèrnja čistog bisera. Nasrěd špilje stoji zlatan stol, uz ovi sědi na srebèrnoj stolici stara jedna ljudesina, běs od čověka, gorostas od starca. Běla mu je i dugačka brada do koléna, vlasi do zemlje, trepavice i obèrve srastjene sa dugačkimi bèrčinami tako, da se nevidi skoro ni malo očiuh, i jedva se vidi u tog strašila cèrvena spodobna zreloj papriki tubata nosina, a od ustah ni habera neima.

Kad je ovo smotrio Dominko stale su mu oči u glavi za něki čas, stale cipom od straha i čuda. Proniko je od tabanje do těmena, tèrnci su ga proletili, kèrv mu se uledenila; spao je s nogu, i ruke su mu iznemogle dèržati sěkiru.

Ali ovo veliko začudjenje, ovaj smèrtni strah našeg Dominka nije za dugo trajao, bèrzo on dodje k sebi i pristupi sèrčano bliže k utvori, k starčini; pokloni se pred bèsom do zemlje kao pred kakvim milostivim gospodinom i progovori: „Jesil' živ čověk, ili si duh, utvora li, sablast li, što li si?“ — Starac se gane na stolici, izpravi se malko i pogleda kroz vlasi plamtećim svojim okom čudnovatim na Dominka smireno; zatim lati šibicu sa stola izpred sebe, pak upèrvši njom redom na hèrpe blaga i zlata progovori muklim glasom, bez da mu odgovori na postavljena pitanja, ovako: „Nosi koliko možeš novacah i blaga, nego to pamti: tkogod odavde želi iznèti samo jedan najmanji novčić, nemože to učiniti, ako pred vrati neizgovori slědeće rěči: Hrast, hrast tvèrdokorac; mač, mač bělokorac; zvèrc, kudrac, modrokljunac! To upamti, inače ćeš morat ili prazan napolje ići odavde, ili ćeš ovdě zaglaviti.“

To izrekavši stára utvora od starca ustade iza stola i udalji se kroz drugi izlaz někamo iz špilje. Ode nevidom, nestade ga kao lanjskog snèga, pomisli Dominko. „Šta ću sada?“ reče sám sebi. — — — Napokon domisli se on: znam što ću činiti. Pasja mu majka, pomisli, da mi je sad kakva torbetina, da nagrabim ovih žutjakah. Dok je sreće, nije štete! — Nagrabi on šaćacki kao pěska i nagèrne dukatah u nědra, u džepove, i najposlě skine sa sebe haljinu, prostre ju po podu i nagèrne na nju novca do presipanja. — „Lakome su oči pri masnoj pogači,“

Digitized by Google

govorio je samom sebi. „Valja malko odasuti.“ Srebra nije niti gledao, žućki su mu se dopali bolje, a cěnu dragog kamenja i bisera nije niti poznavao.

Sad podlegne i poče vući iz petnih žilah, iz sviuh silah teret dukatah.

Nu dovukavši teret do gvozdenih vratah, stane, hoće da vrata otvori, ali opazi da ih rukama nikako otvoriti nemože. Tek sad mu dodje na um ono, što mu se činilo kad je staro strašilo govorilo da samo bunca od někakva hrasta tvěrdokorca, mača bělokorca itd. „Oh stara lakèrdio,“ reče sad potiho Dominiko, „ili bi ti rekao: vragolio! što ću sad činiti bědan, neznam niti početi tog njegova kudraca modrokljunca!“ — Otèrvši si znoj s čela razmisli se: „Dobro je — dobro — znam! Zvèrc modrokljunac kudrac; mač bělokorac; hrast — do bèsa! zaboravio sam kakvi hrast reče — hrast — tar — tor — tur — o pasja paro stara! kako reče — tvor — tvar — tvèr — jest, jest, dobro je — tvèrdokorac. No sad će biti. — Kako ono počima? — Tvèr — nije — nego: — b — nije, nije — nego: — m — o pasja majko! nije ni tako, nego: Hrast, hrast tvèrdokorac; mač, mač bělokorac; — sad ide kao masno! — Šta je najposlě? opet sam zaboravio! — Idi do sto bělajah! Zvèrc kudrac modrokljunac!“

Kad je ovo izustio, mahom se otvore vrata pred njim i tako on srećno izvali napolje teret dukatah hropeći i stenjući.

Sad natovari novce na kola; pokrie ih dèrvima, pak se onda povrati kući zdravo i veselo.

Sunce je zapadalo za gore, a on se krene iz luga doma. Jedva stigne u něko doba noći kući.

Žena mu se bila već u zlu vidila, što je tako dugo začamio u šumi, kako nikad nije.

Ali se ona bèrzo upokojila, kad joj muž kaže, što i kako je bilo, i da su kola skoro puna — dukatah. „Samo ženo“ reče Dominko, „samo ženo! ti jezik za zube, nekazuj nikome ništa za nadjene novce; pusti mene upravljati novcima, neće, věruj mi, nikog zaboléti glava od mene; znam ja dobro, što valja činiti — suze trisati.“ —

Kako je širom otvorila žena oči i usta, kad je dovuko muž u sobu tovar blaga; — a kakva blaga! — sve žutih dukatah.

Nu čim se ona malko osvěstila upita: „Dominko! da nećemo mi pored tih novacah pasti u zlo i napast. Odkud su tebi toliki dukati?“ —

Sad joj on sve još jedanput obširno kaže, što se dogodilo.

Kad je vidila žena hèrpu dukatah, nije mogla cělu božju noć spavati; sad joj se jedna, sad opet druga osnova vèrtila po glavi; kako će sad ovog siromaka pomoći, sad opet drugom u nuždi privezati od brige bolnu glavu.

Tako je i muž mislio.

Sutra dan dogovarali su se što da čine. Izmedju ostalog razgovora pade im na um měriti nadjene dukate. „Čim ćemo měriti?“ upita muž ženu. „Uborkom“ odgovori žena, „čim bi drugim?“

„Dakle idi“ reče muž, „idi prie noći do mog brata Gojka prěko puta. Idi k snaši i zamoli u nje uborak, polosmaku, da izměrimo novce. Nego nemoj, uzao čas, kazati pred jetèrvom, zašto trebaš uborak.“

Digitized by Google

„Nebrini se“ odgovori žena, „i ode već pokasno po uborak.“

Kad je došla i zamolila uborak od jetèrve, začudi se ova i pomisli, šta li će joj uborak? Sad zovne na stranu svoju sluškinju i kaže joj, da namaže uborak smolom iznutra pri jednom kutu, pa tako da ga izruči jetèrvi; nebil opaziti mogli, kad polosmaku natrag dobije, što je njome mèrito.

Tako se i dogodilo.

Dominko izmèri dukate i taki pošalje po ženi uborak natrag.

Mèreći žućke prilepio se jedan dukat za smolu. Ovog oni u hitnji nisu mogli ni opaziti, nego on ode na uborku k bratovoj kući.

Cekin mahom opazi bogata jetèrva, kad je žena Dominkova kući došla.

Začudila se do bèsa, i taki ode k svomu mužu i navali na njega, da on ide k svomu bratu Dominku, i da nastoji izmamiti i izmuzti iz njega tajnu, odkuda mu toliki dukati, da ih kao šišarice mèri uborkom?

Sutra dan ode Gojko k svomu bratu; pozdravi ga umiljato; upita za zdravlje i laskavo počme zapitkivati za ovo i za ono, dok je zametnio dug i širok divan o svačemu. — Najposlè napomene Gojko i dukate.

Dominko je bio brat milokèrvni, i nije nimalo uztezao se, odkriti bratu svoju tajnu o dukatima i kaže: „Brate! ja neimam na svètu nikog svog rodjenog do tebe jedinog brata, zaoto neimam nikakve pred tobom tajnosti.“

„Blago je silno i nebrojeno, na koje sam se natepo u šumi, dakle uživajmo ga obodvojica.“

Sad izpripovèda Dominko na dlaku potanko bratu Gojku stvar o blagu, koje je našo u šumi, i kaže mu sve i najmanje okolnosti, što i kako je.

„Dominko!“ reče Gojko, „to će biti ona špilja, o kojoj svèt priča, da jedna velika èeta lupežah ondè pod obranbom nèkakvog starog vèštaka, vraga u čovèčjoj koži, kako nèki ljudi vele, imade svoju riznicu, u kojoj kazuje se nebrojeno blago. Ali to je samo gola pričica u ustima našeg lakovèrnog puka, samo jedna povèst, o koje temeljitosti nije se još nitko osvèdočio.“

„Nije to brate!“ reče opet Dominko, „nije to izmišljotina, nego živa istina. — Evo gledaj ove dukate!“ — sad pokaže bratu nadjeno blago — „ovakovih je u onoj špilji u šumi tolika množina, da bi ih jedva na više tarnicah, zapregnuvši po osam dobrih volovah o jedared mogo krenuti s mèsta. Ondè je pusta blaga za čudo mnogo.“

„Zaoto znaš li brate što? — nas ćemo dvojica dovozit odande blago kući, pak može nami i našoj dèci i mnogoj sirotinji oko nas blago biti i u sto dobrih časah.“

Ovo je Gojku dosta bilo čuti. Povrati se doma pun veselja i sve obznani svojoj ženi, nju o svemu podpuno izvèsti.

Žena Gojkova — čini mi se Krunka bilo joj je ime, — dakle snaša Krunka nije s tim bila zadovoljna, nego navali na muža, da on taki, još isti onaj dan ide u šumu po novce, govoreći mu ovako: „Idi čovèče! od tolikih silnih novacah možeš ti nèšto i brez Dominka donèti. Nemora on baš za svaki cekinčić znati. Donesi osim njega barem onoliko, koliko si vidio, da je on brez tebe donio; a ostalo možete dèliti.“

Digitized by Google

Lahko je natěrati žabu u vodu, tako i Gojka da ide po novce lahko biaše nagovoriti. Uzme on jedne velike bisage; usědne konja pa ode u lug. On je znao polag onog, što mu je brat Dominko kazao, kakva je špilja, i da će možebit u njoj naći medju hèrpami blaga sědećeg copèrnika; ali želja za blagom odèrži mejdan nad strahom, premda mu se od straha, kad je na utvoru samo pomislit morao, koža po tělu razala, i kosa na glavi rasla. Sèrčano unidje on u špilju i nadje srećno gvozdena vrata; otvori ih pozorno i stupi medju blago. Staro strašilo nije našo u nutri. To mu je najmilie bilo.

Veli se: „Nevěruj snu, koliko ni psu, ali i strahu nevěruj, koliko ni lavu“ pa tako pomisli i Gojko. Kad mačka neima doma, onda miši prave poklade, tako je i on sad mislio, starca ovdě nije, to je najbolje. Lati sad on bisage odkapčati, koje je doněo na ramenu u nutra; ogleda se desno i lěvo po hèrpami blaga i prikleknuvši uz hèrpu dragog kamenja natèrpa pune bisagetine do prosipanja tako, da ih je jedva dovući mogo do vratah, koja su se sama zatvorila, brez da je on to opazio. Gledaj brajko sada bědе! nedadu se Gojku otvoriti vrata. Mučio se svakojako i patio da ih otvori, ali sve je bilo zahman. Pokle je već vidio, da nije nikako moguće nesretna vrata otvoriti, počme razmišljavati o onom što mu je brat Diminko o vratmi kazao, i što on bratu upravo nije niti věrovao; sad dakle vidivši zlo, pokuša brez bisagah ići napolje, nu niti tako nije mu se dalo izići. Sad ga probije od straha hladan znoj, a za ovim proleti ga skroz i skroz vruć plamen.

U težkoj smeći i zabuni počme tèrgati, čupati oděću po sebi kao izvan sebe bivši. Pobudali od straha. Čupajući po sebi haljine iztepe iza zasukanog haljinskog rukava jedan cekin i jedan kamen. To mu je bilo zapalo za rukav, kad je tèrpao blago u bisage. To mu je prěčilo napolje izići.

Sad se otvore vrata širom, a on lati bèrzo bisage u naměri š njimi bèrže bolje izaći napolje, ali u isti mah, kad je on latio bisage, zatvore se vrata opet. Tako je višeputah učinio, i svaki put, kad je pošo brez novacah napolje, otvorila su se vrata, a kad je htio izněti novce sa sobom, zatvorila su se pred nosom njegovim. Najposlě razljuti se Gojko i navali silom s bisagami napolje ići, ali mu je loša sreća bila, jerbo dok je on šepèrtljio kao u pripovědki ciganin po luku, dodje onaj strašni starac, i savezavši mu ruke naopako, baci ga u jednu jametinu, koja je pored one blagajnice bila, gdě je i zaglavio.

Što se je dogodilo dalje, nepripovědaju ljudi, samo još ovo spominja se, da je Dominko sve ono blago zadobio; da je blago najbolje upotrěbio; da je činio mnoge zadužbine: ali sve ono nebrojeno blago nije njemu onako milo bilo i onako mu sèrce izpunjivalo, kao njegova žena i děčica; i mnogo je putah on sám, kako se pripověda, kazivao, da mu je blago samo u toliko milo i drago, u koliko može njime trisati suze běd nih i nevoljnih siromakah i stradajućih bližnjih svoih, ali, ponavljao je on isti mnogo putah: „Nije blago ni srebro ni zlato, već je blago, što je kome drago.“

Narodne poslovice ilirske.

Badanj mesa, a kašika juhe.

Baba starca zvala uz vèrbopuc, a starac joj se odazvao uz vinober.

Digitized by Google

Bacio potkove.
Baciše godišta u ništa.
Begovac je begovac, ako neće imati ni novac; a magarac je magarac, ako će imati i zlatan pokrovac.
Bez britve obrijati.
Bez glogova kolca ništa mu biti nemože.
Bez družtva neima junačtva.
Bez zbora neima dogovora.
Bez zelja neima veselja.

Bademova grana.

Narodna pèsma.

Zbor zborile Zemunke dèvojke,
Zbor zborile, tiho govorile:
Oj Zemunu! na grani lemunu!
Izpod tebe Dunaj voda teče,
A po tebi badem dèrvo raste.
Platno bèle Zemunke dèvojke,
Platno bèle, po bademu steru.
K njim dolazi Miloš momče mlado,
I uztèrgnu granu od badema;
On je dao srebrom okovati,
Okovati i ljubici dati!
Ljuto cvile Zemunke dèvojke,
Ljuto cvile, a još više kunu:
„Bog ubio Miloš' momče mlado,
Koji nam je granu odkinio;
Odkinio, srebrom okovao,
Okovatu svojoj Ljubi dao,
Ako nam se badem dèrvo osuši,
Neće na njem rusa glava ostat.“

Zagonetka.

VI.

Od Ivana Tèrnskoga.

Oj Zagrebe, moj bèli grade
Kakvo nosiš u naramku dète?
Il pričina, il je pravo čudo,
Jedno sèrce dvè da glave ima?

Još je, vele, u povoju dète,
Pak gospojam već se dopast mari.
Ej da Bog dá, bèrzo ponaraslo,
Kad već sada pomamno je tako.

Zagrebčani, njegujte si dète,
Iz kolèvke eto progovara,
Lèpo naški očimi vas Bogom:
Da tudjinu njega neizdate.

Još mi kažu, od čuda ga nose
U dvor svakom, ko ga vidèt želi.
Ti si misliš, to je priča sve;
Na dvè glave veli dète: *ne* —

Odgonetka bivše u 14 br. Nevena zagonetke je: „*Prostor* i *vrèmе.*“

Slavjanske vèsti.

— Ravnateljstvo družtva „*Matice ilirske*“ pozivlje na Gjurgjev dan, t. j. 24. Travnja o. g. prie podne u 10 satih svu gospodu članove istog družtva na godišnju skupštinu, koja će se dèržati u narodnom domu u Zagrebu.

— Dne 18. Travnja predstavljena je u Beču na korist prošaste godine povodnjom oštetjenih Korutanacah vesela izvorna igra: „*Tajemné psáni*“ (tajno pismo) od N. Jiřečka. Glasba je od g. Titla, kapelmajstora dvornog kazališta. Prilikom predstavljanja upravljao je glasbom g. Fr. Suppé, kapelmajstor nar. kazališta na Vidni. Igra je u scenu stavljena od g. Rerihe, člana istog nar. kazališta. — Kako čujemo, bilo je kazalište prepuno, i dvostruka je tom prilikom svèrha postignuta, jer dočim se je veliki broj slušateljah predstavljanjem spomenutog komada nasladjivao, nakupilo se toliko novca, da će se njim mnoge suze oštetjene i nevoljne bratje naše otèrti moći.

Digitized by Google

— Bečke novine donose vêst, da udova pokojnog Jana Kollára znamenito i u cêlom Slavjanstvu poznato dêlo svog supruga: „*Slavy Dceru*“ na novo izdaje, i to umnoženo sa mnogimi novimi još nigdê neštampanimi pêsmami pokojnika.

— Kořeňovský, jedan izmedju najizvêrstniih dramatikah poljskih piše novu veselu igru historičku pod naslovom „*Vous i paruka.*“ Predmet je uzet iz vrêmena Stanislava Augusta.

— Knjigar Wolf u Petrogradu pripravio je za tisak mnogo beletrističkih spisah poljskih, izmedju kojih najznamenitii jesu: „*Poesie*“ B. Zaleskoga, „*Powieści poeticsne*“ J. Słovackoga, „*Humor i pravda*“ Libelta, „*Gadu gadu*“ Witwickoga, „*Powieści*“ M. Czajkovskoga, i „*Kasania*“ Wereszczyńskoga. — Da u Poljskoj opet revnii život literarni nastaje, to jasno svêdoče štatistička data poljskih časopisah. Tako n. p. ima: „*Kuryer Warszawski*“ prêko 4500 predplatiteljah; „*Gazeta Warszawska*“ 3200; „*Gazeta codzienna*“ 1800, a „*Dziennik Warszavski*“ N. hr. Rzewuskoga ima 1300 predplatiteljah.

Različite vêsti.

— U Bečkom prateru probudila je nedavno jedna gospoja veliku pozornost time što je kao „*bloomeristkinja*“ obučena bila, i tamo smotku pušeć sprohadjala se. — Dakle već i u Beču ote vêrsti emancipirane žene na vidik izlaze? — Da kako, glavni grad carstva mora da u svačemu drugim predhodi — dakle i u tome! — Bog zna, hoće li i naš grad Zagreb tako sretan biti, da takovo žensko čudo ugleda; jer čudo je svakojako, kad od naravi krotkostju, stidljivostju i nježnostju ćuvstva nadarena žena sve te krêposti, koje ju najlêpše rêse, pod pete baci, i time sama iz sebe očevidno ruglo pravi.

— U Parizu kupe priatelji pokojnog Armand Marrast-a prineske, da mu podignu spomenik na groblju „Montmartre“ zvanom. Taj spomenik biti će: na mramornom lêpom podnožju dopêrsni kip pokojnika, takodjer s mramora.

— Pêrvi dio velikog historičkog dêla magjarskog, pod naslovom „*Hunjadiak kora*“ (Vêk Hunjada') od grofa Jos. Telek-a, izišao je jur izpod tiska.

— U Madridu umro je nedavno poslêdnji potomak iz dogodovštine amerikanske poznatog peruanskog dobitnika Pizzar-a; — pokojnik bio je satnik u generalnom štabu španjolskom.

— U sjedinjenih slob. dêržavah amerikanskih izabirat će se mêseca Listopada t. g. novi predsêdnik.

— U Francezkoj sgotavlja se u novie vrême bêli puškeu-prah, kojega sila, kao što kažu, mnogo je veća nego li dosada poznatog cêrnog puškena praha. Cêla stvar je medjutim još tajna.

— Košut je sada u Luisiani, gdê ga, kao što se odanle čuje, tako svećano neprimaju kao što onomadne u sêvernih predêlah Amerike.

— Iz Pariza pišu dopisatelji: da tamo izmedju dvadeset osobah možebiti samo jedna o predstojećem carstvu dvoji.

Smêsice.

— Nêtko upita jednom Diogena, kako bi se mogo svojim nepriateljem najbolje osvetiti „Ako se“ odgovori mu mudrac „što bolje budeš mogo, dobrim i poštenim ukazati.“

— Dodje nêkoč jedan slavohleptiv čovêk k Sokratu te ga zaprosi, da mu kaže: koj bi bio najprêčji put pribaviti si slavan i pošten glas. „Ako“ odgovori Sakrat „izbilja onakav budeš, za kakvoga hoćeš da te dêrže ljudi.“

— Slavni parižki lêčnik Dumolin reče umirajući: „Ja vam po mojoj smêrti preporučam tri znamenita i dobra lêkara: umêrenost, vodu, i često sprohadjanje na zdravom zraku.“

— Mnogo ima načinah govorenja i očitovanja ćuvstvah. Gluhonêmi govore ukazivanjem, zaljubljeni očima, veliki ljudi plemenitim činom, ćutljivi obrazom, vrême urami, učenje tiskanimi rêčmi, slikari svojimi slikami, kipari svojimi kipi, a Bog — cêlim svêtom.

— „Kako trêba da muževi ljube?“ upita jednom nêka ljubopitna mlada dêvojčica svoju izobraženu i izkusnu tetku „Treba da nas ljube gorljivostju Taliana, vêrnostju Nêmca, iskrenostju Tirola, udvornostju Franceza, odvažnostju Španjolca, mirnoćom Turčina i postojanostju Slavjana.“ — „A kaži mi sad, draga

Digitized by Google

tetko, kako nevalja da muževi ljube?“ „Nevalja“ odgovori tetka „da ljube hladnoćom Engleza, himbenostju Gèrka, izpraznostju Kineza, na vrat na nos kao Čerkesi, bèrbljavostju Prusa, i koristoljubivostju Ciganina.“

— Někom dopisatelju, koj iz Pariza u jedne bečke novine dopisuje, nedopada se sada podnipošto u dvorani francezkih poslanikah. On se tuži da je tamo sada mèrtva tišina gdè je prie najveća živahnost vladala. Sadašnji poslanici sèdе sasvim mirno, i reko bi ukočeno na svojim městima. U srédini sédi Véron, na desnoj strani Montalembert. Na lěvoj strani je sve prazno; — Legrand je jedini čovèk, koj se u toj pustoši nalazi. Tribuns, iz koje su se nedavno još mnoge krèpke i odvažne rěči orile, izčeznula je sasvim. Lože žurnalistah nestalo je takodjer. Za slušatelje je samo mali prostor opredělјen, i svaki koj onamo dodje, opazi odmah izza sebe tako zvanog Huissiera (stražara) stajati, koj, čim koga opazi da olovkom štogod bilježi, odmah priskoči, te mu olovku i papir iz rukuh tèrgne. „Kod takovih okolnostih“ ovako zaključuje ubogi dopisatelj parižki „neka sám djavo dopisuje.“

— U někakva kralja bila je vèrlo lěpa kći, koja se je obrekla, da će samo za onoga poći, koi je nadgovori. Tu su dolazili carevi, kraljevi i svakojaka gospoda, ali je nitko nije mogao nadgovoriti. Dočuje to někakav ovčar, pa umoli svoga otca, da bi mu on ovce pričuvao, dok on otidje do kraljeve kćeri, da je kuša nadgovoriti. Otac ga izpsuje i izkara: neka si on to iz glave izbije, da to nemože biti, da bi on kao ovčar kćer kraljevu mogao nadgovoriti, gdè su se toliki carevi i kraljevi jalovi povratili. Kad je jednom u jutru taj ovčar svoje stado u polju čuvao, došeće se sám kralj u to polje; a on ništa, nego kralju, pa ga zamoli, da bi mu on ovce pričuvao, dok on otidje njegovoj kćeri, da je kuša nadgovoriti. Kralj se je u pèrvi mah otezao, bojeći se, da se nebi stado razišlo; al mu onaj čulu predade govoreći: „Na ti moju čulu, pa ako se samo jedna ovca iz stada izgubi, sa mene glava!“ Hajde, kralj se dade nekako nagovoriti i uzme čulu u svoje ruke, a ovčar pun veselja otèrči kraljevoj kćeri, obečavši mu, da će se za živi čas vratiti. Došavši u dvor poviče: „Dobro jutro, kraljeva kćeri!“ „Bog dobro dao, ovčaru!“ odgovori kraljeva kći. „Moj je otac oženjen.“ „To može biti.“ „Ali nemože biti, on je udovac.“ „To je dobro.“ „Nije to dobro, on posio kupus u bašči, i taj je sav strunuo.“ „To je zlo.“ „Nije to zlo, mi smo ga město džubreta po njivi posuli.“ „To je dobro, barem će vam njiva roditi.“ „A nije to dobro, jer smo ga po tudjoj njivi pobacali.“ „Borami, to je zlo.“ „Nije baš ni to zlo, mi smo ga na našu prebacili.“ „Eto, ipak je dobro.“ „Nije to dobro, po njivi topole narasle.“ „To je zlo.“ „Da vidiš; nije ni to zlo, u svakoj topoli po pčelac bio.“ „To je dobro, dosta ste meda imali.“ „Nije to dobro; došao medo, pa sve pčelcè požderao.“ «To je ipak zlo.“ „Nije ni to zlo; moj otac medu ubio, pa ją sad u njegovom kožuhu stado čuvam.“ „To nije istina, ti si sad ovdè.“ „A zato tvoj otac čuva moje stado.“ „To nije istina.“ „Jest istina, ako nevěruješ, ajde, da vidiš.“ Poteku oni na polje, a kad tamo, zbilja kralj ovce čuva. — E šta kralj drugo, već dade svoju kćer ovčaru za ženu.

Bibliografia.

Česka.

— *Gulliverovy cesty.* Zangl. Jonathana Swifta, přel. Karel Pichler. Díl první: Cesta do Liliputu. V Praze 1852. Nakládem V. Hessa. Cena 20 kr. stř.

— *Weisse-ova divadla pro dětí.* Vydává Věnceslav Mařík. Sv. 1. Mladi hráči. Veselohra v 1 dejstvi. V Jindřich. Hradci. U A. J. Landstrasa 1852.

Poljska.

— *Wawrzyną.* Powieść przez Paulinę z L. Wilkonską. Petersburg. Nakł. B. M. Wolfa. 1851. 1. 8.

— *Szatan siemi i anioł.* Originalnie napisane przez Emila Deryng. Wilno. Nakładem xięgarni Rubena Rafałovicza 1851 Tom. 3. w 12.

— *Dzieje literatury w Polsce* przez Ludwika Kondratowicza. Ve Vilně 1852.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili za četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 18. U Četvèrtak 29. Travnja. 1852. **Tečaj I.**

Prepirka.

Od Ljud. Vukotinovića.

Tvoje rèči mile glase
O kak rado čujem;
Kad mi šaptješ: da me ljubiš,
Još radje vèrujem.

Al se ipak svakom rèčju
Prepirka porodi,
Jer s ljubavju nèka sumnja
Neprestano hodi.

Tako borba vèk na novo
S ljubavi izvire,
Svaka rèč je uzrok da se
Moja ćut prepire.

Samo kad me tiho gledaš
Žarkim okom tvojim,
Tad sam tvoj bez prigovora,
Tad se uzpokojim!...

Alamontade.

(Iz nèmačkoga polag Čoke-a.)

I.

Narodio sam se u nèkom malom seocu Languedok-a, i u njem stanovao. Prebèrzom sam smèrtju mater izgubio, a moj otac kano siromaški kmet nije mogao, da poredd sve svoje štedljivosti mnogo žèrtvuje za moje odhranjenje, premda nije bio baš najsiromašnii u selu. Al izvan desetine od svojih vinogradah, maslinah i njivah, morao je davati četvèrtinu svojih mučno stečenih dohodakah u ime raznih porezah. Hranismo se obično čorbom od cèrna kruha i repe.

Jadikovaše blagi starac s bède i gorke nevolje. „Oh Kolase," reče mi često turobnim glasom, skrilivši ruke nad mojom glavom: „nada me je ljuto prevarila, jer niti kèrvavi pot nemože mi uroditi tolikim plodom, da umrem bez dugovah. Kako da izpunim vèru, kojom sam ti se majci na smèrtnoj postelji zavèrio? Svečano sam joj obećao, da ću te dati u nauke i učiniti svetjenikom; a ti ćeš postati nadničarom i slugom tudjinacah."

Těšio sam dobroga starca, koliko sam mogao; no moja bi ga dětinska utěha još većma ojadila, a sluteć, da će mu skoro kucnuti smèrtno zvono, cèrna bi ga

Digitized by Google

tuga sasvim osvojila. Često me je sa žalostju gledao, tugujuć s moje budućnosti, a niz lice ronio je gorke suze Kad bi to opazio, zabacio bi dětinje igračke, pao bi mu na otčinsko krilo, a nemogavši podněti njegova gorka plača, zagèrlio bi ga, i gorućimi cělovi sušio njegove težke suze, pa jecajuć kliknuo: „Mili otče, nemoj plakati!“

Kako bi ljudi srećno živili u onih pokrainah, gdě težki žuljevi urode težaku dvěma žetvama i gdě pod blagim podnebjem zriu masline i groždje! ali cvatućom zemljom mili ugnjeteno čověčanstvo, koje mora da dade plod svoje muke i truda razsipnim biskupom, koji mu za zemaljsku bědu obećavaju nebesko blaženstvo, i plemićem i knezovom, koji za nagradu ravnaju zemlju mudrostju i dobrotom. Jedna gostba u kraljevskom dvoru progutne često lětinu cěle dèržave, koju težak težkimi uzdasi i kèrvavim potom iz zemaljske utrobe steče. —

Bilo mi je osamnaest godinah, kad mi je otac preminuo. Večer je bila čista, a sunce je zapadalo. Moj je otac sědio pred kolibom u zahladju od granata kostanje, hoteć da se još jednom razblaži poglědom světa, koj mu je uzperkos svim nepogodam omilio. Vrativši se s polja, nadjoh ga veoma trudna, a kad sam stupio pred njega, zagèrli me i reče: „Sad mi je odlahnulo, sinko, moja se večer približava, ja hèrlim k počinku. Ondě neću na te zaboraviti, s tvojom ću majkom pred Bogom stajati, i onkraj zvězdah za te moliti. Sěti se na nas i budi věran krěposti tja do smèrti; mi ćemo se za te moliti, Bog se za te brini, nemoj plakati; kad izpuniš zadaću na zemlji, kucnut će i za te smèrtno zvono, onda ćeš me s majkom gori naći. Oh Kolase! kako ćemo te željno čekati, i kakvu ćemo slast počutiti, kad stanu tri blažena sèrca, roditeljah i dětета, jedno na drugom kucati pred prestoljem božjim!“

Žarko sunce izmače sa brěgovah, a blědi sumrak pritisnù zemlju; duša moga otca oprosti se s lomnim tělom, a sladki njegovi ostanci ležahu mi u naručaju. —

II.

Věrni sluga — imena mu se više nesětjam — koj me je po zapovědi moga otca odpratiti imao k Etiennu momu ujaku, vodio me je za ruku, a kad smo prolazili kroz uske ulice turobnoga Nismesa, dèrhtah u cělom tělu, a něka groza obuze i nehotice dušu moju.

„Kolase! ti se treseš,“ reče mi sluga, „ti si sasvim problědio, što ti je?“

„Oh nevodi me,“ uzkliknuh, „u ovaj tmasti kameniti zahodnjak. Takova me je muka osvojila, kano da ću sad izdahnuti. Daj da nadničarim u svojem zelenom slobodnom zavičaju. Tà pogledaj malko oko sebe: ove stěne izgledaju kano tamnica, a ti su ljudi tako sětni neveseli, kano da su zločinci.“

„Tvoj ujak mlinar,“ odgovori mi, „nestanuje u gradu, njegova je kuća pred karmelitskom kapiom na prostranoj zeleni.“

Ljudi kažu, da duša ima něku tajnu moć, te da sluti buduću svoju kob. Kad sam postao žèrtvom goleme nesreće, koja silovito ruši mir sèrca prosvětjenomu světu, sětih se one pèrve cèrne tuge, koja mi je grudi stezala, kad sam ulazio u ulice turobnoga Nismesa, pa ja ju smatrah kao znak buduće moje nevolje. Niti najprosvětjenii čověk nemože se otresti praznověrne bojazni, kad u sdvojenju po tmini za spasenjem tumara.

Čuvstvo, što sam pèrvi put u Nismesu počutio, ostadè dugo u meni. Navadan u slobodnoj naravi s njom priprosto i samotno živiti, uplaši me živahno kretanje

Digitized by Google

toga poslenoga gradića. Majka me je podšo maslinskih granah zibala, a u zahladju granatih kostanjah odgojila. Ta kako da netugujem i čemerikujem srĕd mĕrkih zidinah, gdĕ se ljudi samo porad lakomosti sastaju? U samoći izumiru strasti, sĕrce se nasladjuje tihoćom seoskih okolicah, pa zato i dĕrhtah, videć toliko ljudih, na kojih možeš jošte opaziti biljege jada i brige, oholosti i lakomosti, razblúdna životu i zavisti, što neopazuje onaj, koj to svaki dan vidi.

Pred karmelitskom kapiom stajala je kuća moga ujaka a uza nju mlin. Sluga mi pokaza tu priatnu sgradu i reče: „Gospodin je Etienne bogat čovĕk, ali žalibože —“

„Što žalibože?“

„Slĕdbenik Kalvinov, kao što svĕt priča.“

Nisam ga razumio, a kad sam stupio u krasnu sgradu, razabrah se malko. Tih i mio duh vladaše svim, što sam vidio, te mi se tako pričini, kao da sam doma.

U malenoj, no čistoj i urednoj sobi pokraj stola, sĕdĕla je majka, a oko nje tri ovatuće kćerke, sve u domaćem poslu. Dvogodišnje se je dĕte igralo materi na krilu. Blagost i krotkoća sĕvala je s njihova lica. Duboka je tišina vladala u sobi, a svi su na me oči svĕrnuli. Ujak je stajao pokraj prozora, čitajuć nĕku knjigu. Kose su mu sĕdinom posute bile; no iz očiju probijala mu je mladjahna vatra, a njegovo lice bilo je istu blagost. —

Sluga mu reče: „Evo vam, gospodine Etienne, vašega netjaka Kolasa. Njegov otac a vaš svak umro je u siromaštvu i zapovĕdio mi, da vam izručim njegova sina, da mu budete otac.“

„Dobro mi došo, ljubezni Kolase,“ reče mi ujak, položivši ruke na moju glavu, „dà dà, ja hoću da ti budem otac.“

Ustade i gospoja, uhvati me za ruku, i reče: „A ja hoću da ti budem majka.“

Ta me dobrota gane do suzah, te poljubim u ruku novoga otca i novu mater, i zabatih mramorkome. Obkoliše me i tri sestre, govoreć: „Neplači, sladki Kolase, mi hoćemo da ti budemo sestrice.“

Od to doba tako sam bio obiknuo novo družtvo, kano da nisam nikad tudjinac bio. Mislio sam da boravim u krugu blagih angjelah, o kojih mi je otac svaštu pripovĕdao. Bio sam blag, kano i oni, no nikad najblaži.

Dadoše me u nauke. Nakon pol godine dodje g. Etienne k meni i s priaznim pogledom reče: „Kolase, ti si sirota, ali Bog te je nadario krasnimi darovi. Učitelji hvale tvoju marljivost, da svoje saučenike u naukah daleko nadkriljuješ, pa sam naumio dati te u višje nauke, da se posvetiš žnanostim, i postaneš učenim čovĕkom. Čim dospieš nauke u Nismesu, poslat ću te u Montpellier. Učit češ se prava, da postaneš braniteljem ugnjetene cĕrkve naše. Ja te smatram kano orudje božje za naše spasenje i obranu evangjelske cĕrkve proti okrutnosti i nasilju papistah“

G. Etienne biaše tajan protestant, kano i nĕkoliko hiljadah žiteljah u Nismesu i okolo njega, pa me uputi o svetinji svoje vĕre. Protestanti su bili posleni, mirni i blagotvorni gradjani, no mĕržnja puka i bĕsnoća fratarah progonila je te nesrećnike u istih njihovih kućah. Čim su živili u većem strahu, tim je pobožna vatra u njihovom sĕrcu živahnie klijala. Prisiljeni biahu polaziti samo na očigled katoličke cĕrkve, svetkovati njihove svetke, dĕržati slike njihovih svetacah u svojih sobah. Ali niti ova popustljivost, niti pobožan život gonjenikah nije mogao da utaži mĕržnju goniteljah.

III.

Kolebajuć se medju dvě cèrkve: katoličkom, koju sam javno, i protestantskom, koju sam tajno priznati morao, motreć svakdanje težke razdore od obe slědbe, videć, da pod barjaci borećih se cèrkvah više vlada gizdost, mèržnja i lakomost, nego mudrost i pobožnost, postao sam i nehotice licumèrcem i nevèrnikom. Dokazi, kojimi je jedna stranka na nauku druge napadala, biahu bolji, umětnii i jači, nego oni, kojimi je svoju branila. To probudi u meni sumnju prama svim naukam vère, te učini, da sam samo onu cènio, kojoj se nije jošte nitko protivio. Tako sam mislio, no bojeć se, da se ljudi nada mnom nespače, nisam svojih mislih nikomu izpovědio.

Tako se i moja duša zatvori sama u sebi, a kad sam imao kad, mislio sam o Bogu i stvorenju světa. Bezumlje ljudih, progonećih se porad različitih mislih, ili porad naslova kakva kneza, napuni me grozom. Skoro mi puče medju očima, te uvidih svoju nesreću, što moram da stanujem srěd ljudih, koji sasvim inače od mene misle. Činilo mi se je, da me okružuju barbari i poludivljaci, koji nisu mnogo čověčnii od onih, koji žive ljude svojim bogovom žèrtvuju. Zar su stari Celti, Bramini, ili divljaci amerikanskih pustarah mnogo okrutnii bili, žèrtvujuć žive ljude, nego sadanji Europejci, ubijajuć s pobožnom vatrom na žèrtveniku svojih bogovah (jer mněnja su bogovi umèrlih) hiljade svoje bratje?

Žalio sam groze svoga vremena, pa nisam ipak znao, kako da se obća surovost narodah ugladi i prosvěti. Putenost umèrlih steče uvěk pobědu nad njihovom duševnostju. Hrana, bludnost i težnja za nasiljem, kao što najjače potiču na radnju živinu svake vèrsti, tako i čověka, izvori su sloge i nesloge, razvitka i pada narodah. Čistu krěpost, věčno pravo, neoborivu istinu više slute ljudi, nego što ju poznadu i ljube. Imena im se ore po učionicah, no što znače, neznaju i nećute uvěk niti isti učitelji. Da ih tko u svetoj revnosti obljubi i zagèrli, postao bi rug i prikor bližnjih, a žèrtva obćeg bezumlja. To i tebe zapade, jedini i uzvišeni Isukèrste! Tebe nisu poznavali nepriatelji, no mnogo te manje poznaju i danas isti tvoji slědbenici.

Čudom sam se čudio nad cèrnom sadašnjostju — plemenitii i savèršenii bio je moj cilj. Živahnom maštom mogao bi si bio stvoriti novi svět, gdě bi se krěpost, pravo i istina ljubili u vedra lica, a putenost dèržala u zaptu blagih čuvstvah. Kano pěsnik žalio sam pad Rima i Atene, što su čověčanstvu bolju budućnost obećavali, no kruto nas u nadi prevarili.

(Dalje slědi.)

Ljubav koja uzvisuje. *)

(Poljska Novelèta od Wojcickoga).

Preveo Dav. K. Špor—

„Napred, vračaru! pripravi karte i daj da kaveni talog kuha! Koprenom zastèrta gospoja, koja me prati i koju ljubim i štujem, kao što pravedni muževi Boga svoga štuju i ljube, i kao što Poljak ljubi otačbinu svoju, ova mlada gospoja hoće da joj gataš. — Hoće da joj kažeš, da li je istina, da ju ja ljubim, jer ona još dvoji o tom —

*) Prizor iz poslědnjeg poljskoga rata.

Digitized by Google

okrutnica! — Hoće da joj kažeš, da li je ljubav, koju ona oseća, takova, kakovu Bog umèrlim šalje, kao predćućenstvo nebeskih razbludah, ili takova, kojom sotona sèrca ljudska napunjuje kao strahovitu predigru paklene kazni. — Napréd dakle, napréd, stari gataoče! pripravi karte i daj da talog od kave kipi, za da mojoj gospoji odgovoriš. Neštedi ništa, samo da joj zadovoljiš! Biti ćeš tako nagradjen, kako je ona ljubljena!“ —

Ove réči progovori mlad vitak čovèk, koi je uz gospoju koprenom zastèrtu na nizka vrata smradnoga stana siromašna gradjana varšavskoga unišao. Visoke osobe mogahu se jedva u nizkom prostoru uzdèržati, koj se je od dima uljenice kitovim uljem napunjene vàs pušio. Stara osoba smradna Poljaka sa bélom bradom i kèrmeljivim očima biaše zabavljena, da ostanke kukavna oběda, koi je, kako se vidi, iz ribah i kapule sastojao, sa poslenom hitnjom spremi, zatim tèrpezu i bradu svoju izmènce dolnjim krajem rukava svoga obrisavši sa velikom ozbiljnostju mnogoupotrébljene karte, nékoliko ugarčićah, voštènih svéćah i cèrnu palicu na stol postavi, pa tad ugljevje, koje na nékoliko opekah u jednom kutiću sobe tinjaše, na tèrbuhu ležeć, puhanjem oživi i cèrn talog u kotao izlije, koj odmah, kako bi nad vatrom obèšen, mirisom označi, da je sadèržaj njegov kava, već mnogo putah za spodobnu slèpariu upotrébljena.

Dočim je starac u kutu svom čučio, pušeć i mèšajuć, gledao je mladi muž blistajućimi pogledi krasnu ženu; koja je stajala pokraj njega. Činilo se je, kao da hrabrost i očekivanje sèvahu u ovih pogledih, dočim lèpotica smetena na neravni pod gledaše.

Starac běše sada svoj talog prekuvao pa ga iztrese u ravnu posudu, koju na stol postavi. Nijedna réčca nebi progovorena, i učini zaista strahovit utisak, kad na jedanput, slično urokom, starac slédeće réči izusti:

„Slušajte sada, vi mladi ljudi, što će me velika igra učiti!“

Na to směša gataoc karte svoje i postavi ih polag navadnoga reda preda se na stol, onda svoje goste tamnim okom dugo i čvèrsto pogleda, karte pojedince sa stola dižući.

„Za gataoca nije ništa sakriveno! — Pod cèrnom koprenom ove mlade gospoje spoznavam suprugu pukovnika Sarlova, vodje vojničke policie varšavske. Ovaj blagomirisni cvèt doveo si jé stari častnik iz Francezke, ali ona nije pod mèrzlim uplivom sèvera ništa od svoje lèpote izgubila.“

Koprenom pokrivena gospoja uzdèrktà.

„Za vilovnika neima nikakve tajne. Pod ovim ruskim odèlom i pod ovim umétnostju preobražénim licem spoznavam poljskoga grofa Deviskoga, glavu varšavskoga kluba, koj poslédnjom urotom proti ruskom gospodstvu upravljaše, onoga istoga grofa Deviskoga, koi je na smèrt obsudjen, i na kojega je glavu svota od 500 rubaljah postavljena, i koj se ovdè sakriva, za da za malo u Francezku pobègne.“

Mladi momak sad uzdèrktà.

„To su me karte naučile.— slušajte sada što u kavenom talogu čitam. Ovaj talog što ga sada u vodu stresem, čini 29pismenah ili otajstvenih znakovah, koji opet 7 réčih čine: Vaša je ljubav takova, koja uzvisuje. Vi možete sada razmišljati, za da smisao dokučite.“

Digitized by Google

„Zar nije ovaj smisao jasan, krasna moja prijateljice, zar nam nepokazuje, da nas naša ljubav plemenitom svom moćju neponizuje, kano prostačka strast; da ona s neba dolazi a ne iz pakla? Tà ti sama hotèla si da gataoca pitaš, i ako sada tvoje brige i sumnjičenja oprovèrgava, zar još otezati možeš, da želje moje neizpuniš? — U jedanaest urah čekat ću te pod velikom smrèkom na ulazku tebi dobro poznate šumice, za da se od tebe oprostim. Vrème je tiho, ali noć tamna. Oboje je bègu momu prijatno. — Hoćeš li doći?“

Mlada gospoja biaše strašno ganuta. Uznemirene njene grudi dizahu koprenu silovito, ruka njena stisnù silno ruku pratioca svoga. Poslè duboke i nemirne tišine od nèkoliko trenutakah, prignù se k uhu mladoga Poljaka te mu prišaptnù: „Ja ću doći!“

Grof Devinski baci svoj tobolac na tèrpezu gataoca — i tiho otidje njih dvoje, pokraj zidinah puzajuć, i povèravajuć se tmini, koja svud naoko sve prikrije.

Starac izprazni naglo sadèržaj tobolca, i poviče, pošto bi ga prebrojio, sa djavolskom porugom: „Dvadeset rubaljah! Do vraga! Ovu noć moram ih još petstotinah imati.“

* * *

Tmina biaše se povećala i silan vètar tèrao je pèsak od druma u vis i gibao stare vèrhove hrastovah, iz kojih je šumica s one strane ceste blonijske sastojala. Sve naokolo vladaše tišina; samo rèdko ostaju putnici tako kasno na cesti u onih okolicah. Mlad čovèk, kabanicom ovit, stajao je pod velikom smrèkom na ulazku šumice gledajući u noćne tmine. Do skora pridruži mu se tamna nèka osoba. To biaše njegova ljubovca. Sa busena pod starim moćnim dèrvetom, gdè sada njih dvoje sèdjaše, podiže se tiho šuškanje od rèčih i usdisajah, koje se u sudaranju granah vètrom gibanih izgubi.

Mukao zvona glas začù se iz obližnje Varšave.

„Sad udari pònoći u gradu,“ reče mladić. „Konji me čekaju, koji će me prèko medje odvesti. Budi zdravo! — Poslè ću sve opet viděti, što ljubim, otačbinu i tebe! — “

„Ni jedno ni drugo!“ poviče sada čovèk, koi je kao iz zemlje sišav, pred obojicom stajao.

* * *

To biaše suprug Sofin, vodja vojničke policie, ruski pukovnik Sarlov. Deviski htède mač povući, ali više ih na njega navali, razoruža ga, i sveza mu noge i ruke. Sofia pade onesvèšćena uz njega.

„Prie svega, hoćemo da supruga osvetimo!“ poviče divlji Sarlov i na znamenje njegovo baciše se njegovi pratioci na onesvèšćenu ženu, omotaše njezin bèli vrat užetom i povukoše ju u vis na granu oriaške smrèke, od koje mišljahu ljubovnici da bude njih miljovanju štiteće stablo. Dočim ona pod strahovitim tèrzanjem izdahnù, igraše noćni vètar sa krasnimi vlasi njenimi, kao sa iglastimi listovi silovitog dèrveta.

„Sada za vodju policie. I njegova mu osveta mora biti!“

Na drugo znamenje Sarlova učini vèšti vešar uzao ličinom oko vrata Deviskoga.

„Stanite!“ poviče pukovnik policije i do nesrètnika stupivši zapita ga porugljivo: „Imate li još šta kazati?“

Digitized by Google

„Prokletsvo nad vami!“ biaše odgovor Deviskoga.

„Samo jedno još!“ uzdahnu, dočim ga u vis povukoše, „tko me je izdao?“

Tu mu divji glas u uši viknu: „Zar vam nekazah ovo veče, da će vas vaša ljubav uzvisiti?“

Deviskoga poslědnji pogledi padoše na ružno lice gataoca, koi je djavolskim posmèhom najnižju granu smrèke užetom omotao.

Kratko krasoslovje.

Od profes. Iv. Macuna.

(Nadalje.)

III. Dio dramatični.

§. 12. Drama u obće.

Dočim nam pěsnik epični pripověda, što je bilo, kažu nam děla dramatična, kako to biva ili kako je bivalo; al se u tom pěsnik podpuno sakriva, i čin se razvija sam pred očima gledaocah. — S toga slědi, da ovdě treba razgovora; govor ili rěč bo jest u pěsničtvu srědstvo predstavljanja; a budući da pěsnik, kao što bi rečeno, negovori iz samog sebe, moraju osobe predstavljene u tom dělu same govoriti.

Dramatično pěsničtvo razlikuje se od pěvnoga time, da u ovih pěsnik kaže iz samog sebe žalostne i vesele misli, koje mu sèrce u ono isto doba nadimaju; od pripovědajućih pako time, da takodjer iz svoje osobe pripověda, šta se je dogadjalo. Pěvno dakle pěsničtvo zabavlja se sadašnjostju, epično pako prošastnostju, a dramatično skapča jedno sa drugim, t. j. čin prošastni predstavlja nam se kao da se sada radja.

S toga uzroka takav je pěsmotvor najužasnii, najuznešenii izmedju svih; jer strasti, koje nam lirični pěsnik kaže rěčmi, radjaju se ovdě žive pred nami, i dočim se radi u epičnih pěsmotvorih više o izvanjskoj tělesnoj borbi (o junaštvu), ima u toj struci borbu duševnu, čověk slobodan ima se protiviti duševno prěkom udesu, ili pako strastim toga světa, i dokazati tim načinom, da je i on božanstvenog izvora, i da duh čověčanski nadilazi sva zemaljska.

§. 13. Strane dělah dramatičnih.

Iz gore rečenoga već slědi, da trěba za takovo dělo:

1. Čina, u kojem gledati možeš borbu čověka sa prěkim mu udesom. Taj čin može pěsnik uzeti iz pověstnice, te nam ga samo uzvišena predstaviti tako, kako se je zaista sbio, ili pako može si ga izmisliti sasvim.

Al budi mu onda dogodjaj historičan ili pako izmišljen, svakako taj čin imati mora: a) Pěsničnu vrědnost t. j. čin trěba da je shodan uzvišenju, i sposoban za moći podići čověka iz trule svakdanjosti; svakdanjost bo tupi ćuvstvo, uzvišene stvari bude ga.

b) Istinitost pěsničnu t. j. u činu trěba da je doslědnost stroga, tako da se poslědice svuda naravno razvijaju iz uzrokah. Ovamo spada i to, da je nevaljano sve ono, što ćuvstvo gledaocah vrědja; osobito pako nevalja glavnoj osobi dati značaj ružan. — Ova istinitost pěsnična pako, budući da se

Digitized by Google

u drami predstavlja čověk sa svimi svojimi strastmi, izključuje čudnovatost ili udioničtvovanje neposrědno silah nadčověčanskih u činu dramatičnom, koje je u dělih pripovědajućih kao representantu tělesnih silah čověčanskih podpuno na svojem městu.

c) Štogod se napominje u takovom dělu, sve mora imati strogo uzrok, zašto tamo stoji, dakle ili podupirati nastojanje volje čověčje ili pako prěčiti; i ako gděkoja stran čina niti jedne niti druge neima zadaće, neima joj města u dramatičnom dělu. S toga slědi, da ovdě episodam neima města, dočim su u dělih pripovědajućih podpuno na svojem městu. —

d) Za dostignuti svěrhu toga pěsničtva, mora čin biti podpun, dakle razvijati se od početka čak do svojega konca; t. j. želja čověčja mora imati svoj početak, i uistiniti se činom, dok ili dostigne svěrhu ili pako ima se sasvim klonuti pred jačjim kojim protivnikom. —

Svakom takovom činu ima tri glavne strane t. j. odluka, zapletak ili čvor i razpletak ili rěšenje. Borbi, koju predstavlja drama, uzrok su prepréke, koje se glavnoj osobi protive u teženju za ciljom ožudjenim; prepréke pako ovdě napomenute radjati se mogu iz svojstvah i značaja samo glavne osobe, ili pako od udesa iz vana; rěšenje konačno tih preprékah imenuje se *κατασtροφή* proměna, ili s obzirom na glavnu osobu *περιπέτεια* prevrat; i mora uvěk u samih preprékah već temelj imati a i dosta važan biti.

Stari francezki krasoslovci zahtěvali su, da se čin razvija na onom istom městu, i da u vrěmenu nesmie biti prekinut; t. j. da mora imati jedinost města, i vrěmena; toga pako niti u samih starogèrčkih dram. dělih neima, a novii pěsnici, osobito Shakespeare niti nemisle na dětinski taj pedantisam.

2. Dalje slědi, da za takvo dělo tréba osobah činećih; (mèrtva narava, kao i bezpametne životinje nemogu biti predmětom dramatičnim): i to takovih, u kojih ima stanovita krěpka volja sastojeća u tom, da čověk těži za čim, te da se odvaži (odluči,) uz pèrkos svim preprékam dostignuti ono, što traži; i budući da o čověku imajućem to svojstvo, kažemo, da je značajan, da ima u njega značaj, zato daje se svim takovim osobam u dram. dělih ime značaja. Značaj (*χαρακτήρ* znak, zabilježeno, biljega, posebitost) znamenuje nam dakle ovdě sve čineće duševne sile, dakle misli, čuvstvo i volju ili način uživotvorenja tih mislih u gděkoje osobe.

U svakom dobro uredjenom dělu tréba jedinstva t. j. da sve strane imaju svoje srědište; ovo u dram. dělih sastoji u glavnoj osobi; tréba dakle, da je jedna samo takva, ili ako ih je više, tréba, da su tako strogo skopčane, da jedna bez druge nemože obstojati kao n. p. u ljubavi; ove su onda osobe srědište, okolo kojih se kretju ostale, i u koje se upiraju oči, s kojimi se uzdižu i padaju sèrca gledaocah.

Tréba pako, da su te osobe od čověčje prilike, premda pěsnično uzvišene, takove osobe tréba da nisu beztělesne, barem za onaj stališ, u kojem nam se predstavljaju t. j. osobe moraju imati volju i strasti čověčje kao i gledaoc, budući da drugačie nebi bile zanimive. Směšno bi bilo, da nam pastiri stanu govoriti o visokih mislih, koje im sasvim nepripadaju; ali isto tako nebi svèrsi shodno bilo, ako bi se osobe predstavljale, koje po svojoj naravi nebi spadale više na pokolenje čověčje; osobe

Digitized by Google

bez sve mane, osobe uzorne ili idealne nevaljaju, budući da gledaoc u takvih nebi vidio samog sebe, kao da se gleda u zèrcalo. Polag svega toga pako trèba još i to, da izmedju više osobah nijedna ikojoj drugoj nebude podpuno jednaka, budući da bi tim načinom bez svèrhe, dakle suvišna bila; svaka osoba ima manje više jednu samo glavnu strast predstavljati, iz česa se radja onda ona divna veličanstvena borba strastih, protivnih i podupirajućih se medjusobno.

3. Glede na izvanjsku spodobu dèlah dramatičnih ima se napomenuti razgovor, i pojedini čini ili akti sa prizori.

Kao što bi kazano spočetka §. 12. dramatičnom pèsničtvu trèba razgovora, koj se dèli na dvo ili višegovor, gdè se dvè ili više osobah razgovaraju, i na samogovor, ako jedna samo osoba uvažava gdèšta. Svaka osoba trèba da kaže u tih razgovorih svoj značaj, a budući da svaka strast i svaka doba čovèčjega življenja ima značajni jezik, (§ 4.) trèba da je i jezik u različitih osobah različan, i to primèran cèlom značaju.

— Cèlo dèlo dramatično dèli se u pojedine čine: dva, tri, četiri ili najviše pet; — ovaj odmor medju čini pojedinimi trèba, da se tamo stavlja, gdè ima i u činu samom nèkakav odmor, gdè dakle čin nije u bèrzom razvitku, već gdè bi se morale predstavljati podpuno naravne poslèdice od kojega čina, koje si dakle gledaoc lahko u mislih nadopuni. A ovi čini razpadaju dalje na pojedine prizore, t. j. na one dèle čina, u kojih su one iste osobe na prizorištu.

Gore bilo je rečeno, da su glavne strane čina odluka, zapletak i razpletak ili rèšenje; na tom osnovana i utemeljena je starogèrčka trilogija t. j. skopčenje trih dramah, od kojih pèrva sadèržava odluku, druga zapletak, tretja razpletak.

§. 14. Vèrsti pèsničtva dramatičnoga.

Prepréke u borbi zemaljskoj mogu biti gorostasne, goropadne, gdè čovèku svih duševnih silah trèba, da može odoléti navalam udesa; ili pako manje i laglje, koje čovèk kao rèku malenu lahkim brodićem prebrodi. Osim toga različan je i značaj samih ovih preprékah ili jasnie da kažem različan je i protivnik, s kojim valja boriti se.

Po većoj ili manjoj važnosti tih preprékah i protivnika, kao i po većoj ili manjoj ozbiljnosti borbe moglo bi se dramatično pèsničtvo na nebrojene vèrsti dèliti; al u obće dvè su glavne strane: žalostna i vesela igra ili tragedia i komedia; a u srèdini ovih dvih ima još tako nazvanu dramu polužalostnu i pastirske igre.

I. Tragedija ili žalostna igra je ona, koja nam živahno kaže borbu strašnu medju zemaljskom i nadzemaljskom, predstavljajući zajedno nedostatnost i slabost silah fizičnih zemaljskih za odoléti navalam, a nebesnu moć našega duha, koj makar fizična strana klonula pod teretom, nenadvladan, slavodobitan ostane dajući dokaz, da u duha čovèčjega ima vlast viša, vlast nadzemaljska. —

A koj je razlog, da žalostna igra ima toli veliku vlast nad nami? Kako nam može biti ugodno, viděti, gdè se čovèk stènjući bori sa svètom i njegovimi zapletkami ili pako s udesom?

Odgovor na ova pitanja leži već u svèrsi pèsničtva u obće, (v. §. 2.) i dramatičnoga napose. Gdè nam se može božanstveno čovèčjega duha toli jasno, toli krasno najaviti, kao što to biva u ovih umotvorih? I šta može gledaoca podići iz

Digitized by Google

trulog praha svakdanjih zemaljskih mislih, šta mu može kazati, da je čověk nadzemaljskoga izvora, ako ne prizor takov?

U staria vrěmena učili su krasoslovci, da je svěrha kao što pěsničtvu u obće, tako osobito i najviše drami ćudorednost; al je to u zao čas; Schiller, rěčju i činom krasoslovac, kaže o tom na početku sastavka: „Zašto nam se tragični predmeti dopadaju“ kao slědi: „Iskrena i dobromišljena naměra, za ćudorednim svuda kao za najvišjim ciljem težiti, koja je u umětnosti već toli malovaljanih plodovah uzročila i zaštitjivala, bila je u teorii istoj škodi povod. Za odrediti umětnosti tim višje město, i za pribaviti joj milost od dèržave i štovanje od svih ljudih, odtěra se iz svojega okružja, te joj se nametne silom svěrha i naměra, koja joj je tudja i nenaravna.“ — S toga pako neslědi, da je za tragediu dobar čin onakov, koj je nevaljan u ćudorednom smislu; ćudorednost je srědstvo tragediji, ne pako tragedia ćudorednosti.

Tragedija dandanašnja različna je u obće od starogèrčke; ova razlika nije bitna, već sastoji u razlici mislih věrozakonskih. Jer u Gèrkah bogovom nebiaše ono město, koje ide bogu u kèrstjanskoj věri; bogovi Homerovi bili su ljudske ćudi, ljudskih strastih samo da su fizične njihove sile mislili si jačje od ljudskih; a ove opet bile su ograničene po udesu (*ἀνάγκη, εἱμαρμένη*, u lat. fatum), koj vladaše nad bogovi i ljudmi. — Čověk dakle u tragediji gèrčkoj bori se s ovom moćju neodoljivom t. j. sudesom, te voli tělesno klonuti pod teretom protivnika, nego da joj se uklanja duševno — borba žalostna, u kojoj se nemože nadati pobědi — tréba li nam više dokazah za veličanstvo, za božanstvenost čověčjega duha? —

U novih pako tragedijah po věrozakonskih pojmih sadašnjih nebori se čověk sa bitjem najvišjim, svemogućim, nego gledajuć ili samo na visoku vrědnost, na polubožanstvenost svoju, ili zajedno i na sveljubećeg, svemilostivoga Boga, bori se proti svojim ili tudjim strastim, protiv zlobi ovoga světa; čověk dakle ovdě može se nadati i pobědi, premda uslěd tolikih žèrtvah, poběda sama nema najposlě velike cěne; al unutèrnja poběda t. j. dûh neobladan od svih tih preprěkah ostane mu uvěk neoskvèrnuta. S toga slědi jasno, da nije istina, što se često tvèrdi, da osoba glavna u tragedii mora umrěti. — U starih tragedijah uzimale su se čineće osobe uvěk iz stanja glede na družtvo najvišjega; tim su onda poslědice te borbe važnie bile, budući da su se protezale na veći okrug; u novih može čin biti podpuno privatan, pretežući se samo na jednu ili několiko obiteljih.

Iz svega toga možemo već suditi, kakva tréba da je glavna osoba u tragediji, to jest, da nesmě niti bez mane biti, niti glede na ćudorednost posve nevaljana, tužna; u pèrvom slučaju nebi više gledaoc, osetjajući u sebi manah, smatrao tu osobu za příliku svoju, a najposlě nebi niti milosèrdje uzbudilo se u njemu, već podpuno nezadovoljstvo prama Bogu; u drugom pako isto tako mèrzili bi baš na takav značaj, — što bi svèrsi tragedije posve protivno bilo.

Sbor ili kor, imajući u starogèrčkih tragedijah zadaću, da predstavlja narod uvěk uvažavajući i prosudjivajući čine osobe glavne, dakle i glas svečověčanski, prelazio je naravnim putem i u dubrovničke drame, al je tamo većinom bez svèrhe i nenaravan. U novih dramatičnih dělih nema ga.

Što se najposlě tiče jezika u tragedijah, mora uvěk biti veličanstven, uzvišen i svuda sa strastmi predstavljenimi sadarati se; stari Gèrci pisali su je u stihovih stra-

nom jambijskih, a stranom trohejskih; novii upotrěbljavaju jambe, a kadkad i prosu, što biva samo u tako nazvanih prostih tragedijah (bürgerliches Trauerspiel).

Ime tragedija izvedeno je iz τράγος kozao, jarac, i to zbog toga, što se je kao što někoji uče, za najbolju takovu tragediu darovao jarac kao nagrada; ili pako zbog toga, što se je Baku žertvovao jarac uz ples i uzajmno pěvanje, koja su početak tragediji.

II. Komedija kuša svèrhu, koju ima u dramatičnom pěsničtvu u obće, dostignuti posve drugim putem, srědstvo joj je směšno, šala. Svèrha komedije jest dakle predstaviti življenje veselim i šaljivim načinom sa svimi njegovimi manami i ludoriami; dočim tragedija stupa po grobištih, komedija hoda po dubravah zelenih, po prijaznih poljanah, na kojih ima gděgdě malenu koju pěgu.

Čin komedije budi istinit ili izmišljen, uzima se iz svagdanjega življenja i mora biti neobičan i čudan, i naprama običajem obćim i mislim ljudskim izvanredan, bez da je uznešen i veličanstven, t. j. čin mora biti směšan; i u tu svèrhu netrěba, da se pěsnik one věrojatnosti i doslědnosti drži, koja se zahtěva u tragediji, nego može vijati se tamo, gdě mu ima više materie šaljive. Ovo nas vodi na razliku gèrčke i dandanašnje komedije.

U starogèrčkoj komediji predstavljalo se je cělo javno življenje, i najuzmožnie osobe služile su za srědstvo te zabave; svèrha biaše joj dokazati trulost i ništetnost sadašnjosti dotične prama prošasti, a izvanjska forma ponajviše ona, koja i tragediji, budući da biaše komedija baš parodia od one; na tu svèrhu čin biaše posve slobodan i okretan bez doslědnosti; štogod mogaše služiti za zabavu i směh, sve se je uplitalo; sbor, kojemu je ovdě město, skroz i skroz je šaljiv, zastupajući pěsnika. Najizvèrstnii pěsnik ove vèrsti biaše Aristofanes.

Komedija novija, kojoj je početak već kod Gèrkah sa Menandrom r. 342 prie Isk. približava se tragediji, čin ima više doslědnosti i kretje se u obiteljskom nikada pako u javnom življenju, i pěsnik uzvisuje one, što je šaljivo, do ogromno směšnoga, do idealnoga; u ostalom nepreteže se nigdě na tragediju; glavni znak noviih komedijah pako jesu spletke (franc. intrigue,) kojimi gděkoja osoba za dostignuti svoju naměru drugu stèrmoglaviti kuša, s česa se radja onda borba spadajuća na dramatična děla. Konac trěba da se umětno ali ipak věrojatno razvija iz čina samoga; i ono što je uzročavalo směh, mora se razrěšiti ili propasti po samom sebi, ili pako po drugom takvom predmetu. —

Komedija novia děli se opet na značajne (Charakterstücke), i na spletne (Intriguenstücke); u značajnih, gleda pěsnik najviše na podpuno razvijanje značaja glavnoga ili glavne osobe; na ove spada lakèrdia (Posse), u kojoj vlada prostii duh. U spletnih pako razvijaju se spletke do najvišjeg stepena; premda se može kazati, da mora i jedna i druga vèrst imati u sebi manje više od značaja i od spletakah. —

Ime komedija jest gèrčko; κωμ-φδία znači vesela pěsma; manje věrojatno je tumačenje iz rěči κώμη selo, budući kažu, da su se vesele igre najprie predstavljale na selih. —

III. Osim ovih dvěh nazvačenih vèrstih t. j. stroge žalostne i vesele igre ima ih pako, koje izključivo niti na jedno niti na drugo nespadaju, kojih čin stoji

reko bi u srédini medju obadvéma; simo spada tako nazvana drama ili polužalostna igra (Schauspiel); koja se razlikuje od žalostnih time, da joj je sav duh u obće veselii, i da teženje glavne osobe dostigne ono, za čime se bori; a od vesele igre time, da joj sav čin nije šaljiv i smešan.

Simo spadaju još i pastirske igre, koje u slici pastirah predstavljaju stanje nevino čovéčanstva; ova vèrst skapča klasični i romantični duh; klasičnog je duha potem, što i ovdě udes ima upliv, kao i preozbiljnoj formi predstavljanja; romantičnoga pako je duha čin, búdući da je uvěk podlog neograničena srétna ljubav, kao i očutljivost, kojom sav takov igrokaz diše. Izvora je talianskoga, odkuda je lahko prešla i u Dubrovnik, „vérni pastir" od Guarina, preveden od Lukarevića i od Kanavelića manje više svim je ovakovim dělima služio za primér.

IV. Opera izvorom iz Italije jest pésmotvor dramatičan u kojem se ćuvstva i misli osobah predstavljanih izražuju srédstvom gudbe, svèrha jest dakle operi ona ista, koja dramatičnim dělima u obće, samo je svédstvo predstavljanja drugo.

Budući da je gudba ili muzika najčistii izraz ćutjenah, tréba da je čin prevažno liričan da se može složiti sa gudbom; čin je dakle ponajviše romantičan, u šaljivih operah šaljiv. Pésnik ove vèrsti traži dakle, da osobam predstavljenim pruža što više prilike za moći izraziti ćutjenja (lirična) koja nje nadimaju; a sve ostalo, što je svakdanjeg čina za skapčanje položajah liričnih, tréba da bèrzo prodje; s toga opera, a osobito ozbiljna, netèrpi spletakah, već joj je čin prost i nezapleten. S druge strane pako nesmie biti ni gudba toli prevažna, da podloži i ugnjete pésničnu stranu što biva u današnjih operah, a osobito u talianskih; uzor ili ideal, za kojim opera kao savèršena umotvorina těžiti ima, sastoji u tom, da niti pésničtvo niti gudba nebude robom potištenim.

Opera dèli se na ozbiljnu, (opera seria) i na šaljivu (opera buffa.)

§. 15. Drama u slavenskih narodih.

Dramatična děla, najvišji i najumétnii plodovi svega pésničtva već formom svojom kao i činom kažu, da ih neima nego samo tamo, gdě je život, dakle i jezik družtveni sasvim razvijen, gdě toga neima, tamo pravom dramatičnom pésničtvu neima mogućnosti. A odkuda to izvire, da družtveni život u narodu slavenskom nije posve razvijen, to nas povéstnica uči; položaj Slavenah kao medjašah prama iztoku izvèrže nje navalam svih iztočnih barbarah, razčepi gorostasni i miroljubni taj narod na nebrojne komadiće od kojih se pojedine strane težkom samo mukom popeti mogu do onog stupnja, kojega tréba za uspéh plodonosan u toj vèrsti pésničtva; osobito pako je težko Jugoslavenom, odoléti svim dotičnim preprékam i težkoćam, premda baš od ovih dalmatinska i napose dubrovačka literatura za dokaz služiti može, da u Slavenah ima prava žica i za dramu. Jer kad bi oboren Solun i kasnie Carigrad (1453), Gèrčki muževi učeni razpèršeni poběgoše u Dalmaciu i Italiu, i probudiše duh gèrčki, premda ne onaj od klasičnih vrémenah. I evo ti u Dubrovniku prekrasnih plodovah; Gjore Dèržić (r. 1450—60; Lucić (r. okolo 1480); Hektorović (r. 1487); Nikola Vetranić (r. 1482); Muroje Dèržić (r. 1580); Nalješković (r. 1585); Zlatarić (r. 1563); onda I. Gundulić (r. 1588); Gjon Palmotić (r. 1607—1657); Ivan Gundulić mladji (r. 1721); i t. d. od kojih svaki po koj, a někoji veliki broj dělah

dramatičnih složiše za dubrovačko kazalište, glede na vrěme pèrvo izmedju svih slavenskih budući utemeljeno na koncu 14. věka. U osamnaestom pako stolětju toli zavladà jezik talijanski, da gèrlo slavensko oněmi, i da se i sama ona stara děla prahom toli sakrivaju, da je težko i mučno izkopati i staviti ih na běli dan.

U novija vrěmena počeli su mnogi i ovu vèrst pěsničtva obdělavati na temelju i po načelih vladajućih sada glede na dramatična děla po cěloj Europi.

Neostaje nam nego da kažemo na koncu: Narodnosti današnjoj, gdě svaki poveći gradić ima svoje kazalište, ima tamo najveća pogibelj, gdě ovo nije u narodnom jeziku.

Osim toga pako trěba još žalostne poslědice promisliti u slučaju, ako bi veća strana naroda izključena bila od gledišta i to samo po jeziku vladajućem na prizorištu. Kao primèr mogu nam služiti s jedne strane stari Gèrci, gdě je sav narod udioničtvovao, i gdě je onda izobraženost od svih uvěk na jednom stupnju bila; s druge strane pako Rimljani, od kojih je prosti narod sa svojimi atellanami narodnimi propao u najveću sirovost, kad su počeli predstavljati dràme po gèrčkih uzorih načinjene; premda biaše barem s početka jezik malo različan; ako je to tamo bilo, koliko će zaostat narod tamo, gdě mu je prizorište uz sve vikanje němo? —

(Konac slědi.)

Narodne poslovice illirske.

Bez jednoga čověka može vašar biti.
Bezobrazan kao pašče.
Bez para' ni u cèrkvu.
Bez stara panja sirotno ognjište.
Bez traga mu glava!
Beneče kao pijan na daći,
Besědi kao s konja.
Besědi u větar.
Bezposlen Mujo fišeke savija.
Beči se kao krava na izjalovče.

Slavjanske věsti.

— Dobili smo nedavno iz Rěke pismo, gdě nam se piše, da poznati i revniv naš domorodac g. Dr. J. Mat. Šporer, izim svoga dramatičnog komada: „*Car Murat II.*“ — što će čitateljstvu našem valjda iz javnog izvěstja razsudjivajućeg odbora dramgtičnog (vidi br. 242 Nar. Novinah od 21. Listopada 1851) poznat biti — napisao još dva komada, izmedju kojih se jedan „*Upirina*“ a drugi „*Edipos*“ zove. Čuli smo zatim ovih danah, da je spomenuti g. Šporer ovdašnjem privremenom artističnom odboru narodnog našeg kazališta poslao jedan izmedju tih komadah, čini nam se baš „*Cara Murata II.*“ i to uslěd poziva onomadne u narodnih novinah od strane istog odbora priobćenog. Da li je odbor uz uvěte g. Šporera pristao ili ne, to još neznamo za stalno, nu nadamo se, da taj odbor — ako zadaću svoju *naših književnim okolnostima* primèrno rěšiti i ujedno *praktičnim putem* do kazališnog izbornika doći želi — *unutèrnju* dramatičnu vrědnost togkomada pred očima imajući, svakako nastojati hoće, da si uz *prilične* uvěte taj komad prisvoji, te time ne samo g. Šporera, već i e-

Digitized by Google

stalo spisatelje domovine naše potaknuć da će na tom polju lete posla. Komu je goder poznato što će reći: *posve zadovoljiti zakonom dramaturgičnim*, pa koj uz to i naše književno stanje poznaje, taj će se — ako je pravedan — i s onim zadovoljit morati, što je za sada književnikom našim na tom mučnom polju dostiči moguće. Ako pomno stanemo čitati kako se je kod drûgih narodah dramatična struka književnosti razvila, opaziti možemo, da je svuda mnogo vrêmena trêbalo dok se je na tom polju *do što boljega*, kamo li *do savêršenosti* dotêralo. Jedini primêr Shakspear-a, koj nedaren izvanrednim geniom, ne samo vêk svoj nego i potonje vêkove daleko nadkrili, i običnu lêstvu dramatičnog razvitka skokom preskoči, u tom obziru ništa nedokazuje, jer obično se stupanj za stupnjem prevaliti mora, dok se u toj struci dotêra do savêršenosti. O tom se možemo najbolje osvêdočiti čitajući historiu starih dramatikah gêrčkih, pa zatim i noviih n. p. francezkih, nêmačkih i o. kojih dêla nami za uzor služiti mogu. Isti Magjari udarili su, što se toga tiče, praktičnim putem, pa su dobro prošli; jer se je njihova dramatična literatura u kratko vrême znatno obogatila. Trêba dakle da se i kod nas jedared onako postupa, *kao što okolnosti naše zahtêvaju*. Za sada trêba da se od naših književnikah u toj struci ono traži što *može*, a s vremenom tek ono što *mora* biti. Mladjahno i jedva usadjeno dêrvce trêba svestrano gojiti i podupirati, a ne onako kleštriti kao uzrastlo i svim nepogodam samo po sebi pêrkoseće dêrvo. — Dobra bezpristrana kritika je svakoj književnosti od velike koristi, pače neobhodno potrêbita, ali ta kritika mora vazda biti okolnostim primêrna u kojih se nalazi koja književnost; inače će promašit svêrhu svoju i u mêsto da unaprêdi, obustavit će, ili sasvim ugušiti dalnji razvitak književstva. Samo se po sebi razumêva da prava kritika proizlazit mora iz čistog vrêla t. j. iz ustiju ili pera nedvojbenih literarnih autoritetah, ili kritičnih vêštakah koji stvar onu koju pretresuju, podpuno i temeljito razumiju, jer u protivnom slučaju nije kritika što oni zovu kritikom, već je pusti ogovor, a isto tako nisu kritici oni koji hoće da kritiziraju, već su kritikastri. To, što je ovdê o kritici napomenuto, neka bude *u obće* rečeno; — što se pako komadah tiče, koji će uslêd poziva artističnog odbora prispêti, ili koji su možda jur prispêli, kao što n. p. gore navedeni komad g. Šporera, molimo spomenuti odbor neka — svêtu svêrhu stvari pred očima imajuć — onako postupa, da se ista svêrha postigne a ne da se promaši; što bi svakako bilo da se našim spisateljem, kojih i onako u velikom broju neima, kakovim god načinom sva volja oduzme k dalnjoj radnji. Trêba indi — tako mi mislimo — da artistični odbor svako prispêvše dêlo najprije razvidi, pa ako je dobro i ako bi se odboru činilo da spisatelj previše zahtêva, trêba da se s njim glede cêne sporazumit nastoji, a ne da mu se odmah dêlo — ni pet ni šest — natrag šalje. Tim načinom minut će njega, i ostale spisatelje sva volja raditi u ta svêrha. Kod nas spisatelji i onako od literarnog svoga poslovanja posve malo ili nikakove koristi neizvade, netrêba jim dakle ondê — gdê to zaslužuju i gdê se bez njih glavna svêrha dokučit nemože — uzkratiti podporu, koja će njih i ostale spisatelje potaknuti na dalnje poslovanje u toj struci.

— Kako javna izvêstja svêdoče, umnožava se od dana do dana broj onih, koji za „*narodno kazalište*“ dionice uzimaju. Do sada je skoro već polovica glavnice narodnom tom zavodu naměnjene sakupljena, i to od dionicah 37,887 fr. 11 kr. zatim od ložah 5000 fr. sr. Tom prilikom moramo da nêšto očito izpovêdimo što nas već dulje vrêmena tišti kao mora — i to je: što opaziti moradosmo kako se u Rêci, Varaždinu, Karlovcu i ostalih manjih mêstah, pače i pojedinih selah naše domovine znameniti broj dionicah od strane občinstva uzima i sakuplja, dočim je u Zagrebu, kako čujem, do sad vrlo nesnatan broj dionicah uzet. — Ako pomislimo, da će žiteljstvo grada Zagreba plodove narodnog našeg kazališta najviše uživati, morali bi punim pravom javno ukoriti hladnoću tog žiteljstva naprama narodnom kazalištu, al buduć ovo uzrok žalostnog tog rezultata nije, trêba da ga tražimo drugdê. Ja ni malo nedvojim da bi Zagrebčani znatan i broju pučanstva i imućtva grada primêran broj dionicah uzeli da ih tkogod osobno na to posove, i da se oni, kojih se ta stvar pobliže tiče, tako malo bolje pobrinu no dosad, ali buduć da se od njihove strane ništa nečini, nemožemo zahtêvati, da žitelji grada, većom stranom svojim poslom zabavljeni, sami dodju te novce svoje nude, već trêba — kao svagdê, tako i ovdê — da se k onima od kojih se novac dobit želi, u kuću ide, ili barem šalje, pa će mnogog stranom dobra volja, stranom u takovom slučaju obično,

Digitized by Google

moralna sila nukati i prisiliti da koju dionicu uzme. Kad su, kao što znamo, drugdě u našoj domovini isti vèrhovni župani i podžupani od kuće do kuće ići i u to ime novce kupiti mogli, nemislim, da će u Zagrebu izpod čijeg dostojanstva biti, ako se malko potrudi da u tu svèrhu priličnu broj dionicah sakupi, te tako ne samo gradu Zagrebu, već i sebi samom lice osvětla. —

— Revnivi naš „*Pravdonoša*“ u svom 16 br. piše: „Svak u Dalmaciji željno izgleda, da novi sudovi jednoč u život stupe. Sadašnje pravodsudno stanje kod nas škodljivo je ne samo narodu, komu se pravica děli, nego i istoj děržavi. Najpoglavitii uzrok tome zlu jeste, što najveći dio sudacah sastoji od pomoćnikah ponajviše golobradih, koji su istom izpite sudačke položili. Ovo zlo radja hude poslědice u městih gdě sude pojedini sudci, kao što biva kod Preturah. Něšto mladjanost i neizkustvo njihovo, něšto pak velika oskudica u činovnicih uzrok su, što se parnice kod nas povlače po několiko godinah. „Što se tog poslědnjeg zla tiče koje „*Pravdonoša*“ spominje, toga i kod nas imade, jer se i ovdě pravde vuku kao gladne godine, premda kod nas u Hèrvatskoj skoro nigdě golobradih sudacah, al uz to ni oskudice glede službah sudačkih neima, buduć na svaku i najmanju službicu vrěba čitavo jato prositěljah. — U ostalom i kod nas svaki željno izgleda konačno uredjenje sudovah.

— G. Vlad Vežić, koi je u svom nadbadnje veče p. g. razaslatom pozivu na predplatu za pèrvi svezak „*Věnca romanskoga zabavnoga književstva*“ obećao, da će pèrvi svezak odmah pod tisak doći, kako mu stigne toliko predplatitelj h da se može na njih barem za polovicu troškovah zaněti, prinudjen je sada, stranom uslěd slabog predplatjanja u obće, stranom uslěd nehajstva někojih sakupiteljah na pose, da ponovi svoj poziv, te ujedno da rok predplate produži do poslědnjeg svibnja t. g. — Ako promislimo, da take vèrsti spisi ne samo volju k čitanju probudjuju, i na dalnje izobraženje uma i sèrca posrědno potiču, već da se čitatelj tim putem i sa cvětom zabavnog književstva ostalih izobraženih narodah bez ikakvog truda upoznati može, neda nam se na ino, već umoliti u ime našeg duševnog naprědka sve iskrene domovine naše sinove, da take vèrsti poduzetja svestrano podupiru. Zaista bolje je da naš nepokvareni mladić ili nježna nevina děvica ovake vèrsti spise čita, nego li kojekakve plodove izkvarenog ukusa zapadnog, koji su se, žalibože, od něko doba i kod nas udomili, i po svoj prilici sa sladkim nu ujedno veoma pogibionim svojim otrovom jur okužili mnoga nedužna mladjahna sèrca. — Predplata za pèrvi svezak „*Věnca romanskog zabavnog književstva*“ sadèržavajući prevode igrokazah „*Gospodične od Saint Cyra* i „*Čaša vode*“ kupi se još svejednako i stoji 1 fr. sr. — Izim ostalih po g. spisatelju naznačenih sakupiteljah prima i uredničtvo „*Nevena*“ predplatu u isto ime.

Različite věsti.

— U novinah „Presse“ čitamo slědeće: „*Prevratna stranka europejska* — kazalo se je do sad, — nu odsele morat će se kazati *prevratna stranka čitavog světa*, jer mrěža buntovnikah prikrila je sad jur dvě strane světa. Ozbiljni torystički kabinet englezki odalio je do sada jednu stranu tih prevratnikah iz Londona, al što je fajde, kad su se u Americi opet na novo ustanovili; i tamo dělovanje svoje u još većem razmèrju kao do sada nastavili; a k tomu ih štite zakoni slobodne děržave Amerikanske. Kod hitrine i dobro uredjenih srědstvah občenja Amerike sa Europom, neumaljava daljina tih buntovnikah nipošto pogibelj od njihove strane. Na 17. Svibnja děržat će se obći republikanski kongres u New-York-u, i francezki list „Constitutionel“ priobćuje od rěči do rěči ustav sastavljen od tako zvane prevratne lige na kongresu u Philadelphii.

— Londonske novine „Punch“ rugaju se u jednom od svojih najnoviih brojevah sadanjoj francezkoj komori deputiracah, dočim u jednoj svom listu pridodanoj slici, što predstavlja dvoranu deputiracah, nad vrati dvorane, sa malom proměnom onaj isti napis stavljaju, koj se u Londonu obično nad vrati svih znatniih dućanah nalazi, najme: „*Ici on parle français.*“ Vragoljasti „*Punch*“ pak stavi u spomenutoj slici slědeće rěči: „*Ici on ne parle pas franaçis*“

— Pater Beks, rektor kolegia jezuitskog, nalazi se sada u Beču da izposluje za svoju bratju povratak u njihove manastire, i da se od strane vlade uniši onaj dekret uslěd kojega su g. 1848 prognani.

Digitized by Google

— U čitavoj Němačkoj ima 90 kazalištab, gdě je do 7000 ljudih naměšteno; — računajuć ovamo, da kako, čitavo osoblje što k kazalištu spada; kao intendante, reditelje (regisseur), kapelmajstore, igraoce, pěvače, zatim osoblje orkestra, baleta, pa k tomu slikare, mašiniste itd. Svakom kazalištu dakle pripada 77 članovah; a kad uzmemo pučanstvo cěle Němač. u račun dodje na 55—77 ljudih po jedan član, kazališta.

— Někoji franceszki časopisi donose tu čudnovatu věst da je bogati žid Rotšild Palestinu (svetu zemlju) kupio od turskoga Sultana za 500 miliona frankah i da tamo cělo po světu kojekuda raztrešeno pleme Izraela nastaniti želi.

— U Turinu izlazi sada franceszki list, kojega uredjuje poznati ruski spisatelj *Golovin*.

— Uslěd naredbe, koju je nedavno izdao Louis Napoleon, lišeni su poradi slobodoumnih načelah svojih profesurah na Parižkom „*College de France*“ profesori: *Michelet*, *Quinět* i *Mickiević*.

— Zadnji vójnik garde neumĕrlog Washingtona imenom *Henry Wilson*, umro je nedavno u Americi u starosti prěko 100 godinah. Amerikanci su tog starca veoma štovali i kud bi god došao, svećano su ga primali, pa su ga i sada velikom svećanostju pokopali.

Smĕsice.

— Někakav Turčin došavši u berbernicu da se obrije, kaže na pitanje brijaču da je iz Sarajeva. Brijač da se s Turčinom malko prošali stane hvaliti kako su Sarajlije svi junaci i da se oni kod brijanja nigda nedadu nakvasiti. Turčinu to bude milo, i pokazavši da je i on junak, pristane na to da ga brijač nenakvašena obrije; Ali kad ga stane vĕrlo boleti i kad više nemogaše tĕrpeti, brijaču potiho reče: „More brijaču, nakvasi der malo, nĕsam baš iz Sarajeva nego poblizu odande.“

— Kad su se ljudi u někom selu bili skupili da iznadju tko je ukrao košnicu, jedan seljak reče da on zna tko je to učinio. „Eno onaj“ veli „što mu je na kapi paučina!“ Na što onaj, koi je bio ukrao mahne rukom prěko glave kao da otre paučinu i tako se oda.

— Někakav car pitao je mudre ljude svoga carstva, koe je zlo najveće na tom světu? Jedan mu odgovori: da je zla godina, al car mu reče, da se zla godina može na štapu preskočiti t. j. da netraje dugo. — Sad drugi mudrac primĕti: da je zla žena najveće zlo, na što mu car odgovori: da je, istina, zla žena veliko zlo, al se može otĕrati ili od nje uteći. — Poslĕ dugog pogadjanja pristali su svi na to: da je zla ćud u čověka najveće zlo na světu.

Bibliografia.

Česka.

— *Historie Girondénů*. V Praze u J. Pospíšila. Svazek 11 za 20 kr. stř.

— *Mučedlníci*. Od Vicomta Chateaubrianda Překlad Prokopa Ondráka. V Praze 1852. Za 1 fr. 40 kr. sr.

Poljska.

Pamiętniki o dawnej Polsce z czasów Zygmunta Augusta, obejmujące listy Jana Franciszka Commendoni do Karola Boromeusza. Wilno. Nakładem xięgarni Rub. Rafałowicza. 1851. Tom. 2. w 8.

U 17 br. Nevena i to u „Nesrětnoj ženitbi“ od Vl. Vežića podkralo se je několiko tiskarskih pogrěšakah, koje kako slědi izpraviti valja: Na str. 221, redak 4 odozgor město „*nesasložna*“ čitaj: „*nesasložena*“ redak 13 odozgor iza „*dadoše*“ metni „*bo*“ redak 24 odozgor město „*oboica*“ čitaj „*obojica*“ redak 2 odozdo město „*stratilo*“ čitaj „*stratile.*“ — Na str. 259. redak 12 odzdo město „*omrazio*“ čitaj „*omraznuo,*“ redak 13 odozdo město „*koj*“ čitaj „*ko*“ — Na str. 260 redak 3 odozgor město „*vrĕla*“ čitaj „*vrijala*“ redak 12 odozgor město „*pripovedali*“ čitaj „*pripovedili*“ redak 31 odozgor město „*stralilo*“ čitaj „*stratilo*“ redak 3 odozdo město „*koj*“ čitaj „*koi*“ redak 9 odozdo město „*srse*“ čitaj suze.

Ured.

Bĕrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèn mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za inostranske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primerna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 19. U Četvèrtak 6. Svibnja. 1852. **Tečaj I.**

Cèrnogorac „Lovćenu.“

*Od Gj. S—ća izpod Lovćena.**)

Oj ponose Slavo pradèdovska,
Gorski vènče, kito izabrana,
Spomeniče naših potomakah,
Dična glavo, kruno slobodnjakah,
Silni kipe, rukotvore neba,
Sèrbska zvèzdo, zèrcalo Slavjanstva!
Odkud oblak da se svud navija,
Oko dvora, i obora tvoga?...
Kakova su opet to znamenja?...
Zar se s neba *Bogovoj* odpravlja,
Da se spusti i uliči s tobom?...
Valjda s' zbora užželio tvoga,
Il se ljudske uzžednio kèrvi
Cèrna creva da naleče svoja?...
Ka *Bogomir* izagna ga iz pakla,
Te još neima pogan nigdè stana,
No se smuca da kèrvavi zemlje,
Pa i tebi ko da se privlači,
Starosèdu da ti izskube bradu...
Gromovni ga ubio Ilija,
Pantelija, ognjena Maria!
Samo upamti što ti sada velju:
Ako vèrcne ikud iz okovah,
I narilja put oborska vrata,
Naše će ga šarke kao igda,
I svu silu slomit, ako Bog dà!
Podruga se o njem sva obila,
Ako s' vuče i privlači tebi
Svetinju ti tvoju da oskvèrne,
Cèlom Slavstvu po obrazu udre,
I amanet starih da pogazi...
Car i kralji, silni Samodèržac,
Svud s' opréže, *Bogovoja* gone,
Nedaju mu stanka ni pristanka;
Valjda i teb' upuštati neće,
Do junačke ak nevolje dodje...
Sèrbi, Slavstvo, miliuni braće;
Tvèrdi kamen, oštar nož i sablje;
Duge šarke, usukane miške;
Duh slobode, ljubav otečestva;
Vèra, jezik, pradèdovska Slava —
Sve te ovo neka opomene,
Pa poklikni što najbolje možeš,
Ako t' igda do nevolje dodje,
Te ćeš vidèt sve nas kao mravlje,
Po brègovim vèšto poměštane,
Za te umrèt, ko i rodìti se
Spravne, sada, poslè, uvèk... Amin!

*) To je poznata u Cèrnoj gori velika planina i u historii znamenita, vidi: *„Gorski Vènac“* pokojnog Vlad. Petra II. — Koda pèsnik izpod Lovćena ovom svojom pèsmom šiba, to će svaki razabrati moći, komu su god poznati najnovii dogodjaji u Bosni, i ko god znade kako je naměra Omer Paše nagazila u Cèrnoj gori na sumnju i odpor, kad se je o Seraskieru čulo, da će kroz Cèrnu goru vojskom poći u Albaniu. *Ured.*

Digitized by Google

Alamontade.

(Iz němačkoga polag Čoke-a.)

(Nadalje.)

IV.

Često sam polazio razvaline ogromnoga amfiteatra, kano stari i sjajni spomenik rimske slave. Prolazeć kroz visoke svodove srěd starodavnih piljah, ili gledeć sa golemih podèrtinah, mišljah, da me duh veličanstvene minulosti u naručaje prima i tugujuć u svoje krilo zove.

Boraveć u ovih zidinah, uvěk sam jadikovao. Ostanke davno izumèrlih ljudih smatrao sam kano sgodopisne knjige. Rimske su umotvore kèrparile ruke mnogih narodah. Oba polusrušena visa i puste gromače, bez svakoga ukusa i umětničkog duha, sagradili su Goti, rimski poběditelji, a dèrvene kolibe u prostranom dvorištu pružaju utočište bědnim nadničarom. Kakova to proměna ljudih i vrěmena!

Něku večer prenu me iz sanjariah vapaj něke žene, oreći se izpod svoda. Dvoranu biaše jur sumrak pritisnuo, a ja poletim s drugoga kata niz stube, i ugledam lěpo oděvenu ženu u rukuh podla čověka. Štropot mojih korakah uplaši zločinca, te izčeznu izmedju stupovah; mlado děvojče sědilo je na mramoru s razpletenom kosom.

„Što je?“ upitam neznanku; na što ona pipajuć glavu odgovori: „dragi gospodine! to je bio tat, skinuo mi je s glave ures, několiko dragocěnih igalah, ništa više. Prosim vas, da se za me zauzmete. Ja sam tudjinka; ljubopitnost me je natěrala u ovo město i udaljila od matere i sestre; one me vani čekaju. Onaj me je zločinac imao izpeljati iz ovoga zahodnjaka, pa me odvede u ove zabitne kutove.“

Pružih joj ruku, te izidjošmo na světlo. — O Klementino! —

Ona biaše pupoljak od šestnaest godinah, nježna i vitka stasa. Nije hodala no treptila uza me kano vila, te nisam niti opazio, da kraj mene stupa. Njezino je ljubko, bistro i vedro lice imalo něšto angjeoskoga, a pogled pun nevinosti i miline uzděrma me do dna duše.

To me ugodno dirnu; věk neosětih takova čuvstva od začudjenja i pověrenja, od neizrečene naklonosti i štovanja. Brojio sam već 21. godinu, pa nisam poznao ljubavi, nego iz opisah starih pěsnikah, zovuć ju strastnim prijateljstvom, nepristojnim mužu. Ali ona mora da je něšto drugo bila.

Ljubav je pěsničtvo čověčje naravi. Čuvstvo krasote oplemenjuje surovu putenost i primiče bliže k duševnosti, a krěpostni se i samostalni duh skapča sa zemljom vezom čarobne krasote. Tako biva, da ljubav čini zemlju nebom tvoreć nebo na zemlji.

„Vi ste inostranka?“ upitam ju poněšto zabunjen.

„Jest,“ odgovori ona, „no gdě mi je majka i sestra?— čini mi se, da ih uzalud tražimo; znate li za kuću g. Albertasa? mi stanujemo kod njega.“

„Hajde da vas odvedem.“

Krenusmo drugom ulicom. Kakova to proměna! Uzke i tmaste ulice Nismesa nisam više smatrao kano gluhu tamnicu, no kano sjajne svodove, a ljudi su kano sěne amo tamo prolazili.

Mukom mučeć padosmo pred kuću. Vrata su nam radošno otvorili; cěla

Digitized by Google

nam obitelj izleti na susrêt, da pozdravi ljubljenu izgubljenicu, koju su izaslani sluge još posvud tražili. Srêd neprestanoga milovanja čuo sam ime Klementine. Planuvši ona čarobnim rumenilom, zahvali mi u kratko, isto učiniše i drugi: no ja nisam mogao da im odgovorim. Pitahu me, kako se zovem, kazah im, i nakloniv se, izmakoh iz družtva.

V.

Često sam polazio Amfiteater, često me je put vodio prama Albertasovoj kući, ali nje nisam više ugledao. Njezina je slika treptila preda mnom, i u snu mi se prikazivala. — Čim sam se maaje nadao, da ću ju ikad više viděti, tim sam više za njom ginuo.

Prispije vrême, da me opreme u Montpellier u višje nauke. Gospodin Etienc ponovi mi svoje želje, i zakune me živim Bogom, da ga u nadi neprevarim. Uzdajuć se odviše u moje mladjahne sile, vidio je u meni budućega angjela čuvara protestantske cèrkve u Francezkoj.

On me blagoslovi. Cêla je obitelj plakala na mojem rastanku. Obećavši da ću se svakih praznikah kući vratiti, odoh sêtan neveseo.

Od Nismesa do Montpelliera imade osam dobrih urah. Hodao sam uzduž gorah, nad kojimi se dižu sêde Sevenne, u sêni od granatih dudovah, srêd zlatnih usêvah i rumenih vinogradah. Zrak je plamtio, a zemlja poda mnom goréla. Poslê tri ure cecnuh umoran pokraj brêga od Vidourle, u zahladju čiste seoske kućice i njezinih kostanjah.

Promišljavajuć prošastnost i budućnost svoju, proračunah koliko sam živio i koliko jošte po običnom mêrilu živiti mogu. Četêrdeset godinah biaše još upisano po mojem računu, te se pèrvi put prepadoh nad kratkoćom našega života. Dub u gori, dok uzraste, trêba stoletje, i uztraje još dugo jak i silan, a čovêčji život toli naglo mine! — a zašto? što da počme čovêk s tolikimi duševnimi darovi? narav mu nije podêlila dug, no raznovêrstan život. Ta me misao razvedri. Tà eno još četiri puta deset godinah, pomislih, pa ćeš savêršenii ići onamo, gdê ti sad otac počiva.

Misleć slične misli, usnuh pomalo. Sanjah da sam bio starac, slaba têla i sêde kose. Hiljade sitnih rupicah, kojimi têlo snagu neosêtljivo sisa, i hranu od živaljah cèrpi, biše jur uvehle. Čim je manje prispêvalo životvornih sokovah, tim je većma malaksala snaga živacah, te se pomalo utvêrdiše i zatvoriše one nježne strane têla, koje mi njegove nastroje zovemo. Nečuh više glasa, dà, iste mi oči utêrnuše. Čim su izumêrla ćutila, kojimi se duh sa zemaljskim bitjem spaja, oslabila su i čuvstva i predstavljanja, te se raztopi sve ono, što su inače toli poslena ćutila duhu pružala. Truplom nisam više mogao vladati, te sam zaboravio, kako se koja stvar zove, i čemu služi. Ljudi su me hranili, oblačili i svlačili i postupali sa mnom, kano s dêtetom. Mogao sam jošte govoriti, no budući su mi rêči iz pameti padale, govorio sam, što nije nitko razumio, pa sam ipak mislio i ćutio, i to bez ikakve tuge i žalosti, da na ovaj svêt više nespadam. Malo kasnie nisam više mislih u reči zaoděvao, te sam bio nêkako ukočen, tih i miran. U tom jednolikom od vanjskoga svêta neodvisnom stanju nisam bio ni srećan ni nesrećan; nije tu bilo nikakve proměne mislih, dakle niti prostora niti vremena; rêčju, već sam bio davno umro, a moje truplo bilo je već

Digitized by Google

davno ukopano, i trulo od stoletjah. Stolětjah imade samo na zemlji, gdě brojimo proměne stvarih, a neprestani i slědom slědeći dogodjaji čine, da si tvorimo vrěme. S ukinutjem proměne prestaje i vrěme.

S ugodnim no slabim čuvstvom nastupi u meni nova doba; moj dosele osamljeni duh stade se s novimi nastroji družiti, i u světu na svět dělovati. Stadoh sve to jasnie ćutiti, čuh nčki čarobni žamor, i ćutih, gdě mi ljubko povětarce obrazom piri. Pred očima plovljahu mi zlatne sjajne zrake. Začudjen uproh oko u sjajnu prozračnu zelen okružujućih me granah, koje su se ljuljale kano šareni zrak po kristalojasnom nebištu. Srěd hvojah i oblakah sěvaše Klementina u neizrečenoj krasoti s věncem od nježnoga cvětja oko vrane kose.

Ona mi se nasměhnu. Tako se samo ljubav u svojoj nevinosti nasměhiva. U to uze věnac sa svojih viticah, i zavěrti ga nježnom rukom, te mi na pèrsa pade.

Oj rajska sanjo! neostavi me nikad, pomislih sobom, upiruć s neopisivim uzhitjenjem oko u krasnu sliku.

U to zatutnji nĕšto, kano štropot od kolah. Klementinino lice potamni, nětko ju po imenu zovnu.

„Zdravstvujte Alamontade!“ reče i izčeznu izmedju tresućih se granah.

Hotio sam da na koléna padem, ali sam žalibože na zemlji ležao. Nisam više sanjao, jer sam spoznao rěku Vidourlu i seosku kuću u zahladju visokih kostanjah.

Skočim na noge, něka kola zagèrme po mostu, poletim tamo. Něki stari sluga dodje mi na susrět, i upita me, da li trěbam, čim da se razhladim? Zapanjio sam se nad njegovom ponudom. „Niste li vi Alamontade?“ reče sluga. „Jest,“ odgovorih mu zabunjen. „Dobro, gospodična de Sonnes i njezina mati naložiše mi...“ Na to se vratim, uzmem Klementinin věnac sa zemlje, i pojdem za slugom. Klementina biaše ta gospodična de Sonnes.

To biaše najkrasnii dan u mom životu.

VI.

Sobica pod krovom u kući g. Bertollona, jednoga izmedju najbogatiih i najsrećniih žiteljah od Montepelliera, biaše moj stan. Několiko krovah, čadjavi zidovi i dva prozora sa shodom u protivnoj kući biaše sve, što sam viděti mogao; pa sam ipak bio srećan. Srěd knjigah posvetio sam se izključivo znanostim, a Klementinin je věnac visio nad mojim pisaćim stolom. Prolětno cvětje nije imalo za mene ni malo cěne prama ovomu uvehlomu čarobnomu cvětju, a drago kamenje, kojim se kraljevi diče, nije niti toliko vrědilo, koliko važe najlaglji listić od citrona.

Klementina biaše moja svetica; ljubio sam ju s pobožnim štovanjem, kako običavamo ljubiti vèrhunaravska bitja. Viseći věnac biaše za me relikvia, koju mi je bacio angjeo s neba. Sanjao sam o njoj, kano o svetcu u nebeskoj dici i sjajnosti. Njezino ime orilo se je u mojih pěsmah. Željno sam čekao praznike, da se k ujaku u Nismes povratim i kojom srećom svoju sveticu ugledam.

Jedan se dan otvore vrata od moje osamljene sobice, unutra stupi nĕki mladi i krasni čověk, da razgleda sobu. To biaše g. Bertollon. „Vaš je stan veoma turoban,“ progovori on i stupi k prozoru; „no ipak vidite nĕšto od kuće gospoje de Sonnes, najukusnie u cělom gradu,“ doloži s posměhom.

Google

Ime gospoje de Sonnes uzdèrma me do dna duše. G. Bertollon stajaše pred prozorom sètan neveseo. Zametnu razgovor. On me upita za ime i znanje moje. „Vi igrate harfu, ljubite ju jako, pa je ipak neimate.“

„Neimam, čim da je kupim, gospodine! ovo malo novacah, što imam, jedva dotiče za najpotrèbnie knjige.“

„Moja gospoja imade dvě harfe, ona vam može jednu ustupiti.“ reče i izadje iz sobe.

Neminu jošte ura, a eno harfe; kolika to sreća! Misleć na Klementinu udarim u žice. Čuvstva su němа, za misli iznadjene su rěči, a za ćuvstvo skladni zvuci.

Sutradan poseti me ljubezni Bertollon. Zahvalim mu na poklonu, a on me zaprosi da igram. Igrao sam i mislio na Klementinu, on se je naslonio na prozor, i motrio krove. Duša mi klonu pod navalom od skladnih zvukovah tako, da niti nisam opazio, da se je okrenuo i slušajuć tik mene stajao.

„Ala znate ugodno čarati,“ reče i zagèrli me vatreno, „mi dva moramo biti priatelji!“

Ja sam već bio njegov, a za nèkoliko danah postadosmo jošte veći. Po lěpom vrěmenu morao sam ga pratiti na svih zabavnih putovanjih, gdě me je upoznao s mnogimi ljudi; svatko me je štovao i odlikovao. Imao je veliku knjižnicu i bogatu sbirku prirodnih stvarih, te mi pověri nad njimi pazku jedino s tom naměrom, da mi u siromaštvu maleni trud bogato naplati, pa uza to, da me neuvrědi.

Bertollon biaše znamenit čověk iz više uzrokah. Bio je učen, dosětljiv i blagorěčan; priatnostju i dostojanstvom svojim očaravao je svakoga čověka, a u družtvu bio je duša zabavah i veselja; — njegov cilj biaše steći štovanje sugradjanah. Više putah odbio je od sebe razne javne časti i dostojanstva s tolikom čednostju, da je još veće pověrenje stekao. Bio je bogat, i sin zaměrne tèrgovačke kuće, te je posědovao veoma lěpo dobro na brěžuljku obližnjega sela Castelnau, i imao je najlěpšu suprugu u cělom Montpellieru. Ona je živila obično na selu; samo zimi je stanovala u gradu. Bertollon ju je rědko polazio. Činilo se je, da nije tu ženitbu sklopila ljubav, nu etiketa i razni interesi.

Što učini, da sam toga čověka još većma štovao, biaše, što je bio prost od svih predsudah. Bogomoljstvo i mahnitost u věri osvojila je bila cělu varoš, on sám ostade prost od te bolesti. Polazio je ipak marljivo cèrkve, slušao mise, dapače bio je takodjer član družtva pokorne bratje. „Vèrlo je lahko“ govoraše on često, „steći ljubav ljudih, samo se klanjaj njihovim predsudam, kad nemožeš da ih svladaš i raztèraš, pa si osvojio svačije sèrce. Tko se tudjim predsudam očito opire, isto je tako mahnit, kano i onaj, koj ih svakim mogućim načinom brani.“

Često se ipak mędju nama porodi priateljska razpra. Odredjenje čověka polagao je on u zemaljskom blaženstvu, a glede sredstvah nije pazio, da li su moralno dobra ili zla. Izsměhavao je moju živahnu ljubav prama krěposti, prozvavši ju plodom družbenoga života, te je nastojao dokazati, da ju svaki narod inače razumije i izvèršuje. Dosětljivostju svojom znao me je na toliko zasěniti, da sam se sám sebi smijao, dokazujuć, kako jedna od mojih stožernih krěpostih k raznim narodima hodočasti, i svigdě gèrdo prolazi.

Uzpèrkos svim tim pogubnim načelima ljubio sam Bertollona, jer je svigda dobro tvorio.

Digitized by Google

VII.

Premda sam tako vrême posvetjivao znanostim i priateljstvu, nisam ipak zaboravio na oba prozora i shod od palače gospoje de Sonnes. Bertollon mi više putah ponudi drugu veliku sobu s bogatim pokućstvom i s dalekim i veselim izgledom: No ja nebi bio proměnio svoje kukavne sobice niti za najuresniu sobu, niti za izglod u raj od Languedoka.

Slučajno — jer da propitkujem, prěčila me je osobita bojazljivost — slučajno sam saznao, da će se obitelj de Sonnes za několiko tjedanah iz Nismesa povratiti, i da se je u cèrno savila poradi Klementinine sestre, koja je onomadne umèrla bila.

Minu ono několiko tjedanah, minu i četvèrt godine. Kad sam god u žice dirnuo, bacio sam oko na mile zidine. No obitelj de Sonnes nebiaše se jošte povratila, a ja se nisam mogao nikako dokopati točnih věstih, te šuteć zaklonih pred světom ljubeće sèrce.

Praznici se na višjih učionicah pomole. Poletim u Nismes, nadajuć se ondě boljoj sreći. Na putu postojim malko pred seoskom kućom na Vidourli. Sve je bilo zatvoreno, premda su brěžuljci vèrvili od žetilacah i vinogradnikah. Tražio sam ono čudno město pod kostanji, gdě se je sanja s istinom toli čarobno gèrlila. Bacim se podno treptećih granah na město, koje biaše Klementinina noga, bi rekć, posvetila. Ljubav i žalost pritisnuše me k zemlji. Poljubim sveto město, na kojem je tada stajalo sve, što mi biaše najmilie na světu.

Oko je uzalud ginulo za onakvim angjeoskim prizorom. Ostavio sam krasno město upravo tada, kad se je smèrkujivati počelo; vèrhunci od sevenskih gorah sěvahu u zlatu nad tamnom poljanom. —

G. Etienne i pobožna majka, Maria, Antonia i Suzana primiše me s velikim veseljem. Mukom mučeć letio sam u neizrečenom blaženstvu iz naručaja u naručaje neznajuć, tko je mene, i koga sam ja više ljubio. Bio sam i sinak i bratac te obitelji, bio sam kano doma i svačia radost i utěha.

„Dà, ti si naša radost,“ kliče g. Etienne tronut, „i nada naše cèrkve. Sav nam svět veli i pripověda, kako si marljiv, i kako te učitelji cěne. O slědi, slědi, jačit se i krěpiti, jer naše su muke velike, a tuga muči věrne bez pristanka. Bog te zove. Budi mu odabrano orudje, kojim će skèršiti moć Antikèrsta, i slavodobitno uzdignuti u prahu pogaženo evangjelje.“

Skèrb i briga moga tetca umnožiše se od někoga vrěmena, osobito žestokim očitovanjem najvećega poglavara u dèrževi proti protestantom. Maršal od Montrevala stolovao je u Nismesu, te je bio tim mogućnii i strahovitii, čim je kralj u njega dèržao čvèrstu věru. Njegove grožnje proti Hugenotom prolazile su od ustiuh do ustiuh, jedan ih je drugomu na ulici priobćivao.

Ali mene je druga skèrb tèrla. Uzalud sam dan na dan prolazio cestom, gdě je bila kuća Albertasova, uzalud amfiteatrom; Klementine nevidih više.

Něko jutro srětne me na cesti onaj stari sluga, koj me je po nalogu gospoje de Sonnes u seoskoj kući na Vidourli počastio. Spozna me, primi mi radostno desnicu i stade medju inimi pripovědati, da ima tomu několiko měsecih, što gospoja de Sonnes i

Digitized by Google

njezina kćerka neborave više u Nismesu no u Marseillu, da u veselom onom tèrgovačkom gradu utaže tugu sa smèrti ljubezne kćerke i sestre.

Tako me je nada prevarila, da ću Klementinu samo za časak i to s daleka viditi, te podjem kući, tugujući i čemerikujući. Sladka nada, koju sam jur pol godine gojio, prevari me sasvime. Spremao sam se u Marseillu; bilo je samo tri dana puta — pa tad bi bio prolazio sve ceste, pregledao sve prozore, pohodio sve cèrkve, poslušao sve mise, — nebi li je samo za koj časak ugledao, i za tolike trude samo jedan pogled stekao.

No promotrivši stvar razboriło, zabacih tu čudnu i vratolomnu misao. Tim turobnii stupih u kuću g. Etienne-a.

Čudom sam se začudio, čitajuć svakomu na licu, da je zabunjen i nemiran. Majka stupi k meni, položi ruku pa moje rame, i poljubi me sa pomilovanjem; Maria, Antonia, i Suzana uhvatiše mi ruke, kano da hoće da me tim těše.

„Što je?“ upita g. Etienne krèpkim i ponosnim glasom. Premda se je blag činio, imao je ipak u svojem značaju nèšto junačkoga: „Neznate li, da se pravi kèrstjanin upravo tada najviše radovati mora, kad valovi nesreće najžestje bèsne. Vrag neima moći nad nami, a providnost je prebrojila svaki vlas na našoj glavi; Maršal stoji jošte pod svemogućom dèsnicom Gospodina Boga.“

Čudio sam se tomu prizoru. „Pravo se čudiš, Kolase,“ reče starac; „taj me ženski strah veoma mèrzi. Imade tomu ura, što je g. Maršal od Montrevala amo poslao čověka i zapovědio, da sutra u deset urah u grad dodješ. To je sve. Pa što da činiš? — ako ti je čista savěst, idi k Maršalu bez straha, pa bio njegov grad isti zěvajući pakao.“

Ta neposrědna, od toli zaměrne osobe proiztičuća zapověd morala je, dà kako, uplašiti malenu mlinarsku porodicu. Maršal je rědko medju puk dolazio, i to samo u družtvu mnogobrojnih činovnikah, plemićah, i dvornih stražarah. — Vanjska sjajnost velikašah napunjuje prostake većim strahom nego li moć njihova. —

Sutradan udari majka na me odělo s tresućima se rukama. — Těšio sam mile nesretnike. „Deset urah!“ viknu g. Etienne. „Idi u ime božje; mi ćemo za te moliti.“

Odoh.

Maršal od Montrevala biaše u svojem kabinetu. Pol drugu uru vodjahu me k njemu kroz mnogobrojne sobe i dvorane. Starac poněšto mèršav, ogromna stasa cèrnomanjaste puti, izvaljenih očiuh stupi několiko korakah napréd. Po štovanju, koje su mu okolo stojeći izkazivali, saznadem da je to Maršal.

„Hotio sam da vas vidim, Alamontade!“ reče Maršal, „jer ste se na Montpellierskom sveučilištu tako slavno odlikovali. Obrazujte svoje duševne darove, vi ćete moći s vremenom mnogo dobra učiniti, ja ću se u buduće za vas brinuti. Moja pohvala neka vas neučini ohola, no jošte marljiviega; ja ću u buduće pitati za vaše ponašanje. Nastojte da sačuvate prijateljstvo g. Bertollona, vašega zaštitnika, i recite mu, da sam vas k sebi pozvao.“

To biaše sve što mi Maršal reče. Razgovorivši se sa mnom u kratko, činilo se je, kano da mu se dopadam. Preporučivši se njegovoj milosti, odoh da moju prestrašenu porodicu razveselim.

Radost biaše velika. Skoro su saznali svi susědi i cěla varoš, kakovu mi je

Digitized by Google

Maršal čast izkazao. „Nisam li rekao," uzkliknu g. Etienne; „Bog ravna sèrca mogućih ljudih. Izza noći grane sunce, a nad potlačenom zmijom i nad tèrnjem boli i žalosti diže se prama nebu sveti križ."

(Dalje slědi.)

Kratko krasoslovje.

Od profes. Jos. Macuna.

(Konac).

IV. Smès.

§. 16. Pregled obćeniti.

Do sada bio je govor o čistih vèrstih pěsničtva, t. j. o pěsmotvorih, u kojih je sama poesija bez dodatakah prosaičnih i kojih sadèržaj spada zajedno strogo samo na dio pěvni, ili na pripovědajući, ili na dramatični.

Gledajmo prismu, u kojoj se zraka sunčana razlěva u nebrojene boje, premda se može kazati, da ima glavnih samo sedam; al ćudnovato krasni su baš prelazi s jedne na drugu. — Isto valja i o pěsničtvu, gdě je osobito romantisam veoma plodan različitim měšanjem i novimi formami. Najkrasnie i najizvornie tvorine jugoslavenskoga pěsničtva spadaju simo. —

Svi pěsmotvori ovog razděla, mogu se děliti na dvě glavne strane.

A.) Na one, u kojih je naměra strogo pěsnična (v. §. 2); ovamo spadaju: 1. lirično-epične, i to: a. pěvno-pripovědajuće, b. krakovianke, c. bugarštice, d. poskočnice. 2. seljanke.

B.) Na one, u koji: neděluje samo ćutjenstvo, nego u kojih ima takodjer kao glavni dio ili savěst, ili razum (v. §. 1), t. j. koja imaju uz pěsničku naměru još i ćudorednu ili pako podučavanje. Ovamo idu a. allegorije i parabole, b. basne, c. pěsan poučna, d. poslanica, e. pecavne, kamo idu takodjer parodija i travestija, f. napis g. zagonetka.

§. 17. A. Vèrsti čistopěsnične.

Što se tiče pèrve dotične vèrsti t. j. pěvno pripovědajuće, nemogu se prostrania pravila ustanoviti, i to zbog toga, što se nemože strogo opreděliti, koliko se ima uzimati iz jedne koliko iz druge vèrsti. Simo spada najkrasnie dělo Gundulićevo: „Suze sina razmetnoga," simo „Uzdasi Mandaléne" od Ignacie Gjorgjića. U svih ovih poesijah pěsnik vèrlo malo pripověda, nego osoba predstavljena malo da ne vas pěsmotvor izpunjuje svojim tugovanjem i jadikovanjem; skini ono malo rěčih pripovědajućih, pak imaš Heroidu, dakle žalostnicu; i to baš biva u „Jegjupki" od Čubranovića i u „Rožalii" od Kanižlića.

b) Krakovianke su kratke pěsmice od četiri stihovah, u kojih pěvač lahkim načinom s jedne misli na drugu preskače. Takav je barem značaj tih narodnih pěsamah u njihovoj pravoj domovini, okolo Krakova; poučni pěsnik dadè im krasniu i umětniu formu, i strožii red i savez mislih; u nas ima jedno jedino dělo u toj struci pisano, krasne „Djulabie" St. Vraza. Značaj toga pěsmotvora jest, da misó pojedinu razpoloži u dvěma kiticama od dviuh stihovah, od kojih je na městu odmora svaki presěćen na dva; a onda može opet posve drugu ideu uvesti, samo kao

Digitized by Google

jedno i cělovito čelo ima jednu ipak glavnu ideu t. j. ljubav prama Slavenstvu i nježna ćuvstva prama někoj děvojci.

c) Bugaršt ice, kojim je ime od rěči „bugariti," od naših pěsnikah nedobiše još stalne forme, toliko se pako čini, da je pripovědajuća, al da se ocutljivo i sentimentalno predstavlja; mogle bi se u ostalom, da se forma stalna jednoč uvede, pribrajati pěsmam pripovědajućim. —.

Malo da ne isto valja o poskočnicah t. j. o pěsmah pěvanih u kolu; ova vèrst se nalazi, reko bi, izključivo samo u pěsničtvu narodnom i približava se u svemu starogèrčkim pěsmotvorom, budući da se takodjer uz igranje kola pěvaju. —

Većinom su ove pěsme sadèržaja pripovědajućega, premda ih ima i pěvnih u někojih stranah, osobito u Turskoj, pěvaju nje u kolu sami momci, i te su ponajviše tako nečiste, da ih děvojke ni žene nemogu pěvati; dočim u primorskih pokrajinah kolo igraju i děvojke, budući da su tamošnje poskočnice čistiega i ukusniega sadèržaja; a čudnovato je to, što u někojih turskih štranah, kao što Vuk Stef. veli, pěvači o Turcih pěvaju, što bi ih izvan kola glave stalo.

2. Seljanke ili pěsni pastirske (Idyllium, g. *εἰδύλλιον* malena prilika) jesu pomanji pěsmotvori predstavljajući nam u prilici od ljudih nižjeg stališa nevinost i nepokvarenost čověčanstva, koje se očevidno od današnjeg stanja ljudskoga pretěrane gladkosti razlikuju. Ova razlika može se ili sama po sebi razuměvati, ili ju pako pěsnik pecavnim (satiričnim) načinom na očigled stavlja. — Osobe, koje pěsniku u tom služe, jesu ponajviše pastiri, kadkad i ribari, ili seljani živući izvan okružja one pretěrane gladkosti i nadriizobraženosti; s toga ime bukolika (*βούκολος*, pastir); ove osobe moraju stališu, kome spadaju, podpuno primèreno narisane i opisane biti; s toga slědi, da im pěsnik neka neuliva mislih za takav stališ previsokih ili protivnih kao n. p. političnih, što bi svu věrojatnost i pěsničnu istinitost jednim mahom posve uništilo; isto tako predstavlja nam se čověk svojimi manami; jer drugačie nebi dirao taj pěsmotvor u sèrca čitateljah, samo nesmiju se strasti obćečověčanske najavljati sirovo, neotesano — što ni najmanje nebi služilo svèrhi te vèrsti pěsničtva.

Budući da osobe te pěsnične vèrsti žive upravo u goloj umětno nepokvarenoj naravi, zato ima u njoj pravo svoje město opis narave; i zato nijedna druga nediše toli mirisom narave, koliko seljanke; bez tih opisah težko stoji seljanka živahna.

Izvanjska spodoba nije jednaka, već je kadkad pripovědajuća, i onda može se tako razširiti, da biva epos seljanski kao n. p. Louise od Vossa, Herman i Dorothea od Goethea; kadkad pako je dramatična i biva dramom pastirskom, ako se razširi, od koje vèrsti ima u dubrovačkom pěsničtvu puno primèrah. — Ovo je pěsničtvo izvora iztočnoga; u Gèrkah razvilo se je tek onda do vèrhunca, kad je klasična doba i čvèrstoća naravna izginula, dakle u vrěme alexandrinsko i to u Theokritu, koj okolo g. 250 prie nar. Isukr. življaše. Čudnovato pako, pa sasvim tim, u naravi čověčjoj osnovano jest, da se takvi pěsmotvori najviše ondě dopadaju, gdě družtvena razmèrja neimaju naravnosti nego někakvu nadutost, pretěranost. Takva bila su baš vrěmena Ptolomea bratoljuba, i zato omilile su nadute seljanke Gesnerove dvoru Ljudevita XV.

§. 18. B. Vèrsti, koje nisu čisto pěsničtvo.

Što se tiče a) allegorije (g. *ἄλλο* drugačie, *ἀγορεύω* govorim) može se ili kao

pěsmotvor samostalan upotrěbljavati, ili pako drugim pěsmotvorom služiti kao n. p. u odi 14. knj. 1. od Horaca. Jest pako izraženje gděkojega predmeta srědstvom drugog takvoga, koj ima iste vlastitosti; osobito se rado vlastitosti od predmetah razstavljenih (abstracta) kao n. p. ljubav, ufanje, věra, krěpost, laž i t. d. izražavaju gděkojim predmetom bitnim (simbolòm) n. p. ljubav ružom, ufanje sada sidrom, u stara vrěmena dèvojkom imajućom pupoljak u ruci, i t. d. Ovaj simbol mora očevidnu srodnost s tim predmetom naznačenim imati, tako da čitatelju netrěba puno misliti, što se hoće naznačiti; dalje nesmije imati ništa u sebi, što bi tome protivno bilo.

Ovaj pěsmotvor može se u stihovih i u prosi pisati, trěbuje pako uvěk nenarešen, prost jezik bez nakitja.

Najkrasnie allegorije nalaze se u pěsničtvu hebrejskom kao i u sv. pismu novoga věka, n. p. dobar pastir; rěč božja, i kvas ili zèrno itd. U našoj literaturi ima lěpih takovih pěsmicah, kao n. p. „Brodari“ od Svetoz. Miletića, „Četiri vrěla“ od Preradovića; „Sirotica“, „dva vetrića“ od St. Vraza. i t. d.

Parabola (*παραβάλλω* prispodabljam) sastoji u gděkojem činu svagdanjem i neznatnom, dokazujućem višju, ćudorednu koju istinu, sveto pismo starog i novog věka je punoparabolah najkrasniih kao n. p. „sin razmetni,“ „dělavci u vinogradu“ itd. Od allegorije razlikuje se u tom, što parabola predstavlja čin uzeti iz svagdanjeg života, dočim u allegoriji jedan predmet služi drugome za primèr i prispodabljanje. — Svèrha je dakle paraboli ćudoredna na nadzemaljsko směrajuća istina, dočim je allegorija glede na svèrhu čista poesija, dakle bez takve naměre. — I ova vèrst može se u stihovih prostih kao i u prosi pisati. Od toga u našem pěsničtvu neima malo da ništa.

b) Basna (fabula Aesopica) predstavlja u pěsničkoj oděći gděkoju izreku izvedenu iz praktičnoga života i to na posebnom činu ili slučaju, koj služi ovoj izrěki kao simbol. Naměra je dakle naputjenje, a čin proizlazi od životinjah bezpametnih, kadšto i rastja, u kojih se njihova svojstva bitna na toliko uzvise, da su čověčjim podobna te da se čověk u njih kao u zèrcalo vidi i razbornost od njih uči. Zbog toga dèrži se basna stroge doslědnosti u činu, i značaj je njezin više od razuma, dočim parabola više teži za tim, da obuzme naše ćuvstvo. — Svakoj basni trěba dakle a) čina, b) nauka; glavna je strana nauk, koj mora već po samom sebi bez svakoga dokazivanja neuzkolebiv i jasan biti, te se može ili izrikom dodati s početka ili na koncu, ili pako izostati. Ovom služi čin za srědstvo, i uzima se obično iz okružja bezumnih životinjah, a to zbog toga, što je značaj i nagon od ovih uvěk jednak, tako da čitatelj odmah sve strane činećih životinjah točno pozna — iz česa ona divna a i potrěbita kratkoća basnah, kao i prostota jezika bez svega nakitjivanja izvire. Poradi toga biaše basna uvěk srědstvo za odgojivanje čověčanstva, svaki bo je rado sluša i čita, malo děte kao i sěda muža nuka prosta njezina oděća sa divnom jezgrom. — Izvanjska spodoba može biti pripovědajuća ili pako razgovorna, kadkad u stihovih, čestje još u prosi.

Početak i izvor joj je od iztoka, gdě razmniva narodah svu narav oživljuje; Esop, pěvač gèrčki, dao joj je pèrvi umětniu i lěpšu formu. I u našem narodu ima puno basnah; izmedju učenih basnoslovacah napisao ih je najviše Dositej Obradović; prie nèkoliko godinah izdao je Čivić Rohrski četiri svezka basnah sa prekrasnimi

Digitized by Google

slikami u dèrvorezu; a najslavnii slavenski basnoslovac je Krylov, spisatelj ruski, koj je umro god. 1844.

c) Pèsan poučna (carmen didacticum od διδάσκω podučavam) ima upravo za naměru podučavanje, predstavljajući u oděći pèsničkoj jedan ili više uzaimno podupirajućih se istinah. Pèsnik dakle naměrava istinu, koja spada na razum ili na savèst, obući svimi krasotami razmnive, tako da onda sve strane čověčje t. j. razum, savèst i čuvstvo teže za tom istinom. Na tu svèrhu trèba, da si odabere predmet, kojemu se ta oděća pèsnična dati može; suhoparan predmet, kojega pèsnik nemože nadahnuti življenjem, nije valjan za pèsničtvo u obće. Za veće još oživljenje uplitje pèsnik živahne opise od krajevah, običajah kao i episode, u kojih baš stoji najveća krasota „aždaje sedmoglave“ od Vida Došena (štamp. 1768), u kojoj ima uz koje manje lěpe prekrasnih stranah. — Taj predmet mora dalje zanimiv biti za sve čověčanstvo; tako je Horacij u poslanici ad Pisones o pèsničtvu, Virgil o zemljodělstvu pisao; i budući da se je u priašnja vrěmena mislilo, da pèsničtvo ima za svèrhu ćudoredno podučavanje, zato ima u skrajna vrěmena srědnjega i s početka novoga věka i dalje dole u talij. franc. i němačkoj literaturi puno takvih pèsmotvorah; simo spada barem stranom „ribanje“ od Hektorovića (umro 1672), i „kućnik“ od Jos. Stěp. Relkovića.

d) Poslanica je razgovor jednostran t. j. list pisan u pèsničkoj oděći opredělјenoj kojoj osobi o predmetih obćenite važnosti i svečověčanske valjanosti. Od lista u obće razlikuje se jedno, što joj je u obće predmet obćenit, dočim se ovaj uvěk preteže ili jedino ili ponajviše na dopisnika ili kojemu se piše; toga radi treba da pèsnik ovu osobu idealisira, kao da piše za čověčanstvo u obće ili barem za sav koj odsěk od njega; drugo, što poslanica ima pèsničnu izvanjsku spodobu. Jezik trèba da se približava obćenitom družtvenom, premda se, ako predmet nuka, uzvisi kadkad i do ličnoga duha.

Horacij je najizvèrstnie poslanice pisao; i u dubrovačkoj literaturi ima ih puno, žalibože leži jošte sve u prahu; najkrasnia i divne lěpote jest „Milici Jeronima Koriolanovića“ od H. Lucića, gdě hvali veliku vrědnost žene.

e) Pecavni pèsmotvori izvora su u obće istoga, kojega igre žalostne; jer kao što bi gore kazano, žalostne igre imaju svoj početak u plesanju i pěvanju zaměnitom na čast Baka, i u ovih pèsmah biaše puno sbijanja šalah i okosnosti; i kad je s jedne strane razvila se s toga žalostna igra, predstavljale bi se napose i one šaljive, okosne i pecavne igre, u kojih sbor biaše od Satyrah i Silenah sbijajući takve šale; ova predstavljanja nesmiju poměšati se sa komediami; igre satirske bo imadjahu posve drugi predmet, biahu u někojih svojih stranah strogo ozbiljne, i ne dopuštahu okosnostih na osobe živuće, nije se dakle smělo dirati u ljude živuće, što je bivalo u veselih igrah, u kojih, kao što kazasmo u dělu III., bilo je takvih okosnostih, i kojimi su se osobito u starijoj komediji cěle žalostne igre i druge stvari šaljivo šibale.

Čověku usadjena je ljubav k lěpom i krasnom, ljubav istine i ćudorednosti; pa makar sam u činih svojih toga neima, ipak ga nuka, da šiba ono, što tome neodgovara; s druge pako strane opet mnogi ljudi imaju posve veselu ćud, te i na najozbiljnih stvarih znadu naći koješta směšna; ovo šibanje opaženih manah kao i

takve šaljive opazke imenujemo rěčju pecavka u širjem smislu. Ova se pecavka děli na dvě stranke, jedna spada strogo na pěsničtvo t. j. parodija i travestija; a druga zabavlja se s predmeti, kojim je naměra podučavanje ili ćudorednost; i ova je pecavka u strožiem smislu.

Travestija (trans-vestih) je pěsmotvor, u kojem se od gděkojeg ozbiljna pěsmotvora imajućeg možda nadutih svojih stranah predmet směšnim ili šaljivim načinom predstavlja; tako je Blumauer Eneidu travestirao; čin dakle ostane isti, al se pradstavlja samo šaljivo.

Parodija pako (παρά polag, ᾠδή pěsma): jest onaj pěsmotvor, koj se děrži forme ozbiljnog kojega pěsmotvora, dočim mu se podloži čin směšan; i u tom smislu biahu, kao što bi gore u § 14. br. II. rečeno, starije gèrčke komedije parodije od tragedijah, osobito je pako Aristofanes Euripida poradi toga, što se je puku u dramatičkih dělih laskao i prilizivao, šaljivim načinom šibao i parodirao.

Netrěba pako, da se pojedino i opredělјeno koje dělo tako predstavlja; nego pěsnik može misliti si formu najshodniju od gděkoje vèrsti pěsničtva, n. p. od žalostinke, od dram. ili pripovědajućeg děla, ili ovu onda šaljivim načinom izvesti; takvoga je izvora „Derviš“ od Gučetića, ili kao što mnogi — i čini se da većim pravom — kažu, od Stěp. Gjorgjića (okolo g. 1630), takvoga „Suze Marunkove“ od Ig. Gjorgjića.

Ako već pěsnik za parodiju ili travestiju odabere gděkoje dělo, to mu neka služi za pravac, da nepogazi ružnim načinom najkrasnije cvětje božje, što se osobito o parodiji kazati može; jer svakoga, komu nije blatna i gadna zabava više na sèrcu, nego li visoka zadaća pěsničtva, vrědja viditi, kako se vèrt božji, vèrt čistočověčanski bezbožno kvari; hvala bogu, da toj rugoti u našoj literaturi nigdě neima ni traga. —

Pecavka u strožijem smislu ili satira je pěsmotvor poučan, kojim se ludost, ćudoredne mane, ili nedostatci obćečověčji kore naprama višjem idealnom světu; svèrha joj je dakle tim korenjem izpraviti te mane. I budući, da osobito u ljude višje izobraženosti i ogladjenosti podučavanje nema tolika utiska, kolik ima šaljiv ili ozbiljan rug i osměhavanje, s toga je velevažna ta vèrst pěsničtva. U tu svèrhu pako trěba: a) da je ruglo, koje si pěsnik odabrà, takvo, da nespada na pojedine osobe, nego na sve čověčanstvo, ili barem na svu koju vèrst ljudih. Tko mane pojedine koje i poznate osobe opisuje, taj je pisao psovku pisanu (pasquille) — najveću pogèrdu pěsničnu. — Ovaj predmet može onda pěsnik b) uzvisiti tako da nam se mana živahno prikaže od svoje škodljive i směšne strane; čemu služi osobito ironia. c) naměra podučavanja i izpravljanja nije bělodana, već mora biti sakrivena; pěsnik opisuje samo ružnost i směšnost mane, te prisiljuje čitatelja, da si sam kazati mora: „Istina je ružno i budalasto, kanimo se toga;“ zbog toga nebi ni valjalo mane priašnjih vrěmenah koriti, nego uvěk dotične sadašnjosti, i zbog toga su pecavke uvěk najbolje ogledalo značaja i manah gděkojega vrěmena. d) Pěsniku nesmie opis ružnih i pokvarenih stvarih glavna zadaća biti, budući da bi s tim više škode nego li koristi uzročio; nego, ako mu trěba napomenuti opačine, on to samo kratko i iz daleka napominje.

Kao što ima manah čověčjih s gledišta uma (budalaštine, ludorie), a onda

Digitized by Google

i ćudorednih, tako ima i dvě vèrsti pecavakah, t. j. ozbiljne, stroge, i šaljive; pèrvašnje protežu se više na opačine ili obćečověčanske ili pako vladajuće u kojoj dèržavi, ili u kojem věku ili stališu, koje diraju u ćudorednost; šaljivim pako služe za predmet budalaštine i ludorie, koje su više izvanjske, koje dakle nevrědjaju ćudorednost našu; takve su kolede, koje su u Dalmacii obične bile, premda su někakav ćudnovat směs od liričnog i pecavnog pěsmotvora, i naměnjene jednoj samo osobi; škoda da najizvèrstnii naš kolednik Kaznačić nesabire krasne svoje kolede, već dopušta, da ih větar i jugoslavensko nehajstvo raznaša. —

Pravi početak položio je pecavkam rimski pěsnik Lucillij r. g. 148 prie Iskr. a na vèrhuncu vèrsti šaljive stojaše Horac. Osim někojih malo poznatih, jer u prahu zakopanih dalmatinskih satirah ima u našoj literaturi satir od M. Ant. Relkovića (št. pèrviput 1761); prekrasna je takodjer „nova pisarija“ od Prešerna.

Izvanjska spodoba može biti pěvna, pripovědajuća, razgovorna, ili ona od listovah.

f. Nadpis (ἐπίγραμμα) je kratak pěsmotvor, u kojem se u několiko stihovih gděkoj predmet zanimivo predstavlja:

U starih Gèrkah biahu najprie nadpisi metrični na darovih, koji su se bogovom doprinašali, kasnie biaše im osim toga zadaća, sveobće kratke opazke o življenju i njegovih slučajevih, često načinom žalostnim, na kratko razumu predstavljati. S toga se je onda lahkim načinom i pecavna vèrst uvukla, tako da je nadpis dandanašnji onaj kratki pěsmotvor, u kojem se gděkakva ozbiljna, oštroumna, dosětljiva, pecavna ili směšna misó čim kraćije i zanimivie prikaže.

U nadpisu trěba, da ima samo jedna takva misó, koja, ako nije već po samoj sebi veoma zanimiva, ima se tako priobćivati, da se u pèrvom dělu ljubopitnost i pazljivost čitatelja čim više probudi, a u drugoj strani da se onda nenadanim načinom razrěši.

Već kod starih Gèrkah biaše mnogo nadpisah; kod Rimljanah najglasovitii je dotičan pěsnik Martialis, Jugoslaveni imaju ih u vèrsti oštroumnoj malo, najviše napisao ih je možda St. Vraz; tim više pako ima nadpisah, u kojih se načela mudrosti predstavljaju u lěpoj i ugodnoj oděći (γνῶμαι Sinnsprüche), osobito krasni su mnogi od Ranjine.

Simo spadaju i nadgrobnice, koje u malo stihovah napominjaju vrědnost i krěpost pokojnika kojega, takvih ima u Hektorovića, Lucića i inih, u „oddiljenju Sigetskom,“ premda su većinom nadute i bez kratkoće, koju zahtěva ova vèrst pěsničtva.

g) Zagonetka je u širjem smislu pěsmotvor kratak, u kojem se naznačuje predmet opisan, kojega ime trěba iz svih navedenih, zapletenih, i kao što se čini, neskladnih protuslovnih znakovah odgonetati; ovo je dakle vězbanje oštroumja, i spada samo poradi izvanjske nukajuće spodobe u pěsničtvo; ako pako pomislimo, da nam je svět u dětinstvu i godinah i věkovah zamèršena zagonetka, kojoj svaki traži svojim načinom i svojim putem odgonetku, nećemo zagonetkam někakvu višju vrědnost posve odreći.

Glavna zadaća pěsnikova jest, da znakove najvažnie oštroumno i umětno uplete u jedno, i da uz točno naznačenje ipak ime sakrije. Ovi znaci mogu biti različiti, i s toga se děle: α) na zagonetke u strožijem smislu, ako se sav predmet

Digitized by Google

i cěla rěč sa svimi svojstvi pripadajućimi opisuje pěsničnim načinom; β) na šarade (charade), ako se sastavljena rěč razstavlja na pojedine rěči, od kojih se onda svaka napose, a najposlě cěla rěč ukupno opisuje svojimi znaci. Ovoj vèrsti ima osobito u jezicih široko polje, koji imadu kao n. p. němački ili još većma gèrčki mnogo sastavljenih rěčih; γ) na anagrama (ἀνάγραμμα prěstavljanje), ako se sva slova rěči tako prestave, da dadu drugu rěč n. p. ukor — urok, raka — arak, lov — vol; gdě se onda i jedna i druga rěč gorenapomenutim načinom opisuje; δ) na logogrif, gdě se jednoj rěči pojedina slova nova dodavaju n. p. rak — trak, tur — Turk, kom — kum.

U slavenskom narodu ima puno zagonetakah u strožijem smislu; i čudnovato je to, da ih ima puno u Štajeru, koje se o istom predmetu i malo da ne u istoj izvanjskoj formi nalaze u Čehah, Slovakah i Rusah. — Ostalih zagonetakah, koje spadaju više na razvijeno življenje novinarsko, nema kod nas malo da ništa.

Narodne poslovice illirske.

Beči se kao ubodeno june.
Běda na pravoga krivca.
Běda na suhu putu.
Běle novce valja ostavljati za cèrne dane.
Běli se kao i ciganska majka.
Bělo babi na oku pa nevidi.
Bělo kao jaje.
Bije se kao hala biričetom.
Běs te skotio!
Bila bi glava zdrava, ali je puna ušiuh.

Suze

nad grobom brata Bele Antolkovića. *)

Od Gj. Kranjčića.

Istom zora pomolila lice,
Blagom suncu stazu da pripravi,
Istom s neba pusti zrake nice,
Da nam željni běli dan prijavi:

Već se tmasti digoše oblaci,
Kojih tmina světlost joj zaslěpi,
Ko'i nepuste, da svojimi traci
Dublje prodre, život nam okrěpi.

Oni s dana opet noć učine.
Ah žalosti! da li je moguće,
Da prě neg' li žarko sunce sine,
Već se tamna vèrh nas noć navuče?

Jest, jest tugo! Nejma više Bele! —
Netom pèrve što ukaza trake
Vèrle nade, već ga stiža strèle
Nesmiljene smèrti i opake.

On preminù! — Hladna zemlja krije
Mlade grudi, u kojih je bilo,
Bilo, ah, bilo, ali već nebije
Sèrce vazda mladoj bratji milo.

---

*) Nedavno umro je taj nade pun mladić, kojega pèrvi proizvod na književnom polju priobćismo u br. 7. i 8. našega lista, pa zato i sada dragovoljno priobćujemo tu pèsmu věšto izpěvanu u ime mnogobrojnih prijateljah pokojnika, koji jednodušno žale, što je nesmiljena smèrt probila nade pune mladjahne grudi toli uznešene za dom i rod svoj i sve što je izim toga na tom světu plemenito i dobro. — *Ured.*

Digitized by Google

Bela brate, zašto nas ostavi
Tako rano? Zar ti nije braće
Tvoje milo, koja iz ljubavi
Prama Tebi nad tvim grobom plače?

Oh sudbino! zašt' nam ga ugrabi?
Zašt' nepusti, da i on prinese
Za svoj narod, po dosta još slabi,
Štit, kojim se više da uznese?

Sve uzalud, nitko neodgovara,
Udes šuti, Bela nejma rěči',
Da ublaži jauk, kojno para
Bratska sèrca, — jauk, koj věkom ječi.

Kad je indi tako sudba htila,
Domordne da za mlada grudi
Pèrhnu u zemlji, tá ti lahka bila...
Brate Bela, i tu nam brat budi! —

Slavjanske věsti.

— Zadnji ark drugog děla našeg ovogodišnjeg *„Arkiva za povèstnicu Jugoslavensku“* tiska se sada, te će za koj dan i ova glede historičkih prinesakah veoma znamenita knjiga izaći izpod tiska.

G. Dra. Ante Starčevića *„Rěčoslovica“* gotova je sasvim, i tiskat će se skoro, samo što spisatelj još čeka da mu někoji sakupitelji iz dalnjih stranah naše domovine pošalju imenik predplatiteljah svojih, da po tom opreděliti može broj istisakah svoje *„Rěčoslovice.“*

G. Dr. Andria Radlinski, svetjenik nadbiskupie ostrogonske i urednik zemaljskog slovenskog zakonika, izdaje dělo pod naslovom *„Ruske propovědi* (prodike) *ili sveslovanskih krestomatia, srědstvom koje može svaki Slavjan naučiti se ruski* (staroslovanski) *jezik i upoznat se sa svimi slavjanskimi narěčji.“* Ove ruske propovedi izdaje g. Dr. Radlinski predběžno u I. svezku. Predplatna cěna je 1 fr. sr. koja se poslati može ili sámom g. spisatelju pod gore naznačenim naslovom u Budim (Fortanagasse Nr. 137), ili medju ostalima i uredničtvu Nevena u Zagreb. Rok predplate traje do konca měseca Lipnja t. g.

— Od dobrovoljnih prinesakah za kazalište u Biogradu skupilo se je do sada — kako nam odanle pišu — préko 6,000 dukatah; knez je sám dao 1000, a drugu obećao, ako bude nuždno. Kazalište početi će se zidati još ovog lěta. Sada se komisia za te poslove odredjena brine da sabere jednu glavnicu, od koje će se plaćati predstavljači i opreděliti njima penzia. Ova stvar vèrlo dobro uspěva; i něke varoši iz nutèrnjih stranah hoće da prinesu svoje podarke na ovo zdanje prestolnog grada.

— U književnosti izašlo je u Biogradu jedno novo dělo od Petra Radovanovića: *„Vojne Sèrba s Turcima od ustanka Karagjorgja do njegovog padenia.“* Ovo su samo u kratko podatci o rečenim vojnama, ali i onako kratki jesu skupočeni. — Družtvo *„sèrbske slovesnosti“* pečata svoj 4 svezak, u kojem će takodjer biti dosta važnih stvarih o dobi Karagjorgjevoj.

— Tiskom F. M. Porembe u Lavovu izišlo je dělo pod naslovom: *„Gawędy i obrazky ludowe“* od F. L.. sa 19 slikami od Ig. Golębiovskoga.

— U Krakovu tiskaju se děla Ljudevita Letovskoga, biskupa Joppeskoga i dekana Krakovskoga, štono će sadèržavati: *„Katalog biskupah, prelatah i kanonikah Krakovskih.“* Dělo to biti će razděljeno u tri svezka.

— U Lavovu izlazit će na skoro novi časopis poljski pod imenom: *„Wianki.“* Saděržaj tog lista bit će stranom zabavan, stranom poučan, a uredjivati će taj list gospoja Julia Goczałkowska.

— U Varšavi izdao je A. Věňarsky u poljskom jeziku dělo pod naslovom: *„Powieści historiczne“* u dva svezka.

— Kako se čuje, izdavat će knjigar Smoléř u Budišinu opet tako zvane *„Slavische Jahrbücher“* što ih je prie uredjivao Jordan.

— Fr. Palacky imenovan je počastnim članom gornjo-lužičkog družtva naukah.

— U Parizu je obće primit i obljubljen novi slavjanski ples *„strelica“* nazvan. Sva je nada, da će se taj, kako kažu, ruski ples isto tako kao *Polka* u cělom světu udomiti.

— Jeneral Mieroslawski, poznat ponajprie iz pokreta poljskog, zatim iz sicilskog i Pfalc-badenskog g. 1849 dobio je u najnovie vrěme zapověd da se iz Francezke udalji i, to — kao što se kaže — zato, što je predsědniku Republike podneo osnovu za ustrojenje inostranske legie (Fremdenlegion) u Francezkoj.

Digitized by Google

Različite věsti.

— U novie vrěme sele se sve to više ljudi iz Europe u sl. sjed. dèržave Amerikanske. Od 1. Sěčnja t. g. počamši iznosi broj ljudih koji su se samo u Newyork preselili, prěko 40,000; možemo si dakle predstaviti, koliko se je naselnikah naselilo na drugim městima prostrane i plodne Amerike. Samih Němacah ima sada u slob. sjedinjenih dèrž. Amer. prěko 4 miliuna.

— Malo ima na tom světu ljudih, koji bi jednim pogledom bili ugledali Ameriku i Aziu, nu medju ove rědke ljude spada němački naravoslovac Berthold Seemann, koi je u Englezkoj službi, i koj je bio sa zadnjom sěvernom expediciom, što je za potražiti Franklina put sěvera pošla. Taj dakle Seemann u svom dělu, izišavšem u englezkom jeziku i tvoškom englezke vlade, opisuje veoma zanimivo gore spomenuti divni prizor koj mu se tu predstavi, pa kaže: da se veličanstvenim tim prizorom naravi samo onaj uzporediti može, koj se začaranom oku motritelja u Americi predstavlja, čim iz najviših èrtinah srědno amerikanskih oriaških gorah jednim pogledom tako zvano „tiho“ i „atlantičko more“ ugleda.

— Magjárski pěsnik J. Aranyi dověršio je svoju epičnu pěsmu pod naslovom: „*Nagyidai czigányok.*“ Predmet ove, povelike pěsme je boj ciganah, koj se je dogodio g. 1557 pri Velikoj Idi blizu Košicah u Ugarskoj.

— Poslědnji potomak Kristofa Kolumba umro je nedavno u Asti; on se je zvao Colombo de Cucura.

Směsice.

— Jednom se je djavo sa švábom na putu sastao, i poslě kako bi jedan od drugoga saznao da im je jedan cilj putovanja, odlučiše da daljni svoj put zajedno putuju. — Djavo, da si olakša putovanje i da prevari švabu, predloži da od njih dvojice jedan drugoga tako dugo nosi dokle onaj koj se nosi neizpěva jednu pěsmu. Švaba na to pristane, te tako odmah uzjaše djavo na švabu i započevši najdužju pěsmu koju je znao stane pěvati, a kad je svěrši, onda švaba uzjaše na djavola, ali město kakve prave pěsme poče pěvati svoj: „*tralala, tralala!*“ — i tako švaba prevari istog djavola, te ga je morao nositi čitav dan, jer toj švabskoj pěsmi nebi ni kraja ni konca.

— Udružila se dva čověka, pa jedan davao meso a drugi kupus, te se hranili zajedno. Kad bi god jěli, onda bi onaj, čij je kupus, vazda rekao: „Haj djidi kupus!“ Slušajući to svaki dan onaj čije je meso, dosadi mu se, i bude mu žao što onaj njegova mesa nikad nepohvali, nego sve jednako samo svoj kupus, i budući da je on jěo sgotavljao, tako jednom skuva kupus bez mesa. Kad ga stanu jěsti, drug mu ne samo što po običaju svome nepohvali kupusa, nego još rekne da to nije njegov kupus, onda mu onaj drugi odgovori da je kupus zaista njegov, nego da on svoga mesa nije metnuo podanj, i tako mu dokaže, da sám kupus bez mesa nije ništa.

Bibliografia.

Češka.

— *Kapesní slovníček novinářský a konversační.* Sepsal Rittersberg. Sešitek 21. od „Lauban do Ludvík.“ Cena 10 kr. stř.

— *Historie Girondínů* od M. A. Lamartina. Sešit. 11 a 12. Cena každého sešitku 20 kr. stř

— *Nejlacinější domáci lekař v tobolce.* Okamžitý a bezpečný raditel v nemocích. V Jindř. Hradci. U. A. J. Landstrasa Cena 20 kr. stř.

Poljska.

— *Druga żona.* Komedya opowiedziana przez Józefa Korzeniovskiego. Warszawa 1851 Nakł. xięgarni pod firmą Zawadzkiego i Węckiego. Tomów 1. 12.

— *Kordecki.* Powieść historyczna przez J, I. Kraszewskiego. Wilno 1852. Nakładem i dr. Józefa Zawadzkiego. Tomów 2. 12.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput t. j. to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 6 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj celogodišnjoj cèni.

Broj 20. U Četvèrtak 13. Svibnja. 1852. **Tečaj I.**

Naš život.

Od Iv. Filipovića.

Uživajte, bratjo moja,
Kratki zemni život taj,
Nestalan je i poběguć
Njegovich danah sjaj.

U vedrini sad nam svojoj
Duh medj zvězde nosi gor,
I zemlju nam u blaženstva
I pokoja stvara dvor.

A u tminu sad užasnu
Nemilo nas baci dol,
Gdě nam dušu trapi i muči
Strašni pakla vaj i bol.

Sad nam brodić baci u luku,
Sad o čvèrstu morsku hrid,
Sad světlostju, sad nam tminom
Oslěpljava očiuh vid.

Što 'e čověčji život kratki?
Uzburkani duše san,
Srěd talasah želja' i nadah,
Skih nespliva nigda van.

Što 'e čověčji život kratki?
Put na kom su cvět i drač,
Pa nam cvět sad miris daje,
Sad drač gorki těra plač.

Ljubav, zloba, radost, tuga,
Istině i laži glas,
Angjeli su i vragovi,
Koji svuda slěde nas.

Dà, ti duzi zli i dobri
Cěli život snuju nam,
Nit nas prije ostavljaju,
Dok neugasne žitja plam.

A kad sèrce izmučeno
S nami u hladni legne grob,
Što nas čeka u věčnosti,
Da li dobra — il zla kob? —

O tò vam je věčna tajna,
Skrita gustom koprenom,
Kû čověčji um věk neće
Moć mudrostju prodèrt svom!

Tako svud nam, — ma mi oči
Obratili kuda god, —
Pogled prěči nestalnosti,
I neznanstva tamni svod.

Zato svaki nek uživa,
Kad koj sine srećni čas,
Neizvěstnost i nestalnost
Udes jeste sviuh nas.

Nit nam štogod preostaje
Od života cělog tog,
Do uživane blaženosti
I savěsti dobra svog.

Digitized by Google

Alamontade.

(Iz němačkoga polag Čoke-a.)

(Nadalje.)

VIII.

Kad sam se u Montpellier povratio, g. Bertollon biaše k svojoj supruzi na imanje odputovao. Tugom oboren stajao sam u sobi pred uvehlim věncem. Uzdišuć zvao sam Klementinino ime, i celivao uvehlo cvětje, što joj je někoč pod nježnom ručicom cvalo. Stidio sam se suzah, što su me s prevarene nade propadale, pa mi je ipak odlahnulo.

Věnac i něšto od sjajne kuće de Sonnes imadjahu biti cělu zimu němi svědoci radosti i nade moje. Možebiti da ju cvětno prolětje u Montpellier doprati, rekoh u sebi, pogledavši palaču, koja ju je u svoje krilo primiti imala.

Na prozoru biaše něka žena, zastèrta cèrnom koprenom; ledja su joj prama meni okrenuta bila. Tip mi prestade biti, sapa zape, a pred očima mi se zamagli. To mora da je Klementina, reče něšto u meni; no tělo mi je bilo tako iznemoglo, da sam se na prozor nasloniti morao, te nisam od straha i slaboće mogao tamo oči baciti, da se o stvari osvědočim.

Oporavivši se poněšto, dignem se i bacim oko onamo. Lice biaše amo okrenula, i cèrnom koprenom zastèrla. Koprenom je povětarce pirilo; koprena se dignù — vidih Klementinu, i to u onaj par, kad me je opazila.

Oborih oči na tla. U žilah mi je plamtio žar, kakova nisam jošte nikad osětio. Mislio sam, da ću se raztopiti. Kad sam opet oči onamo svèrnuo, bila je uzčeznula s prozora, ali ne izpred oka duše moje.

Ona jest! — reče něšto u meni; stajao sam na vèrhuncu zemaljskoga blaženstva, sám samcat, a Klementinina slika preda mnom. Čadjavi zidovi sinuše zlatnom světlostju, a pusti krovi uzavriše morem od cvětja. Svět se preda mnom raztopi kano jasan oblak. Klementina se je vijala milo kroz cělu věčnost, a ja sam bio pokraj nje u bezkonačnoj razkoši. „O koliko blaženstvo imade u sebi čověčje sèrce!“ kliknuh, padoh na koléna i skrilih ruke prama nebu: „Bože! kakove li si mi sladke ure pribavio, uvěčni, uvěčni ova čuvstva!“

IX.

Bila je Klementina. Večerom biahu prozori krasno razsvětljeni, a ja vidih njezinu sěnu, gdě nad njimi trepti.

Kasno u noći primih harfu; sréd čarobnih zvukovah odlanuše pomalo moja čuvstva.

Sutradan probudih se kasno. Cělu noćcu nisam niti okom trenuo. Kad sam k prozoru stupio, Klementina je jur na svojem naslonjena bila u jutarnjem odělu. Naklonim se, ona mi pozdrav jedva vrati; no ipak me priatno pogleda. Dok je tako naslonjena bila, bio sam i ja k prozoru bi reć prikovan. Naši su se stidni pogledi kadšto srětali. Moja ju je duša razgovorila, te mi se pričini, da čujem tihe odgovore.

O blaženo vrěme, što sam tako rekuć prosanjao, gledajuć kradomice ljubljeno bitje. Kako da ja siromah, tamna roda i neznatne lěpote, kojom bi se do-

Digitized by Google

pasti mogao, gojim nada za najljubeznu i najbogatiu baštinicu od Montpelliera, koju su snubili najzamërnii mladići u dèržavi?

Pa kako se ipak rado bavim razmatranjem onih danah. Prijateljstvo i ljubav jesu svojstvo samoga čověka; živina ga neima. Prijateljstvo i ljubav, to čedo čověčje i božje naravi, kruna su čověčanstva. Mi smo na zemlji pobožnii, jače věre, blažje naravi, pa i sigurnii tèrpimo nepogode života; ista divljač sěva lěpše u blěsku mašte, razigrane ljubavju.

Pod večer uzeh harfu s kuta, i zaromonih žicami. Igrao sam jade Petra grofa od Provence i njegove věrenice Magellone, tu najnoviu i najmiliu baladu, punu skladnoga izraza. Čim sam dočeo pèrvu sroku, dok su mi ruke malko odpočivale, stade se razlěvati ista pěsma rosom čarobnih zvukovah druge harfe srěd gluhe noći. To mora da je Klementina, koja je po svoj prilici hotěla da bude jeka od mojih čuvstvah. Ona doče a ja počeh. Tako smo se uzajemno izměnjivali. Glasba je rěč duše Kakova neizrečena slast napuni mi sèrce, Klementina mi odgovori.

Mukom moram mimoići jošte hiljade malenkostih, kojim samo okolnosti i način kojim su se dogodile, cěnu i važnost poděljuju; ali one su takodjer nezaboravive. Isti ostanci naših krasnih mladosnih sanjariah, to jest uspomene, uděvaju u nas život, premda su same bez života.

Dvě godine trajahu te sanjarie. Dvě se godine vidjavašmo u mučanju i ljubavi, razgovarasmo se kroz zvukove naših žicah, i nepribližismo se nikada. Znao sam cèrkvu, u kojoj se je ona Bogu molila, i ja sam ju polazio i molio se š njome. Znao sam dane, kad se je s materom i prijateljicami svojimi po šetalištih od Peyrona šetala; i ja sam ondě bio. Ona me je spoznavala i razblaživala stidnim pogledom.

Premda se nismo cělo to dugo vrěme razgovorili, postali smo pomalo najbolji prijatelji. Mi smo si uzajamno odkrivali tuge i radosti; molili smo se i umaljali, nadali se i bojali; věru smo si zadavali i izpunjavali.

Nitko nije znao obćenje nasih dušah, naše nevino pověrenje. Jedina dobrota g. Bertollona zapréti mi često gubitkom tih rajskih slastih. Htěde svom silom da me u lěpših sobah nastani; težko sam se obranio i ostao u svojoj sobici.

(Dalje slědi.)

Svete ptice Slavjanah.

(Iz „*Slovenske Bčele.*“)

Preveo Dav. K. Šp.

Medju drugom životinjom imadjahu stari Slavjani osobito někoje ptice u visokoj časti. Uzrok ove časti nalazi se po svoj prilici u spodobnosti ptice sa čověčjom dušom. Kao što se ptice lahka krila visoko pod nebo zaženu, tako isto se uzvisuje i naš duh na nevidljivih kreljutih do nebeskih visinah. Pobožni Slavjani počeli su dakle prispodobu ovu častiti i svetiti. Najsvetie ptice biahu im slědeće:

Kukavica. U věrozakonu starih Slavjanah pripověda se, da se je najvišji bog u napomenutu pticu preobratio, za da ljudem življenja naměnu i svèrhu odkrije. Za to biaše najveća grěhota, kukavicu ubiti. Tko god što takva učini, bude neposrědno na smèrt obsudjen. Da ta ptica imade vlast prorokovanja, to još dan danas

Digitized by Google

mnogi po praznovêrstvu mnîje i misli: da najme kukavica znade broj godinah, koje još bude živio. Za to mnogi poslušaju pazljivo u pramaletju, koliko li bude putah kukavica zakukala, i njima time broj zdravih lêtah proricala. Jedna česko-slovenska pêsma poje:

„Zakukaj kukačka
Z visokého bučka: —
Kelko mi rokov daš
Kym puojdém na sobaš.“

Sèrblji posêduju vêrlo zanimive pričice o kukavici; medju drugimi takodjer pripovêdaju, da je kukavica ovako postala:

Kukavica biaše s početka krasna dêvojka. Imadiaše jednoga brata, kojega vêrhu svega ljubljaše. Turci navale u milu domovinu, i sve im podje u susrêt što god pušku nositi mogaše. Takodjer brat pomenute dêvojčice pridruži se vojnikom. Biaše volja sudbine, da na bojištu za dom i vêru junačku kèrv svoju prolije. Sestra to saznavši ode na brêg žuborećega potoka, i mêša suze svoje s bistrom vodicom. Tu je dugo plakala i tužila, najposlê se joj Bog smiluje *) te ju u kukavicu pretvori. I još dan današnji Sèrbkinja suzice roni, ako kukavicu začuje i ako je prie dragoga brata u ratu izgubila.

U Dalmacii pripovêda se, da su dvê Lazarove sestre uvêk nad grobom njegovim plakale i jaukale, pak se to njemu dodijalo te ih on u kukavice pretvori, i od to doba one na Lazarevu subotu moraju zakukati.

Isto tako je i u rusinskih pêsmah kukavica ptica tuge i jada, pa ruske pripovêdke još i to dostavljaju, da je mladu dêvojku nêka vračarica u kukavicu pretvorila.

Lastavica. Ova je Slavjanom odavna posvetjena ptica. Nije samo sladka vêstnica proletja, nego takodjer i ljubavi. U hramu svêtloga boga Rugevita dadoše duhovnici lastavicam nad podobom božjom gnjêzda načiniti. I sada se svatko veseli, ako milu ptičicu pod svoj krov ugnjezdit se vidi. Nijedan Slovenac neće ovu premilu živinicu uvrêditi, nego joj naprotiv rado daščicu na koje slême pribije, da si laglje gnjêzdo načiniti može.

Sokolovi. Kraljodvorski rukopis pripovêda, da su se ovim pticam posebno vlastiti gajevi načinjali. Zaboj u pomenutoj sbirci svete sèrdjbe pun, da im tudjin pravice krati i vêru pradêdovah proganja, ovako pêva:

„i vihanje s haiev vse krahuje
plašihu krahuje z lêsov.“

S toga se vidi, da imadjahu sokolove (ili krahuje, kao što ih Zaboj zove) u velikoj časti.

Golubice. Ove milotice biahu podoba čovêčje duše, koja već ostavi mêrtvo svoje prebivalište. Znamenita je takodjer po svêdočansvu nêkoga staroga pisca navada Dugobradacah, koja je slêdeća:

Ako tko nenaravne smêrti umre, tako mu rodbina motku na grob posadi, koja imade na gornjem kraju iz lêsa načinjenu golubicu. Ova se prema ovomu kraju obrati, gdê je njezin priatelj preminuo.

*) *Stanko Vraz* ovu istu pričicu navadja u izjasnjenih k svojim „Djulabiam“ no s malom razlikom. On napominje, da jedni kažu, da se bratu dosadilo njeno kukanje i jaukanje, pa je on prokleo, te se pretvorila u pticu; a jedni opet kažu (ne, da se joj je Bog smilovao, nego) da se je na nju razsêrdio, što je tako mlogo tužila za bratom, kojega je on bio uzeo, pa je pretvorio u pticu.

Digitized by Google

Gavrani. Porfirij priča, da su gavrani podoba Svantevita bili. A Svantevit biaše Slavjanom bog prorokovanja. I Apolonu jest gavran posvetjen. Zato predje ova vlastitost i na gavrana. Naš spisatelj Murko pripovĕda u svom rĕčniku, da medju prostim ljudstvom pričica živi: da je nĕki čovĕk gavrana imao, koj mu je, koliko god bi se putih kući povratio, sveznajuć sve sakriveno i neodkriveno odkrivao i pripovĕdao. Gavrani biahu poslanici bogovah, kao što ih u narodnih pĕsmah često nalazimo. Lĕpa navada Sèrbaljah, pobratiti i posestriti se medju sobom, razširila se je sigurno gavranì, kao što nam nĕka pĕsma kaže, u kojoj plemkinja dva gavrana kao pobratima svoja pozdravlja.

Kaže narod i to: da je gavran izpèrva najlĕpša ptica bio, njegova krila biahu bĕla kano sněg i ptica blistala se je kano srebro u sunčanoj svĕtlosti. Glas njegov bio je izmedju svih pticah najpriatnii i kad on u zraku zapĕvà, zagledali su se svi ljudi u njega i divili se njegovoj lĕpoti; ali samo malo kad biaše prilike, čuti ga, buduć da se je visoko u zrak uzdizao i samo na oblacih pĕvao. Izmedju svih pticah biaše Bogu najmilii i takodjer na nebesih pĕvaše; zato je bio malo kada na zemlji vidjen i čuven. Presrĕtan biaše to dan, kada se što takova dogodi.

Na jedan praznik biaše upravo u cèrkvi služba božja; ljudih biaše cĕla množina u cèrkvi, jer je bio osobiti cèrkveni blagdan. Umah začù se mili glas gavrana; pĕvaše onaj dan tako, kako ga ljudi još nikada čuli nisu. Svi pohite iz cèrkve, da nebesko ovo pĕvanje poslušaju, tako, da najposlĕ svetjenik sám u božjem hramu ostane. Nu pĕnje gavranovo nije dugo trajalo: jer Bog bi time razsèrdjen i preobrati gavrana u ružnu cèrnu pticu, za da ljudem pokaže, da se prigodom službe božje nesmĕ svĕtsko veselje obavljati: Njegov mili glas pretvori se u neugodno odurno graktanje; sada se već neuzdiše u visinu pod oblake, već samo pod tèrnje se sakriva, što se slike svoje stidi; samo kad kakvu mèrcinu zagleda, dodje na polje, da ju proždre. Još vazda se spominju ljudi gavrana i njegove predjašnje slike, kada ih u cèrkvu iduci sukobi i često putah pripovĕda se tom prilikom ova pričica. —

Dan današnji imademo mi Slovenci osobito lastavicu, pastiricu (plisku) i slavića rado. Bože sačuvaj! da bi im se gnĕzda razorila, ili što više, da ih tko umori ili ustrĕli.

Priobćivši ovaj vrĕdni prinesak za jugoslavjansko pričoslovje iz „Slovenske Bčele," koja se osobito narodnim duhom odlikuje, napominjemo samo još to, što prevrĕdni i nezaboravni naš pokojni pĕsnik Stanko u svojih „Djulabiah" na str. 146, „o kukavicah" veli:

„Prišastje kukavice izčekiva u gornjoj strani naše domovine malo i veliko s velikom radostju, ona bo (kažu) donosi u svom kljunu proletje. Starci i pogibioni bolestnici, kad se komu na slaboću tuže, kažu uzdahnuvši: „Nebóm kukavice čul!" t. j. neću opet dočekati proletja. — Ali drugčie se cèni kukavica u dolnjoj Iliriì. Ona nerazvèseli, nego razžali itd."

Na str. 142. iste neprocĕnjene knjige napominje pĕsnik i nĕke „rajske ptice," povĕstno šarenokrile živinice, koje (štono kažu) u južno-iztočnih stranah živu neizmĕrno ugodno pĕvajući, tako da kao gèrčke sirene sve začaraju, što u okružje nji-

hova glasa dodje. Rusi imadu lěpu narodnu pričicu o kaludjeru i rajskoj tici, koju evo gg. štiocem priobćivam:

Stanoviti kaludjer izide iz manastira sabirat smokavah za bratski stol. Došavši usrěd luga začů na jedanput pěnje nečuvene miline i vilovitosti. On sluša — sluša opajajuć sèrce, te se nakon sasvim u blažene misli zamisli. Osvěstivši se ide natrag u manastir. Ali eto ti čuda golěmoga! Manastir nov — sobice druge — bratja druga, koja ga s udivljenjem gledahu. On ih pita, kako se je tolika proměna za tako kratko vrěme sbiti mogla? Nu oni ga nepoznadoše, nerasumiše, te ga odvedoše arhimandritu manastirskomu. Arhimandrit ga izpitkuje. Tko je? i odakle je? Nu pripovědavši mu kaludjer svoju sgodu, zamisli se arhimandrit, te mu zatim kaže: „Sěćam se, što sam u lětopisih naših čitao o bratu, koji se, izišavši iz manastira u lug, povratio nije; no ovom imade već tisuć godinah.“ Kaludjer problědi i izklikne: „Ja sam čuo rajsku ticu!“ te htějući pripovědat sladost toga pěnja, měrtav na tla pade. (Heims, livre de lecture Russe str. 22. Rajskaja ptička.)

Ženitba Stojanova.

Polag narodne pěsme *)

Od M. Stojanovića.

Nigdě nebiaše od zore i běla dana niti spomene, a od Udbinja grada otvoriše se vrata, kroz koja izidje mala četa od trideset do četèrdeset drugovah. O plećih věsiše svakom po duga puška šarka, za pojasom imadjaše svaki zaděnuta samokresa i po jedan nož lovački, a o bedri u svakog gèrbava demeskinja na vèrbci cimbolataše. Pred četom je Mustaj-beg od Like. Ode beg u Kunar planinu, da hitar lov lovi, plahe sèrne i bèrze zecove, dugorepe lije i měrke vukove. Hodao i

*) Uz ovu polag narodne jedne pěsme pisanu pověst piše nam revnivi naš dopisatelj g. M. S. medju ostalima slědeće: „Ovu sam pripověst napisao polag narodne pěsme, i s tim sam učinio pokušenje, da li mi nebi mogli okanit se prevadjanja novelah i pripověstih iz tudjih jezikah, kad toliko krasna i prekrasna gradiva za novele i pripovědke možemo naći u našim narodnim pěsmama i u našoj pověstnici? — To je moje osobno mněnje, koje niti želim, niti mogu kome narinuti, samo vam ga izjavljam, da znate, što mi je povod dalo gornju pripovědku napisati. I ja sam prošastih godinah zaljubljen bio u prevadjanje, ali sad me minula želja, kad sam se osvědočio, da je skoro svaki prevod kuburа. Želio bi čuti Vaše mněnje o istoj stvari.“ Što se našeg mnenja tiče za koje nas g. M. S. upitá, moramo iskreno izpověditi, da se š njime u obće slažemo. I mi priznajemo da bi veoma dobro bilo, kad bi se naši spisatelji okanili prevadjanja kojekakvih mnokrat nevaljanih stvarih, što su u tudjih jezicih pisane, jer time ne samo što se često kvari dobar i nepokvaren ukus naroda, već se mnokrat u grudi njegove uvuče tudji duh, koi je osobito ondě pogibeljan, gdě se još sasvim nije učvěrstio i udomio duh narodni. Nu ako je ono, što se prevadja, bilo u strogo znanstvenoj ili beletrističnoj struci, savěršeno, klasično, ili barem kao dobro obće poznato, neznam i neuvidjam razloga zašto se nebi prevodilo i u naš jezik. Mi vidimo kako drugi narodi, koji su nas daleko pretekli na polju raznovèrstnog znanja, sveudilj prevadjaju u svoj jezik izvèrstna děla ostalih narodah, bez da je komu na um palo ukorit ih zato; trěba ineč da se i mi u taj primèr ugledamo i da prevadjamo u naš jezik ono što je izvèrstno i što za sada nemožemo sámi da izvorno pišemo poradi nedostatka silah naših. Buduć pako da se podosta dobrog i krasnog na književnom polju srodne naše bratje Rusah, Čehah i Poljakah nalazi, trěba po našem mněnju najprie ovdě potražiti što nam je potrěbito il što nam se osobito dopada, pa ćemo dosta toga naći što se u naš jezik prevodit može; — zatim se možemo obazrěti i na književnom polju ostalih izobraženih narodah, gdě takodjer dosta izvèrstnih i nami nuždnih stvarih imade, koje dobro ponašene, koristiti ili plemenitu zabavu pružiti mogu narodu našem, koj će se tim načinom ujedno upoznati sa izvèrstnimi proizvodi drugih izobraženih narodah. — Poglavita ipak zadaća svakog prevoditelja sastoji u tom: da se znade okaniti onog načina prevadjanja, gdě spisatelj strogo i mnokrat robski slědi tudje forme, već on trěba da prevadja prosto i duhu naroda i jezika svoga primèrno, kano da je razbio tudju formu te salio jezgru stvari koju prevodi sasvim na svoj kalup. Pod timi samo uvěti jesam i ja za prevadjanje iz tudjeg jezika, drugčie podnipošto. *Ured.*

tepo se je beg od dèrva do kamena po kèršnoj planini tri běla danka, i nemogaše ništa uloviti, te se vraćaše prazan u Udbinju. Kad sidjoše lovci pod planinu, navrati se beg na vodu Čatèrnju, da počine i vode se napije. Pogleda beg na zelen jelov dub ondě se nalazeći, al se od jele razsjale grane, kao da su zlatom pozlaćene, ili pozlatom kao kita nutvice ili šimšira za šeširom kakvog svatskog vodje. Beg k jeli, i kad tamo, pijan leži katana pod jelom, i kruto spava, sav u sèrmi i u zlatu: na glavi mu kalpak višnjikasti, i na čekèrk od zlata čelenke, uz ove okovano u čisto zlato uz bělo perje pero kaštrapovo i veliko pero noja ptice, koje valja barem čizmu zlata; na plećih mu modra surka i na surki trideset putacah, od koih svako važe litru čista zlata, a ono pod gèrlom od tri litre, i ovo zadnje otvara se na burmu, te se njim pije malvasia; po surki su troje zlatne toke, koje važu do šest okah žežena zlata, dvoje vite, a treće salite; na nogama mestve i opanci, kovče i čakšire, žute mestve a čakšire běle izvezene sèrmom i zlatom, iz kovčih izvedeni lančići od kovana zlata, a na ovih sitne trepetljike, kao što ih nose děvojke na djerdanih izpod běla gèrla děvojačkog; opasao se junak mukadem pojasom, za kojim stoje zadènuti samokresi i ljut nož kao ljutica guja, od koje neima melema, sve u čisto zlato saliveno; o bedri mu visi sablja srebrom okovana, na balčaku od sablje tri alem kamena, valja sablja tri careva grada; u krilu mu leži puška šarka, na njoj je trideset karikah, svaka od devet dukatah u vrědnosti, a kod nišana od trideset dukatah, na puški više zlata, nego ljuta željeza. Kad spavajući junak diše, uzvijaju se uz jelu grane, kao da jug duva. Kad ugleda Mustaj-beg junaka, nadje se u velikom čudu, zovnu družbu svoju, te se sgraktaše njih trideset do četèrdeset drugovah i udariše na spavajućeg, pograbiše mu světlo njegovo oružje. Kad se prenu junak iz zelene trave, te vidjaše, da su ga pritisnuli Turci kao mèrki vuci iz gorice, i oružje mu ugrabili, skoči se junak na noge, i kako je kog Turčina dohvaćao rukami, udaraše njim o cèrnu zemlju, da se iz korena potresaše tankovèrha jela, i u sedam begovih drugovah kojim je tako tresnuo o zemlju puče živo sèrdce u njedrima i na městu mèrtvi ostadoše. Medjutim navali sila na njega i osvojiše mu junačke ruke, te ga s težkom mukom savezaše pak pogoniše k gradu Udbinju privezavši na njega i njegovo oružje, nek se svak živ čudi, tko ga vidi, kako Mustaj-beg uhvati halu u planini, katanu pod toli pouzdanim i silnim oružjem.

Kad su bili na polju udbinjskom, koje se jedva dade okom pregledati, progovara Mustaj-beg; „Boga ti neznani junače! odkale si, tko li si i kud si bio namislio, gdě li ti je ostala tvoja družba?“ Strani junak begu odgovara: „Jesil beže čuo za latinsko primorje, i kod primorja za ravne Kotare, u Kotarih za Janković Stojana? ... To sam ti ja glavom, a uz sebe nisam imao nikakva druga do Boga, kanio sam pako poći pod tvoju kulu, da izmamim Hajkunu děvojku i k sebi u Kotare da ju odvedem, jer sam čuo hvaliti děvojku zbog lěpote i sèrca dobrote, al' nebiaše mi to sudjeno od Boga, prevari me prokleto pitje, te legoh malko prospavati, pak eto cèrnog mega danka što mi se dogodi. Nevěruj snu, koliko ni psu! pravo veli naša poslovica, a još manje vinu i rakiji, koji su već mnogoga brata u cèrno odpravili gvoždje. Lukavo je pitje kao zmija spavajuća pod busenom od mirisna cvětja, za kojim se mnogi mašaju bezobzirce, dok ih ujede ljuta guja. Sad vidim, da je pijanica gotov propalica!“ — — .

Digitized by Google

Reče Mustaj-beg Stojanu: „Aferim Janković! dobar ti je danak osvanuo, sad si došo u pouzdane nokte, ja ću te krasno oženiti sa tavnicom kućom neobičnom i sa težkim nëgvami, pak ćeš znati, nijedna vëro djaurska, za čiom si pošao dëvojkom, bre ni turkinja za djaura! Pošao si za tudjom vunom, pak ćeš vidit kako strižu Turci.“ „Ako Bog da i sreća junačka, još me more ogrijati sunce i sreća se na me nasmijati!“ odgovori Stojan. „Jok Stojane! dobru se nenadaj, mnogo si zla i zijana Turkom učinio,“ reče beg.

Oni u rëči i stignu pod grad Udbinju, pod kulu Mustaj-bega. Gledala pusta svëtina dolazeću četu i takodjer sa kule Hajkuna dëvojka, sestra Mustaj-begova. Pred dëvojkom djerdjef od mërdžana, a u ruki igla od biljura, vezla dëvojka puneć zlatom po bëloj svili. Kad ugleda četu dolazeću, da vodi svezana junaka kod njegovog onako pouzdana i svëtla oružja, odturi izpred sebe djerdjef tako hitro, da mu je prelomila dvë noge; pa je pomislila u sebi: „Bože dragi! velika čuda na svëtu, kakav zao pogled u dobra junaka! kako li ga prevariše Turci i bez rane i bez mërtve glave.“ Al kad uze dëvojka na esap družinu, fali sedam najboljih drugovah. „O siromah junak!“ pomisli dalje dëvojka, „ala šteta i težak zijan za njega, kako je uzorit i gizdav, baš se vidi, da je gospodskog roda: oči su mu kao u sokola, lice mu je kao u dëvojke, stas mu visok kao bor zeleni, përsi i pleća kao stëne gorske, mnogo je lëpši od sviuh Turakah u četi, i od istog moga brata, o da bi ga mogla izbaviti!“ Dëvojka u toj misli, a četa pod kulu. Beg uze oružje od Stojana i spremi u svoju riznicu, junaka pako spusti u tavnicu podzemnu. Ono je strahovita tamnica: duboka na tri dobra koplja, u njoj leži voda do koljëna i nagomilane ondë skapavših junakah kosti do ramenah, u njoj se legu guje i gušteri, gadne žabe, otrovne škorpie, gad je, da se neda u njoj živit.

Ode zatim beg u novu mehanu piti malvasiu i šećerli kavu, te se hvali pred Udbinjani kakvoga je roba zarobio.

Kad vidjaše Hajkuna kud joj ode brat, skoči se na noge i ode na tamnička vrata. Poněla je dobru bocu vina, starog onog cërnca dalmatinskog, priveže bocu na uzicu, te spusti dole u tavnicu govoreći: „Oj junače, nesretnî jadniče! odkud li si, tko li i kako li, evo na ti, okrëpi se jadan da neskapaš u tom kletom jazu.“

Uze Stojan bocu, te dok ju neizkapi rëč neprogovori, a kad popi rujno vince, pojavi se sa dna od tamnice: „Tko je božji, tko za mene mari i pruža mi okrëpu junačku? nek me povuče na konopcu malko u visinu, pak ću onda š njime divaniti.“ Kad to čula dëvojka, popusti mu uzicu dole niže, a na uzici biahu kuke od čelika. Stojan lati za kuku, i dëvojka — glavita je bila i snažna — uzvuče ga do pol tavnice, pak joj Stojan progovara: „Tko si ti, što se tako za mene zauzimaš?“ Turkinja reče: „Ja sam sestra Mustaj-begova.“ „Oj Hajkuno, lëpoto dëvojko!“ reče Stojan, „ja sam Janković Stojan od Kotarah ravnih, tebe radi pao sam u turske nokte. Turci su me prevarili spavajućeg i savezali na putu, kad sam kanio doći pod ovu kulu, tebe izmamiti iz nje i odvesti k svome dvoru, da mi budeš ljuba, jer sam čuo, da si vërstna glava, kojoj druge neima u Primorju, ni u Liki do sinjega mora, niti u kërstjana, pak su me, dëvo mila, zaněle želje za tobom, ali valja nisi moja sudjenica, pak evo na kakve padoh grane.“

„Čuješ li Stojane!“ reče Turkinja, „Turci će tebe sigurno pogubiti, ako se

Digitized by Google

nepoturčiš, nego znaš li što: poturči se junače, pa ću ti ja biti ljuba, iz tavnice doć ćeš mahom u světle dvore na mehke dušeke. U mog brata Mustaj-bega dvě su kule pune blaga, dvori puni imanja, okoli govedah, torovi ovacah, konjušnice pastuhah i dobrih konjah; oko dvora su djulistani i bostani, voćnjaci i njive, puni koši hambari i pivnice, i od svačeg je moja polovica; ako bude umirat po redu, nami će pripasti sve to imanje, blago i bogatsvo.“

Veli Stojan Turkinji: „Věruj, děvojko, da si lěpša od gorkinje vile, i sjajnia od sunašca jarka, bogatia od sviuh carevah, ta cělo ovog světa blago ja nebi zabavio častnom kèrstu. Imam ja u mojih Kotarih više blaga i imanja, više sermije, nego svi u Udbinju Turci; bolje imam dvore, bolje vrane konje, lěpše njivě i sve je dičnie, i ako Bog da i sreća junačka, meni će skoro doći dobra pomoć iz mojih Kotarah, dok samo čuju hrabri moji Kotarani, u kakvu sam panuo stupicu; eto sutra mojih vitezovah, sgèrnut će se okolo Udbinja kao oblaci kad zastru nebo, i izbavit će mene iz tavnice; Udbinju će ognjem zapaliti, a sve okrenuti pod mač što se neće kèrstom prekèrstiti.“

„Neluduj bolan Stojane!“ reče Turkinja, „dok dojdu tvoji Kotarani, dotle će tebe izmučiti i pogubit Turci, već čuj me: ako si tvèrd na věri i junak od rěči, da ćeš se sa mnom oženiti, ja ću te izbaviti iz tavnice?“

„Tvèrdja mi je věra od kamena,“ reče Stojan, „a volim s noguh, nego s rěći, uzet ću te, děvojko, za svoju věrnu ljubu i gospoju u ravnih Kotarih, samo se moraš kèrstom prekèrstiti i moju věru věrovati. Tako me pomogla moja věra zadobiti mèsto duši, ako te iznevěrim děvo!“

Kad je to čula Turkinja, spusti Stojana natrag u tavnicu, pa ode u kulu na čardak, i učini se nevoljna, bolna bez bolesti, tužna bez žalosti, gorka sèrca bez jada, i smèrtne ju muke zdravu spopadoše. Povrati se Mustaj-beg kući iz mehane, i nadje sestru, gdě se premeće po čardaku i jauče, te od Boga smèrti prosi. Pita ju brat: „Što ti je mila sejo? kakve su te snašle gorke muke?“ „Nepitaj me brate,“ odgovori sestra, „ljuto me je zabolila glava, hoće žive oči da izskoče, pak od glave poboljava me i sèrce, kao da ga tko nožem para, svu me grozna obuzima zima, čini mi se, neću preboléti, već brate moj mili, sědi na mehke dušeke, da postavim svoju glavu na tvoje bratinsko krioce, kao na mehko krilo materino, te da grěšnu laglje pustim dušu.“

Kad je vidio beg muke, kojih mu je dopala sestra jedinica, razžali se i poplaši težko, jer od roda nikog više neimade, grozne ga obliše suze, pak sěde na dušeke, a děvojka pade glavom bratu u krilo i stade se uvijati oko brata kao bèršljan oko vitka duba, te turi jednu ruku bratu u džep, dok ukrade ključe od tavnice, od riznice i konjušnice i pruži se po dušeku, kao da će skoro pustiti dušu. Reče joj brat — milujuć ju rukom po obrazu: „Mila moja sestrice! kako ti je, jel će dati dragi Allah, da odminu težke boli?“ — „Čini mi se, sladki brajko!“ odgovori děva „da su malko muke odminule, i sladki me sanak okriljuje, oči mi se od sna zaklapaju.“

Podiže se beg, i ostavi sestricu počinuti, te ode na zelenu londžu, da se posavětuje sa udbinjskimi Turci, kakvom smèrtju da pogube Stojana. Beg na londžu, a ondě već sědiše Turci sakupljeni: Omer-aga stari, kadia, Hasan-aga, buljukbaša,

Digitized by Google

Rustan-beg, Ibrahim-aga, ćehaja, Alil-aga, dizdar, Jusuf-beg, haračlibaša, Hèrnjo, barjaktar, hadži-Mujo, odža i još nèkoliko Turakah, sve samih sèdobradacah. Svi pred Mustaj-begom, gradskim muselimom, skočiše na noge i pokloniše mu se do zemlje, kao svome gospodaru. Pozdraviše se sa „alam salam“ i svi posèdaše kao baglići, zapališe dugačke čibuke, pa kad počeše sèrkat kavu iz findžanah, povede pèrvu rèč Mustaj-beg: „Što mislite, moji Udbinjani! od djaura Janković Stojana, onog pustog haramije kotarskog, koj nam je puno dodijao i mnogo učinio zuluma, dosta turskih skinuo sa ramena glavah, kakvom ćemo ga smèrtju pogubiti?“

„Gospodaru Mustaj-bèže!“ odgovori stari Omer-aga, „daj natakuut na kolac pseto djaursko!“ „Veži ga na konjske repove, ako je slobodno glasovati“ reče Hasan-aga. „Guli mu kožu na mehove!“ reče Rustan-beg. Ibrahim biaše za to, da Stojana raznesu na jatagane; Alil-aga, da nahuškaju kerove na njega dok ga poderu kao skot djaurski; Jusuf-beg pako, da ga udave konopcem; Hèrnjo, da ga obèše na granu, a drugi Turci, da ga posèku, i glavom njègovom da nakite gradsku kapiu; samo stari nèki Turčin, Dilaver-aga, najstarii hodža, koi je vidio i rodno mèsto svetca muhameda i njegov grob: Meku i Medinu, nije bio za to, da pogube djaurina, nego reče: „Iščí, Mustaj-bèže! od Jankovića, da se odkupi blagom, koga u Stojana dosta pusta ima.“

Hajkuna medjutim, dok su Turci eglendisali oko glave Stojanove, skoči se na noge, otvori riznicu, izvadi Stojanovo oružje, nagrabi srebra i zlata, štogod je nositi mogla, te ode pred tavnicu i izvuče iz nje Stojana na konopcu, pak mu izruči njegovo svètlo oružje. Kad se junak dokopa oružja, zaigra mu sèrce u njedrih, zakresiše u očiuh manje, namèrštenо razvedri se čelo, sav se junak bèrzo preobrazi. Odvede ga dèvojka pred konjušnicu, iz koje izvedoše dobre konje: begova djogata, što ga jaši kad ide na mejdan junački, i vrančića konja vilovita od kog bèršeg neima u Udbinju. Usèdoše dobrè konje, okrenuše poljem uz Ogorèlicu, od ove u planinu Kunar, te u polje kotarsko. Kad stigoše na kotarsko polje, reče Stojan: „Hajkuno dèvojko! sad možemo malko počinuti, meni se jako drema, jer u tavnici nisam mogao leći spavati, hoću sad da koj časak prospavam.“ Bilo je prie zore. „Nemoj Stojane, junačke ti sreće tvoje!“ reče Turkinja, „nego gonimo konje u ravne Kotare, pak ćeš lasno naspavat se u svom dvoru, ja se bojim potère od Turakah.“

Nasmija se Stojan i nehtè poslušat dèvojku, već odsèdoše s konjah i sèdoše u zelenu travu, pod sènati javor. Stojan nasloni svoju glavu na dèvojkino krilo, pak zaspà, al dèvojka nemogaše spavati.

Kad osvanu danak božji i sunašce već ogranu jarko, poranila Mustajbegovica, da posèti svoju zaovicu Hajkunu u njezinom konaku, koja je sinoć omèrkla bolestna; al kad ona u njen konak, neima zaove, pokupljeno iz riznice blago, i neima u tavnici sužnja, niti ima u konjušnici djoga i vrančića. Povrati se begovica na visoku kulu, te izbaci pušku habernika, i sve se pobuni u begovom dvoru. Beg se mahom dosèti svome jadu, maši se rukom u džepove — neima ključah! —

Posla beg telala po ulicah od Udbinja, da viče: „Tko je od vèća begova, beg čestiti na divan saziva, i netrèba časa počasiti!“

Slegoše se bèrzo Udbinjani pred begovu kulu, oko trideset Turakah.

Digitized by Google

„Bratjo moja!“ reče beg, „uteče mi Janković Stojan i odvede moju sestru Hajkunu, zato na noge junaci! u potèru za djaurom!“

Čudan biaše adet u Turakah: gotovi im konji osedlani, oni uzjašiše bèrze konje, i prijezdiše bèrzo ravno polje kao hitre ptice lastavice, dovatiše se Kunora planine, odtud stigoše bèrzo na polje kotarsko.

Opazi dèvojka dolozeću četu Turakah, čim su bili izpod Kunor planine, a kad bliže, poznade ona svoga brata Mustaj-bega i Udbinjane, trideset drugovah; al' dèvojka nesmède buditi Stojana, koi joj glavom na kriocu ležeći kruto spavaše, već ju obališe suze i poškropiše obraze Stojanove, i on se prenù iza sna, pak pitaše Turkinju: „Što ti je dèvojko, te plačeš, ili žališ brata, il njegovo blago, il ti nisam ja po ćudi?“

„Oj Stojane!“ reče Turkinja, „ti si moje blago, al junače, žalostna ti majka, što me nehtè poslušati, nego leže tu u polje sanak boraviti, a eno moga brata Mustaj-bega sa četom od trideset Udbinjanah, dolazi u potèru za nami, pogubit će i mene i tebe, bèžmo, dragi, bèžmo!“

Kad vidjaše Stojan dolazeću četu, nasmija se i reče: „Dèvojko, nisam još nikad pred nikim bègao, a sad to učiniti najmanje sam voljan, jer su mi Udbinjani Turci žao učinili, kad su me onomad pijana prevarili i savezali, rad sam povratiti žao za sramotu.“

To izrekavši skoči Stojan na noge, uskoči na konja, i kao munja hitro odleti Turcima na susrèt, a Turkinja uzjaši svoga vrančića i poběgne k bèlom Kotaru, k dvoru svoga milog Stojana.

Da je kome bilo pogledati čuda i sijaseta, kad udari trideset Turakah na jednog Stojana junaka. Kad je stigo Stojan blizu čete turske, jedni Turci potegoše gèrbave svoje sablje demeskinje, drugi ljute nože od pojasa i sèrnuše kao slèpi na Jankovića, al Stojan je bio vèrstan junak sa zdravom mišicom i sèrcem junačkim, a imao je pouzdano oružje, i kad potegnu sablju od bedre junačke i udari konja mamuzami u bočine, skoči hat kao da ga vile ponesoše, izpod kopitah prosipaše se iskre žive ognja, griva u konja nastèrši se kao u razjarena lava i poče hèrzati grozovito, kao da je hala u hajeru. Razljuti se i Stojan, te se užasno namèršti u licu kao da mu iz očiuh lete ognjene strèle i poskoči usrèd turske čete; sablja mu je po zraku letila kao hitra po oblaku munja, a zviždila kao ljuta u procèpu guja, sve pogubi ili težko izrani Turke, sve saruke turske okèrvavi, a Mustaj-Bega uhvati živa, sveza mu ruke naopako i odvede ga u Kotar.

Stojan pod Kotar sa zarobljenikom, a Hajkuna k njemu na susrèt. Ona je medjutim, dok se Stojan borio s Turci na polju kotarskom uzbunila Kotarane i bièla je sa pouzdanom četom pohititi Stojanu u pomoć, al Kotarani čujući, da je njihov Stojan pod svojim svètlim oružjem: sa sabljom onom u desnici, s kojom je već mnogo turskih odsèkao glavah, i na dobru hatu, a bez nevolje od pusta jogunluka udario na četu tursku, tèšiše Turkinja dèvojku: „Nebej se, dèvojko, za Stojana da je i jača turska četa, on bi im lahko glavi došo, jer je Janković junak i srećan na mejdanu, da mu neima druga u primorju, ni u Liki i Kèrbavi; sám on dosta je na trideset Turakah, nego možemo izèćati pred njega i pozdravit ga slavodobitna!“

Oni u rèči, a Stojan sa zarobljenim Mustaj-begom pod ruk. Kad smotri

Hajkuna svoga brata savezana, razžali se gorko i poče moliti Stojana: „Jankoviću, tako ti junačtva i sreće junačke! nemoj pogubiti moga brata jedinka, pusti ga nek ide u Udbinju, da neostaju pusti dvori moga babe; prosti mu, Stojane! prosti, moje pouzdanje! Budi, dragi, moje jarko sunce, koje će me danas ogrijati i razveseliti, a ja ću nastojati, da te veselim dok god budem živa.“

Stojan je bio sèrca milostiva, i bez nužde nije rado prolěvao kèrvcu, zato oprosti on begu svu uvrědu, pokloni mu život i pošalje ga u Udbinju govoreć mu: „Čuješ Mustaj-beže! kad dojdeš u Udbinju i sědneš s tvojimi Udbinjani pod mehanu piti malvasiu, nemoj lagati, već sve pravo kaži, što ti se dogodilo i kako si sa Janković Stojanom dělio junački mejdan.“

Ode beg bezobzirce doma, a Stojan ostà u svomu Kotaru, Turkinja se prikèrsti časnim kèrstom i mnogo ju hvališe u Kotaru koliko poradi njezine lěpote, toliko više poradi dobrote sèrca i ćudi, a Turci su zazirali od Stojana, i bojali ga se kao groma.

Ivan i njegova dva prijatelja.

Od Ivana Mihaljevića.

Bila je tamna noć — noć 20. kolovoza 1848. Puste tmine razvijahu se nad brežuljastim Ilokom, vrěme je bilo kišovito; i kano da se medju sobom biju, viditi je bilo stupati gèrdne oblake — sve je bilo tiho, lahki samo kišu navěstujući větar prevraćao je padše već gděkoje listove. —

Sve je bilo tiho.

Na gděkojih samo još prozorih viditi je bilo da gori svěća, pri kojoj si je brižljivi otac težki hruh zasluživao za svoju u sladkom snu boraveću nebrižnu děcu.

Jedna po jedna svěća se ugasi, dok na poslědku boreće se sa slabom světlostju tmine — pobědu neodèrže.

Sve je bilo u dubokom snu — nigdě žive duše — samo iz dolnjeg Iloka pram gornjem bilo je viditi s malim fenjerom i věrnim štapom kako se penje noćobdia, koj jedini u čěloj varoši bdijući čověk navěštivanjem urah razbijaše mèrtvu tišinu; — srebrobojne vlasi biahu svědoci starosti njegove.

Polnoć nadodje — i noćobdia muklim glasom navěsti dvanaestu uru, i kašljuckajuć izpěva običnu pěsmu: Dobar večer gospodar i gospodarice itd.

Tišina sveudilj traje lajanjem bdijućih pasah kadšto pretèrgnuta. — Noć je bila na koncu svomu — tišina sve čestje i čestje bi prekinuta lajanjem sve više i više probudivših se pasah, koji kao da skori pozdravljaju dan — sve živahnii postajahu — na priliku věrnih stražanah obilazeć zidove i ognjišta gospodarah svojih.

Slabački sunčani zraci nastojahu prodrěti kroz debele oblake, — oblaci po malo nestajahu — i sunce, kao spèrdjuće se slaboj světlosti svěćah, koje je marljivi otac već oko treće ure zapalio — sve se više i više pokazivaše u divnosti svojoj.

Jutro nastane — i eno — něki pastir těra bezbrižno zviždajuć stado svoje, diveći se kadšto veličanstvenom suncu.

Pastir je bio mlad, istom pronicajući bèrčići pokazivahu njegovu jedva 18 godinu; u družtvu je imao věrno pseto, koje čas skačuć na njega, čas tèrkajuć pred njim, zabavljalo je i onako něšto malo zamišljenog svog gospodara.

Google

Prispěvši pastir na opredělјeno město, sěde na zelenu kišom natopitu travu — i opazi pram sebi stupajuća dva pastira — priatelje svoje; na čelu im se je poznavala biljega lětne žestine, u ruci su nosili svaki malu s koncem na kratki kaniš svezanu lulu; — pozorni motritelj mogao bi opaziti da im něšto fali; al im se čelo najedanput razvedri videći pušećeg svog priana.

„Dobro jutro Jovane“, reče po ramenu kucajući ga jedan od dvojice.

„Bog dobro dao!“

„Imaš li vatre?“

„Imam brate“ i tim metne preda se na ledjih viseću torbu, izvadi iz nje kožnu kesicu, iz nje pak masat, kremen i truda, te ukreše vatru, i dade ju pušit želјnim prijateljom. Naloživši tad vatru, sědoše oko nje.

„Andria“ progovori Jovan „jesi l' skoro bio u Vukovaru?“

„Jesam“ bi kratki odgovor.

„Pak šta je novog?“ upita znatiželјni Jovan.

„Ništa dobrog“ odgovori sasvim zabrinuti Andria „u Vukovaru se pogovara, da ćemo svi u soldate.“

„Nevěrujem ja to“ reče lahkomišlјeni Jovan „to su oni tebe prevarili; ćemu bi onda bili graničari, kad bismo mi morali u soldate, zar smo mi za oto robili spahiji? — Zar su nama za oto bile zabranite šume, lov, i ostala?“

„Ta to nije nigda bilo“ preseče mu rěč Matan „zašto bi mi išli u rat, ta za ime Boga, mi nit smo Banovi, nit Magjarevi, već smo mi provincianovi (on je najme čuo da je u Provincialu) a Provincian je fratar, fratrovima pako netrěbaju soldati, dakle mi nemoramo ići u soldate.“

„Mudro govoriš“ zavapiše jednoglasno Jovan i Andria.

Jovan izvadi iz torbe svoje slanine, te ponudi priane svoje da jedu; ujedno pako izvadi tikvicu sa rakiom, te je dade Matanu, za da najprie utěšiteljnog tog govornika nadari.

Tako umstvujući pastiri pekoše svoju slaninu, i s njenim sokom natapljaše svoj cěrni hleb.

To je bilo u Kolovozu měsecu. — Na kraju iste godine pokvari sve mudrolie naših pastirah tamo prispěvša naredba: da iz svake kuće u kojoj ima više od dvoice, jedan mora u vojnike. — Jecajućim glasom donese jedno jutro sědi Jovanov otac tu věst iz varoške kuće. — Mir kućevni već je bio porušit, veselje žalosti město ustupi.—

Suznim očima gledala je Jovanova mati svoga sina — sudba je medjutim bila oštra, ona nije praštala nježnom sěrcu materinom, ona nije imala obzir na suze razžalostjene majke. Kocka padne — i Jovan bi iztěrgnut iz naručaja blaženstva svoga.

Od Vukovara pram zapadu diže se jedva 5 miljah daleko oholi Oseк (někoč Mursa) glavni grad Slavonie — na obali bèrze Drave ležeći. Srěmci se dizahu prot njemu ... prot Oseku? ... da, da prot Oseku, proti diki svojoj, koga su bedem kèrvju pradědovah naših natopljeni. Al pogledaj u nutra, gdě sinovi istih onih pradědovah stenju pod jarmom Magjarah, i u opasnosti života svoga stoje, ako bi se usudili samo jednu narodnu pěsmicu zapěvati. Da, u tom istom Oseku vidit ćeš naoružanog oholog Magjara, nègda brata, sad kèrvnika tvoga. Pogledaj na bedeme njegove, i vidit ćeš gdě se vije cèrven-bělo-zelena zastava u město narodne. Otidji

Digitized by Google

u dolnju varoš i vidit ćeš kako žalostni ali razjareni Sèrblji čekaju oslobodjenje svoje — čekaju bratju svoju Srèmce.

— Ali obratimo se k našem Jovanu, i gledajmo ga gdè težku dosad i nepoznatu gluntu nosi, gledajmo ga kako se u vojničkom redu uči hodati.

Često mu se je pojavila ćut u grudih njegovih još jedanput posètit svoju ostarèlu majku i „s Bogom ostaj!“ joj rèći. Te je tako u težnji za domom svojim kratko provodio vrème, koje mu se je medjutim činilo kao čitav vèk.

(Konac slèdi).

Narodne poslovice illirske.

Bila krava na oranje.
Bile se jetèrvice preko svekèrvice.
Bilo beškota, bit će fratarah.
Bilo bi ga dobro po smèrt poslati.
Bilo glavah, bit će baretah.
Bilo i bitisalo.
Bilo mu probitačno kao jarcu jufka.
Bilo pa nije!
Bilo pa prošle, kao lanjski snèg.
Bilo proskura, bit će popovah.

Odgonetka.

Zagonetke u 17. br. Nevena bivše.

Od A. M.

List si, premda nezelen,
Nedèljno se mladiš,
Spréd te gledo il odzad,
Isto lice gradiš;
Jere nisi dvoličan,
Kako biaše nègda Jan.

Ja sam tebe zgodit rad! —
Tvâ mi glava kaže,
Da to neće bit nikad,
Ali ona laže.
Jer te zgodih jur — da znaš!
Ta ti jesi „*Neven*“ naš.

Slavjanske vèsti.

— Družtvo talianske opere što je počètkom t. g. ovamo prispèlo, predstavilo je do sada slèdeće opere: *Gemma di Vergy*, *L'elisir d'amor*, *Chi dura vince*, *Sonambula*, *Pelagio*, *L'eroe delle Austurie*, *Il barbiere di Siviglia*, *Ernani*, *I due Foscari*, *Norma* i *Roberto Devereux*. Izmedju ovih operah dopala se je občinstvu našem najbolje opera *Ernani* zatim *Sonambula* i *Chi dura vince*, jer svakiput kad bi koja od ovih operah predstavljena, biaše kazalište naše skoro dubkom napunjeno. — Što se osobah tiče, dopada se občinstvu našem najbolje pèvačica (prima Donna) *Montuchieli*, zatim pèvač (il baritono) *Pieri*. To su, možemo rèći, ljubimci Zagrebčanah stranom radi lèpa glasa stranom radi dobre igre svoje. Pèvač (il tenore) *Ruggiero* ima takòdjer dobar glas, isto tako i starac *Marconi* (basso buffo), koj, premda je već 60 godinah prevalio, ipak krèpko i dobro pèva, a što se kretanja tiče, mogao bi taj veteran gdèkojem mladjem drugu za primèr služiti. Što se tiče nèkojih u novie vrème prispèvših osobah ove opere, moramo takodjer mnènje naše iskreno izjaviti. Pèvač *Amadeo*, koj nam

Digitized by Google

je bombastičkim i paraphrastičkim načinom kao „*basso profondo*“ objavljen i oglašen bio, zapěvao je u Normi kao Oroveso tako „*ex profundis*“ da nas je sva želja minula više ikad slušati ga. Mi smo, do duše, mislili, da će glas njegov biti druga „*tuba mirum spargens sonum*“ pa se za ...ako zvani „podium“ u kazalištu već pobo-, da nam ga taj „*basso profondo*“ oriaškim i gromosličnim glasom neprobije, al eto — ljuto se prevarismo, jer se odmah uvěrismo, da takovih „*basso profondo*“, i u Zagrebu dosta imamo, te nam netrěba iz Italie ih paručivati. Isto tako prevari nas nada glede sbornih pěvačicah ili tako zvanih „koristicah“ koje, čim ih opazismo, učine da zaboravismo na sve Rafaelove madone i svu „*giovine Italia*“ i nehotice pomislimo na proizvode Tintoretova kista i Kollárovu „*Staro-Italiu.*“ Al to još nebi dosta, te „koristice“ — bile su *bez glasa* i činilo nam se, kao da im je bog nja Hekate usta začepila „*questo era veramente un coro senza voce*“ i to je kao što Němac veli: „*des Pudels Kern.*“ Što nisu lěpe i mlade bile već upravo protivno, neka bi bilo, jer u pěvačice je glavni uvět *glas*, nu gdě tomu ni traga neima, kao što je to bilo kod tih „koristicah“ ondě čověk i nehotice na tu misao doći mora: da je razpolagatelj (impressario, g. Scalari ili občinstvo naše izkušavao, ili pako da mu je — premda je mesopust već odavna minuo — na um palo, da na originalni taj način jednu karnevalsku šalu — da kako na obće troškove — izvede. Naš kazalištni odbor dao je još za vrěme spomenutom „*basso profondo*“ i tim „*koristicam*“ consilium abeundi, te tako odoše — kao što i ovdě biše — *tiko* onamo, odkuda su došli. Kad se je već govor zametnuo o razpolagatelju opere, hoćemo i to da napomenemo, kako se občinstvo grada Zagreba, komu zaisto glede posěte operah *nitko* prigovorit nemože, kako se dakle to občinstvo punim pravom tuži da za svoju *podpuno* platjenu ulaznu cěnu kadkad samo *polovicu* ili *tretju* stranu koje opere slušati mora. Mi znamo, da najboljem pěvaču kadkad glas uzfali; — to nije ništa novoga, al u takovom slučaju trěba, kao što drugdě biva, stvar javno izpričati, najaviti, ili operu odgoditi, pa nikom žao biti neće. Isto tako tuže se mnogi posědatelji ložah što sada za drugu „*stagione*“ koja će samo iz 24 predstavljanjah sastojati, mnogo platjati moraju, dočim su za pěrvu, koja je sastojala iz 40 predstavljanjah razměrno manje platjali. Ta to nije pravo? — Mi mislimo, da se g. Scalari nemože potužit na občinstvo naše, koje uz pěrkos uzvišenoj od pr. god. ulaznoj cěni ipak mnogobrojno operu posětja, pa zato zaslužuje da se u svakom obziru dostojno š njime postupa. — Za sada, gdě još osoblja neimamo, koje bi nam u lěpom našem maternjem jeziku pěvalo ili igrokaze predstavljalo, volimo svakako taliansku operu nego li kojekakve *netečne němačke lekèrdie*, kao što smo ih prošaste godine „ad nauseam“ slušati morali, nu ako bi se slučilo, da nami za rukom nepodje do godine sakupiti narodno družtvo igračah, te da budemo uslěd toga prisiljeni opet pozvati ovamo taliansku operu, mislimo, da bi se to sada, — gdě se je svět osvědočio da mi ozloglašeni Hèrvati „*noi qui siamo barbara gente*“ ipak umětnost štujemo, — i bez impresaria lahko izvesti dalo. „Kako to?“ pitat će valjda gděkoi izmedju naših čitateljah; — evo kazat ću u kratko: Kazalištni odbor neka si kao dosad pridèrži pravo nadziranja opere u svakom obziru, zatim neka jednom izmedju pèrvih pěvačah, kojega čestitost i artištično znanje za to dovoljno jamči, uz priličnu nagradu tako zvanu režižeriu pověri, pa će uslěd toga: 1. — što je ujedno i glavno, — ne samo svi novci, koji će unići izim troškovah kazalištnom našem fondu u dio pasti, već će: 2. pěvači i pěvačice iz Talianske, saznavši, da se u Zagrebu umětnost štuje, pa da će ih k tomu kazalištni odbor u ime naroda i dèržave platjati, na poziv rado ovamo doći. I to je, što smo za sada o ovdašnjoj talianskoj operi očito izpověditi dužni. Ako nam se bude dalo i ako bi bilo od potrěbe, prosborit ćemo i u buduće još po gděkoju iskrenu rěčcu o tom predmetu, i to ponajviše s toga: što je predmet taj posrědno u savezu sa našim narodnim kazalištem, u koje ćemo vazda pozorno upirati oči.

— Na aleksandrinskom kazalištu u Petrogradu bilo je, kako „*Sěvernaja Bčela*“ piše, dne 8. Travnja pèrvikrat dano dramatično predstavljanje iz života staroruskog, pod naslovom „*Ruskaja svadba v izhodje XVI. vjeka.*“ sačinjenje P. P. Suhonina. U literarnom odnošenju ovaj komad nije baš ni drama ni komedia, a nije ni po sačinitelju nazvan dramom, već je taj komad jedna směsa od baleta, opere, i něke nježne, stranke od drame; ali je ipak ukupno komad veoma dobar, dekoracie i odeće su prekrasne, prikazana slika u idei oživljena je dělovanjem, zašto se je i komad veoma dopao. Spisatelj bio je s uzhitje-

Digitized by Google

njem od sve publike na dvor zvan, i zaslužio je čest ovu za umno sastavljenje dramatičnih prizorah iz častnog života ruskih predjah. Děvičnik (Polterabend), svadbeni pir, od strane ženika i nevěste, ruske pěsme i plěsi, sve je to predstavljeno baš po sèrcu ruskog obćinstva. Slava bogu! što se u nas jedva jednom počimlju pisati takovi komadi u zaměnu kojekakvih žalostnih prevodah i francezkih vodvilah, kojí se dobro pristoje samo francezkomu teatru i francezkom jeziku. Obćinstvo je bilo, tako reći, uzpaljeno i oduševljeno gledajuć prizore iz svojih starih vrěmenah, a igralo se je, da nemože bolje. Osobito je uzhitio sve děvičnik. Možemo iskreno čestitati g. P. P. Suhoninu radi podpunoga i sjajnoga uspěha.

Različite věsti.

— Uslěd najnoviih izvorah sastoji pučanstvo Cesarevine Austrijske ukupno iz 37,593,096 dušah; izmedju ovih ima Slavjanah 15,170,162; Němacah 7,980,920; Talianah 5,466,171; Magjarah 5,418,733; Rumunah 2,686,492; Židah 746,851; Ciganah 93,600; Jermenah 17,384; Gèrkah i Cincarah 10,000; Arbanasah 2,293.

— Najnovia spěvoigra (opera), što je sastavio Flotov, zove se „*Indra.*“

— Němačkog spisatelja Meisnera komad: „*Armstrong,*“ o kojem se je pohvalao u novinah pisalo, predstavljat će se do skora na bečkom dvornom kazalištu.

— Princip Demidov, koj se je nedavno razstavio od ž. ne svoje knjeginje Matilde, kćeri bivšeg kralja Jeronima a rodjakinje predsědnika Republike Francezke, odlazio je u Rim da pokloni Papi jedan skupocěni križ od malakite, kojeg je načinio jedan Francez po imenu Chonin. Pripověda se, da taj križ vrědi do 30,000 frankah.

— Glasoviti glasbeni umětnik Rosini sastavio je novu spěvoigru pod naslovom „*Jeanne d'Arc*“ što će se skoro u Parizu predstavljati. Novine pišu da će ova spěvoigra sve ostale ovog stolětja daleko nadkriliti.

Směsice.

— Dva seoska pastira išla su zajedno, da se kod svoga paroka izpověde. Pèrvi dakle unišavši, bio je od izpovědnika upitan: „Koliko je bogovah?“ na što odgovori pastir: „Šest“ „Nije tako,“ reče mu izpovědnik, „ja niti te mogu izpovědit nit odrěšit, kad neznaš nauka kèrstjanskoga, idi dakle i uči se, pak onda dodji!“ I tako morade ovaj neizpovědivši se izići. Onaj drugi, što je na dvoru čekao, smotriv da ovaj bèrzo izidje, upita ga: „Kad si se bèrže izpovědio, jel' te što pop pitao?“ — Ovaj mu odgovori: „Jest,“ „A što, bora ti?“ upita ga drug. „Pitao me je“ odgovori pèrvi „koliko je bogovah?“ „Pa što si ti kazao?“ — „Ja mu rekoh: šest, a on me onda iztěra.“ „Idi budalo,“ reče mu onaj „samo ima tri boga, zar barem to nisi znao.“ Na to mu pèrvi reče: „Dà dà, idi samo u nutra, pak ćeš izjěsti pečenu lisicu; kad je šest bogovah malo, kako će biti samo tri dosta.“

— Kad je někakav čověk polazio nekud na put, komšie i poznanci navale oko njega, pa jedan veli: „Donesi mi ovo!“ drugi veli: „Donesi mi ono!“ a nijedan nedaje novacah, onda někakvo děte izadje pred njega i pruživši mu paru rekne: „Na ti, molim te, ovu paru, te mi kupi i donesi sviralu.“ A on mu onda odgovori: „Ti ćeš, sinko, svirati.“

Bibliografia.

Češka.

— *Pražský Posel.* Sbírka užitečného a kratochvílného čtění. Svazek čtvrtý. Tisk a náklad Jar. Pospíšila v Praze. Cena 12 kr. stř.

Poljska.

— *Powieści historyczne* A. Wieniarskiego Warszava 1852. Nakl. i dr. Orgelbranda. Tomów 2 8.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 21. U Četvèrtak 20. Svibnja. 1852. **Tečaj I.**

Najdraže od troga.

Iz latinskog

Preveo Ivan Tèrnski.

Lèpo li je s drugovi
Rujno piti vino,
Još je lèpše ljubiti
Lišce dèvojkino.
A' najlèpše pèvati
Gèrlo na vilino;
To mi tvoje puštite,
Sve vam budi ino.

Rujnog vinca čašica
Ljubav moju žari,
Ljubav uči pèvati
Zaljubljene stvari,
Pèsma će me proslavit
Na slave oltari';
Po me zlo, da trojicu
Sèrce odnemari!

Nek navale silovno,
Vino ću pristranit;
Nek zabrane ljubiti,
Ja ću se okanit;
Al nek reknu: „gusle daj!"
Branit ću se manit;
Umirući pèsmom ću
Javorgusle branit.

Alamontade.

(Iz nèmačkoga polag Čoke-a.)

(Nadalje.)

X.

Kad se je gospoja Bertollonova sa dobra povratila, pošao sam joj sa njezinim suprugom u pohode.

„Ovo je" reče Alamontade, „mladić, koga ljubim kano svoga priatelja, i neželim mu više, nego da ga i vi, gospojo, kano svoga obljubite."

Što su ljudi o njoj govorili, nije bilo pretèrano. Bila je veoma krasna, jedva u dvadesetoj godini, i mogla bi bila služiti slikarom za uzor u slikanju bogorodicah. Nèka ugodna stidljivost činila ju je tim lèpšu, čim je veća strana njezina spola i stališa u Montopellieru manje poznavala onu nježnu čednost, bez koje krasota neima nikakve draženosti.

Digitized by Google

Govorila je malo, no mudro. Činila se je hladne kèrvi, no iz njezinog živahnog i bistrog oka sèvalo je ćutljivo sèrce i bodar duh. Bila je dobročiniteljica svih ubogih, i svatko ju je u gradu ljubio i štovao. Premda je bila zanemarena od muža, a štovona i ljubljena od mladih i lèpih muževah iz najzaměrniih porodicah, tako je ipak pošteno živila, da nisu niti najcèrnie klevete njezina poštenja nimalo potamniti mogle. Živila je osamljena, kano u samostanu. Ja sam ju takodjer veoma rědko vidjevao. Istom zadnju godinu moga boravljenja na sveučilištu pružala nam je bolest njezina muža priliku, da smo se u njegovoj sobi često sastajali.

Nježna brižljivost, kojom se je za zdravlje g. Bertollona brinula, sèvala joj je iz očiuh i s lica. Ona se je uvěk oko njega vèrtila i bavila. Pripravljala mu je lèkove, čitala knjige, i kad je bolest krizu postigla, nije se od njegove postelje niti za časak maknula; neprestanim bdijenjem narušila je vlastito zdravlje.

Bertollon je i poslě bolesti š njom uvěk studeno i učtivo postupao; on joj nije dobro dobrim vratjao. Činilo se je, da ju njegovo studeno ponašanje nemilo i duboko dira, te se je u istoj měri, kojom mu je zdravlje prispěvalo od njega odbijala. Nisam mogao odoléti sèrcu, da nju sèrčano nepomilujem, a svoga priatelja neukorim.

„Ali što želiš, Kolase?“ rěče mi jednom: „jesi li ti gospodar svoga sèrca, da od moga zahtěvaš, da mi bude pokorno? Postavimo, a i ja priznajem, da je moja žena lěpa; no sama je lěpota priatna světlost, polag koje sèrce ostaje studeno. Zašto da se nezaljubimo u umotvore rukotvoracah? Dopuštam, da je mudra i razborita; ali to neobičavamo ljubit, već najviše čudit mu se. Ona je velika dobročiniteljica; al imade dosta novacah, a nenalazi nikakve slasti u dragocěnih stvarih. U mojoj bolesti dvorila me je neprestano; ja sam joj zahvalan. Neka imade sve, što želi, i što joj dati mogu. No sèrce joj nemogu dati, ona ga mora oteti. U ostalom, priatelju, ti ju nepoznaš dobro. I ona imade slabećah, dà i manah. Ako se medju timi manami nesrećom takova nalazi, koja bi u mojih pèrsih svaku iskru ljubavi utèrnuti morala, da li je moja krivnja, što nisam mogao pretvoriti kamen u zlato?“

„Ali ljubezni Bertollone! nikad nisam opazio niti najmanjega traga toli težke i oporne mane.“

„Jer nepoznaš moje žene. Tebi kano priatelju mogu pověriti, što me je taki pèrve dane naše ženitbe od nje za uvěk odbilo. To je njezina divlja, nesvěstna sèrditost, njezina sve uništujuća žeština. Nevěruj toj studenoj i ledenoj kori, pod njom vrije vulkan, koj mora da kadšto plamom bukne, ako neće da si stan razori. Ona je tiha, no tim pogibeljnia. Svako njezino čuvstvo kipi i vrije dugo, no kada plane, neda se utèrnuti, već sve progutne. Vidi se ista krěpost i dobrota; da neima toli nesrećne naravi, bila bi svetica. No upravo to obara sva druga dobra svojstva. Zatekao sam ju već kod tako grozovitih mislih, da čověk nemože dokučiti, kako se takova šta u dušu žene ukrasti, kako to ona u svom sèrcu gojiti može. Pa tako, priatelju, neda se svladati nijedno sèrce.“

To pouzdano očitovanje razžalosti me tim većma, što sam bio osvědočen, da Bertollon ljude dobro poznava, i da ga oko u tom nikad nevara. Nisam ipak propustio da gospoju Bertollonovu čestje polazim, pa sam opazio, da se sa mnom rado razgovara. Ali je uvěk bila tiha, pokorna i blaga. Tolika krasota i tolika blagost

pretvori moje štovanje u sèrčano prijateljstvo. Zato sam si predužeo, da ju, ma pošto, s njezinim suprugom pomirim, ili bolje rekuć, da ju opet u njegovo naručje privedem.

XI.

Svakdanje občenje oslobodi nas pomalo od dosadne etikete i prinudi me, da se s gospojom Bertollonovom čestje sastanem.

„Vi ste Bertollonov najbolji prijatelj i pouzdanik," reče mi jednom, kad smo se u vèrtu pokraj kuće pod ruku vodili i šetali: „i ja vas smatram za svoga prijatelja, a vaše me poštenje hrabri, da vas nèšto zamolim. Alamontade, recite mi odpèrto, znate li, zašto me Bertollon mèrzi?"

„On vas nemèrzi, gospojo, on vas štuje; — mèrziti? ta morao bi biti divlja nakaza, da to učiniti može. Nipošto, on je pošten čovèk, te nemože nikoga da mèrzi."

„Dà, dà, pravo velite; on nemože nikoga da mèrzi, jer nemože nikoga ni da ljubi. On je neodvisan od čeloga svèta i od svakoga, a cèli svèt i svatko je samo od njega odvisan. Nikad nije odhranjenje izkvarilo i iztravilo čutljivie sèrce i bistrie glave, nego što je upravo u njega."

„Gospojo, vi ste možebiti odviše strogi u vašem sudu."

„Bog bi dao! — molim vas, uputite me o boljem."

„Vas da uputim? No dà, gospojo, proučite svoga supruga, pa ćete o njem drugčie misliti."

„Da ga proučim? ta to sam učinila, pa on je uvèk onaj isti."

„Barem dobar i ljubezan čovèk."

„Ljubezan? jest; znade on to, te nastoji da to bude; no žalibože samo da sebe usreći, a ne drugoga. Zato i nemogu reći, da je dobar, premda nije ni zločest."

„Dosta, gospojo, ja vas nerazumijem sasvim. No dopustite, da vam pouzdanost pouzdanostju vratim. Nikad nisam poznavao dva čovčka, koji bi toli zaslužili da budu srèćni, i toli prikladni biti da se uzajemno usreće, kao što ste vi i vaš suprug; pa ste ipak toli razdruženi. Bog i duša, mislio bi, da sam dosta živio i na svètu dosta učinio, kad bi mi za rukom pošlo, da vas što najuže sdružim, i vaša razstavljena sèrca sjedinim."

„Hvala vam na dobroti. Ali premda je već polovica vašega posla obavljena dočim moje sèrce jur davna za njegovim od mene bèžećim čezne: bojim se ipak, da želite izvesti, što vam nije moguće. No kad bi to ikomu za rukom poći moglo, to bi jamačno vami jedinomu. Alamontade, vi ste pèrvi čovèk, komu se je Bertollon sasvim povèrio, i na koga se toli čvèrsto oslanja. Kušajte, te proměnite njegov mišljenja način."

„Vi se šalite, njega da proměnim? Ta kakvu još krèpost tražite da ju Bertollon izvèrši? On je velikodušan, čedan, zaštitnik nevinosti, uvèk jednak, bez strastih, darežljiv i priazan."

„Jest, pravo velite, on je sve to."

„Pa kako da ga proměnim?"

„Učinite da bude bolji čovèk?"

Digitized by Google

„Bolji čovèk?“ — odgovorim zapanjen, i bacim u smetnji oko na gospoju Bertollonovu, koju su težke suze propanule bile; „je li zločest? je li opak?“

„Nipošto,“ odgovori ona, „ali nije ni dobar.“

„Pa da li ipak dopustite, gospojo, da imade sva ona krasna svojstva, koja sam malo prie hvalio? Netražite li možebiti odviše od umèrla čovèka?“

„Što ste u njem hvalili, nisam zaněkala. Ali to nisu svojstva, već orudja njegova. Čini mnogo dobra, ali ne s toga, što je dobro, već što mu je koristno; on nije krèpostan, već pametan. U svakom činu vidi samo što je koristno dobro ili zlo. Njemu je sve jedno, služio se paklom ili nebom punim krèpostih, samo da svoje naměre postigne. Blaženstvo svoje osniva na tom, da steče, što želi, zato se onako vlada i radi, kako je u raznih okolnostih shodno. On smatra svèt kano pozorište željah, od kojih najviše zapada onoga, koi je najsrećnii i najlukavii. Množina ljudih u kojem kraju živećih stvorila je po njegovu mněnju dèržave i zakone, věre i bogoštovje. Njemu je najmudrii onaj, koj zamèršeni čvor okolnostih do najtanje niti pozna, a tko to pozna, jest svemogućan. Nijedna stvar nije u sebi niti pravedna, niti nepravedna; čovèčja misao pravi samo razliku. Evo vam, Alamontade, věrne slike moga supruga. On nemože da mene ljubi, jer samo sebe ljubi. Misli njegove měnjaju se svaki čas, pa š njimi i narav njegova. Neslomnom stalnostju traži i stiče svoje svèrhe. On je sin zaměrne obitelji, koja se je kasnie strovalila s vèrhunca staroga blagostanja. Htède da bude bogat, postade tèrgovcem, zaputi se u zabitne krajeve, a vrativši se, donese sobom několiko milionah dobitka. To blagostanje htède da osigura savezom s najzaměrniom porodicom ovoga grada — ja sam postala njegova žena. — Htède da steče něku važnost i da se uměša u obće poslove, bez da probudi zavist takmacah; — dokopa se popularnosti, i odreče se najsjajniih častih. Po njegovu mišljenja načinu neima stvari, koju nebi postigao; u njega neima ništa sveta, on sve nadvlada; š njim se nemože nitko u jakosti natěcati, jer je svakoga oslabila ili koja naklonost, ili koja strast, ili koja misao.“

Taj opis Bertollonova mišljenja načina uzdèrma me tim većma, čim sam uvidio, da je to njegova prava slika i prilika. Nikad nisam toga jasno pomisliti mogao, premda sam to u potaji slutio.

Opazih neizmerni ponor, dèleći sèrca od oba supruga, i počeh dvojiti, bili ga ikad izravnao.

„Ali, gospojo,“ rekoh, i stisnuh ruku krasnoj nesrećnici, „nemojte sdvojiti, stalna ljubav i krèpost vaša svladati će ga napokon.“

„Krèpost?— dragi Alamontade, čemu da se nadamo od čovèka, koj krèpost zove slabućom, ili jednostranim značajem, ili tupoglavostju; koj smatra věru kano samotèrštvo i izrod cèrkve i odhranjenja, s kojim se igra mašta plitkih glavah, kano dèca s lutkami.“

„Ali u njega ima ipak jošte zdravo sèrce.“

„Jest, ali samo za sebe, ne za druge. Hoće da ga drugi ljube, a on da neljubi; pa možemo li ljubiti takova čovèka? nipošto Alamontade, ljubav traži něšto više; ona se dragomu sasvim pověruje i u njem živi, te nemože da sama sobom vlada. Ništa neračuna, za ništa se nebrini, već ide smělo svojim putem, pa makar

Digitized by Google

ju věra usreći, ili nevěra uguši, bez nade neće da bude. Ona traži sèrce dragoga, pa upravo u tom sastoji njezino blaženstvo.“

(Dalje slědi.)

Ćudne ribe.

(Iz zbirke narodnih pripověstih).

Od Jos. Marića.

Čověk nemože bit čověk, dokle ga žena nekèrsti.
Narodna poslovica.

„Tristą ti mukah ženo“ reče jedan seljanin svojoj ženi, — „trista ti mukah tvojih, da si ti takva, kao što je naša komšinica, ja bi ti odsěkao glavu na pragu kao tuki.“

„Bre čověče!“ odgovori žena mužu, — „hvali Bogu što si dobru ženu dobio, a lahko je za to, što bi ti meni glavu odsěkao.“

„Šta? zar hoćeš da mi prětiš?“ To reknuv, maši se muž kandžie koja je na klinu visila, da najprie s lakšim počme dok se do sikire dodje.

Žena upre u čověka oči, nasměhne se i izadje van.

Dan za danom, prodje několiko vrěmena. Muž na ovaj slučaj sasma zaboravi, a činjaše se, kao da ga je i žena zaboravila.

Jednom — otide čověk s plugom na oranje, a žena od někud dvě ribe dobavi. Kad biaše po podne, upravo doba k užini, žena uzme korbu na glavu i otide k oranju, sědne se zajedno sa mužem k užini, a po užini, odpočinu oba, razgovarajući se o koje čemu. Muž skoči na noge da još što uradi, a žena — kad vidi, da muž zamače, něšto začepèrka u busenje baš ondě, gdě će se muž s plugom povratiti.

Kad dodje muž s plugom donle, gdě je žena čepèrkala, — biaše ona već daleko polje premašila. Muž zapara plugom i izvali s busenom dvě ribe. Kako to vidje, stade s plugom i podiže ribe, zaviri im u zaušnjake, — ribe friške, — on pogleda na bližnja dèrva, nisu li ih možebit gavrani doněli, ali na dèrvima ni vrebca, kamo li gavrana, — pogleda zatim više sebe, nisu li iz oblakah pale, — ali nad njim vedro nebo i čavèrljuga ćuriče. On slegne rameni i reče: „Šta me je briga odkud su. Bog je sv. Iliu hranio u pustinji, zar nebi i meni jednoč večeru poslo?“ On opet pohajka volove, kad je već ribe u hlad spravio bio.

Kad o popasna doba muž kući dodje, već iz daleka viče ženi:

„Ženo! znaš što novoga?“

„Što čověče?“

„Ja sam izorao dvě ribe.“

„E pa hvala Bogu, čověče, a ti ćeš ih večerat.“

„Eh baš ti hvala, ženo, baš sam i mislio da ih večeramo, jer — da ti pravo kažem — něšto malo mi je mučno.“ Ovo rekav, namèršti čelo i pogladi se po tèrbuhu, da ženi upravo pokaže, gdě mu je mučno. „Eh ti ženo pristavi večeru, dětc nek pripazi na volove, a ja idem malo u selo medju ljude da se razgovorim.“

Kad se seljani razidju i muž se kući povrati, zapanji se, — kad vidje — stupiv u kuhinju, da na ognjištu ni vatre neima, a kamoli uz vatru večere.

„Kamo ženo večera?“

Digitized by Google

„Kakva večera čověče?“

„Ta kamo one ribe, što sam ti dao da pripraviš?“

„Bog mi s tobom bio, od kakvih ribah govoriš?“

„Ta od onih ribah, koje sam izorao.“

„U ime otca i sina — tko je vidio ribe izorati?“

„Čekaj, sad ćeš znati, tko je vidio?“

To rekav skoči u sobu po kandžiu, a žena prěko praga pa niz selo, — i sve selo svojom vikom diže na noge. A kad vidiše seljani što biva, stěrče se, te jedni uhvate njega, a drugi nju: „Što je? jesteli vi poběsnili te se sramotite?“

„Joj po Bogu bratjo! nedajte me živu u njegove šake“ vikne žena, „moj je muž poludio, traži od mene něke ribe za večeru, koje, veli, da je danas na polju izorao.“

„Okanite me se bratjo!“ povikne opet on, „pustite me da kuju naučim pameti, ja danas izorao dvě ribe, pa rečem kučki, da ih pripravi za večeru, a ona — gledajte samo što radi.“ —

„Joj meni!“ poviče opet žena, „eto čujte šta govori, nije mi dosta druge moje nevolje, već da još i luda muža na vrat dobijem, još će i mene i děcu mi potući.“ —

Kad vidiše ljudi, da se tim nije šaliti, odvedu ga medju sobom njegovoj kući, povale ga silom na postelju, i povežu ga tako, da se kukavac ni krenut nemogaše. Taku svu noć provede.

Sutra dan zovne žena Čiča Tanu, koi je kroz strěljice *) gledao; i u roždanie se razuměvao. Tane dodje, a kukavna muža, što od ljutosti, što od muke i srama kěrvava pěna po ustih polije. Čiča Tane pogleda na kukavca kroz strěljicu, počme mahati glavom i reče:

„Il je nagazio na vilinsko kolo, il je — Bog budi s nami! — nečastivi u njemu,“ i počme něšto u roždaniku měrketati; a žena stane za Tanu.

Žena stane za Čiča Tanu i vidjaše se kao da něšto pod pregačom sakrivena děrži. To biaše one zlokobne ribe. Kad spazi da ju može muž viděti, pomoli rep ribji izpod pregače i makne š njime. Muž to spazivši; vikne kao izvan sebe:

„Eno je, eno ribe Čiča Tane!“

„Čiča Tane, nesluteć ništa, što mu iza ledjah biva, udari jadnika roždanikom po glavi.

„Prekěrsti se smetenjače!“ vikne mu Čiča Tane, „prekěrsti se i Bogu se moli.“

„Ti si smetenjak!“ odgovori mu nesretnjak „kako bi se prekěrstio, kad vidiš da sam svezan!“

I budući da svaka molitva svoj „Amen“ imade, tako i Čiča Tane svoju molitvu svěršiv, reče ženi: da će sutra opet doći, ako mu za ovom molitvom lakše nebude.

Iztěrgan i umoran, poslě odlazka vračareva umiri se muž, i počme sa sobom razmišljavati. Poslě několiko časah vikne sasvim slabim glasom:

„Oj ženo!“

„Što je čověče?“

*) Strěljica ovdě zove se koma na mnoge uglje izrezana stakla, za prevaru prostoga puka, navadno uzet sa razbitog cerkvenog světiljnika (lustre).

Digitized by Google

„Kaži mi po duši; jesam li ja tebi kakve ribe dao, il sam zbilja sašao s pameti ?“

„Nisi, čověče, Bog mi s tobom bio! Ti si sasvim, hvala Bogu, kod pameti, ta evo ribah, gledaj ih svojima očima.“

„Pak što radiš iz mene, ako Boga znadeš?“

„Ej čověče, sěćaš li se, kad si ti meni reko, da bi mi glavu odsěkao, da sam ja zla, kao što su druge žene, pak dedę odsěći, ako si momak!“

„He! he! ženo, zar je to za ono?“

„Za ono, čověče, za ono!“

„Ta ja sam, ženo, na to zaboravio!“

„Ali nisam ja, čověče!

„Pusti mę, ženo, nesramoti nam kuće!“

„Eh čověče, ja bi tebe drage volje pustila, al ćeš ti mene tući, već ako se zakuneš.“

Čověk malo umukne i počme opet razmišljavati: „Ako se nezakunem“ pomisli u sebi, „tko zna što će opet iz mene učiniti, ako li se zakunem te ju neizbijem, uh! kako bi joj to prostiti mogo. — Ako li ju izmlatim, a nedomlatim, kad je ona to meni kadra učiniti što sada čini samo za golu jednu prětnju, šta će ona za boj učiniti, ako li ju ubijem, što će biti iz mene što li iz kukavne děčice?“ To sve i druga ostala smislivši, zakune se, i nikada nije kletvu prekěršio, al ga nije ni na ribe nikad sěrce poteglo.

Poslanica pobratimu D. M. u B.

Od A. S.

III.

Da bi ja onako slazio s puta, i da bi ti pisao Bog zna o čem, kao što sam u pěrva dva lista učinio: ja ni sám neznam kad bi ti moje obećanje izpunio. Dakle u buduće sa svakim šaranjem na stranu, ja ću ti odsele pisati samo ono, što spadă na našu stvar. Ali prie svega, znaj, da ja vrěme osobitim načinom měrim. Ja niti znam za prošlost ni za sadašnjost, ni za budućnost: to je sve kod mene jedno isto. Ja ti evo samo s toga napominjem, da nerečeš, da se u pismima nedèržim vrěmena, nego da ti javljam stvari koje su se dogodile prie, ali takve, koje će se tekar dogoditi. Pobratime, onaj, koi juče nije jeo, danas mora biti gladan, ako li i danas nebude ništa jeo, on će isti morati i sutra još gladnii biti.

Drugo, na što te imam opomenuti kod štijenja mojih pisamah, to je: ja znam — budi medju nami rečeno — da si ti u mudroslovju jako slab. Ja niti sam zaboravio, niti ću zaboraviti, da ti našemu veleučenoma učitelju nisi znao odgovoriti na pitanje glasovito: „Je li postala kokoš iz jaja, ali jaje iz kokoši?“ — Ja sam na ovo pitanje ovako odgovorio: „Iz jaja postalo je pile, a iz pileta kokoš.“ S toga sam — znaš — bio eminens. Naš pobratim O. odgovori još pametnie od mene, t. j. da je Bog stvorio kokoš, pa da je iz nje došlo jaje. On je zbog ovoga premudroga odgovora bio pèrvi eminens. Nesrećni X. koj se je usudio pitati: „Zašto nije Bog jaje stvorio, pa zašto se nije — krez preobraživanja — iz njeg kokoš izlegla?“ —

Digitized by Google

on je u tretji red upao, iz koga se nikako nije mogao izvući. Ovo strašno pitanje biaše zadaća našega razmišljavanja, a napokon smo se svi uvěrili, da ga nijedan mudroslovac kao takov, nemože razmèrsiti, nego od někud drugud dobismo odgovor, proti kome, nedaj bože, ni najmanje posumnjati, dobismo odgovor kao regulativno načelo: „Netreba se upuštati u božja otajstva!“ Ja sam se ovim odgovorom umirio, ali je někoi — ti ga dobro poznaš — moj priatelj — bio nemirna glava, te je rekao: „Ima ljudih, koji o Bogu više znadu nego li isti Bog.“ On je zbog ovoga bio pravedno iz školah iztěran. Ali, gledaj njemu je danas bolje, nego li ijednome nami, koji smo Minervine moždjane izpili. Nezaboravi, što sam ti rekao! Ja ti neću mudro pisati, jer ti mudroslovje jako slabo razumiš. Iz naravoslovja — koje današnji někoji pisci prirodoslovjem zovu — jer o svemu više znadu nego li o naravo- i prirodoslovju, ti si, nezaměri, bio u drugome redu, jer si rekao, da u čaši ništa neima kad se iz nje izpije vino ili voda, ali budi koje tecivo. Ja sam rekao, da u takovoj čaši, ako se nerazbije, ostaje dno, pa zato bio sam eminens medju pèrvima, a naš priatelj *R.* kaza: da se u njoj i zraka nalazi. On je bio pèrvi eminens. Ja ti nemogu ni o naravoslovju pisati, jer si i u njem slab. Druge znanosti neću ni spominjati, jer ih se ti nisi učio, a ja ih se nisam naučio. Pisati ću ti dakle sasvime prosto, a hoćeš li se ti u mislima sa mnom slagati, neznam, nego to znam, da mi do ničiih mislih ni malo nestoji. — Da ti dakle u kratko moj put opišem.:

Do Karlovca sam se vozio otvorenim kolima, t. j. na takovima, koja se nisu mogla pokriti. Vozilo me je četvero konjah, ili, da ti znanstveno kažem, vozilo me je pol kljuseta. Jer jedno ih biaše na obadva oka slěpo, drugo nije ni na jedno ništa vidilo, treće je bilo ćoravo, a četvèrto ih nije ni jedno oko imalo; jedno ih je na tri noge hramalo, drugom su sve četiri bolele, tretje nije moglo na nijednoj stati, a četvèrto je srećom samo na tri noge šepalo. S tu stranu Kapele gonila me je kiša, te sam bio sav mokar, a s ovu stranu těrao me je dažd, te nije bilo ni čepa suha na meni. Iz Karlovca sam se vozio u zatvorenim kolima, te nemogu ti kazati, kakvo je vrěme bilo, nego čini mi se, da je bilo ali vedro ali oblačno, ali provedrica. S tu stranu Kapele jeo sam bravetinu, a s ovu janjetinu i ovčevinu, tamo sam pio vino i pivo, a amo sam pivo i vino. Plaćao sam različito: gdě po 40 krajcarah, pdě po dvě dvadesetice, gdě po četiri desetice, gdě po osam pètičah, po městima trinaest groših i krajcar, a kadkad i po forintu manje dvadeset krajcarah, itd. Nemoj se čudit nad mojim variaciam: ovo je danas običajno kod někih hèrvatskih pisacah, jer oni jednu istu rěč na svakome městu drugčie pišu, i vele, da to zlamenuje pisati visoko, t. j. po moju nerazumljivo. Tako i mora biti, jer ako izuzmeš razumljivost, u čemu bi nas se jedan od drugoga razlikovao? — Slušaj několiko rěčih o Karlovcu. Ovaj je grad pun duha, pun života, pun novca, s malom iznimkom njega možemo dèržati za pèrvi Hèrvatski grad, u njemu je naša narodnost dobro učvèrstjena, a to kod mene najviše vrědi. Ali ja sam na putu vazda nesrećan: upravo u onoj gostioni u kojoj sam ja bio, nije znala konobarica hèrvatski. S njome sam dakle morao němački natucati, a ti već znaš kako taj jezik meni ide iz sèrca i iz ustah. Dobro smo se slagali u svemu, samo što smo se jednom kod računa skoro počepušali. Toj je nesreći jezik bio uzrok. Ti znaš, da ja samo matematičku istinu

Digitized by Google

za sigurnu i svetu dèržim pa slušaj i čudi se — kad ti velim da sam se u tome ružno prevario. I matematika laže! Neprozovi me blunom prie nego li doznaš kako se je stvar dogodila.

Na razstanku upitam gospodičicu mamu Konobaricu: „Što sam, dušo, dužan za konak i za ručak?“ — Drugo sam joj sve već bio platio. „Fir und finfcig krajcer“ Ja se mašim u džep i dadem joj četèrdeset i pet krajcarah. — Na to ti me ona stade debelo — bělo gledati. Ti znaš: ja dobro poznajem ljude po obrazu; ako se ko plače, ja sigurno dèržim da je žalostan, ali barem da se za takovoga izdaje, a onoga dèržim za vesela, koj se smèje. Meni se odmah učini, da toj gospodičici još něšto fali. „Gospodine, vi ste predobri, vi ste veliki čověk, veliki ljudi netèrpe da ih ko vara, bog mi je svědok da vas ja nevaram, molim vas, zašto mi nedate još devet krajcarah, kad znam da ih imate. Istina, danas čověk čověka vara, a osobito oni, koji —“ Ovdě joj se rěč izgubi. Ti me poznaš: ja sam čověk ponosan, a osobito pred ženskima. Rěči gospodičice mame konobarice strašno me uzpališe. „Rano moja, ja sam ti dao što si iskala.“ — „Oprostite gospodine, ja sam rekla fir und finfcig, a vi mi dadoste samo finf und fircig.“ „Jadna ne bila, (ti si odviš priprosta, ti, kćerko, nisi znanstveno izobražena, makar da si i Němica) jadna ne bila, rekoh, ta to je sve jedno! „Nemisli, da smo različito govorili: obodvoje nas je němački šprehovalo; izvan onih rěčih, što sam ti eto u zatvorilo postavio, koje sam ja hèrvatski za se izšlabekovao. „Nije to, gospodine, oprostite, sve jedno, jer je fir und finfcig za punih devet više od finf und fircig.“ — „Nesrećnico, ti nisi pri pravoj pameti! četiri i pèt, ali pet i četiri, fir und finf, ali finf und fir, to je vazda u cělome světu sve jedno, to je, ali vidim, ti ju neznaš axioma matematički! Reka ja: imam pet i četiri, ali imam četiri i pet krajcarah, to je sve jedno. Isto tako stoji i sa němačkim fir und finf ali finf und fir;-cig se preteže kako na jednu tako i na drugu rěč. Da vidiš u prilici: gledaj: da bi ti bila tako velika kao što sam ja a da bi tvoja drúga Jalža bila tolika, kolika si ti: onda bi nas svih troje bilo jednako u višini. Jesi li razumila? — quæ sunt aequalia uni eidemquae tertio, sunt aequalia inter še!“ — „Ja vas, gospodine, podpuno razumim, ali ovdě mije tako: tu mora biti někakva iznimka, nemojte se ljutiti!“ Razumi me, veli da imam pravo i opet da neimam pravo, da je někakva iznimka, — poreka, neistina, iznimka matematička, — pobratime, ja sam bio sasvime izvan mene. Htěo sam ju protěrati, ali sam se itak osvěstio, te sam spazio, da bi to bilo izpod moga dostojanstva. Pustim je dakle pa se naslonim na divan, i propadnem u duboko razmišljanje. Bože moj, na što svět dodje, eto već više znadu jaja nego li kokoši, već kojekakve hèrgje, koje neznadu ni koliko je bila palacah koja daska u cèrkvi Salomonovoj široka, koliko li debela i dugačka, već takova stvorenja uče one muževe koji su učeć se pamet izgubili! Arhimede, Euklide, Pitagora, i hiljade drugih velikih mužovah nenadjoše u matematiki iznimku, a eto našlo ju je ovo božjače, koje ništa drugo nezna, van poslužiti onome, koi joj debelo plati. Ovo ranjenim sèrcem razmišljajuć, nehotice bacim oko na moju konobaricu, a ona, brate biaše sasvime obražena Ja sam odmah spazio, da joj je žao, što me je smutila i razžalostila, ali šta ćeš, ona je znala, da nas obodvoje ima pravo.

Medjutim dodje konobar. On je u našim očima štio, da nas je obodvoje u abnormalnome stanju. Upitam dakle njega: „Zvèrkane, koliko je fir und finfcig? Pe-

Digitized by Google

deset i četiri, gospodine.“ „A fünf und fircig?“ „četèrdeset i pet.“ „Pakleni vraže, kako je to?“ — „Blagorodjeni gospodine, to vam ja neznam, nego znam samo to, da je zbilja tako, i da je to vlastitost němačkog jezika.“ Brate, misli si kako mi je bilo, kad sam one rěči čuo. Sad izvadim dvadeseticu t. j. dve desetice, te ih dadem Zvèrkanu, što mi je čizme čisteć razparao, i odpravim ga, a konobarici dadem forintu za naplnicu, i dužnih 9 krajcarah, pa i nju odpustim.

Ja sam bio běsan, i bez dvojbe bio bi s pameti stupio, ali srećom opet dodje Zvèrkan, te mi uze i odnese na kola torbak. Nisam mogao sastavno t. j. sistematički razmišljati, jer mi je duh odviš uznemiren bio, i svaki čas vikao sam: „Karlovče, Karlovče, kèrvav li si mi na očima, kano ciganki sv. Jakov.“ Dok sam se ovako mučio i pojedao, eto ti moga priatelja *A.* — koj me silom odvuče, da idem pred odlazkom viděti někakva učitelja, koi je, veli, pred několiko danah iz Zagreba došao. Brate, ja ti nemogu opisati stanje moga duha. Ja se dèržim za veliku glavu, a velik i jesam, pa eto, spazio sam, da još ništa neznam. Odmah sam pomislio, da moja konobarica više zna i od učitelja, makar on bio isti Erasmo Roterodamski — ko je to bio, kazat ću ti u pèrvome listu. S Bogom.

Opet něšto o izobraženju nježnog spola.

Od M. Stojanovića.

U 17. broju „Nevena“ progovorio sam několiko rěčih o istom velevažnom predmetu, i obećao, da ću čestje o njemu progovoriti po koju rěčcu, takav bo je to predmet, o kome se neda dosta misliti, govoriti i pisati. Izobraženje nježnog spola predmet je, na kom se osniva svakolika moć, slava i sreća naroda; predmet, o kom je, osobito kod nas južnih Slavjanah, prěka nužda govoriti i pisati, buduć da narod naš stranom stoji u pogledu na izobraženost — skoro na najnižjem stepenu, stranom je izobražen u duhu tudjinstva, koj duh nije kadar uspěšno dělovati na sveobću pravu prosvětu naroda. Osobito zanemarena je kod nas izobraženost nježnog spola. Iz mnogogodišnjeg izkustva znadem, da u sada obstojećih ženskih učionicah — izuzamši možebit po gdèkoj zavod — neodhranjuju i nevozpitavaju se děvojčice za glavno svoje opredělenje, poredno dužnosti, za koju je opredělena ženska glava; nego na veliku žalost vidi se, da se ondě odhranjuju děvojke za pùke ništarie, za podčinjene svèrhe. Veća strana škularicah ili posve nezna ništa, ili vèrlo slabo štogod od dužnostih supruge i majke, i ništa na světu nerazumiju mnoge kako valja usrećiti dom i podići u njemu blagostanje, u kom će domu možebit već poslě několiko godinah kao domaćice zapovèdati i njim upravljati, a zato nerazuměvaju to, jer se ponajviše odhranjuju za same sebe, a ne za druge, i jerbo se odhranjenje školsko i domaće slabo obzira na glavni cilj ženskog opredělenja. Žensku glavu valja odhraniti i vozpitati tako, da bude kadra sučuvstvovati pri težkoćami svoga supruga, i da bude kadra děcu valjano odhranjivati, i u svemu vèšta da bude i uputna što se tiče kućanstva i domaćeg gospodarstva, reda i urednosti, a ne, da postavši supruga otežčaje teret svome suprugu, teret brigah i skèrbih, nevoljah i suprotivštinah skopčanih sa zemnim životom ovim, kao što to čine sve zlo i opako odhranjene ženske glave svojom gizdom i pohlèpom za lastju i razkošjem, i svojom neurednostju, odkud s vrěmenom radja se razdor, svadja, omraza i zao život izmedju brak-

Digitized by Google

menih drugovah; pod koj se pako krov useje ove nemami, izpod tog bèrzo nestane mira, sloge, sreće i naprědka, i gdě bi valjalo da ljudma cvatu ruže, tu niče dračje, tu obrati se med u jed, ljubav u mèrsost, pověrenje u podozrenje, sreća u nesreću, raj u pakao. —

Šta ja smatram za glavni cilj odhranjenja ženske glave ovo je: Uputiti valja děvicu k domaćem obiteljskom životu, i u ovom ju dovoljno ubavěstiti, da postavši supruga, bude kadra braniti i uzdèržati poštenje, slobodu i imanje svoga supruga.

Drugi glavni cilj, koji postignuti mora, domaće i školsko odhranjenje su ženskom glavom jest: Učiniti iz nje pobožnu i blagu dušu, koja nada sve ljubi slogu i jedinost, mir i red; koja se zadovoljava s onim, što brez uštèrba svog poštenja i imanja imati može; koja mèrzi pakost, koja odurjava zatajivanje i podkradjivanje, nezasitost i lakoumstvo, po ćemu mnoga kuća i mnogo gospodarstvo domaće propada pod led i u glib duga i siromaštva, iz kog se rědko ikad više izčupati mogu.

Za postignuti odhranjenjem spomenute dvě glavne svèrhe, valja nastojati obo pravog, podpunog i dobrog izobraženja razuma volje i čuvstva; valja nastojati domaćim i školskim odhranjenjem učěpiti u nevina sèrdašca děčia ljubav prama Bogu i prama bližnjemu i počitovanje svih pravah svojih bližnjih; valja iz sve moći tèrsiti se tako izobraziti sèrce nježnog spola, da ono brez svake sebičnosti ljubi čověčanstvo, i da je uvěk pripravno u krugu svoga dělovanja bědu, nevolju i nesreću ublažavati, a radost, veselje i sreću umnožavati i razprostirati; valja nastojati pobuditi u mladeži dobra ćutjenja, plemenite i uzvišene misli i krěpostna ili dobrodětelina prignutja.

Ova ćutjenja i prignutja odnose se na ljubav božju i na ljubav bližnjih, na zahvalnost prama Boga, našeg najvećeg dobročinitelja i prama svih ljudih, koji god su nam štogod dobra učinili; na poslušnost prama božjem zakonu i prama staréšinskih naredbah i zapovědih na pouzdanje u Boga, koje nam pomaže svaku bědu i nevolju podnositi; na savěst. Zlo i naopako za mladenku ili mladića, koih je savěst ugušena krivim odhranjenjem! Ako imade savěst uspěšno dělovati na naša prignutja i děla, mora se svèrsi shodno izobraziti.

Kako da se to učini?

To se učiniti može samo materinskim domaćim odhranjenjem. Komu čověku njegova mila majka neusadi u sèrce mladjahno — ili mèsto majke odgojiteljica — nauk věre i ćudorednosti, jedva ikad postane dobar i pobožan, krotak i krěpostan čověk.

Drugom prilikom podivanit ćemo, kako valja odhranjivati děvojčice, da iz njih postanu dobre supruge i valjane matere, od kojih mnogo, da nerečem: sve zavisi što se tiče sveobće narodne prosvěte, matere bo polažu temelj za izobraženost.

Ivan i njegova dva prijatelja.

Od Ivana Mihaljevića.

(Konac).

Izmedju dosta gadnih srědstvah, kojimi su se Magjari, bar u našoj domovini, služili na dostignutje svèrhe svoje, bilo je glavno to: da su jednokèrvnu bratju zavaditi nastojali, ne štedeći ni najsvetiu stvar u tom obziru.

Digitized by Google

Zakon, koi je imao sojuziti i onako raztèrganu bratju — bi sad podlo upotrèbljen za sème razdora. Srèmcem zapadne vère bi utèran strah, da ćedu ih Sèrblji povlašit, iztočne vère Srèmcem pak, da ćedu ih oni pošokčit.

Samo onaj koi je tamo živio, gdè su oboje vère u jednakom skoro razmèrju, može znati, kolika je zla ta neman u kobno ovo doba prouzročila.

Ta bolest se je sve više i više razprostranjivala, a glavni tako rekuć nje stan bio je Vukovar, gdè se je kužni taj zrak u grudih vojnikah, koji su se tamo skupljali, usadio.

Bolestju tom oboli i siroma Jovan, ona je rasla kod njega do razjarenosti. „Zar da mi vojujemo za Vojvodovinu koji smo šokci?“ reče on odvažno „nek oni sebi sami traže Vojvodovinu!“ i to je takom sèrčanostju reko, da je pripravan bio odmah kući se vratit, samo da mu je slobodno bilo.

„Nećeš se više štapom kèrstiti“ čuo si pokraj njega u vèrstima stojećeg Sèrbina.

Te tako su se svadjali onda, kad je najveća sloga nuždna bila, bez da bi sami pravo znali zašto.

Bolest ta, činilo se je, kao da pomalo prolazi, i već si čuo pèvajuće Sèrbe i tako zvane Šokce:

„Ustaj, ustaj Sèrbine
Ustaj na oružje!
Dan te čeka, noć već bèga,
Ustaj, neoklevaj!“

Jovan, koi još dosad nije znao, šta je to narodnost, poče se diviti milozvučnosti krasnih narodnih pèsamah, već je malo počeo na kuću svoju zaboravljati, već je osveta obuzela sèrce njegovo, i mislio je već često na kèrvavo polje, i na slavu, koja svakom u dio pade, koj za slobodu roda svoga kèrvcu proliva.

Zapovèd medjutim stigne, i vojska od 3000 momakah, koje Varadinacah, koje Srèmacah krene se pram Oséku, za osloboditi dèdovinu svoju. Tako jedan drugog hrabreć dodju do dolnje varoši.

Jovan se okrene i opazi pokraj sebe stojećeg turobnog Andriu.

„Šta si se tako zamislio, ta evo ja sam mladji od tebe, pa me nije tako strah kao tebe.“

„Nije ni mene toliko strah, al pomislih na bratju moju kod kuće, pomislih na suprugu moju.“

„Ta imam i ja suprugu“ preséče mu rèč Jovan „pa šta zato,“

Tad mu pade na um, da ima malog sina od jedne godine i uzdahne.

Medjutim trublja zatrubi — bitka se začme — smèrtonosna taneta zviždala su oko usiuh njihovih; Jovan se uplaši, takovog šta još nikad nije vidio.

„Na stranu Jovane!“ zakrikne Andria, i u taj mah razpuče se granat i obali jednog Srèmca; poslè kratkog vrèmena nisu ga više mogli poznat, lice bo mu je bilo sasvim odvalito.

Osék se medjutim predade 15. Veljače 1849.

Slavodobitni graničari hodali su veselo po svojem prie pó sata još neprijateljskom gradu.

Jovan je bio pun veselja, i već je počeo s Andriom kule u zraku zidati; već

Digitized by Google

mu je pred očima bila njega gèrlèća majka, već mu je u naručju bio nejaki sinčić, već je ocutio slast domaćeg tihóg života.

Zaspavši počeo je redati svoje ovce, al kad se probudi, opazi glunte mèsto ovacah, i sèrce mu se razžalosti.

Nada mu se pretvori u bezufanje — nigdi nikog svoga — osim jedinog věrnog Andrie.

Tako su sad u nadi, sad u bezufanju nèkoliko danah proveli, dok ih sudbina put Futoka neodpremi.

Vratimo se u Illok i gledajmo što radi Jovanova majka, motrimo što radi sèdi njegov otac; on se je dugo sa sobom borio, sve je ufanje izgubio Jovana svog ikada viditi, borio se je i borio, dok naposlèdku strast otčinske ljubavi nenavlada — i on neosvanù hladan u krevetu.

Svake podpore svake utèhe lišena majka dizala je ruke pram nebu, odanle pomoć očekivajuć.

„Bože“ reče ona jednom „neuzkrati mi jedinca moga, ja te molim, smiluj se bar kukavnom ovom dètetu, pomisli da je ôn moja jedina podpora, moje ufanje — moje sve, — — Ne! ne! Ti to nećeš učiniti, ti nećeš dopustiti, da postane supruga njegova udova, a dète sirotče — ta ti si pravedan! —“

Tako je ona mislila, al drugčie je věčna odlučila providnost.

Jednom u jutro stajala je Jovanova mati žalostna pred kućom, na rukuh dèržeć svoje milo unuče.

Dan je bio lèp, krasno sunce igralo se je sa svilenom kosom dètešca, i vidilo se je da razveseljuje poněšto staru majku Jovanovu.

Dugo je tako stajala — kad ju krèpki koraci najedanput iz mèrtvila probude, ona se obèrne, — i evo čuda! opazi pred sobom stojećeg Andriu.

„A gdè je Jovan?“ zaviće ona.

„U věkověčnosti“ odgovori dèrktjućim glasom Andria, i suze mu potekoše niz blèdo liče.

„U věkověčnosti?“ zavrisne majka „dakle ga neima više? — umro je on dakle? Oh Bože, ta jeli je to moguće?... Zar sam se prevarila u tebi?... Dakle zlatni sunca zraci mileno mu lice više nigda da neobasjaju? nigda — nigda više otčinski prag da neprestupi?... Hlàdni dakle grob pokriva čedo moje?... Poslèdnji poljubac dakle biaše onaj poljubac kog sam mu dala putujućem na strašnu dužnost svoju?... Ne — ne Andria — ta ti se šališ — ta vidiš čedo ovo na rukuh mojih kako plače — ta vidiš kako nas umiljato gleda — ta i ono bi rado viditi otca svoga. — — Nije on umro — ta eno vidiš frulicu njegovu — ona je još ovdè“ — reče plačuć starica „gdè bi ja sad pastira našla? — ta vidiš, kako iste ovce tuguju za njim.“ — I pustiv dète na zemlju, pade u nesvèst.

Andria podigne plačuće dète — i podigne blèdu staricu — nu ona i opet pade na zemlju. —

U tom nastà tih i blag večer — sakrivajući se pod oblake mèsec pokazivao je kadšto blèdo svoje lice, kao da bi isto nebo žalost ćutilo, koja ovdè vladaše.

Andria je još stajao sám samcat pokraj onesvèstjene tužne Jovanove majke — sám sebe proklinjajuć što je posrèdni uzrok biti morao toli tužnog prizora.

Digitized by Google

Iz zadubljenosti njegove probudi ga medjutim neki lahki hod — Andria se okrene i opazi pred sobom stojeću děvicu — na licu joj se je vidilo, da ju tuga nutèrnja tišti; no ipak joj se čelo malo razvedri, čim opazi Andriu:

„Zar ste se vi natrag vratili?“ upita ga dèvojka.

„Božjom milostju“ odvrati Andria, pozorno motreć nepoznatu děvicu „zar ti mene poznaš? — šta znači blědo tvoje lice?“

„Ah“ pregovori kroz plač děva „čula sam da ste bili kod srěmske čete, jeste li čuli štogod od moga Matana?“ nastavi pitanje porumenivša děva.

„A zašto ti to pitaš?“

„Ta kako nebi za njega pitala? — da za kog bi pitala, ako ne za njega — za zaručnika moga; mi smo bili zaručeni, i naša svatba za dojduću nedělju opredělјena — al ga nenadano odvuče sudba u nemili rat. On odè — od onda sam vavěk turobna — nigda — ah nigda od njega glasa ni traga.“

To izustivši oči prama nebu digne — kao da bi odonud věsti očekivala.

Andria ju nježno pogleda, nu ona je sveudilj još plačno k nebu gledala.

Nutarnji nemir pojavio se je na muževnom licu Andriinom — noge su pod njim žklocale.

Duboka zavlada tišina. —

Napokon prekine Andria žalostnim glasom muklu tišinu:

„Kad smo bili pod Osěkom, pade moj priatelj Matan pogodjen od dušmanskog taneta.“

„Pa jel odmah umro?“ preseče mu rěč dèvojka.

„U jedan mah.“

I děva onèmi.

Po drugiput nasta duboka tišina. Sažaljenjem gledao je Andria sad onesvěštjenu staricu — sad okamenjenu děvu, koja u žalosti svojoj — staricu ni spazila nije.

„Zar sam baš ja odabran“ reče strastnim glasom Andria samom sebi „zar sam ja baš odabran, da tih strašnih prizorah svědok budem, — zar sam baš ja morao te věsti donèti? — — Ah ja nesrećni!“ zavrisne sad Andria i počè proklinjati govorenje — dar Božji. — „Blaženi Jovane i Matane! vaše su muke prie svèršite!“

Tad pogleda na staricu, koja — evo sad ustane.

„Ah Jovane moj!“ reče radostnim glasom starica „ta vidiš, da si došao; a ja sam sanjala, da si ti poginuo ... Andria me je prevario, da te neću više nikad vidit —“ i strastnom materinskom ljubavju hiti da ogèrli sina svoga — al ona ogèrli Andriu, koi je sveudilj děte na rukah dèržao.

„Ta ti nisi Jovan“ reče zapanjena starica, uvidiv žalostnu istinu; — sad mu tèrgne iz rukuh dětešce — i zavrisnu „Zar to nije bio san? ... Zar je Jovan zbilja umro? nuder govori Andria! — Šta je bilo — šta se je zgodilo? — kad si ga poslědnji put vidio?“

„Oko polovice Ožujka“ — poče sad Andria pripovědat — „šaka Magjarah branila je na pol izgoriti Futok. Nas je bilo od prilike 1500 sa 50 Sèrbaljah. — Ljuta bitka se počme, Magjari se iz Futoka povukoše i mi stupismo u Futok. — Sa varadinske strane vidila se je prot nami u lěpom redu stupati ogromna četa od

5000 momakah sa 18 topovah. Bitka se na novo započê, mlogo manja četa naša borila se je s Magjarima — i kao što gusti led bije polja i vinograde, tako isto ubitačna taneta na stotine smèrt zadavaše. — Široka usta magjarskih 12 funtašah zèvala su na nas. — Pokraj mene stajao je Jovan, koj se je zajedno sa mnom u kratko vrême ratnom zanatu sasvim priučio i kao junak nepomično u vatri stajao, svedj pušku svoju puneć i prazneć. Ali jednom ogromni jedan top zariče — i Jovan se svali sav oblit svojom kèrvju — samo još slabo uzdahne — i neslade ga iz kruga živućih. — Mi medjutim —" produži dalje Andria, nu pogledavši ucviljenu majku Jovanovu, koja je više mèrtvoj no živoj spodobna bila, umukne te joj opet iz rukuh uzme nevino sirotče — majka padne — i postade žèrtva materinske ljubavi. —

Andria uze za ruku okamenjenu dèvu i odvede je kući. — Ona je uvèk bolovala. — Smèrt Matana svog preboléti nije mogla.

Andria još žive, nu svedj tužne boravi danke, gorku spomen u grudih svojih gojeć, i često spominjuć pokojne priatelje svoje, koji su pali kao žèrtva za svoj narod, komu, žalibože, smèrtju svojom ništa koristili nisu.

Narodne poslovice illirske.

Bio je u Rimu, a nije vidio pape.
Bira kao medjed gnjile kruške.
Birtaš misli jedno, a pijanica drugo.
Bi se na srebèrnoj pari obèrnuo.
Biser nevalja pred svinje bacati.
Bistra voda kao rakia.
Bit će svašta, kao i na Božić.
Bit će sreće do vèrh vreće.
Bèži kao od kuge.
Bèži od ljudih kao divje pače.

Slavjanske vèsti.

— Znameniti poljski dramatični artista Jan Królikowski, — sin velezasluženog profesora i spisatelja, što je pisao: *„O prozodyi polskiej“* — piše sad izvèrstno dèlo, komu će biti naslov: *„O zawodzie i powołaniu artysty dramatycznego“* Mi našem artističnom kazališnom odboru preporučujemo, da si to dèlo pribavi pa ujedno ovom prilikom i to izjavljamo, da bi veoma dobro pače i potrèbito bilo, kad bi taj odbor oko toga nastojao, da si malu *ručnu knjižnicu* (Handbibliothek) nabavi, u kojoj bi se po našem mnènju najprie nalaziti morali svi izvèrstni i znameniti slavjanski dramatični spisi različite vèrsti, zatim što je i u drugih narodah izvèrstno i znamenito u toj struci pisano, jer to će spomenutom odboru, ako zadaći svojoj zadovoljiti želi, većkrat trèbati.

— Spisateljice poljske: *Paulina Wilkońska* književno dèlo pod naslovom *„Wiązanka literacka“* izišlo je nedavno u Poznanju izpod tiska, i sadèržaje mnogo lèpih i znamenitih stvarih.

— Poljski pèsnik *Roman Zmorski* poznat radi pèsničkog svog proizvoda: *„Wieża siédmiu wodzów“* izdat će u dva dèla prevod: *„Sèrbskih pèsamah.“*

— U tiskarni sveučilištnoj u Krakovu izišla je brošura pod naslovom: *„O przedawnieniu wedle dawnego prawodawstwa polskiego“* od Michniewskoga.

Google

— U knjigarni Franje Župana mogu se dobiti u dva svezka *„Balladi i Romanse“* zatim *„Farys i Grazina“* od Mickievića. Izd. u Lipskom kod F. A. Brockausa 1852. Ċena svakog svezčića je 54 kr. sr. Izdanje je prekrasno.

— Pokojnomu za česku književnost vele zaslužnomu S. Hněvkovskomu, koj se broji među pèrve preporoditelje i obraditelje dugo zanemarenog književnog polja bratje Čehah, podići će se spomenik na tako zvanom „Volsanském svatem poli“ i to iz cèrvenog českog mramora.

Različite vésti.

— Poznatu amerikansku gospoju *Bloomer*, što je uvela tako zvani *„Bloomerizam“* t. j. običaj u město ženskog oděla nositi mužko, ubio je nedavno vlastiti njezin suprug.

— U kraljestvu Švedskom izlazilo je izpod tiska g. 1850: 1061 knjigah i 113 časopisah.

— Uslèd najnoviih statističkih vèstih ima u južnoj Rusii 4000 austrijskih podanikah što su se tamo nastanili, izmedju ovih ima u Odesi zatim u Gouvernement-u Cherso, Podolia i Kiev zvanom 1103, u Besarabii 1009, a u Sulini 60 i t. d.

— Iz Cincinata (Amerike) javlja bèrzojavne vèst od 12. Travnja t. g. zaključak senata dèržave Ohio, uslèd kojega se ima stvar Košuta podupirati dèržavnimi sredstvi.

— Po zadnjem popisu doznalo se je, da u gradu Parizu ima 775 gèrbavih osobah.

Směsice.

– O někom ciganinu se pripovèda, da su ga našli gdè luk krade, pa ga zapitali što to čini, a on odgovorio: da nečupa luk da krade, nego da se za luk uhvatio da ga duvajući větar na zemlju neobori, pa da se je luk tako sám izčupao iz zemlje. A kad ga gospodar od luka zapita: „A što ti je to u torbi?“ iz koje su virila pera od pokradjenog luka, on neznajući kud ni kamo, odgovori: „Ta to i jest zlo što je u torbi!“

— Išao je něki čovèk poljem i smotri iz daleka na žalu morskom, gdè vrag stoji nad obalom i gleda u vodu pak sveudilj klanja i sagiba se k vodi. „O krasne zgode!“ pomisli čovèk, „sad bi ja mogo prikučit se k vragu brez da me opazi, pak bi ga mogo purinut u more, da se utopi.“ Što je pomislio, to nakani i učiniti, pa polagano dovuče se blizu města gdè je vrag neprestano klanjao se i k vodi sagibao. Sad čovèk skoči hitro k vragu, da ga zatepe u more; ali u isti mah, kad se čovèk zaleti, vrag se do zemlje sagne, i čovèk prèko vraga strovali se u more i utopi se. — Zlo prodje tkogod za vragom ide! —

— Sědili su jednoč tri čobana, děčaci od 10—12 god. u sěnki pod topolom, i kad su se već bili natitrali žirom i naigrali nožića, počmu se igrati klipići cara, kaprala i svrake. — Igrajuć se cara upita jedan od njih: „Štar bi ti druže činio da zbilja postaneš car?“ „E brate!„ odgovori pèrvi „ja bi cěli dan ležao u debelom ladu na travi i to ovako na tèrbuhu.“ Drugi odgovori: „A ja, druže, da postanem car, ja bi se vozio na dobrih konjih i to uvèk bi morala kola biti puna plěve, pak bi ja lego na plěvu i vozio se.“ Treći, koi je postavio pitanje, reče: „ja bratjo, da postanem car, hranio bi se sa samim lukovim kličicama.“ — Tko nezna za oltar i peći se klanja! veli poslovica.

Bibliografia.

Česka.

— *Němačko-česká konversační knížka.* Dle Jana Javornického přepracoval a rozmnožil J. Šrůtek, kralohradecký konsistorní protokolista. Nové vydání. V. Hradci Králové 1852. Nákladem J. H. Pospíšila XVI. Za 16 kr. stř.

Poljska.

— *Słownik malarsów polskich,* tudjež obcych w Polsce osiadłych lub czasowo w niej przebywających przez Edwarda Rastawieckiego Tom. 2. z 14 rycinami. Warszawa 1851. 8.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristič: časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 22. U Četvèrtak 27. Svibnja. 1852. **Tečaj I.**

Molitva majke.

Pred kipom Bogorodice za zdravlje bolna dèteta. *)

Od Jos. Marića.

Majko rajske od milosti,
Slušaj tuge i žalosti,
I na suze svèrni oči,
Koje jadna majka toči,
Ter do sèrca šalje tvoga,
Zarad zdravlja čeda svoga!

Sámo nezna još hoditi,
Da te može pohoditi,
Nit ručice sklopit znade,
Da za svoje prosi jade,
Zato majko od milosti,
Nek ti bude plač moj dosti!

Spusti s neba tvog pogleda,
Vrati majci zdravlje čeda,
Zdravlje čeda čista, blaga,
Čeda majci mila i draga,
Još nejaka i malena,
Vrati majko preblažena!

Ta u svemu raju gòrè,
Mogućnieg bit nemore,
Za oprostit grèhe svèta,
Izvan majke i dèteta.

Alamontade.

(Iz němačkoga polag Čoke-a.)

(Nadalje.)

XII.

Upravo u tom sastoji njèzino blaženstvo, uzdáhnuh, kad sam u svojoj sobi bio i na Klementinu mislio.

Skinem uvehli vènac, i obèsim ga o harfi, kano dosadanji sveti zalog Klementinine naklonosti. Zar ga nije sama bacila na moja pèrsa, u kojih kuca ljubeće sèrce? Zar nije sama hotěla da ga vlastitom rukom ověnča? Zar da je to samo dětinja igra bila? Zar bi joj sve jedno bilo, da li je kruna od tèrnja ili vènac od cvětja, kojim mi je sèrce ovila?

*) Iz němačkoga polag Saphira.

Digitized by Google

Bila je na prozoru. Dignem vènac i primaknem ga ustnicam. Vidilo se je kano da ga pozna. Uduši svoj posmèh, nasloni se na drugu stranu, baci oko na ulicu, te me nepogleda više.

Taj me odgovor vèrlo smete i uznemiri. Činilo mi se je kano da se stidi uspomene, što mi je taj dar nèkoč dala. Sad sam jasno uvidio, što sam tražio, čemu sam se nadao; težio sam za onim, što mi nije postići moguće. Nikad nisam pomislio, da će Klementina biti moja supruga, već sam ju samo ljubio i želio, da i ona mene ljubi. Ali suprugu? Ja ubogi sin u dugovih umèrloga kmeta, ja, koj sam se sám s bèdom boriti morao, i koj sam se samo u buduće neizvěstnoj sreći nadati mogao, ja da tražim najbogatiu baštinicu od Montpelliera?

Moje ponosito sèrce klonu. Ljubio sam Klementinu, no i oprostio sam joj, što nije mogla, da me svojom ljubavju nagradi i razblaži. Uvidio sam, da nisam moćan razvèrći odnošenja družbenoga života, pa sam bio odviše ponosita duha, nego da mi ruka ikoje žene pribavi zemaljsku sreću.

Od to doba prionuo sam marljivie za znanosti, vlastitom snagom hotio sam da si put prekèrčim Klementininoj visini. Cěle sam noći provodio sréd knjigah. Hotio sam da čujem nepristrani sud učenih ljudih o mojih sposobnostih, te sam dao tiskati bezimeno dělo: o zakonotvorstvu starih narodah, i sbirku pěsamah, štono mi ih je većom stranom tajna ljubav naricala.

Tiskano dělo biaše ověnčano vèrlo dobrim uspěhom. Očita pohvala napuni mi grudi ponosom. Znatiželjnost odkrije skoro spisateljovo ime, komu se je orila obća podanost. Dobar uspěh tih pèrvi: pokusah, razpiri u meni utèrnutu iskru nade, a u njezinu plamu, premda u neizmèrnoj daljini, vidih Klementinu, kano svoju.

Ona me je sama najlěpše nagradila. Kad se je moje ime bolje pročulo, čitala je ona jednom na prozoru moje pěsmice. Da i nije znala, tko ih je sastavio, mogla bi bila najbolje pogoditi iz stotine čèrticah, koje su se na nju pretezale. Pogleda me, nasměhnu se i prisloni knjigu na pèrsa, kano da hoće da mi kaže: ja ih rado imam, što si ti u njih rekao, rečeno bi ovoj duši; ona to osětja, te ti sèrdačno zahvaljuje.

Uzeh još jednom uvehli vènac, koj sam toliko bio putah opěvao. Ona se nasměhnu, nakloni, te više nepogleda. —

XIII.

Nitko nepoćuti toliku radost s pohvale, koja me je zapala, koliku moj priatelj Bertollon. Obćenje naše postade iskrenie i pouzdanie. Smatrajuć me kano brata, pověri mi se sasvime, i često pokaza da i njegovo sèrce za druge kuca. Nebi dana da nije šta dobra učinio. Srećnoj kobi imam zahvaliti, što sam često saznao sad ovo sad ono njegovo dobročinstvo.

„Bertollone," rekoh jednom, kad sam ga sèrdačno zagèrlio: „kakav si ti čověk? zašto da te moram toliko žaliti, koliko ti se čudim?"

„Svakako preveć činiš, jer nijednoga nezaslužujem," odgovori mi s milim posmèhom.

„Nipošto, Bertollone, što moram da najviše žalim, jest, što si dobar i krepostan, no bez svoje volje. Krěpost zoveš mahnitostju i jednolikostju suda, pa ipak činiš što ona zahtěva."

„Dobro, Alamontade, pa budi zadovoljan time. Zašto se neprestano mučiš da

Digitized by Google

me obèrneš? Kad ostariš, udarit ćeš mojim tragom, sad budi barem tolerant. Jedno dète ima možebit dva imena."

„Dvojim, Bertollone, bi li se mogao dragovoljno u pogibelj i nevolju baciti, da pravednu stvar spasiš?"

„Što je u tebe pravedna stvar? Tvoje misli nisu jasne."

„Kad bi vlastitim požèrtvovanjem Montpellier od propasti sačuvati mogao, bi li hotio cèli život u siromaštvu proživiti, ili istu smèrt podnèti?"

„Kolase, ti opet buncaš. Mahnitci samo mogu takve žèrtve tražiti i polagati. Pa je dobro, da i takovih imade na svètu; no budi već jednom pametan. Žao mi te je, što uvèk kule po zraku gradiš; tako nećeš srećan postati. Prodji vaskoliki svèt, i traži takovih ludjakah, koji da za tvoje misli u smèrt sèrtju; izmedju sto milionah nećeš naći nijednoga čovèka. Sve je samo uslèd nèkojih okolnostih i odnošenjah istinito, dobro, koristno, pravično, lèpo. Ljudi su svigdè raznih mislih. Koliko ih je mislilo, da će svojom smèrtju svèt spasiti; umèrvši za svoje misli, a ne za svèt, pa ih je svèt izsmijao kano ludjake."

„Bertollone, porad tih rèčih mogao bi te prezirati."

„Tada te nebi niti vlastite tvoje misli veoma krèpostna rekle."

„Kad bi mogao postati bogatim, da mene upropastiš, bi li me upropastio?"

„Porad toga pitanja morao bi te prezirati, Kolase!"

„Pa sam ga punim pravom postavio. Ta ti težiš kao što sám veliš, za onim, što ti je koristno; ta ti veliš da je samo ono dobro, što ima dobrih poslèdicah."

„Dragi Kolase, ja već vidim, da ćeš biti zločest odvètnik, te da ćeš si malo blaga pribaviti, ako budeš samo ono branio, što je polag tvojih mislih pravično, a ne ono, što je nepravično, kad bi time što steći mogao."

„Kunem ti se, Bertollone, da bi sama sebe cèli vèk prezirao, kad bi hotio da samo jedanput otvorim usta proti nevinosti, za obranu grèha."

„O dobrodušni ludjače, pa ćeš to ipak više putah učiniti, jer ljudem nije uvèk na čelu napisano, tko je kriv, tko li nije. Mani se toga, svèt će te prozvati ludjakom, ako nebudeš hotio da podješ njegovim tragom."

Tako se često prepirasmo, a ja nisam mogao da ga točno proučim. Bojao bi se ga bio, da mi nije svoje grozovite misli uvèk u šali kazao, kano da ih sám nevèruje. Hotio je samo da me u rog utèra, a kad bi mu to za rukom pošlo, smijao bi se grohotom; nu on je drugačie radio, drugačie govorio.

XIV.

Gospoja Bertollonova naprèdovala je sve to većma u lèpom duhu, koi ju je oduševljavao. Plamtila je za krèpost, koju je točno i pobožno izpunjavala. —

Obèdovasmo i večerasmo obično skupa, imajući uvèk čim da se zabavimo. Cèlu zimu i njezine duge večeri proveo sam š njome. Naučio sam ju igrati harfu. Skoro sam joj mogao nježni glas sprovadjati svojom harfom. Pèvala je moje pèsme i to iz dna duše, te je čovèka upravo zanèla. Njezina krasota bila bi mi pogibeljnia, da mi nije sèrce za Klementinu kucalo.

Bertollon se je smijao, kad sam mu što o njoj vatreno govorio. Kad sam ga ukoravao, što je toli ljubezno bitje zanemario, običavao mi je odgovoriti: „Mi smo

razna ukusa, daj da svaki svoga slědi. Dragi silniče, zar hoćeš, da budu sve glave i sva sèrca po tvojem kalupu salivena? Uvěren sam, da moja žena u meni ništa negubi; pa zato niti nije nesrećna, što š njom onako postupam, kao što je navadno u ženitbi obraženih ljudih. To je ona unapred znala. Razgovaraš li ju rado? to mi je drago, a drago mi je takodjer, ako se ona s tobom rado zabavlja. Eno krěpostni Kolase, i ja mogu donositi velikih žèrtvah, dočim te često pustim kod nje, kad bi najvolio, da si kod mene.“

Dospěvši nauke stekao sam čast doktora i dopuštenje, da kod svih dèržavnih sudištah parnice voditi mogu. Porad umnoženih poslovah nisam onda mogao gospoju Bertollonovu čestje polaziti; no ona me je uvěk tim prijaznie dočekala; pa i ja sam tim živahnie ćutio, kako mi je bila mila i draga. Nekazivasmo si, kakva nam je sila sèrce uzajamno osvojila, no mi to očitovasmo veselim licem i sèrčanim ponašanjem.

Često mi se pričini turobnia nego navadno, pa opet ljubeznia i pouzdania. Često mi se pričini, da postupa sa mnom studeno i někako upregnuto, pa opet da nastoji da mi kano mila sestrica brige i skèrbi raztěra. To me raznoliko postupanje smete; no uzalud sam nastojao da odkrijem vrělo te proměne. Napokon sam mogao opaziti, da nije više bila uvěk vesela i hladnokèrvna, kano prie; često sam ju zatekao sa zaplačenima, kervavima očima. Često je s osobitim uzhitjenjem govorila o sreći samotnoga života, pa zato je sve to redje polazila svoja obična družtva. Něka tajna turobnost podgrizavala je cvět njezinog mladjahnog života.

To učini i mene sětna, nevesela. — Često sam se uzalud trudio da ju razveselim. Turoban pogled, ugašeno rumenilo njezina lica, duboko šutenje, i nastojanje, da umětnim veseljem zasloni cèrnu tugu, s koje joj je sèrce bolovalo, ugrie moje prijateljstvo blagom toplinom nježnosti i pomilovanja. Kako bi bio rado dao vlastiti svoj život, samo da joj pribavim veselih danah.

Kad je jednom pod večer uz moju harfu pěvala, prolì gorke suze i prestade pěvati. Prestrašen odbacih od sebe harfu; ona ustade i htěde da u bližnju sobu izmakne, da mi svoje tuge neodkrije.

Kako je čarobna mladost, lěpota i nevinost, kada tèrpe! Pograbim ju za ruku i sědem pokraj sebe.

„Nipošto,“ zavapi „pustite me!“

„Ali takovu nemogu nikako da vas pustim; ostanite: zar nesmijem gledati vašu tugu? nisam li vaš prijatelj? zar me nezovete tako? pa zar mi to lěpo ime nedaje prava, da upitam za vašu tugu, koju hoćete da pred menom sakrijete?“

„Pustite me, zaklinjem vas, pustite me!“ zavapi, i htěde da mi se s oslabljenom snagom iz rukuh otme.

„Nipošto, vi ste nesrećni!“ rekoh.

„Jest, nesrećna!“ uzdahnù iz dna ranjene duše, a njezino krasno lice klonù na moja pèrsa, da zasloni suze od očiuh.

Nehotice primih nježnu mučenicu u svoje naručje; i mene je svladalo něko turobno čuvstvo. Těšio sam ju i molio, da se umiri.

„O, ja sam nesrećna,“ kliče žestoko sa skucanjem. Nisam hotio da nezrělim nagovaranjem razpèršivam oluju njezine duše. Pustio sam da se izplače, a ćuteći

Digitized by Google

da joj snaga malakše i da dèrhće, sio sam ju opet na stolicu, a ona glavu svinù na moja pèrsa.

„Da li vam je zlo?“ upitam ju plašljivo.

„Bit će mi bolje,“ odgovori ona. U kratko se malo umiri. Diže oči i vidi me zaplakana. „Zašto plačete Alamontade?“ upita me tihim glasom.

„Kako da me vaša tuga nerazcvili?“ odgovorih svinuvši nad njom glavu. Šuteć pružismo si desnice i uprosmo oči jedan u drugoga, toneć u moru čuvstvah. Suza kapnu niz njezino lice. Svinem se lagano nad njom, otrem joj suze gorućim cělovom, i pritisnem ju žestoko na svoje sèrce, neznajući, što činim. Goruće ustnice pritisnem na njezina koraljna usta, i počutim, da mi cělov ljubko vratja. Gèrlismo se dugo; moje suze osuši žar njezina lica. Naši celovi planuše čarobnom vatrom, a što smo zvali prijateljstvom pretvori se u ljubav. —

Rastadosmo se. Deset smo se putah rastali, i deset sam joj putah pao na sněžne grudi; zaboravivši na rastanak.

Obmamljen, kano pijan, stupio sam u svoju sobu. Harfa, věnac i prozor uzdèrmaše me duboko.

(Dalje slědi.)

Nema tajne pod nebom.

(Iz sbirke narodnih pripověstih).

Od Jos. Marića.

Zaklela se zemlja raju, da se sva otajna znaju.
Narodna poslovica.

Izmedju několiko razvalinah starih gradovah, koje se u pèrvoj banskoj regimenti nalaze, zove se jedna razvalina „grad Brubno.“

Ovaj grad leži někako na pol puta medju Klasnicem i Žirovcem, u jednom cěle ove inače krasne regimente najdivljem predělu.

Od ovoga grada priča prosti puk slědeće:

U gradu Brubnu obitavao je někad jedan ban. Ovaj ban imadiaše lavovu glavu, strašne bèrke i ljeljanove zube. Koji su mu na dvorbu bili, nisu směli pod smèrtnu pedepsu ni skim izvan grada sastajati se.

Da bude i što umiljatii za viděti, dao si je taj ban bradu brijati, a tu su službu obavljali njegovi kmeti redom, i koi je god na tu službu u grad stupio, već se nije natrag povraćao, on biaše bez svake milosti pogubljen, i to zato, da se banova rugota pročula nebi.

Selo se je redom poredalo, i red dodje na jedinca u jedne majke.

Majka vrisnù kao da ju prisojkinja ujede. Al nepomaže plakati.

Majka sinu na dugačak put zaměsi pogaču svojim mlěkom i svojim suzami, i težkom bolju osprosti se s njime, koga više nemišljaše viděti.

Momak dodje u grad i počme bana briati. Banu zamiriši vrući kruh u momkovih njedrih.

„Što imaš momče u njedrih, te tako lěpo miriši?“ upita ban brijajućeg momka.

„Imam, bane, pogaču, mati mi ju je svojim mlěkom i svojimi suzami zaměsila, jer mi ju nikad više měsiti neće. Iz nje miriši ljubav materina.“

Ban na to uzdahnù, težko mu biaše, sètjajuć se da ga nitko neljubi.

Ban uzdahnù i reče:

„Nitko neljubi kao što majka ljubi. — Već ako ćeš mi se, momče, ljubavju matere zakleti, da nekažeš nikomu kakva mi je slika i prilika, ja ću te zdrava majci povratiti, jer nemogu ljubav razcviliti. Nu budući dobro znadem, da tajna u čověku sagnjiti nemore, zaklinjem te tim kruhom ljubavi, kada ti sila dodje da kažeš što si čuo i vidio, nekaži nikakvom živom stvoru, već klekni dole i kaži cèrnoj zemljici, odmah će te želja minuti.“

Momče se zakune, i vrati se zdrav i veseo obradovanoj majci.

Momče lahko i bezbrižno uzme opet štap i sviralu i otěra ovce u bèrda, al sve gleda da nevidi grada, da ga, mlada, napast nesavlada. Al badava, prem je uvěk pleća okretao gradu, grad mu je uvěk pred očima bivao. Sve ga je gonilo da kaže il drugu il drugarici.

Jednom nemogavši odoléti, klekne u dolinu i reče: „U našega bana lavova glava, strašni bèrci, ljiljanovi zubi.“

Maja se izlije i tu dolinu nakvasi, u mokroj dolini naraste tèrstika, tèrstiku ljudi pokose, i naprave od nje větru svirale. Větar puše a tèrstika svira: „U našega bana lavova glava, strašni bèrci, ljeljanovi zubi!“

„Jer se je zaklela zemlja raju, da se sva otajna znaju.“

Poslanica pobratimu D. M. u B.

Od A. S.

IV.

„Mili bože, svakakva li vraga čověk u ovome Otočcu vidi!“ Ovako reče nèkoja naša zemljakinja, kad ugleda na gačkome mostu kip iz dèrveta iztesan, koj predstavlja svetoga Ivana. Pobratime, ona pobožna duša u tome nije ni malo sagrěšila, jer sirota nije znala koga gleda. Ja sam uvěren, da bi ona drugačie bila govorila, kad bi bila znala, da je ono kip velikoga svetca. Ona je nesrećnica molila kako je najbolje znala, i kako joj je iz sèrca išlo. Ali vidiš, koliko se ljudih nada time směje! Zlo je biti neuku, ali je još gore dèržati se za pametna, a biti lud. Ovo je nesreća, koja se dèrži više manje svę děce Adamove. Kako mnogi osmèhavaju onu Ličkinju, tako sam ti i ja u Karlovcu izsmèhan. Ludjaci se směju i iz nje i iz mene jednako, ali pametni u nami — premda nas je oboje Ličanah — tu razliku nalaze: ona je govorila onako, kako joj se je učinilo, a ja sam sud izrekao o unutèrnjosti stvari, ona je stvar onakovome kèrstila, kakova joj se je pokazala, a ja sam — u zao čas — kazao kakova je stvar u sebi. O fenomenon o numenon! Starci su rekli, da oči mnoge varaju, a meni se čini, da više ljudih vara pamet. Pobratime, ja već neznam što bi ti kazao, van da te opomenem na one načelo koje sam ti u II. pismu javio, ono će te obraniti, da ti se drugi nesměju, — ono i ništo drugo. Kèrsti stvar onako, kako ju i drugovi tvoji kèrste, makar ona bila neznam kakva i u tvojim očima, i u tvojoj pameti! Drugačie biti će ti ovako kako i meni. — Bez izkustva neima znanja, ako kaniš medju ljudima živiti, hodi

Digitized by Google

medju ljude, naše teorizacie, věruj mi, ni malo nevaljaju. Polag moga mněnja sve ide naopako; pa vidi, onaj se dèrži za najsrećnjega čověka, koi je u mojim očima najnesrećnii, u mojim očima najveće trubilo, pametnii je u životu i od mene i od svih mojih drugovah. Ali ja se još tèšim rěčima Jeremie proroka: „Jao onima, koji velе da je ono dobro što je zlo, a da je zlo ono, što je dobro!“ Ove rěči kod mene još nemože srušiti hèrvatska poslovica: „Dok se mudri namudrovaše, dotle se ludi nauživaše.“ Obedvě su ove izreke istinite, a ti ćeš, znam, medju njima moći naći unutèrnju razliku. —

Stari su one za blune dèržali, koji su se mnogo smějali. U tome nisu pravo imali: směh iskèrni nije drugo nego čedo dobroga sèrca, ali ni oni, koji se směju dobroj, istinitoj stvari, nisu blune, nego něšto puno gorega. Stare možeš u svemu sigurno slěditi, ali nehodi za njima u dušoslovju: oni su o čověku jako malo znali. Oni su n. p. dèržali, da je čověk bitje jednostruko, a mi, mi danas znamo da to nestoji. Sěćaj se, da je čověk drugi izvana, a drugi iz nutra. Sve su naše znanosti na ovoj istini utemeljene. Spomeni se na mnoge čèrtice iz života, pa ćeš viděti da je ovaj temelj dobar. Koliko smo putah spazili, da se čověk čověku najvećim prijateljem kaže, a iznutra, da bi mogao, u kaplji bi ga vode utopio; koliko smo putah čuli vatrena preklinjanja i uzdahe, iz ustah izdišućega mladića prama děvojci, da ju ljubi, a nakon několiko danah nije ju htěo ni pogledati, i to bez ikakve od njezine strane krivice; koliko smo putah doživili, da bi děvojka u nesvěst opala, kad nebi mogla ustima dosta dokazati prama svome věreniku ljubav, a dok bi ju siromah na vrat upèrtio, ona bi sve druge mužkarce vatrenie ljubila nego li njega, bez da je on tome kriv. — Koliko smo putah u našem kratkome životu ovih i ovakovih dogodjajah doživili?!! Vidiš li, da mi ljude poznajemo bolje nego li starci: oni o dvojstručnosti čověka nisu ni sanjali, a nami je to svakdanja istina. S toga mnoge rěči stare kod nas ništa nezlamenuju. Starci za dvojstručnost nisu znali, jer su bili prosti i jednostruki, hoću da ti rečem: starci su onako radili; kako su i mislili, a kod nas je drugačie. —

Pobratime, ja ti neću napomenuti onoga cara, koi je skoro puknuo od směha nad starim Mletčanima, kad mu oni kazaše, da neimaju cara. Ona velika glava nije mogla dokučiti, da i bez onakovoga poglavara, kao što je on, někoji narodi živiti mogu. I danas ima ljudih, koji se nad onim Mletčanima směju; ali ima i takovih, koji se směju nad onim carem. Na kojoj je strani istina? — Nezaměri, ja ti na to ovdě nemogu odgovoriti. Ja sam ti ovo samo s toga napomenuo, da se nečudiš, što su mene Karlovčani osměhali: Da ti kažem kako se je to dogodilo.

Kad me zovnu spomenjeni prijatelj, da idem viděti toga novoga učitelja, upitao sam ga odmah: „Je li to učitelj života, ali kakav drugi doktriner?“ „On je učitelj života.“ „Živio! puna šaka brade, da idemo k njemu!“ Dragia ti me poznaš, — ja sam ovdě u několika časa prošao kroz život cěloga čověčanstva. Ti se nećes čuditi, zašto sam ja onako pitao, jer znaš, da ja samo znanost života štujem, a za drugo sve skupa ni malo nemarim. Znamenitò je pojavljenje u dogodjajnici narodah, da su oni muževi vazda bili pregonjeni, koji su ovu znanost učili onako kako valja. Dok su se mudraci zabavljali ženitbam i radjanjem bogovah, dok su izpitavali, je li postala zemlja iz kamena, ali kamen iz zemlje, dok su se mučili dokazivajuć da je svět

Digitized by Google

onda i onda stvoren, da je tada i tada ovu sliku dobio, itd. Dok su punili uši naroda takovim stvarima, koje niti koristi znati, niti neznati škodi, do onda nisu znali za nepriateljstvo izvan kod svojih drugovah; a dok Sokrates taj put ostavi, pa stade govoriti o uredjivanju činah, što se dogodi? — to mi nije treba tebi napominjati, jer ti znaš, samo ću ti kazati, što je kod mene u toj stvari najznamenitie. Kad starac reče: „Ja se čudim, što onaj čoban neće da prizna, da nije dobar, da nije za blago, pod kim je blaga svaki dan manje, a i ono malo što ostaje, postaje mèršavie!“ — Kad ovo starac reče, zabrani mu Kritia i Karikle o čobanima govoriti. — Kad starac reče: „Ja se čudim, da onaj poglavar neprizna svoju nevaljanost, pod kojime se narod zatire i kvari!“ — zabraniše mu divaniti o dèržavnim poslovima. Kad se starac upusti u kućni život, zabraniše mu divaniti o čižmarima, kovačima i dèrvodèlcima, t. j. zabraniše mu divaniti o svim rukotvorcima, — a napokon mu zabraniše divaniti s mladićima. Kad ih starac stisnu, — onda tekar kazaše što hoće: „Ako ti je što stalo do glave, Sokrate, nedivani s nikim o ničem,“ — t. j. nedivani o stvarima, koje imaju ikakvo utočje u život. Ovako je bilo u Ateni, a drugdè je i danas ovako. —

Ja sam mislio, da je taj učitelj života iz Zagreba protèran, pa da se je utekao u Karlovac. Razmišljavajuć današnje stanje čovèčanstva, dojdem s priateljem u nèkakvu golemu sobu. Kako sam ušao, ja ni sám neznam, jer sam bio duboko zamišljen, ali dok stupim kroz vrata, odmah se izgubim i odèrvenim. Pobratime, ovo je pèrvi put u mome životu, što sam se svèstno prestrašio, ali ovo je i pèrvi strašni prizor u mome životu. Ja vidim u toj sobi nèkoliko mladićah i dèvojakah, s nèkakvim čovèkom. Ni jedno ih ništa negovoraše. Svi su bili razštèrkani po sobi. Svako ih se je vèrtilo kao da je na ražnju. U pèrvi mah pomislio sam, da su ti nesrećnici rodjeni n ě m c i, te upitam priatelja, kako je to, da ih je toliko u Karlovcu, a u najvećim gradovim jedva da se gdè koj takov najde? Na moje pobožno pitanje, on udari u smèh. Sad ga ja zazbiljno upitam: „Po bogu brate,“ nisu li ovo n ě m c i? „On na to još jačje u smèh. Pobratime, ovo je pèrvi put u mome životu, što sam se izgubio. Na jednom nestade mi i rèčih i mislih. Ostade mi samo turobno sèrce, i smućene oči. Sada stanem na novo, ali sasvim pomnjivo motriti nazočnu čeljad. Ali što opazih? Ti me poznaš, ali težko da ćeš mi vèrovati. Jedno ih se bèči, štono se veli, kao june na mravinjak, drugo se grozi, treće je ponizno i prosi; četvèrto je oholo, i dèrži se, kao da mu ni bivši Napoleon nije ni do koléna, ovo je ovdè veselo, ono se ondè mèrgodi; jedno se smeje, drugo plače; — a svi skupa mašu rukami kao da tkaju, glavinam kreću kao kljuse hèrdjavo kad se brani muham, a nogam bakću i stupče kao koze kad za vuka zanjuše. Ja ti nemogu ovaj prizor opisati, a težko da bi ga ijedan slikar mogao naslikati. Oni su se ovako dèržali, bez da su ijednu rèč progovorili. „Sad,“ velim, „znam što je to: ovo su ludjaci. Bog zna kako su s pameti stupili? — Koliko ima stvarih, koje mogu čovèka s uma sagnati?“ Ja kažem moju misao priatelju, a on skoro da je puknuo od smèha. Nečudi se, što sam se ja time još većma smutio. Neznam, bi li moga priatelja dèržao za ludjaka, ali mene. Sve misli na jednu smislim, te bèži van iz te nesrećne sobe, ja sám bez priatelja. Svi nazočni, i moj pratelj, kad me vidiše, da odlazim, naduše se tako smèjati, da sam se za kožu pobojao. „Ludjaci su“ rekoh, „svi skupa bez dvojbe.“ — Jedva

Digitized by Google

što sam se nekoliko korakah odmaknuo, eto ti moga priatelja, zasmehana za mnom. „Što ti je, kamo ćeš? — ja sam tebe držao za pametna človeka, — ti si puno štio, a još više razmišljao, pa što ti je to najednom došlo?“ — „Brate,“ odgovorim mu, „sèrce mi nedopušta gledati ove nesrećnike, a čudim se tebi, kako se možeš nad njima smějati.“ „Kakvi nesrećnici? — što te je snašlo? — Ta ovo su najodličnii mladići, i najbolje ovdašnje dèvojke!“ „Može biti“ rekoh, „ali što to sve koristi, kad nisu pri svoj pameti?“ „Ta ovo su najizobraženia i najpametnia čeljad.“ — „Triputa ti imena božjega, ako su pri pameti, kako mogu tako ludovati, zašto se dèrže kao bene?“ — „Priatelju, oprosti, tvoje moždjani nisu na pravom městu: oni se uče **mimiku**, ili **pantomimu**.“ Jedva da sam ove gèrčke rěči razumio, upitam ga: — „Što je to? — što vi kroz to razuměvate?“ „To ti je umětnost, koja uči govoriti bez jezika i bez pisma.“ Na to opet udari u smèh nada mnom. „Vesela te majka rodila,“ odgovorim mu, „ta Bog je dao čověku jezik, da njime govori, da njime odkriva stanje sèrca svoga!“ „Priatelju, ti si sasvim drugi, nego li sam ja mislio: ti si čověk staroga věka; — tako su stari mislili, a mi danas drugčie o tom sudimo, — Bog je dao čověku jezik, za da njime svoje sèrce sakriva. Danas svemu više věruj, nego li jeziku.“ — — —

Ja mu na ovo ništa nisam odgovorio, nego začudjen i ražalostjen rukujem se š njime, pa na kola. Ja sam čověk pun mašte, cělim putem bio sam smutjen i nujan. Bože moj, rekoh u dnu duše, — na što je došlo čověčanstvo! Plato se je ponosio što je čověk, a ja se sramim što me je nesreća čověkom stvorila. Blažena — često putah zavapim — blažena ona vrěmena, kad su se ljudi goloruki morali po rimskim kazalištima s lavima i s oboružanim junacima hèrvati, blažena ona vrěmena, kad je čověk davao koliko je htěo svoje bratje podaviti, samo ako bi mu što u glavu puhnulo — blažena, jednom rěčju, sva ona vremena sa svojim strahotam, ona su bila hiljadu putah bolja, nego li su naša. Prie biaše puno mučenikah, ali nesrećnikah nije bilo do danas. Ja neznam, je li žalostnie onim načinom zalogaj kruha služiti, ali učiti se onu znanost. Ovo biva kod prosvetljenih narodah, a ja nevěrujem, da se kod najzadnjih divljakah narav čověčanska ovako gèrdi i oskvèrnjuje. Moje jadikovanje niti mogu niti hoću javljati.

Iza Jastrebarskoga najdem několika gola i bosa seljaka, koji se mučiše někakovim jelom, o kome nisi mogao znati što je. Bilo je poput kruha. Mene je ovo jako ganulo: ljudi, koji rade i cěli se dan muče, nemogu se ni najesti, a koje kakve bitange ubacuju se najizvèrstniim jestvinam. Někoj drug reče mi: da dvě tretjine našega naroda ni takovoga kruha neimaju, a lěkar kaže, da se ti ljudi s toga muče tim kruhom, jer nemaju pravu i zdravu **konstituciu**. — S ovu stranu Karlovca opazio sam, da se narod jako civilizira: město vina zavladala je piva, sve je trězno, na stolima stoje někakve čaše, iz kakvih se je prie potopa rakia pila, a sada služi za vino. Kod staklenkah sam to opazio, da se ravnaju polag ovdašnjih ženskih: — sve su tanke u pasu, imaju duge vratove, ali se kroz nje světli, a skoro svima su glave prazne. Možeš misliti, kakovim sam sèrcem došao u Zagreb. —

Digitized by Google

Jedna noć u Mletcih.

(Prevod iz němačkoga.)

Una barghetta in mar
Soclando va,
Vi supn due sposi....

„Hej! Gunduliere! Noć nastaje, tvoju gundulu!“

„Nije moguće, gospodine, ja sam već naimljen.“

„Ja moram tvoj čun imati. Zar me nespoznavaš?“ Muž, koj ovo probesèdi otvori ovdě svoju kabanicu i uzè široki šešir s glave.

„Corpo di bacco! — Ja to nisam znao, da ste to Vi, světli gospodine!“

„Evo dva cekina, a sada odilazi!“

„Vaša světlosti! Ja nemogu. — Mladi Němac, kojega ste jučer sami u Murano odveli i kojega poslě zdrava natrag dovedoste, taj me je naimio. On hoće večeras opet tamo.“

„To znadem.“

„I meni se čini, da kani danas svoju ljubeznicu u Mletke sa sobom uzeti, jere — “

„Od koga znadeš ti to?“

„Od nikoga. Ja to samo tako mnijem. Mladi Němac pitao me je danas, da li u gunduli još jedna osoba više sěděti može.“

„On te je pitao — dobro — uzmi ovdě još dva cekina a sada hodi!“

„Ali Vi, gospodine, Vi niste brodar — da se što sbude, padala bi sva krivnja na me.“

„Upokoji se i hodi!“

„Ali — budite na oprezu, gospodine!“

Muž, kabanicom ovit, skoči ovdě pun nestèrpljivosti u gundulu; zatim odbaci kabanicu i klobuk i zasuče si po načinu brodarah rukave i pokri se kapom, koju skoro prěko očiuh povuče. Zatim se još malo preobrazi, očito zato, da se nepoznanim učini — i leže se, kao da mu je volja spavati u gundulu. Ali činjaše se zaista duboko zamišljen.

Mogahu se samo ime: „Nanka“ i rěči: „Prokleti Němče!“ medju škripajućimi njegovimi zubi čuti.

„Gunduliere, zar nečuješ zvon od svetog Marka?“ reče sada hrapav glas. „Kasno je! ustaj, — pa u Murano!“

„Odmah gospodine — pripravan sam!“

Preobučeni gundulier baci sada divlji pogled na mladoga čověka, koj u ovom hipu u gundulu stupi. Biaše tanak žutokos mladić sa velikim modrim očima. On nosaše malu kapicu i kabanica kod unišastja na polu otvorena pokazà světlo-bělu uzku opravu, koja ga je pokraj tamne osobe Taliana veličanstvenom lěpotom resila. U očiuh ovoga poslědnjega sěvaše divja vatra i on ostade negibiv te neodtisnù od kraja.

„Nu, hoće li do skora?“

„Odmah, odmah, gospodine!“ odgovori tamni brodar, dočim se činjaše, kao da mu sèrce i tělo okretnie postaje.

„Noć je krasna!“

Digitized by Google

„Velekrasna, gospodine. Tamo čujem sereqadu. Ko li krasni glasi, ko li veličanstvena glasbena orudja! To je velika barka s glasbenici, koja velikim zalĕvom dolĕ plovi. Ta vi ćete to znati, gospodine, da je danas maskovani ples u igralištih.“

„I ja ću onamo ići.“

„Ali u Muranu neima plesa!“ opomenù gundulier smijući se.

„Za malo vratimo se u Mletke.“

„Jest, spominjem se; ta Vi mi danas već kazaste, kako da ste me naimili. Vi ćete u Mletke natrag doći sa svojom —“

„Nu — sa svojom? Šta to znači?“

„Vaša svĕtlost me razumie! —“ reče pakostno gundulier.

„Nesramniče!“

Tobožni brodar veslaše jače i uzdĕržà se od jeda. Iz očiuh sĕvahu mu munje. Napokon bĕše se opet sabrao i nastavi:

„Mi smo gundulieri, gospodine, ovakovim sgodam i povĕstnicam već priviknuti. Mi govorimo o njih, kao o sasvim običnih stvarih, to vam neka bude znano. Ali mi uza to nismo niti bezsramni niti ljubopitni. Ta to je već uslovje našeg dobitka, da o svemu šutimo, što god vidimo. — Ta tko bi bèrbljava gunduliera po drugiput naimiti hotio? Takav gundulier morao bi do skora zaměniti svoj posao s drugim kojim, ili pako umrĕti od glada.“

„Do vraga, ta ti si mudrac.“

„Vi ste odviš milostivi.“

Sada zamuknuše. Gundula letjaše u hitnji niz zalĕv; — za malo biaše u Muranu.

„Na městu smo, gospodine!“

„Dobro. Ti mi dakle daješ věru, da još jedna osoba bez pogibelji —“

„Ta vi ste sami viděli, kako bèrzo ladjica plivaše; i četvorica bi ih mogla unutra biti.“

„Dobro. — Čekaj me dakle ovdĕ. Ali neodalji se ni za jedan hip, da, kada opet dodjem —“

„Biti će, gospodine, sve u redu!

Mladić skoči lagak na obalu i upravljaše koračaje svoje prema kući jednoj koja je samo malo udaljena bila. On pokuca dva put pojako na vrata, koja biahu sada s oprezom otvorena. — I gundulier bĕše na kopno stupio i slĕdjaše drugoga očima. On začù tih glas, koji mladencu reče:

„Samo unutra, gospodine kavaliere, gospoja vas već čeka!“ — I ulaz bude iz nutra zaključen.

Gundulier šetaše pod prozori ove kuće, koja mu se je dobro poznata činila. I zaista, to biaše kazino, koj bĕše bogati grof C. supruzi svojoj kao lĕtno prebivalište kupio; ovdĕ ona živjaše, dočim on sám u staroj svojoj palĕći u Mletcih stanovaše. Gundulier gledaše jednu svĕću, koja je kroz prozor svĕtila; tamo biaše soba mlade grofice. Ova svĕća činjaše mu se kao čuvar njene věrnosti. To biaše jedna vèrst onoga praznověrja, koje nas svlada, i kojeg se nitko za vrĕme obraniti nemože: ugasi li ova svĕća, lomi grofica vojnu svomu věru. I tako upiraše oko svoje ne-

Digitized by Google

pomično u prozor. Poslě dvosatna čekanja pokazaše se dvě sěne na razsvětljenih zastorih. Jedna sěna približi se k svěći — i najcěrnia tmina vladaše u grofičinoj sobi.

Gundulier uzděrktà strašno. S ovom svěćom běše kocka grofici pala i nje sudbina odlučena. On tèrčaše po obali kano pomaman; moglo se je na njem opaziti, da mu čitava hèrpa divljih mislih kroz mozag prolětje. On izusti rěči: „Ubojstvo — vatra — ključevi — more —“ iz dubljine grudih svojih. Napokon reče muklo i hladno:

„Ja ću ih u Mletke natrag odvesti! —“

On biaše umoran; s velikim trudom puzaše do gundule, baci se u nju kao uništen. Tekar buka, koju otvaranje vratah kazina prouzroči, oživi ga opet; on se podiže sa svojom običnom snagom i prigèrli opeta predjašni, bistri i bezbrižni glas.

„Dodji, Nanko, dodj'! — Okani se bojazni! —“ reče mladi čověk k jednoj cèrnom koprenom zastèrtoj gospoji, koju za ruku vodjaše.

„O mili moj!“ šaptnù ona.

„Ovaj gundulier je pošten čověk, premda tamno gleda i premda mu kapa i rubac polovicu obraza kriju. Pored toga jest čedan i nimalo ljubopitan. — Jelte, priatelju?“

„Jest, jest, Vaša světlosti!“

„Sada dalje! —“

Gundula se odtisne od kraja.

„Zar nije veličanstveno, Nano, pri světlini zvězdah u zalěvu mletačkom brodariti? — Gledaj, kako je more mirno i lěpo. Njegova sjajna ravnina pokazuje samo brazde, koje naša mala gundula na njoj čini; i kao da nam lahki vetrić, koj nas ka kopnu těra, blage mirise južnih obalah donosi. — Mletci su grad ljubovnikah. Kako je to svud naokolo tiho. Nikada ja nekušah milie, nikada većma uzhitjujuće razkoši. Ali, zašto mi ništa neodgovaraš, Nano? Zašto nenalaziš rěčih za ovo uzhitjujuće ćuvstvo, koje i tebe okružava u ovoj veličanstvenoj noći, puno sjajuće, božanstvene poezie? — Čega se bojiš ljubo?“

„Ničega, ničega, mili! Čega da se bojim uza te? Zar tę ja neljubim najvećma na ovome světu? Zar nisam tvoja — sasvim tvoja — od několiko trenutakah?“

Ovdě stade gundula. Pod kapom brodara sěvahu dvě ognjene munje.

„Dakle noćas ugasiše svěću pèrvi put?“ tčrgnù se iz uzbunjenih njegovih grudih.

„Zar si umoran, brodaru?“

„Ne — ne — nisam!“

I on veslaše dalje.

„Budite na oprezu; ovdě smo na polovini puta, najdalje od obiuh obalah oddaljeni. Ako bi nam se ovdě štogod slučilo — ja neuměm plivati.“

„Šta, vaša světlosti, vi neumite.—“

„Neuměm. — Ti se čudiš tomu, zato, što je voda tvoj živalj. Ali ti ćeš me spasiti!“

Nana se prikuči kao s někne nedokučive bojazni k svojemu ljuboviku.

„Ti dakle neznaš plivati!“ viknù sad gundulier sa divjim posměhom i ustadè u svoj veličini, kao tamna utvora. „Ha! ha! ti dakle neznaš plivati, tudjinče?“

Digitized by Google

I on baci kapu svoju u more, te pokazà suprnzi svojoj gnjevno lice.

„Poznaš li me?“ běsnjaše - - „Nu, nu, neboj se, nećeš ti dugo tèrpiti. Ovde odmah, poginut ćeš š njim!“

„Moj vojno!“ vikne Nana, uništena.

Mladi Němac htěde bodež povući, ali grof baci se bèrzo sa svom silom těla svoga na kraj gundule; ona se prevali, i sva trojica opadoše u more.

Grof běše gundulu bèrzo opet dostigao i skoči u nutra, onda gledaše zadovoljan na njih dvoje, koji se sa valovi uzalud boriše.

On se grohotom nasmijà.

„Jelte? krasno je pri světlini zvězdah u zalěvu broditi? Pravo imadeš, mlad čověče, nikada ti nekušà blaženia ćuvstva. Nu, Nano, zašto mu se nebaciš u naručaj? Ta ti se neimaš ničega bojati uzanj; zar ga ti neljubiš većma, nego sve što je na světu? Zar mu nepripadaš — sasvim — od několiko časakah?“

Ovako besědeći promatraše sve uzaludne trudove, vàs poslědnji napor utopljenikah; on je čuo njihovo klicanje pomoći; on je vidio poslědnja njihova tèrzanja, njihovu grozovitu — strašnu — poslědnju borbu. I kada bi ih nestalo proždrenih od valovah, reče: „Sad sam osveljen!“

I on veslaše u Mletke natrag.

Narodne poslovice illirske.

Bijen zna kako boli, a sirak kako se moli.
Bijen zna plakati.
Běše mi ga davati, dokle mogah hvatati.
Blaga loza a prosta gazeta!
Blago dobrom činu i světlom obrazu.
Blago meni! evo moga kuma, dat će mi dva ujma.
Blago městu odklen ide, a težko onom u koje ide.
Blago onom koga sreća hrani, a težko onom koga snaga hrani.
Blago onome koj dava, a kuku ko izgleda!
Blago onom koj što zna.

Sužanj.

Narodna pěsma.

Svu noć sjala sjajna měsečina,
Pa usjala tavnici na vrata;
Al govori sužanj iz tavnice:
Oj měseče, oj stari vojniče!
Dosta li sam s tobom vojevao,
I pěšice i na dobru konju;
Al odsele više nikad neću.
Evo danas devet godinicah,
Kako sužanj u tavnici ležim,
Nokti su mi, u nje se obuvam,
Kosa mi je, poda se ju sterem,
Brada mi je, š njome se pokrivam,
Da kod koga nebi ni žalio,
Već kod kralja kod nezeta moga,
Kod kraljice kod mile sestrice.
Slušala ga vezilja děvojka,
Slušala ga, pa je govorila:
Bože mili, goleme žalosti! —
Rano rane gospoje u dvoru,
Pitala ju gospoja kraljice:
Što je tebi veziljo děvojko,
Što si tako rano uranila,
Valjda ti je pofalilo zlata,
Ili zlata, ili běla platna? —

Al govori vezilja děvojka:
Nije meni pofaliło zlata,
Niti zlata, niti běla platna.
Noćas sam ti pri měsecu vezla,
Slušala sam sužnja iz tavnice,
Kako plače i suze proléva,
Da je danas devet godinicah,
Kako sužanj u tavnici leži;
Nokti su mu, u nje se obuva,
Kosa mu je, poda se ju stere,
Brada mu je, š njome se pokriva,
Da kod koga nebi ni žalio,
Već kod kralja kod nezeta svoga,
Kod kraljice kod mile sestrice.
Kad razumi gospoja kraljica,
Vrisnù plakat, pa uzima ključe,
Da otvori od tavnice vrata:
Jao meni, do Boga miloga,
Zar ja brata u tavnici imam!
Dvaest i tri sužnja izpustila,
I četvèrtog brata rodjenoga.
Vodiše ga na sunašce žarko,
Pitala ga kraljica sestrica:
Aj moj brate, moj mili golube!
Bil' ti mogó bolju preboléti,
Da te dajem na lake berbere?
Bratac seji tiho govorio:
Nemoj sestro, ako Boga znadeš!
Nemeći me još na muke gorje,
Jer ja neću bolje prěboljeti;
Već te molim, draga sestro moja!
Nekopaj me ukraj braće moje,
Već me kopaj pokraj druma tvoga,
Više glave jabuku posadi,
Pod jabuku klupu mi načini,
Tko je gladan, nek jabuku jede,
Tko j' umoran nek na klupu sědne,
Niže noguh ružicu posadi,
Tko je mladjan nek ružicu bere;
Kraj rebarah bunar mi izkopaj
Tko je žedan nek vodice pije,
Nek neumre od žedje i glada.
Sahrani me draga sestro moja! —
To izusti a dušicu pusti. —

Zagonetka.

Od A. M.

Ja sam živo, od dvè slovke,
Nemam rukuh, nemam noguh:
Al se zato vèrtèt mogu,
Ter jednako spreda i zada
Vidjeno bit i vidit.
Početak mi j' bez početka,
A kraj mi je bez kraja.
Nisam zato bez dospetka,
Ni Bog věčni iz raja.

Slavjanske věsti.

— U rukuh nam je dramatični igrokaz od Matie Bana pod naslovom „*Mesirima ili Bošnjaci*“ što se dolě niže u bibliografii pobliže naznačen nalazi. Odmah, čim pročitasmo osobe i pèrva dva tri lista tog igrokaza, uvěrismo se, da je to nami iz rukopisa jur poznata i preklanî od razsudjujućeg dramatičnog odbora nagradjena „*Bošnjakinja*,“ samo što je spisatelj naslov komada promènio, pa zatim — kao što opazismo pročitavši cěli komad — još gděkoja preinačio u razredu prizorah i u razgovorih. Što se je spisatelj na to sklonuo, to svědoči da je prost od one taštine mnogih suvremenih spisateljah naših, koji čim štogod napišu, misle: da je već savèršeno, pa da pod Bogom ništa više popravljati ili izgladjivati netrěba. G. M. Ban je kroz ovo popravljenje svog igrokaza istog komada valjanost i cěnu samo još većma podigo. Mi nemožemo drugo no preporučiti svakom rodoljubu tu knjigu da si ju pribavi, jer znamo, da sigurno nikom žao biti neće za ono nèkoliko krajcarah što će za to dělo dati. Osobito pozorne činimo čitatelje na razděl treći, četvèrti i peti, koji osobitim pěsničkim duhom dišu i jasno svědoče, da je spisatelj zadaći svojoj — na koliko je to u sadašnjem našem književnom

Digitized by Google

položaju moguće — sasvim zadovoljio. Knjiga ta je cirilicom pisana i sastoji iz 10 arkah (158 str.) a jezik, kojim je dělo pisano, lèp je i pravilan.

— Ovih danah primismo slědeću vèstod g. P. Č. iz Gradca o *„Besědi slavjanskoj u Gradcu,“* koju evo domorodnom našem čitateljstvu priobćujemo: „Veliko uzhitjenje i radost ućuti svaki Slavjan u sèrcu svome, slušajući narodne zvuke sa sviuh, a osobito iz onih stranah, koje su do sada za njega sa tminom zaboravnosti pokrivene bile; a tu radost može svaki Slavjan ućutiti, kada okom svèrne na ovdašnje u Gradcu obst jeće slavjansko družtvo, koje iz malo, al vèrlih domorodacah sastojeće, toliki naprědak čini, da je pěvački oděl istog družtva sa više narodnih besědah ovdašnje Slavjane razveselio, od kojih je jedna 9. Svibnja poslě podne u dvorani glasbenoga družtva obděržavana bila. Izmedju više slovenskih njeżnih pěsamah, koje su tom prilikom sa osobitom milotom izpěvane bile, osobito se je odlikovala češka pěsma *„Gdé domov můj“* koja je sa takim vatrenim ćućenjem od g. *Appé-a*, člana ovdašnjeg kazališta i vèrlog čehoslavjana pěvana bila, da je na obće zahtěvanje istu opetovati morao. Zatim su i gospoda: *Friauv* i *Šusteršić* pohvale vrědni bili, budući su lěpim svojim glasom k izvèrstnosti iste besěde mnogo doprineli. — Svèršetak je olěpšan bio sa *„sèrbskom davoriom“* uredjenom od pohvale vrědna gospodina *G. Ipavića*, koju su pěvači tako krěpko i oduševljeno izpěvali, da su se slušaoci pobudjeni i zanešeni od uzvišenog duha iste pěsme sa zadovoljstvom razišli u nadi dobrog i krěpkog naprědka sveg slavjanstva.

— Dr. Sigfrid Kapper, štono je izdao u českom jeziku pěsme pod naslovom *„České listy“* u němačkom pako obće pohvaljena děla: *„Lazar der Serbencar“* i *„Südslavische Wanderungen“* primio je od strane ruskog poslaničtva u ime ruskog cara *Nikolaja* dragocěni brilantni pèrsten.

— Do skora doći će pod tisak kod g. Jaroslava Pospišila poljskog spisatelja Czajkowskoga roman: *„Kirdjali“* preveden iz poljskoga u češki jezik.

— U Varšavi umro je Ant. Mučkowski, učeni i velezaslužni spisatelj poljski. On je zajedno sa Leonom gr. Rzyščewskym izdao *„Kodex dyplomatyczny polski.“*

— Prošle nedělje (d. 16. t. m.) predstavljao se je u Pragu na českom kazalištu Klicperov igrokaz: *„Loketski zvon“* u kojem je novi član českog narodnog kazališta g. *Chramota* pèrviput igrao.

— Pèrvi svezak *„Vseslovanskog Slovnika“* od g. I. Fr. Šumavskoga izišao je jur izpod tiska. Cělo to dělo izhodit će prěko 100 tiskanih arkah.

Različite vèsti.

— Dne 29. t. m. dèržat će c. k. akademija znanostih u Beču običnu svoju godišnju sědnjicu.

— Veoma plodni němački dramaturg Gutzkov napisao je opet novu dramu pod imenom: *„Das verwahrloste Kind“* (Zanemareno dète.)

— Někoji kažu, da će se buduće godine po primèrù Londonske velike izložbe i u Turinu slična obèrtno-umětna izložba podići.

— Pravdonoša piše: Novi zakon vèrhu občinah, kako čujemo, već je dogotovljen u osnovi. Pri sastavljanju pověreničtvo bilo je rukovodjeno izkustvom dobivenim zadnjih godinah u občinskom poslu, te se postaralo ukloniti mane i zloporabe najnoviega uredjenja občinskog. Vlada naměrava i hoće da uprava občinskih stvarih dodje u ruke takovih ljudih, koji svojom sposobnošću i poštenjem jamčiti će njoj i pojedinim občinarom ni blagostanje cěle občine.

— Počtkom godine 1852 bilo je u Rusii svega skupa 177 časopisah t. j. ruskih 112, poljskih 20, englezka 3, francezkih 7, talianski 1, němačkih 30, letonska 2, gruzinska 2, jermenski 1 (koi je na izmaku 1851 prestao.) Polag městah najveći broj ruskih časopisah izlazi u Petrogradu 51, zatim u Moskvi 12, u Vilni, Kazanu, Kievu, Odessi, Tiflisu po 2; u svakom od 39 gubernskih gradovah po 1. Němačkih listovah bilo je u Petrogradu 7, u Derptu 4, u Rigi 8, Mitavi 4, Revelu 2, Kronštatu 2, Libavi 1, Pernavi 1, u Odessi 1. —

Digitized by Google

Smèsice.

— Nèkakvom čovèku, koj se je u tudju zemlju bio doselio, cèrkla je krava, pa skoro za njom i kobila i nijedan od njegovih susèdah kojima se tužio, nije reko da mu naknadi koju od tih štetah; a kad im se za nèko doba stane tužiti da mu je umèrla žena, svi navale da ga žene, onda se on u čudu nadje te reče: „U toj zemlji, kako vidim, bolje, da čovèku umiru žene, nego da mu cèrkavaju krave i kobile.“ I odtuda valja da je postala poslovica: „Srećnome žene umiru, a nesrećnome kobile cèrkavaju!“

— Nèka baba govorila je da bi već želèla umrèti, a kad se nètko preobukao i došavši nòću pred babu kazao da je smèrt i da je došla po nju, ona bi rekla: „Tu, tu, smèrt, tu je unuče!“ pokazujući rukom dète.

— Zapisao kaludjer na siru, gdè se reže, slovo iže (ciril. i) da bi poznao ako djak odsèče malo. Kad kaludjer izidje iz sobe, djak se prikrade te uzme sirac da odsèče malo, a kad vidi na sircu iže, odsèče poveliku krišku, pa zapiše opet onako iže kao što je i bilo. Kad dodje kaludjer, pogleda sirac, uzme u ruke i reče: „Va istinu, slovo ize ali s rca nize!“

— Došo je k nèkom čovèku šura njegov na konak, pa žena sgotovi i donese lèpu večeru, ali tek što počmu jèsti, reče domaćin: „Sit i ja i moj gost; — nosi ženo!“ Pošto žena jelo digne, i legnu spavati, domaćin ustane te večera, a šurâ ostane gladan. Isto tako dočeka on i drugoga šuru svoga, a kad mu dodje treći, koi je bio malo i suludast, on mu na rèči: „Sit i ja i moj gost!“ odgovori: „ako si ti sit, ja nèsam!“ pa se onda nakloni, te pojede svu večeru, a domaćin ostade gladan.

— Dva se bačka kiridžiaša sastanu na putu. Jedan idjaše iz Pešte kući u Stapar, a drugi iz Stapara u Peštu. Kako se vidjaše i upoznaše, kao dogovorom: „He, ho!“ i ustaviše konje. „Kamo ti, kume Stevane?“ „Eto! kako vidiš, u Peštu.“ „Koga voziš?“ „Dva čojka i jednog čivutina.“ „Jesil' davno od kuće?“ „O! prekjučer.“ „Ima li šta novog kod moje kuće?“ „Ima bogme, više zla neg dobra.“ „Šta žalostan?“ — ded kazuj za Boga!“ „Hoćeš li s tankog al s debelog kraja?“ „Hu! — ded' s tankog.“ „Cèrko ti je garov (cèrn pas)“ „Šta biše garovu?“ „Preždero se zelenka.“ „Kakvog zelenka?“ „Ta tvoga, zar si zaboravio na svoga zelenka?“ „Od šta je zelenko lipso?“ „Pretèro se vodu nosećí!“ „A čemu je toliko vode trèbalo?“ „Ta kuću su tèrnuli, izgorèla ti je kuća.“ „Što je kuću upalilo?“ „Vatra bogme, da što drugo. Varili su karminu, pak nisu na vatru pazili.“ „Kakvu karminu, za Boga?“ „Ta otac ti je umro, zar ti to neznaš?“ „Ej, tužni Jovo“ reče Jovo sam sebi, ošinuvši konje, „al si nesretan, da padneš na stražnjicu razbio bi nos.“

— Jedan turski car upita svog vezira: „Što je najbolje na svètu?“ Vezir mu odgovori: „Do tri stvari u svètu su najveće dobro: 1 žena 2 smèrt, a 3 nevolja.“ „Kako to?“ upita začudjen car, „ta ja to i drugi sa mnom dèržimo za najveće zlo, a ti sám za dobro, opravdaj se!“ „Da nije žene,“ — odgovori vezir — „nit bi bilo tebe ni mene, da nije smèrti, nit bi ti bio car ni ja vezir, a da nije nevolje, nit bi ti trebao mene ni ja tebe.“

Bibliografia.

Ilirska.

— **Мейрима или Бошняци. Позоришно дѣло у пет раздѣлах. Списао Матия Бањ, Дубровчанинъ. Цѣна 2 цванциге у сребру, 2 и по у папиру.**

Češka.

— *Benjamin Franklin.* V Praze 1852. Tisk a náklad Jar. Pospíšila XII. Cena 8 kr. stř.

— *Česká čítací kniha* pro třídy vyššího gymnasium. Druhé vydání. V Praze 1852. Sklad knihkupectví Calvova (Tempsky). VIII. Cena nevázané knihy: 1 zl. stř. Vázaná stojí 1 zl. 8 kr. stř.

Poljska.

— *Jeografia w obrazach* i powieściach moralnych, ozdobiona 8 rycinami, Warszawa 1852 Nakł. i d. Orgelbranda T. 1 12

— *Trojkatowanie drugiego rzędu.* Warszawa 1852. Nakł. Henryka Natansona Tom. 1. 8.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj bellestristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primérna je gore naznačenoj celogodišnjoj cěni.

Broj 23. U Četvèrtak 3. Lipnja. 1852. **Tečaj I.**

Sěćaj se mene.

Od Vlad. Nikolića.

Mlada zora kad zaplavi,
Mèrka noća kad se krene,
Kad se slavulj pěsmom javi,
Tad se, dušo, sěti mene!

Jutrom rosa kad zablista,
Sunce zlatom kad se oděne,
Tada, dušo, nek se čista
Tvoja ljubav sěti mene!

A kad opet noć se spusti,
Kad se sěne jave njene:
Tad molitvu, dušo, izusti,
Pa se uz nju — sěti mene!

Alamontade.

(Iz němačkoga polag Čoke-a.)

(Nadalje.)

XV.

Nikad nisam bio toli smeten, kano sutradan. Kolebajuć se medju protuslovji, nisam razumio samoga sebe. Činilo se je, da me gospoja Bertollonova ljubi; hrabro se je dosad borila proti strasti, koja je okaljala njezinu plemenitu dušu. Ja sam bio onaj zlotvor, koi je nisam ljubio, pa sam smio děliti njezinu strast, i poticati pogubnu vatru, s koje je ona morala da izgori, a ja da se osramotim više, nego ona nesrećnica.

Uzalud sam si u pamet uvodio svete dužnosti; uzalud sam si odkrivao sramotnu nezahvalnost prama velikodušnomu Bertollonovu prijateljstvu; uzalud sam mislio na Klementinu i na sve tajne zavěte: sve što mi je někoć bilo dražestno i štovanja vrědno, izčeznù bez snage i jakosti. Žar ljubavi plamtio mi je neprestano u

Digitized by Google

žilah; pred okom duha treptila mi je samo slika ljubezne Bertollonove supruge; na ustnicah sam jošte ćutio žar njezina cělova, a potaknuta taština zavede mi um na stranputice i uduši ozbiljni glas savěsti.

Jadniče, ti ćeš se kajati, ti ćeš se jednom stiditi svoga sramotnoga čina, a niti isti led kasne starosti neće moći razhladiti vatru grěšne savěsti! tako sam progovorio sam sebi. Hotio sam da se obrabrim. Dočim su me još těrale sinoćne uspomene, i plašile cèrne slutnje, sědnem k stolu, da pišem gospoji Bertollonovoj, i da joj opišem pogibelj, u koju smo oboje po našem občenju pali, pa da joj kažem, da moram ostaviti nju, ostaviti Montpellier, ako želim biti vrědan njezine ljubavi.

Dok mi je pero vodio sveti glas uma, i dok sam hotio da žèrtvujem krěposti pèrvu težku žèrtvu, pisao sam gospoji Bertollonovoj i što najsvečanie prisizao, da ju ljubim; lagao sam, kako me tajna strast tare, i kako samo u njezinoj ljubavi nalazim raj. Prosio sam ju i zaklinjao, da me usliša, a živahnimi i oduševljenimi izrazi opisao sam joj naše buduće blaženstvo.

Skočih na noge. Čitao sam i pročitao, te razderao sitni listić, pa drugi napisao, te sve priašnje prepisao, — čitao i razderao. — Něka tajna moć vukla me je i nehotice na grěh, pred kojim se je moja duša uzalud ježila. Dočim sam se zaklinjao, poluglasno zaklinjao, da ću još danas odputovati u Nismes, i da neću da ikad više ugledam zidovah od Montpelliera, zakleo sam se tajno, da neću nikad ostaviti milu nesrećnicu, već da ću ju uvěk ljubiti, ma iz njezinih cělovah očevidnu smèrt sèrkao.

U meni biaše něšto, kano da se bore dvě razne duše s jednakom snagom i okretnostju. Um mi pritisnù tama, a čuvstvo dužnosti izumre u čuvstvu sve uništujuće ljubavi. Nakanio sam posětiti gospoju Bertollonovu. Možebiti da i ona sebe ukorava s očitovane slaboće, možebiti da je i ona naumila ostaviti mene i Montpellier. Hotio sam da ju obustavim, i da joj dokažem netemeljitost brige i nevinost naše ljubavi.

Skočim prama vratima. Dakle si ipak sagrěšio? oglasi se něšto u meni; dakle si ipak izgubio dugo sačuvanu slavu nevinosti? — Ostadoh neodlučen, te stupih natrag u sobu.

Budi čist, kano Bog, i ostani takov; neka mine taj dan; neka prestane ta oluja, pa si spašen! rekoh sám sebi.

To me pobožno čuvstvo oporavi. Misao: budi čist, kao Bog, odzivaše mi se kroz buku divjih čuvstvah, i obustavi me barem za sada, da neodletim k gospoji Bertollonovoj. No ta borba nije još svèršena bila. Moje je čeznutje raslo i učinilo, da sam skoro izsměhavao vlastitu savěst.

Otvore se vrata moje sobe; nutar stupi g. Bertollon.

„Što radiš mili Kolase? zar ti nije dobro?“ reče. Sad istom opazih, da sam se bio na postelju bacio; skočih na noge, on mi pruži desnicu; ali ja nisam imao toliko odvažnosti, da mu svoju pružim.

„Ali što ti fali? Kolase, tvoj je pogled vèrlo mutan; ti si blěd!“ ponovi; ali ja nisam odgovoriti mogao.

Kaži sve, što se je slučilo, ozove se něšto u meni! zakonitomu mužu kaži sve bez iznimke; tim će medju tobom i njegovom suprugom u mah stajati jak be-

Digitized by Google

dem; ti ćeš biti čist, a ne zavoditelj žene, izdajica svoga dobročinitelja, varalica svoga priatelja.

„Bertollone, ja sam nesrećan, jer ljubim tvoju suprugu!“ rekoh brže, bojeć se da nebi izpovčst svèršiti mogao. Čim sam zadnju slovku izrinuo, počeo sam se kajati, ali uzalud; što se je reklo, nije se poreklo; zakoniti je muž sve znao, a ja sam bio spašen u věke.

U divljoj obmami naše putenosti, kad se bore jake strasti proti dužnostim, može nas spasiti jedan jedini neočekivani čin, u kojem spoznajemo svoje spasenje. Tada moramo svoje oporno tělo silovito nukati, da taj čin tad izvèrši, kad više odstupiti nemožemo. Bilo mi je kod duše, kano čověku, koj se utaplja srèd morskih valovah, pa su mu oči zasènjene, te nevidi drugo, do bližnjih brègovah, zastèrtih maglom, a u njemu se ozove glas: primi se ih.

Bertollon problèdi i reče: „Što sboriš, čověče?“

„Moram odići, moram Montpellier, moram tebe i tvoju suprugu ostaviti, jer sam u nju zaljubljen.“

„Evo budale!“ reče smèšeć se, i njegova se lica obliše rumenilom.

„Bertollone, ja govorim ozbiljno; nemogu da tu ostanem, tvoja je supruga plemenita žena: no bojim se, da će nam naše občenje biti pogibeljno — još nije prekasno! — Ti si moj priatelj, moj dobročinitelj, ja neću da te varam. Uzmi ovo gorko priznanje, kano dokaz moje ljubavi prama tebi; ja sam odviše slab, nego da sám sobom uvèk vladam, a tvoja je supruga odviše ljubezna, nego da uza nju hladna ostanem.“

„Takav svetac,“ reče Bertollon smijuć se grohotom, „koj suprugu iste tajne svoga sèrca izpovèda, nije nijednomu zakonitomu mužu pogibeljan. Umiri se, ti ćeš kod nas ostati. Tko da si za kojekakvu ljubav toli glavu tare? ja se u to uzdam, a nesumnjam ništa ni o tebi, ni o mojoj supruzi — tim budi zadovoljan. Što mogu proti tomu, ako se vaša sèrca ljube? Zar ćete se manje ljubiti, ma vas čitav svèt dèlio? ako se tělom udaljiš, zar ćeš i svoje sèrce od nje udaljiti? — Ljubite se! Ta ja znadem, da oba mnogo plemenitie mislite, nego da bi zaboraviti mogli —“

On je to izustio toli prostodušno, veselo i pouzdano, da sam ga duboko tronut na svoja pèrsa pritisnuo. Dobrodušnost njegova oživi opet u meni snagu za svako dobro. Stidio sam se svoje podlosti, kano i toga, što sam hotio da tako težak bojak bijem.

„Nipošto, Bertollone,“ rekoh, „morao bi biti gadna neman, da te u tvojem povèrenju prevarim, i tvoju ljubav toli potišteno nagradim; ti si me opet samomu meni povèrnuo — ostat ću, a uspomena tvoga pouzdanja čuvat će me od svake nepoštene misli; ostati i pokazati ću, da sam vrèdan tvoga prijateljstva; dokinut ću občenje s tvojom suprugom; neću da je vidim bez svědokah; hoću —“

„Čemu te tlapnje?“ prekinù mi Bertollon rèč; — „u kratko: ja se u te uzdam. Zar misliš, da nisam već odavna opazio, da te moja žena ljubi? da joj ljubav nosi znak nagla i žestoka značaja? da joj je strast tim jača, čim ju većma sakriva? Priobći joj svoja plemenita načela, te izlèči ju, ako si voljan, samo postupaj pazljivo, ja ju dobro poznam; njezina bi se ljubav lahko u strahovitu mèržnju pretvoriti mogla — tada jao tebi!“

Digitized by Google

„Što govoriš Bertollone? da ju ja izlěčim od bolesti, s koje sám bolujem? Što zboriš o žestini njezine duše? nikad nisam opazio ni najmanje sěne te mahne.“

„Priatelju, ti nepoznaš ženah. Da ti se dopadne, znat će se pretvoriti, pa ako se kadšto i prenagli, ljubav te je već zaslěpila.“

Tim dokine razgovor i svěrne moju pozornost na kojekakve pripovědke. Nije hotio da govorim o priašnjih stvarih. Čim sam se većma divio njegovom velikom pouzdanju, tim sam sve hladnii bivao, i tim sam se većma odvažio, da se njegovom suprugom malo po malo razstavim.

XVI.

Sutradan u večer vidio sam ju opet. Sědila je sama u svojoj sobi, i lěpu glavicu na ruku turobno naslonila. Čim me smotri, skoči na noge; lice joj biaše puno ljubezne smetnje.

Približih se njoj. Dugo smo šutili. Ona biaše svoje oči na tla oborila.

„Smijem li još pred vas stupiti?“ rekoh tresuć se, „eto me pred vama, da oplačem krivnju.“

Mukom je mučala.

„Ja sam zloupotrebio vaše pověrenje,“ nastavih, „ja bi bio morao gojiti samo štovanje prama supruzi jednoga priatelja — ja sam sagrěšio.“

„A ja?“ prišaptnù ona.

„Oh gospojo, ja ćutim, da nisam moćan sobom vladati; a i tko da to čini pokraj vas? Ali — ma platio životom, neću da vam pokoja rušim. Odluka je moja neopoziva; ja sam vašemu suprugu odkrio nutèrnjost sèrca moga.“

„Odkrili?“ kliče sva uplašena, „a on?“

„Problědio je s početka.“

„Problědio?“ zapita ona.

„No uzdajuć se u vas, gospojo, i uzdajuć se u mene više nego moja krěpost jamči, hotio me je nagovoriti, da se od Montpelliera neudaljim.“

„Zar ste vi to naumili bili, Alamontade?“

„To još i sada naměravam. Ja vas ljubim, gospojo, no vi ste supruga Bertollonova; ja neću da upropastim mira obitelji, kojoj sam dužan hiljadu dobročinstvah.“

„O plemeniti mladiću!“ reče, oborivši suze niz lice: — „vi naměravate učiniti ono, na što sam se ja odvažila; stvari su mi već sve spremljene. Nesměm, dà, nemogu da vam zatajim, Alamontade, da želim, da vas nebi nikad poznala bila. Priateljstvo se je naše izopačilo u ljubav. Uzalud sam si stvar inače predstavljala. Prekasno sam se počela boriti proti svojim běsnim čuvstvom.“

Uzè žestje skucati. „Dà dà,“ reče, „tako će biti bolje, mi se moramo razstati, — ali ne za uvěk, ne, samo dok nam sèrce mirnie kucati stane, dok se budemo mogli kano priatelji hladno sastati.“

Tim zašuti — ja sam bio duboko ganut.

„Ali, dragi priatelju,“ reče plačuć, te mi se baci na pèrsa: „bojim se, da neću preboléti toga razstanka.“

Dočim je njezino sèrce na mojem kucalo, dočim su naše strasti sve to jasniim plamenom buktale, i dočim se je dužnost š njimi borila, tekli su sati, bez da smo to i opazili.

Digitized by Google

Obećasmo si věčnu, čistu, svetu ljubav, pa smo se ipak zavětovali i prisizali, da ćemo ju u naših grudih udušiti. Zaključismo konačno, da ćemo se razstati, — rědko viditi, i to ne bez svědokah, i sasvim hladno, a razbludnimi cělovi zapečatismo nerazvèrzivi savez dušah svojih.

Kako je čověk bědan stvor; on je najslabii, kad misli, da je najjači. Tko běži od napasti, onaj je junak, a tko dragovoljno u nju sèrlje, da steče věnac krěposti, onaj ga je izgubio prie, nego je boj zametnuo.

Na rastanku dogovorismo se, da se neudaljim više sata od Montpelliera. Imao sam stanovati na někom dobru blizu Kastelnau-a, te samo kadšto u grad u pohode doći.

XVII.

Nakanu sam izvèršio bez odvlake, premda se je Bertollon tomu protivio; — napokon nije mogao odoléti mojim prosbam, a ja sam odputovao, bez da sam se smio oprostiti s gospojom Bertollonovom.

U tišini seoskoga života oporavio sam se bèrzo od priašnje obmame. Ćutio sam, da nisam nikad ljubio gospoje Bertollonove, te sam prezirao samoga sebe, što sam joj lažljivo odkrio čuvstva, kojih nisam nikad ćutio. To nebiaše ništa drugo, nego obmama, što se porodi nesrećnom ljubavju, koju nije mogla mlada gospojica da sakrije. Samo ona bila je sažaljenja vrědna, a moja dužnost sastojala je u tom, da joj izgubljeni pokoj vratim.

Kano iz guste magle podignù se polagano moja duša u priašnju čistoću i vedrinu, a Klementinina slika treptila je preda mnom sjajnie i čarobnie nego ikada drugda. U bègu iz Montpelliera zaboravio sam bio věnac i harfu, ne kano da mi je Klementina iz pameti izpala, već mi je stid i sveta něka bojazan prěčila, da se dodirnem tih dragocěnih ostanakah. Mislio sam, da je nisam više dostojan, a muku s čeznutja i razstanka smatrao sam kano najblažu pokoru za svoje opačine.

Četiri tjedna minuše. Bertollon me je jedini posětio. Polazio me je gusto; „jer nemogu," reče, „da bez tebe živim, pa me ipak poslovi u nesrećnom gradu sputana dèrže."

Svakako je nastojao da se u Montpellier povratim; no uzalud. Ostao sam u blagoj samoći, dèržeć se u njoj za mnogo srećniega.

XVIII.

Jednom probudi me sluga vèrlo rano govoreć: „G. Larette vani čeka, i hoće da se s vami porazgovori, —" i netom stupi nutar Larette, Bertollonov priatelj, blěd i sav smeten.

„Ustanite," kliče, „te žurite se odmah u Montpellier."

„Što je?" upitam ga plašljivo.

„Ustanite, obucite se, neoklevajte niti trenutka. Bertollon je otrovan, te leži na smèrtnoj postelji."

„Otrovan?" zapitam i srušim se bez svěsti na postelj.

„Samo bèrzo, on želi, da vas jošte vidi; ja sam uslěd njegove zapovědi amo dotèrčao."

Tresuć se bacih na se oděću. Razslabljen slědio sam ga kroz vrata; malena kolca biše pripravljena. Sědnuvši nutar, odletismo put Montpelliera.

Digitized by Google

„Otrovan?“ upitam opet na putu.

„Dà što,“ odgovori Larette, „ali nedokučiva tama zastire čitav dogadjaj. Něki oběšenjak, što je otrov iz lěkarnice donio, jest u tamnici, i gospoja Bertollonova zatvorena je u svojoj sobi —“

„Gospoja Bertollonova? zatvorena? zašto zatvorena? tko je dade zatvoriti?“

„Poglavarstvo.“

„Poglavarstvo?“ — Zar je i montpelliersko redarstvo toli bezumno, te je takova što misliti moglo? zar poglavarstvo misli, da je gospoja Bertollonova svoga supruga otrovala?“

„Dà, ono tako misli, a i svatko —“

„Šta, gospodine, vi tresete ledjima? svatko? deder nastavite, što ste hoteli reći?“

„Da tako svatko misli. On oběšenjak, Valentin, dà dà, on se tako zove.“

„Što? Valentin? Dà dà, onaj stari vĕrni sluga, najpoštenija duša pod suncem —“

„Ali on priznadè, da je prie osam danah na zapovĕd gospoje Bertollonove otrova donio.“

„Paklena laža, koj —“

„A kada je to gospoja Bertollonova začula, priznadè to isto bez oklevanja. Evo vam čitava dogadjaja.“

„Priznadè? Čini mi se, kano da sam poludio, jer vas nerazumijem; — što priznadè?“

„Da joj je Valentin otrova donĕti morao.“

„Grozovito! Pa zar i to, da je svoga muža ubila, otrovala?“

„Tko priznaje rado takova što? medjutim to je žalibože istina. Jučer u jutro ćutio je opet Bertollon, da mu nije dobro. Ta vi znate, da je kadšto podvèrženi maglavici. Buduć da njegova gospoja u svojoj sobici malenu lěkarnicu imade, umoli ju, da mu obični lěk za želudac dade — to je bio vèrlo dragocěni lěk, koga mu je gospoja u modroj pozlatjenoj bočici donĕla.“

„Poznam ju dobro, i lěk takodjer.“

„Sama je lěk u žlicu natočila, šećer uměšala, i mužu dala. Skoro poćuti on u crevih grozovito tèrganje. Lěčnik dopade, i spoznade, da je to plod otrova, koga se je još něko znamenje našlo u lěku, što biaše u žlici zaostao. Lěčnik učini sve, da ga spasi. Zahtěvao je lěk, da ga razvidi. To uvrědi gospoju Bertollonovu, te zapita, da li misle, da je ona otrova uměšala? Napokon, da neprobudi sumnju, nehtěde više oklevati, već mu izruči bočicu. Medjutim dopade više lěčnikah, a s njimi opravnik redarstva. To se je u gradu pročulo. Lěkarnik sětivši se otrova, koga je bio Valentin kupio, prokaza to redarstvu. Valentin je bio taki pod zatvor metnut; on se je pozivao na svoju gospodaricu, i na njezinu zapovĕd. Gja. Bertollonova biase sudbeno izpitana, te pade u nesvĕst. Tražili su od nje sve ključe, proizkali njezinu lěkarnicu, našli otrov, koi je pozvani lěkarnik poznao, da je u njega kupljen — něšto je samo falilo. Medjutim su razvidili lěk u modroj bočici, i pronašli, da ima u njem otrova. Tako stoje stvari — sada sudite, kako vam je volja, moj gospodine.“

Od groze nisam mogao da progovorim. U cèloj stvari opazio sam grozoviti savez, koga niti je Larette, niti ikoj drugi opaziti mogao. Ona me je jako ljubila;

Digitized by Google

naš razstanak mèsto da utaži, potakne njezinu strast — tako je osnovala kletu osnovu da se muža rèši. Sètio sam se uništujućeg žara u njezinom značaju, o kojem mi je nèkoč Bertollon pripovědao. Sètio sam se zadnjega razgovora š njome, kako sam joj nesmotren kazao, da sam naše odnošenje suprugu odpèrto izpovědao, kako se je prepala, te kako je o Bertollonovu ponašanju obilnie propitkivala.

Věrojatnost otu dèržao sam za grozovitu, no živu istinu. Sad sam si mogao tumačiti, kako se je ta cèrna misao u njoj razvila; — vidio sam, kako je kleto pilo natakala, i strastju zaslèpljena nesrećnomu Bertollonu pružila.

Dodjosmo u Montpellier. Hotio sam da poletim u sobu svoga dragoga dobročinitelja. „Živiš li jošte?“ povikah već na stubah. Kazahu mi, da nevičem. Nedadoše mi da u sobu stupim. Spavao je snom blagotvornim, koi je imao biti mio svědok njegova spasenja.

„Gdě je gja. Bertollonova?“ upitam.

Odgovoriše mi, da je jutros ranom zorom iz kuće izišla, i da se je k svojoj rodbini odputila, gdě je pod sudbenim jamstvom cěle njezine obitelji pod kućni zatvor metnuta; da je ugledu njezinih rodjakah jedva za rukom pošlo, sačuvati ju od sramote utamničenja. Kazivahu mi takodjer pouzdano, da ju je sám Bertollon po nèkom priatelju světovao, dok je vrěme, da u Italiu pobègne, pa da se nije mogla na to odvažiti; da su ju takodjer bratja světovala, da upotrèbi kratko vrěme slobode, no da je njezin ponos pobědu odèržao. Pripovědahu mi, da je rekla: „Neću da uskočim, jer bi tim priznala opačinu, o kojoj me još neosvědočiše, niti neće nikad ôsvědočiti.“

(Dalje slědi).

Moskva.

Iz „Glasnika dalmatinskog.“

Moskva je svake godine drugčia. Sebi predstaviti Moskvu valja, kao jednu staru gospoju, koju mnogi poradi starosti štuju, i koja nèkoje kroz svoju lèpotu primamljuje. Ona je veseo grad sa krasnim kućami, zelenim krovima, veličanstvenim hramima, na sve strane čistim i dobro potaracanim putovima i tèrgovima, velelèpnim studencima urešen, grad, u kome sebi samo veselje i život predstaviti možeš — to ti je Moskva! Ako ju pozornim okom gledaš, nećeš moći věrovati, da je podnèla tolike nepogode vrěmena; i zaista, ako lèpotu njezinu pogledamo, nemože se zvati starom Moskvom, već mladom majkom (Matjuška), jer je ona obljubljena kćerka majke Ruske.

Moskva kao stolno mě sto. Moskva i dan današnji smatra se tako dobro stolnim městom, kao što i Petrograd; carske palače, istina, stoje većinom prazne, a lože carske u kazalištu tminom obastèrte — ali svaki čas spremno stoji sve za primiti cara u svoje krilo; i tako je sve uredjeno, kao da je car uvěk ovdě, i kao da je samo sad odputovao. Položaj Moskve, ako promislimo, vidit ćemo, da je u srědini cěloga carstva, i da sve, što po pèlom, cèrnom, kaspičkom i baltičkom moru plovi, na prekrasnom brěžulčiću Moskve svoje srědište nalazi; ako pogledamo, kako se opet sve iz svog srědišta na druge strane razlěga, lasno ćemo uviditi moći, da je Moskva tako po naravi, kao takodjer po dogodovštini odredjena za stolno mě sto. Nu i u svih pismih nezove se Moskva drugčie nego „stolica.“ Moskovljani svi izgovaraju iz sèr-

Digitized by Google

ca rèči „naša drevnaja stolica.“ Nijedan inostranac nemože osećati kakav utisak ove tri rèči čine u pravom ruskom sèrcu. Svaki Rus, dapače i isti oni, koji nisu nikad Moskve niti vidili, ljube ju jednakom ljubavju; odtuda možemo suditi od kolike je znamenitosti ovaj grad za Rusku, u kome ne samo 300,000 ljudih obitava, već na koj toliko miliunah oči svoje upire.

Carev krevet. U „maloj dvorec“ (mali grad, od cara Nikole sagradjen) stoji krevet u jednome kutu, koj kad zagleda prihodnik čudom će se začuditi, predstavljajući sebi dragocènost krevetah, na kojim drugčie odpočivaju umorene carske kosti, a ovdè zapazi jednu tvèrdu slamnicu. Aleksandro car spavao je na samoj ovoj kožom preobučenoj slamnici, nu ova još biaše poněšto mekana, ali Nikola zapovědi tako i toliko čvèrsto slamnicu ovu napuniti, na kojoj je on bez svake blazine ili drugog čega odpočivao, da za cělo nijedan ruski prosti čovèk neima tako tvèrdog kreveta kao što ovaj car.

Ruske krune. Carske krune u Kremlu izložene su na osobiti način: za svaku pose je tronožni od jednog i pó aršina visoki stolić, na stoliću ovom leži jedan od cèrljenog baršuna sa zlatom urešeni jastuk, a na jastuku kruna, koju opet zajedno sa jastukom poklaplja stakleno zvono; stupovi, na kojima kao visi kruna, tako su daleko jedan od drugoga, da se lasno kruna sa sviuh stranah može dobro viditi. Ovdè se viditi mogu krune sviuh carevah kuće Romanovićeve i predjašnjih, dapače i ista najstaria kruna Vladimira Monomaka. Mnogi Rusi dvoje, da je to ona prava kruna, ali to je vidîti, da je dělo starinsko, i jest najlěpša izmedju sviuh. Krunu ovu, kažu, da je poslao na dar Aleksa Komneno god. 1116 velikom knezu Vladimiru; ona je okrugla od najboljeg zlata, malo sa dragocěnim kamenjem lěpo urešena; na vèrhuncu krune ove jest zlatni kèrst, koga na sva četiri ugla resi dragocěni biser. Isti lančić i jabuka, koju je Gèrčki car zajedno poslao, biahu isto tako umětno napravljena kao što i kruna, i odlikovaše se znatno od ostalih lančićah u kasnie doba napravljenih. Sve krune kasnieg vrěmena, imale su istu ovu sliku tja do Petra velikoga.

Pod Petrom velikim proměni se slika ruske krune. — Ona kruna, kojom ga senat za Imperatora okruni, bila je nalična više kruni němačkoj; ona kruna, koju je Petar veliki još kao car nosio, razlikuje se od ostalih svojom nespretnostju, jer je više nalik onoj kruni, koju nose ruske seljanke u vrěme udaje, nego li carskoj kruni. U najvećem protuslovju jest ova kruna, sa krunom Ivana brata njegova, koja je tako dragim kamenjem posuta, kao da iz samog dragog kamenja sastoji. Medju ostalim krunami nalazi se još i ona, koja prigodom pokopa Marie Teodorovne bî nošena pred lesom, kao takodjer i ona, koju upotrěbiše pri parastosu Aleksandra, ali ovdě se može viditi i više krunah, kao kruna cara Pavla, osobite zanimivosti, zatim kruna, koju nosiše pri pokopu Stanislava kralja poljskog.

Knjižarnice. Sada u Moskvi ukupno nalazi se do 30 dućanah, u kojim se knjige prodaju. Medju ovim dućandjiam imadu někoji do 100,000 svezakah za prodaju. Glasunov i Širеinov najveći su dućani; ovaj poslědnji imade do svojih 200,000 sv. Godine 1806 biahu samo tri takova dućana u Moskvi, 1808 četiri, 1810 šest; pošlě godine 1812 naraste današnji broj dućanah.

Tèrgovina jajah. U Moskvi ima ljudih, koji s jajima tèrguju, i koji svaki dan 15 do 20 hiljada komadah prodadu; oni samo k uskèrsu do jedan miliun od-

pravljaju u Petrograd. Jajah se toliko poradi toga potroši, što Rusi osobito imaju rado jaja; jaja tvèrdo skuvana ili pak u peći spèržena nalaze se u svim ruskim gradovima po ulicama na prodaju.

Tèrg cvètja. Odmah na početku Kremla, tek do zidinah njegovih proteže se velelèpni tèrg cvètja i sadja. Ovaj je ponovljeni prizor onih, što se u Petrogradu u prolètju viditi mogu — ali mnogo lèpši. U Petrogradu prodaju stare žene svoje cvètje i voće pod vedrim nebom u jednoj maloj šumici, a ovde naprave kao jednu baštu, ili što još više, jedno selce, kojeg svaku kuću na pose okružava jedna krasna bašća. Na ovome tèrgu je mnogo tih malih prijaznih dèrvenih kućicah, koje su natèrpane cvètjem i cvatućim trèšnjami, a osobito onim cvètjem, kojem bi vètar nahuditi mogao. Pred vratim ovih malih kućicah, na sunčanim tracim, sèdi vèrtlar ili čuvar ovih mirisnih zarobljenikah; kućica je jedna od druge podobro daleko, i svaka je opet svojim dèrvljem i cvètjem obkoljena; najkrasnie je gledati ona poveća stabla i poveće cvètje, na kojem kao u šumici ptičice krasno pèvaju, i slušaoca zabavljaju. — Neima ovde bolje zabave nego slušati, kako ptice pèvaju, i ići od jedne kućice do druge, te nasladjivati oči gledanjem raznovèrstnog krasnog cvètja, a uho slušanjem miloglasnih ptičah. Na kraju ovoga tèrga stoje uvèk kola, koja dovažaju i odvažaju.

Broj cèrkvah. Različna su mnènja o broju cèrkvah; nèkoji navadjaju ih do 1500, drugi 500, a po nèkoim ima ih samo 260; — svi ovi brojevi, kako su različni, moraju ipak istiniti biti. Ako svako za službu božju odredjeno mèsto cèrkvom nazovemo, ako napose svaku kapelicu, koja je drugčie s velikim jednim hramom spojena, za cèrkvu uzmemo, zatim, ako kapelice u privatnim kućam velikih muževah iz broja neizpustimo, napokon ako sve manje kapèle, koje su na grobovih podignute, medju cèrkve uvèrstimo; onda ih lasno do dvè hiljade nabrojiti možemo. Naprotiv, ako ona pomanja mèstanca za službu božju odredjena u broj cèrkavah neuvèrstimo, onda opet drugo nastaje pitanje. Ima u Moskvi cèrkvah koje su razdèljene na dvè strane — dolnja strana opredèljena je za službu božju u zimi, a gornja u lètu; — nèkoji broje svaku za se, a nèkoji opet sve zajedno; dapače ima u Moskvi cèrkvah, koje su iz više manjih cèrkvah sastavljene, i svaka nosi svoje posebno ime, još po 3, 4, 5 pomanjih, u kojima se samo po jedan put u godini misa služi, jednom rèči: Moskva ima množtvu za službu božju odredjenih mèstah, i čitavi grad se blista od tornjah, zato je i prostom Rusu čitava varoš jedna svetinja, koju kad smotri, najprie se prekèrsti i Bogu se pomoli. U Moskvi je takodjer jedna džamia, koju sagradiše moskovski Turci.

Anatomički kabinet. Antonomički kabinet od Lodera, uz mikroškopsku spravu od Liberkina, jest bez dvojbe najznamenitia stvar, koja se u sveučilištu moskovskom viditi može. Najznamenitia je zbirka sèrdacah, koja su sva na iglam nabodena. Veliki kamilski žeļudac napunjen u svoj svojoj naravskoj veličini sa svim svojim razdèlim, neposrèdno pri sèrcu ležećim, izložen je ovdè tako, da se i najotajnii kutići viditi mogu. Što se prostim okom viditi nemože, za to se pobrinio Liberkin, i priskèrbio mikroškopnu spravu, pomoću koje viděti je sve i najtanje.

Krateljska nastava. Jedna izmedju najvećih nastavah jest u najnovie doba podignuta krateljska nastava, koja biaše za odhranjivanje uboge dèce odredjena. Povod podignutju ove nastave dao je bèsneći u Moskvi kratelj (kolera) god. 1820.,

uslěd kog je mnogo děce bez roditeljah ostalo. — Bogati někoji princip Gagarin uzme 30 take uboge děce k sebi, te im ustupi jednu stranu svoga imanja, dade im učitelje i učiteljice, i napravi tako privatnu nastavu; s vrěmenom se sve to većma umnoži broj tih pitomacah, dok napokon po smèrti toga dobrotvornoga principa, vlada nepreuzme na se obskèrbljenje te sirotčadi. Da uredi bolje tu nastavu, kupi imanje velelěpno kneza Apraxina. Sad se odgojiva u toj nastavi do 200 siromašne mužke děce, a toliko opet ženske. Mladići ostaju u njoj dok nestupe na sveučilište; a děvojčice dok se za odgojiteljice děce upotrěbiti mogu.

Jedna šaka pametnih rěčih.

(Izreke raznih mudrih ljudih.)

Pèrvi je zakon narave, da si medjusobno naše falinge opraštjamo.

Dvě su stvari, koje moramo sbog samih njih ljubiti: Boga — i krěpost.

Jedan stari mudrac reče jednomu kralju: „U tebe je silno zlato, ali — tko se bolje svojim gvoždjem posluži, otèt će ti zlato.“

Kaži ljudima njihove mahne i bludnje kako ti je drago, razvi ih tako, da ih očima gledati mogu, oni ti opet nevèrhju, jer misle, da ih prevariti kaniš, pak kad zamèrze na istinu, zamèrze i na onog koi ju kaže.

Mnenje je suton, znanje — dan, a neznanje — noć.

Gizdost je mati potrěbe, a potrěba mati obèrtnosti.

Čutenja naša nemogu nas nikad prevariti, jer neznaju suditi. Samo moć razsudjivanja bludnji je podvèržena.

Tko je kod velikih dvorovah, mora da uvěk zdrav bude, jer bolan tamo smilovanja nenalazi.

Jedan spisatelj, nek je kako mu drago neslan i kukavan, opet je jedno blažće, koje požaliti valja.

Kako god život ljudski, tako isto i znanost ljudska, mora imati kakvo vrělo, iz kog svoje ufanje cèrpi.

Ljudi na zlo upotrebljavaju svoj um, pak kad bi rado da to opravdaju, onda um sramote. Koliko se putah čuje: „Nute moje lude glave!“ Kukavni um mora biti kriv kad volja nevalja.

Kakva prava ima duh ljudski, da nad stvarima svoju odsudu izreče? Gdě je onaj stupanj, koj veže istinitost sa znanostju. Kolika je vrědnost istine kojom se ponosimo? Je li dokazano da kakovu vrědnost imade, i gdě bi se o tom uputiti mogli.

Pytagoras učini u Italii u carstvu philosophie veliku i naglu bunu. On pèrvi reče: da se zemlja oko sunca kreće.

Digitized by Google

Delorednost more biti i bez bogoslovja, nu bogoslovja neima bez delorednosti.

U ovih trih pitanjih zadèržavaju se sva ostala pitanja: ima li kakva ljudska znanost, odkud je, i što je?

„Zašto bi se ja smèrti bojao?“ reče jedan mudrac u davnom vèku: „dok je mene, — neima smèrti, a kako smèrt dodje — već mene nije, nas se dakle dvoje nikad sastati nemožemo.“ Ovo je dobra utèha. Al je još lèpša, tko reći može: „Bio sam pošten.“

Da ne bi Platona, ne bi bilo ni Aristotela, u da nebi Deščartesa, ne bi bilo ni Nevtona.

Lakše je preokrenuti običaje, nego zakone.

(Dalje slèdi).

Pustolovac.

Od Vlad. Nikolića.

I.

„Tako, ljubezna kćeri, zapamti si ove rèči, i neprimi ih kao ukor od mene, već kao savèt, koj iz čistog roditeljskog sèrca proizlazi. Pomisli, da si ti jedina utèha, jedina radost tvog ostarèlog otca, znaj, da si ti jedini predmet, koj mi je na tom svètu jošte mio. Možeš si dakle misliti kako se uplaših kad kući vrativši se začuh, da si se nèkud udalila, — a znadeš dobro, da se je u okolici ovoj od nèko doba pojavio jedan pustolovac, muž, kako čujem, surov i hude naravi, pa sam se već pohojao da njemu u ruke nepadneš; nu ti si se — hvala Bogu — vratila zdrava i vesela; i sad neka je sve zaboravljeno! — Ja sam uvèren, da se više sama od kuće udaljiti nećeš!“ Ovako govorio je stari lugar Nedeljko svojoj kćeri, koja pred njim stidno i oborenom glavicom stajaše. Mišli dèvojke, činilo se je, da baš nisu ondè, gdè bi biti morale. Ukočena gledala je preda se i nije ni rèči odgovarala, kano da se otčeve rèči ni najmanje nje neticu.

Stari Nedeljko dovèršl svoj govor, i kćerku svejednako šuteću nježnim pogledom pogleda. Anka, koja više otčev glas nečù, sèti se, da sad nèšto odgovoriti trèba, zato podigne svoj pogled otcu i zabunivsi se pocèrveni. No hitro priskoči k starcu i svoje malene bèle ruke oko njegova vrata ovije.

„Oprosti, otče moj, što sam danes tako nesmotrena bila, znadem da si se uplašio, nu vèruj mi, toga više biti neće!“ i poljubivši mu dèrhtjuću ruku upita ga odmah zatim:

„Ljutiš li se još, mili otče?“

„Neljutim, dète moje!“ rekne starac, dočim ljubeznu svoju ćerku u čelo poljubi, i time bi dovèršeno pomirenje.

Anka sad ostavi otca svoga, koj u drugu sobu ode, i podje napolje.

Mèsto ove pripovèdke je malena jedna lugarska kuća, koja se je nalazila na kraju velike jedne šume, što je upravo sad opet na novo prolistala. Bio je već blizu — kako narodna poslovica veli: — g j u r g j e v d a n a k, h a j d u č k i s a s t a n a k.

Anka biaše mlada i lèpa dèvojka. Njene plave kose biahu uvèk spreda lèpo ugladjene, a straga u kitu savite. Njeno prosto nu krasno odèlo baš joj je lèpo

dolikovalo. Nanka biaše obično uvěk vesela, al od něko doba moglo se primětiti, da je njeno inače rumeno lice problědilo, i da su njene vatrene oči žar svoj izgubile. A zašto? — to ćemo viděti poslě.

Za Anku biaše ova šuma cěli svět. Jedno maleno seoce, koje se je nedaleko od lugareve kuće nalazilo u gori, biaše jedino město, koje je Anka sa svojim otcem kadkad polazila.

Izišavši sad pred kuću, spusti se Anka na prag, i svoju glavu na ruku naslonivši, duboko se zamisli.

Noćno nebo biaše čisto, niti je vedrinu njegovu najmanji oblak zastirao, noć biaše krasna i tiha, rěčju takova, kakovu měsec travanj najkrasniu imati može. Poslě toplog prolětnog dana, nastupila biaše noć, koja je u prostoj naravi dvostruko umiljata i ugodna. Anka je tečaj měseca svojim očima pratila. Nemirne misli morale su biti, koje ju u ovaj čas zabavljahu, jer jedan uzdisaj za drugim odkidaše se od njezinog sèrca i dvě suze zablistahu u njenom lěpom oku.

Tišina, koja svud vladaše, slagala se je posve sa njenim čuvstvom. — Da se je tuga i u njenu nevinu dušu uselila, biaše očevidno, nu što mogaše ovoj tuzi povod dati?

Više od četvèrt sata sědila je na pragu nepomično ukočenim pogledom smatrajuć bližnje predmete, koje měsec svojom blědom zrakom slabo osvětljivaše, tad na jedanput něšto se doseti, i kao lahka košuta na noge skoči.

Několiko koračajah od kuće nalazio se je jedan stari zapušteni bunar, u kome se je voda osušila, i kojeg kamenje na okolo razasuto biaše.

Anka oštamo svoje korake upravi, no prie nego što mu se sasvim približi, brižno se ohazre na sve strane, kao da se hoće ubavěstiti, da li ju nitko zateći neće u tom što je sada preduzeti naumila. Poslě toga se prigne, i jedan kamen podignuvši, malenu cedulju izvadi. Lice njeno se mahom razvedri, oči radostno zablistaju, i sèrce joj silno kucati počme, tako, da je nehotiče svoju desnu ruku na grudi svoje stavila, kao da hoće time silno kucanje sèrca obustaviti.

Poslě toga cedulju otvori i pročita, što je lahko učiniti mogla, jer na cedulji biahu samo slědeće rěči napisane:

„Sutra oko polnoći — u malenoj cèrkvi!“

U isti mah začuje se u obližnjem gèrmu něko šuštanje liština, i jedva što je Anka ovo pisamce u svoja njedra sakrila, pojavi se jedna osoba — i to mužka glava, koja eto na vidilo stupi. Prihodnik ovaj biaše mladić od 22 do 24 godinah. On je bio povisokog vitkog stasa i priatnog blagog obličja, premda je iz očiuh njegovih nčka divna odvažna vatra sěvala.

Ivo je već od dvě godine obitavao kod Nedeljka, koj radi starosti svoje sve poslove sám izvèršavati i svaki dan šumu po dva puta obići nemogaše. Stari lugar tražio si je jednog pomoćnika, koj bi njega zastupao, i kojem bi on sve pověriti mogao, i po kratkom traženju naměri se na Ivu, koj se je odmah iz početka Nedeljku dopao. On je sa Ivom podpuno zadovoljan bio. Ali sa jednom lěpom děvojkom pod jednim krovom živiti, nju svaki dan viděti a neljubiti ju, to je za jednog mladića skoro nemoguća stvar, ili bi takovo sèrce hladnie od sibirskog sněga biti moralo. Sasvim je dakle naravno, da je Ivo odmah s početka obljubio Anku. Ova ljubav

Digitized by Google

je sve to više rasla i u grudih mladića učvèstila se, a činilo se je, da mu je i Anka nagnuta, što više, on je u više prilikah pojedine znake njene ljubavi opažavao, premda se o tom još sasvim obsvědočio nije. Stari Nedeljko opazivši to nagnutje, radovao se je tomu; — ta on biaše slab i star, i svaki trenutak mogao je umrěti, a svoju kćerku jedinicu prie smèrti sretnu viděti, biaše njegova najveća želja. — I tako bi poslě kratkog vrěmena Ivo sa Ankom zaručen. Kako to? — pitat će valjda gděkoj. — Sasvim naravno: Anka je mislila da je priateljsko nagnutje, koje je gojila prama Ivi, ozbiljna ljubav, pa je u nevinosti svojoj rado želji otca i vrućoj moljbi Ive odoléla. Ali od něko doba Anka se sasvim promění. Sada više nije radostno izgledala povratak svog zarúčnika, da mu pušku s ramena skine, već je bila u njegovoj pribitnosti vazda zabunjena i raztrešena. Ona nije više svoj umiljati glas slagala sa pěsmom slavulja u lugu, niti je po šumi cvětje brala, iz kojeg je za Ivu věnac plela. Ona biaše od něko doba zamišljena i tužna; lice njezino, prie rumeno, počè blědit i bistro plamteće oko tamniti.

„Dobro veče, ljubezna Anko!“ pozdravi Ivo svoju zaručnicu, stupivši, kao što gore rekosmo, kod starog bunara na vidilo, pa vatreno ju zagèrlivši produlji: „jesi li me zaželila?“

Anka neodgovori ništa, ali se i njegovom gèrlenju neprotivi.

„Je li otac kod kuće?“ upita mladi lugar.

„Jest“ odvrati Anka na kratko.

Na što Ivo, primivši Anku za ruku, udje š njom u kuću.

II.

Daleko u gori ležaše jedan čověk pod jedńim hrastom, koi je listate svoje grane nad njim, kao da ga hoće štititi, razprostirao. Čudno pojavljenje! Ovako usamljen muž u sréd noći u toli pustoj šumi, u koju je rědko koj putnik zabludio. Što je tražio ovdě? Možebiti da ga je noć zatekla, pa nije mogao vratiti se svojoj kući od umora, zašto naumi ovu noćcu pod vedrim nebom provesti! — Hajde da ga malo bolje promotrimo! — On se je u svoju široku cèrvenu serežansku kabanicu zamotao i pružio na rosnoj travi, lice je svoje pokrio svilenom maramom a uzglavje mu běše malena torba, iznad koje viděla se je cèrvena kapa. On je nemirno spavao, grudi su mu se dizale kao da ih težko kakvo breme tišti. — Jednom mu se kroz san učini, kao da korake čuje, on u taj par skoči na noge, i dugu svoju šarku, koju je pokraj sebe takodjer kabanicom omotao bio da mu nepokisne, uzè u pouzdane ruke. — Sad si ga mogo sasvim dobro promotriti: bio je mladić od najviše 25 godinah, visokog i vitkog stasa kao tanka u gori jela. Za širokim pojasom blistala su se dva samokresa i jedan handžar.

Puškom u ruci dočekivao je sad onog, koj mu nedade u ovom pustom predělu mirno sanak boraviti; nu skoro priašnji šum umukne, i nečù se više ništa do hrapavog glasa gavrana ili turobnog i zlokobnog jauka sove, koja iznad glave njegove sad proleti.

„Nije nitko!“ reče on umireno i opet na zemlju legne.

Sklopi oči, ali san ga je minuo i uklanjao mu se, kao što se je god i on sám světu uklanjao. Misli svake vèrsti prolećale su mu kroz mozag, kojih se okaniti nije mogao. Tekar, čim pèrva slaba zràka zore prodrè kroz gusto lištje, okrili

Digitized by Google

ga, kao kradomice, kratki i varavi san, predstavljajuć mu život pun sreće i blaga pokoja, otih rajskih njemu u javi već odavna nepoznatih bitjah.

Milko biaše pustoslovac. Od někog vrěmena pojavio se on u ovoj okolici. Odkud je došao? Što mu dade povod ovaj način života izabrati? Ovu tajnu u cěloj okolici nitko doznati nije mogao. Bèrzo se je glas o pustolovcu razneo, kad je tko ime njegovo spomenuo, próblědio bi svaki, a babe se pri tom několiko putah prekèrstiše. Ta čuli smo, kako ga je stari Nedeljko opisao, kad je svoju kćer opominjao, da sáma više neide u šetnju.

Nemiran biaše taj jutreni sanak njegov; i u snu govorio je mnoge nerazumne rěči, medju kojima se samo rěč „Anka“ razuměti mogla.

Milko se je slučajno u šumi sastao sa Ankom, i onaj čas, kad ju pèrvi put opazi, biaše čas početka njegove ljubavi. I Anka, koja prie tog pustolovca lično poznala nije, rado se je sa ovim tudjincem razgovarala, pa je stidno oborila oči svoje, kad je njegove žarke poglede susrětala, koji puni ljubavi na njoj počivahu. — Napokon je priznala, da je ovaj tudjinac od Ive mnogo te mnogo lěpši, plemenitii, i kao što se pristoji junakom, puno odvažnii.

Od to doba sastajaše se njih dvoje čestje. Ivo je Anki kazao da je lovac obližnjeg spahie, i Anka ga je ljubila, bez da je Milkove okolnosti bliže poznavala. Uboga Anka! —

Ali sad trěba da se malo bolje upoznamo sa Milkom. On je bio sin ubogih nè poštenih roditeljah, otac njegov, koi je puno godinah caru kao stražměstar kod narodnog pěšačkog puka služio, nastani se u jednom selu, da ono malo danah života, što mu je još preostalo, u miru provede.

Ali poslě dvě godine preseli se on u drugi svět, a skoro za njim i njegova stara supruga, te tako ostade Milko sám na světu kao mladić od dvadeset godinah, i bude prisiljen hraniti se plodom svojih rukuh.

Slědeći slučaj dade sasvim drugi pravac Milkovom životu.

Jedne nedělje poslě večernje uhvati se seoska mladež po starom običaju u kolo na zelenom prostoru pred cèrkvom, roditelji se posade na travu i s dopadnostju gledahu svoju děcu u kolu.

Milko je takodjer bio na věčernji, ali danas se neuhvati u kolo, nego sědne pod jedno dèrvo i promišljavajući svoj život, smatraše kao i drugi starii veselo igrajuće kolo.

Sad se nova jedna osoba kolu približi. Prihodnik ovaj bio je mladić Milkove dobe i sin najbogatijeg seljaka. On je već iz daleka Milka opazio, koga je mèrzio kao djavola — a zašto? jer je Petar, — tako mu ime biaše — ljubio jednu děvojku, koja se je voléla sa Milkom razgovarati i sastajali nego š njime — i koja je ubogog Milka voléla nego li Petra, sina bogatih roditeljah.

Ali Milko nije mnogo mario za tu děvojku, kao ni za druge, u njegovom bo sèrcu se još nepojavi čuvstvo ono, koje svět ljubavju nazivlje. „Dobar dan!“ pozdravi Petar igrajuće „to me veseli, da se sama domaća děca u kolo uhvatiše, i da kopile u svoje družtvo neprimaju!“ i uz te rěči zlobno pogleda Milka, kao da je naznačiti htěo onog, kog je pod tim imenom razuměvao. Sva kèrv uzavrije u uvrědjenom Milku, i premda je inače bio blag i krotak mladić, ipak biaše naglost njegova

Digitized by Google

velika mahna, pa zato je i sad planuo kao živa vatra, jer Petrove rěči uvrědile su roditelje njegove u grobu i njega.

Nu Milko ipak naglosti svojoj popritegnù uzde, te hitrimi koraci ódè sa igrališta. Několiko danah poslě tog dogodjaja sastade se Milko, koj je bio u lov pošo, sretnim ili bolje resretnim slučajem, sa Petrom u gustoj šumi. Čim posledńji Milka opazi, sav problědi i jedva što se je na noguh uzdèržati mogo.

„Petre“ probesědi Milko,“ ti si me uvrèdio, ti si moju čest dirnuo, zakleo sam se da ću se osvetiti, ma se i neposvetio, a — tako mi Boga! rěč ću moju odèržati. Daj da dělo ovèršimo, kako se mužem pristoji.“

Ali Petar nehtěde Milkov govor saslušati, nego se kod poslědnjih rěčih dade u běg. Ovo još većma Milka razdraži, on tèrgne sa ramena pušku. — Puška puče, — i běžeći Petar se svali na zemlju.

Jeda li ga smèrtno ranio ili ne? — o tom se nemogaše uvěriti, jer na protivnoj strani šume začuje se u taj čas lajanje pasah, koje hitac Milkove šarke prouzroči, i koje se sad sve većma približavaše.

Hitro kao munja obèsi Milko smèrtno oružje o rame, i skokom odleti u planinu.

Od tog vrěmena tepo se Milko po pustih i samotnih predělih, dok se, kao što bi gore napomenuto, nesastadosmo š njime u samotnoj gori.

(Konac slědi).

Narodne poslovice illirske.

Blago tebe, kad si lud!
Blago tome, koj pameti neima!
Blago tome, komu Bog pomaže!
Blago tome, komu konj uz vodu idje!
Blehetuša kao žaba.
Bleji kao june.
Bliža je košulja, nego haljina.
Bliže sam grobu nègo domu.
Boga neprevarì.
Bogati na mazdu sède, a siromasi idu na noge.

Slavjańske věsti.

— Ruski spisatelj *Bulgarin* dokazuje u jednom spisu: da je Amerika od někog Poljaka imenom *Ján z Kolne* najprie pronadjena i to g. 1476 t. j. šestnajst godinah prie Krist. Kolumba. Isti *Ján z Kolne* bio je u službi danskog kralja Kristiana II.

— Predplatiteljem na „*Staro-Italiu*“ Kollárovu priobćuje „*Vesna*“ da se to dělo, kroz smèrt slavnog spisatelja kratko vrěme u tisku obustavljeno, sad jur dalje tiska. Dio pèrvi, što sastoji iz 66 arkah, već je tiskan; dio pak drugi, koj će isto toliki biti kao i pèrvi, jur se počeo tiskati. Cělo dělo bit će tek poslě dogotovljena II. děla izdano.

— U město sèrbskog domorodnog časopisa: „*Južne Pčele*“ dobismo ovih danah od g. urednika M. Medakovića tiskano pismo, gdě nam javlja, dá je isti časopis poradi někog članka obustavljen koj je prigodom bolesti njegove u 29 broju Južne pčele tiskan bio.

— Domaći naš glasbeni umětnik g. Lisinski dogotovio je nedavno spěvoigru „*Porin*“

Digitized by Google

zvanu, te želi da bi se ta spěvoigra predstavila najprie na Pražkom českom kazalištu. Tako zvani *text* ove spěvoigre pisan je u ilirskom jeziku. G. Lisinski pisao je u tom poslu jur u Prag dotičnom ravnateljstvu, pa uz to i svom priatelju, poznatom izvèrstnom tenoristu Stégeru (bvdě pod imenom *Slazić* poznatom), za da isti tenor glavnu ulogu (rolu) u toj spěvoigri preuzme.

— Prevod češki poljskoga romana „*Básník a svét*“ od Jos. Kraszewszkoga, štono ga u novie doba u feuilletonu *Pražkih novinah* čitamo, biti će izdan napose od knjigara Boh. Haase.

— Izdavanje českih sabranih spisah Tylovih, kako „*Pražke Novine*“ pišu, napredovat će, jednom produženo, hitro i bez otezanja.

— Bečki Slavjani naumili su izdavati češki almanah „*Holubice.*“ Čisti dobitak namènjen je narodnom českom kazalištu.

— *Sèrbske Biogradske Novine*, koje su do sad bile zabranjene, dobile su opet dozvolenje, da mogu prelaziti u austrianske pokrajine. Pozivamo domorodce da se predbroje na ovaj izvèrstni list, koj svake nedělje izlazi tiput i stoji na god. 14 fr. sr.

Različite věsti.

— Englezki časopis „*Bath Gazzette*“ donosi slědeći primèr kako se kad i kad u Englezkoj bèrzo obavlja pravosudje. T. g. 26. ožujka bude ubijen něki seljak u Axbridge; 28. paralo se tělo mèrtvaca; 29. ubojica bude preslušan po sudcu iztražitelju i predan nadležnom sudu; a 30. dovedu ga u tamnicu u Taunton; 31. istog měseca velika porota izda uputnu presudu; a 1. Travnja okrivljenik stajaše pred porotu, koja ga nadje kriva i osudi u tamnicu do smèrti.

— Bivši poznati zastupnik Frankfurtske stranke na bečkom saboru *Dr. Löhner*, umro je nedavno u Marseill-u.

Směsice.

— Nětko čuvši, da se jedna poznata pěvačica udaje, reče porugivo: „Šta — ona se udaje? — Ta to nije moguće! Vajda nije tako glupa da se uda za muža, koj će tako lud biti te nju uzeti!“

— Něki svetjenik reče zločincu koj se je izpovědio: „Znadeš li ti, grěšniče, što si za svoje grěhe zaslužio?“ — „Gospodine častni, ja neprosim ništa!“ odgovorio bi mu zločinac.

— Bilo je u někom gradu, gdě užasna vika „vatra, vatra!“ zaori, na što i dva věrna druga iz jedne kavane izidjoše, pa vidivši gdě gori, reče mladji stariemu: „Za Boga, druže, zašto neběžiš kući, zar nevidiš da upravo, eno, iz tvoje sobe plam prodire?!“ „Idi, Boga ti, neluduj“ odgovori mu taj posve hladnokèrvno, „ta to nemože biti, evo u džepu imam ključ od moje sobe.“

— „Jesi li ti kèrstjanin ili ristjanin?“ tako upita nětko jednog prostog Bačvanina. Bačvanin, koj nije znao nit što je jedno nit što je drugo, reče: „Zar ja?“ „Dà, ti!“ „Ja sam pravi Bačvanin!“ odgovori mu ponosito i pogladi bèrkove. U ovoj reči: „Ja sam Bačvanin!“ bili su někad zakon i proroci. I bački magjar pěvao je někad: „én vagyok az bácskai fi, nem parancsol nekem senki!“ — al je sad korizma od ovakovih pěsamah.

Bibliografia.

Češka.

— *Počátkové silozpytu čili fysiky* pro nižší gymnasia a reálky. Od dra. Fr. J. Smetany. V Praze. Nákladem kněhkupectví J. G. Calve. 1852. Str. 268 a VIII. v 8.

Poljska.

— *Wzór do świętoszka.* Komedya w 5 aktach, oryginalnie napisana przez Gutzkowa, z niem. przełoż. przez St. Lisowskiego. Warszawa 1852. Nakład. J. Bernsteina. T. 1. 12.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice illirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 24. U Četvèrtak 10. Lipnja. 1852. **Tečaj I.**

Zadovoljnost.

Qui sans un sous comptant,
Vit content.

Béranger.

Što mi 'e težko, čim na sèrcu leži,
To mi često s ustiuh na dvor teži;
Ja nikomu darove nenosim,
Al od nikog zato ništ neprosim;
Moe načelo nedam si zatrèti:
Što je krivo, nije branit smèti! —

Svèt se klanja, plaho sim tam tèrči,
Da do slave stazu si prokèrči;
Ponosi se mnogi, druge gazi,
A kad čovèk padne ni nespàzi;
Jer si misli — kao da tobože,
Danas sutra i on past nemože! —

A ja gledam utèšen u miru,
Kak se ljudi bore i prepiru,
Pa si mislim: dojt će na vidilo,
Što je pravo, što li krivo bilo! —
Moe načelo nedam si zatrèti:
Što je krivo, nije branit smèti! —

Alamontade.

(Iz nèmačkoga polag Čoke-a.)

(Nadalje.)

XIX.

Krasni stas tada je samo čaroban, kad ga smatramo kano nèmi znak lèpe duše; gubi pako svaku moć, dapače napunjuje nas grozom, kad je ures opačine. Neka umètnik narisa krasno grèh na pragu od pakla, a on će biti hiljadu putah strašnii, kad pomislimo, da ono, što je čovèčanstvu najmilie i najsvetie, postaje orudjem njegove pakosti.

Groza me je hvatala, kad sam pomenuo gospoju Bertollonovu. Ona je otrova mešala, a sve, što mi je bio Larette sam predbèžno kazao, potvèrdiše mi ljudi u Montpellieru, a razne okolnosti razjasnjivale su sve to većma taj ubojiti čin.

Čitav bi Montpellier uzdèrman tim izvanrednim dogodjajem. Zdravlje Bertollonovo, povratjeno malo po malo umètnostju lèčničkom, probudilo je u svih kućah svagdanju radost. Od to doba nisam se udaljio od postelje svoga ljubljenoga prijatelja, koga sam štovao kano brata i otca svoga.

Digitized by Google

„Bertollone!“ uzkliknuh, „ti si spašen; jao meni, da si poginuo; od boli nebi bio tvoje smèrti pregoriti mogao. Tà ti si mi jedini priatelj, jedini, koga na zemlji imadem; ti si moj dobročinitelj, moj angjeo čuvar. Svaki sam čas pripravan, da za te prèku smèrt podnesem. Tà je li to moguće? da li je mogla žena, toli nježan tih stvor, žena tolikimi nebeskimi dražestmi nakitjena, žena, kojoj su oko i usti toli sladko sborile o krèposti, tako grozovita biti?“

„Ljubiš li ju jošte, Alamontade?“ reče Bertollon, pruživši mi ruku.

„Da li ju ljubim? — ta mi misao sèrce muti; ja je nisam nikad ljubio; samo mala taština, i oburama ćutilah biaše, što sam nèkoč, nesvèstan, ljubavju zvao; ja je nisam nikad ljubio — nèka tajna moć odbijala me je uvèk od njezina sèrca. Kako da ljubim onu, koja je tebi kidisati hotèla? Proklinjem ure, što sam š njom proveo, i kajem se s milovanjah, kojimi sam ju obasuo — o ja je nisam poznao!“

Parnica biaše medjutim već podignuta proti Bertollonovoj supruzi. No najglasovitii odvètnik od Montpelliera, Menard, ponudi se dragovoljno njezinoj obitelji da će ju pred sudom braniti. Menard nebi još izgubio nijedne parnice. Čar bi njegove rèčitosti sve nadvladao; kad nebi mogao koga osvèdočiti, znao bi ga uplesti u neprestane dvojbe, i uzbuditi sva čuvstva. Kad bi pred sudom o čem razložio, vèrvila bi dvorana od slušaocah, koji bi porad njega iz dalekih krajevih došli. Branio je i najnepravednju stvar, ako se je obilnoj nagradi nadati mogao, pa nije nikad izgubio.

„Nezahtèvam ništa više,“ govoraše Bertollon, „nego da me od otrovateljice za vèke odděle. Netražim druge kazne za njezinu zlo izpalu opačinu. Vlastita savèst, i očito preziranje, bit će joj dosta veliki cèrv u sèrcu. — Znadem, da je Menard moj nepriatelj; on mi je nèkoč takmac bio. Unapred vidim, da će svojim umètnim načinom i suđce i puk tako zaplesti i zaslèpiti, da će moja žena iz toga boja još slavodobitno izaći.“

„Nipošto!“ zavapih sav u vatri. „Bertollone, premda sam početnik, te nisam nikad pred sudom razložio, prosim te, povèri mi svoje stvari. Uzdaj se u mene, i u pravednu stvar. Neboli me ni malo sèrce, stupiti pred sudište proti gospoji, koju sam nèkoč priateljicom nazivao, i koja me je grèšnom ljubavju njegovala; ti si mi brat i dobročinitelj; tvoja je stvar sveta.“

Bertollon se nasmèhnù; no ujedno očitovà mi svoju brigu, da se s protivnikom u okrutnosti i vèštini natècati nemogu. Konačno privoli, no, kao što se je činilo, ne bez straha, što je njegova parnica imala biti pèrvi pokus moje umètnosti.

„Nebrini se, ljubljeni Bertollone,“ rekoh mu, „prijateljstvo će me nadahnuti i uzvisiti, ako nebi mogao odoljeti preteżnioj Menardovoj sili. Uzpèrkos svoj lukavosti neće moći tajiti činah, što je njegova povèrenica prenaglo sama izpovèdila.“

XX.

Davno jurve neprobudi nikakva parnica toliko udiomičtvo, kao što je ova, veoma važna s grozovitoga sadèržaja, i s ugleda osobah, u nju upletenih. O, kolika biaše moja zadaća? Nitko nije znao odnošenja, u kojim je gospoja Bertollonova sa mnom prie stajala. Nitko nije niti slutio, da sam nèkoč u viru najvećega uzhitjenja ležao na sèrcu toj obtuženici. Nitko nije znao, da je možebiti njezina naklonost prama meni pèrvi povod, što je dèrzovito rukom otrova u pilo umèšala.

Digitized by Google

Sve je to bila tajna, pa je imala i ostati tajna. Samo ako mi umětnost Menardova zapréti pobědom, samo tada naumih dignuti pod njom i taj zadnji lagum.

Kad se je pročulo u Montpellieru, da sam ja Bertollonov odvětnik, već su moga protivnika unapred proglasili poběditeljem. Poslě dovoljnih iztraživanjah i izpitivanjah stupismo pred sudište, ja i Menard.

Činilo se je, da se taj mogući govornik iz mene samo izsměhava. Dèržao je za nečastno stupiti proti mladu čověku, koi je bio skoro njegov učenik, a sada čini svoj pèrvi pokus. Govorio je s tolikom silom, da je i mene što najdublje uzdèrmao i skoro razplamtio za stvar tužne gospoje.

Porad Menardove věštine trajala je parnica jur pol godine, dočim sam se ja nadao, da ću za několiko tjedanah pobědìti. Dopadnost i pleskanje puka pratilo je Menarda iz sudbene dvorane, i činilo se je, da ja samo zato napinjem svoje sile da njemu pobědu otegotim, te tim sjajnii lovor pribavim.

Tuženica je bila svladala krasotom sèrca svih mladih ljudih u gradu, a někadanjom blagodarnostju stekla ljubav siromašnog puka. Morao sam se boriti, ne s Menardom, nego s tajnom naklonostju nebrojenih podmitjenih sèrdacah, i s uspomenom na krèposti, koje su gospoju Bertollonovu odprie resile.

U ostalom, čim je moja stvar dublje padala, tim mi je večma rasla odvažnost. Něka me je neobična moć oduševljavala. Isti Menard počeo me je cěniti, ili bojat me se, čim sam ga većma otiskivao od priašnjih pobědah. Čim je bio prisiljenii da pripozna istinitost činah, koje je bio u dvojbu i neizvěstnost uveo, tim mi je većma oplahnjivala njegova stranka. U kratko uzeše me javno hvaliti; — netom me obkoli mali broj privèržènikah. Do mala počè gèrmiti oko mene dopadnost puka, i to tim većma, čim su gospoju Bertollonovu za prestupnicu dèržali, i čim je uspomena toga cèrnoga čina potamnjivala krasotu i krèpost njezinu. —

Premda mi je ovo odlikovanje vèrlo milo bilo, ništa me ipak toliko neuzhiti, koliko tajna dopadnost Klementinina.

Gospoja Bertollonova stajaše u rodbinstvu s obitelju de Sonnes. Čim je pukao glas, da ću ja Bertollonovu stvar braniti, stajaše Klementina turobna pokraj prozora. Često je glavom klimala, te mi prětila. Razumih ju, stresoh ledjima, pa se nedadoh odstrašiti od izpunjenja dužnosti meni toli svete.

Čim su me u Montpellieru bolje poznavali i cěnili, postade i ona prieznia. Činilo se je, da porad moje želje zaboravlja rodbinstvo, u kojem je stajala sa gospojom Bertollonovom. Oh, vidio sam, kako me ljubi angjeo, koga sam obožavao. Nitko nebiaše blaženii od mene. Mnogo godinah trajalo je jur naše němo sporazamljenje.

Ali da se povratimo k parnici, koja biaše sada za tuženu najnepovoljnia. Gospoja Bertollonova, videć, da su svi čini i svědoci proti njoj napereni, nije mogla ino, nego postojano tajiti, da je svoga supruga otrovati hotěla, premda ju je prividno sve krivom proglašivalo. Zahtěvao sam krèpčie, da se strožie izpita: zašto, ili u koju svèrhu da je osam danah prie čina otrova kupila? Izbègavajuć jasan odgovor, zaplete se srèd izpitivanja u razna protuslovja. Mogao si lasno razabrati, da se je stidila, odkriti pravi uzrok. Niti prošnje rodjakah, niti prětnje odvetnika nisu ju nadvladati mogle; — to je povekšalo sumnju. Menard, premda je neprestano dokazivao

Digitized by Google

njezinu nevinost, izrazi se ipak, da je parnicu izgubio. Sud odredi, da se pod stroži zatvor metne, i zapréti joj, da će ju na muke udariti, ako nebude sve izpovědila.

Gospoja Bertollonova uzê sáma braniti stvar, u kojoj je Menard toli nesrećan bio. U toj stvari nisam ništa drugo vidio, nego Menardovu hitrinu, kojom je u pomoć prizivao žensku krasotu, da njom podupre svoju rěčitost.

Čim je unišla u dvoranu, nastupi grobna tišina. Nikad nije bila toli dražestna, kao što upravo u ovaj par. Jednostavno ruho i blědost s gorke tuge probudi sažalenje u svačijem sèrcu, te su svakoga suze oborile.

Svi su mukom mučali. Svatko je oči od nje na mene svratjao. Dodje na me, da progovorim; no ja toga nisam učiniti mogao. Bio sam vèrlo smeten. Ona biaše živa slika tèrpeće nedužnosti. Sve one mile ure, što sam š njom proveo, padoše mi na pamet kad ju zagledah, i obkriliše mi dušu, kano plačući angjeli, te prosiše za nju, šaptjuć: „ona je zaista nevina!“

Razabrah se konačno. Rekoh, da neima čověka, koj bi se tako rado osvědočio o nevinosti obtuženice, kano njezin suprug i ja, kano njegov odvětnik; ali da je potrěbno, da tu očevidnu sumnju sa sebe svali, te da kaže, kojom je naměrom otrova kupila. —

Gospoja Bertollonova biaše vèrlo slaba, te se nasloni na rame svoga branitelja, pa me pogleda turobnim okom, iz koga je probijala ljubav i žalost. „O Alamontade!“ reče slabim glasom, „zar baš vi morate biti, koj nastoji da saznade nakanu koju sam s otrovom imala? — Vi? — pa ovdě? —“ Zašuti malko — ustade naglo, okrenù blědo lice prama sudcem, i reče dèrhćućim glasom, glasom duboko razcviljene i sasma poražene duše: „Gospodo sudci, vi ste mi prětili mukami, da me na priznanje natěrate — budi dosta — ja hoću da svèršim parnicu — ja sam kriva — onim sam otrovom někoga smaknuti hotěla — više me nepitajte — odsudite me!“

Okrenù se, i izidje iz dvorane; slědila je grobna tišina, i naoko něma ukočenost.

Dva dana minuše, a sud izreče odsudu: da je **kriva**.

XXI.

G. Bertollon biaše se jur davno oporavio. Bio je veselii, nego inače. Šalio se je opet po običaju s moje tako rečene mahnitosti za krěpost, no ujedno me je ljubio s tolikom nježnostju, da mi se na žao dade, što sam svojim strogim načelima toli věran ostao. Nasuprot pako razveselio sam ga često, očitujuć kadšto, da sam i ja njegova mnènja, i popuštajuć njegovom obljubljenom mnènju, da se čitav svět po prepisih udvornosti ravna.

U oči dana, kad se je nad gospojom Bertollonovom odsuda izreći imala, bio sam kod njega — bili smo veseli. — O polnoći sědili smo još uz čaše, i prisizali si věčno prijateljstvo do smèrti.

„Čù li Kolase,“ reče mi jednom, „poznaš li Klementinu de Sonnes?“

Zarumenih stidom. Vino i prijateljstvo izvabiše mi tajnu. Bertollon se je grohotom smijao i neprestano vikao: „Ala lěpe mi budale, tà tebe svigdě vara tvoja nebeska krěpost; tà budi jedared pametan; zašto mi već davno nekazà? sad bi već tvoja bila! Bilo što bilo, ti ju moraš imati — evo ti moje desnice. Mudrostju možemo podjarmiti čitav svět, kamo li děvojku, ili oholu porodicu; jer kako opazujem, Klementina ti se nebi odrekla.“

Digitized by Google

Uzhitjen padem svomu priatelju oko vrata. „Kamo sreća, da to izvedeš; učinio bi me srećnim, dà učinio bi me istim Bogom.“

„Tim bolje — jer jošte imadem jednu osnovicu, za koju trěbam tvoje božanske pomoći. Děvče, kano tvoja Klementina — tako je očevìdno slična Klementini, da bi ih čověk za sestre dèržao — takovo děvče stanuje u Agdu. Vi budale mislite, da ja porad zdravoga zraka, ili porad tèrgovine — toli marljivo u Agde putujem. Ne s toga, već ljubim děvu, dà, ljubim ju neižrečeno; — tako me nije još nijedna žena zaněla. Čim se rěšim žene, poć ću na uprose toj Ladi od Agda. — No tada bi vam, gospodine, s budućom ženom zabranio onakovo obćenje, kakovo ste s priašnjom vodili.“

„Što Bertollone?“ zapitam začudjen „zar sè naměravaš opet ženiti!“

„Da što? Gle, ja sam mislio, da ćeš se s mojom ženom porazuměti; mislio sam, da ju zbilja ljubiš, tada bi ti ju ustupio bio, te mi bi se o tom jur porazuměli bili. To bi mi vèrlo drago bilo — tad se nebi bila porodila tolika krika i vika od Poncia do Pilata — a onaj otrov bi mi skoro u zao čas došao bio.“

„Kako to Bertollone? — ja te nerazuměm.“

„Moram ti dakle kazati, budalo mala: — kad sam u nepribitnosti moje žene pod veče njezine stvari prometjao — smij se smij; gle, ja se nisam tada u te sasvim uzdao, uzpèrkos tvojoj krěposti! — Mislio sam, da ćete se raztopiti u pisanju milostnih listovah. Tada je ono tepče, hromi Jacques, po stubah slazio i vidio me upravo tada, kad sam se izvukao iz sobe, gdě sam svojoj ženi malu poparu skuhao; no ta budala prodje mimo, i pozdravi me priazno.“

„Kakvu poparu? ti čudno buncaš; pij, živio!“

„I ti Kolase! dobro si zadaću izveo; ti si dobro děte. Okladio bi se, da nebi ni malo toli lěpo govorio pred sudištem proti mojoj ženi, da si znao, da sam svojom rukom, dà kako, malo otrova u ono pilo ulio.“

„Ne, doista ne, ljubezni Bertollone!“

„Upravo zato mudro sam učinio, što ti nisam odprie ništa kazao; sad neškodi ništa.“

„Zar si poludio bio, te si se sám otrovati hotio?“

„E dà, znao sam ja, da mi ta stvar nemože toli pogibeljna biti. No tomu sam se čudio, što sam kod moje žene otrova našao; to biaše na škatuljici napisano. Ali što misliš, što da je tim naměravala?“

„Tà upravo to je zagonetka.“

„Ali je bilo ipak mudro učinjeno — jel' da Kolase! Jer sutradan se pretvorih, da me je nesvěstica pograbila, poručih ženi, da mi po običaju vlastitom rukom lěka donese. Već je i lěčnik dostavljen bio, tako smo odmah uztuk proti otrovu upotrěbiti mogli, pa i onako sam vèrlo malo uměšao bio.“

„Ali što govoriš Bertollone? tako bi tvoja gospoja sasvim nedužna bila?“

„Tà upravo to je najsměšnie, pa ti si svoje gèrlo uzalud trošio i derao. Ali pij, to lěči! — Nije li to bio smion korak? Moja gospoja mora misliti, da ima s copèrnicami posla, jer nezna, da imam ključ za sve njezine ormare.“

„Ali —“ rekoh, i groza učini, te sam se netom otrěznio.

„Da o tom nitko ništa nesaznade. Gle Kolase, ti si jedini, komu to pově-

Digitized by Google

rujem — tà to bi bilo zlo izpasti moglo. U hitnji prevèrnuo sam u ormaru jednu bočicu s cèrvenim lèkom, i zaboravio, da ju obèrnem. Rèčju, Kolase, ja sam sreèan, isto moraš i ti biti. Prisižem ti, da ćeš onaj isti dan, kad se ja s Juliom pozakonim, i ti slaviti svoje vènčanje s Klementinom. Ali što ti je? tà duše mi, ti padaš u nesvèst. Evo vode; pènjušica ti nije prilika."

Čim me jednom rukom primi, drugom mi čašu pruži. S grozom rinuh ga od sebe; ja sam bio onim, što sam čuo, sasvim zablenut:

„Ajde spavat!" reče mi.

Ostavih ga; on je pako, smijuć se, za menom basao.

(Dalje slèdi).

Jedna šaka pametnih rèčih.

(Izreke raznih mudrih ljudih.)

(Nadalje.)

Malo čitati, a mnogo o tom što se čita misliti; malo govoriti, a mnogo slušat, jest najbolji put nauke umnožavati.

Mnoga zla bivaju samo iz hèrdjava običaja; a budući da je dobar običaj tako lahko naviknuti kao i hèrdjav, zato trèba da se trudimo svako dobro u običaj uvesti.

Primèri neizpričaju pogrèške naše, niti zlo dèlo može se izgovarati da je davna bilo, i da se već zaboravilo.

Koliko ljudih toliko ćudih; zato i najvećim trudom i najpametnijim ponašanjem nije moguće svakom ugoditi.

Običaj umaljava udivljenje; a novost često i malovažnoj stvari daje veliku vrèdnost, koja se poslè sama po sebi gubi.

„Vèrlo je obično" govori Tacit, „da ono što najmanje poznajemo, najviše poštujemo."

Ćudna je doista stvar znatnosti drugih cesarovinah i zemaljah prie želiti viditi, nego l' što smo se sa onim, koje zaslužuje da se vidi u našoj otačbini, koliko toliko upoznali.

Mnènje je vodja glupog, jer mudrog razum i pamet vode. Mnènje je čudovište, koje se polak iz istine, a polak iz laži sastoji.

Neplodna zemlja može trudom i nastojanjem lèpo roditi, i divlje zvèri mogu se vèštinom pripitomiti.

Podpuno pravedan biti jest najveća slava ljudska. Samo pošten čovèk je ujedno i mudar.

Svèt je prazan, ako si u njem predstavljamo samo planine rèke i gradove; ali ako znamo, da se u njemu gdègod koj nalazi, koj se s nami slaže i ako udaljeni živemo: to nam onda zemlju našu bašćom čini.

Digitized by Google

Zakasnjena je pravda po sebi nepravda; neimati pravo ili ne moći doći do pravde, sve jedno je.

Vazda ostaje istina, da je sáma mudrost izvor svake radosti, a glupost svake žalosti. Uvěk ostaje istina, da osim pravoga predanja u volju Božju, osim uvěrenja da je sve na světu na naše dobro odredjeno; osim zadovoljstva sa světom i s onim městom, koje u njem imamo; vazda ostaje istina, da je sve drugo budalaština, koja tugu prouzrokuje.

I ženitba valja da je prijateljstvo: težko onim gdě nije, nego je samo ljubav i zahtěvanje. — Uzajemno odhranjenje svoje děce jest krasna svěrha, koje ženitbeno prijateljstvo mora rukovoditi, i koje još u sědim godinama oboje obdaruje. Oni tu kane dvě zagèrljene voćke stoje, i stajat će obvijeni věncem zelenih svojih rukosadah.

Obćenje proti zakonu i dužnosti ljudskoj sámo po sebi ništa nevalja: „Ako je pravo“ govoraše Agesilao, „to sam ti obećao, ako nije, to sam samo kazao.“ Ovo je pravi ugovor svakog obćenja.

Uljudnost zahtěva, da o poštenju drugog nesumnjamo, dok protivno nevidimo; a mudrost opet ište, da drugom nevěrujemo dokle ga dobro nepoznamo.

Gnjěv može u sèrcu mudrog i dobrog uzkipiti, ali dugo trajati samo u nevaljanom.

Osvetom prispodobljuje se čověk svom nepriatelju, a oproštenjem uzvisuje se nad njim.

(Dalje slědi).

Smèrt rabina Ben Davida.

(Iz Poljskoga polag J. J. Kraševskoga.)

„A kako se to sbilo — Rahilo?“

„U po noći, kada pěvci pèrvikrat zapěvaše, a zli dusi izlaziše iz svojih špiljah, u naměri da zasěde prave dušicama děce Siona, začušmo u sobi težke uzdahe. Majka Ben Davida ustane, stupi k ognjištu, upali luč, te obadję sobu od postelje do postelje, dok najposlě dodje k krevetu, u kome spavaše Ben David; primakne uho na posluškivanje, uzdasi bo, koje čusmo, bijahu uzdasi njezina sina. — On je spavao, ali težko dihao, u snu plakao i skucao. Obraz bijaše mu blěd, samo u srědini obajuh lica, bijaše cèrvena znamenka, desnom rukom dèržao je čvèrsto sědu bradu, a lěva mu je pala na postelj.

Razbolělo se i raztužilo majčino sèrce, kada to opazi, te se sěti: Neće doživěti broj svojih godinah, i ja ću za njeg plakati, a ne on za mene!

Oda plačuć. —

Začuvši Meludamesa (preinačeno ime zla duha), kako djipa k vratima, tèrgosmo se; buduć da već Mahabubes nebijaše u sobi, a ništa neodgovaraše, a znali smo, da je došo smèrtonosan sat.

Naglo otvoriše se vrata, a nitko nije ušišao, samo duh smèrti s nožem — ne mi ga vidèli nismo.

Digitized by Google

Majka gledaše sina — ali duša biaše mu jošte u grudima, a duh paki brusio je nož na pragu.

I viděsmo, kako se Ben David premeće izpod perine, jer je osětio nož — nu duša biaše jošte u njegovim grudima, i uzdisaše kao Daniel u jami lavovah.

A na stěni prikazà se smèrtna košulja, a listi Talmuda začeše se gibati, kao da ih je Ben David okretao; — rukom stisne si sědu bradu, —

Uzdahnù težko, svijaše se — nož bo duha biaše već u njegovim grudima — pa uzesmo perinu, pokrivalo i dušeke, te ga š njima pokrismo da prie svèrši — i on svèrši.

Stade jeka; — jaukanjem, plačom i naricanjem napunismo čèlu kuću, razderavši oděću svoju stasmo na prag — te plakasmo da i druzi znadu, da je u našoj kući izašao duh iz Ben Davidova těla, te da izliju vodu iz svoga posudja, da tamo nemmije zao duh svoj kèrvavi nož, što je bio u pèrsima Ben Davida.

Pri granutju sunca dodju zelena kola sa lěsom, da pokopamo Ben Davida, a mi ga sprovedismo svcudilj naricajući i jadikujući, jer jošte se nije naživio, a duša njegova vratit će se opet, da se na novo muči na ovome světu.

Prokleti dan i ura, što si ga ugrabila! — zaviče Aron, čupajuć si kosu, u našoj kući sve spavaše jošte, te zaboravismo izliti vodu iz posudja, a zao duh umio si je nož svoj, te postiže kuću našu velika nesreća. Iste noći, u isti sat porodi moja ćerka mèrtvo čedo — s velikom boli!“

Pa odtèrča k rabinu, a Rahel povrati se kući svojoj.

Pustolovac.

Od Vlad. Nikolića.

(Konac).

III.

Cèrna mèrka noć se spustila. Sunce već oko četiri sata sakriše cèrni oblaci, i sjajni sunčani zraci nemogoše ih probiti, kako su gusti i mèrki bili.

Kiša je pljuskom padala, a vètar je gvozdena vrata svoje tamnice svalio, i čim slobodu steče, kao slabe grančice previjao vitke jele i zviždajuće bore i javore u visokoj gori. U kolibi lugara sve je tamno, kao da ni žive duše u njoj nei ma. Prozori su zatvoreni i nikakovi se glas iz nutra nečuje; — bez sumnje su već obitatelji ovog usamljenog doma spavali.

Ali jednom vrata se otvore, i něka širokom kabanicom ovita osoba stupi napolje, te zatvorivši vrata za sobom, uzpèrkos pljuskavici, strašnoj buri i gèrmljavici podje naprěd. To je bila Anka. Ali taj noćni put nepodje joj pravo sa rukom, jer gusta tmina, koja je svèt obstèrla bila, nedade joj ni stazicu opaziti i naći, koja joj inače vèrlo dobro poznata biaše. Svaki čas ju gusto gèrmlje i šikarje ili kakova klada, obustavljaše. — Mili Bože, šta nije u stanju silna i strastvena ljubav podněti? šta li preduzeti?

Samo kad žarka munja u gustoj tmini sěvnù, mogla je Anka smotriti stazu pred sobom, i tad korake svoje podvostruči, kao da je ovu sgodu upotrěbiti htěla, da prije cilj svog puta stigne. Ali ova světlost namah izčezne i gusti mrak, kao i

Digitized by Google

prije, savije sve u svoj tavni plašt. Ovako je sirota više od pol sata tumarajući napred stupala; odělo joj biaše mokro i od tèrnja poderano, ali ona se nije brinila za to, nju posve druge misli zabavljahu.

Munja opet sěvnù, i Anka opazi zidove malene starodavne cèrkvice na blizu izpred sebe.

Pol sata prama sěveru od lugarove kolibe nalazila se kraj šume na jednom bèrdu ova cèrkvica od pobožnih seljakah někoč sagradjena; ključe od iste imao je stari Nedeljko kod sebe, al mu ih je Anka danas potajno uzela. Pred sljkom matere božje, kojoj je ova cèrkva posvećena bila, gorilo je kandilo, koje bližnje predmete slabo osvetljavaše.

Od nasilja umorena klecajućim nogama dodje Anka do oltara, pred kojim na kolěna padne i svoje ruke k molitvi sklopi. Njene od umora izsušene usne šaptahu molitvu, u kojoj je utěhu tražila; grudi joj se nemirno dizahu, a sa molitvom se težki uzdisaji měšahu. Uzpèrkos umoru i slaboći oblilo je něko divno rumenilo njeno lice. — U tom hipu bila bi Anka svakom slikaru za uzor lěpote služiti mogla. Jednom se učini, kao da slaba luč tèrne — i to s toga što od někud naglo vètar dunù; — Anka se okrene, i zaboravivši molitvu, na noge skoči i k vratam poletí. U taj mah se jedan čověk na pragu pomoli; čim ga Anka opazi, pade u njegov naručaj.

„Ljubezna Anko!“

„Moj Milko!“

Čulo se kao iz jednog gèrla, i zatim opet duboka tišina nastane.

Milko je gèrlio u němoj radosti Anku, a ona je suze lijuć, tiho na njegovoj grudi jecala.

Dugo, dugo trajaše ovaj čas sastanka; morao je biti blažen za oboje, jer se razstaviti nehtědoše. Tko da izrazi ona čuvstva, koja se u sèrcih dviuh ljubećih pojave, kad se poslě predugog razstanka opet sastanu. „Ljubezna Anko!“ reče Milko poslě duljeg čutanja „kako da ti zahvalnost moju izrazim, što si molbu moju izpunila; — biaše mnogo, što sam od tebe zahtěvao, pa nisam se ni nadao, da ćeš u toj oluju doći.“

I vatreno pogleda Anku, te ljubezno primeti: „Anko, ljutiš li se zato štogod?“

„Ljutim li se, pitaš, a zašto Milko? neznaš li ti da sam ja samo kod tebe blažena, da su ono najkrasnii časi, koje s tobom sprovodim, kad tvoj glas čuti i tebe viděti mogu.“

Vatreni cělov Milka zatuši joj dalnju rěč na ustih. Milko ju nikad toli krasnu toli dražestvenu, kao u ovom času, nevidì.

No Anka se sad plaho iz njegovog naručaja izvine i pogledavši oko sebe, dèrhtjućim glasom reče: „Bože moj, u prepunoj slasti, kojoj naša sèrca protiviti se nemogoše, zaboravismo, gdě se nalazimo. — Nije li grěh u hramu božjem ljubav provoditi?“

„Grěh“ odvrati Milko „grěh? okani se tih mislih, Anko. Nije li Bog naložio svim svojim stvorovim da se ljube? Mi samo zapověd njegovu, ljubeći se medjusobno, zpunjavamo; ako je ljubav grěh, tad je grěh nebo, zemlja i sve što na světu diše.“

„O kakove su to rěči“ priměti Anka „kako. možeš tako govoriti, promisli samo gdě si? —“

Digitized by Google

„Kod tebe Angjelu moj! a kad sam kod tebe, onda mi netrěba na drugo što misliti. Ali reci mi, ljubezna Anko, reci —“

No Anka mu nereče ništa, ona se najedanput něšto zamisli.

A Milku nepade na um dalje ju izpitivati. Pun sladkog čuvstva, što ovo krasno bitje svojim nazvati može, smatraše ju pogledom punim silne i strastvene ljubavi.

„A Ivo?“ šaptne sad děvojka po někoj stanki i sva problědi.

Ove dvě kratke rěči „a Ivo“ najedanput preobraziše Milka, te njegovo lice problědi, vatra njegovih očiuh ugasi se, i glavu na pèrsa oborivši, zamukne kao da je oněmio.

„Pravo imadeš, Anko“ rekne on po dugom ćutanju „ljubeći se zaboravismo na budućnost, koja nas očekuje. Sad se sětih na ono, što ti odkriti imadem, radi čega te ovamo pozvah, i što znati moraš prije ili kasnie, a svakako je bolje, da se ono, čemu čověk izbeći nemože, prie sluči. Nije li tako, Anko?“

„Bože moj, šta ću morat čuti!“ šaptnù děva derhtjućim glasom.

„Saberi sve svoje sile duševne, jer će ti sad od potrěbe biti!“ reče Milko žalostno, pa zatim produži: „Ti si bez dvojbe čula o někom pustolovcu, koj se u vaših gòrah pojavio; jesi li?“

„A taj —“ izusti sad Anka, no tako slabo, da je Milko jedva ćuti mogao. Ona je děrhtala, sèrce malo da joj neprestane kucati, a kaplje studena znoja, znak velike muke njezine, curiše joj s čela niz blědo lice.

„Taj pustolovac, Anko, stoji pred tobom!“

Rěči te sgodiše sirotu děvojku kao grom. Slutnja, koje se pri poslednjih rěčih Milka u njoj pojavl, evo, obistinila se, noge klecahu pod njom, i ona bi se svalila bila na hladni kamen, da ju Milko u svom naručaju neprideržì.

„Ludo biaše od mene“ produži pustolovac gorko, čim Anka oči otvori, videći kako ju ova jedina rěč „pustolovac“ zgodi. „Ludo biaše od mene, što sam mogao na ljubav i pomisliti, ja, kog svět prezire, koj sam, kako ljudi kažu, gorji od ljute zvěri, kom je zelena trava postelja, a cèrna gora dvori; — i takav čověk mogaše věrovati da njega tkogod ljubiti može? Priznajem moju krivnju, Anko, i nesmotreno je bilo od mene, što ti odmah u početku našeg poznanstva iskreno neizpovědih da sam ja onaj pustolovac, koga si se vazda toliko bojala. Ali oprosti mi, Anko,“ i suza mu se u oku pojavi „san koj snivah, biaše kratak no blažen i sladak, budi sretna, Anko, to je želja moja, a ja —“

„Stani! o stani!“ prekine mu rěč děvojka „jesam li ja zaslužila da tako sa mnom govoriš? — misliš li, da te više neljubim? — moja čuvstva nemogu se proměniti, ti češ mi uvěk mio i drag biti!“

„I ti me jošter ljubiš?“ klikne uzhitjeno pustolovac.

„Više nego ikad!“ odgovori odvažno Anka.

I njih dvoje děleći jednaka čuvstva, zegèrle se opet, i njihova sèrca, koja jedna ljubav oživljavaše, kucahu jedno uz drugo. Oni ništa negovoraše, ali su se duše njihove razuměle. Anka lezaše na grudih pustolovca te tako njih obodvoje zaboraviše na sve okolnosti, s kojimi se boriti imadoše, upravo tada kad bi najviše na to misliti morali kako da ih uklone s puta.

Najedanput se iztèrgne Anka iz njegovog naručaja: „Vrěme je“ rekne ona

„da se razstavimo. O kako je kratka noć ova, — věčno, věčno bi trajati morala, da se od tebe nikad nerazdružim, — evo gle, danak se već běli.“

I zaista probijaše pèrvi zrak rumene zore kroz prozor cèrkvice.

Oni izidjoše napolje.

Utišala se je bila bura. Nebo, na kojeg istočnoj strani zrák mladog dana rudèti poče, bilo je čisto, još mnogimi zvězdami nakitjeno, i već se je iz gděkojeg gnjězda slabi glas pticah čuti mogao.

Anka biaše u ovom času blažena, ona je ljubav svoju većma osěćala u prostoj naravi, gdě svaki list na dèrvu ljubav diše.

Milko dovede svoju ljubu do blîzu otčevog doma, zatim se razstave.

Anka udje lagano u svoju ložnicu, a Milko opet krenù u planinu.

IV.

Dan Ankinog věnčanja približavao se je sve više. Stari Nedeljko hitio je sa ženitbom tom, jer je želio něko vrěme za života svoga učastnik sreće svoje kćeri biti. Ubogi starac nije ni snivao, da je ova ženitba nesreća kćeri njegove. Ali čověk misli, Bog upravlja, stara je rěč, koja se i ovdě obistini.

U lugarevoj kolibi bilo je od několiko danah sve oživilo. Stari otac biaše veseo, a Ivo nemogaše onaj čas dočekati, koj će ga za uvěk s Ankom sjediniti; samo uboga Anka šutila je i tèrpila neizkazano. Danju je sakrivala svoje suze, ali tim većma noćju plakaše, a k tomu nebi nigdě duše, kojoj bi tugu svoju odkriti i tako bol svoju olakšati mogla. Tužan je bio položaj te děvojke. Ona morade onom mužu, kog nije ljubila, svoju ruku pružiti, a odbiti onog, kog je više nego išto na světu ljubila, s kojim bi jedino sretno dane proživiti mogla.

Ali Anka se je silila, ona je naumila svoju sreću volji starog otca svoga žèrtvovati, i ovo sîlovanje biaše uzrok da Anka oboli tako, da je u postelj leći morala.

Stari otac ronio je gorke suze nad svojom jedinicom, koja je, nezнajući za sebe, u vrućici ležala i buncajući nerazumne rěči izgovarala. A Ivo? — kako je moguće izraziti njegovu tugu? — Kao što si prie od veselja města naći nemogaše, tako mu sad žalost nedade smiriti se.

Mladost i krěpka narav Anke učine, da se bolestnica za někoje vrěme pridigne. Zdravlje těla, činilo se, kao da se je povratilo, premda se duše bolest nije izlěčila. Jednog krasnog dana poslě podne sědila je Anka kod prozora. Biaše upravo sáma kod kuće. Ivo je bio u šumi, a otac je pomoćju svog štapa otišao u selo, da na novo svatove sabere: „Jer věnčanje“ govoraše on, „pravi je lěk, koj svakoj děvojci zdravlje povratiti mora.“ Anka sědila je tělom ovdě, al duša joj odleti u planinu — k pustolovcu; ona biaše blěda i oslabljena, i jedva sěna one prie uvěk vesele pěsme pěvajuće Anke. — Ali ona bila je i sad još lěpa. Prie běše slična rumenej ružici — sada odtèrgnutom lěru.

Najedanput iznenada nětko na malom prozoru kucne, zamišljena Anka digne oči — sva se utrese kao prut na vodi, jer pred njom stajaše — Milko.

„Anko, ljubezna Anko! što si se uplašila tako?“ upita pustolovac.

„Ti ovdě, Milko? o koliko sam strašna radi tebe jur propatila! Zar si zaboravio na pogibelji, koje ti gròze? — ti se ještar usudjuješ —“

„Što mi je život bez tebe? — ja sam čuo — Anko, kaži mi, jeli istina — ti ćeš se skoro věnčati?“ Ali Anka mu na ovo pitanje neodgovori.

„Jest Anko“ produži pustoslovac „za mene neima više radosti na světu, dodjoh, da te jošter jedanput vidim, da ti poslědnji s b o g o m kažem. — Anko! ovako opraštajući se s tobom, opraštjam se sa svim što mi milo i drago biaše na tom světu, opraštjam se sèrcem i ljubavju tvojom. Zaboravi Milka, koj nemože da tvoj bude, zaboravi me, Anko! —“

„Nikad, nikad!“ klikne Anka.

„Budi sretna, Anko!“

„Bez tebe? — nemogu. — Ljubav ova će mene do groba pratiti!“

Glas joj zapè, suze joj blèda lica poliju, i ona stane glasno jecati. A Milko — kako bjaše njemu? — Ovaj čověk, koj se taneta nikad nije bojao, kog su ljudi tako hudo opisivali, plakao je sada uz Anku kao maleno dète, praštajući se sa svojom ljubeznicom — sa jedinim blaženstvom svojim.

Još jedanput strastno zagèrli Anku — poslědnji put! — i tad kao munja u goru odleti. Kad ga Ankine oči više viditi nemogoše, nove silnie suze obliše joj blědo lice.

Zabělila je zora, pred lugarovim stanom nemirno su udarali o zemlju za svatove osedlani konji, a u domu čuli su se mnogobrojni glasovi sakupljenih svatovah.

Radost Nedeljka bila je danas neograničena; svakog gosta gèrlio je mnogo putah i nagovarao, da se, primèr njegov slědeći, iz sveg sèrca veseli. Sve biaše priredjeno, svatovi su samo čekali zaručnicu, koju su drugarice u bližnjoj sobi věnčanimi krasi kitile.

Na skoro izadje zaručnica u pratnji svojih drugaricah. — Ona biaše blèda kao slika smèrti, više mramornom kipu, nego živoj zaručnici slična. Svatovi se krenè. Anku moradoše podignuti na priredjenog za nju bělca, zatim svi svoje konje uzjaše. Stari Nedeljko sa několiko staračah zaključi ovu svitu.

U seoskoj cèrkvi čekao je već sědi župnik na svatove, i věnčati imajući se par stupi pred oltar.

„Ljubiš li Anko Ivu, i hoćeš li za njim poći?“ upita po običaju i cèrkvenom prepisu župnik.

„Hoću“ odgovori ona, nu tako tiho, da ni najbliže do nje stojeći ovu rěč čuo nije.

Věnčanje se dovèrši, i svatovi se krenu kući na pir i veselje.

Na putu je bilo sve veselo, sve je pěvalo i klicalo tako, da se jeka iz gore odzivala njihovim pěsmam.

Ali najedanput sva lica problède, svi glasovi zaněme.

A zašto? — Čulo se je u srěd najguštje šume kako puška puče. Tane zrakom prozuji i Ivo, slučajno na konja svog polegnuvši, ukloni se tanetu, koje po svoj prilici njemu naměnjeno biaše.

Ali tane nebi uzalud izbačeno, i premda onom, kom je naměnjeno bilo, nenahudi, nepromaši ipak drugi cilj. Anka je pokraj svog supruga jašila; tělom biaše ovdě, ali njene misli i duh njezin biahu daleko odavde; nu u taj par se ona, slabo uzdišuć, s konja svali, jer tane pogodi njeno bolestno sèrce. Na njenih ustih

pojavi se smĕh zadovoljstva, kao da je znala, koja joj je ruka smèrt zadala. — Njene boli za uvĕk se dovèrše. —

Strah i smutnja se porodi medju svatovi, no Ivo se hitro razabere: „Za mnom bratjo!“ klikne on „mi moramo ubojici u trag ući!“ i skokom odjezdi k onoj strani, odkuda prije puška puče. Svi mladji svatovi polete za njim.

Někoji samo starci ostadoše kod nesretnog otca, koji mèrtvo tĕlo Anke kući odnesu.

Několiko danah poslĕ ovog slučaja imao je župnik jednog mèrtvaca zakopati. Kad sprovod na groblje stigne, začudiše se svi, vidivši na jednom novom grobu, na kojeg kèrstu ime „Anka“ zarezano biaše, jednog mèrtvog čovĕka. Pokraj njega ležao je jedan nož, s kojim se je bez sumnje sam smaknuo.

Po nalogu župnika zakópaše seljaci tog nepoznatog nesretnika izvan groblja blizu plota. A tko je bio taj čovĕk? Tko drugi nego Milko, komu je život bez Anke dosadio.

Nedeljko nije dugo preživio smèrt svoje kćeri. Kad u jeseni lištje žutiti i padati započme, klonù i on, te ostavi ovaj svèt, za da se na drugom sastane sa onim bitjem, koje je ovkraj najviše ljubio.

A Ivo? — on ostavi za uvĕk ovu okolicu, u kojoj je svu sreću svog života sahranio.

Narodne poslovice ilirske.

Bogati čohu nose, a siromasi blato gaze.
Bogat jede kad hoće, a siromah kad može.
Bogatstvo pokriva horjatstvo.
Bog visoko, a car daleko.
Bog govori: pomozi se sám, pomoć ću ti i ja.
Bog grĕhove, a car dugove!
Bog daje da se grĕšnik kaje.
Bog da mu duši pokoj da!
Bog dao, a car neima šta uzeti.
Bog zatvori jedna vrata, a otvori stotinu.

Sirotica Marica.

Narodna pèsma.

U gorici do tri sirotice:
Seka Jela i brajne Ivane,
I Marica mala sirotica;
Udade se Jelica za cara,
Odè bratac po bĕlu svĕtu,
Sama ostà Marica sirota.
Ode care u goru loviti,
Neulovi nikakvoga lova,
Već uhvati Maricu sirotu.
Evo tebi, Jelice gospojo,
Evo tebi dadiljica mlada.
Popĕvala dadiljica mlada:
Ninaj, belaj, ovo čedo mlado,
Bilo živo i otcu i majki,
I svojoj mi teci dadiljici!
To dočule dvĕ careve sluge:
Davor jesi, carice gospojo,
Što govori dadiljica mlada:
Ninaj, belaj, ovo čedo mlado,
Bilo mèrtvo i otcu i majki,

Digitized by Google

I svojoj mi mladoj dadiljici. —
Ništ nestade Jelica gospoja,
Ona ide u zelenu travu,
Pa prevèrče listak i travicu,
Dok je našla guju šarovitu,
Pa ju šiba sa trima šibama
Da joj pusti jada i čemera. —
Ona toči jednu čašu vina,
U nju pušća jada i čemera,
Pa nazdravlja mladoj dadiljici:
Ded napij se, mlada dadiljice!
Kako se je mlada ponapila,
Onda taki na smèrt zastupila,
Pa govori Jelici gospoji:
Davor jesi, Jelice gospojo,
Otvori mi šarene sanduke,
Da ti kažem u što 'š me obući.
Ništ nestade Jelica gospoja,
Otvara joj šarene sanduke:
Kučko jedna, gizdava dèvojko,
Odkuda ti moje majke rušce?
Jal govori dadiljica mlada?
Davor jesi, sestrice Jelice!
Kad je naša majka umirala,
Pravo nam je rušce podèlila,
Bratu Ivi čohu nekrojenu,
A teb', seko, blago nebrojeno,
A men', seko, svoje svilno rušce.
Ništ nestade Jelica gospoja,
Tèrže noža od svilna pojasa,
Pa udara sebe u sèrdašce,
I ona je kraj njé mèrtva pala.

Nad grobom svoje mile supruge.

(Preminuvše 15 stvibnja 1852).

Od M. Stojanovića.

Sèno blaga, ti dobra dušice,
Majko mila i suprugo vèrna!
Prestadoše tvoje težke muke,
I minuše tvoje gorke bolì,
Učini se konac boleštini,
Koja te je nemilo trapila
Težkom boli i ljutim ranami,
Počivaljke i sladkog odmora
Ti nenadjè do u grobu ladnom.
Podanje je rèč ona velika,
Koja miti krotka uztèrpnik,
I on tamo nagradu nalazi,
Gdè mu ništa dušicu netišti. —
Tecite vi samo grozne suze,
Teret gorka jada vas izžima,
Umivajte vi tople suzice
Blèdo moje i žalostno lice!
A vi sretni dvorani nebeski,
Dobri naši angjeli čuvari,
Nosite ih u nebesa k Bogu.
Plačem gorko sa milom dèčicom
Na tvom grobu, naša mila majko,
Da gorkosti sèrca odolimo,
Jer nas težki postigoše jadi.
Mi plačemo al' nemorgujemo
Prot sudbini kâ nas je postigla,
Već velimo: Otče naš nebeski,
Neka bude sveta volja tvoja!
Sve je dobro što je tvoja volja.
Nas ubogih ljudih sva tèrpljenja
Obrate se u rajske radosti,
Kad nam zadnja naša ura dodje.
Suze, koje uztèrpnik proléva,
Bog u boljem nadariva svètu.
Uztèrpnice, moja bolestnice!
Sad u grobu umučaše vaji
I uzdasi tvoji, sladka majko!
Grob je ulaz k vèčnjemu pokoju,
Gdè se trudni i umorni kupe
Za prospavat sve zemne nevolje,
Pokriveni rukom svemogućeg,
Dok ih vèčna biserna zorica
Na veselje probudi vèkovno.
Pokojnice! božja ti dušica!
Draga moja, lahka ti zemljica!
I men' zadnji sat će udariti,
Pak ćemo se gor' opet viditi.
Na tvoj grob će list s stabla opasti,
Kad ga vètar ošine jesenji,
Al će prah tvoj Bog opet oživit,
Kad nastane vèčno pramalètje.
Ako nas je smèrt i razstavila,
Opet ćemo jednoć se viditi,
Pred prestoljem božjim se sastati,
Ondè, gdè već neima razstanka.
Ondè ćemo tad vèkom slaviti
Neizmèrnu božansku dobrotu,
Koja svaku dušu pravednicu
U otčinsko prima svoje krilo.

Digitized by Google

Slavjanske věsti.

— Professor T. Sierocińsky oglasio je dělo u poljskom jeziku pisano pod naslovom: „*Pogląd hystoryczny i kryticzny na pisovnię polską*“ od god. 1808 do naše doba.

— G. J. Jarošević pripravlja za tisak drugo izdanje svojih znamenitih: „*Obrazov Litvi.*“ u poljskom jeziku.

— Troškom B. M. Wolfa u Petrogradu izlazi: „*Piękno natury*“ u dva děla, od K. Libelta.

— U Petrogradu izlazi drugo izdanje poznatog vèrlo zanimivog romana poljskoga: „*Zamku Krakowskiego*“ od glasovitog spisatelja grofa Revuskoga.

— Dne 24. Travnja umro je u Baden-Baden-u slavno poznati ruski pěsnik *Žukovsky*.

— U Čělovcu tiskano je nedavno: „*Malo berilo za pèrvence.*“ Ta knjižica opreděljena je za pučke škole.

— Pèrva polovica velikog děla slavnog *Goffina*, što je u němačkom jeziku već 30 puta izdano, gotova je sada u slovenskom jeziku, i to neumornim nastojanjem vèrlog slovenskog domorodca g. St. Kociančića. Druga pola biti će takodjer skoro dovèršena. Čělo dělo iznosit će do 50 tiskanih arkah. Na skoro će se tiskati.

— Družtvo čitateljno sv. Mohora lěpo napréduje, sad već broji do 426 članovah. — Živili Slovenci! Tako valja, samo napréd u duševnoj slozi sa ostalom slavjanskom bratjom, pa će zatim i tělesna sloga sa duševnom potegnuti — ako Bog da! —

— U Petrogradu izišlo je nedavno izvèrstno dělo u ruskom jeziku pod naslovom „*Opit obcesravnitelnoj gramatiki ruskago jazika.*“ O tom dělu kritika veoma pohvalno govori, pa ga i mi zato našim jezikoslovcem i svima preporučrmo, kojima je do toga stalo da se pobliže upoznaju sa ruskim jezikom. Isto dělo nalazi se takodjer naznačeno u današnjoj našoj bibliografii. Tom prilikom ujedno javljamo čitateljem našim, da ćemo odsele i ruska izvèrstnia děla vazda naznačivati u knjigopisu našeg lista.

— Car ruski *Nikolaj* dao je prigodom svog odlazka iz Beča medju ondašnje siromake 6000 fr. sr. razděliti.

Različite věsti.

— U Sevili živo u sokaku, „de la Platta“ zvanom, něka žena imenom Izabella Chaves, koja je 118 godinah stara, ima pako 17 sinovah, 36 unukah, 51 praunukah, i 14 prapraunukah. Starica ta je još sasvim krěpka i zdrava. Prije 8 godinah umro je suprug njezin.

— Obće poznati kardinal Mezzofanti, što je prošaste godine umro, ostavio je knjižnicu, koja, kao što latinski katalog svědoči, sadèržaje u 400 različitih jezicih pisane knjige.

— Najnovia izvěstja posvědočavaju, da u Europi imade 252 milena kèrstjanah, 4½ mil. mohamedanacah, i 2½ mil. židah.

— O ženitbi Lui Napoleona govori se sve to više. Ljudi tvèrde, da je ovaj glas potekao odtuda, što je onomadne g. Billault, kad je otišao slažbeno u Elisej da podnese Lui Napoleonu zakon o kovanju novca, rekao mu: „Moj gospodine, ja se nadam da ću skoro imati priliku poklonit vam se!“ Na što L. Napoleon ništa nije odgovorio, već se je samo nasmijao. Jedni govore da će prositi jednu knjeginju Hasie, drugi kažu Švedsku, a veći dio tvèrdi, da će prositi knjeginju Španjolsku, i to upravo sestru kralja Španjolskoga.

— Novine „*Independance belge*“ pripovědaju: da je gjeneral Saint-Arnaud onomadne, kad bi L. Napoleon vojsku pregledavao, glasno viknuo: „*Živio Car!*“ Gjeneral Magnan, čuvši da tako vojeni ministar viče, otišao je k predsědniku i zapitao ga; „Principe, šta je novog?“ „Zašto?“ upita ga L. Napoleon. „Zato“ odgovorio bi mu Magnan „jer sam čuo, da je Saint-Arnaud kliknuo: „*Živio Car!*“ — „To nije ništa“ primèti na to predsědnik „to mu je samo onako izletilo nehtijući.“

— Kako se u Englezkoj vèrstni spisatelji nagradjuju, viditi se može iz toga, što je nedavno znameniti spisatelj *Bos* za svoju iz několiko arkah sastojeću pripověst „*Bleakhouse*“ 1000 ft. šterlinga t. j. 10,000 fr. sr. primio. Proračunalo se, da je svaki redak tog spisa sa 5 fr. sr. naplaćen. — Kad ćemo mi božjaci do toga doći? — Po svoj prilici nikada, jer premda bi moguće bilo, da iz srědine našeg duševnimi darovi nadarena naroda danas sutra koj jugo-

Digitized by Google

slavjanski *Bos* uskèrsne, ipak neće uspěti moći, jer kod nas neima 1. dovoljno čitateljah, a 2. neima dovoljno grošićah kamo li šterlingah.

— Kipar Petrović u Beču, sgotovio je za narodni muzeum u Pešti kip glasovitog magjarskog pěsnika *Kišfaludi-Šandor-a*, pa je izložio taj kip u svom konaku (Jägerzeil Nr. 499) gdě ga svaki viditi može.

Směsice.

— Někakav Turčin svèrne se s puta u potok da se napije vode, pa ga uhvati hajduk, a on onda dozvavši svoga druga, koi je bio ostao na putu, vikne mu: „Hodi amo, uhvatio sam hajduka!“ Drug mu odgovori: „Kad si ga uhvatio, a ti ga povedi amo!“ Onda mu on kaže: „Ali neće da ide“ a drug mu na to reče: „Ako neće da ide, a ti ga pusti!“ Na što mu on opet odgovori: „Pustio bi ja njega, ali neće on mene!“

— Jedan siromak čovèk spremi se na svoje kèrstno ime, kako je bolje mogao, i pozove několiko gostih; ali ovi su voléli pèrvi dan dobrim gazdama otići, misleći da njemu mogu i sutra na pojutarje. — Tako i učine. Ali kad mu oni stanu čestitati kèrstno ime, on ih zapita: ko je to, koga mu čestitaju. Kad mu oni na to odgovore: da je njegovo kèrstno ime sveti taj i taj, on im rekne: „Prošao je, prošao!“ i tako ih odpravi kao što su i došli.

— Kaže se, kako je majka Kraljevića Marka namolila sina, da se okani pusta četovanja, i da ore, te tako hrani sebe i majku; al on opet nije htěo da ore bèrda i doline, kud drugi ljudi oru, nego orao careve drumove. Odtud valja da je i poslovica postala: „Reve na stranu, kao Markovo ralo.“

— Jedan pop dobivši novu parokiju, dodje da ju vidi kakva je. Kad je dojašio do pèrvog sela, biaše već doba užine, a pop gladan. Krajem istog puta plandovaše jedno mlado čobanče. „Pomozi Bog, momče!“ „Bog pomogo, oče!“ „Kaži der ti meni, tko je u ovom selu najjači?“ „Bak medju govedih.“ „Eh! nepitam ja tebe to, već, tko stoji ovdě najčvèrsje?“ „Kovački panj, gospodine.“ „Zar si ti šaulast? dète! ja te pitam tko se u selu najbolje hrani?“ „Ja i moj ćaća, kad imamo šta.“ „Hajde dète k vragu!“ „A ti, oče, k Bogu!“ „Nuto mene budale!“ reče pop u sebi jašeć svojim putem, „ovo je dète pametno, a ja sam mu tako ludo odgovorio, idem ja to popraviti.“ To rekav okrene konja i vikne: „Oj sinko!“ „Oj oče!“ „Ja uzimam moju rěč natrag.“ „I ja moju, oče!“

Bibliografia.

Ilirska.

— *Domaće biljoslovje.* Od Kr. Jos. Veselića. Tretji svezak. U Novom Sadu. Bèrzotiskom narodne tiskarne Dan. Medakovića. 1852 Na maloj osmini; ima 32 str. (od 65—96). Cèna cèlog dèla u 6 sličnih sveščićah 1 fr. sr.

— Книга за добре целн. Пишу неколико Срба, уређује и издаје Богобој Атанацковић. Први звезак. На корист Бачког фонда за Свештеническе удовице, и на корист православне Бајске цркве. У Новом Саду. Нар. књигопечатња Др. Дан. Медаковића. 1852. Цена 30. кр. ср.

Ruska.

— Опытъ общесравнительной грамматики русскаго языка, изданный Вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ. Спб., 1852. Цѣна 1 р. 75 к., съ перес. 2 р. 50 к. сер.

— Опытъ областнаго Великорускаго Словаря, Изданный Вторымъ Отдѣленіемъ Интераторской Академіи Наук. Спб., 1852. Цѣна 1. р. 25 к., съ. перес. 2. р. 75 к. сер.

Česka.

— *Německo-česká konversační knížka.* Dle Jana Javornického přepracoval a rozmnožil Josef Štůtek, kralohradecký konsistorní protokolista. Nové vydání. V Hradci Králové 1852. Nákladem J. H. Pospišila XVI. Za 16 kr. stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi pośrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 25. U Četvèrtak 17. Lipnja. 1852. **Tečaj I.**

Koncem tekućeg měseca iztiče pèrvi polu-godišnji rok predplate na „Neven," pozivamo dakle sve one, koji na dojduće tečaje tog časopisa predplatiti žele, da se radi točnog i neprekinutog odpravljanja istog časopisa za vrěme prijave, i novce, kao do sada, g. Naumu Mallinu, blagajniku matice ilirske u Zagreb poslati izvole.

Sèrbstvu!

Od Janka Tombora.

Poslě tolkih bojevah kèrvavih,
Koe si vodio za svoju slobodu,
Poslě tolkih raznih žèrtvah pravih,
Koe si prineo na spas svomu rodu,
Poslě bědе i kèrvava znoja:
Sèrbski rode! gdě su prava tvoja?! —

Ti si carsko dèrhtjuće prestolje
Svom mišicom hrabrom uzdèržao!
Sve nas spasit od robstva nevolje,
Bog ti věčni tu zadaću dao;
Ti ju svèrši — a sad poslě boja:
Sèrbski rode, gdě su prava tvoja? —

Zemlju kèrvju tvojom orošenu
Mèrtva těla děce tvoje kriju;
Jednoć krasnu, sad opustošenu
Otačbinu glad i tuga biju;
Kudgod pozrěš — nevolje brez broja:
Sèrbski rode! — tol' su prava tvoja?! —

Bog te kara radi nemarnosti,
Kojom s' bědu bratje věk gledao,
Bratji, žèrtvam turske oholosti,
U čas nuždе pomoć nisi dao:
Jer spram bědе bratje tvě si hladan,
Zato jesi, — i ostat ćeš jadan! —

Šta ti hasni rěsit pěsmu svoju
Slavnim děli silnoga Dušana,
Kad u svetom za slobodu boju
Snagu na sto raznih cěpaš strana'?
Sviuh slava, dok nij' tvoja slava —
Nećeš, rode, doć do tvoga prava!

Kad spoznavši jednom krivnju svoju,
Prě ćeš brata neg' tudjinca volit;
I u sreći bratje sreću svoju,
Bědu svoju u nijh'voj nahodit;
Tad će istom uskèrsnut tvâ Slava,
I š njom, rode, věčna tvoja prava.

Digitized by Google

Alamontade.

(Iz němačkoga polag Čoke-a.)

(Nadalje.)

XXII.

Pol noći biaše jur davno minulo, jutro pako biaše na pomolu. Cělu noć nisam niti oka stisnuo, niti se svukao, već sam u žestokoj oluji duše po sobi gori doli letio. Kakova to strašna noć! Što sam sve saznati morao! Nisam mogao da věrujem takovu grozovitu opačinu, proti kojoj se ista narav ježi. Nevinu, krěpostnu ženu, koja nije svoga supruga nikad uvrědila, u tamnicu baciti, i cěli život obezčestiti, priatelja zloupotrěbiti, paklenu misao izvěršavati, i nevinost okrutnie mučiti, nego ista smèrt.

Veseo sam bio, kad sam pomislio, da je Bertollon hotio da time moje priateljstvo izkusi; jer kad bi bio toli grozovito postupao, kako da se usudi vas svoj věk čašu vina izpiti? Ta svaka mu je kap tajnu izdati mogla! Kako da se zločincu kao i poštenu čověku u cěloj ogavnosti bezstidno pokaže?

Ali sam uzalud nastojao, da sáma sebe prevarim. Njegova očitovanja o meni i nesrećnoj supruzi, i kako bi mi suprugu rado odstupio bio — o, sve to biaše gola istina! Sad mi je istom svanulo, te sam uvidio njegove priašnje osnove. Sad sam se sětio raznih njegovih kano s neba sasutih govorah, i da me je sám svojoj supruzi upeljao, i da nije o našoj krěposti nikad sumnjao. Valjda je već tada napravio osnovu, da ju potvori kakvom opačinom, kad je govorio o njezinoj žestokoj i podmukloj naravi. Valjda mu biaše žao, što nisam bio brakolomac.

Dan osvanù, a ja se nisam ni našto odvažiti mogao. Nevinost mora da se spasi, no njezin spas biaše propast moga dobročinitelja; pèrvoga, dà, jedinoga priatelja moga. Samo prekoměrna ljubav prama meni izvabi mu tu prem grozovitu izpověst, pa da ga izdadem? On biaše tvorac moje sreće, pa da ga ona ruka, koja je nebrojenih milostinjah od njega stekla, u neizmèrnu propast nezahvalno stèrmoglavi? pa da izgubim njega jedinoga, koga sam još uvěk ljubio?

„O nesrećna dogodjajah svezo!“ uzdahnuh; „zašto sam morao postati orudjem, kojim da se ili nevinost sputa, ili dobročinitelj smakne?“

No savěst mi je neprestano vikala: budi prie pravičan, pa onda milostiv. Kad se radi o krěposti, nesmiju nas obustaviti ma kakove poslědice činah, koje po dužnosti izvèršavamo — ma i sámih sebe upropastili. Povrati se u priašnje siromaštvo, idi sám i veseo po světu, samo spasi samostalnost svoju, i čuvaj u grudih čistu savěst. Učinio si, kako se pristoji pravičnu čověku. Ima Boga, budi čist, kao što je on.

S toga pisah redarskomu uredniku, da porad vèrlo važnih poslovah odmah k meni dodje. On prispije. Odoh u Bertollonovu sobu, a urednik ostadè pred vratima.

Bertollon je jošte spavao, ja sam dèrhtao. Ljubav i sažaljenje svladaše me: „Bertollone!“ uzdahnuh, i poljubih ga.

On se prenù. Razgovor sam svèrnuo na stvari, koje su ga veselile.

„Kaži mi,“ rekoh konačno, „je li tvoja supruga doista nevina? jesi li zbilja sám lěk otrovao?“

Pogledà me ukočenim očima i reče: „Šuti, Boga ti!“

Digitized by Google

„Ali Bertollone, tà tim potvèrdjuješ sinoćne svoje izreke. Zaklinjem te, priatelju, umiri me. Jesi li ti sám to sve učinio? ili si me samo hotio —“

Bertollon se osovi, i kazà: „Kolase, mislim da si pametan.“

„Ali govori, molim te. Tà danas će sud izreći odsudu nad tvojom suprugom. Nečini da nevinost propade.„

„Zar si poludio, Kolase? — Bi li hotio izdati svoga priatelja?“

Dok je to govorio, ili bolje rekuć pentao, bio je vèrlo uzbunjen. Problědi, ustne mu postanu modre, a oči je bio preda se izbuljio. Sve me je dovoljno osvědočilo, da je po noći u pijanstva priznao stvari, pred kojimi sada trepetje, uvidivši, da nisu kod mene sasvim sigurne.

Položiv ruku na njegovo rame, prišaptnuh mu tiho: „Bertollone, obuci se, uzmi dosta zlata, pa běži, za drugo ću se ja skèrbiti.“

„Ali zašto?“ upita me kèrvoločnim pogledom.

„Velim ti, da běžiš, još nije prekasno.“

„Ali zašto?“ odvrati, „zar me možebiti naměravaš, ili jesi već —“

„Zaklinjem te svim što ti je milo i sveto, da běžiš.“

Čim sam mu to prišaptnuo, skoči naprasno na noge, stadè neobučen tèrčati po sobi, kano da što traži. Mislio sam, da je u smetnji zaboravio, da je njegova oděća na postelji ležala. Dok sam se prignuo, da mu ju podam, prasne kubura, a mene oblije kèrv po pèrsiuh.

Vrata se otvoriše, a redarski urednik dopade prestrašen u sobu. Bertollon dèržeć u jednoj ruci izpruženu, a u drugoj nabitu kuburu, motrio je ukočen taj nenadani prizor.

„Prokleta huljo!“ zavapi s licem od sdvojenja iztrošenim, te baci opaljenu kuburu prama mojoj glavi. Prasne i drugi hitac — Bertollon se je ustrělio bio. Basajuć dodje prama meni. Primih ga u naručaje. Glava mu bì raztreskana.

Tělo mi iznemože; padoh na tla, te se prenuh istom u svojoj sobi, gdě su se lěčnici i sluge oko mene vèrtili. Ranu mi pod lěvim ramenom iztražiše, vezaše i rekoše, da nije pogibeljna.

XXIII.

Svi biahu vèrlo tronuti. Někoji Bertollonovi priatelji stojahu preda mnom, uznemirivajuć me raznimi pitanji.

Bèrzo sam ih se rěšio, a čim se malo oporavim, udarim na se drugu oděću, dostavim si nosiljku, i dadem se pred sud odnesti.

U to pučè posvud glas o Bertollonovoj smèrti. Silna se je světina oko kuće valjala. Čim su saznali, da idem pred sud, pratila je ta znatiželjna množina moju nosiljku.

U tajnoj sědnici bila je već izrečena odsuda nad gospojom Bertollonovom, koju kad su vodili, da joj se odsuda pročita pred sakupljenim pukom, stupio sam i ja u dvoranu.

Prosih poslub, imajuć važnih stvarih, da ih odkrijem. Prošnja bì uslišena. Duboka tišina pritisnù prostranu dvoranu, kano da je svakomu duša iz těla izlětila.

„Gospodo sudci!“ rekoh „někoč sam tu stajao kano tužitelj nevinosti, sad sam pako došao da ju spasim, i da joj pribavim pristojno slavodobitje. Prividne me

Digitized by Google

okolnosti prevariše, priatelj me zloupotrěbi, i učinì nehotice dionikom okrutnosti. Nesrećnica, nad kojom naměravate odsudu izreći, nije ni u čem kriva.“

Uzeh sám točno pripovědati, što se je prošle noći sbilo, kazivah o samoubojstvu Bertollonovu, i o pokusu da me životom razstavi. Do mene stajahu kano svědoci redarski urednik i hromi Jaques, koj se je sětjao, da je u oči toga prizora vidio g. Bertollona, kad je iz sobe svoje supruge s gorućom svěćom izlazio. —

Takova rěšenja parnice, u kojoj sam s početka nad svojim protivnikom g. Menardom toli sjajnu pobědu odèržao, i koja mi je imala učvèrstiti slavu po čitavoj dèržavi, nije nitko očekivao. Dočim sam tako sborio, mogao si opaziti začudjenje i grozu na svačijem licu. No čim sam zašutio, razleže se něki šapat, koj se je pretvorio u glasno klicanje. Puk me je veselo pozdravio, a gledaoce su suze propanule.

Na red u dvorani nije se moglo već ni pomisliti. Gospoja Bertollonova bila je srěd čestitanja okolo stojećih u nesvěst pala. Podupravitelj dèržave, rodjak maršala od Montrevala, koga biaše naměra ili znatiželja u dvoranu dovela, sidje sa svoga uzvišenoga města, te me pred svimi zagèrli. G. Menard povede se za njim srěd klicanja uzhitjenoga puka.

Rekoh, da me odvedu k gospoji Bertollonovoj. Kolěna su poda mnom klecnula. Razslabljen sruših se pred njom, i pritisnuh vlažne oči na njezinu ručicu.

„Možete li mi oprostiti?“ zapitah.

Pogleda me okom, punim neizrečene ljubavi i nebeskoga posměha.

„Alamontade! —“ uzdahnù lagano, a suze joj rěč prekinuše.

Sědnica se je razpustiti imala. Sudci me zagèrliše. Uzalud sam želio, povratit se gospoji Bertollonovoj; naloga je bila odviše velika. Odvedoše me niz stube od palače kroz zbučano ljudstvo, što me je pohvalom obsipavalo.

Čim sam hotio da stupim u sědiljku, obustavi me mlad i pristojno obučen čověk.

„Gospodine!“ reče mi s veselim licem, „vi se nikako nesměte vratiti u kuću, koja sakriva truplo samoubojice, i koja mora da vas opomene na strašne dogodjaje. Udostojte me tom častju, da vas barem za vrěme u svojoj kući podvorim.“

Takovu, s tolikom iskrenostju učinjenu pozivu nisam se nadao. Tomu mladomu čověku titrahu još suze u očiuh. On me biaše s tolikom postojanostju prosio, da mu nisam ponudu odbiti mogao. Sa zahvalnostju stisnù mi ruku, zapovědi něšto nosiocem, te izčeznù.

Puk me je neprestanim klicanjem kroz ulice pratio, te sam napokon stigao sve polagano pred kuću neznanog priatelja. Opazio sam, da je bila u susědstvu od Bertollonove kuće, u sokaku, gdě je Klementina stanovala, što mi nije baš nepovoljno bilo, prem da sam bio smeten i tronut.

Nosiljka se otvori na stubah u nutèrnjoj strani od kuće. Priatni me je neznalac čekao. Vidih, da se nalazim u velikoj prostranoj sgradi; dvě sluge vodjahu me uz mramorne stube.

XXIV.

Sve, što imade čověčji život u sebi strašna i mila, dogodì se u kratko vrěme, u jedan sat.

Pobočna se vrata otvore; několiko gospojah dodje mi u susrět, a najstaria

Digitized by Google

ovako progovori: „Vèrlo sam zahvalna svomu sinovcu, što mi je tu čast pribavio, da plemenitoga nevinosti spasitelja u svojem domu viděti mogu.“

Tko da opiše moje tronutje. To je bila gospoja de Sonnes, a Klementina se je izza svoje majke pojavila. Hotio sam da nèšto probesědim, i da se zahvalim na prijateljskom dočeku; no bio sam preveć razslabljen. Kèrv, što sam jutros poslě turobne i budne noći izgubio bio, i proměna prem raznih i žestokih čuvstvah, što su me sasvim osvojila bila, oslabiše me sasvim. Pogled Klementinin uzè mi život. Vidio sam samo nju, pa opet nju, dok mi se nisu slike i boje pred malakšućim očima šarenom tamòm ovile.

Više tjedanah morao sam u sobi na postelji probaviti. S bolju rane bila se je i groznica sjedinila. Mladi de Sonnes nije me nikad ostavio; on je moje neznatne stvari iz Bertollonove kuće preněti dao, š njimi i harfu, no věnca nije bilo. Tà tko da znade, koliko mi cěne u njemu leži.

Medjutim je gospoja Bertollonova za nevinu proglašena bila. G. de Sonnes kazà mi, da je ta krasna nesrećnica odmah od Montpelliera odputovala, i u něki se zabitni samostan povukla. Podà mi list, što je u zavitku gospoje de Sonnes na mene upravljen bio.

„Valjda gospoja Bertollonova zahvaljuje svome dobročinitelju“ reče.

S tresućom se rukom uzeo sam list. Kad sam bio sám, pročitah ga pozorno. Od to doba pratio me je u dobroj i zloj kobi.

Evo ga:

U samostanu S. G. u B.

Jedanaestoga svibnja 1702.

Alamontade, da ste mi zdravo! Ovo nèkoliko redakah jesu pèrvi, koje muškoj glavi pišem, no bit će i zadnji. Ostavila sam uzbunjeni život prostranoga světa; okružuje me svečana tišina posvećenih zidovah. Lahko sam se razstala sa svim, što mi je nèkoč milo i potrěbno bilo; ništa nisam iz světa sobom poněla, do ranah, koje mi je on zadao.

Kamo sreće, da sam i te rane, i njihovu uspomenu ondě vani ostaviti mogla. Ali ovo mi ostaje, da mi zadnju prijateljicu, smèrt, tim prijatniu učini.

U cvětu života ovija me cèrna udovička koprena; tim pokazujem ljudem tugu, koje nećutim, a sakrivam drugu, koja me para.

Dà, Alamontade, ja se nestidim još i sad na ovom svetom městu izpovědati, što vam nisam zatajiti mogla, da sam vas ljubila. Znali ste to, a i sada znate, pa ste ipak mogli tèrgnuti mač proti sèrcu, što je na ovom světu samo za vas kucalo. Cověče, vi ste lagali, — vi me niste nikada ljubili! Nijè me to razžalostilo, što je moj nesrećni suprug hotio da me potvori najcèrnijom opačinom, već što me je Alamontade za krivu dèržati i tužiti mogao, on, za koga bi bila rado umèrla, to mi je posěklo koren života.

Ali ne, nebudi vam to naměnjeno. Ti si bio nedužan, o plemeniti, mili, i još uvěk ljubljeni čověče! Prividnostju zaslěpljen žèrtvovao si svoje nagnutje prijateljstvu i pravičnosti. Ti si hotio da budeš najviše nesretan, nipošto nezahvalan. Ja to dobro ćutim; tudja supruga nebi te bila imala ljubiti, a moja grěšna ljubav nije nikad bila vrědna tvoga čistoga sèrca.

Digitized by Google

Čutila sam to dobro, pa sam se uvěk sa slabimi silami spravljala na boj proti svojim strastim. Nitko nije bio nesrećnii od mene, a svaki tvoj pogled, svaki tvoj ěelov ověčnio je u meni plam, koj bi se bio pod njimi ugasiti morao. U trenutku tajna zdvojenja bila bi voléla dragovoljnu smèrt podnéti, nego bacit se u pogibelj, da krěpost izgubim. Tada je bio donešen otrov. Njega sam sebi naměnila, jer sam te prežestoko ljubila. Evo ti, čověče, tajne, koju sam se pod mukama izpovědati stidila. Nesrećniče, pa si upravo ti morao biti, koj si me to pred sudci pitao.

Ti me nisi nikad ljubio. Moja udaljenost neće te nikad razžalostiti. Sáma sam se prevarila, a sad moram tèrpiti, što sam ti se bezazleno pověrila. Svět me žali, ali to me netěši, dà, isto tvoje sažaljenje, město da ublaži, oštri bol moju.

U ovih samotnih zidovih vidim svèrhu svoga hodočastja. Pred rešetkom moje stanice stoji lipa, razprostiruć sěnu na mali tèržić, koj će mi někoč grob biti. Evo ti moje utěhe! —

O kako je turobno, kad je čověk osamljen na světu, a osamljena sam ja, jer me nitko neljubi. Prijateljice su me zaboravile sréd veselih krugovah, moje suze nemute njihovo veselje. Vehnem, kano samotan cvět u gorah, neznan i nevidjen; on niti je uzradovao, niti se je radovao, on izčezava bez traga.

A ti, koga sam jedino ljubila, primi ove redke, kano oprostnicu našu. Ranjeno ih je sèrce naricalo, umiruća ruka pisala; tim sam samo izvèršila svoju zadnju dužnost. Nesmetaj moj mir tvojim odgovorom. Neprimam nikakva lista, niti hoću da te ikad vidim. Boga ću moliti za tvoju sreću, moj zadnji uzdah bit će tebi posvetjen, a na tebe misleć neka me smèrt u bolji život odpravi.

Ljubica Bertollonova. v. r.

Nikad nisam više vidio te plemenite žene. Prestavila se je s krěpostju u sèrcu. Nikad je nisam zaboravio, često sam se je sětjao, te plakao.

XXV.

U bolésti polažahu me često gospoja de Sonnes i Klementina. Postupahu sa mnom, ne kano s tudjincem, no kano s bratom ili rodjakom svojim.

Gospoja de Sonnes biaše plemenita duša, živahna, i dobro odhranjena. Činilo se je, da živi za druge a ne za sebe. Druge je razveseljivala, drugim je usluzbe činila, pa je kano sa svojimi dobročinitelji postupala s onimi, koje bi usrećila. Blagodarnost njezina nosila je uvěk pečat zahvalnosti.

Takove matere biaše Klementina sasvim vrědna kćerka, ponos svoga spola, bezbrižna, nedužna i uvěk vesela. Tko ju je god bliže poznavao, morao je obljubiti; nikad nebi bio věrovao da je toli krasna. Směhom je oduševljivala, a pogledom dušu razgovarala, dèržanje biaše joj milo i uzorito. Prijateljice su ju tako ljubile i štovale, da su samo nju pred očima imale. Bila je tako směrna, da se nije ni u čem pred druge stavljala, a tudja dobra svojstva priznavala je s uzhitjenjem. Čověk bi se mogao okladiti, da se nije još nikad u zèrcalu ugledala.

Odkad sam bio u kući, nije više igrala harfe, te je postala stidnia, nego někoć u daljini, a i redje me je polasila, nego itko u kući, i manje je sa mnom govorila nego s kojim drugim, pa se je ipak za mene najviše brinila, i na moje najmanje želje što najpomnjivie vrěbala; iz oka sěvao joj je žar prijateljstva.

Čim je tako moja ljubav uzrasla do neobuzdive strasti, stupiše mi pred oči

Digitized by Google

goleme zapreke, uništujuće svaku nadu, da će me ikad svojom rukom usrećiti. Sirota, nisam imao ništa, do dobra glasa i pověrenja od svih vrědnih ljudih. Ali što je to u velikom světu! Parnicom Bertollonovom tako sam si ime proslavio, da je broj mojih prijateljah sve to više narastao; no koliko bi se morao mučiti, dok bi si pribavio, čim da se Klementini približim!

Svaki sam dan vidjao to milo bitje, sad u sobi, sad u vèrtu, sad na sámu, sad u družtvu. O, ta ona je mogla znati, kako ju žestoko ljubim. Tà govorio ili šutio, dolazio ili odlazio, uvěk sam izdavo svoje ljubeće sèrce.

Svaki sam dan bio turobnii i nemirnii. Drugo mi neostadè, no da se od nje udaljim, ako nisam bio rad da neizměrno nesrećan postanem. Već sam hotio da naměru izvèršim, najmio sam kuću, i javio to gospodinu de Sonnes.

Protivio se je on tomu sa svojom tetom, no badava; postojano sam odbijao želje i prošnje njihove. Jedina Klementina niti je došla, niti prosila, već je sveudilj postajala i ozbilnia i turobnia.

„Vi ste vèrlo okrutni," reče mi jednom gospoja de Sonnes, „što smo vam sakrivili da nas toli strogo kazniti naměravate? Narušit ćete mir i pokoj ove inače toli srećne kuće. Mi vas svi ljubimo; zaklinjem vas, ostanite kod nas!"

Uzroci, koje sam bio za obranu izumio, neblahu moćni umiriti gospoju de Sonnes; jedini i najvažnii nisam joj odkriti smio.U mojem opiranju nije ona drugo opaziti mogla, do neslomive tvèrdoglavosti.

„E dobro," reče konačno, „mi trèba da popustimo, mi vam nismo toli dragi, kao što sam mislila. Zašto da nemože svatko da toliko samo goji u sèrcu prijateljstva, koliko je potrèbno da ga svaki čas bez boli izčupa? To je, što će Klementinu jednom vele nesrećnu učiniti; bojim se, da se nerazboli."

Te rěči biahu mač u moje sèrce. Poblědio sam i trepetao. „Klementina" zapitah, „da se razboli?"

„Hajdete sa mnom u moju sobu," reče gospoja de Sonnes, neznajuć, što u meni biva.

Odosmo. Otvorivši vrata, reče Klementini: „Neće da ostane, nagovori ga ti, kćerko!" Ostavši sám, primakoh se Klementini.

Krasne li turobnosti u toj slici; nikad mi neće iz pameti izčeznuti. Sve groze i bezkonačne bède, što su me u tudjih krajevih okružavale, nebiahu moćne lišiti ju dražesti i života. Sědila je u priprostoj odèći, dražestna kano rajsko čedo; vèhnući cvětak modroga bazga resiaše joj čelo i kose srèd jednostavne koprene, kojom je zastèrta bila, kano da bude vidivi znak onoga, što joj je najviše od potrèbe bilo, to jest: sanak i pokoj.

Stupim bliže, pogledam ju; ona mi se priazno nasmèhnù, a iz očiuh uderi joj biser suzah. Primim joj ruku, padem pred njom na koléna, i uzdahnem: „Klementino!"

Ona je mukom mučala, i nije se više nasmèhnula.

„Zar i vi želite da ostanem? Zapovědite samo, ja ću vas rado slušati, ma postao još nesrećnii."

„Još nesrečnii?" odgovori i pogleda me, kano da pita. „Zar ste kod nas nesrećni?"

„Toga vi da kako nemate. Vi hoćete samo da oko sebe sreću sipljete;

Digitized by Google

ali Klementino, prerano ste me upoznali s nebom. Klementino, što će biti, ako budem jednom — prie ili kasnie — sve — isto obćenje s vami — izgubiti morao; a moglo bi tomu doći vrême — što bi tada iz mene bilo?“ rekoh i pritisnuh njezinu ruku na moje uzbunjeno sèrce.

„Nerazstanite se nikad s nami, pa nećemo jedan drugoga izgubiti,“ odgovori ona.

„Bog bi dao, da se do smèrti nerazstanemo!“ klikoh.

Ona dignù oči prama nebu, uzdahnù, prignù se nada mnom, a goruća suza kapnù joj s lica na moju ruku.

„Zar dvojite o stalnosti moga prijateljstva?“ reče ona.

„Zar ja imadem pravo tražiti vaše prijateljstvo, Klementino? neće li to plemenito sèrce nèkoč jače kucati za drugoga nego za me? tada, Klementino, tada? —“

„Nikad Alamontade!“ odgovori, netom ustadè, okrene se od mene, a obraz joj sinù nježnim rumenilom. Ustadoh. Neopisiva me milina omami. Primim ju u svoje naručaje. Pèrsa joj se nadimahu burnim čuvstvom, a lice joj planù jasnom vatrom. Pogled joj proběsedi běsedu, što nisu usta izreći mogla.

Naše se duše pobratiše, te sklopiše věčni savoz. Duboki uzdah biaše zakletva naša. Svèt je pred nama izčeznuo kano trepteća sèna. Iz cělovah sisasmo izmènice život.

O kakovo je blaženstvo ruka svemogućega ravnatelja svèta istomu prahu podělila, o kako je duh blažen s toga, što je zaručen sa zemljom.

Čim smo se prenuli iz toga svetoga uzhitjenja, i čim sam ja mogao progovoriti njezino, a ona moje ime, promènì se oko nas narav, i cěli priašnji svèt. Sve je bilo svečanie i krasnie. Mèrtva je soba naličila hramu, a sve je oduševljivao nèki mili duh, od slikah do istih sagovah. Šumeće grane u vèrtu i sèna imala je za nas nèko tajno i ugodno znamenje.

„Ostat ću!“ klikoh.

„Do věka!“ prihvati ona.

XXVI.

Malo je vrême postojalo, te vidih gospoju de Sonnes. Tajna me groza obuzè. Smèšeč se dojde mi u susrèt i reče: „Što ste učinili iz Klementine? ona je oduševljena, zbori u stihovih, ona već nehoda, no leti, kano krilata. Tà, Alamontade, zašto se rumenite? hvala vam, ali kako da vam zahvalim?“

To izreče i skrili ruke oko mene, te me poljubi.

„Ta vi ste dobročinitelj!“ nastavi. — „Doznala sam tajne uzroke, s kojih ste hotěli da nas ostavite.“

U neizrečnoj zabuni nisam mogao da progovorim.

„Čudnovato. Zar da nisam napokon ništa pogodila? Alamontade, vi hoćete da budete uvèk najfinii, pa to ste uvèk i bili, osim sada. Zar mislite, da nisam opazila vaše ljubavi prama Klementini? Zašto da ste to zatajiti hotěli, pa još meni, majci svoje ljube?“

„Gospojo — “ odgovorih sve u većoj smetnji.

„Dà, dà, vi bi još tajili, da možete,“ prihvati šaljivim glasom. „kad u moru

Digitized by Google

slastih niste više vidili niti světa, niti mene, tad sam do vas obiuh stajala i ćutila da me nije baš trěba kod vaših zarukah. Moja vas kći ljubi — učinite ju srećnu, pa ću biti i ja srećna.“

„Blaga gospojo!“ Padoh na koléna, i poljubih milostivu ruku, bez da sam i rěčcu progovoriti mogao.

„Nipošto!“ reče ona, „sin nekleči pred majkom s ojom.“

„Gospojo!“ klikoh „Vi mi više dajete, nego najsmelija nada.“

„Ja vam ništa nedajem,“ odgovori ona, „ništa ljubljeni sinko, vi dajete nam, i to mir. Istina, te sam mati, no lišena pravah glede sèrca kćerke svoje. Klementina vas dulje poznaje, nego ja. Porad vas odbila je mnogo prosiocah, ona se je samo na vas zanašala. Moja je dužnost da učvèrstim Klementinino sreću. Sad imam priliku upoznat se bliže s vami, te blagoslivljem Klementinin izbor.“

„Odviše,“ zavapih; „moja je odluka, dà kako, bila, da ju nèkoč, kad si nèšto priskèrbim — Gospojo, ja sam siromah —“

„Što nam do bogatstva?“ odgovori plemenita gospoja, „vi imate pristojnih dohodakah, a Klementina i onako bogata, bit će moja baštinica. Briga za hranu neće vas tèrti, pa da kojom nesgodom sve izgubite, znat ćete se uzpregnuti. Vi ste učen, marljiv i pošten čověk, te vam nemože ništa uzmanjkati.“

Uzalud sam hotio da joj što prigovorim. Gospoja biaše plemenitie duše, nego da poćuti važnost mojih prigovorah.

„Nipošto, moj gospodine,“ nastavi ona, „da niste Klementinu ljubili porad bogatstva, znala sam dobro. Pa děvojka ima dosta nutèrnje cěne, da ju čověk porad nje sáme ljubi. To nesmie da vas vrědja. Ako čeznete za Klementininim sèrcem, i ako ga stečete, nesmijete se jamačno stiditi, ako vam bogat miraz donese. Sèrce, kojim vladate, vrědnie je od kukavna novca, kog se plašite, kano da je to odviše sreće. Moja kćerka nemože biti srećnia, ma stekla miliune udajom, s kojom je skopčan neljubljen čověk; ona će postati srećna duhom, plemenitiim sèrcem, vèrnom ljubavju, i zaručnikovim nastojanjem oko njezine sreće.“

Klementina je sad u dražestnoj svojoj nevinosti doletila, ruku mi primila, i plemenitoj svojoj majci veselo u oči pogledala.

„Vèrlo si dobro izabrala!“ reče gospoja de Sonnes, te nas zagèrli „ti se uvěk više briniš za sreću svoje majke, nego za vlastitu.“

(Konac slědi.)

Jedna šaka pametnih rěčih.

(Izreke raznih mudrih ljudih.)

(Nadalje.)

Tko čast s trudom traži u nevrěme, sam se izdaje, da je nije zaslužio.

Čim se uzdèržati može dugo vrěme sreća i dostojanstvo? Ničim tako, kao s naukom; jer što više nauka kod jednog čověka nadjemo, to ga većma cěnimo i poštujemo.

Put k izvanjskoj slavi jest jedan saonik, koj se mnogo putah prometne u vodu.

Najveću pohvalu nezaslužuje onaj, što najveću rolu igra na velikom kazalištu světa, nego onaj, koj svoju najbolje igra, makar ona i najmanja bila.

Digitized by Google

Krěpost nije podvèrgnuta proměni vrěmena. Ona uvěk cvěta, i osteje kod svih u ljubavi. U mladosti bliste se, u godinama zrělosti svak joj se divi, a u starosti svi je poštuju.

Nikada nesvraćaj se sa staze zakona i krěposti, tako će starost tvoja blagoslovljena biti, i moći ćeš s radostju i utěšenjem pogledati na dane mladosti tvoje.

Bezgrěšna děca jesu najblaženia stvorenja na zemlji, njihove su radosti čiste i jasne.

Tri stvari poznaju se samo u tri slučaja: hrabrost u ratu, razum u gnjěvu, i priatelj u nuždi.

„Koliko bi mudrih moglo biti“ — reče Seneka — „da se nebi toliko ljudih za mudre dèržalo.“

„Nitko nije manje mudar“ — reče Gellert — „nego onaj, koj o sebi misli da je mudrii od drugih.“

„Više vrědi jedno zèrno pameti“ — veli Gracian — „nego cěo magazin lukavosti.“

Umnost istom onda krěpostju postane, kad se sjedini s ljubavju čověčanstva, inače je samo politika, i skloni nas mnokrat na nepravednost.

„Umnost je gola sebičnost“ — veli Lingrée — „dok je samo nami na korist; krěpostju tek postane, kad ju na dobro drugih upotrěbimo.“

„Tko“ — kaže Franklin — „proti větru pljuje, lice sebi popljuje.“

„Tko je mudar“ — veli Sailer — „svagdi dobiva i nauči: susědova ga budalaština omudri, a tudje siromaštvo obogati.“

„Dobrohotnost sjedinjena s umnostju je mudrost“ — veli Moses Mendelsohn — „Mudar čověk sjedinjuje umnost sa dobrohotnostju.“

„Umnost“ — veli Cicero — „je takovo znanje dobra i zla, koje nas uči što se kod svih slučajevih u tom životu činiti ili pustiti ima. — Ili: ona je znanost, sve što govorimo i činimo, u pravo vrěme i na pravom městu izvèršiti.“

„Umnost sáma po sebi“ — veli Pierre Charron — „nečini jednu svojstvenu i osobitu krěpost, nego se smatra kao nadstojnica, nadzornica i upraviteljica drugih. Ona je sol, koja ljudske krěposti od gnjiloće čuva, njih uzdiže, njima ukus i mast daje. Ona je za čudoredno dobro čověka, što je lěk za zdravlje; jer što ovaj prinaša za uzdèržanje našega těla, to umnost čini za korist našega duševnoga blagostanja. Ona nas uči što činit i čemu se uklanjat imamo. Njezino oko nad svim bdije, sve vidi, sve probija; kroz nju se učimo pravu i nutèrnju vrědnost stvarih uviditi; učimo se odlučiti i razlučiti, svoja nagnutja prirediti i one strasti potlačiti, koje umiriti nemožemo, bez da im veća i važnia dobra nežèrtvujemo.

(Dalje slědi).

Digitized by Google

Poslanica pobratimu D. M. u B.

Od A. S.

V.

„Ja nevidih manju stvar, a većega vraga od moga magareta.“ Ovako reče glasoviti Nasradin hodža, a ja velim, da još nisam vidio ovako veliki grad s ovoliko malenkostih, i opet ovako malen grad s ovoliko velikostih, do Zagreba. — Jedva da sam iz kolah izišao, i došao u moju sobu, te se od prašine oprao i izčistio, odmah se podignem u šetnju. Svratim se u jednu kèrčmu, i zaištem čašu pive. Konobar me je, znam, čuo, jer se onaj čas van odnio. Ja ga čekaj, i čekaj, razabiri na stolu ležavše novine, nebi li medju njima koje hèrvatske našao — zaludu — nije ga, ter ga nije; — medju novinama nije ni jednoga hèrvatskoga lista. „Što je to,“ rekoh sám sa mnom — „ovde je s konobarim još gorje nego li u Karlovcu!“ „Gospodine,“ oglasi mi se nèkakvo runjavo, kao pokojni naš praotac Ezau, stvorenje — iz kuta — „Gospodine, nije vas konobar razumio.“ Ja pogledam toga bradaša; — lasi mu biahu ošišani tako, da je izgledao posve kao i kinezki majmun, a bradurina i bèrčine, s olupine tako stajahu razgrabusane, kao da su pod stupom bile, pa da ih je zatim naša primorska bura nèkoliko uredjivala. Drugi bi se na mome mèstu za stalno prekèrstio, ali ja poznam ovakove tice — ja se samo nasmèjem izpod bèrka, pa ga pustim u miru, jer sam spazio, da je nekakav stekliš. Dalje ti — pomislim — kuća, s tobom nije razgovora! — Žedja hoće da me prekine, — drugu nije, van vikati. I zbilja, ja se izderem što sam jačje mogao: „Kelner, tripot teremtete!“ — Sada će me sigurno razumiti, jer sam mu u tri jezika kazao. „Eto vam ga ovaj čas“ odgovori bradaš. — „Šofnis, majn her.“ „I piht a klos pir.“ — Nisam ni tri dima odbio iz nekakve civilizirane smotke, eto ti kelnera s pivom. Da bude ikoliko gorja, bio bi se njome otrovao. „Naopako,“ rekoh, „ako ovako bude i drugdè, najbolje će biti pomiriti se s Karlovcem, pa u njega, jer ovdè nije do stana.“ — Svi gosti govorahu nèmački, samo bradaš, ponašao se kao pravi Pitagorin Akusta, i učini mi se, da bi rado sa mnom divaniti. Šta ću? — on je stekliš, a ja sam čovèk pitom, civiliziran, — bi li mu rèč ponudio? — Bi, nebi, nebi, bi? — he, on će prie na moju doći, nego li ja na njegovu — neka misli ko što hoće, samo neka pošteno radi: — Dobro je Boga moliti, a nevalja se ni vragu zamèriti — reče nèkoja naša zemljakinja. — „Gospodine,“ upitam bradaša „prosim vas, kažite mi, kako je to, da u ovoj kèrčmi negovori nitko hèrvatski?“ „To vam je istopravnost.“ „Nemojte tu svetu rèč zlo tumačiti: ona je nas puno kèrvi stala, — ako je istopravje, onda bi se moralo hèrvatski divaniti.“ „Ta divanili ste: rekli ste pive i pir, pa ste dobili, u buduće prije kažite nèmački, pa onda, ako vas je volja, i hèrvatski, a hèrvatski bez nèmačkoga nemojte, jer nećete ništa dobiti. Konobari neće čekati na hèrvatski komentar, jer dèrže, da svaki hèrvat zna svoj materinski jezik, a da zna nèmački, to trèba dokazati.“ — „Van da tako, — ali prie nije bilo tako u Zagrebu.“ „Naravski, jer je Hèrvatska bila o sebi, a sada je izjednačena, izravna.“ „Ovdè bi čovèk mogao rašno zabasati. S bogom, gospodine!“ — dignem se, i idem van. „Bog!“

Šuton se počeo hvatati — ja sam od nègda Zagreb poznavao. — Mi djaci vazda smo se naganjali s kalfam, pa bi nas mnogi iznenada u mraku koju čelenku dobio, sada mi sve to padne na pamet. Ako me ko prepozna — naopako, — a šetati moram, jer sam se odvè zasèdio. „Da budem ja Bog, pametnie bi bio čovèka

stvorio: — ja bi mu bio metnuo napèrvo petu, a pèrsti bi mu se odzada vukli, pa ako bi o što stopom udario, nebi ga bolělo; ja bi mu bio listanjak spréda okrenuo, a kost nazada, pa ako bi gdě zapeo, nebi ni ćutio; ja bi mu usadio jedno oko napèrvo a drugo nazada, pa bi sve vidio, nebi se morao obazirati!“ Ovako je razložio někoi Ličanin. Ja sam do sada onoga čověka za blunu dèržao, a sada vidim, da je pametno mislio. Kod nas ravno, išao noću ali danom, po vani, ali po kući, svejedno neimaš za što zapeti, a obazirati se nemariš, jer okrenuo se kamo ti drago, nigdě ništa nevidiš, van oderanih rebarah Velebit; — hoću da ti rečem: vi se možete izsměhavati iz onog Lovinčanina, ali je ovdě drugačie, ja ga ovdě štujem.

Sasvim time, da sam se malo bojao, odem prěko harmice, ali ti se u čas uvěrim, da mi se netrěba ništa bojati. Kamo se god ganem, vidim po 3 — 4 oružana čověka za mnom, prěda mnom, i na svakoj strani. Hvala Bogu, sada sam siguran, neka slobodno dodju svi kalfe, s kojima sam se u dětinstvu perušao, nebojim ih se, samo mi je to išlo po glavi, kako da se š njima razmičem, jer ako se tèrknemo, moglo bi zlo biti. Ovdě nije dobro u konflikt doći. Eto, samo da bi još u zatiljku jedno oko imao, nikada u bolje! —

Vidiš na što čověk dodje: malo prie bojao sam se nesigurnosti, a sada se sigurnosti uplašim, dosada sam se bojao, da bi gdě na nepriatelja zapeo, a sad bi se rado s prijateljima nesastajati. Jedno oko želio sam proti jednome i drugome zlu. Pobratime, sada si tako siguran u Zagrebu, da će se malo koj od negdašnjih najboljih priateljah usuditi samo pogledati te na ulici, a kamo li da bi k tebi pristupio. Kamo god ideš, sve je tvoje, na te se pazi kao i na oko u glavi, u nijedno doba nisi bez branitelja, koj ti na svaku dlaku na glavi bdije. S toga je sada ovdě puno življe nego li prije kad se čověk nije usudio van izići, ako nije htèo biti pripravan da ga svega modra i izprebijena kući donesu. Vidiš, kako čověčanstvo napreduje: omnia jam fient, fieri quae posse negabam.

Što je Karlovac? — Trica: - - samo neka Zagreb napreduje. — Karlovčani hoće silom da su budale, a u Zagrebu je drugačiě, — oti su protěrali onoga učitelja koi je mahnitati. Bože, oprosti mi, nije me sram, nego se ponosim, što sam čověk. Što bi bilo sa mnom da sam n. p. magare? vukao bi vodu bez prestanka i bez ikakva napredka; — a gledaj što ljudi rade! Gdě je bio Zagreb prie 5 godinah, a gdě je sada! „Hvala Bogu,“ — zavapim na glas — „što sam čověk.“ „To si ti A-e?“ zovne me po imenu iz mraka poznani glas. „Ja priatelju glavom.“ „Dobro došao!“ „Bolje našao!“ Poljubimo se i rukujemo. „Ti hvališ Bogu što si čověk?“ „Kako nebi, kad vidim kod ljudih ovoliki naprědak?“ Stanem mu kazivati o Karlovačkom učitelju, ali mi on umah rěč preseče, i kaže, da je onaj učitelj bluna. Ja mu to odmah dopustim, i to da je ne samo negativna nego i pozitivna bluna. — „Ono trubilo ništa nezna.“ — „I meni se tako učinilo.“ „On samo kvari mladiće.“ „Bog iz tebe govori.“ „On samo mami novce.“ „I ta ti je na svomu městu.“ „Njega bi trěbalo od ovuda protěrati.“ „Goviriš, kao da si mene pitao.“ „Nas je desetak išlo k njemu, učili smo se dva měseca, pa se itako nismo ništa naučili, te smo ga protěrali.“ — „Jao, dakle ste vi još većje blune od Karlovčanah!“ — sram me je, sram, žao mi je što sam čověk. Već nemogu da gledam priatelja X. pripravljam se da ću běžati.

„Dakle si ti čověk?!“ — „Jesam u zao čas — S bogom!“ „Dakle si se oženio?

Digitized by Google

— odkuda? — koju? kada? Ja se nisam tome od tebe nadao, — nisi me ni na pir zovnuo — to nije lěpo!!“ — „Koja te je dobra snašla? Ja i ne sanjam da ću se kada ženiti: ja sam radio kao i Tale: on je mudrac veliki bio, a i ja se za takovoga dèržim, on je do 30. godine govorio da je premlad, a od 30. da je prestar za ženitbu. Ja ih ravno još nemam 30, ali sada ljudi neživu onako dugo, pa se mogu za prestara dèržati. Ako li kome němački kažem koliko sam star, pa ako išto zna iz matematike, dvojiti će: imam li 28, ali 32 godine.“ „Nisi se oženio? — kako dakle možeš reći da si čověk?“ — „Děte nisam, — mladić nisam, starac nisam, upravo sam u muževnoj dobi, dakle sam muž, ili pravi podpuni čověk.“ „Ko te može čovękom zvati?“ „Svaki, ako je pametan.“ „Može samo bluna: mužkarca čovękom samo žena čini, žena i ništa drugo. Dok nisi oženjen, nedèrži se ni za muža ni za čověka.“ „Na taj način, kad sve po vragu ide, — mora — da sam žena! — Lahku noć, priatelju!“ „Dobar upočitak!“

Ovaj — neznam kako bi ga kèrstio, — jer ni on nije oženjen — ovaj X. svojim razgovorom mene jako smuti, ovaj put. Ja do njega puno dèržim, odkada sam čuo kako je u zvězdarstvu věšt. — Sěćaš li se, kad je on u školi medju ostalim koristnim istinam i slědeće — kao najbolji naš saučenik — na tabuli odkrio: 1. Ako je sunce od zemlje 20 milionah miljah daleko, onda: 2 isto tolika mora biti daljina i od sunca do naše zemlje; 3. Ako bi nas koj htěo kakovu naredbu bratji u suncu živućoj pružiti, morao bi imati ali ruku 20 milionah miljah dugačku, ali isto takovu šprulju; 4. Ako bi nami ko iz sunca htěo spustiti n. p. sir ali hlěb, morao bi za to imati 20 miliunah miljah dugačko uže, i tako dalje. Ja sam već zaboravio, što tu sve nije on kazivao na čudo naše i g. bivšeg učitelja, a na radost naše domovine. Dok se razstadoh š njime, odmah se povratim kući. Nije mi se računo večerati: njegove rěči nemogoh iz glave izbiti. Dakle ništa drugo van leći. I doista, ležem, ali zaspati nikako. X. je pametna glava: on mi je, ako ne sve, barem puno, jako puno istine kazao. On je jedini razpravio ono pitanje, zbog koga smo se mi ostali bili potukli. Sěti se, kad nas je někoj u Tuškancu pucao na vranu, ali ju nije shvatio. Odmah se medju nami izleže pitanje: kako li bi ju bio shvatio? Jedan nas reče: da bi bio pušku morao višje, drugi nižje, tretji: malo jačje prama Medvedgradu, — četverti: da prama svetoj Klari, i t. d. dèržati. Svaki dade svoje mněnje, dok na skoro dojde do šakah, a napokon i do čupah, da li njega nebude, nebi bilo prošlo bez kèrvi. On se diže, i reče: da bi ju bio mogao na dva načina pogoditi: pèrvo: da bude ondě udario gde je ona stala, a drugo: da bude stala ondě, gde je on shvatio. To nas je umirilo.

Cělu božju noć nisam mogao ni oko stisnuti: Što sam razmišljavao — kazat ću ti kad se sastanemo. Sutra se dignem zorom. Ovaj sam dan odredio, da pregledam cěli Zagreb. Najprie idem u stolnu cèrkvu, ali ju nadjoh praznu. Dakle se Zagrebčani plaše cèrkve?! Tako nisu ni Jerusolimljani radili, pa su propali, a čemu se mogu oni nadati. Od kada se stade Cicero s Katonom izsměhavati iz věre otacah svojih, od onda okrenù Rim od ruke. — Nova-ves — civilizirano selo — stoji i danas onako, kako i za tebe, pače još stoji ona kuća, u koju si ti kroz prozor koračio, a čeljad te uzeše za duha što si uz zatvorena vrata došao. Sada je onaj prozor zemlja nadrasla. — Ciganska varoš — pèrvi Foburg nědgašnje moje rezidencie — kako tada, tako i sada. Potok, još i sada broji više děce, nego li drugi cěli Zagreb. —

Digitized by Google

Gornja varoš — danas je mali Pariz. — Ulica i harmica, mali su ti London. Leška ulica, da bi ona imala, što neima, bila bi najlěpša i najbogatia, a ovako dèrži se status-a quo. Mnogo je kućah uzidano, mnogo ih se zidje, ali im zidovi nisu nimalo debiji, nego li je bila pred potopom navadna kaludjerska gibanica. Ad vocem: kaludjer — Mi smo nègda kaludjerim gibanicu zavidili, pa vidiš, sada je oni neimaju, ali ni mi već nemastimo onako bradu, kao što je pred potopom bivalo. Pusti svakome svoje, ako nećeš izgubiti i tvoje, neveseli se tudjemu zlu; — kad gori susědova kuća, hodi ju braniti, jer će drugačie i tvoja izgoriti!! — S bogom!

Vasilij Andrijević Žukovski.

U zadnjem br. Nevena javismo, da je taj glasoviti pěsnik ruski umro, sada evo u kratkom priobčujemo životopis tog za rusku književnost vele zaslužnog spisatelja; jer nedvojimo o tom, da će taj životopis mnogog izmedju naših čitateljah zanimati.

Žukovski rodjen je u Tuli g. 1783. Nauke je svèršio na sveučilištu u Moskvi. Skoro zatim pojavi se u njemu osobiti pěsnički duh, tako, da su njegovi pèrvi pěsnički pokusi, što su g. 1803 izišli, probudili obću pozornost. Po dovèršenih naukah nastupio je Ž. dèržavnu službu. G. 1808 primio je uredničtvo časopisa „Evropevski posel“ kojega je nèkoliko godinah zajedno sa Kačerovskim uredjivao.

Ž. pisao je ruske balade. Oń je bio pèrvi, koi je ruske tako zvane hexametre složio. Prevodom Šilerove „Děvice Orleanske“ i Bironovog „Sužnja Chillonskog“ dokazao je, da dobar prevoditelj velikih pěsnikah sám veliki pěsnik biti mora.

Rat Rusah pròti Napoleonu probudio je u Ž. bojne pěsme, koje su uzhitile cěli narod. I kad bi g. 1812 njegovoj domovini prětila sve to veća pogibeo, latì se Ž. sám — kao drugi Tyrtaeo — britke sablje i stane podpaljivati svoje zemljake u sèrčanosti i hrabrosti, opěvajuć u krasnih pěsamah junačka děla svoga naroda. Za velike domorodne zasluge koje je Ž. steko, dobio je od cara red sv. Ane II. razreda.

Jedanput bio je iz domovine svoje protèran, al se je opet povratio za nèko vrěme. G. 1814 preselio se je iz Tule u Dèrpt (Dorpat), gdě se je mnogo sa nèmačkom literaturom bavio, nu ujedno i marljivo obradjivao domaću beletrističku književnost. G. 1816 podělio mu je car Aleksander dosmèrtnu penziu od 4000 rub. G. 1817 bio je Ž. pozvan na carski dvor, gdě je bio naměšten za učitelja ruskog jezika kod sadanje cesarovne Aleksandre. Zatim je postao učiteljem sadanjega naslědnika ruskog prestolja do njegove punolětnosti. Poslě bio je odpušćen s naslovom tajnog savětnika i preselio se sa porodicom svojom na Renske brěgove. Nèko vrěme je u Düsseldorfu, nèko vrěme opet u Badenu proveo, gdě je 24 pr. m. takodjer i umro.

Medju izvornimi njegovimi pěsničkimi proizvodi najznamenitia je prekrasna balada „Svjatana,“ pisana u čistom narodnom duhu, zatim ruska hymna „Bog cara hrani.“ Peto i poslědnje izdanje njegovih spisah izišlo je g. 1849 na světlo. Poslědnje njegovo dělo bio je prevod „Iliade,“ i veliko pěsničko dělo „Věčni žid“ Ovo poslědnje, koje pokojnik sám svojom labudjom pěsmom nazvà, ostalo je, žalbog, nedovèršeno. Izim toga napisao je nedavno prie svoje smèrti sedam pěsa-

Digitized by Google

mah za mladež, kao takodjer několiko mudrih razpravah, zatim je pregledao sve svoje pěsme i sastavio za svoga sina i kćerku něke znanstvene tabele. Ova děla su ga tako zauzela, da je morao početkom měsesa travnja u krevet leći, odkuda se više nije pridigao. „Věčna mu pamet!“

Narodne poslovice ilirske.

Bog znade, kako valjade.
Bog zna, šta je za bolje.
Bog i božja věra!
Bog i duša!
Bog je jak.
Bog je najprie sebi bradu ostavio.
Bog je spor, ali je dostižan.
Bog je stari davalac.
Bog je stari čudotvorac.
Bog je šalu ostavio, a djavo cěrkvu.

Slavjanske věsti.

— Jur se tiska pèrvi svezak *„Věnca romanskog zabavnog knjižestva“* od g. Vl. Vežića, što sadèržaje dva igrokaza, najme: *„Gospodične od Saint Cyra“* i *„Čašu vode.“* G. spisatelj moli sve zakupitelje predbrojnikah, da mu što prie, i to najdulje do konca t. m. pošalju imenik predbrojnikah s novci.

— *„Pražske noviny“* donose věst: da je g. profesor Fr. Sušil pripravio za tisak: *„Uplnou sbírku moravských národních písní.“* To dělo će do skora běli svět ugledati, i zaista svima dobro doći, koji se bave sa narodnim slavjanskim knjižestvom. G. Sušil sabrao je putujući po čitavoj Moravskoj ote pěsme sám, i to iz ustiuh prostog naroda. Čim ove pěsme izdane budu, naměrava spomenuti g. profesor izdati i *„Narodne pripovésti moravske.“* Mi želimo, da domorodnom trudu g. Sušila od strane občinstva česko-moravskog napose, slavjanskog pako u obće, ona podpora u dio pade, koju takovo poduzetje podpunoma zaslužuje.

— Slovenske *„Novice“* javljaju, da je Sigmundova knjigarna u Celovcu dva svezka lěpih poučnih i zabavnih pověstih tiskati dala. Pèrvi svezak sadèržaje pověsti: *„Bratec in sestrica“* i *„Car Peter, tesar v Zardamu“* a drugi svezak: *„Divji Hunci pred mestóm Meziborom.“*

— Uredničtvo slovanskog časopisa *„Vesna“* javlja pod 30 br. da će prestati koncem tek. měseca izlaziti, zašto će i predplatiteljem onim, koji su na više nego li samo na tekući četvèrtgodišnji tečaj predplatili, vratiti novce putem pošte. Nami je osobito žao, što taj českoslovanski beletristički list daljnji svoj tečaj obustavlja, i to tim više, buduć mi Slavjani sada svimi silami oko toga nastojati moramo, da nam u nedostatku ostalog javnog života, barem ono malo poučnih i zabavnih listovah, što nam je preostalo iz poslědnjih burnih vrěmenah, nepropane i nepovene.

— U Moravskom městu Kalištu našla je nedavno něka služkinja punu posudu starih poljskih srebèrnih novacah od g. 1598. Isto tako našao je onomadne u Modricah nad Svetavom něki seljak punu posudu velikih staročeskih novacah.

— G. Vaclav Rozum, zač. učitelj u Pragu izdao je veoma koristno dělo za mladež pod naslovom: *„Krasořecnik pro mladež gymnasialnih a realnih škol.“* Svi skoro českі časopisi hvale to dělo.

— Medju slikari, koji su tek. měs. proizvode svog kista u Beču javno izložili, nalazi se takodjer jedan Slavjan, imenom *Klimković*, koj sa svojim slikarskim proizvodom (Studienkopf) — kako kritika veli — dokazuje, da mu u toj umětnosti predstoji nade puna i slavna budućnost.

Digitized by Google

Različite vĕsti.

— Mnogobrojni mladi ljudi iz Ugarske, ponajviše zanatlie, spremaju se, da će kroz Beč u Ameriku poći.

— Led na rĕki Névi kod glavnog grada ruske carevine Petrograda, prolomio se je ove godine tek 13. Svibnja, poslĕ kako bi spomenuta rĕka jur 158 danah pod-njim bila stenjala.

— Najznamenitie glave umĕrene stranke u Španjolskoj svĕtuju kraljicu, da od protuustavnih svojih naměrah odustane.

— U Francezkoj od dana do dana sve to većma se umnožava broj onih, koji zakletvu, što ju vlada zahtĕva, uzkratjuju, te uslĕd toga službe do sad obnašane polažu.

— Gospoja Laffarge, koja je prie više godinah otrovala svog supruga, i o kojoj tada skoro sve europejske novine pisahu, pomilovana je sasvim, i puštena na slobodu.

— Znamenito je u novie doba u psihologičkom smislu, što se samoubojstva znatno i sve to većma umnožavaju; tako je u Bĕrlinu samoubojstvom do 60 osobah prekinulo tečaj života svoga i to u mĕsec danah. To je zaista tužno zlamenje našega vĕka!

— Svaki si može predstaviti ogromnost englezkih novinah i broj njihovih čitateljah čim medju ostalima dozna i to, da samo pariški dopisatelj englezkih novinah „*Times*“ g. O'Meare, 12,000 frankah svaki mĕsec u ime honorara za svoja dopisivanja prima.

— U novie vrĕme posvĕdočavaju pojedini priměri, da je tako zvanim „*chloroform-om*“ jur nĕkoliko ljudih od bĕsnoće izlĕčeno. Ako se to u obće potvĕrdi, neće se moći dosta cĕniti taj lĕk toli blagodatan u bolesti, kojoj do sada svi napori lĕčnikah nemogaše odoleti sigurnim uspĕhom.

Směsice.

— Poklisar kralja španjolskoga Filipa III. reče jednom pospĕrdno poklisaru kraljice englezke Elizabete: „Šta mislite, gospodine, nebi li boljé bilo, da mi naše poslove, koje nam sada rĕšiti valja, u francezkom jeziku razpravimo, — buduć kraljici vašoj i onako naslov kraljice francezke pripada?“ „Još bi, scĕnim, bolje bilo“ odgovori mu na to hladnokĕrvno englezki poslanik „da se hebrejski razgovaramo, buduć vašem kralju naslov Jerusolimskog kralja pripada.“

— Nĕki čivutin se s nĕkim bogatašem popravda; stvar dodje pred sud, a siromah čivutin, premda je pravo imao, izgubi pravdu. Izišavši iz vĕčnice, opazi na doksatu vĕčnice nĕkakav njemu nepoznati kip, te upita nĕkog: „Šta predstavlja taj kip?“ — „Boginju pravice, Temis zvanu.“ — „Boginju pravice?“ priměti gnjevno čivutin „sad znam zašto sam ja pravdu izgubio! — Ta to je bĕlodano, da tamo unutra nemože pravica biti, kad je ovdĕ na polju!“

Bibliografia.

Česka.

— *Polyglotta Kralodvorského Rukopisu.* Text v pôvodním i obnoveném pravopisu; překlad: Ruský (N. Berga), sĕrbski (Sl. Zlatojeviće), illyrský (Ign. Bĕrliće), polský (Luc. Siemiéńského), hornolužický (J. E. Smoleře), vlaský (F. Francesconi), anglický (Wratislawa), německý (W. Svobody); ukázky dolnolužického, maloruského, krajnského, francouského (Eichhoffa) i bolgarského. — Vydání Václava Hanky. V Praze. Nákladem vydavatelovým. 1852. Stran X. a 794 v 12. Za 2 zl. 30 kr.

Poljska.

— *Topir-Córa,* powieść Wołinska. Przez Autora Bruna. W Wrocławiu. Nakładem Zygm. Schlettera. 1852 8. 12 gr.

— *Zawerucha,* powieść Ukraińska. Przez Autora Bruna. W Wrocławiu. Nakładem Zygm. Schlettera. 1852 8. 18 gr.

— *Nowy elemewtarz warszawski* dla grzecznych dzieci z obrazkami kolorowanemi. Warszawa 1852. Nakład. Bernsteina. T. 1. 16,

Bĕrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol lit na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj celogodišnjoj cèni.

Broj 26. U Četvèrtak 24. Lipnja. 1852. **Tečaj I.**

Zagreb.

Od Nik. Boroevića.

Tu su dvori hèrvatskoga bana,
Tu je tihi oganj i ognjište,
Pèsma, kolo, igra i zborište
Mladih vilah svih jugoslavjana',

Tu se dèle vènci od mejdana
Za narodno pèrvo kazalište,
Tu se radi, dogovara, ište,
I pripravlja umu sveta hrana.

Sa kojom se Bog i čovèčanstvo,
Slavski rod i slavska otačbina,
Po svem svètu diči i uznosi:

Da nam bude sloge poručanstvo
I jedinstva silna stečevina,
Koja sreću, čest i slavu nosi.

Alamontade.

(Iz nèmačkoga polag Čoke-a.)

(Konac.)

XXVII.

Klementina postadè mojom vèrenicom. Cèla me je obitelj kao na rukuh nosila. U palači gospoje de Sonnes smatrahu me kano rodjeno dète. Čitava me varoš stade cèniti. Najvišju sam svèrhu u rukuh imao, te bi bilo dosadno, da stanem svoju radost opisivati.

Maršal od Montrevala, kano dèržavni naměstnik, bio je iz Londona dobio listovah na moga pokojnoga otca sa znamenitom baštinom, što mu je, kažu, ostavio brat, kojno je u zapadnoj Indii umro. Uslèd maršalove zapovèdi odputovah poslè

Digitized by Google

několiko danah u Nismes. Maršal mi pokazà samo list londonskog bankira i prepis oporuke; više nije mi kazati mogao. Blago je već po parižkoj banki dostavljeno bilo upraviteljstvu od Languedok-a, a ja izključivi baštinik. Tako sam stekao četiri hiljade godišnjih livrah.

Premda sam znao, da je něki moj stric za mlada otišao u Ameriku, odkuda nismo o njem ništa čuli, nemogoh ipak věrovati da je tako bogat bio. Ista tama, što je u londonskih věstih o raznih važnih stvarih vladala, dadè mi povod sumnji o tom nenadanom bogatstvu, barem kao o baštini, premda mi se je za poklon odviše činilo. I doista pisah toli londonskom bankiru, koli upraviteljstvu dèržavnomu u Ameriku, gdè mi je stric umro; no věk nesaznadoh više, nego što sam dosad znao. S toga se nemogoh proći misli, da je tu baštinu više prouzročila gospoja Bertollonova, nego moj stric.

Maršal od Montrevala skoro se razljuti, što sam o tom dvojio: „Uživajte svoje nedvojbeno blago, i dajte několiko misah čitati za strica," reče, „a da se imetka sasvim bezposlen nenauživate, dodjite k meni, te primite pèrvo město u praviteljstvenoj pisarnici, no pod tom pogodbom, da nebudete drugdè stanovali, izim u mojem gradu. Hoću da vas svaki dan vidim. Imadem mnogo posla, a vaš će mi savèt dobro doći."

Zahvalih maršalu na toj častnoj milosti, no zaprosih malo vrèmena da promislim, bi li primio město, za koje nisam bio sasvim sposoban. Maršal me obasù laskanjem, odpusti me, i zapréti mi, ako se skoro neodvažim, izpuniti želje njegove.

Stèpan, moj stric, bio je vèrlo veseo, kad sam mu pripovědao o maršalovoj ponudi.

„O Kolase," reče mi, „kad si u prostoj oděći i dèrvenih postolih kao dète k meni došao, i kad si u siromaštvu preda mnom stajao, i moje sèrce osvojio, tada mi se je činilo, da čujem nutèrnji glas duha, zapovědajuć, da te primim kano svoje dète, jer da ćeš někoč biti angjeo čuvar potlačenih pravovèrnih. Eto, Kolase, Bog je s tobom čudesa tvorio. Eto sada stojiš opet na istom městu u siromašnom mlinu, te sloviš učenostju i bogatstvom. Neuzteži se vise primiti ponudu maršalovu. To nije volja njegova, to je volja božja. To nije njegov glas, već glas nebeski za utěhu evangjelikah."

Moj stric s ljubeznom porodicom, kojoj se biaše jedna kćerka udala, i njegovi priatelji, svi tajni protestanti, učiniše sve moguće, da mi tu stvar kano velevažnu predstave. Morao sam barem na polak obećati, da ću tu čast primiti; još sam samo o tom nastojati morao, da saznadem što misli Klementina i majka njezina.

Čim sam im odkrio maršalovu odluku, složile su se obe u tom, da nepropustim nijedne prilike, da mogu što više dělovati.

„A mi ćemo te odpratiti u Nismes," reče Klementina, — „znadeš li još za Amfiteater i za kuću Albertas-a? No kod maršala stanovati? — Nipošto, — toga prosi, da te milostivo rěši."

Tako se i dogodi. Odputovasmo u Nismes. Zauzeh město, puno poslovah, tako, da nisam imao kad, da u Klementininu naručju odpočinem.

XXVIII.

Bogatstvo, zaměrnost i upljv na dèržavne poslove pribaviše mi najlèpši život,

Digitized by Google

o kakovu čověk samo snivati može. Prijateljstvo me oduševljivaše i ljubav. Na slici moga tadanjega života bilo je skoro odviše světla, a malo sěne. Život mi je cvao krasnom, no jednoličnom ružicom.

Smèrt Klementinina děda učini, te se je cěla obitelj u cèrno savila, s toga smo ženitbu za pol godine odgodili. To nas nije raztužiti moglo. Vidili smo se svaki dan, te nas nije ništa na světu razstaviti moglo.

Maršal od Montrevala odlikovao me je pèrvi měsec osobitim načinom, no nikad nisam se toliko svladati mogao, da mu se pověrim, ili da mu budem na milosti zahvalan. U priaznom licu njegovom biase něšto strahovita, a u posměhu věčna prětnja. Biaše čověk mudar i pametan, nu pun predsudah, koje ima po svoj prilici pripisati odhranjenju u samostanu, što mu je bilo sveto, kano sv. pismo. Razuzdanim životom bio se je iztrošio, te je uvěk bolovao; smèrti se je bojao, mašta ga je mučila i sumnjičavim činila. Nije on za grěh dèržao svojevoljno i opako vladati, strogost do okrutnosti těrati, bližnjega upropastiti i bludno živiti. No uza to biaše vèrlo pobožan. Samostanci biahu njegovi ljubimci, te ga ravnahu, bez da je i opazio. Cèrkve je marljivo polazio, te su ga svi dèržali za najpobožniega čověka. Rědko se je smijao, a ponajviše je bio ozbiljne i studene naravi, a izza blaga lica sěvalo je zapovědajuće oko.

Čim sam maršala bliže poznavao, time me je veća groza obuzimala. Čověk sličan Bertollonu, bez věre i Boga, bez nade věčnosti, bez ćudorednih načelah, koi je uvěk u svom dělovanju slědio zakone mudrosti, te koj bi porad dobitka, sa smèhom na licu i hladnokèrvnim okom, mogao gledati propast cěloga sdvojećega světa, nije gadnii i opasnii od bogomoljnoga světovnjaka, kao što biaše maršal. Bezbožnik i bogomoljac bez ćudorednih načelah i věčnoga prava jednaka su težina na vazi ćudorednosti, i jednaki otrov za gradjansko družtvo. Oba nećute svoga dostojanstva, neštuju čověčnosti, te razapinju lukavo svoje mrěže medju družtvena odnošenja, kradu i ubijaju pošteno. Oba se Boga neboje, jer jedan u njega nevěruje, drugi ga pako ublažuje molitvami i misami, te se u hramu pere od grěhah, počinjenih u světu.

Već pèrve dane, što sam u Nismesu boravio, okruživaše me sveta četa samostanacah. Ti su se ljudi bojali, da ću ja maršala poticati proti njihovim nakanam. Ali opazivši, kako mi je malo stalo do toga, prodjoše me se uzastopce. Medjutim pokazivahu mi se vèrlo priazni, i stadoše me hvaliti pred maršalom, a u potaji sažaljivahu me, kano čověka bez svake věre.

Protestanti u Nismesu smatrahu me kano svoga poglavicu i zaštititelja. Štovahu me pako toli pretěrano, da bi to bilo moralo probuditi sumnju u maršala, da i nije toli sumnjiv bio. Postajali su smělii i govorom i činom. Višeput mi za rukom podjè, te sam maršala umolio, da im njihove nesmotrenosti oprosti. No město da ih to opomene, rasla je njihova mahnitost sve to većma, stranom što su se morali boriti proti goniteljem, stranom, što su se uzdavali u moju obranu. Uzalud sam im predlagao pogibelj, koju si svojevoljno pripravljaju.

„Nipošto,“ reče gospodin Etienne, moj stric, „gdě je Bog, ondě neima pogibelji. Kolase, neboj se ljudih, gospod je s tobom. Tko me bude priznao pred ljudi, njega ću i ja priznati pred Bogom, govori spasitelj světa. I u Francezkoj će niknut evangjeoska gorušica, kano na klisurah švajcarskih i u němačkih luzih. No mi

Digitized by Google

trěba da imamo ljudih, kao što je bio Cvingli, Kalvin i Luter, koji netrepetju pred glavari ovoga světa. Budi i ti, Alamontade, kano i oni, pa Bog će biti s tobom u nevolji.“

XXIX.

„Tà valjda niste i vi Hugenot?“ reče mi jednom maršal s oštrim pogledom, kad sam opet morao da branim protestante. Ali on odbaci moju prošnju, te postade hladnii prama meni.

Opazih, da sam u tih okolnostih malo dobra učiniti mogao, i da je moja pribitnost u Nismesu, moja čast i kriva misao o mojem uplivu, na koga su se protestanti preveć oslanjali, više škodila, nego koristila kalvinovim privèrženikom, te odlučih dati ostavku. No gospoja de Sonnes i Klementina umoliše me, da ostanem barem kroz zimu. Maršal biaše u Montpellieru; to mene učini sretniega, a protestante udilj dèrzovitie.

Na cvětnu nedělju g. 1703. vratio se je maršal iznenada iz Montpelliera, te me je u grad na svečanu gostbu pozvao. Bolovah něšto, no ipak odlučih tamo poći.

„Sutra ću dati ostavku,“ rekoh u jutro směšeć se Klementini „pa rekla majka što joj drago, sutra će se dogoditi. Tada Klementino?—“

„Što tada?“ upita ona.

„Nećemo više oklevati s našim sjedinjenjem pred žèrtvenikom. Sada se je već prosto veseliti, čim si danas cèrnilo svukla. Dakle za osam danah bit ćeš moja supruga.“

„Tada,“ nastavih, „tada na put, daleko od turobnoga Nismesa, na novo imanje kod Montpelliera. Proletje se resi i kiti; trěba da ga u slobodnoj naravi provodimo.“

Učinismo odluku i zapečatismo ju cělovom.

Izazvan izpadoh. Moj stric htěde da se sa mnom na samu u mojoj sobi porazgovori.

„Kolase,“ reče mi, „danas je cvětna nedělja, ti moraš sa mnom.“

„Nemogu,“ odgovorih mu, „maršal me je pozvao na oběd.

„A ja,“ reče svečanim glasom, „ja te pozivam na svetu večeru. Za našim stolom neće biti nijednoga zemaljskoga velikaša; mi smo sakupljeni u ime Isusovo, on će biti medju nami. Mi svi, několiko stotinah sa ženami i děcom, slavimo danas svetu večeru u mojem mlinu kod karmelitske kapie.“

Prepadoh se.

„Kakva to dèrzovitost!“ zavapih, „zar neznadete, da je maršal u Nismesu?“

„Da što, da znamo, i svemogući je Bog takodjer ovdě.“

„Zar hoćete da se dragovoljno razcvilite i utamničite? Zakon zabranjuje što najstrožie takove sastanke, dà i smèrtju prěti.“

„Kakav zakon? zar zakon umèrloga kralja? Čovèk mora da se više pokorava Bogu nego ljudima.“

Tako mi je moj stric svaki prigovor oprovèrgao bibličkimi rěčmi; čim sam jasnie uvidjao nezakonitost i opasnost sličnih sastanakah, i čim sam mu živahnie opisao moguće poslědice, tim se je on sve to većma žestio.

„Kad su Isukèrsta izdali,“ kliče on, „i kad je izdajica do njega stajao, i kad je saznao da ga uloviti kane, tada je on, Kolase, u očevidnoj pogibelji života,

Digitized by Google

odredio svetotajstvo večere. Pa mi, njegovi učenici, da se česa bojimo? Nikada! Stojmo neprestrašno, ma se čitavi pakao proti nami naoružao."

Nemogoh da ga inače uputim. Prozvà me odpadnikom, licumèrcem, papistom, te ode bèsneći i jadikujući.

Povratih se Klementini. Ona je vidila moga strica vele ljutita. Upita me za uzrok toga, no ja nisam smio da joj ga kažem. U ljubavi i nevinom milovanju minù pomalo moj strah i nemir. Ona mi reče, da je majka na sve moje želje privolila; to me još većma razveselilo. Na Klementininih grudih sanjah o sreći u budućoj tihoj samoći. Daleko od svèta i njegovih strastih, hotio sam da odpočinem na grudih svoje mladjahne žene, i da se srèd cvatuće prirode posvetim ljubavi, prijateljstvu i znanosti.

Kako smo tada blaženi bili. „O Klementino," rekoh, „da čovek drugoga srećna učini, netrèba prestolja, do jedine volje. Tà mi možemo biti veliki i u malenu neznatnu mèstu. Tada ćemo zajedno pohadjati kolibe stradajuće sirotinje. Ja ću opet braniti pobèdjenu nevinost, a ti ćeš me nagraditi cèlovom, ako šta dobra učinim. Naša će knjižnica pružati du u neiżcèrpiva bogatstva. Harfe će nam pod večer u zahladju našega gaja opèvati nezavisno blaženstvo od dvè ljubeće se duše. Siromahe ćemo braniti, pa oni će biti naši prijatelji. Tada nećemo težiti za studenim ajajnostim ovih palačah, — a nèkoč, Klementino! — sáma me misao uzhitjuje — nèkoč ćeš majkom postati — majkom — o Klementino! —" Njezini cèlovi nedopustiše dalje da govorim. U naručaju i na krilu njezinu plivasmo oba u slasti, nadajuć se sladke budućnosti.

U sobu stupi moj sluga, blèd kano stèna i zapuhan.

„Što je?" upitam ga.

„Gospodine," reče, „Kalvini slave zabranjenu tajnu večeru u mlinu g. Etienna kod karmelitske kapie."

Prepadoh se. „Dakle su izdani! — Što se je još sbilo?" zavapim.

„Mlin su draguni obkolili. Svi su nutri uhvatjeni. Čujte, maršal dodje glavom tamo. Propovèdnik i mnogi drugi zatvoreni krivovèrci htèdoše, da se kroz prozor bace; no maršal namignù, a draguni opališe."

„Opališe?" klikoh „je li tko pao?"

„Četiri su na mèstu ostali." odgovori sluga.

Bez da dalje pitam, pograbih pelicu i klobuk. Klementina je plakala i dèrhtala. Ona nehtèdè da me pusti; problèdi i onèmi, te mi se u strahu oko vrata baci.

Prispije i gospoja de Sonnes. Pripovèdih joj taj strahoviti dogodjah i očitovah svoju nakanu, da Maršala na blažje postupanje skloniti želim. Pohvali moju odluku, zamoli me, da bèrzo tamo pohitim, te stade tèšiti Klementinu.

Odilazeć bacio sam još jedan pogled na Klementinu, i vidio, gdè bèdna i plačna u majčinu krilu leži; povratih se, poljubih ju u blède ustnice, te odoh.

XXX.

Došavši pred kapiu turao sam se iz petnih žilah kroz silnu svètinu, što se je sgèrnula bila, očekivajuć željno i radostno, što da se dogodi.

Mèrzla me groza obuze, kad sam ponad pukom ugledao svètlo oružje dragunah, koji su mlin moga strica u tri vèrsti zakrilili bili. Maršal od Montrevala sèdio

Digitized by Google

je uznosito na svojem hatu, oko njega stajala su něka odlična gospoda. Činio se je ozbiljan i kano da něšto promišljava.

„Milostivi gospodine!“ rekoh, čim sam se do njega proturao.

Okrenù se, izmčri me od glave do pete, pokazà palicom mlin, i bez ikakve proměne na licu reče: „Ništarie, sad su ipak uljovljeni.“

„Što naměravate š njimi gospodine?“ zapitam ga.

„Tà to je upravo, o čem jur četvèrt ure mislim.“

„Milostivi gospodine,“ rekoh na to, „istina, te su ti zaslèpljeni ljudi sagrěšili proti zakonu: ali oni su više vrědni preziranja, nego li gnjeva vašega. Budite velikodušni, milostivi gospodine, i ti će vam grěšnici na koléna pasti, te nikad —“

„Što?“ preséče mi rěč Maršal „ovi se ljudi nekane popraviti. To su buntovnici, i to bèsni, dèrzoviti buntovnici. Zar da pustim da se taj kleti kukolj dalje razširi, dok nam opet kakovu Micheladu izvede?“

„Nipošto, milostivi gospodine,“ rekoh, te mu primih viseću ruku, i stadoh mu se moliti: „Vi ste pravičnii, nego da te nevoljnike potvorite onakovim grozovitim činom, kakov se je prie pol drugoga stolètja dogodio.“

„Vrěme je, da se dade strog primèr,“ reče dosad neodvaženi Maršal. Tèrgnù mi svoju ruku i odjezdi, bez da je na me i pazio, nèkoliko korakah napèrvo i glasovito kliče: „Podpalite mlin!“

Pola ukočen proturam se do njega. Pograbiv uzdu njegova konja klikoh: „Za volju božju, milosèrdje, milosèrdje!“

„Odtale!“ zaori bacivši na me oštar pogled i mahnù batinom, kano da hoće da me udari. Izpustiv konja, padoh na koléna pred ledenim satanom, i zaorih: „Milosèrdje!“

Začuh praskanje vatre, vidih, kako se oblaci dima valjaju ponad mlinarskim krovom, i začuh muklu zatvorenih viku. Osoviv se na noge, obuhvatih Maršalu koléna. Bog sám znade, što sam mu sve izrekao; ali on me nehtěde uslišati, biaše bo čovèk bez ikakva čuvstva. — Taj pobožni ris bio je upro pogled u goreći mlin.

Glas mi ogluši u divljoj buki, u žalostnoj viki umirućih, i u gèrmljavini pušakah. Što je hotelo da se od plamena spasi, izsèkoše i postrèlaše draguni.

Dignuvši se naglo, provalim prama mlinu. Něko se děvče prozorom baci. Primih ju. — To biaše Antonia, najmladja kćerka moga strica.

„Antonia, ti si spašena,“ rečem i odnesem taj bědni stvor kroz dim i vatru pušakah, i dodjem, bez da sam znao, pred Maršala.

„Eno pseta!“ zaori Maršal, „nisam li ja uvèk kazivao, da je i on na njihovu polu nikao.“ No ja nisam znao, da je o meni govor.

„Dolje š njimi!“ rikne opeta. Dva draguna iztèrgoše mi iz rukuh onesvèstjenu Antoniu, koju su ti kèrvnici, dočim je na tlih ležala! pred mojima nogama ustrèlili.

„Tako neka bude tim bezbožnim krivovèrcem!“ reče Maršal sasma studeno iza mene.

„Gadna nakazo! kako češ odgovarati za taj čin pred tvojim i našim kraljem, pred tvojim i našim Bogom?“ viknuh sav razpenjen.

Podbode konja prama meni, lupi me palicom po glavi, i pogazi me konjem. U nesvesti misljah, da je zapovědio, da me smaknu. Osovim se na noge, tèrgnem

Digitized by Google

někomu dragunu pušku iz ruke, da si život obranim. Nitko se neusudi proti meni, premda je Maršal sveudilj vikao: „Dèržite ga, dèržite ga!“

Ali eno grozovita prizora! obazrěvši se plaho, smotrih strica g. Etienna s kèrvavom glavom na Antoniinu truplu. Poznao sam ga samo po struku i oděći. Prodrevši prama nebu grozoviti vapaj, padè srěd groma pušakah na truplo svoga ljubeznoga děteta.

Hotio sam da Maršalu něšto kažem; no jezik mi se ukoči. Digoh oči i ruke prama nebu. Umoreno se tělo sruši, bez života.

Do tada sam věrovao u čověčnost. Do tada sam se světu slěpo pověrivao. Umotvori najvećih duhovah našega vrěmena uljuljaše me u srećne sanjarie. Do tada sam dèržao čověčanstvo za mnogo čověčnie i prosto od jarma barbarstva. Ta ja sam bio podložnik najslavniega vladaoca od světa. Tà Francezka je vladanje Ljudevita 14. nazivala zlatnom dobom. Pa Montreval biaše Ljudevitov naměstnik, i cvětna nedělja godine 1703 biaše dan zlate dobe. Do dvě stotine ljudih bì taj dan živih sažgano ili postrěljano, a i čedo neostà sigurno na majčinu krilu. Dobra biše ubijenim oteta, a kralj nagradi Montrevalovu okrutnost.

XXXI.

Kad sam se osvestio, te počeo jasnie poznavati okolo stojeće stvari, smotrih, da sam u tudjih rukuh, a moja ranjena glava bi povezana. U nesvěsti osětio sam kadšto, da se ljudi oko mene vèrte, i da me tělo boli; no duševne sile izumroše skoro, a ja sam padao sve u veću tamu, kano u tvèrdi sanak.

„Duše mi, ti si jake naravi!“ to biahu pèrve rěči, koje sam opet čuo. Něko staro pèrnjavo momče stojaše preda mnom s lěkom u ruci.

Nevidih Klementine. Ležao sam na tvèrdoj postelji u těsnoj sobici.

„Za Boga, gdě sam?“ upitam čověka.

„Kod mene!“ odgovori momče. Sad se tek sětih nesrećnoga dogodjaja, što me je amo doveo.

„Zar sam zarobljen?“

„Dà što, i to po zakonu.“ odgovori moj nastojnik.

„Znade li što o tom gospoja de Sonnes? zar nije nikoga amo poslala? Zar nesměm da š njom govorim?“

„Poznaš li ovdě koga? gdě stanuje?“

„U Martinskoj ulici, u kući Albertasovoj.“

„Budalo! ta u čitavoj Marsilji neima Martinske ulice; čini mi se, da te još groznica trese, ili neznaš, da si u Marsilji?“

„U Marsilji? što? u Marsilji? Zar sam daleko od Nismesa? Odkada sam ovdé?“

„Imade već tri tjedna, moj nevoljni nevoljniče. Čini mi se, da o tom ništa neznaš. Do jučer na večer běsnio si u vrućici; moraš da si jake naravi. Mi smo već mislili, da ćemo te danas ukopati.“

„Što da radim u Marsilji?“

„Čim ozdraviš, obuć ćeš ovo odělo; poznaš li ga?“

„To je odělo od galie. Kako to? Tà kažite mi, zar sam — ne, ja neću, dà, nemogu da věrujem, zar su me već odsudili?“

Digitized by Google

„Po svoj prilici; kažu: samo dvadeset i devet godinah na vožnju.“

Momče kazà istinu. Čim sam ozdravio, javiše mi strahovitu odsudu. Porad prětnjah i ubojitog napadanja na život Maršala od Montrevala, te porad toga, što sam spadao medju tajne protestante, i što sam u pisarnici za dobro krivověracah kadšto kriomčarlo, odsudiše me na galiu na dvadeset i devet godinah.

Uzdisao sam često, no ćuteć se nedužna, obukao sam robsko odělo bez tuge i žalosti. Plakao sam samo Klementinin udes. Hotio sam da joj dostavim několiko redakah. Uzaimljenom olovkom na komadiću artie napisah joj oprostnicu. No siromah, nisam mogao da podkupim čuvara, koj uzè list, pročita ga i razdere, te smiešeć se, reče: „Tu neima pošte za ljubezne listove.“

Udarivši na me okove, odvedoše me k luci na odredjenu galiu s drugimi nesreće drugovi. Krasna biaše večer. Varoš razsvětljena od zapadajućega sunca sinù novom sjajnostju. Iza tmaste zeleni od gorah, koje su okruživale luku punu brodovah svih narodah, sěvahu nebrojene sněžne seoske kućarice, a na Bastidi srěd mandalah i maslinah pèršahu nebrojeni raznobojni svioni stěgovi.

Sjajnost me toga prizora obsěni i napuni dubokom žalostju. Činilo se je, da mi domorodni brěgovi samo zato razvijaju sve svoje veličje, da tim živahnie poćutim što sam izgubio. Sve je okolo mene sěvalo radostju, a ja sam bio za uvěk turoban, znajuć, da moja běda samo u grobu dospěti ima.

Čitavu noć nisam okom trenuo. Ranom zorom otisnù se galia od luke. Čim je granulo sunce ponad plamtećih talasih morskih, izčeznù Marsilj izpred mojih očiuh. Prikovaše me na vozarsku klup, na kojoj je sědelo još pet drugih robovah.

Strašni udese! Evo me sad za uvěk razlučena od svih prijateljah, od drugovah mladosti moje, i — o gorke žalosti! — od tebe Klementino. Evo me sa krila bogatstva bačena na tvèrdu vozarsku klup, zaboravljena od svih srećnih, osramotjena medju zločinci. Město veselih razgovorah sa Klementinom čujem kletve i nepristojne rěči tatah, ubojicah, kriomčarah i razbojnikah. Evo me bez knjige, bez věsti o naprědku znanostih, s duhom osamljenim, bez nade. Strašna zveka okovah zaměni čar glasbe i romon Klementinine harfe. Smèrt nije toli gorka, koli ova grozovita proměna.

No hoću da ju podnesem, rekoh sam sobom. Ima Boga, a moj duh dolazi od njega. Nikàd nisam još udario stranputicom; ostat ću věran krěposti, i nosit ću sobom prěko mora ponos čistih dušah, koga svět malo poznaje. Morao sam ostaviti samo ono, što nije nikad moje bilo, a što sada tèrpim, bol je samo těla, nevična naukam.

Tako je moj duh pobědu odèržao. Tako sam veću polovicu života u samoći i turobnosti izgubio. Tako postadoh u nesreći starcem. Věk nečuh išto od onih, koji su me ljubili. Radost me sva odběgnù, osim kad sam u vrěme odmora svoje misli bilježiti i davno izgubljeni raj mladosti oplakivati mogao. Jednoliko lupanje vesalah i odatle proizličuća žalost probudì u meni slike i prizore krasne prošastnosti. Pa tad mi se je često činilo da Klementina nad morem leti sladkim me posmèhom slobodi kano těseći angjeo. Tad sam suzno oko upirao u milu sliku i ćutio, da se otvaraju sve rane sèrca moga; no město da klonem duhom, veslao sam sveudilj dalje.

Često sam blaženstvo mladosti dèržao za plod maštе; no srećnom sgodom sačuvao sam bio žalostnu oprostnicu, što mi je gospoja Bertollonova někoč iz samostana

Digitized by Google

pisala; čuvao sam ju sa štovanjem. To je bio zadnji sveti ostanak od onoga, što sam někoč posědovao. Čitao sam ju na dalekom moru, čitao sam ju na gorućih brěgovih Afrike; pa sam iz nje uvěk cèrpio neopisivu radost i utěhu, i hrabro veslao prama cilju moga života.

Tomu imade jur dvadeset i devet godinah; pa što je to? —

U robstvu štovahu Alamontada svi njegovi drugovi izvanrednim štovanjem. On im je bio sudac u razmiricah, te su s njegovim sudom zadovoljni bili. Isti častnici na brodu dèržahu mnogo do njega. Ne samo da je uživao veće slobode, nego drugi, već ga je često i bolja hrana dopala. Ali on se je tim pravom služio rědko ili nikada, a hranu poděljivao je medju svoje drugove. Kad su mu to zaměrivali: „Mi tréba da budemo svi jednaki“ reče: „svako dobro, što mene samoga zapada, povećava nevolju mojih drugovah.“ Svetjenik na brodu htěde da ga obèrne, ali on ostade věran svomu krivovèrstvu, i to biaše njegova jedina mana. Smijao se je rědko; no rědko je i žalostan bio; smèrti se nije bojao. U najvećih olujah vozio je tako hladnokèrvno, kano da je najveća pogoda; a u bitkah srěd kiše tanetah nije se nikad prignuo, ma još veća pogibelj bila. Někoji mišljahu, da je poludio, a někoji, da mu tane nahuditi nemože. Svi su mislili, da je dobra roda. To se vidilo ne samo iz njegova znanja, no takodjer iz reda i čistoće u prostih robskih haljinah. Kad mu je tane u bitki sa korzari rame razteplo, reče: „Zašto nije pogodilo pedanj više!“ te si dade ruku odsěći, bez da je i jedanput uzdahnuo. Kad su ga sa galie uklonili, svi su se razžalostili, a někoje su takodjer suze propanule. —

Kad je od svoga priatelja Dilbona čuo, da će ga Klementina skoro posětiti, reče: „Dakle me nije zaboravila. Sada žělim samo tako dugo živiti, dok ju još vidim. Oj Klementino! možebit je to samo san, a možobit se Bog smiluje i našem plemenitijem čuvstvu. Tà nam je narav světa vèrlo slabo poznata, te kao što se u životu srodne česti sastaju, možebit da se sastaju i srodne duše. Klementino, tada te nisam za věke izgubio, tada te moj duh u tudjih krajevih prijateljski gèrli i miluje. Neumèrla ljubav prati umèrlu dušu kroz sve věkove, a Bog živi u veseloj věčnosti.“

Alamontade izpustì dušu, prie nego što je Klementina prispěla. Premda je bolovala, dodje sa svojim lěčnikom, da zagèrli umirućega priatelja, komu je dosele věrna ostala. No ta ju radost minù; Alamontade počivaše jur u hladnom grobu. Dilbon joj izruči njegovu sliku, koju je uvěk gledala, dok joj sèrce od žalosti puče. Po njezinu zahtěvanju ukopana bì Klementina u istom grohu, da se sa svojim prijateljem nikad više nerastane. Lahka im zemljica! —

Prijateljstvo.

Iz „Glasnika dalmatinskog.“

Jedan Španjolac putujući zajedno s jednim Francezom, padnù u ruke gusarima (morskim razbojnicima), koji ih kao robove prodadu.

Po slučaju odvedu obojicu u Algjeriu i jednom gospodaru prodadu. Prijateljstvo, koje je nesrećnima najveća utěha, ono je njima okove robstva olakšavalo.

Nabèrzo Ante i Roger tako iskreni prijatelji postanu, da su jedan drugom svaku tajnu odkrivali.

Digitized by Google

Poslujući, često su oni radosno jedan drugom o miloj otačbini pripovědali, i ako su o došastnom izbavljenju tek samo mislili, to su u sladkoj radosti sèrca njihova plivala.

Věrno priateljstva učinilo je, da su lanac i trudne poslove s tihom tèrpljivostju nositi mogli.

Jednom su radili na stèrmenitom i kamenitom brègu, o podanku koga udaraše nepregledivo more.

Već je Španjolac pod težkim poslom iznemogao, kad na jedan put pogleda i opazi jadreći jedan brod. Od radosti skoči i ovako progovori:

„Mili druže, sladki Rogeru! gledaj samo, gledaj otùda dolazeći brod. U njemu su doista kèrstjani.“

„Vidim,“ odgovori Roger, „ali šta ćeš tim da kažeš.“

„On će bez dvojbe uz ovu obalu proći, a mi, sladki brate, odmah da skočimo u more, pa ćemo slobodni biti, i vidit ćemo davno nevidjenu milu domovinu našu, sladke roditelje i dobre priatelje opet ćemo zagèrliti. Tada se o vrat obèsi drugu, i toplim suzama orosi mu lice.“

„Drago će mi veoma biti, mili druže, ako se osloboditi možeš, idi sretno. — Ja ću nesnosive okove moje lakše nositi, kad vidim, da si se ti oslobodio robstva.“

„Šta ti govoriš?“

„Ja nemogu s tobom ići.“

„A zašto ne? Ja te nerazuměm.“

„Zašto da se svojevoljno u pogibel bacam; ako u more skočim, više neću ni tebe, ni druge moje priatelje viditi, jer plivati neznam.“

„Ali ja to dobro znam, a ti se uhvati za uže, što je na mojim ledjima, ufam se, da će mi ljubav prama tebi toliko snage dati, da ću s tobom izplivati moći.“

„To nemoj činiti, da sa životom obadvojica neigramo.“

„Ja sam to već sa svim odlučio; zar nije bolje u jednom oka trenutju umrěti, nego ovo tužno robstvo podnositi? Kao što sam kazao, uzdam se u sveto priateljstvo, koje će sada čudo učiniti. Ali — da se udaljimo jedan od drugoga, jer se primiče nemilostivi čuvar. Brod sve bliže dolazi. Odmah ću doći!“ reče Ante i ode.

Dugo razmišljavaše Roger šta će činiti. — Želja slobode hrabrila ga je, ali dubina mora odvraćala ga je i strašila. „Ne,“ reče „na to se neću skloniti, volim u robstvu stenjati, nego druga mog molbu izpuniti.“

Medjutim bèrzo ploveći brod stigne tamo, gdě su ovi nesrećnici radili.

Na njihovu sreću bio se je nemislotivi čuvar malo udaljio, to opazi Ante, upotrěbi tu sgodnu priliku, otèrča drugu i ovako mu stade govoriti:

„Spremaj se, mili brate! Sada je vrěme izbavljenja, daj da bèžimo, ostavimo žalostno ovo město!“

„To nije moguće! oprosti mi ljubezni brate, tvoj poziv primiti nemogu. Idi, běži! spasi se, i spomeni se mene, kad ti dobro bude.“ S tim obèsi mu se o vrat i gorko zaplače.

„Ti plačeš, Rogeru? — a zašto? — samo spremaj se, nezateži, hajde! ah! hajde, molim te! běž'mo! jer ako nèkoliko časovah zakasnimo, onda smo propali!

Digitized by Google

Izaberi, ljubezni Rogeru: ili poći sa mnom, ili ću se pred tobom s ove stěne u propast sunovratiti, da svim mukama kraj učinim.

Roger pade na koléna pred bratom svojim, moleći, da se pridomisli. Ante ga pogleda ljubezljivo, digne ga, uhvati ga i upravo k moru odvuče, gdi s visine zajedno š njim u duboko more skoči.

Strašni prizor! dva věrna druga bore se s morskim valovima; bèrzina vèrtloga odvuče ih u dubinu morsku, i obadva potonu.

Malo za tim iskoči Ante na vodu i š njim Roger njegov, Ante sa svom snagom potrudi se k nadaleko stojećem brodu odplivati. Dobrim ljudima sreća je dobra.

Brodari spaze ih, i na izbavljenje njihovo jednu ladju pošalju.

Ante to videći, udvojenom snagom pohiti izbaviteljima na susret.

Roger brod podaleko videći, i o mogućem izbavljenju sumnjajući, reče: „Gledaj samog sebe izbaviti, ja ću ti breme olakšati!“ i tako skine uže s rukuh, i potone.

Spazivši to Ante, vas protèrne od žalosti, te zaroni za njim i polumèrtva izvuče srećno na vodu, i to kod broda.

Brodari ih odmah prime u ladju, i srećno na suho iznesu, koji za sebe već ništa nisu znali.

Roger, u kom se više snage života videlo, na jedanput progleda, vidi porad šebe ležećeg, mèrtvog, milog i věrnog druga svog, padne na njega i gorko zaplače.

Ali šta bi bila ovog světa dobra děla, šta li poštena sèrca, kad se tako sveta čuvstva od upravitelja světa naplaćivala nebi: milostivo nebo sasluša plač i jauk Rogerov, dadè novu snagu i život već odhladnjenom Anti, koj se kroz tihi uzdisaj spozna. Sad je Roger od prevelike radosti skakao, i svaki način gledao, věrnog svog druga opet u život privesti. Ov malo po tom otvori oči svoje, i š njima najprie druga svog potraži, koga kad opazi, na novo se rodi.

Neopisana je radost njihova bila, kad su se opet vidili; jedan je drugog gèrlio, sa suznim poljubcima zapečatili su na novo věrno svoje prijateljstvo.

Tako srećno izbavljeni, kako od težkog robstva, tako i od nemile smèrti, opet ugledaju milu otačbinu svoju, i vazda skupa ostanu.

Zmaj od Noćaja.

(Iz českoga polag Prokopa Hoholuška)

Bilo je pódne. Žarko sunašce krasno sijaše nad Sèrbiom, i njegovi zlaćeni zraci prelivahu se u čěloj lěpoti svojoj nad visokim planinama Kablara i Ovčara, i od tuda odbijahu se u tihu dolinu plodne Morave, pa su čas pozlaćivali čisto povèršje ladjane rěke ove, a čas su blagom toplotom svojom cvětna polja razkošno oživljavali i sazrěvanje usěvah promicali. Pomoravje ovo punim pravom nazivaju sèrbskim rajem, i tko je gèrčku tempu vidio, ili o njoj kao o sědištu Bogovah i dražestnih Boginjah kazivati čuo, taj tek može o krasoti Moravske doline istinito ponjatje imati. No u doba ono, o kom smo pripovědati naumili, nisu ta blagoslovljena polja tako dražestna bila, kao sad; šta više, sva Sèrbia biaše, tako da kažem, u cèrno savijena, jerbo je godine 1804 pod turskim igom, ili bolje da rečem, pod zulumom

Digitized by Google

bosanskih spaijah još gorko stenjala. Onda je u Beogradu vladao grozni Aganlia sa svojimi drugovi: Kučuk Aliom, Mola Jusufom i Fočić Mehmed Agom; još su mutili Janjičari i bosanske spaije po sèrbskom zavičaju od sela do sela, da oplačkaju hramove i pootimaju stvari cèrkvene, upotrèbljujući ih za potrèbu svoju, još su natèrivali oni sèrbske dèvice, da im u kitnjastom ruvu kolo igraju, šiljući ih poslè oskvèrnjene i gole u kolibe njihove natrag, još su derali i ubijali ubojice te knezove i kmetove, i u obšte svakog, o kom bi mislili, da ima nèki upliv na sèrbsku raju, u kratko, sva Sèrbia podobna biaše gubilištu, na kom su bosanske poturice vèšači, a bèdna raja nevine žèrtve bile, pa opet nebiaše u čitavom hristjanstvu nikog, da tolikom zulumu kraj učini. No kèrv tolikih žèrtvah nije zemlju sèrbsku badava kvasila.

Takvog dana jednog, kakvi smo u početku naše pripovèdke opisati potrudili se, idjaše uz obalu Morave mladi junak jedan, koj pozorno na svaki čbun i čestar motraše, prè nego bi u njega stupio; tako isto izpitivaše on svaku dubravu i okolo nje brègove, prè nego bi se u ravnice pustio.

Po širokim skèrletnim čakširama, i zelenoj zlatom izvezenoj ćurdii, mogao si ga odmah poznati da je Sèrbin, po njegovom nizkom fesu, po cèrnom na ramena palom bèrku, po dugoj svagda zategnutoj puški, i po svilenom pasu, u kom zadevene biahu divno okovane kubure, po oštrom kao zmija jataganu, rekao bi, da je pravi hajduk, to jest jedan od onih junakah, koji su svako trenutje gotovi bili, život za predragu domovinu žèrtvovati, koji su dan i noć Turke goneći, zlotvore i dušmane svoje nemilice tamanili i tako milo za drago vraćali im. Na jedanput savije pomenuti vitez s puta, i uputi se u goru. Iz svakog njegovog pokreta mogao si zaključiti, da je nèšto neobičajno opazio. Prignut i zaklonjen kukuruznim lištjem stupaše polahko napred, neskidajući oči s jedne nedaleko odstojeće stvari. O, hajdučko je oko dobro, i ona čalma tamo u šipragu, koi je bèrdu do vèrha se popeo, ma da je jošt manje iz njega virila, hajduk bi ju opet zato spaziti morao.

Gdè je čalma, tu mora biti i glava, pomisli hajduk, pa ako i sakriva gusto zeleno lištje tèlo Turčina, opet je za mene dosta nišana.

„Hm, komšio, mora da si bendjeluka pio, kad tako blizu Dobrinje boraviš, ili si sa sladke želje za sèrbskim dèvojkama pamet izgubio.“

U takvim mislima dovuče se k uočenom predmetu u toliko, da je puška bez da slaže sastaviti mogla; na jedan put stane, nasloni cèv na rame, puška pukne, i u isti mah skotèrlja se čalma u dolinu, zatim nastupi tišina, i nikakav glas, nikakvo stenjanje ranjenika nije se čulo, isto tako nije se ni najmanje micanje u lištju, gdè je jamačno Turčin sakriven bio, primètiti dalo, samo nèkoliko tanetom odbijenih grančicah u padanju zašuštiše, i dvè tri ptice iz gnèzda poplašene pèrhnù nad glavom hajduka.

„Vražja prevaro!“ zamèrmlja razjaren i u čelo plèsnuvši se hajduk, „vadi sebi oči Stojane, i nabijaj drugiput mèsto taneta zenicom pušku, nebi li u buduće bolje vidio, da li se pod čalmom i glava nalazi, a pored glave živo tèlo.“ Tako mèrmljajući nabije opet pušku, baci je prèko ramena, i uputi se uprav k stèni.

„Nosio te je bogat Beg kakav,“ rekne on, dižući cèrvenu zlatom izšaranu čalmu, i smatrajući drago kamenje, kojim sva gotovo izhitjena biaše, pa nastavi: „ili su

Digitized by Google

te pobědìtelji izgubili? Bilo kako mu drago, toliko znam, da su naša bratja sa Morave naše pobědonosne glasove od Jadra i Radjevine već čula i razuměla.“

Na to se izpravi i vikne radostno, sa sěvajućim pogledom, u dolinu: „Sloboda i Sèrbia! Smèrt Daijama! Urra!“ I s druge strane stěne odazvà se: „Smèrt Daijama!“ Ali to nebiaše odziv njegovoga glasa. Stojan pohiti niz bèrdo, i odkud je putanja stèrmija bila, odande ukaže mu se u srěd kèršnih gorah prijatno jedno selce.

Ovdě dolina biaše širja; Morava savijaše se sve bliže i bliže k selu, tako, da jè sva okolina ova prekrasni prizor predstavljàla.

No Stojanove oči nisu se sa krasotom bogate prirode zabavljale. U selu je sve oživilo bilo, nèkoliko oružanih ljudih potèrče uz bèrdo, valjda su se od praska Stojanove puške poplašili. No pošto hajduka smotre, zaustave se u po puta; i Stojan stane za čas, stegne malo pojas, o kom je turska čalma visila, uvije malo tanke bèrkove, i ponosito dole sidje.

„Pomozi Bog i bogorodica!“ poviče Stojan i približi se sakupljenim u gomili Sèrbima s rěčma: „Kako mi se vidi, za dobra junaka naći će se kod vas dobra konaka. Petre Todoroviću, ja sam tvoj gost.“ —

„Dobro mi došao, brate Čupiću!“ reče Todorović, „i Bog ti dobro dao!“ odzove se ostala družina. Na što pristupi Stojan k Petru, i pruživši mu ruku, poljube se u obraz, a isto tako izljubi se hajduk Stojan Čupić i sa ostalom družinom, te onda otidu svi u selo.

Nitko nije Stojana o koje čem zapitkivati htěo, jerbo još nije on š njima hleba i soli okusio, nit je š njima pod njihovim krovom odpočinuo bio. U selu pukne glas o došavšem junaku, i svako ti pohiti, da veselo i prijateljski pozdravi miloga gosta. Ta on je njihov stari poznanik, barem po imenu.

Njihov vojvoda i knez Petar Todorović vratio se je bio iz Šumadie i s Kolubare; on im je toliko putah pripovědao o pobědi poznate bratje Jadranske i Radjevačke, o ustanku Sèrbah na Savi i po Šumadii, o junačkim dělima hajduka Gjurčie i Čupića, o popu Luki Lazareviću i junaku Jakovu Nenadoviću; proste su bile njegove rěči i nekitjene, jerbo je istinu govorio; a i našto su kitjeni izrazi? Samo laž krije se za gladkim i lěpim govorom.

Njegovi junaci razumiše ga dobro, ljutito mahahu oni glavama, sukahu bèrkove, pretjahu pěsnicom, iz očiuh njihovih munje sěvahu, jer na težki jaram i dugo robstvo tursko već naviknuti, neznadoše svom čuvstvu pravo izraženje i znamenje dati.

No kad im počè Todorović o cèrnom Gjorgju pripovědati, kako je on spaije iztrěbio, i svu Sèrbadiu na oružje pozvào, onda skoči Todorovićev pobratim Milko i vikne: „Ej brate, ja te razumèm! jatagan u jednu, a pušku u drugu ruku, pa hajde protiv naših kèrvnikah!“ I gledajući oko sebe, nastavi dalje: „Tko svoje sèrce turskim psinam jošt na razderanje predao nije, i tko nije dušu svoju sasvim u okove robstva okovati dao, nek nas slědi.“ A Todorović skoči medju njih, i digne pušku više glave svoje i: „Čas osvete kucnuo je! Smèrt Daijama!“ gromovito zaori.

Družina povikne: „Smèrt Daijama! ustajmo na njih i na janjičare!“ Late se oružja, i do malo danah tekli su bèrze Morave valoviti talasi kroz oslobodjene prědèle od Deligrada čak tamo do Dunava. Sèrbia se orila od radostnog uzklika poběditeljah, i junaci s Drine odazvaše se bratji na Moravi, kao i ova njoj.

Digitized by Google

Nije dakle nikakvo čudo bilo, što se Sèrbi radovahu, videći tako glasovitog junaka medju sobom.

„To je dobar znak," rekoše jedni, „po svoj prilici doněo je povoljne glasove" nagadjaše ostali, „šta to mora značiti?" pitahu se tad uzajemno; no nitko nehtěde još gostu s ljubopitnim zapitkivanjem dosadjivati, dobro znajući, da ćedu oni to poslě i tako znati; i tako udju samo kmetovi sa Stojanom u Todorovićevu kuću. Ovdě pozdravi Todorović još jedanput svog gosta, isto tako poklone mu se svi kmetovi, i pošto se najprie Bogu pomoliše, posědaše, i samo domaćin izidje napolje, no za malo vrati se i on natrag.

Domaćin donese na dèrvenom tanjiru hleba i soli, za njim udje njegova krasna sestra Jelica, cvět děvojakah, najlěpša u cěloj okolini, u jednoj ruci čašu, a u drugoj kondir rakie noseći.

Ljubopitnim no krijućim pogledom smatraše ona slavno u narodu spěvanog junaka, i doista biaše Stojan lěp čověk, jedva je oči od njega odvratiti mogla, dok je on s njenim bratom hleb i sol dělio, na jedanput pak zadèrkće sva, i ružične ustne njene problěde kao kèrpa; čudo, što joj kondir iz rukuh neizpadě; no do malo ohrabri se, premda je s užasom čalmu smatrala, koja je Stojanu o pojasu visila. Nevino děvojče! valjda se uplašilo samo zato, što je Stojan, prie neg što je u njenu kuću stupio, čověka ubio? Nije li pak ona Sèrbkinja, i zar nije vidila toliko putih mèrtve trupine na putu ležeće, trupine, koe joj užas nezadavahu? Ili joj biaše čalma poznata? No čalme naliče jedna na drugu, kao jaje što je jajetu podobno. Ili je uprav čalma ta spomen kakav u duši njenoj ponavljala? Vidit ćemo!

Pošto su se hlebom oporavili, okrene se brat, prihvati joj čašu iz ruke, i i natoči gostima. Stojan Čupić ustane, i čašu u vis dignuvši nazdravi, „Za slobodu Sèrbie!" i svi u glas: „Amin!" kliknuše.

Jelica obori glavu dole, i tiha rumen preuzè joj lice, a na blědim ustnama zadèrkću joj rěči žalostivo: „Jao meni!" Čaša podje od ruke do ruke, i kad do Stojana dodje, uzme ju opet i ovako rekne: „Někad su se vijali orlovi nad gordim Balkanom po větru i tihome zraku, i lětali tamo amo slobodno, a kobci čuvaše sakrivena gnězda u dubokoj i mirnoj Šumadii; jeste li ovih danah smotrili kud su sada lět svoj upravili? Sunce plovi od iztoka k zapadu, ali grabljive ptice te lete k sěveru u osvećeni Beograd, kojega čisti pedemi tiho se u tankoj večernoj magli kao labud u bistrom jezeru běle. Aganlija i njegovi drugari neće kroz gusto jato grabežnih pticah nebesno sunce ugledati moći, zato izpijam ovu za srećnii sastanak u slavnom Beogradu."

Oduševljeni kmetovi viknu; „Smèrt Daijama!" Stojan Čupić izpije čašu do poslednje kapljice, i izvèrnutu metne na stol kao znak, da tim potvèrdjuje rěč kmetovah. Kmetovi počnu zatim sboriti o važnoj věsti, koju im je Noćajski hajduk doneo, i savětovaše, nevideći da ih Jelica slušaše, jer je običaj u Sèrbah bio, da nebudu žene u saboru, gdě se ljudi savětuju. Nju je Stojan odmah opazio, i često kradom pogledao, i da ga je tko u času tom smatrao, bi zaista s lica mu čitao, da mu nije baš neugodno prisustvovanje mlade děvojke.

Savětovanje bi bèrzo prekinuto, jerbo gdě jedna misao i jedna volja vlada, ondě savětovanje netraje dugo. Todorović povede rěč: „Ajdemo uprav u

Digitized by Google

Beograd," a kmetovi pridadu k tome: „Što prie, to bolje, vrême nikoga nečeka!" i tim se savětovanje svèrši.

„Kome si naměnio tane ono, koje si malo prie izbacio?" Zapita sad tek domaćin, vojvoda moravskog okružja, „No gle čalme o pojasu tvome, a to je dobar odgovor! Za čudo mi je samo, da se po gdèkoje Ture oko Morave potuca." Pri ovim rěčma biaše Jelica bliže pristupila; ona je na sve i svašta pozorno pazila, premda je vèrlo ravnodušno preda se gledala. Hajdukovo lice pak zarumeni malo od stida: „Oči su mi bile kao maramom vezane" rekné on, „i puščano tane moje pogodilo je praznu čalmu ovu. Evo je!" On ju baci na stol, i bogato izvezena čalma počè se na to odmotavati; u očima Jeličinim prelivala se neopisiva radost, i kao da je već dovoljno čula, iztèrči iz sobe na polje.

„Ovaka čalma?" rekne Todorović začudjen, nakit saruka smatrajući, iztèrči zatim na polje, i vrati se za mali čas s takvom istom čalmom natrag. „Gledajte" rekne on dalje, „ovo je baš vražje maslo; jerbo ja sam prekjučer na jednu čalmu pucao, koja je na onu savèršeno nalika."

„To je čudnovato," mèrmljaše kmetovi. Stojan Čupić šutiaše i zasukivaše kad i kak bèrkove; u njegovim grudima kipilo je, on je ovaj lukavo izmišljeni slučaj dobro razumio, no opet je mučao; ta on još nije sasvim uvěren bio, a sumnjati nije običaj hajdukah. Oni drugi neznadoše, šta je u stvari.

Kmetovi otidu, da se za polazak u Beograd priprave, i da narod o tom izvěste; narod klicaše, i vojnička jedna pèsma zaori u dolini Morave.

(Dalje slědi).

Narodne poslovice ilirske.

Bog neda jednom čověku sva dobra.
Bog neplatja svake subote.
Bog ne spava.
Bog nesudi svaki osmi dan.
Bog netrubi zašto čověka gubi.
Bog nikom dužan neostaje.
Bog pomaže, ali nema kome.
Bog s vama!
Bog te sačuvao vedra božića i oblačna Gjurgjeva dana.
Bog ti dobro dao!

Slavjanske věsti.

— M. Czaykowskoga historička pověst: „*Vernyhora*" prevedena od F. B. Kořinka u češki jezik, izišla je jur izpod tiska.

— Dopèrsni kip slavnog pěsnika *Slavy Dcery* J. Kollára, dogotovljen je od g. Fr. Melnickoga, pa se već i razašilja onim, koji su ga naručili. G. Melnicki dogotovio je dvoje vèrsti tog dopèrsnog kipa; jedan veći, drugi manji. — To izvèrstno umětničko dělo preporučamo i mi svim štovateljem pokojnog Kollára. Ako bi se dakle izmedju naših čitateljah tkogod našao, koj bi želio pribaviti si kip Kollárov, mi ga uputjujemo da se obrati na g. Fr. Melnickoga (Vorstadt Wieden, Heumühlgasse Nr. 999) u Beču, pa neka za veći kip 6 fr. za manji 3 fr. 30 kr. pošalje spomenutom g. umětniku.

Digitized by Google

— Kollárovo dělo „*Slavy Dcera*“ izišlo je sada na novo izdano i umnoženo u Beču. Poslě 20 godinah pojavljuje se to dělo opet pod vlastitim svojim i pèrvobitnim imenom, koje se je g. 1845 poradi nepriatnih okolnostih sakriti moralo pod naslovom: „Díla Básnické Jana Kollára“ Izim priašnjih sonetah dodano je tom novom izdanju još 22 sonetah, medju g. 1845—1851 pisanih. Cělo dakle dělo sadèržaje sada 644 soneta, zatim sve ostale pěsme, što su dělom g. 1845 tiskanim izdane. To dělo — u današnjoj našoj bibliografii naznačeno — može se naručiti kod udove slavnog pokojnika u Beču (Landstrasse, u ugèrskoj ulici, pod br. 364). Oni, koji imadu izdanje „Díl básnických J. Kollára“ od g. 1845, mogu sada takodjer novi dodatak naručiti za 8 kr. sr.

— Nedavno izišlo je izpod tiska u Pragu koristno dělo pod naslovom: *Přirodopisní Čítanka*“ od J. Fr. Přibíka. Díl II. (vidi dolě niže Bibliografiu česku.) Sva je nada, da će ministerij naukah i taj dio, kao god i pèrvi, odobriti i prepisati za škole.

— „*Vesna*“ oprovèrgava věst, koju medju ostalima i mi u 23 br. Nevena glede českog almanaha pod naslovom: „*Holubice*“ priobćismo, i tvèrdi: da taj almanah izlaziti neće.

Različite věsti.

— Pražki profesor dr. *Schleicher* putuje u prusku Litvu, za da se ondě nauči jezik *litvanski*. Carska akademia u Beču podupire spomenutog g. profesora u hvale vrědnom poduzetju njegovom.

— U sěvernoj Němačkoj, imenito u gradu Bremi (Bremen), ušlo je tamošnje poglavarstvo u trag uroti pod imenom: „*Todtenbund.*“ Članovi te urote biahu većom stranom zanatlie i težaci. Poglavarstvo je do blizu 60 članovah tog „*Todtenbunda*“ pohvatati dalo i pod zatvor metnulo.“

— Priatelji Armand-Marrast-a zaključili su, postaviti svom pokojnom priatelja velelěpni spomenik nad grobom njegovim, koj se nalazi na groblju Montmartre svanom. U velikom četverouglastom nadgrobnom kamenu iz bělog mermelja bit će izrezane slědeće rěči: „Armand Marrast, žurnalista, član provizorne vlade, sudac parižki, i predsědnik asamblea“ odozgo na tom spomeniku nalazit će se věšto izrezana kruna gradjanska sa perom, u znak gradjanskih i spisateljskih zaslugah pokojnika.

Směsice.

— Něki gizdelin, — inače, kao obično, šuplja glava — vèrtio se je mnogo oko jedne veoma krasne nu ujedno i pametne děvojke, te htějući ju o ljubavi svojoj uvěriti, napokon reče: „Ja vas, gospodično, ljubim kao dušu svoju!“ „Da ste barem kazali: kao tělo svoje“ priměti ona: „to barem nebi lagali.“

— Něki glasoviti basista — al nipošto bivši naš Zagrebački *basso profondo* — objavio je: da će u jednom napěvu spěvoigre glasom dubokog C zapěvati. On to zbilja učini, al čim uz obće uzhitjenje napěv svèrši, zagèrmi u parteru něki pomorski kapetan za čitavu terca dublje svoj „*Bravo!*“

Bibliografia.

Česka.

— *Slawy Dcera.* Báseň lyricko-epická w pěti spěwich. Od Jana Kollára. S přidawkem básní drobnějších. Wydání obnovené a rozmnožené. We Wídni. Tiskem P. P. Mechitaristů 1852. Ve velkém 8. Archů 25. Cena krámská 1 zl. 30 kr.

— *Přirodopisní Čítánka* pro školu i dům čili názorné, snadno pochopitelné poučení o zvířatech. Od Jana Fr. Přibíka, učitele v Berouně. Částka II. O ptácích. S 29 vyobrazeními. V Praze 1852. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila. 8, str. 221, cena 28 kr.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrédovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 27. U Četvèrtak 1. Sèrpnja. 1852. **Tečaj I.**

Udaljenoj.

Od Vlad. Nikolića.

Bèrda, šume, gaji, doli,
Od one me dèle sada,
Za kom mene sèrce boli,
Za kom duša moja strada;
Kuda god se ona kreće,
Ili podje, il se vrati:
Duh ju svuda moj obleće,
Misao moja svud ju prati.

Ja udaljen za njom tužim,
I pregorke suze lijem,
Ah nemogu, da joj pružim
Vènac smilja, što sad vijem,
Taj cvèt bi joj kazat mogo
Sve što duša moja pati,
Ah, rad nje ja stradam mnogo,
S njom mi odè pokoj zlati.

Tatari na piru.

(Iz poljskoga polag J. J. Kraševskoga.)

Sravnamo li današnja svatbena veselja s prošlim i davnovèkim, pitajmo samih sebe: šta su ona? Ništa do smèšna odlèpka i nestalne sène. Niti je u toliko cènimo, kao što to činjahu prastari naši, niti jim davamo pravi lik i znak; — a o slavnoj uspomeni ni spomena nema. Inače se hèkoč radjalo, inače ženilo a inače umiralo; svaka obreka biaše nerazdruživa, a upravo to donosilo je sobom i svečanosti, koje se činjahu, bilo to sad prigodom kèrsta ili pogreba. Neda se tajiti, da besèda u ono doba o ljubavi, o sèrcu povedena na svatbi, biaše samo iz navade; al naprotiv, obred verozakonski, osvèdočenje o učinjenoj sponi i svezi, te življenja način — lamčiahu za mir, slogu, iskrenost i vernost, koja se sve i danas gdè i gdè opaža u mnogih staracah, s otim vlastitostima sadašnjemu vèku za posmèh i pogèrdu služećih.

Prije nèkoliko stotinicah, osobito po dvorovima velike gospode — to biaše pravo pirovanje! Dvoje milih, akol' se je samo sètilo pira, to mu zablisnù pred očima kano zvèzda predhodnica, te ga sprovadjaše kroz cèo život. To su bili pirovi! — veseli, glasni, sjajni, imajući svoj obiteljni značaj, nepokvareni i počitovani vernim običajem, način to značajan, što se još i sada simo tamo — medj prostim pukom — popridèrža.

Digitized by Google

O jednom samo sličnom piro anju hoću da pripovědam. Al ne, kamo da bih htčo to potanko opisati; — jer, kome bi na um palo, o pravom, tako rekuć, obrednom veselju, zasědanju, gruvanju topovah, plesima i govorima u slavu starih naših pradědovah, osobni svoj sud izreći? ja vam to samo pripovědam, za volju jedne osobite sgode.

Knez Kosta Vasil Ostrojski, vojvoda kijevski, maršal volinski, slavan, bogat i pobožan gospodin, naslědnik velike kneževine, priredjivaše u jednom izmedj svojih gradovah, Dubin zvanom, svatbeno veselje, za svoju obljubljenu, jedinicu ćerku, koja podje za kneza Solomereckoga. Oba ota kneževska koléna, — dà što, već sada u tavnoj zabiti, — slavila su onda uspomenu svojih slavnih predjah, těšeći se plodnim i slavnim potomstvom. Medjutim i na nje se obori težka ruka sudbine, te jih smèrvi i uništi s mnogim drugima! —

Na gradu Dubinskom sve je već bilo priredjeno za věnčanje. Gostovah bilo je svake vèrsti; tu rodjaci i priatelji, tamo susědi i niži plemići, kojima biaše koléno knezovah Ostrojskih vazda naklonjeno. Sveudilj dolazahu gosti, tako da nebiaše moguće ni vrata zatvarati. — Bilo je to veselo jutro nastajućemu danku, jutro měseca sěčnja; sněg posù zemljicu cèrnu, gusta oblačina navuče se, te navlaži zrák, a za cělo svaki je i ozebao, koj se je podulje na polju pridesio. Kroz oblačine tmaste i guste nemogoše traci sunašca prodrěti: Eh, vrěme nikad nemože da se posve složi s ljudskom željom! — Za cělo, malo ima tako sretnih, što bi jim svakom sgodom slavna dana sjajno sunce sjalo; a sluči li se to kada, to sgodovnica može sa osobiti div i ukaz prirode uzeti.

Ko šibljika tresle su se sluge u vratah i po dvorištu, i u ime nagrade krepljahu se raznim pitjem sve do preko guta. U razgovoru mogla se je opažati neka naklonost k žalosti, valjda s ružna i neugodna vrěmena proizlazeća — kao što i prisiljena radost, koju jaka pitja u slabih i bědnih ljudih prouzrokuju.

Sve se je već spremalo na veselje; a nèsi vidio ni kutića, gdě se nebi bilo pokazalo. Sve biaše živo, kèckalo se, prepiralo, šale i lakèrdije su se zbijale, sve se vèrtelo, podskakivalo, juškalo, počamši od kuhinje gdě je bilo ogromno ognjište obloženo loncima, nalik tvèrdjavi, pa sve do u sobu nevěstice i mladoženje mladog.

Sve što je muzko, bi počašćeno doručkom ujedno; a budući u 16. věku nebiaše u običaju višoj klasi, odmah s rana jutra baviti se kockama, il ponapiti se vinom: s toga i sám doručak davaše se uměran, a tom sgodom bi se pripovědalo koješta o ratu i vojštini, pa o selima. Knez Solomerecki, mlad, blěd, modrook i vitak muž, baš se je posve malo upletao u razgovor, a svemu se hladnokèrvno posměhavao. Časkom znao bi si popravljati skladno sašiveno odělo, po kojem mu se blistahu dugmeta, bèrcen-kamon dragim popunjena, te kad i kad samo izmèrio bi sobu lakim korakom svojim. Bèrčići novaci, prigladjeni smiešili su mu se vazda, a posměhom odgovaraše na svako pitanje.

Za vratima stajao je Ukrajinski kozak, sav pod oružjem, u košulji gvoždjem sapletenoj, providjen svima malenkostima, štono čine savèršena oružana kozaka kao što jesu: ćorda, šara puška, kuhure, lučište, toke za strěle smèrtonosne, nož za pojasom, mehurčić za vodu, i čanta sa fišeci. — Vazda imao je šta da govori, jer su ga neprestano, tako rekuć, svi koješta razpitkivali, a gdèkoji i dražili, a on jim odgovaraše

Digitized by Google

lagano, više putah melankolički, nu vazda ipak smělo i sve lěpim čistim materinskim jezikom.

„A što?“ zavičo najedanput neko izmedj družine, „slute li opet šte Tatari?“

„U toliko, što i svake zime, kad se zamèrzne voda, pripovědase o njima tak dugo, dok se i nedozovnù.“ odgovori kozak: „S toga upravo bilo bi se ih i lětos šta bojati. Pomnjivo bo i pozorno kradu i provlače se vazda dolinama.“

„A kojima?“

„A to sám Bog neka znade, koj ote haračlije pošilja na nas. Čim se približavaju, već jih odmah izdaje něki dim, a grobovi jesu najvernii kazatelji traga njihova. A znaju se majstorski i věšto ukočiti, kao u klupko saviti, tako, da jih nije moguće satèrti. Moguće, da se opet vuku po nesretnim onim klanjcima?“

„Pa jeda li jih mnogo biva?“

„Sijaset, kano sitna mravlja, pa još više konjah no ljudih; u njih bo i konji boj biju, gdě u nas toga ni ljudi mnokrat izvesti nemogu —“ odgovori kozak, pa uz to strěla s očima kneza Solomereckoga.

„Pa jel' je već tko vidio? — al su to samo bablje pripověsti?“

„Još za sada su to samo pripověsti; nu tko se boji, on daleko vidi!“

„Strah ima bistro oko,“ reče popo Makarija, — „a ja bi svetovao, da razašalje knez nekoličinu po busijam tamnim.“

I svi běhu istoga mnenja. Kuez dakle odredi, da se provuče hèrpa kozakah dolinama, običnim putem Tatarah.

Glas otaj o Tatarima porodi se upravo u pó priprave za dojduće veselje, i netom raznese se po čitavu gradu, potucajući se od sobe nevěstine sve do u kuhinju. Svagdě se o njima razgovaralo; pa u istinu, oti Tatari popljenivši i poharavši već toliko putah okolice one, zadadoše veći strah i trepet svima, no bi to sámo nebo ikada kadro bilo.

Nu da se ipak veselje nekvari, i razigrana sèrca neklonu, knez zabrani strogo da se o tome ništa ženama nepridověda. Al upravo zabrana ota migom, kao munja raztrusi glase, tobož tajne; plaha lica sviuh odkrivahu něke tajne; sve si je něšto potajno prišaptavalo, rukama se kèrstilo, sve oštrilo sablje, oružje čistilo, tako, da već i sáme ženštine, naravno već u sebi bistre i dosětljive, opažahu svagdě něke tajne. Pod plaštom šutanja saznale su žene od muževah: što je upavo u stvari; ali žene netom tajnu razněše dalje; odè ona od prije k priji, od ust do ust, dok se neuvuće i u sobu nevěstinu, kojoj su upravo po navadi staro-slavjanskoj lahke češljarice cèrnu kosu u kite vile.

Duše mi, neznam, kako da vam opišem nevěstu. Nije bila ni krasna ni vahljiva; visoka i blěda, cèrnokosa a još mlada; mužu polag nje stojećemu, štono ga jur u sobi vidjesmo, nebiaše ni slika ni prilika. Modre njezine oči, běhu živa vatra, vatra muževnosti i postojanosti. Stèrmo i gladko čelo govoraše: da je u njojzi krasna, dnša i duboka misao; usta mala, vazda sklopljena, nikad se neotvarahu u zalud, radje sklonila su se vazda na mio posměh. Gdě je ipak uzrok, te se spojiše tako različne dvě osobe? — Što? — volja rodbine, volja sveta! Sèrca obojice běhu ko bez života, jedno i drugo bilo je bez strasti, bez svake uzbitjene želje. Rukama se još nèsu ni dodirnuli, šta više, jedan drugoga nehtědè ni ogèrliti prigodom sámog věn-

Digitalizirao by Google

čanja. Jedan prama drugome bio je hladan, nu na vènčanje išli su zadovoljno, budući je nije varala niti prošlost, ni strah ili plahost pred budućnostju, niti su si bili odporni; a k tómu pripravljahu se već podobro dugo vladajućim običajem.

Al kad družice i služkinje, koje prie okole kneginje Beate lakèrdije sbijati i koješta bèrbljati začeše, uplašene vèsti o Tatarima, najedanput umuknuše, na zlaćene iglice, deseće se u skèrletnim dušecima, zaboraviše, te sve poplašene jedna drugu pogleda: u to kneginja prenuvši se iza, tako rekuć, sanka slabahna i dubokih mislih, podignuvši oči prama nebu, zapita ponajbliže stojeću:

„Šta se sbilo?“

„Do sada ništa, milostiva kneginjo!“ odgovori ota tresućim glasom: „nu govori se — što se ipak, nalogom gospodina kneza pogovarati nesmie — da se Tatari nama bliže.“

„Kamo da se bliže?“

„Jao, valjda k nama? — Kažu, da jih ima silna četa! Ja se Tatarah nemilo plašim —“ natuca družica dalje „jesu bo oto gadne potvore i nakaze s plošnatim nosovima, s cèrnim i muklim očima; neobična su jim ušesa, te jim klapaju, radjaju se slèpi, nalik štenadi, hrane se konjskim mesom, pa to i kako! — a ni živo neveruje presvetu trojicu! Vaj meni! sva dèrkčem, kad se jih samo sètim!“

„Ja nimalo!“ odgovori kneginja nevèsta, te ustane i vlasi po obličju sakupi. „Ja se jih nebojim, — a pèrvoga, koj se k meni približi, ugušit ću.“

Sve mukom umuknuše, te vèruju rèčima kneginje.

„Ta pokrali bi nas, te odprèmili u Saraj Sultana oti gadni pogani!“ stade opet družica. „Pa šta više se jošte o njima pripovèda?! — e! da nas sám višnji Bog pred njima občuva, i neka nas brani od poganske njih vere, usled koje, kako to pop Makarie pripovèda, ženčad njihova ni duše neima.“

„Da neimaju duše, Stanislavo?“ ozovè se kneginja: „Pa kako bi živèle? Boga mi, to ti je prava poganska slèparia!“

„Pa zar je moguće, te bi nas takovi ljudi pohvatali?“ šaptahu si dèvojke.

„Tko? nas?“ opeta pita kneginja. „Ta zar nèsmo u krepkoj tvèrdjavi? zar nema u nas ljudih i topovah? ili zar nema vode u lkvi? nemamo li možda pojasah oko pasa, da se pred njima podavimo!“

„Ali, kažu, njih je sila božja!“

„Nas je malo — al s nama je Bog kèršćanah, a pri tome mi vojujemo na vlastitom zemljištu!“

Na ote vatrene rèči, neobične za dèvojku, unidje knez. —

„E valah! junače!“ zaviče, poljubivši ju u čelo junačko, „ti si, duše mi, smiona i odvažna dèvojka, kad se neplašiš ni sámih Tatarah. Medjutim, čuvaj i pridèrži sèrdačnost svoju, za sada su, u istinu, Tatari još daleko; šta se ovuda priča i pripovèda, jest upravo gola bajka i izmišljotina. Sada valja da se misli o veselju. — Kadno stanemo čaše podizati, u zdravlje piti, i s topovah, kèrnje i zelenka, gruvati, onda valja jim doći — mi ćemo ih za cèlo lèpo pozdraviti!“

Nu, u gradu moglo je sve biti bezbrižno; ondašnji bo način vojevanja, pa nepomičnost tvèrdjave, koja malo poslè i sámom Hmelneckomu zasmèrdje, bèhu dovoljnom obranom i zaštitom. Oko tvèrdjave bila je voda lkva, a sve naokolo sámi

ribnjaci; u ostalom nije bila stèrmo postavljena, nu ipak nepristupna svojim velikim zidovima: mogla se je dakle posada dugo braniti proti dušmanu, kome i topovi sámi u zalud biahu. Neznam, kakol' bi bilo onda, kad bi tko pokušao bio ukrotiti gladom žiteljstvo tvèrdjave ote; što naravno, Tatarima nikad ni iz daleka na um nije palo, glavna bo njihova zadaća i poslovica biaše: poharati, popaliti, pa běž' bez obzira! —

U to doba, kad se je u gradu o Tatarima pogovaralo, tmasta i sněžnata oblačina začě se cěpati, a dan svę to većma razjasnjivati; a čim bi poslanici i ulaci iz tvèrdjave odlazili, a ini stanovnici, po drumovima se desili: pripravljali su svašta u domaćoj cèrkvici i kitili žèrtvenik za věnčanje, a u gradu spremali su gostbu, koja se je imala prě věnčanja ovèrsiti.

Vaj! gdě je sada ono prastaro gostoljubje, kojim biahu někoč gospodar i sluga njegov, konj i pas, kao da su bogom poslani gosti, sèrdačno i oberučke primiti, a počaštjeni onim, što se u kući pridesilo? Sadanji potomci davnih Slavjanah poprimiše sve poprěko tudje običaje, a ove i skuplje i studenije, nalik zmiji! — Vajme! šteta bivalih običajah! šteta na věke! — Nebiahu to običaji Evropejski, nebiahu na izliku, već sèrdačni i iskreni. Prie bi se znala sebičnost svaka prikrivati i běše na porugu svakome, gdčno se sada svatko š njom ponosi i hvasta, te pèrči i prěko měre. — Nu, manimo se toga! — to nespada k svatbenom veselju!

S toga već možete viděti, kakovo od prilike biase veselje u kneževu dvoru, u dvoru vojvode i gospodara na Ostrogu, imavšeg godišnjega dokodka do deset miliunah, — štono je dèržao dvoranina, jednog izmedj stariih vojevodah, davajuć mu platju od sedamdeset tisućah; i štono imadiaše neobičnu, al svakdanju svitu od dvě tisuće mladih plemičkih gospodičićah.

U velikoj sobi, gděno po stěnama poredjene biahu slike obitelji, i drugi vitežki znaci, priredjena bi pookrugla duga sofra, nalik potkovi, a na sofri već su se pušile razne jestvine. Tik zida blistalo se svakojako srebèrno posudje, a pred njime stajale su gomile kladnjah (tanjurah), zdělah, ibrikah i zlatnih čašah. Iznad vratah, kao na malom doksatu, bilo je město za svirače i pěvače.

Nuz jedan osamljeni prozor pripravljen bi stolčić, pun mesom za kućevnog požderuha Bogdana, koj za cělo i za trideseticu žderaše, nu ujedno i u hèrvanju nije se plašio njih trideset. Biaše u izobilju mesa i kuvana i pečena, skoro bi bilo nevěrojatno, da to može izjesti čověk, ne upravo velik, no podobro krupan.

Gostovi se već sabraše, samo još nebiaše nevěste. Za gostima vèrteli su se poslužnici i druge sluge, svaki iza svoga gospodara. Ponajprie obidje svu gospodu redom zlatno umivalo sa zlatnim i biserom vezenim ručnikom, za da si ruke očiste. Dvoranik redjaše sve po časti, te konačno latiše se pèrve jestvine, sastojeće s komadićah mesa, plivajućih u četveroj polěvci: žutoj, ružovoj, cèrnoj i sivoj. Osim toga ponaměšteno je bilo pecivo i razno korenje, hren s octom, zelje i krastavci. Gosti nedavno ostavivši doručak, malo su jeli, već dobro napunivši kladnje svoje, podavahu sve otraga stojećim slugama, koji su sve sladko i veselo trošili. Pred svakim gostom bio je srebèrni kladanj, na njemu ubrus i pozlaćena srebèrna žlica. Pivštinu izpijahu iz podugastih staklenih čašah.

Iza pèrvoga jela sve se očistilo i odnělo, i sám pèrvi ubrus; a na drugi ubrus ponaměstilo se je pečenje razne vèrsti; biaše tamo zvěrine, živadi, ticah i ribah,

Digitized by Google

a u veću slavu i ures časti — širio se je tamo grašak sa slaninom, a i kaša. — Napokon dodje red i na treće jelo, sastojeće iz samih slastica i oblizajkah i mih ponudah. I sada istom začelo se napijati u zdravlje budućih suprugah.

Tek što staše čaše u vis dizati, i na rěč „u zdravlje!“ svirka i pucnjava što se ozvă: u to začuše na dvorištu neobičnim glasom vikati. Nu to nebiaše glas radosti, veće glas pun straha i stiske, s kojeg se gostovi tako prepanuše, da su jim čaše iz rukuh poopadale.

Blědi kozak dotèrčà u sobu. „Kneže, vojevodo!“ zaviče, „Tatari!“ te od straha i slabosti pade na zemlju.

Sve se porazběžà od stola; smetnja, krika i vika, stiska i tèrčanje simo i tamo po tvèrdjavi; svi u jedan glas vikahu: „Tatari! Tatari!“

Knez Solomerecki odtèrčà k svojoj nevèstici.

„Ajdte po konja i sablju!“ reče mu ona, pa je nestade.

Preplašen njezinom smionosti, pogleda kroz prozor na polje. Po planini iza zamèrznute rěke Ikve, vèrvelo je čitavo jato běsnih Tatarah, štono su se krademice těsnim klanjcima provukli i migom oko grada razgnězdili, a pred sobom kozake i ulake těrali. Daleko su bili, te s toga nebiaše moguće sve na broj povući, a bilo ih je mnogo posakritih iza konjah svojih, bez kojih Tatarin nikuda; — činjaše se ipak, kano da se čitava gomila, sve većma i većma nama primiče.

Knez izbegne medjutim na predvorje.

Tamo jedni sedlahu konje, drugi izvažahu topove i mostove spuštahu, budući da se je spoljašna světina u tvèrdjavu nizala, naricajuć što većma mogaše, a noseći sobom, što joj u hitnji prihvatiti moguće biaše. U samostanu sv. križa zvone zvoni na ustanak; u kratko: straha je bilo bez kraja i konca.

Knez medjutim, stojeći na predvorju, posve hladno, nu razborito zapovědaše. Oko njega najedanput bilo je više gomilah naroda; sve sluge prisutnih gostovah mašahu se oružja i sedlahu konje. Knez Solomerecki šuteći stajaše nuz vojvodu i razabiraše njegove zapovědi.

U to doba približavahu se gradu Tatari, razkomadani u više hèrpah, te se ponaměštjavahu u predměstu već sasvime osamljenu. Někoji izmedj njih već iz daleka tèrčali su pram zidinama, motreći je bistro, sokolovim svojim očima, te pušćahu hitre strěle svoje na predvorje, u znak poziva na mejdan junački; — drugi opet razpletjahu duge konope i užeta razna, naměnjena, u slučaju sgodnom, roblju, pokazivajući i dražeći pučanstvo na bedemu stojeće.

Bojnu spravu, svake vèrsti i svaka reda, iztovarahu u dolini, a iznad vozovah ponaperiše několiko šatorah. Sve to migom u jednom skoro trenutku, najvećom věštinom ponačiniše; a gradsko stanovničtvo sva ota svojim očima gledaše. Kamenja medjutim bilo je već sijaset u gomilama, vrěle vode u izobilju; topovi se ponabiše, strěle na sgodna města ponaměštjene, a po bedemu podvostručene, da, i potrostručene, a najveća sila i jezgra postavila se tamo, gdě bi bila mogla zamèrznuta rěka Tatarima pružiti najpriličnie i najsgodnie město za prelaz i navalu.

Svatbeno veselje prometnù se sada u kèrvavi boj, za cělo dosta žalostni i sažalenja dostojni. Děve i ostala ženčad klečala je stranom u cèrkvici, stranom i po sobama i hodnicima. — Sve šalje vruće molitve tvorcu velikome, sve se kèrsti, te plačuć kose čupa.

Digitized by Google

Dok to trajaše, stanu strèle tatarsko sve većma i bolje zviždati, te kao na spèrdnju obsedjenima pred noge padati, a svi očekivahu i izgledahu sgodnia časa: u to netko u cèrnoj suknjici iz hodnika na predvorje priběgne, te u posrěd inih stupivši zaviče: „Strěle jur siće, a vi i sada ševèrdate i oklevate? — kukavice!“

Na ota slova, gromovito i gnjevno izuštjena, sve se obrati, a sám knez vojvoda zapita, tko li ota izreče?

„Knjeginja Beata!“ odgovoriše mu; i u istinu, biaše ona. Ona si priplete kitu kosah, obuče cèrno odělo i pripasà si oko pojasa britku ćordu, štono ju negdě u osamljenoj sobi našla, te pèrva razjarenim okom hèrlila je k topu, već obraćenu otvorenim čeljustima dole na ravninu.

Pred sobom razgledà razredjeni tabor tatarski, u njezinim ušima odbijahu se divlji zvuci; vidi već napeta njih lučišta i světle sabljice, gleda konje i kola, a u srědi svega toga uznešeni šator Hana, na kome se sve sjalo, kano samo sunce, a to većma, što su se na njemu sjajni sunašca traci cěpkali; — a i poluměsec mlad vijaše se simo tamo, pèrkoseći kèrstu i cèrkvi božjoj.

Na svemu otom oko kneginje nimalo se nije pridèržalo, te zamišljena motriše pomnjivo sve tamo se pridesivše stvari, a inim se pričini: da se bogu moli. Sve šutiše, samo požderuh Bogdan nabijaše topa. — Kneginja, pohvalivši Bogdana, uze goreću pripalku od bližnjega topdžie, te učini vatru.

Top riknù, rika sěče tanka zraka, glas se razleže ko da je gèrmljavina, a tane ravno u dolinu! — Sve se zadimi, te se u taj par ništa nevidi; větar dunù, světlo sinù. Kneginja Beata zapleskà dlanom o dlan, a nepomično veselo u dolinu pogleda. — Němа više traga šatoru Hanovu, zlatni mèsec leži na zemlji, tane ga sretno prihvatilo.

Stade strašna piska i vika běsnih Tatarah; viděti je, kako se sakupljaju, i s běsnila hèrle gradu, te mu prěte.

„Kneginja“ prodje glas medju sakupljenim u gradu ljudstvom, „ubila jim Hana! Sada će nam se svima osvětiti! sve će nas uništožiti!“ Beata pogleda ote plašivice prezirućim okom, te naloži, da se iznova top puni, pa opali po drugi put: a Tatari, što su se već i gradu posve u gomili približili, razpèrsnù se na novo, pa sabravši se ujedno, uhvate konje, te bez obzira spěše dolini.

Odoše! — nestajalo ih je svaka časka sve više, a kad su se već bili posve izgubili, da ih ni najbolje oko shvaćati nemogaše, kneginja iztepe i ono još, što joj preostadě, praha, otare si uznojeno čelo i reče vojevodi: „Sada je čas, da se věnčamo!“

„Ajdmo!“ prihvati to isto on i svi ostali s najvećom radosti.

Jedna žaka pametnih rěčih.

(Izreke raznih mudrih ljudih.)

(Nadalje.)

„Tko se u znamenitoj službi nalazi“ veli Klinger „i u njoj dostojno dělovati želi, morao bi si svaki dan nèkoliko puta kazati: tko hoće da u dubravu ide, neka se medjedah i vukovah neboji. Sklonost i strah čine još prie lupežom nego lakomost, a ova još proračunava; onaj dakle čověk, kojega ona zauzima, ima samo s jednim lupežom posla, najme sám sobom.“

Digitized by Google

„Idi uvěk najkratjim putem“ veli Cesar Aurel“ on je naravski. On u tom sastoji da se čini i govori ono, što je najpravednie. Ovaj način življenja prištedi čověku mnogo truda i borbe.“

„Budi krotak i čvèrst!“ veli Lavater „Čvèrstoća bez krotkoće tišti, a krotkoća se lahko potlači bez čvèrstoće. Čvèrst i krotak! Ni jedno bez drugoga! Obadvoje zajedno, pak ćes čudesa tvoriti.“

„Jedni znadu što su, a drugi to čute,“ veli Comte de Bonald „što se zna, može se zaboraviti, ali nikad ono što se čuti, i time se sklonost jednih i negibivost drugih raztumačiti može kod ljudih, koji su inače u jednakom položaju.“

Medju ljudima, koji predsude goje i koji su u bludnjam svojim tako tvèrdokorni, da su gotovi proti svakomn podići se tko istinu ljubi, medju takovima mora čověk mnogo duševne svage imati, ako pravo zadobiti želi.

Obkoljen od ludjakah i opakih ljudih srám je čověka višeputa pravednosti svoga mnenja i čistoće svoje duše. Tad ili strašivo umukne, ili u pridvornosti dotle dodje, da ćut svoju sataji.

„Onaj je čvèrst“ kaže Lavesque „koga ni strah kakove nemilosti, boli, ili iste smèrti, niti izgled na slavu, bogatstvo, ili razkošje nemogu krenuti s puta, koga je on jednom spoznao za najpametniega i najpošteniega.“

„Tko si budućnost uvěk tako predstavlja“ kaže Epiktet „kao da u njoj živo, taj je velik i plemenit, on će nadvladat sve, sudbinu i sámoga sebe.“

„Tko sebe u budućnosti, ili sámu budućnost viditi želi, taj se neka ogleda u dogodovštinu“ kaže Baggesen.

„Ništa nesakrivaj“ veli Sofokles „jer vrěme, koje sve vidi i čuje, odkrit će sve.“

„Šupeljaci čitaju u dogodovštini prošastnost, mudri ljudi čitaju u njoj budućnost“ kaže Gibbon.

„Ako se budeš češtje spominjao prošastnosti“ kaže Isokrates „sudit ćeš pametnie o budućnosti.“

Nikola Zrinjski.

(Iz „Podunavke.“)

Biograd biaše odolio silama Murata i Muhameda drugoga; ali nemogne odèržati se protiv velikom Solimanu, koj ga osvoji 29. kolovoza 1531 godine, ako i težkom mukom, jer više nego dvadeset putah na njega je navaljivao. Ovaj car više nego itko satre Ugarsku silu, kojoj najgori udar zadà kod Muhača. Uslěd nesrećnog tamošnjeg boja Turci se razidju po svoj kraljevini, plenèći je svu i paleći. Soliman postavi na prestolje iste Jovana Zapolju. Pod svoju starost on se opet zavadi sa Ugrima, i obsědne im grad Siget sa 200,000 vojnikah. Zapovědnik Sigeta bio je Nikola Zrinjski, kojega porodica biaše se iz Dalmacie preselila u Hèrvatsku;

Digitized by Google

a vèrhovni upravitelj turske vojske, pod nadzorom Solimana, bio je veliki vezir Mehmed Sokolović. Turci već izgubiše trideset i sedam danah pod Sigetom, izgubiše mnoge vojvode, a grada ne preoteše. Soliman pokuša mito, kad silom ništa nije mogao. On obećà Zrinjskomu, da će ga učiniti upraviteljem sve Ilirie, i Hèrvatsku mu dati kao naslèdnu vlastitost, samo da mu Siget preda. Zrinjski sve odbaci. Ali krèpost njegova imala je doći pod mnogo veće, pod najteže iskušenje. Lovac Zrinjskoga sina bio je pao Turcima u ruke. Ovi skinù š njega gèrb Zrinjskove porodice, pokažu ga Nikoli, slažu mu, da su mu glavom sina uhvatili, i zaprète, da će ga pred gradom na kolac nataknuti, ako ga on s predajom grada ne odkupi. U Nikoli streslo se otčinsko sèrce, ali i tu bol on preboli, i turski predlog odbaci. Vidilo se otacah, gdè daju na smèrt svoju dècu za korist domovine; ali dati jih na taku i toliko trajuću smèrt, kao što je prèteći kolac, to je bez primera u povèstnici, to je više nego što je svoje imanje, svoj život žèrtvovati domovini, to je vèršak krèposti čovèčanske.

Soliman umrè od ljutine, što je onaj mali gradić morao toliko vrème zadèržati njegovu vojsku, i slavu mu pomračiti. Vezir Sokolović, pritajivši njegovu smèrt vojsci, odmah naredi, da se sa svom silom na Siget navali. Biaše osmi dan Rujna godine 1570. Turci već biahu prie dva dana zapalili spoljašnji grad; ali vatra uhvati se i unutrašnjih kućah, te Siget sav imadiaše bèrzo postati jedna hèrpa pepela. Nepredobitni Zrinjski ni tada ne pomisli na predaju, već odluči prodrèti kroz svu tursku vojsku, ili poginuti slavno. Obuče se u najbogatie haljine, o vrat obèsi ključeve grada, pak junačkim govorom ohrabrivši svojih šest stotinah ostavših mu vojnikah, š njima udari na neprijateljsku vojsku kroz velika vrata. I sáme žene, u vojničke haljine preobučene, bile su se uz muževe svoje. Poslè najžešće borbe one pogiboše sve, pogiboše i drugari njini, pogibè i Zrinjski. Samo četiri od njegovih ostanu živa, da bi mogli svojima kazati neumèrlo dèlo. Nikoli Zrinjskome i drugovima njegovim pripada ista slava, koju Leonida sa svojimi Spartanci zadobì.

Zmaj od Noćaja.

(Iz českoga polag Prokopa Hoholuška)

(Nadalje.)

Todorović ostane sa Stojanom sám, oboica su šutili po dugo, oboica učine se, kao da o nèčem razmišljavaju.

Na poslèdku rekne Stojan: „Brate, meni nèšto na sèrcu leži, nevalja da od tebe duže krijem.“

„Govori brate!“ odgovori mu Todorović.

„Ti imaš krasnu sestru“ rekne Stojan, „dosad nevidih ni lèpše ni dražestnie dèvojke, premda je Sèrbia svagda lèpotice radjala.“

Todorović pritegne pojas svoj, i rekne: „Govori dalje, brate!“

„Moja je kèrvca žestoka, a sèrce mi je svagda na jeziku,“ produži Stojan s malom zabunom dalje, „ja ovako sudim: što mora biti jesenas, neka bude večeras, ja ljubim tvoju sestru!“

Todorović skine fes, natoči šljivovice u čašu, odpije polovinu, i pruži drugu Stojanu. „Pij, dragi brate! A tako se sklonila dèvojka, da ti ljuba bude!“

Digitized by Google

Stojan izpije čašu, i pruživši ruku Petru, poljubi se š njim. I tako se prošnja svèrši.

„Jelica je u bašti“ priméti Todorović, i Stojan otide za njom, dok se vojvoda za polazak u Beograd spremao.

Sunce je sve više i više zalazilo, i samo vèrhovi visokih bèrdah goréli su u rujnom plamenu poslèdnjih zrakah njegovih, a tanki i u oblake dopirući borovi sijali su se u rumenilu njegovom; na skoro stajaše samo Kablar i Ovčar u zlatnom moru zahodećeg sunca, koje još jedan put nad njima sinù, pa onda potonù, i zatim cèlu okolicu večernji suton pokri.

Todorović vrati se kući, da oružje očisti i pripravi. Stojan je sèdio kod prozora, i zamišljen gledaše u sve gušće sumračje, kao da je naměrio sa približujućom noću věčno prijateljstvo da utvèrdi; jer se u njegovim grudima gluha noć uselila bila. Todorovićev dolazak probudi ga iz dubokog sanka zamèršenih mislih njegovih.

„Brate“ reče ovaj, ruku pruživši mu, „Jeličino sèrce nekuca za mene.“

„Žensko sèrce mehko je i privitljivo kao vosak, kad osèti vladu odvažnog mùža“ odgovori Todorović, „samo što je malo više vremena potrebno, da pèrva iskra ljubavi zatinja. Miruj brate, i njezino će sèrce to sladko čuvstvo potresti.“

Stojan mane glavom: „No ja neću njim nigda zavladati“ odgovori; „daj Bože, da se u mojoj slutnji prevarim.“

„Kako misliš ti to?“ upita ga Todorović začudjeno.

„Manimo se“ rekne Stojan, rukom znoj s lica brišući: — „Medju tim, ma se šta dogodilo, mi ostajemo nerazdèljiva bratja; je li tako, Petre Todoroviću?“

„Tako je“ potvèrdi ovaj, „Dokle je Bog nad nama, i dok god nebeska desnica božja bèdnu Sèrbiu zakrilila bude.“

Todorović odè poslom svojim, a Stojan se pusti na novo u misli; zatim ustane i hodaše bèrzo po sobi tamo i amo. —

Noć vedra biaše; izaslani vèstnici vrate se jedan po jedan natrag, daleko na bèrdama plamtile su vatre, pojedino izmetanje pušakah oglašavalo je po okolini, da vojvoda na oružje zove. U Dobrinji biaše medjutim sve mirno; svaki je tražio, da jedan časak odpočine; jerbo zorom valjalo je poći k sèveru, pobiti se sa bosanskim spaijama, njih pobèditi, i zidove starog slavepunog Beograda barjacima sèrbske slobode nakititi.

Na stražnja vrata u Todorovićevoj kući prodje kao sèna jedna ženska spodoba, u bèlu koprenu gusto uvijena, i uputi se uz bèrdo istom onom stazom, kojom je Stojan došao bio. Nitko ju vidio nije, a da ju je tkogod u pol noći i vidio, jamačno dao bi se u bèg, kèrsteći se u strahu, i za vèštицu dèržeći ju; jerbo šta bi moglo to inače i biti, nego noćno strašilo, koje u mraku bludeći uvlači se u kolibe, gdè sanjiva mati nebdije nad sisajućim dètetom, i prèko kolèvke se sagiba, da nevino dètešce urekne.

Na jedan put zaustavi se ta ženska, i prenuvši obazre se jedan i drugi put, jer joj se činjaše, kao da je za sobom korake čula, no samo vètar šuštao je kroz kukuruz, a Morava je šuborila kroz krive obale kamenitog prokopa svog; ona se

Digitized by Google

od straha povrati, premda joj se činjaše, da se pri obziru njenom sěna jedna bèrzo ustavila, ona otvori bolje oči, no sěna nemaknù se s města.

Ona pohiti dalje. Došavši skoro na vèrh bèrda, čuje na jedan put, da se niže nje šljunci odvaljuju i kotèrljaju, koje jamačno njene lakokretne noge odbile nisu; ona protèrne sva, ali se neobazrè više, jerbo kraj šumice, koja se na dalje u sve gušću šumadiju širila, stojaše mladić sa razširenim rukama, kom u naručje obradovana děva poleti. Na pèrvi pogled mogao si Turčina poznati bega bosanskoga. Njegova bogata čalma — sasvim onoj podobna, koju je Stojan u Dobrinju doněo — njegov sa zlatnim ljuskama pokriveni lahki oklop, velelěpno oružje, sve to nije za oči toliko namicalo, koliko njegov snažan mužki stas, i duševno izraženje lěpog lica njegovog; lica, koe je mozag mnogih cèrnookih turskih bulah zavèrtilo, od kog je i sěrce hristjanske děvojke žaděrhtati moralo.

„Ružico Damaška, koju je Muamed u guste dubrave Sèrbie presadio, da njom pèrsi svojih ljubimacah okiti!“ klikne mladić, i pritisnù strastno děvojku na sèrce. „Već sam mislio, da oko moje dražesti tvoje nikad više viditi neće. — O gospo občarane duše moje, gle, zvězde očiuh tvojih sjaju u tami moje unutèrnosti, u sèrcu mi je světlo, jerbo te vidim opet, rajska Hurio, vidim te opet!“ I gèrleći ju ljubavju, vatreno ju pogleda, kao da hoće sve dražesti děvojke očima progutati. — „O otvori ružična usta, koja me nebesnim milinama napajaju, otvori ih, da čujem ljubkost glasa tvoga,“ rekne on oduševljen dalje; na jedan put pak umukne — i jedva opet progovori: „Alah! šta vidim? Je li žalost ili strah? Govori! Hurio moja!“

„Valjda je i jedno i drugo, ljubimče duše moje!“ odgovori děvojka šapćući.

„I jedno i drugo?“ pitaše uplašeni mladić.

„Tako je!“ nastavi ohrabrivša se děvojka dalje, „žalost i bol obuzima mi dušu, što ja kao hristjanka, kao kći nesrećne Sèrbie, moje sèrce neprijatelju otačbine i Boga mog poklonih.“

„Poznaješ li ti mog Boga, carice moja?“ pitaše mladić kao koreći ju, i nastavi pitanje dalje vatrenim glasom: „Alah nek mi bude svědok i njegov sveti prorok: moj se Bog zove ljubav, u njoj živim, u njoj ću i umrěti, i nadam se da ću te u raju, prorokom obećanom, opet naći, dražestna děvojko!“ razširi zatim ruke, i prigèrli je kucajućem svom sèrcu — „a da znam, lěpoto moja, da nećeš moja biti, nebi ni u raju nakšade našao — znaj, da bi se raja odrekao, i da bi pustinju Sahara za prebivalište moje izabrao, kad bi samo u tvom naručju, ružice moja, počivati mogao! Ti si krasna kao zora nad Stambolom, lěpša od Muhamedovih Huriah i od sviuh rajskih děvicah, zato te hvalim i obožavam, zato ti se klanjam,“ i življe spojavale su se usne njegove sa ružičnim ustnama děvojke děrkćuće.

„O poštedi me!“ proslovi děva u sladkoj zabuni, „jer ću pokraj tebe i na Boga mog zaboraviti, kao što sam u čaru sladkih tvojih rěčih na otačbinu zaboravila. I těsnje ga zagèrlivši, gledaše ga neprominěnjeno u oči cèrne: „Šta ću, kad te neopisano ljubim? Ne, ne!“ i nanovo baci mu se u naručaj. „Majko Božja, oprosti mi, ja drugčie nemogu!“

„Tako, tako te rado slušam, sunce života mog!“ rekne mladić; „a šta rečè o otačbini? I ja poznajem moju otačbinu, a da ju ljubim, svědoči tè, da se za njenu slavu borim.“

Digitized by Google

„Ah, baš ta borba“ uzdahne děvojka, „uzrok je moje brige.“

„Mani se toga, zlato moje!“ odslovi Beg, „skoro će pasti neverna raja u nove okove, koje im silni Turčin kuje, i poluměsec blistat će se na novo nad zelenim goram Sèrbie.“

„Bože sahrani nas!“ rekne děvojka, i uplašena natrag se povuče.

„Da šta bi ti rada?“ pitaše ju Turčin s nabranim čelom, „valjda hoćeš da se Koran uništi, a ja da padanje njegovo kèrvlju mojom obojadišem?“

„Ah, neću ne, to nebi rada,“ strastno mu preséče děvojka besèdu, „neka propadne Koran, samo ti da mi živ ostaneš; ta to i jest moja muka, što gledam ljubimca duše moje u borbi sa rodjenim bratom mojim; — što gledati moram, kako jedan za životom drugoga čezne!“

„Ne luduj, děvojko,“ priměti Beg; „tako mi svete Kabe! no šta velim? tako mi ljubavi naše, da hotomice nigda neću ruku moju protiv brata tvoga podići, ma on svoju Bog zna kako dušmanski protiv mene dizao!“

„Ha!“ klikne děvojka, i dvě čiste suze kapnù joj niz obraz.

„E kaži mi sad, mogu li što više tebe radi učiniti?“ zapita Beg.

„Osmane, ljubimče moj plemeniti,“ rekne děva ruke sklopivši, „tvoje velikodušje neima ravnoga priměra, no šta mi ono pomaže? nemoram li ja svagda strepiti tebe radi, a da pogineš od bratove ruke, nebili morala onda brata věčito mèrziti? Čuj me, ja sam bolje něšto smislila.“

„Reci dakle!“ vikne Osman, „rado i voljno pokorit će se rob tvoj, kraljice, želji sèrca tvoga.“

„Prestani za kèrvlju bratje rodjene žedniti,“ moljaše děvojka, „budi hristjanin, kao što su i pradědovi tvoji bili, i radostno će te brat moj primiti i u kući svojoj zagèrliti.“ — Gusti oblaci navuku se na Osmanovo lice; njegovo oko počivalo je dugo na děvojki, zatim pogleda nikom u zemlju, kao da ga je strěla prostrělila, uhvati se oberučke za sèrce, nebi li ga tako strahovita bol odminula.

Jelica opazi dělovanje svojih rěčih, i skloni ruke u znak, da ga ponizno za oproštenje moli, premda se ni s města pomaknuti nemogaše, kao da se je u kamen pretvorila.

„Jelice!“ rekne Osmam muklim glasom, „Ja sam počitavao veru tvoju, niti sam ikad iskao, da se iz ljubavi k meni Boga tvog odrekneš, jerbo sam mislio, da veruješ kao i ja na svemogućnost ljubavi; no sve na světu podvèrženo je proměni, i sve ima svoj konac; i Stambul će propasti, kao što je moja vera u ljubav tvoju propala. Ti si se jako prevarila, ako si mislila, da ću ja iz slěpe ljubavi prama tebi veru moju pogaziti, u kojoj sam ja dosad cělo spasenje i blaženstvo moje nalazio; nije Osmanu vrana mozag izpila, da laskavim rěčma děvojačkim zaslěpljen, od otacah naslědjenu slavu pod noge baci, pa da od slobodnog gospodujućeg Turčina prezrěni raja postane. S Bogom, mi se nećemo nikad više viditi!“ Zatim se okrene, i uputi se polagano u šumu. Jelica padne na koléna, i sèrce parajućim glasom vrisne, da se gora razlegala.

Osman se vrati, i za čas ležaše nesvěstna děvojka u naručju njegovom. „Dušo moje duše,“ klikne on žalostno, „otvori mi zvezdano nebo očiuh tvojih. da opet puta k ljubavi tvojoj nadjem.“

Digitized by Google

Děva nasloni glavu na njegove pèrsi, i oboje stajahu zagèrljeni, ni rěči negovoreći.

„Nostavljaj me više, biserna kruno moja," moljaše Osman, „no hajde sa mnom u dvorove otacah mojih; ovdě je užasno i o ničem se drugom nečuje, nego o borbi i prolivanju kèrvi, to pak nije nikakva zabava za žensko sèrce; hodi, o hodi u běle dvore sarajevske, gdě radosti nikad neuzmanjkaju. Slušat ćes pěsme slavuljah, i vidět ćeš kod noguh tvojih roba, koj te za ljubav moli! Ha, sunce moje, ja ću biti sretan do věka, a ti ćeš neprestane radosti uživati." Ćutenje děve za privolenje dèržeći, dade znak, na koj se ukažu tri delie.

Děvojka pak digne glavu, i prenuvši se iz grozničavog oduševljenja svoga vikne: „Jest, ići ću, moram s tobom ići — jerbo znam, šta znači od tebe rastavljena biti! Ali, ako si me i otèrgao od moje domovine, ostavi mi barem Boga mog, inače bi morala o tvojoj ljubavi sumnjati." I kao da joj se sa ovom tvèrdom odlukom sva predjašnja odvažnost povrati, obustavi ga ona, jer on ju htědě već na rukama da odnese do konja svog.

„Čekaj, ljubezniče" prihvati ona, „da ti najprě kažem, šta me iz domovine goni, i zašto s tobom idem. Danas donese glasoviti junak Stojan —"

„Poznajem ga," preséče joj Osman rěč, „glas nelaže. Pa opet" — lukav posměh pojavi mu se na ustima — „opet sam hajduka ljuto prevario; ja sam ga zato samo poštedio, da neuništim sastanak naš, inače bi on progutao tane kubure moje, jerbo je bio jedva dvadeset koračaja od mene udaljen."

Na ovo šušne něšto u gustom šiblju šumskom, kao da se je tko unutra uvukao, ili napolje izvukao. „Čuj!" šapne Jelica.

„Miruj, miruj!" utěšavajući ju, reče Osman, „poplašena ptica pèrhnula je iz gnězda svoga. No pripovědi dalje, što o Stojanu znaš."

„Kad je tvoju čalmu doneo," produži Jelica malo uznemirena dalje, „bila sam se vèrlo uplašila, i premda nisam věrovala, da ju je on s glave tvoje oborio, opet me je užas obuzeo. No to je istina slutnja bila, koja me spopade. Moj brat obećà mu ruku moju, i da sam ga prie tebe poznavala, onda bi morala ljubiti tog junaka nesretnog naroda moga. Ovako pak, moram begati od ljubavi moje braće, a oni ćedu nesretnu sestru proklinjati, i pepeo sipati na ono město, gdě je ona stojala, ova izdajnica domovine! No ja Sèrbiu nisam izdala, i molit ću se svagda za njeno spasenje. Sad ajde" rekne ona ognjevito, „ajde, sèrce mi puca od boli — ne, ne, nije Jelica domovinu svoju izdala!"

„I netreba nikad da ju izdaš!" pojavi se na jedan put iza nje gromoviti mužki glas.

Ona se obazre, i vidi pred sobom Stojana Čupića, strašnog osvetitelja domovine, koj na Osman Bega i njegove delie i negledaše, kao da ih i nebiaše na světu, samo na njoj počivao je njegov pogled; ona zadèrkće, jerbo je svoju domovinu i svoj narod za nestašnu ljubav izdala. Istina, ona nije svoje dělo osećala, no dèrktala je opet.

Osman i njegove delie stojali su još jednako okamenjeni od hajdukove smělosti; oni nisu věrovali, da će jedan jedini hajduk pretežnijoj sili oružja naprotiv

stati, da osveti izdaju domovine; oni neimaše pojnjia o onom žaru, s kojim Sèrbin domovinu i veru svoju ljubi.

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice illirske.

Bog ti je s medom presěkao.
Bog ti pomogao!
Bogu se moli, ali k brěgu grebi.
Bog čuo, a djavo nečuo!
Bog čuo, a zla sreća nečula!
Bodljivom korovu nije Bog dao rogove.
Bože, Bože, kud će naše kože?
Bože pomozi! nove novine od nove godine.
Božić dodje, zima prodje.
Božić je jesenski svetac.

Krakowiaki.

(Iz poljskoga, polag A. L.)

I.

Za gradom na brěgu svete Bronislave,
Diže se grob jedan do potonje slave,
Do potonje slave svakoga Poljaka,
Gdě se svaki sětja Kościuszka zemljaka.

Lěta hitro teku, ljudski prah razmetu,
Al Kościuszka slava glasna je u světu;
Što je vel'kog steko stalnostju svoe duše,
Toga čas nesatre, věkovi nesruše.

Daj nam, dobri Bože, da b' u svako vreme
Tog Kościuszka primĕr bio krěposti sème;
Da bi vazda i mi primĕr taj slědili,
I kao on vèrh svega dom i rod ljubili. —

Sunce i děvojka.

Narodna pěsma.

Ranoranka jedina u majke,
Prije sunca na vodu urani,
Prije sunca, pa se suncu ruga:
Žarko sunce, lěpša sam od tebe,
I od tebe i od braca tvoga,
Braca tvoga, sjajnoga měseca,
I sěstricah po nebu zvězdicah. —
Ode sunce Bogu tugujući,
Ode Bogu, pa se Bogu tuži:
Bože, Bože! šta ću sa děvojkom!
Vazdan sědi, sa mnom se inadi,
Bože, Bože! ukrati joj lice! —
Višnji s neba suncu odgovara:
Sunce žarko nebudi žestoko!
Ja ću njojzi ukratiti lice:
Dat ću njojzi hèrdjavoga druga,
Zlu svekèrvu, mnogo děverovah,
I još k tomu svekra pijanoga
Pa će njojzi potavniti lice.

Slavjanske věsti.

— Dne 22. Lipnja preminuo je u Omilju nedaleko odavle u 87. godini života svoga najstarii sveštenik biskupie zagrebačke *Ivan Krizmanić* opat i župnik bistrički. Svaki koj ga je god poznavao, izkreno kaje pokojnika, kojega su resile sve kreposti svetovne i duhovne. U tog izvanrednog čověka biaše sèrce plemenito i izobraženo, um prosvetjen i bistar do zadnjeg časa života njegova. *Ivan Krizmanić* bio je izim toga dom morodac dušom i tělom, bio je, što se načelah družtvenih i dèržavnih tiče, čověk našega věka, čověk odlučivog naprědka, a k tomu pravi sveštenik u smislu nauke Isukèrsta. Bistar duh i za sve do-

Digitized by Google

bro i plemenito oduševljeno sèrce mlada čověka, k tomu raznovèrstno izkustvo starca, učine ga ljubimcem sviuh koji su š njime obćili, te svaki sad gorko oseća što je u njemu izgubio. Nu premda se utèrnù zublja života njegova, zato će ipak uspomena *Ivana Krizmanića* u sèrcu zemljakah njegovih kao jasna večernja zvězda sjati i sigurno dulje trajati, nego ma kakav spomenik iz sludena gvoždja ili kamena.

— Počemši od 13. t. m. izlazit će u Temišvaru novi cirilicom tiskani beletristički časopis pod uredničtvom g. Aleks. Andrića, i to svake nedelje dva put u velikoj četvè tini i na čitavom arku. Ime tog časopisa biti će *„Svetovid."* Predplatna cěna tog časopisa iznosi za godinu s poštom 10 for. sr. a primèrno za pol ili četvert godine. — Mi radostno izgledamo tog novog druga našega i nedvojimo o tom ni najmanje, da će svima dobro doći, kojim je štogod stalo do duševnog napredka našeg naroda u obće i napose.

— *Slovenske Pohlady* u svom 23. br. donose žalostnu vèst o smèrti slovanskog spisatelja Nikole Dohnánoga, koi je 2. p. m. umro u bolnici Tèrnavskoj. Pokojnik navèršio je istom 26 godinu života svoga. Dohnány bio je častnik kod dobrovoljacah slovanskih g. 1848, te izdao dělo pod naslovom *„Hystorja povstanja slovenskjeho z r. 1848."* Lahka mu zemljica!

— U Ljubljani izišle su ovih danah u dva svezka tiskane *„Nove slovenske pesmi"* od Miroslava Vilhar-a, zajedno sa napèví. Mi ote pěsme i našem obćinstvu tim više preporučamo, što je plemeniti izdatelj odlučio iznoskom svog děla nesreću svojih *Baških* susědah, u koliko je moguće, ublažiti. — Ote pěsme mogu se dobiti ili naručiti kod knjigarah g. g. Klejnmajera i Bamberg-a u Ljubljani. Cěna svakog svezka napose je 30 kr. sr.

— Ovih danah izišo je iz tiskarne sinovah Haase pèrvi dio romana *„Básnik á svět"* od *Kraševskoga*, u prevodu od *Fr. Pr. Volčka*. Cěna pèrvog děla je 18 kr. sr. Drugi dio spomenutog romana izići će za 14 danah.

— Nedavno izišao je izpod tiska sedmi dio *„Dějin obce pospolité Polské"* od I. Moračevskoga.

— *Slovníka všeslovanskog* pèrvi svezak izišao je jur izpod tiska. (Vidi dolě niže bibliografiu češku.)

— U Celovcu tiskana je nedavno knjižica pod naslovom: *„Cvetje slovanskega naroda,"* i može se dobiti u svih slavjanskih knjigarnah za 16 kr. sr.

Različite věsti.

— Němački spisatelj Berthold Auerbach piše novi veliki roman pod naslovom *„Der Schwurrichter."*

— Jedan izmedju najslavniih kiparah evropejskih, g. *Pradier* u Parizu, ranjen je 4. p. m. na šetnji smèrtno, i umro skoro zatim.

— *Pravdonoša* piše: Čujemo iz pouzdanog izvora, da će upravne (administrativne) oblasti u pojedinih pokrajinah biti ovako uredjene: U svakoj krunovini biti će: *Naměstničtvo* s jednim načelnikom na čelu. Pod to naměstničtvo spadati će okružni uredi, koji će imati stranom sudbenu, stranom upravnu vlast. Oni će zadèržati svoja stara imena: *Kreisämter, Delegazioni, Capitanati, Varmedje* i t. d. Svaki pak okružni ured imati će pod sobom několiko nižjih kotarskih uredah, kojima će se dati okrug dělovanja i vlast današnjih okružnih uredah.

— Pretresanje osnove novog kaznenog postupnika, preinačenog na temelju carske povelje od 31 Prosinca p. g. početi će u Beču još tekom ovóg měseca.

— Iz Beča pišu uredničtvu časopisa *„Eco dei Tribunali;"* da će novo ustrojenje sudovah za austrianski Italiu najdulje za dva měseca dogotovljeno i proglašeno biti. „Eda Bog" veli *Pravdonoša* „te ze to vrěme i naša organizacia dodje. Potrěba je skrajnja!" A mi nemožemo ino, nego iz svega sèrca zavapiti: „Pravdonošo, sám Bog iz tebe govori, ta na dlaku si i naše misli i želje pogodio, jer i mi za tom organizaciom uzdišemo i vapimo — nu do sad, žalbog, bez uspěha."

— G. minist. věčnik Dr. A. Hye, sastavio je nedavno važno dělo pod imenom: *Kazneni zakonik austrianski, o nadležnosti karnih sudovah i zakon tiskarni."*

Digitized by Google

Směsice.

— Ruski gjeneral Rožen poručio je jednom po svom glasonoši čerkeskom poglavici Hamsad Bej-u: „Predajte mi se! vaš napor je u zalud, jer znajte, da moje vojske, kojom ću navaliti a vas, ima toliko kao u moru pěska!“ — „Moja vojska usuprot“ odporučio mu je Bej „priliči valovima uzbunjenog mora, te će taj pěsak razpèršiti bez traga!“

— Gore spomenuti ruski gjeneral poručio je glasovitom čerkeskom poglavici Šamilu: da će mu pogubiti uhvatjenog sina ako mu se nebude predao, nu Šamil mu odporuči: „Ubi mi sina, ako ti je volja, ja imadem više ženah, pa će biti i više sinovah!“ „Zar ti je tako malo stalo do života tvog sina?“ upità ga na to gjeneral, „Doista manje“ odgovorio bi sasvim špartanski na to Šamil „nego li do sreće i slobode mog naroda.“

— U povećem družtvu čudili su se nazočni někom premudrom děčaku, što je na sva pitanja bez ikakvog otezanja veoma mudro odgovarao. Něka gospoja, sèrdita što se njezinom pribitnom sinu nitko nečudi, reče pospèrdljivo: „Odviše pametna děca pod starost rado pobudale.“ Dosetljivi pak děčak primèti: „Vi ste dakle, gospojo, u vašoj mladosti veoma mudri bit morali.“

— Bogati Rotšild umolio je jednom poznatog Safir-a, da bi mu taj humorista nèšto u spomen-knjigu napisao. Saphir spopade pero i napiše slědeće: „Uzajmite mi 100 luidorah, pa zaboravite svog priatelja Safira.“

— Nijedna aristokracia u světu neima tako mnogo naslovah kao španjolska. Tako něki knez Medina-Celi imade šest kneževs., četernajst markižkih i šestnajst grofovs. naslovah. Jednom se dogodi, te něki španjolski grand (velikaš), izvan španjolske putujući, noću zaluta s puta, te došavši pred jedan osamljen dvor, zaprosi neka mu se otvori, da tamo može prenočiti. Gospodar na to kroz prozor upita: „Tko je?“ na što ohol španjolac odgovori: „Ja sam: Don Diego de Mendoza, Silva Ribiera Guzman, Pimantel Osorio Ponce de Leon, Zuniga Acuna, Telez y Giron, Sandoval y Roxas Velasco Mon —“ još nebi španjolac svoje naslove izbrojio, a gospodar mu preseče rèč, veleći: „Ajdte s milim Bogom, kod mene neima mèsta ni za polovicu vašeg družtva.“

— „Čivutine!“ reče něki sirovi i glupi spajia ubogom jednom čivutinu „u tvom licu je izražen najveći lopov!“ — „Šta velite, gospodine?“ odgovori hladnokèrvno i ponizno čivutin „ja do sad nisam znao da je moje lice ogledalo.“

— Jedan član někadašnje akademie znanostih u Šalonu (Challons), reče jednom Voltair-u: „Naša akademia je ipak najstaria kći parižke akademie!“ — „Jest“ odgovori mu na to sarkastičkim posměhom Voltair „pa k tomu još veoma čedna i dobra ćerka, jer se od nje do sad još ništa nije čulo.“

Bibliografia.

Ruska.

— Практическое руководство къ русскому уголовному судопроизводству, составленное Николаемъ Стояновскимъ, Оберъ-Секретаремъ Общаго Собранія первихъ трехъ Департаментовъ и Департемента Герольдіи Правительствующаго Сената, бывшимъ преподавателемъ въ Императорскомъ Училищѣ Правовѣдѣнія. Спб., 1852. 312 стр. Цѣна 2 р., съ перес. 2 р. 50 к. сер.

Česka.

— *Gulliverovy cesty.* Z angličiny Jonathana Swifta přeložil Karel Pichler. Díl druhy. Cesta do Brobdinknaku. V Praze 1852. Nákladem Václava Hessa. 32, str. 90.

— *Blažej Holoubek.* Příběhové z denníku vesnického školního mládence. Zábavná kniha pro dospělejši mládež a pro lid vůbec. Podle Gustava Nierice svobodně zčeštěna od Fr. Boh. Tomsy. V Praze. Tisk a náklad Jarosl. Pospíšila 1852, 8, str. 200, cena 18 kr.

— *Slovník všeslovanský* s přidanými význami německými. Sepsal a vydává Jos. Fr. Šumavský. Svazek první. V Praze. Tisk Jar. Pospíšila 1852, str. 48. V 8. Předpl. cena na celé dílo 7 sl.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 28. U Četvèrtak 8. Sèrpnja. 1852. **Tečaj I.**

Nevèra kažnjena.

(Balada.)

Od M. Bana.

Anka biaše cvèt prolića,
Kan' odrasla u ružama;
Biaše rajskog baš obliča,
Uvèk smèhom na usnama,
Činjaše se okol' nje
Da mirisa i svètlosti
Okrug jedan stere se.

S njom rastjaše jedno momče,
Duse lèpe, sèrca meka,
Koje bèdno od postanka
Mat' nemila zaneká
I na drumu ostavi;
Ter ga Anke nadjè mati,
I ko svoje prigèrli.

Do godine sedamnaeste
Svaki dan mu vedro sviće;
Ni jedna mu noć ne mine
Što ne usni Anku i cviće:
Anka, Anka! to je cvèt:
Njegov uzor, njogov uzdah,
To je čitav njegov svèt.

Al iznenad' tad na usnam
Izčezne mu posmèh, čelo
Namèršti se, postà lice
Ko u smèrti bèlo, bèlo; —
„Šta je tebi, Mirko moj?“
„Ništa, ništa, draga sele,
Ti m' veselo samo stoj!“

I vesela ona doisto
Prevesela tad biaše:
Po sve jutro u daljinu
Sa prozora svog gledaše,
Dok tud konjic neprodje,
A s konjica krasan momak
Sladko joj se osmèje.

Mnogo dni je momak tako
Smèšeći se prolazio,
A videć ga Mirko uvèk
U licu bi problèdio; —
„Šta je tebi, Mirko moj?“
„Ništa, ništa, draga sele,
Ti m' veselo samo stoj!“

Nu jedan dan neprolazi,
Nu konjic pred kućom staje;
Krasan momak Anku prosi,
A majka je obećaje.
Oh! na svètu bi li kog
Ikad srećna, ko što biaše
Anka pored momka svog?

Al u pustoš Mirko bèži,
A kad spazi njih dvojicu,
Sav zadèrkče, sav postane
Kao zemlja cèrn u licu;
„Šta je tebi, Mirko moj?“
„Ništa, ništa, draga sele,
Ti m' veselo samo stoj!“

Digitized by Google

Malo vrěme prošlo, momak
Počne redje da dolazi,
I još malo prošlo vrěme,
Pak već momak nedolazi.
Razvedri se Mirko tad,
Al za malo; jerbo Ankom
Zavlada mu smèrtni jad.

Od jutra je do večera
Kod prozora suze lila;
Bol sèrdašca nju najposle
U postelju oborila.
A kad Mirko vidjè to,
U čelo se sakom udre,
Ode k momku mahnito.

„Moja sele preveć težko,
Vaj! boluje od žalosti;
Njen je obraz bez rumeni,
Njeno oko bez sjajnosti,
Umrět će mi, umrět će;
Oh, vrati se, daj joj život,
Živim Bogom kunem te!“

„Jok! vratit se k njoj nemogu;
Nije moja sudjenica;
Sutra mene pred ótarom
Čeka druga zaručnica.
To joj reci, Mirko moj;
Nek se smiri, i njen skoro
Sudjenik će doći k njoj.“

Kad to čula tužna Anka,
Odmah dušu izpustila,
Nad sudbinom njenom hudom
Rodbina joj sva cvilila;
Samo Mirko nije, već
Nož u njedra sakriv, nèku
On zamèrmlja strašnu rěč. —

S jedne strane sjajni svati
Vode s momkom nevěstica,
S druge strane mèrklo družtvo
Nosi Anku u zemljicu;
Dva sprovoda! — kakva li? —
Susreli se, za čas kao
Skamenjeni sustali.

Al u tomu jednom času
Zablistà se nož dva puta,
Ter tu dvie tělesiňe
Strovale se na srèd puta;
Momak najprie, a nad njim
Mirko, iz kog duh izleti
Sa imenom Ančinim.

Zmaj od Nočaja.

(Iz českoga polag Prokopa Hoholuška)

(Nadalje.)

„Jelice Tođorovićeva,“ rekne Stojan ladno, „ti poznaješ naše zakone, i znaš, šta izdajnica domovine naše zaslužuje. No ja ostavljam osudu tvom bratu. Ajde sa mnom, da iz ustah njegovih sud čuješ!“ zapovědi on oštro, i uhvati za ruku dě-vojku. Ova pako izmakne mu se věšto iz rukuh, i potraži obranu na grudima ljubovnika.

„Oni ćedu me ubiti!“ vrisne ona, i ležaše izvan sebe u naručaju Osmana.

„Hej, ti robe,“ zagèrmi Osman, i jatagan mu sěvne u zraku, „ti li se usudjuješ, da kao běsna psina, koja se lanca oprostila, na gospodara svoga zarežiš? Ti psino kaurska!“ Jatagan zazviždà nad glavom Stojanovom, ali je hajduk hitrii od jatagana turskoga, i tako promaši ovaj, čim hajduk na stranu odskoči.

„Pomozi Bože i věro pravoslavna!“ vikne sad Stojan Čupić, i s klikom: „Umri otmičare naših děvojakah!“ baci se žestoko na Osmana, ali delie begove priskoče, i Stojan je toliko s pèrvim udarcem uspěo, da je jedaom Turčinu jatagan iz ruke izbio, koj daleko odleti, i u jedan se hrast zabode.

„Posěcite to pseto!“ klikne Osman, svoj plěn odnoseći, popne se š njim na

Digitized by Google

konja, i pobègne u šumu. „Sloboda i Sèrbia!“ poviče sad hajduk, „ovamo vi robovi islama, vi smetene ništarije s uma sišavšeg Muhameda, ovamo!“ i dugačkom puškom u jednoj, handžarom u drugoj ruci, stane oko sebe biti, probode konja jednog skroz, tako, da je odmah o zemlju lupio, i udari kundakom u oklop Turčina, koj od strašnog udarca smeten, zaljulja se na konju, i zajedno š njim tresne o tle; hoj, šta su tri dèlie gorskomu hajduku! — plèva, koju pèrvi vètar na sve strane raznese.

Delie opale u bègu svoje kubure na Stojana, jedno tane promaši ga i pane u kukuruzno polje, drugo baci mu fes s glave, a treće okresne mu zul, no nijedno ga srećom nepogodi.

„Ho ho!“ klikne on od borbe razpaljen, „dobro nišanjeno, no za dlaku promašeno.“ Sad opali on kuburu, jedan od Turakah rikne, zaljulja se u sedlu, i padne konju medju noge; potok kèrvi šikne mu iz grudih. Treći pobègne; no Stojan Čupić nehtède ga tèrati, nego podje onim putem, kojim se pokraj bègajućeg Osmana leteća bèla koprena Jeličina izmedju dèrvlja vijala. Daleko nisu mogli biti, jerbo borba trajaše jedva dva tri trenutka. Stojan nasloni pušku, stupi jedan korak napréd, puška jekne kroz dolinu, i zvuk se odbije od stène do stène, dokle neumuče; no Osman odjezdi dalje, radostan, što mu je tane Stojanovo pokraj ušiuh prozviždalo; još je izdaleka njegov pobèdni glas orio se kao znak, da je čuo pušku Stojanovu. A Jelica? ona je izvan sebe bila — ta ona je ostavila kolèvku svog dètinstva, ostavila je bratju i rodbinu, grobove otacah i svetinju, gdè se je Bogu molila; ona se odrekla mile domovine i nade, da će u obštoj radosti viditi ogranak boljeg doba, oslobodjenja i spasenja njegovog, a to sve nestašne radi ljubavi! — Ona, kao hristjanka, poklonila je sèrce svoje najvećem nepriatelju vere svoje, ona podjè bez promišljavanja s čovèkom, koj o njezinom spasitelju sa preziranjem govoraše, koj njenu bratju u robske okove okivaše. Jeli dakle bilo čudo, što je u njegovom naručaju nesvèstna ležala? Veće je čudo bilo, što joj pri spomenu prošastnosti i budućnosti sèrce puklo nije, i što oskvèrnjen život svoj izdahnula nije, dok ju još tihi vètrići iz blaženih sèrbskih gorah zapuhnjivahu. No pod suncem sve je moguće, dakle i izdaja domovine i vere! Stojan pogleda za bèguncima; još jedan put ukažu se oni kroz čestinu dèrva, dok sa svim neizčeznù.

„Prokleta grano!“ rekne on sèrdito pušku na novo nabijajući, „koja mi na putu stajaše, te ga nemogoh ljudski uočiti; no i pravo mi je! — zašto da trošim prah i olovo?“

I opet mu se vratila obična ravnodušnost bar po vidu, jerbo se naslonio na punu pušku, promèrmljavši u sebi: „Pa ja sam ju onako zdravo još ljubiti mogao!“ Glasovi i hitri hod približavahu se od Dobrinje; na pucnjavu pušakah pohite k boištu oni borci, koji se bijahu za polazak opremili; i sám Petar Todorović dotèrči sa svojimi momci.

Stojan si otare lice, baci pušku na rame, njegovo lice biaše mirno kao uvèk; zar da on — hajduk od Noćaja — unutèrnju borbu svoju tako lahko izdà, koju primètilo nebi ni najoštrije oko onoga, koji je sav vèk u družtvu proveo? I kao da došavše Sèrbe još opazio nije, predje k ubijenom Turčinu, i s preziranjem gledajući ga, turi ga nogom od sebe.

„Bèdni robe! eto ti nagrade za pomoć, koju si ukazao kukavnom gospodaru

Digitized by Google

tvome. No kakvu sam ja naknadu sa tvojom smèrtju dobio? Zaista vèrlo malenu za utekavši bogati plèn. Leži dakle tu, nek te zvěrad ždere, da se jedanput i ona nasiti turskog mesa, jerbo se je već nasitila mesa poubijenih sèrbskih sinovah, koje ste vi, kleti Turci, pogubili. No šteta bi bila za tvoje oružje, koje je Sèrbinu i onako od prěke nuždе. Pri ovim rěčima sagne se, odpaše mèrtvom Turčinu pusat, uzme mu kubure, rog i fišake, i iztrese puščani prah u svoj rog.

„Lěpa gomilica praha," rekne on pun zadovoljstva, „eto mi bar naknade za ono, što sam dva put badava izbacio." Tek sto je to rěči izustio, al' eto ti i Petra Todorovića sa njegovim momcima.

„Gle!" poviče mladi vojvoda moravski, „ta to je Stojan Čupić, noćni soko, koj slavu slavi, dok mi spavamo, i život odpadnikah ukida." Približi mu se i zapita ga: „Je li se glas tvoje puške u gori čuo? — Kako vidim nije badava!" dodà on trup Turčina smatrajući. „Bogme, gotovo badava," odgovori mu Stojan, „ili trèba valjda, da rob bude naknada za gospodara?"

„Šta veliš, Stojane?" upita vojvoda začudjen, i svi obkole hajduka sa najvećom ljubopitnostju.

„Imam ti važnu vèst priobćiti, Petre," rekne hajduk, „a vi braćo, stante naokolo, da možete svaku rěč čuti. — Šta misliš, vojvodo, čija je ono čalma, što sam ju danas u tvoju kuću doneo?"

„Čija?" zapita Todorović, ljubopitno približavajući se.

„I ona," rekne hajduk dalje, „koju si ti onomad na putu našao?" —

„Ja sam ju puškom oborio kao i ti, i zato mi biaše današnja prigoda za čudo."

„Ja ću ti nèšto još čudnie pripovědati, od čega će te groznica hvatati.

„Jedan put sam samo dèrktao," rekne Todorović ponosito, „no ne zbog straha, no što sam žednio za osvetom, onda — kad su turske siledžie naše knezove i kmetove konjma gazili, a našim dušmanima nisam se nikako osvetiti mogao, jerbo nam sunce naše još granulo nebiaše."

„E to je još bolje," rekne Stojan bèrk gladeći, a vidilo se na njemu, da htède hèrdjavu vèst priobćivati, no neznade, kako bi počeo. Odvažno okrene se on najposlè k svom priatelju: „Šta misliš o Osman begu?"

„O Osman Gjuri Begu?"

„Zar misliš da ga nepoznajem? — jest, poznajem ga dobro, taj vrědi za deset Turakah, vidio sam ga ja u bitkama na Jadru." —

„I ja ga poznam" preseče mu Todorović rěč, „tamo iza bèrda u Kliševcu stojaše njegova palanka; bio je gord, i pljuvao je na raju, no nije ju ubijao. Ali niti bi on, niti njegovi drugovi od smèrti utekli, jerbo sramota je gora od smèrti; — ali uteče nam noćju prě našeg ustanka."

„Hoj braćo!" klikne Stojan, a oko mu ljuto sěvaše na Petra „tvoja sestra te prevari, pa Osman te lukavo obmanù, onomad tebe a danas mene."

„Osvědoči!" rikne Todorović sav dèrkćući.

„Stojan Čupić nije još nikad lagao; ali zašto dèrkćeš Petre Todoroviću?"

„Ja nedèrkćem više," rekne onaj, grunuvši pušku o tle, i kopkajući petom zemlju dèržaše gèrčevito cěv u ruci, ali na njegovom obrazu neukazivaše se bura ljutine: „Govori dalje!" pridoda on tiho.

Digitized by Google

„Bratjo, mi jedosmo hleba i soli zajedno," nastavi Stojan, „hoćeš li mi dakle vĕrovati Petre?"

„Hoću!"

„Čuj dakle. Jelica, sestra tvoja iznevĕrila je domovinu, i čas prie nego što dodjoste, uteče sa Osman begom." — Užas, bĕsnilo i neuvĕrenje pojavi se na licu okolo stojećih, samo Petar Todorović čvĕrsto i mirno stajaše, kao da ga se ta vĕst i netiče. „Njegove čalme bile su zlamenje, da ju on očekuje," rekne hajduk u svojoj tužbi dalje, „a mi, Petre brate, moradosmo uprav njegovo zlamenje donĕti joj."

„Dosta!" klikne Todorović lupivši nogom o zemlju, njegovo lice bilo je pomodrilo, a oči kĕrvlju navučene, „dosta, — koim putem odoše?"

Stojan pokaže rukom stazu bĕgunacah, i Todorović htĕde za njima, no Stojan mu nedade.

„Hajde, hvataj ako možeš orla, koj ti se nad glavom vije, svak će te izsmĕhavati. Moje tane bilo je bĕrže, pa ih nemogaše stići. U ostalom, kud mogoše pobĕći nego u Beograd? tu ćemo ih stići."

„Tomu se i ja nadam, kao što se nadam mom spasenju i slobodi Sĕrbie," odgovori Todorović i okrenuvši se vojnikom, rekne im sa svom snagom razcviljenog sĕrca: „Bratjo, poznato vam je, da sam ju ljubio, i da sam kao otac š njome postupao, sad je sve zaboravljeno, ja ju više nepoznajem; — do groba nek ju prati moja i domovine naše kletva, ime njeno nek nespomenu moja usta donle, dok nevĕrstvo bratje svoje i sestarah, i izdajstvo jednoga Boga glavom neplati."

Pa kao da ga je ovo strahovito izrečenje užasno tronulo, ušuti malo. — „U Beograd poběgoše, rečĕ ti, dragi pobratime." — Za tim vrati se kući, a svi šuteći za njim, jerbo i oni oséćaše bol duše njegove. U Dobrinji nezadĕrža se nimalo, nego prodje pored nje, zapovĕdivši samo, da svi ljudi za njim idu. Tiho su išli vojnici za svojim hrabrim i nesrećnim vojvodom. Već biaše svanulo, kad su se na vis bĕrda popeli.

Tu se obazru još jedan put na dragi zavičaj, i mašući fesovima, kao da pozdrave dragim svojim šiljaju, kleknu i pomole se Bogu za njih i za sebe, a obraze im razvedri bolja nada, samo Petar ostade žalostan, jerbo neimade koga, komu bi pozdrave šiljao; jedina, kojoj vĕrovaše, ostavila ga je izdajstvom, i poběgla je k najvećem njegovom nepriatelju, pa sad polazi, da ovoj jedinoj, koju je ljubio, kĕrvavo se osveti; — nije dakle za čudo, što mu gorke suze oči nakvasiše. Stojan primeti to. „Nežali brate," rekne on, „ti izgubi sestru, a ja ljubovcu izgubih, dakle mnogo više od tebe!" Todorović mu pruži ruku, i oba putovaše šuteći jedan pokraj drugog.

Što su dalje kroz selo uzduž Morave išli, to je sve više rasla družina njihova. Prezrene raje ostaviše polja, i late se oružja za obranu njihovog čovĕčanskog prava; zemljodĕlci i dosadanji robovi pretvore se u slobodne junake, u slavne osloboditelje slavne domovine sĕrbske.

Sa bĕrdah silazahu čete za četama, predvodjene ili od knezovah ili od hajdukah, i kud ih je god put kroz sela vodio, svud su klečale žene, starci i dĕca, moleći se Bogu za izbavljenje svoje, i blagoslivljajuć ih, a ljudi pristajahu radostno uz bratju, i što su se većma Bĕogradu približavali, tim pobĕditeljnie oriše se pĕsme junakah sĕrbskih.

Digitized by Google

Čitava vojska prispě pod Beograd pod predvodjenjem Petra Todorovića i Stojana Čupića, i sad bude „běli grad“ Sèrbah sa sviuh stranah obkoljen.

Već tri nedělje danah stajaše Sèrbi kod Beograda, i otimaše ga junački, no spaije braniše se hrabro, a Beogradski zidovi odveć su jaki. Topna tanета kèrnjila su tek parče od zidovah, kadkad se razpèrštio veliki kamen, a kadkad odskakivala su bez uspěha. Sèrbi pri svoj svojoj hrabrosti jedva bi bili „běli grad“ oteli, jerbo su izgubili nadu, da će ga s gladi primorati na predaju, što je neprestano u grad hrana Dunavom i Savom dolazila; no Sultan, kom gordost, opakost i razuzdanost bosanskih spaijah po volji nebiaše, ulovi sad priliku, da opaka postupanja spaijah, koji su njegove zapovědi izsměhavali, ponizi, i tako on kao branitelj islama, naslědnik Kalifah i městozastupnik Muamedov, pošalje bosanskog vezira sa 3000 Turakah raji u pomoć. Na dan njihovog dolazka u sèrbski tabor gèrmili su radje topovi protiva beogradskim zidinam, i vesele pěsme orile su se po cělom taboru; samo na iztočnoj strani, gdě je Todorović i Stojan Čupić sa svojimi momci stajao, nije se nikakove veselje čuti moglo, premda je i ovdě ne mala radost svèrhu takve nenadane pomoći vladala. Tužno je gledala Beogradska turadia u naokolo; oni kèrvlju upèrskani zidovi, onaj tabor, u kom se vijaše barjaci s kèrstovi i turskim poluměsecom, napuni im sèrca strahom i trepetom; Aganlia i njegovi drugari zadèrktaše, jerbo su već vidili propast, koja im pretiaše, vidili su, da ih je Alah i Muamed ostavio.

Dan prodje. Svud vladaše tišina, samo šum valovitoga Dunava i javljenje noćnih stražarah narušavalo je kadkad tišinu noćnu.

Ovdě i ondě sědili su vojnici u četicah oko vatre, oni pripovědaše jedan drugom o bitkama, o zavičaju svome, o Beogradu i kako će skoro zastava slobode na bedemi „běloga grada“ u zraku vijati se.

Kod vatre, koja malo dalje buktaše, sědio je vojvoda Petar Todorović sa svojim pobratimom Stojanom. Onaj je svoju jada i cèrnih mislih prepunu glavu upro o ruke na koléna naslonjene, kao da je tako obustaviti htěo ljutu bol, koja mu je u glavi běsnila, a Stojan je zabrinut dugo pored vatre pružen ležao, no često je smatrao ožalošćenog priatelja svog, i izpitivao je svaku čertu lica njegovoga, kao da je na njemu ono pročitati htěo, što je u sèrcu njihovom napisano bilo. Ovaj digne glavu na jedan put, i rekne u Beograd zagledavši se: „Tamo je sad ona, i veseli se u njegovom naručaju, izdajnica jedna! da li spava? — no može li sladko i mirno sanak boraviti?“

„Ljubav je svemoguća, brate,“ odgovori Čupić, „i premda bi ja u pèrvom hipu njezino izdajstvo smèrtju kaznio bio, to mi se opet čini sad, da bi mi se duša smutila i ruka zadèrktala, kad bi baš ja njezinu kèrv proliti morao.“

„Istina, prava istina!“ odobri Todorović, „tako mi je i sámom; no šta to pomaše? tako mora biti, mora!“ nastavi Petar govor svoj, i obojica se na novo u dubokim mislima izgube.

Na jedan put se Todorović iz mislih probudi, i: „Čuješ li, Stojane?“ prisluškivajući zapita pobratima svoga.

„Čujem,“ rekne ovaj potiho, „to je šum od vesalah.“

(Konac slědi)

Digitized by Google

Jedna šaka pametnih rěčih.

(Izreke raznih mudrih ljudih.)

(Nadalje.)

U nesreći se može najbolje spoznati mudrost, u sreći krotkoća, u nuždi tèrpljivost, a u smèrti bogatstvo.

Svaka nesreća i nevolja tišti samo onda, kad se nepodnosi muževno.

Pravi mudrac je na svaki slučaj pripravan, on se nada u nesreći, a boji se u sreći sudbine nestalne.

Kad te kakova nesreća stigne, potraži uzrok njezin u sámom sebi, ako li ga tamo nenadješ, onda si već s jedne strane sretan.

Nesreća je najbolji učitelj, ona imade svoj osobiti način podučavanja, koj nikad svoj cilj nepromaši.

Nesreća oplemenjuje sèrca i ljubav našu, te ukrašuje grob naš. Da su svi ljudi sretni, bilo bi zaista malo ljubavi na zemlji. Věčna sreća nečini dobre ljude.

„Sudbina s nami često uprav tako postupa kao siromašni roditelji sa svojem děcom, kojoj s početka zato kupuju jasne boje odeću, da ju kašnie tim laglje u odeću tamne boje pretvoriti mogu," tako veli Jean Paul.

Nesreća, koja velikog čověka sruši, priliči gromu koj obori kakav veličanstveni hram.

Kadšto se podiže u najvećem sdvojenju duša do onog stepena jakosti, koj joj se činio prie da je nedostižan.

Život čověčji traje samo jedan dan, zašto da si ogorčamo taj dan mèržnjom i nepriateljstvom?

Tko nikad ništa nije pretèrpio, nezna ništa; jer on nepoznaje sreću i nesreću, nepoznaje čověčanstvo, a ni sámoga sebe.

„Nadaj mo se i tèrp'mo" veli Rousseau „i sve će se jednom sravnati."

Kad se s nesrećom našom priateljski razgovaramo, tad se čini kao da nas ona pomiluje, a kad joj pèrkosimo, tad se čini kao da nas se boji.

Velik može čověk biti u sreći, nu uzvišen samo u nesreći.

Nesreća čini sèrce sklono priateljstvu i ljubavi. Nesretnik veće slasti nepozna do one, kad sèrce svoje priobčivanjem jada svoga olakšati može, pa zato i obljubi one koji ga sućuvstvom susretaju.

Suze radosti priliče rosi jutèrnjoj, u kojoj se blista i odbija sunce u iztoku.

„Male radosti okrěpljuju kao krušak svakdanji, te nam se nikad neogade, velike usuprot radosti priliče slasticam, koje nam se skoro ogade," veli Jean Paul.

Mirna ćut je najveće blago; ona je duši isto što zdravlje tělu; bez jednog od ovih dviuh neima uživanja prave radosti.

Digitized by Google

Ako te je narav nadarila veselim sèrcem, tad imadeš najbolje poručanstvo za dugi život.

„Narav, pa k tomu mirno i veselo sèrce," veli Zimmermann „to je zaista lèpši i veličanstvenii hram božji, nego hram sv. Petra u Rimu, ili sv. Pavla u Londonu."

(Dalje slèdi).

Otac i děca.

(Iz zbirke narodnih pripověstih)

Od M. Stojanovića. *)

„Svako zlo imade svoj uztuk."

Narodna poslovica.

Něki stari bogataš — čini mi se, bio je tèrgovac — razgovarao se jednom ovako sa svojom ženom pri obědu: „Babo moja! ostaréli smo već obodvoje, i težko ćemo već dugo živiti, a hvala milom Bogu, stekli smo dosta imanja i dobra. Učinili bi, ja mislim, najbolje, da razdělimo sve, što imamo medju naše dvě kćeri; njihovo će sve i poslě biti, a mi ćemo sa manjom brigom proživiti poslědnje dane života. Danas ćemo kod jednog, sutra kod drugog zeta ručati i večerati. Što više, poslě naše smèrti neće imati zašto svadjati se naša děca, i tako neće nas pri parnici, razpri i svadnji potresati nemilo u grobu. — Što ti, ženo, o tom misliš, i što na ovo veliš?" „Da bi ja mogla jamačno znati, da će učiniti naši zetovi s nama tako kako ti misliš i želiš, opirala se ja nebi ni najmanje ovomu tvomu nakanjenju; ali se bojim onog, što naša poslovica veli: Puna ruka svačia je druga, a prazna ničia. Možebit će naši zetovi gojiti nas i davat nam něko vrěme ručke, večere i svesebice, ali ćemo njima najposlě dosaditi, pa šta ćemo onda dido moj? — Da što više, plašim se one naše poslovice: Težko punici na zetovoj hranici! Nu jerbo se ja nisam nikad protivila, kad si ti naumio, odlučio i učinio štogod pametno i sa razboritostju, tako ću i sada pristati uz tvoje mnenje, samo molim te, nedaj iz rukuh svega imanja i novca, da nebi nesrećom bili usilovani izgledati iz tudjih rukuh svoje dobro. Nemožemo mi znati, koliko ćemo dugo još živiti, a starost je gotova bolest.

Stari, bogati tèrgovac dade lěpu gostbu i pozove svoje zetove sa kćermi. Pri obědu očituje im svoju želju i svoje nakanjenje. Na ovo zetovi radostno pristanu i obećaju, da će stare svoje roditelje do smèrti njihove valjano dvoriti, gojiti, hraniti, i oda zla braniti.

Poslě ručka razdělí starac svoje silno blago medju svoju děcu onako, kako bi ga dobili po smèrti roditeljah.

Medjutim ipak je, spomenuvši se savěta svoje žene, zadèržao dobar děl gotovih novacah kod sebe, ako bi se, mislio je, pripetilo zlom srećom, da bi mu bilo do nevolje kao junaku potajno oružje.

*) Ovo je poslědnja pripověst iz sbirke g. M. Stojanovića, koju smo mu nedavno polag želje njegove u rukopisu vratili i to s toga, što g S. želi cělu ovu sbirku, u kojoj do 30 narodnih pripověstih imade, na novo pregledati, umnožati, i ako se bude dalo, izdati na světlo. — Mi bi světovali da g. S. to čim prie učini putem predplate — radi veće sigurnosti glede troškovah. Što se tih pripověstih tiče, napomenuti moramo: da su se čitateljima našeg lista većom stranom jako dopale i to radi naravnog i neusiljenog sloga, radi ćudorednog pravca i radi čistog narodnog jezika kojim su pisane; — nedvojimo dakle ni malo, da će se dosta predplatiteljah prijaviti na toli koristno i zabavno dělce. *Ured.*

Digitized by Google

Odmah drugi dan izza ovog počeli su zazivati zetovi tasta i punicu na doručak, ručak, užinu i večeru, i to redom, jedan je zvao danas, drugi sutra.

Kćeri istog tèrgovca bile su plodne, i svaka je imala hèrpicu děčice.

Svaki je dan dědo svoju unučad, kad bi došao na oběd, darivao — sad cekinom, sad škudom, sad marjašem ili drugim novcem. Tako je dědo činio sveudilj, dokgod je teklo novca. Najdublji i najpunii bunar dade se malo po malo prigrabiti, ako nedolazi u njeg voda od nikuda; tako i dedina kesa izprazni se najposlě. Gledaj sada pasjega posla i mačjeg pazara kad je prestao dědo darivati unučad, prestadoše zetovi pozivati na ručke i večere, kad je to vidio starac, počeo se kajati, nu potragu je došlo kajanje, kao što se mnogim dogadja. Razjadilo ga to i ožalostilo do gole duše — ljuta je strěla nezahvalnost děce prama svojih roditeljah.

Sědio je on jedan dan pun jada i brige pred svojom praznom kućom, naslonivši se na ruke kao kakvi osudjenik i promišljavao tužno svoje stanje, najme — do čega je dotěrao i kako se je debelo prevario.

Susěd mu je bio prěko puta jedan od starih ortakah i drugovah, s kojim je jednoč dělio mnogo dobra i zla, s kojim je za tèrgovinom prošao zemlje i gradove. Bio mu je najvernii priatelj.

Ovaj, vidivši svoga druga izvanredno tužna i zamišljena, uzme svoj škriljak i palicu, pridje drum i dodje k njemu na posělo.

„Druže, što si tako tužan? što si se tako oběsio, kan da su ti potonule ladje? Namèrgodio si se, kano da će ti sněg padati iz čela ili tuča. Što je, kaži? Koja ti je nuždа dodjiala? — Dakle mi reci? — Znadem dobro, da si steko novca dovoljno za svoju starost, i da si se za ljutu zimu dobro pripravio kao kakvi stari štakor. Ti nisi niti u stanju brez razsipanja potrošiti svoje novce, zato od ove strane nevidim uzrok tvoje turobnosti. — Jesil' bolestan?“

„Nepitaj brate!“ odgovori duboko uzdahnuvši stari drug, „nepitaj što mi je, jerbo mi nemožeš pomoći; što je učinjeno, neda se opozvati; — bilo, pa nije! — Što sam imao, sve sam bacio u jadovu jamu — u blato; sve je propalo nevidom!“

„Kako to? — ja te nerazumiem!“ reče opet ortak susěd.

„Podělio sam i poklonio sve moje novce mojoj děci i unučadi, uzdajući se, da će mene i moju ženu zetovi i kćere dohraniti. Nu evo jada: zetovi su nas hranili, dokgod sam ja imao čime darivati unučad, a kad sam ja moju kesu izcèrpio i prestao darivati děcu, onda su i oni prestali pozivat nas u svoje kuće, za svoje stole. To ti je, brate moj, uzrok moga tugovanja.“

„Nisi učinio dobro,“ reče susěd, „što si dao sve děci za života. — Jako si falio. — Dosta bi bilo namirenu i udomljenu děcu pripomagati poněšto, i tek onda sve im predati u šake, kad nas metnu u grob, kad već ništa netrebamo. Sve dati iz rukuh za života i oslonit se na děčju hranu i branu, nije sigurno. Neuzdaj se taste, da te zeti časte! znaš li ti to?“

„Znam sada, žalibože,“ odgovori tèrgovac „da sam se ljuto prevario; i tebi je, brate, lahko mene ukoravati, nu sad mi to sve nehasni.“

„Da budeš barem štogod ostavio za sebe!“ opet reče susěd priatelj.

„Govorila mi je to i moja žena, da je samo imala koga savětovati, ali ja

Digitized by Google

sam mislio, kad me je učila: žene su dugih vlasih, a kratke pameti, pa ja, u zao čas, nisam poslušao.“

„To navadno buncaju ljudi,“ reče priatelj „da su žene kratke pameti, ali istina nije, kakogod što nije istina, da su svi ljudi pametni. Mnoga je žena svojom pametju zastidila već dostikrat muževe.“

„Zahman me sad karaš,“ opet odgovori tèrgovac bědni, „kao što je u bajki karala lisica čiču, sěrog vuka, kad je pao u jametinu. Molio je vuk lisicu da ga najprie izvadi iz duboke jame dok nije utonuo, pa da ga onda slobodno kara i psuje. Nu lija nije prestala karati: Što si činio oko jame? Što nisi smotren bio? — Nisam li te učila, da neskačeš ludo oko propasti? Dok je lisica lisičila, kričala, psovala i karala, utopi se vuk. — Ako me dakle, verni moj brate! pomoći možeš, da nepoginem od gladi, pomozi dok nisam skapao, pa me onda karaj. Ja priznajem moju krivnju.“

„Izbavit ću ja tebe,“ reče sad priatelj, „izbavit ću te za staru našu ljubav, slogu i vernost, ali čuvaj se u naprědak takove zablude.“

„Nebrini se za poslě,“ odgovori jadan drug, „jerbo ti je dobro poznato, da onaj — kao što vele ljudi — koji se opuri jedared vrělom čorbom, puše drugi put i na ladnu: tako će biti i sa mnom. —“

„Znaš li što,“ produlji priatelj: „učini ti sutra u svojoj kući gostbu, što samo možes veću i bolju — na moj trošak. Pozovi obadva svoja zeta i obadve kćeri sa děcom njiovom, pozovi susěde, kumove, i priatelje. Nemoj niti na mene zaboraviti. — Ja ću najkasnie doći i doneti ću jednu kesetinu novacah, pa gledaj posla i esapa, kako ću ja tvoje zetove i kćeri navèrkati, da te hrane i brane pošteno do tvoje smèrti, kako su te i dužni. To će oni radostno činiti, samo pusti mene oči jim zamazati. Doněti ću ja novce pod obědom, da ih oni vide, a ti ćeš me na izliku karati, i činit ćeš, kano da niti nemariš za novce, kano da ih odviše imadeš. Vidit ćeš, šta će biti. Neka znadu poslě mladi, kako znadu stari kuvati kašu i zajam pošteno vratjati.“

Tèrgovac spravi gostbu. Pozove zetove i kćeri, i već su bili svi uzovnici sakupljeni u kiti za punim stolom; samo je falio domaćinu njegov susěd i verni ortak. Izgledao ga je, i kolikogod bi se putah otvorila vrata, mislio je: eto moga susěda. Žalio je on pred gostima, što mu neima druga i govorio:

„Taj će doista, věrujte mi, sad možebit doći sa našim davnašnjim računom, koga još imademo, kano da sam ga za to pozvao.“

On u rěči, eto priatelja; dodjè znojna lica, nosi nèkakvu kesetinu na ramenu; unidje u sobu, pozdravi lěpo goste i nagovori domaćina:

„Druže Jerko! Oprostit ćeš mi sa svimi gosti, što te ja u nevrěme uznemirujem, no nije mi bilo moguće inače učiniti. Brate! hvala ti ljubezno, što si me pozvao na čast, po tom si me, premda nehotice, opomenuo na naš stari račun. — Evo, brate moj, oni tvoji novci, koji su kad mene bili. Ja sam novce prebrojio — poslě se možeš osvědočiti, evo račun. — Svakomu svoje! to je najpoštenie. Tudji novci u šakama, velika je briga za vratom onome, koj imade obraz.“

„Nisam ja tebe,“ reče tèrgovac, „pozvao na oběd, da mi doneseš danas baš naš račun i novce, nego da se danas veselimo i budemo dobre volje. Ali kad si već donio novce, a ti ih odnesi eno onamo u onaj plavi ormar u drugoj sobi i za-

Digitized by Google

ključaj. Kad dospiem, onda ću ih pregledati, pa sědi amo za stol uz mene, da blagujemo što je Bog dao i godišnja doněla doba. Da bi samo i drugi moji dužnici bili tako brižni, kao ti, nebi se ja starao za dugove, kojih sbog mog mehka obraza mnogo imadem!"

„Sbog mehka obraza rodila, — vele ljudi — někoč někakva děvojka devetero kopiladi!" primeti ortak šaljivo. —

Zetovi i kćeri tèrgovca Jeska i svi ostali uzovnici gledali su i slušali, što se čini i divani. Najposlě jedan prišaptne drugom u uho:

„Ej šure! gledajde ti našega tasta, činio se pred ljudima i pred nami, kano da neima niti probite pare, a gledaj ti njega, da on imade još silne novce!" „Tko bi to bio mogao samo pomisliti," odgoveri drugi, „jesi li ti ono čuo, što reče: da bi samo drugi dužnici bili tako brižljivi, kako si ti. — Mora biti, da on imade silne novce na dugu."

Jedna kćer ušapne svomu mužu:

„Čuješ li ti, mužu, valja nam odsele zvati otca i mater svaki dan na ručak, na večeru, na doručak i užinu." „Da kako," odgovori muž, „i to moramo nastojati, da im ugodimo."

Druga kćer opomene opet svoga muža, veleći mu:

„Nisi' čuo, mužu, što divani moja sestra sa svojim mužem? — vele, da će se privatit opet naših ostarělih roditeljah. Ako oni to učine, ostavit će im iza sebe po smèrti roditelji ostalo svoje imanje a nami ništa; a gledaj ti onih novacah gledaj ti ove gostbe, govori i ti štogod."

„Nebrini se, žene!" odgovori muž, „nije moguće, da roditelji jedno děte veéma ljube, nego li drugo. Ti si njihova kćer; njihovo rodjeno děte kao i tvoja sestra, ìndi sigurno je, da će roditelje pravični biti prama vami."

„Ako je tako," rečè opet žena, „tako je pravo, da i mi, ja i ti, roditelje hranimo i od zla branimo, inače će roditelji moći reći: Dobili su dosta, a ono, što još imademo, dat ćemo onomu, tko nas dodvori i dohrani do naše smèrti."

„Pravo veliš, žene!" odgovori muž, „zato će otac i mati od danas jedan dan kod šure, a drugi dan kod nas biti, gojiti se i počivati bez svake brige i pečali u svojoj starosti. Nosit ćemo naše mile roditelje na rukama, dvorit ćemo ih, što možemo bolje, pak ćeš vidět, da će oni nami po smèrti za bolje podvorenje mnogo više u oporuci ostaviti."

Tako je pèrva kćer sa svojim mužem dogovarala se, nadětcat se u dvorenju starih roditeljah, nebil' oni njima koju krajcaru više ostavili, nego drugoj sestri.

Blago sad starim roditeljima, kad se děca natěcaju u njihovoj službi i godbi.

Stari tèrgovac često se spominjao svoga vernog druga, koj ga je u onako srećno okolnosti postavio. Děca njegova gojila su najveću nadu, da će im pripasti po smèrti roditeljah, Bog zna, koji silni novci. Najposlě preminù roditelji, i ostave oporuku, da poslě, kad ih njihova draga děca u grob dostojno spreme, neka otvore njihove sanduke, ondi će naći platju i nagradu za sve ono, što su učinili svojim starim roditeljima.

Poslě kad su děca sa najvećom pomnjom roditelje sahranili, otvore jedan veliki sanduk, u kom su mislili naći silne novce. Ali jako su se prevarili, kad su,

Digitized by Google

otvorivši sanduk, našli ga prazna. U istom sanduku našli su cedulju slědećeg sadèržaja.

„Draga moja děco! dobili ste od mene za moga života dosta, a sad eto vidite, da neimam više; zaoto neuzdajte se u baštinu, nego molite se Bogu i dobro radite, pa ćete svega imati. Vaš otac Jerko, tèrgovac.“

Kako ruža vene.

Preveo iz něm. Stěpan Nowotny.

Neima tomu godina danah, odkako se bavih u Chaudfontaine-u, někom malom belgijskom selu. Krasna okolica, ugodnost doline Vesdretske, i pojenje slavuljah zadèrži me ondě několiko danah, pa uz to još něšto — nježno najmre udioničtvo, čega uzrok hoću da ovdě napomenem.

Onaj dan poslě mog dolazka u slamnatu kolibu, koja tamo za gostionu služi, te do duše više vrědi, nego sjajne velike gostione u Spa-u i Baden-u, silazio sam po stubah dolě, da se jutrom prošećem. Na stubah susretne me mlada děvojka, běla i prijatna kano labud, lěpa kao angjeo. Odělo joj biaše duga běla odeća nakitjena modrimi vèrpcami, te je divna njezina uda zastirala; plavetne duge vlasi padahu u dugačkim kitama na ramena, a věnac modrih sagafiljah resiaše joj čelo čištje i vedrie od ruže Kamelijske. Lěpota njezina biaše uzorita, što me je u isto vrěme ganulo i na udivljenje poticalo. Čim me ovaj poklonstva vrědni stvor opazi, stade mirno, a i ja, bilo iz naravne bojazni, bilo iz udivlenja to isto učinih. Velike modre oči, bistre kao modrina nebesah, pogledaše me tako divno, da sam, nepomičan kod takvog němog izpitivanja, izgubio prisutnost duha, i tu stajao něm kao kip tajne. Još sam tuděr osupnjen stajao, kad al' eto divna ta' prikaza jur izčezne. Na tri skoka bio sam niz stube dolě. Sěvalo mi je pred očima, te nebih u stanju naznačiti, kuda je lěpa děvojka pošla, pa da sam i htio to pronaći, ipak bilo bi nepristojno za njom poći; — na poslědku bi ju u strah nagnao, pa zašto to? — Medjutim se ipak, ako tako reći smiem, uzbudi moja znatiželjnost, i kad se sa šetnje natrag povratih, pitao sam za tu stvar gazdaricu moju, koju sam baš na onom městu susreo, gdě mi se prije ona děvojka biaše ukazala. Prištediti ću čitatelju nerazumljiv govor Valonke, te ono samo napomenuti, što sam iz mutnog govora ote dobre duše razuměti mogao.

Mlada děvojka biaše rodom iz Englezke, te kći bogate i odlične obitelji: ime joj biaše Ana, prezime joj zaboravih; no to medjutim ništa nečini.

Ana, bogata, lěpa, visoka i plemenita roda, obljubi někog mladog čověka, koj biaše — barem za sada — siromašan i bez druge plemenitosti osim one, koju duša, izobraženje i talent pružaju. Biaše Francez, te imao se je muzikalnim odhranjenjem mlade ote děvojke baviti.

Uz pèrkos pomnjivosti stare odhraniteljice (gouvernante), za kratko izpovědiše si mladi ljudi uzajamno nagnutje, i ljubav se tako čvèrsto uvrěži u mladjahna sèrca, da za uvěk nemoguće biaše nju izkoreniti. Na krilah čistih svojih nagnutjah uzletiše do uznositih krajevih, tako, da zaboraviše pogledati na potamnjeno obzorje svoje budućnosti. Budućnost slična je često žuhkoj čaši, koja se izprazniti mora, premda se nevidja.

Do skora približi se nesretna čaša njihovim ustim, i sadèržaj njezin biaše gorak-

Mladi něki i bogati baronet zaprosi kod otca mladu děvojku za suprugu, koj mu ju takodjer obećà; ali ona nehtědě ruku plemenitoga mladića, te se suprotstavi volji pače i sèrčbi otčevoj. Uzrok uzkratjenja, koj do onda nepoznat ostadě, nebi dugo tajnom, i Ana biaše pèrva, koja je svoju ljubav naprama siromašnomu umětniku očitovala.

Zaljubljeni baronet potraži umětnika, te mu s onom hladnostju i onim mirom, koga samo Englez posěduje, predbaci, što je mladu děvojku ljubavju nadahnuo, te zahtěvaše od njega, da na skoro London ostavi. Mladjahni Francez, neumivši svoje strasti proti takmacu nadvladati, priměti da je baronetovo zahtěvanje ludo, i savět taj bezobrazan. Odtuda se porodi žestoka prepirka, i Englez pobije se š njime. Francez bude svladan i pade mèrtav na zemlju od taneta što ga u pèrsa pogodi.

Tužna věst bude odmah mladoj děvojci priobćena, te ju skoro baci na smèrtnu postelj. Kakova sreća bila bi smèrt za nju! jer, premda se je podignula iz grozne bolesti, koja je dulje vremena prětila, da slabu njezinu životvornu moć satre, i kad bi se iz bezćutnosti, u koju je upala, probudila, bolovaše ipak u duhu.

Kratko vrěme zatim umre joj otac, poražen kajanjem i žalostju. Mati, jedina podpora, što je siromašnomu dětetu preostala, odputovaše š njom, ostavivši London i Englezku, gdě joj se sreća nikad nenasmijà, nadajuć se na tako zvanom kontinentu naći raztrešenje za svoje i olahkotjene za kćerine žalosti. Tko zna? Na poslědku moglo bi ovo uzdèrmanje, ovo neprestano gibanje, ova postojana proměna, koja zabavlja oči putnika, njihovu nevolju utažiti, ili možebiti sasvim izlěčiti? — Badava! Projdoše Francezku i Italiu, ali uboga děvica ostade glede vanjskih utisakah bezćutna, te zadèrži svoje tmasto dreselje.

„Već prie tri měseca dodje ovamo," nastavi gazdarica „i odkako je pet danah ovdě, vidi se, da se nikakova proměna neučini u njezinom stanju. Ipak čini se da joj se ovdě bolje dopada, nego drugdě; a i mati njezina je onaj mali dvor, što ga ondě dolě na podnožju brěga vidite, u najam uzela, da do svèršetka lěta tu ostane."

Gazdarica pokaže pèrstom něku malu kuću, koja se, premda sasvim prosta, ipak krasnim položajem svojim odlikovala.

„Něšto je osobitog u nesreći koja pogodi mladu děvicu", nastavi dobra gospoja, „jer njezino dreselje je kratko, te se odkriva samo u njezinih rěčih i někojih neobičnih nakitjenjah svojega oděla: tako nenosi nikad odeću bez modrih vèrpcah, i ako doba godišta dopušta, věnac sagafiljah rěsi joj glavu. Kad govori, što rědko biva, govori francezki; glas njezin tako je tužan i nježan, da tja u dušu prodire; njezine rěči, koje se čine kano nasavezne, imadu za nju samu smisao, pa ako se pazljivo na ote rěči sluša, odmah se opažuje, da su upravljene pram njezinom ljubovniku. Ah, ta nježna i mirovna ludoria, puno je turobnia i sažaljenja vrednia, nego najžestji nastupi běsnoće!" dodade dobra gazdarica, dočim si rukom suze otare.

Pripověst poštene Valonke duboko me gane. Ćutih, najjaču požudu, da vidim opet mladu děvojku, da š njom sborim; pa to nebiaše radi same znatiželje, već radi iskrenog sažaljenja, radi nježne simpatie. Doznah, da sáma hoda svaku večer gore i dolě izpod dèrvlja, što je u sěnokoši kraj potoka, sasvim udubljena u svoje sanjarie. Nakanih, da ju tamo dočekam.

Na to samotno město odpravih se izměnce tri dana, ali ona se nejavi. Ne-

Digitized by Google

miran kano ljubovnik, koj vidi, da mu je uzmanjkala milostnica na ročište doći, ubavěsti me gazdarica o zdravlju lěpe Englezkinje.

„Njoj je bolje, mnogo bolje!“ biaše odgovor.

„Zar biaše bolestna?“ upitah brižljivo.

„To baš ne,“ odgovori ova, „nu upravo onaj dan u jutro, kad sam vam o njoj pripovědala, imala je groznicu, te se je k materi, od koje biaše došla, opet povratila; činilo se je, kano da će ju groznica sasvim satěrti. „Vidjeh ga, vidjeh ga!“ poviče i padne u nesvěst. To biaše na svaki način obsěna. Dan poslě toga biaše blěda i slaba, a njezino oko mutno. Lěčnik joj kaže, da ostane u sobi nekoliko danah, i ona, što nikad učinila nije, slušala je bez prigovora.

Izpověditi moram, da mi te věsti prouzročiše veliku smutnju. Očevidno biaše, da sam ja bio uzrok nedužan njezine groznice, i valjda je o meni mlada děvica govorila: „Vidjeh ga!“ — Medjutim u kakovom stajah odnošenju prama njoj? — Tečajem cěloga dana bavio sam se raznověrstnimi misli, a na večer nepropustih uputiti se k obalam potoka. Sad postajaše tajni neki i istiniti savez, koi je bitje te děvice s mojim spajao bez da sam š njom ikada govorio; medju nami vladaše neka tajna; nu kakova? — Izčekivao sam, da se ubavěstim o tom.

(Konac slědi.)

Narodne poslovice ilirske.

Božić je Božić, a pecivo mu je brat.
Božja kuća i vaša!
Bolja je unča pameti, nego sto litarah snage.
Boji ga se, kao vrana skeledjije.
Boji se, da se izpod njega čebe neizvuče.
Boji se, da se u njem ljudsko sěme nezatre.
Boj nebije světlo oružje, već boj bije sěrce od junaka.
Boj se najprie Boga, pa muža.
Bolestnik malo jede, al mnogo troši.
Bolest ga jela!
Boli vlahinju peta, da nečešlja vune.
Bolja je dobra štednja, nego kěrdjavo tečenje.
Bolja je i bobova slama, nego prazne jasle.
Bolja je i prazna torba, nego li vrag u torbi.
Bolja je měršava pogodba, neg pretila pravda.
Bolja je složna inokoština, nego nesložna množina.
Bolja je štednja, nego i dobra radnja.
Bolje bi bilo da sam rodila kamen.
Bolje vide dva oka, nego jedno.
Bolje ga je na putu odrěti, nego na domu poharati.
Bolje da te smèrt prěka digne, nego suza siromaka stigne.

Krakowiaki.

(Iz poljskoga, polag A. L.)

II.

Davno si m' obećao, otče, glavo draga,
Da ćeš me povesti do Vavelskog praga.

Vodi mene, vodi, požuda me hvata
Vidět tam Zigmunta cěrkvicu od zlata.

Vidět lsukěrsta, s kojim je sborila
Kraljica Jadviga što 'o naš dom ljubila.

Vidět stare kralje slavom ověnčane.
Kojih svete kosti tam su ukopane.

Digitized by Google

I viteze, koje nije prekrilila
Slava, premda 'e sila tudja jača bila.

I grobove umnih učenih zemljakah,
Tělom dušom vazda i činom Poljakah.

O tam duh moj mladi neka se upali,
Tam se nek uzdigne, tam se nek razgali.

U vis nek poleti kao naš orao běli,
I lahkimi krili prikrije svět cěli.

Poljska domovino, Bože moj jedini!
Ti nam u ljubavi sèrca jur sjedini.! —

Slavjanske věsti.

— Nasa domorodna umětnica *Franja Vesel* preminula je 18 pr. m. u Požunu, gdě je poslědnje dvě godine kod ondašnjeg kazališta naměštena bila. Ja nimalo nedvojim, da će prerana smèrt ove umětnice svakog dirnuti koi ju je god poznavao, ona bo je bila u svojoj struci pravi i rědki talent, i bila bi sigurno — kao što prie više godinah, tako i u buduće — na diku i korist naše mladjahne umětnosti narodnom kazalištu opet sile svoje posvetila, da joj tavna i nesmiljena parka tako naglo neprekinù nit mladjahnog jošte života njezina. — F. V. bila je, kako iz požunskih novinah doznajemo, veoma obljubljena kod ondašnjeg obćinstva; što i věst o sprovodu njezinom posvědočava, na koj se je sakupila mnogobrojna světina. Nama svakako na čast služi, što je jedna izmedju naših zemljakinjah i u tudjinstvu svojimi lěpimi sposobnosti i čednim ponašanjem zasluzeno priznanje stekla. I ovo několiko sèrdačnih rěčih dužni smo bili posvetiti uspomeni zemljakinje naše, kao iskreni odziv iz domovine njezine, koju je oná vazda na umětnost svoju vèrhu svega ljubila. Lahka joj zemljica! —

— U posavskom městu Bukevju, nedaleko odavle, nadjena je od seljakah tamošnjih blizu nasipa Savskog na jednom polju, povelika posuda sa starinskimi srebèrnimi a i zlatnimi novci. Velika šteta, što je tom prilikom posuda razlupana i što do sad, osim několiko komadah ništa u naš narodni muzeum poslano nije, već se je sve odmah razgrabilo.

— Opet jedan slavjanski časopis prošlim polugodišnjim tečajem prestadè izlaziti: najme „*Pražský prostonárodní list*“ i to radi slabe podpore od strane obćinstva. Ako tako uzbuže i nadalje, nestati će redom kao vehlo lištje sa stabla, listak za listom sa obzorja slavjanskog. To li je ljubav domovine? to li uzajemnost slavjanska? Ako nam najposlě oholo tudjinstvo na vrat stane, nemojmo se čuditi, sámi smo krivi, jer tko svoga nehaje, nije drugo zaslužio no da ga tudjin, hoćeš nečeš, baci pod vlast svoju.

— G. dr. K. Amerling izdao je nedavno pèrvi svezak svog prirodopisnog děla pod naslovom: „*Fauna*, ili: „*Zvirena česka*“ Mi činimo i naše naravoslovce pozorne na to dělo, koje poznatom do sad revnivom književnom dělovanju g. Amerlinga posve odgovara. Cěna tog svezka je neznatna, jer samo 30 kr. sr. iznosi. Za ovim izići će od spomenutog g. profesora „*Lučba organicka.*“

— G. dra. Mikloušića nagradom akademičkom ověnčano dělo „*Zvukoslovje slavjansko*“ dospělo je u tisku jur do 32 arka, te će se pèrvi svezak skoro izdati.

— U izložbi *družtva austrianskih umětnikah* za měsec lipanj nalazi se jedna slika s podpisom: „*Slovak s okolí Prešpůrku.*“ Tko je ikad u Slovenskoj bio, znati će i bez podpisa odmah koga imade pred sobom.

— G. *Stránský* rodom Čeh, inače zemljoměr u Ugèrskoj, naměrava tamo zavesti sbirku za česko narodno kazalište.

— Poljski glasbenik g. *Ant. Kocipinski*, koi je něko vrěme obitavao u Beču, a sad se kroz Prag, Lipsko, Berlin i Krakov u domovinu svoju, rusko najme Podolje vraća, naumio je izdati sbirku svojih skladbah pod napisom: „*Spiewy Słowianskie*“ s poljskim, ruskim, českim i sèrbskim tekstom za jedan glas i glasovir. Pèrvi dio svežčića sadèržaje: pěsmu Minasovića: „*Błoga ta matenka twoja*“ pěsmu Bogdana Zaleskoga: „*Hop, hop cwałem koniu wrony*“ i pěsmu Kaminskoga: „*Wyszedł chłopiec w brzeg strumenia.*“

— Česki knjigar g. A. F. Seifert izdaje znamenito umětničko dělo, najme: „*Obrazi z dějin českych*“ (slike s dogodovštine česke), na 24 listinah velikog folio-formata u 8 svežčićah. Cělomu dělu bit će pridodano izjasnenje. Do sad je izišlo 9 komadah. Cěna cèrne slike je 4 for. sr. bojadisane 12 for. sr.

Digitized by Google

Različite věsti.

— Od 1. t. m. izlaži u Pragu dvakrat svake nedělje novi němački politički list pod imenom: „*Die Staatsbürgerzeitung.*“ Taj list izdaje bivši urednik Prager Zeitung-a g. vitez Weyhrother.

— G. Dönninger izdaje u Bavarskoj sbirku dosad još nepoznatih staroskotskih i staroangličkih baladah u prevodu němačkom.

— Ogromno dělo bratje Grimm: *Veliki* najme *slovnik němački* veoma sporo napreduje, i to ponajviše s toga, što se mnogi němački spisatelji, koji su s početka obrekli spomenutim izdateljima pomoć i sudělovanje svoje, iznevěriše zadotoj svojoj rěči. Uslěd toga prinudjeni su sada izdatelji na novo sve znane i neznane spisatelje prizvati u pomoć kod izdavanja tog velevažnog i silnog dela. Mi smo imali priliku pèrvi jur izišavši svezak tog slovnika viditi, pa priznati moramo da je to dělo svakako izvèrstno i podpore dostojno; jedino nam se nedopada stranputica, kojom su gda. bratja Grimm[1] glede pravopisa i tako zvanih interpunkcionalnih pravilah udarili, te bez potrěbe svratili se s puta običnog, i time povod dali novim bezkoristnim razpram.

— Od 20 godina obratilo je — kako novine pišu — *družtvo za rasširenje věre kèrštjanske medju čivuti* do sad jur 80,000 židah k věri kèrstjanskoj.

— „Magyar Hirlap“ u novie doba jako vojuje zato da se *Vojvodina* opet spoji s Ugèrskom. Vidit ćemo hoćeli mejdan odèržati! —

— Talianske novine *Bilanca* pišu: da su běgunci francezki u Londonu sklopili novo družtvo pod imenom: „*Union socialiste.*“ Na čelu tog družtva jesu: *Louis Blanc, Cabet, i Leroux.* Zadaća tog družtva je: 1. da běgunci, lišeni sredstvah potrěbitih za život, odmah posla dobiti mogu; 2 da to družtvo stvori nezavisno francezko novinarstvo. Uslěd ovog poslědnjeg zaključka jur oglašuje novine svoje pod imenom: „*L'europe libre.*“ Mnogi odlični Englezi podupiru te naměre běgunacah.

Směsice.

— Něka svekèrva, nehoteći odmah poslě svatbe svog sina svojoj snasi zapovědati šta će da radi, dugo je vrěme vodu sama donosila. A kad vidì, da se snašica sama nesěća, da vode donese, rekne svomu mužu: „Znaš li šta je, čověče: kad ja sutra podjem na vodu, a ti mi nedaj da idem, nego reci: da ćeš ti ići; a ja opet neću tebi dati da ti ideš, nego ću reći: da ću ja, nebi l' se kako naša snašica sětila, te ona uzela obramnicu i vode donela.“ Kad u jutro podje svekèrva na vodu, a muž joj rekne: „Danas ću ja po vodu ići, nećeš ti!“ A svekèrva: „Nèćeš ti, nego ja!“ Na što svekar: „Nećeš, nego ću ja!“ I tako se počmu [illegible]. Sad iztèrči snašica iz druge sobe i rekne: „A što se toliko svadjate? Danas ti, mamo, donesi vode; a sutra ti bábo, pa onda opet ti, mamo, pa ti, bábo! i tako dèržte red, a nemojte se svadjati.“

Bibliografia.

Ilirska.

— *Arkiv za pověstnicu jugoslavensku.* Knjiga II. Razděl drugi. Sa 3 na kamenu tiskana glagoljska snimka, i sa slikom kèrsta Dušanova. Uredio Ivan Kukuljević Sakcinski. Izdano troškom družtva za jugoslavensku pověstnicu i starine. Tiskom dra. Ljud. Gaja u Zagrebu 1852. Na vel. 8. Cěna 1. fr. sr.

Poljska.

— *O rasach ludzkich* czyli zasady etnografii przez J. J. D'Omalius D'Hallory. Przekład z francuzkiego W. P. Wilno 1852. Nakł. i dr. Jozefa Zawadzkiego T. 1. 12.

— *Badania archeologiczne* nad zabytkami przedmiotów sztuk i sztuk i rzemiosł itd. w dawnej Litwie i Rusi litewskiej, przez Eustachego hr. *Tyszkiewicza.* Z tablicami rycin na kamieniu rznietemi. Wilno 1850 nakł. i dr. J. Zawadzkiego T. 1. 8.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj beletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvrtak na celom arku. Cena mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvrt god. primerna je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 29. U Četvrtak 15. Serpnja. 1852. **Tečaj I.**

Što vam fali?

Al verige, makar zlate,
Jesu ipak vek verige.
M. B. „*Ljubice.*“

U kavezu lepom ptica
Plaho simo tamo perši,
Pa si kljunak i kreljuti
O srebernim šibam kerši.
„Oj ptičice šarena,
Ptico glasa medena!
Kaži: što ti fali?“

Hitro, lahko, na okolo,
U staklenoj, gle, posudi,
Kao da svedjer nešto traži,
Sitna ribe ploveć bludi.
„Zlatoljuska ribice,
Morskih vilah družice!
Kaži: što ti fali?“

Gle, tu opet malu zvercu
Vevericu, kak zvekeće,
Sa lančičem pozlaćenim,
Kao pomamna uvek teče
Pram zaklonu. — „Kaži der,
Oj strašiva mala zver,
Kaži: što ti fali?“

U to ti me pogledaju
Milo nemo ote zveri,
Bilo mi je, kao da svaka
Strelu u serce moe naperi! —
A ptičica zakliče:
„Kratkovidi pesniče,
Pitaš: što nam fali?! —“

„Meni gora, ribi more,
Veverici guste hvoje
U dubravi; to je, brate,
Što nam fali — svakom svoje!
Mi smo u sjajnih grobovi' —
Živi, jadni robovi:
Sloboda nam fali! —“

Zmaj od Nocaja.

(Iz českoga polag Prokopa Hoholuška)

(Konac.)

„Oj ta ustaj brate,“ klikne Petar šaptjući, „uteći će nam zec iz sternjike!“ Njegove reči odu od ustah do ustah, jedan ih prišaptne drugom, i za čas ukažu se u mraku senke budnih Serbah i uprav se k reki upute. Na Dunavu je na jedan

Digitized by Google

mah sve se utišalo, šum od vesalah pretaloži se, kao da su vozari čuli hod ili naslutili dolazak vrebalacah noćnih; samo su talasići od lahkih vesalah podignuti tiho šuštili, i kao o šuplje dašćurine udarali, što je jasni znak bio: da se nèšto neobično na rěci dogoditi moralo. No i sěnke, koje na obali Dunava bludiše, zaustave se i primire se, a upravljene puške u rukama njihovim bile su vèrhovima mlade šume podobne. Bleda světlost, kakva izlazku měseca predhodi, obasja cělu okolicu tako, da je dobro oko lahko rěku pregledati moglo. Ova biaše puna čamacah, i jednako dolazili su novi i novi čamci i skele iz varoši. Jedni su nosili spaije i janičare, drugi blago daijah. — Ugnjetatelji Sèrbie dadoše se u bèg. Tiho ploviše oni, da im se ni veslo čuti nemogaše; oni su se pustili niz vodu nevozeći, da nebi šum veslanja probudio pozornost Sèrbaljah, koje su oni sad tek uočili bili. Ali ovi primětiše sve, što se dogadjalo; oni se približe k obali na nèkoliko koračajah, šuma pušaka njihovih pokloni se bèrzo kao munja prama turskim bèguncima, i njihov prasak prosù strah i smèrt u čamce vodom kolebajuće se.

„Alah!“ jauknu ovi gorko, i počnu sad iz čamaćah na obalu pucati; spaije late se vesalah, i počeše sámi k onostranoj obali veslati. No i s druge strane vèrvile su nove čete k Dunavu, sav tabor biaše na nogah, i spaije bace oružje, samo da bèrže veslati mogu, jedino spasenje u bèganju tražeći.

Sèrbska raja pratila je bèguncе, grozne ove dušmane svoje, uzduž obale cèrnim prahom i težkim olovom. Daije, koji su bolje čamce imali, oddvoje se od svojih ljudih, kukave siledžie ove ostaviše svoje priatelje, i počnu tako bèrzo veslati, da su ih Sèrbi jedva goniti mogli. Jedna šajka pak, istina ne velika, ali laka i bèrza, ostavila jo daleko za sobom veće ladje daijah, i letila je kano strěla niz vodu.

„Eno Osman, eno Gjure beg!“ vikne Stojan Čupić, pokazujući na bèrzo ploveću šajku.

„Dat ću mu' sve blago moje, tko mi ladju onu zaustavi!“ klikne Petar Todorović.

„Prodji se zlata, vojvodo! to ćemo mi i onako učiniti! “ viknu njegovi vojnici, i hitro potèraju oni ladju sa Stojanom i Todorovićem. Već su ju do boka stigli, već riknuše dobro nanišanjene puške nad ogledalom valovitog Dunava, no nikakva odgovora nedobiše iz šajke; neprestano veslaše Osman sa svojim vernim delijama, těrajući čamac sa strělovitom bèrzinom dalje. Čas izčeznuvši goniteljim svojima s očiuh, čas opet se pred njih ukazavši. Měsec se pomoli iz oblaka, no opet zadje; i sunce se rodilo već, a gonitba jednako još trajaše. Šajka Osmanova presěcala je talase Dunava istom bèrzinom kao i prie. Zar neumie tane sèrbske potère u nišan pogoditi, il' su čini i vračbine sačuvale Turke od sèrbskog olova? — Nije ni jedno, ni drugo! Sunce je visoko odskočilo, na šajki se vidělo, da je kèrv potekla, jer se mnogo veslo u ugašitoj kèrvi na suncu blistaše. Turski veslači morali su već malaksati, jer je šajka sve lakše i lakše Dunavom plovila. — Sèrbi nisu badava pucali.

I prie nego što će šajka do granice sèrbske da doplovi, biaše sèrbska potèra gotova, da sve što se je u njoj živo nahodilo, upropasti. Spaije i delije Osmanove uhvativši na šajci busije, klečaše sa zategnutim puškama, da vrate Sèrbima žao za sramotu; no razpaljena Sèrbadia nepredaše više od pušakah turskih.

Digitized by Google

U sred šajke klečaše djevojka jedna, svi ju odmah poznadoše, jer tko nebi poznao Jelicu, seju Petrovu?

Mali kèrstić jedan, koi joj je mati oko vrata u dětinstvu još oběsila, da je čuva od urokah i věšticah, dèržaše ona u sklopljenim rukama, i dizaše ga k nebu. Ona je, istina, ukočeni pogled tamo na bratju Sèrbe obratjala, pri svakom pogledu tom karao je tajni glas savěsti radi prestupka njezinog, zato je svagda gorkim očajanjem oči svoje od njih odvraćala, i suze, koje sèrdačno kajanje radja, roneći, viděla je u nesvěsti već granicu Sèrbie, ili bolje reći, smèrt svoju.

„Ja ću tebi suditi, nevèrna Sèrbkinjo!“ prodère se Todorović, uzevši pušku na oko; no ruka mu zadèrkće, oko se zamuti, on odloži pušku, i opet sgadjati počme.

Stojan stajaše pored njega igrajući se puškom, i Osmana okom pratećí. Ovaj je sám šajku kormanio, drugi Turci latiše se oružja, uhvatiše sgodnu zasědu; samo Osman ostadè na uzvišenom městu sědeći, i prosěcaše vodu tako hladnokèrvno, kao da se po Dunavu iz zabave vozi, no njegovo bistro oko biaše na oprezu. On je věšto kormanio, i pazio je dobro, kuda šajka plovi, no više je na obalu motrio; — na njoj priměti i spozna vojvodu moravskoga, brata Jeličinog; njegovo blědo lice probije žestoka rumen kad je opazio kako je ovaj pušku spustio i opet sgadjati stao, on je to dva puta vidio, a kad vojvoda po treći put sgodnie i sigurnie ubojuo oružje k obrazu prisloni, okrene se Osman k Jelici: „Zvězdo moje noći! polegni u šajku dolě, dok ti se težka zèrna, koja je bratac tvoj tebi naměnio, u běla njedarca prosula nisu; lezi dolě!“ opominjaše ju on ljubezno, nu ona ga nije čula. Osman nabrà obèrve, i pogleda opet k obali; već su ostavili Sèrbe za sobom, još jedan trenutak — pak su spašeni.

Tad se izpravi Todorović, i tresne puškom o zemlju: „Nije moguće! mrak mi se navukao na oči!“ šapne on.

Njegovi vojnici dive se, zabunjen pogleda jedan u drugog, niti vojvoda, niti Stojan zapovědaju, da se puca; mumljanje medju Sèrbima čuje se, a šajka se sve dalje od njih udaljiva, tad delije primětivši smutnju i zabunu Sèrbaljah, bace oružje, i late se na novo vesalah.

„Barem ti mi nećeš izmaći“ poviče u glas Stojan kao munja napréd poletivši, „kad brat sestru nemože, a ono Sèrbin na Turčina ruku podići smie i može.“ Zatim stane, sasťavi s okom Osmana, koj radostno k Jelici pritèrči, i u jedan put zaori okolica od hajdučke puške; ah zlo je pogodio: Jelica valjaše se u kèrvi!

„Prevaro paklena!“ cikne upropašćeni Stojan, „stoji li Turčin s djavolom u savezu?“

„Volja božja!“ poviču Sèrbi, „i kaštiga božja! Angjeo gospodina upravio je tane junaka u sèree izdajnice!“ Todorović se gorko nasměje. „Bog je dakle sudac njiezin bio, njegovom voljom prolila se kèrvca sestre moje. Stojane brate,“ okrene se on k ovom, „ti si bio věstnik božje osvete, a ja sam samo čověk; ja nemogu uz tebe pristati, idi sám u boj s tvojima; — ja — —“

„Ta valjda se nećemo razstati, vojvodo, tako bèrzo; bar sa mnom vojuj donle, dok njezin pohititelj glavom neplati.“

Todorovič nećkaše glavom. „Dok nisam njezinu kèrv vidio, mislio sam, da je malenkost nedostojnu sestru hladnokèrvno ubiti; nu ona je ipak moja sestra, i

Digitized by Google

nitko nezna, kako me sèrce boli. Idi s Bogom, Stojane, moje sèrce negoji zato gnjev pram tebi, jerbo tako je Bog opredèlio; ja pak vraćam se natrag kući mojoj."

U gomile sakupljeni Sèrbi zgledaše se; po mèrmljanju njihovom poznalo se, da neodobravaju postupak vojvodin, i da se dive klonulom duhu njegovom. Stojan povede hladnokèrvno rèč: „Svaki radi po svojoj ćudi! — Šta se čudite? — Jednoga nesreća junakom čini, drugoga pak plašljivicom i kukavicom; i ja sam nesrećan, jerbo sam izgubio ono, ah! jer mi je Osman Beg s prevarom oteo ono, što nigda više povratiti nemogu, al zato me ta nesreća odvažnim čini, da osvetom i smèrtju dušmanina moga zagladim nepravdu i naknadim gubitak moj! Ostaj s Bogom, Petre pobratime!" Zatim se okrene k četi junakah sèrbskih, i zapita ih: „Sèrbi braćo! hoće li koj sa mnom, da se bori s Turcima za domovinu i veru pravoslavnu?"

Svi ga obkole, ni jedan neostade sa Todorovičem, koj mèrgodno i gorkim smèšenjem gledaše preda se. Stojan veselo smatraše odvažne junake. „Za slobodu Sèrbie, i za veru pravoslavnu!" povikne Čupić ozbiljno i svečanim glasom, fes sa glave skinuvši — i svi ponove s oduševljenjem uzklik Stojanov.

Vojvoda moravski udalji se od njih, i za čas izčezne u planine.

„Oj pobratime!" vikne Stojan za odlazećim Petrom, „utèši se, ako Bog dà, stignut će poturicu i pohititelja osveta Stojanova!"

„Neće mu zaista na lahko proći!" jednoglasno nastavi četa Čupićeva, i podje sa novim vojvodom u Beograd.

Čitav dan trajala je radostna pucnjava u Beogradu i u okolići, jerbo Sèrbi udjoše noćju u ostavljen grad, a bosanski vezir, koi je sa 3000 Turakah Sèrbima u pomoć došao bio, uhvati begajuće daije, i zatvori ih u tamnicu u tvèrdine Beogradske, da ih do koj dan u Carigrad sultanu na sud pošalje. No Sèrbi proti daijah razjareni, vikali su glasno za osvetu, i iskali su od vezira glave daijah; zubima škripeći moradè vezir volju im izpuniti. Malo zatim ostavi i on Beograd sa jedom u sèrcu, tvèrdo zavèrivši se, da će se osvetiti rají za sramotu, koju su Islamu učinili. On je odèržao rèč svoju, jer nije mirovao, dok nije privolio turski divan na to, da je Sultan i protiva svoje volje zapovèd izdao, da se oslobodjena raja opet od Turakah podjarmi. Serašćer Kulin kapetan, svirèp i pohotljiv Turčin, bude poslan, da Sultanovu zapovèd izvèrši.

Medjutim oslobodi se sva Sèrbia od jarma bosanskih spaijah.

Stojan se borio sa svojima kao lav za milu domovinu svoju, ali Osmana nemogaše nigdi viděti, kao da je Ture u jedan put sa ovog svèta nestalo. Ni jedne glavne bitke nebiaše, gde se Stojan slavno odlikovao nije, njegov glas i njegova slava od dana na dan je rasla, i godine druge poslè osvojenja Beograda, god. najme 1806 stajaše već 800 hajdukah pod njegovim upravljanjem, budući da se nova bura nad Sèrbiom podizala.

Svirèp Kulin kapetan dodje sa 40,000 bosanskih poturicah u Sèrbiu, da obnovi vladu Islama u ovim slavenskim predèlima, i da izkoreni sav hristjanski narod.

U vojsci Serašćerovoj opet se čule ime Osman begovo. Čuje ga i Stojan Čupić, koj hrabru četu oko sebe sakupi. U Kitogu dèržaše oni sabor. Stojan pregledà bèrzim pogledom hajdučku četu i rekne, povoljno bèrk gladeći: „Da, lèpog jata sèrbskih sokolovah! osam stotinah gorskih hajdukah! dosta na toliko hiljadah

Digitized by Google

Turakah; šta vi mislite braćo?“ „Na osam hiljadah, da kako!“ odgovore mu hajduci, „ali valja da pomisliš, da ih 40,000 ima.“

„Zar ja to neznam?“ rekne Stojan, s primětbom hajdučkom nezadovoljan, „a neznate li vi, kako Turci dolaze? Danas jedna četa, sutra druga, a za njom treća i tako dalje. Ili mislite, da ćemo se mi čitava pol dana sa jednom četom njihovom biti i klati, pa makar ona brojila osam ili deset hiljádah deliah? Oj hoj! prie ćemo mi braćo s njima gotovi biti! jamačno prie,“ nasmijà se on, „jer ja poznajem junačtvo hajdukah mojih, i slabu stranu bosanskih poturicah.“

Hajduci se grohotom nasměju, i sukahu bèrkove, i puške ogledahu. Zatim izašalje Stojan uhode pred Kulinovu vojsku, koji se skoro natrag povratiše, doněvši věst, da je serašćer već Drinu prešao, i da je něšto vojske napréd u Kitog odpravio.

„Tko je vodja te vojske napréd izaslane?“ zapita Stojan.

„Mehmed banjalučki i Osman beg.“

„Ha! Osman beg?“ klikne Stojan djipivši s města, i oko mu zasja u neobičnoj radosti.

„Naša je bratjo poběda! — Osman Gjura beg!“ reče on.

„Ta neću se iz boja povratiti donle, dok Tučina nepogubim, jest, dok mu glavu neodrubim. Braćo!“ vikne on, „tko me danas vidi, da ma jedan put puškom opalim, nek mi slobodno rekne, da sam kukavica i izdaica. Danas će se Čupić jataganom boriti, danas nemam ja olova za Osmana, nego oštra jatagana, jer mu glavu s ramena skinuti moram.“

„Donět ćemo ti mi, ako Bog da, i više glavah turskih,“ obećaju mu hajduci.

„Dobro, dobro!“ rekne Stojan, „ali Osmanovu samo, njegovu ja odsěći moram. Paz'te braćo! Prie svega hvala burnoj oluji, što je toliko granje nakèrhala, i dèrvlje poodvalila, te će Turci strašno se umoriti, dok se šume i planinah proste, da se u ravnici odmore. Slušajte: — Mi ćemo se na četiri strane razděliti, četiri stotine od vas obkolit će poljanu i obe strane šume, ostali pěšaci neka na one udare, koi još nisu u polje stigli, jerbo bi ludost bila dopustiti da se svi sjedine; slušajte što vam još kažem: nepucajte jedan po jedan, nego svi na jedan put, da Turke u jedan mah zabunimo i u nered dovedemo, to će ih najprie smesti. — S konjanici pak ja ću sám glavom na njih udariti, čim sgodnu priliku ulučimo.“

Svima dopadne se mudra ova naredba, i prie nego što Bošnjaci do nakraj šume dospěše, biaše već sve za njihov doček pripravljeno.

I eto ih! — Gomilama vèrvili su Turci iz šume; zeleni barjaci vijaše se u zraku, i hladan větrić, koj u ravnom polju popuhavaše, povoljan biaše oznojenim od dugog putovanja delijama. U dragocěnom odělu, na krasnom hatu ukažè se Osman beg, u ruci barjak noseći, na ravnici, i zapovědi silnim glasom da se u red postave i da na poredak paze.

Nu još nije bio sasvim ni izgovorio rěči, kad al gèrmljavina iz pušakah jekne, i gomile turskih trupinah okvase sèrbsko bojno polje. Bošnjaci se prepadnu, strah ih obuzme, i nedade im ni s města se pomaknuti; puške puknu na novo, što Turke još više zabuni. Oni, koi još iz šume neizidjoše, pohite u ravnicu, a ovi iz ravnice běžahu u šumu. Osman u srěd kiše od taneta jezdi po bojištu, kliče i opominje Turke na poredak, i tek što mu podje za rukom, te četu svoju opet sakupi i na-

govarati stane da se junački dèrži, eto taneta hajdučka raztèraju na novo uplašenu Turadiu, koja i po drugi put bègati nagne; samo Osman ostadè, no na njega neće olovo; pogodio je Stojan, da Ture neće od puške pasti.

Vikom i hrabrim nastojanjem njegovim stanu Turci iz šume izlaziti, i uz pèrkos ubitačne kiše olovne, vrati se red u vojsci njihovoj.

Al sad juriša iz šume Stojan Čupić sa svojim konjanicim. Ha! kako je polegao na konju, kako je grunuo medju Turke! Strašne li su munje, koje mu u očima sèvaju! Kosu mu je vètar razperušio, a fes je izgubio u šumi, lice mu je gorèlo kao vatra; sa britkim u desnici jataganom gle ga medj Turcima, koji se živo i vatreno brane.

No Stojan sèče i obara ih kao zrèlo žitno klasje, prolazi kano razjareni lav posrèd Turakah, a za njim prodiru junaci sèrbski i kotèrljaju se čalme turske; od njihovog juriša izmiču delije, a posrèd njih vidi se Osman, kako Turke hrabri i protiv složne raje predvodi.

„Otmičare sèrbskih dèvojakah!“ zagèrmi Stojan, koliko igda može, „moli se proroku, jer te ni on nemože od osvete Čupićeve sahraniti!“

„Kukavni röbe!“ rikne Osman, pa poleti na Stojana; i zamanuvši jataganom preséče mu svilen pojas, koj zajedno s kuburama padne konju medju noge; al da vidiš Stojana kad on mačem potèže! Od jednog udarca njegovog pade glava sèrbskog dušmanina dole, trupina počè se na na konju ljuljati, dok i ona nelupi o zemlju. Stojan iztèrže iz zgèrčene ruke Osmanove barjak, i na njega natakne Begovu glavu. Delije videći gdè im vodja pogibe, nagnu bez traga bègati kao tma lišeni, gazeći težko ranjenu i jaukajuću braću svoju, kojih kèrvca konjima do kolèna dopiraše. Turci pobègoše kud i kako mogaše, i vèrlo malo ih srećno prispèlo u tabor Kulin kapetana. Od poginuvših Turakah dugo se kosti bèliše po ravnicama Sèrbie.

Stojan pošalje Osmanovu glavu vojvodi Petru Todoroviću s rèčma: „Ja sam rèč odèržao, sad smo oba osvećeni.“ Bitka ova slučila se 6. svibnja 1806, i od to doba prozovu Sèrbi svog junaka Čupića „Zmajem od Noćaja,“ — priděvkom, koi je u glasovitim sèrbskim narodnim pèsmam dostojno proslavljen, i koj će zaista u sèrbskom narodu vavèk živiti.

Jedan večer na predgradu rèčkom. *)

Od A. Č.

Žarko lipanjsko sunašce zapadè za Učkom gorom, koja hèrvatsko obzorje od istrianskog dèli.

Kad slavjan u večernoj tišini sa rèčkog zaklona prizor taj gleda, te varavu oku i uzhitu domoljubnog sèrca slèpo vèruje; sám u sebi pomisli: eno, pošto je blago sunce istočni slavjanski svèt ogrijalo, prelazi Učku, da jednokèrvnu istriansku bratju istim blagotvórnim žarom sažeže, pošto ju sa duboka jurve sna svojom svètlostju probudi — da zapadnom prosvètjenom svètu navesti gorke muke koje jadnoj bosanskoj raji nesnosni turski zulum zadaje. — Netom sunce za Učkom zapadè; eno jur mèsec

*) Tako zove narod: „il corso di Fiume.“

Digitized by Google

turobno i kèrvavo svoje lice nad Velebićem pomalja. Eno muklog glasonoše jadah i vajah, koje turski slavjani za častni kèrst svaki dan podnose. No turobne ove misli nemogu ti dugo kiniti domorodno sèrce. Pojavljujuće se na širokom kvarneru ribarske svěćarice, praskanje gorućih suvih dèrvah, šapat ribarah, mornarah i prolazećih šetalacah sve te više odzivlje od kobnih tvojih mislih, dok se sasvim sa mašte svoje nepreneš na nježni i sladki glasak, koj ňa laganih svojih krilih do ušiuh ti dopèrši iz koralnih ustih gděkoje rěčke lěpotice.

Sada se osvěstiš; još jedanput suznim okom tamni měsec pogledaš, u cèrne oči rěčke krasotice kradom poviriš, te se laganim korakom u grad uputiš.

Premda i bez měseca već sámi parom razsvetljeni fenjeri tamnu noć u běli dan pretvaraju, pozorno ipak tréba da stupaš, jer se svět sve više kupi, i čověk uz čověka uzastopce i uzgredice stupa. Ako izobražena il inače dobra čověka nepozornostju svojom i dèrkneš, jednim „oprostite“ il „pardon-om“ stvar si popravio; no ima i takovih ljudih ovdě, koji ništa neće da o tom znadu, i vavěk hoće da najholjim putem u prosopopeičkom svojem gravitetu idu, tako da jim se i sáme lěpotice često uklanjati moraju. Od ovakovih, da kako, tréba da se čuvaš. —

Dodješ na ribarski tèrg. Ovdě čuješ gdě se sladki zvuci ilirskog jezika skladno zajedno s talianskim po zraku razlěgaju. Mladi su to ribari, koji umorenu snagu těla uz sladki počinak tihoskladnom pěsmicom krěpe.

Još několiko korakah šapat sve jači postaje. Svět svedj gustji biva. Eto te sréd predgrada. Sa svih stranah razprostiruća se světlost iz parnih fenjerah, měsecu otima luč. Gledao na děsno il na lěvo, bez kraja vidiš redom šetajuću světinu. Kretanje po pločniku (trottoir) jest ponèšto laganie. Zato, tko je naviko bèržim korakom stupati, tréba da krajem ide. Nu što ti je najvažnie za šetaoce, nemožeš s daleka diviti se lěpoti rěčkih krasoticah. Ako ti je dakle do toga stalo, to tréba da lagano po pločniku stupas. Ovdě će ti se s mnogom cèrno- i plavo-okom oči sukobiti. Ovdě ćeš viditi mnogi posměh, gdě na koralnih ustih rěčke krasotice zorom sine Ovdě ćeš opaziti mnogi zlatni pram, gdě se okó běloputnog vrata raskošno vije. Ovdě ćeš zaviditi mnogoj zlatnoj ogěrljici, što se, premda bezćutna, ipak smiono spušta na tajne vilovite i sněžne grudi, kamo te smiona samo misao dovesti može. Ovdě ćeš ćuti, kako sladki zvuci ilirsko-rěčkog naréčja s milinom talianskog jezika bratski iz istih rumenih ustah skladno romone. Mnogog ćeš ovdě zatravljenog mladića viditi, gdě se svom snagom, siroma, napinje, da svojoj božici odkrije svoje čuvstvo, svoju ljubav, svoje čeznutje. Viděti ćeš opet s druge strane, kako ti ga lěpotica nemarnim okom kadšto pogleda, i na vruće uzdisaje njegove hladno odgovara, — sve to po svoj prilici zato, da postojanost njegovu izkusi.

Premda je sparina i vrućina nesnosna, koju jedino hladno morsko povětarce ponèšto pod večer ublažava, viditi ćeš ipak bezumnikah, koji tako duge uzobrazke (sportelloni) nose, da jim izmedju ovih ni iztrošena lica njihova viditi nije; viditi ćeš rukavicah, gdě je čověku i bez njih vruće; viditi ćeš napokon svakojake neshodne oprave, oděće i obuće kod jednog i drugog spola; — pa ćeš ipak ćuti, da se ovi ljudi proti stegnutoj slobodi tuže; a sámi su najveći svoji okrutnici. Nu to bi još najmanje bilo, da samo zahtěvali nebi, da i drugi budalaštine njihove slědě.

S ovim što si dosada vidio, ljubopitnost tvoja utažena nije. Ti ćeš po svoj

prilici zaželěti, nebi li štogod od tamnog amo tamo pèršećeg šapta razumio, za moći naravski o duševnom stanju rěčkog občinstva, ma koliko, suditi.

Nu čednost, izobraženost i ugladjenost ti nedopušta da gorućoj toj želji zadovoljiš. Toliko ćeš ipak moći razabrati, bez da se na ikog obazireš, da većinom sve ono, što klobučić nosi, po mogućnosti toškanizira. — Gděgdě će ti samo neugodno uho dirnuti hrapava oštrina gděkojeg sěvernog jezika, kojim se u ostalom većinom sámi došljaci služe. Rědko ćeš Rěčanina čuti, gdě takovim jezikom prosbori, jer pèrvo, malo tko ga i znade, a drugo, priviknut ilirsko-talianskoj milini, rěčki jezik težko izgovara makar i izobražene tudje njemu neugodne zvuke. Još je pako redje čuti jezik zapadnih nemirnikah; ovim bo se obično služe u visokih samo i sjajnih dvoranah i salonih, čega ovdě neima, ako nećemo medju salonske sastanke uvèrstiti nalične tomu po prilici miniature.

Kadkad ćeš samo gděkojeg bontonistu čuti, gdě se tim jezikom služi. Nu to je dosta; jer dalje iti bi — dina mi! — opasno bilo; a bontonistički renomée bi time po vragu išao.

Haute volée dakle rěčki većom stranom toškanizira. Nepozvani někoji gosti saksoniziraju. Puk napokon rěčki onim jezikom govori najradje, kojim ga je mila zadojila majka; puk rěčki govori najobičnie ilirski. Ovaj puk rěčki najjače je zastupan u večernjih ovih šetnjah na rěčkom predgradu. Ima tu ugledne gospode, koja znadu ilirski najbolje; no javno neće da govore jer nije „noble.“ Zato se oni talianštine laje. No da Dante, Petrarca, Ariosto, ali drugi koj ustane, te da mu je slušati ovu talianštinu — ele gèrdo bi oči izbuljio, i uzkliknuo „o povera mia lingua!“

Šta se tiče puka rěčkog, kao što rekoh, na rěčkom predgradu podobro se š njime upoznati možeš. Izuzamši někoje gizdeline, „sperlente“ i „levente,“ koji se fiumanski zovu „cazzaboboli“ i „scartozzi“ vidiš tu štacunare, tèrgovačke kalfe i pomoćnike, zanatlie i. t. d. koji mužki spol zastupaju.

Ženski pako spol zastupan vidiš po tako zvanih „krajacicah“ (sartorelle). — Tako se zove svaka děvojka od srědnje ruke, makar i nebila švelja.

Ele milina ti je slušati i gledati rěčku šilicu kad na večer osobitom někom prirodjenom okreknostju po predgradu šetje, da si malom ovom šetnjom cělodnevno sědilo poněšto barem nadoknadi.

No cèrni někoji gavrani i mèrki vuci svedj na okolo vrěbaju, da duševno narod rěčki pokvare, pošto su ga fizično sasvim oglobili. Ženskom spolu prěte zlokobne ove grabežljive zvěri najvećom pogibeli. Takovih prizorah možeš na rěčkom predgradu viditi svaku večer.

Ako imalo u ostalom bědno stanje rěčkih učionah i odhranilištah znadeš, nutèrnji sadèržaj šetajuće ove besede lasno si predstaviti možeš. Prevario bi se, da po izvanjskom sjaju i gizdi sudiš duševno odhranenje. Sèrce je, do duše, u posebničkom obiteljskom odnošenju većinom na svojem městu; no dvorac je ponajviše prazan. Ljubav za svoje rodno město jest neizměrna, dapače tako pretěrana, da Rěčaninu svaki višji, uzvišenii duševni polet prěči. To je uzrok da Rěčanin, kada osobitim ponosom kaže „mi son Fiuman“ misli da nije ništa manje od Franceza, Engleza, Slavjana i t. d. To je uzrok, što Rěčanin neće da k nijednom narodu spada; on bo je u sebi osvědočen, da je „Fiumano“ već po sebi narod. Idea je ova tako obljubljena u Rěči,

Digitized by Google

da možeš na pèrste izbrojiti one, koji drugčie misle. Krivo sudi svaki Rěčanin, koj misli da je Rěčanin Talian, Magjar i t. d. On je Rěčanin i ništa drugo. On je sa svakim dobar, samo da u njem kao Rěčaninu priznade sva ona prava, koja drugom čověku samo kao članu naroda pripadaju. Što se pako čudnovati ovi duh odzivlje najviše talianštinom, to se ima pripisati izobraženoj klasi, koja većinom talianskim duhom diše. Narod je, kao što rekoh, čisto ilirskog porekla; ali „o rěčanstvu," isti pojam sa svojimi nadri-izobraženim sugradjanom imade, s tom ipak razlikom, da u njemu ilirski duh vlada. Tomu je najbolji dokaz, što rěčki puk ilirsko svoje naréčje „rěčkim" jezikom nazivlje, a taliansko rěčko naréčje uprav „talianskim" zove. Sada po prilici poznaš ljudstvo, što ti po rěčkom predgradu amo tamo šetje.

Iz opisanog po prilici stepena prosvěte lasno pogoditi možeš sadèržaj medjusobnog šaptanja. Srětneš li ugledniu kakovu osobu, ako te uzme za hèrvata, prišaptnut će svojem susědu: „že un vroato." Prostaci imaju dičnia imena za hèrvata; ako te pak uzme za Taliana ili Magjara, prišuškati će svom drugu: „že un italian, un ungarese;" — ovi kod ovih epitetah neimaju sinonimah. Isto tako, kad te srětne čověk od naroda, reći će „ovo je hèrvat, talian, ungares." Vidi se dakle da ugledna i prosta klasa svoj individualitet razlikuje od taliana, hèrvata i magjara. Ugledna klasa govoreći talianski, dobro zna, da talianski govori a ne rěčki; jer pod ovim i ona ilirsko-rěčko naréčje razuměva.

Vidi se dakle da se rěčka „crêma" s narodom rěčkim u tom slaže, da rěčki jezik jest ilirski. No jezik ovi rěčka „crêma" netèrpi, jer je „lingua dei servi" a talianski jezik je „lingua dei signori."

Poslě deset satih vidiš kako se ljudstvo na sve strane i kutove razilazi; jer je blizu 11 satih, kad se kuće pozatvarati imaju Najedanput noćna tišina nastane. Kada na gradskom zvoniku jedanaest satih i običnu noćnicu zvono odzvoni, nećeš po ulici susrěsti drugog, van gděkojeg zlokobnog noćnog metulja, koj amo tamo bez glave tumara, dok i njega u tami gděkojeg sakritog kuta nestane.

O pónoći ti nezgrapni i težki koračaji tmastim svojim zvukom neugodno kad kada uši vredjaju, opominjući te: da ideš kući.

Kad si već jednom kod kuće, mukla buka i nerazumivo buncanje često te na prozor dovabi. Tu vidiš gdě se um s razumom bori. Duboko u tle vidiš zamišljene umětnike, koji nestalnom nogom amo tamo tumarajući dovoljne visokog trianguliranja dokaze podavaju, što su ih neumornim naporom rujno vince pijući iz vèrčića cèrpili. U dubokom ovom mozganju nenadani krěpki „stoj!" jih smete i pomuti uprav onaj čas, gdě ni za vlas falilo nije, da glavom o zemlju lupivši „punctum mathematicum" opredèle. U tamnoj, uzkoj i tihoj izbi u ostalom mogu na novo poměšane idee sabrati, dok jih rujna zora iz naručaja sladka sanka neprobudi. Kad imaju platiti nametnu globu, onda se tekar dosěte sinoćnog svoga mudrovanja. E šta ćemo? To ti je udes svih duboko mislećih mudriašah. — Beata simplibitas!

Digitized by Google

Kako ruža vene.

Preveo iz něm. Stěpan Nowotny.

(Konac.)

Večer biaše blaga i čista. Bila je jedna od onih ugodnih lětnih večerah, koje tako rado, pruživši se na zelenu travu, pod dèrvljem probavljamo. Da si pokratim iole vrěme, — jer sam bio neuztèrpljivan kao ljubovnik, — poneo sam sa sobom knjigu nježnoga i naricajućega spisatelja Petrarke. U takovom družtvu bio bi se dugo zabavljao, da sam čitao, — al priznati moram, da nepročitah ni jedan sonet; knjiga ležala je preda mnom otvorena, a pogled bludio je na okolo po zelenoj cělini niz dèrvlje, da li gdě uzmogne opaziti blědu sěnu děvice.

Badava čekah, i već mi pritisnù sèrce něka briga kod te misli, da ću morda još koj dan morati čekati; te uproh oči u cèrlenjkaste valove Vesdre, koja izpod mojih noguh tecaše, kad al onamo opązim, da se primiče něka běla i priatna slika. Okrenuh se, i evo — Ana stajaše iza mene. Klonjenom glavom, ukočenim pogledom, spuštenimi i pred sobom sklopljenimi rukami, prava slika tuge i žalosti.

Kad sam ju pogledao, začudih se nad rumenilom njezinog lica, koje dan prie, kad ju pèrvi put vidih, tako blědo biaše. Htěo sam da ustanem, da ju pozdravim; ali ona mi rukom znak dadě, da ostanem, tom prilikom htějući spopasti pruženu ruku njezinu, nalazio sam se na kolenih pred njom. Nu ona se nije ljutila radi tog znaka počitovanja od moje strane, pače činilo se je, da se pojavi na njezinim krasnim ustam posměh, na što se usudih, bělu ruku, koju mi sasvim propusti, poljubiti najčistjim počitovanjem.

S nova se nasmijà, ali joj se i oči u posměhu utapljahu, izražavajuć sèrdačno veselje, kojemu sam ja, bez da išto znadoh, uzrok bio. Nerazumih o tomu svemu ništa, nu nepoćutih nikada sličnu smetnju pred kojom gospojom, kao pred ovom otajstvenom mladom děvicom.

„Vidjeh vas s moga prozora kako ste pošli ovamo, pa i ja dodjoh," reče ona. „Jučer takodjer htědoh ovamo doći, jer sam znala, da ste ovdě; no lěčnik mi to nedopusti; —" reče poněšto namèrgodjena.

U čudu se nadjoh te nemogoh ni slova progovoriti. Ona opazi smetnju moju, te si ju raztumači po svom načinu.

„Vi se ljutite što sam ovamo došla, jeli?"

„Ja! da se ljutim?" rečem sav zabunjen. „Kako možete to pomisliti? Tà ja sam presretan, što me vašim pogledom udostoite; jer te mi barem priliku pruža, da vas viděti mogu."

„Ja vas zato rado vidjam," reče ona, dočim se k meni približi, „jer ste na njega toliko nalik."

Ta jedina rěč razpèrši tmaste oblake, što mi pred očima biahu. Sve razumih: — da nalikujem njezinom ljubovniku, to dakle dadě onomadne povod njezinom zapanjenju i groznici, te sam joj zahvalan za nagnutje osobito, koje umiljata mlada děva prama meni goji.

U istinu izpověditi moram, da me nježni pogledi lěpe englezkinje moćno ganuše, laskajuće njezine rěči uvukoše se u dušu moju, te porodiše u meni něku taštinu; pomislih u sebi, da sam utěšitelj lěpe mučenice, ote nove Ophelie; te sudih,

da ću rane po drugom učinite izlěčiti moći. Skrajne rěči lěpe děve baciše me s vèrhunca pomislih mojih na prazan prostor istinitosti, što me duboko razžalosti. Medjutim se proměni stanje moje naprama njoj, i buduć mi je poznato bilo zemljište čuvstvah na kojem hodih, biaše mi moguće, několiko korakah učiniti.

Lěpa englezkinja neprestadè i nadalje mene motriti, i bio bi se time ponosio, da nisam znao, da se ti pogledi tiču drugoga.

„Hvala Bogu za to naličje, moja gospodično!“ rečem poněšto uztegnuto, „jer tomu zahvaliti imadem spoznanstvo vaše.“

„Je li istina, da sam lěpa? I on mi je to uvěk kazivao, ali rěč njegova bi nježnia od vaše. Tako me je i on rado vidjao s ovim věncem sagafiljah na glavi; modra boja mu je bila najdraža — boja je lěpa, zar nenalazite i vi to isto?“

„Jest, nalazim, boja je nebeska i ujedno boja vaših očiuh.“

„O, kolika sreća za me!“ uzklikne veselo. „Vi ste ga možebit poznavali?“

„Nisam, gospodično, i žao mi je; — čověk bo taj morao je da ima vèrla svojstva, kad mu moguće biaše tako lěpo čuvstvo u vami uzbuditi.“

„Ah, dakako!“ reče i podiže lěpe oči prama nebu, kao da tim hoće isto za svědoka pozvati. „Biaše dobar i plemenit, pogled njegov vatren, a čelo mudro — pa bude ubijen.“

Mlada děvica spusti glavu na pèrsa, rumenilo odběže s njezina lica, i suza joj zasja izpod dugih trepavicah.

„Zar je to istina“ rekoh, da odstranim njezinu tugu, „zar ste o tom sigurni? da vas možebit neprevariše! —“

„Nisu me prevarili,“ uzklikne i zaněka žalostno glavom.

„Zar niste sigurni, da će za koj dan opet doći.“

„Ne, ne — nu on me za stalno očekiva ondě gore!“ te pogleda pram nebu.

„Nesrětno družtvo!“ povičem žestoko razljutjen, „nesrětno družtvo, što skèrši najlěpšu izmedju ružah svojih, samo da ju tim po svojoj ćudi ravna.“

„Što vam je?“ upita děva, pazeć žestinu mojih rěčih. „Ružu! Zar žalite ružu? on takodjer, on me je uvěk za ružu molio, koju nosih na mojih grudih.“

Žalostivim posměhom pogledah děvojku, te htio sam da joj raztumačim smisao mojih rěčih, kojega prie nerazumi; nu sětih se njezine ludorie i uzeh sagafilju, koju mi pruži, dragocěnu ružu, izabranu iz kitice, što joj kitiše njedra děvojačka.

„Zahvaljujem, gospodično!“ rekoh uljudno, „zahvaljujem, ja ću verno čuvati ovu spomen najlěpšeg dana žívota moga!“

„Na skoro da se vidimo!“ reče sa čarobno malankoličnim posměhom, „hoću da otidjem, jer će majka moja radi mene u brigi biti. Sutra ću opet doći, te ćemo više o njem sboriti. — S Bogom!“

Poljubih ruku, koju mi pruži, i gledah za njom, kako se polagano udaljivaše. Već je izčeznula iza děrvlja, a ja još uvěk tražih okom njezinu sěnu po cvětućih ružicah livade.

Nemogu opisati, što je u meni bivalo; nepomično stojah i tamnom dušom ćutih veliku tugu i uzbunjenje. Zar je to ljubav bila? — Nije, a ipak biaše prava privèrženost. Kad se iz mojih sanjariah probudih, oči mi biaše pune suzah, a Petrarka padè u potok.

Digitized by Google

Čim se povratih kući, dobijem list, što mi ga je pisao ujak, čekajući me u Koloni (Köln), gdě bi se, ko što kaže, dva dana baviti imao. Premda list ujaka biaše prěšan, a posli, koje mi imadiaše priobćiti, važni; ipak nisam bio u stanju, da zaboravim na dogovoreni sastanak za budući dan, te da odputujem, bez da Anu još jedanput vidim i „s Bogom“ joj rečem: Železnica iz Litiha (Lüttuh) do Akvisgrana (Achena) nebi jošte gotova, i time imao sam čitav dan putovati; a nadao sam se za stalno, da neću ujaka u Koloni stići. Nu zato ipak ostah.

Svaki si može misliti, da sam bio pèrvi na ročištu, pa i onaj dan čekanje učini mi se tako dugačko, kakvo samo može biti ljubovniku... Napokon ukaza se i ona: Idjaše polahko, te umiljato; svakim korakom nijala se je ljubko vilinskim svojim tělom, kao ona mlada topola tamo, koju větrić nijaše; obraz njezin biaše živahnii, a lišca rumenilom posuta. Došavši bliže, pruži mi ruku, kao staromu znancu. Onda se nasměši melankoličnim umiljatim posměhom, kao što bi se anglelu pristojalo, te reče:

„Lěpo, lěpo! hvala vami što ste došli.“

„Gospodično! to je dužnost moja bila. Vaš pogled i vaša rěč imadu za me neizmèrnu uzoritost, te vam ja tim više zato zahvalan biti moram.“

„O ne; ta i ja vas rado gledam, i rado s vami govorim. Vi neimate samo njegovu sliku i priliku, dapače obsvědočena sam, da i sèrce njegovo posědujete.“

„Ako je on mogao duboko ćutiti nevolju ljudsku,“ rekoh malo nerazborito; „ako ga je k svemu što je lěpo i dobro privuklo, ako se je sèrce njegovo razigralo čitajući spisatelje, i ako mu je uzdèrhtalo nad pojenjem slavuljah, ako su mu noć i samoća mile drugarice bile, i ako je na vašem čelu i u vaših očiuh opaziti mogao tajne duševne zrake, o dà, dà, tada je moje sèrce njegovom slično bilo, gospodično, a tim se i ponosim.“

Na te žestoke rěči podiže Ana glavu, oči joj se uzplamte, a usta zadèrktaše, živahnia zraka razuma zasja na njezinom licu, ali se bèrzo sakri u namèrgodjenom i žalostnom čelu.

„Dà, da,“ reče dětinskim namèrgodjenjem, „ali on me nikad nije zvao gospodičnom, već uvěk Anom.“

„Dobro dakle, Ano,“ kazah joj „podajte mi svoju ruku, i dopuštite da o njem govorimo; ja hoću da budem vaš pouzdanik.“

Děvica to dopusti, te mi podà svoju ruku, i tako idjasmo stazom uzduž potoka.

„Pripovědajte mi o pèrvom početku vaše ljubavi i gorkih vajah; jer se na našoj siromašnoj zemlji često žalost meša u veselje.“

„Ne, ne, ništa o mojih žalostih i tugah,“ reče, „jerbo to bi dugo trajalo, a i bolilo bi me. Zaboraviti ću moje vaje i samo na sreću misliti. Zar nevidite, kako sam danas lěpa? Vi se jošte nediviste mojoj odědi.“

Ja ju motrih; bělu opravu rěsilo je vezilo sagafiljah, a věnac istih ružah imala je na glavi, gde bi duga i plava kosa njezina modrimi vezi ovita. Dočim bi tko drugi takov ures za ludoriu dèržao, učini se meni kano najukusnii, kano veoma lěp i krasan.

„Ano, ala si lěpa!“ usudih se reći „vi ste svedjer krasna děvojka“ nastavih, „danas pako lěpša i krasnia nego ikada. Ote ruže vam osobito dolikuju.“

Digitized by Google

„Radi njega," progovori tiho „tako se danas nakitih, on be odozgó" na što pèrstom pokaže na nebo „mene gleda, i ljubko mi se smèje."

„Tà zar ste naumili nemisliti na nikog drugog, te nikom drugom dopasti se, već njemu sámomu?" zapitah ju nesmotreno. „Zar nikom neće poći za rukom da vas razvedri i da zaboravite onoga za kojim tugujete?"

„Ah," uzklikne, „to nije pravo što kažete! ja, da ga zaboravim. Nikada! —"

„Ali vrême, zlatna Ano, je najbolji i najkrèpčii lèk, pa će možebiti jednom dojći dan —"

„Nikada, velim vam, nikada! — Zar me hoćete i vi razcviliti kao i drugi koji me uvèk okružavaju, te kažu: čovèk mora zaboraviti, mora drugoga ljubiti. Bez čuvstva su, koji tako govore. Jeste li ikada viděli, da ptica zaboravi modro nebo, a pčelica ružni svoj kaléž, jel'te, da vi drugčie mislite?"

„Nemislim; ali takovoj ljubavi čudit se moram."

„Ajde, da mir sklopimo," reče, te mi pruži sagafilju iz svoje kitice i progovori: „evo moj zalog. — Pogledajte, kako je ruža lèpa, kako je tanana, kako joj je tavna čašica, kako fino liščje, kako čista modrina! — To je bila najmilia ruža Pavlova. Pavao zvaše se, a kako se vi zovete?"

„Moje je ime Ardoj (Arthur.)"

„Ardoj je takodjer lèpo ime, ali Pavao mi je još draže. Dakle Ardoje! neću zaboraviti! — Slušajte me, Ardoje, vi ga nepoznajete — htèla bi, da je vaš prijatelj. Na toliko ste mu slični, da će vas ljubiti, te će vaše sèrce razumèti njegovo."

Dočim tako govoraše, pogled děve podoban biaše poględu angjeoskomu, što učini, da su njezine rèči žalobno glasile.

„Moram vam nèšto priobćiti," nastavi ona: „za četiri nedèlje vènčati ćemo se. Jel'te, vi ćete doći na svatbu? — Vi neodgovarate?"

Nebiaše mi onako pri duši, da joj odgovorim i njenu misao satrem; pa zato potvèrdih magnuvši glavom.

„Već si naručih opravu za vènčanje," reče ona dalje „bit će sasvim bèla, te vèrpcami i sagafilji urešena. Sutra ću vam koprenu pokazati, što sam ju za taj lèpi dan sáma vezla."

„Sutra, Ano," rekoh, „sutra ja odlazim."

„Šta, zar ćete i vi otići, ja sam mislila da sam u vami priatelja našla."

„Dà, dà, Ano, vi imate priatelja u meni: nu moram odputovati, ali ću se na skoro vratiti. Imadem posla u Koloni i čim taj dovèršen bude, eto me kod vas; — nèko živo udioničtvo prikovaše me ovdè, koje me nuka da se opet vratim."

„Dojdite samo natrag za četiri nedèlje, da me možete pred oltar voditi. Potražiti ćemo Pavla — čovèk ga mora iskati, kad neće, da sam natrag dodje."

Okrenuh se na stranu, da sakrijem uzdèrmano moje unutèrnje čuvstvo.

„Ostajte dakle s Bogom!" reče ona „i da ste zdravi, dragi priatelju! Ostajte s Bogom, Ardoje! — moram vas ostaviti. Ali samo dodjite na skoro natrag, i neučinite kao Pavao, koj više nedodje i ondè gore ostadè."

Na što mi mlada dèvojka poda ruku, a ja ju poljubih. — Gorka suza s očiuh mojih kapnù joj na ruku. Ona to opazi.

„I ja sam gorko plakala," reče, „kad me Pavao zadnjiput ostavi. —"

Digitized by Google

Ona se sáma udalji, te nehtědě da ju sprovodim. Pokušah, da ju, kano i jučer okom kraj dèrvlja slědim, ali mi suze pomutiše pogled. Sutradan odpravih se na put u Koloniu, te došavši u stari němački grad, nenadjoh ujaka, koi je dan prie u Baden odputovao. Ja ga onamo slědih, i ostah 14 danah kod njega, dok bi me poslovi, koje sam imao š njim urediti, opet put Pariza poći nukali. Anu nikada nezaboravih; ostadè mi svedjer u pameti kao jedna od onih lěpih i žalobnih sanjarjah mladosti naše, koje uvěk sbrisati želimo, premda se na novo uvěk našoj mečti ukazuju. Udario sam putem, koj u Litih vodi.

Osobu, koju kod mog dolazka u Chaudfontaineu pèrvu opazih, biaše dobra gazdarica, koja na kućni prag pohiti, da me dočeka.

„A gdě je mlada Englezkinja?“ uzkliknuh bez da bi pozdrav njezin prihvatio.

Gospodična Ana St —?“ reče, „Bog joj se je smilovao, te ju k sebi uzeo. Već ima osam danah što mirno počiva tu na groblju.“

Nenadana ta věst pade mi sa neobičnom težinom na sèrce, te stajah jedan časak kao da me je grom udario.

„Jest,“ tako produlji gazdarica, „i u zadnjem času izustila je ime „Ardoj“ uz ono svoga ljubovnika. — Ardoj nije došao, rekla bi, a obečao je, da će doći. Kad Ardoj dodje, kažite mu, da je zakasnio, i da nije pravo učinio, što nije dèržao obečanje svoje. — Tako preminù,“ reče gazdarica i otare si suze, što su joj niz lice potekle „tako umirući govoraše o svojoj svatbi, o Pavlu i Ardoju. — Nemogaše se doznati, tko bi taj Ardoj. —“ zaključi gazdarica.

Ja sam dobro znao, ali ništa nerekoh, već postavih na grob mile děvice věnac sagnjiljah, što ga je ona tako rado nosila.

Pomnjivo sačuvah obě ruže, koje mi tad Ana dadè, i koje još dan danas imadem. Koliko ih god putah pogledam, uvěk si otarem suzu, te rečem; pogledaj evo, kako ruža vene.

Narodne poslovice ilirske.

Bolje zlato i poizderato, nego srebro iz nova kovato.

Bolje je bitî i izbijenu, nego posve ubijenu.

Bolje je biti pěvac jedan dan, nego kokoš měsec dan.

Bolje je věrovati, nego probati.

Bolje je věrovati svojim očima, nego tudjim rěčima.

Bolje je vreću otresti, nego torbu načeti.

Bolje je gledati iz glavice, nego iz tavnice.

Bolje je danas pet, nego sutra šest.

Bolje je da pitaju: čija je ovo nevěsta, nego: čija je ovo děvojka.

Bolje je da te drugi fali, nego da se sám fališ.

Bolje je danas jaje, nego sutra kokoš.

Bolje je děliti, nego prositi.

Bolje je dobroga služiti, nego hèrdjavu zapovědati.

Bolje je zemlju prodati, nego joj običaj izgubiti.

Bolje je znano s manom, nego neznano s hvalom.

Bolje je imati hèrdjavu godinu, nego hèrdjavu susědu.

Bolje je i na najhèrdjaviem konju jahati, nego pěšice ići.

Bolje je i praznu vreću pod pazuhom nositi, nego vraga u njoj.

Bolje je jedno dèrž', nego sto uzmi.

Digitized by Google

Slavjanske vĕsti.

— Poznato će biti našim čitateljima, kako su ljudi u domovini našoj pismeno i ustmeno hvalili „*Pravdonošu*“, i to punim pravom, jer je taj list tu hvalu i priznanje podpunoma zaslužio. Mnoge novine izjavile su še takodjer pohvalno o dĕlovanju i plemenitoj svĕrhi pomenutog lista, pa ipak list taj uz pĕrkos svemu tomu — propadĕ., i to, kao što u svom zadnjem broju (27.) veli: „radi vĕrlo malog broja predbrojnikah, koji se do sad prijaviše.“ — Sta to hasni, stvar hvaliti, pa makar i u zvĕzde kovati ju, a s druge strane toji nuždnu podporu uzkratiti joj. — Ako je itko svimi silami nastojao da zadovolji zadaći svojoj, a to se sigurno o g. Danilovu reći može da je učinio što i koliko mu moguće biaše — a više čovĕk i onako nemoše. Zato se neka tĕši, g. Danilov, on sigurno toma kriv nije što mu je list propao, nu nehajstvo našeg občinstva, koe je od nĕko doba glede narodnih, osobito književnih zavodah, znamenito ohladnilo. Nastala su zaista vrĕmena takova, gdĕ u mĕsto duševnog naprĕdka kao raci natražke gmižemo! — Prije nĕkoliko godinah bio je u grudima naših zemljakah za sve što je narodno nĕki plemeniti i oduševljujući žar, koi je u novie vrĕme utĕrnuo, te se u mĕsto njega svuda ugnjĕzdi hladna kao guja sebičnost, nesloga i nehajstvo za svoje; a više zaista netrĕba za upropastiti ono malo zavodah narodnih što još imamo i otvoriti širom vrata slavodobitnom tudjinstvu. O tempora o mores!

— U mĕsto obustavljene „*Južne pčele*“ izlazi sad u Novom Sadu „*Sĕrbski dnevnik*“ Cĕna mu je na godinu. 8 fór. sr. Urednik tog lista je g. Dan. Medaković, brat bivšeg urednika „*Južne pčele*“ — Uz spomenuti časopis izlazi takodjer zabavni i poučni list pod naslovom „*Sedmica*“ na njega se sámog može predplatiti sa 4 for. na god.

— U Moskvi nalaze se u jednoj cĕrkvi dva posebna veoma znamenita spomenika. Pĕrvi spomenik je poznata iz sv. pisma *gora sinajska* iz čistoga zlata. Na vĕrhu te gore stoji Mojsia takodjer iz zlata izlejan sa zlatnim plotama (tablama) deset zapovĕdih božjih u ruci. Cĕna tog znamenitog veoma izvĕrstno izradjĕnog dĕla bila je 120,000 ruskih cekinah, od kojih, kako znamo, svaki dvakrat toliko važe kao naš kremnički. To dĕlo dao je sgotoviti glasoviti Potemkin, te ga je poslĕ darovao cĕrkvi. Drugi spomenik je prevelika *evangjelijska knjiga*, koju je darovala cĕrkvi Natalia, mati Petra velikoga. Ta knjiga važe 60 funtah, te je veoma narešena dragim kamenjem. Četirikrat samo svake godine upotrĕbljava se ta knjiga i tad ju prenašaju jaka dva djakona. Samo korice te knjige ili vez cĕni se prĕko jednog miliuna i dvĕsto hiljade rubaljah. (Jedan rubalj imade pet naših cvancigah.)

— Tiskom sinovah Boh. Haase, a troškom knjigara H. B. König-a u Bonnu izišla je nedavno knjiga pod naslovom: „*Die Formenlehre der Kirchenslawischen Sprache erklärend und vergleichend dargestellt*“ od Dra. A. Schleichera, profesora filologie na sveučilištu pražkom.

— Ovih danah izišo je izpod tiska novi svezak „*Pražského posla*,“ tim svezkom počima se novi tečaj te zabavne čitanke za narod češki. Sadĕržaj tog svezka jest: „*Vistéhovalec do Ameriky*,“ „*Vashington*,“ „*Příhody pod střechou*,“ „*Listy z rozličných kronik*,“ a u feuilletonu rubrika: „*Co budeme čist?*“ i „*Co nového.*“

— Troškom g. I. N. Musila izlazit će na skoro izpod tiska zabavno dĕlo: „*Kouzelna svitilna*“ slike s našeg vremena; iz poljskoga polag J. Kraševskoga u češki jezik preveo Jos. Škrabek.

— Petrogradski knjigar g. B. M. Wolf izdaje sad veoma dragocĕno dĕlo pod naslovom: „*Monumenta Regum Poloniae Cracoviensia.*“ To dĕlo sadĕržavat će 24 izvĕrstnih slikah iz dogodovštine poljske. Svezak pĕrvi, što je putem knjigarstva jur razaslan na sve znamenitie knjigarne, sadĕržaje: 1. Glavnu cĕrkvu krakovsku (s nutra). 2. cĕrkvicu (kapelicu) Zigmundovu. 3. Grobni spomenik Ivana III. 4. Grobni spomenik Konštancie supruge Zigmunda III. — Cĕlo to dĕlo izlazit će u 6 svezakah, i bit će sasvim gotovo i razaslano do 1. sĕčnja g. 1853. Mi pozorne činimo sve domorodce i priatelje slavjanskih starožitnostih na ovo veoma krasno dĕlo i ujedno uputjujemo one, koji bi želili spomenuto dĕlo naručiti, da to putem naše zagrebačke knjigarne g. Župana učine, gdĕ će takodjer uvĕte predplate, koja svedj još traje, pobliže saznati.

— Troškom g. N. Kaminskoga u Poznanju izišo je nedavno izpod tiska II. dio „*Historyi powszechnej dla uczącej się młodzieży*,“ od Kazimira Błociszewskoga. Dio III. se jur nalazi pod tiskom.

Digitized by Google

— Nedavno izišla su u knjigarni g. Miloša Popovića u Beogradu sledeća cirilicom tiskana dela: *„Jestestvena povestnica za mladež serbsku“* zajedno sa dotičnim *„Atlasom“* od *dra Vuka Marinkoviča* zatim: *„Obšti zemljopis za učeću se mladež serbsku u gimnazii i polugimnaziama knjašestva Serbie“* od *Milana Mijatovića.*

— Grobni spomenik slovenskog pesnika *Prešerna*, što no ga je nedavno sgotovio ljubljanski kipar Toman, postavljen je svečano na grob slavnog pokojnika na groblju u Krajnji (Krainsburg)

— Plodni spisatelj poljski grof *Rewuski* izdao je novo delo pod naslovom: *„Adam Šmigielski, starosta Hnesdnenski.“*

Različite vesti.

— Lui Napoleon nikako neće da štogod popusti od novih u Franceskoj uvedenih nametah, nu isto tako neće na to da se skloni da bi se vojska umaljila.

— Za glavnicu p edstojeće amerikanske velike izložbe u New-York-u podpisano je uslěd najnovijih vestih do sad jur preko 175,000 dolarah. Neima dakle više sumnje da će ta izložba u život stupiti, te kako mgogi kažu, Londonsku daleko nadkriliti.

— Grof Renaud u Berlinu pokušao je iz gvoždja papir načiniti, pa se je videlo da je taj gvozdeni papir mnogo tanji od navadnog i da se lěpše sveti.

—„U slobodnoj hanzejskoj varoši Ljubeku podeljena su državljanstvu u svemu ona ista prava koja i drugi uživaju.

— Iz Amerike se čuje da će kod budućeg izbora po svoj prilici za predsědnika slobodnih sjed. děržavah izabran biti neki general Pierce, inače čověk pošten i član demokratičke stranke.

— Od Guizot-a pisana dva dela *„Corneille i njegovo vréme“* i *„Schakespeare i njegovo vréme“* izići će skoro na světlo.

— Glasoviti franceski diplomat i spisatelj Lamartine, stignuti će, kao što pisma iz Franceske javljajr měseca sěrpnja u Beč. Ovde će neko vréme probaviti, a zatim će otići u maluAziu.

Smešice.

— Jedno seljačko momče jako se je plašilo ženitbe. Otac navaljivaše na njega s'rěčma: „Ludo, pogledaj mene, ta nisam li se i ja oženio?“ Na što mu djuvegija uzdišući odgovori: „Ti si se, otče, istina bog, oženio, al' mojom materom, a ja da dovedem sasvim nepoznatu mladu! Kuku lele!“

— Siromak jedan, koi je plodnu svoju obitelj težko hlěbom hranio, piše nekud na stranu bratu svomu, koi je vèrlo bogat bio, da mu pošalje što pomoći. Pèrvom poštom odgovori mu taj. „Dragi brate! Tvoje poslědnje pismo, u kom pomoći od mene išteš — nisam primio.“

— Putnik něki, gladan budući, svrati se oko podne u kèrčmu. Videći unutri gospodske bogate naměštaje, uplaši se i pomisli: skupo će te ovde ručak stati. U isto doba pristupi k njemu kèrčmar, a putnik ga zapita: „Pošto dajete jelo?“ „Ručak talir, a večera pol forinte.“ „Dakle dajte mi večeru!“ radosno poviče putnik.

Bibliografia.

Česka.

— *Domaci pokladnice sábavného čtení.* Číslo prvni. Obsahuje novellu: *Čest rodinná* od Betty Paoli, z německého volně přeložil Leopold Hansmann. V Brně 1852. Nákladem Moravské Národni Jednoty, v komissi knihkupectvi Buršáka a Irrganga. VIII. Cena 30 kr. stř.

— *Básně Josefa Tichého.* Dil I. V Praze. Tisk Kateřiny Jařábkove. 1852, 12, str. 81 Cena 42 kr.

Poljska.

— *Kosmos.* Rys fizycznego opisu świata Alexandra Humboldta, przetłumaczył Hipolit Skrzyński. Tomu IIgo część 1. Warszawa 1852, Nakł. Henryka Natansona.

Běrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gorè naznačenoj celogodišnjoj cèni.

Broj 30. U Četvèrtak 22. Sèrpnja. 1852. **Tečaj I.**

Sin na grobu majke svoje.

Od A. Ć.

Cèrne zemlje gruda krije
Tog života ostanak,
Oko grobnog križa vije
Neven već svoj ogranak.
To 'e žalostna za me kob,
To 'e majke moje grob!

Bog ti plati, majko mila,
Svaki činak žitka tvog.
Kao što si zaslužila,
Nek te obdari višnji Bog. —
Bože, uslišt vapaj moj,
Věčni raj poděli joj!

Al šta rekoh? majka moja
Živi još u sèrcu mom!
Jošte živi — o pokoja! —
Živi još moj slavski dom!
I u sèrcu živ će bit,
Dok uztraje žitja nit.

Sudjeno je u visini,
Te mi majke nestane,
Da tim veća k domovini
Ljubav moja postane.
Dobro 'e — sve nek propane! —
Samo dom da ostane.

Hitac.

(Iz ruskoga, polag A. Puškina.)

Preveo Val. Janežić.

I.

Življasmo u městancu J* — Život častnika vojničkoga svakomu je poznat. Jutrom vèžbanje i jahanje; oběd kod pukovnika ili u židovskoj gostioni; večerom pri rakii i pri kartah. — U městancu J* nije bilo nikakve odlične gostione, nikakve krasotice. Skupljasmo se drug kod druga. U našem družtvu nije se osim vojničkog, nikakovo drugo odělo opazilo.

Samo jedan čověk, koj nebiaše vojnik, bivao je često u našem krugu. Bilo mu je oko trideset i pet godinah, porad čega ga nazvasmo starcem. Godine i izkustvo podavale su mu mnogo prednostih pred nami. K tomu se bojasmo njegove duboke zamišljenosti, stroga značaja, i zla jezika. Tajna něka zastirala je vàs njegov značaj; hotio je, da bude Rus, no ime njegovo kazaše da je inostranac. Někada

Digitized by Google

služio je u husarskom puku sasvim sretno, kao što se je činilo. Nitko neznadjaše uzroka, s kojega je vojnički stališ ostavio i u ovom kukavnom městancu naselio se, gdě je bědno nu k tomu ipak razsipno živio. On je svagda išao pěške u staroj dugo nošenoj haljini i zvao nas često na gostbe. Obědi, dà kako, nije bio izobilan, nu ipak tecaše rěkom šampanjsko vino. Nikomu nije poznato bilo stanje njegovo i dohodci, i nitko nebi se usudio, da ga o tom popita. U njega su se nalazile i knjige, ponajviše sadèržaja vojničkoga, i několiko romanah. Dragoveljno uzajmio bi on često svoje knjige častnikom, neištući ih nikada više natrag. Zato mu i nikada nepovratiše knjigah od njega uzajmljenih. Najviše bavio se streljanjem iz kubure. Kamene njegove stěne biahu sa svih stranah prostrěljene taneti, kano pčelni satovi. Velika sbirka kuburah bila je jedini ures kukavnoga stana njegova. Věština njegova u pucanju biaše neverojatna. Da bi koga pozvao bio, da mu tanetom jabuku sa glave odbije, nitko živ nebi se bio uzkratio da mu nepreda glavu svoju. Razgovarasmo se obično o malenkostih. Silvio — tako ga zvahu — neuměšà se nikad u naše govore. Kad bi ga tko upitao, jeda li je ikad u dvoboju bio? odgovaraše svagda u kratko, neupuštajući se u sitnice. Iz svega toga uvidjesmo, da mu takova dosadna pitanja po volji nisu. Njegovu savěst uznemiravaše nesretna žèrtva strahovite umětnosti njegove. No nikad nebi nitko ni najmanjega traga strahu opazio na njegovom licu. Ima bo ljudih, kojih vanjsko lice svaku sumnju uklanja.

Nenadani slučaj uznemiri sve nas.

Jednom obědovasmo desetorica častnikah kod Silvia. Tu se je rujna vinca pilo po navadi — veoma mnogo Po obědu umolismo domaćina da se s nami malo karta. Dugo se nesklonì Silvio na to, jer mu se nije nikad htělo kartati. Konačno razděli karte i postaviv na tèrpezu pol stotine cekinah, stane igrati.

Mi ga obkolismo. Kartanje se počme. — Silvio je kod kartanja múkom mučao, i neuvredjivao nikoga. Kad bi se slučajno dogodilo, da tko pri zapisivanju u računu pogrěši, to je on umah ili nedostatak nadoplatio, ili više zapisao. To nam biaše dobro poznato, niti se zato neopirasmo njegovu gospodovanju. Nu medju nami biaše onda mlad jedan častnik, nedavna u naš puk stupivši. U hitnji pogrěši ovaj u računu kod zapisivanja. Silvio, opazivši to, uzme kredu i zapiše račun po svom običaju. Častnik, misleći, da se je domaćin prevario, htěde se obsvědočiti. Silvio nemareći za to, igraše dalje. Častnik, opaljen vinom, razdražen posměhom sudrugovah, očuti se uvrědjenim U razjarenosti ugrabi medeni světnjak sa tèrpeze i baci ga u Silvia. Ovaj se jedva ukloni udarcu. Svi se u taj čas prepadosmo. Silvio planù gnjevom i poblědiv zlobom rečè sěvajućim očima: „Gospodine, izvolite ostaviti sobu i blagodarite Bogu, što se ovo slučì u mojoj kući!“

Nitko nije dvoumio o zlih poslědicah. Već mniasmo, da će drug naš umrěti. Častnik izadje iz sobe, rekavši, da naměrava osvetiti se Silviu dostojno radi učinjene povrěde. Produljismo igru za još několiko časovah, no vidivši, da nije domaćinu ništa do igre stalo, razidjemo se, idući svaki k sebi.

Drugi dan kod věžbanja, popitavasmo se medju sobom, jeda li bědni poručnik još živi? Nu skoro objavi nam se on sám, i mi ponovismo svoja pitanja. On nam na to odvrati, da o Silviu još ništa čuo nije. To nas veoma preplaši. Podjosmo k njemu i nadjosmo ga strěljanjem zabavljena. On izgledaše — kao što obično —

Digitized by Google

jučerašnji dogodjaj nespomenuvši ni slovom. Minula su već tri dana, a poručnik jošte živi. S udivljenjem pitasmo ga, da li neće možebiti zahtěvati zadovoljštine? — no Silviu nije do toga stalo, te se poslě maloga izjasnjivanja pomiri.

To mu je nenadano škodilo u očiuh mladićah. Nedostatak smělosti nemože se kod mladih ljudih nikako zagovarati. Obično se hrabrost i děrzovitost smatraju kao najveće čověčje krěposti naprotiv tomu. Silvio si opet pribavi predjašnji upliv u mladěstna naša serca. Samo ja nemogoh nikako više obćiti š njime. Meni, nadarenom od prirode romantičnom razmnivom, bio je on prie ovoga dogodjaja izmedju svih najmilji čověk, kojega se život činjaše zagonetkom, i koj mi se vazda ukazivaše kao junak tajne koje pověsti. I on me je veoma ljubio, i sa mnom razgovarao se bez ikakva prigovora o raznih predmětih. Njegov razgovor sa mnom bio je prostodušan i neobično priazan. Ali poslě nesrětnog onog večera, kad bi čast njegova povrědjena i po vlastitoj volji uvredjenoga neoprana, nedopusti mi više moj razbor i mnenje, da ga nadalje priznam za druga svoga. No Silvio biaše odviš razuman i věšt, te je opazio moju bludnju prama njemu i uvidio uzrok tomu. Činilo se je, da ga ovo veoma uznemirivaše. Dvaput opazih na njem želju, da je rad sa mnom govoriti, no opazno uklonih se svakoj takovoj sgodi. U svako doba vidjah ga samo u družtvu sa svojimi druzi, i predjašnji iskreni razgovori prestadoše.

Stanovnici glavnih městah nezhadu ništa o mnogih utiscih poznatih samo stanovnikom selah ili manjih varoših, na primer o očekivanju poštovnoga voza. Svakim utorkom i petkom biaše pukovna pisarnica prepuna častnici. Ovaj očekiva novacah, onaj pismo ili novine. Zavoji odkidahu se obično ovdě. Ovdě su se novosti razglašivale i pisarnica biaše onda veoma živahna. Silvio primao je često pisma na naš puk pisana, radi čega je obično ovdě bivao. — Jednom dopadě mu pismo. S netěrpljivostju otvori ga i pročitavši ga, upali mu se lice. Častnici u pisma svoja i u časopise zadubljeni neopaziše ove proměne. Sada uzdiže se Silvio i prosbori k nazočnim sledeće:

„Gospodo! okolnosti me sile da ostavim čestito družtvo vaše, možda — za uvěk. Danas na veče odlazim i nadam se da ćete me svi usrećiti pritomnostju svojom pri poslědnjem obědu. Izgledam i vas," produži Silvio, okrenuvši se k meni, „izgledam vas za čelo."

To izustivši odě iz sobe běrzimi koraci, a mi, obećavši sastat se kod njega, rastadosmo se odlazeći svaki svojim putem.

Dodjoh k Silviu u naznačeno doba. Malo da nebiaše čeo puk ondě sakupljen. Stvari biahu mu već u sanducih spremljene, ostale su samo gole i propucane stěne prostrane njegove sobe. Počesmo obědovati, domaćin biaše vělo dobre volje. Njegovo veselje postane skoro občinskim. Neprestano točilo se je rujno vince i čaše zveketahu, da se je daleko na okrug razlěgalo, a mi nazdravljasmo odlazećemu s otvorenom sěrdačnostju „sretan put!" Do kasne noći trajaše gostba. Pri odlazku oprosti se Silvio sa svimi, a mene uze za ruku u onaj čas kad sam išo k vratam da izidjem iz sobe i sustavi me, veleći:

„Imam něšto s vami da govorim."

Ostadoh.

Gosti su otišli i već biasmo sami u sobi. Sědili smo jedan naprama drugom,

Digitized by Google

šuteći i duhan pušeći. Silvio zamisli se sad jako. Predjašnjem veselju nebiaše već ni traga u njegovu obrazu. Mèrka blědost, sěvajuće oči, i dim prodirajući mu iz ustah davahu mu sliku neizmèrne uzbunjenosti. Minù nèkoliko časakah i Silvio prekine duboko mučanje:

„Može biti“ reče, „da se nikad već nevidimo, zato hoću, da vam prie razstanka nèšto odkrijem. Mogli ste se obsvědočiti, da mi nije nikad mnogo stalo do mnènja drugih, nu ja vas ljubim i nemogu da vas ostavim u krivu mnenju o meni i o mom životu.“

On zamučè i stadè lulu svoju napunjivati. Ja mučah mùkom, upirući oči svoje na tle.

„Vidělo vam se je čudno,“ produži sada, „što zadovoljštine za uvrědu od onoga ludjaka J... tražio nisam. Vam je poznato, da bi bio život njegov, ako bi ga na dvoboj pozvao bio, u velikoj — da očevidnoj i sigurnoj pogibelji. Ja bi bio mogao onda pripisati umèrenost svoju samo velikodušju svome, no neću da lažem. Da sam bio kadar škodit mu, bez da svoj život slučaju izvèrgnem, ni isti djavo nebi ga bio iz pandžah mojih oslobodio!“ —

S ljubopitnostju motrio sam izustivšeg ove rěči Silvia. Ovo izjavljenje uzbuni me silno. Silvio pako nastavi: „Dà kako, ja neimam prava, podvèrći se smèrti. Šest godinah prošlo je tomu, što dobih zaušnicu — i moj vrag još živi.“

Znatiželjnost probudi se sada u meni. „I vi se niste š njim pobili?“ zapitam ga. „Po svoj prilici vezale su vas okolnosti?“

„Dà, pobio sam se š njime,“ odvrati Silvio, „pobio sam se š njim, i pripovědat ću ti, evo, o tom dvoboju: — Zora svanù na iztočnom nebu. Stajah već na naznačenom městu sa tri svědoka. Nestèrpljivo izgledah protivnika svoga. Sunce pramalětno pomolilo se već iza gorah i sinù čarobnom světlostju. Dugo gledah u daljinu, dok ga napokon zagledah pěške idućeg s jednim svědokom. Podjesmo mu na susrět. Konačno približi se, dèržeći u ruci kapu trěšnjama napunjenu. Svědoci odměriše nam dvanaest korakah. Ja bi bio imao pèrvi opaliti, nu pun straha tresoh se čitavim tělom, i bojah se, da mi se nebi iznevěrila desnica ruka. Odstupim njemu pèrvi hitac, da bi se malo upokojio, nu on neprivoli na to. Obratismo se ka kockam i dopadè njemu pèrvi broj. On nanišani kuburom, pučè — i probuši mi kapu. Sada imao sam ja izbaciti kuburu. Život njegov bio je u mojih rukuh. Željno gledah u njega, tražeći, da nadjem trag bojazljivosti na njegovu licu, no u zaludu. On stajaše pred nabitom kuburom birajući zrěle trěšnje iz svoje kape i izpljuvajući koštice, koje do mene doletjivahu. Ova hladnokèrvnost uzkolebà me silno. — Što mi to koristi — mislih sám u sebi — lišiti ga življenja, kojega neuvažava? — Zlobna misao porodi se sad u mojoj duši. Odstupih govoreći: „Kako mi se čini, gospodine, vam nije danas ništa stalo do života; izvolite dakle ručati, neću vas ni najmanje u tom buniti.“

„Vi me ni najmanje nebunite“ odgovori on, te nastavi: „izvolite samo opaliti, kakokod vam je drago. Red je na vami; svagda sam pripravan, da vam po mogućnosti služim.“ Okrenuv se pako ja k svědocima, izjavih im, da neću izbaciti kubure. I dvoboj se svèrši. — [Malo vremena minù i ja dobih odpust i naselih se u ovoj kukavnoj varošici. Neprodje nijedan dan, da nebi mislio na osvetu. Nu — Bože tebi

Digitized by Google

hvala, eto udari sát i meni! — Ovdě iztèrgnù Silvio iz džepa jučerašnje pismo i dade mi ga, da ga pročitam. Nětko — kako se je vidělo, — njegov pouzdani priatelj, pisao mu je iz Moskve, da kani něka osoba věnčati se sa krasnom děvojkom.

„Vi se možda sećate," probesědi Silvio, „tko je ta osoba? — Ja sada odlazim u Moskvu. Hoću da vidim, da li će tako hladnokèrvno pozdraviti smèrt prie svoje svatbe, kao što onda pri trešnjah. —"

Kod svake rěči podizo se Silvio sa stolice svoje i baciv kapu na tle, stadè hodati amo tamo po sobi kako razjaren ris po svojoj kleti. Motrih ga nepomično. Strana i protivna čuvstva zauzeše grudi moje. Unišavši sad sluga objavi, da su konji upreženi. Silvio, primi me za ruku, oprosti se sa mnom i sěde u kola, gdě već ležahu dvě torbe: — jedna sa kuburami, druga s njegovom pèrtljagom. Još jedanput oprostismo se i kola odhitiše š njime.

II.

Prošlo je několiko godinah i domaće okolnosti prinudiše me, da se nastanim u kukavnom seocu okružja N.* Baveći se poljodělstvom, nikad neprestadoh misliti o predjašnjem bučnom životu kod puka. Ponajviše dosadjivahu mi duge zimske večeri u ovoj samoći. Do oběda nije još bilo sile, jer u razgovoru sa seoskim županom o različitih gospodarstvenih zavedenjih prodje mi poněšto vreme, no kako mi se uvěk bèrzo noć prevalila, to nisam dokučiti mogao. Ono několiko knjigah, što ih nadjoh u prašnih škrinjah, pročitao sam po dva tri put, i malo da im nisam vas sadèržaj na izust znao. Stara kućna gospodarica pripovědaše mi sve stare pripovědke i pričice, koliko ih je god u pameti imala. Ovakovim sam si načinom pokratjivao vreme.

Obližnjih susědah něsam imao, ako izuzmem onu dvojicu trojicu, kojih razgovor iz gologa jecanja i uzdisanja sastojaše. No s vremenom odljubih samoću. Odsada mi već nebiaše dosadna. Išao sam uvěk spavati što prie. I tako pokratih duge večeri, što je u mene blagotvorno dělovalo.

Četiri milje odavle biaše sjajni grad grofice B.... no u njem obitavaše za sada samo upravitelj. Već odavna nije grofica posětila taj svoj grad i to poslědnji put u pèrvoj godini věnčanja svojega, kad bi više měsecih ovdě proživila. Drugoga prolětja samotnoga mojeg života raznese se nenadano glas, da će grof i grofica u svoje selo doći i ondě cělo prolětje provesti. I u istinu dodjoše sada početkom měseca lipnja.

Dolazak bogata susěda izvanredan je slučaj za čověka na selu. Ovdašnji posědatelji i njihova obitelj govorila je već unapred o tom, i dò čitave dvě godine nemogase toga zábiti. Što se pako mene tiče, ja se uzradovah što ću u susědstvu mladu i krasnu gospoju imati. Plamtio sam s nestèrpljivosti da ju skoro vidim. Pèrve nedělje po njihovu dolazku odputih se poslě obeda do onoga sela, budući bližnji susěd, da se predstavim gospoji kano ponizan sluga.

Službenik uvede me u grofovu sobu, a zatim odě, da me navěsti kod gospoje. Prostrana soba biaše krasno i udobno urešena. Okó na okó uz stěne stajahu ormari s knjigami a nad svakim ormarom medeni dopèrsni kip. Nad mramornim odžakom visilo je veliko zèrcalo, a pod biaše pokriven zelenim suknom i lěpimi sagovi. Odviknuv se s vremenom u svojoj zabiti svakoj razkoši i nezagledav odavna tudjega bogatstva, poplaših se jako nad ovim velelěpjem i izgledah grofa s tajnom

Digitized by Google

nekom bojazljivostju, kaošto obtuženik izgleda rěč svog sudca. Vrata se otvore, a u sobu stupi muž od prilike trideset godinah star, vitka stasa i krasna lica. Grof pozdravi me veoma ljubezno. Upravo htědoh da se preporučim njegovoj milosti, nu on me sukobj prostodušnim prijateljskim govorom. Sědosmo obadvojica. Do skora mine moja plašljivost, i ja se ohrabrih, no sad unidje grofica i s nova se zabunih, i to više nego pèrvi put. Ona biaše zaisto krasna. Grof predstavi me njoj, i što sam više nastojao da budem naravan i neusiljen, tim sam više bio u smeći. Da mi dadu vremena za oporavljenje, razgovarahu se medju sobom i postupahu sa mnom kao s davnim prijateljem. Hodajući po sobi razgledavah obraze i slike po stěnah visuće. Osobito probudi moju pozornost prizor něki iz Švica. Nisam se čudio toliko umětnosti slikarskoj te slike, koliko tome, što bi sa dva taneta prostrěljena.

„Eto“ rekoh, obrativ se grofu, „dobar hitac!“

„Da,“ odgovori grof s nemirnim pogledom, „to vam je hitac vèrlo znamenit. A možda ste vi dobar strělac?“ produlji on.

„Izvèrstan“ odgovorih, radujući se, da se je govor obratio na predmet meni veoma mio. „Na trideset korakah iz poznate kubure neću nikad promašiti.“

„Je li istina?“ prosbori sad grofica zanimivo „a ti, moj vojno, pogodiš li ti takodjer na trideset korakah?“

„Kadkad“ odvrati grof. „U svoje vreme nestrěljah ja zlo, no imade tomu do četiri godine, odkad neimah kubure u rukuh.“

„Ako je tomu tako“ primětih ja, „hotio bi se okladiti, da ćete i na dvadeset korakah promašiti. Kod kubure treba svagdanjega vèžbanja. U našem puku bio sam ja jedan od najboljih strělacah. Jednom dogodi se, da čitav měsec nestrěljah, a što mislite, Vaše blagordie! pèrvi put kad opet počeh pucati, promaših redom četiri puta, i to na deset koračajah. Ne, blagorodni gospodine, tko hoće vèšto da strělja, tomu trěba svakdanjega vèžbanja. Poznao sam strělca, koj svaki dan strěljaše i to triput prie oběda. To mu biaše kao svakdanji hlěb.“

Obadvima dopadè se moj govor jako.

„A kako strěljaše?“ zapita me znatiželjno grof.

„Evo vam primèra njegove vèštine. Jednom ugledà muhu na stěni. Odmah reče slugi, da mu donese kuburu. Sluga donèv nabitu kuburu, poda ju gospodaru. Taj uzev ju, opali i „hlop“ pogodi muhu na stěni.“

„Ala — ćuda golemoga,“ reče grof, „a kako se je zvao taj čovèk?“

„Silvio, blagorodni gospodine!“

„Silvio!“ uzklikne grof, skočiv sa svojega stolca. „Poznavaste li vi Silvia?“

„Kako ne, gospodine! Tà on biaše moj drug. — No sada iztiče već pet godina, odkad neimam nikakova izvèstja o njemu. Kako se čini, nebiaše ni vam, gospodine grofe, nepoznat?“

„Poznah ga, poznah ga i ja dobro. Zar vam nije nikada pripovědao o nekom vèrlo ćudnom dogodjaju?“

„Valjda mislite time zaušnicu onu, koju je na balu od někog nevaljanca dobio?“

„A da li vam je ime toga nevaljanca kazivao?“

„Ne, gospodine, nije. Ime njegovo nehtědè mi nikad priobćiti. — Nu oprostite, gospodine grofe, ja neznam ništa li vi možebit onaj čovèk?“

Digitized by Google

„Ja sam, dà," reče grof ozbiljno, „i prostrèljeni onaj obraz nèm je svědok poslědnjeg našeg sastanka."

„Ah, mili moj! Neponavljaj one strašne prigode! — Groza me hvata, kad ih slušam."

„Ne, ne" reče grof, „ja ću sve izpovèditi. Poznato je njemu, kako sam mu uvrědio druga, neka i saznade, kakovim se načinom meni zato osvetio."

Grof mi rekne, da sědnem, i mene živahno slědeća povèst zauzme:

„Već je eto iztekla peta godina" pripovědaše grof „odkad nas spoji sveza zakona. Pèrvi měsec po vènčanju sprovodismo ovdě u tom selu. U ovome gradu uživao sam jur mnogo sladkih trenutakah života moga. Nu ovdě dogodi mi se nèšto takova, što nikad zaboraviti neću. Jednom jašio sam sa suprugom na večernju šetnju. U jedan par uplaši se konj gospoje, a ona, prestrašivši se, podà mi uzdu i otidje pěške kući. Stigoh poslě k dvoru, i zagledah pred vrati grada malenu kočijicu. Sluge mi javiše, da u mojoj sobi nepoznati něki čověk sědi, koj sa mnom posla ima. Odoh u sobu i doista — ugledah čověka prašinom pokrivena i bradom obraštjena. Približih se k njemu, želeći da se upoznam s licem njegovim.

„Ti me nepoznaš, grofe?" probesědi sada nepoznati drhtjućim glasom.

„Silvio!" uzkliknem i — evo izpovědam — osětih, kako mi se je kosa na glavi naježila bila.

„Tako i valja!" produži on grozovitim glasom, „ti znadeš, kakav još posao imademo medju sobom. Došao sam, da izbacim svoju kuburu ... Jesi li gotov?" a smèrtonosno oružje viriše iz haljine njegove.

Odměrih mu sada dvanaest korakah i postavih se ovamo u ovaj kut, moleći ga, da skoro opali, dok mi se žena nepovrati.

Otezajući zamoli vatre. Donese mu se svěća. Zatvoriv vrata, zapovědih, da mi nitko već u sobu neunidje. S nova molio sam ga, da kuburu svoju izbaci. On izvadi kuburu ... Nanišani. ... Ja brojih medjutim minute. Pomislih na ženu. ... Užasna minuta izteče. ... Silvio klonù rukom. —

„Šteta, da nije i sada nabita kubura košticami od trěšanjah!" probesědi porugivo, tane je pretežko. Čini mi se sasvim, da medju nama neima dvoboja, već ubojstvo. Nisam se naučio pucati na čověka bez oružja ... Hajd! počnimo sad na novo, bac'mo kocke, za da one odluče tko ima pèrvi hitac."

Tu mi se počme vèrtiti po glavi. Neznam, što sam dalje činio. Kako mi se čini — protivih se izpèrva ovoj naměri. Konačno porazuměsmo se.

Nabih svoju kuburu. Sada uzesmo dva listića. On ih metne u kapu, koju mu u poslědnjem dvoboju prostrělih. Pruživ ruku u kapu, izvadih opet pèrvo čislo.

„Tako mi Boga, ti si věčni ljubimac sreće!" progovori sad Silvio s posmèhom, kojega za života nikad zaboraviti neću. — No, — kako me on prinuka na to da opalim kuburu svoju, toga se nemogu nikako dosětiti. Opalih ipak i pogodih, kako vidite, obraz ovaj.

Rekavši ovo, pokazà grof na prostrèljeni obraz. Lice mu se upali kano vatra, a grofica problědi kao platno.

„Opalio sam" produlji grof, „a hvala budi Bogu — da sam cilj promašio.

Digitized by Google

Sad Silvio ustade. Činio se je užasan i željan da me pogodi... Nenadano otvore se vrata, Maria stupi unutra i poleti u moje naručje. Njezina me pribitnost opet obodri.

„Mila, zar nevidiš, da se samo šalimo," rekoh, obrativ se prama ljubljenoj ženi. „Kako si se preplašila, pojdi i izpi čašicu vode i dodji tad natrag. Ja ću ti staroga priatelja predstaviti."

To se je činilo Marii sasvim nevěrojatno. —

„Kažite mi, je li je to istina? da se samo šalite?" reče ona, okrenuvši se groznomu Silviu.

„On se svagda šali, grlice!" odgovori joj Silvio. „Jednom dade mi iz šale zaušnicu, iz šale prostrěli mi onda ovu kapu, iz šale strělja sada po meni — sve iz šale; a i meni se prohtělo, da se malko prošalim š njime." Ovo izustiv naměri opet na me... Maria pade pred njim na koléna.

„Ustani, Mario, ustani — ovo je nečuvena sramota!" uzkliknem ja kao běsan. „A vi gospodine! Zar vas žena obustaviti može u poslu vašem?... Hoćete li jednom da opalite ili ne?"

„Neću!" odgovori Silvio, „ja sam zadovoljan. Vidio sam te u smeći — vidio sam plašljivost tvoju — ja sam zadovoljan. Privedoh te, da na me naměriš i opališ — ja sam zadovoljan. — Predajem te savěsti tvojoj!" Jedva što bi iz sobe izišao, postoji u vratih, ogleda se i prostrěli pogodjen od mene obraz. Žena ležala je u nesvěsti. Nitko nije se usudio da obustavi odilazećeg Silvia, a strahom gledahu svi za njim. Dodje na dvor, pozove kočiaša i odveze se prie nego li se ja oporavih od prevelikog straha."

Grof zamuče. Ovim slučajem saznadoh konac pověsti, koje početak mene tako silno uzkolebavao. — Junaka pověšti ove nevidjeh više. — Kao što se pripověda — biaše Silvio kasnie vodjom něke čete buntovničke, te poginù u bitki u Škuljanu.

Zora na Učki.

Od. A. Ć.

(4. Sèrpnja 1852.)

Tamo, gdě se vèrletna Učka k zapadnoj dolini spušta, u tihoj samoći leži několiko amo tamo raztrešenih kućah, koje istrianski ilirski narod „Vela Učka" zove. Jedna poněšto više od seoca oddaljena kuća, leži kao predstraža pokraj dèržavnog druma na lěvo.

Noć je tiha. Blěda měsečina obasjaje pustu okolicu. Kadkad samo čuje se kako zazvoni zvono ovna predvodnika, kojemu se verni čobanski pas hrapavim svojim lajanjem odzivlje. A kad okom kreneš prama zvuku, vidiš kres, okó kojeg umorena pastirčad u dubokom snu sladko počiva. Měsečna kolutina se jur do polnočnika popela, kad al eto, štropot prolazećih cestom kolesah samotnu tišinu prekinù. Tri hintova stadoše za opetovanim muklim glasom „hoj," a s kolesah sišavše družtvo uputi se kraj ceste ležećoj kući. Stupivši u kuću i „dobrim večerom" nazdravivše družtvo, kuće-gazdin „Bog daj!" primi. Čověk srednjeg stasa, měrka od běde i nevolje iztrošena lica, duboko utopljenih očiuh, lěpih inače i urednih čertah u naj-

Digitized by Google

boljoj dobi života, primi nas priazno pravom slavjanskom prostodušnjostu u siromašni svoj stan.

Iz uzkog predsobja u tësnu kuhinju stupivši, okó ognjišta na tleh ležećih više ljudih opazismo. Slaba luč, koju po kuhinji razprostiraše na pol ugašena na ognjištu vatra i mala na stëni viseća uljena svëćica, obasivašę lica na cèrnoj zemlji tvèrdim sankom oborena. Na licu njihovom čitaš, da jim i u tihom snu brižna duša o jadu i nevolji sniva. Debele kaplje znoja izpod čela mùkom ti odkrivaju unutèrnju duševnu borbu tih junakah. Podrapane haljine njihove i blizu ležeći zub i motika dokazuju, da su ti ljudi članovi najnuždnieg nu ipak najviše prezrënog i zanemarenog u dèržavi stališa — najme poloděljskog. — Brižan kuće-gazda, vidivši zamišljenost i smetnju našu, prostodušnom svojom učtivostju nam reče: „hodte u kamaru!“ Stupivši u obližnju sobicu, u jednom kutu vidismo kuće gazdaricu, koja prenuvša se tekar sa sna spremaše posteljinu, na kojoj ležaše na podu. U drugom kutu čednim naklonom pozdravljajuću kćerku njezinu opazismo.

Dvë škrinje, dvë tri klupe i stolice, jedna gib, i još nëšto slične sirotinjske sprave sačinjavaše bëdno pokućtvo siromašna seljačka stana. Tad sám u sebi pomislim: dosta će biti tog tužnog prizora, koj se sprenaumljenim veselim poduzetjem našim neslaže! — Nu dvë tri vesele i saljive rëči za turobnim prizorom ovim, odmah pretvore družtvo naše, te postadè opet vedrim i veselim. Pet dobrih urah od Rëke do „Vele Učke“ trajavši put umorena uda naša na počinak sklonù. Mi posëdasmo oko stola. „Amo s košarom!“ sad složno zaori glas. Naš kočiaš donese košaru sa hranom. Drugi kočiaš donosi pèrtljagu, treći turbine, krajobraze i druge fizične strojeve.

„Gazdo, vina na stol!“ na novo zaori glas, pa eto ti na stolu dobra istrianskog vina. Dvë tri zdravice razveseliše sasvim cëlo družtvo.

Naš „dapiferorum magister“ ili „hranoskèrbnik“ zatim iz utrobe verne košare hladnokèrvnom pomnjom izvadi hlëb, pa oštricom pouzdana noža razplotivši teleću četvèrticu, razdëli ju medju drugove.

Pošto bi tako poněšto založili i rujnim vincem suvo gèrlce nakvasili bili, pojavi se narodna pëvačica vila, koja i sáme spavaće iz duboka sna probudi i k sebi dovabi, te jih miloglasnim i junačkim svojim zvukom oživi i oporavi. Takova ti je snaga pëvačice vile, da istu bëdu, koja čovëka tišti, barem za čas, plaštom zaboravi zastre.

Veselom zabavom ovom minù sát poslë polnoći. „Vrëme je da idemo!“ ozbiljno reče naš vodja. „ajdmo!“

Naš kalauz opèrti košaru sa hranom, a svaki nas uzme poněšto od putne pèrtljage, te stèrmim putem uputismo se na Učku. Za malo u gustu šumu ulëzosmo. Gdëgdë je samo kroz gusto kitje prodirala slaba mësečna luč.

Hladan zrak, koj nam znojna lica razhladjivaše, potvèrdi slutnju našu, da smo se najme jur popeli dò znatne visine. Hladnom vëtru, koj duvati stadè, poněšto našim kabanicama pèrkosismo.

Stišnjenim ustnicam goruću smotku pušeći, te primaknuvši sáte, opaziti mogosmo, da su jur dva sáta poslë pónoći minula.

Za čas izidjosmo iz šume.

S desna vèrletnu vidiš klisurinu, s lëva bezkrajni ponor. Put kojim stupaš,

Digitized by Google

jedva je tako širok, da po njem hodati možeš. Hladan vêtar sa strane od klisure duva, kao da te hoće navlaš u propast stèrmoglaviti.

Pozornim korakom do podnožja „Goljak-a“ stigosmo. — Tako narod vèrhunac od Učke zovè; po svoj prilici s toga, što je gol, dočim su druge glavice zaraštjene i šumom posute. —

Poslè kratkog odpočinka na vèrhu planine, eto — zora ruděti poče.

Tri do četiristo stopah visoko uz bèrdo popeti se trèba. Vèrlet je takova, da se plazimice samo popeti možeš. Bura podobro puše. Tu nema drugo, već kučmu na uši, pa svaki svojim putem uz bèrdo; jer tu pravog — da li nikakvog — ni puta ni staze nema.

Pošto bi pó sata od stène do stène drug uz verna druga penjao se i gmizao, i pošto bi pèst od dohvata studene litice poněšto ostudenila, a bura nas podobro propuhala bila — eto nas na cilju puta našega, eto nas na vèrhuncu Učke.

Veličanstven doista prizor!

Tamo pram istoku, izza kvarnera, što ti mirno pod nogama leži, nad grobničkim poljem zora sve to više rumeno svoje lišce odkriva. Dižuća se nad lèpom Rèkom čadina, rekao bi, navlaš hoće da mladu zoru željnom oku sakrije. Nu ova se veselim i smijućim licem nad tmastom čadinom smiono u vis diže. Saveznica rujne zore, iztočna bura, amazonskim svojim dahom dva do tri puta zadune — te gadnu maglušinu razpèrši. Eno vidiš gdè rujna zora koraljnim ustima lèpu Rèku cěliva! —

Tamo dalje nad Triglavom, Klekom i Velebićem vidiš, gdè se gorske vile u kolo hvataju i veselim pěvanjem mladu zoru pozdravljaju.

Tamna maglušina ti daljni vid prèko Velebića pram iztoku krije, gdè se žarka munja gromom bori.

Jug i zapad još krije debela tmasta magla sivom koprenom svojom. Obližnju samo okolicu blèda mèsečina slabom svojom luči obasjaje.

Zora se je već visoko popela i světlostju svojom cělu Kvarnersku okolicu obasjala, kad al eto — najedanput vidiš — gdè se iznad hèrvatskih gorah gornji skut sunčanog koluta lagano no veličanstveno pomalja. Kèršna jeka sa sviuh stranah jekaù: „eto bèla dana!“

Počivajuća na jugu i zapadu magla u oblak se dizati stadè. — Izpod magle pomoćju očnika vidiš, gdè se lèpa Istria pod nogama Učke pram sèveru, jugu i zapadu širi. Uzmi vètranicu (busolu), pa polag nje krajobraz razastri, poviri u njega, pa primaknuvši očnik oku, u široki vidik pogledaj, tu ćeš uočiti: Pazin, Labin, Pulj, Vanjan, Rovinj, Boljun, Matavun i ostale istrianske gradove, koje ipak sve, više manje, dižuća se u vis čadina krije. Kudgod okom kreneš, vidiš svuda gradove, sela, cèrkve, zvonikè, kuće i lětne stane „ville“ zvane, kako lèpo iz vinogradah poviruju. Sve se to pod tobom na sve strane širi.

Jedino, što ti neugodno oči dirati mora, jest, što nigdè šume, da li ni šumice, ni gaja nevidiš. Uzrok poraza istrianskih šumah naći ćes u zapuštenih sadašnjih vlastelinskih palačah u Mletcih. — E kolo od sreće u okoli vèrteći se neprestaje! —

No uza sve to je Istria ipak krasna zemlja, a da joj je šumah, postala bi divni perivoj.

Digitized by Google

Po dolinama vidiš, gdě se veselo klasje i zelena trava tihim povětarcem uznemirena lulja i niže kao morski valovi. Hribovi su svuda lozom obsadjeni. Po zelenih dragah bujna stada muču, a po bèrdih sitna kèrda bleje. Kadkad ti na laganih krilih blaga vètrića dopèrši do ušiuh pastirskih sviralah zvuk i slavjanske narodne pèsme ulomak, te duboko domoroduo sèrce tvoje rani, sètiv te jada i bède, pod kojim ti jadan rod od stolètjah stènje!

Kad se opet pram iztoku kreneš, vidiš, da se je već visoko sunce od zemlje pomolilo, te sám sobom pomisliš: valjda neće uvèk koso nad tobom sjati, mili rode, već se hoće do skora i do tvog poludnika popeti, te razpèršiti gustu amo tamo nad tobom razprostèrtu maglu!

U to već biaše sunce sav vidik na okolo svètlostju svojom obasjalo. Kèrk, Osor, Čres, Rab, i ostali kvarnerski gradovi pod nogama ti leže. Daleko pram zapadu vidiš zaliv tèrstjanski. Gusta čadina ti krati da prèko mora nevidiš talijansku obalu i u dubokom snu drèmajuću posestrimu našu Dalmaciu.

S iztočne, zapadne i južne strane po sinjem moru vidiš kako brodovi plove, koji ti se varavu oku pričinjaju kao bèli labudovi. Sada te mašta u ono davno doba prenese, kad su Krešimirove i mletačke galie ovuda plovile, kad su se Uskoci proti mletačkom proždèrvljivom lavu po Kvarneru za slobodu svoju borili, koje ih pomoću srodne dalmatinske mišice smioni lav kišiti htèdè.

Još jedanput u turbin na okolo poviriš, te vidivši da se magla čvèrsto juga, zapada, a stranom i iztoka dèrži, pomisliš: danas više neće sunce gustu otu maglu razpèršiti, trèba da se u povoljnie doba opet amo vratim.

Okrèpivši zalogajem i kapljicom rujna vinca oslabljenu snagu tèla, te odmorivši se na zelenoj jednoj ravnici, sidjosmo s bèrda, jer je već sèrpanjsko sunce podobro pripeklo bilo.

Vrativši se zatim k podnožju bèrda, te pričekavši shodno vrèmе za povratak, ulèzosmo u hintove, dok nismo do velike stèrmine došli, gdě na izloženoj tablici piše: „si avverte di serrar la ruota colla scarpa e non catene sotto multa di f. 4.“

Sišav ovdě s kolah, vidim prolazećeg uz svoja kola Istrianina, te mu rekoh da zatvori kolo, jer da će inače globu platiti, kaošto izložena tabla piše. Siroma odmah posluhnù, te me za oproštenje umoli, kažuć, da znade, doduše, za svoju potrèbu čitati, no da talianski nerazumè.

Takovih napisah ima posvuda, sve u talianskom jeziku, gdègdě i u nèmačkom. Da bi barem hèrvatski za hèrvatski narod bilo, kao što je to nedaleko odavle u Sloveniі za narod slovenski po svuda uz nèmački i slovenskim jezikom pisano. To bi za narod bolje, dapače potrèbito bilo, a talianskim putnikom nebi ni malo smetalo. Nemogu dokučiti razloga, a dosta sam mislio, što su tablice ove većinom u hladu.

Prevalivši sretno Učku, Lovranšćinu, Veprinšćinu, Kastavšćinu, sretno se pod veče vratismo kući, kad je već sunce zapalo za Učkom.

Ja sam zadovoljan, što sam s Učke izhod sunca vidio. Rado bi i zapad viděti, no kako kažu, sada nije jošte vreme, pa ipak nitko nezna pravo kazati kada će to vreme doći. —

Digitized by Google

Narodne poslovice illirske.

Bolje je kukavicu u ruci, nego sokola u planini.
Bolje je malo slèpa, nego premnogo lèpa.
Bolje je na se, nego u se.
Bolje je neobreći, nego rèč nedèržati.
Bolje je nepočeti, nego nedočeti.
Bolje je nepravo tèrpèti, nego nepravo činiti.
Bolje je ništa neznati, nego kojekako.
Bolje je o svoj stol i loš — nego o tudj bogat nož otirati.
Bolje je pokliznuti nogom, nego jezikom.
Bolje je pošteno umrèti, nego sramotno živèti.
Bolje je poštenje u siromaštvu, nego bogatstvo bez poštenja.
Bolje je reći: neću! nego: sad ću!
Bolje je sa starim papati, nego s mladim plakati.
Bolje je svašto jesti, nego svašto govoriti.
Bolje je svoje jaje, nego tudja kokoš.
Bolje je svoju cèrkvu pokriti, nego tudju.
Bolje je site komarce tèrpèti, nego gladne napuštati.
Bolje je s mudrim plakati, nego s ludim pèvati.
Bolje piti a zlo biti, no nepiti a zlo biti.
Bolje se i zadužiti, nego narušiti.

Ženitba Senjanin Ivana.

Narodna pèsma.

Kad se ženi Senjanin Ivane,
Baš od Sinja od sinjega mora,
Iz školjice iz sred sinjeg mora:
Ćercu prosi bana latinskoga,
Prosio je i izprosio je. —
Pèrsten dao i ugovorio,
Deset pèrstah devet pèrstenovah,
K tomu burmu od suvoga zlata.
Malo roka ostavi dèvojku,
Malo roka, tri nedèle dana.
Ivan odè bèlu dvoru svome;
Al' evo ti loše sreće moje!
Kad nepasa ni tri bèla dana,
Preprosi je Ličanine Tale,
A dade je Latinine bane,
Tri je kese Tale više dao,
Neg' je banu Ivan dao blaga.
Suze roni liepa dèvojka:
„Jao Ivane, pèrva srećo moja!
Dok su mi te oči ugledale,
Sèrcu jesi omilio mome!“
Ona ide u gornje čardake,
I napiše listak knjigu bèlu;
Nepiše je čim se knjiga piše,
Neg je piše suzom od obraza,
Pa je šalje Senjanin Ivanu:
„Jao Ivane, pèrva srećo moja!
Al evo ti loše sreće moje,
Preprosi me Ličanine Tale,
A dade me Latinine bane,
Tri je kese više za me dao
No s' ti dao, moj Ivane mili,
Već ti kupi po Senju sjduke:
Od Kotora Janković Stojana,
Od Žegara Kraljevića Marka,
Još delju Smiljanić Iliju,
On mi jeste bogom pobratime,
Jere jesmo od dvie sestrice,
Od ostalog znane i neznane;
Tu me čekaj tri biela dana,
Pa me otmi, brate, od svatovah.“
Knjiga ode od ruke do ruke,
Pa na ruke Senjanin Ivanu.
Knjigu štije Senjanin Ivane,
Knjigu štije, grozne suze lije.
Gledala ga ostarèla majka:
„Jao Ivane, moje dète drago,
Odkle knjiga od čije li ruke?
Na glavi mu ona izgorela!“
„Nekuni ga, moja majko stara,
To je knjiga od one dèvojke
Što sam skoro bio izprosio,
Al evo ti loše sreće moje,
Preprosi je Ličanine Tale,
A dade je Latinine bane,
Pa mi piše listak knjigu bèlu,
Da ja kupim po Senju sjduke:
Od Kotora Janković Stojana,

Digitized by Google

Od Žegara Kraljevića Marka,
I deliju Smiljanić Iliju,
Ono joj je bogom pobratime,
Od ostalog znana i neznana,
Pa da idem u Prolog planinu,
Da je čekam tri biela dana,
Da je otmem od svatovah, majko!
Ko će meni, moja majko stara,
Ko će meni družtvo sakupiti,
I družini oběd učiniti?"
Ma ga kara ostarěla majka:
„Muč' Ivane, moje děte drago,
Ja ću tebi družtvo sakupiti
I družini oběd učiniti! —"
Za dan njemu družtvo sakupila,
A za drugi obed učinila;
Pa odoše u Prolog planinu. —
Čeka Ive tri biela dana,
I četèrti do jarkoga sunca.
Kad je zora lice pomolila,
Pómiću se Talini svatovi,
Pred njima je veliki kavtaze,
A za njima Tale djuvegia,
A ostali jedan za drugiem.
Al govori Senjanin Ivane:
„Pobratime, Kraljeviću Marko,
Svaki krij se za jelu zelenu,
Dokle prodju Talini svatovi,
Nesmijemo na njih udariti."
Al govori Kraljeviću Marko:
„Muć' Ivane, ujela te guja,
Směti ćemo na njih udariti!" —
Istom oni u rěči bili,
U to doba Talini svatovi.
Al govori Kraljeviću Marko:
„Svaki sici iza druga svoga! —"
Izsěkoše, niko neuteče,
Sám uteče Tale djuvegija,
Odnese ga kusa bedevija,
Za njim teće Kraljeviću Marko;
Dostiže ga Kraljeviću Marko,
Udara ga pernim buzdovanom,
Kako ga je lako udario,
Bedeviom njega razstavio,
A zemljicom cèrnom sastàvio;
Povrati se svojoj družinici,
Tamo sěde na stěnu studenu,
Pa pogleda po družini svojoj.
„Ajme mene, moja mila majko,
Oko šta se umorio Marko?! —
Ovdě nije liepe děvojke!"
Marko skače na dobra konjica,
S njim poleti prěko gore cèrne.
Kad izadje iz gore na polje,
Ali eto děver i děvojka,
Pa je děver njojzi govorio:
„Oj děvojko, moja dušo draga!
Hajdmo sada bělom dvoru mome,
Ja imadem dva brata rodjena,
I viši su i lěpši od mene,
Pa ti ajde za koga ti drago."
Al ga sluša Kraljeviću Marko:
„Mući kučko, hèrdjava delio,
Nit će za te, ni za bratju tvoju!"
K njemu dodje Kraljeviću Marko,
I povadi od bedrice ćordu,
Pa presěče i konja i njega,
A uzima liepu děvojku,
Pa je baca za se na konjica.
Tri puta je opasuje pasom,
I četvèrti od sablje kajasom,
Pa je dade Ivi Senjaninu.

Slavjanske věsti.

— Osobito nam je drago što opozvati možemo priobćenu věst u 29. br. našeg lista: da najme „*Pravdonoša*" više izlaziti neće. Nenadano prispěvši 28 br. spomenutog lista javlja, da će i nadalje izlaziti, pošto mu je daljni obstanak osiguran, i to prispěvšom pomoćju novih predbrojnikah. I ovdě u Zagrebu jedan domorodac sakuplja nove predbrojnike za „*Pravdonošu.*" — Tako valja! —

— Pèrvi broj „*Svetovida*" imamo evo jur u našim rukama, u njemu se nalazi: 1. Dvě pěsme posvećene našem caru, jedna od Al. Andrića urednika, druga od D. Mihailovića. — 2 Historična novela: „*Dve tèrnovne krune*" iz němačkog polag Kasteli-a, prevedena od Al. Andrića. 3 „*Likostas Svetovida.*" Opis tog slavjans. Boga iz novinah „*Ausland*" priobćen. — 4 „*O upraženju i sabavi šena*" iz ruskog od Jov. Pantelića. — Zatim u tako zvanom Feuilleton-u ima „*Zemljodelie*" pravila zemljodělna za tek. měs. „*Věština i starina*" „*Vésti*" i „*Novost.*" Mi želimo da se taj list sve to više u Jugoslavenstvu udomi i svojski razvije. — I u to ime, Svetovide, pomoz' Bog!

Digitized by Google

– Slov. „*Novice*“ pišu: „*Obraz céle zemlje v dveh polkroglah*,“ što ga je g. župnik Hicinger dogotovio i kojega će slovensko družtvo u Ljubljani izdati, već je u kamenotiskarni g. Blaznika gotov. Četvèrti svezak „*Slovenske gèrlice*“ je takodjer većom stranom jur gotov; i do mala biti će takodjer „*Kratki semljopis*“ i „*Zgodovina sveta*“ doštampana. „*Slovensko družtvo*“ videći, da se je lani u Koruškoj „*Književno družtvo sv. Mohora za izdavanje koristnih slovenskih knjigah*“ osnovalo, koje je svoju radinost u tom već lèpo dokazalo, uvidja da dviuh takovih družtvah netrèba, te uslèd toga kani u budućem svom sboru predložiti da prestane, i sa gore naznačenimi dèli svoje dèlovanje vrèdno svèrši.

— Poznati slovenski domorodac i prepošt g. *Mih. Vèrne* spisao je dva putopisa. Jedan pod naslovom: „*Potovanje po nekterih slovenskih krajih*“ što su nam ga „*Novice*“ kroz 20 brojevah priobćile. Drugi dio „*Putovanje po Laškim*“ biti će takodjer u drugom polutečaju „*Novicah*“ u svakom broju po jedno pismo štampano. G. Vèrne prevadja takodjer nèkoliko vèrlo lèpih knjigah iz nèmačkoga u slovenski jezik i podpomaže tako svimi silami svojimi mlado slovensko slovstvo.

— G. *Ignacio Orožen*, vikar u Celju, svèršio je „*Vrèmenicu* (kroniku) *Celjskoga mèsta*“ i svih u celjsku župu spadajućih selah u slovenskom jeziku. Ova vrèmenica počimlje od starodavne dobe do sadašnjosti. Izradjena je po izvornih datah. — „*Slovenska Bčela*“ koja o tom govori, veli: da će to vèrlo važno gradivo biti za jugoslavjansku povèstnicu i jedino to želi, da bi g spisatelj oto znamenito dèlo skoro izdao. Slava i hvala mu za veliki ov trud, kojim je ovu kroniku dovèršio.

— G. *Vojtèh Kurnik*, iskren Slovenac i pravi sin svoje domovine, kao što *Slov. Bčela* piše, sakuplja sveudilj slovenske poslovice i pèsme, od kojih će nèkoje u drugom svezku „*Cvetja slovanskega naroda*“ tiskane biti. G. Kurnik, zaslužuje za ovo hvale vrèdno sabiranje narodnoga blaga pohvalu od svakoga pravog Jugoslavena, i mi ujedno sa „*Bčelom*“ vapimo: „Da bi samo više takovih domorodacah bilo, koji bi medju prostim narodom živući, takova i slična narodna zlatna zèrna sakupljati hotèli!“

— Ministarski časopis „*Oesterreichische Correspondens*“ tako piše: „Austrianski Slovenci tako su sretni da imaju u srèdini svojoj knesa i biskupa, koi je već tečajem mnogih godinah pokazao, da je izvè stan poznavalac školskih zavodah i pedagogički spisatelj u slovenskom jeziku. Bez da bi dakle presvètli biskup levantinski. g. *Anton Slomšek* savètovao i priporučivao, nijedna knjiga za slovenske pučke škole nebi bila svèt ugledala. Zatim se njegovim uplivom izdavaju knjige u novom pravopisu i slovničkih pravilih pisane, kao što je pisan dèržavni zakonik. Upravo su na svètlo izišle knjige: „*Malo berilo za pèrvošolce*,“ „*Abecednik za slovensko-nemške šole*,“ i „*Slovkovar*“ (Fibel). Pèrva knjiga stoji 15 kr. sr.; druga 10 kr. sr. Od godine 1850 izišle su na svètlo: „*Abecedarna tabla*,“ „*Tablica slovkovanja s tisknimi pismenkami*,“ „*Abecednik za šole na kmetih*,“ „*berila, ali listi in evangeli*,“ „*Kerščanski katoliški nauk pokratjen*,“ „*Mali katekisem*,“ „*Jedenkrat jeden*,“ a sad se tiskaju sledeće školske knjige: „*Mali slovkovar*,“ „*Nemška slovnica za slov. šole*“ i „*Berilo za nedelske šole*.“ — Da Bog poživi takove mecenate, koji umom i kesom narod svoj podižu iz blata gluposti i neznanstva; — čim su redji, tim su dragocenii, pa baš zato sjaju u srèd noći kao sunce sred póldana.

— „*Šolski Priatelj*“ javlja, da je g. *Rudmaš* dogotovio svoj „*Slovkovàr*“ u rukopisu i da ga je u Beč za tiskanje poslao.

— „*Slovensko književno družtvo sv. Mohora*“ broji već prèko 500 članovah. Ovo posvèdočava zadosta kako su vrèdna naša bratja Slovenci za Slavjanstvo zauzeta i kako sve dan na dan većma pokazuju, koliko im je do književnosti stalo. „*Živili!*“

— Slovenski časopis „*Novice*“ koi je u našoj jugoslavenskoj domovini već od svoga obstanka g. najme 1843. poznat, i koj se pravim ljubimcem slovenskoga naroda, dà — i probuditeljem Slovenie nazvati može, izlazi od nove godine 2 putah svake nedèlje pod uredničtvom vèrloga g. Dra. J. Bleiveisa. Ovaj list izpunjuje lèpu svoju zadaću veoma hvale vrèdno i postigava svoj cilj na pravom putu, dočim medju gospodarstvene i obèrtničke poučne članke kadkad koje lèposlovno zèrnce uměštjuje. Taj list dostojno cène Slovenci, i zato je broj njegovih predplatilejah mnogobrojan, što uredničtvo prinuka, da svom listu odsele dodaje kratkočasne slike po primèru nemačkih „*Fliegende Blätter*“ što će nedvojbeno popularnost toga lista još većma učvèrstiti.

Digitized by Google

— Naš domorodni slikar *Karas*, koi je nedavno sliku *Stanka Vraza* narodnom muzeju poklonio, izložio je sad opet u muzeju sliku Serašćera *Omer-paše*, naslikanu veoma vješto uljenimi masti na platnu i to u naravnoj veličini. — Kao što razumèsmo, otići će g. *Karas* ov koj dan u Beč, da tamo jedan od najboljih litografah obe ote slike snimi, koje će se poslè prodavati u narodu.

— Časopisu „*Augsburger Postzeitung*“ piše se iz Berlina medju ostalima i to: „Svuda se čuje govoriti ruski: u gostionicah, u kazalištu, u kavanah i svih javnih městah, gdè se god što znamenitoga ili lèpoga nalazi. Čini se upravo, kao da se je pól Rusie na put spremilo u Němačku. Još nikad se nesèćamo da bi toliko naših komšiah vidili bili kod nas kao sad i god 1813. Sve se tomu čudi. Uzrok pako je slèdeći: Kroz četiri lèta bila je od strane ruske vlade medja pram zapadnim pokrajinam zatvorena, a sada je opet otvorena.

— Ant. Bronikovsky izdao je svoje pèsme pod naslovom: „*Mnemosion.*“

— G. Dubiansky preveo je Mickievićeve balade u němački jezik.

— Od poznate spisateljice Talvi izišlo je nedavno na světlo slèdeće dèlo: „Uibersichtliches Handbuch einer Geschichte der slavischen Sprachen und Literatur. Nebst einer Skizze ihrer Volks-Poesie.“ U němački jezik je ovu u englezkom jeziku izišavšu knjigu preveo Dr. B. K. Brühl. Preporućamo ju svima koji žele imati kratki pregled cèle literature slavjanske. Cèna je knjige je 3 for. sr.

— Češki slikar *V. Kandler* primio je poziv iz Štralsunda od tamošnjeg protestantskog upravitelistva cèrkvè, da bi onamo došao i za novo podignuti gotički hram dvè slike: Mariu najme, i apostola Ivana na zlatnom podu uljem naslikao.

— Dopisujući član Bečke carske akademie g. *Volny*, poslao je filozofičko-historičkom odboru spomenute akademie novu sbirku za dogodovštinu češku, moravsku i ugèrsku.

— U papinskih dèržavah, městu *Manziano* zvanom — umro je d. 24 pr. m. slavni ruski slikar *Bryloy*, što je osobitu slavu steko svojom izvèrstnom slikom: „*Posledniji dan u Pompej-u.*“

— Ukazom cara Nikolaja odlučeno je, da će dojduće godine u Moskvi biti velika obèrtna izložba.

— Kako je poznato, razpisalo je nedavno Lavovsko literarno družtvo nagradu za najbolji dramatički komad. — Lavovski časopis „*Telegraf*“ donosi sad imenik prispèvših na spomenuto družtvo igrokazah, kojih ukupno 18 imade, izmedju kojih se nalaze mnogi komadi od poznatih izvèrstnih poljskih spisateljah spisani.

Različite vèsti.

— Amerikanski ratni brod „*Lancy*“ imao je zadaću da mèri dubljine mora, osobito oko zapadne Indie i Afrike. Taj brod dakle pronadjè, da je blizu *Bermudah* more 5700 hvata duboko.

— Dne 1. sèrpnja t. g. ušla je policia pariška u trag tajnoj fabriki puščanog praha. Učastnici su pohvatani, te se je pronašlo da su u savezu sa emigranti u englezkoj.

— U Englezkoj je stari parlament 2. t. m. razpušten, a novi na 20 kolovoza sazvan.

— U městu Stockportu u Englezkoj, nedaleko od Manšestra, porodila se je kèrvava bitka izmedju tamošnjimi protestanti i katolici. Mnoge kuće su poharane, te mnogi ljudi ranjeni. Vojska je posrèdovanjem svojim tu pobunu utišila.

— Lovcima bit će ugodno razumèti, da u Francezkoj nèki *Delvigne* puške sgotavlja, iz kojih se na 4,600 koračaja nesigurno, na 3,300 kor. pako sasvim sigurno strèlati može.

— U Königsbergu, gdè je nèkoč *Kant* na tamošnjem sveučilištu svoja filozofička predavanja dèržao, postavit će se glasovitom tom pokojniku spomenik.

— Cèlo stanovničtvo Francezke broji polag najnovijih statističkih datah 25,781,628 dušah. Grad Paris napose broji 1,053,262 stanovnikah obojega spola.

— Službeni listovi Londonski donose znamenitu vèst: da je najme kraljica izdala jedan proglas, kojim — oslanjajući se na jednu odluku sabora iz vremenah Gjorgje IV — zabranjeno je katoličkim svèštenicima nositi javno po putu cèrkvenu svoju oděću, propovědati na javnim městima u svèštenièkoj oděći, i nositi litije; i to s toga, što se kroz to javni mir nebi smutio.

— Počemši 1. 9 m. izlazi u Milanu novi talianski časopis pod naslovom „*l'Epoca.*“ Kažu da taj list izlazi u město novinah: „*l'era nuova*“ „*il commune italiano*“ i „*Fenice*“ koje su — kako je poznato — prestale izlaziti.

Digitized by Google

— Poznata pěvačica Jenny Lind predala je svojoj t. j. švedskoj vladi 250,000 fr. za utemeljenje pučkih školah, koje će se bezplatno polaziti. Glas o tom plemenitom i znamenitom daru, položenom na žèrtvenik svoje domovine je nedvojbeno jedan izmedju najlěpših *glasovah* te inače *glasovite* pěvačice. — U taj primèr bi se mogli ugledati i drugi veliki i bogati umětnici, koji, kako izkustvo uči, čim postaju glasovitii i bogatii, tim više opojeni slavom svojom zaboravljaju na dužnosti, koje njima pripadaju kao članom družtva čověčanskog u obće, a svog naroda na pose.

— U Bordeau-u bilo je nedavno zatvoreno 11 gospojah, koje su osudjene u Algir na grabe radi pobune i demokratizma. Predsědnik republike pomilovao je sad ove žene, te su puštene na slobodu.

— Ministerialni tajnik g. *Hain* priobćio je pregled zakonske i nezakonske děce u carevini austriskoj, iz kojega se vidi da se 1 nezakonsko dète računa u vojničkoj krajini na 75 zakonskih, u Koruțanskoj i Istrii na 38, u Mletačkom na 34, u Dalmacii na 26, u Lombardijskom na 23, u Tirolskoj na 20, u Bukovini na 13, u Galicii i Kranjskoj na 11, u Šleskoj na 6, u Českoj na 5, u gornjoj Austrii na 4, u Štajerskoj na 3, u Tèrstu i tèrajanskoj okolici na 3, u dolnjoj Austrii na 3, u Koruškoj pak samo na 2 zakonska jedno nezakonsko.

— Franczeski spisatelj Saint Hilaire piše sada životopis predsědnika franczeske republike Lui Napoleona.

— *„Wanderer“* u svom 300 broju donosi važnu vèst: da je ministerstvo unutèrnjih poslovah u dogovoru sa ministerstvom prosvète zaključilo, da se imadu malo po malo obělodaniti važni historični spomenici, koji se nalaze u mletačkom arkivu. Svake godine izlazit će jedan svezak oko 9 tiskanih tabakah pod uredničtvom upravitelja ondašnjeg arkiva g. Minutoli. Evo u buduće lěpa gradiva i za naše historičko družtvo!

— U Mletcima je nedavno redarstvo više urotnikah pohvatalo i zatvorilo.

— Talianski časopis *„Eco d'Italia“* donosi slědeću vèst iz New-Yorka: „U Cincinati dèržale su žene onomadne glavnu skupštinu i tu su se dogovarale o — *pravu ženskom*. Svaka savezna dèržava imala je tamo svoju zastupnicu. Predsednica ove skupštine bila je něka žena osobito krupna i visoka, al u govoru veoma hitra i věšta. Žensko ovo veće odlučilo je: da će nositi po mužkom stroju oděće, da neće muževima više služiti kao lutke, da će i one dolaziti na sve javne i političke sastanke, pa da jim odsele neće više jedina zabava biti děcu radjati.“ — Ele šteta, što neodlučiše i to: da će unapred svoje muževe na to prisiliti da bèrkove i bradu obriju, děcu pestuju i pregaču nose.

Směsice.

— Perzianski jedan kralj pošalje Muamedu učena i izkusna svog lěkara, da ga upotrěbi u nuždi. Lěkar provede několiko godinah u Arapskoj zemlji i nitko ga nikada nezovnu. Videći, da tu neima njemu stanja, odè jednom Muamedu i potuži mu se, da ga nitko nezove, te on niti svoje věštine nemože pokazati, niti ljudstvu pomoći, a na tu je svèrhu ovamo došao. Prorok mu odgovori: „Dragi moj lěkaru, znaj, da ljudi u ovoj zemlji tako živu, da, samo onda jedu, kad su gladni, i prestanu jesti, kad im jelo najbolje pria.“ „Kad je tako,“ prihvati lěkar, „onda mene nije ovdě trèba, jer je to najbolji način da čověk sačuva zdravlje svoje.“ Po tom poljubi zemlju, oprosti se, i ode odkuda je i došao.

Bibliografia.

Češka.

— *Cesty ku složinu a ku skáze.* Povídka pro dospělejši mládež. Přeložil Fr. Bohumil Tomsa. V Pardubicích. Tiskem a nákladem Jana H. Pospíšila. VIII. Za 16 kr. stř.

— *Básnické spisy z pozůstalosti J. Jaroslava Kaliny.* V Praze. Nákladem Václava Hessa. VIII. Svazek první. Cená 36 kr. stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na čet tvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 31. U Četvèrtak 29. Sèrpnja. 1852. **Tečaj I.**

Dva gavrana.

(Iz ruskoga, polag A. Puškina.)

Preveo Ivan Tèrnski.

Vran gavrana muči glad,
Drúgu svomu grakće mlad:
„Mèrki druže, vran gavrane,
Gdě li ćemo naći hrane?“

Njemu veli mèrki drug:
„Nije do nje put nam dug;
Jer u gèrma onog sěni
Leži junak ubijeni.“

„Kako, po kom dostà zla,
To junaka sokó zna,
Žna mu vranac, bèrz ko tica,
Zna mu žena nevěrnica.“

„Sokó leti u svoj lug,
Vranca jaše lukav drug,
Žena čeka dragog svoga,
Živog, brate — ne mèrtvoga.“

Cèrvena suknja.

(Iz poljskoga, polag M. Čajkovskoga.)

Godine 1828 loveći u cudnoskim lugovima s priateljem Ivanom Omiecińskim zabludismo, te dodjosmo u malo seoce Bikovka nazvano, seoce koje leži posred močvarah i nepristupnih šumah. Mi smo znali, da u tome seocu žive něki plemić, Tamo Jazłoviecki, kog stanovnici cělog onog preděla dèržaše za vilenjaka, dapače mnozi veljaše, da je to sám djavo u čověčjem tělu. On je živio samotno, za ništa se nije brinio, pa ipak u ničem nije tèrpio oskudice, on nije išao k nikome, a i nitko k njemu.

Mi smo išli — dobro se sětjam — izgaženom stazom izmedju šikarja, sněg na to padaše te šuštaše po jelovim granama, větar podmuklo duvaše izmedj svèržja godišnjih hrastovah; — ni měseca ni zvězdah nebiaše viděti na obzorju. —

U daljini čulo se je urlikanje vukovah, a pobliže razabrasmo skok lisice, kao štropot uplašena vepra. — Na jedanput opazimo pred nama světlo, a iz položaja zaključismo, da to mora biti Bikovka, na što moj priatelj reče:

„Ala, da sada dodjemo k Jazłovieckomu!“ —

Digitized by Google

Ja tèrgnuvši se odgovorim: „Došli bi k sámom djavolu.“

U to dodjemo pred něku malu kuću. Pred kućaricom nebiaše psa stražara; pokucnemo na vrata, koje nam odmah otvori čověk srédnje dobe i povisoka stasa, mi mu nazvasmo „božju pomoć,“ a on nas lépo prihvatio. — Odmah upoznasmo da je to Jazłoviecki, ali stidismo se toga da odstupimo, a valjda nam je i studen podala odvažnosti, te stupismo u sobu. Soba biaše čista i topla, na stěni visilo je několiko svetih obrazah, kriva sablja i čerkeska bunda, to nas uvěri, da štuje Boga i da se brani od zlih ljudih. Krevet mu biaše konjska koža, a ovčji kožuh pokrivalo; pod prozorom stajaše stol i klupa, i to je sačinjavalo njegovo pokućtvo. Naš gospodar biaše cèrnih očiuh i kosah, nosa orlovskog, bèrci i brada pádahu mu na pèrsa; — na njemu biaše cèrna svita i dimlije, kao u ukrainskog seljaka. — On nas počasti pečenim mesom, starom medicom, — a što je najbolje, — toplom pećju. Divismo se, kako je uz pèrkos svom seljačkom odělu kretanjem i razgovorom pokazao dobro odgojenje, veliku izobraženost, što više, kadkad pokazala se u njemu uzhitjenost velikog světa. On opazi naše udivljenje, i saznavši tko smo, te primiv od nas zavěru, da za njega živog nećemo ni rěči kazati o tome što smo slušali, počme nam pripovědati dogadjaje svog života:

„Daleko odavle, na turskoj granici rodio sam se godine 1790. Neću vam govoriti o radosti, koju poćutiše moji roditelji na dan mog rodjenja; možete si sámi predstaviti kad vam kažem, da sam bio tretjè dětе, a pèrvi sin bogatog plemića, dvoranika kralja Stanislava Augusta, vlastnika sedam selah na bregovih Dněstra, plemića, kome biaše nad sve drugo ime i gèrb njegovog roda. Otac moj biaše pravi poljski plemić onog vremena, pokvaren inostranstvom, od naravi žestok i naprasit; on bi bio po svoj prilici dobar vojnik, ali po nesreći došao je u dvor. Sasah, poslě Stanislava Poniatovskoga, i tamo — prosti bože i podaj pokoj duši njegovoj!“ — uzdahne Jazłoviecki — „naučivši tudje jezike, uzeo je tudje običaje, štio knjige ondašnjih filozofah, prestao štovati svetu věru, nije věrovao ni Boga ni vraga, odabrav si za Boga taštu čast, njoj se klanjao kao zlatnome teletu; pokvariv zdravlje i potrativ imetak povratio se je u rodno město, te se oženio s bogatom děvojkom. Poradi časti, ne pako iz osvědočenja, dèržao je za vrème propadanja naše domovine s kraljem, i na pismo kralja pisano iz Petrograda primio je od carice Katarine redove i službe; poradi časti kazao se je dobrim suprugom, dočim u domaćem životu sirov i despotičan biaše, ne pako ćutljiv priatelj; poradi časti napokon sto putah je mene bolje ljubio, nego li moje sestre, jer se je nadao, da ću ja ime i gèrb Jazłoviecких preněti na kasno potomstvo. Podanici i sluge tresli su se pred njegovim glasom, i bojali se njegova gnjeva kao božjeg gnjeva; nijedan od njegovih susědah nije mu bio iskreni priatelj, pa su ipak često dolazili k njemu u goste, budući ih je uvěk bogato i obilno častio; sa svom poniznostju laskaše se oni velemožnom gospodinu komorniku, budući je bio u velikoj milosti kod carice ruske, a potom i njegova zaštita biaše koristna. Majka moja, odgojena u samostanu, kćerka poštena i u cěloj okolici veoma štovanih roditeljah, navěršiv 16. godina, izašla je iz samostana, a u 17. godini pošla je za mog otca; angjeoske dobrote, mirna, ćutljiva, pobožna, udaljena od svakog družtva, živila je posrěd slugah i male svoje děčice. Ubogobojna nevěsta mislila je, da njezina sudbina nemože drugčia biti, zadovoljna sa

Digitized by Google

svojim stanjem, sasvim se je povdala u božju volju, te štovala svog supruga kao opredĕljenog si po svojim roditeljima; kadkad se je samo razplakala na tiho, osobito pako kad se je moj otac na nju otresao što tako dugo sĕdi u cèrkvi, ili što svako večę do u kasno doba noći bogu se moli. — Opisao sam vam u kratko obraz života mojih roditeljah, da vidite, kakovi su bili utisci na pèrvu moju mladost, i kako su se moja čuvstva pod istim utiscima obražavala i razvijala.

Ja sam majku ljubio iskreno i sèrdačno, ona me je njegovala, uvĕk mi govoraše o raznim krasnim stvarima, o dobroti i veličini božanskoj, o drugom svĕtu, o raju. Ona me je učila da ljubiti valja ljude, te pružat im svaku pomoć. — U dĕčinsko doba, kad su čuvstva naša još dĕvičanska, sèrce još nepokvareno, oh, kako vatreno ljubimo onoga, koj nas uči ljubiti! —

Otca bojao sam se veoma; on me je često gladio, davao mi u izobilju igračkah i slasticah; ali svaki put, čim me nadje klečećeg bogu se moliti, grozno reče: „Tomo, ustani! to je posve nepotrebno Jazlovieckomu.“ — Kad je vidio da sam kome siromaku pružio kakov dar, znao bi kazati: „Tomo, baci što hoćeš gadu, ali netakni se ga; tako valja da postupa Jazloviecki!“ — Kad sam u kutu plakao, što nisam mogo oslobodit od batinah krivu slugu, pa je to otac opazio, dodje k meni, uzè me za ruku: „Zar se nestidiš plakati; Jazloviecki nesmĕ imati babje sèrce!“ —

Ovo sasvim protivno postupanje mojih roditeljah sa mnom odtudjilo me je otcu, te bacilo na stran majke; štovao i plašio sam se otca, a majku sam ljubio; moj otac nije ljubio kćerke svoje, no majka ljubljaše ih isto tako, kao što i mene, a mi smo se medjusobno ljubili iz svega sèrca i sve duše. Majci izpovĕdao sam svaki dan svoje čine i misli, pred otcem pako naučio sam se sve zatajivati, i šutnjem odgovarati na njegova pitanja.

Jedva što sam navèršio devetu godinu, umrè poslĕ kratka bolovanja moja majka; — moj angjeo čuvar ostavi ovaj svĕt, te ga proměni s boljim . . .“ Na ove rĕči zapè glas u pèrsima našeg gospodara, suze mu obliju oči, obraz na pol divji omekša mu tužna bezufanost tako, da i nas gane na plač; zatim gorko uzdahne, otare si tvèrdim dlanom suze, te nastavi:

„I sad mi pred očima lebdi blĕdo majčino lice i utèrnujuće oko; i čim ju sveštenik poslĕdnji put pomaže svetim uljem, obuzme njezino lice ne ljudski no božanski posmĕh; te pogledà oko sebe. Nas troje dĕce stajasmo kraj postelje te lĕvasmo suze; službenici trepavicama sakriveše suzne oči — sveštenik biaše raztužen. Otac izišó je iz sobe, dočim je sveštenik poslĕdnje pomazanje podĕlio bolestnici. Majka digne dèrkćuću ruku, te nas sve blagoslovi: „Blagosivljem vas, dĕco moja . . . i vas, moji susĕdi! . . . Dĕco moja . . . ljubite Boga . . . štujte otca . . . ljubite se i ljubite . . . vi ćete biti dobri . . . ostajte s Bogom! . . .“ Glas joj postadè sve slabii; ja pograbim nje ruku te kroz plač viknem:

„Neostavi nas, majko, još nije vrĕme ići k Bogu!“ — „Tomo — ljubi . . .“ — i ništa više nereče; od suzah ništa nemogoh čuti, osim gorki plač, i glas mog otca: „Izvedite ih!“ Tri dana ležao sam u vrućici bez svĕsti; došav k sebi, opazio sam kod postelje lĕčnika i otca. Otac reče lĕčniku: „Spasite mu život, bit ću vam uvĕk zahvalan, to je jedina moja nada, jedina nada Jazlovieckah.“ — Ja viknem: „A gdĕ

Digitized by Google

je majka? — odnesite me k njoj!“ Otac me pogladi po licu. „Tvoja majka je prošla, ali povratit će se!“ i ode.

Ja nisam bio dugo u neizvěstnosti, seke moje zaplakane reknu mi potajno: „Nemamo već majke, majka je naša umèrla!“ — Mi nismo plakali kako se plače, već smo pregorko jecali i naricali; ovo izlijanje tuge i glasno naricanje više doprinosì k tomu da ozdravih, nego li svi napori lěčnika. Dugo vremena razgovarasmo se bez prestanka o majci, o njezinoj bolesti i smèrti, opitavasmo za svaku i najmanju okolnost kod pokopa, plakasmo i tugovasmo nad proměnom; — ali u dětinsko doba slědom slědi bezufanje i utěha, te ostaje samo uspomena, koja se kadkad živahnie u nama probudi, te nam napuni sèrce tugom davno već prošlih mukah.

Za několiko danah dadè nas otac odvesti u drugo selo, meni dadè za učitelja někog Franceza iz Condéove vojske, kako sam čuo: pisara někog francezkog velikaša, a kako on sám govoraše: priatelja i pobočnika kneza Monakova, satnika kod konjaničkog kraljevsko-noromandeskog puka. Otac moj nije dugo pitao, tko je, dosta: što je bio inostranac a ne Poljak, on nije znao ni rěčice poljske, svetu je věru izsměhavao, te spominjao često ime Voltera i njegova pisma. Za moje seke uzeta je odgojiteljica, takodjer Francezkinja, koja se je, kako poslè doznasmo, za mlada povlačila s někim oficirom, pretèrpiv razne proměne sudbine, poslè pako došla je za sobaricu k někoj slavnoj igračici, koja se je kojekuda po Europi skitala; a čim je napokon njezina gospoja postala ljubovnicom starog někog Poljaka, věčnika u Petrogradu, poslao je istì — stari znanac, i kako sám veljaše: priatelj moga otca — sobaricu svoje ljubovnice mojim sestrama za učiteljicu, pišući mome otcu: da je to neprocěnjivo blago i nenadana sreća, a moj otac těšio se je, što je dobio to blago, tu sreću; — osim toga dobismo učitelje za igru (ples), muziku, risanje, ja pako još k tomu za mačevanje i jašenje. — Na nauku Isukèrsta i ćudorednost, na dogodovštinu i jezik poljski biaše sasvime zaboravljeno, budući je otac moj uvěk govorio: „To nije potrebno Jazlovieckima, děvojke, čim se nauče francezki govoriti i igrati, nadju muža, jer imadu već kakav takav miraz. Tomo imat će sedam selah i ime Jazlovieckah; ako mu bude od potrebe, lasno dobie za novce poljskoga pisara, u ostalom lěpše je francezki govoriti i pisati; — što se pako tiče dogodovštine poljske i nauke Isukèrsta, to je sada izobraženome čověku tako potrebno, kao što mèrtvome tamjan.“ — Ove rěči moga otca biahu pravilo našeg odgojivanja. Neću vam opisivati, kako je naprědovalo naše odgojivanje, ta i sámi vidite svaki dan žive primère ovakova odgojivanja u bogatiim kućama i višjem plemstvu naše domovine.

Staria moja seka Mariana, dobra, pobožna, mirna, kao i pokojna majka, umèrla je od suhe bolesti tri godine za majkom, ja sam ju iskreno kajao, jer sam ju iskreno ljubio. Mladja sestra Katarina i ja, bèrzim korakom naprědovasmo u modnom odgojivanju; ona ja postala nesnosna gospodična — a ja mehkoputan i nesnosan sebi a još nesnosnii drugima; sve što sam ugledao odmah saželih, a čim sam isto zadobio, zasitih se u isto vrěme. Bio sam k tomu tvèrdoglav i mek kao vosak, plašljiv i bez volje; — ali ipak priznati moram, da mi je sèrce bilo na svom městu, i da sam štovao věru. Nu ove moje krěposti tako je oglušilo odgojivanje, da je bilo od potrebe velikih naporah ili sretnih okolnostih da iste opet oživu. Moj otac, koi je polag svega toga, što me je ljubio, oštro i samovoljno sa mnom postupao,

Digitized by Google

nehotice je skoro iste krěposti probudio, ili barem dao je duši mojoj něku jakost i stalnost. — Dobro se sećam: — stari Gèrga, sobar pokojne moje majke, budući jednom kod mene, predbacivao mi je oholo moje postupanje sa ubogim rodjacima, tražećim pomoć od moga otca, te primětí: „Što bi na to kazala pokojna vaša majka?“ — Ta uspomena dadè mi poćutiti moju pogrěšku i sèrce mi se omekša — u to se otvore vrata, u sobu stupi otac, oči mu sěvahu vatrom gnjeva, digne štap da udari Gèrgu; nu ja skočim, te se stavim izmedj otca i Gèrge: „Otče, on je nevin! ako hoćeš, to mene udri!“ Na mojem obličju pokazà se silna volja; otac spusti štap, te izidje iz sobe bez da bi i rěčcu bio progovorio. Gèrga me pogleda: „Gospodičiću, stari gospodin razljutio se je.“ — Sad mi dodju na um rěči umirajuće majke: „Štujte otca!“ — Dignem se, te suznim očima potèrčim k otcu. — On me primi mèrzlo i sasvim obično; — ja ga zaprosim za oproštenje, izlijem čuvstva mog sèrca, a on mi sasvim hladno odgovori: „Tomo, budi pametnii u tvojem ponašanju s nižim od sebe, nerazgovaraj se š njima, već samo zapovědaj.“ — Sklopljene ruke spustim, suze mi se osuše, i u tom hipu poćutim želju raditi polag moga čuvstva, ne pako polag mèrtvih savětah otca moga. — Istina, da je ovo slobode čuvstvo samo za kratko trajalo, ali spodobne prepirke s otcem, kakove se svaki skoro dan slučiše, učinile bi bile iz mene slobodna i poštena sèrca čověka ... no sudbina drugčie odluči.

Šestnajstu sam navèršio godinu, kad jednom dodjè u dvor mog otca něki kurlandezki barun, imenom Ajdenbaum; isti izvadjao je svoju porodicu od Mečovnikah, i kazivao, da imade velika dobra i mnogo starih gradovah, te da je diplomatički činovnik ruskoga dvora. Odgojenjem svojim i rěčitostju sasvim je predobio mog otca. Moja seka, uznešena, kao što i svaka mlada dèva, milujuć ulagivanja iz ustiuh nejegovih, čenila je baruna, kog je čenio cěli modni svět. Meni biaše barun ujedno Mefistofeles i žudjeno traženi priatelj, gnjevio sam se radi njegovog postupanja, mèrzio sam ga, a za kratak opet čas čeznuo sam za njim, rado sam primao njegove savěte; — uzrok tome biaše velika okretnost baruna, kojom je znao svakog občarati, a k tome i to, što me je otac sasvime oddalio od družtva susědnih mladićah, mojih inače vèršnjakah.

Barun biaše moj vodja na putu po inostranstvu i nerazdělni drug blagih danah zlatne mladosti, u kojima se duša naša zabavlja sa sanjariama mladosti, te začima tekar sve motriti razboritostju; — u ovo doba tražimo višeputah, božanskim někim potaknuti nadahnutjem, iskrena priatelja, kome se sasvim pověrit možemo, i od koga tražimo savět. — Sretan onaj, koj ga nadje! — i ja sam ga tražio. — Barun biaše uvěk sa mnom, odaberem si ga dakle za davno već saželjena priatelja, odkrijem mu sèrce, veleć: učini iz njeg zlato! — a on ga je blatom okaljao. — U Karlsbadu bivši, saznao sam da u istoj kući, u kući u kojoj mi biasmo, obitava něka uboga žena; jedina podpora biaše joj njezina sestrična, děvica od sedamnajst godinah, krasna i krěpostna; veliko biaše kod njih siromaštvo, pa ipak uza sve to biahu sretne; děvica biaše sretna što je izvèršavala svoju dužnost, tetka pako, što ju je sestrična ljubila i što se je žèrtvovala za nju. Više putah vidio sam sretnu ovu děvicu, ali ipak se neusudih š njome razgovarati, osim što joj nazvah „dobro jutro,“ „dobar dan“ itd. — Razne stvari kupovao sam od nje, ali nikad nije htěla više uzeti, nego što stvar biaše vrědna; s uznešenjem govorio sam barunu o krěposti ove děvice,

Digitized by Google

a on se počme izsměhavati iz njih. — Ja se veoma razljutim, na što on zamukne, te mi na sve pravo dade. — Za petnajst danah bio je moj barun sretni ljubovnik bědne ove děve, i ta nesretnica biaše gotova poradi njega ostaviti svoju tetku. Sad mi barun reče:

„Tomo, tvoja glava puna je dobra, nevina i uzvišena pěsničtva, kog na světu neima, za zlato kupio sam krěpost, a svaki drugi može ju kupiti, koj samo hoće.“

Groza me obuzè, šutio sam, te bih prisiljen priznati pretežnost barunova mnenja nad mojim, buduć da je njegovo činom potvèrdjeno, moje pako ostalo pustom sanjariom. Drugi put upoznao sam se u Beču sa někim Talianom, visoka roda, ali bez novacah. On biaše ljubitelj krasnih umětnostih; mlado moje uobraženje obljubilo je njegove razgovore, a za kratko i njega sámog. Moja kesa biaše i njegova, što više, dva puta pobio sam se za njegovu čast; tad opazih da se barun podsměhava mome uznošenju za prijateljstvo, premda se je i sám pokazivao prijateljem Taliana; za několiko danah posudi Talian od mene novacah, pozove mene i baruna na večeru, opoji me, i dobi od mene tri tisuće dukatah, te takovo pokazà prama meni nepověrenje, da sam odmah morao poslati po novce u moj stan, da ga izplatim. — Ovo ružno postupanje uvrědi me, ja mu izplatim izgubljene novce, nu ujedno pozovem ga na dvoboj, ali Talian drugo jutro rano pobègne kradomice, a barun mi rečè: „I mnogi drugi u njegovom položaju bi to isto učinio.“

Od sada već nèsam potvarao baruna, već izgubih svako pověrenje u prijateljstvo.

Napokon probudi se u meni ljubav domovine i štovanje Napoleona. Barun pohvali i jedno i drugo, ali vodio me je u takova družtva, u kojima mi pokaže golu oholost Napoleona, i nesreću Poljske, koja je spojila sudbinu svoju sa sudbinom Napoleona. Ja vam s toga izbrajam sve ove okolnosti, da dokažem, kako su se u meni ugašivala najplemenitia čuvstva, kako izgubih sve pověrenje a potom i samostalnost; ja se nèsam pouzdao u moja mnenja, nèsam se usudio objaviti čuvstva moja, ni istima dati polet. —

U osamnajstoj godini bio sam prazni modista i prava lutka. — Kad sam u samoći sve pfomatrao, kad je počelo pěsničtvo duše moje snovati svoje sanjarie, mèrzio i prezirao sam baruna, ali čim se povratih u družtveni život, iznova sam ga tražio, te me opet ravnao svojim savětima, kaošto ravna lovac poslušna hèrta.

Věst o mome povratku u domovinu prolětila je kao munja kroz cělo susědstvo, sve gospodične čeznule su za tim, da me vide, otci pako i majke njihove željeli su me viděti kao gosta u njihovoj kući; a zar nèsam imao dosta preporukah? — Povratio sam se iz inostranstva, a biti ću baštinik sedam selah i množine novacah u gotovu. Grofica Dziedušicka, bližnja rodjakinja i jedina prijateljica moje majke, živuća u nesporazumljenju s mojim otcem, sada se je pomirila, te dala gostbu na čast imendana moga otca, a ujedno i zato, da mene predstavi ljubopitnom susědstvu. Ovo me sěti na děčinske moje godine i na moju majku, u govoru sam to napomenuo, nu barun to opazi i kao nehotice mi reče:

„Gospoja grofica imade dvě kćeri za udaju, i Tomu Jazłoviecka želi za zeta, rodbinstvo tome ništa nepréči, za novce lasno je dobiti dozvolenje. — Oh! ta koja majka nebi za tako krasnu nadu zaboravila na sve uvrěde, koja se nebi pomirila i sa naj-

Digitized by Google

većim neprijateljem!“ — Ja se priviknuh smatrati slične rěči baruna kao proročanstva. Sladke uspomene mahom izcezniu pred žalostnom istinom: da sve na ovome světu biva iz samoljubja ne pako iz drugog kojeg plemenitog nagona. Išo sam dakle na gostbu, ne kao sin Jasiovicke k jedinoj njezinoj prijateljici, već kao čověk iz velikog světa, k grofici, koja imade kćeri za udaju.

(Dalje slědi.

Sokrat.

(Iz „*Glasnika Dalmatinskog.*“)

Sokrat se rodio god. 470 prie Isukèrsta. Otac mu je bio kamenar po imenu Sofronikos, a mati Fanareta, i govori se, da je bila primalja. Spèrva i sám Sokrat těrao je zanat otca svoga, a poslě predao se je nauku. O dětinstvu njegovom slabo se što zna, ali može se ipak kazati, premda je sin siromašnih roditeljah, sasvim je dobro odhranjen bio. — Živo za naukom hlepteći stade slušati najslavnie mudroljubce od sekte Sofistah, koji su mladeži gèrčkoj i sèrce i glavu naukom svojom napuniti i zanèti ju htili; ali što je on više želio dokučiti tajne uzvišenih onih predmetah, i što je više mislio o njima, toliko mu je nepoznatie sve bivalo, i ono što je odprie jasno poznavao. Pun gnjeva naumi sám o svemu tome razmišljavati, a osobito na to ga pobudi napis na hramu Delfijskom: „Poznaj sebe samoga.“ Od to doba stane on najviše razmišljavati o odredjenju čověka, i zavětuje se: vas život svoj na to obratiti, da svoje sugradjane kao dobre i poštene ljude odhrani. Ovaj sveti zavět slědeći, okolo 30 godine života svoga počeo je on ne samo po ulicama i drugim javnim městima učiti ljude, nego je i dužnost odhranitelja na sebe primio, učeći mladiće, koji su poslě doista i slědovali njegovu nauku. Najznamenitii su učenici njegovi bili: Alcibiad, Kriton, Ksenofon, Antisten, Aristip, Fedon, Euklid, Platon i o. d.

Ali Sokrat je ne samo kao krěpostan čověk, kao dobar učitelj, nego i kao gradjanin svete svoje dužnosti izpunjavao, on je takodjer za svoju otačbinu kèrv prolivao i kao hrabar vojnik poznat bio. Tako, s koje ga god strane uzmemo, on jest i ostaje: izgled i ogledalo čověčanstva. On nam je pokazao do kakovog stepena izvèrstnosti čověk u plemenitom svom odredjenju doći može. —

On je ćudorednosti za temelj postavio: zakon i věru; i smatrajući sve, što u světu biva, nebo i zemlju, a osobito smatrajući divni sastav těla ljudskog, drugi manji svět spoznao je, i zaključio da mora někoje veće bitje biti, koje svim tim upravlja. — O tom uvěren, da mora biti jedan svemogući Bog, učio je on ljude njega poznavati, učio ih je, da krěpostni, uměreni i pravedni budu; sáma krěpost bila je nauk njegov. Taj njegov nauk nije bio pretěran, nego se u dlaku slagao sa krěpostju, tako, da tko je god nauku njegovu slědio, morao je biti upravo dobar i plemenit čověk.

Zadnji dani života njegova spadaju u najžalostnie vrěme republike Atenske, kad je čudorednosti i pravde nestalo bilo, a okrutnost i nepravda zavladala. Sofiste i drugi nevaljani ljudi obtuže Sokrata, da on u bogove stare otačbine neveruje, nego nove podiže i mladež kvari. Sokrat uvěren budući o svojoj ćudorednosti, nije se htio ni braniti. Smèrti se nije bojao, a za sudie opet nije mario. Osim toga mislio je, da je vas njegov život, koi je poznat i narodu i sudiama, najbolji svědok njegove krěposti. Ali sa svim tim on je morao nepravdi podleći, sudie osude ga na smèrt i

Digitized by Google

on bude bačen u tamnicu. Od ovog časa priatelji njegovi neizbivahu od njega, i on ih je i u tamnici učio i u krěposti utvèrdjivao. Sokrat je u svojoj krěposti pravu utěhu nahodio, pa i to je mučilo nepriatelje njegove. Sva predstavljanja njegova priatelja Kritona, da uteče iz tamnice, biahu zaludna. Medjutim osvane dan da ispije Sokrat čašu s otrovom. Cěla porodica i svi priatelji bili su zakupljeni okolo njega, i kad je žena njegova Ksantipa stala lelekati, Sokrat zapovědi, te je van izvukù, a on se još dulje vremena razgovarao s priateljima o neumèrlosti duše i o drugim koristnim stvarima. Kad se već smèrkne, naredi, da mu se donese čaša s otrovom, i kad ovu stalnim duhom neustrašivo u ruke uzme, svi su okolo njega nalazeći se od plača jecali, on pak sám miran ostane, ni najmanjeg znaka tuge nepokazujući. Po tom lagano izpije otrov — i tad těšio je priatelje, te naslonivši se na postelju, zavije se u kabanicu i izdahne 401 god. prie rodjenja Isukèrsta. Poslě smèrti njegove pokaju se Atinjani, bezbožne njegove obtužitelje poubiju, a njemu slavni spomenik dignu.

Jedna šaka pametnih rěčih.

(Izreke raznih mudrih ljudih.)

(Nadalje.)

Tko je mudar onaj uživa sadašnjost, al vazda pred očima ima i budućnost.

Svako tekuće stoletje, tako rekuć, u svojim grudima nosi stoletje buduće.

Sretnome neudara sát. On neopaža koračaj vremena.

Sadašnjost, prošastnost i budućnost predstavljaju nam se drugčie s bliza, a sasvim drugčie s daleka. Měrilo sadašnjosti nije pravo měrilo vrěmena.

Kao što se iz usěvnog zèrna poznati može bilje što će iz njega proniknuti, tako trěba — ako želiš razuměti budućnost — da sěme sadašnjosti proučiš.

Vrěme leti onome koj ljubi, a puzi onome kao puž, ko mèrzi.

„Narav nami sbori u tudjem jeziku“ veli Tieck „al mi ipak ćutimo znamenitost njezinih rěčih i rado slušamo divne zvuke njezine.“

Lěpa je i prelěpa ota naša zemlja i lěpo je biti čověkom; al dvostruko lěpo kao vedro nebo je svakome, kojega na putu svog života krěpost rukovodi.

Narav je najrazumljivie i najveličanstvenie očitovanje božanstva.

Priatelju, nemoj izvan sebe tražiti narav; sve što te okružava kao jedan dio, to nalaziš cělovito u sebi.

Što uništi narav, nije ništa drugo, no klica novog života.

Narav stoji u onom istom razmèrju prama Bogu, kao pomisao (idea) prama duhu čověčjem.

„Dobro je svigdě“ kaže Klaudius „gdě se goder nad nami vedro nebo prostire. Komu veselo sèrce u grudima bije, tomu je zemlja svuda blagi perivoj.“

Priateljstvo je najlěpši nebeski cvět na zemlji; jerbo uvěk cvati.

Digitized by Google

Čověčji život bez prijateljstva priliči naslikanoj vatri, gdě se u zalud trudiš da joj světlost i život poděliš.

Dobro spoznati i uživati prijateljstvo, to je predčuvstvo blaženstva.

„Ako si našo verne prijatelje“ veli Shakespeare „trěba da jih prigèrli duša tvoja; al nemoj odmah prijateljstvom tvojim nadariti svako novo i jedva proniknuvše poznanstvo.“

Varavi prijatelji priliče sèni na sunčanom sátu, dočim sunce sjá, možeš ih viditi, kad se pako sakrie za oblake, nestaje i tih prijateljah.

Prijateljstvo otvara i svetuje sèrce, zato se dobar prijatelj prispodobiti može savěsti.

Bog mam je već ovkraj podělio raj, podavši nam ljubav i prijateljstvo.

(Dalje slědi.)

Vilim Kabestanski.

Historička pověst iz XIII. věka.

(Iz poljskoga, polag J. J. Kraševskoga.)

Ako se čudimo fanatizmu pojedinih věkovah, nevěri i bludnjam njihovim, ako se divimo kojima mu drago prikazam osobitim, koje upravljahu ćudmi čitavih narodah i věkovah: nemože nam se na ino, no diviti se takodjer i ljubavi, koja u vrěme trubadurah u Francezkoj tako izključivo gospodovaše. Sve je tada ljubavju opojeno bilo: upravljanje naroda, rata, neprijateljstva; — sve to imadiaše jedan cilj ili jedan povod — „ljubav.“ Žene kraljevahu, trubaduri upravljahu, vojnici poslušahu. Razprave ljubavi imadjahu osobite svoje sudovne stolice u slavnih sědištih, tako zvanih: „cours galantes,“ „cour d'amour,“ gdě sědjahu markezice „des Fleurs et des Violettes.“

To je bilo vrěme krasno, veselo, pěsničko, razkošno. U ono doba zadobi pěsan pěsnikova, „sonet trubadurov“ žensko sèrce tako lahko, kao što sada petdeset tisuće dohodakah. — U ono doba trajala je ljubav dugo, premda materialna i na dražestih osnovana, ona biaše stalna i koracaše kroz tisuće nesigurnosti k žudjenoj svèrsi, a u svèrsi umiraše; često umiraše s razkoši, kadkad s ljubomorstva, sa sdvojenja — vlastitom rukòm. — U ono doba biaše trubadur takvo strašilo muževah, kao što sada bivši ljubovnik, vraćajući se iznenada po věnčanju; u ono vrěme — ali znam, da mi ljudi još nevěruju, tako smo se oddělili od pěvanja trinajstoga věka! — O, zašto nam onda nije bilo živiti i umrěti! — Živiti jedino za ljubovcu i za nju umrěti! — Da nam je onda bilo pěsnikom i trubadurom, ili što mu drago biti — samo ne suprugom!

Dà, zbilja! Iz ono doba muževah, trubadurah i ženah moram da vam priobćim pripověst veoma zanimivu, onaj věk vèrlo dobro označavajuću, istinitu, — a vami za cělo nepoznatu, o Vilimu najme iz Kabestana, trubaduru provanskom.

Vilim bio je lěp, mlad, i dosta slavan trubadur; jašio je s pěsmami svojimi iz grada u grad, iz dvora u dvor, zadobivajući sladke poglede od ženah, i velelěpno oružje, konje, oděću — dà — i novacah od muževah, jerbo tad je bilo u

Digitized by Google

običaju nebiti ljubomornim, izvan u skrajnjoj nuždi. Gospodin „dangier“ (tako se nazivahu onda supruzi pred svimi tribunali ljubavi) morao je pleskati, kad je trubadur uz zvuk svoje harfe ili gusle oči u lěpu nevěstu upirao, svoje sonete, romance, i balade pěvao, koje su svaki put o ljubavi sbörile; — gospodin moradě se nasmijati, dočim je žena njegova, uzdahnuvši, bacila cvětak trubaduru, pa k tomu rukom na sèrcu, suzom u oku, i mučećim ustima kazala: koko joj je draga bila pěsan njegova.

O ubogi gospodin „dangier!“ Ala je nemirno sanjao poslě takove ćutljive balade trubadurove!

Vilim tako jednom dojezdi u dvorove lěpe Beranžere de Baux. Njezin suprug primio je trubadura gostoljubivo, a kad taj pěvati počě, zapleskà mu několiko putah i odè spavati. — Ala, dobra čověka!

Beranžera biaše lěpa, veoma lěpa, ali cvětje njezina lica běše poblědilo s čeznutja i dugoga časa na starom gradu, a oči biahu joj već poněšto ugasle; a ni lěta njezina nisu opominjala na pèrvo pramalětje. Nu zato je ipak bila krasna — a koli krasnia je morala biti u mladosti, kad je preobilnostju svojih dražestih nad mnogimi mladjimi kraljevala!

Odmah pèrvu večer očitovà Beranžera trubaduru, da su pěsme njegove do sèrca joj dopèrle i u sèrcu ostale. S radostju pěvaše on za tim jošte bolje — još krasnie. Beranžera ljubila ga je čim dalje tim većma, — a muž njezin spavao je u to doba. —

Tako prodjoše uz Vilimove pěsme i Beranžerine ljubavi — i za vrěme spavanja njezina muža — sát za sátom. — Kao da nije mogućе i mnoge godine u ljubeznoj želi, u pěvanju i spavanju provesti?! —

Ali najposlě ohladnù trubadur, pěsme njegove bile su slabie, redje, hladnie, nu ljubav Beranžerina bila je svedjer takova, kako u početku; — pače i duboki san muža njezina trajao je svejednako — samo trubadur je ohladnio.

Beranžera to vidjè i počuti sèrcem, te neplačuć kao druge, — kazà sáma sebi: „Taj čověk, koi je meni za volju, te za me pěvao, kojega sam ljubila, kojemu sam sve žèrtvovala — ovaj čověk sad odlazi sasvim hladno odavle, on će pěvati drugoj ženi pěsme, ljubit će drugu, i ljubljen od nje biti, a usrěd tihe noći pěvati će uz svoju harfu sramotu moju, koreć me onimi ustmi, kojimi je opěvao moju hvalu, moju ljubav i moju razkoš. — Ne! Beranžera neće da bude druga ljubovca u njegovu sèrcu. Tko ju je ljubio a neljubi više — onaj neće ni druge ljubiti — neka umre! —“

Zatim trubadura k sebi dozove, obuče se sjajno kao u dan veselja — ověnča se cvětjem, sedne na mehke stolice i postavi preda se dva mala kaleža. Vilim dodje i pokleknè — još jedanput uzplamti ljubav njegova — on pěvaše, cělivaše joj usta i ruke — zatim stadè drěmati nad harfom i s rana oprostiv se š njom hoće da odjami.

Beranžera ne reče ni „s Bogom!“ ni „ostani!“ već mu podà namenjeni kalež, otirući oči svoje, te uzè sáma drugi.

Vilim odjezdi. Zadubljen u misli, jašio je na svom konju prěko sèrnih putovah, prevalio ponore, te ogledavao se, da li nebi gdě kakav grad opazio. Večer se približavala, a Vilim je osěćao u grudih i u glavi nèkakvu vatru. Činilo mu se je, kao da sědi na oblaku i da u sunce jaši; zatim vidjè tisuću trubadurah mèdećih

Digitized by Google

na zvězdah i prekrasno pěvajućih — stoput lěpše nego on — i kazujući na njega pěrstim, na njega bědnika, sědećega na oblaku s razlupanom harfom, sa razbitom glavom, i paklenom boli u sèrcu ... zatim vidjè sve naokó tminu ... gore hodeće, a more maleno kao čašicu vina, zatim ognjevita zmaja i Beranžeru ... angjele i pakó.

Ubogi trubadur poludio je od pitja Beranžerina.

A ona radovaše se na svom gradu i govoraše sèrcu svomu: „Vilim neće nijednoj ženi više pěvati, i nijedna ga neće više ljubiti!“

Ali sluge dovedoše trubadura u grad gospodina de Seillan i tamo sědjaše krasna Bianka na mehkih dušekih i sabiraše različito bilje i pripravljaše iz njega pitje za uboga trubadura. — Dugo ležao je bolestan, — nu najposlě ipak ozdravi!

Pèrva pěsma njegova sborila je o Bianki, pèrvim pogledom oka svoga pogledà nju. Ali muž njezin nije spavao, već bdio ljubomorno, jerbo je bila mlada, — a pěsma pěsnika doprè skoro do sèrca njezina većma nego milovanje muža.

Trubadur ostadè u gradu. — On ljubljaše Bianku iz zahvalnosti, jerbo sèrce trubadurovo je mehko. A gospodin Seillan vidio je sve, pa ga ipak nije smio protěrati iz grada! — Tko da se odvaži na to? — prie bi mu bilo prosto ubiti ga, no protěrati!

Jednom vidio je gospodin Seillan, vidio — kako u bašći pri světlosti měseca i pěsmi slavulja, u sred mirisa prolětnih ljubicah, trubadur cěluje ženu njegovu, klečeći pred njom i zaklinjući se, da neće nikad, nikad druge ljubiti.

Stojeći iza dèrveta zaklinjao se i muž, ali njegova zakletva biaše sasvim druga — strašnia i močnia; jer tko se zaklinje ljubavju — taj se nepita, da li može uvěk ljubiti; al tko se zaklinje osvetom, taj znade, da neće nikad više ljubiti, već da će měrziti tja do smèrti.

Odmah kako se razstadoše Bianka s Vilimom, zapovědi gospodin Seillan věrnim slugam svojim, da trubadura ubiju i njemu sèrce njegovo donesu — sèrce najme trubadurovo! —

Bianka spavaše u taj čas i snivaše krasne sanke ljubavi.

Dvorani izpunivši zapověd svog gospodara, donesu mu sèrce zakèrvavljeno; on uzme sèrce i odnese ga na ognjište, polije ga vinom i medom, nalije vode, pripravi ga i postavi ga, smějući se, na stol.

„Ti rado jedeš ovo jelo“ — reče ženi, „donio sam ga za te, Bianko — jedino za te! — Pokušaj, da li je tečno?“

„O veoma tečno! još nisu usta moja za života ništa sličnoga pokušala! Ali, što je to, moj dragi gospodaru?

„Vilimovo sèrce!“ — odgovori muž, i nasmijà se okrutno.

„Vilimovo sèrce?“ — ponovi Bianka. „Je li je moguće, da bih po takovom jelu još šta drugoga jela? — Bit će mi sve netečno!“

I mlada Bianka ustadè od tèrpeze, te otidjè u svoju sobu — tamo zamučè i ležè na postelju.

Zatim nije deset danah ništa jela, a najposlě umrè od gladi.

Zar nevěrujete? — Mislite li, da je ova pověst izmišljotina kojega pěsnika. A ipak je to gola istina. I što je na njoj tako čudnovata? Doista nit ljubomorstvo

žensko, niti ljubomorstvo mužko, niti ljubav ova trubadurova — već samo ta smèrt od gladi!

Čudnovat je to dogodjaj — ali šta ćemo kad nije drugčie bilo?

Razpis nagrade za najbolju povèstnicu čovèčanstva.

Odbor družtva za jugoslavensku povèstnicu razpisao je slèdeću nagradu:

Korist povèstnice tolika je i toliko putah dokazana, da je nitko vèšt někati neće. Nu neće svaka pisana povèstnica jednaku korist svakomu doněti. Kao što svako dèrvo neradja u svakoj zemlji, već treba da ima žemlju prema svojoj naravi: onako treba da bude napisana i povèstnica prama čitateljima, kojim je naměnjena da iz nje korist vade; onako treba da ima i svaki narod popisane dogadjaje čovèčanstva prema svojim potrebama.

Mi se žalibože nemožemo dò sadá izkazati onakvom povèstnicom, iz koje bi narod naš cèrpiti mogao nauk, što ga i nam dogadjaji narodah něgdašnjih i sadašnjih obilato pružaju. To videći něki gospodin iz Rèke, kojemu u sèrcu plamom plamti sveta ljubav dòmovine i naroda, odlučio je nestašici ovoj doskočiti, te je izručio ravnateljstvu družtva za povèstnicu i starinu Jugoslavenah 100 zlatnih carskih dukatah u ime nagrade za najbolju povèstnicu covèčanstva napisanu u našem jeziku. Ravnateljsvto želeći ovoj plemenitoj nakani velikodušnoga rodoljuba zadovoljiti, poziva ovim sve spisatelje, da napišu takovo dèlo, te ih evo u kratko naputjuje, kako da u tom poslu postupaju.

Povèstnica čovèčanska tolika je, da život čovèčji nedostaje, kad bi ju tko hotio svu iz temelja proučiti, nekmo li da ju svu pojedinac sam napiše i prilagodi potrebam kojega naroda, ili koje ruke ljudih. Ravnateljstvo dakle nezahtèva ogromno kakvo dèlo, koje bi sadèržavalo potanko pripovědanje svih poznatih dogadjajah svèta, nu opet se nebi zadovoljilo kakvim kratkim načèrtom povèstnice, u kojem bi se samo utèrkmice nepomenuli važni dogadjaji, nerazloživ njihove zametke i poslèdice; jer knjiga ova nije naměnjena školam, gdè učitelj potanko razlaže ono, što se je u knjižici učenikovoj tek natuknulo, već da iz nje uče oni ljudi, koji su u školi povèstnicu samo povèršno proletili, ili može biti nisu ni zasèrkli životvorne vode, kojom zapaja vila-povèstnica pravo svoje učenike, — pa ovamo ide veća strana našega naroda. Ove vèrste ljudi treba da iz ove knjige nauče prošlost čovèčanstva, da nauče raditi i živiti po pravilih cèrpljenih iz tisuć-lětnog izkustva, rěčju, da izvade svu korist, koju može našinac uhvatiti učeć dobru i zlu sudbinu narodah.

Povèstnica ova mora da bude pisana u slavenskom duhu. Inostrani pisci pišući povèstnicu čovèčanstva slabo što i pišu o Slavenima, a što pišu, s veće strane naopako je pisano. Potrebam našega naroda neće dakle zadovoljiti prevod ma najboljega inostranoga dèla, već piscu valja samotvorno postupati i dogadjaje svèta s narodnoga gledišta motriti; on mora na široko pripovědati sve, što se o Slavenima zna, i što u sudbinu slavenskoga naroda zasèca. Ovo nevalja tako tumačiti, kao da ima svaki dogadjaj na našu ruku navraćati; jer istina mora da bude svakomu povèstniku ravnilo i žica, s koje se ni za dlaku ni desno ni lèvo nesmije skrenuti, već piscu valja dèlo tako napisati, da odanle svaki bistroumni štioc razabere, što je slavenski narod bio, i što bi od njega biti moglo, zašto je on do sada zaostao, i šta

Digitized by Google

mu trěba raditi, da dostigne ostale slavne i obrazovane narode Europe, štono su daleko pred nami izmakli, te da ih baš i preteče.

U pripovědanju neka se dèrži pisac vèrnosti, zato će bolje učiniti, ako obširnie izpiše one dogadjaje, o kojih istinitosti nitko nedvoji, nego da zaluta u kakvu historičku prepirku, il da pripověda priče.

Dogadjaje neka razglaba pragmatički, to jest neka razlaže njihove uzroke i njihove poslědke, inače bi mu dělo bilo nalik vèrtu, nasadjenomu samimi nerodnicami; al u tom poslu neka se tvèrdo dèrži objektivnosti, i neka nepodmetje svoje misli i želje obćoj pověstnici čověčanstva; nauk što ga vadi iz dogadjajah, neka bude kao samotok, provirući samo-sebice iz onoga, što je pripovědano. Bez historičke věrnosti sav bi mu posao bio utaman, od nje dakle da neodstupa ni za strah ni za strast; neka nekrije ono, što se je zbilja dogodilo, zato, što to možebiti gděkomu neide u račun, neka se neda zaněti stranputice kod onoga dogadjaja, koi je njegovu sèrcu osobito umilio.

Slog neka bude razgovetan, al i ugladjen, jezik razumljiv, al i pravilan.

Ovako sastavljeno i tudjom rukom prepisano dělo neka pošalje g. pisac ravnateljstvu družtva za pověstnicu i starine Jugoslavenah, a neka pridoda zapečatjen list, u kojem će biti upisano njegovo ime i město obitavanja; s gora pako neka metne kakvu poslovicu, koja će biti i na samom dělu napisana. Ravnateljstvo će poslana mu děla prosuditi, i onomu, koje najbolje odgovara ovdě razloženomu načěrtu, dosuditi nagradu od 100 zlatnih carskih dukatah, osim toga ostaje piscu pravo svojine na njegovo dělo, a ravnateljstvo bit će mu, ako uzhtije, na ruku u izdavanju toga děla.

Rok natěcanja dospět će 1. kolovozom 1854.

Ivan Kukuljević, načelnik družtva. Ivan Perkovac, tajnik.

Dobra žena.

Prev. Jos. Marić.

„Tko je dobru ženu našao, taj je našo veće blago, neg je biser i kamenje drago.„

Takovo je blago imao Rabin Meir, veliki onaj učitelj.

On sědjaše jednu subotu u učioni, i uputjivaše narod, a za toga umru oba sina njegova, oba lěpa, struka i učeni u zakonu. Žena njegova položi ih na postelju i pokrie ih bělim platnom. U veče dodje Rabin kući. —

„Gdě su moji sinovi?“ upita on — „da ih blagoslovim.“

„Otišli su u sinagogu,“ odgovori ona.

„Ja sam se obaziro, al ih tamo neopazih.“

Ona uzě čašu i pruži mu ju, da blagodari gospodu na izlazku subote. On blagodari, napije se i opet upita:

„Gdě su moji sinovi, da i oni piju vino blagoslova.“

„Neće biti daleko,“ reče mu ona i dade mu blagovati.

On bijaše dobre volje, i kada po večeri Bogu zahvali, progovori ona:

„Rabinu! dopusti mi jedno pitanje.“

„Govori draga!“

Digitized by Google

„Prie nèkoliko danah dade mi nètko jedno blago da ga pričuvam, pak sad ište natrag, bil mu ga dala, ljubezni?“

„O to, moja ženo, nebi morala prie pitati, već umah dati što je čije.“

Na ovo uzme supruga za ruku i odvede k postelji, snimi ptatno i pokazà mèrtva tělesa.

„Loj, sinovi moji!“ počè jaukati jadni otac, „sinovi moji i učitelji moji! Ja sam vas rodio, a vi ste mi u zakonu otvarali oči.“

Ona se na stranu okrene i prolije gorke suze.

Na poslèdak primi ga za ruku i reče:

„Rabinu, nisi li ti-meni malo prije kazao: da se mora vratiti što nam je na pričuvanje predato? Evo gle! Bog je dao, Bog je i uzeo. — Slava budi imenu njegovom!“

„Slava mu budi!“ reče Rabin, „i pravo se veli: Tko je dobru ženu našao, taj je našo veće blago, neg je biser i kamenje drago, jer ona otvara usta u mudrosti a iz jezika njezina teče medeni nauk.“

Narodne poslovice illirske.

Bolje se iz daleka ljubiti, nego iz bliza mèrziti.

Bolje se i pól puta vratiti, nego hèrdjavim putem do kraja iči.

Bolje se jedanput zaplakati, no sto puta uzdahnuti.

Bolje se pošteno sakriti, no sramotno pokazati.

Bolje se s boljim ružiti, no s gèrdim družiti.

Bolje se s dužnikom pogoditi, nego sudom potezati.

Bolje se s junakom biti, nego s hèrdjom ljubiti.

Bolje ti je da te těra Turčin sa sabljom, nego Švaba s perom.

Bolje ti je izgubiti glavu, nego svoju ogrěšiti dušu.

Bolje u grob, nego biti rob.

Bolji aša, nego paša.

Bolji je gost, nego priatelj.

Bolji je i cèrn kolač, nego prazna torba.

Bolji je njegov aša, nego moj paša.

Brada narasla, a pameti nedoněla.

Brani se dok te ljudi neobjašu, a pošto te objašu, nije fajde braniti se.

Bratja poděljena, susědi nazvali.

Bèrdo s bèrdom nemože se sastati, a živi se ljudi sastanu.

Bèrže je njegovo magare, nego drugoga hat.

Bèrza osveta, gotova šteta.

Slavjanske věsti.

— U nedèlju d. 25. t. m. imali smo priliku osvědočiti se o lěpom napredku pitomacah ovdašnjeg muzikalnog zavoda. U dvorani „*narodnog doma*“ obdèržan je tako zvani glasbeni izpit, gdě su uslěd programa proizvedeni slědeći glasbeni komadi, najme: 1. „*Troglasni sastavak*“ za 2. gusle i violončel, predstavljen od polovice pitomacah. 2. „*Slěpi ribar*“ napěv od Procha, za sopran uz P. F. i violončel, pěvan od Adolfe Theuermajerove. 3. „*Věžbanje*“ za dva violončela, svirano od Ferd. Šaja, i T. Šadeka. 4. „*Dvě ptice*“ pěsma od P. Preradovića, napěv za sopran od V. Lisinskoga — pěvan po Paulini Jakhelovoj. 5. „*Solo*“ za gusle — sviren po Věkoslavu Pretneru. 6. „*Jutèrnja pěsma*“ od P. Zoričića — za sopran uz dětinski sbor i P. F. složena od V. Lisinskog. Pěvana od Valerie Hudjekove i svih pitomacah. — Mnogobrojne slušatelje medju ostalima najbolje dirnù lěpi i sasvim u narodnom duhu složeni i izpěvani sbor. Poslě

Digitized by Google

toga bi razdeljeni darovi medju najbolje pitomce, i svi pribitni razidjoše se radostni i zadovoljni s uspěhom tog narodnog zavoda. — Samo šteta, što se taj zavod tako slabo podupire od strane našeg občinstva, komu bi ipak ugodna zadaća biti morala: da mu se mladež izobrazi u glasbi, — toj inače možnoj utěšiteljici u mnogih gorkih časovih života čověčjega.

— Danas ima toma upravo 7 godinah, što su na Markovom tèrgu nesretna naša bratja pala, kojih će se, ako Bog dà, spominjati i kasno potomstvo naše, prevratjajuć redom kèrvave listine dogedovštine hèrvatske. Sedma dakle evo, godina minù — a spomenika na grobu tih naših sèrpanjskih žèrtvah još ne ima! — pa se o tom već odavna nečuje-ništa, kada će se taj spomenik podignuti?! — Tom prilikom sećamo se i našeg milog *Stanka Vrasa*, pitajuć: da li se je već štogod konačno odlučilo glede spomenika njegova? — Mi ovimi pitanji nećemo nikoga da vrědjamo — Bože sačuvaj, jer znamo da se cěla stvar u čistim rukama nalazi, nu želili bi samo to: da se občinstvo — što to je u te svèrhe prineske svoje dragovoljno doprinělo, a sad uspěh željno izgleda, — o tom izvěsti. Česi svom *Kollàru*, a Slovenci svom *Prešeru* — kao što to dolě niže javljamo — izkazaše zadnju čest, zašto da mi oklevamo sa izvèršivanjem tih naših zadužbinah? —

— Čitamo u novinama, da je znamenito dělo „*Kosmos*“ od Humboldta, — što je nedavno (vidi Bibliografiu Nevena 29. br.) prevedeno u poljski jezik, — sad izišlo i u ruskom jeziku.

— Někoje novine javljaju, da će něko engleske akcionarno družtvo željeznicu graditi iz Skadra u Běograd, a iz Běograda u Carigrad.

— Za několiko dana ugledat ćemo Miklošićevo „*Zvukoslovje slavjansko.*“ Poslědnji ark tog za svakog jezikoslovca znamenitog děla izišo je jur izpod tiska.

— Svezak „*Biblioteke Varšavske*“ za tek. měsec izišo je izpod tiska i donosi veoma znamenite članke, većom stranom znanstvenog sadèržaja, od g. g. spisateljah: V. A. Maciejovskoga, F. Tripplina, Jana Gregorevića, Lud. Kuchlera, V. Urbanskoga i ost. dr.

— Francezki časopis „*Journal des Débats*“ donosi imenik onih umětnikah, koji su lětos na izložbu umětnikah svoje proizvode poslali, te častnimi kolajnami nadareni bili. Izmedju mnogobrojnih tih umětnikah nalazi se samo jedno slavjansko ime, naime *Rodakovskoga*, koi je sgotovio vèrlo lěpu sliku, predstavljajući poznatog gjenerala Dembinskoga pod bojnim šatorom.

— Spomenik slov. slavulja *Franje Prešerna* rèši u pravom smislu rěči Krajnjsko groblje. Izdělan je — kako „*Slov. Bčela*“ piše — iz predlepoga mermelja šareno-rumenoga, kojega je rodila u svojih grudih domaća zemlja. Slog tog spomenika je bizantinski, podosta je visok, sa križom na vèrhu; zatim sastoji iz četiri jednakih ploćah, gdě se na sprednjoj — koju kiti zlata lira — nalaze slědeće rěči:

Dr. France Prešern.
rojen v Verbi 3. decemb. 1800.
úmerl v Krajnji 8. febr. 1849.

Ena se tebi je želja spolnila,
V zemlji domači de truplo leži.

Na protivnoj strani u srěd zlatnog věnca čita se:

„*V pesmih nesmerlinu*“
postavili častitelji njegovi 1852.

— Spomenik *I. Kollára* sgotavlja se sada u dělaonici Wasserburgera u Beču, i to u bizantinskom slogu. Napis tog spomenika bit će slědeći:

Jan Kollár.
nar. v Mošovèch dne 29. července 1793.
zemrel ve Vídni dne 24. ledna 1852.

Živ jsa v srdci celý narod nosil,
Zemřev žije v srdci národu celého.

Lěpe ove rěči, od red. Klácela sastavljene, odsivlju se u gradih svih počitateljah Kollára.

— „*Slovenska Bčela*“ se tuži, da će poradi nedostatka predplatiteljah po svoj prilici koncem měseca kolovoza dalji svoj tečaj obustaviti. Do sad je taj veoma dobro i u narodnom duhu uredjeni list samo 179 predplatiteljah brojio; a to je, do duše, veoma malo, i jedva dosta da se izplate štamparski troškovi. — Kako čujemo, u čitavoj hèrvatskoj *veoma neznatan* je broj predplatiteljah na „*Slov. Bčelu.*“ — Bratjo, domorodci! Evo dokazaste kod „*Pravdonoše*“ da možete, ako samo hoćete; — podupirajte dakle i taj jugoslavenski list, pa ćete steći lěpu zaslugu pred Bogom i cělim narodom našim! Ta „*Slovenska Bčela*“ na cělu god. više nekošta do 3 for. zajedno za poštarskim troškom. — Koliko puta se u jedan večer dvostruka ili trostruka svota na ništetnu kakovu zabavu potroši koja nikomu ništa nekoristi, a mnokrat i škodi. Budimo dakle već jednom domorodci ne samo jezikom već i dělom, pa podupirajmo i štujmo svoje! — Konačno se ovdě napominje

Digitized by Google

i to: da uredničtvo „*Nevena*“ dragovoljno prima predplatu na „*Slov. Bčelu.*“

— Ovih danah izišao je drugi svezak ovogodišnjeg „*Časopisa česk. museuma*“ u kom se nalaze znameniti članci od g.g. spisateljah: J. Er. Vocela, Dra. Lambla, K. Vinařickoga, V. Nebeskoga, P. J. Šafařika, Dra. Fr. A. Petrine i ost. dr.

— Nedavno izišo je u Pragu šesti svezak Hoholuškovih sabranih spisah, u kom se nalazi povèst: „*Križaci.*“

— Někoji rodoljubi sèrbski sad oko toga nastoje, da se po primèru Zagreba i Bèograda takodjer i u Novom-Sadu podigne narodno kazalište. — Bože daj sreću i dobar uspèh!

— U časopisu „*Slov. Bčele*“ čitamo, da „*Slavjansko družtvo*“ u Tèrstu, štono se je tamo g. 1848 ustanovilo, uz pèrkos mnogim protivštinam od strane ondašnjih Slavophag-ah krèpko obstoji na obću radost sviuh tamošnjih Slavjanah, te od dana do dana sve to većma napreduje. U lèpih prostorih tog družtva na tèrgu burse nalazi se čitaonica sa svimi skoro domaćimi i izvanjskimi novinami, zatim kavana i velika dvorana za večerne „*besede*“ i zabave, gdè se lèpo naški pèva, čita, igra, i kadkad koj narodni igrokaz predstavlja. Te zabave su u Tèrstu tako obljubljene, da se tamo često i Neslavjani nadju. E tako valja! — štujmo sebe, pa će nas i drugi štovati!

Različite vèsti.

— „*Wanderer*“ piše, da se predmet o *ugèrskom dèdinstvu* primiče svom konačnom rèšenju. Po Beču se govori, da je taj predmet gotovo jur rèšen, i da će se medju ostalim zakonskim osnovama do skora caru našem za potvèrdjenje podneti.

— Frankfurtski časopis: „*Mor. P.*“ donosi vèst, da je gjeneral Haynau igraču-banku u Homburžkoj kupelji razlepo t. j. da je doblo cèli sadèržaj banke u igri. Vidi se, da i tu ima sreće! —

— Englezke novine „*Globe*“ javljaju, da se je do sad kod izbora za englezki parlament više glasovah proti vladi, nego li za vladu izjavilo. U Englezkoj sad skoro nitko više nedvoji o pobèdi liberalne stranke.

Směsice.

— Onomadne uhvatiše nèkog tata pariškog u njegovom stanu. Taj stan bio je lèpim pokućtvom i dragocènosti napunjen. Povèrenik od policie nadje se u čudu, te upita tata: „Za Boga, kako ste mogli toliko novacah kradjom sakupiti pa sve to kupiti?“ „Gospodine, znajte“ odgovorio bi mu na to nèkim ponosom tát, „ja nikad nekupujem ništa! —“

— „Kažite mi, što je ludo?“ upita nètko nèkog poznatog dosètljivca, a taj mu poslè kratka promišljavanja odgovori: „Ludo je prilizaoce i bitange hraniti, još ludje povèriti se njima; ludo je staroj kakvoj baki ašikovati, još ludje uzeti je za ženu; ludo je nevèrovati nikom, nu još ludje verovati svakom; ludo je sve novo izisavše knjige čitati, al još ludje kupiti ih; izpraznost i taština u žene je ludost, al još veća u muža; vèčno politiziranje mužkaracah je ludo, al još veća ludost je politiziranje ženah; bezufano ljubiti vèlika je budalaština, nu ljubljen biti i ženiti se, je budalaština stoput veća.“

Bibliografia.

Ruska.

— Сочиненія Лермонтова. 2. тома. Спб. 1852. г., на лучшей вел. бумагѣ. Цѣна 3 р., съ пересылкою 3 р. 50 к. Содержаніе I. тома: (стихотворенія) Содержаніе II. тома: (проза.) Въ книжныхъ магазинахъ И. И. Глазунова, Коммиссіонера императорской Академіи Наукъ.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi poerědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — na izvanjske a poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. priměrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 32. U Četvèrtak 5. Kolovoza. 1852. **Tečaj I.**

Na te mislim.

Od Vlad. Nikolića.

Na te mislim, kada zora svitje,
Na te mislim, kad se svèrši dan,
Na te mislim, kad se svako bitje
Sprema tibi da prosniva san:
Na te mislim, sunce kad se gubi,
Uvèk na te samo mislim ja,
Tebe jednu sèrce moje ljubi,
Na tom světu sreća si mi sva.

Ja u javi věk o tebi sanjam —
Svud kad tiha prostèrta je noć,
Na tvû spomen ljubav svu oslanjam,
K tebi silna mene vuče moć.

Bez tebe mi nemiriši cvětje,
Gorak mi je bez tebe plod svak',
Gdě ti nisi, neima za me sreće,
Gdě nedišeš, nečist mi je zrak.

I do smèrti mislit ću na tebe,
Jer bez tebe pust je život taj,
Dok u tělu duša neozebe,
Mom životu dok nastupi kraj:
Budi i ti tako milostiva,
Pa u hladni kad me metnu grob,
Setjaj s' onog — koi tu počiva
I koj biaše věk tvoj věrni rob.

Cèrvena suknja.

(Iz poljskoga, polag M. Čajkovskoga.)

(Nadalje.)

Otac i sestra odoše k grofici na oběd, ja pako s barunom dodjosmo tekar na večer. Bio sam obučen u cèrvenu maltansku odělu; — zaboravih vam kazati, da sam u šestoj godini bio maltanski vitez; — mnogo sam već znao kako se imade ponašati u velikom světu; osim tog cělim putem nabajao mi je barun uši, veleć: da na zabavi valja malo da govorim, ništa, ali najviše pod konac da igram, da se ponašam kao da mi je dugočasno, i da ovu zabavu dèržim za manje, nego li ništa.

Već se je počelo igrati kad mi prispěsmo. Poslě pozdravljanja, predstavljanja i množine drugih sličnih obredah, stanem kao kakav stup k zidu, iz svega se izvahavah, francezki sam odgovarao onima, koji su k meni došli i poljski nagovorajuće, a s barunom šaptao sam o raznim stvarima koje opazih. Na obrazu mog vidio sam kako se ponosi sa mnom, a kraj sebe čuo sam više glasovah: „Gle,

Digitized by Google

kako je vèrsten mladi Jazlovìecki.“ — U to dodje gospoja Dziedušicka i običnom dobrotom kaže: „Dočim opazih gospodina Tomu, to mi odmah dodje na pamet njegova majka!“ Na ove rěči zakuca mi sèrce, majka mi je stala pred očima, i zaista bacio bi se bio kao děčak s naručaj grofice, i š njome se porazgovarao o proš-blagih časovih, da nije ona morala otići pregledati kao kuće gazdarica, moleć me da igram. — Ja, — divni stvor za željom bez volje, — počutih kako me ostavlja samostalnost — naumih dakle oprositi jednu od Dziedušickih gospodičnah na igru — no u to doba začujem iza mene razgovarajućih se nèkoliko mladićah.

„Gle, cèrveno se je obukla kao rak, pa ju ipak nitko nezove na igru!“

„Dà, ni probušene pare nedobie za miraz!“

„Samo to što je na njoj.“

„Bog zna gdě je i to dobila?“

„Otac njezin, kako se pripověda, biaše harjaktar Kościuška.“

„Velike doista zvěri!“

„Zašto grofica takove figure pušta u svoj dvor?“

„Eh, nasědit će se!“

„Za ključaricu bi bila dobra, no za suprugu neće je uzeti nijedan visoko rodjeni gospodin.“

Govori ovi uzburkaše me sasvim, nauka moje majke „ljubi bližnjega“ probudi se u meni; moj zločesti duh, barun, daleko biaše od mene, pogledam po sobi i opazim u kutu sědeću gospodičnu u cèrveno obučenu pokraj stare nèke gospoje, nu obraz děvojke nemogoh viděti.

Sada se započme valcer igrati. — Ja se stanem proturavati, rinem nèkoliko ljudih, prevalim nèkoliko stolacah, zapnem se za obrube od opravah nèkojih gospodičnah, koje su na pola ustale, misleć, da ih prosim na igranje. — Dodjem pred cèrvenu suknju, zaprosim ju na igranje, ona ustane, ja ju uzmem za ruku i dopoljam u kolo igračah. — Ja nisam ni vidio ni čuo što je oko mene bivalo, oči utopiše mi se u očima moje igračice; krasno modro oko sjaše nebeskom milinom, a trepavice, obastèrte děvičanskom stidljivostju spustiše se na krasotu oka, blědo rumenilo prosù joj se na bělom liècu, čarobno se nasmije, stas, pleća, vrat, ruke, noge biahu prava čudesa dražesti, kose kao zlati lan, blistahu se, a rudeži tih vlasih spustiše joj se na lěrova pèrsa. — To biaše angjeo, sètjam se kao da ju sad vidim, tu cèrvenu suknju, svaku vèrpcu njezine obrube, běli rubac na vratu i češalj u kosama. — Sètjam se svakog vlasa njezinih rudežih, i sèćat ću se uvěk svega toga kao jedine razkoši mog sèrca. — Igrajuć gledao sam okom u njezino oko, mojim ustima hvatao sam njezinu sapu, mojom rukom čutio sam, kako joj bije sèrce; na pola objeo sam nje tělo, njezina suknja ticala se je mojih kolěnah, a malašna nožica njezina poletavala je nad mojom nogom. — Gledah na čarobno nje cèrvenilo, na dižuće se i padajuće děvičanske grudi; vitka biaše kao svèrš od vèrbe, a lahka kao větar, okretjuć se š njome nisam ju ni osětio u naručaju mome; činilo mi se kao da se okrećem po nebeskom obzorju s angjelom, ili čarobnom kojom vilom; — zvuk muzike činio mi se pěvanjem nebeskih stvorovah. — Oh! tako igrati želio bi kroz cěli život — uvěk! — Muzika prestane, igra se svèrši, a ja sam moju igru-

Digitized by Google

čicu još imao pred očima, još sam š njome igrao u duhu. — Iz ovog čarobnog i sladkog sna probudi me barun:

„Moj dragi, tvoj otac malo da nije skapao od stida, — ja sam staromu kazao, da je to po modi — on to věruje — i sada svima pripovĕda čudnovate običaje sadašnje mode.“ Zahvalio sam barunu, stisnem mu ruku, i to sada iskreno, sèrdačno, te skočim prositi cèrvenu suknju za mazurku, budući da nisam znao kako se zove, i jedva sam preteko jedno desetak mladićah, koji se iz iste svèrhe uputiše k njojzi. Cèrvena suknja došla je bèrzo u modu, mladež govoraše:

„Mladi Jazfovjecki, kavaler maltezki, do skora povrativši se iz inostranstva, igrao je š njom pèrvom.“

„Stari Jazfovjecki i barun govore da je to po modi — igrajmo dakle i mi š njom budući je to po modi, u ostalom ona je čedna dĕvojka. —“

„Što ti govoriš, čedna? — ona je krasna dĕvojka — kako je lĕpa uzrasta — i kao što cĕo svĕt znade — otac joj biaše veoma zaslužni muž za domovinu — govori se, da imade u Varšavi bogatog i neoženjenog strica.“

„O, tà grofica znade iz kakovih osobah ima se sastaviti družtvo.“

Gospoje i gospodične po svoj prilici proklinjahu me u duši, no ipak ni jedna nije se usudila isto pokazati ni obrazom a ni rĕčju, budući da to biaše po modi; po tihom govorahu medju sobom, da je to čudna moda, i svaka je težila da i na nju dodje red takove mode. —

U mazurki razgovarah se s mojom igračicom, i gle — u razgovoru kakva umĕrenost, kakova dobrota, koliko nevine razboritosti i iskrenog čuvstva! — Još jedanput kažem: to biaše angjeo, a ne dĕvojka. U razgovoru mila bez svakog silovanja, tako, da sam se š njome razgovarao kao sa davno, poznatom. Želio sam, a nisam se ipak usudio zapitat ju za ime i gdĕ obitava, bojah se da ju nebi time uvrĕdio, budući da su mi rĕči mladeži pred igrom uvĕk bile u ušima. — Poslĕ mazurke saznah od jednog dobro-poznatog susĕda, da se zove Paulina Zagórska, i da je kćerka udove barjaktarice Zagórske, koje je suprug umro prie nĕkoliko godinah od ranah zadobivenih u ratu, — stanuje u Jampolu, gdĕ joj majka imade mali dvor, tri kmeta i nĕšto zemaljah, što sačinjava vas imetak njezin. — Cĕla obitelj sastoji iz majke, Paulinę, njezine starie bolestne sestre, i brata, koj služi u jednoj poljskoj legii. Otac njezin, barjaktar Zagórski, služio je u savezu barskom i u vojsci Tadie Kościuška ujedno sa pokojnim Dziedušickim; s toga biaše gospoja Dziedušicka kao pokroviteljica ove siromašne obitelji. — Ova saznavši, predstavih se gospoji Zagórskoj, te ju zaprosih za dopuštenje da ju smiem pohoditi u njezinoj kući. Gospoja Zagórska odgovori mi veoma uljudno, no ipak sam opazio na licu njezinom, pored zahvalnosti i ponosa materinska, što sam tako postupao š njezinom kćerju, nĕku bojazan, da li sve ove uljudnosti mladoga gospodičića pokvarene ćudi, — budući se je povratio iz inostranstva, — možebit nisu mrĕže k propasti uboge, no krĕpostne dĕvojke. — Od to doba, kako opazih da Paulina s kojim drugim igra, težko mi biaše, sèrce mi se stiskaše kad vidjeh, da ruka krasne igračice nije u mojoj ruci, i pèrvi put razjarih se na smionog igrača, koji se je usudio š njome igrati, — no opet prodjè mi žalost i razjarenost čim dodjè na mene red da igram s Paulinom — opet biah veseo i sretan. — Kod odlazka sprovodih Paulinu i njezinu majku do kolah, omotah noge Pau-

Digitized by Google

lini, te ju molih, da se čuva od ranog větra. — Bio sam tako brižljiv kao da je već moja — sto putah ju blagoslovih, dugo i dugo gledah za kolima koja odvezoše tri konjica — jer u istim kolima bila je čarobnica, koja se je pokazala mojim očima, i mojoj duši.

Nebi imao dovoljno rěčih, kad bi vam htěo opisat kakov utisak učini na me Paulina. Ja sam tad bio 18 godinu prevalio, uobraženje povišeno uzletom mlade duše, a sèrce trěbalo je ljubiti i da bude ljubljeno. — Od tog večera obljubio sam Paulinu tako, da bolje čověk ljubiti nemože; — o njoj snivah noću, i danju. Izsměhavanja baruna, zadirkivanje sestre, šutenje i višeputah mèrki pogledi otca nisu mogli utèrnuti moju vatru, te samo još većma razpiriše ćuvstva mog sèrca. — Za několiko danah uputih se u Jampol, svatko si može misliti: upravo k gospoji Zagórskoj. — Sèrce mi silno udaraše kad sam došao u město, a čim se približih priprostom dvoru, biaše mi ujedno milo i težko, radovao sam se, no ujedno i plašio — nesěćam se, što sam govorio, došavši u kuću, jedino toliko znadem, da nisam ono govorio što sam si preduzeo na putu.

Gospoja me primi uljudno, ali ne onako, kako običaju majke, koje imadu kćeri na udaju.

U kući biaše sve uměreno, nebogato no ipak ukusno i veoma čisto. Skoro zatim dodje i Paulina u platnenoj suknji, ukrašena živim rumenilom i žarkim okom. Ona biaše tada tako krasna, kao što i na svečanosti kod grofice, ako ne još krasnia, buduć su moje oči svaki čas nove dražesti na njoj opažale. Izpèrva pokazivala se je něka plašljivost u našem razgovoru, no ista je do skora izčeznula, kao što izčezavaju běle prolětne magle pred jarkim sunašcem. — Mi se nerazgovarasmo kako se razgovara sa modnim ljudma koji govore o svemu i o ničemu; razgovor s Paulinom došo je iz ničesa na mnogo stvarih. Koliko pěsničtva pokazaše se u njezinoj duši! Oh! kako mi je blago, kako ugodno prošao taj dan: od mog dětinstva, od smèrti moje majke nisam doživio tako sretna dana. Sve mi tamo biaše dobro, čarobno, krasno, buduć je tamo Paulina bila; — došo sam zaljubljen onamo — a sav raztopljen u ljubavi otišao sam odanle.

Za mene nastà novi život, raj ljubavi otvori se preda mnom; — ja sam ljubio, a Paulina pokazivaše mi se samo uljudna, — i ova neizvěstnost, da li sam ljubljen ili ne, ojačivala je volju moju i oslobadjala me někako izpod djavolske vlasti baruna. Gusto sam jašio u Jampol, otac me nije ni pitao što radim, jerbo se je zanimao predstojećom udajom moje sestre s barunom, i odaslanjem mojim u Petrograd po službe, i kako on mišljaše — po ženu. Neću vam govoriti o raznim malenkostima ljubavi, koje su prevažne u očima ljubećih se, a směšne za one, koji ih hladnokèrvno motre i koji o njima slušaju. — Paulina, kako biaše lěpa těla, tako biaše i krasne duše. Ona biaše jedina podpora stare majke, utěha i angjeo pokrovitelj svoje slabe sestre Jelene; sluge ju ljubljaše, a ubogi blagosivljaše. — Mila, pobožna, dobrodětelina — uvěk si mislih — upravo takova biaše i moja majka; tisuć i tisuć putah prie poljubih joj ruku, tisuć i tisuć putah prie kazah joj da ju ljubim, cěnim, obožavam nego što izmamih kao silom iz nje ustiuh blažene rěči: „i ja tebe ljubim!“ Oh, sreća moja biaše onda neizrečena; neznam, da li mogu takovu sreću, takovo blaženstvo poćutiti duše u raju: ručicom svojom lahko mi stisne

ruku. Ja sam plivao u razkoši — sad si zavěrismo pred Bogom, pred sěnami njezinog otca i moje majke věčnu ljubav, věčnu věrnost. Od onoga dana biaše mi ovaj svět tako krasan, ljudi tako dobri, budući da je sve, na što sam gledao, ukrašivala ljubav Pauline; oběručke htěo bi bio sejati sreću medju ljude i sve ostale stvorove — no i moja sreća nije dugo trajala.

Još nisam zaboravio — biaše to měseca listopada: — za dva dana imala se je obdèržavati svatba moje sestre s barunom; s jutra duvao je mrazni větar, uzmem bundu, sědnem na konja, i neimajući druga osim mog hèrta Dolota, uputih se u Jampol. Cělim putem obletavaše me vrani gavrani, konj, premda okretan i jak, několiko putah popikne se i nije se pustio u běg, kao što mu biaše navada. Nadjem samu gospoju Zagórsku, pitam gdě je Paulina? ona mi odgovori, da je prošla od kuće za několiko danah, za kratak čas reče mi:

„Gospodine Jazlovicki! Ti znadeš da sam ti sklona, i da neima čověka na světu kome bi poslě moje děce bolje želila nego li tebi; ne rod — budući da je i moj suprug bio plemić — no bogatstvo i sadašnja znamenitost tvojeg roda metnuše neprevaljivo bezdno izmedju tebe i moje kčerke. Tvoj otac nikada neće pristati na ovaj savez... Ja dobre znadem da se ljubite, no ovu ljubav prekinuti valja... Ti ćeš, gospodičiću, naći utěhu u velikom světu, a moja kćerka u izpunjivanju dužnostih glede boga i mene.“

Ja se uplašen tèrgnem: „Moj će otac dozvoliti, on mora dozvoliti! — Ja ću biti suprug Pauline, zet tvoj, gospojo!“

Ona mi ništa neodgovori, samo se nasměje, kao što lěčnik těšeći umirajućeg u suhoj bolesti. Vratjajući se kući, pèrvi krat počeh razmišljavati o težkoći, da li ću moći sklonuti mog otca; — ali ipak nisam bezufao, i kaošto svaki mladi zaljubljeni, govorih i ja: „to će biti!“

Tražio sam priliku da se porazgovorim s otcem, ali nisam ju mogao naći, il' bolje rekuć, nisam se usudio; premda je ljubav k Paulini dan na dan rasla, to se ipak nikako nisam mogao odvažiti da se uputim k otcu. Dan svatbe baruna s mojom sestrom bio je za mene dugočasan. Několiko putah pomislih: kada će mene tako spojiti sveštenik s Paulinom, i hodajuć iz jednog kuta moje sobe u drugi, několiko putah glasno ponovih nje ime. Stari Gèrga u predsobi čuo je to ime, stupi u sobu, počeše se po glavi, lěvom rukom se podbočí a desnu nogu stavi napréd:

„Doista, gospodična Paulina je bědna, prem tako dobra!“ — Prepanem se: „Gèrga, što je tebi? — šta se dogodilo s Paulinom?“

„Gospodičiću, ti si svemu tomu kriv!“

„Kako to, govori jasnie?“

„Ljudi govore da ju ti, gospodičiću, želiš za ljubu, ne pako za suprugu.“

„Kako to, što to znači?“

„Da ju ti nisi naumio nikad uzeti za suprugu, već da joj daješ novacah, samo da te ljubi.“ — Ja se na to sav zažarim od ljutosti. —

„Kakovi su to ljudi, kaži mi, da uništim ove zlotvore!“

„Mnogo bi ih morao uništiti — tako svi govore.“

„A ti, Gèrga, dopuštjaš šta takova govoriti?“ —

„Ja sam govorio, da si ti pošten, a gospodična Paulina tako pobožna i krš-

Digitized by Google

postna, kako tvoja pokojna majka; no ljudi neće věrovati da bi bogati gospodičić mogo biti krěpostan, a uboga gospodična da nebi sve žertvovala za novce."

„Ja ću ju uzeti."

„Bog bi dao, ali ja nevěrujem da će stari gospodin na to pristati." Ove rekav, krene glavom i ramenima. —

Cělu noć nisam mogao k sebi doći, razmišljavao sam šta ću otcu govoriti, te sam si načinio govor s kojim sam naumio otca ganuti i nagovoriti.

Drugo jutro saznav, da je otac ustao, uputim se u njegovu sobu. Čim me je opazio blěda lica, suznim očima, te obučena još u gali, prěde se:

„Tomo, šta li je?"

Ja mu poljubim ruku, te zaboravim načinjeni govor:

„Dragi otče, ja se hoću ženiti."

„S kim?..."

„S Paulinom Zagórskom ..."

Na ove rěči tèrgne se iz stolca: „Jazlovicki da uzme Zagórku?!" — Oko mu sine od sèrdžbe, a meni oduzme svu odvažnost i snagu tako, da sam se morao nasloniti na stěnu:

„Jazlovicki nisu ništa viši od Zagórskih. Otac gospodične Zagórske bio je svagdě počitovan." — Moj otac je bio sad blěd, a sad cèrven.

„Prie ćeš me položiti na nosila, negoli ću pristati na ovu ženitbu!"

(Dalje slědi.

Hreljo na razkršću.

(Prevod iz latinskoga.)

Kad bi Hreljo (Herkules) dobu dětinstva prevalio i muževnu već nastupio, u kojoj mladić svojim postaje i gdě se jur vidi, da li će u svomu životu slediti stazu krěposti ili zloće, povuče se on u samoću, i stade misliti, koju da si od obiuh izabere. Tada vidjè on dvě, gospoje visoka uzrasta stupati prama sebi. Pèrva u bělom odělu biaše ćudoredna obličja i stasa; premda čista boja pûti, stidljivo lice i pametno ponašanje biahu njezina lěpota. Druga biaše slaba, dobro izgojena, nježna i bojadisana da bělija i rumenia bude, a dèržaše se upravnije više nego joj po naravi pôděljene biaše, a njezino odělo směraše — kao što se je činilo — tamo, da mladjane svoje prednosti tim bolje pokaže. Sáma se je često i s veseljem gledala, obazirala se, da li ju tko god možebiti gleda, i motrila je dosta putah istu svoju sěnu. —

Pošto se obě Hrelju približe, stupaše pèrva navadnim svojim korakom, druga pako poleti napréd prama mladiću i reče mu ovako:

„Vidim te, moj Hreljo, još dvoumiti, koju života stazu da si izabereš. Ako mene za prijateljicu uzmeš, tada ću te najugodniom i najprostraniom stazom voditi, gdě te ništa neugodnoga susrětati neće. Tom stazom ti neće bojevi ili poslovi brige zadavati, nego ćeš samo na to misliti, šta dobroga da jedeš ili da piješ, čime da oči ili uši nasladiti i ćutila uzbuditi možeš, kako da se u ugodnoj zabavi razveseliš, kako da na najmekaniim dušecima spavaš, i kako to sve bez ikakva posla zadobiješ. Ako li bi pako kadgod pomislio na to, kako da se sve to zadobi, onda se neboj, da ću možebiti tvojemu tělu ili duhu kakovo dělo naložiti, da sve ono, što rekoh, zadobiješ,

Digitized by Google

nego, što su drugi mukom i znojem stekli, to ćeš ti moći uživati, da ti štogod uzfali. Jer svim onim, koji se mene dèrže, dajem ja vlast, da sve, kako i gdě što nadju, na svoju korist obrate.“

Na to zapita Hreljo: „Ženo, kako ti je ime?“ ona odgovori: „moji me priatelji zovu blaženstvom, ali moji kuditelji, koji me rado umaljavaju, zovu me zloćom.“

Medjutim biaše nadošla i druga žena, koja Hrelju ovako govoraše: „I ja dolazim k tebi, o Hreljo, budući da tvoje roditelje poznajem, a i tvoje nagnutje izkusila sam već od dětinstva; pa baš zato se nadam, da ćeš, ako moju stazu izabereš, postati krěpki izvèršitelj lěpih i slavnih dělah, po kojima ćeš moje ime još bolje uzvisiti i kod svih dobrih mene proslaviti. Neću te pako s nikakovim predstavljanjem veseljah slěpiti, nego hoću da ti istinu kažem, kako su bogovi odredili; — znaj; bogovi nikomu ništa dobra i slavna nedaju bez muke i truda, nego, ako ti se hoće, da ti bogovi milostivi budu, a ti jim služi; hočeš li, da te priatelji ljube, tada si moraš dobrimi děli njihovu ljubav pribaviti; hoćeš li, da te grad slavi, moraš mu koristan biti; ako naměravaš, da se tvojoj hrabrosti cěla Gèrčka divi, tad se moraš tèrsiti, da njojzi koristiš; da ti njiva obilate plodove daje, moraš ju obradjivati; da se tvoja stada obogate, moraš ih gojiti; želiš li, da si u vitežkom boju ime stečeš, da slobodu domovine svoje braniš, i nepriatelje da pobědiš, tada, o Hreljo, moraš prije svega umětnost vojničku od vèrstnih meštarah učiti i u njojzi se věžbati; hoćeš li, da tělesnom svojom snagom silan budeš, tad moraš tělo tvoje obiknuti da se razumu pokori te znojem i težkim dělom věžbati ga.“

Zloća joj na to presěče rěč i reče: „Vidiš li, moj Hreljo, kakovim te težkim i dugim putem k svojimi veselji ova žena vodi? — ja pako hoću da te dovedem po laganom i kratkom putu do blaženstva.“

Na to joj krěpost odgovori: „Ti nesretnico, što imadeš ti dobra? ili za kakovo znadeš veselje, što ti nikad načekaš, dokle ga sèrce tvoje zaželi, no se svačim prenajedeš, prije nego ti se hoće? Jedeš prije nego zagladniš, i piješ prije nego zažedniš, Da ti je jelo tečnie, moraš kuhače tražiti, koji ti jestvine slastnio začinjati moraju; da ti pilo poněšto omili, daješ si dragocěna vina naručiti, i išćeš u lětu sněga i leda. Da ti je lěpo spavati, trebaš mekanu postelju, i jedva ju po volji možeš naći; ideš pako spavati, ne zato što te je dělo umorilo, no zato što ti je praznovanjem predug čas. Preokroćeš narav i iznimku praviš. Priatelji tvoji skitaju se cělu noć, i prospavaju najbolji dio dana. Istina je, da si neumèrla, ali te bogovi ipak izključuju i dobri te ljudi zametavaju. Najugodnii glas: hvalu iz ustiuh vrědnih i pravednih, tvoje uši neslušaju; najugodnii prizor nikada ti pred oči nije došo: jer još nikada něsi lěpi tvor tvojih rukuh viděla. Tko bi tvojim rěčima věrovao? Tko bi ti što udělio, ako bi ti trěbala? Koj pametni nebeži tvoje družtvo? — Koji te god slěde, već u mladoj su dobi slabi na tělu, a u starosti i na duši. Bez děla i truda čine se u mladosti svojoj da su rujna lica i dobro izgojeni, ali u težkom i mučnom siromaštvu sprovadjaju svoje stare dane. Stide se svoje prošastnosti i iznemogu pod brěmenom sadašnjosti. Mladost im je u ugodnosti prošla, zlo su si za starost zaštedili. Ja pako stanujem kod bogovah i dobrih ljudih. Bez mene neima nikakva lěpa děla, bilo ono božansko ili čověčansko. Bogovi me i ljudi nad svim inim štuju. Umětnikom věrno pomažem, gospodarom kuće čuvam, čeljadi

Digitized by Google

rado pomažem; kod poslovah mira krěpko udioničtvujem, u ratu pako sam stalna drugarica i najbolja dionica prijateljstva. Priatelji moji nahrane i zadovolje se bez umětnosti začinjenim jelom, jer oni nejedu ni nepiju, osim kad im je od potrěbe; san im je milii nego lěnčinam, nu ipak ga ostavljaju bez jada, i njemu za volju neodvlače nikakvo potrěbito dělo. Moji se mladići ponose pohvalom starih, a starci štovanjem mladićah. S veseljem sěćaju se svojih prošlih dělah, a vesele se nad sadanjimi, jer su po meni bogove za priatelje stekli; vide se ljubljene od priateljah i od domovine štovane. A kad jedared sudjeni zadnji časak prispie, onda im ime nije zakopano u zaboravnosti bez svakoga štovanja, već njihova uspomena žive na věke u pěsmah potomstva. Ako dakle hoćeš trude ove poduzeti, o Hreljo, sinu čestitih roditeljah! tad se do najvećega blaženstva uzdići možeš."

Smělo uhvati mladić ruku krěposti i slědiaše ju. Vodila ga je po mnogom stèrmenitom putu, u dvanajstrukom dělu izkusila je njegovu moć i volju, ali ga zato učini poštenim mužem i hrabrim junakom. Gèrčka štovala ga je kao svoga dobročinitelja, njegov duh izvěžban u nuždi i boju uzidje na nebesa, a ime mu ostadè nezaboravno medju ljudima.

Neoženjen tèrgovac.

(Polag Sindipe, mudroznanca Persijskoga.)

Od Kr. Jos. Veselića.

Něki neoženjen tèrgovac imajući miris dèrveta na prodaju, donese svoju robu u jednu varoš, od koje je razumio, da je u istoj varoši dobra cěna mirisavog dèrveta. Došavši u varoš stovari svoju robu u kući jedne starè udovice, imenom Rafine, koja je ukraj grada sědila. On zatim podje u varoš, da popita cěnu, i da sazna najprobitačnia mušteriu; ali prě nego k dělu pristupi, upozna se s jednom ženskom, kojoj medjutim i cělu svoju naměru priobči. Nu tek što iz njenog obitališta podje, zadahne ulicom miris od sáma mirisna dèrveta. Na to se on prepadne i uplaši, misleći: da se nebude ujegova roba zapalila, pa zato pohiti natrag k gori rečenoj Rafini u svoj stan; ali na putu ga susrětne jedan čověk, koi je baš njegove poznanice otac bio, i sám něšto malo miris-dèrveta lukavstva radi zapalio. Kad se je pako š njime pozdravio i u razgovor upustio, izmedju ostalog priměti mu s udivljenjem:

„Kako si se ti mogo prevariti, toliki put i trošak učiniti, i s ovom robom ovamo k nama dojti, gdě ljudi s takovom kao izobiljnom svoje peći lože?" Na poslědku lukavome lasno za rukom podje tèrgovca nagovoriti, da robu u njegovo skladište prenese, i učini ugovor slědeći: On se obvežuje tèrgovcu najti za robu mušteriu, koj će mu za njegovu robu punu mericu, što god on zahtěvao bude, dati; ali s tom pogodbom: da mu tèrgovac obvezan bude, na četiri pitanja shodan odgovor dati, što ako neizpuni, da se ima svoje robe lišiti. Pitanja su bila slědeća:

1. Kako se može sve more popiti?
2. Šta je najbolje kadro jedan preděl obogatiti?
2. Čim se može obući, pa ne biti ni gol ni oděven?
4. Od kojega je jěla čověk sit i gladan?

Digitized by Google

U slědstvu učinjena ugovora, lukavi odě robi muštériu tražiti, a tèrgovac otide misleć, kako će sutradan na stavljena pitanja odgovoriti i tako učinjenom ugovoru zadovoljiti.

Nu premda je bio bistre pameti, ipak slědeće noći sav se u žalosti i brigi nadje, nemogavši čělu dragu noć oka sklopiti, dok najposlě ustane, i k gazdarici Rafini u sobu stupi, moleći ju, nebi li ga ona kao stara i izkusna žena poučila, da bi kako god mogao svoju dužnost izpuniti.

Stara, koja je poznavala sva lukavstva ondašnjih ljudih, poslě kako ga je saslušala, u čemu njegova stvar sastoji, a pri tom saznala njegovo s onom ženskom poznanstvo, mogla je po tomu lahko zaključiti: da mu je to isto zloznanstvo stavilo ote zanjke; — počne mu dakle ovako govoriti:

„Ljubezni tèrgovče! ovdě su ljudi vèrlo lukavi, a vi ste veoma nesmotren čověk, pa je tu sav kroj i sva osnova: kako bi vas i bez dinara izplatili. No medjutim, premda je, zbog někih paralažah, zločinacah i bezdušnikah, i meni sámoj — koja bi možda komu i od pomoći biti mogla — zabranjeno, sámu istinu predavati, ništa manje, ako se vi obvežete jednu děvicu, koja ako i neima kao sirota miraza t. j. blaga, ali je poštena i vrědna, te najvèrstnieg muža dostojna, za svoju suprugu uzeti, to vam se ja obvežujem, naučiti vas kako ćete se vi ne same iz te zanjke izplesti, nego i svoju robu po vrědnosti prodati.“

Tèrgovac kome se opet ova nova pogodba učini sumnjiva, počme se izgovarati, te čas jedne čas druge uzroke i izgovore navadjati, ali mu stara na sve ovo odgovori:

„Moj dragi, ženitba i udaja, ovo sjedinjenje mužkoga i ženskoga, jesu jedino izpunjenje najvećе dužnosti naše u životu, jer ova ljubav je izvor ljubavi čověčanstva; ova najme ljubav najprie samo po dva sèrca izmedju sebe těsno veže, i silu svoju najprě na porod svoj, i ostalo srodstvo dviuh obiteljih, zatim i na sve čověčanstvo prostire; i tako je ova sveza nuždna, kako za uzajemnu pomoć i zaštitu, za zakonito plodjenje i odgojivanje děce, tako i za topliju i těsniju ljubav čělog božjeg světa. Buduć jednoč sdruženo, ženjeno ili udato lice nemože hladno i bez boli stradanje i nesreću svoje bratje gledati, pa tako briga i stradanje svakog ovog para, medjusobno svoga poroda, svega srodstva i sviuh bližnjih čini, da se i sav rod čověčanski stranom posredno stranom neposredno usrećava. Pomislimo i to, kako mi sa onim istim proměnama izlazimo iz ovog světa s kojima smo i došli u njega; jer mi pod starost počimamo kao děca živěti, n. p. često nas drugi mora podizati, voditi, nositi i istu hranu nam davati, jednom rěči: mi — da ništa i negovorimo o bolesti — i u sámoj starosti opet trěbujemo roditelje, koje za stalno u našoj děci nalazimo, koja se raduju, što se mogu barem poněšto svoga duga prama svojim roditeljem odužiti.

Po ovim dakle neoborivim razlozima punim uvěrenjem možemo kazati: da su ženitbe i udatbe najjači stupovi sreće čělog čověčanskog pokolenja, nu da se svako slično sjedinjenje doista srećnim nazivati i učiniti može, trěbalo bi da se zakoniti muž i žena, i oni koji to misle biti, vladaju ovako:

Pèrvo, trěba da budu věrni sinovi i kćeri majke prirodo, dostojni onog svetog imena nevinosti, pravi junaci i poběditeljі svojih strastih i nagonah, u čemu bi se svagda lasno ukrěpili tako, da bi i najveća děla i junaštva proizvoditi mogli kad bi

Digitized by Google

jim vazda na pameti bila ona dužnost i nagrada, koja ih čeka i iz daleka im predstoji od ove ili one nevine duše, koje ljudski ako i nepoznati obraz oni samo mislima doseći mogu, i koje tek onda dostojni postaju kad su takovu i sámi savèršeno nevini dočekali. Jer kako može ona strana krèpostnog druga sebi izgledati i iskati, koja je najprè pogrèšila, u nevaljanstvu ugrezla, i sáma sebe iznevèrila? Kako ona, velim, s čistim i cèlim sèrcem može ljubiti? kako li vèrnost obreći i odèržati, kad se nije iz početka na ovo veličanstveno osèćanje navikla? Samo jedan jedini prestupak sve to nepovratno uništožava; jer tko je jedanput sagrèšio, te koga pri najvećoj prevari i izkušenju nisu obustavile one zle posljèdice koje ova prestupljenja za sobom vuku, nego je i pèrvu iskru još u potaji ležećeg nagona razpalio, onaj će jamačno i drugi put sagrèšiti. Pa kad bi ovi svoj nenaknadivi gubitak, i oni svoju nepravdu uvidjali, koji na neuredni način svojim željam i nagonom zadovoljavaju, k tudjim se kućama privlače bezazlenu nevinost na različiti podli način varaju, i slaba ženska sèrca na nevernost prama budućim, ili već imajućim muževima navlače, pa kad bi k tomu još svoju budalaštinu — uslèd koje se boje brigah i tereta domaćeg i time sámi sebe najlèpše radosti, — ženjen biti, dèčicu imati i izobrazovati, lišavaju, kad bi, rekoh sve to zrèlo cènili, zaista bi se sámi sebe, ako za grèh — dok jim se ovaj neosveti — i neznaju, sramili.

Nevin dakle mladić, i dèvica koji su nepovredjeno svoju čistoću sačuvali, imaju u sámim tim krèpostima temelj, na kome poslè zidju srećan napredak u svome životu; oni se paze kao da su samo jedno za drugo stvoreni. Oni, pošto zajedno sèrca i ruke spoje, mogu jedno drugom slobodno u oči pogledati, da se nemaste. Oni mirno, vodeći se za ruku kroz sve cvètje i tèrnje tog života prolaze, dobro znajući, da su jedno drugom više u nevolji nego li u sreći nuždni. Oni su podpuno zadovoljni jedno s drugim, i zadovoljavaju se s najmanjim stanjem svojim.

Ovakova je ljubav stèrpljiva i prijateljska, pa baš zato, ako jedno od njih dvoje i posèrne, neće se drugo tako lahko razjariti ni ukorom druga vredjati, već sve većim i žešćim žarom sa svoje strane u svakom slučaju predusretajući ga, priskočit mu u pomoć, da se pogrèška što prije izpravi. Njihova uzajemna sloga, da bi što za svoju bolest i starost priskèrbili i za svoju dècu uz pošteno ime ostavili, svagda ih rukovodi. Znadu zatim štedljivo živèti, pa kadšto i potrèbnog svojevoljno se odreći, dobro znajući, da mnogo kitjenje sa željom: svakome se dopasti, većput i proti samovolji može u napast dovesti: da se tudje uvuče u njihovo sèrce, i tako onaj mir i sreću domaću sruši, koja se tako lahko neobnavlja. Na poštenju dakle i ljubavi osnovani dom, uz sve proměne tvèrdo stoji i traje do vèka. Dom svoj je svakom poštenom čovèku vazda najprijatnia čast svèta.

Najposlè kad se iz ovakovog blaženog para jedno i odděli u vèčni život, vèrna i nadživivša ga strana prati sa suzama tuge i žalosti, nu ipak u nadi: da ćedu se opet na savèršeniem svètu sjediniti, dočim im blagodarna dèca njihova, koju su mudrim odhranjenjem i vèrlim medjusobnim primèrom izobrazili, plačući oči sklapaju, blagodarno ih spominjuć, svi ostali pako blagosivljajuć.“

Ovo dakle slovo, dosta bude tèrgovou, te on sámim svojim čutanjem uvèri stara o svojoj sklonosti. Na što mu stara dalje rekne i nastavi:

Digitized by Google

„Sad kako dan osvane, a vi idite lukavome ugovoritelju i na ona četiri pitanjegova ovako odgovorite:

Pèrvo: more će i ja sám izpiti, ako ti sve rěke, koje se u more stiču, ustaviš.

Drugo: koj se preděl najbolje želi obogatiti, neka pravedno živi i svesèrdno Bogu se moli, da mu s proletja usěvi nakisnu.

Tretje: sám on t. j. (lukavi) neka sa obuče u mrežu, pa će biti: ni gól, ni odèven; a najposlie:

Četvèrto: neka jede tarane, da nebude ni sit, ni gladan.

Pošto pak do naplatjivanja robe t. j, espapa dodje, i ako opaziš, da se on još u svoje lukavstvo uzda, a ti zaišti punu mèricu mravacah, od kojih polovina da bude mužkih, a pola ženskih, i to pèrve cèrne, a druge žutkaste."

Napunjen radostju tèrgovac pohiti u varoš, gdě po svojoj želji vašar okonča; ali pošav natrag u svoj stan s kesama punim novacah, i tek što se počeo u sebi lomiti, da li će se dèržati zadane rěči, ili bi se i od Rafine odkupio novcem, dodje pred njega jedan čovèk na jedno oko ćorav, pod rukom vodeći onu istu njegovu poznanicu. I buduć je on sam bio razrok, zagleda mu se u oči, i rekne:

„Ti si moje oko ukrao, pa zato sada moraš ići sa mnom pred sud, ili uzmi ovu moju sestru za ženu, ili najposlě daj te novce koje nosiš, i onda odlazi kud ti je drago i kamo te oči vode."

Tèrgovac na ovo kao gromom poražen, i već osećajući ukor svoje svěsti, za svoje vèrolomstvo prama dobročiniteljici svojoj, jedva ćoravoga umoli, da podje š njim do njegovog konaka, gdě će mu od ovoga trojega, koje zahtěvaše, jedno učiniti. Medjutim kako su na konak došli, on pred staru padne s novom žalbom, davajući starej sve svoje imanje, a njezinoj srodnici ruku i sèrce. Sad mu na ovo Rafina rekne:

„Kaži tvome protivniku, ako on misli, da je to tvoje oko ono isto oko, koje njemu fali, a on nek najprie i ono svoje izvadi, pa sa tim tvojim razrokim izměri, i tako ćeš ga se sasma mentovati i na věke oprostiti."

Ovim se izgovorom tèrgovac zaista svijuh lukavštinah oslobodi po Rafini, zatim izabranu sebi děvicu obruči, pa otidje š njome uživati najblaženie i najsretnie dane u ovoj dolini vajah, suzah i neprestanih borbah.

Spomenici davne književnosti jugoslavjanah.

O veoma znamenitom i nedavno izišavšem dělu g. P. J. Šafařika pod naslovom: „Památky dřevního písemnictví Jihoslovanův" pišu Biogradske „Sèrbske Novine" što slědi:

„Ako je istina, kao što i sámi mislimo da je istina, što veli Leopold Ranke, da se o sèrbskoj historii ni misliti nemože dok neizidju na svět stari rukopisi, kao što su Domitianov i Danilov, onda je ovo do danas najznatnia knjiga za historiu naroda sèrbskog, i ne samo za historiu nego i za jezik njegov. Istina, u njoj nisu naštampane Danilove i Domitianove knjige, ali ima drugih stariih od najveće važnosti. Poslě predgovora k ovoj knjizi, u kojemu se osobito kazuje da u štampanju ovakovih starinah valja samo pravopis i gramatiku njihovu vèrno zadèržati i logički rěči

Digitized by Google

razdĕliti, a oksija i varija i kamora i pajeraka itd. sa svim se proći, pa rĕći ovim znacima skraćene ispisati onako kako se čitaju, poslĕ, velimo, ovoga učenoga predgovora pèrvih 18 listovah zauzima „житіе и жизна блаженнаго оучителя нашего Константина философа, пръваго наставника словеньскоу езыкоу," pisano — ili bolje da rečemo prepisano — XV. věka starim sèrbskim cèrkvenim jezikom, sa dodatcima iz dva druga rukopisa ruskoga naréčja, i s primětbama u koima se napominju poveće razlike izmedju ova tri rukopisa i ostalih znatniih. Za tim dolazi „Память и житіе блаженнаго отца нашнго и оучителя меѳодіа архиепископа моравьскаго" (na 7. listovah), sa vèrlo staroga originala, za koi se sad nezna, prepisano XVI. věka. Ovi su članci osobito važni za historiu cèrkve i njene vèrsnice — književnosti slavenske. Za njima 18 listovah zauzima „житіе и жизнь светаго и блаженаго и прѣподобнаго отца нашего симеона, прѣжде бывшаго наставьника и оучителя, господина же и самодрьжца отьчьствиа си всѣ срьбьскыие земле и поморьскые." Ovaj život Stefana Nemane I., velikoga župana sèrbskog, spisao je sin njegov, kralj Stefan Pèrvověnčani. On je u ovoj knjizi štampan iz rukopisa, koj po rěčima učenoga izdavatelja pada u drugu polovinu XIII. ili barem u sami početak XIV. věka, i koj se sad nalazi u Parizu u narodnoj biblioteci. Visoke misli ovoga slavnoga spomenika sèrbske književnosti i red njihov i množtvo rěčih iz različnih knjigah svetoga pisma, pokazuje nam, da u ono doba znanje i prosveta u narodu sèrbskome ili barem u njegovom kraljevskom dvoru nije bila malena, — ostalo, što se još za historiu i za geografiu i jezik u njemu nahodi, osobito napominjati i tim važnost njegovu dokazivati, suviše bi bilo. Isto je ovako važno i drugo „житіе" svetoga Simeona, koje je spisao sv. Sava. Ono je u ovoj knjizi (na 10 listovah) štampano iz rukopisa pisanoga 1619. godine u isposnici sv. Save blizu Studenice. Poslĕ svega ovoga naštampano je najprĕ dvadeset hrisovuljah iz XII. po XIV. věka. Za njima dolazi (na 11 listovah) zakonik cara Stefana Dušana, po rukopisu pisanom 1390. god., sa dodatcima iz drugoga, istina obširniega ali pozniega rukopisa. Važnost ove starine naše ne samo za Sèrbe nego i za ostale Slavene dokazana je nedavno i u našoj književnosti. Po tom pod nadpisom „сказаніе о срьбскыхъ господахъ" štampana su dva rukopisa: jedan (Koprivnički) od godine 1453., u kojemu se na kratko opisuje „житіе и жителство краль и цареи срьбскыхь, кои по конь или колико царствова," a drugi (Karlovački) oko g. 1503. „исторіа кь кратцѣ о срвбскыхь, цареи," obadva zauzimaju 7 listovah. Iza toga na 12 listovah naštampan je 1) „лѣтописьць" iz obšte historie, i 2) „лѣтописьць господь срьбскыихь" (iz sèrbske historie do god. 1698), koe je g. izdavatelj iz 8 različnih rukopisah (od 1501—1700) s velikim trudom sastavio, popunjajući jedan drugim, i naznačivši koje su rĕči kojega rukopisa. Na poslĕdnja dva lista naštampano je „о писменехь чрънориза храбра," stari rukopis o postanju slavenskih slovah, za ovu stvar od velike važnosti.

Člankom ovim želili smo samo javiti narodu za ovu knjigu da je izišla na svět i šta je u njoj naštampano. Više se o njoj ovdě govoriti nemože. Drugi koj organ, kome to pristoji, znat će da bi učinio veliko dobro kad bi pojedince javio šta nam je od starine ova knjiga novo donĕla za historiu i za jezik. Mi bismo samo još molili g. izdavatelja ovih dragocěnostih, da bi sa sgodom posvědočio je li u životu sv. Metodia na str. 1. uvèrsti 36. „абраамъ" štamparska pogrěška (kao što je na više městah štampano „б" město „в" i naprotiv), a tako i „гон" u izboru hrisovulja na

Digitized by Google

str. 2. u vèrsti 29., mèsto kojega u „Sèrbskim Spomenicima“ (u Beogradu 1840.) u koima je ova hrisovulja štampana, stoji „ron“ — rèč koja se po našemu znanju osim ove hrisovulje od god. 1189. nigdè više nenahodi.

Zavèršit ćemo ovaj članak željom samoga izdavatelja ovih dragocènostih: da bi Bog dao, da nas što prie obraduje i ostalima što još ima, — ali u više eksemplarah nego ovo sad, da bi ih svaki priatelj njihov imati mogao.“

I mi se posve slažemo sa mnenjem „Sèrbskih Novinah“ te neimamo što da primètimo osim želju našu: da bi se i kod nas u Hèrvatskoj ako ne drugi a to barem spisatelji naši pobliže upoznali s otim dragocènim dèlom, te iz njega cèrpili toli potrèbitu u sadanje doba za svakog Slavjanina utèhu, pa k tomu i odvažnost za neumornu radnju na ovom polju, koje — kako nam spomenuto dèlo svèdoči — i u prošlih tavnih vèkovih imadjaše svoje pojedine svètle zrake, što su kadkad prosècale gustu tminu, u kojoj je èamio nesretni naš narod. —

Konačno izjavljujemo i to, da bi veoma dobro bilo, kad bi se u budućih svezcih našeg. „Arkiva“ ili „Kola“ o tom dèlu obširnie progovorilo.

Fatalista.*)

(Iz ruskoga, polag Lermontova.)

Poradi zvaničnih poslovah morao sam provesti nèkoliko nedèljah u nèkom gosudarskom selu na Kavkazu. Tu je stanovao jedan pèšački bataliun, koga su se oficiri svaku veče skupljali i karte igrali.

Nèkoliko večerih, kad bismo sakupljeni kod majora S., neznam ni sam kako nam se dosadi igra, i mi ostavivši karte polak noći u razgovoru provedemo. Razgovor se preokrène na ozbiljno i tom se prilikom pokaže, da i medju nama ima nèkih, koji kao Musulmani vèruju, da je čovèčja sudbina na zvèzdama zapisana. Različno se koješta pripovèdalo, da bi se dokazalo da je to ili laž ili istina.

„Ej boga vam, gospodo!“ poviče najposlè stari major, „po mom mnenju to sve ništa nedokazuje. Zaista ni jedan od vas nije svoima očima vidio te čudnovate dogadjaje, koima hoćete da potvèrdite vaše mnenje.“

„To je istina, da baš svojim vlastitim očima nismo vidèli;“ odgovore nèki, „ali o tome nas uvèravaju lica, kojima se posve pouzdano može vèrovati —“

„Budalaština!“ prekine im rèč major. „Jeda li su ta posve pouzdana lica viděla knjigu sudbine u kojoj je naznačen čas smèrti? Ako je doista istina, da je napred opredèljeno, šta će nam se dogoditi, onda na što bi nam bila data volja i pamet? Pa onda kojim bi se pravom moglo zahtèvati od nas, da damo račun za ono što smo učinili, štoli nismo?“

Sad ustane jedan oficir, koj dosada sèdjaše u jednom prikrajku i ništa negovoraše; on se približi k našem stolu, pa nas stane gledati sa osobitim spokojstvom pobède. To biaše podporučnik Vulić, rodom Sèrbin, kao što je njegovo ime i cèlo njegovo pojavljenje dovoljno dokazalo.

Spoljašni izgled podporučnika Vulića tako se slagao sa njegovim karakterom,

*) „*Fatalista*“ znači čovèka, koj po primèru Musulmanah slèpo vèruje u sudbinu. — Mi ovu zanimivo pripovèst glasovitog ruskog spisatelja Lermontova priobćivamo iz vèrstnih Bèogradskih „*Sèrbskih Novinah*.“ *Ured.*

Digitized by Google

da se to pri pèrvom pogledu moglo primètiti. Njegov visoki uzrast, tavna boja lica, cèrne oštre oči, veliki ali lèpotvoran nos, ladno, sumorno osmèvanje, koje mu je bez prestanka oko ustanah lebdilo, — sve je to činilo, da se on pokaže kao nešto strane i izvanredno. Oséćalo se, da on spada medju one osobite ljude, koji ni malo nemare za misli, oséćanja i strasti onih, s kojima ih je slučaj sdružio.

On je bio hrabar, kao što je to svaki priznavao, ali je takodjer bio i uzdèržljiv i ćutljiv, da nike nije ni sluteći mogao što znati za tajne njegovog života i duše. On gotovo nigda nije pio vina, a tako isto odviše je bio ravnodušan prema lepome spolu. Jednom se povela rèč i o tome, kako su zanele njegove plamene oči suprugu pukovnikovu, ali takova pèrkošenja morađoše zaněmiti od one gorke i opake osbiljnosti, kojom ih je on primao.

Jedina njegova strast, koju on nije tajio, biaše ljubav k igri. Za zelenim stolom na sve bi zaboravio; obično je gubio, ali se činjaše da ta neprestana nesreća još više umnožava njegovu tvèrdoglavost. O tome se mnogo koješta pripovèdalo, čemu se čovèk mogao čuditi. Tako jedanput, kad se biaše noćju preduzeo nèki svoj pohod, on se kod stražarske vatre pod vedrim nebom odao svojoj strasti, kad al' najedanput se začuje pucnjava i bubanj zatutnji na larmu; svi skoče na noge, da pohite za oružje. „Dà vidim kartu!“ poviče Vulić na jednog od najžešćih igračah, nepomičući se s mèsta.

„Sedmica!“ odgovori ovaj, naglo djipivši gore.

Vulić i neuzimajući na um obštu smutnju, odigne kartu, a to biaše ona, koju mu je imenovao drug.

Pri najžešćoj vatri dodje Vulić na bojište. Činilo se, kao da on nepazi ni nazviždeća oko njega taneta ni na čerkeske sablje, jedina briga njegova biaša, da nadje svog sretnog suparnika.

„Sedmica je odignuta!“ poviče on najposlè opazivši ovoga. On ga nadje taman kad je htèo na čelu jednog odèlenja strèlacah da izgoni iz nèkakve šume neprijatelja. Vulić malo pomalo došavši blizu njega, izvadi svoju kesu i bučelar, pa mu oboje preda sa takovim spokojstvom, kao da je tu najsgodnije mèsto za takove poslove. Zatim pojuri u tišmu, pa odvukavši sa sobom svoje vojnike, borio se sa hladnokèrvnom hrabrosti do samog svèršetka bitke.

Naprasno ćutanje zavlada, kad je sad podporučnik Vulić pristupio k stolu; činilo se, kao da se očekuje od njega da pripovèdá kakav posve osobiti dogadjaj.

„Moja gospodo!“ reče on spokojenim glasom „na što ta uzaludna razpra? Vi ištete dokaze; dobro! Ja vam predlažem, da na meni sámom pokušate, jeda li čovèk silom svoje volje može razpolagati svojim životom, ili za svakoga od nas kuca rèšavajući čas sudbine. Ko će na to pristati?“

„Ja neću!... Ja neću!... Čudan čovèk!“

„On nije pri zdravoj pameti!“ Tako se vikalo sa sviuh stranah.

„Hajde da se obkladimo,“ rečem ja šaleći se.

„O što?“

„Ja velim, da nije napred opredèljeno, šta se mora čovèku dogoditi“ odgovorim ja, pa metnem na stol u ime obklade dvadeset dukatah, sve što sam imao u mojoj kesi.

Digitized by Google

„Ja pristajem na ovu obkladu,“ odgovori Vulić dubokim glasom.“ Vi ćete, majoru, biti naš svědok. Evo petnajst dukatah, a drugih pet vi ste mi još od prie ostali dužni; budite tako dobri, te dodajte ostalo, da bude podpuna zaloga.

„Dobro,“ odgovori major, „samo doista nerazuměm, šta će iz toga da bude. Kako bi se mogla ta raspra pouzdano rěšiti?“

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice ilirske.

Brada narasla, a pameti nedoněla.
Brez brusa nevalja kosa.
Bèrz kao tica.
Bèrzo ide, ali izvan puta.
Bèrz se mnogo putah premetne, pa ga i trom stigne.
Briga babi za udova starca.
Briga sědi.
Bèrnjicu na gubicu!
Broji zalogaje.
Brojio zube na dlanu!
Bèrci su mu, kao i dva ometa.
Budalasta snaga bèrzo malakše.
Budale kuće zidju, a mudri ih kupuju.
Bunar voda svaka grozničava, udovica svaka samovoljna.
Bunca kao baba u bolesti.
Bura goni, vrag se ženi.
Car na cara bez velike sile neće.
Carska se rěč neporiče. —
Caruje kao guja na ledu.
Caruje kao pas na pozderu.

Krakowiaki.

(Iz poljskoga, polag A. L.)

III.

Ljub'mo domovinu, slavimo ju děli,
Bez nje bo u tom žitju pustoš je svět cěli!
Lěpe tudje kraje hvali mečta vaša,
Za nas je najlěpša ova zemlja naša.

Naša Poljska zemlja od mora do mora,
Bog joj dadè rebra Karpatskieh gora',
A Karpatske gore oblake dosižu,
Zlato rode i orle koi se k nebu dižu:

Srebrobojna Visla iz Karpatah skače,
Dvěsto milj' prevali pa se tad pretače
U baltičko more, koje toli hvale,
Što na brěg svoj baca burstin i korale.

Nad Vislom v Krakovu gora Vavel stoji,
Kèršjem obasuta, groma se neboji,
Tam je blagajnica kojoj para nije,
U njoj su najsvetie poljske relikvie:

Poljske relikvie, u věk věkov svete,
Svake ljage proste i podlosti klete,
Iz tih spomenikov kad žarptica plane,
Urkèršnut će ljubav na sve světa strane. —

Domovino Poljska, domovino sveta!
Ti ćeš spone skèršit kojimi je speta
Slobod ljudska: tad će ta sloboda zlata
Gèrlit večnu ljubav baš kao sestra brata.

Slavjanske věsti.

— Dne 29. i 30. sèrpnja bio je izpit mladeži, koja polazi povlaštenu narodnu učionu g. Petra Zoričića. Buduć da je cěli taj izpit u naših „*Nar. novinah*“ jur potanko i verno opisan, neostaje nam ino, već potvèrditi ono što je tamo o prelěpom naprědku mladeži kazano, o čemu se je takodjer uredničtvo Nevena, kod spomenutog izpita pribitno, s iskrenom radostju osvědočilo. — G. P. Zoričić i njegovi vrědni pomoćnici dokazuju ovdě činom da jim je do toga stalo: da domovina naša kroz taj mladi naraštaj danas sutra dobije vèrstne, u narodnom duhu odgojene, umom i sèrcem izobražene ljude, kakovih će nam u buduće više nego ikad trěbati ako nećemo da propane sve što je velikim trudom i naporom do sad uzdèržano.

Digitized by Google

— Poljski biljar (botanik) *Warševič* putuje po srédnjoj Ameriki, da tamo pronadje raznovèrstno bilje koristno gospodarstvu.

— „*Škola*“ časopis za učitelje, odgojitelje, roditelje, i u obće za priatelje mladeži, izlazit će, kako „*Prašske novíny*“ pišu, na skoro. I mi želimo, da bi taj list kod obćinstva našo onu podporu, koja je potrébita k plodonosnom njegovom razvitku.

— Nedavno javismo u našem listu smèrt slavnih dviuh ruskih spisateljah, Gogola najme i Žukovskoga, a ovih danah „*Prášské Nov.*“ priobćiše žalostnu vèst: da je slavni spisatelj ruskih romanah *Mihael Nikolajević Zagoskin* umro. Njegovi najznamenitli spisi, većom stranom i u druge jezike prevedeni, steekli su posvuda dostojnu pohvalu. Dokazom istine ovih rèčih i to služiti može, što je spomenuti spisatelj za svoga „*Roslavleva*“ od knjigarah ruskih primio 40 hiljada rubalja, zatim što je bio naimenovan upraviteljom Moskovskog narodnog kazališta i komornikom carskim. Vèčna mu pamet! —

Različite vèsti.

– Starodavni grad Babylon zauzimao je 45, Ninive 43, — a današnji englezki glavni grad London zauzima 23 [] zemljop. miljah. Pa ipak kolika je razlika gléde broja pučanstva kod tih gradovih! London ima više od 2 miliuna stanovnikah, dočim je grad Ninive u vrème najvećeg svog cvèta samo 600,000 stanovnikah brojio.

— Dne 14. sèrpnja rodila je u Neuštiftu (doln. Austrii) jedna žena dète bez ramenah; ruke sa dlanovi i pèrsti imade s traga na plećih. U ostalom je to nesretno dète zdravo.

— U Irlandu naměrava jedno družtvo podignuti veličanstven spomenik svom zemljaku glasovitom englezkom spisatelju *Tom. Moore* zvanom.

— Lorda Palmerstona opet su izabrali u Tivertonu, isto tako i g. g. Gibsona i Brighta, poznate liberalce, u Manšesteru.

— Vèsti iz Vigana (u Lancashire) javljaju: da su se tamo orangisti i katolici strašno zavadili i kèrvavo potukli, tako da je vojska iz Prestona doći i posrédovati morala. Mnogi, koji bi s oružjem u ruci uhvaćeni, pozatvoreni su.

— U Turinu razpuštene su 2. p. m. komore i sědnice odgodjene do 6. studenoga.

— Ugovori izmedju Rima i Sardinie prekinuti su, jer papa neće da posv. nove vladike donle, dokle god Sardinia neukine poznate Sikardieve zakone, a vlada opet to neće. — „Viviamo in tempi in cui tutto si fa, e in cui tutto sembra possibile! —“ Zar nije tako? —

Smèsice.

— Nèki Bošnjak, inače kèrstjanin i jedan izmedju potlačene i progonjene raje, poběgnuvsi na ovu stranu, čuo je, da se u razgovoru njemu do sad nepoznate rèči *ustav* i *tiranizam* napominju, te umoli poznatog nèkog tèrgovca da mu te rèči protumači. Tèrgovac stane razmišljavati, kako da Bošnjaku ove rèči onako razloži da je bude mogao razumèti. — Najposlè se dosèti, te mu reče ovako: „Ustav, brate, to ti je takav tanzimat koj svakom dopušta da govori na sva *usta*, a tiranizam to ti je baš protivno od ustava, jer te ondè gdè zavlada, odmah *tèra nizam* t. j. vojska, čim samo otvoriš usta.“ „Ta to je“ prihvati odmah Bošnjak „upravo tako kao što sada kod nas u Bosni biva!“ „Jest, tako!“ odgovori mu tèrgovac.

Bibliografia.

Ruska.

— Учебная книга всеобщей географіи, принятая для употребленія въ учебныхъ заведеніяхъ Министерства Народнаго Просвѣщенія. Составилъ А. Ободовскій. Седьмое изданіе. Спб. 1852 г. Ц. 1. р. съ перес. 1 р. 40 к. Въ книжныхъ магазинахъ И. И. Глазунова, Комиссіонера Императорской Академіи Наукъ.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez postarine 4 for. sr. — za stranjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 33. U Četvèrtak 12. Kolovoza. 1852. **Tečaj I.**

Milkina pěsma.

Od Gj. Rajkovića.

Niže grada stoji gora,
Samoća u gori vlada,
U samoći medj dva bora
Grob se vidi iz grada.

Kraj tog groba potok teče,
Talasah se čuˈe šuškanje,
Ptičicah se čuju glasi
I lahora šaptanje.

Mati narav umilno je
Zelen-goru tu sgradila;
Na grobu sam ja šeboje
I ružice sadila.

Tu se u gori sunce radja,
Tu u gori opet sědne.
Gledeć žalost gdě vèk gadja
Grudi moje prebědne.

Medj dva bora kukam sáma,
Vetri dišu mojom tugom,
Moje bilje krije táma,
Suze ronim za drúgom.

Od njeg bila sam ljubljena,
Radostno ga i ja ljubi',
Al talasah kano pěna
Ta se radost izgubi.'

Oj potoče mili, blagi,
Okani se tvog žubora!
Bajnog huma pěvče dragi,
Šuti sréd tvog bokora!

Vi lahori umiljati
Pirˈte ámo medj dva bora,
Da možˈ Ranko tiho spati
Užívajuć odmora.

Cèrvena suknja.

(Iz poljskoga, polag M. Čajkovskoga.)

(Nadalje.)

Koraćih malo napréd:

„Otče! za Boga dopusti, zakleh bo se, a kunem ti se sada, da se hoće oženiti Tomo Jazlovіecki s Paulinom Zagórskom!“ htjedoh mu prihvatiti ruku te mu se pred noge baciti, ali on me odtisnù od sebe, govoreći:

„Izrode, nosi se izpred očiuh mojih!“ na što se baci na naslonjač.

Ja se odalih, opetujući: „Hoću da se oženim!“ Poslě kratka vremena poséti

Digitized by Google

me barun, već za sada moj svak, te cělivajući i gèrleći me, stade pripovědati ne o svojoj sreći, već o tom, kako dobro je imati ljubovcu za novce:

„Moj Tomo, kad se već ženimo, tako valja da bude, — ako je opaka i zla žena, možeš se je rěšiti i bez razvoda pa i drugu uzęti; — slušaj me, — zašto jediš otca? nękoliko tisuće dukatah, pa je posao svèršen, a gospodična Zagórska tvoja... Ja ću za sve odgovarati... Otac se neće za cělo sèrditi. —"

Razjaren kao lav zakriknuh: „Podvorniče gadni!" pa ga pritisnuh za vrata; a sám slučaj htědè, što mu nesmèrvih glavu, — i već za vratima na novo progovori:

„Gospodine Tomo, smiri se, ja sam vazda tvoj sluga."

Nèsam ga proganjao, već oprovèrgao, i u taj mah ni malo nesažalih postupak svoj, jer osětih u sebi više snage i veću slobodu.

Otac izběgavaše svaki razgovor sa mnom. Paulinu nèsam mogao ni viditi, sestra moja tèrala me je od sebe svojim zlostnim primětbama, a barun izvijaše ramenima, kao da me sažaluje, i lisićjim posmèhom potvèrdjivaše mi naklonost svoju, naplativši mi ju jedanput već prevarom, a drugiput pogèrdom. Ja se odvažih, vremenom odpor otca pobèditi postojanostju svojom, pak napisah listić Paulini i njezinoj majci, u istom potvèrdih zadatu vèru milostnici svojoj — te se krenuh put Odese.

Stupivši u vojsku u prelěpom otom gradu, upoznah se sa knezom Abas-Ilmilom, rodom iz Kabarde, častnikom inače ruske vojske; on me obljubi, a i meni se dopadè otaj poluizobroženi Čerkes; ja mu opisah svoju ljubav, opisah i Paulinu, njezin ponos, njezine krěposti, a on me slušaše pomnjivo, — te mi mimogred pripovědaše o svojoj otačbini, o kavkazkim gorama, a ja njega opeta slušah.

Na otome světu slušati čije izpovědanje znači toliko, što prihvatiti njegove dobre naglede, — ali slušati ga, pa obličjem i čitavim tělom pokazati, da nam sèrce dira, sva da čuvstvujemo, to je nedvojbeni način obvezanja i naklonosti: bili smo prijatelji, ja sa čerkesom Kabardincem.

Četvèrti tjedan mojega bavlenja u Odesi, dobio sam list od sestre, gdě mi javlja bolest moga otca; ona piše: „Tvoj opor, tvoj nezreo sud, bacit će našeg dobrog otca u grob." — Oprostih se sa svojim novim prijateljem, zaklesmo se na věrnu naklonost, te odoh k otčevoj kući. — Vratih se, do duše, ali već kasno. Otcu već nebi traga; pet danah prie moga došastja umrè, i poslědnja njegova volja radi mene, poslědnje u blagoslovu neobična sina rěči biahu: „Da je proklet Tomo, ako bude svojom ženitbom okaljao koljeno Jazlovieckih."

Smèrt otca oplakao sam, zaboravivši to, da me on nije ljubio kao sina svoga, već samo kao Jazlovieckoga. Sestra i svak postupaše sa mnom neobično sèrdačno. Otac, na izmaku duše, naznači sestri mojoj miraz (vijeno) u gotovini, nuz razmèrne uslovje, tićuće se prava našeg, da se taj neizplati, dok se barunova imetka istinitost podpuno mirazu odgovarajuća nedokaže.

Vidio sam Paulinu, lěpu, dobru, i mene upravo tako ljubeću, kaošto i prie, nebiaše nikakve zapřeke za věnčanje, samo izgledali smo željno, da se što prie zaboravi domaće kukanje i uzdisanje. Moja seja činila mi se njojzi veoma naklona, a barun neprestano hvalio je njezine zasluge i krěposti, te me těšio mojom budućom

Digitized by Google

srećom — a ja sada već nisam se nadao, već za cělo mislio približiti se sreći svojoj.

To biaše s početka měseca kolovoza godine 1811. Ne više potajno već javno govorilo se je o produženja rata izmedj Francezke i Rusie; mladež naša kradomice ostavjala je postojbine svoje; ja ispovědam i sám, — ma to i nebílo na slavu moju, — da osim ljubavi, koja me je grijala za domovinu, privikao sam od davna slušati, da se Poljska od Francezke, osim nesreće, ničemu nadati nemože; jadikovah dakle nad nesretnim ratom, nad vitezovima poljskim, što se žurno i neodvlačno hvatuše oružja, a sámome meni jedina ženitba biaše u glavi. — Bistar, a već sada slobodnii, nikome netajih svoje naměre o tim stvarima, s toga sestra i svak migom razneše moje misli medj susědstvo, — te kako se poslě osvědočih, — razglasiše i umnožiše veoma ustručavanje moje glede vojevanja i moja hladnokèrvnost prama otačbini. Paulina neprestano nastojaše promèniti tek mog sada, i to biaše uzrok mnogih prepirkah i milog pomirenja; ona me medjutim neokrivi, jerbo je viděla, da akprem krivo sudim, vazda ipak sèrce da mi plamti za domovinom. — Susědska mladež vazda, osobito zimi, desiaše se oko mene, te vavěk sakrivaše něke tajne; akprem s razlogah i uzrokah otčevih, nikad se nisam ni družio s istim mladićima, ipak mlačnost i mljitavost ona, kojom obćaše sa mnom, biaše mi nesnosna, a tajne ote izpipati nehtědoh, jer me baš ni najmanje nezanimahu. —

Upravo u ono vrěme uzkèrsnù u grofice Dziedušicke něki mlad čověk vitka stasa, i podobro uglědna koléna, imenom Vladislav Boski. — Sva njegova děla i čini běhu zastèrti někom maglom tajnosti, osobito preda mnom. Paulina često biaše na sělu u gospoje Dziedušicke, pa s toga sam i ja tamo bivao; otaj gospodin Vladislav pratio me je neobičnim okom i pogledom; prama meni ne samo što se je ohola kazao, već i naprasita, naprot drugim pako bio je udvoran i uljudan. Najedanput dosadi mi već nesnosni otaj, za mene zagonetni čověk, te već naumih sve razrěšiti željezom ili olovom, nu Paulina, koja, bez da sam joj što kazao, slutiše nakanu moju, poznavši mene, klečeć me u tom obustavi. — Posve lasno mogao sam razuměti postupak Pauline, poznavajući njezinu živu vatru za domovinu, a znajući i to, da je upravo otaj Vladislav někakav poslanik iz kneževine varšavske. — Sestra moja, koja mi je vazda s velikom žalostju napominjala smèrt otca, dodje jednom k meni, uzme me za ruku, i u to opazim, kao s vedra neba, da gorke suze lije:

„Tomo," reče „bědan li si mi!"

„Mila moja, zašto i s čega da budem bědan?"

„Nesměm da ti kažem o nesreći tvojoj." —

„Kaži pravo, ako boga znadeš! zar ko misli da sam izdajica a ne pravi Poljak!?"

„Oh ne to!" —

„Il me je možda otaj gospodin Vladislav nakitio?" —

„Ah ne . . . Otaj gospodin Vladislav . . ." zatim uzdèrkće.

„Govori, ako boga znadeš!"

„Hoćeš li? . . . Otaj gospodin Vladislav — ljubi Paulinu."

„To nije ništa divnoga, Paulina, tako krasna, tako dobra —"

„Al' i Paulina ljubi gospodina Vladislava."

Digitized by Google

„To je nemoguće!“

„Djipih kao strělom ranjen, i kao běsan skakah po sobi.

„To je potvaranje, to je prevara! to nemože biti!“ i tako uznemogavši bacih se na sofu; sestra sěde nuz mene, cělivala me je i blažila nježnostju ženskom:

„Umiri se Tomo, ta sám si to htěo, — da mi nije stalo do tvoje budućnosti, nikad ti nebi bila to kazala.“

„Kako to“ uzkliknuh „ti se jošte toga dèržiš; možeš li me možda o tom osvědočiti?“ —

„Mogu, samo daj mi rěč, da nećeš počiniti vike i buke u kući gospoje Dziedušicke.“

„Eto ti tvèrde rěči.“

„Hoćeš li, da se zakuneš na majčinu ljubav?“

„Kunem ti se majčinom ljubavi i njezinim mlěkom; učinim ti što god hoćeš, samo me osvědoći!“

Žalostno strese glavom. „Osvědočit ću te, jer od toga zavisi tvoja sreća i tvoja sudbina; pričekaj me malo!“ pa ode. —

Oh, nemožete si predstaviti, kako mi biaše: jarost ljubomorstva palila me je ognjem paklenim, stid něki iztěrà mi s obličja rumenilo sudeći angjela sèrca moga; vlastita ljubav borila se strašnom uvrědom, i plemenitost duše okužila se je nevěrom; a vazda ipak zraka něka nade priskoči mi u pomoć, te mi prišapțne: Sve to nije istina! — Sam sobom boj bijući, razmišljavah: jeda li imam nadvladati sumnju, ili ju posve odbaciti? Al kako mi biaše, kad je unišav sestra kazala: „Ustani, pa hajde; — i sada te kunem majčinim suzama, da nečiniš nikakve vike i buke!“

Ustadoh te ju slědih. Ah, s takvim strahom, s takvom boli jedva da ide zločinac na stratište po smèrt svoju, kakovim sam ja nosio sèrce svoje na město osvědočenja. — Prihvatih se skutah sestrinih ne inače već kao što se hvata grěšnik haljinah spovědnika svoga, — a ujedno, mi je bilo kao da se dèržim haljinah kèrvnika svoga. Znak mi dade, da stupamo tiho po pèrstima, i kad smo bili došli pred vrata sobe Vladislavove — zavirim u sobu kroz pukotinu . . . Gospodin Vladislav na naslonjaću . . . Paulina na njegovim koljenama, on ju cěliva, jasnu joj kosu gladeć . . . Sve mi potamni pred očima, — uzplamtih — i htědoh vrata razbiti — Zaviknuh i padoh na tle! Kao u snu čuo sam otvarati vrata i glas istog Vladislava:

„Evo ništarie, samo hèrdjav Poljak može da bude ulakom!“

Osvěstih se, Vladislav odlazio je govoreć: „Paulino, bila mi zdravo, pa šuti.“

Htědoh za njime, da ga ubijem — al nevěrnica stane preda me vičuć: „Nemoj, Tomo!“ ja ju odrinuh:

„Nosi se, izdajnico i porugo nevěstah!“

U to doleti moja sestra sa svákom, sestra moja upravo nasilno odvede u drugu sobu suze roneću Paulinu i kukajućim glasom opetujuću: „Tomo! Tomo!“

Ja, kao u nesvěsti bacih se u naručaj baruna, pa razabravši se poněšto iz smetnje, grohotom nasmějavši se zaviknuh:

„Ajdmo, da tražimo otog Vladislava!“

„To isto i moj svák prihvati: „Ajde! moja kola jurve su spremna, a Katarina doći će u tvojima.“ —

Digitized by Google

Rastasmo se, bez oproštaja; osvědočio sam se o izdajstvu ljubovnice, — pa zar nebiaše toga dosta? oh nevěrniće! — pa ipak nisam se mogo odvažiti, da ju proklinjem, a naprotiv, sveudilj oséćah, da ju kao i prie ljubim. Putem reče mi barun da ćemo u zalud tražiti gospodina Boskoga, on bo se za cělo neće htěti pokazati — a poslě dodà:

„Moj Tomo! gle kako ote Poljakinje běsne s ljubavju pram domovini, ti nećeš da učastvuješ pri tom ratu — pa pravo radiš; otaj gospodin Vladislav, kao što se pogovara, jest častnik poljski: pa zar je to šta divnoga, kad bi Paulina — mlada, — u svojem uzlětu, još nepostojana sèrca, obljubila tog Vladislava viteza; — žene ljube i obožavaju viteze. Ja sam Kurlandez, a ne Poljak, a ko zna, neću li i ja ići k poljskoj vojsci čim unidje Napoleon u našu zemlju; i Katarina je Poljakinja, ali ote naše Poljakinje divne su něke věštice.“

Ote rěči baruna otvoriše mi malko oči, kad bi htěo bio u ovaj par što blagosloviti, to bi bio upravo blagoslovio njegova slova; — preduzeh si ići u vojsku, postati vitezom, ili pasti slavno, da me barem sažali nevěrnica. — Pa šta sam imao u rodnoj zemlji ostaviti? Pred očima, u misli neprestano imati živu sliku izdajnice, svoje tobož ljubovce, — htěti da me oživljuje onaj zrak, koj i nju hrani. — E to ne! — bolje da me nestane, da sva svèršim, pa će barem ljudi kazati: Šteta, biaše dobar Poljak, — a ona možda da proplače i probesědi: vrědan je bio ljubavi, poginù za otačbinu.

U veče poslě došastja sestre moje izjavio sam, da već neću tražiti g. Boskoga, već da idem u Varšavu te da se upišem u vojsku. — Sestra je plakala, a barun je nastojao da me odvrati od namišljene naměre; meni se je činilo, sve to da biva s čiste naklonosti prama meni, s toga baš od sèrca bio sam jim zahvalan, jerbo je milo viděti u nesrěći ikoga, koj nas ljubi. — Napokon uvěrio sam je, da podnipošto neměnjam preduzetje svoje; medjutim sestra sa svákom začě se zavětovati, šta i kako s našim dobrom? a ja poželih, ma samo još jedan put, viděti Paulinu; nu ne samo što sam se sramio to učiniti, već i govoriti o tom, te tako sav uzbunjen požurih se, da što prie odem u Kaměnac. Ovdě pomoćju cekinah izpravi se moj kèrstni list, te postadoh najedanput punolětan sa dvadeset i četiri godine, sva moja dobra prenesoh putem prodaje na baruna Ajdenbauma, nadjosmo svědoke, koji su sva podpisali, buduć biahu pri izplaćanju, a ja ravno odavde preko Galicie odoh u kneževinu Varšavsku.

Za dva měseca već sam se obukao u Ulansku oděću petnajstoga puka, — i već godine 1812. pod Mirom biah više puta ranjen, pa izgubivši konja, zarobiše me Rusi, te još s ostalim robljem odvedu nas u Novo-čarkasko, pa odavle dalje u Gruziu, imenito u stolni grad Tiflis. —

Za sve ovo vrěme niti jedanput nepusti me misao, da nepomislim na věrolomnu Paulinu; i kaošto sěna věrno slědi osobu svoju, isto tako njezina slika neprestano priležljivala se je svakog obraza duše moje. U vojsci tražio sam tog prokletog Vladislava Boskoga, ali nigdě ga nisam mogao naći, a da pitam gdě je, to opet nisam mogo, i sve većma odaljivah se od sviuh starih znanacah, jer mi se je činilo, da je svakome poznata moja nesreća, te da svaki o njoj razgovara. Volio

Digitized by Google

sam šutiti pa trpiti, i sámoga sebe svakog časa i časka sětiti věrolomne izdajice i svoje ljubavi k njojzi, samo da mi o tome svět ništa negovori.

Siromah bědan, gol i bos, sědio sam s inim zarobljenicima u Tiflisloj tvèrdjavi, smutno razmišljavajuć o prošlosti, a budućnost posve nebajeći. — Kad el jednom dodje něki konjanički častnik ruski, s mamuzama i mačem, — činilo mi se, da ga odněkud znadem, prihvatim ga očima bolje — to on — Abas-Išmil, moj prijan iz Odesc. Pustih ga u miru, a upravo stidio sam se pozdraviti ga. On hodaše simo tamo posrěd roblja, svakoga dobro motreći, — kao da mu je do někoga stalo, te tako dodje i k meni, na oku mu opazih, da me je upoznao; medjutim věšto u isti mah dadě mi znak, da se umirim i ništa neodkrivam. Pozove na to častnika od posade, što je upravo nas stražio, te me pred njime zapita:

„Jesi li ti oficir, ili prosti vojak?“ — našto odgovorih: „Prosti.“

„Hoćeš li mene da služiš?“

„Hoću.“!

Na to se obrati k pritomnome častniku:

„Gjeneral mi dopusti, da si izaberem jednoga izmedj Poljakah za svoga slugu, a ja si toga izabirem“ — pa k tome još prida: „hajde sa mnom!“ Častnik posade něšto udvorno reče Kabardinskome knezu, a ja sam pošao za svojim gospodinom. —

Za čas bili smo u stanu Abas-Išmila, — on se baci u moje naručje, te me zače objimati:

„Jazlovieckí, sretan sam, što te oprostih nesreće, medjutim čuj: jošte nocas moraš da se nosiš odavde!“ —

„Pa zašto to?“

„Gjeneral ima zapověd, više vas poslati u Sibiriu, a medju ovima si ti pèrvi. Ja sam čitao zapověd, te tako i saznah da si ovdě. Gjeneral otaj oženi se s mojom tetkom, pa mi dopusti izabrati si jednoga Poljaka da mi služi, ajde, ovdě u mene jest tvoj zemljak, — a on će ti ostala kazati,“ — pa me odvede u drugu sobu — pa koga tamo ugledah? — Otarem si oči, neću da jim věrujem — eto ti opet prokletog Vladislava Boskoga, — htědoh sèrnuti na njega i pěstnicom ga lapiti. — Abas-Išmil sav se u čudu nadje — motri proměnu obličja moga; a Vladislav se približi k meni:

„Gospodine Jazlovieckí, ja se baš ništa nedivim běsnilu tvojemu, medjutim znaj, da sam ja Vladislav Zagórski, rodjeni brat Pauline Zagórske, tvoje namějene.“

Běsnilo oto i žešćina moja najedanput proměni se u dětinsku radost, djipih k njemu, savih mu se oko vrata, te stadoh od radosti suze roniti:

„Oh! sva ti oprastam — mnoga zla učiniste i mome i njezinu sèreu — ona me ljubljaše, ona mi biaše věrna.“

„I ljubljaše i ljubi, i věrna ti je bila pa věrna će i ostati, a što něsi znao, tko sam ja, to niti je moja ni Paulinina krivnja, već tvoje sestre i tvoga sveka: ova dvojica opisaše tebe kao čověka slaba, šta više, pogibaljnoga, koj bi sva mogao vladi odkriti. Paulina htěla ti je sve kazati, nu moje kletve su ju obustavile, i u poslědnje već vrěme sestra tvoja zabrani joj te učiniti. Po odlazku tvome svák tvoj prestao je biti prijateljem Poljske, usled njegovih izvěstjah mnogo ih je već uhvatjeno i kojekuda razposlano, a i tebe danas traže.“

Digitized by Google

Težko mi je bilo slušati sve to o svojoj sestri i malovrédnom čověku, koj se oženi š njome, — al sladko mi biaše pri tome slušati o věri i ljubavi božanstvene moje ljubovce. — Razgovarasmo se o Paulini mnogo, i tášismo se tvèrdom nadom, da ćemo někoć ipak viditi obale Dněpra.

Pod veće dodje Abas-Išmil:

Treba ići, i to odmah, moglo bi se šta zanjušiti; a ja ću reći, da je pobègao moj sluga. — Konj a š njime i kalauz stoje pred vratima, a evo ti i haljinah. —" Sve biaše, kao u rodjena Čerkesa. — Spremih se, izljubih se sa najiskreniim prijateljima, te se latih puta, malo misleći, šta me može postići za koj sát, za koji dan, već sveudilj samo misleći o dalekoj i neizvěstnoj budućnosti, o času i trenutku, u kome ću ugledati Paulinu.

(Dalje slědi.

Plemenita Špartanka.

Od M. Stojanovića.

Plutark, koliko izvèrstan dogoqisac, toliko i vrědan naučitelj ćudorednosti pripověda od Chelonise Špartanke dogadjaj, koj služi lěpom spolu za najveću čest, i koj dokazuje, da svaki onaj vredja nježni taj spol, tko ga samo glede na stas i obraz lěpim naziva. Chelonis nahodila se u najvećoj škripi i najtežjih okolnostih na světu, u koje huda sreća ovog světa zaplesti može čověka: nije već mogla kud ni kamo, nego je morala u skrajnoj nevolji birati koju da prestupi od dvieh najvažniih dužnostih. Ali plemenita žena izpuni ih obadvě, i tako se pri tom vladaše mudro, razborito i velikodušno, da će joj se kao i dosele kroz sve věkove najveći mudraci čuditi i njezinu vèrlinu neće moći nitko dovoljno nahvaliti.

Chelónis biaše kćer Leonide, kralja Špartanskog. Otac njezin neimadjaše ni trunka od duha stare lacedemonske uměrenosti, velikodušnosti i hrabrosti. Sve, što bi i s daleka moglo bilo dražiti čuvstva i što je i najmanje směralo na razkošje, biaše prognano iz Šparte. Oružje samo vrědilo je, i ono je vladalo u tom gradu: znanosti su bile prognane. U družtvih i po kućah zavladà surovost i divjačina, skrajna prostota. Sirovi ukus one dobe pokazivaše se u svačemu, u načinu gradjenja, u pokućtvu, pri stolu; za ures i udobnost nije nitko mario. Isti kralj nije se u tomu po ničemu razlikovao od zadnjeg prostaka. Dokaz tomu slědeći je dogadjaj:

Agis povrati se u Špartu slavodobitan i kao što se veli: sa obrazom osvětlanim, proslavljen i opěvan iz rata, u kom je pobědio Atinjane, i moljaše nadziratelje da na dan svećanog svog povratka smije ostati kod kuće i sa svojom suprugom obědovati, inače bo moradè kao i sve druge starešine i činovnici polag Likurgovih strogih zakonah na javnom tèrgu, sa gradjani obědovati. Onako zaslužnom mužu, kao što je Agis bio, nebiaše dozvoljeno kod kuće svoje obědovati, jerbo zakoni uměrenosti netèrpiše u nijednom slučaju kakvu iznimku. Što više, Lacedemonjani tako su u toj struci pazljivi i strogi bili, da su razgledali svakih deset danah mlade ljude. Ako je koj po nesreći za vlas samo okrupnio, ako je u struku udebljao i prešo ustanovljenu měru stasa, obtužen je bio, da je potajno neuměren i mekoputan, i kažnjen ga po zapovědi nadzirateljah da mu je koža pucala. Jedanput malo što Nau-

Digitized by Google

klida pred obrazom cěle skupštine neodsudiše i iz grada neprognaše samo zato, što je bio zdrav pa ga se privatjalo ono što je jeo i pio, te biaše malko udebljao.

Leonid, otac Chelonise, bivši pri dvoru Seleuka, gdě je odhranjen bio, vidio je drugi života način, koj mu se bolje dopadaše, nego što je bio onaj po Likurgu ustanovljen zakonom. On dovede množtvo kuvarah i umětnikah sa sobom u Šparta. On naredi skupocěne i razkošne obědе i ugostavaše najodličnie svoje zemljake. Puk razveseljavaše kazališnimi igrami, u kojih se krasota nadhitaše sa umětnostju i razkošjem. Za malo vremena proměni se duh naroda, i Likurgove zakone, koje odprie isti kralj počitovati morade kao izreke bogovah, počeše pěsnici izsměhavati pred světinom. To je dokaz, da ona krěpost nemože biti dugotrajna, koja narav sakiva u nesnosne okove. Likurg prognà iz svoje dèržave znanosti, koje u ono doba u pomanjkanju bližjeg očitovanja božjeg, imale su izobrazit i prosvětit gradjane, te u njimi oživiti plemenita nagnutja i uzvišena čuvstva, pa upravo zato špartanska krěpost nepronicaše iz osvědočenja i plemenita nagnutja, već iz izvanjske sile, iz primoranja i usilovanja, iz straha pred kaštigom.

Medjutim ova krasota, s kojom urešen Leonid vladaše, nije dugo trajala. Ovaj vladatelj oslabivši duh svoj raskošjem i neposědujuć dosta oštroumja za izvesti velika poduzetja i shvatit ih podpunoma, izdadè několiko naredbah, poradi kojih učini se buna u puku i izlegoše se pogubne stranke. Njega, u kratko da rečemo, protěraše sa prestolja. Město što bi bio imao nastojati da predusretne ovaj nesrećni slučaj i hrabrim odporom da ga odvrati od sebe, ili da ga barem snosi sa špartanskim velikodušjem, poběžè on na svoju najvèću sramotu kao strašljivica, neznajuć gdě mu je glava, u hram boginje Minerve. Cleombrot, njegov zet, posadi se na prestolje i odvrati sav narod od svoga tasta. Samo su rugu svoju, slavnu Chelonisu nemogaše on niti svojim primèrom zaslèpiti, niti sjajnostju kraljevskog dostojanstva očarati za da se posadi uz njega na prestolje, na koje se on toli gadnim izdajstvom popeo. Ona nije prestala ljubiti svoga nesrećnog i sbačenog otca i razljuti se prama nevěrnom suprugu, te ga počè mèrziti. Sětjajuć se, što je dužna svome otcu, koi ju je odhranio, uzpali se u njoj topla zahvalnost i uduši sve prignutje prama mužu, koi joj ponudjaše krunu i grimiz onom rukom, kojom je protěrao sa prestolja njezina roditelja.

Chelonis istom što biaše čula, da je njezin svèrgnuti otac poběgo u hram, svuče odmah sa sebe skupocěnu oděću od skrajne žalosti ponižena i ucviljena. Množtvo ulagivaocah i dvorjanikah dovede medjutim sa slavjem njezina supruga iz skupštine nadzornikah okrunjena kući. Světina je bučila veselo kliktajući i tèrčeći pred njim. Iza světine slědiše uresi kraljevskog dostojanstva, a najposlè Cleombrot, njezin suprug okružen od ulagivaocah, koji ga u zvězde kujuć hvališe i velesigaše. U čas sgèrnù se světina u sobe Chelonise i na jata dodjoše najodličnie gospoje od dvorjanah, a ona, jedva što mogaše preubući se i izmaći iz kuće kroz potajna vratašca na ulicu. Letjaše ulicom razpuštenom kosom i cèrno oděvena, lijuć suze niz obraze blède, te uprav u hram Minerve uleti. Čim je smotrila nesrećnog roditelja, ogèrli ga i obli gorkih suzah kišom, a on slomljen pod teretom svoje nagle nesreće pade joj na ljubeće grudi, slab i nemoćan dušom i tělom. Poslè kako su se medjusobno izgèrlili i izljubili, oporavi se ona, umiri se i ohrabri. Žestina strasti popusti, i kad je odoléla sèrcu prolitjem suzah kao krepostna kćerka nad nesrećnim otcem, počè zastupati

Digitized by Google

město mudra i umna prijatelja kod nesrećnika, koga biaše svi tobožnji prijatelji u njegovoj nesreći odbĕgli.

„Vidiš otče!“ reče kćerka svome roditelju, „ti izgubi čarobnu sjajnost, tvoju dosadanju sreću, a to se dogodi uslĕd tvoga nesrećnog načina življenja, uslĕd mekoputnosti i lasti, kojim si se bio podao, ostavivši stazu umĕrenosti, razboritosti i mudrosti; ali nemoj klonuti duhom, budi velik u poniženju, iza kiše i oluje sija jarko sunce veličanstvenie, iza nesreće dolazi sreća, iza žalosti radost. Dosad, otče moj, skupljali su oko tebe tvoji savĕtnici i ulagivaoci sve mĕrzke strasti. Ta ti si, tako rekuć, obsĕdnut bio od pohlepe za vlastju, od zavisti, razkoši i sebičnosti. Mekoputan život, nasladjivanja u taštini svĕtskoj, koja su toli protivna umĕrenosti naših predjah, oduzeše ti sav ukus za prava i čista razveselenja. Nisi ti nikad okusio slasti pravog mira i pokoja, pravog zadovoljstva, koje se zaman traži u buki dvorskoj. Sve ono, što si ti s tolikimi troškovi zaveo i uzdĕržavao: krasne sgrade, puni stoli, neizmĕrna razveselenja, jata poslužiteljah, sve to lišilo te je slobode, okružilo zločestim ljudima, a mudre udaljilo od tebe. Dobre, koji bi tebi bili pokazali pravu vrĕdnost stvarih i pokazali ti stalna dobra, koja sám u sebi imadeš, i koja niti ti može tko drugi dati, nit' uzeti, odaljio si time od sebe. Vidiš, mili moj roditelju, kako se slabo možeš osloniti na stvari, koje bi imale sačinjavati kraljevsku sreću. Sad si ti podpuno slobodan. Uvaži ovu slobodu i njom se posluži: podigni se iz praha poniženja velikodušnostju i očekuj mnogo postojaniu sjajnost krĕpostih prostog gradjanskog života, u kom se srećnie i zadovoljnie dade živiti, nego na prestolju u sjajnosti zlata i grimiza, skĕrleta i svile.“

Leonid imadjaše u Šparti još nĕkoliko prijateljah, koji mu nesreću barem olakšati nastojaše. Oni mu izradiše dozvoljenje, da smĕje otići u Tegaeu. Cleombrot medjutim nije propustio sve pokušati za ganuti svoju suprugu, da, pokle je naplakala se s tužnim otcem, sad kao supruga njegova udioničtvuje pri svih preimućtvih novog dostojanstva. Ali sva njegova nastojanja ostaše uzaludna. Ništa nije bilo kadro razstavit dobru kćerku od bĕdnog otca, koi je, lišen sviuh prijateljah i sredstvah, kojimi bi ublažio svoj žalostni udes, podporu njezinu toli silno trĕbovao.

Odĕ ona s otcem iz Šparte, i premda su stanovnici tog grada izopačenostju dvora ogorčeni bili, to ipak nije bilo duše, koja se nebi divila nad vĕrlinom sĕrca Chelonise, i naravnim načinom svatko je sažalivao otca toli vĕrle kćeri pri njegovom polazku u svoje utočište. To je svuda tako obično, gdĕ svĕtina mnenjem zavlada u město prave mudrosti, i razbora vĕrstnih i izkusnih glavah. Žestja strast vazda prisašnju uništuje. Odtud dolaze hitre proměne sreće, po kojih postaju male dĕržave pravim pozorištem strastih, gdĕ se svaki dan vidi kako iste osobe sad se penju do najvišjih stepenah, sad do najnižjih padaju.

Leonid biaše skoro opet pozvat natrag iz prognanstva svoga i posadjen na prestolje. Cleombrot, koj okrutničtvom svojim pobudi urotu proti sebi, padĕ mu u ruke. O, to je bila prekrasna prilika za Leonida pokazat se velikodušnim i dostojnim prestolja! Ali on je bio rob nizkih strastih i pomislih, i činilo se, kao da je morao tako činiti, da tim jasnie sja velikodušnost i vĕrlina duha i sĕrca njegove kćeri. Leonid, koi je prie nĕkoliko trenutakah kao nesretnik prosio da mu se smiluju, postadĕ na prestolju okrutan, odĕ na město, gdĕ je pribĕgo njegov zet, i pokle ga je pasjim nagĕrdio ruglom, izreče nad njim smĕrtnu osudu. — Brez svake dvojbe bio

Digitized by Google

bi ga u pèrvoj žestini dao smaknuti, da nije bilo verne drugarice u nesreći supruga svoga; najme Chelonise. Ona padè pred noge razjarenog otca, stisnuvši u naručaj svoje dvoje děčice. Gorko poruži on i svoju nevinu dobru kćerku. Ona plakaše gorko i cviliše sa děčicom, al' zaman. — Najposlě ponudi otcu vlastiti život za život svoga muža, za život otca mile svoje děčice. Tada reče Chelonis:

„Otče! pokajno ovo ruho na meni, čemerna žalost duše moje i gorki jad sèrca moga, što sve nisam kadra zatajiti, nepodnosim ja poradi Cleombrota, već ovu cèrninu obukla sam ja tebe radi, kad si bio prognan, pak može li podnositi tvoje sèrce da u jadu i tugi ostanem i sad, kad si ti opet srećno povratio se u svoju domovinu i sěo na svoje prestolje? Ili želiš, da se s tobom radujem u tvojoj radosti, kao što sam s tobom u tvojoj žalosti plakala, a ti mi kaniš umoriti supruga u naručaju, supruga, kome si me ti za ženu dao? Ja ili moram sa Cleombrotom i děčicom našom plačuć ublažiti tebe, ili ću se podvèrći kaštigi većoj, nego su pogrěške mog supruga: prie ću umrěti, nego da njega pogubiš, jerbo zašto da živim, i kako da se pokažem medju Špartankami kad je očevidno, da niti sam kadra bila svoga muža nad otcem, niti svoga otca nad mužem ganuti na smiiovanje? Ja sam, kako se čini, rodjena za to, da budem porugana i nesrećna kao supruga i kao kćer od strane otca i supruga. Postupak Cleombrotov dosta sam kudila, dočim sam ga ostavila i tebe slědila u prognanstvo; sada pako opravdat ćeš ti njegov postupak, pokazavši světu, da je pravo porad krune i prestolja pogubiti zeta svoga i nesmiljen ostati nad groznimi suzami nesrećne svoje kćeri.“ Leonid ganjen biaše ovim uzvišenim rěčma svoje kćeri i pokloni život i slobodu Cleombrotu, davši mu dopuštenje otići iz Šparte, ali zajedno i zahtěvaše da kćer kod njega ostane. Ali Chelonis nedade se na to sklonuti da ostavi supruga svoga u njegovoj nesreći. Odè ona u hram pred bogove, ovèrši molitvu pri žèrtveniku i poslà medjutim za mužom svojim u zalog jedno svoje děce, da ga osigura o tom, da će ga i ona slěditi; — i do mala odè i ona sa ostalim dětetom za mužem u prognanstvo.

Plutark svěršuje ovu pripověst sa lěpom izrečbom: da je Cleombrot srećnii bio živući u prognanstvu sa takovom suprugom, nego kad je brez nje kraljevao.

Ljubezne čitateljice! ocěnite vi sáme ovo izvanredno lěpo dělo, za koje i najkrasnii pohvalni govor nebi dovoljan bio. Srećna svaka ženska glava, koja je kadra tako krěpostna biti, kao što je ova Špartanka bila.

Fatalista.

(Iz ruskoga, polag Lermontova.)

(Nadalje.)

Ćuteći ode Vulić u spavaću sobu majorovu; mi odemo za njim. On pristupi k zidu, na kom je visilo oružje; nebirajući uzme sklina jednu izmedju kuburah, kojih je ondě bilo od različite cěvi. Mi još neznadosmo, šta on hoće tim. Kad je pak zapeo oros i sasuo baruta na valju, něki nehotice poviču, pa ga uhvate za ruku.

„Šta hoćeš da činiš? Jesi li poludio?“ poviču oni uplašeni.

„Moja gospodo!“ reče on polako, oslobodjivajući se od njih, „ko ima volju u město mene platiti dvadeset dukatah?“

Digitized by Google

Svi su ćutali.

Vulić pratjen od nas ode u sobu, pa sědne kod stola. Někim znakom kaže nam, da sědnemo oko njega Mi ga ćuteći poslušamo, jer on toga časa někom tajnom silom vladaše nad nama. Ja sam, neskidajući s njega oka, gledao ga, a on se sa mirnim, nepokretnim licem susrětao sa mojim izpitajućim pogledom i posměh je obletao njegove blěde usine. Ali ako i je on bio hladnokèrvan, ipak se meni činilo, kao da je već udaren na čèrtama njegovog lica pečat smèrti. Često sam ja primećavao, pa i mnogi stari vojnici saglašavali su se sa mnom u tome, da je na licu čověka, koga je konac blizu, udaren užasni pečat sudbine, i to tako jasno, da se izvěstno oko nemože u tome prevariti.

„Tvoj je smèrtni čas blizu," rečem mu ja.

On se hitro okrene k meni, pa onda mirno razmišljavajući odgovori:

„Može biti, a može biti i da nije . . ." Je li puna kubura? zapita majora.

U zabuni onoga časa nemogaše se ovaj točno spomenuti, da li je puna kubura.

„Dosta, Vulića, dosta! Kome se može dopasti takova šala?"

„To je zaista budalasta šala," kaže jedan.

„Ja ću dati petňajst rubaljah na pet da kubura nije puna!" poviče na to drugi.

Sad se učine nove obklade.

Dugost ove radnje stane mi dosadna bivati. „Jedno, ma koje," rečem ja, „ili neka se odapne kubura, ili neka se metne na predjašnje svoje město." — Vreme je k spavanju.

„Pametno ste rekli!" zaori sa sviuh stranah, „hajde da idemo spavati."

„Nepomičite se s města, gospodo!" poviče Vulić, primaknuvši kuburu k svome čelu.

Mi se nepomaknemo s města, čisto se okamenimo.

„Pečorin" nastavi dalje, „neka izvuče jednu kartu pa neka je baci u visinu."

Ja nasumce izvučem jednu kartu pa je bacim gore, a ona, trepećuć u visini, polegano se spusti dolě na stol. Bieše makov keč.

Svi prestanu disati, svi stanu užasnuti i u isto vrěme i nehotice ljubopitno gledati čas na kuburu čas na sudbe punu kartu. U isti čas kad karta dodirnu stol — Vulić odapne . . . kubura prevari.

„Hvala Bogu!" poviču sa sviuh stranah, „nije bila puna."

„Ali da vidite, gospodo!" reče Vulić.

Nanovo zapne oros, naniśani na jedno malo ogledalo, koje je visilo kod prozora pa odapne. Kubura puče — dim napuni sobu, a kako se razišao, vidimo da je ogledalo kroz srědinu probijeno, a tane da je duboko u zidu zasělo.

Prodju svoja tri minuta, kad se opet mogaše rěč čuti. Medjutim Vulić mirno pokupi svoje dukate.

Sad se stanemo o tom prepirati, zašto je kubura pèrvi put slagala. Neki mišljahu, da je jamačno bila zapušena, drugi mumljahu, da je mogao barut bit vlažan, pa je za drugi put hitro s drugim zaměnio. Ovo poslědnje potvèrdjivanje mogao sam tim prie kao neistinito odbaciti, što sam bez prestanka gledao na kuburu, dok je trajalo čělo ovo užasno pozorište.

„Vi ste srećni u igri," rečem ja Vuliću.

Digitized by Google

„To je pèrvi put u momo životu, što sam bio srećan . . .“ odgovori on smèšeći se. „Za ovaj put svakojako imam uzroka zadovoljan biti sa igrom. Ali kako stoji sad Pečorine? Počimljete li vèrovati na sudbinu?“

„Zaista počimam,“ odgovorim ja. „samo nemogu da postignem, zašto mi se malo prie učinilo, kao da neizbèžno morate u skorom času umrèti.“

I za divno je čudo! onaj isti čovèk, koi je malo prie hladnokèrvno pritisnuo kuburu na čelo, sad se uplašeno stresao od mojih rèčih.

„Dosta je,“ reče on ustajući „naša je obklada rèšena, pa tako mi se čini da su vaše dalje primètbe o tome neuměstne.“

Ovo rekavši uzme kapu pa ode.

Mene obuzme něko grozovito osećanje.

Malo zatim dignu se i drugi, jošte razgovarajući se pri povratku o tome što se ovo veče dogodilo. Sva je prilika, da sam se činio skoro svima kao něki sebičan čovèk, što sam pristao na takovu obkladu, koja je mogla jednom čovèku smèrt prouzrokovati. Čudno mišljenje! Kao da Vulić nebi mogao bez mene oduzeti sebi život kad bi htèo.

Kroz osamljene ulice sela podjem u moj kvartir. Jasno i sjajno stajaše pun měsec na nebu, mirno blistahu se zvèzde sa modroga svoda i meni se učini smešno kad sam pomislio na čovèčju oholost, koja misli, da oni sjajni svètovi mare za našu hudu taštu sudbinu. O Bože! ove zvèzde, za koje oni misle da su samo za to tamo, da im osvètljaju. njihove odèržane ili izgubljene pobède, svètle neprestance kao vatra, koju zapali mimoprolazeći putnik na kraju šume, pa i onda svètle, kad su se nade i strasti već odavna ugasile.

Kakva je nepoznata sila nègda u staro vrème ulila u čovèčje sèrce to ponosito uvèrenje, da je cèlo nebo sa svojim bezbrojnim svètovima upleteno u njegovu promènljivu sudbinu. A mi, mi jadni potomci, siromasi u ponosu kao i u sreći, pa još bez svakog straha osim onoga, koj nam nehotice steže sèrce kad pomislimo na mračno prikriveni konac, mi nismo kadri ništa više nego tim svètovima pripisati napredovanje čovèčjeg blaga, ili samo svog sobstvenog dobra, jer sakateći nas, počiva na nama osećanje naše nesvèsti. Kao što oni padaju iz jedne bludnje u drugu, tako i mi padamo iz jedne sumnje u drugu, bez nade, bez one tajne pune alt tim dublje radosti, koja procvètava iz borbe.

Ovakove su mi se misli vèrtile po pameti; ja sam se trudio, da ih se oprostim po mom starom načelu, da nedam da sa mnom zavladaju odlučne misli. Pa i k čemu bi one mogle voditi? U mojoj ranoj mladosti volio sam se upuštati u sanjarie, gubiti se u razmatranju čas mračnih, čas sjajnih likovah, koji mi očaravahu mečtu. Pa šta sam tim dobio? Ništa nego umor, kao poslèdice borbe sa slikama noćnih sanjah, tužne spomene, težko sèrce. U ovoj uzaludnoj borbi istrošio sam žar svoje duše, silu svoje volje, ova pèrva osnovna uslovja za dèlanje snažnog života. Kako sam stupio u svèt, uvidio sam, da je moja mečta već sve istrošila što je imala; dosadivši sama sebi ležala je ona preda mnom, i meni se činilo, kao da još jedanput čitam něku davno poznatu knjigu i nèšto što njoj hèrdjavo podražava.

Utisci onoga večera silno su na mene dèlovali, pa još i sada mi potresuju moje žice. Ja nebih znao opredèljeno kazati, jeda li sad ovoga časa vèrujem na

Digitized by Google

sudbinu ili ne, ali i to je izvěstno, da sam ono veče tvèrdo uvěren bio o tome. Dokaz je bio odviše silan; tako se može ono razjasniti, što sam, posměhavajući se našim predjima i njihovim uslužljivim zvězdoštiocima, ipak nehotice slědovao za njihovim duševnim tragom. Ali ipak nisam išao dugo ovom opasnom stazom: sa hitrom odvažnosti bacim na stranu metafiziku, pa okrenem pogled od neba da ga spustim na zemlju. Ovo obaziranje biaše uputno, jer da toga nebi, pao bih na někakovo odveć debělo tělo, koe je ležalo na srěd puta, ali se činilo, da nema u njemu života. Ja se sagnem, měsec je světio, da se svaki predmet mogao razabrati. Šta je bilo? Preda mnom je ležalo někakvo svinče, i gledajući ga čověk rekao bi, da je sabljom probodeno.

Dok sam ga razgledao, čujem lupu od hoda, dva kozaka tèrčeći dodju iz něke male uliče. Došavši k meni zapita me jedan, jesam li se susreo sa kakovim kozakom, koi je sasvim pijan tèrčao za někim svinčetom. Ja mu odgovorim, da nisam, ali mu u isto vrěme pokažem nesretnu žèrtvu, koju je jamačno pijan kozak, iz pomamne želje da se bije, oborio.

„Divlji pomamljenik!“ poviče drugi kozak, „tek što je okusio nova vina, već je otèrčao i počeo na parčeta sěći što mu je god izišlo na put. Mi ćemo za njim Jeremiću, moramo ga uhvatiti. —“

Oni odu, a ja pazljivie nego dosada nastavim moj put dalje, dokle srětno neprispiem doma.

Prebivao sam kod někog starog nižeg oficira, koj mi se dopao zbog njegovog dobrog značaja, a možda još više zbog njegove kćeri Naste.

Kao obično čekala me je ona na stražnjim vratima; ona se biaše zaogèrnula bundom i jasno je osvětljavao měsec ljubke čerte njena lica. Ona se radosno nasměje na mene, kad me opazi; ali se sad moje misli sasvim drugim stvarma zabavljahu.

„Laku noć, Nasto!“ rečem joj, prolazeći mimo nje.

Ona htěde něšto na to odgovoriti, ali se po tom zadovolji jednim tihim uzdisajem.

Ja zaključam moja vrata, ugasim svěću, pa se bacim na postelju, ali duže vrěmena nego inače nemogoh zaspati. Već je bilo zasvětlilo na iztoku kad sam najposlě počeo drěmati; ali je na žalost neporečeno napisano bilo u zvězdama, da ja tu noć nespavam. U četiri sata iz jutra najedanput se začuje jaka lupa na mom prozoru.

„Šta je?“ povičem.

„Ustani!... Obuci se!“ poviče više glasovah.

Žurno bacim na sebe haljine, te pohitim na polje.

„Znaš li već? ... Znaš li već?“ zapitaju me tri moja druga obkolivši me. Sva troica biahu blěda kao smèrt.

„Šta — znam li?“ odgovorim ja.

„Vulić leži ubijen.“

Ja se okamenim.

„Jest, ubijen!“ nastave oni. „Ali, hajde bèrže s nama!“

„Kuda?“

Digitized by Google

„Ćuti ćeš na putu.“

S tim odemo. Dok sam često pomišljao na čudni sinoćni dogodjaj, koj ga je iz očevidne smèrtne opasnosti spasio, da ga poslè jednoga sata opet predn smèrti, oni mi pripovědaše šta se dogodilo.

Vulić je sám išao putem vraćajući se kući, kad najedanput dotèrči za njim pijan kozak. Videći, da ovaj nije bio pri sebi, to možda našeg druga nebi ni spazio, da on nije stao, pa ga zapitao: „Šta tražiš ovdè?“ „Tebe tražim!“ zaurla pomamljenik, pa probode nesretnika mačem od ramena do blizu sèrca. U isti čas ukažu se i ona dva kozaka, što su me za onog napitog pitali; oni podignu ranjenika, koi jedva što s mukom mogaše govoriti i naskoro zatim izmakne. Umirući izustio je ove rèči: „On je imao pravo!“ koje stojeći okolo njega nisu razuměli. — Ja sam razuměo tavni smisao ovih rèčih, on se mene ticao. Vodjen mojim nagonom, nisam se prevario, kad sam opazivši na čèrtama kuć[illegible] nesretni znak, skoru mu smèrt proricao.

(Konac slèdi.)

Narodne poslovice illirske.

Ciganin se měrči da mu je bolje.
Ciganska děca od varnicah se neplaše.
Ciganska se kèrv nikada platiti nemože.
Ciganska torbica, prèkorna večera, a poredni ručak.
Ciganski se valja pogadjati, a gospodski plaćati.
Cèrveni se kao oderano govedje.
Cèrveni se kao slèpačka tikvica.
Cèrkva je da se Bog moli, a ne da se u njoj sbori.
Cèrna kapa, zla prilika.
Cèrna mu je kosa kao u zeca izpod repa dlaka.
Cèrna mu zemlja kosti izmetala!
Cèrnoj se zemlji nepokazalo!
Cèrn ti obraz!
Cèrn ti sir bez hleba!
Ćaća, baća, jadno selo plaća.
Ćelava je lasno ošišati.
Ćorava žena i kèrnj lonac, šteta gotova.
Ćor-Beg sjaši, Mustaj-Beg usjaši, dok doratu grive odpadoše.
Ćuti kao kuga.
Ćuti kao olovom zaliven.
Čavka i zla žena što se više pere, to je cèrnja.
Čapla je svaku ticu učila da pliva, a sama se udavila.

Zagonetka.

VII.

Od Ivana Tèrnskoga.

Evo, bratjo, opet zagonetke,
Al joj u nas neima odgonetke.
Stari su se š njome gonetali,
Pisaoci slavni postajali.
Pindo i sve one svete gore
I dan danas od nje slavno sbore.
Nalik žarkom suncu na visini,
Cèrnu zemlju štono plodnom čini,
Zagonetka stara vèk je vila,
Napredku je odgonetka bila.
Ali u nas, žalostne nam majke,
Misle ljudi, to su stare bajke,
Misle jadni, voćka sama rodi,
Žarko sunce nikom da negodi,
Sirotinja da je plodna dosti,
Pa da briga pèva — Bog im prosti!
A joj, bratjo, jadni smo podpunce,
Još nam nije ogranulo sunce.
Stinjao se oganj jak s početka,
Tudja ostà moja zagonetka.

Odgonetka bivše u 22. br. Nevena zagonetke je: „*Oko.*“

Digitized by Google

Slavjanske vésti.

— Prošaste nedelje sklopio je naš kazališni upravljajući odbor ugovor sa impresariom Ul. Brambillom. Uslěd toga ugovora sastojat će družtvo opere talianske za budući tečaj — od 2. najme listopada t. g. do 19. ožujka 1853 — iz slědečeg osoblja: *a.* iz dviuh pèrvih pěvačicah (due prime donne assolute) za tragičnu i komičnu operu; *b.* iz jedne pěvačice pèrve vèrsti (prima donna comprimaria) koja će se ujedno u tako zvanom contraalto upotrěbljivati; *c.* iz jedne pěvačice druge vèrsti (seconda donna); *d.* iz jednog pěvača (primo tenore assoluto); *e.* iz jednog pěvača (tenore comprimario et secondo); *f.* iz jednog pěvača (basso profondo); *g.* iz pěvača (primo baritono assoluto); *h.* iz jednog pěvača (buffo comico); *i* iz 8 koristah i 6 koristicah; *j.* iz 4 profesorah orkestra koje će g. Brambilla iz Italie dovesti. Isto tako sastojat će ostali dio orkestra iz izvèrstnog osoblja. — Broj predstavljanjah je opredělјen, te će se opredělјene opere 80 puta predstavljati. Opredělјene opere jesu slědeće 12, najme: 1. Belisario, 2. Lucrecia Borgia, 3. Linda de Chammonix, 4. La Somnambula, 5. Norma, 6. Nabucco, 7. Ernani. 8. Macbeth. 9. I Lombardi, 10. Attila, 11. Chiara di Rosenberg, 12. Don Bucephalo. Izim ovih operah obvezo se se je g. Brambilla da će — ako bi to okolnosti dopustile — još sledeće opere predstaviti, najme: 1. Barbiere di Siviglia, 2. Lucia de Lammermoor. 3. Figlia del regimento, 4. I Masnadieri, 5. Beatrice di Tenda, 6. I due Foscari, 7. Don Pasquale, 8. I falsi Monetarii. — Kao što nam je poznato, sastojat će pèrvi pěvači i pěvačice ove opere iz onakovih osobah, kojih su imena na glasu. — Mi nedvojimo o tom, da je naš kazališni odbor u toj stvari bezpristrano i savèstno postupao, te imajući pred očima zadaću svoju nastajao, da občinstvu našem posve ugodi. — Što se pako tiče narodnih predstavljanjah — ako bi sě koja u napomenuto doba opere slučila „*za stalno*“ znamo, da će g. Brambilla u koliko je bez očevidna njegova uštèrba moguće, vazda gotov biti da domaćem narodnom življu ono počitovanje izkaže, koe je gost i prihodnik domačinu izkazati dužan.

— U Beču je na světlo izišao „*Illirsko-némački slovar*“ od poznatog R. A. F. Öhlicha, i sadèržaje do 40 arakah. Skoro će, kako se čuje, izići i drugi dio najme „*Němačko-illirski.*“

— „*Pražské Noviny*“ pišu da je je jedan izmedju českih spisateljah naumio izdavati narodni časopis pod naslovom: „*Přitel Mládeže*“ Sadèržaj tog časopisa biti će poučni i zabavni.

— Na uspomenu slavnoga J. Kollára izišo je nedavno u Beču kod C. A. Spine glasbeni četveropěv (Vokal Quartet) od g. Skendera Kapa. Česku vèrlo lěpu pěsmu složio je u tu svèrhu pěsnik češki g. P. Poděbradský. — Mi našim narodnim pěvačem i glasbenikom taj četveropěv tim više preporučamo, buduć ovih danah priliku imadosmo osvědočit se o lěpom napěvu i zaista pěsničkom sadèržaju njegovom. Cěna tog glasbenog děla je samo 40 kr. sr. Složen je pako taj četveropěv za dva tenora i dva basa.

— Češki časopis „*Škola*“ kako „*Pražske Novine*“ pišu, iur izlazi. Mi bi želili da taj učiteljima narodnih i nižih realnih školah naměnjeni list i kod nas poněšto podpore nadje, ako ne drugdě, a to barem od strane oniuh kojih se takav list najbliže tiče, najme učiteljah narodnih; a to bi tim većma bilo probitačno, buduć mi za sada takav list neimamo.

Različite vésti.

— Dne 1. tek. měseca — tako javljaju Bečki listovi — uveo je tamošnji apoštolski nuncius *Viale Prela* Liguriane opet u njihov manastír u Eggenburgu, odkuda su g. 1848 protěrani bili.

— Prie svog odlazka u Ugèrsku izdao je naš car odluku, kojom se uništuje za cělu austrijsku carevinu ona jezuitah, redemptoristah i redemptoristicah ticuća se poznata zabrana od god. 1848.

— Iz Londona se piše, da tamo dne 26. pr. m. iz Amerike prispěvšeg *Košuta* svi njegovi znanci i štovatelji jatomice posětjaju.

— Nedavno je u sěverno-amerikanskih slob. sjed. dèržavah, a u městu Broklin zvanom, umèrla něka žena imenom Jelisava Fitzpatrik; ona biaše 145 god. stara, i već 8 krat udova. Kod te bake — prosti bože! — platili su siromašni supruzi kožom svojom taksu za njezino životno osiguranje.

Digitized by Google

— Dva goluba odnešena su onomad iz engezkog mèsta Derby u Nottingham, upravo 20 englezkih miljah daleko, i tamo izpuštena. Oba ta goluba dolètiše opet kući. Jedan je doletio za 33 min. i 6 sek. a drugi za 40 min. i 23 sek Eto opet dokaza neverojatne hitrine leta tih pticah, koje se na taj način veoma dobro za glasonoše upotrèbit mogu.

— Prie prevrata g. 1848 imala je papinska dèržava 10 miliuna godišnjeg dohodka, i buduć da se vazda više izdavalo nego li primalo, bilo je svagda deficita 1 mil. Poslè god. 1849 naraso je taj deficit na jedan i pó miliona. E šta ćemo, ta to su stečevine, masna štibra će sve to opet sravnati!

— Poznati misionar *Lecomte* u svom putopisu po Kitaju (China) pripovèda, kako si Kitajci, kad uztrèba, lèpo vrème pripravit znadu. Ako jim — tako piše *Lecomte* - već dodija kiša i nepogoda, te se boje da bi usèvom škoditi mogla, tad iz topovah gruvaju prama oblakom, na što se, da kako, zrak potrese, oblaci se raztèraju, a nebo se opet razvedri.

— Demokratički kandidati amerikanski, gjeneral najme Pierce za predsèdnika a King za podpredsèdnika, očitovali su javno da će primiti svoja naimenovanja.

— Novine iz Meksika (Mexico) pune su glasovah, da i ondè tako zvani *„dèržavni udar“* (Staatsstreich) predstoji kojim je, kao što vele, naumio predsèdnik Arista dokopati se neograničene vlasti. Još i to kažu, da se je spomenuti predsèdnik zavadio sa englezkim poslanikom te se ovaj vratio u London.

— Najveća je hitrina od svih englezkih parovozah izmedju Londona i Bristola. Ova dva grada su 43 engl. miljah daleko jedan od drugoga, pa za jedan sat parovoz taj prostor preleti.

— Mladi jedan mekanik proiznašao je srèdstvo, kojim se može električnom žicom sveće od pare (Gaslichter) užeći i opet ugasiti, tako, da se za 1 minut svi sokaci u jednoj varoši s jednom samo rukom razsvètliti mogu.

— U čitavoj carevini austrijskoj, kako *„Presse“* piše, neima više nego 58 obćih kazalištah.

Smèsice.

— „Što je zlo i naopako?“ tako upita onomadne nèki ljubopitni mladić svog izkusnog ujaka, a taj mu odgovori: Zli komšie, bèrbljava baka, premudra i učena žena, lihvar koj se svakom prilikom *na svoje poštenje* zaklinje; vlastnik kuće, koj mnogo o ljubavi bližnjega govori, ali svake četvèrt godine svojim kućanikom cènu konaka povisuje; krojač koj se umètnikom, a svoj dućan Attelier-om nazivlje; najmljeni i podmićeni recenzent, koj gorke suze lije nad propastju književnosti i umètnosti; bankrotiran tèrgovac, koj se u lèpom hintovu sa čila četiri konja vozi, u teatru ložu, a izvan grada svoj *Sansouci* imade; ćutljiva mlada dèvojka, što vazda o mèsecu i sjajnim zvèzdama pa zatim i o ljubavi govori; stara žena koja bi se rado udala; skupac koj o darežljivosti govori; grabežljiv advokat koj je ujedno član družtva proti mučenju živine; sèdoglavi tenorista koj je izgubio svoj glas, pa se tuži da svèt glas njegov neumie cèniti; roditelji, koji — bojeći se da im ćerka na cèdilu neostane, — medju mladićima pohlepno zeta traže; spisatelji koji uvèk samo o svojim dèlima govore; dèvojke i žene koje mnogo o nevinosti i krèposti sbore, al oboje već odavna samo po imenu poznadu, ljudi koji na glas misle t. j. to što misle na sva usta govore; fantastični ljudi koji u apsolutnoj dèržavi na vremena ustavna misle, te o njima se razgovaraju; domorodci koji vole zlo nèmački ili latinski natucati, nego li hèrvatski makar i u tako zvanom provincialnom narèčju govoriti. — To ti je sve zlo i naopako, a ima ti toga još puno više, nu za sada dosta je i to, jer neću da me uvèrstiš medju one koje gore napomenuh, što najme sve što znadu i misle na sva usta kažu.“

Bibliografia.

Česka.

— *Svět a básník.* Roman ve dvou dílech od J. J. Kraševského. Dle druhého vydání přeožil F. Pravoslav Volák. V Praze. Tisk a sklad c. k. knihtiskárni synů Bohumila Hasse. VIII. První díl. Cena 18 kr. stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. priměrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 34. U Četvèrtak 19. Kolovoza. 1852. **Tečaj I.**

Njen pogled.

Od I. Filipovića.

Kao što sunce pramalětnog dana,
S toplim zrakam' kad porani rana,
Novim žitjem narav milu poji,
Zimnim sankom kad se ispokoji;

I travicah sve životne klice
Hèrle gledat bělog dana lice,
Te u slikah nebrojenih kliju,
Da u novoj slavi se razviju;

Tako, dušo, i u mojih grudi'
Tisuć ćuvstvah tvoj mi pogled budi,
Kad ljubavi sunce s njega sěva;

Al nijedno u cvět nedospěva,
Jer mi u tmini bezufanja rode,
I rědko im tvo'i pogledi gode! —

Cèrvena suknja.

(Iz poljskoga, polag M. Čajkovskoga.)

(Nadalje.)

Neću da pripovědam, koliko sam nezgodah proživio prie, no sam provalio Terek, te se dočepao Čerkezah čečenskih. Ova muževna děca boja něsu me pitala za rod, kolěno, ili ime, — samo me pitahu, da li mi je odvažno sèrce na bojištu, silne pleći i mišice, bistro oko za těranje dušmanina, tanko uho za prisluškivanje vrebajuće nepriateljske vojske, i krěpko tělo na sve trude i nevolje; — te tako već iza pèrvog pokusa, gdě se vidělo da sva ota posědujem, uzeše me za svoga brata. Napadao sam s njima četomice na bogata gruzijska sela, i na bogate Dagestanske ravnice; proturivasmo se po Karabagskim gorama, te doběgnuvši na krasni položaj Erivana

Digitized by Google

više putah slušali smo zvona zvoniti u Ečmelzinskom samostanu; — Armen platio nam je harač, pa prebacivši se preko vode Arakse natěravasmo, sve ko u igri, plašljive Kurde; više putah napojismo konje sa Lezgi u talasima kaspijskog mora, i s Avarima nosili smo strah i smèrt derbenskoj pokrajini; — nèsmo orali, želi nèsmo, ali smo zato ipak nakupili silu božju svaka blaga i žežena zlata. Tu se nije znalo ni za odjake ni za konake, nèsmo znali unapréd gdě i kako ćemo provesti jutro, no to smo znali, da nećemo gadno i gnjusno provesti dan, a i noću ufano ne kukajući; ta u tome, tako rekuć, poluviteškom i silnom životu ajdučkom biaše nèšto mamljivoga, nèšto razkošnoga; osobito za čověka, u koga neobično igrahu sva čuvstva njegova, a baš moja igrahu osobito, jer sam ljubio, a nèsam ta čuvstva mogao upotrèbiti u ljubavi, te zato posvetih sva slavi bojnoj. Tako zamišljenu i razigranu činjaše mi se često, da moja ljuba sve pozornim okom prati, te me čeka s nagradom za moje junačke čine. Bratja Čečenci nadariše me, davši mi naslov „Arstan-Hana," što u njihovom jeziku znači „silni Ivo". — U njih naučio sam vojevati, a moje sèrce znalo se je već odavna svačemu protiviti.

Jednom, baš kad nèsam ni s daleka ništa šlutio, donese najedanput nèki Kabardinac listić glaseći na Arstan-Hana; otvorim pa čitam: „Ja odlazim s Vladislavom i viděti ću tvoju pokrajinu, milostivi car svima je oprostio, i pomilovao sve bez iznimke. Idi k gjeneralu, mome ujaku, on će ti dati putni list, koj mi već prie obećá, pa ujedno zaboravi sve, što si počinio medju Čečencima. Moguće da se vidimo, akol' ne, ostani mi priatelj onakav kao što si bio vazda, i kakav sam ja tebi i kakav ću ostati vazda. — Abas-Išmil." I Vladislav je pridodao slědeća: „Vidèt ćemo se, Tomo, vidèt će te Paulina, budite sretni, to vam upravo iz sèrca želi — tvoj krivac Vladislav." Listić otaj bio je prie mèsec dana pisan. Priobćio sam svoju sreću bojnoj družini Čečenskoj, na što se veoma razžalostiše; blagosivljao sam pojedince svakoga, što oni učiniše jednim glasom veleći: „Kad ti bude žlo, a ti opeta u naše kolo, ta znaš gdě smo . . . Prie će na Elbrouzu snèg okopněti, no će u našem sèrcu bratinstva i ljubavi prama tebi nestati; Terek da ti nebude morem, a naklonost naša ostat će ti věrna, ne inače, već kaošto je věran pas svomu gospodaru . . . Arstan-Hane, neka te Allah obsiplje množtvom sreće, razkošja i blaga!" Na onom istom zlatosurom konju, kano tica lahkom i bèrzom, bèsniem od bèsa, s kojim biah u svakoj potěri, preplovio sam Terek, te podjoh ravno u Tiflis. Često sam se obazirao na snježnato tèmе Elbrouza, i na tamne gajeve gdě vito jelovje i smrekovje šuška po vèrletnim gorama. Baš mi je žao bio Čečenacah, ali ljubav Paulinе vukla me je u domovinu moju.

Gjeneral u Tiflisu, Abas-Išmila ujak, primio me je najvećom uljudnosti, te žalostno izjavio, da već u Petrogradu znaju o mome životu medj Čečencima, šta više, vlastima naložiše, da me dobro paze, a baš ne inače, već kao svakoga bègunca i prestupnika: medjutim on mi dadè poputnicu, kao Kabardincu idućemu na sajam u Bèrdičov, te reče: „Kod kuće bit će ti laglje pobrinuti se za pomilovanje, — car je dobar i milostiv, pa znade i zaboravljati." — Odoh tako na konju. Dugačak, kao da čitav věk traje, činio mi se put; osobito meni, koj sam htěo letom tice lastavice prekrižati široki taj prostor. — Napokon, prebrodivši Dněpar primaknem se jedared i Dněstrovim obalama.

Htědoh odmah ići u Jampol, ali nèka nedokućiva moć vukla me je u rodnu

Digitized by Google

knęu i nęssam bio kadar njojzi odoléti. Dodjem u selo: kućare posagradjene sve u jedan niz, sve obućeno jednakim odělom — nalik vojacima, a oko njih nužda i prosjačtvo. Velike li promène! Kuća koléna moga posve preinačena, u bašći sve dèrvlje izkorenjeno; — dvor sasvim drugi! — Něki tudjinci vuku se po njemu, nevidiš ni jedno poznato lice, sve neobična pogleda. Sidjem s konja, něki čověk u pripròstu odělu ugleda me, a hèrt skoro sav bez dlakah približi se k meni, te se stadè lisičiti oko mene; hèrt ... ta to biaše moj Dolot! ... a onaj čověk, to moj Gèrga! Suze mi vèrcnu niz lice: „Dolote, moj Dolote!“ pa ga gladim; „Gèrgo moj, gdě si i kako si!?“ a on me sěče očima:

„Gospodičiću! — ta ti si to, gospodin Tomo!“ i pade mi pred noge, — ja ga pridignem i poljubim u čelo vedro i pošteno:

„Gèrgo, Bog s tobom, šta je tebi? Što je, te mi izgledaš tako kukavno ?“

„Ja sam kuhtič!“ — pa stane suze liti, kano děte ludo.

„Gèrgo, prestani, — gdě je moja sestra?“

Rukom pokaza na dvor, stepe něšto glavom a nereče ni cèrno ni bělo. — Djipih na to, neću odmah u dvor, raztěram hèrpu poslužnikah, što bi mi bili mogli smetati, niti slušam šta razgovaraju; prodjem několiko sobah te unidjem u družtvenu sobu, i tamo nadjem svoju sestru i svaka, oba na sofi sědeća; — štenad skače oko njih, a ne děca ... Bog jih nehtědè š njima nadariti. Prenuše se čim me uočiše, — zarumene se i problěde, čim me upoznaju.

„Sestro moja!“ poviknuh, a ona htědè da priskoči k meni ... Šta ćemo, kèrv se sukobila s kèrvi, — jedno drugoga razumi, ma to i spoljašna čuvstva tajila — ali barun ju povuče rukom natrag te gordo zaviče:

„Tko si ti? moja gospoja nema brata!“

„Gospoja tvoja ne, ali Katarina Jazlovièka imade brata: a ja sam Tomo Jazlovièki!“

U taj mah skinem svoju bundu: a moj jatagan zablisnù kao munja; — gadnik začè se tresti kan da ga trolětna groznica hvata, te klopotajući zubima kojekako progovori:

„Nesretniče! běži ... ta Tomu Jazlovièkoga traže.“

„Jok vala! taj neběži, neka dodju i ovdě neka me uhvate!“

Sestra moja ostavi sobu ... Ja sam neprestano motrio podloga svaka; imao sam oružje, mogao bi ga bio i ubiti, ali ne, radje sam ga prezirajućim okom mučio; sestra medjutim vrati se, noseći punu vrečicu zlata:

„Tko si god, brat moj, ili ne — uzmi to pa běži!“ — Otaj čin me sasvim razljuti, te me do běsnila dotěra. Ej, sestra u město sèrca zlato nudi; — nečuvene podlosti! O ništetnosti světska! — Prihvatim vrečicu zlata, te im ju bacim pred noge rekavši:

„Žijte u zločinstvu, u podlosti i prokletstvu! Ja od vas ništa neću!“ pa odoh lupajući svima vratima kuda sam prolazio, tako da su se sva okna ko šibljika tresla, — baš kao da bi bio zao duh prolětio učinivši savèršeno opustošenje. Nuz moga konja stajao je Gèrga i Dolot; — imao sam několiko komadah zlata jošte od čerkezke nabave: „Gèrgo, uzmi to!“ i bacih se konju na ramena te odjezdih. Čuo sam, što stari sluga za mnom poviče: „Gospodičiću, da te bog blagoslovi!“ — Tak mi težko

Digitized by Google

biaše pri sèrcu, da najposlè nisam mogao ni proplakati, blagosivljajući samo u tih rodnu kuću i otčevinu svoju, kao bura odjezdih dalje.

Poljanama i dolinama prihvatih put Jampola, te obrativ se još jedanput opazim svoga Dolota, gdè za mnom bèži, veselo poskakuje i repom simo tamo uzvija; sve onako, kaošto to običavaše u staro doba, — on me nezaboravi, radi mene sve ostavi... O rode i koleno ljudsko! da ti je — kamo sreća — pasje sèrce a š njime věra i prijateljstvo! ... Sada sam već vidio bèle kuće Jampolske razvijati se preda mnom u slici věnca. Dodjem u město, — sve tiho i gluho. — Dodjem pred poznati mali dvorić, — pa i tamo sve tiho i gluho; — samo pas zalaje, te izadje nèki čověk, lica inače od nèkud poznata, ali odakle i kako, toga se nisam mogao sètiti, pogleda me bistro, pa namah sèrne očima o zemlju, a neznam je li to navlaš ili nagonom nèkim. Sidjem s konja i upitam ga:

„Jeda li je kod kuće gospoja Zagórska?“

„Gospoje ote nema već od mèsec danah ovdè, ja sam kupio ovaj dvorić.“

„A gdè je ona?“

„Ode na Kaukaz sa zetom svojim.“

„S kakovim zetom?“

„S knjazom Abas-Išmilom.“

„Jeli gospodična Jelena ozdravila?“

„Nije, vavèk biaše bolestna.“

„Pa kako se je š njome oženio knez?“

„On se oženi s gospodičnom Paulinom, mladjom kèri gospoje Zagórske.“— Više nisam trebovao; podupro sam se o svoje sedlo, i kao u groznici činio mi se i sám glas pripovědajućeg podsmèhavajući — nemogoh mu věrovati. On mi ponudi uljudno svoj stan — medjutim ja sam se razabrao, pa „na Kaukaz!“ uzkliknuh — on me pogleda; a ja nisam namah ni primětio lisičji njegov posmèh; zatim reče:

„Na Kaukaz, potražiti ostanke g. Tome Jazlovieckog, o kome se govori, da ga nestadè tamo negdè u onim stranama? —“

Turih se konju u sedlo:

„Pa mi se još podsmèhavaju! — neće naći trupine, neće — a hoće, duše mi, osvetu!“ Obratih konja, ostavih město, pa odletih bez traga. —

Dugo sam jezdio sve popréko, neznajući ni puta ni naměre svoje, a napokon i konj umoran, pa mi začè postajati; sišavši š njega bacim se na zemljicu tvèrdu; nisam spavao, ali sav kao očamljen ležao, i tèrgnuvši se iza slabahna polu-sanka, opazim kako sunce slabe trake svoje pušća; slušam i tice šumarice, gdèno nazdravljaju novom danku, a sve to u dobri čas. Na jedanput osětih nèšta težkoga na nogama, a to moj Dolot... spava... Ja ga dèrmam on se negiblje; pridignem se i pipam ga rukama, skučim se te prinesem uho i usta k njegovim nozdèrvama — ali one studene ... On mi umre bistrim okom i veselo, jer preminù na nogama svoga gospodara, svoga prijatelja, na nogama onoga, koga ljubljaše. Sažalih ga nemilo, jataganom izkopam mu grob i zakopam ostanke njegove, našto mi umah nèšto pri sèrcu odlahnù, ta barem učinih jednome věrnom i iskrenom prijatelju poslèdnju uslugu; u to dodje i drugi moj prijatelj, konj moj zlatosuri, začè hèrzati nemilo, i kopitama zemlju grebsti kao da hoće reći: vrème je, da idemo! — Posluhnuo sam tog pria-

Digitized by Google

telja, uputivši se upravo prěko Dněstra k Donu; htěo sam ići i k Abas-Išmilu, da vidim Paulinu, ali pomislih, neću da idem sám, naći ću prie několiko priateljah, što će mi biti sudruzi tako u dobru kako u zlu!

Preplovih rěku Terek. Čečenci su me primili kao svog rodjenog brata kog bi nad sve ljubili, a upravo otaj sèrdačni pozdrav, ta iskrenost i otvorenost prama meni, tako mi ganù sèrce, da sam i zaboravio na osvetu; dà, htědoh pokraj njih zaboraviti i postojbinu svoju i sve ljude, štono su mi toliko zla počinili, — ali žalibože nisam mogao.

Vrěme je letilo i dan na dan novu proměnu světa donosilo, al moje čuvstvo se ni za vlasak neproměni, sve ostadè kaošto biaše, osim žudnje osvetiti se; ljubio sam neprestano Paulinu, a više putah žalio sam, što ju nepotražih u Gruzii, i već naumih poběći tamo, no pomislih: — šta da mi pripovědaju medna nje usta — da me neljubi, da je jur drugome ruku i sèrce predala, pa napokon rekoh: ona se je žèrtvovala boljoj sreći koléna svoga, Abas-Išmil imućan, velemožan, a ja protuha, prognanik i skitalica, — ona se je žèrtvovala, ona ljubi mene — a s toga kao nedužnoj trěba da pribavim mir i zadovoljstvo. — Više putah pokrivio sam i Abas-Išmila, da je srušio priateljstvo, ali poslě promislim i to: da i on imade oči i sèrce, a ona je lěpa i dobra, pa zašto da ju i on neljubi? kaošto sam ju ja, dà, kaošto ju i sada ljubim. — Sèrce mi govoraše: gle, Vladislav ti je već po drugi put uzrok tvoje nesreće, ali duša odgovaraše tome predbacivanju: Šta ćemo? on joj je brat, on htiaše da bude srětna i ona i čitavo njezino koléno — pa tko da mu za zlo primi? — I tako uzkolebano sèrce i nemirna duša više pó godine probavi — rat i boj běhu mi jedinim življem. Pa se baš junački i borismo! — Biaše to upravo u ono doba, kad je Jermolov silio sve živo, da se podiže protù svima slobodnim koléninma čerkeskim, te je prisili pokoriti se caru sverusijskom; sa žiteljima Kabarde nismo imali nikakva sporazumljenja, sve iza obalah Tereka, pa ravno dolě kordunom, padè ruska vojska kao gusta magla iz oblakah; pa akoli smó se i kada pokockali s nizom otih kordunašah, to nebiaše nikad s druge namère, već da nam se malo ćorde izglade, da si kèrvcu umirimo, te da se vratimo s masnim šićarom u tèsne klanjce jadikovce. O Abas-Išmilu! — niti sam što čuo, niti sam mogao šta saznati, premda to od sèrca saželjeh.

(Konac slědi.)

Putositnice.

Dio II.

Od Ant. Nemčića. *)

Tko se onoga sěća, što je doživio, on dvaput živi. Toga radi hvatam se sad pera. Danas, sutra — tako si sada mislim — kad će mi najme ukočene biti

*) Mi nedvojimo o tom da će svima, koji su god pèrvu knjigu „*Putositnicah*“ pokojnog Ant. Nemčića čitali, ugodno biti, što im evo priobćujemo pod tim njima jur poznatim naslovom. Žao nam je, što je tog „*drugog děla*“ malo, te će jedva u slědeća 2 broja našeg lista onoliko doći, koliko sada priobćujemo; al šta ćemo, kad je stroga sudbina prerano raztèrgala nit žitja onome, koi je još — kao što znamo — naumio putovati kroz Sèrbiu, Bosnu, Hercegovinu, Cèrnu goru, zatim kroz južnu Italiu i Francesku, te tad izdati drugi i treći dio svojih Putositnicah. Ovo dakle što se ovdě priobćiva, to se ima smatrati samo kao početak drugog děla Putositnicah. *Ured.*

Digitized by Google

noge, koje se sad po krovu parobroda „Hermine“ šetju, kad mi više neće větar sa bosanskih planinah čelo hladiti; pročitati ću još jedanput ove listove — i posětiti duhom ove kraje, u kojih se sada nalazim. Žurno dakle na posao dok kišica neprestane, koja me je iz krova u sobicu broda (kabinu) odagnala, i da mi krasno sunašce naměru prie vremena neuništi.

Dne 10. lipnja 1847. u sobi parobroda Hermine medju Brodom i Mitrovicom.

Ja sam prie dva dana iz Novog-Marofa polazeći, utèrnuo plam u kaminu, koj mi je hladno lipanjsko jutro ugrijao; iztěrao sam zatim iz samotnih mojih sobah prilizavo mace i věrno pseto „Brigu,“ pozatvorio prozore i vrata, te se spremio na put naměnjeni. Kamo, kuda li će suza neg na oko — kamo kuda li će čizma neg na nogu, kamo kuda li Križevčanin neg najprie u Križevce. Došavšeg u tužni taj grad od tri prozora, pozdravi me žalostan glas mèrtvačkog zvona. Upravo kad sam u gornju varoš unišao, zvonio je někome tako zvani „cinklenk. “Našim starim, kojim je često gděkoja kuštrava baka il siroma fratar smetao na putu, bio bi takov pozdrav zlo zlamenje, i bili bi se za cělo kući vratili, nu mi — děca prosvećenog věka — nedamo se tako lasno uplašiti. Ja kao putnik 19. věka mislio sam si: „Taj se sigurno neće utopiti!“

Cěla nesreća koju sam u Križevcih imao, bila je ta: da konji za 4. sata o zori naredjeni — nisu ni do šeste ure došli; al na sreću imao je moj suputnik F. Ž. svoje vlastite konje, koji nas do Dubrave odvezoše. A ova mala nesreća može se i malom srećom zvati, jerbo ovih nije bilo treba platiti. Nemogu se iz Križevacah děliti, bez da jednu želju, koja je već odavna u meni sakrita, neizjavim. Kaošto je poznato, cèrkva s. Križa, u kojoj naša župania svoje reštauracie dèrži, je historički spomenik, kakovih se žalibože — izuzamši gděkoje podèrtine — malo u našoj domovini nalazi; — valjalo bi dakle, na priměr inih izobraženih narodah, podobne slavne ostanke od propasti sačuvati. Kako bi bilo, da mi — na siaset dobrovoljnih prinesakah u novie doba bez toga priviknuti — novce saberèmo, za da si ovu cèrkvu kao vlastitost pribavimo, te svèrsi shodno priredimo. Krasno bi na priměr bilo, da se po stěnah ove cèrkve oni historički prizori, koji se na ovom městu dogodiše, po gděkojem věštom slikaru „al fresco“ naslikaju. To bi bio zajedno jedan izmedju onih načinah, kojim bi naš narod na praktični način sa dogodovštinom njegovom upoznati mogli, te tako još većom ljubavi prama svojoj otačbini nadahnuli ga.

O vlastitom gnjězdu neću dalje da govorim . . . Hajdmo dakle s města! — Bog nam je noćju kišom pokvario put. Nu tomu se nisu ni malo Križevčanke žalostile, kojih smo, vozeći se kroz tako zvani Tèrstenik, na gomile viděli, kako su najme tamo glavaticu pukale. Rodio im kupus debeo ko bačva, jer je mnoga izmedju tih beračicah smèrtnog grěha vrědna! —

Došavši u Dubravu hotěli smo tamo u kèrčmi něšto malo kao n. p. jaje ili čašu mlěka založiti, al ni toga nedobismo. Ja mislim da to i srèd Bosne nebi pretěrane želje bile — al to vam je kod nas tako. Spaija negleda koga imade u svojoj kèrčmi, već koliko mu se plaća u ime najmovine.

G. městni župnik pripovědao nam je čudnovate bajke o bosanskih uskokah ili pandurah, o kojih se sad mnogo govori; on je kazivao: da su već oko Topolovca i Moslavine. To vam se je sborilo o Harambaši, koi je podrugi fat visok,

te ima kao bik široka ledja, a o želudcu njegovu govorilo se, da je kadar četvèrtinu vola i vedro vina k jednom obroku potrošiti itd. U moslavskih i topolovačkih šumah dèržali su s graničari križevačke regimente hajku na ovo strašilo. Kaže svèt, da onaj koj zeca tèra, često kurjaka iztèra. Nu ovdè se je kurjak tèrao — pa se nije ni zec iztèrao.

U Moslavini — kamo smo oko dva sata poslè podne prispèli — pozdravio nas je domorodni starac I. Ž. prijateljskim obèdom. U ovih stranah je već sad (8. lipnja) ječam dozrio, nu kukuruz je znatno zaostao. Kiši, koja je oko Križevcah padala, nebiaše ovdè ni traga, premda nije nigdè od velike potrèbe bila.

U četiri sata, sèdosmo opet na kola, i oko 8. biasmo u Sisku. Prevoz kod Capraga zadèržavao nas je čitav sat. Svatko vidi kako bi potrèbit bio ovdè most prèko Save. Nu i ovdè obćemu dobru mèrtve ruke (manus mortuae) privrèmenih vlastelinah zapрèke stavljaju. Pa da je barem brod i pristanište u kakovom redu, ali jao pomagaj! Kad smo sa skele na kraj stupili, malo što nije ubogi seljak jedno kljuse štetovao što mu je do bedra u mulj prepalo.

U Sisku, još na kolesih budući, susrètnemo u dobar čas našeg domorodca g. S. V. koj nam je prijateljski na ruku bio dok smo se na parabrodu naměstili. U večer prisutni biasmo u koncertu, kog je g. Arnstein, poznat umètnik na guslama, u dvorani velike sisačke gostione dao. Medju inimi igrao je i napèv poznate naše pèsme: „Nosim zdravu mišicu“ s variacìami, što je on sám sačinio. Ove mile zvuke pozdravi sisačko domorodno obćinstvo jednoglasnim „živio“ i pleskanjem. Istina je, da je umètnik duh narodni ove pèsme u spomenutih variaciah posve dostigao. Jedan komad pod naslovom „Karneval u Mletcih“ igrao je spomenuti umètnik nedostižnom vèštinom. Ja mimolazim tehničku vèštinu umètnika, koju je ovdè svaki morao osèćati, već samo napominjem onu čudnovatu bitnost ovog aligoričkog skladanja, koje duhu slušaoca čarobnom silom glasovah predstavlja one prizore, koje tèlesno oko nevidi. Tu slušaš pljuskanje talasah kao da na brègu lagunah stojiš, tu slušaš veslo gunduléraha kako udara, a sad opet kako nježan glas izpod ženske krinke prodirući svoje ljubovnike čas nježno vabi, čas opet kako im se ruga, čuješ kako se „maska“ smije, a sad opet kako se pèsma gunduléra po velikom žlebu (canal grande) razlèga. Nu tko će sve to opisati, što se samo čuje i ćuti. Sva moja ćutila biahu sjedinjena u uhu. Jedva što mi je oko u stanjah gdèkojeg znanca potražilo, ili ručica gdèkoje prijateljice iz lèpših vrèmenah ruku stisnula. Ja sam iz više razlogah veoma žalio što sam ovo klasično zemljište, za budućnost Hèrvatsku ne manje važno nego li u prošastnosti slavno, tako bèrzo ostaviti morao. Poslè večere brodili smo opet na graničarsku stranu varoši gdè je parabrod stajao. I ovdè osèćali smo potrèbu mosta, koj bi varoš sdružio. Bože moj! mi snivamo o željeznicah, pa nemožemo na više mèstah ni susèda bez pogibelji vratolomja ili utoplenja posètiti!

Dne 9., jedva što je zora zasvitala, zazvoni zvono na parabrodu, te mi se iz kabine izturasmo na krov broda, koj se upravo gane. Na lèvo ukaže nam se Topolovac, veliki spaliuk sa 3—4 □ miljah, zatim Preloščica, koja se bez kraja nuz bèrdo proteže, kao što obično sva mèsta ovuda pokraj Save ležeća. Tad dodjemo do Lukavca, a poslè toga do Gošća. Kod Gošća radu ladje na prud za-

Digitized by Google

sědaju. Tad opazismo Murilovčicu, i napokon Lonju. — Gdě Trebeš u Savu utiče, prestaje spailuk Topolovački i Zagrebska varmedja.

Města Pljuska i Kraplje ukažu nam se zatim. Sva ova města leže na lěvoj obali. Ovdě na blizu nalazi se opasno město Drenovbok zvano, gdě se Sava zavija i s ovim zavojom ladje često na kraj baci. Ovdě je i jedan prekop, kog je Sava opet zamuljila i koj nanovo dokazuje, da nije svaki dobar zemljoměr ujedno i dobar hydraulik. Poslě 10 satih prie podne podjemo u Jasenovac. Ovdě Una u Savu utiče. Na ovom utoku opazismo několiko turskih ladjah, a na brěgu razderane dangubice sědjahu. Za Jasenovcem dolazi selo Uštica, a na drugoj strani, najme bosanskoj, Koštarica. — Dalje na lěvoj obali, to jest našoj, slěde sela: Mlaka, Jablanac, i tad Stara Gradiška. Ovdě je pred tvrdjom grob turskog svetca, koi je Turcima jednom u vrěme turskih navalah prorokovao: da će Sava medju praviti izmedju osmanliah i kěrštjenikah. Turci su mu krov s limom pokrili, pa hodočaste ovamo. Upravo naproti Staroj Gradiški leži turska někakva tvrdja Berbir zvana. U Gradiški je tako zvani „Rastel.“ U Gradišku dojdosmo oko 2 sata poslě pódne. Města na našoj strani slěde redom ova: Mačkovci, Dolina, Porubica i Svinjar. Ovdě utiče, rěka Vèrbas iz Bosne u Savu. Medju Svinjarom i Štivicom razvija se okolica sve to krasnie. Bosanske gore Matoica zvane krasno se odavle ukazuju. Sava se širi veličanstvenie, i teče — da nelažem — jedan sat uvěk upravo, što kod te rěkę vèrlo rědko biva. Nu i Bosna se ovdě prijatnie ukazuje. Ovdě smo često susrětali bosanske brodare. Njihove šajke lahke su i veoma hitre. U ovoj okolici vidio sam na bosanskoj strani pèrvi put orače, u plug bìaše šest volovah upregnuto, nu pèrvi plug kog sam opet na sèrbskoj strani ugledao brojio je osam volovah. Dalnja sela na našem kraju zovu se: Prečec, Kobaš, Dubočac, a naproti ovomu Turski Dubočac. Kasno u večer dodjosmo do Broda. Bilo je oko 9 i pó sata. Ovdě se izkèrcaše svi tako zvani „Pasažiri“ pèrvog města, tako, da osim nas trojicě nitko na brodu neostadě. Jedna magjarka iz Temišvara sa svojim dětetom i sobaricom biahu za nas „entia non existentia.“ Kad smo se u jutro probudili, bili smo već daleko od Broda i tako o njemu baš ništa kazati nemogu.

Danas oko 9. satih prie pódne vidio sam najprie selo Kita zvano, i to na našoj strani, tamo su krovići na svih dimnjacih nalik toranju. Ovdě nose žene vodu u dviuh vedricah koje su na kraju sa jednom lengom sdružene, baš kaošto u Mletcima.

Za mala dobrodismo do Županja, gdě se je něsto robe izkèrcalo. Treći čardak odavle — ili njemu naproti — naznačen mi je kao město, gdě je naša „Sloga“ (infelicis memoriae!) zaglavila. Tko to město vidi, nemože dokučiti, kako je to moguće bilo! Za Županjem — ako nisam izpustio koje město, baveći se poradi kišovitog i burnog vremena većom stranom u sobici broda — slědi Rajevo Selo. Jedan sát po prilici odavle stoji na bosanskoj strani poveće jedno seoce upravo kraj Save, kojega se kuće medju sámim baščama i dèrvljem divno ukazuju. —

Pred tim selom je lětni stan (Villa) někog vlastelina turskog. Selo ove zove se Berčka. Jedan potok, koj ovdě u Savu utiče, děli turski varoš od hrišćanske. Prěko potoka vodi ćupria. Upravo pred spomenutim lětnim stanom vidio sam pèrvi

Digitized by Google

put vinograd na bosanskoj strani. Još jedno mĕsto na istoj strani opazismo, koje se Brezovo Selo zove.

Kod Rače — seoca što se na našoj strani s malom tvĕrdjom nalazi — utiče Dr̆ina u Savu. Cĕrveno-žuti talasi silne ove rĕke turaju i odtiskuju zelene valove Save na drugu stranu proti spomenutoj tvĕrdjavi. Ovdĕ Bosna prestaje, te Sĕrbia počima.

U Rači se do 40 tisućah veganah suvih šljivah svake god. na brodove tovari. Županje, Rajevo selo i Mitrovica jesu mĕsta koja se manjom tĕrgovinom bave.

Poslĕ Rače nisam vidio drugo selo osim sela Bosut zvanog. Al na sĕrbskoj strani nisam baš ništa opazio, osim gdĕkojeg čobana sa svojim stadom.

(Dalje slĕdi.)

Nĕkoliko rĕčih o narodnom kazalištu.

Za dva dana — kako znamo — sastat će se dionici narodnog našeg kazališta u pĕrvoj glavnoj skupštini da većaju o tom, kako da se taj narodni zavod uredi i učvĕrsti tako, da će sada i u buduće čvĕrsta stĕna biti, o kojoj će se — ako bude dovoljno snage, poštenja i narodnog ponosa u nami — razbiti valovi tudjinstva, što svejednako javno i u potaji nasĕrću na jedine poslĕ obćeg potopa nami preostavše svetinje: jezik i š njimĕ skopčanu narodnost našu.

Budući, da je tomu sada vrĕme, hoćemo i mi nĕkoliko rĕčih progovoriti, što nam već dugo na sĕrcu leže, i što zasĕcaju u taj veoma važan predmet.

Kako znamo, pozvao je privremeni upravljajući odbor kazališni putem sviuh skoro novinah one ljude iz naroda, koji bi volju imali posvetiti se narodnom našem kazalištu, da se njemu prijave — nu žalibože — do sad taj poziv odbora, tako rekuć, bez odziva ostadĕ, jer se skoro nitko nije prijavio. — Mi nećemo da se upuštamo u potanko razglabanje sviuh uzrokah, zašto je taj poziv osto bez uspĕha, već samo u kratko napominjemo, da je svĕt sada materialnii, ili ako hoćete, praktičnii nego li što je prije bio. — Oduševljenje prošlih godinah prestadĕ, ljudi sada računaju, te uslĕd toga svaki, koj bi inače imao zvanja i sposobnosti tomu da se narodnom kazalištu dobrim uspĕhom posveti, sada svakojako kalkulira, te najposlĕ do toga dodje, da je bolje pridĕržati onaj sigurni komadić hleba, do koga se je proturao, nego li uzdati se novom nesigurnom kakovom zvanju, bilo ono u ostalom još tako mamljivo za njega. —

Da je naša kazališna glavnica tako velika, da se iz nje izobraženim i sposobnim ljudima, koji bi s vremenom dobro družtvo kazališno sočinjati mogli, — da se — velimo — njima budućnost kakogod osigura, bilo bi zaista sasvim drugčie, jer bi se mnogi, kojega i onako unutĕrnji nagon k tomu vuče, sa svom duševnom silom posvetio narodnom kazalištu, tom plemenitom srĕdištu narodne zabave sa naukom skopčane; — al ovako — šta ćemo? — Svota opredĕljene glavnice kazališne još nije sakupljena, a troškovah imade već i sada dovoljnih; — odkud dakle da se za cĕli svoj život osiguraju ljudi, koji — medju nami govorcć — još ono nisu, za što bi rado da ih drugi dĕrže, najme: pravi umĕtnici. Tu se puno toga hoće, prie nego li se dodje do izvĕrstnosti u toj struci. Da je u naših inače tomu vĕrlo spo-

Digitized by Google

sobnih ljudih malo više požèrtvovanja, a malo manje samoljubja, moglo bi se još kako tako doskočiti toj oskudici, jer bi tad dotični „početnici umětnosti“ strunice svoje na niže popeli i u město godišnje platje od 1000 for. sa 500 ili 600 fr. zadovoljni bili, našto bi, procěneći dokazanu sposobnost njihovu, upravljajući odbor, u ime dionikah i bez očevidnog uštèrba glavnice, svakako pristati mogo.

Kad je indi tomu tako, te spomenuti poziv — kao što znamo — bez uspěha ostadě, nevalja prekèrštenim rukama gledati i očekivati dalje, što će Bog dati, već drugim putem ono potražiti, što se nije dalo postići ovim. Mi scěnimo, da bi dobro bilo, kad bi se 1) biranje igraočah za narodno kazalište jednom i to izkusnom čověku n. p. iz odbora upravljajućeg izključivo pověrilo, koj bi, ili putujući, ili dotičnim ljudima, o kojima se znade da tomu volju imadu, pišući nastojao, da ih prikloni na to, da se posvete našem kazalištu. Zatim trèba 2) da se, kaošto doli niže predlažemo, opredèli broj igračah i igračicah, pa zatim i prilične godišnje platje njihove da se unapréd ustanove, za da svaki odmah zna, što ga čeka. 3) Da se s početka netraže kakovi umětnici — kojih i onako u nas hema — već samo sposobni ljudi, koji mnogo volje, a barem nèšto k otoj struci umětnosti potrèbite izobraženosti imadu. 4) Da se — priměrno početku — družtvo sastavi maleno iz 8 ili 10 osobah jednog i drugog spola sastojeće, koje bi kadgo bilo manje družtvene komade, a ne odmah drame predstavljati.

Kod početka netreba da stèremo krila na široko i visoko, već trèba da naučimo naravski hodati po zemlji.

Svaki početak je težak, to znamo, al treba da već jednom nastane taj početak, jer inače — pazite bratjo! — mogló bi nam i žao biti, što smo uložili novce u jednu stvar, koja ne samo što pasivno neodgovara svetoj svèrhi svojoj, već aktivno svèrhi toj protiva stoji. — Mi mislimo da nas je svatko razumio, ako li tko nije, a ono hoćemo da još jasnie govorimo: Jest, bratjo, bojimo se da nam se tudjinstvo opet neugnjèzdi u tom zavodu, koj ima biti narodan, a ne tudji. — Mi to što velimo, nekažemo bez razloga. Poznato nam je, da ima ljudih kod nas, koji ništa tako nežele, nego da im kakogod za rukom podje opet slušati u našem kazalištu one zvuke, koje smo mi Hèrvati na uštèrb vlastitóg našeg domaćeg jezika sve do najnovie doba slušati morali.

Mi zaista štujemo svaki narod i želimo da se razvije, al to opet nećemo, da se razvija o našem trošku, pa baš zato molimo sve one koji nas po izvanjski novinah valjda zato hule i gèrde, što nećemo da oběručke prigèrlimo tudji jezik i tudje običaje, da jeziku svom popritegnu uzde, da malko želje svoje obuzdaju i da pomisle: što je njima milo, da je i nami drago. Tko je god ovamo došo, te mu nije pravo što se ovdě drugčie misli i govori nego l' što bi možebit on rado, onaj se neka sěća onog: „si fueris Romae, romano vivito more“ pa neka bude pravedan; ako li to biti nemože, onda mu pomoći neima. Mi svoje branimo i gojimo, a komu to nije pravo i ko nemože da to gleda, onaj neka seli odavle, mi doduše, kao što ga zvali nismo, tako ga i pridèržat nećemo. Povèstnica nas uči, da došljaci, osobito ako su uz to i krivi proroci nikad usrećili nisu narode k kojima su došli. Mi, hvala Bogu, i to znamo, da ovaki ljudi nisu izraz kojega naroda, već samo ili tako zvani „priljèpki“ koji se svigdě kamo god dodju odmah prilèpljuju, al uz to opet

Digitized by Google

sve bez iznimke, bilo zlo il dobro, psuju i kude; ili pako podkupljeni, najmenici koji sěme razdora medju narodima siju, da ih kako zavade, pa da poslě u vodi koju su pomutili, za se i svoje najmitelje ribe hvatati mogu. Takovih ljudih je vazda bilo — takovih još ima, pa takovih će i unapred biti u nas; al te demonštracie nebi trebalo da smutjuju narode, jer izrazi pojedinih ljudih nisu izrazi narodah, a narodi su većom stranom pravedni, te nežele drugom ono što je njima neugodno. I to neka bude kao mimogred rečeno onima, koji su u novie vrěmě na novo ustali proti nami u izvanjskim němačkim i magjarskim novinama. Netrěba da nas ti glasovi zlokobnih ptičah u naprědku našem smetaju, već im samo recimo „cara mia masca, io ti cognosco!“ i bez da se s njime u daljne prepirke i svadje upuštamo, hodmo složno i mirnom savěsti onim putem daljě, kojim nas narodni naš nagon vodi, pa ćemo pravo poći.

A sad trěba da se opet vratimo iz te stranputice k narodnom našem kazalištu.

Kako u zadnjem broju našeg lista javismo, doći će za podrugi měsec ovamo talianska opera. Mi bi, istinabog, volili da se u město talianske opere odmah predstavljanja započmu u narodnom našem jeziku, al šta ćemo, kad družtva neimamo da zadovolji željam našim. Kad je indi tako, te nemože za sada biti da se u našem jeziku opere ili igrokazi predstavljaju, a to svakako volimo u narodnom našem kazalištu po eufonii srodne talianske zvuke slušati nego němačke; ako li k tomu još i to na um uzmemo, da u tili zvucih vlada umětnost glasbena, tad su nam dvostruko „dobro došli“ jer glasba u obće oplemenjuje čuvstva. Ta isti němački pěsnik Schiller kaže: „Der Weg des Ohrs ist der gangbarste und nächste zu unsern Herzen. — Musik hat den rauhen Eroberer Bagdads bezwungen wo Corregio alle Malerkraft vergebens erschöpft hätte. Auch ist es uns leichter die beleidigten Augen zu schliessen, als die misshandelten Ohren mit Baumwolle zu verstopfen.“ — Mi smo u novie vrěme dovoljno izkusili, da občinstvo naše voli slušati talianske, nego li kojekakve neslane i netečne němačke lakerdie, kojimi su nas kroz ovo několiko godinah poslědnje naše direkcie — hoćeš nećeš — gostile. Veći i izvěrstni němački dramatički komadi, kako znamo, nisu se i onako skoro nikad poradi nedostatka tomu potrebitih silah kod nas predstavljati mogli, k tomu je rědko koj izmedju znamenitih němačkih umětnikah u toj struci ovamo zabludio, a drugo što je k nama došlo, bilo je većom stranom „in fra omnem crisim“ te je su svojimi prekuvanimi „Witzi“ i improvizaciami samo trovalo naše občinstvo u město da ga uzdigne na krilih uzněšenosti i umětnosti u višje one krugove, gdě srědstvom prave umětnosti sěrce i um čověčji uživaju nadzemaljske duševne slasti.

Što ćemo dakle město ubitačnih za nas němačkih predstavljanjah srědnje ili zadnje vrsti, dobru talianšku operu dobiti, tomu se samo radovati možemo. Němština se kod nas i onako skoro u sve krugove družtvenog našeg života dosta daleko uvukla, tako, da se je svaki nas jedva u svojoj kući ostrešti može, zašto da joj još otvaramo širom vrata u hramu onom, koj ima odsele biti čisti žertvenik duševnih silah naših domačih spisateljah, i na kojem je odlučeno da se goji — sličan plamu boginje Vešte — žar domoljubnih čuvstvah naših?! — Mi smo komšie Talianah, a k tomu se možemo od njih, bez uštěrba našega, mnogo naučiti, jer su irobraženi. Oni su u mnogom obziru duhovni preporoditelji čověčanstva. Narod je talianski jedini, koj ima

neprekidnu klasičnost, on je narod koj se samo života dèrži i nastoji ga pristojnim načinom osladiti, on je bio i ostaje učitelj narodah; on je rodio i radja muževe, kojima se ponisi ne samo rodno město, već se njima ponosi i cělo čověčanstvo. Njegov značaj, njegova narav, rěčju, on sav slaže se najbolje s nami. Mi se moramo s ovim narodom upoznati. — Talianska je opera za sada jedino sredstvo za spoznati se s Talioni i s duhom njihovim.

Već zimus, na pèrvi zvuk lire talianske, biahu naši najizvèrstnii mladići očarani, te nemogoše na ino, van primiti se talianskoga jezika, za da uzmognu podpuno obogaćivati duh svoj lěpotom, koja se u njemu nalazi. Ova vatra ne samo da se neće u napredak utèrnuti, nego će dan na dan sve većma rasti. Bože, blagoslovi ovo njihovo nastojanje! Talianština nije Hèrvatštini protivna, dapače ona ju oplemenjuje i ojačuje. Mi se nepozivljemo na golo naše mnenje, nego na data historička:

Pod mletačkom talianštinom digoše se naši najslavnii pěsnici. Dubrovčanom biaše jezik talianski drugi materinski jezik. Najizvèrstnia hèrvatska děla izidjoše od muževah, koji su bili talianski izobraženi. Neka se pokaže jedan današnji hèrvat, koi je proučio sva europejska književstva izvan talianskoga, pa zaslužuje li uz nogu stati našemu Gundulióu, Gjorgjiću, Palmotiću, Kačiću, i stotini drugih. — Pod mletačkom talianštinom imadosmo mi u srěd Mletakah našu „slavjansku obalu," a danas se preinačuju imena městah u domovini našoj. —

Ali i kod talianske opere mi hoćemo da budemo i da ostanemo hèrvati, mi hoćemo da se već sada pobrinemo za početak narodnog kazališta, jer bez početka neima ni dospetka. Već sada trěba da se pobrinemo zato, kako da sastavimo narodno kazališlne družtvo, makar ovo s početka slabo i neizvèrstno bilo — bolje ikako nego nikako! — Odmah u budućoj sèdnici morali bi se svi domorodci svojski zauzeti zato, da se u toj stvari štogod odluči i započme. Mi smo gore više mněnje naše izjavili i naznačili način kako se toj svèrhi prikučiti možemo, nu ako drugi što boljega znadu, mi ćemo rado uz njih pristati — samo odmah da se latimo posla. To, što će na skoro talianska opera ovamo doći, netrěba da nas smeta; zato se ipak može oko toga nastojati da se duševno i materialno gradivo u gore naznačenu svèrhu kupi, jer znamo, da je uz pèrkos najrevniem nastojanju ipak něšto vremena trěba dok se sastavi takovo družtvo, dok se sa potrěbitim providiti dok se izbornik narodni (national-Repertoir) kako valja pregleda i uredi. — Ako li odboru ili komu drugomu sa rukom podje da se još prie svèršetka „staigona" talianske opere to družtvo sastavi, tad bi moguće bilo da još tečajem ove zime uz talianske zvuke čujemo glas narodne naše vile; — nu bilo to il nebilo moguće u toli kratko vrěme, dionici svakako trěba da se pobrine zato, kako da podpunoma i savěstno odgovore višjoj i važnoj svèrhi dusevnoj tog narodnog zavoda, kom su sa materialnimi svojimi prinesci jur položili hvale vrědni i — ako Bog da — neoborivi temelj. Konačno i na to pozorne činimo dionike narodnog našeg kazališta, da se sada u Běogradu sèrbsko-narodno kazalište gradi, a u Novom Sadu — govori se — da će se takodjer podići. Evo lěpog primèra uzajemnosti bratske, kojom će se i našem družtvu, kad se sastavi, prilika pružati da ili izměni tamošnje igrače, ili pako da redom ovdě i ondě predstavlja naše igrokaze, te tim načinom uže spoji bratju po kèrvi i jeziku. Već sáma ta okolnost, što se na više jugoslavenskih městih narodna kazališta u jedno vrěme podižu ili podići naměravaju,

Digitized by Google

sigurna je poluga, da stvar uspěti može, ako ju samo uzdèrži složna i uzajemna podpora. Latimo se dakle posla složno i domoljubnim čuvstvom, pa budimo uvěreni, da će se i kod nas obistiniti ona istinita rěč: „štogod sloga i ljubav stvori, to ni djavo nerazori!“

Fatalista.

(Iz ruskoga, polag Lermontova.)

(Konac.)

Uboica se zatvorio u něku praznu kolibu, koja je bila na kraju sela; mi pohitimo tamo. Plačući i vičući tèrčala je množina ženah ovamo onamo, ulice se napune kozacima, koji su sa golim sabljama gonili nas napred. Biaše najveća vika.

Najposlě dodjemo na město. Gomile svèta turale su se oko kolibe, koje vrata i kapci tvèrdo biahu iznutra zatvoreni. Oficiri i kozaci živo su se razgovarali izmedju sebe, žene su urlikale. Medju njima spazim poznato lice něke starice, i ona se vidjaše da je u takovom očajanju, koe je skoro do ludila došlo. Ona sědjaše na někakvom debelom balvanu, naslonivši lakat na koljeno, a glavu na ruku; ona biaše mati uboicè. Kadkad se micahu njene ustne; — jeda li su to bile molitve ili kletve, što su one micajući progovarale?

Prie svega biaše nuždno uhvatiti zločinca, ali kao što se vidilo, niko se nesmědè usuditi da bude pèrvi.

Ja se približim k prozoru, pa pogledam kroz pukotinu kapka u kolibu. On biaše bléd i ležaše na zemlji dèržeći kuburu u desnoj ruci, a pored njega stajaše kèrvava sablja. Sa strahovitim izrazom bludili su njegovi pogledi po sobi; kadkad se zgrozio i uhvatio se za čelo kao da ga uznemiruju něki nejasni spomeni. Po ovom nemirnom stanju njegovom moglo se suditi, da se neće na što stalno odvažiti; ja kažem majoru, da bi najbolje bilo, kad bi neoklevajući razbili vrata, dok ubojica nedodje sasvim k sebi.

Sad se jedan stari čaul (niži oficir) približi k vratima, pa ga zovne po imenu. Onaj iznutra odgovori na ovo zvanje.

„Ti si jako sagrěšio, bratè!“ opomene ga čaul, „sad šta je to je, predaj se!“

„Aja, neću da se predam!“ poviče on.

„Predaj se, ako Boga znaš! Ta ti nisi jadni Čerkes, nego si pravoslavni hristjanin!“

„Neću da se predam!“ zaviče zločinac i jasno se moglo čuti, kako je zapeo oros svoje kubure.

„Hodi, mamice,“ preklinjaše čaul staru, „govori ti sinu, možda će tebe poslušati. Gledaj, takov jugunluk mora još većma Boga razsèrditi. Već ima dva sata, odkako onoj gospodi daje posla!“

Stara se zablene u njega, pa stane mahati glavom.

„Vasilije Petroviću,“ progovori čaul, približavši se majoru, „ja ga poznajem, taj se neće predati, ali ako silom izstavimo vrata, to bi mogao više negu jedan od nas poginuti. Nebili bolje bilo, da se kroz rupu u kapku puca na njega?“

Meni u isti mah neka osobita misao proleti kroz glavu; kao Vuliću prohtě mi se pozvati na mejdan sudbinu.

Digitized by Google

„Čekajte!“ zamolim majora, „za malo časovah biće vam živ u vašoj vlasti.“

Ja zapovědim čaulu da nastavi dalje razgovor, a ujedno naredim da tri kozaka stanu kod vrata, pa na pèrvi moj mig da ih razbiju i meni u pomoć priteku. Učinivši ove naredbe, približim se k prozoru kolibe, sèrce mi sa divljom žestinom stane kucati.

„Jesi li ti sasvim s uma sišao,“ poviče čaul, „te misliš da nam se možeš rugati? Ili valjda misliš, da mi nećemo skoro biti gotovi s tobom?“ Tako govoreći sa svom svojom snagom zadèrma vrata. Ja sam prislonio oko na rupu papka, te sam pazio na svako kretanje kozakovo, koj se s te strane ni na kakvo napadanje nije pripravio, — najedanput tèrgnem kapak, pa skočim kroz prozor. U taj mah pukne kubura, tane mi zazviždi baš pokraj ušiuh, i okèrzne mi naramenicu; dim, koj naskoro napuni malu sobu, smetaše mom protivniku, te nemogaše odmah naći sablju, koja je ležala pokraj njega.

Ja ga sćepam za obadvě ruke, a medjutim navale kozaci unutra i za malo minutah uboica bude svezan i pod nadležnom stražom odpratjen. Světina se razidje.

Oficiri me obkole i stanu mi čestitati; opasnost, od koje sam izbègao, doista biaše dosta velika.

Tko nebi kod takovih dokazah priznao, da ima sudbine? No ipak: jesu li ti dokazi doista takovi, da mogu čověka ubèditi? Koliko putah uzimamo obmanu čuvstva, mnènje naše predsude, za glas sudbine. — Moj duh ima taj prirodni nagon, da o svemu sumnja. Ali bi se ipak varao onaj, koj bi mislio, da taj nagon po nuždi mora uštèrb nanèti odvažnosti značaja. To je sa svim drugačie! Barem mene što se tiče, ja nigda nestupam napred smèlije, nego onda kad neznam šta me čeka. To jedino izvèstno znam: gore od smèrti ništa mi se nemože dogoditi, a opet od smèrti se nemože pobeći.

Vrativši se u tvèrdjavu, gdě sam bio u garnizonu, pripovědim zapovědniku Maksimu Maksimiću dogodjaje, pri koima sam kao očevidac bio; ja sam želio doznati kako on misli o sudbini. On iz početka nije ponjao, šta ja hoću tim da kažem, a kad sam mu, koliko je trebalo, razjasnio šta ga pitam, on mi mašući glavom sa nèkim značenjem odgovori:

„To se u mene zove čudnovata šala! Ali ja ti velim: sva ta aziatska oružja nevrede ni pare. Bog bi znao, šta je i kako je s tim! Ili su oružja hèrdjavo namazana ili su u nevěštim rukama. Ako ću iskreno da kažem: ja mèrzim te čerkeske puške i kubure, za nas nevaljadu, kundak im je odveć mali, a kad ih čověk odapne, hoće sebi nos da opali. Sa čerkeskim sabljama sasvim je drugačie, te svakojako poštujem.“

Zatim malo poćuti, zamislivši se, pa najposlě još ovo reče:

„Ali mi je žao kukavnog Vulića! Ko ga je tèrao, da noćju govori sa pijanim kozakom? Sad je prošlo, i čověk mora věrovati da mu je to tako bilo odredjeno još kad se rodio.“ —

Više se nije moglo od njega čuti; on je bio zakleti nepriatelj svakog metafizičnog umstvovanja.

Digitized by Google

Narodne poslovice ilirske.

Častna haljina sramote nepokriva.
Čega se čovĕk najviše boji, ono će mu na glavu doći.
Čega se mudar stidi, tim se lud ponosi.
Čekaj, dĕvojko, vremena, neizgubi imena!
Čekaj magare dók trava naraste.
Čekaj malo dok se klinac izpeče.
Čeka, kao ozebao sunca.
Čelebii nije more ni do kolena.
Česa nije ni car jesti nemože.
Česta služba, redka suknja.
Česti gosti celiv gube.
Čestite ti nove oči!
Često u veče plače koj se iz jutra smijao.
Čija busija, toga i junačtvo.
Čija je krava, onog i tele.
Čija sila, onog i carstvo.
Čija sila, onoga i pravda.
Čije glave, onog i junačtvo.
Čije more tog je i kraj, čije polje tog je i grad.
Čije nije bilo, čije l' biti neće?

Slavjanske vĕsti.

— Svekolike dionike „narodnog kazališta“ moramo da činimo pozorne na veliku skupštinu, koja će se 22. o. m. u 10 satih prie podne u dvorani „narodnog doma“ po odredbi vis. c. k. banske vlade dĕržati, da se ustanovi način rukovodjenja glavnice kazališne i postavi ravnateljstvo kazališno.

— Dne 23. t. m. u 9. satih prie podne biti će glavna skupština družtva gospodarskoga u dvorani narodnog doma.

— Kod našeg zagrebačkog knjigara Župana tiskaju se nĕkoja nova izdanja starih dubrovčanah, koja evo ovdĕ u kratko napominjemo: Sofoklova *„Elektra.“* Tragedia u hĕrvatski jezik prevedena po Dominku Zlatarića. *„Ljubmir“* Pripovĕst pastĕrska od Torkvata Tassa, prevedena u hĕrv. jezik po Dominku Zlatariću. *„Raslične pĕsme“* (Izvorne) od Dom. Zlatarića. Zatim *„Hekuba.“* Tragedia u 5 činah, u hĕrv. jezik prevedena po Đ. Mavru Vetraniću-Čavčiću, Dubrovčaninu. — Pĕrvo izmedju napomenutih dĕlah bit će ov koj dan dotiskano; a mi ćemo to i ostalo redom, čim se dovĕrši, u našoj bibliografii na pose objaviti obćinstvu našem.

— Fr. Lad. Čelakovskí, jedan izmedju najslavniih spisateljah českih, umro je dne 5. t. m. u 56. godini života svoga. — Lahka mu zemljica i vĕčna spomen!

— Družtvo sv. **Mohora** u Celovcu izdat će na skoro poučnu i zabavnu povĕst: *„Blagomir puščavnik.“* S otim dĕlom započima spomenuto književno družtvo svoje dĕlovanje.

— Ruski grof *Aleksa Uvarov* (sin bivšeg ministra) izdao je pĕrví dio krasnog dĕla svoga o starožitnostih južne Ruse i primorja cĕrnoga mora. Dĕlo je ovo, iz obzira na slavensku povĕstnicu, od velike važnosti.

— U zadnjoj glavnoj skupštini narodnog českog muzeja izabran je *„per acclamationem“* za predsĕdnika istog zavoda g. grof Kristian Waldstein. Zatim su u odbor izabrani: Šafarik, Mesoch, Beer, i Havle. Za pregledatelje (revisore) knjigah izabrani su: Šafarik, Strobach i Zap.

— Po vĕstima iz Moskve srušila se je tamo jedna strana poznate tvĕrdje *Kremla*, i nĕkoliko ljudih ubila.

— U Zadru tiskom bratje Battara izišla je ovih danah knjižica pĕsničkog sadĕržanja, pod naslovom *„Vila Dalmatinska“* od Ante Zorčića Rapo. Cĕna joj je 30 kr. sr.

— G. profesor Krejči predložio je odboru českog muzeja za izdavanje českih knjigah novi svoj spis *„Geognosia“*, da ga matica o svom trošku izda.

— Sĕrbski časopis *„Šumadinka“* donosi tužnu vĕst, da će poradi nedostatka predplatiteljah koncem t. m. daljnj svoj tečaj obustaviti. — Evo opet jedan slavenski list propade! Žalostno je zaista, da književnost naša kuburećem prosjaku priliči, koj uz svoje javor gusle cvileć pĕva: „Nebi li se duša našla, koja bi se smilovala i na Boga pogledala.“

— Kod uredničtva *„Slovenské pohlady“* mogu se dobiti slĕdeće knjige: *„Prostonarodna Biblioteka“* (12 kr. sr.); *„Štepnica nauk a umĕní“* (10 kr. sr.); *„Cesta Slovĕka ka bratom Slovanským“* (30 kr. sr.); *„Nitra“* 2. i 3. roč-

nik (1. for. sr.); *„Historia povstania Slovenského“* (36 kr. sr.)

— Od *„slavenskog rěčnika“* Fr. Šumavskoga izišao je pèrvi i drugi svezak.

— Dr. Purkyně izdavat će u Pragu, podporom češke matice, prostonarodni časopis pod nadpisom: *„Zábavy přírodočeské.“* Obširnii program nalazi se u 2. svezku českog časopisa.

— Zap je izdao na českom jeziku zemljopis austrianskog cesrstva s historičkimi dodatci, a Tomíček staročesku slovnicu za višju gimnaziju.

— Poljski grof *Petar Wodzicky* opredělio je u svojoj oporuci znamenitu čast svojih dobarah na dobrotvorne svèrhe.

— *„Slovenské Pohlady,“* koje u Tèrnavi izdaje J. M. Hurban, donose žalostnu novost da će morati koncem kolovoza prestat svake nedělje izlaziti, ako im se nesmili koj kapitalista i za njih 2,500, for. tiskarske kaucie nepoloži.

— *„Staro-Italia slavjanska“* od J. Kollára, koje po smèrti njegovoj, tisak obustavljen, opet se dalje štampa. Pèrvi dio od 66 tabakah već je doštampan; drugi dio bit će isto toliki.

Različite vèsti.

— Novine *„Pays“* pišu: da će kraljica englezka morati lordu Palmerstonu povèriti da on sastavi novo ministerstvo, budući de je on u sadašnjih okolnostih jedini čovèk koga narod voli. Isto tako se i u salonima Lui Napoleona misli. Vele, da ako Lord Palmerston opet dodje na kormilo i ako bude htio graditi ugovor tèrgovački sa Francezkom, u tom slučaju da će se predsednik republike Francezke i njim vèrlo rado upuštati u dogovore o toj stvari.

— Slobodna hanzejska varoš Bremen ukinula je u najnovie vrème narodnu stražu i zakon po kome je svaki bio dužan služiti u vojsci, pa će odsele birati (werben) vojnike.

— Za stalno se čuje, da će se mornarske škole, potrèbam sadanjeg wremena odgovarajuće, uvesti u Tèrstu, Mlecih, Rèki, Dubrovniku, Kotoru, Spètu, Zadru i Rovinju.

— U belgijskom městu Namuru ožen o se je nedavno nèki tamošnji žitelj, 46 god. star jur sa šestom ženom. — Na čast mu bilo!

— U ruskoj Poljskoj gdè kratelj (kolera) strašno bèsni, lèči nèki lèkar tu bolest time, što na nogi bolestniku pušta žilu.

Smèsice.

— Tovaronošu jednog u Bèogradu pitao je nèki putujući gospodin: „Šta sam dužan? —“ „To neznam, nu ja dobivam 3 čaršinjska groša“ bijaše odgovor tovaronošin.

— Na vènčani dan stare nèke dèvojke, stupi dobra prijateljica njene matere u kuću, i vrloma se začudi kad tu veliko veselje ugleda. Mati nevèste odmah pred nju istèrči i radostno joj rekne: „Draga prijo, danas ti se je moja Dorica vènčala.“ „Hvala Bogu, baš je već i vrème!“ odgovori prija.

— Nèka služkinja — zaljubite narávi — potuži se svojoj prijateljici, da se po cèloj varoši govori da je ona dvojke poredila! — „Hodi Boga ti, sestro, ja ti od svega, što se po varoši govori, samo polovicu vèrujem“ nastavi prijateljica.

— Sofokla jednom upita nètko: „Zašto ti žene u tvojim igrokazima predstavljaš kao dobre, dočim ih Euripid opisuje i predstavlja kao zle?“ „Ja žene onako predstavljam“ odgovori na to Sofokles, „kao što bi morale biti, a Euripid onako — kao što jesu.“

Bibliografia.

Ilirska.

— *Cvetje slovanskega naroda.* Slovenske narodne pesme, prislovice in zastavice. Izdao Ant. Janežić. Pèrva knjižica. Cèna 16. kr. sr.

Češka.

— *Magelona*, Tragedie ve čtyrech jednáních, od Josefa Jiřího Kolára. V Praze 1852. Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila. Cena 14 kr. stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice Iliriske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez postarine 4. for. sr. — za izvanjske s postarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj celogodišnjoj cèni.

Broj 35. U Četvèrtak 26. Kolovoza. 1852. **Tečaj I.**

Ljubav muža.

Od Ljud. Vukotinovića.

U života ljutoj borbi
Pun izkustva muž kad stoji,
Kada zemlju vèšto motri,
Čin i svèrhu točno broji;

I kad čuti, da je tašta
Svaka radost osamljena,
Da je čovèk sám za sebe
Slika tamna ugrešena:

Tad se u njem želja rodi,
Svoje sèrce pita i veli;
Nèbil' našo sebi druga,
Sa mnom život da podèli?...

Jer u sladkoj dušah slogi
Jeste izvor obilati,
Jeste raj od ovog svèta,
Kog ni čast ni zlato plati.

Muž kad ženu odabira,
I kad pravim sèrcem ljubi,
Do igre mu nije stalo,
Znade čènit to što snubi.

Vatra u njem stalno gori,
Sebe topi, ljubu griješ,
I nad srećom kruga svoga
Tareć zlobe — vèrno bdije,

Muža ljubav nije igra,
Čest mu častan vènac pruža,
Ako l' slab je il rob strastih,
Tad nevrèdi ime muža.

Cèrvena suknja.

(Iz poljskoga, polag M. Čajkovskoga.)

(Konac.)

Měseca rujna zaključe Čečenski načelnici i Hani Avarinski udariti na Derbent i svu okolicu. Mene učiniše vedjom od stotine Čečencah, kojih nelažu ni ramena ni sèrce junačko, u kojima je toliko pouzdanja, kao i u laku skoku Čečenskih konjah. — Odmah s večera spuščali smo se iz gorah, izměnićé sad izpod jelah, sad izpod dubja; ni živa duša neprogovori, niti jedan konj nezahèrzà, osobito ostatak prostih konjah s bisagama na šićar i plěn tako uredno slědjaše nas bez hèrzanja i velike jeke, ko da sami razume volju i potrèbu gospodarah svojih. — Noćca nastà, měsec još ne ukazà lišća, a o zvězdama ni spomena nebi, kadno prěko granja i busiah prihvatismo

Digitized by Google

vatre ruskih stražah. — U to naših nekoliko konjanikah kradomice privuče se lěvo i desno — po staru običaju Čečencah — za da razvide i napipaju kozačke vidike. — Na lěvoj strani čuli smo muklu podzemaljsku tutnjavu i zveku, nalik onoj, što se kod krešave čuje, — i s města povukosmo se na onu stranu; proběgajuć lanac stražah. Bezbrižan osětih kako se moj konjic zaděva o kozačke trupine. U to na desnoj strani čuje se strělanje, te obrativši se tamo, opazimo smolnjače goreti . . . zao to znak! . . . težko da uzmožemo odoléti Rusima! — Nu, kad već konje razigrasmo, neima fajde, valja naprěd ići, sramotu prikriti, — pa zaurlikasmo: „Na Derbent! na Derbent!“ Běsni Čečenci zavikńuše kano šakali, te běgajući jedan prěko drugoga, unidjosmo u grad. Krešava naših mačevah neučini, doduše, gradjanstvo sanano i bezbrižno, jer čim stupismo u grad, eto iznenada lěpa pozdrava s karabinah, — tu ti sěva i kèrv se proléva. — Měsec zadjè, kao da nam proriče propast našu, opazismo u to, da su nas sa svih stranah obkolili vojaci, a mi razbijasmo konjskim grudima hèrpe njihove, a sěkli smo ih s lěva i desna. — U toj huki i buci smaknuo sam i ja nèkoliko vojakah, pa skočivšr prekó vratah, nadjem se u prostranom dvorištu, — s prozora siće strělo i pište taneta, a moj zlatosuri konjic padè na zemlju, pa mene, gospodara, kopitama kucka; — u to iz dvora skoče ljudi: „Čerkez! Čerkez! . . . predaj se!“ — ja se medjutim nèkako izpod konja izkopèrcam, pa golom sabljom lèrčim njima na susrět: u to, il mi se pričini, il u istinu, iznenada čujem glas — Abas-Išmila. Zveka mačevah, krika i vika, rèka kèrvi, smèrt konja moga, sva oja razjariše i moju kèrv: požudjeh osvetiti se, i odvažih se na osvětu. — Već četvorica bila su pala pod mojim mačem, kad sukobih na pragu Abas-Išmila; — svom silom zamahnem sabljom, pun radosti, samo da se osvětim; Abas-Išmil upozna me te zaviknè: „Jazlovìecki stoj!“ i tek što se je svojim mačem zaslonio . . . ja . . . zamahnem, njegov mač zabrizne a i moj zasiči, odbivši mu medjutim njegov . . . udarih ga po pèrsima . . . našto obrativ se, zakrikne: „Tomo Jazlovìecki!“ i djipi u sobu; — migom mašim se kubure iza pasa, pa za njime . . . puška mala dade vatru . . . baš u onaj mig kad je Paulina otvorila vrata druge sobe i zakriknula: „Tomo!“ pade na zemlju; ja ju upoznah — kubura mi padè iz rukuh, a momci Abas-Išmila saokupe me, ja im se nèsam ništa protivio; — na što ranjen Abas-Išmil zavičè: „Nosite se odavle, pustite ga u miru!“ — i odoše, a ja kao da sam srasao s podom, stojim nepomično na městu, ni korak neučinivši, već vazda samo Paulinu gledajući. — Skoro dotèrčà i g. Zagórska s Jelenom pa polože Paulinu na sofu, — a ona progovori: „Ništa, ništa, Tomo moj dragi!“ — Sèrce mi kucaše, neznajući šta je sa mnom i kako; — u to Jelena pogleda Abas-Išmila: „Mužu, ti si mi ranjen!?“ rèči će ubiše me i ujedno život mi daše; — ah, ja sam ju ubio, a ona me ljubljašè i vèrna mi biaše. Pa se vučem sve na kolènama k sofi, te progovorim: „Paulino, zar ti nèsi njegova žena?“ „Ja sam tvoja, Tomo! — Majko, blagoslovi nas!“ Ljubih joj noge, ruke, sisah joj kèrv iz rane smèrtonosne: „Ja tvoj ubojica,“ rečem joj, „ja prokletnik boži!“ — I nitko me tamo nije gèrdio, svi u jedan glas govorahu: „Bědni Tomo!“ — Paulina medna svoja usta prilèpi na moje lice, pa još ubojici svojoj hvali za smèrt vrućim poljupcem. A majka njezina oprostila mi je, te nas blagoslovi. — Dodje i lèčnik, razvidi ranu, te nadjè izpod bělih grudih grudu olova, on smutno glavom zakima. — Paulina na to pogleda njega pa nas: „Jelte? ja ću ozdraviti, i živěti, Tomo, tebe radi!“

Digitized by Google

Na što lěčnik odgovori: „Još nam ostaje nade, samo trěba tane izvaditi“ — „To je moje tane!“ rekoh „s otim sam pozdravio svoju ljubovcu! baš sam zločinac!“ Něsam ronio suze, a i sèrce prestane mi kucati. Oči Paulinе biahu pune stèrpljivosti, lica bliéda nalik smèrti, zubima često zaškripa, a usta sveudilj ljubezan izdavahu posmèh: „Nèka gospodin vadi tane,“ reče „ja se toga neplašim!“ — Uzme dakle lěčnik svoje stroje, dodirne se bělih grudih, kojih se do sada nikad još mužka ruka dodirnula nije, a ni oko ih začělo nije; pričinilo mi se tad kao da je malko Paulina — stidljiva — zarumenila, a malo je falilo, što nèsam lěčnika uhvatio za gèrkljan, jer se je dotaknuo svetih stvarih za čověka. On stane nožem krojiti tělo njezino, kèrvca vèrca, a činilo mi se je, da komada moja pèrsa, baš sam osěćao, kao da iz moje rane kèrv teče; zatim zatèra željezo dublje u ranu njezinu, a mene zaboli sèrce, jer se dotaknu upravo moga sèrca, ja zaviknem te se od težke boli na tle srušim. Paulina slabim glasom progovori: „Savijte me u cèrvenu suknjicu!...“ i sa slabačkim poljubcem dotakne mi se ustah kao větrić laki, a ja u sdvojenju zakrikaah: „Paulino moja ... Paulino!“ i ovih se oko njezinog bèlog těla, te se je dèržah sve dok me ramena neiznevěriše. — U to lěčnik žalostnim glasom kaže: „Neima je!“ — Majka stadè plakati, sestra udre u plač, — a ja objimah i gèrlih trup njezin: „Ona je moja, te moja!“ Nèsam plakao, već samo zubima uljeo, a boga sveudilj za smèrt prosio: „Ja ubojica, ja zločinac, bože, ubij me!“ — Sad me odvuku od nje, nu ja se nèsam dao iz sobe, već sam sědio nuza nju nepomično dan i noć. — Gledao sam, kako joj obukoše cèrvenu suknjicu, pa ju cělivah ko dète ludo: „Biti ćemo još veseli! tamo u raju ... ti si moja ... ti ćeš me uzeti sa sobom!“ —

Bio sam na njezinom sprovodu, ništa medjutim nepamtim; rekoše mi samo, da sam svuda hodao s kitom njezinih vlasih, nikoga nisam poznao, jedino vazda opetovah: „Ona me ljubi! ona je moja!“ Onesvěstih, a ipak nèsam umro. Prokleti životu čověčji, kao da si od kamena!...“ Nesretni Jazlovieckі sad škrinù zubima, pa za časak zamuknù, — zatim otare si rukom znojno čelo i začè dalje govoriti: „Abas-Išmil po Jermolu izprosi u cara moje pomilovanje, a za nèkoliko měsecih Vladislav odvede me u rodne moje strane. — Pogled otčeva seoca i Jampolska dvorića osvěsti me ponešto, zaplakah, pa se sěćasmo davnih stvarih; — od njega saznah, da je poslè věnčanja Abas-Išmila s Jelenom, Vladislav prodao dvorić starome i vernome slugi baruna Ajdenbauma, kojega nèsam mogao prepoznati. Barun se u čudu nadje, što ja u svoju postojbinu dolazim, i nahtědè da tamo ostanem, dobro znajući, da je car milostivan, a s druge strane plašio se da neizgubi nepravedno pribavljena dobra. On je naměstio slugu svoju s nalogom, da mi kaže, gdě je Paulina; — poznao me je veoma dobro, a znao je i to, da se hoću natrag povratiti u Kaukaz. — Abas-Išmil sa čitavom porodicom Zagórskih čekaše me u Odesi, razpitkivajuć svagdě i vazda o meni. Měsec danah prě nesretnog otog dogodjaja Vladislav vratio se je u svoje strane, a Abas-Išmil odè u Derbent. Sestra moja i svak sve razprodašo, pa se preselišе u Německu — i sluga pověrenik moga zla duha opustì dvorić Jampolski, pa odè za gospodinom, a ja — žèrtva njihova — postanem ubojica.“ — Hodao je po sobi naglo gore dole, a lice izdavalo mu je veliku patnju i muku, — zatim sědne i nastavi: „Vladislav naseli se u Bukama, nedaleko odavle, a ja sam ovdě u susědstvu njegovu. Često zajedno tugujemo, zajedno plačemo; meni ipak sámu u dio pade neu-

Digitized by Google

blaživa smutnja i nemir, jer sam ubojica!“ Pa ustane, prodje nèkoliko putah po sobi i uzme iz njedarah kitu sjajnih vlasih, štono je vazda na sèrcu nosio: „Eto uspomene ljubavi, vlasih Pauline,“ pa čim si otarè vèrcajuću suzu, pokazà rukom konjsku kožicu zlatosure boje: „a to je uspomena bojne slave — slave, koja me zavede na ubojstvo!“ zatim ušuti, a mi smo slèdili duhom i čuvstvom nezgode ote, — čitavu noć nèsmo spavali, već samo sèćali se svakojakih žitja otog prigodah. — Sutradan već biaše lice Jazfovieckoga zadovoljnie i mirnie. „Ona mi se prikazà u cèrvenoj suknjici tako lèpa kao što biaše i prije, i zovnù me k sebi. — Vi znate moj život i moje tèrplenje, molim, dok ja živim šutite o svemu, poslè činite što vas je volja: ja idem u Tiflis, jer osèćam, da su dani moji na izmaku, a barem neka počivaju moje kosti nuz ostanke Pauline, ona me je ljubila — a valjda će mi i Bog oprostiti.“ — Opraštajuć se s Jazfovieckim, nèsmo mu smèli ni rečice reći, što bi ga bila mogla ublažiti, on je znao, da nèsu staklena naša sèrca, a s toga nas je objimao i gòrlio: — „Hvala vam . . . za cèlo više se nevidimo . . . proboèsedite s vremenom barem nešto o nesretnoj ubojici. —“

Za tri dana saznali smo, da je Jazfovieckі već ostavio Bikovku. — Početkom hiljade osamsto i tridesete godine Vladislav Zagórski pokazà nam u listu Abas-Išmila ote rèči: „Tomo umre, pokopasmo ga pokraj Pauline; — oh! što taj siroma pretèrpi, kako je težko i dugo tugovao! — kako ju je on ljubio, i kako biaše sretan kad mu je već bio blizu smèrtni sát; — težko bi to ičije pero napisalo. — Za cèlo Bog mu je oprostio. — Majka i žena, osobito dèca moja, mnogo suzah proliše, medjutim tèšismo se tom misli: oni su sretni tamo na nebu!“

Vladislav Zagórski poginù godine 1931 u bitki pod Dašovom, a ja s Ivanom Omiecinskim u Parizu sèćasmo se često nesretnog života Tome Jazfovieckoga! — Divno li se vèrti sudbina ljudska!

Putositnice.

Dio II.

Od Ant. Nemčića.

(Nadalje.)

Dne 12. lipnja t. g. u Rumi.

Kasno u večer dobrodismo do Mitrovice. Kiša je padala kao da s čabra lèva. Mi smo od broda do oštarie pokisnuli do kože. Naproti Mitrovici leži Han ili mala Mitrovica. Nègda je bila ovdè samo kèrčma, a kèrčmar zvao se je Han. Mitrovice žitelji polovina su Sèrblji. Napisi su većom stranom po dućanih i gostionicah nèmački, nu imade i takovih gdè je uzpored i sèrbski.

Ovdè je stajao rimski Syrmium. I danas se ovdè jošte izkapaju razne starine. U dvorištu konjušnice u Rumi leži starinski sanduk iz jednog falata bèlog kamena. Na jednoj strani vide se dva tužeća genia, a u srèdini je ploča bez ikakvog napisa. Valjda je nègda bila iz lima ploča tamo učvèršljena.

Drugo jutro odvedoše nas dva gradjana (oba sèrblji) do Rume, koja je 2 mala sata odavle. Drum je širok, nu nije taracan. Ovuda i pošta prolazi. Na lèvo opazismo krasnu Frušku Goru, do koje se je moći dovesti za 2 sata, a odanle je do Dunava takodjer 2 sata daleko.

Digitized by Google

Zemlja je cèrna i bujna kao u mletačkoj Italii. Stada ovacah, rogate marve, i konjah pasla su se na bezkonačnih ravninah. Ovdè sam se uvèrio, da ona predsuda o ovcama koju kod nas u Hèrvatskoj goje: da naime ovce na ravnicah nenapreduju, ništa drugo nije već samo predsuda. Valja samo paziti ovce, kao što ih Srèmac pazi, da se prie nepasu dok se rosa nèposuši, pa se nije bojati da bi ovce postradale.

Ova okolica je od nèko doba, valjda uslèd pskudice nesigurna. Nedavno su ovdè 4 razbojnika ustrèljena, i jedan obèšen, što su u robljènju zatečeni. Pukovnik R. — kako se vidi — šale nerazumie, nu i trèba takove strogosti ovdè, jer su graničari Varadinci ponèšto goropadni ljudi.

Na putu od Mitrovice do Rume leži prama Sivi na desnoj strani graničarsko selo Šašinci. Upravo naprotiv ovome selu je suha medja izmedju srèmske varmedje i granice varadinske. Kroz selo Boganj dodjosmo u Ruma.

K značajnosti Slavonca, kao što sam mogao opaziti, spada neobična flegma. Danas mi je g. M. pripovèdao slèdeći slučaj: Nèki kmet vozio je nèkamo veoma polagano fratra, koj ga je radi toga svedj psovao do oběšenjaka i magarca, nu kiridjia fratru najposlè sasvim hladnokèrvno rèče: „Vi ste fratar!“ — i to mu nèkoliko putah ponovi. Fratar se osèti, pa ga na poslèdku upita, zašto mu to kaže: „Ta šta bi ti drugo i mogao kazati, ta ti si bos ko pas, opasan ko oběšenjak, a obrijan ko k—“.

Gospodčia Ruma broji 14. hiljade jutarah sladiature. Jedno slavonsko jutro imade 2000 □ fatih.

Grof Petar P. u Rumi imade do 40 englezkih pasah za lov lisicah, koje se ovdè posve na englezki načiu, jašuć konje, love.

Ruma broji do 1500 kućah, a imàde do 8000 žiteljah.

Dne 14. lipnja t. g. u Rumi.

Nèki častnik sanjkajući se čuo je kako iznenada na saonicah, koje su ga slèdile, i na kojih se je nèkoliko njegovih drugovah vozilo, puška puče; za nèkoliko minutah, bez da se samo ogleda, zapita onoga, koj je izpalio pušku „Je li olova u puški bilo?“ na što drugi: „Jeste.“ „Dakle sam pogodjen!“ I to sam ubilježio kao jednu izmedju onih siaset anekdotah što se ovuda u družtvu pripovèdaju, i koje značaj graničarah bolje izražuju, nego svi drugi opisi.

Jučer bilo je Antunovo. G. grof A. P. koj neobičnom gostoljubivostju sva moguća sredstva upotrèbljava da kišovito vrème, koje nas evo već cèlu nedelju danah proganja, ponèšto paralizira, odveze nas juče u Nikince. U Nikincih i Hèrkovcih obitavaju Klementini. Ovo ime zadobiše od svog vodje, s kojim prè 100 i nèkoliko godinah amo iz Albanie, kao što se pripovèda, dodjoše. Oba ova sèla leže na medji Varadinskog puka. Mi smo za 1½ sata iz Rume onamo dospèli. Ovdè trèba i to znati, da spahiluk Ruma, ili bolje tamošnja konjušnica, do 160 čilih konja broji.

U ovom predèlu Slavonie priliče s daleka sela velikim englezkim bašćam, i to čine mnogobrojni šljiviki iz kojih tornji piramidam, kuće pako odmornim kućicam slične poviruju.

Pred selom Budjinovci zvanom prolazili smo kroz rimski žlèb Probov. Taj žlèb

Digitized by Google

zovu Slavonci Jarčina, i proteže se od někadašnje Basilee (današnji Petrovci) i Bubalie (Dobrinci) tja do Save. Više od 2000 god. nisu bile kadre ovaj žleb zamuljiti, i to je očevidni dokaz njegovog golemog obsega. Ovdě su rimski vojnici vodju svoga Proba ubili. On je htio s ovim žlebom Savu s Dunavom skopčati.

U polukrugu na lěvo od našeg puta proteže se 7 do 8 većom stranom sèrbskih selah. Na plodovitoj ovoj ravnini, cèrnoj kao ugljen, raste raznovèrstno i obilato žito bez da se plodovitost djubrętom podupire. Odavle upazismo na dalekom kraju ove ravnice na lěvoj strani Avalu (Bèogradsku goru), a za našimi ledji na podnožju fruške gore Irik. Ovi brègovi proteżu se u polukrugu na kraju srèmske ravnice, ove plodne žitnice Rimljanah.

Kad smo na golem pašnik občine Badjinovci prispěli, zateče nas neizmèrna množina stadah, spomenute občine vlastitost, koja su se ovuda pasla. Nevidjene velikoće su ovdě ovni, koji malo što nepriliče juncima od jedne godine.

Rumska polja pred spomenutim žlebom Proba zovu se Žirovnjak; — valjda je někoč ovdě hrastova šuma bila.

U Nikincih biaše za nas něšto posve novog — odèća ženskog spola. — One nose visoke čarape iz šarene vune tkane, koje prèko kolenah dopiru. Suknja im je za svakdanju porabu takodjer iz istog fabrikata, nu kad je svetac, tad obuku bèlu suknju, koja imade odozdó modru i cèrvenu obrubu. Zatim nose dolamu većom stranom iz žute svile — spreda s druge boje vèrpcama nakitjenu. Na glavi imadu svilenu maramu većom stranom ružične boje, ili ove boje fes s preda zlatom vezen ili zlatom partom obšiven. Někoje imadu i razno perje na fesu — posve iztočno. Kosa im spreda ili sasvim prosto visi ili je spletena. Na vratu imućnie žene imadu cekine ili škudo. Ovdě se mogu i krasni ćilimi kupiti, to jest sazi, koje žene same tkaju. Poveći, najme 2 rifa po prilici široki i 3 do 4 rifa dugački, mogu se dobiti za 20—22 for. sr. Muževi nose lěti podugačke cèrne surine modrim suknom podstavljene, široki cèrni škriljak, opanke i čarape, vunom zelene i škure boje pretkane; duge košulje i vezene golere. Žene nose marame podugačke kao koprena. Někoje imadu dolame zlatom vezene. Dělatni dan nose žene škriljake cèrne i široke, kao što i njihovi muževi. Ove žene bojadisaju vunu same u svih mogućih bojah, i to je vlastitost njihovog rukotvorstva, da se boja neproměni, a čim se više pere, tim finia postaje. Govore osim svog jezika, koi je, kao što se pripovèda, jedna směsa iz turskog, gèrčkog i slavjanskog jezika, posve dobro i naški.

Slavonci upotrèbljavaju trovèrstna kola. Navalna kola zovu kočiu, kola koja imadu dva ruda, taligu, a kola sa dva točka, u kojih, kaošto na talianskoj sedioli, samo jedan sědit može, zovu čeza.

Ruma imade 3 sèrbske i jednu rimsku župnu cèrkvu; nu stanovništvo je polak sèrbske polak katoličke cèrkve.

U Hèrkovcih je župnik rodjen Klementinac, u Nikovcih pako naš čovèk, i kao što sam kasnie čuo, vèrli domorodac. Kratko vrěme našeg bavljenja nedopusti mi š njime pobliže upoznati se.

(Konac slědi)

Digitized by Google

Korist i način predavanja latinskih klasikah. *)

Od Adolfa Vebera.

I.

Ima tomu nešto preko četiri godine danah, što je kod nas latinski jezik skinut s časti poslovnoga, te bi čovek mislio, da mu se je krivica učinila, dà i život presekao. No tko bi tako mislio, ljuto bi se prevario. On je lišen prava, koje ga nije išlo, dà koje mu je neizmernu štetu nanèlo, a postavljen je na mesto prama svojoj naravi, koristi i časti.

Živa je istina, da se narod može samo svojim materinskim jezikom izobraziti, te je dosada svako nasilje urodilo zlim plodom. Latinski jezik narinut ne toliko od ljudih, koliko od jednostranoga duha vremena, i naškodu je jeziku živce presekao i sebi vratom krenuo, te su bila oba izgèrdjena do zla Boga. U školah su nekoji učitelji, da učenikom u pisanju posao olakote, stvarali slovničke forme, kojih u našem jeziku nije ni živa duša čula, a nečitajuć latinskih klasikah, izmišljavali, da svoje misli izraze, i rèči i načine govora, kakovih u latinskom jeziku nije nikad bilo, te bi se bio Cicero, da je tu smesu čuo, prepao s rugla, kojim su mu nevešti potomci krasni jezik nagèrdili. Što da rečem o kvarenju jezika u javnih poslovih? — tu se je osobito u zadnje vrème postupalo upravo nemilice. Pa tko da se tomu čudi? Može li čovek, neproučivši temeljito naravi jezika, kojim hoće da piše, išto valjana izvesti? Pa je li za to dosta kratko vrème od nekoliko školskih godinah? Netreba li tomu posvetiti veći dio života? Istina, da je kod nas bilo hvale vrednih iznimakah, te smo imali pa i sad imamo izvèrstnih Latinah: ali to se je savèršenstvo postiglo ne u školi i spravištu, no marljivim učenjem latinskih klasikah. Sada je latinski jezik postavljen na uzvišeno mesto, kamo ga nemože stići ruka neznalicah, te će se očistiti kano zlato i sad istom doneti korist, za koju je odredjen.

Dva su pravca, kojimi su ljudi u znanostih udarili: forma i materia. Četiri su se věka mučili formom i znanostih i jezika, osobito latinskoga, te je svakomu književniku poznata škola talijanska sa sladkim Petrarchom i ugladjenim Manuziom, francezka s oštroumnim Scaligerom, nemačka s učenim Hermannom i Wolfom, holandezka s poduzetnim Rhunkeniom, Gronoviom i Hemsterhuisom, englezka s oštroumnim i smèlim Bentley-om, hèrvatska s neumèrlim Dudićem, o kom Manuzi (Ep. IV. 6.) ovako piše: „Sed etiam quia paucorum annorum studio, praestantia videlicet ingenii, quam ego semper amavi, consequutus est, ut exquisitam ac variam sermonis illius eruditionem praeseferat: scripta vero ad Ciceronianam eloquentiam sic accedant, ut cum iis, qui suum nomen hac laude celebrarunt, qui pauci admodum sunt, conferri jure possit, aequalibus vero cunctis facile antecellat.“ — Početkom devetnajstoga stolètja počeli su malo ne svi prosvetjeni narodi, osobito Francezi, Englezi i Nèmci, zabacivši formu, raditi oko materie znanostih, te su osobito u matematici i fizici na svèt izneli stvarih, kojim se i čuditi moramo i ponositi možemo. Ali kano što je s jedne strane častno, što su narodi, zabacivši jalovo teženje za samom krasotom jezika, prionuli

*) Mi ovaj veoma znamenit i znanstveni članak vadimo iz ovogodišnjeg školskog izvèstja zagrebačke gimnazie, sčeneći, da će mnogomu izmedju naših čitateljah ugodno biti slušati mnenje jednog izmedju vèrstnih naših domorodnih spisateljah o predmetu kojega naznačuje naslov tog članka. *Urèd.*

Digitized by Google

za jezgru znanostih: tako je sramotno, što se je sada někako malo počelo paziti, kako bi se što reklo. Ta je mana osobito kod nas tako zavladala, da premda smo s početka svoje književnosti něšto i nastojali pisati krasnim i ugladjenim slogom, sad isti jezik od nehajstva kvarimo i gèrdimo. Čuje se obično: „što nam je stalo do slovničkih sitnariah, samo da nam je stvar dobra;“ ali se nerazmišlja, da se nemože ni stvar dobro izraziti, ako se neprouče sve tajne jezika, kojim se piše. Ta zato ima čověčja duša osim ostalih dva „nagona“ za znanje i krasotu, te je potrebno da se oba razviju, ako nećemo da se sami osakatimo. Materija je bez forme surova gromada bez slike i prilike, a forma bez materije pusta slika bez těla, svakako oboje nesavèršeno. Što koristi učenost, ako je tako suhoparna, da svakoga od sebe odbija? Hoćeli ona prodrěti u narod? Neće li životariti u těsnom krugu učenih ljudih? Svaki narod ima někojih spisateljah, koji se odlikuju učenostju, a někojih, koji su učenosti pridružili krasotu, pa zar nisu ovi poslědnji uvěk više bili na glasu? Od Cicerona je umnii Tacit, pa je ipak i narod rimski i cělo potomstvo više slavilo Cicerona od ovoga, jamačno samo zato, što je onaj pisao i umno i krasno, a ovaj samo umno. Što čověku tako godi čitajuć Schillera, Göthea i Herdera, nego krasota, kojom je osobito ovaj poslědnji najsuhoparnie stvari tako osladio, da ih svatko rado čita? Čim su se napokon proslavili naši dubrovački pěsnici, nego upravo tim svojstvom? Ali da si to pribavimo, potrěbno je učenje latinskih klasikah.

II.

Jer kano što je voda najsladja i najbolja kod vrutka, tako nam i znanosti najviše koriste, ako ih cèrpimo iz vrěla, odakle su potekle. Toga su se dèržale sve učene glave staroga i novoga světa, te se je slabo tko proslavio, koj se nije točno upoznao sa starimi klasici. Osim te glavne donosi učenje latinskih klasikah dvostruku korist: materialnu i formalnu.

Život je bio Rimljanom borište, gdě su se vèžbali, borili i proslavljivali. Nisu oni pitali, što um u svojoj vèrletnoj smělosti veli, nego kako bi se ono, što um kaže, u život uvelo. Zato premda su Gèrke kano uzor učenosti cěnili, zabacivali su ipak bez obzira sve, što nije amo išlo, znajući da se samo tim putem može do veličine i slave. Rimska je pověstnica poučnija, nego život svih starodavnih pa malo ne i noviih narodah; senat je zavod, komu još nije bilo druga; njihove gradjanske razmirice prava su knjiga dèržavne mudrosti, te možeš jasno razabrati, što je i u kojih okolnostih najbolje i najshodnie; rěčju, da neimamo u cěloj latinskoj književnosti drugih knjigah do jedine pověstnice, vrědilo bi, da se taj jezik što marljivie uči.

Mnogo je jur prošlo věkovah, odkako su se po padu rimskoga carstva počeli razvijati razni europejski narodi, te su proživili mnogo burnih vremenah i različitih ustavah, pa nisu ipak u politici dotle dotěrali, da bi se mogli rimskoga prava posve okaniti. I danas se na svih viših učilištih predaje rimsko pravo, te se svaki dèržavljanin tim više proslavljuje, čim se s njihovimi zakoni bolje upoznaje. Pa nije ni čudo, jer obćeć sa svimi narodi onih věkovah, mogli su najbolje proučiti, što je naravi čověčjoj najshodnie, pa to su svojim jezikom sastavili i potomstvu kano najsjajnii ures svoga uma ostavili; neima dakle dvojbe, da nas mora i to poticati na učenje rečenoga jezika.

Za filozofiu je pokazao věkom slavni Cicoro, kako treba umovanje stopiti sa

Digitized by Google

životom, ako nećemo da nam posao ide u větar. To je ono što nam je u viru sadanjih filozofičkih sanjariah kèrvavo potrebno. I mi smo Slavjani narod, komu je više stalo do života negò do pustih tlapnjah, te prenoseć znanosti u svoj jezik treba nam se povesti upravo za Rimljani, koji su nam svakako bliži od umnih ali manje praktičkih Gèrkah.

No mnogo je veća njihova korist za formalno izobraženje mladeži. Stari narodi u obće, a Rimljani napose drugčie su mislili, nego što mi danas mislimo, te čověk, ma bio i věšt latinskom jeziku, čitajuć njihove knjige, svaki čas nalazi ne samo neobičnih mislih, već i čudnovato spajanje i sporedanje. Njihove su misli ozbiljne i muževne, naše su više dosětljive i razmažene; njihovim je udaren biljeg pèrvobitne snage, naše su iznemogle stolětnom porabom, te tim više malakšu, čim se dalje odmičemo. Odatle dolazi, da neima u cělom latinskom jeziku rěčih, kojimi bi někoje svoje svagdanje misli izrazili, a mnogih nikad i nerabimo ponajviše s toga što ih, neimajuć onakovih mislih, upravo i netrebamo. Nisam za to, da svoju narav ikomu za volju žèrtvujemo, ali nam valja i rimske naravi što posvojiti, ako hoćemo da se pomladimo i okrěpimo. Oboje treba spojiti, te će nam jezik po primèru neumèrloga Manuzia, Mureta, Victoria, Leoparda, Gronovia i svih noviih klasičkih spisateljah biti muževan i mekan, ozbiljan i šaljiv, svakako savèršen.

Često sam mislio, pa i sada velim, da neima znanosti, kojom bi se mogao ne samo um mladeži formalno izobraziti, nego i naš narodni jezik usavèršiti, što upravo učenjem latinskog jezika. Kano što je bio narod rimski u životu filozofičan i doslědan, tako mu se i jezik odlikuje upravo tìmi svojstvi. Već samo stroga slovnička doslědnost bez svih nepotrebnih promènah uči mladež, kako treba podsěći krila razuzdanoj mašti, da se nesvěstna previsoko nedigne i um sasvim nezakrili. Strogo razlučavanje zaimenah, predlogah i veznikah, pokaznoga i veznoga načina, odnosnih i dioničnih izrekah, osnovano na stalnih pravilih, pokazuje, da nije prosto rabiti sad ovo sad ono po svojoj volji, već da treba odabrati način prama misli, koju spisatelj hoće da izrazi. Tim se ukida ona pogubna predsuda, koja je u noviih a osobito u našem jeziku pored svega nastojanja věštih glavah mah preotela, da imade mnogo tako rečenih synonimah, pa je svejedno, odabrao spisatelj ovaj ili onaj izraz. Jer narodi su stvorili rěč, kad im je trebovalo da koju novu misao izreku, pa kano što su ove ili različite ili srodne, takove su u svakom jeziku i rěči, te možemo kazati, da ih neima mnogo, koje bi bile, kad su izumljene, posve isto značile. No potomci, odmetnuvši se od mislih svojih predjah, nisu već mogli pogoditi one pèrvobitne razlike rěčih, te su ih dèržali za istoznačne. Osvědočeni dakle, da je od inih rěčih, kojimi se sada ista stvar označava, svaka imala različito značenje, treba da udubivši se u narav svoga jezika, te razlike potražimo i na vidělo iznosimo. Istina, da je svaki jezik osnovan na misli, te bi se razlikovanje rěčih moglo po svakom postići: ali osim toga što nije nijedan, pa ni isti toli hvaljeni gèrčki tako doslědan, nije nijedan tako proučen, kano što je latinski. Jer oko njega su radili věkovi s tolikom revnostju, koja nije još nijednu stvar zapala. Priviknuvši dakle ovim tankim razlikam u latinskom jeziku, lahko ćemo i svoj, u kojem se još sve plete i mete, probrati, razlučiti i razjasniti, te učiniti, da nam bude uz svu točnost raznolik i slobodan.

Digitized by Google

Osim toga ima naš jezik mnogo svojstvah, koja slutimo, ali niti ih točno poznamo, niti im pravilah naznačiti možemo, te često biva, da preobrazujemo jezik sad na talianskU sad na němačku. Da se to zlo dokine, treba ga, istina, učiti najprie iz domaćih izvorah, obaziruć se i na druga slavjanska narěčja, osobito na staroslavensko. Ali da to nije dovoljno, dokazuju ljudi, koji su svemu tomu věšti, pa im se izmiču često goleme pogrěške. Tomu je uzrok, što su i ostala slavjanska narěčja, obrazujuć se u ono vrěmą, kad se nisu bratja jošte poznavala, izkvarena po tudjih jezicih, te neimamo pravilah niti prama sadanjemu njihovu pokvarenomu stanju, kamo li prama njihovu pèrvobitnomu ustrojstvu. Koliko nam se nasuprot olakotjuje posao, kad proučivši točno latinski jezik, gdě su sva moguća pravila što točnije naznačena, opazimo, da se i naš u něčem s njim slaže. Tu netreba ništa drugo, već ona pravila na ovaj prenèti, te pisati točno prama njegovoj naravi. Pa takovih svojstvah ima za čudo mnogo.

Jasnost sloga najveći je ures svakoga jezika, pa latinski je u tom nadkrilio sve ostale, osim možebit gèrčki. Buduć da je čin jasnii od misli, dakle i glagolj od samostavnika, u onom je jeziku najveća jasnost, komu su izreke osnovane na glagolju. Pa to je svojstvo u latinskom tako točno izvedeno, da više putah ni neima samostavnika uz glagolj (interpretor, converto prevodim, a prevod: liber in sermonem vernaculum conversus,) dapače někoji se glagolji, kano: esse, inesse, facere, fieri malo ne uvěk ponavljaju. Amo ide česta poraba zaimenah i odnosnih izrekah, a rědka prenosnih izrazah, koji ako se i rabe, uzimaju se poznati, pa i od ovih samo po jedan u izreci, a tim postaje jezik vèrlo razumljiv. Osim toga hvali se zlatna ona prednost latinskoga jezika, što je svakoj rěči, osobito u znánstvenom obziru, odredjeno značenje, te ima sila pravoslovnih i povčstničkih izrazah, koji se nikad niti za vlas neměnjaju. Sve se ovo nalazi i u nas, samo što se mi, prevodeć iz tudjih a nepoznajuć naravi svoga jezika, dajemo zavesti na stranputice, te tèrpamo unj same samostavnike, pa često biva, da ima u naših knjigah po tri četiri genitiva jedan iza drugoga. Jer kano što čověk najvoli ono, što mu škodi, tako i mi, zanemarivši druga krasna svojstva, uzimamo iz tudjih jezikah upravo ono, što je protivno našoj naravi, pa u tom smo se poveli najviše za němačkim, u kojem se pišu sami samostavnici, pa su još i ovi ponajviše prenosi (tropi), te čine, da je govor vèrlo težak i nerazumljiv. Štujmo tudje, no i dèržimo se svoga, pa kano što su se svi jezici proslavili svaki svojom prednostju, tako ćemo se i mi nedostizivom razumljivostju.

Latini imaju malo, a Němci još manje rěčotvornih dočetakah (formativah), te se svaki, da nove misli izrazi, pomaže svojim načinom. Němci nanizuju po dvě tri, dapače i više rěčih, te njimi izriču jednu misao; Latini pako, kojim jezik takova nizanja nepodnosi, naznačuju ovu misao, dodavši srodnoj rěči formativu, pa kad im i to nedotiče, opisuju misao obširnie sa više rěčih, kano što Cicero (Fin. III. 4. 15.) veli: Equidem soleo etiam, quod uno Graeci, si aliter non possum, idem pluribus verbis exprimere. Tko je iole proučio naš jezik, bit će uvidio, da imamo i silu narodnih rěčih, kojimi se visoke misli točno izrazuju, i množtvo formativah, kojimi se, kad ih tko dobro razumije, svaki pojam označiti dade, te netrebamo onoga dosadnoga nizanja, koje nije nikako prama našemu jeziku. Ali naši

Digitized by Google

spisatelji, izkvareni da kako tudjimi primèri, vole nizati rěči, te ih imamo već sada kano plěve, pa se otežu poput pauzine. Istina, da se opisivanjem jezik něšto povlači, ali se razumljenje olakšava, pa ovo je svakako prěče. Što je latinskomu, pa i svim romanskim jezikom slavno, neće biti valjda ni nam sramotno, pa osim toga sačuvati ćemo narav jezika, koja nam mora biti draža nego vid očni.

Dionici (participia), kad se rabe gdě im je město, i rese i pokratjuju govor. Krasni su latinski dionici i njihov ablativus absolutus, koji se kano niti protežu kroz cělu tkaninu jezika, te ih treba, ako hoćemo da nam jezik bude krasan, i kod nas učvèrstiti. Nisam za to, da se u nas metne dionik ondě, gdě mu je u latinskom jeziku město; ali budući da imamo malo ne sve latinske pa i svoje dionike skupa s absolutnim nominativom, po jeziku latinskom treba proučiti, koi je naš prama njihovu. Netreba tih dionikah zato zabacivati, što ih Latini imaju, bojeć se, da ćemo si njimi jezik polatiniti. Věšt bo Latinac, pročitavši pazljivo několiko naših boljih knjigah, namah će opaziti, gdě se možemo služiti dionikom; ali drugi osim njega, ako ga i postavi onako kano što mu narav donosi, slabo će znati ili uvěk dèržati se pravila ili ga drugomu kazati.

Kod svakog je naroda najprie postalo pěsničtvo, a od njega se je pomalo razvila proza. Ono je plod mašte, a ovo je uma, pa kano što mašta leti po svojoj ćudi sad ovako sad onako, a um se dèrži svojih pravilah, tako je i pěsnički jezik pun razlikah i slobodah, a proza stroga i doslědna. Oba ova pravca treba da se razvijaju svaki na svom polju, ako nećemo da učiniviši směs na neizměrnu štetu jezika osakatimo i jedno i drugo. U tom su bili Latini pametni, te su barem u zlatno doba jezika dělili jedno od drugoga, pa se može točno naznačiti, što je pěsničko, što li prozaičko. Mi smo jadni zalutali stranputice, te učeć jezik iz narodnih pěsamah mislimo, da je cěla ona směsa formah i rěčih uvěk dobra i pravilna. Pa da to sve za dobro i dèržimo, nebi nam se moglo baš ni zaměriti, jer bi mogli reći, ovako narod govori; ali mi izabiremo nesrećom upravo one forme, koje su najmanje prama duhu našega jezika, dà koje su mu upravo protivne. Tomu metežu treba na rep stati i točno naznačiti, što da se u prozi zadèrži, što li iz nje iztěra. Netreba se povoditi za narodi, kojih su se najglasovitii pěsnici tužili, da im je jezik za pěvanje nesretan, nego treba slěditi onaj narod, komu je cěli svět posvědočio, da mu je savèršeno i jedno i drugo.

Glasovit je latinski jězik i sa svojih periodah i rythma u sastavljanju. Ako promotrimo, da ima pojamah, koji sastoje iz više mislih, onda moramo priznati, da ih treba tako porediti, da jednu cělost sačine, pa to zovemo periodom. U tom su bili Latini pravi věštaci, te se u njih nalaze cěle povorke izrekah, nanizanih kano struk bisera i razubljenih prekrasnim rythmom. Naš je jezik bi reć mlitavii i lěnii, te izrekavši dvě, najviše tri konštrukcie, treba da umoreni kod točke odpočinemo. Ali to dalazi koje odatle, što je teže praviti periode, nego li pisati u prekinutih i nespojenih izrekah, koje pako, što mislimo, da periodi nisu prama našemu jeziku. Ova se je poslědnja misao odatle porodila, što su někoji naši spisatelji, nepoznavajuć niti naravi naših dionikah niti latinskih periodah, pisali po latinskom poslovnom slogu, stèrpavši često u jednu izreku po dva tri i više dionikah. Ali tko se je iole upoznao s latinskim jezikom, onaj će znati, da ima u pravih klasikah malo iz-

Digitized by Google

rekah, gdě bi bilo višo od jednoga dionika, pa ako su i dva, tako su lěpo razstavljena odnosnom izrekom, da razumljivosti nikako nepreče. Dionici dakle treba da skratjujemo ono, što u pomanjkanju samostavnikah i sastavljenih rěčih obširnie opisujemo, pa će i naše spisatelje zapasti ona pohvala immortalis brevitas, koju su Rimljani svomu Sálustu sipali. Lěp nam je u tom primĕr pokazao naš slavni Vuk, u kojem, premda se nemože ukoriti, da se je izkvario latinštinom, ima periodah, kojim bi se mogao i Cicero ponositi. No da se tako krasnu jeziku dovijemo, najpreči je put marljivo učenje latinskih klasikah.

Ćut lěpote može se probuditi i oplemeniti ponajviše učenjem klasikah. Neima dvojbe, da su Gèrci, postavivši svoj Kalòs na čelo svih krěpostih, plastiku tako ukrasili i usavèršili, da ih nismo ni dan danas pored sve svoje ugladjenosti dostigli, kamo li pretekli. Rimljani pako, upoznavši se s njihovimi umotvori, tu su umětnost sačuvali i potomstvu ostavili. Pišuć knjige nisu se starali, da im dělo, kano što naši spisatelji čine, što prie na svět izadje, već su nastojavali, da im bude i stvar krasna i slog ugladjen, vězbajuć se u glasovitih recitatiah pod Augustom i slědeć Horacovo načelo: nonum prematur in annum. Tomu imamo zahvaliti neumèrla děla Virgila, Horaca i Ovida, koja su još danas svim umniim spisateljem uzor ukusa. Tražio tko važnost i veličanstvenost, ili filozofičku strogost, ili světovnu ugladjenost, sve će to naći u rečenih pěsnicih Augustove dobe. Měrilo Quintilianovo (Ins. or. X. 1. Ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit,) kojim měri izvèrstnost spisatelja po Ciceronu, moramo mi protegnuti na sve rimske klasike, osobito pako na rečene pěsnike i kazati, da je svaki potonji spisatelj postao savèršenii, čim je bolje proučio njihova děla. Petrarcha i Dante; Schiller, Göthe i Wieland; Krasicki, Kollár i Šafařik; Gundulić, Palmotić i Gjorgjić čitahu latinske klasike, te im imena sjaju u pověstnici prosvěte, kano zvězde na nebu. Naša je dakle dužnost, da se neudaljimo od tih věčnih uzorah najugladjeniega ukusa, nego da marljivo nastavimo, što su naši predji umno započeli.

(Konac slědi.)

Pritvoreni stidljivac.

(Iz němačkoga, polag Gellerta.)

Petar je bio častoljubiv mladić, i trudio se je u družtvu s velikim světom odlikovati se i priatelje i podpomogače sebi prisvojiti. Njegov ljubki oblik priporučivaše ga, a živost sa skladnostju sljubljena, kao i njegovo stanje otvaralo mu je pristup u plemenita družtva, i kad bi se najmanja pogrěška proti uljudnosti, ili iz neznanja ili iz lukavštine podkrala, to bi on odmah porumenio. Ali budući da je sasvim hlepio za pohvalom, a odveć slab bio da uvrěde tèrpi, zato je često pravu čest promašio, i nju pritvornoj stidljivosti žèrtvovao. On je ljubio istinu, niti bi ikada kakovu neistinu ravnodušno kazao, ali kad je štogod pripovědao u družtvu, to bi on nevěrno radio, il bi uveličavao, ili umaljavao, okolnosti izostavljao, ili ova preinačivao; jer se čuvao da nèpriča onako kao što se obično dogadjalo, i tako je vrědjao istinu, da bi time pohvalu ugodnog i rečitog družtva ulovio. On je, istina, ovu pogrěšku često sebi prigovarao, kad bi gděgod na samu bio, ali kako bi medju družtvo stupio, opet bi u nju pao. — On se u dlaku věrozakona dèržao, niti se je bojati

Digitized by Google

bilo da će on zanemariti molitve; ali videći, da sad mnogi od stola ustajući i neprikèrste se, to i on stane primèr njihov slèditi; jer pomisli u sebi: ako protivno činim, šta će misliti o mojoj bogoljubnosti? dèržat će me za budalu, za licumèrca, ili za čovèka pustosveta, i zato kod njega već vèrozakon s uljudnosti klone. On je bio nepriatelj netrèznosti i mèrzio je na pijanstvo. Ali kad bi ga kakovi gospodin s čašom u ruci s molbama i zdravicama da pije nukao, on, da nebi takovom gospodinu protuslovio, stane piti, i na poslèdku, da nebi neuljudan bio, osramoti svoj um, opije se, i baci se u pogibel bolesti ili vinu srodne opačine. U družtvu kad bi se progovorila kakova gnjusna dvolična rèč, ona se, istina, Petru nedopadne, ali silom smijao bi joj se, da mu nebi koj bezsramnik predbacio, da je vèrlo prost i da je nije razumio. — On učini pogrèšku u plesanju, koja ga je jako mučila, pa da ju popravi, u onoj vatri hitroumnu bezsramnost kaže svojoj igračici, i tako opet spadne u pèrvašnji red. Nepazeći učini u kartanju pogrèšku, on se ove stidio, ali odkupivši je psovkom, prodje ga vas stid i sram. — Petar se stidio imena protuslovnika, kog u družtvu tako žestoko mèrze. Nemilostivo stanu smijati se toj popogrèški njegovoj, i šta više, da je samo njemu prirodna, izmisle; to je Petra peklo, da tomu zlu nemogaše doskočiti. A kad ga klevetnik koj oštro pogleda u oči, on se već prikloni k besèdi, ako mu je sèrce toj i protuslovilo, i čim ga onaj zapita: „Zar nisi Petre čuo?“ on iz pritvorene stidljivosti odgovori: „Jesam“ i stane druge opadati.— Petar se rado nakiti, al bojeći se da on onako bogate oděće neima kao drugi, postane sad razmetan, mnogo trošeći na odèću, i nabèrzo častoljubnom dopadnostju položi temelj zlom gospodarstvu. — Ali šta stoji Petru na putu da se od te nepravične stidljivosti, koja je nepriateljica njègove krèposti, oprosti? Ako je rad iskren biti, to lahko viditi može, da on toliko neteži k dobrim ćudima, koliko slavu ljudih zadobiti. Iz ovoga izvora ističe pogrèška njegove ćudi, i ovu najprie valja mu zabaciti. On se u svom ponašanju po mnènju svèta vlada, a dobro zna, da prava vrèdnost, ili prava rugoba kakova dèla nezavisi od mislih. Hoće li ga njegova oštroumna dvolična rèč, njegova sretno umetnuta psovka, njegovo bezumno pijanstvo opravdati? Šta je plemenitić: slèditi pravilo svètlećih se običajah, koje veliki svèt brani, ili zakon svoje svèsti? Ali — kazat će tko — tim gubim ja odobrenje i pohvalu izvèrstnih ljudih; pa da izgubiš, šta će biti? to je za tebe čast i sreća, jer pohvala koja kruni budalaštinu, uvèk je sramotna, izlazila ona iz ustah, Bog zna čiih. Hoćeš li, Petre, da od tog činimo pokušenje? Ti si danas proti tvojoj svèsti i proti tvom uvèrenju radio iz same pritvorene stidljivosti. Cèlo te je družtvo svojim poštovanjem obdarilo. Ajde, Boga ti, baci se u veče u ložnicu i misli o tom, a predstavi sebi smèrt tvoju koja će te možebiti pohoditi po noći. Sèti se onih ukorah koje će ti sèrce tvoje činiti, pomisli na glasove pohvale, s kojim te je družtvo počastilo. Hoće li tužba tvoje unutèrnjosti ovim razmišljenjem prestati: meni su se dìvili i sa smijanjem i s harnostju za moju veselost iz družtva me pratili? —

Kad bi ti kakovog višjeg duha vidio pokraj tvoje ložnice, i ti ga zapitao, što misli o tvom stanju, to čuj, šta bi ti on od prilike odgovorio: Jadni za častju hlepeći i prevareni Petre! Ti se sramiš ljudima protusloviti da im se nebi zamèrio, a nije ti do toga stalo što ni najmanje svèsti svojoj neugadjaš? Ti išteš časti kod ljudih, a nehaješ za čast kod Boga; ti se prama dobroj stvari pokazuješ nečutljiv, i to je

Digitized by Google

za tebe sramota; ti se klanjaš pohvali nevoljnih onih budalah, a protiviš se uredbi božje mudrosti. Služi li tebi to na čast? Ti imaš odveć vitko sèrce, častoljubni mladiću, i ako se nepotrudiš, da mudrii postaneš, ti ćeš nabèrzo zlo sèrce imati. Traži pohvalu od pametnih ljudih, ali nikada proti glasu tvoje svèsti; jer istino dobrostanje u družtvu nikada nemože biti u protuslovju s pravilima uma i zakona. Onaj velikaš od kog želiš pohvaljen biti, prometnut će se u prah kao i ti. Poštuj njegovo stanje u koje ga je providnost božja postavila, ali nepoštuj njegove budalaštine i opačine, jer znaj, da najuzvišenia pohvala ovog svèta, hotićnim pristupljenjem kupljena, na nebu je najdubljom potištenostju duše žigosana.

Narodne poslovice ilirske.

Čije ovce, toga i planina.
Čiji su mnozi onog su i Bozi.
Čim se koza dičila, tim se ovca sramila.
Čim se nov sud napuni, na ono uvèk udara.
Čini dobro pa u vodu baci.
Čistog se zlata hèrdja nehvata.
Čista šenica kao da je golub birao.
Čistu obrazu malo vode trèba.
Čovèk zna gdè se rodi, ali nezna kud se godi.
Čovèk nelaže, a Bog razpolaže.
Čovèk želi da je od svakoga bolji, a od sina da je gori.
Čovèk po svètu, kao pčela po cvètu.
Čovèk i kad padne, odmori se.
Čovèk sám kao posèčen dub.
Čovèk je kao naduta mèšina.
Čovèk je tvèrdji od kamena, a slabii od jajeta.
Čovèk je u nevolji dosètljiv.
Čovèk može siroti stati na skut, ali nemože na sreću.
Čovèk nemože biti čovèk, dokle ga žena nekèrsti.
Čovèk sve dava za obraz, a obraz ni za što.
Čovèk se veže za jezik, a vó za rogove.

Tri kćeri Omer-begovice.

(Narodna pèsma.)

U kadune Omèr-begovice
Do tri kćeri na udaju kažu,
Gjuzel Ata i prelèpa Fata,
I Merjema na glasu dèvojka.
Merjemi je pomalena mana
Što su njojzi oči vragoljaste.
Asan gradi nove bezistene,
Ne gradi ih da o njima radi,
Već ih gradi da dèvojke mámi,
Nebi l' došla Merjema dèvojka.
Kad to čula Merjema dèvojka
Dozivala svoje mile seje:
„Hod'te druge, nehodile lude,
Da idemo pod grad u ružicu;
Na sramotu agi Asan-agi!“
Otidoše pod grad u ružicu;
Kad ugleda aga Asan-aga,
Za njim' tèrči prèko polja ravna;
Dok on bio nasrèd polja ravna,
Dotle Merja u biele dvore,
Pak doziva svoje mile seje:
„Hod'te druge, nehodile lude,
Da mi mužko ruho obučemo,
I da britke sablje pripašemo,
I da krive kape nakrivimo,
I da dobre konje posèdnemo,
Da idemo novu bezistenu,
Na sramotu agi Asan-agi!“
Što rekoše, to i učiniše.
Dokle ih je Asan ugledao,
Asan njima dobre konje prima,
A Mujo im žute čizme skida,
Omer stere mekane dušeke.
Leže Merja na meke dušeke,
Metne ruku po meku jastuku:
„Hod', Omere, na bielu ruku!“

Digitized by Google

Omer běži prěko běla dvora.
Leže Ata na meke dušeke,
Metne ruku po meku jastuku:
„Hod', Asane, na bielu ruku!“
Asan běži prěko běla dvora.
Leže Fata na meke dušeke,
Metne ruku po meku jastuku:
„Hodi, Mujo, na bielu ruku!“
Mujo běži prěko běla dvora.

Kad u jutro jutro osvanulo,
Daleko ih Asan izpratio;
Al zapěva Merjema děvojka:
„Oj čuješ li, ago Asan-ago!
Něsu ovo neznane delie,
Već je glavom Merjema děvojka
I sa njome dvie mile seje;
Gjujuzel Ata i liepa Fata;
Sinoć su te i na ruku zvale!“

Slavjanske věsti.

— Dne 20. t. m. bila je u narodnom kazalištu na korist kazališnog fonda glasbena zabava (koncert). Tom prilikom izvedeni su slědeći predmeti: 1. Uvertura za operu „*Oberon*“ od Drag. M. Webera, uz veliki orkestar; 2. *Težnja stanarice na svoj savičaj*, napěv za sopran uz pianoforte i klarinet; 3. *Fantazia za gusle*, od Beriota; 4. *Večerna pěsma* od Iv. Filipovića, za dětinski zbor uz sredni orkestar složena od V. Lisinskiog; 5. *Fantasia* vèrhu napěvah iz opere „*Ernani*“ za pianoforte od Prudna; 6. *Uspomena na Spa*, fantazia za violončel uz pianoforte od Fr. Serwaisa; 7. *Jugoslavenka*, uvertura uz veliki orkestar od V. Lisinskoga. Toj prigodi primèrno proslovje sastavio je naš literarni veteran dr. D. Demeter.

— Dne 22. t. m. bila je skupština dionikah narodnog našeg kazališta u dvorani narodnog doma, gdě je odmah drugi dan (najme 23) takodjer děržana glavna skupština gospodarskoga družtva. — Mi ovdě u kratko javit možemo, da sve ono, što je u tih skupštinah zaključeno na učvèršćenje i promicanje tih naših narodnih zavodah smèra. Potanja izvěstja priobćit će se od strane dotičnih tajnikah ov koj dan putem *Narodnih Novinah* te ćemo ih i mi, ako nam se bude dalo, cělovito u naš list primiti. — Tom prilikom nemožemo da mimoidemo mukom jednu stvar, koja nas je kod tih skupštinah veoma neugodno dirnula — i to je: veoma slabo udioničtvo od strane dotičnih članovah i dionikah, kojih je vèrlo malo u te skupštine došlo. Šta je to, za Boga? — Mi jednako vičemo da nam propadaju narodni zavodi, tužimo se svedjer i jadikujemo što se tudjinstvo kod nas razplodjuje, a nepriznajemo u tom najveću krivnju našu, koja u někom prokletom nehajstvu i hladnoći prama našim zavodima sastoji. Vikati ili jadikovati po zakutkih nehasni ništa i nevrědi baš ni pišiva boba, ako se ondě gdě trěba i gdě se može, nepokaže činom da nam je do tog stalo kakogod sačuvati od propasti zavode naše, koje smo dosta velikim trudom i žèrtvami na noge podigli. — Pamtite bratjo i domorodci što vam evo sada velimo: *Još se može kako tako pregoréti kad nas tudjin mèrzi, al slo i naopako po nas, kad nas jednom stane prezirati*; a preziranje svaki, bio pojedini čověk bio cěli narod, sasvime zaslužuje, koi je tako duboko ugrezo u mulj indiferentizma, da više nehaje za svoje; time baca sám čest svoju pod pete i zaslužuje podpunoma da mu drugi bude gospodar. —

— „*Sèrbski dnevnik*“ vojuje zato, da se *matica sèrbska* iz Pešte prenese u Novi-Sad.

— Papa rimski odobrio je družtvo, koje se pod imenom „*Cirila i Metoda za cèrkovno sjedinenje slavenskoga naroda*“ u biskupii Levantskoj ustrojilo. — Slavenstvo broji sada 22,340,000 katolikah, 54,011,000 pravoslavnih, 1,541,000 protestantah i okolo 800,000 muhamedanacah.

— Najveći slavjan — t. j. što se velikoće těla tiče — bio je bez dvojbe něki Poljak imenom Petar Tychan, što je u Poznanju umro. Taj čověk je bio 8 hvat. i 7. pal. visok.

— Ovih danah izišo je u Pragu 19. i 20. svezak českog prevoda „*Girondinâ.*“

— Slavnomu pěsniku poljskom Adamu Mickieviću ponudjena je profesorska stolica na sveučilištu Genevskom, nu on je nije primio.

— Česki pěsnik V. J. Picek izdaje opet novi svezak svojih pěsamah.

— Češki spisatelj B. M. Kulda počeo je pod naslovom: „*Krasné večery*“ izdavati lěpu sbirku českih pripověstih zabavnog i poučnog sadèržaja. Pèrvi svezak izišo je jur na světlo.

— Bečki listovi pišu, da je ministar prosvète pozvao g. prof. Mikloušića da za slovenske gimnazialne škole spiše kao čitanku „*zgodovinu slovenskega slovstva*,“ čega se je isti gosp. i primio.

Digitized by Google

— Akademia znanostih u Beču razpisala je još g. 1848 nagradu od 1000 for. sr. za najbolju *sravniteljnu slovnicu* (gramatiku) *slavenskog jezika*. Izmedju svih poslanih dělah, čuje se, da je najbolje što je primljeno pod napisom: „Non fumum ex fulgore." Šafařik i Palacky priznali su jednoglasno, da svakako nagradu zaslužuje.

— Iz pouzdanog vrěla doznajemo da g. dr. *A. Rojc* profesor kaznenog prava na ovdašnjoj akademii, priugotavlja za tisak teoretično i praktično razjasnenje kaznenog zakona od 27. svibnja 1852. — Mi se toj věsti vrlo radujemo, te nimalo nedvojimo o tom da će to dělo našim sudiam i odvětnikom dobro doći.

Različite věsti.

— Slavni francezki spisatelj Mignet dogotovio je nedavno svoje veoma znamenito historičko dělo pod naslovom: *„Dogodovština reformacie u 16. stolětju."* Francezki listovi pišu da se je spomenuti spisatelj do 30. godinah s otim dělom bavio.

— U Berlinu izišla je nedavno naredba, da se početkom měseca rujna t. g. sakupe sabori provincialni.

— Glasovi iz Francezke javljaju da se je kod poslědnjih izborah glavnih savětnikah vrlo malo izbiračah na boristu javilo, što — kako se čuje — predsědniku Lui Napoleonu nije po volji.

— Austrijski gradjanski zakonik uvest će se na skoro. Uvodni dekret već je primljem u děržavnom věću i gotov da ga podpiše car.

— U Parizu sad u najnovie vrěme sve kujiževnike beletrističke zanima jedan novi dramatički komad od g. Cordier-a što se u kazalištu „Théatre de l'ambigu comique" s najvećim uspěhom predstavlja. Naslov mu je *„La Queue de Diable"* (Vaudeville u 3 čina). Što se tako zvane originalnosti, zatim zamèršaja, hitrine i věštog razrěšivanja dramatičkog tiče, kažu jednoglasno francezke novine, da tom komadu skoro para neima. — Nebi li se kogod našo, koj bi taj homad preveo u naš jezik? —

— U Carigradu bila je od 16. do 18. pr. m. osam puta vatra, kojom prilikom je izgorělo do 1000 kućah i magazinah, a šteta iznosi do 50 — 60 miliona groša.

Směsice.

— „Za Boga, kažite mi" upita jednom netko někog veoma starog lěkara „kažite mi, kako je to, da ste vi taku starost postigli?" „Ja sam uvěk" odgovorio bi lěkar „živio uredno iz dohodakah mojih prepisah (receptah), bez da mi je ikad na um palo sámom sebi štogod prepisati."

— Někog jogumicu nagovarali su priatelji da uzme bogatu udovicu od 36 godinah, na što im on odgovori: „Okan'te me se, za Boga, ta ako mi je već sudjeno, da se ženim, volio bi uz polovicu njezina imetka dvě děvojke od 18 godinah, što isto tako ukupno čini 36 godina, pa mirna krajina!"

Bibliografia.

Češka.

— *Divadelní biblioteka.* Svazek šestý. Obsahuje: „Magelonu," tragödii od J. J. Kolára, a „Po půlnoci" fraška z francouského. V Praze 4852 vydávanim, tiskem a nákladem J. Pospíšila. VIII. Cena 15 kr. stř. „Po půlnoci" fraška v jednom jednání, o sobě 5 kr. stř.

— *Svět a básnik.* Roman ve dvou dílech od J. J. Kraševského. Dle druhého vydání přeložil F. Pravoslav Volák. 2. díl. V Praze 1852, tisk a náklad c. k. dvorni knihtiskárny Synů Boh. Haase. VIII. Po 18 kr. stř.

— *Nerostopis.* Od J. P. V. Jindřichově Hradci 1852, tisk a sklad Aloisia Josefa Landfrasa. VIII. Cena exemplaru pěkně vázaného 1 zl. stř.

Běrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznaćenoj cèlegodišnjoj cèni.

Broj 36. U Četvèrtak 2. Rujna. 1852. **Tečaj I.**

Nenadana sreća.

Od M. Bana.

„Oj, šta je teběi,
Děvojko blěda,
Posměha tuzna,
Mèrka pogleda?“

Tako děvojci
Momak veljaše;
A děva momku
Odgovoraše:

„Baš u petnajstoj
Mojoj godini,
Ja snivah jedan
Sanak jedini;

Ljubavî sanak,
Obraze gladke,
I mladog momka
Cělove sladke;

Ali tog momka
Nigdě ne vidih,
Ter tak od duge
Čeznje ublidih.

U dvadesetoj
Godini mojoj,
Zakucà sèrce
Kako ni kojoj;

Ali ne nadjoh
Sèrca jednoga,
Da odgovori
Kucanja moga;

S tog mi na ustnam
Cvětak uve'ne,
Ter je tol tužan
Posměh u mene.

U tridesetoj
Godini sada.
Něsam ni lěpa,
Mnogo ni mlada;

Prolazim kano
Pust cvět planine,
Koj zamiriši —
Zatim pak gine.

S tog se nada
Ugasi u meni,
A s njom i očiuh
Zračak ognjeni!“

„Děvojko, moj je
Obraz još gladak,
I cělov ustah
Mojih još sladak;

Od davna tebe
Ja sam iskao,
Bog nam se danas
Susresti dao! —“

Tako se s momkom
Děvojka sljubi,
I bědah svojih
Spomen izgubi.

Digitized by Google

Grad Jastrebac.

Od St. Frušića.

I.

Noć je bila. Strašna noć, pomèrčina kao tèsto. —

Cèrni oblaci vili su se sa sviuh stranah.

Oblake su prosècale hitrokrile munje, koje je zatim sledila podmukla gèrmljavina. Težko onom, koj se je gdègod na putu našao, tom je svaki čas sve bliže i bliže dolazeća strašna oblačina prètila sa grozovitim treskom gromovah i plahovitom kišom.

Bura je sve veća i veća bivala; sad sèvnù ... pukoše tri groma tako strašno, rekao bi sav svèt porušiše ... oblak se provali, kiša kao iz kabla poteče, sve štogod joj na put stane, poruši i smlavi.

Strašno je i grozno bilo, kao da se sama priroda razjarila na jadni ovaj predèl grada Jastrebca, koi je već toliko putah bio žalostno pozorište gadnog i razuzdanog života svoga gospodara. Koliko je majkah oplakalo gorku sudbinu svojih jedinacah i jedinicah; koliko nevinih dušah i sad još pište i jauču u smèrdljivim tavnicama bezbožnog grada Jastrebca; koliko kukavnih putnikah u okolici ovoj život svoj izgubiše, i što nepostadè žèrtvom bezdušnog gospodara njegovog, to pàdè razbojničkim njegovim slugama u ruke.

Dok je na polju bèsnila oluja, grozeći sve utamaniti, što je ruka čovèčja ili sama priroda od vèkovah stvarala, dotle je u novom gradu Jastrebcu, kome je Gojko Jastrebac prie pet godinah visoke kule na vèrhuncu planine podigao, sve duboko počivalo, ništa nemareći što se nebesa razjarena podigoše upropastiti ono što paklene sile i strasti na zemlji sagradiše. I sám grad činjaše se, kao da se ovoj razjedjenoj nepogodi vremena podsmèhava, i kao da misli, da se zaman trude sve ï nebeske i zemaljske sile tvèrde njegove stène poremetiti.

Nèma je tišina u njem vladala. Samo u jednoj sobici od sèvera tinjaše slaba svètlost.

U sobi na skèrletnoj stolici sèdio je jedan čovèk. Obličje mu je više strašilu nego li čovèku naličilo. Žuta kècasta brada pokrivala mu je grùdi. Ćelavu glavu zastirala je baroka, obèrvah nije imao, oči kèrvave, od nespavanja izbuljene. Sèrce mu je cèrnje od tavne noći, groznije od spoljašne bure, a gore i od samog pakla; na širokom i godinama sabratom čelu mogao si primètiti: kako lukava vèština otrovne strèle na nevinost nateže, kako naduvena oholost sve što je sveto i smèrno gazi, kako jedovita jarost bljuje na sve strane otrov; — a sad opet nèki strah i užas, koj ga je u živac duše kao štipavac bockao, i hiljadu drugih strastih i mukah dèlilo je borbu sa bezbožnim njegovim dèlima.

Tako na stolici sèdeći sanak preoblada mu sile — i malko zadrema. No može li biti u paklu spokojstva, može li biti u grèšnoj njegovoj duši tišine? Na jedared skoči, i kao ris rikne: „Ha nesretniče, još si živ!“ Zatim stane, gleda oko sebe: „Ha! ha! koj djavo mi biaše?... te se derem kao lud, ta Gojko Jastrebac ni živih se neboji a kamo li mèrtvih ... Kukavni Dabišo! tebe su odavno već vrane proždèrle i cèrvi rastočili, tebe su sluge moje odpravile kud treba ... Sad valjda u snu hoćeš da mi se osvetiš kad nisi mogao na javi; no ako bi te pakao iz svojih cèrnih čeljustih i

Digitized by Google

poslao sa handžarom s kojim sam te u snu vidio, da mi sèrce izčupaš, Gojko bi sa istim handžarom najprie tvoje sèrce izčupao, pa bi ga kao znak poběde u pakao odneo... Nu na stranu s tim buncanjem, kog jedanput na onaj svět pošaljem, taj se više nevraća natrag. Ha! druga muka mene jedi ..." te sad skoči kao běsan, i nestade ga.

Ćak na vèršku sèverne kule grada Jastrebca bila je jedna lěpo naměštena sobica. U njoj je slabo kogod živio, jer je više tavnici nego ljudskom obitalištu naličila. Prozora s planinske strane nije imala, jedan samo mali prozorić prepleten gvozdenim šipkama iz avlije gradske vidjao se. — Po sobici hodala je jedna ženska. Na ružičnom njezinom obrazu počivala je tuga i nespokojstvo, velike cèrne oči nakvašene kristalnim suzicama, kao kaplja rosice na nježnoj ružici u zoru prolětja kad se u nju pèrvi sunca zraci upru, blistaše se. Kao što je prolětni dan puń rajskih milinah, kao što je sunce u pèrvom proletju puno nebeske prijatnosti, tako je i ona sad tek u šestnajstom lětu mladjahnog svog života puna čarobne sile, koje su kadre i najdivljieg okrutnika sèrce za čas ukrotiti.

Tako hodajuć po sobici iznemogne i nasloni se na mekani divan: „Ah Bože!" progovori u sebi, „zar je moja sudbina tako stroga, da me toliko nepravednim svojim bičem šiba; měsec je danah evo prošao, kako u ovoj prokletoj tavnici čamim, oplakivajuć budu sreću moju. Jadni roditelju moj! da znaš kako se tvoje jedinče muči, a ti Dragoljube! da vidiš ljubeznicu tvoju, kukavnu Milku, kako tuži i pišti u bezbožnoj zanki ovoj, sèrce bi ti puklo od žalosti, ti bi mi pomogao, ali nemožeš sili djavolskoj odoléti; no zaklinjem ti se opet živim Bogom, da ću prie voliti umrěti, nego svetu zakletvu, kojom sam ti věčitu vernost obećala, pogaziti; ja mog kèrvnika — ovo strašilo ljudsko — ljubiti nemogu! oh neću! ..." zatim spusti glavu na svileni jastuk, i preobladana sankom zaklopi krasne očice.

Gvozdena vrata od sobice Milkine otvore se.

Gojko sa mačem u ruci udje polagano u sobu.

Ona je spávala.

Sad polagano pristupi divanu na kom je ležala, i podignuti mač spusti.

„Ah Bože!" rekne u sebi, „može li sjajnii raj biti od nježnosti ovog stvorenja, može li sladje biti u njemu, nego u naručju njezine ljubavi počivati. Nu šta rekoh ... Ona je meni onomad svečano rekla, da voli pod mačem moje osvete umrěti, nego mene ljubiti. Ona ljubi někog Dragoljuba, koi jadni svoj užitak u lovu traži; ona predpostavlja njegovu sirotinju mom sjajnom bogatstvu. Ta baš kad bi je silom i natěrao, da mi pruži ruku, zar bi ona verna meni biti mogla? Ona bi meni kad tad do glave došla, ona mora muki mojoj kraj učiniti... Ona mora poginuti! No šta rekoh, jadan? ... poginuti ovo nježno stvorenje? ... Ha, grom i pako! sram me bilo! ta Gojko ni dosad nije imao sažalenja, jer je njegovo sèrce tvèrdje od studenog kamena, pa da ga tako bèrzo jedno slabo stvorenje umekša!... Ne! ona mora umrěti!" zatim mač potegne na Milku, koja uz to kroz san težkim uzdisajem ove rěči „ah Dragoljube!" progovori i bělim svojim ručicama, u město da ljubeznog svog zagèrli, šćepa Gojka za ruku, koi je već handžar k sèrcu njezinom nategao, na što probudivši se, uplašeno skoči s divana, i kao angjeo nebeski stavi se pred svog kèrvnika:

„Ej nesretniče," tiho progovori, „šta si naumio?"

Digitized by Google

„Tebe ubiti.“

„Ubiti me? ... ah to je strašno!“

„No još strašnie je reći: neljubim te.“

„Ja tebe? nikad!“

„Nikad?“

„Dok god živim, nikad!“

„A baš ni Dragoljuba nećeš!“

„Njega ću uvěk!“

„Zato moraš umrěti.“

„I kad umrem? —“

„Aj ti nesretnico! — vuci se sa ovog světa, i u věčitom žaru pakla, gdě oštrim zubima da te smèrvi strašna moja kletva, provodi ljubav sa ljubeznim tvojim, kèrvnikom mojim!“ zatim nategne handžar da je probode; u taj mah začuje se na gradskoj kapii stražarski rog, koj dolazak gosta javljaše. „No!“ ustegne se malo, „kakva je duša sad po ovoj mračnoj pustinji i ovakom burnom vrěmenu zabludila, te mi dušu uzkolebanu još većma uznemirava; al neka! idem da vidim tko je; može biti dà koj od sluguh mojih ulovi kakovu zlatnu utvu, pa je nosi gospodaru svome na dar; a ti kukavico živi još několiko trenutakah, i preporuči neblagodarnu tvoju dušu cèrnom paklu, —“ zatim okrene se, i izadje.

II.

Bura se već pomalo utišavala. Već si gdègdě i zvězdice na nebu mogao viděti.

Pónoći je prošlo. Sad se odškèrnù velika kapia gradska, i dva stražara dopratiše jednog starca do sobe Gojkove. — Gojko izidje pred gosta, jer je sveta dužnost Sèrbina: stranog u dom svoj primiti i po mogućnosti ugostiti. I Gojko je ovu krěpost počitovao.

Sad starac udjè u sobu. Dugačka běla brada protezala mu se čak do pojasa; visoki, i pogureni stas uveličavao je onu važnost i poštovanje prama njemu, koje mu je brada sěda i ostaréli lik podavao. Dugačka haljina, sandalije na nogama, čvèrsta štaka, u jednoj ruci brojanice, a u drugoj kèrst, na vratu školjke morske, svete ikonice i kèrstići, a za pojasom viseća tikvica izdavaše ga za hadžiu. Kad stupi u sobu, sa „pomoz Bog“ podravi domaćina.

„Bog ti pomogao, stari hadžio!“ odgovori ovaj, „koja te sreća il nevolja tako starog dovuče u ovu opasnu pustinju?“

„Ej, moj priane!“ počne starac, naslonivši se na mekanu stolicu, „nikakva sreća, nego prie nevolja. — Odkako sam se rodio, sreće nisam poznavao, nevolja me još u kolěvki spopade, te me još i dan danas goni, ja od nje bègam, nu ona za mnom sve uzastopce; sudbina je valjda opredělila, da nigdě nestanem, dok ono město nenadjem, koje već odavna tražim, u tom městu najveća moja sreća i spokojstvo duše sakriveno leži.“

„Tvoje zakèrvavljene oči i tvoj preteći glas izdaje te, da osvetu tražiš?“

„U njoj leži sreća moja i spokojstvo duše!“

„Tvoja sudbina mora da je strašna, kad sa osvetom muki i patnji tvojoj kraj učiniti želiš.“

Digitized by Google

„Oh strašna! strašnia neg ognjeni pako.“

„Ja bi je rad čuti, pa ako bude moguće, i Gojko Jastrebac — strašilo ove okolice — neće ti pomoć uzkratiti.“

„Čuj me dakle, al dobro pamti moje rěči: — Sudbina me je roditeljah, još kad sam u kolěvci bio, lišila, i tudjinci su o meni brigu vodili; no težko onom, koj u njihove ruke padne; na lukavi način sve naslědstvo mog otca otmu mi. Sad u skrajnjem očajanju nisam znao šta da počnem; naměra me naměrila u najopasnije doba mog života sdružiti se s jednim čověkom, koi je najgore strasti u sèrcu svome nosio kome je kèrv čověčja jevtinia od vode bila, samo gdě bi se strast njegova zajaziti mogla, lukavi njegov razgovor najbodrieg čověka obmamiti i na tanki led navesti je mogao, rečju: sve najgore što je pakó u svojoj běsnoći izmisliti kadar bio, u njemu si vidio. Mladost je u věku čověčjem najópasnije vrěme, u kome više strasti negoli razum vladaju, i prie se čověk u mladosti zlu nego dobru skloni. Ja u družtvu ovog čověka upletem se u najgore zanke njegovog zločinstva i dugo vrěme kao slěpo orudje najcèrniih njegovih dělah služio sam mu. U počétku dèržao me je kao slugu, no kasnie postao sam mu najvernii drug i savětnik. — Život čověčji sad je i kod mene samo jedna šala bila kad bi to korist moja i mog priatelja iziskivala. Jedno veče zakasnimo u Pocerskim planinama, kasno je bilo, dogovorimo se, da konaka potražimo u dvorovima bógate udovice kneza Sokolovića, koji su se u ovoj gori nalazili. Ona nas kukávna po sèrbskom običaju dragovoljno primi, nenadjući se nikakvom zlu. Kad u dvoru svi poležu, padne mom drugu cèrna misao na pamet — ah! moram se stresti kad pomislim — —“ Pri ovim rěčima stade Gojko blěditi: „Jesi li ti čověk,“ děrkćućim glasom progovori, „il si kakva neman, koju pakó pošaljě, da me muči i sèrce moje na veću jarost uzpaljuje? — Ako si čověk, da te smèrvim, da ti se ni traga nezna, ako li si duh, a ti me poštedi još koj časak ovdě ... Šta ...“ povikne sad glasno, „zar jedan slabomoćni starac, da se sa mnom titra? ... Idi budalo matora! zar hoćeš da život ludo izgubiš? — Misliš li mene s tvojim rěčma uplašiti! — Dabišu su odavno cèrvi raztočili.“

Na to hadžia sbaci sa sebe gornje ruvo, skine bradu, i stane pred njega: „Tko sam,“ povikne „poznaješ li me?“ Gojko na to problědi, potegne vratima, no zaustavljen mišicom Dabiše, vrati se natrag i pusti se na stolicu.

„Nebo je htělo,“ nastavi Dabiša, „da me sačuva za osvetitelja paklenih dělah tvojih, zato je tvojim inače bezčověčnim slugama ulilo u sèrce iskru milosèrdja kad si ih sa mnom u lov poslao da me otrovnom strělom ubiju; oni mi odkriše kèrvnu tvoju naměru, opomenuvši me, da daleko od Jastrebca běgam, ako mislim život sačuvati. Běgao sam, uklanjao sam se i sène ljudske; tad mi pade gomila strahote i nečověčnih dělah na pamet, koja sam povodom tvojim počinio, predstavi mi se kèrvno veče u dvoru Sokolovića; — udovica stara kèrvnim mačem tèrči za mnom da osveti kèrv svoju, sav se sgrozim, prokunem i onaj čas kad sam se rodio, razkajem se što sam počinio, i u taj čas učinilo mi se kao da čujem něki gromoviti glas: da dotle mira ni pokoja imati neću, dok mog i mnogih drugih nesretnikah dušmanina nesmaknem; ja ovo strašnom zakletvom u svetom gradu pred grobom Hristovim obećam. Išao sam i vero se kojekuda po světu, dok na poslědku nisam u tvoj dušmanski grad došao, da zakletvu moju dělom posvědočim. Sad je dakle

Digitized by Google

došlo vrême, da gadnu tvoju dušu cèrnom paklu predaš, i zato te — ne pustajinskim no poštenim načinom pozivam na junački mejdan.“

„Idi priatelju!“ malodušnim glasom progovori Gojko, „mani se mejdana, zaboravimo što je nègda bilo, pružimo si ruke i zavèrimo se na novo, da ćemo jedan za drugog i živit i umrèti; evo blaga ima dosta, možemo starost našu zadovoljno provesti.“

„Ej nesretniče! zar u paklu može biti zadovoljstva, zar u divljim strastima otrovanom tvom sèrcu može priatnost raja stanovati; evo na!“ — bacivši mu o klinu viseći mač, — „na! da oslobodim dušu moju, koja za pravednom osvetom teži, da izbavim kukavne duše, koje hèrdja tvojih dubokih tavnicah jede, il ovdè da u grešnoj ovoj sgradi pod udarcem jedovitog tvog mača dug naravi platim!“

„Jel' tebe sotona iz bezdna cèrnog hada amo poslao,“ očajavajućim glasom rekne Gojko, „il te ludoglava dèrzovitost vodi u ove dvorove, gdè pokornost, strah i trepet vlada, da te u dno vèčite propasti rinem; a što badava trošim rèči, imam hrabre sluge, koji su i razjarene lave pobèditi kadri —“ pa dìpivši sa stolice potèrči na polje, no Dabiša skoči pred njega i uprevši mu handžar u sèrce, gromovitim glasom povikne: „Stani zločinče! kud si naumio?“ a Gojko od strahe zadèrkće.

Sad se otvore jedna vrata, koja su u jednu malu sobicu vodila, i blèdim licem stupi Milka u sobu, te dèrktjućim glasom progovori: „Oh Bože, ubojstvo!“

„Idi! —“ u poslèdnjoj borbi sèrca, divljim glasom prodere se Gojko, „idi nesretnico! tebe pravedna kaštiga tvoje neblagodarnosti sa osvetljivom rukom mojom još nije mimoišla, ja sam za nèkoliko trenutakah grèšni ti život oprostio, odlazi i preporuči grèšnu tvoju dušu paklu; a ti kèrvniče! koj mi oštri ovaj nož u sèrce zabadaš, poštedi mi za kratki čas život, da sa istim tim nožem najprie nju probodem, za da ono, što ja nisam mogao uživati, neuživa ni drugi.“

Dabiša udubljen u krasotu njèžnog ovog angjela, občaran umilnim njezinim glasom i vitkim stasom, zapita ga: „Kakav nebeski stvor, kakav angjeoski lik u ovim bezbožnim zidinama živi? valjda je i njena njèžnost žèrtvom tvoje surovosti, i njezina nevinost žèrtvom razuzdanih tvojih strastih postala?“

„Ona je,“ promumlja Gojko, „kèi jednog u kraljevskoj službi bivšeg činovnika, ja sam nju prie šest nedèljah iz naručja njezina roditelja otèrgao, jer sam se u nju smèrtno zaljubio; nu ona mene prezire, ona ljubi nèkog mladog lovca po imenu Dragoljuba; ja sam sva moguća upotrebio, da njenu ljubav prema meni probudim no sve zahman, ona voli prie umrèti, nego najmanju sklonost ljubavi pokazati; — pa zato nek je postigne gorka sudba moje osvete!“

„Tebi je život oprošten,“ rekne Dabiša u dvostrukoj borbi sèrca, „i ja ti ga poklanjam, al pod tim ugovorom, da ovu dèvojku, koja tebe i onako prezire, meni za ljubovcu dadeš, a još tome da mi se zakuneš i pismeno potvèrdiš: da polovica tvojih dobarah, u kojih i mog znoja ima, meni pripadne.“

„Tvoja želja neka bude izpunjena! — Moja nevèrnica postaje dakle tvoja vèrenica, samo ako ona na to pristane.“

„Sila Boga nemoli!“ rekne Dabiša.

„Tvoja druga želja“ sad nastavi Gojko, „neka se takodjer izpuni, a ja ti se zaklinjem onim što mi je najsvetie — mojim životom — da: što je god moje

Digitized by Google

neka je i tvoje, sve sluge sutra ću dozvati, i zapovědit im, da onu istu čest i pokornost, koju ja od njih imam, i tebi izkažu; što je bilo to trěba da zaboravimo; ja i onako nikakvog priatelja nemam, ti ćeš mi u nuždi desna ruka biti!“

(Konac slědi.)

Korist i način predavanja latinskih klasikah.

Od Adolfa Vebera.

(Konac.)

III.

Ali da se ta plodonosna svèrha postigne, treba u čitanju klasikah udariti pravim putem. U pèrvom razredu neka učenici na izust nauče sve pravilne slovničke forme, i to ne samo redom, kojim su u slovnici natiskane, nego skačuć amo tamo i spajajuć ih raznovèrstno sad s ovom sad s onom česti govora. Tim će mladež naučiti stvar, ne red, te će prestati tužba, da děca danas zaborave, što su jučer znala. Zaboravi, istina, ne samo děte, već i odrasao čověk, što je slabo i polovično naučio, nu što je tko u mladosti temeljito proučio, to ga prati tja do groba. Osim toga neka se děci razloži narav golih i lagljih oděvenih izrekah; jer ovim se udara temelj budućoj stilističkoj sgradi. — U drugom razredu neka se uz učenje nepravilnih slovničkih formah nastavi razlaganje izrekah: koje su glavne i odvisne, koje opet uzporedjene, podredjene, umetnute itd.; koju misao sadèržava svaka, kako visi jedna o drugoj, i kojim veznikom treba koju spojiti. Veznici su duša proze; njim dakle neka se posveti znatan dio godine; jer tko toga nezna, uzalud se dalje pomiče; od njega neima nikada dobra pisca. Neće biti takodjer s gorega, ako se děca već tu počmu upoznavati s glavnim razlikami rěčih, koje se obično za istoznačne dèrže, inače niti će mladež razuměti latinski, niti izbistriti uma, što je ipak glavna svèrha čitanja klasikah. Sve ovo nije mučan posao učitelju, koj kano što mu je najsvetia dužnost, znade stvar razumljivo protumačiti. Jer istine su věre mnogo teže, što ih nemože niti um shvatiti niti s drugom stvari na světu uzporediti, pa věšt učitelj može ipak dotle dotěrati, da ih mladež, koliko im narav donosi, dosta jasno razumě, ako ne kako, a ono barem što jesu. No s jezikom je još laglje, jer ovdě děca i stvar vide i dosta visokih pojamah u životu razlučuju. — Tumačeć skladnju, treba da učitelj latinski jezik s maternjim uzporedjuje, pa će mu posao biti i laglji i naprednii. Učiti tudji jezik istim ili drugim tudjim, bez svakoga je uspěha. U trećem i četvèrtom razredu neka bude glavna zadaća učitelju, da uz druga sintaktička previla razvije onu tanku razliku izmedju veznikah quod, ut, i akuzativa s infinitivom, pa tu neka se nedèrži niti onoga opasnoga načina, da infinitiv s akuzativom postane, kad se quod izostavi, niti onoga, da se svako od ovih metje poslě někojih glagoljah. Jer kad misao zahtěva, da se quod postavi, onda niti se može izostaviti, niti zaměniti ma kojim drugim načinom govora, kamo li infinitivom uz akuzativ; pa osim toga, poslě istoga glagolja n. p. video, može se postaviti sve troje, da kako uvěk prama misli, koju tko hoće da izreče. Misao dakle spisatelja odlučuje, nipošto glagolj. — Važno je takodjer tumačenje dionikah, pa i tu se treba uklanjati onomu načinu, da se dionik metje, kad se koj glagolj, ili koje zaime

Digitized by Google

ili koj veznik izostavi. Istina, da bi se kadšto mesto dionikah mogli metnuti nekoji vezници, ali to biva vèrlo rědko; jer ima točnih pravilah, kad se rabi jedno kad drugo. U onih dakle rědkih slučajevih treba razložiti, kakova se misao izraživa dionikom, pa koji bi se veznik morao postaviti, da se je pisac hotio služiti veznikom. U svih ostalih slučajevih neka se temeljito razvije pravo značenje dionikah, a o rěčih, za koje se obično dèrži da su izostavljene, neka se šuti; tako, kod: mihi discendum est, nevalja reći, da je izostavljen glagolj debeo, nego da participium futuri passivae sa sum, es, est ima značenje moranja; jer izmedju: mihi pugnandum est i debeo pugnare, ta je razlika, da ono znači fizičnu a ovu moralnu silu. Kad su u tretjem razredu, dodje do čitanja Kornela Nepota, buduć da se u njem nalazi mnogo toga, što se neslaže s Ciceronovim jezikom, treba mladeži kazati, kako bi se to još bolje reklo. — Prevodeći Livija u petom, a Salusta u šestom razredu, ako se izraz sudara s Ciceronovim, neka učitelj točno razloži, koj se dionik, koj li način govora može točno ponašiti, koj li treba i zašto promèniti, koj je od dva izraza bolji i zašto; ako li se pako neslaže, osobito što su oba uzeli mnogo toga koje od pěsnikah, koje od starinske dobe, neka dokaže, zašto to nevalja i kako bi imalo biti, pa onda neka točno prevede. Tu se imaju prigodice navesti pravila i sintaktička i stilistička, i nastojati, da mladež nenauči samo puste rěči, nego da shvati ustrojstvo i duh latinskoga i osobito narodnoga jezika, do koga nam mora ipak najviše stajati. Razumije se samo po sebi, da bude učitelj věšt obojemu jeziku i ako je moguće, da predaje u istom razredu oba predmeta. — Čitajuć mladići Cicerona, taj uzor ukusna spisatelja, neka im učitelj uz sintaktička i stilistička pravila pamet svrati na njegovo točno označivanje svake rěči i čestice govora, na logički red, kojim su i rěči, odmetnuvši ih od slovničkoga reda, po svojoj važnosti na odličnie mesto postavljene, i izreke poredjene i u periode stegnute; zatim neka im, poremetivši red njegovih rěčih, pokaže, kako zlo glase, ako se premèste, a dobro, ako se povrate; pa budući da je u tom i naš jezik slobodnii od drugih, u kojih se ime sklanja pomoćju spolnika, a glagolj spreža pomoćju zaimenah, neka učitelj njihov prevod, koi je obično podosta hèrdjav, tako izpravi, da se unj uvede blagoglasje, koje svaki jezik toli krasi. Kod prenešenih rěčih neka pokaže, kako ih Cicero rědko rabi i kroz cělu izreku provadja; neka ih opomene, da se i u našem jeziku toga dèrže, te mahnuvši se svakojakih izmišljotinah, onaj prenos uvedu, koj u narodu živi. Napokon mu treba nastojati, da mladeži razvije onu krasnu stidljivost i děvičanstvo, kojom Cicero, izběgavajuć svaki nečedni izraz, ugladjeno i ukusno misli i piše. To su svojstvo dèržali Rimljani za najveći ures svoga jezika, pa za tim se treba i nam povesti, da nas ukor surovosti nestigne. — Mladići, čitajuć Tacita, i sami će opaziti, da ga teže razumiju od ikoga drugoga latinskog spisatelja. Učitelj neka im dakle svakom prilikom razloži, da je tomu uzrok, što je on, zabaciv priašnju prostotu i obširnost izraza, nastojavao, da mu bude slog kratji i umětnii, pa zato da je ne samo poredjao izreke bez veznikah, kojimi se njihovo medjusobno odnošenje naznačuje, već da je i rabio mnogo abstraktnih i pěsničkih izrazah, kojih nije u zlatnoj dobi nikako bilo. Napokon neka naloži učenikom, da pometnu veznike prama misli i promène prenešene i pěsničke rěči onako, kano što bi to bio Cicero napisao. Tako će se mladići priučiti i logičkomu mišljenju i razumljivomu pi-

sanju. Kod pěsnikah treba da učitelj, predavavši nauk o stihotvorstvu, razlaže, koje su rěči i izreke samo pěsničke i kako bi se u prozi rekle, zatim što je skrojeno po gèrčkom kalupu, što li se osniva na latinskom jeziku.

Progovorivši o načinu čitanja glede jezika, prelazim na važnu točku, o razumljenju same stvari. Tko hoće da klasike dobro razumije i iz njih kakovu korist cèrpi, treba da znade mnogo toga, što ću kod svake vèrsti dělah i svakoga spisatelja poimence navesti. Kod pověstnikah, osim života i značaja spisatelja, treba da se poznade ne samo politička i juridička pověstnica, nego i domaći život i rimskoga naroda i onoga, s kojim su boj vodili. Amo spadaju okolnosti, u kojih je spisatelj pisao, i načela, što su onda vladala. U tom pomaže čitatelja sad isti pověstnik, sad drugi spisatelji, osobito listovi Cicerona i Plinija. — Od svih prozaičkih spisateljah Cicero zahtěva najviše pomoćnih znanostih. Ako čitaš koj njegov govor, razloživ najprie stvar, o kojoj govori, treba osim onoga, što sam gore o političkoj pověstnici u obće kazao, da naznačiš pravo, na kojem se parnica osniva, i da navedeš sve dokaze, kojimi govornik stvar brani. Od tih su někoji glavni, někoji uzgredni, jedni valjani, drugi prividni, pa to treba da naložis učenikom, neka ti točno naznače. Cicero nije uvěk branio pravicu, već se je kadšto dao zavesti ponajviše prijateljstvom, da brani ono, što je i sám za krivo dèržao, pa je kadšto istu pripověst stvari izkvario. Tu treba istinu iz drugih pověstnikah doznati, dapače i svaki dokaz strogo razsuditi i po pravu ili drugih okolnostih njegovu netemeljitost dokazati. Pozornost čitatelja neka se obrati osobito na njegovu oštroumnost i věštinu, što je ne samo dokaze svakojako navijao, nego i svaku okolnost od obe stranke upetrebljavao, da pobědu odèrži. Tako će se mladež i sa stvari točno upoznati i čitajuć nasladjivati. Da je čitajuć Ciceronove listove potrebito znanje pověstnice i životnih okolnostih od obe strane, tomu netreba obširnih dokazah. Tà to nas uče i naši listi, koje samo onaj razumije, komu su sve okolnosti točno poznate. Jedno samo nemogu mukom mimoići, da treba mladež upoznati s naravi listovnoga sloga, za koj neima boljih uzorah od Cicerona.

Pěsme se lasnije pišu od proze, no mnogo se mučnije razumiju. Uzrok je tomu, što se pěsnik bavi svojimi ćutjenji i uzori, do kojih se tako lasno nemože. No u tom su još teži stari pěsnici, koji su u krug pěsničtva povukli ne samo idealni svět, već i sve znanosti i umětnosti, stvorivši tako rečeno poučno pěsničtvo (poësis didactica). Tko dakle hoće da ih razumije, od potrebe mu je znanje ne samo znanostih, nego i načina mišljenja i domaćega života. Ali najvažnie je bajoslovje, kano pravi začin pěsničkih umotvorah, pa tu neka čitatelj i njihovo nebo prouči. Za to pako nije dosta razložiti tobožnji život bogovah, već treba pokazati, što su Rimljani kod kuće imali, što li od Gèrkah uzeli, dà, kako su ovi u bajoslovje cělu svoju pověstnicu upleli. Tako će se pokazati, da bajoslovje nije luda izmišljotina, nu vèrlo umna pověstnica i naravi i naroda, pa to će još većma pobuditi ljubav mladeži prama nedostižnoj maštì i ukusu starodavnih narodah. To će se sve najbolje provesti čitajuć Ovidiove metamorfoze. — Kod Virgilove Eneide treba pokazati, što je pěsnik izveo prama, što li proti naravi epopee, osobito što je proti dušoslovju, koga mora da se svaki pěsnik dèrži. Neka se takodjer dokaže, kako se dělovanjem bogovah čověk pretvara u pustu makinu, te nemože da bez neprestane pomoći božje što mu-

Google

dra pomisli, ili što slavna učini. Tu pogrěšku treba odbiti na običaj starodavnih narodah i pokazati prednost naših pěsnikah, kod kojih se čověk samo onda Bogu utiče i od njega pomaže, kad mu već nije samu moguće razrěšiti zamèršeni čvor životnih zapletakah. Nu nije prosto mimoići onaj pobožni duh, kojim je pěsnik svoj umotvor nadahnuo. Tu će se moći sravnati i naša Osmanida i pokazati, u čem je s Eneidom jednaka ili od nje različna i bolja. Tako će mladež uviditi, da nije sve dobro što je tudje, niti sve zlo što je domaće, dapače da se naši pěsnici mogu natěcati sa starodavnimi, dà — da ih u něčem nadkrljuju. — Neima pěsnika, koj bi bio maštu tako skučio pod jaram uma, ili bolje rekuć, koj bi se bio, lišen živahnie mašte, tako proslavio strogim umovanjem, kano što je Horac. On je bio pravi filozof i ljubimac učenih ljudih sve do dana današnjega. U premnogih njegovih umotvorih neima rěči niti nespretne niti suvišne, već je sve točno proračunano, te je umni i strogi Scaliger o někojih njegovih odah napisao (Poet. VI.) „Quae recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam cum ipso Pindaro in hisce conferendum a calumnia vindicarem. Nam et Pindaro accuratior est, et sententiis crebrior, neque sibi, ut ille indulgens; sed non sine auditoris reverentia audax ad eam praestandam magnitudinem, quae neque illi oneri, ut nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia cohaerent, ita ut unum tota illa esse videantur. Quarum si miles malim a me compositas, quam Pythionicarum multas Pindari et Neumenicarum; Quarum similes malim composuisse, quam esse totius Tarraconensis rex.“ Čitajuć mladež ode, neka im učitelj najprie razjasni, kad je pěsnik i kojom prilikom koju sastavio, koja je glavna, koje li su pobočne misli, pa koja se jedna iz druge razvija, inače mladež niti će ga točno razuměti niti onako štovati, kano što to njegov veleum zaslužuje. Svaku rěč i teži izraz neka protumači iz pověstnice i bajoslovja narodah i njihove književnosti, a nauk neka dospie preporučajuć njegova filosofička načela i misli, kojih se svět i danas u životu dèrži. Biti će napokon od velike koristi, ako bude učitelj od mladeži zahtevao, da mu svaki pěsnički izraz prozom izreče i dokaže, koj je prenos srodan, koj protivan našemu jeziku i koj se město koga u nas rabi. To je ono što se u školskoj osnovi veli. da se učitelji jezikah moraju dogovarati i jedan drugoga pomagati, pa će im trud uroditi obilnim plodom. Razumije se pako samo po sebi, da se svaki učitelj mora i glede izbora stvarih i tumačenja pravilah ravnati po naravi i znanju svojih učenikah, te da se zato nemogu navesti nikakve uprave, već da to treba ostaviti njihovù razboru.

Ali predavajuć jezike treba takodjer paziti na ono: ne quid nimis. Imade ljudih, koji da pokažu svoju duboku učenost, rado govore o stvarih, za koje je svejedno, znade ih tko ili nezna. Ja sam preporučio klasike, što um bistre i obogatjuju, ukus ugladjuju i u obrazovanju narodnog jezika nas pomažu, pa sve što neide ovamo, treba zabaciti kano stvar posve suvišnu. Amo spada iztraživanje, koje su lectiones variantes, koja se u kojem kodeksu nalazi, i sve ostale ovakove sitnjarie, koje idu u sobe učenih ljudih, no u škole neidu nikako.

To je, što sam u lětošnjem programu o koristi klasikah cèrtimice nakanio navesti. Těsni prostor nedopušta, da svaku točku obširno razvedem i točno dokažem; to ću učiniti na drugom městu.

Digitized by Google

Putositnice.

Dio II.

Od Ant. Nemčića.

(Konac.)

Dne 19. lipnja t. g. U Beogradu.

Jučer ostavili smo Rumu, deleći se put Zemuna. Za da široke srěmske pustare vidimo, išli smo prěko Indie, kamo nas je g. grof P. P. sprovodio.

India imade 3—4 tisuće žiteljah, izmedju kojih je polovina Sèrbaljah, polovina pako Švabah. Harča Jakov je župnik Švabah; njegov děd rodio se je u Križevcih. Čelo občinske kuće u Indii je uprav kao i u Rumi sa stupovi urešeno. Kuće su većom stranom iz zemlje sbite i tèrstikom pokrite. Za Indiom dodje Jarkova. Na lěvo vidi se toranj cèrkve sela Sasa ili Mali Karlovac; na desno Golubinci.

Pèrvo selo, kroz koje dodjesmo, zove se Stara Pazua. Pred ovim je medja. Stara Pazua je najveće selo za Rumom. — Uzduž kućah posadjene su murve. Selo se děli u dva golema sokaka, koji se križaju. Ovo selo imade fabriku, gdě se svila prede. Za tim selom dodje nova Pazua, naselbina Švabah. I ovdě su murve onako nasadjene, kao što gore napomenusmo. Tu imade više kućah s crepom pokrivenih, a ganjak iznutra je urešen stupovi vèrlo krasno. U ostalom je selo mnogo manje od priašnjega. Malo što na svakom dimnjaku roda uz svoje gnjězdo nestoji. Na desno od Stare Pazue leži selo Odaja i Vojka. Zatim dodje sèrbsko selo Batinica. — Pred ovim selom spaja se drum iz Rume vodeći. Odavle imade u Zemun jedan sát.

Dne 22. lipnja t. g. na parobrodu kod Bazjaša.

Jučer doše sam iz Beograda u Zemun. Kad smo došli do sigeta, kog ovdě Dunav pravi, podižě se ljuti větar, i za mala takova kiša, da smo do kože pokisauli. Vožnja biaše opasna; — nu za pol sata rěšili smo se opasnosti, koju opet druga izměni: najme kontumac. Ja sam žulio vrat, oko kojega biaše turska duhankesa u marami sakrita. U město čarapah obuko sam turske čizme, kakove bule nose. Dočim me je onaj isti (vražji slučaju!) pazitelj premećati stao, pred kojim sam se na parobrodu Hermini, nepoznajući ga, hvastao, da ću štogod švercati iz Beograda, pritisnuo sam mu několiko cvancikah u ruku, te nas pusti bez da i torbu našu otvori. S kontumacom, general-comandom i agenciom, potratio sam barem dva sata, a izim toga i poněšto novacah. Na poslědku gazismo još do parobroda blato do kolěna. U parobradu biaše sve natèrpano. Jedva što se kreveta dočepah, otimajući jastuke i gunjce. Ovdě vlada prirěčje „prior tempore, potior jure.“

Na parobrodu biaše Šimić — ako se nevaram — predsědnik sèrbskog věća, zajedno sa svojom ženom i děcom, zatim něki poljski grof, starac od 80 godinah sa prekrasnom ženom. Poljakah bilo je ovdě do 14. Osim inih mnogih biaše i dva officira iz němačko banatske graničarske regimente. Oba žestoki domorodci putujući u Mehadiu. Jednom biaše ime Bušić.

Na parobrodu sam jednu lěpu pripovědku čuo: — Něki Magjar putujući s parobrodom iz Pešte, i neznajući drugčie nego magjarski, uzme jestvenik i misleći da

je ono što je u četvèrtom redku pečenka, pokaže konobaru pèrstom taj redak, a konobar mu donese na tanjuru jedno ćaćkalo (Zahnstocher.)

Dne 24. lipnja t. g. na parobrodu Friedrich.

Sad se nalazim upravo kod pećine Babakaj naproti sèrbskim razvalinam Golubac.

Jučer bio sam u Mehadii. Divljo-romantična narav ove kupelji je zaista uzorita. Posètio sam tako zvanu špilju „Räuberhöhle.“ Kod Toplicah, gdè je upravo polovica puta od Oršove u Mehadiu, nalazi se rimski vodovod.

Kako se od Mehadie dolazi pod Oršovu, vide se tri brèga, jedan je austrijski, drugi vlaški, a treći sèrbski, sva tri prave iz one točke jedan otvoreni trokut *)

Jutro na Kalniku.

Od Ljud. Vukotinovića. **)

Čovèk nebi mislio, kako š njim sudbina igra. Koi je još nedavno visok bio, sad je pao; a koi je daleko bio, sad je blizu. Jučer živ, a danas mèrtav. Nu to su sasvim poznate i stoputa opèvane istine; toliko ipak stoji: da se dan današnji nitko nečudi ničemu, ma štogod bilo. Onomadne čitali smo u „Nevenu“ da je něko družtvo domoljubah Rèčkih pohodilo Učku u bližnjoj Istrii ležeću. U tom družtvu, koje sasvim praktičnim načinom poduzè expediciu svoju, nalazio se je takodjer dobro obskèrbljeni „dapiferorum-magister,“ koi je iz košarastog „Cornu-Copiae“ dèlio pečenje, a iz barila točio okrèpljujuće kapljice dobroga vinca. — Tko bi mislio, da isti ovaj puno-zaslužni „dapiferorum-magister“ član biaše opet jedne takove smèle expedicie romantične — ne na Učku — nego na skoro isto tako kèrsni i stèrmi „Kalnik“ koj za našu okolicu en miniature predstavlja one ogromne i bi reći, neizmèrne gole planine, koje sve naše Primorje okružavaju.

Naše družtvo nije bilo veliko, no izabrano i složno; dapiferorum-magister Rèčki zaměnio je ovdè svoju mirovnu čast sa junačkom, on je najme nosio dugu pušku šaranicu, za uzveličenje i zajedno sigurnost cèloga družtva; samo šteta — što ni opetovanom naporu nije pošlo za rukom pušku nategnuti a kamoli izbaciti. — Medjutim dobrota prostog naroda oko Kalnika jamčila je najbolje za sigurnost našu te nam

---

*) Ovaj razdèl Putositnicah, što se u današnjem broju našeg lista nalazi, pisao je pokojni A. N. olovkom, a uz to je takodjer mnoge rèči i èrtice, kojima cèlokupni savez fali, zabilježio. Odtuda se vidi, da je naumio povratak svoj u Hèrvatsku obširnie opisati, što medjutim, kako znamo, učinjeno nije *Ured.*

**) Priobćujući ovu zabavnu èrticu našeg vèrlog domorodca L. V. nemože nam se na ino već javno i pohvalno priznati kako spomenuti naš L. V. od početka našeg narodnog razvitka, pa sve do sada svejednako na književnom polju uztraje i nastoji: da na strogo znanstvenom kao i na beletristièkom polju svoj dio doprinese na žèrtvenik prosvete narodne, dočim nam je o mnogim drugim izmedju naših spisateljah poznato, kako su se od něko doba sasvim odrekli književstva, te se stranom povukli u tmaste sobe medju prašne puste artie, stranom pako ovili se paučinom sebičnosti, iza koje samo korist sobstvenu, nipošto pako naroda svoga, promicati nastoje. O L. V. je pako poznato, da se jur više godinah sa domaćom našom mineralogiom i geognoziom bavi, pa gle, uz to ipak i na beletristiku nezaboravlja, već se i na tom polju kadkad pojavljuje, a izim toga bavi se takodjer službenimi svojimi i gospodarskimi poslovi. Evo dakle živa primèra, da čovèk, samo ake hoće, i sa više stranah i u raznovèrstnih strukah napredovati i narodu svomu koristiti može! — Dobro bi bilo, kad bi se mnogi, kojih se to tiče, u taj primèr ugledali! — *Ured.*

Digitized by Google

nije trěbalo šaranice, — k tomu nam gostoljubnost župnika Kalničkog otvori sobe i podrum, gdě smo se odmorili i lěpo okrěpili.

Klisurina Kalnička nije visoka, — nemislim da podpunih 2000 stopah more nadvisuje, — nu to, što su okó nje ostala bèrda nižja, zatim brežuljci i ravnice, to dakako čini da se Kalnik nad svimi koči i da se sa više stranah upravo uzorito vidu predstavlja. Na vèrhu Kalnika gole su pećine. Prostor na onoj strani, na koju se je moći popeti, može biti 15 do 20 fata dugačak, a 1 do 2 — gděgdě jedva ½ fata širok. Na jednu i drugu stranu je stèrma stěna do 50 fata visoka. Iz ovog uzvišenog i prozračnog města, što se „belle vue“ nazvati može, ukazuje se oku gledaoca veličanstveni izgled; čověk nezna kamo da najprie pogleda, tako ga krasota pojedinih predělah čarom svojim na sve strani vabi. Prama jugu vidiš široko obzorje u kom se vidi na podnožju klisurah selo Kalnik; niže pako sve na okolo ležeća sela i cèrkve, najme: sv. Ferenc, sv. Peter, sv. Jelena, Guščerovec, grad Križevac, zatim selo Dubovac, Raven, Tkalec, Gradec, Lovrečina, Dubrava, Klošter Ivanić, sv. Bèrcko, sv. Martin, Bisag, Tri Kralji, i sv. Ivan na Zelini. Obzorje ovo tako rekuć obrubljuje gora Moslavačka, zatim Petrova gora u krajini Banskoj, i gora Zagrebačka. Isto tako ti se oči nasladjuju kad pogledaš pram sěveru. Tu se u daljini vidi lěpa ravnica Varaždinska, štono ju sa sěverne strane zatvaraju Lutomerski brěgovi, na lěvo leži plodno i bogato naše Medjimurje, na desno pako ugledaš brěžnate predělе romantičnog našeg Zagorja okó Trakoštjana, poněšto bliže gore Podbělske i Grebenske iznad Novog-Marofa i Kamene gorice, dočim iza njih velika Ivanščica — taj oriaš hèrvatskih gorah — gustim i zelenim věncem šumskim okrunjenu glavu svoju u vis diže. Odmah za klisurom Kalničkom razastire se šumno prigorje Kalničko sa svojimi krasnimi škuro zelenimi šumami. Najznamenitia města, koja se tu vide, jesu: gradovi Varaždin i Čakovac, zatim sela, Novimarof, Magjarevo, Vinica, Nedelišče, i t. d. Znamenite su takodjer razvaline staroga grada Kalničnoga, koje još i sada u svom tužnom stanju pokazuju někadašnju veličinu svoju. Razvaline ove leže na stèrmoj pećini, koja je od svih stranah oděljena tako, da ih je moći obići. Tu se nehotice u čověku radja želja da poviri u prošlaona vremena, kad je grad ovaj jošte bio stan kraljevski, i kad ova sada pusta okolica još puna biaše života i pozorište većih te znatnih činah — o kojih listine naše još nepisane dogodovštine domaće duboko šute; a prosti narod ništa nezna pripovědati o tom što bi gledaoc rado da sazna ovdě. — Pastirčad, koja ovuda stada pase, priča: da višeputa u srěd tavne noći u starom tom gradu svěće gore, ali kakove su to svěće i tko ih upaljuje, to nijko nezna, jer čim tko bliže dodje, tih svěćah mahom nestaje.

Mi smo několiko bilja nabrali, — jer je kalnička klisura u botaničkom obziru vèrlo znamenita, — zatim smo ponešto kamenja nakucali, pa smo se opet uputili kući.

Onim, koji se sa našom zemljom bliže upoznati žele, savětujem, da Kalničku goru posěte, sigurno da im neće žao biti, što su se ovamo potrudili.

Digitized by Google

Nedužnost i sila.

Od Josipe Turnogradske.

(Iz „*Slov. Bčele.*“)

Prama jugu protežu se za Kočevskim městom stèrme gore. Sa strahovito visoke gèrmljem obraštene skale rečenih gorah vide se još dan danas žalostne blède razvaline Kočevske. Na tom městu stajaše u petnajstom stolètju silan grad, kojega sazidà Miroslav, sin celjskoga kneza, koj grad bi po njegovom imenu „Friedrichstein“ nazvan.

God. 1422. umrè Miroslavu pèrva žena, i mnogo ih je bilo, koji ga okriviše, da je on sám uzrok njene smèrti. Povod toj sumnji bio je pako taj: Još za života svoje žene, vidjè Miroslav jednom krasnu gospodičnu Veroniku Desenićevu.*) Blaga mati narav nadarila je ovu dèvojčicu svimi svojimi dražesti, te ju tako rekuć baš savèršenu medju njene sestrice postavila. Ona biaše neobične — skoro nadzemaljske lèpote, a lèpa njezina duša svètila je, bi reć, iz krasnih njenih očiuh, nalik blistajućim zvèzdicam. Svaki, koi ju je god vidio, morao je prìznati, da ovakovo bitje nije za ovaj svèt stvoreno. Miroslav zagledà ju, i žar njenih očiuh upali sèrce njegovo, plam se u njemu sve većma razigrà i za malo neugasivom vatrom postanè. Tri godine dana za tim, pošto mu jè smèrt pèrvu ženu ugrabila, nastupi prelèpa Veronika njeno město. Ali baš to potvèrdi sumnju ljudih, te još čvèršće mišljahu, da je Miroslav za cèlo pèrvu svoju ženu pogubio.

Takodjer Jerman, otac njegov, i car Šišman, njegov svák, nisu time zadovoljni bili što je Miroslav lèpu Veroniku uzeo. A zašto ne? — Zato, jer nije u njenih žilah kneževska no samo plemićka kèrv tekla. — Car Šišman pozove tad Miroslava k sebi u Ugarsku, tamo ga metne u okove i pošalje u Celje njegovom otcu. Ovaj pako bio je toli okrutan, da ga je odmah u tavnicu bacio. Zatim oplènì sinu imanja, uzme sve gradove, pa razori i grad Fridrichstein na grozoviti način. Po svoj prilici nije znao u gnjevu i sèrdjbi svojoj učiniti što boljega, no da se nad nedužnimi zidinami osveti.

Veronika čuvši, što doživi njezin obljubljeni Miroslav, takodjer nije mogla od bezdušnoga Jermana nikakovo pomilovanje očekivati. Uzme dakle sa sobom samo nèkoliko vernih služkinjah, podjè š njima u tavnu šumadiu i potraži medju divljimi zvèrinami obrambu i utočište. O, kako joj je tamo zlo bilo! Male nožice lèpe Veronike, koje su prie samo u mekih cipeljah po mekanoj travici koracale, rani sada mnogo putah nemilo tèrnje i oštro kamenje. Često putah potekla je cèrvena kèrvca iz nježnih ručicah, koje nisu naučene bile, da po gèrmju i tèrnju jagode beru i njimi glad i žedju sirote utiše. Njeno oko, koje je u gradu tako veselo i tako bezbrižno gledalo i sjalo, plovilo je sad u gorkih suzicah, koje su neprestano ono lišce kupale, gdè prie cvaše krasne dvè rumene ružice; nije tude više bilo meke posteljice, kamo bi Veronika legla; njena postelja biaše studena zemljica, njeno pokrivalo vedro nebo. Od prevelikog umora sklapale su joj se više puta oči, ali spanje njeno nije mirno bilo. Strah i groza, što ju sveudilj okružavaše, u istom snu joj željnog mira uzkratiše. Često pružala je u težkom snu bèle svoje ručice prama drugaricam

*) Naš obližnji *Medvedgrad* bio je tada, po svědočbi tadašnjih spisateljah, vlastitost plemića Desenića, otca gore spomenute Veronike. *Ured.*

Digitized by Google

svojim, moleći ih, da bi ju oslobodile iz rukuh nemilog Jermana. Viděla i gledala je u snu preljubljenog svog Miroslava zatvorena u tamnici cèrnoj, i probudivši se, vidjala opet i opeta težke sanke svoje pretvorene u strahovitu istinu. I opeta ju protèrà strah i groza sve dalje kao plahu sèrnu u gustu šumadiu.

Priatelji njezini, bojeći se, da nebi Jerman začuo gdè je Veronika, světovaše ju, da u Optuj ide. Poslušavši jih, dade se tamo u jedan toranj zatvoriti. Tako je mislila, da će se pred opakim Jermanom sakriti moći. Ali zloća, koja uvěk bdije, nadjè ju i u onom tornju. Jerman dadè ju pograbiti i utamničiti.

Za něko vreme odvedu Veroniku u Celje, za da tamo pred sudom tužbu sluša. Jerman najme i Šišman obtužili su ju, da je ona Miroslava paklenom moćju k sebi privukla i da je Jermana otrovati naměravala. No pravi uzrok tužbe ove bio je taj: što nemogaše tèrpeti, da sin mogućega celjskoga kneza ženu ima, koja mu nebiaše ravna glède blaga i plemena. Ovi ljudi mislili su — kao što žaljbože i u našem prosvěćenom věku několiko slèpacah još misli, — da najme čověk bez gèrba i dědovah čověk nije; a nèsu znali, da su samo lèpa i dobra děla pravi gèrb, da samo plemenito sèrce čověka oplemenjuje, ne pako cimeri silnih pradědovah. — Strašnimi potvaranji obtužili su Veroniku, ali nedužnost bila je poběditeljica. Nije njima gèrb, nisu im imena „cesar i knez“ pomogla. Nedužne Veronike po pravici nisu obsuditi mogli. — Ali silni nepita često, što je pravo, što li krivo. Sila je ona pomoć, kojom se mnokrat onaj posluži, koj pravdom dostići nemože što bi njegovo sèrce rado. — Tako se dogodi takodjer i nedužnoj Veronici.

Opaki Jerman dade ju uhvatiti te ju opet u cèrnu tamnicu baci da tamo s gladi umre. Ali to je trajalo prepolagano, te kad bi jednom noć opet savila zemlju u cèrnu svoju koprenu, dodju dva viteza i pogube nesretnu Veroniku. —

O pakostne duše, pune bezumnih predsudah! — Žalostna vam majka!

Narodne poslovice ilirske.

Čověk se do smèrti uči.
Čověk se po besedi poznaje.
Čověk se u nevolji lati dèrvlja i kamena.
Čověk se uči dok je živ, pa opet lud umre.
Čověk u pitju, a konj u blatu poznaje se.
Čuva ga, kao malo vode na dlanu.
Čuva ga, kao oči u glavi.
Čuvaj běle novce za cèrne dane!
Čuvaj, da ti nedodje zlo jutro!
Čuvaj se od onoga, koga je Bog nakazio!
Čuvaj se od ugla potajna!
Čuvaj se pseta, koj mučke kolje!
Čuvaj se puške čadjavice!
Čuvaj se stara Turčina, a mlada Sèrbina!
Čuvaj ti mene od svoga, a od tudjega ću se ja sám čuvati!
Čudo pasa ujedoše vuka.
Čudo te našlo!
Čuvaj se, da nepovučeš garova za rep!
Čuje, al' nehaje!

Slavjanske věsti.

— Svakom rodoljubu bit će sigurno ugodno kad razumie da se od něko doba u Hèrvatskoj i Slavonii osobitem revnivostju ako toga nastoji, da se u městima, gdè je shodno i najviše potrèbito, podjgnu pučke škole. — Tandem aliquando Quirites!

Digitized by Google

— U Temišvaru tiska se sada dělo pod naslovom: „*Vojvodjanka, ili različne pèsme*“ od D. Mihailovića; iznosit će 7 do 8 tabakah na finoj artii. Cèna bit će tom dělu 30 kr. sr.

— Učeni jezikoslovac českí, J. Sl. Tomiček, dovèršio je upravo svoju slovnicu jezika staročeskoga. Bit će je do 15 tabakah.

— Do pèrvoga lipnja podpisano je za narodno česko kazalište 91, 500 for. sr., od koje je svote 35,000 fr. sr. već izplatjeno.

— Dne 10. kolovoza pokopan je u Petrogradu svečano slavni u Badenu umèrvši ruski spisatelj Vase Andrijević Žukovski. Pogrebu prisustvovao je i carević Aleksander.

Različite vèsti.

— Strašan primèr verozakonskog fanatizma javljaju u novie vrème novine „*Westph. Zeitung*“ kojim se iz Bonn-a piše, da se je dne 5. kolovoza t. g. někí mladi teolog iz věrozakonskog fanatizma nedaleko od „*Godesberg-a*“ na jedno dèrvo, križu sasvim slično, sa 4 oštrimi klinci prikovao, i to osobitom vèštinom, koja se u spomenutih novinah potanje napominje. Taj mladić bi sigurno bio postao žèrtvom svog fanatizma, da ga nisu prolazeći onudu seljaci spasili. Iz Godesberga je poslě u Bonnsku kliniku odvezen, gdě će se po svoj prilici na tělu i duši izlěčiti.

— U Englezkoj naměrava odbor bivše velike obèrtne izložbe svotu od 150,000 f. šterlingah, što je iz troškovah spomenute izložbe preostala, obratiti na to, da se u Londonu podigne veliko obèrtno sveučilište. — To je zaista lěpa zadaća, i neima dvojbe, da će kod praktičnog englezkog naroda odziva naći i dobrim uroditi plodom.

— Někí kitajac (kinez) imenom Wong Fun iz Hong-Kong-a steko je nedavno na sveučilištu Edinburgskom u Englezkoj pèrvu nagradu u botaničkoj struci.

Smèsice.

— Někí ciganin poradi zločinstva obsudjen na vèšala, reče vèšaču koj mu je jur ličinom vrat omatao: „Nemoj ovako, ako Boga znaš, jer oko vrata sam tí veoma škakljiv!“

— Sastaše se dva druga vèršnjaka, oba dangubice, te neznajući kako da si prikrate vrème, oklade se da će onaj, koj drugoga u onaj mah nadlaže, oku vina platiti. Na što pèrvi pèvajućemu drugu reče: „Šuti trubilo i nepèvaj, već laži, ako znaš!“ „Pravo imaš, mudrače!“ odgovori mu taj. — Tko je dobio okladu?

— Stojan i Bogdan, do dva verna druga, zavadiše se, te u sèrdčbi reče Stojan Bogdanu: „Ti si magarac!“ a taj mu odgovori „Ta neljuti se odmah, dragi brate!“

Bibliografia.

Česka.

— *Slovanská květomluva*. Dle způsobu východozemního Selam-u. V Pardubicích, tiskem a nákladem Jana Host. Pospíšila. 1852. XVI. Za 10 kr. stř.

— *Sbírka najzajímavějších hrdelních soudů*. Z německých i francouských originalů sestavil V. Procházka. Svazek I. V Praze tisk a sklad Jaroslava Pospíšila. XVI. Za 12 kr. stř.

Ruska.

— Замогильныя записки пикквикскаго клуба, или подробный и достовѣрный рапортъ о странствованіяхъ, опасностяхъ, путешествіяхъ, приключеніяхъ и забавныхъ дѣйствіяхъ ученыхъ членовъ-корреспондентовъ покойнаго клуба. Романъ Чарльса Диккенса. Два тома. Спб., 1850. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Цѣна 2 р. 50 к., съ перес. 3. р. сер.

— Ярмарка тщеславія. Романъ безъ героя. Вилліама Теккерея. Въ десяти частяхъ. Переводъ съ Англійскаго. Спб., 1851. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Мовквѣ. Цѣна 3. р., съ перес. 3. р. 50 к. сер.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput ili to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 37. U Četvèrtak 9. Rujna. 1852. **Tečaj I.**

Màti i sin.

Od Vlad. Nikolića.

„Kud ćeš, sinko, u daljinu,
U daljinu tudjeg svèta?
Ti ostavljaš domovinu,
Gdè ti krasno cvètje cvèta.“

„Dakle niti majke grudi
Nisu ništa za te više?
Milo dète! mirno budi,
Sunce sjaje poslè kiše.“

„ „Mila majko, ti oprosti,
Što ostavljam tvoje krilo,
Svuda ima cvètja dosti,
Koje meni bit će milo.“ “

„ „Ljubavi me mori sila,
Bez da ona mene ljubi,
To je uzrok, majko mila!
Što se dète tvoje gubi.“ “

„Ti ostavljaš svirke glase,
Zaboravljaš stado tvoje;
O pomisli na te čase,
Neidi nikud, dète moje!“

„Idi dakle, mili sine!
Višnjeg oko nek te prati,
A kad žalost tvoja mine,
Tad se k meni opet vrati.“

„ „Meni stado biaše milo,
Moja majko! istina je;
Al' nij' više što je bilo —
To mi radost već nedaje.“ “

„ „Blagoslov daj, majko, meni,
Tražit hoću pokoj zlati! ...
Svèt će možda izgubljeni,
Pokoj meni opet dati.“ “

Grad Jastrebac.

Od St. Frušića.

(Konac.)

III.

Krasna je krèpost pobožnost!

Ona nam veliko olakšanje u cèrnim časovima života našeg pruža.

Nevino stradajuće sèrce često u njoj nalazi veliku utèhu i olakšanje svoje boli.

Jer kad nas sve na svètu ostavi, nikakove nade više u čovèčjim silama ne

nalazimo za olakšati tugu i žalost našu, još jedna nada těši dušu, i ta je nada věra u Boga.

Milka uplašena strahovitim prizorom, koga je u sobi svog kèrvnika vidila, uplašena grozovitom osudom, koju joj onaj bezbožnik pod mačem svog uboj ce izrečè, dèrktjućim sèrcem vrati se u svoju sobicu, još poslědnju nadu polagajući u Boga.

Srebèrno kandilo razsvětljavalo je slabim svojim zracima strahovitu pomèrčinu noći.

Jesi li vidio kadgod věštom rukom hodočastnika naslikane angjele, kako pobožno, kako smèrno, kako umilno pred prestoljem višnjega klečeći sa sklopljenim rukama slavo veličanstvo tvorca?

Tako je i Milka ú angjeoskoj svojoj nevinosti klečeć pred razpetim Hristom sa sklopljenim rukama molila, da joj u poslědnjem času života njezinog bude milostiv.

Dugo je moleći se klečala u tako zadubljenim mislima prema onoj sliki, koja je razpetog spasitelja predstavljala, da nije ni primětila, kad su se sobna vrata otvorila i zatvorila.

Dabiša je sad ušao u sobu nove zaručnice svoje.

Pri ulazku tèrgne se, jer je mislio, da je kakovo nadzemno stvorenje.

Sad opet napred podje, no bèrzo se zaustavi, nehoteći nevinog ovog angjela u svečanoj molitvi uzbunjivati.

Dugo je stajao za ledjim Milkinim, diveći se nebeskoj ovoj slici, koja je dostojna milostivije sudbine.

Sad něšto šušne, Milka se tèrgne, i videći čověka za ledjim, padne u nesvěst, misleći, da je ubojica zamahnutim mačem naumio kèrvno dělo izvěršiti.

No ovaj sa grěšnim rukama dotakne se svete nevinosti, i pitomim glasom progovori: „Neboj se, dušo moja, ti si spašena, sudbina je mene u ove zidine dovela, da te sačuvam za sjajniu budućnost.“

„Je li tebe valjda nebo poslalo,“ slabomoćnim glasom progovori Milka, „tko si? da ti blagodarim! no! kèrvlju okaljanim rukama nebo nebrani potištena prava čověčanska, ti si ubojica, ti . . .“

Sad Dabiša, na koga je čelu nova strast uzplamtila, strast podla, koja za polučiti djavolski svoj cilj, sve što je najsvetie nježnoj nevinosti, gadnim nogama tlači, sad, reko, uzplamteć progovori: „Njemu je život oprošten, on živi, mi smo opet dobri priatelji.“

„Ah Bože! ta prie si mu nož upro u pèrsi, a sad opet dobri priatelji, ja to nerazuměm.“

„Ja ću ti kazati, dušo moja, poslušaj mě: kad mi se kèrv navukla na oči, i kad sam mu već upro mač u grudi, jedan angjeo javi se, ja malaksah, i izpustiv mač iz rukuh, postadoh slabii od děteta.

„Božja je sila velika,“ umilno rekne milka, „ona često divjeg kurjaka pretvori u nevino janje.“

„Istina je!“ rekne Dabiša, „ali i iz pitomoga janjeta često biva divji kurjak.“

„Angjeo nebeski mir i spokojsvo u sèrce uliva, surovost pitomi, dušu ublaživa, razum razsvětljiva, no na tebi nije to viděti; tvoj mi se razgovor podoban vidi

Digitized by Google

strašnoj oluji, koja sve iz korena ruši, tvoj pogled plahovitim oblacima, koji strahovitu buru donose, ti zapinješ, ti strašno izgledaš, kaži mi, jel' pakleni il' nebeski angjeo zaustavio ti mišicu od kèrvnog dèla?"

„Ni pakleni, ni nebeski, nego zemaljski, koi je nasiljem Gojka u ovoj strašnoj zanki, iztèrgan iz naručaja roditeljah i dragog svog, taj mi je angjeo zadèržao ruku od kèrvnog no pravednog dèla; a zato što sam mu zaštedio život, dobio sam za nagradu od njega tog angjela, i polovicu njegovog imanja."

„Ha bezbožnici! šta ste naumili sa mnom?"

„Srećnom te učiniti, ako samo hoćeš."

„Mene srećnom učiniti? — Daleko od ovog kèrvnog preděla udaljena moja sreća tiho počiva u ljubkom naručaju moga roditelja i ljubeznog mog Drag . . ." pri ovim rěčma gorko zaplače.

„Idi, neèuduj! zar voliš u nizkoj lovačkoj kolibi sprovoditi krasne dane života, nego od sjajnog ovog grada moćna gospoja biti, na koje će rěč sve i malo i veliko dèrktati?"

„Krěpost i zadovoljstvo u nizkim kolibama stanuje, a bezbožnost i nespokojstvo u ovakim palačama nalazi se."

„Svako će te zadovoljstvo okružavati, samo jednu rěč reci, rěč koja će mi u polak izumèrle žile novu kèrv života uliti, i to je vèrlo mala rěč, pa opet i moja i tvoja sreća od nje zavisi: Ljubiš li me?"

„Kèrvopije, neparajte mi sèrce!" tužno progovori Milka, „ta prie ću skočiti s kamenite i visoke ove kule u bezkonačni njezin ponor, nego svetu zakletvu moju pogaziti!"

Pri ovim rèčma, „svetu zakletvu" strese se Dabiša, no bèrzo se oporavi i grozovitim glasom prodre se: „Il ću s ovim handžarom izčupati jogunasto tvoje sèrce, il ću ga omekšati, da mekše bude ud pamuka!"

„U tvojoj sam vlasti, radi šta hoćeš, no prie ćeš pèrvo nego poslědnje moć učiniti."

Na ovo razjareni Dabiša sa divjom jarostju potegne handžar na nju, na što Milka uplašena sgrabi na duvaru stojeće razpelo Hristovo i kao štitom zakloni se od smèrtnog udarca kèrvničke ruke.

Dabiša, kao nebeskom silom u ovaj mah poražen, sav malakše, izpusti nož iz ruke, i kao slabomoćan izadje iz sobe.

Poslě toga za dva sata, dok je malo k sebi došao, predstavi mu se Milka u onoj uzvišenoj veličanstvenosti, s kojom je pred njega sa razpetim spasiteljem stavila se u onaj par, kad joj je smèrtni udarac naměnio.

Vrati se opet raztužen u njenu sobu. Nož je ondě još ležao, gdě ga je u pèrvoj zabuni izpustio.

No Milke nije više bilo u sobi.

IV.

U priatnoj jednoj dolini, obkoljenoj sa sviuh stranah visokim planinama, ležala je jedna mala ali lěpo uredjena kućica.

Domaćin ove kućice bio je lovac. Imao je samo jednu staru majku.

Digitized by Google

Veče je bilo. Od zapada dizali su se cèrni oblaci. Sad je počelo gèrmiti i na jedanput spusti se plahovita kiša.

U jednoj sobi ove kućice goréla je sveća.

Pri stolu sědilo je jedno mlado momče od 24 godinah; tankog i visokog stasa, rumenog obraza i cèrnomanjastih velikih očiuh. On je sasvim zadovoljno sědio, strèla visila mu je više glave na zidu.

Mladi momak bio je lovac Dragoljub.

Kod peći na malom krevetu sědila je jedna starica, pored nje opet jedna mlada od 16 godinah děvojčica. One su vunu prele.

Stara je pripovědala děla starih sèrbskih junakah. Ovo dvoje sa velikim zadovoljstvom slušalo je.

Na polju je kiša sve veća i veća padala.

Pomèrčina je bila najguštja.

Žive duše nigdě u ovoj pustinji ni čuti ni viděti nisi mogao.

Sad na jedanput něki stropot konjah začuje se. Šestorica njih dojašili su. Skroz su pokisnuli.

Dvoica, što su u srědi jašili, po bogato izkitjenom oružju mogao si poznati da su něka gospoda, ostala dva konjanika napred, a dvoica s traga bili su njihove sluge.

Oni su bili u lovu. Kiša ih je uhvatila u sred planine. Morali su gděgod krova tražiti.

Sveća iz lovačke kuće izdaleka pala im je u oči. Sad su pošli upravo tamo.

Baš je baka pripovědala nepravedni boj kralja Dragutiña protiv svog otca Uroša velikog, i žalostne tog boja poslědice za neblagorodnog sina; kad al na jedanput začù se lupanje na vratih.

Dragoljub izidje da vidi tko je.

Šestorica su stajali pred kapiom.

Jedan izmedju njih, čim izadje Dragoljub, rekne: „Dobar večer, domaćine, jesil' rad goste primiti?“

„Dobre uvěk!“ bio je odgovor.

„Hoćemo li moći konak dobiti u ovoj kućici?“ predjašnji opet zapita.

„Sèrbska vrata od stranih nikad nisu zatvorena“ rekne ovaj.

Sluge su zatim odveli konje u štalu.

Dvojica udju u sobu. Baka i děvojčica spremali su kojekakve stvari sa kreveta i stola. Pri pèrvom pogledu děvojčice na ove strane ljude, padne ona u nesvěst. Baka i Dragoljub pri ovom nenadanom slučaju uplaše se.

Strani čim bliže dodju i vide ovo děvojče, kao goropadni prodru se: „Ha nenadanog lova!“ — Popanu ovo jadno stvorenje i polumèrtvu iznesu ju napolje. Dragoljub se sad onesvěsti. Stara nije věrovala sama svoim očima šta se ovo sve sbiva.

Gosti čim izidju na polje, na sluge poviknu, da konje bèrzo natrag pripravne dovedu.

Sluge su se pokoravali — akprem umorni i pokisli — volji svojih gospodarah. Njih je već nestalo u mraku.

Digitized by Google

Sad najedanput kućica pretvori se u živi oganj. Sluge su na zapověd svojih gospodarah to pakosno dělo učinili.

Dragoljub na jauk ostaréle majke opet k sebi dodje; ali najmilieg predmeta, njegove ljubezne Milke, — koja je prie několiko danah čudnovatim načinom poslě tolikog pretèrpljenog straha iz tamnice svoje utekla, i k dragom svom, da je ovaj starom njenom roditelju povrati, došla, — nje više nije bilo tu: — Kućica sva je u plamenu bila; sad se tek sětio da su ti strani bili — Gojko i Dabiša, koji su slučajno na njegov dom naišli i ovo kèrvno dělo učinili. Sad spopadne strělu, da od dušmanah povrati onu, za kojom je čeznuo; no plač matere i srećna jedna misao, što mu sad na um pade, zaustavi ga od neizvěstnog ovog poduzetja. Ostarélu i ožalošćenu majku těšeći, odvede ju jednom dobrom svom priatelju u obližje selo. Stoku, i malo dobra svog, što je požar zaštedio, sve prenese tamo i preporuči priatelju svoju majku, da je za něko vrěme, dok se on povrati, pridèrži; trud mu neće biti badava.

Skoro zatim izišao je proglas kraljev, u kom se javlja, da se sav grad Jastrebac sa cělim njegovim bogatstvom poklanja onom, koj njegovog gospodara il živog il mèrtvog donese, il ma koim načinom izbavi zemlju od zuluma Gojkovog, koj se već podnositi nije mogo; jer ni jedan čověk, ni sa životom ni sa imanjem nije bio siguran od nasilja ovog samovoljnika.

Dragoljub je namislio ovu kraljevsku zapověd izpuniti, ne toliko za bogatsvo neizměrno, koje se u gradu nalazilo, koliko za izbaviti svoju ljubu, koju je nad svim bogatsvom više cěnio, i uvažavao; jer: nije blago ni srebro ni zlato, već je blago što je komu drago. No prie nego što će preduzeti ovo opasno dělo, pohiti preobučen u pastirske haljine gradu Jastrebcu da se izvěsti o stanju ljube svoje.

U gradu je bio jedan izmedju slugah Gojkovih, kome je Dragoljub prilikom jednom kad je ovaj lovio jelena za svog gospodara, život spasio od divljeg věpra, koi je sa razglavljenim čeljustima vijao ovog nesrećnika. Tu se Dragoljub baš desio. On sa dobrom svojom strělom na jedan hitac obori ovu divlju zvěr, i tako život tom čověku spasi. Ovaj mu zahvali i obeća da ga nikad dok živi zaboraviti neće.

U tog se čověka mogao Dragoljub podpuno pouzdati. On se sastane š njime, izvěsti se o Milki da je zdrava, no vèrlo tužna, i da š njome nepostupaju kao u pèrvi mah, hoteći je sad dobrim na svoju ruku privući: „Kasnije doznali su“ rekne ovaj, „da su k tebi došli no konak, i kajali su se što te živa neuhvatiše, i zato su svakom od nas po 100 dukatah obećali, koj tè il živog il mèrtvog donese, jer tim, vele, načinom kad tebe nebude, Milku ćedu lakše na svoju ruku dobiti; zato se čuvaj, da te ovdě ikogod ne upozna, jer ćeš, duše mi, zlo proći.“

Dragoljub ga sad opomene na onu uslugu, koju mu je on nègda učinio, kad ga je od divljeg věpra izbavio, takodjer i na zakletvu, kojom mu je obećao zahvalnost, te on od njega ništa drugo nije zahtevao, nego od danas u osam danah u večer kad se smèrkne, na dati znak s trubljom, da mu kapiu gradsku otvori. Ovaj se malo namèrgodi; no na bèrzo pruži mu ruku i rekne: „Ja sam tebi obećao, ma šta me koštalo, na onom tvom trudu zahvalan biti, ja moju rěč neuzimam natrag, tvoja je želja izpunjena, sèrbska je věra tvèrdja od kamena!“ —

Urečeni osmi dan je došao. Smèrklo se bilo. Měsečina je blěde svoje zrake

Digitized by Google

upèrla u bljahom pokrivene kule Jastrebca, ove su opet odbijale světlost u daljne predèle. U gradu se ništa nije čulo, kao da je pusto bilo. Ni obični stražari pred kapiom nisu stojali.

Jedan je samo čovèk bio, koj je svaki čas na stražarsko město, odakle se je cěla okolina mogla pregledati, dolazio, i nešto nestèrpljivo na južnoj strani grada izgledao.

Sad se začù něko šuškanje pred kapiom i trublja tiho zatrubi. Vrata se velika otvore. Dragoljub se rukovà sa vratarom i reče mu potiho, „Jel' da sam točan čovèk?“ ovaj nije znao ništa govoriti, jer je bio uplašen. „Neboj se!“ rekne Dragoljub, „ni glava te neće zaboleti!“

Do petdeset dobro naoružanih kraljevskih vojnikah ušlo je u dvorište Jastrebca. Dvanajst njih uzme Dragoljub sa sobom i povede ih gore u grad. Ostalima bì naloženo, vinom uspavane sluge povezati; ovo je bilo dělo Dragoljubovog priatelja, kako će lakše zadatu reč odèržati. Dabiša, koi je krasno ovo veče kroz prozor iz svoje sobice gledao, primèti u dvorištu něke nepoznate ljude; — po odèći i oružju poznade ih da su kraljevski vojnici.

Medjutim Dragoljub uputi se sa svojim priateljem — kao vodjom — upravo Gojkovoj sobi, koja je na sěvernoj kuli bila, nedaleko od predjašnje Milkine sobice; u sobi ga nije bilo, otvore drugu i treću sobu, čak u četvèrtoj kroz bravu vidila se světlost. To je bila Milkina sobica. Gojko je upravo bio kod Milke i glas joj donio da je Dragoljub u lovu od divljeg věpra raztèrgan, da će nočas Dabiša poginuti, i u znak pobède, što će se najvećeg svog vraga izbaviti, da će veliku svečanost dèržati, koju će uveličati njegova svatba sa Milkom. Dok je on ovako govorio, vrata se otvore — i jedan mlad momak od dvadeset i četiri godina sa dvanajst kraljevskih vojnikah udje. Spomenuti mladić u serdarskoj odèći, preda Gojku pismo kraljevskim pečatom zapečatjeno i kraljevskim imenom podpisano. Ovaj se sgrozi i glasno povikne: „Izdaja!“ — Milka, koja je u jednom budžaku sklonila se, čim opazi mladog sèrdara, potèrči mu u susret, i jedno drugom padne u naručje. Vojnici su začudjeni gledali ovaj nenadani prizor.

Gojko je čitao pismo kraljevsko, u kom se on kao nasilnik i pustaija lišava sviuh dobarah, te kao rob proglašuje se, i za osam dana pod kraljevskom stražom da se u prestolni grad u gvožđju okovan doprati; sve njegove sluge kao učastnici sviuh njegovih zalah, imadu se poseći, i glave im se na bedeme gradske izmetnuti; a Dragoljub, novo postavljeni sèrdar, kome se sve Gojkovo dobro kao kraljevsko poklanja, sa pridodatom mu četom kraljevskom ima biti izvèršitelj ove osude. Gojko se sgrozi, no bèrzo dodje k sebi, i zabunu Dragoljuba i vojnikah njegovih oko Milke upotrebi na svoju korist. Otvori jedna mala u zidu neprimětna vrata, i kroz jedan samo njemu poznati hodnik uteče.

* * *

Poslě osam dana prestolni je grad Prizren vèrvio narodom, koi je nestèrpljivo dolazak Gojka Jastrebca izčekivao.

No njega nije bilo.

On je prešao granice domovine.

* * *

Digitized by Google

Pol je godine od tog vremena prošlo

Jedno jutro Milka na prozoru svoje spavače sobe jeden černi sanducić nadje, u kome je odsečena glava Gojka Jastrebca i jedan oštar hanžar ležao. Handžar je poznala da je Dabišin.

* * *

Poslè nekoliko mèsecih u neobičnoj svečanosti blistao se grad Jastrebac. Svatovi su bili.

Srećan mladoženja bio je mladi serdar Dragoljub, a nevesta mu krasna Milka.

Nesreća i mudrost.

(Iz talianskoga dela: Armonie del mondo fisico.)

Ljudi nepravedno proklinju nesreću. Osim što nam věrozakon kazuje, da je nesreća glasnik božjeg pohoda, i ruka koju nam Bog pruža, da se popnemo na věčnje blaženstvo, pohvala nesreće može se sastaviti sa mudroslovnim dokazima, sa svěstju naroda čověčanskoga, — koje su baština stari običaji i priče, — napokon i s premnogimi znamenji světa.

Bez zraka izginulo bi tělo; tako isto i duh bez nesreće izginuo bi. Srećan je čověk nalik na ribu kopèrcajuću se na obali, na kunca pod staklenim sudom gdě oduhe neima. U krugu sreće ljudska pamet nikakova uzvišena pomišljaja neima, ljudsko sèrce za velikodušjem netrepti; ali kad nesreća svoju ruku na njega pruži, na ono tajno taknutje pobudi se krěpost, te čověk, koj se š njom bori, priliči Jakovu, koj se u městu Phanuel zvanom, borio s angjelom gospodinovim.

Sve se na světu nadoplaćuje. Kao što u zrakoměru (barometru) koliko je težji izvanjski zrak, onoliko se više uzdiže živo srebro, onako i čověku, koliko su težji jadi koji ga okruživaju, onoliko mu se više duh k stvoritelju uzdiže. Studeni větar vajah životą čověčanskoga u njemu sabira sve ćudoredne snage, te š njima naoružan sebi put kèrči k slavnom grobu, na komu će jednom sěditi uspomena i blagosov naroda čověčanskoga.

Jeda li je tko srećnii od čověka mudra? On u plodnoj svojoj duši stvara nebrojene světe, i blažen je, smatrajući ih. Sa božanstvenog zraka, na kojemu sědi, i koj u njegovoj pameti sja, čas skoči medju množtvo zvězdah, i začudjenim smèrtnim ljudima navěšćuje zakone svega světa; čas se spusti medju grobove, i iz rukuh angjela uzevši trublju, koja će zatrubiti u dolini Jozafat, věkove probudjuje i znak daje: da na sud naroda čověčanskoga izidju okrutnici i junaci; čas zaviri u dno sèrca oměri morsku pučinu, te poviče: Otajnost! — Et in fronte ejus scriptum nomen: Mysterium!

Jeda li je tko nesrećnii od čověka mudra? On poznaje svoje veličanstvo, njim pečati sve stvari kojih se dotiče, i vidi ljude malo ne vazda slěpe, što nevide světlost koju siplje, i gluhe, što nečuju glas njegov, koi je jeka glasa božanstvenoga. Napokon, kad se oni doviju svojoj nepravdi, kad kucne ura pokajanja, na hiljade věnce viju, da ga okrune ... ali ona glava počiva u grobu! Mudrost, kao prednja straža čověčnosti, koraca prěko redovah věka, ali věka uteče s očiuh, i věk

Digitized by Google

ga zaboravi; nego kad izmakne deset, trideset, petdeset godinah, vĕk ga prestigne i nadje, gdĕ na lovorovim vĕncim umire. — Nalik cvĕću sĕverne zemlje, koje prenešeno u južnu zemlju danju krije se u svom pupku, a obnoć razvija se, jerbo mu je onda dan u našoj zemlji; mudrost, kao gradjanin nebeski, presadjena u ovo zemaljsko mĕsto, nemože da se slaže s običajima čovĕčanskim, s njihovim svojevoljnim zakonima, tĕ ju ljudi s toga psuju, dĕržeći: da je taština ili druga malovrĕdna žudnja ono čim se odlikuje, jerbo se nemogu dokopati do običajah njezine nebeske otačbine. — Kao sud istine — može li on naći jezik za sebe dosta bogat? Ima mislih, koje se nikad nisu oglasile sa smĕrtnih ustiuh, jerbo rĕči su tako tĕsne, da ih nemogu obuhvatiti. Takove mislí se odzivlju u sĕrcu čovĕka premudra, i kucaju da izidju; a on nigda pokaja neima; uzdasi su to njegovih danah, san njegovih noćih, dok napokon istina neuništi svoju slabu koru, i smotavši čador, kog je na zemlji razapela, odleti tamo odkud je dolĕtila.

I ako bi sreća svoje blago izsipala pred nogama mudraca, i kazala mu: „Sve ovo što vidiš, tvoje je!“ bili on srećnii bio? — Onomu, koi je okusio slast vĕrhovnih istinah, jeda li mu se neće čovĕčansko jelo ogaditi? Usrĕd pustinje žedan putnik na jedanput opazi žudjeni bunar i hladnu travicu na kojoj će mu počivati tĕlo umorno od dugog vĕrljanja, te radost se blista na licu njegovom, a duša mu čezne u nadi spasenja. Ama mu se vodja ljuto smije, i veli mu: „Oči te varaju.“ Tako se svĕtina baca na tašta dobra; ali mudrost razmĕrivši zemlju dugim svojim pogledom, nemože da nadje izvor gdĕ bi žedju ugasila.

Prikučite se k uzglavlju onog čovĕka, kojega život pada u vĕkovĕčnost i prišaptjite mu: „Mudrost stala te je toliko nesrećah! — Činili ti se, da te je skupo stala?“ — A glas umirajućeg oživiti će da zavapi: „Blago meni kod mojih nesrećah!“

Glas mudrosti zvuči kao glas narodah; obadva su jeka drugoga glasa. Kod narodah različnih po podnebju i dobi, vidimo ukorenjeno uvĕrenje, da sreća nije dobro ove zemlje; sa sveudiljnoga opažanja gĕrdnih zalah, koja idu za prĕkomĕrnom srećom, davni narodi mišljahu: da mĕržnja božja pada na srećne ljude, a buduć je blaženstvo baština bogovah, ovi iz nenavidnosti smatrali su one kao nebeske táte, koje ljudi dĕržahu za presretne. Mnogo bi se dokazah moglo navesti, po kojima se dokazuje obstanak ove predsude medju Gèrcima i Rimljanima. A da su književnici učili dogodovštinu drugih narodah, kao što su gèrčku i latinsku, jednaku bi istinu bili našli. U Škocii, kad bi ko bio prekoredno zadovoljan, rekli bi odmah: da se je smĕrti posvetio.

Otac, ubojica svoje kćeri.

(Iz „*Pravdonoše.*“)

Nedavno razpravljao se pred porotnim sudom u Parizu jedan strahoviti dogadjaj. — Otac jedan biaše osvadjen da je ubio svoju kćer, kojoj zadadĕ tri udarca bodežom. Evo kako se ovo dogodi:

Domenik Elger živio je u Lorientu s jednom od svojih kćerih. 26. ožujka t. g. spavaše Ivanka Elger okolo 7 satih u jutro još u postelji, i u spavanju bude smĕrtno ranjena; ona sama pripovĕda o zločinstvu, koje se na njoj ovĕršilo, ovako:

Digitized by Google

„Spavala sam“ veli, „kad me nèko rani u gèrlo. Moj otac stajaše blizu moje postelje: sanjala sam da me ubiaju, i rekoh u snu: Ah! koliko ja tèrpim!... Bože moj, učini da se probudim! . . . San prodjè; al' jao žalosti! Kad otvorih oči, ugledam moga otca, gdè stoji preda mnom . . . Ćutih gdè mi krv teče niz gèrlo. Uzdignem se sèdeć na postelji, i u taj mah otac moj stavi mi svoju ruku na pèrsi, podere mi košulju i uduri me bodežom izpod pèrsiuh. Ja strovalim otca moga, potèrčim k vratima zabravljenim, otvorim ih, i sadjem niz stepene, dok ogreznuta sva u krvi nepadem na vrata jedne susèdke.“

Kćer Elgerovu digoše u tom nesretnom stanju i odnesoše je u kuću gdè ona s otcem stanovaše. Ona je imala tri rane, na gèrlu, na pèrsima i na ruci.

Kad prenašahu ranjenu njegovu kćer, Elger, dèržeći ruke u džepu, hitro koracaše po sobi. Kad bi ga god, sad i poslè, pitali, zašto je to uradio, Elger bi samo odgovorio: „Neznam ništa!“ On govoraše i tvèrdjaše, da je s pameti sišao; ali način kako se on branio, kao i ono što je prie činio, dokazivalo je jasno, da on nije nikad pokazivao znake manitosti.

Elger ženio se je dva puta: god. 1825, kad biaše još u službi francezkoj u Španii, vènča Franciscu Calvary. Ugovor ženitbeni bude učinjen od jednog satnika, koj izvèršivaše službu gradjanskog činovnika: ali takovo vènčanje proglašeno bude da neima važnosti. U toj ženitbi imao je tri kćeri, Enrikettu, Mariu i Ivanku, koje moradoše ostaviti svoga otca, budući da je on, kao što se govorilo, radio o tom da ih oskvèrni.

Biti će pet mèsecih, kako Ivanka pozvana od otca, povratè se k njemu u kuću da ga posluži. Nju je prosio nèki gosp. Facon; ali Elger nije hotio o tome da šta čuje, i govori se, da je toma uzrok bila sramna ljubomornost njegova. Ivanka Elger, smèrtno ranjena 23. ožujka, umèrla je 30, i. m. i malo prie, nego će izdahnuti govoraše ona svome ljubovniku Faconu: „Julio, ja umirem za tebe!“

Ovo je u kratko, što je povod dalo osvadi za ubojstvo.

Kad se ova stvar pred porotom pretresivala, veoma su svi ganuti bili. Upitana bude i žena obtuženog: ona je bila tužna kao i muž joj; o drugom negovoraše, nego o svojim kćerima i o smèrti Ivanke: ona potvèrdjuje, da je nju Elger ostavio, ali da joj kćeri nisu nikad kazivale o bludnoj numèri otca svoga.

Povèrenik republike tvèrdo se je dèržao tužbe i zahtèvao je da okrivljenik kaznjen bude za zločinstvo. Gourdan i Fleury biahu mu odredjeni za branitelje, ali je samo pèrvi govorio.

Elgera proglasi sud za kriva, bez ublaživih okolnostih, uslèd česa osudjen bude na smèrt.

Nikola Vasiljević Gogol.

Mi smo u 25. br. našeg lista čitateljem našim u kratko javili smèrt tog po obćem mnènju najizvèrstnieg krasoslovnog spisatelja ruskog u novie doba; pa baš zato nedvojimo ni malo, da će mnogim ugodno biti, ako im priobćimo životopis slavnog tog i neuvehlim lovorom ovènčanog muža.*)

*) Mi smo naumili odsele višeputa u našem listu priobćivati u kratko životopise najslavnijih spisateljah, kojimi se diči svеobća naša Slava mati. *Ured.*

Digitized by Google

Nikola Vasiljević Gogol rodio se u Malorusii, u městu Mirgorodu, u Poltavskoj guvernii, a umro je 5. ožujka t. g. u Moskvi, u 44 god. života svoga.

Gogol bio je sin male jedne plemićke obitelji. U njega se sa pèrvimi utisci u dětinskom i mladjahnom životu njegovom uzko spojiše slike patriarkalnog života maloruskog plemstva i prostog naroda, s kojimi se u njegovih izvèrstnih proizvodih svuda sastajemo. On je nastojao da u svojih pripověstih izvornost krěpkog narodnog života onako opiše, kao što u istinu jeste; pa zato se i kreću njegove pripověsti većom stranom oko narodnog života maloruskog i osobah sadanjeg i starieg věka. G. tako verno i izvorno opisuje narod svoj i njegove običaje, da se u njegovih proizvodih izim pěsničke krasote i historička istina i jezgra nalazi.

Njegova děla jesu slědeća:

Sbirka veoma zanimivih pripověstih pod naslovom: „Večeri na dvore bliž Dikanki.“ U toj sbirki nalaze se slědeće pripověsti: 1. Sorončinskaja jarmarka; 2. Večer na kanuně Ivana Kupala; 3. Majskaja noć, ali utopljenica; 4. Propavšaja gramata; 5. Noć pred rožděstvom; 6. Strašnaja mest; 7. Ivan Fedorović Šponka i jego tetuška; 8. Zakoldovanoje město. — Sbirka pod naslovom: „Mirhorod,“ sadèržaje slědeće pripověsti: 1. Starosvětskije poměščikej; 2. Taras Bulba; 3. Vij; 4. Pověst o tom, kak posoril-sja Ivan Ivanović s Ivanom Nikiforovičem. — Zatim u sbirki „Povědke“ još se nalaze: 1. Nevski prospekt; 2. Nos; 3. Portret; 4. Šinel; 5. Koljaska; 6. Zapiski sumašedšago; 7. Rim.

Izim ovih pripověstih napisao je G. takodjer něköje „Vesele igre“ medju kojima su najizvèrstnie: Revizor; Zenitba; Igrači; Jutro pravnika; sud; Čelednik; zatim epos: Pohoždenija Čičakova ili mèrtvija duši.

Najizvèrstnii njegovi spisi izmedju napomenutih jesu: „Pohoždenia Čičakova ili mèrtvija duši, Taras Bulba, Revizor, i Pověst o tom kak posoril-sja Ivan Ivanović s Ivanom Nikiforovićem. — Da G. ništa drugo osim ovih spisah nije pisao, dovoljno bi bilo da se ime njegovo proslavi za uvěk. Sa pèrvim dělom svog spisa Mèrtve duše steko je G. 6000 rubaljah sreb. Mnogi su to dělo u zvězde kovali i G-a proglasili za najvećeg pěsnika prošlosti i sadašnjosti. Drugi dio tih Mèrtvih dušah dugo je izgledan od nestèrpljivog občinstva, ali badava. Spisatelj je iz Rima, gdě je něko vrěme živio, poslao u Petrograd i drugi dio tog zanimivog spisa, ali cenzura nije dopustila da se tiska, i tako je žalibože zaostalo. Kažu, da je ova okolnost bila glavni uzrok tomu, što se je od to doba G. odreko pěsničtva i upustio u razne věrozakonske prepirke sa ruskimi spisatelji. — Něki unutèrnji razdor zavladao je poslědnje vrěme sve većma dušom tog spisatelja, tako, da se je, gledeć na priašnju narav njegovu, sasvim preobrazio.

Veliku štetu je G. književnosti ruskoj na pose, Slavjanskoj pako u obće naneo time, što je prie svoje smèrti sve do sad netiskane spise svoje — a medju njima i drugi dio Mèrtvih dušah*) — sažgao.

Smèrt njegova svaki razdor u njemu i oko njega razpravi i najveće protivnike njegove oko groba njegovog opet sjedini. — Kako ruske novine javiše, prisu-

*) Nas je onomadne uvěrio priatelj naš S Dimitriev Petković, da drugi dio tih „Mèrtvih dušah“ izgubljen nije, te da se još jedan prepis u rukopisu kod jednog izmedju ruskih spisateljah nalazi. – Bože daj, te bi tako bilo! Ured.

Digitized by Google

stvovala je pogrebu tog slavnog muža skoro cela Moskva. Njegovo tělo počiva u Danilovskom samostanu uz Jazikova, Valujeva, i Venelina. Spomenik njegov imat će slědeći napis: „Gorkim slovom mojim posměju-sja!“

Poslanica uredniku Nevena M. B.

*Od S. Dimitrieva Petkovića, Bugarina.**)

Ja sam jur daleko od vas, ljubezni moji priatelji, od vašega lěpog i krasnog Zagreba i njegovih milih slavenskih lěpoticah. — Evo mene jur u Gradcu, glavnom gradu štajerske krunovine — u srědini jedne izmedju mnogobrojnih granah velikog slavenskog plemena. — O koli krasno vrěme biaše prekjučer! baš kao da bi naročito za mene, za da se podpuno mogu nasladjivati gledanjem različitih krasotah, što predstavlja vaš grad Zagreb sa svojom okolicom: sa svojim ravnim plodonosnim poljem sa južne, a divnim gorama sa sěverne strane, gdě se na podnožju gorah zelene vinogradi, ukrašeni mnogobrojnimi bělimi kućicami.

U veče 25. t. m. — znate li, kad smo zajedno bili! — sijala je sjajna měsečina i nje čarobne zrake treptile su nad Zagrebom, a mi smo sědili na južnoj promenadi medju dèrvljem i blizu razvalinah — kako nas priatelj I. K. uvěri — někadašnjeg grada hèrvatskih kraljevah. — Poljane i gore vidjale su se tad kao obdan; — sav nebosklon bio je obasut drobnimi zvězdicami. — Krasan doista prizor! nu mene nehotice něka zalost poslě našeg razstanka obuzě i nedade mi cělu noć oka sklopiti i mali sanak poboraviti, te time novu snagu sakupiti za daljni moj put. Uzalud sam sva moguća upotrěbio da odbijem i protěram — barem na kratko vrěme — nepozvane goste: — nepriatne misli, koje mo biahu tako silno saokupile, da je jedva uspomeni u „Dvorani“ vidjenog hèrvatskog kola*) i tamo bivših lěpih vaših hèrvatskih vilah sa rukom pošlo poněšto ublažiti me. — Ja osećam, da bi ove lěpotice kadre bile nedužnog putnika, kao što sam ja, veoma uznemiriti. —

Umoren dakle od bdijenja, seo sam drugi dan na kola u 6 satih u jutro i ostavio Zagreb — možebit za uvěk! .... al svejedno ... vas, dobri i dragi priatelji moji, něsam ostavio ... vas nikad ostaviti neću! Kratko vrěme, što sam s vami u Zagrebu proveo, vaše gostoljubje, dobra vaša slavenska duša, iskrena bratska ljubav prama meni i priateljski domorodni razgovori biti će mi uvěk u pameti; isto tako spomenut ću se često i radostno vaših hèrvatskih krasoticah, koje — osobito kad im iz ustah teku medeni zvuci skladnog materinskog jezika — ništa nenadilazi. — Ali naprěd! ... htěo sam, brate, da ti opišem u kratko moj put iz Zagreba, pa gle, kako se u misli moje upletju lěpe Hèrvatice! — nu šta ćeš, ta znaš da svaka ptica k svomu jatu leti, svakog čověka k svomu bratu i sestri sèrce vuče te uz njih pristaje i k njima

*) Mi smo onomad imali priliku upoznati i sprijateljiti se s ovim izobraženim i vatrenim slavjanskim domoljubom, koj, svèršivši nauke na Petrogradskom sveučilištu i stekavši time čin ruskoga činovnika 10. razreda, već više měsecih po raznim slavjanskim dèržavama putuje, da se upozna sa svojom bratjom na sèvěru i na jugu; on naměrava, čim naměnjeni svoj put dovèrši, vratiti se svojoj kući u Bugarsku i tamo posvetiti se naukama i književnosti slavenskoj. — Ovdě i to napomenuti moramo, da je naš priatelj S. D. P. poslanicu tu pisao od rěči do rěči tako, kao što je ovdě tiskana; nedvojimo dakle ni najmanje da će list taj našim čitateljem tim zanimivii biti. *Ured.*

**) Naš priatelj S. D. P. bio je onu večer prie svog odlazka u našoj Dvorani, gdě se je tad upravo sakupila mladež naša obojega spola, da se vježba u narodnom plesu. *Ured.*

Digitized by Google

teži kao gvoždje k magnetu. — Dakle, kao što sam reko, u 6 satih rano odoh iz Zagrebra, a u 7 u večer prispio sam u kameni most (Steinbrück). Ovaj put sa svojim poljanama, bèrdinama i posvud bogatom prirodom tako je krasan i poetičan, da sam skoro na sve zaboravio što sam god vidio kroz evo tri měseca mog putovanja. — Gledajući zelenu vodu hitre Save, koja se vije medju bèrdinama kao guja u zelenoj travi, nèsam mnogo slušao što moji suputnici u tudjem jeziku govoreše i kako hvališe dobrotu nèmačkih frankfurtskih klóbasah, vestfalskih šunkah i piva bavarskog; za mene je bio položaj kamenog mosta i krasne okolice njegove mnogo znamenitii. Visoke gore sa bèlim kućicama i cèrkvama imale su za me osobitu prelest i čarobnost. — Slavenska naša plemena, čini mi se, odlikuju se osobito u tome od drugih, što si svuda izabrašе za svoj stan najplodonosnja i najkrasnia města. U kamenom mostu, gledajuć veličanstvene krasote prirodè, mislio sam si i pitao sámog sebe: da li je zbilja srećan taj narod koj ovdè u tom zemaljskom raju žive?...

U Gradac došao sam sretno jučer (27. t. m.) u 6 satih u jutro; odseo sam u gostioni „Zum englischen Hof" i — ostavivši moje stvari tamo — odmah stao sam broditi po ulicama i tèrgovima krasnog Gradca. Posètio sam izložbu slikah (Gemälde-Ausstellung) štono je filial austrijskog „Kunstvereina" u Beču. Poslè dugog tumaranja našo sam mladog i vatrenog slavjana R. K. i poslè podne š njime razgledao razne cèrkve i zaključio dan gledanjem velike i krasne panorame cèlog Gradca i njegove okolice sa visokog „Šlosb'erg-a."

U Zagrebu bivši, obećao sam ti, dragi brate, da ću ti odavle priobćiti broj i ustroj svih znamenitih zavodah ruskih. Evo ti u kratko taj pregled.

U Rusii ima 2,149 učevnih zavodah podčinjenih popečiteljstvu narodne prosvete. Tamo ima 6 sveučilištah (Universitetah), 1 veliki pedagogički inštitut; 3 Liceja; 77 gimnazijah; 433 srèskih i 1,062 parokialnih školah. U ovim zavodima imade 5,870 učiteljah i 113,380 učeće se mladeži. — U kraljestvu (rus.) poljskom nalazi se 1,651 škola i 82,942 djakah; u Kavkazkom kraju: 45 školah, 208 učiteljah i 3,168 djakah. — Osim toga ima u Rusii još 24 vojničkih školah, u kojima se nalazi 733 učitelja i 7,911 djakah. — Morsko popečiteljstvo ima 10 školah sa 280 učiteljah i 4,620 djakah. Popečiteljstvo pravosudja ima pod svojim upravljanjem 35 školah sa 86 učiteljah i 578 djakah. Popečiteljstvo financie nadzire 84 većih i manjih školah sa 448 učiteljah i 9584 djakah. Upraviteljstvo putovah i javnih zdanih ima takodjer svoje dvè velike škole sa 75 učiteljah i 414 djakah. Poštarsko upraviteljstvo ima 3 škole i to u Petrogradu, Moskvi i Tobolsku sa 8 učiteljah i 180 djakah. — Osim gorespomenutih zavodah ima još 3 velika zavoda i 3 ženske škole pod upraviteljstvom dèržavnog tajnika Longinova sa 238 učit. i 944 učenicah, a po raznim školama carice Marie ima 5369 ženske i 1953 učeće se mužke dèce.

Šaljem ti, brate, takodjer na priloženoj ovde hartii znamenitie časopise (žurnale) ruske.*) — Iz svega toga uputit ćeš se, da velika Rusia bez šuma i bez vike, nu zato ipak mirno i čvèrsto napred stupa stazom napredka duševnog i materialnog.

A sad, brate, s Bogom! pozdravi priatelja I. K. i druge naše priatelje i poštene Hèrvate. — Zdravstvuj!

*) Mi ćemo u dojdućem broju našeg lista redom priobćiti sve novine ruske, koje nam je naš priatelj naznačio; a ima ih sila božja. *Urod.*

Digitized by Google

Jedna šaka pametnih rěčih

(Izreke raznih mudrih ljudih).

(Nadalje.)

Krěpost je kao god i istina, svaki urcs umaljava naravnu njezinu lěpotu.

Narav je s malim zadovoljna, samo čověčja narav nije.

„Malo imade ljudih“ kaže Jean Paul „koji bi znali dokle dopire skladnoglasje izvanjske naravi s unutèrnjom naravju čověčjom, i koji bi znali da cěli svět Aeolskoj harfi priliči sa duljimi i kratjimi strunami, što ih se čas hitrie čas polaganie dodira dah hožji.“

Duh mudrosti, reda i dobrote vlada u naravi. Sve je u njoj velikom lěpotom nadareno. Vidivo je primèr nevidivog; čitav je svět svědočba stvoritelja.

Izmedju sviuh tisuć i tisuć knjigah što pišu o odgojenju, najbolja je u svakom podnebju poučna knjiga naravi.

Narav vodi čověčjeg duha k krěposti,“ kaže Tiedge „a krěpost ga opet vodi k naravi.“

Prouči ozbiljno věčne zakone naravi, pa će ti se očitovati opredělienje tvoje. Tko narav razumě on je mudar, tko se njojzi pokorava, on je krěpostan.

Narav ništa drugo nije, nó ogledala višjeg moralnog reda čitavog světa.

Dobar priatelj može se prispodobiti duši, koja stanuje u dva těla.

Prateljstvo misli prie pa tad govori, dočim ljubav baš protivno radi.

Prateljstvo priliči zrělom mužu, ljubav mladoj i bèrdljavoj děvojčici.

Mnogi su priatelji naše sreće, rědki naše osobe.

U ljubavi se ljudi poznaju jer se ljube, u priateljstvu pako se ljube jer se poznaju.

Priateljsvo neima ni cèrkve ni oltara sagradjena od čověčanskih rukuh, srce bo je stalni oltar priateljstva.

„Svět je prazan“ kaže Göthe „ako samo to znamo da u njemu ima bèrdah, rěkah i gradovah, al dočim znamo da u světu ima čověka koj s nami jednako čuvstvuje, pretvara se svět taj u blagi perivoj.“

Bura izčupa ružu, vrěme uništi lěpotu, i tavni grob nam ono otima što smo na tom světu ljubili, samo pravo priateljstvo i onkraj groba traje, ako se oslanja na věru i krěpost.

Koj iskreno priateljstvo nepoznaje, taj nezna što je prava sreća tog života. Koga priateljstvo neoduševijava, taj neima duše.

Ponosite palaće vrěme obara i na razvalinah njihovih korov poraste, al neoboriva je sgrada sreće koju priateljstvo sagradi.

Digitized by Google

Nepriatelje može sudbina razdvojiti, nu priatelje nikad.

Priatelju! — ta je rěč sveta; odmah za imenom Boga velikoga neima svetie na světu.

„Nad zakonom naravi i vremena uzvišeno, neproměnljivo i věčno je priateljstvo“ kaže Feszler „Blago onom, koi je taj věčni savez sklopio, jer je time nastupio neumèrlost svoju.“

„U priateljstvu“ kaže Knigge „tréba da obě stranke u jednakom razměrju davaju i primaju. Pretežnja jedne ili druge stranke, kao sve što jednakost uništuje, samo u smutnju dovodi priateljstvo.“

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice ilirske.

Da Bog da! ali kako ja znam. —
Da Bog da rodi i po dèrvu i po kamenu, ali da ga ja nejedem!
Da Bog da pilići ti hleb iz rukuh otimali!
Da Bog dèteta neda ono što mu otac i mati misle.
Da Bog u grěh neupiše!
Da bula esapi šta meće u pitu, nikad je nebi jela.
Da ga zemlja nevuče k sebi, poletio bi.
Da ga oběse, donio bi kući věšala.
Da bi ga čovèk poslao po smèrt, mogao bi se naživěti.
Da zna kadia što je rakia, on bi u mèsto čitapa bardak dèržao pod glavom.
Da zmija ukusi od njega, otrovala bi se.
Da znam da mi nije bolje, nebi ni u cèrkvu hodio.
Da ima sira i masla, i moja bi mati znala izpeći gibanicu.
Daje Bogu dušu, a Bog je neće.
Da je Božo dobar bio, na Božić bi doma bio.
Da je vina, i strina bi pila.
Da je grad za dinar kad dinara nije, zaludu je.
Da je devet djigericah za paru, nebi se mogao braniti.
Da je kuća dobra, i vuk bi je imao.
Da je meni i pološa vina, samo nek je kèrčmarica mlada.

Marko znade što je za dèvojku.

(Narodna pèsma.)

Porasla je u Novi naranča,
Gojila je Novkinja dèvojka:
U zimu je svilom zavijala,
A u lèto vodom posipala;
Dok dèvojka izgoji naranču,
Moli Boga Novkinja dèvojka,
Da joj rodi žutica naranča,
Tri naranče žute da joj rodi,
Moli Boga, umolila ga je,
Rodile toj tri naranče žute:
Jednu poslà duždu Mletačkome,
Drugu šalje caru čestitome,
Treću šalje Kraljeviću Marku.
Koju poslà duždu Mletačkome,
A njoj dužde odašilje dare:
Darovà joj zlačanu galiju;
Koju poslà caru u Stambolu:
Car joj šalje ogledalo sjajno;
Koju poslà Kraljeviću Marku:
On joj šalje konja i junaka.
Kad darovi u Novi dodjoše,
Dare gleda Novkinja dèvojka,
Pa ovako poće besèditi:
„Mala fala duždu od Mletaka
Na njegovoj zlačanoj galii,
Nèsam mornar da po moru šetam,

Digitized by Google

No děvojka na pendžer da vezem.
Manja fala caru čestitome
Na njegovu sjajnu ogledalu,
Ja sam mlada ogledalo sáma;
Nego fala Kraljeviću Marku,
Što mi poslà konja i junaka,
Marko znade, što je za děvojku.“

Zagonetka.

VIII.

Od Ivana Tèrnskoga.

Dva su dola krivodola,
Medju njima ljuti zmaju,
Ljuti zmaju na noćaju.
Dok je tamo dobro po nas,
Dobro po nas još i onda,
Kad pred dvorom igru igra;
Al krila mu kad narastu
I lavom je kèrvcu piti:
U zao čas je po svèt onda,
Dan potavnìe, svètlost bèži.

Odgonetka bivše u 33. br. Nevena zagonetke je: „*Mecenas.*“

Slavjanske věsti.

— U tiskarni Medaković-a u Novom Sadu izašle su nedavno dvě knjige kirilicom tiskane pod naslovom: „*Pèrvenac dečanski*“ i „*Usamljeni junoša*“ Svaka knjiga može se na pose dobiti za 30 kr. sr.

— U tiskarni Eduarda Vinara u Lavovu dotiskuje se važno školsko dělo: *Wybór poezyi i prozy polskiéj.*“

— Dr. Pful priredjuje k tisku obširni kritični „*Slovnik lužičko sèrbskog narečja*“ na primer českog slovnika Jungmanovog. Troškove izdavanja tog děla uzela je matica lužička na sebe.

— U novie vrème izišlo je nèkoliko zabavnih knjigah za česku mladež, najme pripovèst: „*Tri měsíce pod sněhem.*“ prevod od K. B. Štorch-a; „*Loango, věrní sluga mourenínský*“ prevod od B. Jar. Heidl-a; „*Vlastimila, anebo Švédové v Čechach*“ povèst historička od Josipa Zimmermanu-a, zatim od istog spisatelja prevod pripovèsti „*Sirotci.*“ Izim ovih izišle su još „*Poučné povídky pro kvetoucí mladež*“ prevedene od K. Müller-a.

— Od terminologičkog juridičkog rěčnika tiska se sad jur 29. ark; sva je prilika da će ovo potrěbito dělo do konca ove godine sasvim gotovo biti.

— Iz Beča pišu, da se Kóllarovo dělo: „*Staro-Italia slavenska*“ koje se je po smèrti spomenutog spisatelja u tiskanju prekinulo, sad opet dalje tiska, i da je pèrvi dio tog děla gotov.

— U talianskom dobro izvèštjenom listu „*La Fama*“ čitasmo ovih danah, da će *Carlo Morandi* (primo baritono assoluto), što je s najboljim uspěhom u Toskani pěvao, zatim *Demetrio Celli* (primo basso profondo), veoma dobro poznat pěvač iz Mantove, nastojanjem impressaria g. Brambille doći k talianskoj operi u Zagreb. — U istom listu čitasmo i to, da će poznati naš bariton *Tomaso Pierri* otići k talianskoj operi u Korfu.

Različite věsti.

— Urota pod imenom „*società della morte*“ kojoj se je nedavno u gornjoj Italii, osobito u Lombardijskoj, u trag ušlo, protezala se je ne samo do Sardinske, već i u papinske dèržave. Gradovi Bologna i Ferrara bili su, kako se glasa, srědište tog tajnog družtva. — Iz dosadnjih iztraživanjah proizišlo je toliko, da je na 15. kolovoza t. g. bio ustanovljen rok gdě bi imala buna buknuti.

— Novine „*Indépendence Belge*“ donosile su nedavno věst, da je austrijskog gjenerala Haynau-a, putujućeg kroz Belgiu, prigodom muzikalne jedne zabave što je u bašći Brüsselskoj Vauxhall zvanoj dèržana, tamošnja světina zviždanjem i psovkami primila; medjutim posrědovanjem belgijskog gjenerala Chazala i drugih oficirah, kao i straže sěgurnosti, prepřečen je svaki dalnji nemir.

Digitized by Google

— Francezki gjenerali Cavaignac, Bedeau, Lamoriciére i Changarnier izbrisani su nedavno iz vojničke liste, te time svojih častih lišeni. — Bedeau — o kom se je glasalo, da se je sasvim odrekao světa — piše u *„Indép. Belge“* da ono nije istina što se glasa, i da će on, kao što je do sada, tako i u buduće boriti se za slobodu i pravdu.

— Bečki izvěstitelj englezkih novinah *„Times“* piše: da je vlada austrijska naumila ove godine uzajmiti još oko 85 miliona for. sr.

— *„Magjar Hirlap“* piše, da će još tekuće godine školske, tri jezuite biti profesori na gimnazii Těrnavskoj, i njih dvojica da su jur prispěli u Těrnavu.

— U Lipskoj izišla je nedavno od tamošnje vlade saksonske naredba koja odredjuje, da se pèrva knjiga Klapkovog dèla: *„Der Nationalkrieg in Ungarn“* što je ondě tiskana kod Wigand-a, odmah konfiscira i uništi, isto tako da se i 101 strana druge knjige iztèrga i uništi.

— Nije tomu dugo, što se je Fancezka vlada pritužila Englezkoj, što ova dopušta francezkim bègunčima da se bave na jednom ostrovu blizu francezke medje, nu englezka vlada odgovori: da im po englezkim zakonima to zabraniti nemože.

— Poznata Lola Montes piše sada — kao što amerikanske novine javljaju — svoje uspomene (Memoires.)

— Kako sada mnogi ljudi pretèrano Lui Napoleonu laskaju, dokazuje i to, što su onomadne prilikom velike svečanosti dne 15 pr. m. u Parizu dèržane, žitelji města Perigueux jedan veliki transparent iznad sudijske kuće podigli, gdě su se izpod orla slědeće rěči čitale: „Bog je stvorio Napoleona i tad — odpočinuo“ — Može li se, pitamo, veće i potištenije hvalisanje naći ma u, kojoj goděr absolutnoj dèržavi? — Težko! - Omnia jam fiunt, fieri quae posse negabam!

— Glasoviti i obće poznati Francezki spisatelj Victor Hugo napisao je nedavno jedan tako zvani „Pamphlet“ pod naslovom *„Napaleon petit“* gdě sadanju vladu Francezku, osobito pako osobu predsědnika oštro šiba. Kažu, da se to dèlce, dakako zabranjeno, svuda kradomice i na harmak prodaje i čita. — I tu věst priobćujemo zato, da našim čitateljem glede priližnje věsti mali politički antidotum podamo; u ostalom ćemo valjda još doživiti rěšenje tih i sličnih protuslovjah.

— Sve skoro izvanjske i domaće kritike pohvalno napominju *„austrijski biografički leksikon“* što ga je počeo izdavati bečki knjigar Moritz Bermann. — Nedavno je izišo treći svezak tog dèla: (*Artim-Babenberger.*) Tom prilikom i naše obćinstvo pozorno činimo na ovo znamenito dèlo, koje svakako zaslužuje da si ga svaki pribavi, koj hoće da se broji medju izobraženie ljude.

— U Köln-u je glavni urednik ultramontanskih novinah *„Deutsche Volkshalle“* dobio nedavno od ondašnjeg redarstva zapověd, da se odmah seli iz Pruske dèržave.

Směsice.

— Poslě žestoke bitke kod Hochstät-a opazi glasoviti gjeneral Marlborough ranjenog jednog nepriateljskog prostog vojnika, kojemu se je malo prie u bitki radi neobične hrabrosti divio. Čim ga dakle gjeneral opazi, reče mu sasvim priatno: „Hej junače, da tvoj vladar mnogo takovih junakah ima kao što si ti, nitko u světu nebi odolio sili njegovoj.“ — „Ima moj vladar dosta takovih vojnikah kao što sam ja,“ odgovori mu na to vojnik „ali šta je hasne, kad neima takovih gjeneralah kao što ste vi.“

Bibliografia.

Ruska.

— Главнѣйшія понятія изъ астрономіи и физики. Съ рисунками въ текстѣ. Оглавленіе. Спб., 1848. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Цѣна 50 к., съ пересылкою 75 к. сер.

— Замогильныя записки Шатобрана 1768—1813. Спб., 1851. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова. въ Москвѣ. Цѣна 1 р. 50 к., съ перес. 2 р. сер.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudèvita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj celogodišnjoj cèni.

Broj 38. U Subotu 18. Rujna. 1852. **Tečaj I.**

Odlazak.

Od M. Bana.

Oj, u jedra duvaj jače,
Vètre zapadnjače!
Da što prije s mog pogleda
Taj izčezne
Grad zlokobni mojih dèda'.

Koliko sam tam živio,
Toliko cvilio:
Neznam jednog dna bez zalâ'
Da reć' mogu:
O moj Bože, tebi hvala!

Sakri magla sirotinstva
Sunce mog dètinstva;
Ter je često majka mila
Gorku suzu
Uz kolèvku moju lila.

Kad uzrastoh, plane u meni
Duh i čin vatreni,
Nu svak ustà još tog maha,
Da pobije
Duh maloga siromaha.

Što god veći, gonjen više . . . .
Svi me ostaviše;
Jedan samo — jedan nije! —
Al duh zlobe
Od mene i tog odbije.

U ono doba, kad drugima
Čarobnim u snima
Na okolo svèt se vèrti,
Cèrne u meni
Klishu misli mèržnje i smèrti.

A napokon luč božija
I meni zasijà!
Kano rajnik lèpa ugleda
Objavi se
Doši mojoj dèva, i preda'.

Oh, kako sam nju ljubio!
Kako sam ljubio! . . .
Al me i ona prevarila —
Kô sve drugo —
I ona me ostavila.

Ja sam proklet! — duvaj jače,
Vètre zapadnjače!
Odtisni me u pučinu,
Da ne kunem
I ja ljude i domovinu.

Buduć da je poradi jedne pèsme na čelu „Nevena“ bivše, dne 16. t. m. spomenuti list po c. k. redarstvenom ravnateljstvu obustavljen, smatramo za dužnost našu — pošto bi prije izostavili zabranjenu pèsmu — naš list naknadno razašiljati, da gg. predbrojnici i čitatelji prekinutjem lista ništa neštetuju. *Ured.*

Digitized by Google

Desertirao. *)

Preveo P. Z.

Bilo je primirje. — U francezkom taboru vladaše priatan i veseo život. Mladi a i sědi već vojnici predaše se, po prirodnoj lahkomišljenosti svojoj, svakom uživanju radosti, vatreno francezko vino razpali im vrělu njihovu kèrv još većma, ljubavne i ratne pěsme oriše se na sve strane, bande su glasno svirajuć kroz prostrane ulice tabora prolazile. Pod čadorima marketanicah bilo je još najveselie, činjaše se veselje ovdě svoj stan da ima. Vino, žene i pěvanje uzvisiše radost do razpuštenosti. Svaki, koj bi ovdě stupio, bude nehotice u vèrtlog tog veselja povučen, i ako bi mu unutèrnja tuga sèrce pokretala, ipak bi je sveobšte veselje svojom silom izagnala, ili bar za nèkoliko trenutakah zaboraviti dala. Tek na jednom jedinom gostu razbì se tog obćeg veselja sila. Usrèd ovog meteža za malim jednim stolom sědjaše nèki sědi vojnik, puna flaša vina, koja pred njim jošte nedodirnuta stajaše, svědočila je, da ga sad baš slabo žedja mori. Na licu, suncem opaljenom, koje velika brada zauzimaše, bol je izražena bila, koja mu unutèrnjost njegovu cěpaše. Znak veterana i kèrst počastne legie ukrašavaše mu talaseće se grudi, i on bì često kao gèrčevima spopadnut, uhvatio se za ono město, gdě se ovi znaci blistahu; činjaše se kao da je unutèrnju bol, koja mu pèrsi kolebaše, snažnom šakom svojom ugušiti htěo.

Mlad jedan seržan učini drugove svoje na ovog pozorne, i već njih nèkoliko naměravahu tužnog u krug veselja privući, ali se gardista jedan njihovoj naměri suprotivi.

„Prodjite se Egipćanina!“ reče im; „to je već njegov običaj tako, i ko njega poznaje, neusudjuje se misli mu prekidati.“

„Ko je taj čovèk, kad ga Egipćaninom nazivaš?“ upita jedan golobradi mladić.

„Mladosti tvojoj to ludo pitanje praštam,“ odgovori na to gardista. „Egipćanin svaki se onaj kod nas imenuje, koj je slavu Francezke kod piramidah razširiti pomagao, vojnika takovog paze i počituju mali i visoki, dà i sám veliki car svoj mali šešir pred njim pomiče.“

„Ali pogledajte!“ rekne golobradi „taj mnogohvaljeni vojnik nije ni u kakvom činu.“

„On je sin Provanse,“ bì odgovor, „sin prirode, on pismena nepoznaje, on čitati neumě, on se samo boriti umě, i zna se Bogu moliti! Kèrst onaj na pèrsima, to je sveta zemlja, koju je osvojiti paštio se, njemu je za rukom pošla poběda, on više neželi. Čestit je stari Piere, njega pukovnik naziva bratom, i gdě ga sretne rukuje se š njim; cěo puk počituje i ljubi vèrstnog drugara, i svaki priatnu njegovu rěč željno očekuje.“

„Prijatnost nevidi mi se da je njegova krěpost,“ priměti mladić.

„Varaš se, druže!“ pridodà Pierov hvališa na to; „on je najljubeznii, a kadšto i najveselii veteran u cěloj našoj vojsci, samo mu se po ćudi približati i š njim obhoditi valja; — odstupite vi malo natrag“ reče zatim: „i učinite, kao da ga nemo-

*) Iz „*Sèrb. Nov.*“

Digitized by Google

trite, a ja ću pokušati š njim —“ vojnici savět gardiste slěduju i odstupe, a ovaj zauzme za stolom kraj Egipćanina město.

„Dobro veče, Piere!“ vikne mu i pruži mu ruku; — mekanično pruži drugi desnicu svoju.

„Šta je tebi danas?“

Piere se za sèrce uhvati, uzdahne i zaněmi.

Duboka je tišina za tim slědila. Na jedan put uzme gardista flašu sa vinom, i dvě čaše pune natoč, podà zatim jednu Pieru u ruku i poviče: „Vive l'empereur!“

Piere se kucne i čašu izprazni. Blagodarim ti Etijane,“ počutavši malo reče: „Blagodarim ti, ti si me na druge misli doveo, tvoja zdravica svu mi gotovo brigu razbì, još dakle jedanput napunimo čaše i neka se ori gromovito „vive l'empereur!“

„Takovog sam te viditi želio,“ reče Etijan, „izvini ljubopitnosť moju i zadovolji joj, kaži mi, šta te je danas tako smutilo i raztužilo?“

„Pogledaj! — stidim se istinu ti izpověditi ... Ja sam u ratu osědio, i něke sam presude već ostavio, ali pomisli: ja sam Provansal, moja je věra meni prirodjena, i věru moju jedina samo smèrt oduzeti mi može, vidiš brate, mi věrujemo na slutnje, mi tvèrdo na to věrujemo, i ta je slutnja jedina, što me tako danas kini i uznemiruje.“

„A što to znači?“

„Na ono, što se sbiva i što se još dogoditi može, da sam pripravan, to mi u naravi osnovano leži. Ti znaš, da sam ja 50 godinah već prešao, i od šestero bratje najmladji, lahko ćeš dakle starost moje matere izračunati moći: ona je na ušću groba; — tek majku, koja me je rodila, zadoila i odhranila, i koja me je kao svoju zenicu oka ljubila, — izgubiti, misao ova za mene je strašna, ja je nemogu podněti, i opet se na nju naviknuti moram, jer meni jedna slutnja kaže; moja će mati za kratko vrěme umrěti.“

Etijan se potrudi, da mu ovu misao iz glave izbije.

„Zaštedi tvoj trud, ja sam Provansal, i ostajem tvèrdo pri mojoj věri. — O, kad bi majku samo još jedanput viditi, i meni njezin blagosov izmoliti mogao, ja bih onda bio najsretnii na světu! Blagoslov matere najvèća je baština sina!“ On ućuti, i jedna velika suza svali mu se na sède bèrke njegove.

„Mi imamo primirje;“ pridoda po kratkom ćutjenju Etijan „uzmi odpust, za tri nedèlje danah možeš se s blagoslovom tvoje matere u tabor povratiti.“

„Ti si mi angjeo sa savětom tvojim,“ veselo tronut veteran poviče — „sutra ću s pukovnikom govoriti.“

Nada mater svoju viditi, izgoni mu brigu i tugu iz sèrca, on uzme čašu, stupi usrěd vojnikah, i poviče: „budimo veseli i dobre volje, pijmo i pěvajmo!“

„Pěvaj ti jednu pěsmu od tvoje otačbine!“

Piere poslušà, i pěsma se ne malo svima dopadne, odmah ga sad svi stanu moliti, da još jednu odpěva, on je naměravao njihovoj želji odgovoriti, ali sad stupi kurir jedan pod čador.

„Hej junaci!“ poviče: „pisma iz provinciah u vojsku su stigla, koj što drago očekuje, neka svoje potraži.“ Pri ovim rěčma baci jedan svežčić pisamah na stol.

„Ovo je na mene! — ovo je moje pismo! — meni moje! — meni ovo!“ ovako

Digitized by Google

su turajući se vikali — „Zar ovo poslědnje ni jednomu od vas nepripada?“ upita kurir. „Ko se zove Piere Klermon?“

„Ja!“ vikne veteran.

„Ovdě je vaše pismo!“ pridoda drugi.

Piere uzme pismo, otvori ga i upre ukočene oči na kratke dvě vèrste. „Sad toliko isto znam kao i prie,“ reče, „no kucanje moga sèrca daje mi sadèržaj njegov slutiti. Etijane! kad je umèrla moja mati?“

Etijan zavìri u list i zaněmi.

„Ja znam, ona je mèrtva, dan i sát hoću da znam!“

I Etijan čitaše: „Maria Klermon prestavila se 28. veljače u pol jednog sata noći.“

Piere se spusti na jednu stolicu, pritisne ruku na sèrce, i upre ukočene oči preda se, činilo se da je duboko zamišljen. Ostali sa věstima, koje su od svojih primili, pozabavljeni, i raznimi čuvstvi ovladani, povèrve iz čadora svaki k sebi, a ova dva druga sad sasvim sáma ostanu; — po dugom vremenu čmjaše se, kao da je něka misao Piera razvedrila, on djipi sa stolice i k vratima pohiti.

„Kuda?“ upita gardista.

„Pukovniku! — Ja odpust imati moram, moram viditi grob moje matere.“ Uskori napolje, i ponagli k čadoru zapovědnika, za kratko vrěme pušten bude unutra, gdě svoju molbu podnese.

„Druže! tvoje zahtěvanje nije takovo, da bi te u ovako uzkolebano doba mogao odpustiti. Da ti je mati još u životu, ja bi sa tako vèrstnim vojnikom iznimku učinio i tvojoj bi molbi dovolio, ali ona je mèrtva. Zato mislim da je i onda vrěme njezin grob pohoditi, kad se opet mir povrati.“

„Gospodine pukovniče! ja sam Provansal, buduće moje spasenje od toga zavisi... Grob matere viditi moram!“

Badava se trudio pukovnik veterana od naměre njegove odvratiti, tek ljubav, koju prama njemu osěćaše, i molbe njegove sèrca mu se kosnu, i on se lati pera da odpust napiše. U taj mah grune jedan oficir u zaprašenoj uniformi, s razbarušenom kosom, oznojenim i prahom posutim licem pod čador... to běše znaci prenaglog jahanja. Unutra stupivši pruži pukovniku depešu.

„Primirje prestà,“ počem je pročitao, reče pukovnik, „sutra napred stupamo, a preksutra smo na bojnome polju... Učinite naredbe po tome, gospodine kapetane!“ Oficir se nakloni i odě.

„Moj ljubezni Piere!“ okrenuvši se sad pukovnik k veteranu reče: „Vidiš, kako stvari stoje, svaki nam je čověk sada skup, a vojnici tako osvedočene hrabrosti kao što si ti, jesu nam neprocěnjeni; žao mi je, što ti kažem, da ti ostaješ u vojsci.“ Piere htědě odgovoriti, no badava, neumoliv ostane pukovnik.

„Na tvoje město idi!“ zapovědajući mu vikne.

„Dobro dakle!“ odgovori Piere. „Grob matere moje je město!“ mumljaše on u sebi i otidje. —

Bitka je bila... Puk, u kom je Piere služio, najhrabrie se pokaže, ali i najveći gubitak pretèrpi, ni treća se čast ljudstva bez ranah s bojišta nevrati, i novi mu vojnici na popunjenje stići moradošc. Ni medju poběditeljima, ni medju ranjenicima,

Digitized by Google

niti medju mèrtvima Piera nebiaše. Onaj isti dan, kad se puk iz svoga tabora krenuo, hrabroga veterana nestane. Nenadano njegovo odsustvo svakom sad nedokučivo postane; i budući da se u tako uzkolebano doba dojakošnje zasluge njegove nisu u prizrenje uzeti mogle, no točno se vojenih zakonah pridèržavalo: to odsustvovavši bude za desertirca zapisan u pukovnu listu.

Dva puna měseca proteku od vremena, kako se ovo slučilo; puk medjutim u tabor svoj opet se povrati, i jedva su najstarii vojnici na izčezavšeg više mislili.

Oko pódne približi se jednom prednjoj straži tabora u poprašenoj uniformi jedan momak, on idjaše vèrlo lagano, činjaše se, da je od dugog putovanja već malaksao, i nasloni se na sablju, koja mu je mèsto štapa služiti morala. —

„Ko si?“ viknù na njega straža.

„Dezertirac!“ bio je kratki odgovor, i na jedan brežuljak spusti se umorni dole.

„Dezertirac?“ upita vojnik, i mane ne daleko stojećem seržanu rukom, da se približi.

„Jest, dezertirac od petnajstog puka.“

„Tvoje ime?“ upita seržan.

„Piere Klermon!“

„Piere Egipćanin?“ udivljeno poviče drugi.

„No, jest Piere,“ pridoda upitani sèrdito; „ja dolazim natrag, vi me predajte, i tim ste vašu dužnost učinili, a ja moju.“

„Gdě ste bili, i kod koga?“

„Vodite me puku mome, gospodine seržane; tamo je město, gdě odgovor dati moram a ne ovdě; činite svoju dužnost!“

Seržan naredi pet momakah, da ga odprate, i želja se Pierova izpuni.

„Piere je ovdě!“ zagèrmi kroz široke ulice tabora, povèrve mu na susrět, i oko uapšenog se skupe, ali čuvši da je dèsertirac, jedva se sad njih několiko bradatih ratnikah usude svog druga do pukovnikovog čadora pratiti.

Pobočnik javi pukovniku šta se zbilo, i taj čas ovaj zapovědi, da se uapšeni k njemu privede, i počem Piere sa stražom pod čador udje, dade pukovnik svim prisutnim znak da se udalje.

„Gdě si bio?“ upita sad pukovnik veterana.

„Na grobu moje matere!“

„Ko ti je to dozvolio?“

„Moje sèrce!“

„U našem vojničkom propisu neima tog gjenerala. Ti si za dezertirca upisan u pukovnoj listi.“

„Ja to i jesam!“

„Znaš li kaštigu koja te očekuje?“

„Ja služim već 32 godine domovini, vojne zakone zna svaki stari vojnik.“

„Ja te izbaviti nemogu!“ reče tužno pukovnik.

„Tomu se ja ni nadao nisam Smèrt je, što me čeka! Osudu sam ja moju prie znao, nego što sam puk ostavio; ali sam morao otići, jer mi se na ino nemogaše.“

Digitized by Google

„Izrazi mi se jasnie!“

„Gospodine pukovniče! vi Provansal niste, i nikad me nebi razuměli.“

„Ali možebiti!“

„Ja neću razumljiv da budem! Predajte me vojnom sudu.“

„Druže!“ reče pukovnik uzevši ga za ruku: „da si u boju pao, tvoj pukovnik nebi se stidio, jednu suzu proliti na tvome grobu! Smèrti bezčestnom da umreš nemogu te gledati, zato govori ... uzrok mi imenuj ... istinu kaži! — šta te je prinudilo da puk ostaviš, nebi li ti blažija obstojateljstva život izbaviti mogla?“

„Grob matere moje htčo sam da vidim! ja drugog uzroka neznam.“

„To naši zakoni neuvažavaju.“

„Pustíte dakle nek zakon govori!“ pridodà veteran hladno.

„Bog neka ti pomogne! Ja sam te izbaviti htčo! Ti nećeš — ja ću da činim svoju dužnost.“

Pukovnik zovne stražu, i jedan sát docnie bude Piere na smèrt osudjen i izvèršenje osude za drugo jutro odredjeno. Osudu je sa rédkom tišinom veteran saslušao, i sa hristjanskom smirenosti za poslědnji se čas spremao.

Pónoći je već prošlo, sa dozvoljenjem pukovnika stupi Etijan pod čador osudjenoga, drugovi padnu jedan drugom u naručja, poslědnji ih poljubac sjedini, oni umuknù, i poslè duge stanke čuvstva im se utalože i Etijan sad pokuša pričinu doznati, koja mu je druga prinudila poći k grobu ljubezne matere.

Piere ćutaše postojano.

„Pomísli!“ reče Etijan. „Ja tebe poznajem, i znam, da si suviše razuman, nego da bi jednu želju, grob matere viditi, slědovao, tebe je drugi uzrok na to natèrao. Ti stojiš na ušću groba!... O kako te ja ljubim! nedaj drúgu bojati se, nedaj mu misliti, da te je što drugo na takav korak prinudilo, takovo što, koje bi tebe nedostojno bilo, koje se sa česti nebi slagalo — gata se o izdaji domovine i cara!“

„Ko to veli?“ sèvaše veteran.

„Tvoji dušmani! Zato izreci tajnu u moja njedra, i kunem ti se, da ću je sačuvati, i čest tvoju proti svakog klevetnika mojom krvi braniti!“

„Egipćanin samo čestnom umire smèrti!... Tako je brate! Ti ćeš poslè moje smèrti čest moju braniti, ja ti sèrce moje zato otvaram: — Ja sam věran věri mojih otacah, blagoslov moje stare majke nisam polučiti mogao, a tek bí mi taj blagoslov bio pratioc kroz cěli put moga života. Kad mi je daklo taj odrečen, uzeo sam pèrvi cvět sa groba matere moje.“

„Pèrvi cvět?“ udivljeno zapita drug.

„Jest!“ pridoda Piere. „Provansal ima tu věru, da, ko pèrvi cvět sa groba njemu ljubeznog mèrtvog ukine, od toga nikad zaboravljen nebude, a i on sám njega nikad zaboraviti neće. Zato dakle odem da uzaberem pèrvi cvět, dodjem u postojbinnu moju, posětim grobni brežuljak, koj mi moje najmilie na světu pokriva. Grob je pust i osamljen stajao, nijedna travica nije izpod sněžne zemlje iznikla. Za šest dugih neděljah grob sam svaki dan pohodio i mojim ga suzama zalivao, i kad sam ga jedno jutro opet posětio, niče iz zemljice ovaj plavi cvětak ... sa uzhićenjem izčupam ga i na usta moje pritisnem ...“

Digitized by Google

Veteran pritisne osušeni cvětak na svoja usta, i suze mu niz namèršenot njegovo i suncem opaljeno lice poteku . . . i Etijanu se obraz orosi.

„Poslědnju mi prijateljsku ljubav učini!“ moljaše Piere — „poslědnju! Pazi da mi po smèrti ovaj cvět neuzmu, već da se sa mnom zajedno sahrani.“

Drug mu to obeća i hitro odè.

Odmah je pukovnik o tom izvěšten bio; no budući da zakon, koj bi takove uzroke u prizrènje uzimao, nije obstojao, to u jutro rano bubnjevi udare, pozivajuć veterana na poslědnji hod.

Krug je zatvoren stajao, u srědi Piere, auditor mu osudu pročita i prelomi štap, a bubnjevi udare, na jedan znak razdvoji se u stražnjoj dubljini krug, na što profuz udje, i s maramom u ruci osudjenom približi se.

„Kod Piramidah, kod Marenga, kod Austerlica smèrt sam otvòrenim gledao očima, molim dakle za milost, da mi je i ovdè prostim pogledom očekivati dopustite!“ tako moljaše Piere, i molba mu se dozvoli.

Šest bradatih vojnikah, sve samih Egipćanah, pristupe i puške već naslone . . . „Vive l'empereur!“ tisuć glasovah sad zagèrmi, veterani puške na rame uzmu, i u otvoreni krug car na svom bèlcu uleti. Pogled njegov pitaše šta se tu zbiva: nakratko i jasno pukovnik mu javi šta se je dogodilo. Car skoči s konja i k osudjenom pristupi, i počem ga od glave do pete svojim pogledom izmèri, reče: „Ti se zoveš Piere Klermon?“

„Jest, gospodaru!“

„Bio si kod Piramidah?“

„Jest, gospodaru!“

„Veteran?“

„Jest, gospodaru!“

„Imaš počastne legie znak?“

„Ja sam ga zaslužio!“

„Ti si tvoju mater ljubio?“

„Većma nego moj život.“

„To ja vidim, Piere! . . . Otadžbina je mati sviuh nas, ljubi je tako, kao što si tvoju mater ljubio, živi i bori se za tvoju novu mater!“

Pri ovim rèčima skoči car na konja i odjèzdi dalje.

„Vive l'empereur!“ zaori gromoviti jek, a Piere je ležao u naručaju svoih drugovah Egipćanah.

Kraljević Marko.

Od P. Preradovića. *)

Razgovor i dogovor.

Osoblje.

Duh Ilirski.	Sloga.
Vila planinkinja.	Množtvo vilah.
Vila povodkinja.	Različiti glasovi.

*) Ovo, što u današnjem broju Nevena priobćujemo, to je samo „*Uvod*“ dramatiziranog eposa pod naslovom „*Kraljević Marko,*“ što nam ga je vèrstni naš spisatelj P. P. ovih danah za

Digitized by Google

Pozorište: Gore Velebitske.
Vrěme: Sadašnji věk.

Gora Velebitska.

Na gori se sjaju vilinski dvori. Duh Ilirski pokaže pred njimi. Sunce je na izhodu.

Duh ilirski (moćnim glasom).

Na iztoku, na zapadu,
Na sěveru i na jugu
Dan proganja noćcu dugu.
Već se mogu ugledati
S ove gore daljne strane.
Gdě ste Vile raztěrane,
Da vas neima sad u dvorih
Kad vam dvori danom sjaju?
Hod'te Vile bogumile,
Nebojte se tudje sile,
Duh vas zove našeg roda
K našem dvoru bielome,
I u dvoru k razgovoru!

(Mnoštvo Vilah doleti sa svih stranah.)

Sbor Vilah.

Zdravo da si, pobratime,
Zdravo da si, sine slave!
Čule smo za tvoje ime,
Al' te něsmo poznavale;
Hvala milom bogu, hvala,
Gdě nas sreća tù spoznaje!

Duh ilirski.

Zdravo da ste, posestrime,
Zdravo da ste, ćerce Slave!
Od kad ja iz groba ustah
Neimadoh lěpšeg dana
Od ovoga današnjega,
Kôga lice meni sjaje,
Kao lice šire zemlje
Sa slavjanskim sjajnim rodom.
Dajte želji da odolim,
Da vas pitam o zemljici,
Našeg roda slavnoj zibci,
Što postade kroz sve jade?
Kroz věkovah burnih trešnje,
Kroz tudjinah poplavice,
Je l' gomila razvalinah,
Il ju nebo kò i prije
Svojim blagim suncem grije,
Ter spod neba uvěk jasna
I ona je jošte krasna?

Vila planinkinja.

Izpod sunca uvěk jasna
Još je naša zemlja krasna:
Zelene se naše gore,
Naša polja i livade.
Po gorah se javorovi
K nebu dižu uz jablane,
Po jablanih sokolovi
Ponosito krila viju,
Uz sokole sitne ptice
Ponosite pěsme poju.

Vila povodkinja.

Izpod sunca uvěk jasna
Još je naša zemlja krasna.

---

naš list ustupio, zašto mu evo još jedanput zahvaljujemo! — Mi ćemo u slědećih brojevih preći i na glavni predmet tog eposa, gdě će čitatelji naši sve većma uviditi, da je pěsnik zadaću svoju hvale vrědno rěšio. — Čitajuć taj epos — kog je pèrvi dio u naših rukuh — sěćali smo se nehotice slavno poznatog dèla Erazima Vocela pod imenom: *„Labyrint Slávy“*; jer kao što god tamo češki spisatelj na koncu predgovora o svom Janu veli: „A wšak s ideau wykaupení Jana spojena jest zde nerozdilně též idea spasení národů Slowanských světlem dušewním, oswěcujícím tiché koleje míru —“ isto tako vidit ćemo i u Kraljeviću Marku oživotvorenu narodnu ideu našega věka. U ostalom, da nam tko radi ove izjavljene srodnosti glavne idee u napomenutih dělih, naše rěči krivo netumači, primětiti moramo: da naš P. P. Eraz. Vocela *„Lab. Slávy.“* ni čitao nije. — Tom prilikom i tu radostnu vèst našem občinstvu priobćit možemo, da spomenuti i mnogozaslužni spisatelj P. P. još jednu narodnu dramu u 4 čina pod naslovom *„Vladimir i Kosara“* u rukopisu gotovu imade. Čin je uzet iz XII stoletja dogodovštine dalmatinsko-bugarske. — Mi se nadamo, da će g. spisatelj taj bez dvojbe zanimivi komad predati našem kazališnom odboru. *Ured.*

Digitized by Google

Bléskaju se naše vode,
Sinja mora i jezera,
Bistre rěke i potoci.
Po morih se běle ladje
Na sve četir voze strane,
Pokraj rěkah i potokah
Běli gradi i dvorovi
Na sve četir sjaju strane!

Duh ilirski.

Izpod sunca uvěk jasna
Još je naša zemlja krasna!
Ali po toj zemlji krasnoj
Još u prahu narod gmizi.
Kao mravi ljudstvo naše
K zemljici je prionulo,
Oberučke nje se hvata,
Njoj u njedra suze lije,
Od nje čeka smilovanje,
Jer u njojzi Marko spava.
Dugotrajnim njeg'vim sankom
I naš rod je zadrěmao
I dok Marko neustane,
Britku sablju nepoprimi,
Ter na šarcu konju jašeć
Mèrtvu zemlju neuzdèrma,
Uzdignut se neće glave,
Nit okrenut k nebu oči.
Zato Slava, majka naša,
Uzdižuć iz groba mene
Otvorenim još nad grobom
Zaklinjući — meni reče:
„Ili, sinko, natrag stupi
U grobnicu otvorenu
I u věčnu nespomenu,
Ili živuć život podaj
Kraljeviću opet Marku.
O njem sanja svako děte,
O njem slěpac pripověda,
O njem pěsme, nadah jeka,
Odzivljuje věk do věka,
Po njemu ćeš samo moći
Tvoga zvanja k svèrhi doći!"
Ja obećah slavnoj majci.
Šlavna majka opet reče:
„K velikome svakom činu
Velika se sila hoće,
A najvećja tù je sila
Pomanjieh gdě je sloga!"
Zato sazvah ja vas ovdě,
Da mi date krěpke ruke
U tom činu velikome,
Da pomoćju vaših ruku'
Rěč izpunim i odluku.

(Vile ga u kolo hvate.)

Sbor Vilah.

Ruke s tobom su u kolu,
A i duše s tvojim duhom;
Ti upravljaj, ti razredi
Naše sile tvojom zapovědi.

Duh ilirski.

Zapovědi za vas neimam;
Al' ljubavi pune grudi.
Ljubimo se medjusobno,
A na nebu višje vlasti
Klanjajmo se zapovědi.

(Uzdigne k nebu ruke, vile ga pobožno slušaju.)

Gospodine na nebesi'
I na zemlji, otče mili,
Na věčnosti koji krili'
Svuda věčna ljubav jesi!

U ljubavi bez zabiti
Milostno si pogled svèrno
I na ilirsko sitno zèrno
Veleć njemu: Cvětaj i ti!

Zastupnici tvoje svete
Mi smo volje, gospodine,
Blagosovi naše čine
Tvojim duhom započete!

Spusti k nami slogu milu,
Tvoju ćerku, otče bože,
Da se naše duše slože
Duh u jedan, jednu silu!

(Sloga se spuštja na sjajnom oblaku s neba doli; na glavi joj věnac iz različnog cvětja spleten, a u ruci snopić šibicah od različnih dèrvetah, vinjagom

Digitized by Google

čvèrsto svezan. Ona silazi a angjeli pěvaju slědeću pěsmu:)

Angjeli.

Silazi slogo,
Ćerko nebesah,
Majko čudesah
Silazi k njim!

Věnčaj ih duhom
Tvojim mogućim,
Dušam vapjućim
Utěši vaj!

Sebičnih silah
Verige skini,
Silni, jedini
Savez im daj!

Silazi slogo,
Ćerko nebesah,
Majko čudesah
Silazi k njim!

(Sloga se spusti medju njih u srědinu).

Sloga.

(Takne snopićem šibicah svakoga lagahno po čelu)

K jednoj misli duh uznes'te!
K jednom činu dajte ruke!

(Sveže im ruke věncem, koga na glavi ima.)

Věnčam duhom vas mogućnim,
U svebitju koji vlada,
Koji zvězde krugom vodi,
Koji iskre plamom stvara,
Koji kaplje morem čini,
Koji prahom gore zidje!

(Prostirajuć nad njimi ruke.)

Blagosivljam vaše duše,
Blagosivljam vaše ruke,
Proti pakla tamnoj moći,
Proti zlobe svokoj zloći!

(Sloga se opet uzdigne k nebu. Čim ona zemlju ostavi, zamrači se nebo, zemlja se zatrese i pukne strašnim gromom, a iz pukotine čuju se slědeći glasi.)

Glas pakla.

Tko na zemlji zapověda
Protiv mene, grom i běda!
Ti si opet, ha, ha, ha, ha!
I opet se vratjaš doma,
Kukavico slěpa i hroma!
Kao lěpir kadkad samo
Povèršno se takneš zemlje,
Ali na njoj nepostojiš,
Jerbo nèsi iz nje rodom —
To je moja domovina!
U utrobi zemlje ove
Od postanka světa bdijem,
Ničem iz nje u sto vèrstih
I po njojzi razdor sijem.
Nitko još me nenadjačà,
A ti hoćeš usrěd plača,
Piskajući glas tvoj dignut
Protiv mene! o badava,
Tvoj blagosov bit će kletva,
Tvoji usěvi moja žetva!!

Duh tudjinstva.

Gladak jesam i ošišan,
I namazan svakom masti,
Tankog stasa, hitrih noguh,
Lako svuda se uvlačim,
I po sebi narod preoblačim.

Duh izdajstva.

Gdě se goder kolo slaže,
Tù si ognjište i ja pravim.
Pod pepelom tinjam mirno,
Dok se strasti neugriju
I medj sobom neizlegu zmiju.

Duh nehajstva.

S těrbuhom za kruhom vodim
Ja ilirski svět nehajni.
U staromc blatu neka
Pred sobome kopa i rije,
Da s' nasiti — za drugo mi nije!

Duh nesloge.

Vi slažite, uzdižite,
Vež'te, kujte, sapinjajte,

Digitized by Google

Kad gotovo bude dělo
Ja ću planut potajice
I razorit sve vam nemilice.

Sbor Vilah (prestrašeno).

Uzdižu se pakla sile
Proti nami! — šta će biti?

Duh ilirski.

Bit će većja naša slava!
Nebojmo se, posestrime,
Bog je s nami, a uz njega
Sva priroda njeg'va sveta;
Čujte kako k nami sbori!
Bog i njojzi jezik dade,
Kad ju tko razumět hoće.

Gore.

Naše glave sněgoběle
Dokučuju neba strěle,
Evo oružja vašoj ruci.

Polja.

Da se sadju bojni puci
Prostori smo dost veliki,
Božjom voljom sve Grobniki!

Šume.

Naših lugah zvěrad množna
Bit će vojska četver'nožna,
Proti lovcem lov udesni.

Mora.

Mi ćmo morski izrod běsni
Na obale izrinuti,
Prot' ribarom nasip ljuti.

Rěke.

Mi ćmo derat zemlju cèrnu
Dok se brěgi neprevèrnu,
Nenapune stare jame.

Njive.

Mi imamo dosti slame,
Bit će vatre za čas dosti,
Da pogori gamad zlosti.

Větri.

Mi ćmo krila raztegnuti
Naše zemlje po svih kuti',
Očistit ju starog gada.

Oblaci.

A gdě bude tudjeg smrada,
Oluju ćmo mi navući,
Duh nečisti njom iztući.

Povětarce.

Poslanikom ja ću biti,
Vaše želje raznositi
Gdě god vaših sèrcah ima.

Magla.

Ja ću padat pred očima;
Neće sumnje biti više
Gdě potražit slěpe miše.

Vrěla.

Hladna jesmo samo voda,
Ali nebo moć nam poda,
Okèrvit se u junaku.

Rosa.

Vašeg znoja kapljù svaku,
Gdě na zemlju padne koja,
Razplodit ću ja bez broja.

Trava.

Za junačke konje bojne
Ima paše svud dostojne,
Nekošena su Kosova.

Bilje.

Imam lěka i otrova
I tajnijeh silah mnogo,
Izbirajte samo strogo!

Jablan.

Na meni vam nesnogivo
Već dozrijà voće živo:
Sve sokoli izabrani.

Javor.

Pěsma šuška u svakoj grani,
A u deblu gusle bdiju,
Kaž'te, kad se glasit smiju.

Jela.

Ja sam ures gore svake,
Bit ću uzor za junake,
Kad potraži dèvu koji.

Lovor.

Visoko mi lištje stoji,
Samo glave uzvišene
Dokučit će ures s mene.

Cvětje.

Pramalětje bit će za me,
Kada novoj slavi hrame
Věnčat budem i kruniti.

Digitized by Google

Bèršljan.

Ja ću nadi lanac sviti,
Da se od sèrcah neodkine
Kao ni ja od zidine.

Lastavica.

Gdě zapěvam zore prije,
Tù se bojat danka nije,
Svanuti će srěćom svuda.

Kukavica.

Prorokinja ja sam huda:
Kad zapěvam usrěd zime
Čuvajte se, zlo je vrime!

Slavulj.

Gdě čujete glase moje,
Tu uz mene radost poje,
Pěsan mira i ljubavi.

Gavran.

Od padnutih žèrtvah slavi
Donosit ću kèrv u kljunu,
Da se živi njom' zakunu.

(Dočim pojedini glasi prirode progovaraju, nebo se malo po malo razgaljuje, zemlja se sklopi, blagi mir zavlada, a kad iza poslědnjeg glasa sunce opet grane, svi se glasovi u veličanstveni sbor slože i pěvaju slědeću pěsan).

Sbor prirode.

Sunce granù opet jasno
I nadvlada cèrnu noć,
Tako spred vas u ponoru
Běžati će tamna moć.

Nebojte se nigdě ništa,
U prirodi vaš je štit,
Što po njojzi biti mora
Svakojako to će bit.

Duh ilirski.

Ajd'mo dakle k slavnom dělu,
Posestrime mile moje,
Da dignemo Kraljevića
I š njim slavno pleme svoje!

Sbor Vilah.

Kako da ga uzdignemo?
Zagonetno udes veli:
„Po narodnom samo duhu
Uskèrsnuti Marko može,
A po Marku samo može
Uzdignut se duh narodni.“

Duh ilirski.

To će reći pesestrime:
U narodu kada našem
Jedan junak uzdigne se,
Koj krěposti svôga roda
U svôm duhu sve sadruži,
Koji strěći roda svôga
Svoje sile sve posveti,
Koj u svôme proslavljenju
Slavu roda tražio bude.
Koj oružan svakim strědstvom
Krěpko bude dělovao
Da probudi duh narodni,
Taj će Marka probuditi
A po njemu duh narodni.

Sbor Vilah.

Gdě ćmo naći tog junaka?
Pověrenje izgubismo
Već odavna kod naroda:
Tko nas vidi běži od nas.

Duh Ilirski.

Ima l' igdě ljudsko čedo
Vašim mlěkom zadojeno?

Vila planinkinja.

Ja sam jednò zadojila.
Jošte prije dvaest lětah
Nadjoh mužko čedo u šumi
Izstavljeno od někoga;
Zadojih ga mlěkom svojim
Milosèrdno, da neumre,
Dok ga živi tko nenadje,
Sad je momkom već narasło,
Čistog sèrca, dobre volje,
Krěpkog duha, nemoz' bolje,
K proslavljenju roda teži
I silnu mu ljubav vrěži.

Duh ilirski.

Ti dozovi dakle njega,
On će rado k tebi doći,
Majke mlěko k majci vuče.
U dvorih ga ovdě lěpo
Uzgojit ćmo k svetoj svèrhi,
Po udesnoj onda stazi
Voditi ga, da po njemu
Izpuni se sve u svemu.

Digitized by Google

Sbor Vilah.

Eto tako bit će sgoda
Da se izpuni želja tvoja,
Želja naša, želja roda.

Duh ilirski (zapěva).

Veseli se rode moj,
Cèrvene si kape kroj,
Pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Sbor Vilah.

Veseli se, pěvaj oj!
Kraljeviću Marko oj!

Duh ilirski.

Ustati će Marko tvoj,
Ti uz Marka krěpko stoj,
Pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Sbor Vilah.

Veseli se, pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Duh ilirski.

Orit će se strašan boj,
U boju se ništ neboj,
Pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Sbor Vilah.

Veseli se, pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Duh ilirski.

Kèrv će biti čela znoj,
Kaplje kèrvi ti nebroj,
Pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Sbor Vilah.

Veseli se, pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Jedna šaka pametnih rěčih

(Izreke raznih mudrih ljudih).

(Nadalje.)

„Krěpost voli dobročinstva izkazati, nego primati.“ Kaže Aristoteles.

„Izmedju svega što posědujemo“ kaže Isokrates, „krěpost je jedina, koja nam se oduzeti nemože.“

„Krěpost takova“ kaže Goldsmith, „koju strogo stražiti treba, nezaslužuje stražara.“

„Teži za znanostju kao da ćeš uvěk živiti,“ kaže Herder „a za krěpostju kao da ćeš ov čas umrěti.“

„Tiha krěpost“ kaže Rousseau „je tim uzvišenia, što neteži za pohvalom javnom, već samo za svojim vlastitim dobrim svědočanstvom. Savěst pravednoga čověka nadoknadjuje pohvalu čitavog světa.“

Věrozakon je zlatna ona spona, koja zemlju spaja sa prestoljem věčnoga Boga.

Samo jedan věrozakon ima, koj drugima za temelj služi, i taj proizhodi iz potrěbe sèrca, koje teži za pobožnostju i ljubavju. Čověk, koj věre neima, neštuje ništa, te za njega neima u naravi ništa svetoga.

Věrozakon takav koj proganja, božanstven nije. Progoneći věrozakon priliči ljubavi koja davi.

U věrozakonu — tom obćem dobru čověčanstva — nalazi se najčišća, najbožanstvenia, no ujedno i najčověčnia radost.

Digitized by Google

Nada je melem duše naše i polaštica naših vajah u svakoj prilici.

Ljubav i nada — to su dva krila duše naše.

Nada ništa drugo nije, no san bdijućega.

Zadnje dobro, koje često čověku preostaje, to je nada koja ga hrabri i podupire u nesreći.

Jedna nada uvěk drugu rodi. Onaj koj se čemu nada, i tomu se nada, da će mu se izpuniti nada njegova.

Nada, premda je mnokrat varava, prati nas ipak priatno do svěršetka našeg života. Sama onaj, koj je prestao gojiti nadu, prestao je živěti.

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice illirske.

Da je meni htělo dobro biti, nebi Lazo na Kosovu poginuo.

Da je mlika kolika je Lika, bio bi sir koliko Zir.

Da je moja žena vrač, a ja da sam tèrgovac, nigda nebih štetovao.

Da je na pasju volju, nigdě konja nebi bilo.

Da je pamet do kadic, kao od kadie!

Da je pamet do suda, kao od suda!

Da je svaki dan božić, nebi bilo duha vražjega.

Da je tkati kako zjati, svak bi tkao nebi zjao.

Daj me majko na daleko, neka ti se rodom hvalim.

Daj mi malo hlěba, da pojedem ovo sira; pa onda: daj mi malo sira da pojedem ovo hlěba.

Daj mi sreću, a ostavi me u vreću.

Daj mi čověka, pa mi š njim i oći izvadi.

Daj mi što ù živa usta, a u mèrtva mi netreba.

Daj ti meni plačidruga, a pěvidruga je lasno náći.

Dala baba paru da se uhvati u kolo, a poslě dvě da se pusti.

Daleko mu je lěpa kuća!

Daleko odávde bilo!

Daleko od očiuh, daleko od sèrca.

Daleko si zabrazdio!

Da može, metnuo bi ga u njedra.

Kaludjer i ovčar.

(Narodna pěsma.)

Zapěvala orom děvojka,
Slušao je kaludjere Savo;
Al govori kaludjere Savo:
„Oj Boga ti, ovčar od ovacah!
Da je meni, kakono je tebi,
Otěró bi ovce u Karlovce,
A jagniće u male Budrovce,
Pa bi ljubio za gorom djěvoku.“

Al govori ovčar od ovacah:
„Oj boga ti, kaludjere Savo!
Da je meni, kakono je tebi,
Ćeliu bi ključem zaključao,
A mantie na tèrn oběsio,
A biblie na vatru bacio,
Šepu kapu nuz Dunav pustio,
Pa bi ljubio za gorom děvojku.“

Digitized by Google

Slavjanske vésti.

— Prošaste nedělje otišo je g. Dr. *Ljud. Gaj* put Beča, Praga i Lipska, da se porazgovori i u savez stupi sa ondašnjimi knjigari glede svoje *slavlanske knjigarne*, koju ovdě 1. Listop. t. g. podići naměrava.

— U tiskarni Dra. Ljud. Gaja tiska se sada *Naravoslovje* (Fizika) od Jos, Partaša. Izdavat će se to dělo u svezcih; (svezak od 4 arka po 20 kr. sr.) Čitavo dělo, čim gotovo bude, iznosit će do 20 tiskanih arkah. Mi nemožemo ino, već preporučiti svima domorodcima i učećoj se mladeži našoj to dělo, koje će do sada, u koliko nam je znano, u toj struci pèrvo běli svět ugledati.

— Iz Dalmacie pišu „*Sèrbskom Duevniku*“ da bi se sakupljena tamo na dalmatinsku maticu svota spojila, budi sa sèrbskom budi pako sa ilirskom maticom, budući i onako nade neima, da bi matica dalm. sáma po sebi uspěti mogla.

— Poljska književnost izgubila je dva svoja korifeja, najme *Adriana Krzižanavskoga* i *Feliksa Bentkovskoga*, bivše profesore na Varšavskom sveučilištu, koji su onomadne, spopadjeni od kratelja, umèrli. Obodvojica bili su historički spisatelji.

— Pèrvi dio sravniteljne slovnice slavenskih jezikah od g. Dra. Miklošića već je tiskan. Sadèržava pako u sebi fonologiu ili nauku o glasovima jezika staro-slovenskoga ili cèrkvenoga, novoslovenskoga, bugarskoga, sèrbskoga, maloruskoga, velikoruskoga, českoga, poljskoga i jezika u gornjoj i dolnjoj Lužici. Od ove knjige, koja ima 518 stranah, tiskane je samo 500 exempl. i prodaje se kod knjigarah za 7 for. u banknotama, a tko spisatelju novce pošalje do poslědnjeg listopada, dobit će knjigu za 4 for. u banknotama.

— U tiskarni zavoda Ossolinskoga u Lavovu izići će naskoro kratka pripovèst pod naslovom: „*Gertruda Komorovska*“ od Marie Ch. P. Predmet ote pripovèsti je tragička ljubav Feliksa Potockoga i Gertrude Komorovske, što ga je takodjer upotrèbio Malčevski u svojoj „*Maria*“ i Kotenovski u tragedii: „*Dimitr i Maria.*“

— P. Adam Pług (Kvètkèvić) izdao je u Vilni troškom Zavadskoga svoje dělo pod imenom: „*Zaraza, obrazek obyczajowy.*“

— Mih. Katkovski izdao je isto tako u Vilni svoje *Gavedi* pod vseobćim imenom: „*Dyrektor Ambroževicz*“ u dva děla.

— Poznati slikar poljski Rodakovski iz Lavova, koi je na lětošnjoj slikarskoj izložbi u Parizu pèrvu zaslužnu kolajnu steko, sad slikovati naměrava historički predmet, najme znamenitu bitku Chocimsku, gdě je hrabrost Poljakov pod vodjom Chodkievićem pèrvikrat silu Bisurmansku slomila.

— Ruski akademik Dorn predao je carskoj akademii naukah u Petrogradu čerkeski red (orden), kojega je utemeljio glasoviti čerkeski vodja Šamil. Taj red naliči srebèrnom novcu, a ima slědeći napis: „Tko misli na poslědice, nemože biti hrabar.“ — Akademia je taj red stavila u sbirku aziatskoga muzeja.

— Sa 9. br. prestale su „*Slov. pohlady*“ izlaziti, jerbo urednik nemože da položi kauciu

— Dr. K. Vl. Püner prevadja u češki jezik Schillerovu tragediju „*Don Carlos*“ i zanimivi roman „*Žid*“ od Špindlera.

— Kod Jaroslava Pospišila izlazit će ov koj dan pèrvi i drugi svezak manjih pripovèstih iz tudjih jezikah od Jak. B. Máloga u češki jezik prevedenih pod naslovom: „*Kviti z cizich luhů.*“

— „*Sèrbski dnevnik*“ piše, da je družtvo sèrbske slovesnosti, Sarajskomu učilištu 1300 knjigah za porabu učeće se mladeži podělilo. — Nebili se u taj lèpi primèr i ostala jugoslavenska književna družtva ugledala!? —

— Dojdućim tečajem školske godine predavat će na sveučilistu u Tubingah (Tübingen) g. Moric Kapp sravnateljnu slovnicu sviuh slavjanskih naréčjah.

— Kako „*Novice*“ svědoče, latio se je poznati slovenski spisatelj Koseski velikog nu hvale vrědnog posla, najme prevoda Homerove *Iliade*. Iz dosada u „*Novicah*“ priobćenih pěsamah te Iliade vidimo, da je g. Koseski zadaću svoju podpuno shvatio i rèšio.

Različite vésti.

— Dr. Fr. Nardi u Padovi izdao je obširno dělo u talianskom jeziku pisano, pod naslovom; „*Elementi di statistica Europea.*“

— U Battignolles-u, blizu Pariza, umro je nedavno znameniti spisatelj narodnog gospodarstva *Charles Coquelin.*

Digitized by Google

— Dogotovljena osnova o ugarskom naslědnom pravu već je podnešena na potvèrdjenje caru. U bitnih točkah slaže se podpunoma sa načeli gradjanskog austrijskog zakonika. To dělo sastoji iz 8 poglavjah, oko 300 §. § i govori o oporukah, naslědbah, povèrbah, neoporučnom naslědovanju, dělu zakonitom, o zapisih, o razpravi i predaji zaostavštinah.

— Gutzkov — poznati němački spisatelj — piše sad novi veoma zanimivi roman, u kojemu navodi někoje osobe iz svog romana: *„Die Ritter vom Geiste.“*

— Němačka spisateljica Luisa Mühlbachova napisala je Roman u tri svezka, pod naslovom: *„Friedrich der Grosse und sein Hof.“*

— Veoma obljubljena novost na parižkom kazalištu je igrokaz: *„Le misanthrope et le Savoyard.“*

— Obće poznati i znamenit glasbenik David u Lipskom, sastavio je novu operu pod naslovom *„Hans Wacht.“*

— Němački spisatelj Puttlitz napisao je novu veselu igru, kojoj je naslov: *„Seine Frau.“* Taj komad dopao se je veoma prilikom pèrvog predstavljanja u Brunsviku.

— U Ain-departemontu (u Francezkoj) dogodio se je pred sudom, dne 16. pr. m. děržanim, taj nečuveni slučaj, da se je něki okrivljeni i osvědočeni ubojica onom prilikom, kad bi mu se osuda smèrtna priobćila, grozotom nasmijao.

— Glasoviti *Verdi* napisao je opet novu operu talijansku pod naslovom: *„Il Trovatore.“*

— Zloglasni grad grofa Bocarmé-a „Bitremont“ prodan je nedavno putem javne dražbe.

— Dramatički razsudjujući odbor narodnog kazališta magjarskog nagradio je onomad tri dramatička komada. Ovi komadi jesu slědeći: 1. *„Dalma“* historička drama u 4 čina; 2. *„Mikulaš“* pučka drama u 4 čina; i 3. *„Cholera és Nőszeszel“* vesela igra u 1. činu.

— Naš ministerij u Beču uništio je nedavno valjanost novčanu Talianskog papira *„carta patriotica“* nazvanog, što ga je u vrěme prevrata uvela provizorna talianska vlada.

— U Parizu ima sada 1,021,531 žiteljah, a 31,786 glavah posadne vojske.

— Iz Pariza pišu, da je razdělivanje redovah i častih prilikom svečanosti 15. p. m. broj nezadovoljnih, osobito izmedju sudacah, književnikah i narodne straže, znatno pomnožao.

— U jednoj běčkoj bolnici nalazila se je nedavno něka děvojka, koja je iznenada sasvim oněmila. Sva lěčnička pokušenja biahu zaludna, dok se najposlě i pri toj děvojci nepokuša sila elektro-magnetička; pa gle — već kod trećeg pokušenja progovori i ozdravi ta děvojka sasvim.

Směsice.

— Kancelar sveučilišta Edinburgskog morao je jednom veoma škakljivu razpru rěšiti, koja se porodi radi pèrvenstva u časti izmedju doktorah prava i doktorah medicine; nu on se ipak dosěti, te upita iznenada zastupnike obé strane: „Kažite mi“ reče „tko se prie na věšala penje, věšač ili osudjenik?“ „Osudjenik, da kako!“ odgovoriše jednoglasno upitani. „Dobro! — budući indi osudjenik tamo prednost imade, i dočim ga věšač slědi, tréba i ovdě da poradi analogie prednost ima pravdoznanac.“

— U někom malom gradu sagradiše novu kasapnicu (měsnicu). Mesarski ceh prituži se je skoro zatim kod gradskog poglavarstva, što su vrata ove nove kasapnice tako uzka, da jedva prilično veliki vól unići može. Čeonik grada uputi se odmah sa cělim svojim věćem onamo, da sám vidi i o istini tužbe da se osvědoči. Došavši do kasapnice, razkrili čeonik ruke te unišavši kroz vrata poviće: „Šta buncate ljudi! — ta evo vidite sada, da tuděr lahko najveći vól unići može.“

Bibliografia.

Češka.

— Ignace J. Hanuše *Rozbor filosofie Tomáše se Štítného.* V Praze 1852. VIII. Nákladem matice. V knihkupectví se prodává za 1 zl. 30 kr. stř.

— F. M. Opice *„Seznam rostlin květeny české.“* V Praze 1852. XII. Nákladem matice české. Prodává se za 40 kr. stř.

Běrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 39. U Četvèrtak 23. Rujna. 1852. **Tečaj I.**

Koncem tekućeg měseca iztiče tretji četvèrt-godišnji rok predplate za „**Neven,**“ pozivamo dakle sve one, koji na dojdući tečaj tog časopisa predplatiti žele, da se radi točnog i neprekinutog odpravljanja istog časopisa za vrěme prijave, i novce, kao do sada, g. Naumu Mallinu blagajniku matice ilirske u Zagreb poslati izvole.

Moć ljubavi.

Od F.

Onomadne rekoše mi
Bez ikakvog čuvstva ljudi,
Kako da ja žar ljubavi
K Tebi gojit mogu u grudi? —

O nesvěstni! — kažite mi,
Zašto sunca tople zrake
I hristjanom i židovom
Bez rázlike sjaju svake? —

One sjaju svim jednako,
Jer po dělih ne po věri,
Bezgranična ljubav Božja
Čověčanstva vrědnost měri.

A naravi božanstvene
Zar čověčja ljubav nije? —
O jest! — Věčni nam ju dadě,
Da slast raja duša pije.

Nečud'te se dakle, što se
Sasvim otoj dèvi podà':
Prava ljubav nèma věre,
Nema doma, nema roda. —

Světske slobe i presude
Věk sa sebe ljubav strese,
Njeno carstvo neizměrno
Zvězde obima i nebesa.

Sve věkove, sve krajeve,
Sve narode i sve věre,
Sve to prava ljubav ljubi;
Nad svim svoja krila stere. —

Nemojte se dakle čudit,
Što ja otu dèvu ljubim?
Što sveg žitja mog krěposti
U ljubavi čezneć gubim?

Ja ju ljubim, jer ju ljubim,
Jer je sèrcu momu mila,
Sèrce pako u ljubavi
Věk zaprékah nezna i sila'.

Digitized by Google

Dva poljubca.*)

Od B. Atanackovića.

Bratjo, vi znate kako je na kantaru izmedju Majura i grada Varadina.

U koje god doba dodjete, tamo ćete uvěk naći po několiko kolah i tdjigah; kočiaši su uz kola spremni za put, pogodite se s njima; obećajte im k tome još holbu dvě vina, pa će vas voziti da je milina, a poslužit će vas svasèrdno.

Istina, za gospodu i za ljude koji se za gospodu izdaju, tako putovanje nije, jer kola i druga oprava dosta je traljava, a i konji su vèrlo sitni, ali su sèrčani i dobri, pa lete kao vile, a kočijaši su poštenì sèrbski prostaci s koima se može čověk i pošaliti i posmějati, i koji vas onako služe kako vam je milo; baš zgoda za mladog čověka, koj kad putuje, netraži šarena kola, lěpe hamove, i druge kojekakve bezposlice.

Jednom, kasno u jesen, dodje mlado momče na kantar, ruvo na njemu, i jedna putnička torba u ruci biaše sva njegova pèrtljaga.

Kočiaši, koji do svojih kolah biahu, odmah pogodiše, da ovaj želi s njima putovati, i zato jedan izmedju njih progovori:

„Hajde gospodaru, da te vozim.“

„A imaš li dobre konje?“

„Eno onaj sivac i mèrkov;“ reče kočijaš ponosito pokazujući svoja dva konja.

Putnik, bez da što odgovori, popne se na kola.

„E sad těraj!“

„Al gospodaru, mi se nismo ni pogodili, šta ćeš mi platiti.“

„Ti mene pošteno posluži, a ja ću ti što zaišteš pošteno platiti — těraj!“

„Kuda?“

„Kud god hoćeš.“

„Ali opet, — hoćemo li u Karlovce, Irig, Mitrovicu, Rumu, Zemun? — ili kud na drugu stranu?“

„Kud je tebi milo!“

Kočiaš pogledi svog čudnog gosu, i uvěrivši se, da je na njemu dobro ruvo, i da ima toliko koliko treba da se naplati za svoj podvez, ošine svoje konje, koji polete kao iste vile.

Prodjoše uz Kamenicu po lěpoj, divnoj okolici.

Putnik biaše u dubokim mislima, njegovoj duši milo biaše u divnoj srěmskoj prirodi.

Ljudi dižu do neba Švajcarsku, pa kad što lěpo vide odmah vele: ovdě je tako lěpo kao u Švajcarskoj, a što nije kao u Švajcarskoj to odmah nevalja, baš kao da je na světu samo Švajcarska lěpa zemlja.

Pa nije mi ni čudo što su Němci tako zanešeni za Švajcarskom, njihova je zemlja, a svakom je svoje milo, — a i englezki smetenjaci, kad što stanu hvaliti, neznaju ni konca, to je njihov adet; — ali mi je čudo kad koj Slavjanin hlebdi za tudjom zemljom pored svojih divnih krajevah.

Koliko sam putah čuo gdě gděkoji uzdahne:

*) Iz „*Sedmice.*“

Digitized by Google

„Jao, samo da ja mogu jedanput putovati u Švajcarsku!“

Te brate eto ti Fruške gore, putuj po njoj! U Fruškoj gori ima tako isto lěpih potokah i izvorah kao u Švajcarskoj, planine su divne, jedna uz drugu slično stoje, baš kao što valja stěrmene stěne, u stěnama puketine, iz kojih raste maovina, guste šume, prostrane čistine medju visokim planinama, sve ti je to u Fruškoj gori kao i u Švajcarskoj.

Istina, mi nemamo jezera, vodopade, duboke, ladne, mračne pećine, čudne čaprie preko najvećih stěrminah, planine tako visoke da se sněg nigda s njih ne-topi, nemamo cěrne čamove šume; ali imamo pitomu i lěpu priroda, imamo poljsko cvěće, koje kod nas i iz mrtvog kamenja niče, imamo hrastove koji su tako stari kao i naše koleno u ovoj zemlji, imamo po selima naš pošten i dubar narod, koj u okolini svojoj lěpše i svestnie pěsme pěva nego ma ikoj drugi, imamo u Fruškoj gori našę amanete, naše světe manastire, koje kad Slavjan vidi, duša ga zaboli, oko mu suzu prolije, — a to iz tuge i miline — tuga od spomena naše prošlosti, a milina od toga što nam je ipak něšto ostalo, što nas opominje na naše slavne stare.

Mome je sercu mnogo milija Fruška gora nego Švajcarska.

Dok je putnik u sebi tako mislio, dotle je njegovom kočiašu mučno bilo što nije znao koga vozi, i razbijao se o tome kako će doznati, jer mu je čudno bilo što se taj nije ni pogadjao, a nije mu kazao kud bi rad putovati, on taku kiriju nikada nije imao.

„Dolte, gospodine, molim“ — reče poslě duge muke kako će govor početi — „vi se nećete sěrditi, šta ću vas pitati?“

„Što to brate?“

„Šta ste vi, gospodine?“

„Čověk.“

Kočijaš se malo zamisli, on nije doznao što je htěo, a kopkalo ga da sazna što želi, zato poslě někog vrěmena progovori:

„Ali kako vas zovu u vašem městu.“

„Vladimir.“

Kočijaš se namèršti, on je mislio putnik će mu reći: spaija, sudac, fiškal, ili drugu kakvu rěč, koja označuje gospodstvo, ali kad mu Vladimir tek svoje ime reče, on vidi, da mu je zapitkivanje uzaludno, zato se mane zapitkivanja i ošinuvši svoje konje počme pěvati jednu narodnu pěsmu.

Malo poslě toga pred njima se zaběli varošica.

Sěrbske varoši obično ako su taracane, zlo su taracane, a koje nisu, one su prěko měre blatne, osobito u jesan.

Varošica, u koju je Vladimir došao, biaše pravo more od blata, sredom puta kola nemogahu proći, jer je blato bilo više osovine, kočijaš se děržao kraja, da se kakogod u blatu nezagliби; uz kuće je bila uska stazica, koju ugaziše pěšaci da se moglo suhim ići, ali na gděkojim městima i na tome putu biahu lokvice tako široke, da se prěko njih nemogaše prekoračiti.

Pred takom jednom lokvicom stajahu dvě ženske, vajkajući se o tome, kako će preći.

Digitized by Google

Vladimir opazivši to, zaustavi svoga kočijaša, sidje s kolah, pruži svoju ruku ženskoj, koja je na pred stajala, prehvati je i pomogne joj preći, bez da se okaljala.

To biaše jedna stara gospoja.

Posle pruži ruku drugoj.

Ali ruka mu zadèrkće, jer mu je i sèrce u pèrsima zadèrktalo.

To biaše mlada dèvojčica i lèpa kao sunce, njezine cèrne oči kao ugljen běhu tihe ali sjajne, kad je čověka s njima pogledala, odmah ga je sèrce zabolělo.

Vladimiru štrecnu sèrce, ruka mu je dèrktala, i da dèvojka nije bila lahka kao perce, bio bi je izpustio.

Ali dèvojka je sáma poskočila i malo se tek naslonila na Vladimira dèrktajuću desnicu, i tako sretno preko lokve predje.

„Hvala vam, gospodine“ poslě rekne malo stidljivo, „na ljubavi, koju nam učiniste, ali vi ste sè zbog nas okaljali.“

„Ništa, gospodično, a da i jest što, ja bi dragovoljno činio za vas ... i za vašu . . .“

Zategne malo rěčima, pogledajući staru gospoju koja biaše s dèvojkom.

„Moja tetka.“ Prihvati dèvojčica.

Vladimir se pokloni, i doda „za vašu gospoju tetku.“

„Vi ste stran, gospodine?“ prihvati stara gospoja.

„Na službu.“

„Mislite se dugo zadèržavati ovdě?“

Vladimir se malo zamisli, nježno pogleda mladu dèvojčicu, pa poslě bèrzo odgovori:

„Několiko danah na svaki način.“

„To može biti da ćemo imati još sreću.“

„Sreća će od moje strane biti, ako mi se gdě prilika pokaže u vašem družtvu biti.“ odgovori Vladimir.

„Pa posětite nas, nama će milo biti.“

Vladimir sav zarumeni, malo od miline a malo i od zabune. On nije htěo da svojima ušima věruje što je čuo, nepoznat, prie nego što je kazao ko je i šta je, pristup mu u stranu kuću dopušten biaše.

Ali o tom razmišljavati, što je uzrok da se to dogodilo, nebiaše vremena, on je vidio da je staroj gospoji nepovoljno na ulici biti, zato se pokloni i oprosti

Ženske podju svojim putem, a on pridje svojim kolima i uputi se k gostionici.

„Šta sam ti dužan?“ zapita svog kočijaša.

„Pet forinti, gospodine.“

Vladimir izvadi deseticu i dade je kočijašu.

„Ja nemam da vam vratim, gospodine.“

„Netreba da mi vraćaš ništa, to je tvoje, pa pij u moje zdravlje.“

Kočijaš izbeči oči, pa pun radosti progovori:

„Hvala gospodine, ako vam treba kočijaš ma u koje doba, poručite samo meni, danju ili noću, ili kad vam je god volja, ja ću s vama ići.“

Poslě toga Vladimir udje u gostionicu i useli se u sobu, koju za njega otvoriše.

(Konac slědi.)

Google

O važnosti pučkih školah.

Od Iv. Filipovića.

Pučka prosveta temelj je narodnog blagostanja i više prosvete. Gdě je puk glup, surov i pun predsudah, tamo je nemoguće, da bi se podiglo gospodarstvo i zanati; gdě pako toga nije, odkuti da se tamo podignu tèrgovina, obèrtnost i viša prosveta. A ako se i podignu, oni su zdanja bez temelja, stabla bez korenja, koja svaka i najmanja bura pèrvom prilikom razruši; i služe više na moralnu i materialnu štetu, nego li korist cělog naroda, buduć da prosti, glupi i neuki puk, nepoznajuć prave jezgre toga, većinom poprima samo zle strane i izlišnosti više prosvete. — Obazrimo se samo malo po Europi, pa ćemo svagdě potvèrdjenu naći istinu ovih rěčih. Možemo li pako naći boljeg primèra za to, nego li su baš najglasovitie europejske dèržave Francezka i Englezka? Poznato je, da je viša prosveta — znanosti i umětnosti — u tih dèržavah na najvišjem stepenu; ali je i to istina, da je prostinja tamo uzpèrkos sve te prosvete i izobraženosti ipak jadna, moralno pokvarena, a materialno kukavnia, nego li u ikojoj drugoj dèržavi. A zašto? Doista, jedino zato, što, dočim se je tamo staralo samo za izobraženje višjih klasah, nitko nije mario za puk, nitko nije gledao i o tom radio, da bi i puk takodjer napredovao, i tako se cěli narod u suglasju razvijao. Puk su ostavili u njegovoj gluposti i surovosti, i on je u svom nepoznavanju stvarih poprimio samo izlišnosti višjih klasah, bezvèrje, razuzdanost i luksus; ùčio je poznavati potrèbočah, koje svojimi srědstvi dostići nemože, te je nèpokoń ugrèznuo u siromaštvo i moralnu pokvarenost, iz koje ga izbaviti nemogoše svi dosadanji prevrati, koji se u tih dèržavah proizvedoše.

Mnogo praktičniom udariše stazom Belgianci, Prusi, Švajceri, a stranom i druge něke němačke dèržave. Dočim bo ote dèržave zavodiše i unaprèdjivaše sveučilišta, tehnike i gimnazie, nepropustiše takodjer ujedno zavadjati i razvijati sěmeništa za pučke učitelje, nižje gradjanske i pučke škole. One nastojaše, ne samo pojedine klase naroda, nego upravo cěli narod da se u koliko moguće izobrazi i prosveti. Pa i doisto je prosti puk — a može se reći i sav narod — u tih dèržavah mnogo zadovoljnii, moralno bolji, a materialno i srećnii, negoli je i u Francezkoj i u Englezkoj uzpèrkos sve njihove slave i dike. — Ta komu je od nas nepoznata izopačenost, bèda i nevolja poslujuće klase Francezkog i Englezkog naroda, ako ne iz života, a ono barem iz knjigah? —

Istina je doduše da tomu zlu jošte i drugdě imade izvorah; nu izopačenost i surovost proizticе jedino iz duševnog zanemarenja. A da se je bolje staralo za duševno izobraženje naroda, to on doista ni materialno nebi onako propao bio, kao što zbilja jeste.

Pučka je indi prosveta temelj narodnog blagostanja, temelj više prosvete, temelj narodne slave i veličine; ona je neoborivi temelj svih plemenitih i uzvišenih ideah; gdě bo takove puk pojmi, nije se bojati, da će ih igda više razpèršiti ili utamaniti ikakova bura, ikakovo zlo vrème, ikakova nepogoda. Blago dèržavi, koje je sgrada osnovana na tom temelju; blago nàrodu, kojega narodnost i slava u pučkoj prosveti svoj temelj imade! Takove dèržave, takovi narodi naliče klisuram, protiv kojih se zaman dižu najžèšnije bure razuzdanih i izopačenih strastih. Oni mogu po-

Digitized by Google

sèrnuti, ali ne pasti, život bo se je ukorenio u samosvèsti cèlog naroda i spojio se je sasvim s bitjem i životom naroda sámog.

I usléd toga, jedino poradi pomanjkanja pučke prosvete bio je život naroda našeg sve do sada kano slabi brodić, koj se je neizvèstno talasao tamo amo po neizmèrnoj pučini čovèčanstva; svaki i najmanji vètrić bacao ga je sad na pogubne prude, sad o vèrletne klisure, skèršivši mu svdè vesla i kormila, tamo jadra i katarke, napokon je zasédao, te je sad ovaj sad onáj kormilo uhvativši — njime upravljao, gdè najme za njega više biaše koristi i dobitka. Pa ako se je i naša koja vèrla i poštena misleća duša, ipak sav joj biaše zaman trud i napor, mornari ga razumèti nemogoše, te pustiše vazda brod svoj il slučaju neizvèstnom il tudjinu nemilomu. — Dà, zanemarenje pučke prosvete, pomanjkanje pučkih škola biaše uzrok, da je naš narodni život jur tako pao, da su se već sakupljali narodi oko groba našeg, i radovali se veseloj karmini, koju do skora slaviti maiahu, spraviv̀ši nas u njeg. — Nu providnost vèčna, koja nepusti da pogine bez svèrhe, bez vlastite krivnje i najmanji sitni mravčić, bdiaše nad životom našim, i mi srećno preboljèsmo smèrtnu uru našu, te ustesmo opet k životu novom, lèpšem i slavnijem. Da bratjo! Slavjenski narod živ opet od istoka do zapada, od pol noći do pol dana! Kud se god kreneš, svagdè novi život niče, svagdè novo ukazuje se cvèće, kojeno će najkrasnijim za čovèčanstvo uroditi plodom, ako pravu nepromašimo stazu.

Al' koja je ota prava staza, kojom cilj svoj da dokući slavjanski narod? Nikoja druga niti je, niti može biti, nego da naš novi život bude osnovan na temelju pučke prosvete. Jer samo onda, kad u svakom i slèdnjem živèla bude samosvèst narodna, kad se svaki i slèdnji oséćao i ponosio bude: biti članom velikoga slavjanskoga naroda, kad svaki i slèdnji oduševljen bude uzvišenim i plemenitim zvanjem svojim, svoga naroda i cèlog čovèčanstva; samo onda biti će obezbèdjen život naroda našeg, samo onda hoće novi naš narodni život, koj nam se sada posvud ukažuje toli lèp i krasan, uroditi ožudjenim plodom i za nas i za dèržavu i za obću prosvetu i blagostanje sviuh narodah. A to sve jedino postići se može obćom prosvètom i izobraženjem puka t. j. cèlokupnog naroda. Zato sva naša težnja mora sada, gdè smo se izbavili od vèčne propasti, ta da bude: gledati i nastojati, da se svuda i na sve strane podižu pučke škole, i da se vèrstni i sposobni izobražuju učitelji, koji će osim potrèbnih učiteljskih sposobnostih takodjer i oduševljeni biti visokom zadaćom pučke škole, t. j. rukovoditi i odhranjivati mladež tako, da iz nje postanu u duhu pravog kèrstjanstva dobri, pošteni i razumni ljudi, gradjani i domorodci. O tom raditi, o tom nastojati, to trèba da je najsvetia dužnost svakog poštenog domorodca, neplašeć se nikakovih potežkoćah, nikakovih zaprékah. Sve bo te zaprèke i potežkoće nisu takove, da bi ugorčiti mogle ono blaženo čuvstvo, koje će, ma i nikakve druge nedošivèo nagrade, osécati svaki i slèdnji, komu jednoć samosvèst prišapnuti usmogne, da je i on doprinèo dio svoj k utemeljenju slave, sreće i prosvete naroda svoga. A može li veće, može li lèpše i sladje biti nagrade, nego li mu pruža samosvèst izpunjene dužnosti?! Ona je sveta luka, u kojoj nam jedino duša naša poslè sviuh burah i nepogodah nalazi onu rajsku nagradu nutèrnjeg mira i blaženstva! A u tu se luku dolazi samo onda, ako smèlo i odpèrto vazda budemo ra-

Digitized by Google

dili ono, što je pravo, lěpo i plemenito, i što směra na sreću i blagostanje našeg naroda na pose, i cělog čověčanstva u obće.

Na koliko je naš narod shvatio tu važnu zadaću i na koliko se osobito naša hèrvatsko-slavonska vèrhovna školska oblast tèrsi toj zadaći odgovoriti, o tom ćemo govoriti u budućem listu. (Dalje slědi).

Kraljević Marko.

Od P. Preradovića.

Osoblje.

Marko Kraljević.
Stěpan Rodoslavić.
Stanko.
Timo.
Ćiro oćuh Stevanov, kum Stankov.
Lovro.
Vaso, kèrčmar.
Pop Rade.
Zvěrić, bogat tèrgovac i spahija.
Mile, Vasov sin, učenik na sveučilištu Lipskom.
} Seljani

Slèpac Avram.
Nasta, Stankova supruga.
Anka, Stankova kći, zaručnica Stevanova.
Franjo Zlodonja.
Ivan.
} Sluge Zvěrićeve.
Maca služkinja Zvěrićeva.
Hassan-Muru, paša.
Omer, njegov tajnik.
Jussuf, kadija.
Jedan tamničar.
Kolo seljanah. Puk.
Turski stražari.

Pozorište: Slavenski kraj u Turskoj.
Vrěme: Sadašnji věk.

I.
Proštenje.

Veliki prostor. U dnu u srědini cèrkva svete Bogorodice, oko nje šatori, sěnice i kola, gdě se medeni kolači, vino, kruh ovčina i koješta drugo prodaje; mnoštvo světa vèrvi okolo, kupuje, pije, jede i veseli se. Ljudi ulaze i izlaze iz cèrkve. Pred cèrkvom sědi slěpac Avram.

Slěpac (uz gusle.)

Smilujte se, bratjo mila,
Udělite siromaku,
Slěpcu bogcu nesretnome,
Koj nevidi běla danka,
Niti sunca ni měseca.

(Jedan od mimo idućih pruži mu novac.)

Hvala, dušo bogumila,
Bog ti dao lěpo zdravlje
I današnja sveta gospa,
Kud hodio sretan bio,
U dědi se pomladio!

Stanko.

(Izišavši iz cèrkve i spaziv̀ši slěpca.)

Zdravo Avrame!

Slěpac.

Jesi li ti to Stanko?

Stanko.

Jesam, brate. Pa kako, kako?

Slěpac.

Živa glava, brate! Eto tako po slěpački: gdě bolja ruka tu manja muka.

Stanko.

Pa kud si vukao sve to vrême, što te nisam vidio — bit će sad godina.

Slěpac.

Bogme, brate, sve po světu; iz njega nikud nikamo.

Stanko.

Zašto nisi k meni došao na uskèrs, kako si rekao.

Slěpac.

Nisam mogao brate; bio sam kod Gavre. Nabasao sam k njemu baš na veliki petak, pa me nije za živu glavu pustio. Do duše nije mi zlo ni kod njeg bilo.

Stanko.

Tà znam ja, da se ti zla nedèržiš; ti prianjaš samo uz mastne kuće a zaboravljaš na priatelje.

Slěpac.

Eh brate, oprosti ako sam ti krivo učinio. Doći ću k tebi na božić, pa neću ti otići dok me neotčraš.

Stanko.

Dobro, dodji. Ali za stalno.

Slěpac.

Hoću brate, neboj se!

(Svět se je malo po malo skupio okò slěpca.)

Stanko.

Ala da možeš viděti, Avrame, koliko nas je okò tebe! Daj da nestojimo badava, zapěvaj štogod. Jesi li što novoga izmislio? Daj da čujemo!

Slěpac.

Hoću, brate, evo novu novcati pěsmu, kako me je vila naučila baš onda, kad sam ono od Gavre otišao i Urvinom planinom udario. Znaš: mokro gèrlce, veselo sèrce. —

Slěpac.

(Nategne strunje pa pěva.)

Doletila vila planinkinja
Sa Urvine visoke planine,
Zapěvala u četiri glasa,
Da se čuje na sve četir strane:
Čujte, ljudi moja mila bratjo,
Čujte čuda do sad nečuvena.
Uzdahnuo u zemljici Marko,
Da se pučè kamen na grobnici,
Iz grobnice ustanuo Marko
Na svom Šarcu, konju krilatome.
Nije Marku zemlja nahudila,
Samo mu je zaprašila lice.
Leti Marko na vodu Sitnicu
Da junačko umije si lice;
Ali gledaj čuda velikoga:
Sitnica se u kèrv pretvorila.
Gleda svatko pa prigleda dobro,
Je l' istina i kako bi bila.
Nij' se voda u kèrv pretvorila,
Već se 'e, bratjo, zažarila samo
Od Markova junačkoga lica.
Dolètili sokolovi silni
Sa svih stranah kó oblaci sinji,
Dopadnuli k Marku na Sitnicu.
Gleda svatko pa prigleda dobro
Je l' istina i kako bi bila.
Nisu ono sokolovi sivi
Sa svih stranah kó oblaci sinji,
Već su ono sileni vojnici
Na Sitnici bez broja junaci,
A medj njima pèrvi junak Marko.
Svi na vodi konje napojili,
Pèrvi Marko Šarca konja svôga,
Za njim junak svaki konja svôga.
Junacima govorio Marko:
Napojili jesmo konje bojne,
Ali naše sablje jošte nismo,
Na Kosovo ajd'mo da kosimo.
Da i naše sablje napojimo!
Marko reče, silna vojska teče,
Ter se slomi u to polje ravno,
U polju se sastadoše s Turci,
Potukoše devet turskih pašah
A desetog cara otmanskoga.
Turska kèrvca svuda do koléna,
A Turcima nigdje ni koréna;
Svi na polju pogiboše Turci.

Digitized by Google

Stanko.

Bog dao da bude!

Puk.

Da Bog dao!

Stanko.

Bogami Avrame, učinio si rodu glas, baš ljudski — evala ti! — Nà omasti si bèrk. (Pruži mu komad ovčine).

Slèpac.

Hvala brate!

(Ćiro izlazeć iz cèrkve spazi Stanka.)

Ćiro.

I ti tù kume?

Stanko.

E da šta ću? Moram da děci nèšta kupim, drugač zlo i naopako.

Čiro.

Hoćeš li skoro kući?

Stanko.

Moram prije da govorim s Timom, bi li mogao ovih danah nèšto žita samlěti kod njega.

Čiro.

Ajde, ja ću te pričekati kod Vase, pa ćemo onda zajedno kući.

Stanko.

Dobro.

Ćiro.

Jesi li Zvěrića vidio gdě?

Stanko.

Neima ga tù, i netreba ga.

(Ćiro otide. Stanko se ogleda kojekuda tražeć Timu i vidi ga, gdě se baš u kolo hvata s drugimi momci i děvojkami, zato stane i pričeka dok se kolo svèrši.)

Kolo (igra i pěva.)

Igra kolo do dvadeset i dva,
Al' u kolu neima lěpe Ane,
Lěpa Ana čeka na Stěpana,
Kôga neima tri godine danah.
Lěpa Ana dozivlje sokola,
Iz gorice najboljeg letioca,
Krila su mu ponosito duga,
A na krilih pozlaćeno perje.
Veli njemu lěpota děvojka:
Moj sokole, sve moje ufanje,
Uzmi ovaj listak sitne knjige,
Sitne knjige, moje težke brige,
Leti š njime tri bijela dana,
Dok preletiš dvě gore zelene,
Tretju nemoj goru preletjeti,
Već ti sědi jablanu na granu,
Stresi krila da se siplje zlato,
Da ga dodju kupiti junaci,
A kad dodje moj mili i dragi,
Da si kupi ono suho zlato,
Ti mu spusti listak sitne knjige,
Sitne knjige, moje težke brige,
Da mu padne u desnicu ruku. —
Sokò leti tri bijela dana,
Dok preleti dvě gore zelene,
Treću nije goru preletio,
Već je sěo jablanu na granu,
Stresò krila, sipalo se zlato,
Dodjoše ga kupiti junaci,
A kad dodje junače Stěpane,
Da si kupi ono suho zlato,
Njemu spusti listak sitne knjige,
Sitne knjige, njejne težke brige,
I padè mu u děsnicu ruku.
Junak sitnu knjigu razumio,
I sokolu sivom govorio:
Moj sokole, sve moje ufanje,
Neimam knjige, da odgovor pišem,
Već ti reci lěpoti děvojci:
Pozdravljate tvoj mili i dragi,
Nemoj tugom odveć tugovati,
Da ti tuga nebude poruga,
Već ti hrani vranog konja svôga
Ljetnom zobi i prolětnom travom,
Napajaj ga rumenijem vinom,
Da mu dugi nenahude puti,
Podkuj mu ga zlatnom podkovicom,
Da mu budu pozlaćeni trazi.
On će doći, vranca će usěsti
Tebe dragu sobom će ponesti. —
Sokó leti k děvojci doleti

Digitized by Google

I govori lěpoti dèvojci:
Pozdravlja te tvoj mili i dragi,
Nemoj tugom odveć tugovati,
Da ti tuga nebude poruga,
Već ti hrani vranog konja svóga,
Ljetnom zobi i prolětnom travom,
Napajaj ga rumenijem vinom,
Da mu dugi nenahude puti.
Podkuj mu ga zlatnom podkovicom,
Da mu budu pozlaćeni trazi,
On će doći vranca će usěsti,
Tebe dragu sobom će ponesti!

(Kolo se razidje. Stanko, koji je prekèrstio ruke, sklonio glavu i turobnim licem kolo gledao i slušao otide razgovarajuć se s Timom.)

II.

Šuma.

Velika gušćina visokih dèrvetah okolo. Noć; samo gdègdě měsec prodire kroz granje.

Glas iz daljine (pěva.)

Oj, oj! Veseli se rode moj,
Cèrvene si kape kroj,
Pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

(Zvěrić dođje u levačkom odělu).

Zvěrić.

Od onuda, mislim, glas se čuje.

(Hoće da podje k onoj strani, kad na jednoč s druge strane isti glas zapěva. Zvierić stane, okrene se i sluša).

Glas iz daljine (pěva.)

Oj, oj! Ustati će Marko tvoj,
Ti uz Marka krěpko stoj,
Pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Zvěrić.

Sada opet s ove strane, gledaj!

(Hoće da glas slědi, se opet zapanji čuvši da se isti glas opet s čisto druge strane pojavi.)

Glas iz daljine (pěva).

Oj, oj! Orit će se strašan boj,
U boju se ništ neboj,
Pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Zvěrić.

Sada eto opet s ove strane!

(Hoće opet da glas slědi, ali isti glas zaori opet sa druge strane.)

Glas iz daljine (pěva.)

Oj, oj! Kèrv će biti čela znoj,
Kaplje kèrvi ti nebroj,
Pěvaj: oj!
Kraljeviću Marko oj!

Zvěrić (čisto smutjen.)

Sva je šuma oživěla, a ja
Nemogu da živog u njoj nadjem.
Nikad mi se to još nepripeti;
Sto sam putah ovuda hodio,
Poznao sam skoro svako dèrvo,
A danaske eto izgubih glavu,
Neznam gdě sam, da me tko ubije.
A to vražje pěvanje još većmah,
Varajuć me, pomuti mi mozag.
Da bog dao te prestalo jednoč
I nikad se više nejavilo!
Šta buncaju ti ljudi o Marku?
Ustati će! — imao bi zašto!
Da vas gleda gole i pèrnjave,
Nevaljane, za naprědak hrome,
A za nauk gluhe kao klade.
Da ja mogu upravljati s vami
Bi vas těro na hiljade vanka
Iz vašijeh prodèrtih kolibah
U tudjinu, da s' šta naučite;
Il' još bolje: bi vas sve potukò
I narodom drugim vrědnijime
Te preděle krasne naselio.
To je uprav izrod ovog světa:
U zlu pliva do obèrvah cèrnih,
A još pěva, město da jauče!
Kud ću sada? noć je naokolo!

(Ogleda se okolo.)

Eno světla hvala, hvala milom bogu!

(Uputi se prama světlu.)

Digitized by Google

III.

Sěnica.

Sěnica u šumi uz put, kojim najviše světa s proštenja kući se vratja. U dnu u srědini sěnice jedna kola s tražnjim krajem k prizoru okrenuta. Na kolih lagav vina. U sredini sěnice jedan stó, okò stola klupe, na kojih ljudi sěde piju i jedu. Vaso u gradjanskom odělu stoji naslonjen na lagav. Svět prolazi putem, po gdě tko se svrati pod sěnicu.

Vaso (k ljudem.)

Da znate kako mi je milo gledati vas tako, gdě ijete i pijete.

Jedan izmedju ljudih.

Věrujemo ti. Mi žvačemo i gutjemo a tvoja se kesa udebljava.

Vaso.

Moj brate, da vidiš, imam i ja dosti troška.

(Ćiro stupi na prizor s kapom naherо.)

Ćiro

Dobar večer, ljudi!

Ljudi.

Bog daj, Ćiro!

Jedan izmedju ljudih

Šta si tako naherio kapu?

Ćiro.

Hoće mi se piti. (Směh.)

Nuder, Vaso, jedan polić i dvě čaše.

Vaso (uzimajuć polić u ruke.)

Šta će ti dvě čaše, zar se iz jedne nemož' opiti?

Ćiro.

Mogu brate i bez čaše.

(Vaso metne polić vina pred njeg.)

Vidiš evo ovako. (Uzme polić i pije iz njega.) Znaš, doći će skoro i Stanko; zato dvě čaše.

Vaso.

To je drugo!

(Metne dvě čaše pred njega.)

Ćiro (k Vasi.)

Je li to iz tvog vinograda?

Vaso.

Jest, brate, čista lít baš s one porebrice nad podoljem.

Ćiro.

Jesi li ga štogod prodao danaske?

Vaso.

Jesam dobrano. Ovo je već tretje vědro i morat ću ga skoro nagnuti.

(Stanko i Timo stupe na prizor.)

Timo (k Stanku).

S bogom brate; lako noć!

Stanko.

Zar nećeš malko ovamo (kazujuć na sěnicu).

Timo.

Nemogu, brate, kasno je, a ostala mi je Ruža sama kod kuće.

Stanko.

E, dakle Bog, brate! (Otide pod spinicu bez da što progovori).

Timo (odlazeć).

Bog!

Ćiro (k Stanku).

Sědni se ovdě uza me, evo ti čaše.

Stanko.

Da znaš, neće mi se baš ni piti.

Ćiro (kao začuđen).

Zašto? kakva te je tuga opet snašla.

Stanko.

Uvěk ista; pa kudgod dodjem mora da me netko na nju opomene. Tako i malo prije. Kad si ono ti odišao, ja potražim Timu, ali ete ti njega po svôme običaju u kolo, a kolo zapjeva — znaš šta? onu nesretnu pjesmu o mojoj kukavici Ani. Čisto sam se okamenio, a moraо sam ju sve do kraja slušati radi Time da ga neizgubim. Nije li to kao da bi u pèrkos bilo? To je uprav zla navada našeg naroda, da svaki poněšto neobični dogodjaj odmah u pjesmu stavi; tě tako mora kadkad čověk svoju

Digitized by Google

vlastitu nesreću za života slušati; nemože na nju zaboraviti.

Ćiro.

Nemoj se ti zato odveć žalostiti; tko zna nesluti li ona pjesma k dobroj sreći.

Stanko.

Nikada brate! Stjepan neće doći, a děvojci će za njim oči izkapati.

Jedan izmedju ljudih.

Bog zna kud je onaj momak propao.

Ćiro.

Ja sve velim, da je još na světu.

Drugi iz medju ljudih.

I ja bi rekao, da mora negdje biti.

Tretji iz medju ljudih.

Da se nije u Vile dao? jer ga je nestalo kod vrěla u Banskom lugu, gdě je divanio s nekom bělom ženom. To je vidio Vasin dečko — je li Vaso?

Vaso.

Jest. To je dečko ne jednoč, nego sto putah pripovědao.

Ćiro.

Ako se je u Vile dao on će se vratiti, kad izuči vilinske nauke — tako ljudi kažu. A kad se vrati tko zna neće li znati bilje naći, kojim bi se ono silno blago u Banskoj pećini moglo dignuti. Tri su velika lagva puna dukatah. U dobri čas možebit Stěpan u Vile pošao! Samo da dodje.

Vaso.

Što se onog bilja tiče netrěba nam da čekamo na Stěpana; kad dodje moj Mile sa sveučilišta on će znati to bilje naći, jer mi je kazivao, da se tamo i nauci uče o svakojakim travami i bilju. A lako mu sve u glavi ostaje, što samo jednoč vidi ili čuje. Pametna ti je ono glavica!

Stanko.

Kako ne! Sve gola pamet. Idi Bogati i š njim! Tà da je iole pametan, nebi se onako stezao u one těsne i kusaste haljine; baš ti je kò da se je kroz kamiš provlačio. Nije li to púka ludost?

Vaso.

To ti nerazumiješ, moj Stanko. Tako se oblače svi učeni ljudi, da se od neučenih razlikuju; jer drugač nebi bilo razlike.

Stanko (smijuć se).

Pravo imaš, Vaso; ali Bože me sačuvaj od takove učenosti, gdě bi se ja morao sramiti svoje poštene narodne oděće i preobući se onako kao tvoj sin.

Vaso.

Kad bi se pameti naučio, bi se i ti preobukao.

Stanko.

A ti si se prije pameti preobukao, kako vidim, jer govoriš sto putah ludje nego si spod narodne kape govorio. Ili je možebit tvoj govor sad tako visoko pametan, da mi prosti ljudi do njegovog razumljenja nedosižemo.

Svi drugi (osim Ćire smiju se).

To će biti, to!

Vaso.

Mene možete izsmihavati koliko vam drago, samo mi u sina nedirajte. Jer to je sve badava, on se uči, tě uči i naučit će se više nego svi mi ovdie znademo.

Stanko.

O već se je naučio. Zanš šta sve? Naučio se je duge činiti — to si i sam pripoviedao, da ti svaki čas dosadjuje radi novacah — naučio se je piančovati i kartati se — to smo mi sami viděli — naučio se je kad kući dodje prezirati otca i mater a na nas druge ni negledati —; samo s popom kadkad se koči po sokaku i divani ili s Zvěrićem u lov ide, mi svi drugi, mi smo mu ništa. To ti mu je sva učenost!

Digitized by Google

Vaso.

Pa ako je tako, neka je. Šta je koga briga za to. Dà, što vas negleda, što se nesédne pred kuću k vami i nedivani o orauju i kopanju i kako se sékire nasadjuju — to vam smeta — to vam je žao. Tìme baš i pokazuje, da je učen čovék što znade izabrat si ljude za družtvo.

Stanko (k drugimi.)

Da je moj sin ja bi ga iz puške ubio.

Vaso (k Stanku.)

Neboj se nećeš nikada takovog sina steći.

Stanko.

I nedao mi Bog! Volio bi neimati poroda nego tako učena sina. O gdě si Kraljeviću Marko, da nas oslobodiš od takove učene děce — žalibože već se je dosta kod nas izleglo!

Jedan iz medju ljudih.

Moj Stanko! ako mi na Marka čekali budemo, bojim se, da će nam svima prije, kao Mili, mozak izlapiti.

Drugi iz medju ljudih.

I ja mislim tako.

Tretji iz medju ljudih.

Nevrątjaju se mèrtvi.

Stanko (k pèrvome.)

A ja bi se s tobom i svakim od vas okladio, da će Marko prije godine danah živ živcat ustati. Sablje mu neima ni pó pednja više u grobu, a svaki dan se pomiče.

Jedan iz medju ljudih.

Nebuncaj Stanko!

Stanko.

Moja braćo, ima dosta čudah na světu — moglo bi i to biti.

Jedan iz medju ljudih.

Kakovih čudah? Prodji se toga Stanko!

Stanko.

Kakovih? da ti samo jedno kažem: Ajde podsěci mi u oči mlade nedělje jablana, ajde ako si junak, dat ću ti za svaki iver dukat. Ja sam eno prošastnu subotu htio podsěći jednoga; pa nikikako; sěkira mi je odskakivala, kao da sam o kamen udarao.

Isti iz medju ljudih (smijuć se).

To si ti sanjao moj Stanko.

Stanko (ustavši).

Ajde de! (mahne glavom). Može bit ću i ovu noć takovog šta sanjati. (k Ćiri). Ajd'mo kume, kasno je!

Ćiro.

Plati ti, brate, znaš da sam ja uvěk slab na novcu.

Stanko (plati).

S bogom, ljudi!

Ljudi.

S Bogom Stanko!

(Stanko i Ćiro odidu.)

Vaso.

Neka si Stanko dobro zapamti šta je sve danas govorio.

Jedan iz medju ljudih.

Muči Bogati, nemoj se uvěk groziti, kò da te se tko boji!

(Zvěrić dodje.)

Zvěrić.

Hvala bogu! evo onog světla.

(Stupi pod sěnicu; kako on pod nju, svi se ljudi odmah dignu, plate i otidu bez da na Zvěrića okom pogledaju.)

Jedan izmedju odlazećih.

Ovce nemogu s kurjakom u družtvu biti.

Zvěrić.

Ti si to, Vaso! Odtěrao sam ti goste, kako vidim.

Vaso.

Nek idu, i onako već neimam vina. Kako vi tako kasno iz lova?

Zvěrić.

Eto čuda nà! zabludio sam, da ti pravo kažem, i da nebiaše ovog tvoga světla, neznam kud bi još sada basao.

Digitized by Google

Vaso (začudjen.)

Kako to? da niste na kakovu gljivu stupili?

Zvěrić.

Jesam vraga! pěvanje ovih naših pijanicah, smelo mi je glavu; ravnao sam se po njemu pak sam zabludio.

(Slěpac Avram vodjen od jednog dečaka dodje i stane kod Zvěrića).

Slěpac (k Zvěriću.)

Udělite gospodine!

Zvěrić.

Udělio bi ti smèrt da mogu; vražji skote! znam da si se i ti danas derao, a sad kukaš, — odlaz'!

(Za se.)

Gdě su mi psi da ga protěraju.

(Zazviždi, psi dolete i navale odmah na slěpca. Slěpac otidje braneć se od pasah, a děčak zaplače.)

Vaso.

Kako ti psi odmah navališe na slěpca, bez da ste ih nabèrkali.

Zvěrić.

Znadu oni već, naučeni su na to, to im je svagdanji posao. Ima te slěpčadi sada da čověk nezna kako bi ih se drugčije obranio.

Vaso.

Pravo imate! morao bi čověk najposlě i sam ići prositi, kad bi svakom htěo uděliti. — Jeste li što ubili, gospodine?

Zvěrić.

Nisam ništa, a nije mi ni stalo; išao sam više da mi prodje vrěme do večera; čeka mene kod kuće gotov lov, tako se nadam; moj je Franjo srećan u lovu. — A kako tvoji poslovi? Jesi li uzdigao vinu cěnu?

Vaso.

Nisam još.

Zvěrić.

A zašto ti mene neslušaš. Tako ti nikad ništa nećeš steći. Podvostruči ti slobodno cěnu, nebej se da će ti zato izostati ljudih. Bila cěna vinu kakva mu drago naš će čověk piti, kò što je i do sada pijo; on nepozna druge naslade na světu; on će prodati ženu i děcu, samo da se napije. Davaj na veresiu; veresia najviše mami ljude; pa ako te nenaplati na vrěme, a ti traži za čekanje još onoliko koliko ti je dužan; on će privoliti; šta će da čini, kad nemože platiti. A tako sve dalje dok nedobiješ četverostruko ono što ti je dužan.

Vaso.

Ali kako ću najposlě iztěrati dug?

Zvěrić.

Kako? Tuži ga, makar do paše, pa ti samo meni kaži; znaš da sam ja dobar s pašom t. j. mora da me tèrpí, jer me treba, drugač bi me bogme u žlici vode utopio.

Vaso (začudjen.)

Zašto to?

Zvěrić.

Tèrn sam mu u oku, ištem više nego on. Ali ostavimo to. — Jesi li me razumio?

Vaso.

Jesam, i hvala vam! —

Zvěrić.

To ti je jedini način, ako misliš štogod imetka si nabaviti, da nešključaš praznimi zubi pod stare dane. Věruj ti meni, ja sam probio dosta světa i k tomu izobraženog světa, i svud sam vidio, da sve bogatstvo iz tudjeg znoja curi; tko ga sam iz svoga cědi, taj samo životari dok raditi može, a poslě kad obnemogne onda gusle u ruku pa ajde od kuće do kuće. A što je tamo u izobraženom světu prosto i slobodno, gdě ljudi bolje znadu što je pravo a što ne, neće ni tu grěhota biti; — pod istim smo nebom. Pa nedaje li nam i samo nebo isti primèr: vara nas sto putah na godinu; kad hoćemo sunca dodje kiša, kad čekamo kiše eto ti leda. A i ja sve što imam na taj sam način stekao: mene su drugi varali a ja njih, samo što sam ja lukaviji bio. — Ovaj naš narod, vidiš, kakav je: kukavan i

Digitized by Google

siromašan; jer ostaje kod pluga i motike, neće da se makne iz svôga domaćeg smetja i da u tudjini što boljeg vidi i nauči. Da se tèrgovine primi ili kakove uměťnosti, bože sačuvaj! On voli uz zlo nego li uz dobro pěvati.

Vaso.

Ipak se i naš narod pomiče malo po malo. Vidite: ja sam već svukao s sebe one proste narodne pèrnje i nosim se kao i vi, a poslao sam na vaše nagovaranje sina u nauke, a ja poznam više kućah, koje kane isto učiniti.

Zvěrić.

Ti i jesi najpametnii čověk u cěloj ovoj okolici, da tebe nije u selu nebi mario, da sve do zemlje izgori. — Idem ja sad, a ti tako kô što sam ti kazao. S Bogom!

Vaso.

Hoću. Sretno pošli, gospodine!

I. t. d.

Narodne poslovice ilirske.

Da mu tko dlaku od bèrkovah popije, bi se otrovao.
Da mu reče: magarac leti, on bi izišao da vidi kud leti.
Danas vezir, sutra rezil.
Danas jesmo, sutra něsmo.
Danas čověk, sutra cèrna zemlja.
Da neima nosa, pasao bi travu.
Da nije bolje od tebe!
Da nije kèršten, bi valjalo od njega meso jesti.
Da nije siretah, nebi sunce grijalo.
Da nije urok!
Dan po dan, pak će doći i Gjurgjev dan.
Dao bi mu i košulju svoju.
Dao Bog, ali nije imao kome.
Da oprosti Bog i tvoj obraz!
Da padne na ledja, razbio bi nos.
Darovna ruka, siromaška majka.
Darovnome konju zubi se negledaju.
Da se za zelen bor hvatim, i on bi se zelen osušio.
Da se nije mama uzdala, nebi se ni udala.
Da si jabuka, da te u njedra metne! da si cvět, da te za kapom nosi!

Slavjanske věstí.

— Nedavno izišla je pod kamenotiskom M. A Viteka u Pragu knjiga pod naslovom; „Abbreviaturae vocabulorum in scripturis latinis, slavicis et germanicis medii aevi ab Joanne M. Hulákovsky.“ Već i sám naslov pokazuje nježnu ne samo korist, nego i potrebu, osobito za one Hèrvate, koji sè starimi pismi zabavljaju. G. Hulákovsky potanko je opisao kratice, koje dolaze ne samo u knjigah, nego i u rukopisih latinskih, slavjanskih i němačkih. Što je za nas najznamenitie: g. spisatelj naznačio je mnoge ne samo glagoljske, nego i kirilske kratice, koje se od drugoga naučiti nemožemo. On je pokazao takodjer i izvore za diplomatiku, te ih, kome srědstva dopušćaju, može nabaviti. Ako uzmemo na um trud g. spisatelja i valjanost knjige, morati ćemo se začuditi, kako joj je malena cěna; ali smo uvěreni, da ju je g. spisatelj s toga tako malenu uzeo, za da si ju svaki i može nabaviti. Knjiga eva stoji kod spisatelja samo 1 for. 20 kr. sr., a ko bi najednom uzeo barem 8 komadah, doći će ga samo na 1 for. i 15 kr. sr. Dobiva se takodjer i u knjižnici Neureutterovoj, u maloj karlovskoj ulici, u cèrvenom domu u Pragu, i to po 1 for. 50 kr. sr. G. spisatelj je kancelista kod pismarnice gubernialske u Pragu.

— „*Pražské Nov.*“ pišu, da je već kupljen prostor, gdě će se narodno česko kazalište graditi.

— Slavno poznati česki pěsnik Fr. Turinsky umro je dne 4. t. m. u Pragu. Najznamenitii njegovi spisi jesu slědeće 3 drame: „*Angelina*,“ „*Virginia*“ i „*Prakané, roku 1648.*“

Digitized by Google

— Izim pěvačah *Karla Morandi* i *Demetria Celli* o kojime u 37. br. „*Nevena*“ progovorismo, doći će nastojanjem impresaria Brambile k talianskoj operi ovamo još slědeće znamenitie osobe, najme: *Veronica Gasiello* (prima donna assoluta seria) i *Luigi Donati* (primo tenore assoluto serio). Zatim stići će sa ostalim osobljem i g. *Bignano* (primo violino direttore d' orchestro). O sbornih pěvačicah čuje se, da su lěpe i mlade, dakle baš protivno od onih strašilah, koje nam je prošaste zime bivši naš impresario Scalari predstavio da nas izkušava. — Družtvo te naše talianske opere stići će ovamo oko 26. i 27. t. m. a započet će svoja predstavljanja dne 2. ili 3. listopada, i to, kao što se čuje, sa operom „*Nabuco.*“ — Koliko smo o spomenutih pěvačah i pěvačicah do sad čuli i čitali, svakako se nadati možemo, da će ovo družtvo izvěrstnie i bolje biti od onoga što je poslědnji put ovdě bilo.

Različite věsti.

— Blizu Jekaterinoslava u Ruskoj nadjeno je nedavno mnogo znamenitih i dragocěnih starinah.

— Novi dramatički komad u 5 čina od Gutzkova zove se „*Die Diakonissa.*“

— Francezke novine „*La Presse*“ priobćuju broj svaki dan tiskanih znamenitiih novinah Francezkih. Uslěd toga tiska *Constitutionell* 23,000; *Siecle* 19,500; *Presse* 19,500; *Patrie* 14,000; *Journal des Débats* 10,000; *Pays* 9,500; *Estafette* 8,000; *Assamblée nationale* 6,500; *Journal des Faits* 5,500; *Univers* 5,000; *Union* 4,000; *Gazette de France* 3,5000; *Droit* 2,800; *Gazette des Tribunaux* 2,200.

— U Bostonu (u Ameriki) načinjen je jedan brod kog negoni para, no zrak.

— Dne 14. t. m. slavio je slavno poznati Aleks. Humbolt 83. god. dan svog narodjenja. On to i sám spominje u četvěrtom dělu svog „*Kosmosa.*“

— Omer-paši ponudjeno je vojeno ministerstvo, nu ón se nije mogo pogoditi radi někojih stvarih, te je zato otišo na svoje město u Monastir.

Směsice.

— Postavila kuma kumi čanak graha i malo hajvara, pa su sěle da jedu. Kad se kuma naklopi na hajvar, a na grah ni negleda, onda joj domačica reče: „Uzmi kumo i graha!“ a ona joj odgovori: „Hvala, kumo, dobar je i hajvar.“ Na što opet domačica reče: „Ali je hajvar skup.“ A druga joj na to: „Boga mi i vrědi.“

— Něki čověk uzeo je na božić u juru orah, te vračao govoreći: „Kao što je ovaj orah pun, tako da bude u mene puna kuća svašta: hambar žita, tor marve, a podrum vina i rakie!“ A kad svěrši vračanje orah razbije i vidivši da je prazan hitro reče: „Neslušaj, Bože, što pas laje!“

Bibliografia.

Ilirska.

— *Diela Dominka Zlatarića.* — Saděržaj pěrvog svezka „*Sofokleva Elektra*“ tragedia; zatim „*Piram i Tisba*“ pěsma od Ovida — oboje na hěrv. jezik prevedeno po Dominku Zlatariću. — Izdano trudom Ivana Kukuljevića Sakcinskog. Tiskom i troškom Fr. Župana u Zagrebu. Na vel. 8. ima 81 str. — Cěna sviuh dělah Zlatarića ukupno 1 for. 20 kr. sr.

Ruska.

— Путеводитель по Императорской публичной Библіотекѣ. Спб., 1852. Въ книжномъ Магазинѣ П. И. Крашенинникова. Цѣна 1 р. 50 к., съ перес. 1 р. 75 к. сер.

— Земледѣльческая Механика, или приложеніе механики къ сельскимъ работамъ. Соч. Графа Гаспарена, перев. съ Французскаго П. У. Изданіе С. Усова. Спб., 1852. Большой томъ до 350 стр. и XI. листовъ чертежей. Въ книжномъ магазинѣ П. И. Крашенинникова. Цѣна 1 р. 75 к., съ перес. 2 р. сер.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice iliruke svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 40. U Četvèrtak 30. Rujna. 1852. **Tečaj I.**

Utèha u naravi.

Od M. B.

Et la nature à son coeur a parlé.
Béranger.

Puštajte me, ja vas lèpo molim,
Svojim putem, makar sáma, poći!
Hoću barem tako da odolim
Vrju, kome nema tù pomoći;
Puštajte me k majci poć naravi,
Bolno sèrce kod nje da ozdravi.

Bogu hvalim dokle god još mogu
Odbaciti za čas jaram briga',
Otèrt s čela znak družtvenog žiga,
Dok to mogu, hvalim jošte Bogu;
A to mogu, doćim družtvo bèžim,
Te k naravi, miloj majci težim.

U tišini jesenskoga luga,
Il uz romon vrèlah na vèrh gora',
Sva me mine hevolja i tuga,
Ká mi sèrce tišti kano mòra
U srèd grada pretèsnih zidina',
Gdè uz pèrkos svètlu — vlada tmina.

Gdè uz vèčni štropot, buku, viku,
Varka samo i proměna vlada,
Gdè si padje slika svu priliku,
I gdè mnogi čovèk s težka jada
Tajno plače, javno pak se smije,
Jer obično svakog krinka krije.

U naravi sasvim je drugačie,
Ona uvèk isti zakon slèdi,
Njeno sveto pismo to je svačie,
Ko razumie u njem što besèdi;
A svatko ga razumije lako,
U kog nije čuvstvo baš opako.

Žarko sunce, jutrom kada svane,
Sjajni mèsec nocju kad izhodi,
Te sa sobom širom na sve strane
Tisuć na dvor zvèzdicah izvodi,
Oblak, munje, i duboko more,
Pod oblake dopiruće gore,

Kèršni brègi, i poljane puste,
Bistra vrèla, rèke, plodne njive,
Cvètne bašće, polja, šume guste,
Sa svim što tu žive i nežive,
Veliko i malo, sve je ovo
Razumljivo, ak' hoćete, slovo;

Samo valja sèrcem umom štiti!...
Što se mene tiče, u tom slogu
Sve potanko mogu razumiti,
Samo jadnog čovèka nemogu!
On jedini mi je od početka
Svoga, sve do danas zagonetka.

Puštajte me dakle, ja vas molim,
Svojim putem, makar sáma, poći!
Barem tako hoću da odolim
Jadu, kome neima tù pomoći;
Puštajte me k majci poć naravi,
Da se duh moj opet oporavi.

Digitized by Google

Dva poljubca.

Od B. Atanackovića.

(Nadalje.)

III.

Dva bagrena dèrveta širiše svoje grane pod prozorima lèpe kuće.

U sobi kod prozora sèdi lèpa dèvojka i vezak veze.

Dèvojka je lèpa kao sunce, njezine cèrne tihe ali sjajne oči pune su žara, lice joj je preko měre blědo, i po njemu na čas razlije se krasno rumenilo. Gledajući tu lèpu dèvojku, čovèk se nehotice sěti najkrasnih slikah, koje se samo na ikonama slavnih slikarah viditi mogu, i koje su u světu tako rědke, kao cvět aloe što je rědak; ali može biti baš zato što je rědak i što stotinu godinah treba dok se razvije, zato je tako lèp i tako kratkog života.

Pred dèvojkom stoji mlad čovèk u putničkom odělu.

U stasu je visok i vitak, lice mu je podugačko i blědo, kosa dugačka smedja a mekana kao svila, oči velike plave i bistre kao voda u Suiritskom jezeru, po licu mu je udarila svilena smedja brada, koja tako stoji uz blědo lice kao senka na lèpim ikonama Alfonza.

Mlad čovèk je Vladimir, a dèvojka je Angjelia, poznanica njegova od osam danah i od toga časa i ljubeznica njegove duše.

Dèvojka veze svoj vezak, trenutak prolazi za trenutkom, čas za časom, ona nediže svoje lèpe oči sa djerdjefa svoga, rekao bi, sve su joj misli na vezivu, kad je nebi gděkoj uzdisaj izdavao, da u njezinoj glavi ima i drugo něšto nego njezin posao.

Na ulici jesenji větar poljuljuje dva dèrveta bagrena, koja se pod prozorom razširivaše, i skida s njih list po list, koj tužno odkida se od grane i pada na zemlju, da tamo pogine baš tako kao kad se dvoje zaljubljenih rastaje jedno od drugoga, pa koje je nježnije ono umre od tuge.

Vladimir stoji na svome městu, oči svoje neskida s dèvojke; sèrce se u njegovim grudim steže, oči mu se napuniše suzama.

„Angjelio," govoraše on poslě dugoga mučanja, a po glasu svatko bi poznati mogao, da je to nastavak već prie započetog razgovora — „u malo moga života ja sam toliko pretèrpio, da sreći nesměm věrovati, u osam ovih danah, kako mi je Bog dao da vas poznam, toliko sam lěpih časovah i radosti imao, koliko nisam imao u cělom mome životu, i sad sam suviše nagradjen za svu prošlu žalost, i baš zato sèrce zebe u meni da se ovo neproměni, a ja proměnu nebi mogao preživiti."

Dèvojka podigne svoje oči sa djerdjefa i pogleda Vladimira.

„Majko božja!" cikne poslě, „šta vam je, vi ste kao smèrt blědi."

„Neznam, ali sèrce je moje u meni premèrzlo, ja neznam šta je meni."

I poslě tih rěčih naglo doda:

„Slutnja, — slutnja je obsěna, a Bog je istina, obsěna je sve, samo je istina što vi rekoste, — što vi rekoste, to je tako istino kao i věčiti blagi Bog; vi me ljubite, ja to znam, a kad to znam, šta će meni drugo?!"

Za ovim rěčima pridje dèvojci i uhvati je za ruku.

„Angjelio, spasenje moje, srećo moja! pogledajte me s vašim lèpim pogle-

Digitized by Google

dom, vaš pogled će razgrijati i raztopiti led sa moga sèrca, recite mi još jedanput kao što ste mi rekli, da me ljubite, zvuci govora vašeg će razgoniti mračne misli moje i turobno predosèćanje.“

Dèvojka zarumeni i zadèrkće, pa poslè toga stidno progovori:

„Vi znate, da ja pravo govorim, vi znate i to, što ja osèćam.“

I za ovim rèčma nježnim pogledom pogleda Vladimira, pogled taj upali na novo sèrce njegovo, i lice mu plamenom bukne.

„Znam, znam, ti si moja i pred Bogom i ljudma, — danas je petak, u nedèlju, koja za ovom dodje, mi ćemo biti skopčani svetim zakonom, skopčani svezom, koja se do groba neće razrèšiti.“

Poslè toga ogèrli vitak stas mladog dèvojčeta, i pèrvi čist i nevin poljubac plane na njihovim ustnama.

No u istom času Vladimirovo lice problèdi opet, oči mu se suzama napune, dvèma rukama uhvati grudi, kao da ga je kakav udar u sèrce sgodio, i on na koljèna pade:

„Angjelio, na koljèna!. . . . I molite se Bogu, da Bog dà — da nas mirno i sretno prodje.“

„Šta vam je, šta vam je?“

„Ah, čemu se ja zavèrih?“

I za ovim rèčma ogorčeno ali i pobožno pogleda na nebo, pa poslè malo utèšeno progovori:

„Angjelio, molite se Bogu, da se smiluje nami, da odvrati od nas nesreću, i izčekujte me u nedèlju koja za ovom dodje, da vam dodjem s kićeni svatovi.“

Dan prodje za danom, i dodje subota u oči nedèlje, u kojoj Angjelia izčekivaše Vladimira sa kićenim svatovima.

Vrème se proměnilo, od tri dana sněg pokrio cèlu zemlju, vijavica i ljuta zima je, da sam kamen od zime puca.

Angjelia je nespokojna i nemirna, svaki čas tèrči k prozorima i pogleda na ulicu; dva bagrena dèrveta pod njezinim prozorima ostala su bez lištja, i na golom granju uhvatilo se inje.

Kad se od nje opraštao njezin Vladimir, onda se njojzi činilo, da se iz njezinog sèrca odkida radost za radosti, kao što se od bagrenih granah odkidao list za listom, a sad je na sèrcu njezinom bilo studeno inje kao i na granju.

Slutnja, i strah oledìše njezino sèrce.

Čas prolazi za časom, i pomračina se spusti na zemlju.

Angjelia je sve nemirnia i nemirnia, njezino sèrce sve više se steže u grudima.

U jedan put čuje se zveka praporacah na ulici, koja od kameničkog puta vodi; njoj zaigra sèrce i poče jače kucati, malo za tim prolete jedne saonice, pred koima biahu upregnuta dva pomamna sivca konja, na saonicama sèdjaše jedan čovèk u veliku kurjačinu zamotan.

Angjelia klone, ona je drugoga izčekivala.

Poslè nèkoliko trenutakah njezina tetka udje u sobu i progovori:

Digitized by Google

„Sad prodje kum Manoilo na saonicama, on je htěo u Novi-sad, ali nije mogao prěko Dunaja, jer led ide tako gusto Dunavom kao těsto.“

Angjelia spusti glavu svoju na pèrsa, suze joj na oči polete, i po licu joj udari znoj.

„Pravo je on rekao da će nama težko dobro proći!“

IV.

Dan prolazi za danom, nedělja za neděljom; — Angjelia sve većma vene, tuguje i gine, a Vladimir nedolazi.

Ni Vladimira, ni od Vladimira glasa.

Zima je neprestano ljuta, ali put je dobar, sněg se smèrzao i utro, saonik kakav samo može biti, Dunav se jako smèrzao, te se prèko leda prelazi kao prěko najćvèršćeg mosta.

Putnici dolaze, ali Vladimira nema, ni o njemu glasa.

„On je mene iznevěrio!“ tužiše kukavna Angjelia u gorkim svojim suzama.

V.

Nękoliko danah prie onog dogodjaja, koj u pèrvom razdělu pripovědasmo, u novosadskoj uspenskoj cèrkvi mlad jedan čověk pobožno molio se Bogu.

Ko ga je vidio s prekèrštenima na pèrsi rukama, ko je vidio na njegovom blědom skoro dětinskom mladom licu ozbiljnost, tajnu tugu i turobnost, ko je vidio iz njegovih velikih plavih očiuh žalostno melanholičan pogled, ko je gledao pazljivo na njegove dugačke smedje vlasi, koje biahu meke i tanke kao svila, taj se nehotice sětiti morao lěpih mladjenih mužkih likovah, koje u svojima historiama Karlo Dolće tako divno piše.

Mlad taj čověk biaše Vladimir.

On se Bogu moli, a u molitvi svojoj ovako tuži:

„Sveti bože moj! od postanka moga pa do današnjega dana ti si ukratio meni sve radosti ovoga světa, u mladome mome životu ja sam toliko prepatio, a još ništa nisam uživao . . . Pèrve radosti dětinstva moga ogorčene su preranom smèrti moga otca, ja ga još ni poznavao nisam, ja se njegovog njegovanja ni opominjati čestito nemogu, tako sam ga rano izgubio; poslě njegove smèrti dvojakim njegovanjem me je njegovala moja dobra majka, kao da mi je svojom prěkoměrnom dobrotom naknaditi htěla gubitak otca moga, ali ni to njegovanje nemogoh cěniti kao što je po sebi važno bilo, jer ljuta bolest, koju si na mene poslao, sveti otče moj, tako je gorka za mene bila, da mi je gorak bio život pored sve izvanredne nježnosti majke moje . . . Moj mladjahni život neprestano biaše u opasnosti, u jednom trenutku, gdě mi je život blizu smèrti bio, majka moja na koléna pade do postelje moje — na koléna, i sklopljenim rukama Bogu se moljaše, u najvećem očajanju govoreći: — „Bože moj, ako mora biti smèrti, poštedi život ovog grěšnog čeda, povrati mu život i primi mene k sebi!“ . . . I za time ogèrli me i poljubi poljubcem, koj mi je razgrijao ledno sèrce moje, koi je potresao mene cělog, neobična milina me snadje protivu sve ljute bolesti moje, sila ljubavi materine biaše tako moćna . . . I ti, oče sveti! uslišio si žarku molitvu majke, podigao si mene, čedo njeno, od odra bolesti, ali po molitvi njenoj ona pade u bolest i moj lěk plati životom svojim . . . I od tog doba ja ostadoh sirota bez otca i majke, nebrojeno blago, dobra, koje oko

Digitized by Google

nemože pregledati, stoka, koju je težko i prebrojiti, i svako drugo bogatstvo ostade za naslědstvo meni, jedinčetu roditeljah mojih, ali tuga, tajna tuga, i sèrce, koje za ljubavi teži, učiniše, da je sve to meni kao bolniku ponuda, jer mene poslě roditeljah mojih niko iskreno milovao nije mene radi, a to je, Bože blagi, za čim sèrce moje teži . . . Gospodi, daruj mi, ko će mene iskreno ljubiti! . . . Gospodi, ja znam, da si ti u tvojoj neizměrnoj milosti odredio, da gdèkojima nebude radosti ovoga světa, može biti za grěh praotacah njiovih, ili može biti da ih zaslužne učiniš milosti tvoje, koje si za njih u drugome svètu ostavio, ali, Gospodi, ja ti pripadam i molim, ti daruj meni ko će mene iskreno i pravo ljubiti, kao što je mene mati moja ljubila, pa ma ljubav ta za tako malo trajala kao što je majke moje, samo neka još jedan poljubac plane na ustnama mojima, pa ma ga odmah životom svojim platio, kao što sam i onaj platio životom majke moje! . . .“

I za ovim rěčma Vladimir se pobožno prekèrsti, mnoge suze polete iz njegovih lěpih plavih očiuh, koje biaše pečat iskrenosti njegove molitve.

Mi vidismo, kako je on poslě několiko danah za ovom molitvom išao sa Srěmcem po Fruškoj gori, neznajući ni sam kuda.

Mi vidismo, da je Bog uslišio njegovu molbu, i dao mu děvu milu i krasnu, angjela svoga, koja ga je iskreno i pravo ljubila, kao što može ljubiti děvojka čista i nevina, s cělom dušom i požèrtvovanjem.

Mi vidismo, da ga je to ljubljeno stvorenje zagèrlilo, poljubac je planuo na njegovim ustnama, koj mu je razgrijao sèrce, koj ga je potresao cělog, neobična ga je milina snašla, kèrv je u njegovim žilam uzavrila, i to biaše sila čisto vernog i nevinog pèrvog ljubavnog děvojačkog poljubca, kao što je nègda ísto učinila sila ljubavi materinske.

Mi vidismo, kako je on za ovim na kolěna pao i zvao svoju dragu, da se s njim Bogu moli.

On se sětio u istome času, čemu se Bogu zarekao, pa žao mu biaše života u času, u kom mu je život najsladji postao.

(Dalje slědi.)

Primorje i Lika.

Od. Ljud. Vukotinovića.

O ničemu nije na světu toliko razgovora kao o sreći. „Ovaj je sretan... onaj nerazumi svoju sreću... onaj je ohol u sreći... ovaj je ponizan polag sve svoje sreće... itd.“ Takovih je stotin rěčih čuti, a šta je sreća, i tko je taj pravi čověk, koj se može sretnim nazvati? tà zagonetka, scěnim, da razrěšena nije, jer se niti pojam sreće točno nezna. Svaki nas sreću drugčie tumači i iz svoga gledišta motri, u čemu najvećma za temelj razsudjivanja izvanjski nam predmeti služe; ona strana, koja je glavna, najme unutèrnjost, ona najvećma ostaje nevidiva, te tako biva, da mi rumenu ružu, nepazivši sakritog u sèrcu njezinom cèrva, za lěpu i zdravu dèržimo, gdě je ipak ona bolestna i pokvarena, te gotovu jur smèrt u sebi nosi. Važnie je ono razgledanje světa i sreće světske, koje iz nutra biva, nego li je ono, koje iz vana skoro uvěk samo povèršno presudjiva odnošenja životna. Da nam je moguće sve koprene izpred sèrdacah ljudskih ukloniti, koliko bi se tu tuge i žalosti vidilo!

Vesele oči, sa plačućim sèrcem . . . rumena lica, sa tužnom dušom! . . . Čověk od bistrog razuma i oštre pameti, koj svakoj stvari na dno vidi, i sva odnošenja duboko razsuditi umie, puno će više uzroka za svoje nezadovoljstvo i nesreću imati, negoli onaj, koj u metežu ovog světa na povèršju bezbrižno pliva, te hvata okolo sebe što mu pod ruke dodje, nepitajući: zašto, odkuda i kamo? . . .

Razmatranja ova baš nisu kadra dušu čověka podignuti, ali za muža, koj pozna tečaj života, nesmiju da budu strašna, jer muž pametan i prostodušan polag svojih načelah živi, te znade da onako biti mora, a drugačie da biti nemože. Što je gorko i težko, to nositi možemo, jer nositi moramo . . . kako nosimo? To se nepita! . . . Svaka borba imat će svoj konac, život pako i onako dugo netraje.

Ja sam ove godine putovao po domovini našoj, pa mogu reći, da sam u tom sretan bio. Ostavih kod kuće sve misli i brige moje, živio sam jedino za bilje i kamenje, koje sam tražio i sakupljivao. Bilje i kamenje posve su nedužne stvari; o njihovom životu i njihovom unutèrnjem uredjenju mi malo šta pravog znamo, a proizvodi ovi, kao němi stvorovi, ništa nekažu; mirni su i bolji svakako nego ljudi, koji uvěk drugo kažu, nego misle. —

Primorje hèrvatsko, šta je? Mi vidimo često gorostasne primorce, kad dolaze u naše okolice, nu nepoznamo ona města, iz kojih dolaze. Primorje hèrvatsko je golem jedan kamen, koj pokraj mora leži. Oni ljudi lěpi, zdravi i jaki, koji iz Primorja dolaze, neživu u sěni prostranih šumah, neživu u srěd bogatih bašćah i plodonosnih oranicah, nego živu na suhom golom i tvèrdom kamenu, gdě se nezeleni ni dub, ni žito, ni trava. Primorac ovaj, koj se rodi na tvèrdom kamenu, imade ćutljivu dušu i dobro sèrce; on je radin, vatren i smion; priviknut gledati veličanstvenu prirodu; — kad stoji na vèrhu visokih planinah svojih, ista mu duša više uzleti i čini ga sposobna za poduzetja najveća. Primorac je vele različan od drugog Hèrvata, njegovo obzorje puno je širje, on je bistrii i bolje poznat u světu, nego naš nizozemski ili zagorski zemljak, koj od zla oranja i kopanja, i do bližjeg sela, gdě se često proštenje dèrži, više ništa niti znade niti poznaje. — Primorac mora sve kupiti, što mu za život trěba, jer na kamenu malo ili ništa neraste; zato imade na mnogim městima sirotinje dosta.

Veselje moje na putu mnogo pomnožao je moj sudrug Dr. Josip Šlosar, koj kao blagog sèrca i ćutljive duše čověk u svakom obziru kadar biaše mene razuměti. Koliko to valja, to može onaj, koi je šta slična izkusio, najbolje presuditi.

Krasota okolicah okolo ceste Lujzine, od Karlovca počemši pa sve do mora i Rěke tolika je i tako obilata, da bi o njoj foliante moći sastaviti. Najznatnia města, koja se odlikuju velelěpnom, i da rečem, strašnom no ujedno veoma romantičkom prirodom, jesu: Severin, Skrad, Delnice, Jelenje i Kamenjak. Ogromne, gole, raztèrgane i ponorite klisure predstavljaju se oku kao razvaline i podèrtine, koje su prouzročili hypotetični oni prevrati zemski, koje tumačiti badava se trudi geologia. Velika je, o velika priroda! tako, da maleni čověk, koj po zemlji gazi, nepoznajući proizvode okolo sebe stojeće, sasvim izčezava! —

Cesta Lujzina je od Karlovca tja do Rěke prěko cěle gore vèrlo lěpo izvodjena, i uzdèržava se do danas velikom pomnjom. Pokojni naš, častne uspomene zemljak, barun Vukasović, koi ju je osnovao, tim veću zaslužuje slavu, budući da je

Digitized by Google

za ono vrême struka ova graditeljstva posve nova za naše zemlje bila; sad se jur više takovih i još mnogo umětnih cestah gradi, nu to čini naprědak, koj se u svemu i svigdě pojavljuje.

Zrak je u ovom gorskom predělu oštar, větrovi — osobito bora — je jaka, tako, da zimsko vrême do 8 měsecih traje, a najvišja su bèrda sněgom pokrita. Bilje, (Flora) ovdašnje nalik je bilju planinah (Alpen) Kranjskih i srědnjih Švajcarskih.

Kod Jelenja opazi putnik pèrvi put more jadransko, u slici velikog jezera; tu je okruženo more otokom Kèrkom i Istriom; medju ovimi leži otok Črez, a u srědini medju Istriom i Črezom „Canal Grande“ ili Velika vrata, gdě se ulazi na pučinu morsku. Pogled je krasan na ovo golemo sinje zèrcalo, po kom brodovi kao labudovi plove vozeć robu tèrgovačku. Prie nego li u Rěku dodješ, vodi te put kroz historičko naše Grobničko polje, pusti je to kotalj kameniti, gdě osim neizmèrne množine kamenja i sitne travice ništa nema — do velike uspomene na poraz tatarski ... Čvèrsta sèrca hèrvatska na tvèrdom polju!

(Dalje slědi.)

Kraljević Marko.*)

Od P. Preradovića.

XIX.

Tamnica.

U srědini velika želježna vrata; kad se otvore vidi se prosto polje. Stěpan u verigah okovan sědi na klupi.

Stěpan.

Tù sam dakle u tamnici tamnoj?
Pèrvi korak, kôg učinih jadan
K sreći roda svôga nesretnoga,
U tamnicu ovu me dovedè!
O sudbino okrutna, nemila
Ne rad' mene, rad' tisuć moijeh
Mogla s' ipak milosèrdnia biti! —
Moje želje po cělome rodu
Zabavljene kò pčele po cvětju,
Moje nade po cělome rodu
Razširene trepteć za srećom mu,
Sve ste tù sad preda mnom skèršene!
Iz širokog světa u tamnicu
Ovu uzku nesreća vaš stisnú,
Da zajedno s vašim gospodarom
Izdahnete bez traga i glasa!
O moj bože, zašto čistom žitju
Toli kratku cestu ti odměrì?
Nis' mi dao ni posijat sěme,
A već zoveš na odpověd mene
Za naměru teke pojavljenu.
Kad je ljubav ćerka duha tvôga
Zar ti može nepovoljno biti,
Da ja ljubim rod svoj preljubljeni,
Koj u broju tvojih milionah
Uvěk mila jedinka ti b'jaše! —
Ah što rekoh! oprosti slěpome,
Tumarajuć koji te uvrědi.
Ti si dobar: mojom vrělom kèrvi,

*) Još ova dva članka iz *„Kraljevića Marka“* g P. P. našim čitateljem priobćujemo. Mislimo pako, da se je obćinstvo naše jur iz ovo několiko prizorah, što mu ih priobćismo, dovoljno upoznati moglo sa vrědnostju tog poetičkog spisa, o kom želimo da skoro ugleda běli svět, za da u cělosti svojoj na književnom našem polju onu pobědu odèrži, koja mu pripada punim pravom. *Ured.*

Digitized by Google

Hoćeš rodu da poškropiš lice,
Da ga preneš. — O da b' tako bilo!

(Zašuti, spustiv se u misli; za čas opet uzdigne glavu.)

Anko dušo, šta mi ti sad radiš?
Ah vidim te gdě plačeš uz majku,
Gdě si tèrgaš kosu od nevolje
I zaklinješ boga i sve žive,
Da na pomoć meni sužnju idu.
Nij' pomoći za mene na světu!
Tko će skèršit vrata na tamnici,
Tko l' razlomit na meni okove?
Tko . . .

(Sěti se na bilje, kojim je brave u Banskoj pećini otvorio i skoči se na noge od velike radosti.)

Ah bilje! bilje! bilje!
O pameti gdě si dosad bila!

(Traži u njedrih bilje.)

Tù u njedrih mora negdě biti!
Tù, tù sam ga metnuo! Gdě je, gdě je?
Ah izgubih — izgubih ga tužan!

(Padne opet na klupu i od velike slabosti zadrěma. Vila planinkinja otvorí vrata na tamnici, stupi u nutra i stane pred Stěpana, milosèrdno gledajući ga. Stěpan govori u snu.)

Majko moja, majko mila moja!
Zar si ti to? Šta si došla amo
U čas ovaj, gdě se smèrtju ročim,
I stavljaš se uza smèrt preda me,
Da još većmah osěćam razliku,
Koliko je sladje živět slavno
Nego l' umrět smèrtju nepravednom.
Ah ti dodje, da me prije smèrti
Jošte jednoč vidiš i poljubiš.
S bogom, majko, zadnji 'e ovo sanak,
U kômu te gledam; — hodi k meni!

(Pruži ruke.)

Hodi k meni moja mila majko,
Da ti sèrce ovo, 'věk zahvalno
Na ljubavi dužnik neostane.

(Vila spusti se njemu u naručje. Ogèrle i poljube se.)

Vila (uzdignuvši se.)

Šta si tako klonuo duhom, sinko?
Kò da s' slabom rukom umèrlijeh
Već uzdigò zastor budućnosti,
Ter za njim si nenalaziš traga.
Zašto tugom sam si kopaš groba
Doklem neznaš da l' su i višje vlasti
Zaključile, da ti moraš pasti!

(Skine mu verige.)

Slobodan si bez verigah eto,
Ustaj, slědi dělo započeto,
U Urvinu pohèrli planinu,
Tamo nać ćeš sebi utočište!

(Odleti.)

Stěpan (prenuvši se.)

Ha slobodan, skinute verige!
Na tamnici otvorena vrata!
O moj bože da li je moguće,
Da će sjat mi još sunce buduće?

(Hoće da ide)

Ah nesmijem vanka koračiti!
To je san još, to nije istina!

(Uvěrivši se.)

O istina, sladka je istina,
Nevara ni u snu majka sina!

(Stupivši kroz vrata sretne Ćiru. Jedan se prepadne od drugoga.)

Ti si Ćiro!

Ćiro.

Ti si to Stěpane!

Stěpan.

U dobri čas ja te ovdě srio.
Opraštjam ti što si učinio,
Ali jednu izkaži mi ljubav.
Stanku tastu mome a i Timi
Znam da svud su u potěri Turci?

Ćiro.

Od prekjučer svuda još ih traže.

Stěpan.

Ajde dakle gledaj da ih nadješ,
Pa im reci a i drugoj braći,
Da utekoh sretno iz tamnice
I poběgoh k Urvini planini,
Nek i oni tamo se uteku,
Da zajedno k kômegoder kraju
Kroz tursku se silu probijemo.

Digitized by Google

Ćiro.

Drage volje!

(Stěpan odběži.)

Kako on uteče!

Gledaj čuda! Šta će paša reći?
Veliku će, znam, staviti platju
Na glavu mu. —

(Zamisli se.)

Veliki dobitak!

(Tamničar dodje i spazi na tamnici otvorena vrata.)

Tamničar (izvan sebe.)

Na tamnici otvorena vrata!

(Skoči u tamnicu.)

Neima sužnja, jao meni tužnu!
Propao sam!

(Uzdigne verige.)

Čitave su eto.

(Ogleda bravu na vratih.)

A i brava nije pokvarena.
Šta će reći paša kada čuje!
Idem sám se na smèrt osuditi!

(Otide. Puk se skuplja na vratih; medju njim i Ćiro).

Ćiro.

Tu će biti sad vike i buke!

Někoji izmedju puka.

Je li paša već doznao?

Ćiro.

Nije.

Glasi iz puka.

Kada čuje, bog zna, šta će reći?

Ćiro.

Sad će doći, čuti ćemo odmah.

Glas iz puka.

Gle verigah! zar bez njih uteče?

Ćiro.

Bez njih, bez njih!

Glas iz puka.

Kako to za boga?

Ćiro.

To ti i jest to veliko čudo.
Bez njih odè, a nisu slomljene,
Vrata otvori, a brava čitava.

Glas iz puka.

Evo paše!

Ćiro.

Uklon'mo se ljudi!

(Puk se ukloni. Paša dodje s Omerom, tamničarom i drugom pratnjom.)

Paša (ogledavši se.)

Do zaista uteče, uteče!

(Gnjevno k tamničaru.)

Prokletniče gdě si oči imao?
Zašto nisi spavao pred vratih?
Zašto nisi dušu izvadio
Iz těla si i š njom bravu svezo?

(K Omeru.)

Eto gledaj, gledaj zarad' kóga
Opet donas hoću da s' razpadnem.
Kò u pèrkos ti robovi kleti
U prahu se svôme lepèršaju
I uzdižu prašinu preda mnom,
Da dan na dan gutati ju moram,
I jedit se kao zmija ljuta.

(K tamničaru.)

Ako uteče sužanj iz tamnice,
Ti uteći valaj, lje mi nećeš.
Tebi kolac, koj čekaše njega,
A hiljadu dukatah onome,
Koj mi sužnja živa ili mèrtva
Opet natrag u ruke povrati.

(K Omeru.)

Nek telali to odmah razglase,
A kadija s tražari odmaha
Neka ide tražit ga okolo;
On nemože još daleko biti.

(Paša, Omer i tamničar obkoljen od stražarah otidu.)

Jedan. (iz puka.)

Blago onom, kog zapadne platja.

Drugi.

Bit će sretan za života svoga.

Tretji.

Ala da bi čovèk znati mogò
Iz daleka samo kuda ode.

Četvèrti.

Dok stojimo nećemo ga naći.

Svi.

Ajdmo, ajdmo! možda ga nadjemo!

(Otidu.)

Digitized by Google

XX.

Urvina planina.

Kèrševiti, divji kraj planine, ali samo gdèkojimi visokimi dèrveti poraštjen, tako da oko i na daleko pogledati može. Stèpan čisto umoren dodje s desne strane i sèdne na jedan kamen.

Stèpan.

Tù počini bègunče Stevane,
Tù počini i saberi misli!
Siguran si od ljudske potère,
Tko bi ti ušò u trag po tom kèršu,
Koji ljudske nebilèži stope.
Slobodan si pod slobodnim nebom.
(Ustavši)
Ustaj dakle, razpni opet krila,
Leti dalje — gdè ti 'e duhu sila? —
Kud da letim, kojem kraju svèta,
Kad u svètu svagdè kraj si gledam.
Tisuć stražah znam da sad me traži
Marljivostju lovačkijeh pasah,
Da zasluži glave moje platju,
Koju dušman, znam da već proglasi.
S ove gore nikuda nikamo!
O slobodo! iz uzke tamnice
U ovu me široku izpusti,
Da na bèlom, razsvètljenom danu
Tamnost smèrti na široko gledam
Majko moja, gdè mi 'e utočište? —
Tamo vidim kuće roda svôga
Al' nesmijem k njima da pristupim!
A da smijem, da dodjem u kôga
I zamolim brata u ime boga:
Daj mi brate, za dušu ti bilo,
Na obranbu tvoje kuće krilo,
Vratit ću ti ljubav stovèrstice,
Osvètlat ću tebi i rodu lice,
Kazat ću ti pute nove sreće,
Dat ću ti ime, koje prestat neće.
Bi li bratac za to blago koje
Zamènio platju glave moje?
Nebi! — jer me nebi razumio. —
O moj rode gdè sam tebe srio.
Stara hèrdja koja padè na te,
Još ti neda, da primiš pozlate!
Što će s tobom u napredak biti,
Kad iz svoje sam s' utrobe tako
Sèrce vadiš i za hleb prodaješ!

I. t. d.

Ognjeni zmaj.

(Čèrtice iz ukrainskog života.)

Iz ruskoga preveo Iv. Filipović.

I.

Po Kievu *) se razlegaše glas ogromnog zvona Pečerskaje Lavre, **) sunce stajaše na zapadu, a naokolo biaše sve veselo i svečano. Pred očima se blistaše krasno pročelje veličanstvenog tog hrama, s kojeg mnogobrojnih kubah odsèvahu sunčane zrake, i koje se zasènjenom oku predstavljahu kao jabuke velike krune. Nebrojeno množtvo svètine tumaralo je po dvorištu: Bugari u svojih kurtkah s

*) Kiev je glavni grad kievskog gouvernementa u Rusii. Leži na rèki Dnèpru. ima 4,700 kućah, preko 50,000 stanovnikah, tvèrdjavu, 52 cèrkve od kojih je sv. Sofia od g. 1037. najglasovitia, 9 samostanah, sveštenièku Akademiu s knjižnicom ustanovljenom g. 1631., sveučilište s knjižnicom od 60.000 knjigah, botanički vèrt, 2 gimnazie, sèminište, oružnicu, 2 konvikta, i 48 raznih tvornicah. Ovaj slavni i lèpi grad bio je u staro vrème slobodna slavjanska republika.

**) Pečerskaja Lavra. Pešćera znači u ruskom i staroslavjanskom jeziku pećina, a lavra samostan. Lavrom se medjutim samo tri samostana u Rusii nazivlju, a medju ovima je najslavnia Pečerskaja Lavra u Kievu. U grobnicah ove lavre leži do 130 rusko-slavjanskih svetacah i Rusi s bliza i s daleka amo hodočaste. Glavni toranj ove lavre visok je 302 stopa.

Digitized by Google

raznimi zavratci, Moldavci s rumenimi kukonami (žene moldavske), sěverni Rusi iz najdaljih krajevah, Ukrainci sa perčini i dugimi bèrci. Svi su sědili u hladu dèrvetja, ili su pako šetali se u posebnih gomilah po dvorištu, kano da bi se bojali, da nebi kamo zabasali i od drugovah se svojih izgubili. Samo jedno mlado visoka izrasta momče u plavom županu i sa iznošenim pojasom stajaše samotno na strani, kano izgubljeno i ostavljeno sirotče. Malo prie se je taj mladić ostavio bio čumačenja*) i proměnio je svoju katranom zamazanu rubinu sa plavim županom, a prosti konopac sa širokim pojasom. On se je u svoju milu domovinu vraćao, i navratio se biaše u starodavni Kiev, da pohodi svete grobove, i da se zahvali Bogu na blagoslovu, s kojim mu je dosad naplatjivao njegovu muku i njegov trud. Sasvim čarobno predstavljao mu se je taj sveti grad sa svojimi pozlaćenimi cèrkvami i tornjevi, sa svojimi divnimi gorami i dolinami. Nu na skoro mu ipak dosadi ta věčna buka i vika, u koju je najednoč premešćen bio iz tihog i mirnog svog života; i on se u tom bučećem metežu začme isto tako usamljenim i ostavljenim oséćati, kano malo prie na svojih putovanjih po pustošnih stepah, kad se je sa čumaci na konak spremao, kada ga je na daleku putu sumrak sustizao, i kada je gledao po nebeskom zraku nijati se sive žerave ili u visine uzletati jata divljih patakah, kano da putniku pokazati žele put u zavičaj mili. Ali na jedanput mu se sada razvedri njegovo lice i sasvim zapanjen upre on oči svoje na jednu stranu, kano da sám sebi věrovati nehtědè, da li pravo vidi ili ne.

Děvojka neizkazane krasote, rumena kano rujna predhodnica dana, kano pramalětna ruža, puna, jedra, živa oka, stasa povisoka, u cvětu dobe i mladosti svoje prodje mimo njega. Světlobojna reklica obimaše njezin vitki stas, izpod reklice sakrivaše zavidno běla rubinica bujno razvijene dražesti děvičanske, a rukavi kano labudova krila, tankim vezom navezeni vilinski izgled podělivaše děvi. Pantličice tanke sa cvěćem sitnim i zelenim lištjem sačinjavahu, u svilenih pramih upletene, divnu krunu nad veselim čelom i treptiahu kano razpèršena sedmobojna dúga nad oblaci.

S njom idjaše starac jedan. Njegove sěde vlasi zanosaše nazad větar, a njegovo tamnorujno lice s oborenima obèrvama i sědima bèrcima biahu pravi izraz starodavnog Ukrainca. Stas mu doduše od starosti prignut nije bio, al tko je pobližje promotrio njegovo duboko nabrano čelo i pronicljivo oko, koje je někoč po širokih stepah oštro mukajtilo za Tatari, lasno je uvěditi mogao, da je jur podobar broj godinicah prevalio. — Lagano idjaše taj starac pokraj děvojčice i kano u dubokih mislih izgubljen, koracaše on prěko starih grobnih pločah, koje město taraca tu poredane ležahu, i s kojih je širokimi podkovami zbrisavao možebit zadnje tragove starih nadpisah.

Mladić u plavom županu htědè upravo da pozdravi tog starca, kad najednoč sva zaore zvona i cělo se u preddvorištu sakupljeno množtvo prema glavnih krene vratah i lagano u cèrkvu ulaziti stane. Mladić podje za starcem, i njega se dèržeći, nesvraćaše pod cělim večernjem svoje oči sa njegove krasne suputnice. Kad se slu-

*) Čumak i čumaci zovu se u Rusii oni, koji morsku sol razvažaju, a čumačiti znači tim se bavit

čajno njegovi pogledi s njezinim susretoše, uzavrě mu kèrv u žilah, i sèrce mu tako silno zadèrhtà, da je nehotice metnuti morao ruku na pèrsa svoja.

„Ah!“ uzdahne on „to je doista moja sudjenica, od koje ja, kako moja pokojna govoraše kuma, niti ću u goru uteći, niti joj se s puta ukloniti moći. — Kako mi pèrsa gore, kano da je živi oganj u njima. Valjda ipak mora istina biti, da ona, koja je komu sudjena, s jednim pogledom sèrce razpali, s jednim 'posmèhom mozag preokrene. Dà, ona mora da je moja sudjena!“ I on si čvèrsto preduzme, čim se večernja svèrši, zapitati starca, od kuda je i kako je.

Služba se božja svèrši i narod jatomice kano pčele iz tèrnjke izlaziti začne. Nèkoji otidjoše kući, a nèki se po dvorištu raztèrkaše. S uzburkanim sèrcem stupi sad naš mlađić k sèdom starcu, skine svoju kapu i pozdravi ga. Starac skine svoj šešir i odvrati mu pozdrav.

„Iz koga ste mèsta, dèduško?“ zapita mladić i zaklikne radostno, čuvši, da je starac i mladjana dèvojčica iz gradića Voroněža. *)

„Vidite, i ja sam iz Voroněža.“ Starac zažmiga svojima očima, da mu lice boljma razabràti uzmogne i plećima skrene. „Ja se vas spomenuti nemogu.“

„Ali ja sam vas ipak umah poznao, premda ste se jako proměnili. Nije li istina, vi ste Pero Čajka? —

„Pogodio si, ja sam Pero Čajka.“

„A ja sam, — neznate li Nicefora Bolšaka? — ja sam njegov sin.“

„Kakò da ja nebi znao Bolšaka? Ta ja i on bili smo kozaci s njegovim otcem a tvojim dèdom u mladoj našoj dobi.“

I obadva se sèrdačno gèrliti i ljubiti stanu.

„A gdè si ti bio, da te tako dugo nisam vidio? Ta naš Voroněž još nije tako velik, da se mi barem kadkad susrèli nebi. Ja se sèćam tebe, dok si ti još ovako, gledaj, ovako malen bio. Nu i to je doduše istina, da ja od vas daleko stanujem, i da skoro nigda iz svog koša neizlazim.“

„Ja se upravo s puta vratjam. Tri sam duge godine razvažao sol po našoj Rusii.“

„To si ti dobro radio, što takodjer svojoj očevini dio doprinosiš. Tvoj pokojni praděd radio je isto tako, i rědko da je mirovao, nego je sad u najam uzeo bostan, **) sad je katran žgao i uvèk je skèrbio, da svojoj dèci štogod prigospodari. On je bio vrèdan čovèk, dobra duša! Bog mu se smilovao! Mi smo takodjer hlèb i sol zajedno razvažali.“

„Vi dakle, dèduško, dobro poznajete našu obitelj?“

„Stare sam dobro poznavao, nu s mladimi se mnogo nepačam. Sad su nastala sasvim druga vrèmena. Tvoj otac, nemoj mi zamèriti, čudan je čovèk, hoda uvèk kao izgubljena ovca; š njime nemože čovèk ni čašu rakie popiti, jer š njim bi prie nuz čašicu zaspati nego se razveseliti mogao. K tomu me je snašla velika nesreća; dva su mi sina umèrla, gospodarstvo mi je moje posèrnulo, ja sám se s mojimi ostarèlimi kosti od nemila do nedraga prebijati moram, a briga me je još

*) Voroněž je malo tèrgovište nedaleko od Gluhova u Černigovskom gouvernementu, te ima se razlikovati od Voroněža glavnog mèsta gouvernementa Voroněžkog.

**) Bostani su mali vèrti u stepah, gdè se bundeve siju. Ovu rèč i naš narod po Slavoniji i Srèmu upotrèbljava.

Digitized by Google

tištila poradi udove i male jedne sirotice, koje mi je moj mladji sin ostavio. Gle, kako sam si ju odgojio, a po smèrti otca svoga jedva da je dvě godine stara bila.“

Kod ovih rěčih pokaže starac očevidnim veseljem na děvojku, koja se kano jagodica sva zarumeni, obèrnuvši dolě oči, s kojima je dosad ljubopitno to snažno momče motrila.

„Vi imate milu unuku“ rekne Ivan, nepromislivši, da li će si time štogod koristiti, ili ne. Nu na hitro primetne; „a kako joj je ime?“

„Maruša,“ odgovori stari Čajka. „No, Marušo, a ti?....Valjda pèsak brojiš, kad nas nećeš ni da gledaš? Gledaj samo, kakvi je ovo momak! Zar se ti možebit sramiš? ... Ta on je naš zemljak! Ti nespadaš više medju one, koje uvèk zapećom ćuće i na ljude samo iz zapećka zavirkuju! Već je vrème, da se světu pokažeš; jer ako ne ove, a ono će doisto buduće jeseni navaliti prosioci u našu kolibu.“

Děvojka je sva gorěla od srama i stida na te rěči, i skoro da nije plakati začela. Ivanu se sažali njegova stidljiva zemljakinja, te on, da govor na što drugo predje, zapita, kad oni Kiev ostaviti misle.

„Sutra poslě službe božje,“ odgovori starac, „a sad idemo još, da nèkoliko medaljicah i križićah za darove nakupujemo.“

Ivan zamoli, da bi ga primili za suputnika. Starac radostno na to privoli. I kad su se još malo porazgovorili bili, dogovore se oni, da će se sutra u samostanu sastati i rastave se zatim, da za svojim poslom idu.

Sunce se uzdigne nad plavetnimi gorami, i bèli božji danak grane na radost cělog světa. Ivan ustane, umie se, pomoli se Bogu okrenuvši se k Lavri, zahvali gostoljubivomu kućegospodaru na hlěbu i soli, i uputi se u samostan, da se odanle povrati u zavičaj svoj. Na skoro dodju zemljaci njegovi tamo. Počem su još poslušali jutranju i cělivali grobe svetih, štono u velikoj cèrkvi leže, spreme se na put naši putnici. Svi su mučali kad su iz Kieva izlazili, i svatko izmedju njih je pobožna ćućenja gojio u pèrsih svojih.

Kad su prěko dugoga mosta nad Drěprom pošli bili, obazru se još jednoč prama Kievu i triput se naklone. Nèkoliko časovah stajahu mukom mučeć, zanešeni neizkazano krasnim prizorom, koj se njihovim očima ukazivaše. S desne strane tik bistrih valovah Dněpra ležao je Podol *) sa svojimi samostani, cèrkvami tornjevi i ogromnim zdanjem svećeničke akademie. Za Podolom plavkale su se zelene šume i dubrave, nèkoliko stotinah vèrstah daleko pram Litavii, a visoke sgrade, koje se pomoljavahu iznad nepregledne množine ostalih kućah, činjahu se kano da su naslikane na začelju modre tvèrdine nebeske. Od Podola na desnom žalu protezahu se u neprekidnom redu kitnjaste gorice sa sěnastimi lipami i lěskovim gèrmjem, koje kano věncem smilja i kovilja na podnožju svome vèrbami okružene biahu. Na najvišjem vèrhuncu tih gorah, gdě je narav u raznovèrstnoj proměni světlieg i tamnieg zelenila najugodnie městance priredila bila, stolovala je kao kruna častnog Kieva zlatna Lavra. Na daleko i široko blistahu se njene kube, i njihove sjajnosti neima nigde više na světu. Kano sunce žarko, kad svojimi zrakami zlatna zore vrata odpre, obsipahu one mirno povèršje modrog Dněpra svojimi iskricami, sitnim praškom zlata i bisera.

*) Podol je jedna strana Kieva.

Digitized by Google

„No děco, što vi gledate taj Kiev“ rekne napokon stari Čajka. „Zar se vi nerado rastajete š njime? Nežalite, ta vi ga, kad vam se bude uzhtělo, opet viděti možete. Ali ja, ja znam, da zadnji krat gledam Dněpar i svetu Lavru.“

„A tko je utemeljio taj lěpi samostan?“ zapita Maruša, i pèrviput čuše Ivan njezin glas.

„Škulje (katakombe) izkopaše sveti Anton i Teodozio, a samostan sazidaše dvanajst braće, koji u škuljah počivaju. Ta ti si ih vidila. Ota su dakle braća, čim su dovèršili cèrkvu i samostan, sazidali taj zvonik Lavre. Bog im je sám osobitim čudom pripomagao, jer što su god obdan sazidali, to se je od sama sebe kroz noć u zemlju spustilo, tako, da kao što obično biva, nikakova temelja graditi nemoradoše. Na taj su način oni uvěk na zemlji stojeć sazidali iste one najvišje stube, koje tamo uprav pod kubom vidiš. Tad se jednu noć ukaže jednom bratu mati Božja, i zapovědi mu, da se zidine dalje u vis neziđaju, buduć da već u cělom světu neimade višjeg zdanja, nego li je otaj zvonik. Metni kubu — rekne ona — i pokrij ju sasvim zlatom! To izustivši izčezne ona u nebesa. Starii se brat digne, pomoli se Bogu, probudi drugu braću i na posao se dadu. Na skoro je bila kuba sgotovljena, zlatom okovana, i križ od suhoga zlata na nju postavljen. Čim je to sve dovèršeno bilo, digne se toranj sám od sebe, i stavi se onako, kao što evo jur i sada stoji. Tu su noć imala sva braća jedan i isti san, svim se je ukazala mati Božja, i ona je pitala, koju si milost od Boga izprositi žele za svoj trud i posao. Jedanajst braće neželjaše ništa drugo, nego da bi opočivali u škuljah od sv. Antuna i Teodozie izkopanih; dvanajsti pako zaprosi blago i bogastvo, da mu na zemlji dobro bude. Nu kad mu na světu sve dosadilo biaše, dodje i on k braći, da se k věčnomu pokoju legne, nu vidi, da za njega města nema, i da se pružiti nemože. On zaspè dakle s podvinjenim nogama, i kako onda tako još i sada leži tamo.“

Još je něšto promèrmljao starac u bèrke, a potom naklonuvši se k Pečerskajoj Lavri reče: „Ajdemo, děco, put je dalek, nesmèmo kasniti!“

Put od Kieva do Brovarie vodi kroz gustu omorikovu šumu kroz mekanu pěskovitu zemlju. Svakim korakom je predèl nepriaznii, svakim korakom biva sèrce vraćajućeg se putnika tužnie i žalostnie. Skoro sa svakog brežuljka obazirahu se naši putnici, i svaki put im se ukazivaše Kiev sve dalje i dalje. — Pokraj tog su pako Ivan i Maruša višeput izměnjivali poglede svoje. Maruša je uvěk porumenila, koliko god puti se nje pogled susrěo s Ivanovim; ali pred večer bila se je tako upoznala sa svojim suputnikom, da ga je već višeput u dětinskoj svojoj nevinosti pozdravljala sa posměhom svojim. I premda nebiahu progovorili još nijedne rěči, to su se ipak sporazuměvali, kano da su bili već više měsecah zajedno.

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice ilirske.

Da si pošten!
Da si živ i zdrav!
Da su bolji gosti, bila bi i bolja čast.
Da te sačuva Bog od nenadne!
Da ti kapa fali, kupio bi ti, ali pamet nemogu.
Dva hata na jednim jaslima nemogu biti.
Dva bez duše, treći bez glave.

Digitized by Google

Dva večera gostu dosta.
Dva loša ubiše Miloša.
Dvaput je čovĕk u svome vĕku veseo: pĕrvom kad se oženi, a drugom kad ženu ukopa.
Dva lešnjaka orahova vojska.
Dva trećega nečekaju.
Dvĕ se ribe na jednoj vatri peku, pa jedna drugoj nevĕruje.
Devet braće, a jedne gaće.
Dere ga kao vola u kupusu.
Digni se, tako se nemučio kao oni, što meću vodu u vino!
Dĕca su nevĕrna družina.
Dĕca su suhi grad.
Dlaka po dlaka, eto bĕlaca; zĕrno po zĕrno, eto pogača; kaplja po kaplja, eto Morača!

Krakowiaki.

(Iz poljskoga polag A. L. preveo M. B.)

IV.

Visla bĕla Visla naša poljska rĕka,
S Karpatah u more teče — žurna tĕka;
Sladko ti se žive na Visle brĕgovi'
S čuvstvom sĕrca da smo Poljské mi sinovi.

Nek' u tudjoj zemlji rĕke zláto nose,
Nadvislani samo Vislom se ponose,
Mnokrat nas je valom svojim zaštitila,
Od dušmanskih strĕlah tolikrat spasila. —

U našoj je Visli voda posvetjena,
Izdajničkom kĕrvju dosta napojena,
U nju bo padoše dušmani bez traga
Što ih nepodnosi zemlja naša draga.

Nad Vislom v Krakovu kralji stanovahu,
I s' okna svog grada na Vislu gledahu,
Čudotvorna slika spása tu doplovi
Čudnovato uprav na Visle valovi'.

Ako li koj Poljak slabo sĕrce ima,
Prekĕrštjen u Visli novu hrabrost prima,
Nje vodom na čelu, čim znak križa pravi,
Opeta se hrabro digne i ozdravi.

Kraljević Marko i njegova majka.

(Narodna pĕsma.)

Zlu večeru večerao Marko
Malo kruva i glavicu luka;
Grohotom se nasmijao Marko;
Stara ga je upitala majka:
„Što se smiješ moje čedo Marko?
Jal ubogoj večerici tvojoj
Jal starosti svoje stare majke?“
Al joj veli Kraljeviću Marko:
„Nesmijem se, stara moja majko,
Ja ubogoj večerici mojoj,
Nit starosti stare moje majke,
Već se smijem, stara moja majko:
Dok sam bio ludo momče mlado
Susrete me turska poturica,
A kod mene ništa od oružja,
Već unjkesa i konjska torbica,
I u njojzi dvadest četir čavla,
I dvi pjoče dobra konja moga;
S tim ga udrih, mila moja majko,
Mĕrtvo ture cĕrnoj zemlji pádè,
Još ja mislim da se Ture smije
A to Ture izkeljilo zube.“

Slavjanske vĕsti.

— *„Triester Zeitung“* piše, da će iz Cĕrnogore poslanici ići u Beč, koji će moliti cara austrijskog, da i Austria prizna Cĕrnugoru za nezavisnu dĕržavu, kao što je to jur onomad Rusia učinila.

— Na skoro će g. Jaroslav Pospišil sa izdavanjem českih pripovĕstih i novelah od g. Ljud. Rittersberg-a započeti. Pĕrvi svezak sadĕržavat će historičku pripovĕst pod naslovom: *„Dĕvin.“*

— G. B. Mozer napisao je izvorni češki roman pod naslovom: *„Slepá pani.“* Pĕrvi svezak izići će ov koj dan.

Digitized by Google

— Troškom knjigara Rohlička dotiskuje se sad u Pragu spis: „*Pr. Lad. Čelakovsky.*“ Životopisna čèrtica od J. Maloga.

— Historički roman „*Kardinal Richelieu*“ kao što „*Pražské nov.*“ pišu, dokončan je sa izišavšim nedavno 10 svezkom.

— Učeni češki spisatelj J. Slav. Tomiček predložio je ovih danah ministerstvu naukah u rukopisu dèlo pod naslovom: „*Návrh mluvnice starého jazyka českého.*“ Ovo dèlo opredèljeno je za višje gimnazie.

— G. Jaromir Erben arkivar pražki pripravlja za tisak svoj za svakog slavjana znameniti „*Diplomatář.*“

— Do sad je za česko narodno kazalište jur podpisano 91,500 for. sr. — Tako valja!

— Kako „*Slovenska Bčela*“ javlja, poslao je nedavno poznati ruski spisatelj Palauzov iz Petrograda u znak svog počitovanja gospodični Josipi Turnogradskoj, nade punoj spisateljici slovenskoj, troje svojih dèlah na dar.

— U městu Plocku umro je onomadne znameniti poljski historik *G. Gavaresky;* — i njega je nemila kratel ugrabila.

Različite vèsti.

— Iz Katane-e pišu, da je Etna 12. t. m. opet počeo bljuvati vatru.

— Od strane vèrh. redarstvenog upraviteljstva u Beču zabranjen je izvanjski Norimberžki list „*Fränkischer Courier*“ za cèlu austrijsku carevinu. Urednik tog lista je g. Mayer.

— Iz Pariza javljaju, da će sledeći naslov Lui Napoleon kao car primiti: „*Napoleon III., empereur des François, roi d'Algérie.*“ Može i to biti... zašto ne? sada je svašta moguće, te smo, hvala Bogu, već do toga došli, da Horacevo „*Nil admirari*“ bez svakog dalnjeg komentara razumèmo.

— Iz Rima prispèla je „*Wiener Zeitung-u*“ telegrafička vèst, da je Bubani, koi je za vrème republike bio predsědnik provincie Ferma, na dvadeset godina utamničen.

— O někom čudnovatom Englezu, što tvèrdi da se u Englezkoj najbolje u jutro a u Francezkoj o podne jede, pišu novine, da isti Englez svaki dan u jutro, čim se u Englezkoj najede, parobrodom prebrodivši žlèb koj Englezku od Francezke dèli, u Francezkoj o podne ruča, a poslè ručka da se opet vratja u Englezku. — Zaista, to samo englezkom vèrtoglavcu priliči, koj valjda drugog posla nema, već si time prikratjuje vrème.

— Lui Napoleon nastupio je svoje putovanje po južnoj Francezkoj dne 14. t. m. teče, kao što novine pišu, u kantonu Neverskom s velikom slavom, usuprot u kantonu Bourgeskom veoma hladno primit. — I ovdè se istina prirèčja potvèrdjuje, da svaki dan božić nije.

Smèsice.

— Slavno poznatog spisatelja němačkog Seume-a jednom na sokaku něki prosjak oprosi, da mu podèli koj darak, nu nesrećom Seume nije imao ni dinara kod sebe, pa zato prosjaka upita: „Možete li mi izmèniti četiri grošića?“ „Mogu, gospodine“ odgovori mu prosjak. „Dakle ste bogatii od mene, i mogli bi meni štogod podèliti, jer ja ni dinara neimam!“

Bibliografia.

Ruska.

— Повѣсти и Пазсказы, Владиміра Владиславлева. Четыре тома. Въ книжныихъ магазинахъ Степана Иванова Литова, въ С. Петербургъ. Цѣна 4 р., съ перес. 5 р. сер.

— Рафаэль страницы дзадцатаго года жизни, соч. А. Ламартина, переводъ А. Г. Москва, 1849. Въ книжныхъ магазинах Степана Иванова Литдва, въ С. Петербургѣ. Цѣна 1 р. 50 к. сер. съ пересылкою.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cèn mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na če tvèrt god. primèrna je gore naznačenoj celogodišnjoj cèni.

Broj 41. U Četvèrtak 7. Listopada. 1852. **Tečaj I.**

Poslědnji dan mladosti.

Od M. Bana.

Sunce, oj ti světa
Najveći sretniče,
Sunce, oj lěpotah
Sviuh izvorniče,

Koje od věka sjajuć,
A mlado u věke,
Nežališ dnih tvojih
S odtičuće rěke;

Ah, zadèrži, molim,
Polet tvoj ognjeni,
Na zapadu časom
Stani prama meni!

Da mladosti zadnji
Produljiš mi danak.
Vaj! sutra će jadan
Biti moj osvanak.

Kao bezufanje
U sèrdašcu praznom,
I kao čeznutje
Nad grobnicom mraznom,

Ti ćeš svedj veselo
Po noćnom tamnilu
Opet vratiti se
U svomu světlilu;

Ali mladost moja
Bit će prošla věku,
Kano cvětak ubran
I bačen niz rěku.

A š njom kitna miso,
Š njome nježna ćutnja,
Š njom uzhit, š njom sladka
Čestitosti slutnja.

Sve ruže, sav biser,
I svi zraci žitja:
Miris, blago, sjajnost,
Raj zemaljskog bitja.

Stani, da čeznućom
Tvojom se světlosti
Ja upiv, još pěvam
Jedan spěv žalosti.

Kao labud koga
Žalostivo pěti
Čuł' je uvěk prie
Negoł'će umrěti;

Ter ujedno s pěsmom
I svoj život svèrši:
Moj život je mladost
Š njome se on vèrši. —

Mladost! to je cvětak
Iznikli u raju;
Njoj okolo zlatne
Obsěne igraju.

Njoj razbludah sladki
Větrić uvěk věha,
Svět njoj čitav čarom
Blista se osměha.

Digitized by Google

Njen žar, njenu silu,
Ko će izreknuti?...
Sve što ona misli,
Sve što ona ćuti?

Kako u zlatnome
Vèrtlogu se vije
Pohlepah i nadah,
I obmanah svije'?

Gdě god jedan zračak
Radosti se blista,
Gdě god i najmanji
Cvět života lista,

Kô lěptir, kô pčela
Hèrli tamo mladost,
Světlost da uživa,
I da sèrče sladost.

A kad u nju dahne
Divni dah ljubavi,
Těsan joj je niži
Ovaj krug naravi,

Ter se na mirisnim
Podiže krilima,
I stan sebi traži
Gor' na nebesima.

Od zvězde do zvězde
Poleće veselo,
I gizdavo sunce
Obigrava smělo;

Dok se u skut njegov
Baci ter utone,
Tamo gdě potoci
Světlosti se rone.

Obastèrta zlatom
Světle prem odděće
Odtud izplâ, pak se
Sa sunçem natěče.

Jao, gdě su ti lěpi
Dani sada meni?
Gdě je ljubav moja,
Gdě li predmet njeni?

Oj zelene doli
Jadranskieh gora',
Ověhani blagim
Milim větrom mora!

Ogèrnute věčnim
Zrakom pramalětja,
Věčnim obasute
Svud mirisom cvětja!

Gdě se uzorima
Rajskim otvorio,
I najprije slastju
Duh moj opojio!

Da mi je uz žubor
Vaših ptičicah,
Uz romon tekućih
Bistrieh vodicah —

Samo jednom jošte
Zasnuť sred čemina,
Ko u doba lěpih
Pèrvih mi godina';

I ploveći morem
Preslądke zatravi,
Još děvicu moje
Snivati ljubavi;

I oči kroz maglu
Nježnosti světleće,
I medom cělovah
Ustne joj kipeće;

Pak se, iz sna prenuv,
U nje naručaju
Probuditi čestit
Kakono u raju.

Vaj, vaj! sve to prodjè,
Nit će ikad doći! . . .
Děva, ljubav, to su
Samo sěnke noći,

Za kojima širim
Ja pohlepno ruke,
Al jih prazne vraćam
K pèrsima pun muke.

S bogom, s bogom zlatni
Oj hipi prošlosti!
S bogom, o poslědnji
Dneve moj mladosti!

A vi, gusle, glasu
Godinicah njenih?...
I vas š njom nestalo!
Eto vas smèrvenih!...

Da ne zveći spomen
Već nad dušom mojom,
Zaborav sve grobnim
Prekrila pokojom.

Digitized by Google

Dva poljupca.

Od B. Adamackovića.

(Nadalje.)

VI.

Angjelia sědi u svojoj sobi, na istome onome městu, gdě je sědila kad se Vladimir od nje opraštao.

Njeno lice je tiho, oči mirne, kosa joj je u neredu i tako popala po plećima.

Na sebi ima ugasitu haljinu, skopčanu do vrata, koja joj se lěpo priljubila tělu.

Glavu svoju naslonila je na desnu ruku, pa se tako u svoje misli duboko zadubila.

Čas prolazi za časom, na cèrkvenoj kuli kucnù tri sata.

Angjelia skoči s města, s dvěma rukama stisne svoje pèrsi, kao da se boji da joj se nerazpadnu, oči joj sinù od vatre, koja u taj mah u njenom sèrcu buknù.

„Angjelio! Tri sata . . . sad će doći . . . kićeni svatovi . . . kum Manojlo nije . . . tù su kićeni svatovi, bèrzo, bèrzo, obuci se kao nevěsta!“

I tako govoreći sčupa sa sebe ugasitu svoju haljinu, zbaci maramu i druge haljine, te stade pred svoje ogledalo.

Da je bilo kome stati, pa sad pogledati děvojku tu pred njenim ogledalom.

Ko je gledao u šarlotenburgskom Mauzoleumu mèrtvu kraljicu Lujzu, koju je Rauh u bělom kararskom mramoru tako divno izrezao, da svakoga i mèrtve dražesti zanesu, ko je vidio tu sliku, taj može sebi predstaviti šta bi ga snašlo, da je vidio Angjeliu pred njenim ogledalom.

Cèrna njena kosa popadala joj stranom po bělima plećima, a stranom rasula se po běloj košulji i prěko ramena na sněžne grudi, ruke je obadvě podigla na svoje čelo i tako kosu pridèržavala da joj neide u oči, ruke biahu okrugle i běle, i samo od pleća na jedan pedalj košuljom pokrivene, a dalje gole, košulja joj se priljubila lěpome tělu i tako isto u bore skupila kao što je na Rauhovoj kraljici Lujzi.

Angjelia je nèkolike trenùtakah ovako stajala gledajući svoju kosu, i osmèškivajući se na svoje lice, koe je pred sobom ù ogledalu vidila.

„Koso, stoj lěpo, spretno, da lěpa budem; onako kao što se dopada Vladimiru.“

„Běo věnac u mojoj lěpoj cèrnoj kosi kako će divno stajati . . . běo věnac, gdě je moj běli věnac? . . . moj věnac . . . ta ja sam nevěsta! tko je sakrio moj běli věnac?“

I za tim rěčma podje tražiti po sobi, razbacujući sve, što joj je na putu stajalo.

„Nema ga, oteli su mi i to!“ cikne poslě — „i to, i to, šta će reći Vladimir kad vidi da nema u mojoj lěpoj kosi bělog věnca, gdě je věnac! . . . gdě je!“

Poslě toga ustrašeno gledaše po sobi.

Za ikonom svete trojice bio je zadènut suv věnac od vèrbice.

Kad Angjelia opazi věnac taj, koi je još o cvětnoj nedělji tamo zadiven bio, ona cikne:

Digitized by Google

„Pocèrnio! Jao meni, pocèrnio, on me je iznevèrio, on neće doći, po Dunavu neide led . . . kum Manojlo već može preći u Novi Sad, a on nedolazi . . . on me je iznevèrio, i zato je moj vènac pocèrnio . . .“

„U kosu, u kosu, kad Vladimir vidi u mojoj kosi vènac, njemu će milo biti, on se neće sèrditi, on će doći s kićenim svatovima! . . . U kosu, moj vènče!“

I za time natakne na glavu suvi vènac od vèrbice, pa poče pèvati iza glasa:

„Zaran kume, zaran stari svate,
Stari svate, svate . . . kume . . . dèvere!“

I za time s žarom podje sama sèbi govoriti:

„Moje Endje . . . moj kićeni svatovi . . . Vladimir . . . moj Vladimir! . . .“

Pa poslè toga ruke svoje na pèrsi čvèrsto skèrsti, i lice priklopi kao da koga gèrli i ljubi.

U taj čas njena tetka udje u sobu, i kad vidi Angjeliu bez haljinah u jednoj košulji, i na glavi od suve vèrbice vènac, čisto se upropasti i sa strahom progovori:

„Dèvojko, za ime Boga, šta radiš?“

„Čit! — čujem praporce, čujem pèsmu, to su moji svatovi, kum, stari svat, Vladimir, čujem, čujem!“

„Majko božja!“ vrisne stara „ti si bolèstna, sèrce moje.“

„Sèrce? — Vladimirovo, a ne tvoje, evo ga, evo ga, bèrže pred svatove, ako ih nitko nedočeka, razsèrdit će se, nemoj da se razsèrde . . . pred svatove! . . . tko je otišao pred njih? . . . ta govori, mila tetko moja!“

I s obadvèma rukama čvèrsto stisne staru.

Ona problèdi.

„Nitko, dète moje, ta oni neće ni doći danas!“

„Zar nečuješ da idu? . . . bèrzo pred njih, bez duše bèrzo, dok se nisu povratili!“

I za tim otme se od svoje tetke, i kao munja poleti iz sobe i potèrči onako bosa ulicom po ljutoj zimi.

„Pomagaj, pomagaj! . . . zadèržte je! . . .“ vriskaše tetka Angjelina „kukavica moja, ona je od žalosti poludila.“

VII.

Ljuta je zima, sněg je pokrio zemlju, po Dunavu ide gusto led, tako gusto da prèko Dunava preći ni najvèštii vozar nije u stanju, ledene sante plivaju u tako velikom komadju, da je na gdèkojim mèstima jedna jedina cèli Dunav zakrilila, a na drugim mèstima opet manje sante jedna na drugu se nagomilale, i tako se jedna o drugu kèrši da je strah slušati.

Poslè podne je oko tri sata, dunavska obala je pusta, sněg oštro pada i tako gusto, da se zatuštila cèla okolica i da se iz novog Sada Varadin nevidi.

Iz Dunavske ulice idu tri čovèka uputivši se k obali dunavskoj, i onom mèstu od kuda se obično u Varadin prevozi.

Došavši tu, pogledaju oko sebe; — Šajkaši, koji obično ljude prèko Dunava prevoze, nebiahu na svoima mèstima, čamci na koima se prevozi, biahu na suvu, da ih ledene sante nepokèrhaju.

Digitized by Google

Vidivši to, ta tri čověka sgledaju se, pa jedan progovori:

„Danas je sve uzalud, danas nećemo moći preći.“

„Ne tako, kume,“ odgovori izmedju njih najmladji, „mi danas moramo preći.“

„Ali kad se nemožemo prevesti, a preletěti neuměmo, kako ćemo onda?“

„Ja nepitam kako, ali ja danas moram preći, ili preći, ili izgubiti glavu.“

I za tim rěčma podje tražiti Šajkaše.

Poslě několiko časovah vrati se š njima.

„Platit ću vam što zaištete“ rekne im „samo nas prevezite.“

„Ama, gospodine, da si tica, težko bi mogao sad Dunav preletiti po toj mećavi, a prebroditi se baš nemože.“ odgovori jedan.

„Pokušajte, evo ja ću vas carski platiti, šest stotinah srebra onom koj me preveze!“

„To je mnogo, gospodine, ali šta mi vrěde svi novci kad život izgubim.“

„Al pokušaj, može biti da nećeš, evo dvě hiljade forintih, ako me prevezeš!“

„Badava, gospodine, ma mi obećao hiljadu dukatah, što nemože biti, nemože biti, jer da te baš i srećno prevezem, sutra bi me puškarali što sam prěko zapovědi na Dunav se navezao, — pričekaj do sutra, ovaj siaset mora prestati, pa ćeš onda i bez platje mirno preći.“

„Pričekaj, pričekaj do sutra!“ — nagovarahu ga i druga dvojica.

„Pričekaj! Tako ste mi i jutros govorili, ja sam vas poslušao i čekao sam, evo danas već treći put dolazimo Dunavu, i treći put se vratjamo, ja se sad neću vratiti, ja sam obećao mojoj nevěsti da ću danas biti kod nje, i ja ću rěč moju odèržati.“

„Ali ti ćeš ludo izgubiti glavu, ako se nadje još ko da s tobom sèrnja u opasnost.“

„Netreba meni niko, ja ću sam ići, ja sam obećao, ako je opasnost ja ću ju snositi, ali ići moram, šta bi mislila o meni, kad nebi odèržao svoju rěč, ona bi o svakom zlu sumnjala, ona bi umèrla od straha, pa onda . . . ne, ja neću da ona i jedan čas o meni zlo pomisli, ako je božja volja da poginem, a ja ću poginuti, ali s mojom krivicom ona neće se brinuti.“

Za ovim rěčma uhvati dva svoja druga, jednog za jednu, drugog za drugu ruku, i raznježeno im progovori:

„S Bogom, bratjo moja, s Bogom, moj kume i stari svate, vi imate vašu děcu i žene, ja neželim da sa mnom gubite glavu.“

Poslě toga oběsi se njima o vrat, izljubi se š njima i podje.

„Kukavan Vladimir, on je vèrlo pošten i od rěči čověk, ali i vèrlo lakomisljen?“ progovori brišući suze iz svojih očiuh jedan od zaostavše dvojice.

„Da ga Bog samo sačuva od zla!“ — odgovori drugi i varoši se krenù.

(Dalje slědi.)

Franjo Ladislav Čelakovski.

Dne 6. kolovoza t. g. razglasi se u glavnom gradu česke zemlje, i skoro zatim po cěloj Austrii i izvan nje prežalostna věst o smèrti profesora Franje Lad. Čelakovskoga, te napuni sèrce svakoga Slavjana neopisivom tugom; nedvojimo dakle,

Digitized by Google

da će i čitateljem našim nekoliko kratkih crticah o životu i neumesnom dělovanju slavnoga ovoga Slavjana dobro doći.

Fr. Lad. Čelakovsky rodi se 7. ožujka god. 1799 *) u Strakonicah, otac njegov bio je siromašan gradjanin, i kao što nekoji tvrde, tesar. Od dětinske njegove dobe malo je poznato. Temelj njegovu izobraženju položen je u městnoj školi svoga zavičaja. Iz te dobe poznata je jedina okolnost ta, da ga je otac svom silom silovao da bude guslar, no k tomu děčak, inače veoma vešt i okretan, nikakve naklonosti nije imao.

Gimnazialne nauke svèršio je stranom u Pisku, stranom u Budějovicah, filozofičke nauke stranom u Lincu, stranom u Pragu, gdě se je medju njim i srednimi duhovi: Kamarytem**) naime, Chmelenskim***) i Vinařickim poznata ona sveza vrućega prijateljstva skopčila.

Kada je Č. i kojim povodom najprie pojmio misao domoljubja, to za stalno neznamo, po svoj prilici dělovanjem njegovih gore naznačenih prijateljah i poznatih revnih Slavjanah, nu toliko ipak znamo iz ustiuh pokojnoga, da su pèsvi njegovi spisateljski pokusi bili němački, koji ipak obělodanjeni nisu, budući ih je sám Č., videći pred sobom budućú svoju stazu duhom narodnim naznačenu, spalio.

God. 1834. i 1835. bio je Č. urednik „Pražských Novinah“ i „Česke Včele“ pa k tomu i profesor českoga jezika i književnosti na pražkom sveučilištu. Od god. 1835. biaše knjižničar u knjižnici kneza Kinskoga i bavio se pěsničtvom i jezikoslovjem. God. 1843. bi pozvan u Breslavu za professora slavjanskoga jezikoslovja. God. 1848. povrati se u Zlatni Prag i postane tu professorom istoga predmeta. S politikom se nikad nije bavio. Pisao je u stihovih i u prostom slogu vèrlo vèšto. U narodnom pěsničtvu dotěrao je do visokoga stepena savèršenosti, što pokazuje njegova „Růža stolistá.“ Izmedju prozaičkih njegovih dělah vrědni su osobito „Pregovori slovanski“ da se napomenu. Izim toga izdao je g. 1822. svoje pěsme i „Sbirku narodnih pěsamah Slavjanskih,“ zatim izvèrstne dělo „Listove z davnověkosti.“ God. 1825. izdao je češki zabavnik pod imenom: „Dennice neb Novorečenka.“ G. 1827. „Sbirku litvanskih narodnih pěsamah.“ K tomu prevedeni igrokaz Götheov: „Marinka“ (Die Geschwister), zatim prevod iz Walter Skotta pod naslovom: „Panna jezerni.“ God. 1829. izdao je „Ohlas pisni ruskych.“ Radio je takodjer kroz više godinah na „Sravnateljnoj slovnici slavjanskih narěčjah.“ — Ostavio je šestero sirotčadi, jer ženu mu je malo pred njim nemila smèrt ugrabila. —

Prostor našega lista nedopušta da o životu i o dělih neumèrloga ovoga Slavjana obširnie progovorimo. One pako naše čitatelje, koji bi želěli, bliže upoznati se sa veoma znamenitim za svakog Slavjana životom slavnog tog muža, uputjujemo na „Pražske Novine,“ koje ga u svojem 190, 191, 192, 193, 194, i 195 broju obširnie opisuju; i na „Slovensku Bčelu“ br. 39. 40 i 41, a osobito na dotiskanu — kao što je u „Nevenu“ br. 40. već javljeno — kod knjigara Rohlička u Pragu brošuru pod naslovom: „Franjo Lad. Čelakovski“ od I. Máloga.

*) Ne pako 1764., kao što krivo stoji u registru drugoga izdanja Jungmanove historie literature i kao što su nekoji javni listovi po njem ovu pogrěšku i u svoje vèsti uvèrstili *Urod.*

) Umro g. 1833. *) Umro g. 1839 *Urod.*

Digitized by Google

Josip Dobrovski.

U cělom učenom světu poznato je ime velezaslužnog za slavjansku književnost muža Josipa Dobrovskog. On je bio sin slovačkih roditeljah, i rodio se u Jermetu, blizu Gjura u Ugarskoj 17. kolovoza god. 1753. Još kao děčak dojdè u Česku, te se tamo českí jezik nauči. U pražkom sveučilištu svèrši mudroslovje, to jest sedmu i osmu školu. Na tọ stupi god. 1772 u samostan i u red Isusove družbe. Budući pako da se je taj red poslè razišao, vrati se Dobrovski opet u Zlatni Prag, da ovdè bogoslovje dovèrši. Knez po imenu Nostić primi ga kao učitelja svoje děce k sebi. To biaše njegova sreća. U kneževoj naime kući imao je priliku, upoznati se s učenim sgodopiscem Pelclom i počeštje razgovavati se š njime. Taj učeni muž probudio je u njem u kratko osobitu težnju prama českoj pověstnici i književnosti.

Kasnie postadè Dobrovski upraviteljem velike učionice blizu grada Holomuca u Moravskoj. Poslè smèrti cara Josipa II. metnuli su D. u stališ mira i opet dodjè u Nostićevu kuću. Putovao je s knezom po Němačkoj, Poljskoj; Ruskoj i po drugim zemljama.

Poslè dovèršena putovanja posveti se sa svim trudom slavjanskoj pověstnici i literaturi.

D. napisao je više znamenitih knjigah. Najznamenitie su ipak slědeće: „Pověstnica českoga jezika i književnosti.“ „Slavin, poziv iz češke na svekolike slavjanske narode,“ „Glagolitica,“ „Slovnica českoga jezika,“ „Slovnica staroslavjanska.“ I u mnogih časopisih ima njegovih članakah. On je pèrvi iznašao šest oblikah slavjanskoga glagolja (Zeitvort), i bio bi već time kod znanstvenikah naših neumèrlu slavu stekao, ma da i nije osim toga ništa napisao. Svi koji žele da se točno nauče koj Slavjanski jezik, treba da njegovu „Slovnicu staroslavjanskoga jezika“ marljivo prouče, i tad će vidèti da je Staroslavjanski jezik izvor svih slavenskih naréčjah. Tko staroslavenski dobro razumè, naučit će se veoma lasno ruski, češki poljski i čestito naški.

Dobrovski je umro u Bèrnu, glavnom gradu moravske zemlje, 6. sěčnja 1829. Rědke su tako učene glave, kao što je bio Dobrovski. Slavan pěsnik govori o njem, kao što slědi:

„Rodì se u Ugarskoj, prebivaše u Českoj, putovaše po Poljskoj i Ruskoj, umrè u Moravskoj, da tako sve slavjanske narode pobrati.“

Različiti časopisi Petrogradski.

Mi smo u 37. br. našeg lista obećali, da ćemo čitateljem našim priobćiti sve časopise što izlaze samo u Petrogradu i koje nam je potanko naznačio naš čestiti priatelj S. Dimitriev Petković; evo ih redom:

a) Literarni i politički časopisi.

„Biblioteka dlja čtenija,“ izd Ø. J. Senkovskim, 12 knjig v godě (na godinu).

„Vada, žurnal novějših rabot, uzorov, vykrojek, mody, domašnjago i seljskago hozjajstva,“ 12 tetradej (svezakah) v godě.

„Vojeni žurnal,“ 6 knj. v godě.

Digitized by Google

„Vojeno-medicinski žurnal,“ 4 knj.

„Věstnik geografičeskago obščestva,“ 6 knj. v godě.

„Girljanda, žurnal novějših obrazcov dlja šitja i višivanja,“ 12 tetradej v godě.

„Gornyj žurnal,“ 12 knj. v godě.

„Drug zdravija,“ narodno-vračevnaja gazeta, ježenedělino (svake nedělje.)

„Žurnal dlja dětej,“ 50 numerov v godě.

„Žurnal dlja čtenija vospitannikom vojenno učevnih zavedenij,“ 24 knj. v godě.

„Žurnal dlja čtenija soldat,“ 6 knj. s portretami, kartinami, i čertežami.

„Žurnal konnozavodstva i ohot,“ 12 knj. v godě.

„Žurnal manufaktur i torgovlji,“ 12 knj. v godě.

„Žurnal ministerstva vnutrennih děl,“ 12 knj. v godě.

„Žurnal ministerstva gosudarstvenih imušćestv,“ 12 knj.

„Žurnal ministerstva narodnago prosvěšćenija,“ 12 knj.

„Žurnal obščestvenih svěděnij,“ izd. E. P. Percuva 12 knjig v godě s risunkami i uzorami damskih rukodelij.

„Zvězdočka, dětskyj žurnal,“ 12 knj.

„Luči, dětskyj žurnal“ 12 knj.

„Kommerčeskaja gazeta“ tri raza (puta) v nedělju.

„Moda, illjustrirovan žurnal,“ 24 kartini, uzori, vykrojki, muzikaljnija pjesi, 24 br.

„Morskoj sbornik,“ 12 knj. v godě.

„Otečestvennyja zapiski,“ izd. A. A. Krajevskim, 12 knj.

„Panteon s repertuarom ruskoj sceny,“ izd. T. Koni, 12 knj. s kartinami i notami.

„Posrednik, gazeta promyšlenosti, hozjajstva i realnyh nauk,“ ježenedělino.

„Russkyj invalid, ili vojennyja vědomosti,“ ježednevno (svaki dan).

„Seljskij strojitelj s čertežami,“ 12 knj. v godě.

„Senatskija Vědomosti s sobranijem ukazov,“ dva raza v nedělju.

„Sovremennik literaturnyj,“ žurnal izd. I. I. Panajevim i I. A. Nekrasovim, 12 knj. v godě.

„S. Peterburgskija Vědomosti,“ ježednevno.

„S. Peterburgskija policejskija vědomosti,“ ježednevno.

„Syn otečestva,“ 12 knj.“ v godě.

„Sěvernaja pčela,“ ježednevno.

„Hristijanskoje čtenije,“ 12 knj. v godě.

„Hudožestvennyj listok russkij“ izd. V. T. Tomom, 3 raza v měsjac.

„Ekonom, hozjajstvennaja obšće poleznaja biblioteka s risunkami,“ ježednevno.

b) Muzikalni časopisi.

„Večera muz, ili sobranije novih tancev.“

„Muzykaljnaja antologija“ (Les delassements).

„Muzykaljnaja pčela“ (L'abeille musicale.)

„Muzykaljnyj svět,“ (russkij i francuzskij tekst,) 144 pjesi dlja fortepijano s 48 kartinami i tremja operami.

„Nuvellist.“

Digitized by Google

„Repertuar“ (Répertoire de Concerts.)
„Filomela,“ žurnal dlja pěnija.

c) Izdanja u tudjih jezicih.

„Handels-Zeitung,“ St. Petersburger, 2 raza v nedělju.
„Journal de St. Petersbourg,“ ježednevno.
„Medicinische Zeitung Russlands,“ v. D. Dr. Heine und Krebel, ježednevno.
„Révue étrangére,“ 36 knj. v godě.
„St. Petersburger Zeitung,“ ježednevno.
„Tygodnik Polski,“ dva raza v nedělju.

Ognjeni zmaj.

(Čèrtice iz ukrainskog života.)

Iz ruskoga preveo Iv. Filipović.

(Nadalje.)

Na večer prispiju u jedno selce, koje s obe strane ceste ležaše. Kukavne i žutim mazom ulěpljene kolěbice stajahu jedna pokraj druge tužno i žalostno bez ijednog čestitog plota, dapače i bez ijednog vèrta, kao što se to obično vidjeva u maloruskih selih. U sréd sela savijahu dvě vèrbe svoje grane nad jednim zdencom i razprostirahu svoj sutonski hlad prěko široke ceste.

„Kako mogu samo ljudi živěti u ovako pustom městu,“ uzdahne Maruša, „ja bi ovde umrěti morala od želje za našim Voroněžom.“

„To se tebi tako čini,“ odgovori stari Čajka „ali nuděr zapitaj žitelje tog selca bi li hotěli ostaviti svoje gole pustoši, i preselit se u naš Voronež, gdě čověk sve iz vèrta u vèrt dolazi. Doisto ne! Njim su dražje ove dvě vèrbe, něgo li sve livade i svi vèrti drugih predělјah, i děvojčice ovih kukavnih kolěbicah pěvaju isto tako rado svoje pěsme, i isto tako rado slušaju stare bajke i pripověsti, kao i ti u svojoj čistoj i nakićenoj komorici. Nu Ivane! gdě ćemo zapitati za konak?“

„Tamo u onoj kolěbici pokraj vèrbah; čini mi se da je něšto bolja od ostalih.“

Čajka pristane na to; kolěbica ta bila je zbiljam možebit najbolja u selu. Sědje (klupe) pokraj stěnah biahu čiste; u kutu nad stolom visile su slike pod zastorih, kojih lěpo nakitjeni okviri s obe strane poredjeni biahu. Na daskah, koje na město posteljah biahu, sědjaše nuz kolovrat děvojka u běloj rubini i plavom pregačom, te ljuljaše jednom nogom kolěvku pěvajući pěsmu něku. Kad je vidila doći ove tudjince, zamuči. Za pećju, u kojoj je goréla vatra, sedjaše srédne dobe žena u kapi i rubcem pokrivena; po svoj prilici domaćica sama.

Naši zavětnici stupe u nutra, pomole se najprie pred slikami, kao što se pristoji ljudem, koji se vraćaju od zavěta, i tad istom pozdrave ukućane, te zamole konak.

Čim je domaćica čula, da su zavětnici, zamoli maloruskom prijaznostju, da bi samo odložili, i počme mahom brisati sědje, premda nebiahu nimalo zaprašene, jerbo to zahtěva običaj dobre domaćice. — Stari Čajka upusti se u razgovor s domaćicom

Digitized by Google

a i obe se děvojke upoznadu tako bèrzo, da je mlada domaćica opet zapěvala svoju pěsmicu.

„Ala je ta pěsma lěpa," poviče Čajka, „od koga si ju, děvojko, naučila?" —

„Od pokojnog děduška, koi ju je višekrat pěvao."

„A jel' on već davno umro?"

„Godina i dva tjedna."

„A k tom je još umro u tudjini" pridoda domaćica, „i mi ostasmo sirote, bez njegova blagoslova zadnjeg. — Bog mu dao kraljestvo nebesko!" Ona uzdahne i nastavi: „Pokojni živio je i umro vèrlo čudnovato. Dà, vèrlo čudnovato! Kad bi mi poveli reč o njegovoj smèrti, to bi on samo s rameni stresao i mučao; nitko ga nije učio, a on si je ipak sam načinio bandurku svoju. U svojoj je mladosti čuvao stada i obradjivao njive; al kad je umèrla moja pokojna majka i on se oženi, prodade nam cělo gospodarstvo, i zabavljaše se odtad uvěk bandurkom. Cěle bi božje dane igrao tamo pod vèrbama, koje su kod zdenca. Znao je silu božju pěsamah i starih pripovědkah, i uvěk se je oko njega skupljala množina světa. Putnici se svraćaše k njemu, i ljudi iz našeg sela, osobito misari kad su iz cèrkve išli, rado su stali kod njega i slušali njegove pěsme i pripovědke. I tako se biaše svim omilio, tako, da je sve mèrtvo i gluho bilo, i da su svaki čas dolazili pitati, kad će se povratiti, kad bi na několiko danah otišao bio sa svojom bandurkom u strana sela. Nu taj nam njegov zanat nije donosio nikakve koristi; jer ako je dobio što novacah, to ih je poklonio uvěk onom, koj ga je pèrvi zaprosio za novce; rědko kad je doněo štogod kući. Čudnovat starac biaše. Tako mu dodjě zadnjeg prolětja želja, da u Kiev ide. Ja i moj suprug stanemo pred njega i reknemo: „Kamo ćete oče? ta vi ste tako boležljivi pa ipak hoćete, da putujete po toj vrućini i po tom pěsku?" „Ja hoću, i tako će biti!" Kad si je on jednoč štogod zabio u glavu, tad je zahman bio sav govor. Otidje dakle. Mi ga izpratimo i zamolimo susědе, koji u Kiev idjoše, da bi pripazili na njeg. Prodje nedelja jedna pa i druga, a njega nema, gdě su drugčie naši seljani običavali za osam danah iz Kievase vraćati se. No — pomislimo mi u sebi — naš děduško mora da je osobito dobre volje, dok mu se kući nežuri; a čini mi se, da su i naši susědi zaboravili, da im se treba kući vratiti. Jednom na večer sědili smo ja i moja kći ovdě u sobi; suprug mi nebiaše kod kuće. Još se kao danas sěćam — sunce je išlo već sasvim na zalazak, i tako je jasno kroz prozore sjalo, da su sve slike kao u zlatu treptile. Medju slikami visila je dědova bandurka pokrivena bělim rubcem. Najedanput spane s bandurke běli rubac, kao da ga je skinuo tkogod, a zatim se same samcate oglase žice bandurke, tako jasno, kao da je děd zaigrao na njoj. Mi se obadvě prepadnemo. Dodje moj suprug, ja mu to pripovědim, pa se i on prepadne. — I mi svi tu večer legosmo s někim slutnjom, da to neide na dobro. Što smo slutili, to se je i dogodilo. Četiri dana po tom vratiše se naši ljudi iz Kieva, i obznaniše nam, da je otac preminuo A čujte što su pripovědali o njegovoj smèrti. Za vrěme njihovog bavljenja u Kievu dodje jednom otac od mise, i počme svoju navadnu pěsmu, a zatim reče im: „Znate l' što braćo? Ja umirem sada, i žao mi je samo, da svoju bandurku neimadem kod sebe, ja bi tako rado još jednom popěvao na njoj moju pěsmicu." To rekavši,

Digitized by Google

sědne na sědju i spusti ruke doli. Oni pritèrče k njemu, nu on je medjutim bio već preminuo.“

Gorko uzdišući govoraše domaćica ove zadnje rěči, i otiraše rukavom suzami nakvašene oči. Stari Čajka i njegov suputnik sědjahu duboko zamišljeni nad čudnovatim otim dogadjajem; sve biaše mirno u kolěbici, samo po prozoru zujiše pčela, koja biaše nesmotreno u sobu doletěla, i sad opet kroz prozor htěla da se zlatne dokopa slobode.

Možebit bi to mučanje još dugo trajalo, da domaćica nije ustala, za da večeru donese. Ona posadi goste u pročelje pod slike, i ponudivši ih malo sa šljivovicom, zamoli, da bi blagovali što je dao Bog. Na putu čověk mnogo neprobire, i našim putnikom idjaše dobro u těk prosta seljanska večera.

Kad su se od stola podigli bili, zahvali Čajka dobroj domaćici i reče, da bi dobro bilo, ako bi još večeras namirio svoj dug, budući da žele, sutra ranom zorom krenuti se na put. Nu domaćica nije ništa htěla za to primiti osim několiko kèrstićah i jedan limeni novčić od kievskoga zavěta.

Sutradan, tek što je začela zora na istoku svitati, biahu već naši zavětnici na putu. Kad su pešli bili od prilike dvě vèrste, krenù s ceste na desno, kuda je bio put i prěčji i ugodniji.

Pred njimi se razprostiraše bělo móre razcvětane elde i napunjavaše zrak svojim sladkim mirisom. Rana magla zastiraše granice obzorja, i tako se činjaše, da se běla ravnica neizměrno na sve strane proteže; samo od istoka prodiraše rujna zora guste magle pred putnici, a za njimi gomilahu se cestom tamni obrisi vèrbah, dočim oni sve dalje i dalje napréd stupaše. Napokon postane sve živahnie i světlie, ugodan větrić popuhne, i magla se spusti u doline. Počem su išli još tri vèrste, dodju u jednu brezovu i hrastovu šumu. Tamo počivaše još sve u dubokom snu. Narošeno dèrvetje pregibaše se vèrhu puta, i činjaše sasvim hladno sumračje, plavi sumbuli počimahu tek otvarati svoje kaleže. Rědko dolazahu naši putnici u prodoline, na kojih nebi još ležala bila vlažna rana magla. Kadkad se je čulo iz daljine graktanje vrane i klokčanje žune; nikakav drugi glas neoživljavaše inače mèrtvu tišinu ove šume. —

„Děduško! što je igralo na bandurki?“ zapita najednoč Maruša. „Nemogu nikako da zaboravim pripovědku seljanke.“

Děduško obori zamišljeno glavu dole i reče: „Duša je igrala, děte moje.“

„Šta, duša?“ poviče začudjena děvojka.

„Zar ti to neznaš? A sěćaš li se još, kako je tvoja pokojna baka pripovědala o sablji svoga otca, koi je isti dan . . .“

„Ne, meni nije o tom baka ništa pripovědala, a i ako jest, ja sam bila još mala, pa sam sve zaboravila. Već ajde pripovědaj ti meni to, děduško!“

„Dobro dakle, a ti slušaj: Otac pokojne tvoje bake, moj tast, bio je někoć kozak, i to krasan kozak. Kod kuće dohodiše svi k njemu, koji se posvadiše ili koji želiše savěta, kao kakovom popi, jer on biaše mudra glava. U boju stajao je uvěk na čelu děrzovitnjakah, koji su malo marili za svoj život, i nasèrtali na svakog Tatara ili Turčina, kog su smotrili, ma da je još kako daleko bio. Svi znadoše kakov hrabar

Digitized by Google

kozak bèše Stevo Žurba, tvoj dèd, i više put ga je odlikovao pukovnik sám, naimenovavši ga sad ašavulom, sad starešinom, a jednom i satnikom. — Ali, on nije nigda htèo to primiti. — „Šta će meni vaše časti," govoraše on. „Kad bi satnik bio, morao bi uvèk u taboru biti i ići, kamo bi mi zapovèdali. A sad, sad sam slobodan, kao vètrić u gori. Skupim nèkoliko slobodnjakah oko sebe i: hura! — kud mi oči dadu, a plèna imam uvèk, da ga se nebi njjedan hetman stidio." A on je govorio istinu; jer ma da je bio sav ranjen i izsèčen, ipak nije nikad praznih rukuh došao. Sad je donèo zlatnog i srebernog oružja, sad pune torbe najdragocènije svile i skèrleta. Vidivši tako svi, da tvom dèdu nemože ništa odoliti i da je njegov parip kao kakav vilovnjak sèrnjao na topove, pomisle: da je Stèpan Žurba vèštac. A ipak je on bio tako dobar hrištjanin, kao ikoj drugi čovèk, samo to jedino bilo je, da je imao britku sablju, s kojom se nije smèrti bojao. — Tu je sablju zadobio čudnovatim načinom. Jahaše jednoć poljem, tražeć nepriatelja, i došavši upravo k jednoj dubokoj i zaraštjenoj pukotini, čuje najednoč nèko stenjanje. Mahom skoči s konja i sidje u pukotinu. Traži tamo amo i gle — jedan kozak — bèo kao ovca, sav izranjen i osakatjen ležaše tu nuz svog mèrtvog konja. Smotrivši tvoga dèda podiže kozak glavu i reče: „Čuj me, dobri čovèče, ako si duša hrištjanska, a ono mi učini zadnju zadušbinu, iznesi me odavle, pokopaj me na prostom polju i postavi mi kèrst, ma bio samo od kakove grane, da imadem grob hrištjanski. A zato ću ti ostaviti ovu dragocènost. Vidiš ovu sablju? Nečine ju dragocènom ovaj zlati balčak i ovo drago kamenje na njoj; ne! — ali kada š njome u boj navalio budeš, to se neimaš smèrti bojati; zapamti si to! Pomoli se Bogu za me, i zdrav mi ostaj!" To reče i taj trenutak pusti starac dušu svoju. Tvoj praděd iznese ga iz jame, sáblom mu izkopa grob, pomoli se nad njim, načini kèrst iz kozačkog koplja, zakopa ga u zemlju i obèsi na koplje bèli rubac, da kèrštena duša znade, da tu kozak počiva. Zatim uzme sablju i odjaši dalje. Kad se je povratio u tabor k svojimi drugovi, i sablju im pokazao, čudiše se svi nad njome, takovu bo nebiase još nijedan vidio. A stari kozaci, to su ti prave sveznalice, oni čim sablju pogledaju, znadu odmah bez da napis čitaju, iz koje je zemlje i kada je sakovana. Došli su hetmani i ašavuli da vide tu dragocènu sablju, ali nitko nije mogao čitati napis, nit je itko znao koj narod nosi takve sablje. I tom je sabljom tvoj praděd vojevao do dvadeset godinah; a tad je bilo svake godine rata. Napokon je ta sablja imala take oštèrbine i zube, da ju zadnjeg vojevanja ni sobom poněti nije hotèo. Pokojna punica govorila mu je doduše, da ju neostavi kod kuće, nu tvoj praděd nebiaše čovèk, koj bi staru ženu poslušao bio: „Što će mi pomoći ta sablja . . . Zar da njome dušmane pilim?" reče grohotom se nasmijavši, i odjaši u boj s drugom sabljom. Dodju na bojište. Tvoj praděd morao je kao obično pèrvi se okušati dušmanske kèrvi. Skupi dakle nèkoliko slobodnjakah okolo sebe, i povikavši gromoviti: hura! zaleti se š njimi usrèd turske vojske. Dugo se nije vratila ta šaka ljudih, samo se kadkad čuše hura i pucnjava usrèd turske vojske. Najednoč se razstave pèrvi njeni redovi i napolje izleti na konjicu svomu tvoj praděd sa jedva petim dèlom svojih drugovah. Naši uzkliknuse i začeše rukami pljeskati. — Sad najednoč zazviždi od nèkud dušmansko zèrno, i njemu upravo u junačko čelo. On uzdèrkće, posèrne napréd, obuhvati konja oko vrata, koj ga donese više mèrtva no živa u kozački tabor. Baš tada je sèdila pokojna punica sa svojimi kćermi, šivajući rubine za njeg,

Digitized by Google

jerbo je rublje obično bilo tako izderano i okèrvljeno što bi sobom doneo, da ga je bila strahota u ruke uzeti. U isti čas padne nèšto na zemlju, one se obazru i vide da je sablja pala. Ona je sa stène pala dole i na dvoje se slomila. — No, bili ti sada pogoditi mogla, što je to značilo?“

Starac umukne i zamisli se. Ivanova mladjana kèrv biaše sasvim uzavrèla kod te pripovèsti, jer on pomisli na ona staroslavna vrèmena, gdè su kozaci, još slobodan narod bivši, slobodno vojevati mogli. A Maruša kao iza sna zapita:

„Što ti rečè, dèdušku? Duša je igrala na bandurki? to ja nerazumèm.“

„Stvar je sasvim jasna“ odgovori starac. „Duša je prie nego se je u drugi svèt preselila došla da se oprosti sa svojom obitelji, i najavila se je igranjem na bandurki isto tako, kao što se je i duša tvoga praděda obznanila oborivši sablju svoju.“

Tako putovahu naši zavètnici još nèkoliko danah. Nepogode i dugo vrème putovanja pokraćivali su si raznimi razgovori i pripovědkami; a za odmor su se svraćali kod svojih znanacah, koji su ih primali iskrenom i pravom slavjanskom gostoljubivostju. Tu se je častilo i pilo, tu se je pèvalo i pripovědalo; nu doćim su stari sve dublje zavirivali u čaše, zavirivali su si Ivan i Maruša sve dublje u oči. I dok su u svoj zavičaj došli, nebiaše nijednomu tajna, da se medjusobno ljube. —

Jednom se navrate kod bačvara Omelke, koi je prie živio u Voroněžu, a sad se sa svojimi kćermi u Baturini nastanio.

Čajka je bio veseo i pio je sa Omelkom i nèkoliko susědah do nèko doba noći. Napokon sèti se, da je vrème ići spavati, i Omelko odprati starog Čajku do kućice u vèrtu, gdè je konakovati imao. Putem su se uvèravali o svom prijateljstvu i ljubili se svakim korakom. Nu najednoč nabasaše na još drugo dvoje što se takodjer ljubljaše.

Sjajna mèsečina biaše odagnala san sa očiuh ljubovnikah, i Ivan dodjè pod prozor Marušin, da joj izpèva na svojoj bandurki koju pèsmicu.

„Aj, vèrlo krasno, unuko!“ vikne Čajka sav začudjen; „tako se dakle ide na zavèt? Još nisi ni kući došla, a već si se zaljubila mlada!“

On strese glavom, a Maruša sva zadèrkće od straha. Starac sa svojim ozbiljnim licem, sědimi vlasi i bělim namèrgodjenim obèrvama stajaše pred njom na mèsečini kao noćni duh; proročanske njegove oči (dèržali su ga za proroka, komu ništa tajno nije) dopirahu joj do sèrca, tako, da nije ni snositi mogla njegova pogleda, i mozag joj se u glavi vèrtiti začè. Ivan pusti njenu ruku, i stupi izmedju nje i starca.

„Dèdušku“ reče on „nečinite krivo vašoj unuki; ja sam sám kriv, došao sam amo pod njezin prozor, i izmamio sam ju pèvanjem mojim, ja sam za sve kriv.“ —

„Kozače, čuj me, krivice tu neima još nikakove. Jà nisam jedan od onih, koji čim ostare, ništa drugo neznadu, nego milo i drago žalostiti. I ja sam kozak bio, pa znam da mladić ljubiti mora. Takodjer nebranim dèvojkam, da s mladići kadkad i istom nоću postoje: ali sve u svoje vrème. Mi se vraćamo sada od grobovah svetacah naših, pa je grèhota misliti na ljubav. Budućnost je vaša, imate u Voroněžu

Digitized by Google

vrěmena ljubiti se. Al sada je nedostojno — nedostojno!“ opetovaše on klimajući glavom. „Zločest početak nemože imati dobar svèršetak,“ reče starac proročanskim glasom i neslušajući Ivanove rěči. „Takove sgode traži duh nečisti, od kog bi se svatko čuvati morao!“

„Dakako, da ga u svomu gadu uduši!“ potvèrdjavaše Omelko, koj od svega ništa razumčo nije i koj se jedva na nogama dèržao, i tamo amo nijao kao grana větrom savijena. —

„Sad dčco, ajdete spavati. Bog bi dao dá bi dobro bilo!“ reče Čajka. „Ajde, brate Omelko.“

Oni se razstanu, i drugi dan nebiaše više ni spomena o tom.

Napokon prispčše naši putnici u Voroněž, zavičaj svoj.

(Dalje slědi.)

Izložba zaručnicah u Štokholmu.

Svagdě su svoji običaji, dakle i u Stokholmu. Ovdě je taj običaj, da novo zaručenu prije njezina věnčanja občinstvu na vidik izlože, i to poduže vrěmena. Nemože se kazati, da je taj običaj prestar, nu ipak je s duhom naroda tako uzko skopčan, da bi pretežko bilo, njemu se uztegnuti, nu još teže zabaciti ga. Onaj dan, kad je pirna dvorana sa svim nakićena, onaj dan, kad se věnčanje ovèršiti ima, stoji občinstvu prosto, u kuću zaručnice unići, i onu gledati, koja je mirtovim věncem nakićena. Tako je pred několiko godinah něki věrodostojni muž na svom putovanju taj prizor gledao, on pripověda: Jedna od najlěpših i najbogatiih děvicah iz Stokholma imala se je udati. Ona stajaše na dolnjem kraju dvorane cvětjem i narančevim dèrvetjem nakitjene, na glavi děvojke biaše kruna mirtova, oko vrata niz dragoga kamenja, a na strani stajahu: njezina mati, brat, sestra i gledahu ju ljubopitnim pogledom. Pred kućom, na ulicah i stubah turao se je puk; onda poteče u gomilama u kuću. Došavši unutra, naklonište se pred njom; bila bo je tako mila i krasna, da su joj se ujedno divili i nju počitavali. Morali bi ju bili za vilu dèržati, koja je baš u onaj par svoju pećinu ostavila. Pèsnik od „Sakontale“ bio bi ju u jednu od svojih bajnih bašćah preměstio, a starci od Iliade bi bili morali pred njom ustati. Muži, žene i děca idjahu mimo, jedni da svoju želju zasite, a drugi da se naslade onom blagom i svetom iskrom, koju prava lěpota tvara. U osam satih biahu kapije i vrata pozatvorena, i svi otidjoše opet mirno kući. Kad je isti taj věrodostojni muž u dvoranu ulězao, proklinjao je taj običaj, u kom je opažao něku okrutnost; nu on je zatim ostavi sasvim drugo misleć i oséćajuć. Prizor taj prošo je, veli on, tako mirno i svečano, da je njegove predsude pobědio; njemu se je vidělo, da su ti ljudi došli da zaručnicu pri ulazku u drugi novi život pozdrave; a děvice, da ju, — sáme mladjahne, — kao ženu vide, i da pogledom i směhom želju joj prišaptnu: „Zdravstvuj, i bud isrětna!“

Pripovědaoci u Turskoj.

Da preduge večeri zimne u Turskoj bèrže predju, služe u tu svèrhu tako zvani: Masaljhi (pripovědaoci basanah.) Ovi ljudi znadu kadkada velika uma biti,

Digitized by Google

često izmisle sámi takove romance, kao što se znadu na napuljskom Molu zbijati, čestje pako svoje pripovědanje pretěravaju, te se uzvise u one predële bajnih pripovědanjah iz starih vrěmenah, koje čověka „tisuć i jedne noći“ sěćaju. Něki su na glasu radi svojih ozbilnih pripovědkah, koje kadkada dramatički izkite, drugi pako prelaze na šaljivo polje, dočim veća strana tih putujućih pripovědaocah, pěsmotvore Hafisa, Ferdusia i inih poznatih perzijskih pěsnikah na izust lěpo predavati znade. Način govorenja njihova jest zanimiv, i da svoju zadaću tim bolje za sebe i zanimivie za slušatelje rěše, razdële oni svoje pripovědke na dvoje ili troje t. j. stanu iznenada ondě, gdě je čuvstvo i pozornost slušateljah najveći stepen dosegla. Ako su im džepovi za koju večer dovoljno puni, onda obično skoče u jedan mah i odlete kao munja. Nikakova molba nije kadra njih obustaviti i učiniti, da dalje nastave, ili da svoju pripovědku dokončaju; uvěk imadu — kako kažu — premnogo posla i naručbinah, koje zapustiti niti mogu niti smiju. Nu kadkad se ipak zaustaviti dadu, ako im se najme navadni pokloni povećaju, i tim je opet sve u redu.

Narodne poslovice ilirske.

Dlaku na četvero cěpa!
Dobar glas daleko ide, a zao još dalje.
Dobar glase na zlo li me napase!
Dobar espap lahko kupca nadje.
Dobar je Bog, ali su i djavoli jaki!
Dobar kao dobar dan u godini.
Dobar konj ili će ohronuti, ili očorayiti.
Dobar pop do smèrti se uči.
Dobar se konj i u štali nadje.
Dobar sir, nego šteta što je u pasjoj měšini.
Do božića: Kraljeviću Marko! od božića: Jao moja majko!
Dobio kao pčela na brusu.
Dobra kob!
Dobra ovca mnogo nebleji ali mnogo vune daje.
Dobra rěč nekošta novacah.
Dobra ti-sreća!
Dobroga pastira posao je ovce strići, a ne derati.
Dobro je i u paklu imat priatelja.
Dobro je kadšto i djavolu svěću zapaliti.
Dobro je kadšto i pametnu ženu poslušati.

Krakowiaki.

V.

(Iz poljskoga polag A. L. preveo M. B.)

Modrica u žitu na stotine sěva,
Nad njom pèršeć zorom poje tica ševa.

Što će meni cvětje, što će meni věnac?
Kad sam bez ljubovce evo još mladenac.

Ja sam bez ljubovce, nit mi 'e do nje stalo,
Britka moja sablja mi je ogledalo.

Nju sèrdačno ljubim, gèrlim i cělujem,
I više no tisuć děvojakah štujem.

Men' do pěnja ševe mnogo stalo nije,
Volio bi da větar barjak moj razvije.

Da zagèrmi polje štropotom konjika'
Da nastane trublje i topovah rika.

Slavjanske věsti.

— Družtvo sv. Mohora ima sad jur 530 članovah, te će na skoro nagradu razpisati za najbolju prostonarodnu *„dogodovšitinu slovenskega naroda.“*

Digitized by Google

— *„Sèrbske beogradske novine“* pišu, da će na tamošnjem liceju g. profesor Vukomanović početkom nove školske godine dogodovštinu sèrbskoga naroda i sèrbske književnosti u savezu sa kratkom dogodovštinom ostalih slavjanah i njihovog književstva predavati.

— Českí spisatelj Hukal ima — kao što novine pišu — više igrokazah u rukopisu, koje još u mladosti svojoj napisà. *„Pražské novini“* mole spomenutog spisatelja, da ta svoja dèla obèlodani.

Različite vèsti.

— Englezke novine *„Morning Advertiser“* pišu, da su liberalci dolnjega parlamenta odredili, da lord Rusela više nepriznaju za kolovodju svoje stranke.

— *„Morning Cronicle“* piše, da je englezka sklopila s Francezkom tèrgovački ugovor po načelima slobodne tèrgovine. Po ovom ugovoru neće se uvozne carine ni na što platjati više od 15 na sto, a i poštarina bit će manja.

— Na tužbu francezkog poslanika osudjene su u Hamburg-u novine *„Reform“* da plate globu zato što su ružile Lui Napoleona.

— U poslèdnjoj sèdnici magjarske akademie dne 20. t. g. dèržanoj pročitana je moljba od strane mnogih magjarskih spisateljah podnešena, i u tom sastojeća, da bi akademia njihova dèla, osobito pako školske knjige, podupirala; na što je akademia odmah pristala.

— U Rimu je redarstvo našlo više tajnih tiskarnicah i buntovne knjižice, koje razdražuju narod proti sadašnjoj sistemi poreza.

U magjarskom književstvu vlada velika dèlateljnost. Almanah *„Talia“* izići će na skoro. Grof Lázár Kálmán svèršió je nedavno jedno poveće dèlo, koje će takodjer skoro izići. U Sala Egerseg-u izdaje jedno družtvo dèla pokojnog vèrlo vèštog spisatelja Szatmári Pála. — Zatim se prevadjaju iz englezkog poznata dèla Tome Moore-a. — Tako trèba! Živili!!

— Kitajskom (kinejskom) caru došlo je do tèsnoga, te će — kao što novine pišu — po svoj prilici svoje prestolje izgubiti, jer buntovnici kao poplavica rastu i svuda nadjačuju vojsku carsku. Car je naimenovao nèkog Hung-a za vodju vojske mèsto svèrgnutog s ove časti Tov-mingho-a. — Vidimo evo, da ni kitajce poznate njihove ogromne zidine od buntovničkog duha obraniti nemogu.

Smèsice.

— Nèkakav čovèk, koj se skoro bio ožènio, spremao se na vojsku, a žena uvrazila konac u iglu da nèšto zašije, ali budući da nije dobro vidèla, zato nije mogla odmah da uvèrze, nego sve promašala mimo ušice iglene govoreći: „Mini ga sablja, mini ga puška!“ kao da muž neosèti da je ona slaba vida, nego da misli da ona njemu vrača; ali on opazi šta je, pa joj reče: „Minulo je mene svako dobro, kako sam ja tebe uzeo.“

— Njih dvojica sèli su u oči božića da večeraju, pa jedan sèrknuvši vruću čorbu tako se ožeže da mu suze udare; drugi videći to, zapita ga zašto plače, a on mu odgovori, da mu je na um pao pokojni brat, koi je lani u oči božića š njime večerao. U taj par i ovaj sèrkne čorbu, i ožegavši se tako da i njemu udare suze, reče: „Ti plačeš što ti je brat umro, a ja plačem što i ti nèsi š njim umro.“

Bibliografia.

Česka.

— *Náboženství a láska.* Povidka zábavná a času přiměřená pro lid československý, z německého J. Schreibera zčeštil J. A. Šrámek. V Jindřichově Hradci 1852; tisk a sklad Alojsia Josefa Landfrasa. Cena 45 kr. stř.

— *Pražský posel.* Sbírka užitečného i kratochvilného čtení pro lid jazyka českého. V Praze 1852 u J. Pospíšila. Dílu druhého svazek druhý. Po 12 kr. stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěn mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za inostranske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 42. U Četvèrtak 14. Listopada. 1852. **Tečaj I.**

Puštenica.

(Balada.)

Od V—va.

„Utěši se, jadno sèrce moje,
Bog je tvoje uslišao moljbe,
Bog je čuo uzdisaje tvoje!
Sreća ti se dragi opet vraća,
Da te miladu gèrli i cěliva,
Da na tvomu odmara se krilu. —
On je jablan dèrvo plemenito,
A ti loza u zelenoj bašti,
I ko što se loza uz jablanak —
Ti se mlada viješ uz junaka.“

Tako vezuć sama si govori
Lěpa Stane, těsi se i hrabri,
Plamen gasi s kog joj sèrce gori.
Već je žarko zapanulo sunce,
Noć se hvata bèrdah i dolinah,
Vedro nebo zvězdicam' nakiti;
Lepa Stane vezak ostavila,
I u ruke oborila glavu:
„Što već jednom sunce neograne,
Da pred dragog mladjahna izšetam,
Težko ću ti noćcu prečekati,
I do zore sèrcu odoléti:
Težko majci bez jedina sina,
Težko ljubi bez dragoga svoga,
Težko svakom i otcu i majci,
Što ti koji na daleko ljubi!“

Istok zasjà, měsec se pomalja
Iznad gore nebu u visine,
I dočim se lagano podiže,
Luč čarobnu na sve strane sipa.
Skoči mlada, k prozoru poleti,
Cèrne oči u istok upire:
„Oj putniče, noćni savětniče,
Zaštitniče bědnih ljubovnikah!
Kaž'der što mi sad moj dragi radi?
Ili spava pa o meni sanja?
Ili ide i sve misli na me?
Zdrav hodio, nek mi se povrati,
Da ga čekam — tiho mu prišaptni!...“

Tak se Stane s měsecom oprašta,
A měsec se koprenom pokriva,
Blědo lice u oblak savija. —
Ide Stane svilen pojas skida,
Pomoli se Bogu velikomu,
Pa tad legne sanak da boravi...
Cèrne oči dok sklopi děvojka,
Dan će svanut i dojašit dragi. —

Spavaj Stane, neznaš što te čeka!...
Zašto pokrì měsec svoje lice?
To nesluti nikako na dobro!...
Al ti, dušo, zato mirno spavaj,
Sanak snivaj — jad i tuge tvoje
Pokrit će ti šarenom koprenom
Mili sanak, kog boraviš mlada,
Sanak vara, ali i pogadja,
Nesretnika sèrcu se prikrade,

Digitized by Google

Da se jadan nevolji dosěti,
I za rana nesreći privikne;
Evo i Stanu sad ujede zmija,
Zli ju u snu dopadoše glasi:
„Tvoja ljubav, děvo, je izdana!
Drugoj děvi juče se zaruči
Tvoj věrenik, žalostna ti majka!
Sad na krilu nove ljube svoje
San boravi, o ljubavi snije . . .
Zaboravi pèrvo milovanje,
Pèrvu sreću, žar ljubavi pèrve! . . .“

Zora puca, istočna otvara
Zlatna vrata, svojim rumenilom
Gore, doli i cvětje obliva,
Pa sunašcu izpred lica sjajna
Put probija, grimizom ovija.
Već i slavulj-ptica jasnim gèrlom
Miło pěva svoje vaje u gaju,
Zatravljeno pěva i nariče,
Pèrvu pěsmu ljubavi ponavlja,
Pa i Stani evo sad pripěva:
„Ustan', dušo, visoko je sunce!
Da te junak mladjahnu zagèrli,
Od uranka već te izčekuje . . .“

Ko danica na istoku sjajna,
Skoči Stane iz mekih dušekih,
Zasja soba, nebo se razvedri
Od vedrine děvojačkog čela,
Ide zlato po sobi se vije,
Kud se krene ružicom miriše,
Al joj nčšto sve na sèrcu težko,
Sama nezna što joj sèrce žudi;
Sad nevěrnik k njojzi pristupljuje,
On pristupi, strepti i problědi,
Mukom muči, ništa negovori,
Već u zemlju oči svedj obara . . .

Čikne děva i gorko zacvili:
„Oj nevěro, nigdě te nebilo!
Sada vidim, da sam nevěrnika,
Nesretnica, u sèrcu nosila! —
Zašt sam jadna tebi věru dala?
Ja se dakle nisam prevarila,
Da ti 'e sèrce druga jur zaněla! —
Mog života radost i veselje —
Majd odatle! — Božji prokletniče,
Majd odatle! — U zó čas me majka
Na svět dala, mlěkom zadojila,
Od nemila ić ću do nedraga
Bez ljubavi, bez utěhe svake,
Da na sámu — puštenica — venem,
Ko što vene trava bez rosice. —
Pèrva ljubav i nevěro moja!
Sretan bio i lěp rod rodio,
Ali sreća nevěrna ti bila,
Uzvišivši tèbe ponizila! . . .“

Već je mnoga u věčnosti more
Jur kapnula plava godinica,
Al se Stane tihe měsečine,
Ranog cvětja, prolětnog večera,
Gdě ju ljubav najprie sukobi,
Svedj još šćća, gorke suze roneć.
Tako jednom na prozoru Stane —
Osamljena jadna puštenica —
Motreć lice zapadnog sunašca,
Glas začuje žalostnih pěsamah,
Uz to zvuke mèrtvačkih zvonovah,
K tom opazi světlost voštenicah,
Sličnu zadn im zapadnutog sunca
Iskricama, što po mraku blude;
Stana se je odmah dosětila:
Tužna družba koja tu prolazi,
Da sad někog u grob hladnj prati:
„Tko je ovo, te ga smèrt nemila
Iznenada oborila jadna,
Věrnu ljubu u cèrno davila,
Ostavila sirotčad nejaku?“
Al iz noći joj se glas odzivlje:
„Pèrva ljubav i nevěro tvoja!“

Stane plačuć pade na koléna,
Ruke širi i nebo zaklinje:
„Jeste, světom možna ruka vlada,
Koja věrnost brani, a nevěru
Věk satire . . . ah oprosti, Bože!
Ti jednakom měrom svima měriš,
Jer čim njega udes u grob spravlja,
I moj duh se s tělom jur razstavlja.“

Dva poljubca.

Od B. Atanackovića.

(Nadalje.)

VII.

Izmedju toga treći prodje uzduž Dunava, prodje pored agencije parobrodarske, ostavi šamac i dodje skoro do pod Kamenicu s ove strane Dunava.

Digitized by Google

Zima je tako ljuta, da skoro sèrce puca u njemu, te na oči mu suze natěrala i te suze smèrzoše se pod očima na njegovom licu, koša mu je sva běla kao sněg, a haljine krute i ledene.

Ali on za to ništa nehaje, već tumara tražeći kojeg ladjara ili ribara.

U jedanput stane pred jednom kolibom od dasakah, na kolibi toj biahu mala vrata i kroz pukotinu tih vratah dim je suktao napolje.

Kucne na vratima, vrata mu se otvoriše, i on udjè u kolibu, u kojoj kod vatre dva čověka sědjahu.

„Pomozi Bog!“

„Bog pomogao!“

„Jeste li vi ribari?“

„Jesmo!“

„Gdě su vam čamci?“

„Na Dunavu.“

„Ajde, da me prevezete na onu stranu.“

„Nemože se, led ide vèrlo gusto.“

„Tri hiljade forintih onom koj užmože.“

Stari ribar, koi je bio prosěd, visok i mèršav, ustane, pogledi mlada čověka koj mu obećavaše tri hiljade, pa progovori:

„Gospodine, promisli šta hoćeš, ako se sad na Dunav navezemo, to se može glavom platiti.“

„Zato ti obećavam tri hiljade što ćeš glavu u torbi ponèti, ako ti je malo, dat ću ti više.“

Ribar neodgovori ništa, već predje svomu drugu pa ga zagèrli:

„Stevane, amanet ti moja žena i děca, da meni tebe nije bilo, ja bi u mojoj bolesti umro bio, a děca bi od gladi skapala, Stevane, evo tebi ove tri hiljade, od tud ćeš platiti dug, koj sam učinio kad sam svog sina izkupljivao da nebude magjarski vojnik.“

„Pa je zato opet vojnik morao biti i poginuti!“ — udje u rěč drugi.

„Jeste, ali on je svojevoljno stao u vojnike kad je ban u Novi Sad došao, on se je borio sa svojom bratjom za domovinu, i tako je umro . . . věčna mu pamet! on lěpšom smèrti nije mogao umrěti! . . . zato meni i nije žao, što sam njega od Magjarah izkupivši pao u sirotinju, evo Bog će mene sad opet pomoći, s ovim novcima moći ćeš platiti moj dug, i ostat će ženi mojoj još dosta na užitak.“

„Ali ako ti pogineš?“

„A kakva je hasna njima i od moga života, ja i tako svaki čas bolujem, pa im manje zaslužujem nego što potrošim, od moga života njima ništa, a ako umrem za njih, oni će me se opomenuti, i molitve za dušu čitati.“

Poslě toga primi od mladog čověka novce, dade ih svome drugu, i podje s mladim čovèkom Dunavu.

Kad su u čamac sěli, sumračak je već bio.

Podju, malo su naprědovali, několiko fatih od kraja sante ledene, koje su malo dalje jedna od druge bile, sastanu se i čamac kao kakve kljěšte medju se

Digitized by Google

stisnu, ribar i njegov goso napinjali su se da čamac oslobode, ali uzalud, sante se jedna na drugu sve više gomilale, i čamac je išao lagano vodom dole.

Větar sve pštrie šiba, mrak se sve gušći hvata, dva čověka u čamcu izgubiše cělu nadu oslobodjenja, jer skoro već od jednog četvèrt sata čamac ni pomaći nisu mogli.

U jedanput nova gomila leda udari sante, koje su medju sobom čamac nosile, i čamac se malo pomaknù.

„Ljuljaj, ljuljaj! . . . sad se možemo osloboditi, ako je božja volja!“ viknù mladi čověk radostno.

„Ljuljaj!“ — viknù i po drugi put, vidivši da ribar nit mu odgovara, niti čini štò mu je rekao

Ali ribar ni sad ga nije poslušao.

U taj mah blěd měsec se malo pomoli iza oblaka i osvětli Dunav i čamac.

Strašno! ribar je mèrtav ležao, slabo njegovo tělo nije moglo pretèrpiti ljutu zimu, on se smèrzao.

Čamac je vodom do pola pun bio, i lagano se topio.

Mlad čověk vidivši to, a od mnogog naprezanja i sám snagu svoju već izgubivši, pade na koléna i rekne:

„Bože! . . . hvala tebi na tvojoj milosti što si izpunio moju želju, prie nego što si me k sebi pozvao: dao si da imam věru na život věčni . . . Jeste, sveti bože moj! ljubav, koja u mome sèrcu plamti i koju je upalio poljubac Angjelie moje, nemože prestati s životom mojim, ona će biti i poslě groba, ladnoga groba moga! . . . Angjelio . . . tvoj poljubac . . . majko! . . .“

Sav se sdèrkće, měsec zajdje za oblak i bude cèrni mrak.

(Konac slědi.)

Sud o pozorištnom dělu Meirimi spisanom po Matiji Banu.

Od Adolfa Vebera.)*

Svaka književnost, prekoračiv granice dětinstva, ako hoće da se ojači i muževnim plodom urodi, treba da se podvèrgne sudu nepristranih književnikah. Jer kano što se děte, dok je u povojih, hrani mlěkom i mědom, a odrasli dečak sad hvali radi dobra ponašanja sad kori s nestašnosti i pogrěšakah: tako se mora i književnost; dokle joj se hram ori glasom ugodnih pěsmicah, treba ju grijati suncem gradjanske blagosti i dopadnosti, kada pako počima zboriti muževnim glasom, treba ju rukovoditi strogim ali nepristranim sudom, da se ponizna neponišti, a ponosita nepomami. Tko bi ju hotio u dětinstvu skučiti pod jaram suda, poparío bi ju pogubnim mrazom, tko li bi ju u muževnoj dobi pustio prostu i slobodnu, razmazio bi ju i razuzdao, te bi svakako zalutala stranputice. Mi smo, da istinu odpèrto kažem, u

*) Ovih danah primili smo od vèrstnog našeg spisatelja A. V. (Tkalčevića) taj *„Sud o Meirimi“* te ga rado priobćujemo našim čitateljem, budući znamo 1. da g. V. stvar, koju je stao razsudjivati, doista i razumije, a 2. da u svom sudu pristran nije. — Mi takodjer uvidjamo, da kritike već jednom i kod nas trèba, ako hoćemo, da se književnost naša na višji stepen popne i ljagah svojih oprosti; pa zato ćemo vazda rado uměrenoj i bezpristranoj kritici ustupiti město u našem listu, al isto tako odbijati ćemo sve ono, što pod plaštem kakove kritike pristranosti ili osobnosti sadèržaje, te time kletu neslogu radja, koja svaki književni razvitak prèči i otegoljuje. *Ured.*

Digitized by Google

tom pogledu postupali upravo naopako. S početka svoje književnosti, kad bi se pojavio koj novi pěsnik ili pisac, što nije bio taki savèršen, udarismo na njega svim oštroumljem i svom strogostju, nebi li se u svoje skrovište natrag povukao i několičini poveljenih tobože od naroda pisacah prosto polje ostavio. Tako je mnogi umukao, nebuduć još dorasao do mača i koplja, koj bi bio ojačav mnogomu tobože jur ověnčanomu junaku lovoriku pregrabio. Sada pako, pošto smo se zadnjim prevratom osvěstili i snagu svoju upoznali, nitko neprogovara. Neznam je li uzrok tomu neznanje ili lěnost ili koja druga važna okolnost, a po svoj prilici biti će od svačesa něšto, da se na polju književnosti slabo tko pojavlja, pa ako se i pojavi, mimoidje se mukom ako ne uzmemo za razsudjivanje ono izbrajanje izašlih dělah, što se je svake godine u „Kolu" tiskalo. Pisac misli, da je sve divno napisao, te kori narod što ga nekuje u zvězde, a narod, misleć, da nemože biti ništa dobro što je naški pisano, ni nečita tih dělah, te kori književnike, što ništa nerade. Tomu zlu može se doskočiti zrělim i nepristranim razsudjivanjem izašlih na vidělo dělah. Pisac će uviditi, da — premda je mnogo toga dobra napisao — nije ipak jošte izvèrstan, te će nastojati da se sve većma usavèrši, a čitatelj, saznav iz razsudjenja, da ima u naših pisacah mnogo dobra, i uvidiv, što je u njih pogrěšno, prionuti će uz čitanje i bistriti um i gladiti ukus svoj. No da se ova svèrha postigne razsuditelj treba da bude oduševljen ljubavju napredka, te da mimoišav svaku osobnost o samoj stvari sud izreče. Od ovakova će razsuditelja pisac, ako nije tako nadut, da misli, da je sve sam pozobao, svaki temeljiti savět rado primiti i u život uvesti. — Ako li pako koj pisac i sada još misli, da do njegove věštine nije još nitko dorasao i da ga čověk vrědja, ako mu koju pogrěšku odkrije, on će bolje učiniti, da ništa nepiše, jer od njega neima nade da će se usavèršiti, a plitko i povèršno piskaranje narodu više škodi nego li koristi. — Ovako osvědočen, hoću da napišem, što sam čitajuć navedeno dělo ili dobra ili zla opazio. Prije pako nego stanem suditi, treba da sadèržaj rečenog děla u kratko navedem.

Oholost bosanskih Turakah, osobito begovah, i njihovo okrutno postupanje s rajom zabrine divan u Carigradu, nebi li raja, nemogav podnositi turskih zulumah, po priměru Sèrbaljah, skèršila okove robstva, te izdadè nov ferman, da se bosanski Turci okane okrutnosti, i da prime blaga načina Alipaša visočki pozove begove, da slušaju carski ferman. Saslušavši ga, uzè mu svaki beg nešto prigovarati, osobito da je Bosna više njihova nego li careva, i kuditi travničkoga vezira, koj raju proti Turkom huška, veleć jednim glasom, da treba raju iztrěbiti. No Alipaša, mudro i lukavo Ture, nagovori na mir někoje begove, osobito Osmana, bega Krajinskoga, koj mu obećà pomoć, ako mu dade kćerku Meirimu za ženu, što on i obećà. U to Novko, bogat kèrstjanin i priatelj Alipašin, pošto je dočuo, da njegov sin Živan kani oteti Meirimu, bojeć se osvete turske, dodjè Alipaši, te mu stvar prijavi. Meirimu okupe gèrdni jadi, što Živan nije hotio da dodje na noćni sastanak, misleć, da joj se je iznevěrio, što ga je otac za kèrstjanku Ljubicu zaručio, te se je o tom razgovarala s Terifom, svojom razboritom i věrnom dvorkinjom. Razgovor im prekine Alipaša, koj stadè koriti kćer radi klete ljubavi prama kaurinu. Ona priznade ljubav, ali osobe nehtědè nikako da kaže, pa ni onda, kad je otac sav razběsnjen na nju nožem navalio, a ona se onesvěstila. Osvěstivši se, kazà otcu na tvèrdu věru, da mu neće ništa biti, ime Živanovo, koga dade Alipaše dozvati, a Meirima se sakrije

Digitized by Google

u ormar, da sluša njihov razgovor. Živan uplašen zataji s početka ljubav, ali vidi, da Alipaša sve znade, prizna ju, kajući se s laži. Alipaša mu obeća kćer i silno blago, samo da se poturči, no Živan nehtědě nikako da se odreće kèrstjanstva. Meirima, čuvši njegove rěči, osvědoći se, da je više neljubi, te planuv gnjěvom, zamoli otca da ju osvěti. No kad nije otac u takovih neprijatnih okolnostih hotio da to učini, poduze kći, veleć otcu, da će poći za onoga, koi je najhrabrii junak. S početka htědě Meirima da smakne Živana, no kad joj tu nakanu Terifa raztepe, odluči ukloniti Ljubicu, Živanovu věrenicu, i javi Osmanu, da će ju tek onda steći, ako to učini. Osman ugrabi Ljubicu. — U šumi oko vatre sakupi se četa mladih hajdukah, provodeć razne igre i pripovědajuć, kako se je svaki njih odmetnuo u hajduke. U to dopade Živan sa četiri druga, tražeć otetu Ljubicu. Arambaša porazměsti četu, na Osmana se juriš učini, svi njegovi drugovi se izsěku, Osman slobodan se pusti, a Ljubica se otme. Po dovèršenoj bitci dodje Novko tražeć svoga sina Živana. Pozdraviv se s Arambašom, svojim starim znancem, pozove ga, da mu bude u pomoć, kad se kèrstjanluk i vezirova vojska na begove digne. Arambaša mu ju obeća, primětiv, da neradi napolak, inače da neima lěka. Alipaša dobije list od paše mostarskoga, gdě ga světuje, da za ugušenje bune, koja glavu pomalja, treba pohvatati sve kmete i tako ustanak preprěčiti; no Alipaša, nemogav toga na bèrzu ruku izvèršiti, odabra mirovanje s kèrstjani. U to dopade Osman, komu reče Alipaša, da kupi svatove i da ide po Meirimu, koja je u svojoj sobi kukala i jadikovala, osobito s toga; što se je osvědočila, da je Živan, oslobodiv Ljubicu, više neljubi. Njezinoj se tuzi smilova Terifa, te pošavši Živanu, nagovori ga, da dodje Meirimi na sastanak. U pol se noći sastanu ljubeznici u Meiriminom vèrtu. Na sastanku odkrije joj Živan, da Ljubice neljubi, da ju je oslobodio od stida, što mu je Ture ugrabilo zaručnicu; već da nju iz svega sèrca ljubi. Meirima ga stane nagovarati, da se odmetne od kèrsta, al pošto on nehtědě da to učini, odreče se Turkinja svoje věre, i nagovara ga, da uskoče za granicu. No Živan nemogaše sada od sramote ostaviti svoje zaručnice, a Meirima planuv osvetom, dozove u vèrt Turke, da ga uhvate i smaknu. Živan popnuv se na stablo, spasi glavu. U jutru Živanove svatbe, šetajuć se Ljubica u vèrtu u odělu nevěste, dodje k njoj Meirima, odkrije joj, da Živan drugu ljubi, i zagrozi joj se, ako se ga neokani. Pri koncu razgovora dodje Živan, stade těšiti uplašenu Ljubicu, kuneć se, da nije druge nikad ljubio. — Medjutim dočuje Alipaša, da se kèrstjani čudno kretju, te pozove begove na sastanak. Došavši stane svaki obećavati vojske, da udáre na kaure. No Alipaša znajući, da su svi klanci zauzeti, obrà mir s kèrstjani, odlučiv poslati poklisare travničkomu veziru, da vide, je li u porazumljenju s rajom, onda tek reče, da će i on na njega udariti. Na dan Živanove svatbe, dok se je na gostbi pěvalo, pucalo i plesalo, uvuče se Meirima u kèrstjanskom odělu u nevěstinu sobu, kamo skoro i Ljubica dodje. Meirima ju probode nožem, i poběgne, ostaviv kèrvavi nož na podu. U to dopade Živan, zagèrli svoju zaručnicu, koja mu u naručaju dušu izpusti. Živan dignuv s tih nož, nadju ga svatovi i otac, te ga potvore, da je Ljubicu ubio; on pako, nemogav se opravdati, podje sam na sud, gdě ga i zatvore. Osman se vrati od vezira, veleć da vezir nedèrži s rajom, i dovede svoje svatove. Meirima dočuv, da Živan nije hotio na sudu kazati ubojice, obljubi ga opet u sèrcu, te pripravi otrov s koga će poginuti. Živan se u tamnici bori sa svojimi čutjenji, želeć

Digitized by Google

si bèrzu smèrt. U to dodje u tamnicu otac, da mu javi, da ga je mati na umoru proklela, i da ga on proklinje kano ubojicu i osramotitelja njihova poštenja. Živan u strašnoj žalosti zaprosi otca da ga sluša; otac razabrav, da mu je sin nevin, odluči ga spasiti. Poslè Novka dodje u tamnicu i Meirima, da Živana oslobodi. On videć da ga ona oslobadja, koja ga je dosele progonila, probudi mu se u sèrcu opet ljubav, oprosti joj progone, i dade se nagovoriti da pobègne iz tamnice, i da ju sutradan, kad će ju svati kući voditi, pomoću hajdukah otme. Novko dignù bunu, hoteć izbaviti sina, no kad ga nenadje u tamnici, udari na Turke, ali bude svladan, uhvatjen i u tamnicu bačen. Alipaša ga izpituje, tko je vodja toj buni, tko li ju potiče, ali on nehtèdè ni pisnuti, te ostade u tamnici. Medjutim dobije Alipaša list od vezira, da je i on ustao na raju; Turci se sakupe i raztèraju kèrstjane. Po dovèršenom ratu Osman dodje po Meirimu, s kojom se je hotio zaputiti i Alipaša. Meirima bojeć se, da joj otac od hajdukah nepogine, uzalud ga je nagovarala da ostane; oni odoše. Čekajuć hajduci u šumi jur tri dana svatove, dočuju, da će Novka danas pogubiti, i da su svatovi Meirimu odveli. Nemogavši se razdvojiti, da oslobode obodvoje, Živan odabrà izbaviti prie otca, pa zaručnicu. Svati stanu noćevati. Meirima u čadoru nasluškuje, hoće li Živan skoro doći, no uzalud; čuvši pako gdè mèsto njega dolazi Osman, popije otrov, što je u bočici sobom imala. Osman unišav u čador, izpitkuje zaručnicu, zašto je tako poblèdila. U to se čuje strašna pucnjava, — Osman izpade; nadošli hajduci izsèku sve svatove, do jedinoga Alipaše, koj se uvuče svojoj kćerci, da ju s jataganom u ruci brani. U to dodju hajduci, Novko i Živan. Meirima reče, da je otrova popila, preporuči Živanu otca i izdahne. Alipaša, čuvši od nadošlih hajdukah i Arambaše, da je vezirova vojska svladana i Visoko osvojeno, probode se do kćerke. Živan htèdè da se ubije, ali ga zadèrži Novko, zaklev hajduke, da će se proći hajdučenja, da će biti složni i pokorni svomu poglavaru, da budu vrèdni slobode. Zastor padne.

(Dalje slèdi.)

Ognjeni zmaj.

(Čèrtice iz ukrainskog života.)

Iz ruskoga preveo Iv. Filipović.

(Nadalje.)

II.

Sav Voroněž buči i šutnji, al ne s bure i oluje, nego od pèsamah i vesela plesa. Družtvo veselih momakah šumaraše po ulicah, i na daleko razlègaše se gudba pèsme, smèh i cika. Pred tom veselom družbom idjaše Ivan sa svojom bandurkom, kojom je nèkoč svoju ljubicu na prozor izmamio bio, a š njime dva guslara i jedan bubnjar; nu niti cikutanje gusalah, nit bubanje bubnja mogahu nadkriliti tanke glase njegove bandurke. Pèvanjem i podvikivanjem pozivahu momci ljudstvo, da se k njimi pridruži. I tako ta družba sve to veća biaše, što je dalje išla. Napokon se razdèli u dvè strane; jedni otidju velikom ulicom, a drugi otidju za Ivanom u mali sokačić koj se je k ribnjaku protezao. S obe strane te ulice bile su voćke, i sène njihove biahu tim guštje, što je svètlie mèsec nezasènjene predmete obasèvao. Ivan i njegovi drugovi stanu pred jednom nizkom kućicom, nad kojom dvè brèze svoje grane sagibahu. Na krovu imao je rodo svoje gnèzdo, a na kućnih vratih biaše naslikan

Digitized by Google

hrabar Zaporožčanin u svojoj narodnoj čubi i cèrvenih šaravarah, a u ruci dèržeći bandurku. — Ali nije porad toga Ivan stajao pred tom kućom, već zato što tu prebivaše njegova Maruša.

Tek što je ona čula bila glase poznate bandure, izleti hitro u lahkoj seljanskoj svojoj opravi, sastojeć iz cèrvenog rubca, bèle košuljice s vezenimi rukavi, i širokom pantlikom po svezanih vlasih. Sasvim prosto po seljanskoj navadi ogèrli ona Ivana, i bez ikakva okolišanja poljubi ga u lice. Dèvojke postaju oko svoje mile drugarice. Ivan zaigra na bandurki veseli ples, nèkoji začmu pèvati, nèkoji plesati, a napokon krene se cèla družba dalje i radostni se glasi razlegahu po cèlom selu i okolici.

Kad su se približali kući, gdè je večeras imalo prelo biti, stanu najedanput svi kao od straha okamenjeni, pèsme zamuknù, a i isti Ivan prestane u najboljem svom sviranju. Iznenada zasine u istoku nebo, iz šume letiaše ognjeni zmaj i hitajući iskre na sve strane vukao se je tiho, tamo amo vijugajući, dok ga je napokon za drugom šumom nestalo. „Šta je to? . . . šta to znači?“ pitaše svi, a nitko neznadè odgovoriti. Medjutim su i drugi u kući već sakupljeni momci i dèvojke napolje izišli, i još veća vika nastala biaše. Pitanja i govora bilo je bez kraja i konca, čudnovatih je dogodjajah pripovèdano, ali nitko neznadè za sigurno kazati, kakovo je to pojavljenje bilo. Napokon spomene nètko, da bi već doba bila, da se prelo začme, i svi otidju u kuću. —

Nèkoje dèvojke zasuču rukave i stanu varenicu kuhat, druge sèdnu k poslu od kojih su nèke prele, a nèke rukave vezle. Momci sèdoše izmedju njih i šiljkali su se provodeć svakojake šale, i smèha je bilo i previše na svaku dosètljivu i šaljivu rèč. Napokon zapèvaju dèvojke žalobnu pèsmu, koju je sastavila nèka mati, kad je svoga sina na vojnu spremala i pratila; a Ivan udesi svojom bandurkom.

Narodne pèsme imadu za Ukraince nèki osobiti, tudjincu nedokučivi smisao. Prosti seljanski mladić, koj ni pojma neima o povèstnici naroda svoga, čim samo začuje njèžne kozačke pèsme, već je sav dušom i sèrcem u prošastom životu naroda svoga. Pa zato i sada umukne i zanèmi svet kad dèvojke zapèvaše. A kad su one dovèršile, zapèvaju opet momci drugu veselu pèsmu; gusle i bandurka zagude, momci i dèvojke postaju u red i plesat se začme. Ples za plesom slèdio je, i ako su nèkoji sèli da odpočinu, mahom su se drugi u red uhvatili. A koji pako plesali nisu, oti su dvoje a dvoje sèdili u srèd cike i buke, i ljubezne si prišaptavali rèči. Prostrana je soba bila dubkom napunjena, pa se ipak za to nije nitko brinuo, svaki svojoj ljubi govoraše, što mu je na sèrcu bilo, niti se je bojao da će ga tkogod prisluškivati

Na skoro je bila skuhana varenica. Momci i dèvojke poredaju se naokolo dugog stola, i počem su se malo okrèpili, biahu još veselii, nego li prie. Plesanje i skakanje začme nanovo, i huka i buka čula se na daleko. Tako se izručiše svi bezbrižno radosti i veselju, kano da nijedno nezna, što je nužda i nevolja, i kako je čestokrat gorak i čemeran život na ovome svètu. Pa zato i moljahu dèvojke već od rana jutra svoje majke, da ih puste na prelo; a momci nemišljahu, da sutra još prie izlazka sunca ić moraju na robiju, već se veseljahu na prelu po cèle božje noći. Nèkoliko milih i dragih, štono biše plesati prestali, sèdjahu u jednom kutu, i

Digitized by Google

pripovědahu si od raznih čaroliah i udobah, jer takovog šta pokraj pěsamah i plesanja nesmije faliti kod nijednog prela. Pěsme i pripovědke narodne duševni su pobuditelji kod prostog naroda, *) i on bi bez njih ugreznuo u najjadnie mèrtvilo.

„A na kom je danas red pripovědati bajke?“ povikne se u ovoj hèrpi. „Na Ivanu Kostručenki“ odgovore mnogi, i mahom na to u srědinu dovedu i posade na mali jedan stolčić Ivana Kostručenka. Svi zamuknu, da svoje misli malko razabrati može.

„Što da vam pripovědam?“ rekne Kostručenko pogladivši svoje vlasi. „Bajkah nemam nikakvih u pripravi, al zato ću istiniti jedan dogodjaj pripovědati. Pazite samo, osobito vi, děvojke, da štogod nepreslušate, jer u mojoj pripovědki ima něšta, nad čim će se naježiti vam koža, kao bodlje na ježu.“

„Počmi samo, ako ti je volja, i nemoj sam sebe plašiti!“ poviknu děvojke, koje su kod te opazke prolazili tèrnci, i kojih je namišljenost jur pripravljena bila na sablast kakovu.

„Čujte!“ začme Kostručenko „danas je bio kod nas něki vèrlo govorljiv gospodin iz daleke zemlje, tamo od někud iza „Dněpra. On je pripověsti sipao kao iz rukava, kao da mu ih je nětko prišaptava, a sve su bile tako strahovite i lěpe, da sam, slušajuć ih, skoro zaboravio na današnje prelo, i istom došao, kad je već skuhana bila varenica.“

„Ostavi se varenice, i pripovědaj bèrže!“ poviknuše neustèrpljivo sve děvojke.

„Zar da vam ja pripovedam, a da vam prie nezadadem straha? Da ste vi samo našeg gosta slušale; prie nego li pripověda štogod strahovita, tako poplaši, da se čověk obazrěti nesmije; a kad mu se jednoč jezik motali začme, tad se naslušaš čudesah. Kad je dakle taj gost k nama došao bio, porodi se prepirka izmedju njega i moga otca, koi je takodjer u pripovědanju věštak, kako da se blago očituje. Moj otac reče: da se samo od sebe očituje; a gost opet uvěravaše: da to nebiva samo od sebe, već po volji onoga, koj ga je sakrio, i da je već unapred opredělieno, tko da ga odigne; pa ako ga tko drugi digne, da si samo njime nuždu i nevolju pribavi. Tom prigodom pripovědao nam je jedan dogodjaj, koj ćete mahom čuti: — „Prie mnogo i mnogo godinah življaše za Dněprom na Ukraini něki poljski velikaš. Izpèrva tepnjario se je on po světu kao siromašan plemić, služeć za svakdanji hlěbac. Najednoć postane on bogat, neznade nitko kako, i tako moguć, da mu na daleko ravna nebiaše. Tek što je gospodarom postao i kmetovah si nakupovao, postane on mahom okrutnim, te je gulio i tlačio ljude, oskvèrnjivao mlade děvojke i obterašio momčad težkimi poslovi tako, da ni za Božji svetak neznadoše; a za sve to nije im dao ni toliko, što bi muha na repu poněti mogla. Od jutra pa do sinjeg mraka gèrmila je cěla kuća od buke, plesa i pěvanja; gosti dohadjahu, Bog zna odkud sve i kakvi ljudi, dvorište biaše vazda puno konjah i kočiah; vikaše,

*) Osobito naroda, komu njegove izobraženie klase nikakove više duševne nepružaju hrane, kojega izobraženi i prosvětjeni muževi, zaslěpljeni i zamamljeni tudjinstvom, tudju književnost, tudju narodnost i tudje običaje gèrle, ljube i razvijaju. — Kako indi Ukrainci tako isto i mi Iliri i Sèrbi, a i sav s avjanski narod imade jedino narodnim svojim pěsmam i pripovědkam zahvaliti, da sasvim u duševno mèrtvilo ugreznuo i plěnom tudjinstva postao nije; jer nije tomu dugo, da su se velikaši i književnici naši stidili: da su sinovi majke slave. Pěsme dakle i pripovědke prostog našeg naroda, to su spasitelji bili narodnosti slavjanske, njima jedino imademo zahvaliti duševno preporodjenje Slavjanstva.

Digitized by Google

pěvaše, i nestadè ih opet bez traga i glasa, a zatim opet sam tralakaše i piančovaše plemić do bližnjeg svetka i ugnjetavaše siromašni narod kao i prie. Svakom poštenom čověku grozilo se je poći pokraj njegovog dvora, jer s prozorah udarala mu je něka paklena duha, i u svakom kutu ukazivale su se djavolske sablasti. Pripovědaju ljudi, da je pred svojom smèrtju pitomii postao; nepovoljni gosti nedolazahu više u dvor, i on cěle dane sědjaše zamišljen naslonjenom glavom na stol. Valjdà je starog grěšnika postiglo bilo kajanje. Napokon doleti za vrěme jedne strahovite bure velika sova na krov njegovog dvora, i svojim kobnim uhukanjem nadvikaše istu buru.

Ote noći nestane zloga gospodara; djavo biaše doletio u spodobi sove i odnio je u pakó dušu njegovu. I buduć da niti obitelji niti rodbine nije imao, to se seljaci napokon skloniše njega sami pokopati. Ali da neobezčaste posvetjeno groblje, pokopaše ga pokraj rěke nad takvim ponorom, da se čověku mozag vèrti, kad samo unj pogleda. Kad su se tako oprostili zlog gospodara, življahu seljaci mirno, zahvaljivajuć Bogu, da ih je jednoč oslobodio od samosilja nečistnjaka toga. Istina je doduše, da se je u selu pogovaralo, da plemić noćju hoda noseć svěću na glavi i u ruci, te hoće da prodre u dvor, u kom nitko od straha prebivati nehtiaše; al se od mèrtvoga neplaši svaki kao od živoga, i njegova uspomena biaše na skorom sasvim zaboravljena. Mnogo je od to doba prošlo vrěmena, možebit stó godinah. Plemić se više neukazivaše. Samo kadkad pripovědaše pogděkoja baka, da je u svojoj mladosti čula govoriti o opakom plemiću, koi je imao zahèrdjanu bradu, cèrvene ustnice i oči kano vol. Najedan put se razprostre medju pukom glas, da tamo izvan sela, nad ponorom, gdě plemić pokopan biaše, vatra gori od devet plamenah, te da mora tamo veliko blago pokopano ležati. A kog nevuče želja za blagom? Tko bi se pako usudio noćju nad takov ponor ići, gdě bi ga nečistnjak laktom samo dotaknuti imao, da čověka dolě u vodu sunovrati? A samo jedan smije kopati — kako izkusni ljudi pripovědaše — jer dvojici ili trojici blago se neukazuje. Dugo se vrěmena nije nitko našao da to blago digne; napokon se odvaži k tomu něki dèrzovitnjak, komu život nebiaše tako drag kao drugim, buduć da je sirota bio. On povede sobom pet drugovah, sve krěpke momke, i postavi ih na kraj sela kod kèrsta da mu u pomoć priteku, ako do nevolje dodje. Zatim uzme lopatu, te — da se boljma ohrabri — zapali lulu, i otidje k ponoru da odigne blago. Došav tamo, smotri na skoro devet plamenah, koji baš pri ponoru buktahu. Noć biaše tamna, i nepriazan větar zvizdaše prěko poljah, dole šuštaše rěka, a nebo biaše cèrnimi oblaci obastèrto. Čim on dodje do plamenah, utèrnù se oni mahom, a on udari lopatom na isto město i začme kopati. Pèrhke grude strovaljivahu se dole u rěku takom hukom, da ga je probijao ledeni znoj. Najednoč udari lopatom na něšto tvèrda. On razbaci zemlju na stranu i smotri ogromni kotao, pokriven okruglim poklopcem. Kada ga je velikim trudom i naporom s obima rukama podigao bio, ukaže mu se u kotlu samo čisto srebro, i on se tako neizmèrno obraduje, da je na sav svoj strah zaboravio i svom snagom bacio poklopac u bezdno. Kad se je voda nad poklopcem sklopila, glasalo je kano smèh pakleni.

Nu to njega nijè ni malo dirnulo, već on nagrabi za svaki mogući slučaj něšto novacah u svoju kapu, pa běž! k svojim drugovom, da ih zovne, da mu po-

Digitized by Google

mognu kotao izvući i u selo odněti. Al tek što je došao pod brěg, stane něšto běla pred njega: blědo lice, s lisastom bradom i očima kao vol. — Siromak spozna mahom opakog plemića, povikne od straha i poleti na drugu stranu; — al i odtud eto ti plemića k njemu — stane pred njega, a ipak se nedoticaše zemlje. On baci kapu s novci od sebe i skrije si oči: sad doduše nije vidio plemića, al mu je čuo směh pakleni, kada mu se rublji pred njega sasuše. — Sad progleda opet, plemić stajaše pred njim; on okrene drugom stranom i poleti u selo, ali i opet stajaše plemić pred njim sa strašnim očima svojim, nad zemljom trepteć, s pèršećim mèrtvačkim pokrovom i nepomično upiruć oči na siromaka. Napokon stigne uplašeni mladić do kèrsta, gdě njegovi drugovi spavaše kano da su poklani bili, baci se na kolěna, ogèrli kèrst, i stane moliti sve molitve, što je samo znao: — ali zli se plemić nije bojao ni molitve, već ga pravo gledaše i posměhavaše se, što je siromah dèrhtao, kano da je stajao na iglah. Naposlědku mu se stane vèrtiti glava, pred očima mu se smrači i on onesvěšćen pade na tle. Kad su ga drugi dan našli tamo, bio je sasvim smeten i neznadě ništa od prošaste noći. Tek kad je poněšto došao k sebi, pripovědao je sve potanko, kako je kopao, kako je pred njega plemić došao, i kako mu nikako izbeći nije mogao. Zatim počme opet buncati, tudjim glasom vikati, htědě iz kolibe běžati kano da ga tko těra, i počem se je tako nedělju danah mučio; izdahne Bogu svoju dušu. — Tako vam je bilo to, děvojčice moje!“

„A kotao?“ zapitaše više glasovah.

„Kotao leži još nad ponorom, i nitko se neusudjuje više k prokletim novcem ići. Kiša je podprala zemlju pod njim, i on se je prebacio i visi nad rěkom. Ali moć djavolska nepusti ga, ljudem uz pèrkos, u vodu pasti. Tko ovom stranom rěke ide, vidi ga tako lěpo, kano da je kod njega, prokleto se srebro blista u sunčanoj světlosti, ali stari savětuju ljudi, da nitko odveć tamo negleda, jer blistanje navlači dušu na se.“

Kad je Kostručenko dovèršio svoju pripovědku, pogledaše mu svi slušaoci mukom mučeć u oči, kano da su iz njih zaznati htěli cěli smisao čudnovate te pripověsti. Svaki se bojaše kuda na stranu pogledati, da mu se opaki duh plemića ukazao nebi. Na taj strah nemogaše ipak ugušiti znatiželjnost njihovu.

„A nepripovědaše taj gost štogod i o ognju, što je danas prčko neba letio?“ zapita jedan od začudjenih mladićah. „Možebit on znade, što je to?“

„Da kako!“ odvrati Kostručenko, „ta to me je tako dugo i zadèržalo kod kuće. Znate što je letilo?“

„Što? što?“ viknuše svi.

„Ognjeni zmaj.“

„Ognjeni zmaj? . . . on dakle tako izgleda?“ povikaše sa svih stranah. „Kako da ga mahom poznali nismo? — On, je li, bogatim donaša novacah?“

Govor o ognjenom zmaju privabi i plesače i igrače. Svi se skupe oko Kostručenke. Gusle i bubanj, pěvanje i plesanje zamukne, i u malo prie bučećoj kolibi nastane najednoč najveća tišina. Svi očekivahu kakovu novu grozovitu pripovědku; svi se stisnuše tako u hèrpu, kako da se od sablastih braniti imaju. — Kostručenko začme sada ozbiljnim glasom:

„Najprie vam moram kazati, bratjo, da ognjeni zmaj nije vazda jednak, jed-

Digitized by Google

noč donaša bogatim novcah, a drugi put očaruje lěpotice, i dolitje noćju k njimi. Takov ognjeni zmaj s novci dolazio je višeput k našem Havrilki, koi je hotěo cèrkvu svetog Trojstva zidati; ali Bogu se nije dopala ta nečista žèrtva, te zato se je nahodilo svako jutro gradivo razbacano po močvaru. Nu to vi svi želite čuti, poslušajte dakle, što se nedavno dogodilo u někom selu iza Dněpra: — Tamo življaše něki kozak, običan čověk, ni bogat ni siromah. On je imao jednu kolibu, jedan mali vèrt, jedno polje, četiri vola i několiko komadah kèrmakah. Što mu je više trebalo? Tako je živio on podosta zadovoljno i udobno. Imao je táj kozak takodjer i jednu kćer i ta biaše lěpa, kano da je bila sasvim od druge kèrvi, gospodsko děte, tako lěpa, kao što je ovdě naša Maruša."

Svi pogledaju na Marušu, a ona se sama strese kod te prispodobe; u prostih rěčih mladića učini joj se, da strahovita něka misao leži.

„Nu još nije ništa osobita, da je lěpa bila" nastavi Kostručenko, „glavna je stvar bila ta, da je takodjer vèrlo lěpog mladića ljubila. Ali i u tom nebiaše ništa osobita, da ga je ljubila, nego da se je u njega zaljubila pri prelu uprav u postni dan velike korizme. Oboje zaboraviše, da tim čine veliki grěh, ako na službu božju nepaze, nego u cèrkvi svejednako jedno na drugo gledaju i jedno na drugo se nasměbavaju. Zatim je došao veliki petak i vrěme izpovědi. Děvojka pomisli, da nije dobro u takovo vrěme ljubiti, nu nije sada znala, bili popu sve izpovědila ili ne. Mislila je i mislila, pa napokon se domisli, da neće izpověditi, da joj popo nezadadě veliku pokoru i neuzkrati odrěšenje. Ona dakle ništa neizpovědi, ali o večernji joj se tako stuži oko sèrca, kano da umrěti mora: světlost joj postane nesnosna, kano da joj izvlači dušu iz nje, i nemogaše do svèrhe večernje ostati, već izadje iz cèrkve napolje. — Tamo padne na grob svoje majke i proléväše suze. Dugo plakaše nad němom gomilom, kano da bi joj ona utěhe dati mogla, a na poslědku iznemogne i zaspi. U snu je sanjala, kano da je mati ustala izpod gomile i njoj govorila: „Što si došla amo? Tvoj plač uznemiruje pokoj moj. Zar misliš, da je mèrtvim kostim lasno iz groba se dići? Idi, děte moje, ostavi me u miru! . . ." „Majko! što da radim?" zapita děvojka i poprime ju za mèrtvačko odělo. „Što da radiš?" odvrati mèrtva. „Čuvaj se srebra i zlata." Tako reče, zemlja zatutnji pod njom, i ona se sruši u grob. Kad se děvojka probudi, neznade, da li je sanjala ili joj se zbiljam njena ukazala majka. Noć je već nastala bila, i kroz gèrmje vidjaše se po gděkoja treptiti zvězda, a grobni se kèrst blěstaše u měsečini blědoj. Ona se digne i odleti bezobzirce kući, te se na pol bez duše legne u krevet. Sutra dan imala je ići k ranoj službi božjoj, ali ona nije išla; imala je ići k poldnevnoj službi božjoj, ali i tamo nije išla, bojala bo se u cèrkvi pokazati se, premda neznadě kroza što i zašto. Da medjutim to ipak zataji od kućanah, opravi se i nakiti, kano da bi u cèrkvu išla. Otidje od kuće, ali sama nije znala kamo. Najedanput vidi pred sobom teći potočić. Ona se obazrě okolo sebe, i smotri da je pred vrělom izvan sela; vrělo bistrim tekom izviraše i romonjase překo kamenja. Nad vrělom je vèrba, koja je uprav pupati započela. Děvojka sědne pod vèrbu te gledaše u vodu; voda se sija i talasa, i bistri vali izbace pèrsten na pěsak. Pèrsten je bio od zlata i uložen u njemu biaše jedan cèrveni kamečak. Ona pogleda u kamečak, u njem biaše světlo i prostrano kano u gospodskoj dvorani. To joj se čudnovato učini, ona pogleda dakle pèrsten naokolo,

nu pèrsten biaše obični kotačić i samo je u kamečku bila něka čarolia. Što je dulje kamečak motrila, to je prostranie u njemu bivalo, tako, da je napokon u njem viděla něki drugi svět. Ona sluša i sve joj se jasnije čini, da u pèrstenu něšto čuje, a ipak se nemogaše osvědočiti da li je zbiljam što. Nu kolikogod put u pèrsten pogleda, sve joj je lakše oko sèrca, i ona zaboravi svoje muke; čim pako drugamo pogleda, oblete ju mahom pèrvašnje misli i ona je opet tužna i turobna. Zato uzme pèrsten sobom i nemože ga se dosta nagledati niti dosta naslušati njegove čarobne glasbe. Kućani neznadoše ništa, već opaziše samo, da je děvojka šuteća, i da se uklanja. Kad bi svoj posao dovèršila, otišla bi uvěk někamo, i nitko neznade kuda; ili bi se zatvorila u svoj kiljer, te je po cěle ure sáma samcata sědila. Tako prodje od prilike pet neděljah; lěto dodje, momci i děvojke skupljali su se na korovod, *) a noćju po ulicah; ona pako neidjaše nikud, kano da se je sasvim odrekla bila světa i života. I već se počelo po selu pogovarati, da ognjeni zmaj k njoj dohodi. Jedni su noćju viděli kako ognjena zmija nalik usianih kolah nad njenim dvorištem stoji i polagano se spušta. Drugi su opet uvěravali, da je — bila sad kola ili nebila — svakako něšta dugačkog iz groblja izvan sela izišlo i uprav u selo letilo, nu komu, to doduše neznadu. Opet něki viděli su strahovita zmaja sa dvanajst glavah. A oni su najviše pravo imali, koji ognjenu zmiju izletiti vidiše iz groba, jer još i sad sijaju se iskre po gomili, kano da nětko vatru kreše sa deset kamenah i ocělah. A kad svět o čem govoriti počme, onda doisto na skoro o tom i bude štogod. Jednoč želi su svi skupa žito na njivi, i děvojka kojoj je zmaj dolazio. Kad je sunce već pódne premašilo bilo, legnu svi, da malo odpočinu, samo ona, neznam zašto, otidje na grob, iz koga su letile iskre. Čim je tamo došla, mahom ju je snašla muka i noge joj prirastu k zemlji, da se maknuti nemogaše, a odozgor ju povuče něšto gore, tako silno, da su joj po svoj prilici žile pucale. Na nje viku sleti se množina ljudih, ali joj nitko neznade pomoći, dapače mnogi nesmědoše ni blizu k njoj pristupiti. A ona se je tèrzala i vikala, da je čověku kosa u vis išla. Nu što je nju tako gore vuklo, nitko nije pogoditi mogao, vidilo se je samo něšto visoko na nebu, sad kao iskra sinuti, a sad nestati. Tko bi to znao, što je! Najednoč doleti iz daleka jedna stara baka, skoro bez duše vičuć, da se děvojki skine pèrsten, koj na pèrstu imadě. To se je htělo učiniti, ali se nemogaše, baka je vikala, da se pèrst i pèrsten odrežu, jer samo da se tako od sigurne smèrti spasiti može. Al tko imade sèrce, da sa živa čověka reže meso? — Jedan nagovaraše drugog, ali se nijedan usuditi nesmědě. Zvězdica, štono je gorě trěptila, spusti se pomalo dolě, i vidje se zbiljam, da to nije zvězda bila, nego něki oganj, koj se je u podobi zmije, vijugajuć sve niže i niže spušćao. Najednoč povikne děvojka strašno muklim glasom: „Oh! dušu mi moju vadi!“ i pade mèrtva na zemlju. Lahka para digne se od nje gori i ognjene světlosti nestane na jedan put. Tad su viděli svi, da je zmaj nje dušu odněo. Medju světom zaveo se je mahom govor, da je stara, koja je iznenada tamo doletila bila, mnogo nalika davno umèrvšoj materi te děvojke. Oni su se obazirali za njom i tražili ju, ali ona biaše izčeznula. Sve je popao strah i užas. Ostave snoplje na polju ležati i poběgnu u selo. Drugi dan se ipak ohrabre i otidju svi skupa na polje,

*) Korovod je ruski narodni ples.

Digitized by Google

te su mèrtvu dèvojku pokopali u istem razolu na komu je još ležala. Kèrst pako postaviti, to popo nije dopustio. I još dan današnji fèrcaju iskre na toj gomili i iz nje prodiru težki uzdasi, koji se na daleko čuju, tako da pastiri, koji tamo noćivaju, ušesa začepe, da samo ništa nečuju."

Kostručenko umukne. Svi su bili kao okamenjeni. Ivan htědè da malo razveseli družtvo, te potegne po strunami svoje bandurke, da udesi jednu veselu pèsmu, ali bandurka je tako žalostno zvečala, da su se svi prepali. Svi se obazru na Marušu — blěda kano stěna, upiraše ona svoje poglede na Ivana, i suze joj obališe niz lice.

„Kakvu pèsmu sviraš, Ivane?" povikne ona sva u strahu i nemogaše više ni rěči progovoriti.

Ivan stane i uplaši se, kad ju vidjè.

„Čemu me pitaš, kakova je to pèsma? . . . Što se bojiš? —"

„Zar ti nisi čuo što rěči tvoje kažu?"

„A šta kažu?" zapitaju svi.

„Ja to sáma neznam" reče Maruša odahnuvši malo. „Možebit se je to samo meni tako učinilo, ali one su tako užasno glasile."

I to se nebiaše samo njoj učinilo. Svi su u pèsmi nèkakav zlokobni glas čuli. Poplašeni onim, što su već čuli i viděli, začmu se razilaziti. Putem govorahu svi o zmaju, ali tu nebi ni buke ni cike, kao obično, kad se vesela mladež s prela kući vraća.

Ivan odprati svoju Marušu u tèsnu ulicu. Bandura, koja mu je visila na rameni, zazveči dugim i tihim glasom tako turobno i žalostno, da ju Maruša mirnom dušom slušati nemogaše i svoga ljubovnika zamoli, neka bi ju gděgod ostavio, nitko bo ju uzet neće, jer svatko zna, da je njegova.

Ivan obèsi bandurku na granu jedne jabuke, koja se iz susědnog voćnjaka prěko ulice sagibaše, i odprati razžalošćenu Marušu kući. Mučeć razstavi se š njome, uzdahne, poljubivši ju, i otidje neobziruć se natrag. Ali bandurke nebiaše više tamo, zaman ju je svuda tražio, nebiaše je nigdě, kano da ju je nečistnjak nèkamo odnio. To mu se učini, kano da na něko zlo sluti. Strah ga popade pod gustom sěnom tog dèrvetja, i on odleti, što je igda mogao, bezobzirno kući svojoj. —

(Konac slědi.)

Narodne poslovice ilirske.

Dobro je svašto znati, ma nije sve tvorìti.
Dobro mi je i boljem se nadam; u čem hodim u tome i spavam.
Dobro mu je kao raku na ugljenu.
Dobro mu je kao cèrvu u hrenu.
Dobro pošli!
Dobro se bèrzo zaboravi.
Dobro se proletje iz rana poznaje.
Dobro se samo hvali.
Dobro ti Bog dao!
Dogovor kuće neobara.
Dogovorna je najbolja.
Dogorio već luč do nokatah.
Do groba: jao njoj! a od groba: ko je moj?
Dodje gost pa razori post.
Dodjoše divlji pa iztěraše pitome.

Digitized by Google

Dozvao ga na čast, a posadio ga za peć.
Dok děte nezaplače, mati ga se nesěća.
Dok zmija zmiju neproždere, nemože aždaja postati.
Dok imaš, donde i čuvaj.
Dok je Boga i dobrih priateljah, donde se ništa ne valja bojati.
Dok je glave, bit će kapah.

Slavjanske věsti.

— Nedavno izišao je pèrvi svezak velike i zanimive pověsti poljske „*Kirdžali*“ od Mich. Čajkovskoga u prevodu českom od Prav. Volaka, troškom Jaroslava Pospišila u Pragu. — Cěla ta pověst sastojat će iz tri svezka; ostala dva izići će takodjer na skoro.

— Ruski dèržavni savětnik Petar Köppen izdao je onomadne veliki narodopisni zemljovid u ruskom jeziku, iz kojega se vidi, da u Ruskoj imade 38 različitih plemenah.

— U Pragu se sad tiska jedanajsto izdanje „*Kraljodvorskog rukopisa*“ troškom V. Hanke.

— G. bibliotekar českog muzeja slavno poznati *V. Hanka* sad na sveučilištu Pražkom svaki utorak, četvèrtak i subotu od 5—6 satih predava sravnajuću slovnicu slavjansku.

— Jaromir Erben naměrava izdati dělo sadèržavajuće „*običaje Čehah i ostalih Slavjanah.*“

— Temeljni kamen za *Česko narodno kazalište* u Pragu položit će se — kao što novine pišu — dojdućeg proletja, a u budućoj měsećnoj sědnici kazalistnog odbora věčat će se o razpisu natěčaja za najbolju osnovu, po kojoj bi se imalo rečeno kazalište sagraditi.

— Čujemo, da je g. T. Pavlović, bivši urednik „*Sèrbskih narodnih novinah*“ u Pešti, sišao s uma.

— U Bèrnu-u, u Moravskoj, predstavljat će se počemši od 1. t. m. svake nedelje češki igrokazi. — „Kad je to u Bèrnu moguće“ — pitat će mnogi rodoljub — „zašto nije u Zagrebu?“ na što mu mi za sada prirěčjem naroda našega odgovaramo: „Ta to i je vrag što je u torbi!“ — Na skoro naumili smo rěč povesti o sadanjoj operi talianskoj, što je ovamo stigla, i tom prilikom progovorit ćemo opet několiko rěčih o glavnoj svèrhi „*narodnog našeg kazališta.*“

Različite věsti.

— Pèrvim pollětjem t. g. izišlo je putem němačkog knjigarstva ukupno 4314 knjigah i 119 krajobrazah. Medju tima bilo je 798 teologičkih, 517 odgojiteljnih, 262 beletrističkih, 248 političkik i pravničkih, 214 prirodoslovnih, 50 filozofičkih, 198 lěkarstvenih, 158 filologičkih, 145 gramatičkih, 188 historičkih, 111 geografičko-statističkih, 54 matematičkih i astronomičkih, 87 strategičkih, 154 tèrgovačkih i obèrtničkih, 54 graditeljstvenih i mekaničkih, 21 o šumarstvu, 142 gospodarstvenih, 200 o umětnostih, 61 o nar. književnosti, 8 o književnosti Freimaurerstva, 95 razl. znanstvenih knjigah.

— Englezki časopisi proračunaše, da u Europi do 18 miliuna prosjakah imade koji o trošku ostalog družtva živu, bez da štogod k obćim eretima doprinose.

— U Franceskom městu Tours podignut je nedavno glasovitom mudracu *Des Cartes-u* lěp pomenik.

— Sultan Abdul-Medšid vèrlo je bolježljiv. Staroturska stranka neprestano agitira javno i u potaji, a u financiam dèržavnim oseća se dan na dan sve to veća oskudica. — Nebi li se u istoku kakav vrag izlego? —

— Insburkski němački jutreni list zabranjen je na tri měseca dana, buduć da se u svom 82 broju u někoja věrozakonska razglabanja upuštao. — Tako je! jezik za zube, brate, ako želiš da te mine svaka neprilika! —

— Němački spisatelj Hermann-u Hamburg-u dovèršio je novi igrokaz pod imenom: „*Der Kaufmann von Berlin.*“

— Novine Francezke „*Courier des Alpes*“ javljaju, da se je ovih danah u narodnoj banki Turinskoj množina krivih novacah, tako zvanih pet-frankašah pronašlo, na kojima se oko kolobara u město obične devize: „*Dieu protége la France!* čitaju rěči: „*Dieu punira la France!*“

Digitized by Google

Smèsice.

— Tri priatelja šetaše se ovih danah uz pèrkos kišovitom vrèmenu na „*Žverci*“ ili kako ju mnogi radje nazivlju: na „*južnoj promenadi*,“ te se potiho razgovaraše o — svačemu. — „Ima li još, Bog zna, rovarah (Wühler) u našoj domovini?“ upita iznenada jedan izmedju te trojice — prekèrstivši se prie — komšiu svoga. „Ima, bogme,“ reče taj veoma ozbiljno „ja barem znadem jednoga, koi je veoma dèrzovit, jer gdèkomu o glavi radi, pa se k tomu grozi da će, prekoračiv sve granice umèrenosti, u bèsnoći svojoj, putem pustošeći, skoro i u Zagreb doći! —“ „Za boga miloga, a tko je taj kleti bezbožnik?“ upita ga sav uplašen drug. „Eno ga tamo!“ reče upitani, pokazavši pèrstom Savu „zar ona neradi onom svom na-ri-mostu o glavi, zar se u bèsnoći svojoj neprimiče sve to bliže našem gradu, poplavivši jur naokó ležeća polja i livade? — Zar Sava nezaslužuje punim pravom ime rovara? —“ „E ti se vazda onako šališ i čovèka samo plašiš“ reče nasmijavši se plaho drugi „ja sam zbilja već mislio da . . .“ „Znam ja dobro, šta si ti mislio“ primèti naglo drugi „ali gle, tako ti se višeputa ljudima tvoje sorte dogadja, koji tèrajuć medjeda sebi na sramotu iztèraju liju.“

Bibliografia.

Ilirska.

— *Rèčnik ilirskoga i nèmačkoga jezika.* Sastavio ga i na svèt izdao R. V. Veselić (Föhlich). Pèrvi iliti ilirsko-nèmački dio. U Beču 1853. TrošKom A. A. Venedikta, slavenskoga knjigara.

Ruska.

— Королева Марго. Романъ Александра Дюма. Въ шести частяхъ. Перев. съ Французскаго. Два тома. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб., 1845. Цѣна 3 р. сер.

— Графиня Монсоро. Романъ Александра Дюма. Въ шести частяхъ (служащій продолженіемъ „Королевы Марго,“ роману того же автора.) Перев. съ Французскаго. Два тома. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб., 1846. Цѣна 3 р. сер.

— Проступокъ Господина Антуана. Романъ Жоржа Занда. Въ трехъ частяхъ. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб., 1846. Цѣна 1 р. 50. к., съ перес. 2 р. сер.

Česka.

— *Kouselná svìtilna*, obrazy našich časů Z polštiny J. J. Kraševského přeložil Josef Škrabek. Sešitek první. V Praze 1852. Tisk arcibiskupské knihtiskárny a náklad Jana N. Musila. Sešitek za 6 kr. stř.

— *Kardinál Richelieu.* Historický obraz. z časů francouzkého krále Ludvjka XIII. Sepsal G. P. James. Z anglického jazyka přeložil V F. Bambas. Svazek 8. V Praze 1852. Tisk a sklad K. Jerábkové V XVI. Svazek po 6 kr., na pěknějším papíře po 8 kr. stř.

Poljska.

— *Kazania na niedziele całego roku kościelnego.* Nazisał X. Wróżewski. 2 tomy. W Wrocławiu 1852. Nakł. Zygm. Schlettera. 3 tal.

U zadnjem broju Nevena (41) na str. 646 dolè pod člankom „*Franjo Ladislav Čelakovsky*“ uvukla se je iza pèrve zvèzdice pogrèška u god. narodjenja F. L. Čelakovskoga, jer u mèsto 1764 ima se čitatj 1794.

Nèkoji izmedju naših p. n. predplatiteljah nam se tuže, da Nevena uredno nedobivaju. Što se ovdašnjeg odpravničtva (expedicie) tiče, za stalno znamo, da tu pogrèške neima, jer se ovdè list uvèk uredno odpravlja; ta pogrèška dakle mora da je drugdè a ne kod nas. Nu zato ipak gg. predplatitelje, kojim je kakogod izginuo ili zaostao koj list, uputjujemo, da ga putem obične reklamacie od odpravničtva našeg lista zaištu, pa će im se dostaviti. *Ured.*

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na će tvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 43. U Četvèrtak 21. Listopada. 1852. **Tečaj I.**

Ljubezne želje.

Od Iv. Filipovića.

I.

Da sam ptica, slavulj mio,
Mahom bi ja preletio
Tamo prèko do prozora,
Gdè mi sèva sunce i zora.

Te bi sèo u nje milo
Dèvičansko čisto krilo,
I pèvo bi od ljubavi,
Kà mi sasvim dušu stravi;

Kasó bi joj, kako ona
U svojih me dèrži spona',
Kako vèk ju gledat žudim,
Kako za njom čeznem, bludim.

II.

Da sam ruža, cvèt rumeni,
Njezini bi tad mileni
Pèrsti mene izabrali,
I na pèrsi seb' metali.

Nu kad s njene nemilosti
Moram živèt u žalosti,
I mladosti moje cvoće
Venuti mi mora veće;

To bi barem na nje grudi'
Povenuo u razbludi;
Slast bo 'e rajska, kad se vene
Na sèrdašcu od ljubljene.

III.

Da sam zèrnce od šećera,
Medju zube od bisera
Ja bi njene prikrao se,
I k' serdašcu spustio se.

Pa bi gledó sèrca njena
Odprèt vrata prestudena,
Osladit ga sladkom sluti,
A razgrijat nježnom ćuti. —

Te bi možda razblažilo,
Sèrdašce se nje nemilo,
Kad bi nemir moj slutila,
Kad bi vaj moj oćutila.

IV.

Da sam vètrić laki i mili,
Zračnimi bi vazda krili
U okrugu moje drage
Sprovadjao danke blage.

Hlade bi joj dopuhivo,
Blažene joj sne dosnivo,
I od jara žestokoga
Angjela bi čuvó moga.

Zlatne prame, rajska lica,
Gdè lèr cvate i ružica,
Medne usne, cèrne oči,
Cèlivo bi danju i noći.

Digitized by Google

V.

Da sam miso izhitrena,
Prie no bi se nesmiljena
Děva mogla da osvěsti,
Um bi gledó nje obsěsti.

Pa bi u snu i na javi,
Tam u sladkoj bio zabavi,
Doklem nebi misó njena
S mojom bila pobratjena.

Samo tada — prie nikada —
Bit će konac moga jada,
Bit će konac mojih želja',
I dan jasni mog veselja.

Dva poljubca.

Od B. Atanackovića.

(Konac.)

VIII.

Nesretni taj mlad čovĕk biaše Vladimir, kog Angjelia izčekivaše dan na dan, u nadi, da će doći s kićenimi svatovi.

Dan prodje za danom, nedĕlja za nedĕljom, a Vladimira nebiaše, ni od Vladimira glasa.

Strah, slutnja, najnesretnie misli mučile su kukavno dĕvojče, ona je sve učinila da dočuje što o Vladimiru, ali Vladimir neimadjaše nikog svoga, koj bi što izvĕstno o njemu kazati znao, — ljudi koji su njegovim dobrom upravljali, govorahu joj: da je on više putah tako u svĕt odlazio bez da se komu javio, i da je po više mĕsecih izostajao, bez da je tko o njemu znao, gdĕ je i kako je.

„Ah, on mene neljubi, on je otišao nĕkud da me nevidi, da mi nije na očima . . . on je mene izhevĕrio!“

Ovako pomisli u sebi Angjelia, i te misli useliše joj se u glavu, od tih mislih nemogaše se oprostiti, a misli te tako joj žao učine, da je za malo sišla s pameti.

Mi vidismo početak njenog ludila.

IX.

Bosa, u jednoj košulji, sa suvim vĕrbovim vĕncem na glavi, tĕrčala je Angjelia po ulici koja Kamenici vodi, po ljutoj zimi.

Ljudi, koi je vidiše, okameniše se od čuda, i svak se prekĕrsti, a niko se nesĕti da je zadĕrži i kući odvede.

Angjelia tĕrčeći izadje iz varoši i uputi se po kameničkom putu Kamenici.

Tĕrčala je dugo, desno i lĕvo oko nje bila je šuma bĕla od snĕga i inja, stĕrmine, čotovi, na koje se nagomilao sneg i led.

I tu ona stane, kao da hoće malo da odahne, ruke svoje metne na svoje sĕrce, pa tavnim glasom progovori:

„Kucaš? — kukavno sĕrce moje, kucaj, kucaj on će doći . . . Doći, pa gdĕ je? . . . hu! . . . ala je to zima, kao da nije u oči moga vĕnčanja, kad ima svako lice biti rumeno od miline, i kad je u svakom sĕrcu dva plamena . . . gle . . . jedan, dva, tri . . . pet, deset . . . gle, gle, gle . . . koliko ima bĕlih vĕnacah, na svakoj grančici po jedan, pa to isto tako izgleda kao da na svakom dĕrvetu sĕdi sto nevĕstah sa bĕlim vĕncima na glavi . . . joj, ala lepo trepte, kao da su od samog dragog alema kamena . . . netužite, on će doći, kad ste se tako, lĕpo nakitile . . . on će doći, on voli bĕo vĕnac u lepoj cĕrnoj kosi . . . i moj i moj . . .“

Digitized by Google

I za tim rěčima lati se za věnac, koj biaše u njenoj kosi, pa u isti čas, kao da ju je zmija ujela, tako cikne:

„Moj je cèrn . . . neběži . . . neběži . . . ja ću sebi drugi skinuti . . .“

I za tim rěčma podigne ruke napred i u planinu potèrči vičući:

„Stani, stani!“

Tako je još malo tèrčala, dodje na město, gdě i s jedne i druge strane tako je stèrmo, da je tud ići najveća opasnost bila, osobito u to doba, kad je vèrlo klizavo bilo, Angjelia tu stane, pa opet jaukne:

„Stani, moj Vladimire, stani dušo moja, stani! stani! ja ću činiti što je god tebi drago, ja ću plesti drugi věnac, běo, běo, běo . . . bělji nego onaj, nego i onaj, stani neběži! . . . ne tamo, ne za Boga, tamo je duboko . . .“

I pogledi u stèrmu propast, koja je pod njenim nogama bila.

„Ne, ne tamo“ — cikne za time — „ ja ću za tobom! . . .“

I razširivši ruke svoje, kao da koga hoće da zagèrli, poleti stèrmini . . .

Još jedan korak, i ona će pasti i u mlevo se satèrti.

Još samo jedan mali korak.

I ona se krene i taj korak da učini, al u isti časak na koléna padne, i ruke svoje skèrsti na pèrsa:

„Otče naš, iže jesi na nebesih!“ itd. poče čitati molitvu gospodnju, jer:

U isti časak, kad je već jednom nogom nad propasti bila, jasno zvono zazvoni, i ona se sěti pobožnosti.

Zvono je zvonilo na večernje s kule svetoga manastira, koi je izmedju dvě planine u dubljini blizu nje bělio se.

X.

Na vèrhu stèrmenite stěne, pred dubokom propasti kleči Angjelia i čita molitve svoje, koje je u dětinstvu još naučila, i koje su joj tako u kèrvi bile, da ih i u času ludila svoga zaboravila nije.

Zvono zvoni . . . kad zvono prestadè . . . Angjelia podigne svoje ruke nebu.

Lice joj je rumeno, na oči obilno teku suze.

„Oh hvala, hvala tebi sveti i milostivi bože! . . . hvala što ga mogoh viděti . . . zaručniče moj . . . moj Vladimire! . . . ti mene nisi iznevěrio! . . . Ja sam te vidila . . . na tebi je běo pokrov s bělim ružičnim věncima, tvoja svilena kosa je lěpo očešljana . . . na tvome čelu trepti zvězda . . . lice je tvoje blědo, blědo . . . ali je lěpo . . . oko tebe su Angjeli i svetilo nebesno . . . tamo, tamo . . . tamo si mi se javio! . . .“

I pèrstom pokaže jednu svetliju točku na nebu.

„Tamo, od tud si se nasmějao na mene . . . ah, ti mene ljubiš . . . jao . . . ja sam sanjiva . . . jao, čekaj . . . sad . . . sad . . . samo malo . . .“

To biahu njene poslědnje rěči.

Na četvèrt sata poslě toga, Angjelina tetka, koja iz pèrve zabune došavši k sebi, skupi ljude i podje za njom tražiti je, naidje na nju, ali ona je bila premèrzla.

XI.

Njezin je grob tu gdě je mèrtva pala, — a Vladimirov? — Tko zna za njegov grob?

Digitized by Google

Ladna voda je njega progutala, i ona ga gèrli . . . nebiaše mu sudjeno da ga gèrli Angjelia.

Angjelia, čista věrna ljubovca, koja ga je ljubila s takom ljubavi, kakovu je Bog tek iznimke radi stvorio, i zato je u ženskome sèrcu tako rědka.

Ali baš zato, što je tako rědka, zato nepropada.

Ako drugo ništa i nije věčno, ali taka ljubav je jamačno věčna.

Vladimir, koj u ovome světu neimadjaše druge radosti do u dva poljubca, imat će svoju věrenicu i s one strane groba.

Sud o pozorlištnom dělu Meirimi spisanom po Matiji Banu.

Od Adolfa Vebera.

(Nadalje.)

Čin ove igre biva u Bosni, dakle u zemlji nakvašenoj kèrstjanskom kèrvju našega naroda, u zemlji, koja je krasotom i bogatstvom pèrva, a blagostanjem zadnja izmedju svojih slavjanskih sestarah, pa već i zato zaslužuje, da joj cělu svoju pozornost posvetimo. Osnova je igre takova, da joj neima prigovora; jer stvar se na posve naravski i dušoslovni način razvija i mnogostručno zaplitje, pa opet razjasnjuje tako, da čitatelja sve do predposlědnjega prizora sapeta i napeta dèrži, pa u tom sastoji glavna zasluga našega pěsnika, koi je niti cěle igre věšto zapleo, i jednu po jednu krasno razmèrsio. Igra se osniva na životu bosanskoga naroda, koi je naš pěsnik temeljito proučio i u jasnoj nam slici predočio Premda se tu navadja jedan slavjanski narod, opisuju se ipak dvě njegove glavne i različne ćudi, koje su odatle postale, što je jedan dio ostao věran kèrstjanstvu, pa uza to svim krasnim krěpostim, koje su š njim skopčane, a drugi se odmetnuo u Muhamedovu slědbu, uzam na se sve mane, koje su š njom srasle. Turci su oholi u sreći, lukavi u nevolji, uvěk okrutni prama kukavnoj raji. Nepoznadu ni věre ni zakona, ni razloga, samo da zadovolje svojoj divljoj ćudi. Carska im je zapověd ništa; pošto im se objavi, zabace ju kano ništetnu, rugajući se Sultanovoj slaboći. Neimajuć nikakva izobraženja, duh im je sapet u verige putenosti, te pogiba samo za onim, što ih usrećuje. Moć i bogatstvo, to su im bogovi kojim se klanjaju i o kojih uvěk s někim ponosom govore. Ženske, zatvorene u haremih, nerazumiju ništa, do jedine ljubavi, za nju će turkinjica žèrtvovati otca, rodbinu, věru i poštenje, pa buduć da je njezina ljubav slěpa, slěpo je i sve što se oko nje vèrti, te će ostavljena osvetiti uvrědu svakakvim načinom; ljubav je njezina i osvěta neizměrna. Ovo su glavni potezi turske ćudi, koje je naš pěsnik vèrlo věšto načèrtao. — Kèrstjaninu je věra najveća svetinja, za koju će sve žèrtvovati. Osim toga ljubi i svoju domovinu, te je svaki čas spreman, da na poziv koga věštoga i cěnjenoga vodje na oružje ustane, ko što pokazuje hajdučenje, koje nije onaj izrod čověčanske duše, što kalja hajduke ostalih narodah, već je lěpo izumljen način plemenite osvete proti svojim silnikom. — Otac i majka još su ondě jaki stožeri, o kojih se děca i obiteljski život vèrti i obèrtje. Sin se prepada, kad ga stigne roditeljska kletva, te nastoji svakako da ju sa sebe skine. Sveta mu je i ljubav, ali nije slěpa; zabacuje ju, kad se neslaže s poštenjem i dobrim glasom, koj se više cěni nego zlatan pas. Za bogatsvom nepogiba, dèržeć ga za ljagu

Digitized by Google

duše, kad se opire poštenju. Ali je s druge strane praznovêran, te vêruje u čarobije i ostale ludorije, kano da su sveto pismo. Odatle se može presuditi mnogi čin što uman čovêk za skrajnu ludost dêrži. Naš se je pêsnik upro u ove krêposti, te ih uvadja u neprestani sraz s opastnostmi, da se očiste kano zlato u ognju. Pa njegovi su junaci, osim nêkoliko pogrêšakah, koje ću niže navesti, uvêk isti, uvêk doslêdni i vêrni ili krêpostim ili manam, a poběda je odredjena čistoj krêposti. Tim postaje dêlo vêrlo poučno i okrêpno, premda nije lišeno prekrasne romantike, koja slična dêla začinja.

U cêloj su igri najvêštije izvedeni sastanci i dogovori turski i hajdučki, u kojih odsêvaju gori rečene ćudi, kano lice u zêrcalu. Tko će vêštije opisati oholost bosanskih Turakah i njihovu mêržnju proti pravim Osmanlijam, nego što rêči Rustanbega:

(5) Bog ubio travničkog vezira!
On je nama zameo to maslo;
Al svetca mi, i pokusat će ga,
Već nam mnogo ti fermani carski,
A jošt više dod'jaše veziri.
Koi god dodje, gori od predjašnjeg;
Svi proměne nekakove hoće;
Svi pucaju od žestoke želje:
Da bi tužnoj olakšali raji;
A ovamo sva im briga pusta,
Da izjedu sami oni meso,
A ostave gole kosti nama.
Nu, tako mi prorokove vêre,
Jošt ničije ja neglodah kosti,
Pak ni sada neću Osmanlijske.

Ili tko će bôlje izreći oholost urodjenikah, nego evo Durat:

(6) Careva je, al i naša Bosna;
Više naša nego i careva,
On gospodar imenom, mi dêlom.
Što imamo, nije nam on dao,
No od davnih imamo dêdovah,
Prie nego i glasa je bilo
Tim osmanskim carima u svêtu.

Mêržnja nizam i izražena je kratko ali vêrlo jedro:

(12) A šta veliš, bolan, o nizamu
I o smêšnom njegovom odêlu,
Koim bi nas car nagêrdit htio?
Ja, sunca mi, prie bi na sebe
Kêrst metnuo, nego li gad onaj.

I na drugom mêstu:

(7) Pak i sa tim nizamlijam carskim
Nebi mnogo baš razlike bilo.
Gledam evo što ih je po Bosni,
U nijednom ni nalika nema
Na junaka; mêršavi i slobi;

Digitized by Google

Rekao bi pod puškom će pasti.
Bog i duša svaki bi naš Turčin
Odnio ih po troje na zubu.

Ova je mèržnja uzrok svih ratah, što su cari s Bošnjaci vodili, te će im zadati još mnogo jadah, dok ih ukrote. —

(Dalje slèdi.)

Ognjeni zmaj.

(Čèrtice iz ukrainskog života.)

Iz ruskoga preveo Iv. Filipović.

(Konac).

Kad se je drugi dan Maruša probudila, začme ona plakati. Imala je zlokobni san, i bilo joj je, kano da se ovila zmija oko njena sèrca. Uprav biaše velika svetkovina. Čajkina cèla obitelj otidje u cèrkvu, samo Maruša ne; ona se nemože niti moliti, niti s kime savětovati, ona sama neznadè što se je š njome dogodilo. O kako je tužna i žalostna bila! kakovi joj čemer ležaše na sèrcu! Od težke nevolje poběgne u vèrt.

Al i tamo je sve turobno i hladno. Nitko se već nesèća dobe, kad su posadjene te stare kruške i jabuke, koje tamo razširuju svoje guste grane; njina debla biahu iz nutra već šuplja i iztrula, da se je činilo, svaki će se čas srušiti. Nu najstarie dèrveće bile su dvě lipe na kraj vèrta, tamo gdě kraj njega teče mali jedan potočić. U podne biaše pod tim lipam takav suton i takav hlad, kao u kakovom rovu.

Pod te lipe otidjè Maruša, kano da je htěla razhladiti žar sèrca svoga i u sumračju sakriti se sáma od sebe. Najednom joj něšto stane na put. Ona pogleda — pred njom stajaše otvoren ogroman súd, pun puncat zlata. Sunčane zrake padnu kroz gusto lištje na žute cekine i odsěvahu se naokolo čudnom sjajnosti, i kao živo pod pepelom ugljevje goraše od světlosti obasjano zlato.

Začudjena posèrne Maruša natrag, sve joj se učini kao něka obmana njenih očiuh. Nu kad se je malo promislila i osvědočila, da to nije san, nego živa istina, probudi se u njenoj duši neodoljiva želja, prisvojiti si oto blago. Ona se zaboravi prekèrstiti i stupi k sudu; tada čuje něki glas: „Cělo blago nije tvoje, ali si uzmi što triput rukama uzeti možeš!“ Glas je bio mnogo jednak glasu od bandure prošle večeri; nu sad ju nediraše onako neugodno u sèrce. Ona ga mirno poslušà, te pohlepno zahvati triput sjajnog blaga u krilo svoje. Bèrzo odleti s time u kiljer svoj, skrije tamo novce i dodje opet natrag. Súd stajaše kano i prie. Neodoljiva něka želja nukaše ju, da si još zagrabi, i samo ju prie čuven glas od toga uzdèržavaše. Znatiželjno pogleda ona súd sa sviuh stranah. Bio je okovan željeznimi obručevi i narešen svakojakim cvětjem po običaju ukrainskom: „Uzet ću ipak, što mi može biti?“ pomisli ona u sebi, nu tek što je ruku pružila bila, spusti se poklopac takvom silom, da je jedva natrag skočiti mogla i kraj joj se od pregače zakvači. Sreća, što je slabo svezan bio. Sud se začme vèrtěti na istom městu, i propadne s pregačom zajedno uz strahoviti štropot u zemlju.

Digitized by Google

Maruša še uplaši, nu na skoro ju mine taj strah. Ona hitro odleti u svoj kiljer, da vidi, nisu li i njeni cekini izčeznuli sa sudom. Oni su se sjali čarobnom světlosti u cèrvenom njenom rubcu. Postavi ih opet na město, i nemišljaše više na grozne pričine, već biaše radostna i vesela, kano da je na temelju nepomičnom buduće sreće svoje. Àli kad se kućani povratiše iz cèrkve, bojaše se ona izaći pred dèduška svoga, bojaše se od pogleda njegovog kao suda božjega; nu izbèći mu nije bilo moguće.

Starac stupi u kolibu, nakloni se pred svetimi slikami i pogleda unuku svoju, koja već sva u strahu bèše. I kad ju je pogledao sdèrma glavom i skèrsti se rukama. Nerekavši ni jedne rèči ni unuki ni njenoj majki, izadje mahom napolje i odè u vèrt pod one dvè lipe I kolikogod su puta po njega poslali, da k obèdu ide, vazda je odgovorio „Neidem!“ i svejednako je ležao na travi do mraka. Cèli dan bilo je žalostno u Čajkinoj kući; nu još žalostnie noćju, kada je starac pri mèsečini po tamnome vèrtu hodajući glasno molio kojekakve molitve. Glas se njegov čuo daleko u polje, i ako je tkogod išao ulicom, ili odzada kraj potoka, nehotice je kapu skinuo i prekèrstivši se zamišljeno kući vratio, jere zaman, veljaše svaki, stari Čajka nemoli se. I svaku noć, čim se je bèli mèsec na modrome pokazao nebu, čuo se je tužni starčev glas iz tamnoga vèrta, i u cèloj okolici bilo je tako tiho, da se nije čula niti pèsma koja na ulici, ni stričica cvèrkutanje u travici, ni plaskanje od ribice koje u potoku.

Peti dan napokon po svetkovini biaše sav Voroněž u žalosti. Stari Čajka legne u krevet i dade dozvati popa k sebi. Dvè ženske jadikovaše nuz njega. Maruša i nje mati, nu on nečuše jauk njihov. Mirno gledaše preda se, i u njegovom licu nebiaše nikakova izraza boli i žalosti. Svi govorahu: „Čajka neće umrèti!“

Pop dodje, Čajka se izpovèdi i primi svetu pričest. Zatim se oprosti sa svešteníkom i ostalom rodbinom i znanci, te zamoli ostavit ga samog s Marušom. Dugo je stajala rodbina na vratih; tiho slušajuć rèči starog Čajke, nu što je govorio, nemogaše nitko razumèti. Napokon čuju rèči: „Sad možete doći!“ nu kad su opet došli, biaše on već mèrtav. Nuz krevet stajaše Maruša, blèda kano vosak i s prekèrštenim rukama. Nepomično gledaše mirno lice pokojnika, bez suze u očima, bez najmanje žalosti u licu; biaše hladna kao mramoran kip. Tek kad se je od svih stranah podigao jauk i lelek, osvèsti se ona, i začme jaukati i klekne dolè, te stane ljubiti mèrtve ruke dèduška svoga.

Sunce sine sa oblačnog svoda, a žalostno zatutnjiše zvona cèle okolice. To je bio svečan čas za Voroněž; biaše bo čas razstanka proročanskog jednog duha u svèt drugi.

U novoj sobici, koje prozori biahu u voćnjak, leži Ivan.

Već tri dana nije se digao sa postelje svoje, niti je što jeo. Žarke oči biahu mu potamnile, a rumeno lice povenulo. Što je oborilo tako krèpkoga mladića? koja tuga, koja ga je bolest tako iznemogla? Nitko neznade. Uzrok njegovoga jada znade samo lahki vètrić, kojino ga nosi kroz prozore, i mèsec bèlosjajni na nebeskom svodu, što u tihoj noći zavirnje u njegovu sobu. Svakim danom sve postaje žalostnii. Blejanje marve, govor ljudski, sladke pèsni dèvojčicah mladih, cvèrkutanje ptícah —

Digitized by Google

sve mu je glasilo čudnovato i i turobno, kano da je u drugom někom světu, i kano da ti glasi dolaze iz někog drugog jur prošlog života. Kadkad polaziše ga brižni otac i ucviljena majka, da se siti naplaču nad nesrećom sina svoga; ali on nit je šta čuo nit vidio. Tuga mu tišti sèrce, tělo mu iznemaga, pamet mu se smućuje; ali duša mu je zdrava u bolestnom tělu, prosi za život i nerado se s tělom razstaje.

Noć je tavna i još měsec izišao nebiaše. Kano iskre trepću zvězde na pučini modroj, al u vèrtu ipak biaše tavno. Izmedj lištja šušte lahki větrići; tad iznenada zašušti něšto jače, i malo zatim ukaže se jedno lice na prozoru, lice milo, još milie nego měsečina, i dva sjajna oka, još sjajnia nego sjajne zvězde. Ivan sav oslabljen pruži svoju desnu ruku k prozoru.

„Jel' ti štogod bolje, moj Ivane?“ upita Maruša i poprimi ga tiho za ruku.

„Sutra će mi bolje biti, dušo“ odgovori glasno Ivan. „Dodji sutra u ovo vrěme, i nećeš me trebat više pitat, je li mi bolje.“

„Nemoj me žalostiti, dragi, takovimi rěčmi. Zar sam ja kriva tvojoj bolesti? Ja te ljubim kano moju dušu, i nju istu za tebe bi dala, da mi, dragi, ti ozdraviš!“

„Ali sebe sámu jošte više ljubiš“ odgovori. Ivan. „Ja bi deset putah za tvû sreću dao dušu moju.“

„Bože, moj Bože!“ vikne Maruša, oroseć mu ruke suzami svojimi „što da činim? . . . čemu da se odlučim?“

„Ti si već odlučila! idi u samostan, nu tvoja duša ipak neće spašena biti! Ti ćeš se na mome grobu molit, a nećeš znati zašto, niti ćeš pomisliti, da u ladnom grobu porad tebe ležim. Ali ni u danu ni u noći neću dati tebi mira; niti će me težka zemlja, nit dasčena těsna kuća u tom prepřečiti moći; ja ću doći s onog světa k tebi, i s nikakvom molitvom ti se mene oprostiti nećeš. O nemoj me umoriti, Marušo, pusti jošte da poživim na ovome světu! . . .“

„Bože, moj Bože! što da činim?“ jadikovaše Maruša, i neznadè sama čemu da se odluči. Užasno joj zvonjahu rěči umirućeg děduška, a žalostnie još uzdasi izdišućeg priatelja. Skoro jednom nogom već u grobu pružaše Ivan k njoj ruke svoje, i moljaše za život, a ona da ljubeće sèrce to umori? —

„Marušo!“ reče on „ako me ti i uništiš, tvoja duša tim spašena neće biti! Daj mi život . . . Bog je u nebu milostiv!“

Ljubav nadvladà nad žèrtvom duše njene, koju je Maruša prinèti imala. „Neka daklem bude“ reče ona, hitro glavu digav „neka bude što mu drago! Ja sam tvoja na vèk!“

Novi plam životni okrěpi bolno sèrce mladića, sva sila, koja u njemu biaše, u pèrsih se steče, on se hitro iz kreveta digne, i ogèrli žestoko svoje zlato, kano da se boji, da veseli taj glas nebi samo tašta bio sanka. Dugo trajaše taj cělov, tako dugo, da Ivan, izgubivši odah, onesvěšćen natrag pane.

Od sad je Ivan sve bolje i bolje dolazio k sebi, i ozdravì na veliko veselje i veliku radost svojih roditeljah i rodjakah. Ali nitko neznadè, kakova ga je svaku noć polazila vračarica i nadahnula ga novim životom: — svojim usnicama. Na skoro je opet u Voroněžu bilo sve veselo kao i prie, pěsme su se opet orile, prela su opet dèržana, glasba je svuda svirala, i više nego jedna podkovica opadè pri plesu i poskakivanju.

Digitized by Google

Nèkoliko nedèljah — i naš Ivan i Maruša pirovahu. Sve je pogèrnulo da ih vidi. To ti je bila kićena svatba! sasvim po starom običaju. Još se i danas u Voroněžu pripovèda, kako su boljari i starosti, svi na konjih, u skupocènih starodavnih županih pratili ženika do tastova dvora; kako su tast i punica izašli pred njega u dvorište preokrenutim kožuhom, vatraljem i srebèrnom kupicom u ruci; kako se je ženik uztezao piti, i kako je izlio kupicu na grivu svog konjica; kako su kola krasno urešena bila na kojima su se vozili ženjenici u cèrkvu; kako je šest volovah, što su ih vukli, nakićeno bilo pantlikam i cvèćem, i kako se je pri svatbi hrabro pilo i pèvalo, i usvatnici cèli tjedan vozikah se po dvorovih starostah i rodjakah.

Ivan i Maruša živu zajedno. Ništa im nemanjka. U kući i na polju rodi im sve najbolje. Rodjaci ih ljube, susèdi ih štuju. A do jedne godine blagoslovi ih Bog takodjer sa sinčićem jednim. Što da bi im dakle još manjkati moglo k podpunoj njihovoj sreći? A ipak, nije bez razloga Maruša htèla u samostan ići; nije bez uzroka stari Čajka prie smèrti njojzi nèšto prorokovao! Višeput se tuga savijaše oko sèrca Ivanova. Od nèkog vrèmena opazio je on, da u njihovom dvoru nije sasvim čist posao. Jedno veče digne se u njihovoj ulici strašan vètar, i ujedno začuje se nèkakav prie nečuveni čaroban glas. Svi postanu žalostni, a Maruša biaše, kano da ju je tkogod polio vodom; nije znala, čega da se poprime, ruke joj dèrktaše. Biaše sad rumena sad blèda, gledaše poplašeno tamo amo, i ujedno joj treptiaše užasan smèh oko usnah. Ivan to vidè i strašna mu slutnja obastrè duh njegov. —

K tomu se pridruži još jedno drugo dosad nevidjeno čudo. Maruša bivaše od jedno mèsec danah sve lèpša i lèpša; tako lèpa, da je sasvim bila preobražena. Al se Ivan nije tomu radovao, nego se je jako poplašio nad proměnom otom. Čemu još veća lèpota? Nije li njegova Maruša bila tako mila, tako draga, kao nježan cvètak? Ta u cèlom Voroněžu nebiaše njojzi slične žene! Pa sada se nemože da nagleda nje ljubezna lica, što se u toli čudnovatoj i divnoj krasoti sjaše. Nemože da se nagleda nje neobičnò žarkih očiuh, koje nèkim nepoznanim sjajom sèvahu, i duboko mu u sèrce pronicahu. Ivan je postajao sve turobnii i žalostnii, niti je znao kako da se razveseli. I njegova obitelj neslutì ništa dobra. Nu Maruša ništa nije opazila. Ona je čudnovata postala u svem svom ponašanju. Kadkad bi upèrla svoje oči na jednu stranu, kano da vidi štogod izvanrednoga; drugiput bi nèš'o govorila, što ju nitko razumiti nemogaše. Kad ju je tkogod zapitao, što to znači, to nije znala što se pita, i odgovorila bi ili prolévajuć grozne suze, ili užasno smějući se. A pokraj sveg tog sve je lèpša bivala, i lice joj, postavši skoro progledno, nèšto vèrhunaravnoga dobije. Nitko ju nije polazio od pèrvašnjih nje znanacah, sve je nèki strah propadao, kad su ugledali nje lèpotu. Svi su slutiti blizu nje nèku vèrhunaravnu i zlokobnu silu. Ali Maruša nije opazila, da je od svih ostavljena bila. Sva žalost te nečuvene bolesti pade na Ivana i nje nesrećnu majku; oni pokušaše sva moguća srèdstva, ali sve je zahman bilo.

Napokon dočuju, da daleko tamo u nèkome selu žive pčelar nèki, stari vračar, koj sve na svètu znade, i koj će doisto pogoditi uzrok te bolesti. Oni pošalju po njega, i obećaju mu sve moguće, samo da bi ju izlèčio. Dugo su čekali na njega, napokon dodje on. Maruša je bila u vèrtu. Kad je mati pred nju dovelą vračara, sèdjaše ona pod lipom oborenom glavom, i kako se činjaše, duboko zamišljena.

„Što ti radiš ovdě Marušo?“ zapita mati „a u kolěbi plače děte.“

„Děte!“ reče začudjeno Maruša „a gdě je děduško?“

„Zar si ti već zaboravila, da je on umro?“

„Ne, sad se sěćam na sve . . . gorile su mnoge svěće i svirano bi . . . Zar da idem k igri? . . . A gdě je děduško?“

„Bog s tobom, děte! děduško je umro, i ovdě evo u vèrtu njegov je grob. Gle! evo došao nam je jedan gost; poznaš li ti njega?“

Starac, koi je dosad udaljen od njih stajao, stupi k njima. Maruša mu oštro u oči pogleda i prene se sasvim, kao u čudu: „Što? nije li to možebit děduško?“ povikne ona „ah sada . . . sada znadem ja . . . znam sve!“ i strašno joj zasijaju oči. Starac navuče měrke obèrve i pravo joj u oči pogleda, kano da ju skroz proglědati htěde. Ali najednoč pomute mu se njegove oči, on nemogaše da podnese nje pogleda, upoznade u njima vèrhunaravnu silu, sav se uzdèrma i ustraši kano malo děte.

„Marušo, kćerko moja!“ povikne majka i plačna joj oko vrata padne. „Ti si izgubljena na věk. U kojoj te ja nesrećnoj rodih uri da se svaki tvog pogleda boji?“

„Što da počmemo?“ zapitaju starca Ivan i njena majka.

„Molite se Bogu, dobri ljudi!“ odvrati ovaj „ovdě nehasni nikakovo vračanje, nikakovo bajanje.“ I tiem se vrati starac opet u svoje selo.

Marušini rodjaci dèržali su dogovor, i uvidiše, da je ufanje jedino u Bogu, te da Ivan mahom mora pěške ići u Kiev, tamo se u svih cèrkvah moliti i posvetiti sreberni okvir jednoj sliki majke Božje.

Treći dan u veće Ivan bio je na putu.

Davno već sve spavaše u Voroněžu, i samo na drugom kraju gradića šumi voda izpod mlinskih točkovah. U mlinu gori oganj i odsěva se kroz uzke prozore na vodi. Više kozakah, što su žita za mlivo doněli bili, sěde oko bukteće vatre, i čekaju doklam na nje red dodje. Někoji od njih pèrže slaninu na dugačkih dèrvenih ražnjih, drugi mirno puše iz lulicah svojih, a svi se veselo razgovaraju. Pri ruljanju točkovah i klopotanju mlinah pripovědaju oni svakojake čudne pričine, i stvari, na koje inače ni pomislili nebi bili, biahu im sada vérojatne. A uprav su se razgovarali o tom, kako za Voroněžom leži silno blago pokopano, i razmišljavali su, kako bi se do tog blaga doći moglo.

„Daj si samo mira, brate,“ reče jedan. „Što iz vražjih rukuh dolazi, blagoslova nedonosi. Rado vrag u zajam daje, al je težko š njime račun dokinuti.“

„Ho, ho,“ povikne Voroněžanin, kozak Hubskoj. „Zar se, mislite, vrag nedade lasno u tačke upreći?“

„To bi ja rada viděo, kako bi ti začeo,“ rekne drugi jedan mali čověčak sa dugim bèrkovima.

„Zar bi to čudo kakovo bilo?“ reče opet ovaj dèrzovitujak, doćim su se drugi već pobojali bili, da vrag odkud nečuje ote rěči. „Ta nije li naš kozak Zaharko već ubio tri vraga sa otčevim batom!“

„Ubio? doista?“ poviknuše svi začudjeni. —

Digitized by Google

Hubskoj misljaše, da netrěba mnogog uvěrenja o onom, što po njegovom mněnju svaki moradě znati, i mirno čepěrkaše po vatri, da si izvadi jedan ugljen za svoju lulu.

„Dakako, dakako," potvěrdi drugi jedan „ta to znado sav svět."

„Pa zar taj vaš vragometnjak Zaharko nije nikakove imao zabune od poglavice vragovah?" zapita jedan od slušaocah.

„Nikakove. On je prevario tri vraga, pa je sad gospodar."

„To je njemu bolje za rukom izpao posao, nego li momu tastu."

„A što se je dogodilo s tvojim tastom?"

„Što?...Bog nam bio u pomoći, al bi bolje bilo, da o tom i negovorim. Moj je tast, kako znate, bio paklinar (čověk, što se bavi žganjem pakline ili katrana i smole) i cělog se je života svog bavio tim zanatom. Samo kadkad, na velike svetkovine i na velike zavěte išao je u cěrkvu i medju ljude; drugčic je čučao vazda u svom lúgu, žgao je svoju paklinu i bio je vazda tako zamazan, da ga nitko nije ni poznati mogao. Kad se je od prilike do trideset godinah bavio tim zanatom, prištedio si je bio toliko, da na blizu imučnieg nebiaše kozaka. Tad mu něki vrag u glavu usadi, da pokuša dočepat se blaga, što se je već od několiko godinah pokazivalo blizu njegove paklinarnice. Nitko nije mogao to blago dignuti, jer ga je čuvao sam nečistnjak, koj takove stavljaše zapréke, da se nitko nesmědě na to odvažiti."

„I moj tast dugo je razmišljao. Ali jedne večeri dodje něka ciganka k njemu i obečà mu, da će mu kazati siguran način, toga se dokopati blaga, ako će se samo zakleti, da će tada š njom děliti. Moj se tast zakune, a ciganka mu rekne da je to sasvim lak posao. Neka samo sobom povede svirače, vrag tada neće moći nikoga uplašiti, jer se glasbe boji. „To može i nemože biti istina," misljaše moj tast; „medjutim mogu ipak pokušati." On pošalje svoga sina u Voroněž, da dovede svirače, i ćim je noć bila, gorahu dvě svěče na istom kurganu (grobnoj gomili) u kom ležaše blago, svirači dodju s guslami i bubnjevi, a kopači stanu kopati. Ciganka je medjutim svejednako govorila někakove coprie i kroz pèrste je propuščala někakova zèrnca. Na skoro udare kopači na něšto tvèrda, i velika se bakrena posuda ukaže. Oni je izvuku i vide, da je puna rubaljah. Tast odaspe polovicu ciganki, razděli jedan dio medju svirače i kopače, a ostanak s posudom uzme sebi. Novce je postigo, al se je uvěk bojao, da neće dobro biti, što je bez vražjeg znanja novce odněo. Medjutim prodju dvě nedělje danah, a ništa mu se nepovoljna pripetilo nije. Malo zatim dodju duhovi; svi poslenici dodju kući, jedni da se razvesele, a drugi, jer su se bojali rusalkah (šumskih vilah). Nu moj tast ostao je u svojoj paklinarnici. Pèrvu je noć sasvim zdravo prošao. Drugi dan na same duhove, gdě svi dobri ljudi u cèrkvu idu i Bogu se mole, sědio je on u svojoj kolěbici i misljaše: „Možebit je veliki grěh što sam ovdě ostao, naměsto da sam išao u cèrkvu!" Najedanput zašušti něšto u šumi, kano da se větar diže, premda je zrak tako miran bio, da se nije ni listak gibao. Šuštanje to bivalo je sve jače i jače, dolazilo je sve bliže i bliže, moj se tast počme bojati i stane tiho Bogu se moliti; nemogaše dokučiti, odkuda to šuštanje dolazi. On pogleda sada na prozor i — vidi gdě kroz šumu jaši krasan momak u cèrvenom županu, lěpom lulom u ustima i lěpom kapom na glavi, kakovih neimade na sajmovih naših. Ali na čem je jahao? — Na kozi!"

Digitized by Google

„Svjati Bože, pomiluj nas!“ povikaše svi i prekèrstiše se. „To je bio poglavica vragovah.“

„On se je ponašao sasvim čedno, kad je pred vrata kolèbe došao. Priveže svog rogatog paripa za jednu granu, i stupi tad unutra. Moj je tast umirao od straha, jer je znao što će to reći. Ali momće u cèrvenom županu nije zato ni malo marilo: „Hoćeš, da ti malo posviram, dèduško?“ zapita on i izvadi fruljicu iz džepa. „Bog s tobom, dobri čovèče! čemu da mi sviraš?“ reče moj tast i povuče se u kut.“

„Hoćeš, da ti malo posviram, dèduško?“ reče cèrvenjak još glasnie nego pèrvi put.“

„Nije od potrèbe, dobri čovèče . . . Bog s tobom!“ odvrati tast.“

„Al cèrvenjak se stavi kano da i nečuje što on reče, te pristupi sasvim k starcu i povikne i treći put: „Hoćeš, da ti malo posviram, dèduško?“ a svaki put se je momu tastu činilo, kano da kroz njega tèrnci prolaze. Nu najednoč — valjda mu je sam Bog u pamet ulio — sèti se, da imade tamjana kod kuće, još od onog vrèmena, kad je paklinarnicu napravio i šumu naoko izkèrčio. Polako se dakle maši rukom iza slike i prospe nèkoliko komadićah vragu na rep.“

„Znam ja, što ti hoćeš, prokleti starče!“ zaurlà sad mladić u cèrvenom županu; nu ni jednog se vlasa moga tasta nije dotaknuo, premda bi mu rada bio do perčina doći: „Zadnji te put pitam, hoćeš li, da ti posviram?“ Nu u sred govora napadne ga kihavica i on pobègne iz kolèbe; jer, kako znate, nečistenjaci nemogu podnositi miris od tamjana i vèrlo su zločesti burmutaši. Mahom skoči na svoju kozu i odleti na dva puškometa od kolèbe; a kad je tamo zasvirao na svoju frulicu, počmu sve omorike i svi brèzi skakati, i plesahu naš kozački ples, doista da se nebi stidili bili najkèršniih mladićah naših. Samo neigraše moj tast i njegova žganarnica, veće moljaše tako dugo, dok nije u šumi sasvim izčeznuo taj prokleti cèrvenjak sa svojom vražjom frulom. A tad je i dèrvetje plesati stalo, nu još iz daleka čuo se je nèki tutanj i štropot.“

„Taj dogadjaj mojeg je tasta tako uplašio bio, da je siromah četernajst danah odležao na to, i mahom se ostavio i pakline i zanata svoga. Nèki dobri ljudi svètovaše ga, da te novce nezadèrži kod sebe, nego da ih razdèli medju siromake, ili, što bi još najbolje bilo, da ih opet zakopa od kuda ih je uzeo. Nu moj tast nije htèo poslušati. Što vi velite tomu? Djavo je opet dobio svoje, a mom tastu neostadè ništa. Svagdè i u svačem je štetovao od tog vrèmena: marha mu pokrepà, pčele mu se razidju, i svi su već mislili, da će starac pasti na prosjački štap. Srećom njegovom domisli se on nèčem drugom boljem, razdèli iz kotla sve novce na siromake i baci tada kotao u blato, a potom izmoli tri molitve i poškropi svetom vodom dvorište svoje i pčelinjak. Sad se se je istom zla oprostio, i od tog mu je vrèmena napredovalo opet sve. Tako vam je to, bratjo! Vrag i dobrog čovèka uvali kadkada u zlo. Najbolje vam je, ako čovèk tom psu paklenomu nevèruje ništa. Njegovom se pomoću nije pomogao još nitko!“

Svi mu pravo dadoše, samo jedan priméti: „Negovori tako, kume! Blaga su različita, nèko nam donaša blagoslov, a nèko prokletstvo. Vidi na primer Bolšakovu Marušu; dok je dèvojkom bila, nije imala ništa, a sad — živè kao kakova go-

Digitized by Google

spoja, pa kakva joj je bila svatba! Kažu ljudi, da je uprav malo prie věnčanja izkopala veliko klago.“

„Čekaj samo, dok vidiš, što će potlam biti. Samo da čuješ, što se već sve pogovara.“

„Što da slušamo,“ uhvati drugi kozak rěč; „kad ju čověk samo vidi, već zna, na čemu je. Ona ti je tako lěpa, kako još nitko na světu nebiaše, ni u snu. A ja sam već više put čuo, da to nije dobro znamenje.“

„A što govore ljudi?“

„Pripovědaju, brate, čudne stvari; neznam samo, bili věrovao; kažu — Bog mi grěhe prosti! — da ognjeni zmaj dolazi k njoj.“

„Ognjeni zmaj?“ povikaše svi, „a od koga si to čuo?“

„Ta cěli Voroněž o tom pripověda. Evo i naš mlinar znade. Nije l' istina, děduško, da ognjeni zmaj dolazi k mladoj Bolšakovici?“ progovori on k mlinaru, koj namèrgodjen sědjaše, neuplećući se u razgovor kozakah, i brineći se samo za svoj posao.

„Na skoro ćeš, momče, osěditi, ako želiš sve znati.“ odgovori ozbiljno zaprašeni mlinar.

„Daj mu mira, druže!“ prišapne jedan kozak. „Zar neznaš, da su mlinar i vrag uvěg bratja bila; on se sèrdi, što njegovog brata ogovaramo.“

Svi zaněmiše.

„Dakle zmaj dolazi k Bolšakovici!“ rekoše svi kozaci, ozbiljno glavom dèrmajući. „No, to je ona onda izgubljena, iz njegovih pandžah nije se još nitko spasio.“

„A zašto izgubljena? Ja znam takodjer jednu ženu, kojoj dolazi zmaj, nu ona od dana do dana sve više propada, a Bolšakovica biva svaki dan lěpša, — obkladimo se, da joj neće ništa biti! —“

„Istina je doduše, da ona svaki dan biva lěpša; al ta lěpota nije naravna. Ona doisto neće umrěti navadnom smèrtju. Nije njen deduško prie smèrti zavan govorio š njom na sámu; pa nije mnogo falilo, da potlam toga nije u samostan otišla. A i to doista nije bilo bez uzroka, da se je onaj tudji vrač od nje tako poplašio!“

„Ja bi ipak rada, da jednom vidim tog ognjenog zmaja!“ reče opet mali čověčak s dugom bradom.

„Bolje je, brate, nigda ga neviditi.“ odvrati njegov susěd. „Ja sam ga jedan put vidio, pa nisam mogao spavati tri noći. Tek što bi zadrěmao, eto ti već sam sanjao da mi je kuća sva u plamenu, ja skočim i . . .“

Najednoč stane on; svi kozaci gledahu kao očarani na otvorena vrata. Cělo nebo biaše kao zapaljeno, voda sjaše sva u plamenu, ognjeni zmaj letjaše prěko mlina, bacajući iskre na sve strane, i izčezne za dvorištem Ivana Bolšaka.

Nitko negovoriše ni jedne rěči, nitko nepitaše ništa. Svim biaše jasno, što to znači. Neopisivi strah obuzme sèrca svih kozakah; preplaši se isti směli Hubskoj. Oni potèrne vatru na ognjištu, i svaki si baci pokrivač prěko očiuh, da siguran bude od nečiste hude vlasti.

Čarobna i neopisivo krasna je noć u Voroněžu! Nebo nedosežno visoko i široko, měsec pun na tvèrdini vedroj, zvězde trepteć, a kroz prozračni, tamnomodri

Digitized by Google

svod kano da progleda tajna věčnost budućega světa. Měsečne zrake razlěvaju se sa divnom světlostju po parokrugu, sav nebeski prostor kano da vèrvi od duhovah blagoćudnih, a zvězde tako ljubezno vire, kano da su rada dol sletiti; one trepte i buktaju na nepreglednom svodu modrih nebesah kano tajna slova čarobnoga lista.

Gluho doba noći nije daleko. Nigdě svěće, sve u tmini gustoj. Duge sěne pružaju se po ulicah mèrtvih. —

„Bože, tebi budi hvala!“ reče Ivan, skinuv kapu i pred cèrkvom spasitelja prekèrstiv se: „sad sam opet u Voroněžu. O kako je krasno, kako prijazno ovdě! koje nebo! koj sladki miris iz vèrtovah ovih! Doista reći mogu, ovake noći neima nigdě. Al što radi Maruša moja?“

I bèrzim hodom pohiti Ivan kući svojoj; željno mu očekivanje stiskaše sèrce, kad se je kroz vèrt svomu približavao stanu. Maruša nespavaše, ona sědjaše tako zamišljeno gledajuć u měsec i u vedro nebo, da ni opazila nije supruga svoga.

„Pomoz Bog, Marušo! pozdravi me sèrce moje!“ povikne Ivan ogèrlivši ljubu svoju. „Čekaš li ti na me? Ja se žurih dan i noć, da samo što prie mogu tvoje gledati vedre oči . . . Jesil mi zdravo, golubice moja?“

Maruša se radovaše izpèrva i milovaše ljubovnika i supruga svòga, nu u najboljem milovanju stane se najednoč smijati, da se je Ivan okamenio.

„Što se smiješ?“ zapita on, odstupiv od nje, a u taj mah razsvětli měsec njeno lice, i rumenilo njenog obraza ustraši ga tako, da mu je sèrce od žalosti uzdèrktalo.

„Kako da se nesmijem?“ reče ona, „ta kakvi si cèrn i žalostan? Što te je tako najedanput proměnilo? Drugčie si vedar i veseo u naručje moje dolazio? Što se nešališ, šta negovoriš sa mnom? Gdě je tvoja bandura? Sviraj malo! Hu . . . tvoj mi je glas dosadan . . . Kad ćeš svu nevolju od mene odněti? . . . Kad ćemo letěti k vama?“

„Bože, moj Bože!“ zaplače Ivan, grozne lijuć suze.

Najednoč zasinè něšto u dvorištu, iskre zasjaju pod prozorom. — Ivan skoči iz kolěbe i vidi, kako se jedan zmaj sav u ognju, izpod krova pruža, i kako krov u jedan hip sav plamenom buknù. On posèrne natrag u kolěbu, da barem Marušu spasi, nu ona se smějuć odtèrgne od njega.

„Oj za Boga, běžmo! Zar nevidiš da je u plamenu sve?“

„U plamenu? ništa više? . . . Ta ja ljubim oganj, oganj meni godi!“

Ivan ju je htčo silom izněti iz sobe, nu ona mu se iztèrgne iz rukuh i pogleda ga svojima světlim očima tako čvèrsto, da je sav zapanjen stajao. Taj ga pogled dirne tako nemilo u sèrce, da je, pokriv svoje oči, poběgao na dvorište, i jaukati stao. Njegov jauk probudi susědе. Nu prie nego su pritèrčali ljudi, biahu već i vrata i prozori i sve stěne u plamenu. Nitko se dakle neusudi nesrećnici priskočiti u pomoć. A kraj sve pogibelji čulo se iz nutra tako užasno i divje smějanje i zviždanje, da je sve okolo stojeće popadala groza.

Malo zatim udariše zvona na sva šest tornja Voroněžka, strah postane obćim, i puk se od svuda sleti. Ali se je malo što spasiti dalo, jer što se je više bacalo vode u plamen, to je on sve većma u vis nebu dizao se. Na sve strane vika ljudih, na sve strane jauk dětce i ženah. Kao izvan sebe baci se Ivan na zemlju i judi-

Digitized by Google

kovaše, udarajuć pèrsa svoja i zaklinjuć smèrt nemilu. Iskre i gorivo padaše na njeg i moradoše ga odnèt dalje. A medjutim čuo se višeput smèh pakleni kraj sveg užasnog praskanja vatre i obće vike i buke. Valjaše se gusti dim nad žalostnom razvalinom; iz tamnoga vèrta zviždaše vètar i donašaše tužne glase, koji se mnogim učiniše, kano da su glasi od bandure Ivanove. Nitko se nemogaše oprostiti groze, i svi se razpèršiše u kolèbe svoje. Na razvalinah ostane samo nèkoliko ljudih, obitelj i družina pogorèlacah. Razasjani od žeravke tinjajućih i dogorećih gredah tumarahu ko duhovi medja nagorèlim dèrvetjem i tamo amo razbacanim pokućtvom.

Ivan nemre od jada; on i danas jošte žive. Nu nitko neće reći, da je oto onaj priašnji Ivan. Blèd i mèršav, kano živa okostnica, bludi on po Voroněžu u odèrtom svom kožuhu. Ako tkogod njemu što progovori, to ga sluša, kano u snu, a upale oči nesjaju više živom vatrom. Višeput se vidi noćju na razvalinah, po kojima već trava niče; tamo leži kadkad na zemljici, kadkad kleči i Bogu se moli. Nu ako ga pitaš, kakovo je oto mèsto, to ti, brate, ništa nekazuje, već muči mramorkome.... pamet mu je smućjèna, i nagonom samo nèkim gonjen, ljubi onu gomilicu malu u svojem pustom vèrtu.

Narodne poslovice illirske.

Dok je dèrvo mlado možeš ga savijati kud hoćeš.
Dok je medjedu gnjilih krušakah, neboji se gladi.
Dok je moje glave, bit će gospodara.
Dok je sreće, nije štete.
Dok je aša, dotle je kuća naša.
Dok je čovèk zdrav, i voda mu je sladka.
Dokle mudri mudrovaše, ludi grad primiše.
Dokle prosi zlatna usta nosi, a kad vratja, pleća obratja.
Dokle ružica miriše, dotle svak je begeniše.
Dokle ti je kod majčice, mirnija je od ovčice; a kada se s mužem sdruži, od aršina jezik pruži.
Dokle trajalo, dotle lajalo, a kad nestalo onda i prestalo.
Dok nerekneš krajcara, ne mož' reć forinta.
Dok nesteče mal' necèrče, a kad steče, a on cèrče.
Dokopao se kao čelav kape.
Dok pamet dodje blago prodje.
Dok puška nepukne, ćuti se nemože.
Dok se baba dovuče, svatba se provuče.
Dok se jedan neotegne, nemože drugi da se protegne.
Dok se jednomu nesmèrkne, nemože drugomu da svane.
Dok se nenamući donde se nenauči.
Dok se čovèk dima nenadimi, nemože se vatre nagrijati.

Slavjanske vèsti.

— Priašnji urednik „*Südslavische Zeitunga*“ g. Jos. Praus, uvèrstjen je na višju zapovèd dne 16. t. m. u c. k. vojsku.

— „*Svetovid*“ u svom 24 br. donosi vèst, da je kroz Temišvar nedavno prošao mladi spisatelj bugarski *Dimitrije Kirjak Cankov*. Naměra njegova je u Šištovu tiskarnu otvoriti i novine na bugarskom jeziku izdavati. — Tako valja! Mi se nadamo da ta naměra g. Cankova u Bugarskoj bez odziva ostati neće, jer kao što

Digitized by Google

čujemo, u novie vrěme prosvetjeni dio naroda bugarskoga za prosvetom i uzajemnom slogom Slavjanskom teži, a mi znamo: kamo vodja tamo i ostali vojska! pa tako i valja! —

— Knjigarna g. K. Andrè u Pragu izdaje prostonarodni spis pod naslovom: *„Náuka o hospoddřstvi“* od F. Stamma.

— Profesor sveučilišta Petrogradskog A. Čajkovski dogotovio je svoju historiu *„Prava poljskego.“*

— Poznati poljski spisatelj K. V. Vojčicki u Varšavi napisao je vèrlo zanimivu povećn povèst u dva děla pod naslovom: *„Povieść domova.“* — Ta povèst izići će skoro na svètlo.

— Iz poslědnjeg svezka *„Varšavske biblioteke“* na pose se odtiskuje u Varšavi poetička i vèrlo zanimiva povèst *„Wielki pan.“* Sočinitelj te povèsti je veoma izvèrstni mladi pěsnik poljski Vl. Volski.

— U Tiskarni Orgelbranda počeo se je nedavno tiskati novi poljski roman u četiri děla, pod naslovom: *„Złote jabłko“* od J. J. Kraševskoga.

— *„Tydšenskje Nov“* u Budišinu izlazeće javljaju da se život slavjanski u dolnjoj Lužici od něko doba sve to više razvija. Sèrbska matica dolno-lužička izdala je u novie vrěme četiri knjige za prosti narod: *1. Živne trojenje togo bogego Heinricha;“ 2. „Ten weleki glód togo janzela wot kucabnika Lehmana;“ 3. „Hulicovanja z togo žyvjenja a casa Friedrich Wilhelm III. kucabnica Woraka.“* i *4. „To serbske towarišstvo, co wono jo a co wono chce, wot fararja Panka.“* Zatim naměrava spomenuta lužička matica *„Bramborski serbski časnik“* — što je u měsecu svibnju prestao izilaziti, opet svojim troškom izdavati. Uredhik tog lista bit će župnik Panka.

Različite vèsti.

— Snyder von Wartensee složio je novu spěvoigru: *„Heimweh und Heimkehr.“*

— Němačko Augsburgske novine pisu, da se slavno poznati opat Lamennais sad bavi sa prevadjanjem izvèrstnog Dante-ovog děla: *„Divina Commedia.“*

Směsice.

— Něki gospodin — inače razsipnik — zamoli jednom nèkog, da mu uzajmi 50 forintih. „Kako bi to mogo učiniti, ta ja vas ni nepoznajem“ reče taj. „Ta baš zato vas i molim, jer oni koji me poznadu, neće mi ništa uzajmiti.“

— „Gospa J. vèrlo je oboléla, te će po svoj prilici umreti„ reče jednom nětko u družtvu. „O toga se ja ni najman'e nebojim,“ primèti něki tamo desivši se šalivdjia „ona bo svom suprugu za ljubav još ništa nije učinila — dakle neće ni to!“

— Něki vèrlo uztèrpljiv čovèk reče jednom svojoj suprugi, koja je uvèk psovala i vikala po kući: „Ta umiri se već jednom, dušo, ja i onako znam da imam dobru ženu.“ „Vraga ti imaš!“ odgoveri ona u svojoj ljutosti.

Bibliografia.

Ilirska.

— *Čitanka za porabu dolnje gimnazije*, sastavljana po Adolfu Veberu. U Beču 1852. Troškom c. k. administracie za razprodaj školskih knjigah kod sv. Ane. Cèna 41 kr. sr.

Ruska.

— Двѣ Діаны. Романъ, соч. Александра Дюма, въ девяти частяхъ. Перев. съ Французскаго. Два тома. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб., 1847. Цѣна 3 р. сер.

Česka.

Obraz květeny, návod k poznání přirozených řádů rostlin. Od Jana Krejčího. Se 48 dřevorytnami. V Praze, tisk a náklad Jaroslava Pospišila. 1852. Cena 48 kr. stř. Na velinském papíře 1. zl. 36 kr.

Poljska.

— *Zamek Kaniovski.* Powieść. Przez autora Gościczyńskiego. W. Wrocławiu. 1852. Nakł. Zygm. Schlettera. 8. 25. gr.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèn mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 44. U Četvèrtak 28. Listopada. 1852. **Tečaj I.**

Uslišena molba.*)

Od Ivana Tèrnskoga.

U Argeje srećne majke
Dva su bila mlada sina,
Dvie sreće majke mile
I najveća slast njezina.

Oboljla majka tužna,
Nemoć' u hram ići boži,
Da Junoni zavèt čini,
I za žèrtvu vatru loži.

Dva nejačka na to sina
Na ručice majku uzeše,
I nemoćnu od bolesti
U Junone hram odnèše.

Majka moli od boginje:
„O, sko je sreća koja
Za nagradit milost dèce,
Dva nagradi sinka moja!“

Boginja se majci smili,
I na molbu njoj obeća,
Da će dècu, čim se legnu,
Ožudjena naći sreća.

Majka misli i razmišlja,
Kakva to će sreća biti;
U ufanju i radosti
Nemoć' noći prenoćiti.

Pozaspala do dva sinka
Na postelji perja meka,
A boginja sudbu stavi,
Da spavaju svega vèka.

Željna majka uranila,
Uzè budit do dva čeda:
Zaman budi majka tužna;
Sinovom se prenut neda.

Još i u snu ljube majku,
U snu š njom su srećni bili;
Da su srećni i radostni,
Kaže lišca posmèh mili,

Majka plače pred boginjom:
„Ah, što si me uslišila!“
Al je božja misó viša,
Od Boga je sreća bila.

Georgiana.

(Cèrtica iz bojevah indianskih Floridanacah proti Bèlim.)

Preveo iz něm. Ferdo Filipović.

Nèkoliko godinah pred ratom živio je na obalah jednog bistrog jezera u Floridi poglavica Seminolah imenom Okeola. Bavivši se samo lovom i ribarenjem, sa-

*) Biton i Kleobis iz gèrčke mitologie.

Digitized by Google

gradio si je pod jednim ogromnim hrastom na obali jezera kolibicu. Prah, olovo i udica biaše ovdě jedino srědstvo životarenja njegovog. Rědko je pohadjao obitališta bělih. Samo kad bi mu džebane ponestalo, natoverio bi si on několiko jelenskih, medjědskih ili pardalskih kožah, i donesao ih do bližnje naselbine, da ih izměni prahom i olovom.

Okeola biaše podobro ouropejski izobražen, i budući je, kao poglavica jednog plemena, koe je sa naselbinom bělih graničilo, š njima obćio, za razpre izmedju njih i svojih divjih zemljakah izjednačiti, naučio se je takodjer poněšto francezki i španjolski. U mladosti pohadjao je učione u naselbinah, gdě je pověstnicu i mudroslovje proučio. Mnogi pokloni biahu mu ponudjeni da se načina življenja svojih zemljakah odreče, i uz vèrlo ugodne uvěte u sv. Augustini nastani. Běli mišljahu, da bi taj primèr jednog poglavice veliki upliv mogao imati na ostale Indiance. Nu Okeola je obitalište svoje u šumi svemu tomu predpostavljao.

Sretno je živio sa milom svojom Georgianom. Čisto i vedro kao jezero, uz koje su živili, tekoše im dani. Nikakova briga za uzdèržavanje života, nikakova nenavist, nikakova mèrzost neogorčì im prosto seljsko jelo.

Georgiana nebiaše posve Indianka. Sa maternje strane proizlazila je iz indianskog koléna, nu otac joj biaše Španjolac, što su kasnije Běli za izvedenje svojih gèrdih naměrah upotrebili, te time obalili Okeolu u nesreću.

Několiko godinah življaše obadvoje tim načinom na obalah jezera u jednój šumi sastojećoj iz magnoljah, naračah i hrastovah. Svaki dan išao je poglavica u šumu, da si hrane i za dójdući dan pribavi. — Jelenah i turskih kokoših bilo je dosta, a obližnje jezero puno ribah. Nu naskoro moradè svoj nomadički život sa okrutniim životom proměniti.

Floridu je medjutim vlada sjedinjenih dèržavah od Španjolacah prekupila. Više nego šest tisućah Indianacah zadèržavalo se je tamo u neizměrnih šumah, radi česa ni najmanje nije čudo, što se nisu mogli poradi načina življenja sjediniti s naselnici, koji su iz sjedinjenih dèržavah dolazili. Nu najveći uzrok razprah biaše sakrivanje pobègavših cèrnih sužnjevah, kojima su Indianci utočišće pod svojimi krovovi dali, te tim načinom naselnikom naravno znamenitu štetu naněli; te ako bi ovi kadkad pokušali oružanom rukom sužnja si opet pribaviti, takova poduzetja bi Indianci uvèk dvostrukim plaćkanjem vratili.

Toga radi bi tužba podnešena kod vlade sjedinjnih dèržavah, i ona ujedno za podporu umoljena, i poslè kako bi već mnokrat uzalud pokušano da se Indianci svog životarenja odreknu i od plaćkanja odustanu, odluči vlada Indiance posve iz Floride iztèrati, a za njihovo buduće obitavanje odstupit im jedan dio zemlje na Arkansu.

Ružna i podla srědstva, kojimi se Běli služiše da ganu Indiance sa zemljišta, prekoračiše sve medje. Mitom i opajanjem stupaše ponajviše k naměnjenoj svèrhi.

Okeola se je vèrlo žalostio, što su mu se bratja tako pogèrdila, nu to što se je dogodilo, on sám pretvoriti nemogaše. Sèrčba na nevèrne poglavice, koji su se od Bělih dali podmititi, biaše tako velika, da su vojnici raznih plemenah svoje poglavice po povratku s ugovorah poubijali. Očito izrekoše, da učinjene pogodbe

Digitized by Google

izvèršiti neće, nu neprijateljstvo njihovo pokazalo se je samo u nèkoliko razbojničkih napadanjah, dok jedan osobiti slučaj tu pobunu u rat neprevrati.

Medju poslanici, koji su kod spomenutih pogodbah sa Indianci u Mikanopi — stolici staroga poglavice istog imena — radili, nalazio se je nèki naselnik iz bližnje varoši Georgia. Obitalište Okeola biaše od prilike jedan dan udaljeno od Mikanope. Po dovèršenih poslovih vrati se spomenuti naselnik sa svojim slugom, te prenoće u kući gostoljubivog poglavice Okeole, koi je svoju prostu postelju i prosto jelo š njimi bratinski dèlio. Nu ova gostoljubivost biaše zlim odvraćena. Lèpota i dražesti Georgiane razpale požudu naselnika. On ju htèdè posèdovati. Ništa naměri njegovoj nije suprotstajalo, trebao je samo reći: da je robinja, koja je s njegove naselbine poběgla a sad se medju Indianci zadèržaje! . . . Mèrko lice izdaje ju da je Kvadronkinja, a može biti i jest . . . tko može posvědočiti da nije — mislio je u sebi. Da Indianci poběgavše cèrnce često primaju, to je svakomu poznato; a svaki sudac, kojgod želi miran biti, věrovat će mu bez ikakvog dalnjeg iztraživanja.

Georgianu iz kuće poglavice silom odvesti i pod obranbom zakonah kao robinju kod sebe zadèržati, to biaše njegova jedina i postojana volja. Tu naměru priobći on svojem slugi, koj se u skoro dadè nagovoriti da će mu pod dobru platju u pomoć biti.

Dojdući dan zasèdnu tudjinci svoje konje, a Okeola — koi je kao obično i ovaj dan u šumu pošo — sprovodio je svoje goste nèkoliko miljah, tad se rastane š njima, i otide u gustu šumu.

Tak što je visoki stás poglavice medju borovjem izčeznuo, krenu gosti svoje konje natrag da odvedu Georgianu, koju biaše Okeola bez svake obrane kod kuće ostavio. Oluja, što se grozeć približaše, pospèši im korake.

U kratko bezdušni naselnik začudjenoj Georgiani javi, da ga slèditi mora. Ni molbe ni gorki plač nemogahu joj pomoći. Dèteščem na pèrsih baci se sirota pred okrutnika svoga, nu zaludu, jer on milosèrdje nepoznavaše.

Napokon bi sila upotrebljena. Dèteśce joj iztèrgoše iz rukuh, ali nju nemogaše tako lahko svladati. Sa sdvojenjem branila se je Indianka, i nenaravni boj zametne se medju njom i ova dva čověka, dočim je isto nebo svoju mèrzost udaljenom gèrmljavinom navěšćivalo.

Dugo se je branila, nu napokon moradoše slabe ženske sile jačima podleći. Georgina bi svezana i na konja metnuta.

Okeola je medjutim hodajući po šumi spazio da se približava oluja, i znajući, da se kod takovog vremena ništa neulovi, vrati se natrag. U tom kratkom lovu obišao je jezero, tako, da je na drugoj strani jezera naprama svojoj kolèbi bio. Tu se je u vodi ljuljao čun iz kore načinjen, na kojem se je običavao prevažati.

Oluja biaše skoro nad jezerom, i već počè kiša kao iz kabla lèvati, munje prosècaše tminu na sve strane, dočim je on pouzdanom rukom kèršoviti čun kroz uzburkane valove upravljao. Jedva što je na polovini jezera bio, to začuje on gorko plakanje. Odmah spoznadè glas mile svoje Georgiane. Začudjen gledao je prema svojoj kolibi, nu od tmine ništa nije mogao spaziti. Jezero bilo je jako uzburkano i velika pozornost biaše potrebita za upravljanje slabog kèršovitog čuna. Zaludu motriše pozorno Okeola, nebi li štogod u okolici spazio, odkuda je kadkad glas mile supruge

Digitized by Google

čuo kako u pomoć viče, dok u jedanput grom zablèsnù i razsvètli cèli prizor. Upropaštjen ugleda on Georgianu svezanu na konju sèditi pred naselnikom, koj hitro sa svojim plènom odmače, — i opet zavladà tmina, i sve slabie i slabie čuo je glas mile supruge u pomoć vičuće.

Veliki strah zavlada poglavicom. Njegova inače sigurna ruka počè dèrhtati ravnajući lahki čun. Često i u različito vrème brodio je on po istom jezeru, i svako je mèsto dobro poznavao; a sad promaši mèsto, gdè bi trebao da na kopno izadje.

Kèršoviti čun udari medjutim na kladu, koja se je s brega strovalila u jezero i raztepe se — nu on ipak puškom medju zubi prepliva jezero, i dodje na obalu, ali prah i pušku nije mogao trebovati, jer sve biaše mokro.

Stupivši sav u zdvojenju u kolibu, opazi dètešce na zemlji ležati, i plačuć prama sebi ruke pružati. On ga postavi na postelju, pa zatim odbacivši nepotrèbito oružje tako žestoko da se je previnulo, pograbi buzdovan, i kao lavica, koja svoje mlade izgubi, razjaren odtèrča razbojniku plèn da otme. Razlègajuć odjekivao se je po šumi bojni glas Indianca, a mahajući buzdovan blistao se kod sèvanja munjah. Kao sèrna hitio je preko kladah, jendekah i potokah, i neprestano odjekivao se je bojni poziv njegov. Ali naselnik biaše već daleko izmakao, a osim toga imadjahu dobre konje. Sav njegov trud biaše mu dakle zaludan, tim više, budući da je bližnja naselbina dvanajst miljah odaljena bila.

Razbojnici su medjutim u bližnju naselbinu bez svake pogibeli došli, i dobili od ondašnjega magistrata oboružanu pratnju do Georgijske dèržave.

Malo zatim je i Okeola došao i potužio se kod magistrata nad postupanjem naselnika, nu zalud se je trudio oprovèrći, da Georgiana nije robinja, već što više, nagèrdjen morade se kući vratiti. On se zakleo da će im se kèrvavo osvetiti. Georgiana nepovrati se više u naručaj mila druga, skora smèrt oslobodi ju gèrda robovanja.

Floridianski Indianci biahu već i onako radi nehajstva i izdajstva svojih poglavarah razjadjeni, i malo biaše tomu potrebito da se obća mèržnja razpali, a to učini gèrdi čin naselnika.

Vèst o tom zločinstvu razpèrši se u kratko vrème po cèlom poluotoku. Pod šatorih i u kolibah govorilo se je samo o Georgiani i Okeoli. Poglavice različitih kolènah sakupiše se u Mikanopi, stolici ostarèloga kralja, i osamnajst od njih obvezaše se, da će bez ikakva pomirenja boj proti naselnikom voditi.

Budući Mikanopi, glavni vodja Indianacah vèrlo star biaše, i radi svoje slaboće dužnosti zapovèdnika ovèršavati nije mogao, izaberù jednoga izmedju sebe. Hrabrost i sèrčanost, to su zasluge, koje sposobna čine za vojvodstvo kod divjih narodah. Za oto dostojanstvo biaše Okeola izmedju svih, koji su se kod Mikanope sakupili, najsposobnii, budući je u plivanju, tèrčanju i borenju najvèštii bio.

Dvè nedèlje poslè spomenutog dogodjaja bèsnio je rat već po svih okolicah Floride. Osvètljivi Indianci, ne samo što ubijaše i mèrcvariše bèle naselnike, već i iste im usève uništiše. Od predbrèžja Sable sve do sv. Augustine čula se je pucnjava po šumah i vidjalo bliskanje svetlećih se buzdovanah. Mèrcvarenja, koja su s tim obćim ustankom spojena bila, nije moguće opisati. Niti majkam ni dèci nije se oprašćalo; što više: od indianskih vojnikah bèhu u plam gorućih kućah pobacani, dočim su

vojnici okolo plesali i na boj pozivali. Nikomu nisu opraštali, nikom milosèrdje izkazali; samo cèrni sužnjevi, kojih se množina u naselbinah nalazila, biahu od obćeg kèrvoprolitja sačuvani, i buduć se k Indiancem priklopiše, znamenito se ovi ojače. Oslobodjeni cèrnci, koji su lèpu sgodu upotrèbili da se svojim gospodarom osvete, povećaše još većma užas rata.

Okeola nastojaše sada sva plemena sjediniti, nu zalud mu biaše trud, i to ih je poslè njegove smèrti i upropastilo. Vidivši vlada sjedinjenih dèržavah, da bi im se težak kamen na vrat obèsio ako Okeoli za rukem podje sva plemena na obranu proti Bèlim sjediniti, odluče: sve nezgode s puta ukloniti, i zato pozovu Okeolu u skupštinu da se izjednače.

Okeola je doduše došao, nu o ničem drugom nehtiaše znati, nego o izselenju bèlih naselnikah iz dèržave. Ništa nije hasnilo u stvari ga ubavèstiti. Skupština ga zatim proglasi razbojnikom, i zaboravivši sva zemaljska prava, baci ga u tamnicu. „Indianci takodjer nepoznavaju nikakovih zemaljskih pravah!“ vikalo se je tom prilikom.

Nu Okeola nebiaše dugo zatvoren. Raztèrgavši verige, golim nožem sèrne on jednom u skupštinu i probode na očigled dvadeset častnikah i drugih poglavarah sjedinjenih dèržavah nevèrnog pomiritelja tolikom okretnostju, da ga obustaviti nitko nemogaše, i zatim je tako hitro poběgao, da se pravo ni znalo nije, tko je ubojica.

Opravnik ležaše u kèrvi; Okeola mu je sèrce probó. Svi koji nazočni biahu, ustrašeni gledali su jedan drugoga, i neznavši tko je bio, mišljahu, da je kakov djavo medju nje stupio i ubojstvo počinio.

Napokon jedan od častnikah, komu se je rugajući posmèh Okeole još u ušima odjekivao poviče: „Straža! Jeli Okeola u tamnici?“ Ubojstvo bilo je tolikom bèrzinom i okretnostju učinjeno, da im se je cèla stvar kao mečta po glavi vèrtila.

Dugo vrèmena zadavao je Okeola strah amerikanskoj vojsci. Nu ovaj poglavica biaše, žalibože, sve smèlii i dèrzovitii u bojevih poslè sretnog uspèha pèrvih šest mèsecah. — U jednoj bitki bude ranjen, zarobljen, te umre u jednoj tamnici Georgianske dèržave.

Sud o pozorištnom dělu Meirimi spisanom po Matiji Banu.

Od Adolfa Vebera.

(Nadalje.)

Alipaša je plaho Ture, kano i svi ostali; ali uza to mudro i lukavo, klao bi da može, no poznajuć stanje kèrstjansko, kroti bèsnoću Osmanlijsku, nagovarajuć ih na mirovanje, te ostaje doslèdan kroz cèlu igru. — Lèpo opisuje stanje kèrstjansko u Bosni, i način, kako bi se Turci pogibelji oteli.

(11) Ti me pitaš,
Van oružja šta ostaje drugo.
Nèšto ostaje, i to ću da kažem.
Sa šta Sultan navaljuje tako
Da podsèče nama krila? njemu
Već dodija neposlušnost naša.
Mi u pèrkos svima fermanima
Još dèržimo raju po staromu.

Digitized by Google

A raja se nestèrpljivo krotje;
Zna za bolje, pak za bolje moli;
I Boga mi, ako neizmoli,
Pre il posle ugrabit će silom.
U mèšinu sve jednako puhaj,
Puknut će ti, bolan pobratime,
Ma i da je od vrašije kože.
Tim Sultanu otišla bi Bosna,
Kao što mu i Sèrbia ode.

Mi od sebe olakšajmo raji;
Nèšto manjim zadovoljimo se;
Nedirajmo u cèrkve ni žene;
Gdè je pravo, dajmo i njoj pravo,
Tko neima ništa, i malim je
Zadovoljan; bit će tim i raja.
Strah pobune njene prestati će
Kod Sultana, ter i nas na miru
On kod naših ostavit će pravah.
To je, bratjo, još jedini način;
A oružjem mi nećemo ništa
Doraditi, okrom propast svoju.

Zatim veli vèrlo krasno kano u proročanskom duhu:

(88) Nešto gledam ovo mèrko nebo
Gromovina kako je nabreklo;
Al u cèrnim oblacima tiho
Spavajući gromovi još šute.
Bogme, lèpo dok se neprobude.
Zlo je slèpcu, samo jedno dobro,
Što nikakve pogibe nevidi;
Dočim poji tiho na guslama,
Dušmen puškom ciljа mu na sèrce;
Puska plane, a slèp pojec pane.

Najlèpše ćemo se razstati s Alipašom, ako navedemo njegove rèči, što ih videć propast Osmanstva izreče. Rèči su ove vèrlo važne, što moraju da su mnenje svih bistroumnih Turakah:

(158) Svèt se stari srušava u propast,
A izkače iz propasti novi;
Na ovomu meni mèsta neima.
Ja se dakle medju razvaline
Svèta moga s kćerom zakopavam. —

Golu putenost tursku izražava Osman-beg ovako:

(150) O Alina kćeri,
Istina je dakle što o tebi
Kazivahu ljudi: ti si lèpa
Kao jedna (sic) Urija s nebesah.
Ali gdè je rumen s tvoga lica?
Šta su modre tako ustne tvoje?
Meirimo, il' žališ
Za otčinim dvorom? u momu deš
Otčin skoro zaboraviti; tamo (sic)

Digitized by Google

K'o carica gledana ćeš biti,
Sto robinjah odpravljat će tvoje
Zapovèsti, majka će te moja
Oblačiti svaki dan u svilu
I u suho zlato;
A ja ću te njegovat i ljubit
Više neg u glavi oči svoje. —

Opis života hajdučkoga i bûne ustrojene po Novku vèrlo je jasan i krasan. Čitajuć ga vidi čovèk kano naslikane sve nehotiče planine, na kojih hajduci pod vedrim nebom horave, sve klance, koji vode iz jedne nahije u drugu, te su zasèdnute od hajdukah, da se Turci nesastanu; vidi onu vatru, što je u Visokom planula, i važnost onoga mosta, za koji su se obe stranke otimale; rèčju vidi svè, kano da je bio ondè. Da se još živahnije predoči život hajdučki, dodao je pèsnik prekrasnu pèsmicu, koja mu i glede pèsničkoga duha, i glede visokih i smèlih mislih, i glede krasna ugladjena sloga, upravo na čast služi i pokazuje, da ima pèsničkoga duha, koji bi se visoko zamahnuo, da se pèsnik toj struci izključivo i marljivo posveti. Evo je:

(44) Oj lèp li je taj hajdučki život!
Na vèrsima živèti planinah,
Bliže neba i žarkoga sunca;
Gdè na zlatnim sèdeć oblacima
Vozduh plove oblakinje vile,
I prosiplju na junake sreću.
Ovdè čovèk neima gospodara;
Neboji se nikoga do Boga;
Slobodan je, bezbèdan, ponosit,
Kano sivi pod oblacim oro.

Oj lèp li je taj hajdučki život!
Kad se nebo svo (sic) cèrnilom zastre,
Gledat gdèno sebi više glave
Igraju se ognjevite munje;
Slušat gdèno sebi na okolo
Kô pomamni gromovi ti rièu;
Čut planinu sebi pod nogama
Gdè se kano iz temelja ljulja;
A ti na njoj posrèd tih strahoćah
Pèvat pèsmu junačku na guslam.

Oj lèp li je taj hajdučki život!
Svèrh planine kô burija pasti
Na dvorove turskieh spajah;
Spainine (sic) odsèćati glave,
Zapleniti sve njihovo blago,
A uz blago mlade spajinice;
Pak im dvore ognjem izgoréti,
Da prokletog neostane traga,
I vratit se pojeć u planinu . . .
Oj lèp li je taj hajdučki život! —

Za onaj prilèpak ili epizodu, gdè se opisuje borenje mlada hajduka sa starim, mislim, da bi se bio mogao izostaviti. Nije pogrèška, uplesti koju epizodu, jer stvar krasi, ali treba navesti takovu, koja je bi rèć srasla s cèlostju i razjasnjuje koji god

glavni dio igre. Ova mi se pako čini odviše dětinska, odtèrgnuta od cělosti i nespretna za igranje, jer nemislim; da bi se ovakovo kobèrcanje po pozorištu moglo dopasti ugladjenu obćinstvu. Ili je možebit pěsnik mislio, da mora navesti ovu borbu da š njom skopča onu epizodu, gdě se pokazuje věra harambaše, koi je ubio Vuka, što je iz prevare nastrělio Osmana. Ali ovo je mogao učiniti i na drugi način, navedši Vukovo hvalisanje bez borbe. —

Novko je čověk pun poštenja i razbora, premda ljubi svoga sina kano vid očinji, tuži ga ipak i proklinje, kad se kojim činom osramoti. Mudar je ustrojitelj i věšt voditelj bune, otac cěloga kèrštjanluka. S Alipašom postupa odpèrto i priateljski, u sreći se neponosi, a u nevoiji neponištuje, prije bi mu izgulio jezik, nego izvabio koju tajnu o kretanju naroda. Hajdučenje podnosi za nevolju, no kad se jaram turski skèrši, zaklinje narod, da se okani toga zanata, rěčju, Novka je značaj vrědan štovanja i ljubavi. Lěp je način, kojim osvědočava pobratima Arambašu, da netreba udariti i na begove i na vezira:

(61) Sve ić mora vremenom i redom
Nebi nikad dana bez zorice,
Ni zorice bez sitne danice.
Mali oro želi u visinu;
Ima volje, ali nema snage,
Ter i ako s gnjezda svoga pèrhne,
Padnuv dole o kèrš, razpèrsne se,
Bošnjaci su jošt orlovi mali. —

Nesmiljen je proklinjajuć nevrědnoga sina:

(112) Ja dodjoh da tebi
Donesem prokletstvo tvoje majke,
I prokletstvo tvoje bratje,
I prokletstvo roda tvog, i moje,
Moje otčino prokletstvo; jerbo
Ja sam već sto putah prokleo te,
I sada te proklinjem na novo,
I mèrtva ću tebe proklinjati,
Do (sic) god duša uztraje u meni.

Strahotu ovoga prokletstva može samo onaj osětiti, koj znade, da naš narod nedèrži ništa za tako strahovito, kano ovakovo prokletstvo. I danas dèrži naš narod, da sin, koga je otac prokleo, neima sreće, kudgod hodao il štogod radio, i da će zemlja pod njim prosijati i mèrtve mu kosti izbaciti, a duša da mu neće nikad Boga viditi; rěčju, četvèrta se je zapověd božja usěkla u kosti i mozag našemu narodu kano nijedna druga; poslědica, čini mi se, patrialkalnoga života.

Čut poštenja izražava Novko ovako:

(137) I zato si pozvao me ovdě (sic)?
Za kakvog me cěniš! . . . Da i jeste
To što sumnjaš, da ja i znam zato,
Ne bi tebi kazao ni rěšce,
Nit izdao bratju svoju, pašo,
Ma uz život da svo (sic) blago světa
Poklanjaš mi, gore nego sablja
Grěh ubija i sramota pusta.
Dva dni više živlenja ili manje

Digitized by Google

To nam nije ništa;
Ali sve je duša i poštenje!

Kakov treba da bude rat za slobodu kazuje ovako:

(157) Al' ovomu srećnomu početku
Da i srećna odgovori svèrha,
Nama treba (sic) kreposti premnoge:
Posluha nam i vèrnosti trèba,
I čovèštva i pravde za svakog.

Zatim:

Rat slobode

Rat je sveti, koi hajdučenjem
Neima bit oskvèrnjen: zato sada
Izrecite napred kaznu na one (sic)
Koji tudje otimali budu:
Tudje dobro, ili tudju ženu,
To kaursko, ili tursko bilo. —

Odgovor:

Takima ćeš ti da sudiš s mèsta:

Napokon:

Sad smo ljudi dostojni slobode.
Hod'te, bratjo, da se zagèrlimo.

Glede Novka u drugom je pozoru pèrvoga razděla malena pogrèška. Hoće da prokaže Alipaši, da mu je Živan nakanio oteti Meirimu samo iz toga uzroka, da nedopade jadah od Turčina. Ovaj je uzrok odviše nizak i podao, te bi se bilo moralo navesti nèšto iz poštenja, a osobito da nedoliči kèrstjaninu uzeti turkinju, kćer onoga naroda, koj tare i gazi častni kèrst i věru kèrstjansku. Istina, da se prost čovèk nediže lako do idealah, ali ovakove su misli našemu narodu vèrlo obične, te mislim, da ih upravo nije prosto mimoići, ako nećemo da osakatimo narodni značaj. Istina je takodjer da je Novko, proklinjajuć sina u tamnici, to poněšto i učinio, ali i ovdè nebi smělo manjkati.

Od svih značajah, smatrao tko stvar s ove ili s one strane, najmanje se dopada Živan. Pročitav pèrvi put ovo dělce, činio mi se je Živan mèrzak, no čitajući drugi put opazio sam několiko lěpih svojstvah, ali ni sada nemože da mi posve omili. Istina, da se bori s poštenjem i ljubavju, ali svakako je poněšto mèrtav.

Za poštenje i narodne običaje još se nèkako otimlje, ali u ljubavi je svakako studen; ljubi Meirimu vatreno, pa neima do dima nadutih rěčih, manjka mu ono prosto ali vatreno ćutjenje, puno sladkih i medenih izrazah, koji melem u dvojeće sèrce liju; rěčju, u ljubavi je poněšto ukočen i suhoparan, te kad nemože da drugu o svojem ćutjenju osvědoči, prima se kletvah i hoće da joj se pred očima ubije. Nevěrujem, da naš mladić nebi znao toplije očitovati svoje ljubavi. No i glede poštenja ima u njem do tri gèrdne mane, koje ću niže navesti. —

Poštenje mu je nad sve ino, te kad ga Alipaša zapita, ljubi li mu kćer, s pèrva zaněče, no kasnije, videć, da je ljubav izdana, reče:

(31) Ona reče, a ja neodričem
Laž me mèrzi al izgovor više.

Kad mu se Alipaša zagrozi, ako se neodmetne od kèrsta, odgovori:

Evo ja ti dajem glavu svoju
Al nedajem vère ni poštenja.

Digitized by Google

U Živanu je uosobljena muka našega naroda u Bosni, koj već mnogo vĕkovah podnosi težke progone radi vĕre, odbacivajuć svaku ponudu i preziruć svaku grožnju. Doista i vĕra postaje jača u pogibelji.

Njegovo čudnovato kolebanje i teturanje izmedju Ljubice i Meirime treba odanle protumačiti, što je ovu ljubio, a za onom bio pod silu zaručen, pa znamo, kakova je i danas kod našeg naroda sramota, ostaviti zaručenu dĕvojku; ovdĕ ključa vrutak sve njegove nevolje. Ljubice nije smio ostaviti, jer ju je pèrstenovao, Meirime nije mogao uzeti, jer ga je prečila vĕra i kasnije stid od ljudih i rodbine. Ovu svoju smetnju očituje ovako:

(32) Vaj, do moje neima gèrdje muke.
Hotio bi, da sam za sto kopljah
Sad pod zemljom, sve je, sve uzalud
Ja nemogu . . . mati, otac, bratja,
Kleli bi me . . . od srama od tuge
Umèrli bi možda.
Pak i druga zaprèka tu biva:
Zaručen sam s kćeri Uroševom,
Pošten starac, poštena dĕvojka,
Gledaju me kô zĕnicu svoju;
Grĕhota je, pred svĕtom sramota,
Ostaviti
Pod pèrstenom nedužnu dĕvojku,

Pa pošto je Meirima hotĕla, da se on odreče svoje vĕre, priměti Živan:

(76) Mi se u čas prokleti viděsmo,
A bio je proklet
I tko nas je pèrvi sastavio.
Sad dolaziš, i to kažeš meni,
Počem drugu već sam izprosio,
Pèrstenovo i od otmičara
Preoteo u kèrvavom boju,
Pak pozvao na tim i svatove?
Ne, od stida već sad nebi natrag,
Da poda mnom baš propada zemlja,
Van sramotu sve trpĕti mogu. —

Vidilo se komu što drago, ovako bi postupao svaki našinac ostavši vĕran običajem i načelom našega naroda.

Na sastanak nehtĕde doći, no čim mu Terifa napomenu, da je Meirimu stid njegove ljubavi, ciknu kano zmija i reče:

(67) Prezire me, prezire me, reče?
Stid je od mene i ljubavi moje?
Oh po Boga, sve bi prètèrpio,
Al to neću, to jedno nemogu.

Ljubav je svoju prama Meirimi, koliko se sĕtjam, samo jedanput valjano i u kratko očitovao, kad je ona, otrovavši se, umirala:

(155) Bèrzo pomoć; tko zna lĕk za otrov?
Koi god joj od vas spasi život,
Dati ću mu svo (sic) imanje svoje.
Dati ću mu svoju dušu.

Digitized by Google

Još ću se jedanput sastati sa Živanom, kano s čověkom, kad čuvši, da mu je i otac i ljuba u pogibelji, uzkliknu:

(146) Konj gdě mi je? . . . bratjo,
Svak na svoga, a svi na visoko,
Ja sin bijah prije nego išta;
Počem otca spasim, za děvojkom
Pohitit ću; al otac je pèrvi.

Sada treba da ga poněšto i ukorim. Kad ga je Meirima korila s ljubavi prama Ljubici, reče: „da joj je sto putah smèrt poželio, pa kad su ju oteli Turci, da se je u duši uzradovao.“ Ja bi kazao: da sam želio, da se ona u drugoga zaljubi, da mene nestane, da se zemlja poda mnom otvori, sve bi kazao, samo ovoga nebi. Je li moguće, da može kèrštjanin, čověk dobroćudan i pošten, pa vèrh toga zaručnik, koi ju je svakako hotio da uzme, želiti onakovoj duši od dobrote, kano što je bila Ljubica, da ju smèrt ugrabi, ili još gore, radovati se, što su ju Turci ugrabili. Ta najgori kèrštjanin u Bosni nebi se, čini mi se, radovao, da Turci otmu koju najgoru kèrstjanku. Nisu li njihove razmirice takove, da svaki kèrštjanin mèrzi Turčina poradi uvrěde, koja se ma kojoj obitelji nanese? Meni se je Živan ovdě pèrvi put ljuto zaměrio. —

Kad je Meirima Ljubici u vèrtu pred Živanom rekla, da on drugu ljubi, stade se on ovako kleti:

(84) Što god ti je ona izbèrbljala,
Uzmi kao da se tu pred tobom
Izlajala jedna kučetina.
Izvan tebe, za nikakvu ženu
Ja sad neznam, ni ću od sad znati.

To se je Živan i slagao, a ja bi u njega volio viditi sve do laži. Živan, junak, odgojen najvećom pěsnikovom brigom, laže zaručnici i preda od žene. Ovo je svakako gèrdna ljaga. Pa je li mu bilo od potrebe lagati? Nije. Mogao je priznati, da je ljubio prie ovu glavom, ali pošto mu věra i poštenje prěči ovu uzeti, da se je okanio te ljubavi, a ona ostavljena i osvetljiva žena hoće da mu se osveti. Nebi li bio ovako i istinu rekao i ljubu umirio, dočim nije onako ni jedno ni drugo postigao, jer Ljubica je morala svakako misliti, da onako nebi mogla govoriti nijedna žena, da nije od te ljubavi baš ništa bilo. —

Živan u tamnici moli Meirimu, koja ga je posětila s tom nakanom, da mu život spasi:

(173) Nabavi mi jedan nož, il otrov,
Da bar sablji poganog džalata
Izběgnem i umrem kano čověk.
(Dalje slědi.)

Primorje i Lika.

Od. Ljud. Vukotinovića.

(Nadalje.)

Iz pod grada Tèrsata, koj se na visokoj pećini nalazi, vodi put uzkim zasěkom kamenitim kroz „Banska vrata“ u Rěku. Nuz drum u dubokom jarku šumi

Digitized by Google

potok Rěčina i hèrli kroz klisure u Fiumeru, koja kod Rěke izvire i nakon kratkog tečaja u more utiče. Grad Rěčki glede velikoće svoje i prostranosti nije ravan Zagrebu, nu što se tiče krasote kućah, čistoće sokakah, živahnosti tèrgovačke i lěpog razsvětljenja, naš glavni grad daleko nadvisuje. Nova Rěka imade 5—6 sokakah vèrlo lěpih, u kojih imade upravo krasnih sgradah, medju kojimi se glavni sokak „Corso“ zvani, odlikuje. — Položaj uz more i množtvo kojekakovih domaćih i inostranih velikih i manjih brodovah, te živahnost koja u luci vlada, poděljuju Rěci onaj osobito zanimivi značaj, koj se kod svih gradovih pomorskih opaža. — Bez tèrgovine neima života, neima radinosti, ko što to vidimo u naših gradovih mèrtvih, gdě svaki dan ono isto biva; — gdě neima vode, ondě su većom stranom i gradovi suhi, kao što je kopno na kom leže. Pomorski tèrg je vazda pun; svaki dan je štogod drugoga viděti i čuti, sad iz broda, sad na tèrgu, gdě se prodaje množtvo proizvodah inostranih i ribah morskih od različite vèrsti. Sad dolaze ljudi iz Kèrka, Čreza, sad iz Istrie, sad iz Tèrsta i Mletakah itd. Okolica Rěčka vèrlo je lěpa. Na desno leži Istria, sa svojimi brěgovi, medju kojimi se „Učka“ (Monte maggiore) odlikuje. Obala morska je zato osobito krasna, što je posvuda dèrvetjem obraštjena, te tako je svakomu, koi je naučan gledati pusto kamenje hèrvatske obale, dvostruko milena. Gradić mali Voloska, odmah na medji Istrie, kod mora leži, i vèrlo preděl ovaj ukrašuje; malo dalje je tako zvana „Villa Angelina“ lěpi perivoj sa prekrasnim ukusno zidanim pavillonom; perivoj ovaj vèrlo ugodan je ljětni stan, čemu mnogo doprinosi krasan položaj uz more i lěpi izgled na Rěku i na Kraljevicu, zatim na otoke Kèrk i Črez. Staze po bašći viju se kroz lovore, smokve i olike, te tako imade tu sva dražest i milina južnih perivojah i onog zraka umiljatog, koga slave svi putnici po Italii. Villa Angellina tako je lěpa, da joj ništa nefali, nego par srětnih ljudih, koji bi u njoj uživali slastih ovoga světa . . . Ali žalibože, koliko je ljudih, koji su srětni imajući takove Ville? . . . a drugih opet koliko imade ljudih, koji takovih Villah neimaju? . . . pak su ipak sretni!

Rěčka promenada leži kod Fiumere; moći je reći, da je za Rěku odviš malena. Tu je bilo puno světa, tako, da je bilo jedva moći prolaziti. Toilette, toli ženske koli mužke, bile su sve „elegant;“ ko što u obće Rěčani mnogo na izvanjski oblik dèrže. Ovo je svakako značajno, jer svědoči, da medju žitelji vlada ukus finii. Dobro i čisto obučen čověk jamačno će se i finie ponašati; nu okolnost ova pokazuje takodjer blagostanje, buduć da nošnja plemenitia zahtěva više troška.

Jedno od najznatniih městah kod Rěke je Tersat. Na vèrhu Tersačkog brěga, t. j. na golemih i golih klisurah stoje ostanci starog grada Frankopanskog. Ove podèrtine su vlastitost g. maršala grofa Nugenta, koj — kao poznati ljubitelj starinah — i ovaj ostanak prošastnih vrěmenah od propasti uzdèržava i unutri několiko sobah za stanovanje imade. Izgled iz te kule zaista je veličanstven, te ga izbilja nije moći ni opisati. Kad iz starih zidinah ovih gledaš na more i na novu Rěku, po novom ukusu zidanu, tad vidiš u njoj novi věk, a uz to se sećaš onog davno prošlog vrěmena, što je bilo, kad je stari sada Tersat u svome cvětu bio. Propala je slavna někoč obitelj hèrvatska grofovah Frankopanskih, i dočim su ljudi oni, koji su kule ove sagradili, izčeznuli, već sada i dělo njihovih rukuh propada, i samo njegovi ostanci vide naprědak proměnah ovog světa, što nikad nemiruju. — I vi koji sad mi-

Digitized by Google

slite i umstvujete, izčeznut ćete bez traga! . . . I vi, koji nemislite, i neumstvujete, projti ćete u bezdno jednako! . . . Kakav da je duh u Rěci? — To je pitanje, na koje nije tako lahko odgovoriti moći; nu sudeći po prevažnijoj strani — ne numeričkoj, nego duševnoj — duh je u Rěci tèrgovački; tèrgovina je život u Rěci; ako tèrgovina prestane i Rěka je umèrla! — Izvanjska slika, u kojoj se Rěka pokazuje, sasvim je talianska; običaji su talianski i vaskoliki hòte-volée rěčki govori talianski. Nemogu drugo da kažem, no da ona ista sòrta izopačenih, slabih i tudjinskim duhom skroz i skroz prepunjenih Hèrvatah, koja u Zagrebu němački govori, da se u Rěci talianskim jèzikom služi . . . to je onaj duh potištenosti, koi je sve žile naše napunio, koj nam je uzeo čuvstvo samostalnosti i vrědnosti sobstvene.

Rěku su Hèrvati prigèrlili k sebi, i veselili se, da je Rěka hèrvatska postala; nu duh hèrvatski neima energie, da bi znao životu svomu put probiti u Rěki, jer se tamo baš nevidi da bi Rěka hèrvatska bila. — Šteta je, i to velika šteta, da je Rěka, kao najznatnii grad naše domovine i najvažnije město tèrgovačko, tako slabo zastupana u obziru narodnosti naše, koju — budući je carskimi patenti potvèrdjena — niti najveći plašljivica zatajivati uzroka neima. — Imade u Rěci puno vèrlih domorodacah, nu oni se kod kuće za svoj domaći život boriti moraju, pa nemogu uspěti, jer im manjka krěpka podpora. — Narod prostii u Rěci nije čist, jer je podosta već talianštinom napòjen, i to tako, da ga Hèrvat ili Slavonac težko razumie, i to najviše poradi izgovora i mnogih uměšanih rěčih; u ostalom se Primorci lěpim jezikom služe. — Kao što rekoh, Rěka je vèrlo znatno město za našu zemlju, i zaslužuje svakako, da se više no dosad uvažava . . . Mnogi od naših zemljakah, koji badava sěde na svom imanju, misleći da gospodare, nebi zlo činili, da putuju po domovini, pa da i Rěku pohode, gdě bi mnoge sebi nepoznate stvari viděli. Hoću da napomenèm „Papiranu“ (Carteriu), „Amerikanski mlin,“ „Tvornicu gaza“ „tvornicu kemičku.“ *) Papirana je osobito lěpa glede svog unutarnjeg umětnog ustrojenja, ko što i glede položaja krasnoga. Papira se ovdě mnogo pravi te se izvozi u sve strane světa, samo se k nami nevozi, **) jer bi morao prekoračiti granicu, koja okružuje zemljište slobodne luke rěčke, i time podleži mitnici. Mlin Amerikanski je velika sgrada od vèrlo zamèršenog ustroja, gdě se neizmèrnom hitrinom melje žito, melja měsi, i kruh peče. Sgrade ove vrědno je pogledati, osobito za obèrtnike věštake, nu još bolje bi bilo posědovati ih, jer puno novacah nose.

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice illirske.

Dok se čověk neosramoti, nemože ga nitko osramotiti.

Dok se čověk čuva i Bog ga čuva.

Dok smo živi radimo, kad umremo lezimo.

Dok smo nek smo, kad umremo nek se spominjemo.

Dok sèrce nezaboli nemože oko zaplakati.

Dok čověk s čovèkom vreću brašna neizje, nemože ga poznati.

*) Skoro svim ovim sgradam nanèla je — kako čujemo — poslědnja povodnja veliku štetu. *Ured.*

**) Ovdě vrědnom našem dopisatelju protusloviti moramo, jer ovdašnje tiskarne većom stranom iz rěčke tvornice (fabrike) *„Smith et Menyer“* svoj papir primaju, pa baš i taj papir, na kom se evo naš list tiska, takodjer je proizvod spomenute tvornice. *Ured.*

Do suda kao kèrvnici, a od suda kao bratja.
Do podne Alija, od podne Ilija.
Dosětljiv kao šipak.
Dosta blaga, al mu nema traga.
Dosta će dotle vode Dunavom proteći.
Dosta če dotle pustih kapah ostáti.
Do stó godinah ni kostiuh ni mesa!
Dotěrao do torbe.
Doći će Vidov dan.
Doći će vrag po svoje.
Doći će vranac u těsan klanac.
Doći će i meni božić.
Doći će i njemu zlo jutro.

Kovačević Pero.

(Narodna pěsma.)

Što se běli pokraj sinja mora?
Il je gruda snèga prolětnoga?
Il je pěna iza sinja mora?
Il je golub iza jata ostó?
Il su bèle na zbojevih ovce?
Da je gruda snèga prolětnoga,
Davno bi je sunce rastopilo;
Da je pěna iza sinja mora,
Davno bi je větri rasnieli.
Da je golub iza jata ostó,
Davno bi se jata dosětio;
Da su bèle na zbojevih ovce,
Davno bi jih čoban povratio;
Već je ono Kovačević Pera,
Pod Veletom visokom planinom;
Bol boluje, sa smèrtju se bori
Od udarca Juriše Butorca.
K njemu běla dolazila vila,
Nebi li mu rane zalěčila;
Al govori Kovačević Pera:
„Prodj se bilja, negub vilo dana!
Več mi piši do tri knjige běle;
Jednu piši mojoj staroj majci:
Da me tužna više se ne nada;
Drugu šalji mojoj miloj seji:
Nek me jadna više neizgleda;
Treću piši mojoj dragoj ljubi:
Da se prosi, da se preûdaje,
Da se prosi za drugoga draga,
Jer se jeste oženio Pera
Pod Veletom visokom planinom
S cèrnom zemljom i zelenom travom.

Zagonetka.

IX.

Od Ivana Tèrnskoga.

Běla vila po sněgu se šeta,
A nje tragom niče cvět do cvěta.
Nije vila, a prelěpo pěva;
Nije surka, a lěpo oděva;
Nije tica, a visoko leti;
Nije svěća, a tavnost razsvěti;
Ni brod nije, a vode prebrodi;
Ni car nije, a světu gospodi.
Duše neima, od duše prolěže;
Slabačko je, a najjače veže;
Oka neima, a sve oči vodi;
Sèrca nema, a sèrdašcu godi.

Odgonetka bivše u 37. br. Nevena zagonetke je: *„Sablja.“*

Slavjanske věsti.

— Treći svezak *„Časopisa českého Museuma“* izišo je nedavno i sadèržaje vèrlo zanimive poučne članke.

— Ruska muzika prodèrla si je put i u Němačku, te Němci sad jûr rado slušaju ruske narodne napěve. Onomad izašla je u Bèrlinu sbirka takovih narodnih i pučkih pěsamah ruskih, koja sadèržava 24 najviše obljubljene, stranom davorie, stranom ljubezne pěsme za pěvanje na glasoviru u ruskom jeziku sa němačkim prevodom. Izmedju ostalih vèrlo ugodnih napěvah nalazi se u toj sbirki po čitavoj Rusii dobro poznati napěv *„ruskih Ciganah,“* zatim mnoge kompozicie od Lwowa, Wielhorskoga, Warmalowu, Alabiewa, Titowa, Paškowa, i t. d. koje su se sasvim udomile u narodu ruskom.

Digitized by Google

— Dr. Mikloušić ovim tečajem školskog polletja predaje i tumači staru veoma zanimiva povĕst rusku „*o puku Igorevu.*“ — Ista povĕst nalazila se je u 9 i 10 br. našeg lista izvĕrstno u naš jezik prevedena od našeg Ostrožinskoga.

— Kao što nam se iz Praga piše, predstavljen je tamo prošle nedelje (10 t. m.) igrokaz češki: „*Čarovný sáček*“ na veliko zadovoljstvo domorodnog češkog občinstva.

Različite vĕsti.

— Ovih danah dobili smo pĕrvi broj časopisa: „*Unterhaltungen am häuslichen Herd*“ što ga troškom Brockhausa u Lipskom uredjuje slavno poznati němački spisatelj K. Gutzkov, pa možemo reći, da se jur iz pĕrvog broja vidi da će list taj lĕpoj zadaći svojoj podpunoma odgovoriti. U tom broju je početak vĕrlo zanimive povĕsti: „*Ein Mädchen aus dem Volke*“ koja će se nastaviti u 7 poglavjah.

— U Lipskom izišla je tragedija pod naslovom „*Valerie*“ od Dra. Rudolfa Gussmana, o kojoj kritika pohvalno govori.

— Iz Madrida početkom t. m. javiše, da je provincia Kordova stavljena u obsadno stanje i to poradi hajdukah, ali dodaju poslĕ i to, da se od nĕkoliko danah o hajducima ništa nečuje. — Wie reimt sich das zusammen?

— Iz Rima piše „*Frank. Ptstg*“: Što mnogi vojnici iz papinske ili iz magjarske vojske u Italii dezertiraju, misle austrijanske vlasti da je to tajnih buntovničkih agentah maslo. Zatim se je opazilo da bĕgunci najviše bĕže u Sardiniu, osim oni, koji se odmetnu u hajduke, te zasĕdaju po drumovih do samih zidovah rimskih.

— U glavnoj skupštini Jezuitah, dĕržanoj dne 27. p. m. izabran je za provinciala tog reda u Austrii *Pater Beks*.

— Novi vĕrhovni zapovĕdnik englezke vojske, lord Harding, vidi se, da će znatne promĕne u vojsci preduzeti. On je odmah tim počeo, što je osoblje svog general-štaba sasvim promĕnio.

— Odlukom vĕrhovne redarstvene oblasti od p. t. m. zabranjen je za obsĕg cĕle carevine austrijske list, koj od 1. Rujna u Turinu izlazi pod naslovom „*L'unione sociale.*“

— Nedavno je u Aroni — kao što vĕsti iz Turina javljaju — prĕko 200 iztisakah dĕla Victora Huga proti predsĕdniku francezke republike Lui Napoleonu pisanog, od redarstva oduzeto.

— Izmedj Austrie i Nizozemske sklopljen je nedavno ugovor glede izručenja uzajemnih uskočivših zločincah.

U Danskoj je onomadne razpisana stališk sabor za Vojvodstvo Šlesvig.

— U Nizozemskoj je tekućim mĕsecom započet nov zemaljski sabor.

— Iz Liptovske nĕtko „*Magjar Hirlap-u*“ piše, da će na skoro jedan izmedju tamošnjih literatah „*Historiu literature magjarske*“ izdati i to: *u slovenskom jeziku*. Tako valja! trĕba da se u taj primĕr ugledaju književnici ostalih narodah. Tim će se načinom najprie narodi, koji su dosad kroz medjusobne strasti i nesporazumlenja na obći ustĕrb svoj razdĕleni bili, opet u duhu ljubavi i sloge sjediniti moći.

— Slavno poznati glasbenik Meyerbeer nalazi se sad u Parizu, i tamo piše novu operu. Sadĕržaj njezin je poznati igrokaz němačkog izvĕrstnog igrokaza „*Emilie Galotti*“

— Noću izmedju 8 i 9 t. m. odkrio je nĕki Chacornat, inače pitomac observatorijuma u Marsilji novog planeta u vidu ribe. Ovo je dakle jur dvadeseti od novih planetah, a pĕrvi koj se u Francezkoj pronašo. Upravitelj marsiljskog observatoriuma predložio je, da se taj planet nazove Masalia i da se znakom „20“ zabilježi.

— Svakako zaslužuje da se spomene dĕlo poznatog učenog spisatelja němačkog Wil. Budaeus-a, koi je god. 1651 računstvo u stihovih napisao. — Aritmetika i poezia! Nije li to protuslovje baš takovo kao što je n. p. u naravi vatra i voda? —

— Naravna plodnost golubovah je veoma velika; tako se je u Englezkoj pronašlo, da je iz jednog jedinog pára za četiri godina 8,762 proizišlo. — Al k tomu je naravno samo englezka pozornost i briljivost potrĕbita.

— Najveći teleskop slavnoga zvezdara Herš-la povećavao je nĕbeska tĕlesa 6000 puta, i buduć da je mĕsec — kao što je poznato — 50,000 miljah od zemlje udaljen, predstavljao se je kroz taj teleskop uprav tako, kao da je samo 8¼ miljah daleko od zemlje.

Digitized by Google

— Dr. A. Springer. nastupit će početkom nove školske godine profesuru lěpih umětnostih na sveučilištu Bonnskom, koju stolicu je prie njega zauzimao poznati G. Kinkel.

— Engleski děržavni dug iznosio je g. 1851: 782.869.382 funt šterl, t. j. 5.219 129.213 talirah. Taj děržavni dug je prie još veći bio, al je u poslednjih 30 godinah znatno obaljen.

Smješice.

— Něka gospoja, kojoj je muž na umoru ležao, jadikovala i plakala je toliko, da ju je něka njena prijateljica htěla odvesti u drugu sobu. „Ostavite me ovdě“ reče ona „ta ipak je ženi lakše kad svoga muža gleda umirati.“

— Něka zubata žena reče svomu mužu, koj si je na vašaru nešto kupio što se njojzi dopalo nije: „Idi, boga ti, ti si uvěk izabereš što je najgore!“ „Pravo imaš“ odvrati joj muž, „a s tobom sam počeo.“

— Něki razsipni zagrebački těrgovac pošalje svog kalfu s računom k jednom od svojih naručnikah. Kalfa biaše izpěrva věrlo uljudan, nu nedobivši mahom novce, okrene malo krupnie, dok se napokon naručnik na njeg neprodre: „Valjda nije turska sila, ja nikud neću pobeći!“ „Ja vam to věrujem“ odgovori kalfa „ali moj gosp hoće da poběgne, te mu na put třeba novacah.“

Bibliografija.

Ruska.

— Искатель Приключеній. Романъ Жюля Сандо. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб. 1849. Цѣна 75 к. сер.

— Неутѣшная Вдова. Романъ въ двухъ частяхъ. Соч. Мери. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб., 1849. Цѣна 75 к. сер.

— Литературный Сборникъ съ Иллюстрасіями. Изданъ Редакціей Современника. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб., 1849. Цѣна 2 р. 50 к., съ перес. 3 р. сер.

— Учебная книга всеобщей Географій. принятая для употребленія въ учебныхъ завсденіяхъ Министерства Народнаго Просвѣщенія. Составилъ А. Ободовскій. Седьмое изданіе. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб., 1852. Цѣна 1 р., съ перес. 1 р. 40 к. сер.

— Сила воли. Романъ Г. Токарева. Тифлисъ, 1852. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Цѣна 2 р. 25 к. сер.

— Мертвое Озеро. Романъ Н. Станицкаго и Н. Некрасова. Три тома. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб., 1852. Цѣна 3 р., съ перес. 3 р. 50. к. сер.

Češka.

— *Václav Volný* čili *malý štěpař*, důkladné poučení o chování ovocných stromů. Přeložil a rozšířil Fr. Josef Kučera, učit. V Brně 1852, nákladem kněhkupců Nitsche a Grosse. S mnohými obrázky. VIII. Cena 12 kr. stř.

— *Krásné večery*, sbírka zábavných a poučných povídek, dílem původně, dílem v překladu sepsal B. M. Kulda. Svazek I. V Brně 1852. Tisk vdovy Rudolfa Rohrera. VIII. Za 24 kr. stř.

— *Poslední Mohikan*. Povídka z roku 1757 od Coopera. Z anglického přeložil Josef Vojáček. V Praze tisk a náklad Jaroslava Pospíšila. 1852. Díl první za 30 kr. stř. (Nebo na tři sešity rozdělen po 10 kr. stř.

Poljska.

— *Poezye liryczne i powieści wierszem*. Napisał Sew. Goszczyński. W Wrocławiu 1852. Nakł. Zygm. Schlettera. 8. 1 tal. 15 gr.

— *Powstanie narodu polskiego. w R. 1830 i 1831*. Napisał M. Mochnacki. 2 wydanie. 4 tomi W Wrocławiu 1852, Nakł. Zygm. Schlettera. 6 t.

— *Znaczenie i wewnętrzne życie Zaporoża podług Skałkowskiego, oraz Hetmani małorossyjscy i Kosacy do czasów unii*. Napisał M. Gliszczewski. Z 3 mapkami i 1 tabl. ryc. (IV i 373 str.) w duż. 8-ce. Warszawa 1852. Orgelbrand. 13. złp. 10 gr.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni uredaik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèn mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na če tvèrt god. primèrna je gore naznaćenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 45. U Četvèrtak 4. Studenoga. 1852. **Tečaj I.**

Grob prosjaka.

Od Vlad. Nikolića.

Noć nastupi, danak prodje,
Hitro danak taj odleti;
A ta noćca, koja dodje,
Biaše noćca svih svetih?

Ulicami ljudstvo vèrvi,
I na groblje žurno hiti;
Jerbo svaki želi pèrvi
Na tom mèstu smèrti biti.

Na tom mèstu, gdèno vlada
Pokoj vèčni, pokoj čvèrsti,
Na tisuće lučmi sada
Razsvètljeni jesu kèrsti.

Tù na grobu majka kleči,
Roneć gorke, tople suze,
I za milom kćerkom ječi,
Koju huda smèrt joj uzè.

Majka dècu na grob drugi
Vodeć, bije svoje grudi,
Te za mužem u svôj tugi,
Kune jadna udes hudi.

A na grobu opet tretjem
Mlada dèva suze lije,
Kiteć dragog grob sa cvètjem,
Oko kèrsta vènce vije.

Tamo opet glasi skladni
Tužno poju usrèd noći:
Pojte samo, pojte jadni,
Probudit ga nije moći! —

Sve grobove vènci kite,
Il' je luči razno krase,
Il' su uz kèrst ruže svite,
Il' se nad njim' pèsme glase.

U dnu groblja tek se vidi
Jedan grob bez svake sveće,
K njemu doći svak se stidi,
K njemu blizu nitko neće.

Nema na njem tko da tuži,
Nit' da gorke suze lèva,
Na njem nije mèsta ruži,
Nema nad njim tko da pèva.

Nij' napisa da ga čitaš,
Bez uresa grob je svaka . . .
Zašto 'e grob osamljen, pitaš?
Zato, jer je grob prosjaka!

Na okolo da se vèrti —
Kažu ljudi — kolo sreće,
Al prosjaka i po smèrti,
Sreća svedj još, gle, zameće.

Digitized by Google

Petar Sapari.

(Čertica iz dogodovštine ugèrske.)

Koj god bezpristano stane prevraćati listove dogodovštine ugèrske, naći će u njoj mnoge čertice izvanrednog junačtva, dičnog požèrtvovanja i plemenitog sèrca. — Burni i uzkolebani oni vèkovi prodjoše, gdè iztočni narodi carevine austrijske, i medju njima narod magjarski, kao na boj uvèk gotove predstraže svaki čas oružani poletiše na bojište, da se biju s dušmanom kèrstjanstva za kèrst častan i milu domovinu svoju. — Vèkovi od to doba prodjoše i druga vrèmena nastadoše, al svedj još rese one iste krèposti hrabri taj narod; pa baš zato i mislim, da narod kojem su takove krèposti prirodjene, kadkad istinabog posèrnuti i pasti može, no propasti — nikada! — Vèčna bo pravda bdije nad pravednim, hrabrim i poštenim, te on uvèk iz težke borbe i stradanja, kao zlato ognjem očištjeno, slavno proizhodi.

Al sad trèba da se vratimo u burno vrème 17. stoletja gdè ćemo sukobiti junaka naše pripovèsti.

Kao bèsna rèka, koja silno pènoć se zaštitne bedeme provaljuje, i okolo sebe strah i poraz razprostire, navale u 17. stoletju Turci na Ugèrsku, predobiju bèrzo opustošenu zemlju, i ulèzu, strah i trepet zadajuć, sa svojim čètama u Austriu, za da vèrlo ustrašeni carski grad obsèdnu. Svakomu stignuvšemu kèrstjaninu biaše bèrza smèrt ili dugo sužanjstvo sigurni ždrèb; i srèćan onaj sužanj, komu je nepriateljska nahrèpna bèsnoća s ramena glavu skinula, njemu bo su kosti sagnjile u domorodnoj zemlji, i duša mu nije trebala, da uzdèrkće pred nevoljom bratje, kèrstjanskih žena i čedah. Okrutnost i bèsnoća bile su u mukah tako izumljene, da ih još nikakovo pero opisalo, ni plemenitie čuvstvo slutilo nije.

Medju hrabrimi u cesarskoj vojsci stajao je ugarski plemić Petar Sapari na vele častnom stupnju dostojanstva. Još u mladih svojih godinah biaše on britki mač spopao i turskim četam boj do smèrti naměnio. Nedaleko pred Bečom dodje do bitke, u kojoj je Saparova hrabrost čudesa činila. Nemogavši njegova četa sili odoléti, i počamši već nazad uzmicati, hotiaše ju on kroz svoje viteštvo na odpor dovesti. On poletì na svom zapènjenom konju kao munja medju ljute čete, i od njegova britkoga mača počmu rane i smèrt po nepriatelju dažditi. Tad ga jedan mač odzada sgodi; on padne onesvèšćen s konja, i tekar kasno probudi ga bèsnih nepriateljah halekanje iz dubokoga zamantranja. Sapet, u verigah, i kao skončano zvère na konja svezan, postane najhrabrii u vojsci sužnjem osvetu dišućega dušmanina.

„Ti ćeš mi tvoju dèrzovitost platiti,“ izdere se na njega Hamsa Beg, zapovèdnik turske čete, s razjarenim očima i gèrmećim glasom: „dolè s prokletim psetom, dajte mu dvèsta toljagah na pozdrav!“ Radostno posluhnu nevèrnici Begovu zapovèd. Sapari dobije dvèsta udaracah po tabanih, da su mu se gèrdne rane na razmlatjenih noguh otvorile, bez da je on okrutnost svojih nepriateljah kroz jaukanje naplatio. Smlatjena i od ranah izcèrpljena, odvede ga Hamsa Beg u Budim, koi je već odavno u turskoj vlasti bio; tù ga on u jednu podzemnu tamnicu baci, gdè mu je plèsniv kruh za hranu, a trulu slamu za ložnicu davao. Izza kako zaléči Saparova čvèrsta narav zlo nastojane rane, moradè plemeniti taj junak najpotištenie robske poslove obavljati, najokrutnia postupanja snositi, i svako ruglo pretèrpiti. Bilo

Digitized by Google

je već dotle došlo da je on, u volovski jaram skučen, izvan Budimskih zidovah plug vući morao. U tomu položaju ga je samo věra i ufanje u Boga těšila, kojega nedokučive odluke često najplemenitiega čověka težkim izkustvom posěte, koj pako sve svoje prebraja i još nijednoga, nanj pouzdavšeg se, u nuždi i nezaslužnom proganstvu ostavio nije.

Saparova krěpka věra nije uzalud bila. Njegovom priatelju, knezu Batjanu, podje za rukom, da je jednoga Agu ulovio, koi je s važnimi nalozi na vojsku pred Bečom od vezira izaslan bio. Neopozivno tražiše Batjani slobodu Saparovu za odkup toga ugledna roba. Hamsa Beg moradě se podvèrći na odpust sužnja. S velikim uzklikom prispije Sapari u carsku vojsku, mnogo priličnii mèrtvacu, nego li živu čověku, i zahvali se za Bogom najprie svomu vèrlomu priatelju za spasenje poštenja i života svoga.

Medjutim navali vojvoda Lotrinžki na slavodobitne nevèrnike. On je priličio angjelu s ognjenim mačem, koi je Turke iz austrijskoga i ugarskoga raja protěrao. Musulmani biahu na alaje razagnani, mnogi ubijeni, a mnogi na běgu uhitjeni. — Tek u preoletom Budimu dobije vojvoda Lotrinžki vrěmena, da proslavi dan slavodobitja i zahvalnosti. K gostbi, koju je vojvoda načelnicim carske vojske dao, biaše takodjer i Sapari pozvan. Vojvoda bio je prama plemenitomu vitezu vele priazan, i kad se rěč povede o njegovom okrutnom sužanjstvu, uzbudi ne samo izgled stradatelja, nego i njegov opis pretèrpljenih mukah i pogèrdjenjah, veliko sožalenje kod sviuh nazočnih na neopisivi način.

„Zahvalimo Bogu," rekne napokon vojvoda, „da je nesmiljeni nepriatelj iz naših dèržavah protěran. Vi pako, vèrli Sapari, možete u tomu naknadu naći, što je medju turskimi sužnji i vaš mučitelj zarobljen." Prie nego što je Sapari progovoriti mogao, dadě vojvoda znamenje, i Hamsa Beg stajaše pred veselim gostima, veoma ustrašen, opazivši stradnikove dobro poznato lice.

„Vami, hrabri Sapari, predajem potišteuoga nepriatelja kèrstjanah!" nastavi vojvoda. „On je doista smèrt zaslužio; osvetite se njemu, kako mu se dostoji." Tad se Sapari digne sa svoga města, i dočim je zahvalno plemenitog vojvodu pogledao, rekne on ovako Hamsi Begu: „Ti si sa mnom i s mnogim kèrstjaninom s najvećom nečověčnosti postupao! Sad bi po izustu Nj. jasnosti na meni stajalo, da ti zajam vratim; ali kèrstjanin nepozna osvete. Božanski utemeljitelj kèrstjanskoga zakona dao nam je medju najpèrvim zapovědim ovo: da naše nepriatelje ljubimo. To ja radostno izpunjivam. Hamsa Beže! Ja ti opraščam ... idi, ti si slobodan! ..."

Neima izraza, koj bi udivlenje surovoga Musulmana opisao. „Je li moguće? ... Je li moguće?" rekne on, „nijedan čověk neima tako plemenito sèrce! Ti si naumio, da slavodobitje tvoje osvete s prevarom još većma uzvisiš!"

Mnogi izmedju pritomnih dadoše si tad truda, da krivovèrcu dokažu, kako Isukèrstov nauk zapověda: da se nepriateljima oprosti, i njimi dobro čini. — Tad uzklikne Hamsa Beg čudnovato ganut: „Sad doista vidim, da se vi pravomu Bogu klanjate! Ja sam vaše postupanje po mome věrozakonu očekivao, i — za da zasluženoj sramoti izběgnem — otrov popio."

Kod tih rěčih pošalje Sapari odmah po lěkara i svetjenika, za da se nesretnomu nepriatelju svaka moguća pomoć na tělu i duši poděli. U istinu Turčina ži-

vot biaše produljen još za nèkoliko neděljah, koje on k tomu upotrèbljavaše, da si kèrstjanski nauk prisvoji. Obratjen i kèrstjen umrè on mirno u naručju svoga najplemenitiega nepriatelja.

Sapari pako zadobije bèrzo svoju priašnju snagu. Srèća i blagoslov sprovadjahu svaki njegov korak. Car nadari njegovu hrabrost zajedno s njegovim u istinu plemenitim i kèrstjanskim čuvstvom, sa kneževskim dostojanstvom. — Taj isti Petar Sapari bio je časti dostojni i viteški praotac stariega koléna sadašnjih knezovah plemenite obitelji Saparah.

Sud o pozorištnom dělu Meirimi spisanom po Matiji Banu.

Od Adolfa Vebera.

(Nadalje.)

Romantika zapadnoga světa je puna samoubojstvah; pa mi se čini, da se je za njom poveo i naš pěsnik, zabaciv narodni život, koji inače dobro pozna. Koliko se sětjam, naši junaci, nahodeć se u tamnici, pišu knjige svojim rodjakom, da ih izbave, gledaju ubiti tamničara pa uteći, ili prose sablju i konja, da sèkuć porazbiju dušmanske čete, koje bi ih stigle; ali sebe neubijaju. Naš će narod sèrnuti u vatru, s golima će rukama udariti na cěle baterie topovah, zato ima odvažnosti, ali sebe neće ubiti; tu mu věra ruku dèrži. Možebiti da se gdě u kojoj pěsmi nahodi takov slučaj, ali istina je živa, da se u svakdanjem životu naš narod slabo ubija, pa uza ovo treba pěsniku prionuti, zabaciv onaj gadni čin, koj bi ja zvao najvećom slaboćom, ne pako, da umrem kano čověk. Pametnie i posve narodno misli Živan, kad u tamnici sobom govori:

(109) Oh! tko bi mi jedan konjic (sic) dao,
I u ruku sablju, pak nek udre
Sto Turakah na me, nek na mèrve
Izsèku me, nemarim; u borbi
Bar poginuo bi braneći se
Kao junak. Al umrèt ovako!
To je stidno, stidno. —

Meirima govori Živanu:

(123) Sa sobom me zoveš, ali znaš li
Svu krivnju moju? znaš li da ti
Ubih ženu ja, sobstvenom rukom,
Ter dovedoh do ovoga tebe? . . .
Možeš li mi prostit? odgovori;
Možeš li me jošt i posle toga
Istinito ljubit? zagèrlit me
Svu njezinom kèrvi omaštenu?

Živan joj odgovara:

Vaj! o tomu ni rěči neka[24] . . .
Neću da znam, tko je nju ubio,
Sva mi prošlost izčeznu iz duha;
Samo m' iz nje jedna osta miso,
A to miso o ljubavi našoj,
Nju si opet dolazeći ovdě (sic)
U žilama meni razpirila.

Digitized by Google

Tvoje dělo, najteže mi bilo,
Nemože je više da ugasi.

Tko nevidi da je ovdě golema pogrěška. Istina je, da je ljubav slěpa, no samo prama onomu što je maleno i neznatno i povèršno, ne pako što dopire duboko, što čověku sèrce cěpa. Uzmi děvojku pa joj reci: „Tvoj je ljubovnik težka pijanica i ljuta svadljivica," ljubav je njezina slěpa, te će ga opravdjivati: „Zato je čověk da se kadšto medju bratjom razveseli, a što nedade da mu svaka kukavica u bèrk dira, to mi je upravo milo," te će ga ljubiti. Al joj reci i dokaži, da on drugu ljubi, da mu je ona samo igračka, ako nije gadna bludnica, namah će ga ostaviti; ovdě ljubav nije slěpa. Tako radi žena, nekmo li mužkarac. Njemu nije ljubav žene najveća strast; ima on još i drugih dužnostih, to jest: za domovinu i za svoju porodicu. Uzmi našega najkukavnijega čověka, pa mu samo uvrědi ženu, ako ju baš i néljubi osobito, planuti će gnjevom i trěsnuti ti štogod u glavu; žena mu je, to je dosta. Pa Živan, čověk pošten i bogobojan, koj nije bio baš poludio za Meirimom, dočim se je s drugom vénčao, čuvši, da mu je ona ženu ubila i njega težko progonila, ne samo da se ni najmanje neprepada, već ju tako obljubi, da mu ljubavi prama njoj nemože ništa da ugasi? To je posve nemoguće. — Ako mu nije omèrznula, premda bi bio samo tako spasio svoj značaj, barem da se je prepao s tolikih opačinah, pa da ga je ona koje ženskom milinom, koje opisivanjem svoje žestoke ljubavi zavarala i umirila. Ovako je postao čověk bez duše i sèrca, bez poštenja i časti, te sve ostalo što o krěposti i poštenju bunca, nije drugo do pustih golih rěčih. —

Meirima je prava turkinja, te ima sve mane svoga naroda; ljubav joj je žestoka i slěpa, za nju ostavlja otca, prezire poštenje, odmetje se od věre; osveta joj je slěpa i neugasiva, te obara sve što joj na put stane, neštedeć ni istog svoga ljubovnika, ali se umiruje, čim začuje, da je Živan nedužan, baca mu se u naručaj, prosi ga za oproštenje i obečaje mu, da neće biti ničija, pa odèrža obečanje. Ona je milo pěsnikovo děte, věrna svojoj ćudi, i obavita čarom prekrasne romantike. Koliko ju čověk mèrzi radi ubojite osvete, toliko ju miluje radi čiste žestoke ljubavi i skrajnjega požèrtvovanja. Evo několiko dokazah. O svojoj ljubavi veli:

(20) On neće da dodje! . . . někima se
Dužnostima svojim izgovara,
A ja da me na sastanak takav
On poziva gdě god (sic), oh ja bi mu
I u pako pošla, kad bi znala,
Da od tamo (sic) ni vratit se neću.

U početku, videć da joj zakon prěći sdružiti se sa Živanom, obeća mu, da se neće nikada udati, kano sama veli:

(19) Ali mi smo obećali bili
Jedno drugom, tvèrdo obećali,
Da, počem je na putu zakon,
Ja se neću udavati nikad,
A on nikad ženiti se neće.
Pak nevěra iznevěrio je.

No čim joj je ljubav, potaknuta ljubomornostju, ojačala, stane ga nagovarati, da se odreče kèrsta, pa pošto nije hotio da to učini, odmetne se sama od svoje věre, veleć:

Digitized by Google

(75) Věra u vas toliko je jaka!
Njoj vi divno sve pregorèvate! . . .
Kuku meni! sve bi ja, ali
Ljubav . . . Vaj, ne mogu samo ljubav
Pred njom ništa nevidim na světu,
Nevidim na nèbu; njoj i sama
Věra moja poklonit se mora.
Prosti meni, svetče Muhamede,
Gdě t' ostavljam, a kèrst na se metjem.
O Živane, věra tvoja sada
I moja je; eto već nas ništa
Nerazstavlja; ja bogatstvo; blago,
Starog otca, pak i samu věru,
Sve, Živane, ostavljam za tebe . . .
Nu još noćas běžmo za granicu.

Živan osta tvèrda klisurina, a ona planuv osvetom, najprije proganja njega, pa mu se obori na zaručnicu. Strašne su ove njezine rěči:

(98) Ha! eto te pri nogama mojim
Ja početak osvete već kušam.
Ne, nikakve milosti ja neimam,
Da bi tkogod medju rukam svojim
Sad mi sèrce stisnuo, iz njega
Kaplje kèrvi iztěštio nebi,
No sve samu žuč preljutu. Nikog
Jošt nijesam merzèla kô tebe.
Mèrzost mi je okupila dušu, . . .
Zaslěpila pamet, . . . ja ni sama
Izreć neznam . . . ti umrěti moraš.

Mnogim će se ovakova osveta viditi pretěrana, sudeć po ćudi naših ženskih stranah, ali ja mislim, da su glede toga sve na jedan kalup udarene, sve će podnětí do prevarene ljubavi, svaka gleda da se nevěrniku osvěti, te obiru način svaka po svojoj ćudi i odhranenju, koja lěp i fin, koja pako silovit i kèrvav. Konja ćeš razuzdana stegnuti, zvěr běsnu ukrotiti, ali uvrědjenu i osvetljivu ženu nikada. Pa što da uzmemo još turkinju? U ljubavi je i osveti slěpa!

Lěpo je njezino požèrtvovanje, ali su još lěpše rěči, što umiruć izreče, pune su ljubavi dětinske i věreničke, evo ih:

(155) Već je
Sad sve docna: . . ja izdišem. — Babo,
Prosti meni! . . . Živane, ti vidiš,
Rěč sam tebi odèržala věrno.
Ti me razuměvaš . . . ti dohitaš
Kako se je slučilo sve ovo
Bez da ti se ja sad izjasnujem,
I tog starca ljutje cvěljam. Njega
Kano otca sobstvenoga čuvaj,
I nesrećne Meirime se tvoje
Kadkad opomeni. —

Dělo je pisano peterostopnimi stihovi, kakovimi je pisan veći dio naših narodnih pěsamah, pa i neumèrli Čengić-aga našega Mažuranića. Volio bi da je pisano

Digitized by Google

prozom, jer se njom mogu lasnie razviti razna ćutjenja, kojimi trěba da svaka drama obiljuje; stihovi su svakako okovi uma i mašte. Pa i predstavlanje bi bilo razumljivije za naše varošane, koji su u toj struci tek počelnici, pa težko razumiju prozu, kamo li će stihove. No kad se je spisatelju drugčie svidilo, neka bude. Ali čitajuć Čengića i Meirimu, svatko će opaziti, da ondě stihovi teku, a ovdě nekako zapinju. Istina, da još nije rěšeno pitanje, imamo li mi u jeziku samih naglasakah, ili peko s naglasci poměšano měrilo dugih i kratkih slovkah, kano što imaju Gèrci i Latini: nu to je svakako istina, da u nas nevalja samo brojiti slovke, kano u Talianah, već da treba imati obzir na tako rečene naglaske, uzimajuć ih izměnice po někom stalnom pravilu. Jer neimajuć srokah, pa još nepazeć na rečeno pravilo, pisali bi prozom, ma koliko se pravdali, da pišemo u stihovih. Osim toga sam opazio, da u peterostopnih stihovih treba da je poslě druge stope odmor (diaeresis), to jest da se uvěk svèršava i rěč i stopa, pa niti na ono prijašnje pravilo, koje će biti po svoj prilici istinito, niti na ovo drugo, što je jamačno, čini se, da se nije naš pěsnik obazirao, te su mu stihovi podosta hrapavi, a někoji su upravo izopačeni, kano:

(97) Voléla du/boko biti pod zem/ljom.

Ovdě i neima odmora, i jedna je slovka odviše.

(105) Ovoga o/trova poginula

Neima odmora.

(135) I jel ga vezir nagna na bunu

Manjka slovka.

(135) Dužnane imamo. Ei Čemike

Neima odmora.

(140) Travničkog vezira ovo pismo

Neima odmora.

(60) Šta da gledaš, šta da posluješ

Manjka slovka.

Izrecite napred kazn na one.

Naš pěsnik kvari jezik porad stiha, uzimajuć ovdě rěč kazn za jednu slovku; pa to je proti naravi našega jezika. Ugledao se je možebiti u jezik staroslovenski; ali i ondě bi trěbalo pisati: „к а з ь н ь," te bi imala glasnik. U nas se menja ь u a, dakle: kazan, indi rěč od dvě slovke; pa s toga peterostopni stih od 11 slovkah, što je pogrěška; bolje bi bio učinio, da je rěči: n a o n e, elizlom stegnuo u dvě slovke, pa pisao cělu kazan; stih bi mu bio hrapav, ali pravilan. Ovakovih stihovah ima vise, nu za dokaz moga tvèrdjenja neka bude ovo dosta. —

Glede sloga pěsnik se je odmetnuo od dubrovačkih klasikah, pa u tom leži njegova velika zasluga; jer rekao tko o njih što mu drago, slog im je ugladjen, ali svakako potaliančen, a mi treba da se bar u jeziku oslobodimo okovah tudjinstva, zvalo se kako mu drago Iz sloga se ovoga dělca vidi, da je pěsnik učio naše narodne pěsme i obćeć s narodom naučio narodni jezik u njegovoj čistoći i jedrosti, pa da ga je probavio svojim ugladjenim ukusom, podignuo na dosta visok stupanj krasote. Osobito je věšt uplitanju prispodobah, vadjenih iz života našega naroda, koje mu čine slog živahan i posve narodan; njimi upravo vèrvi ovo dělo. Někoje sam naveo, a ostale će pozoran čitatelj sa slastju čitati. No iz sloga, a osobito iz frazeologie vidi se, da pěsnik nepravi lasno stihovah, te ili kroji nove fraze,

Digitized by Google

kakovih po duhu nije nikako u narodu, ili metje narodnu frazu, razbaciv ju onako kano što mu stih zahtěva, pa zato ćeš u njem naći čudnovato poredanje rěčih i izrazah. Znam, da je u tom pěsnik slobodnii od prozaičkoga pisca, ali i on treba da štuje temeljna pravila jezika. Izmedju tudjih izrazah, najviše su mi u oči udarili ovi, koje talianski koje němački:

(33) Prie nego
Svoj poslědni daš odgovor sada:

„Prima di dare la tua ultima risposta“ mi bi rekli: „prije nego poslědnji put odgovori.“

(33) Ako ti si još pravićan kao

Talianstvo sastoji u tom, što pěsnik ne samo ovdě, nego i na mnogih drugih městih spreza glagolj pomoćju zaimena, dočim ga mi nikad nemetjemo, osim kad hoćemo da koju osobu od druge točno razlikujemo, pa i u tom što je ti pred si; mi bi rekli: „ako si ti,“ ili bolje: „ako si još pravičan;“ a Talian veli: „se tu sei ancora giusto.“ —

(36) Moje sèrce da svoj bol preboli:

Mi velimo: „svoju bol“ a Talijan: „il suo dolore.“

(37) Kažu, da je
Tvèrd na sèrcu momak.

Mi bi rekli „i tvèrd sèrcem,“ ili „u sèrcu,“ a Němac: „harten Herzens;“ — u ostalom nejamčim baš, da je ova moja opazka posve temeljita.

(109) Oh da bi mi jedan konjic dao
(112) Ako imaš jedan noš pri sebi.

Němac, hoteć izreći, da je koj samostavak izvěstan, metje pred njega der, dieser, itd. ako li je neizvěstan, onda ein, a mi metjemo jedan samo onda, kad hoćemo da jednu osobu ili stvar od više njih razlikujemo: n. p. daj mi konja: gib mir ein Pferd; a daj mi jednoga konja, znači, daj mi samo jednoga konja, a ne dva, kano što si mi ponudjao; da ovdě Živan nije mislio na takovu opręku, svatko uvidja. — Što sam rěkao o němačkom, valja i o talianskom jeziku, za kojim se je pěsnik ovdě jamačno i poveo.

Pěsnik ili nezna ili nije pazio na razliku medju pristavkom izvěstnim i neizvěstnim, koja budući osnovana na jeziku, nevalja da se iz njega izbaci; u svakdanjem govoru neće ni pěsnik kazati: moj je otac stari, nego: star; niti će reći: ovo je Markovi klobuk, nego: Markov; pa ipak piše:

(52) Znam, da ljuti od davna si hajduk.
(33) A ja sitni prama tebi mravak.
(140) Vezirovi kavas.

Istina, da je pěsniku prosto, da od nevolje porad stiha metne kadšto jedno město drugoga, ali on to čini i bez nevolje, dà i u prozi. Krasno ovo svojstvo našega jezika nevalja zabaciti.

Isto tako nezna pěsnik ili nije pazio na razliku medju minućimi i trajućimi glagolji, te ih metje kako mu se svidi. n. p.

(20) Da bi meni umanjala žalost.
(20) Da me on poziva gděgoď.
(124) Nju si opet dolazeći ovdě.

Digitized by Google

Na sva tri mèsta trèbalo bi metnuti minući glagol, a osobito na tretjem, jer Živan veli:

(123) Nju (ljubav) si opet dolazeći ovdè
U žilama meni razpirila.

Smiono zahtèva, da se ove rèči ovako uzmu: pošto si amo došla i sa mnom se porazgovorila, razpirila si mi ljubav; ne pako, kad si išla, hodila, dolazila ovamo, prie nego sam te vidio i s tobom se porazgovorio; trebalo bi dakle metnuti: došav, ili došavši amo. Ni pèsnik nebi rekao u svagdanjem govoru: Iduć u Zagreb, našao sam u Zagrebu sestru bolestnu; već: došav u Zagreb, našao sam sestru bolestnu. —

Pèsnik poredjuje rèči posve proti duhu našega jezika; n. p.

(15) S toga neće
Od mene te ni pèrst zaboléti.

Mi bi rekli: s toga te neće od mene itd.

(22) A već tom je vrème (a tom je već vrème)
(29) Oh, kad to bi učinio (kad bi to učinio)
(31) Prije nego i sam pokajem se (prie nego se i sam)
(49) Vère mi ću i ja dobacit se (vère mi i ja ću se dobacit)
(24) To ja ću da ti kažem (to ću ja da ti kažem)

Pa osim toga, valjalo bi više paziti, da se nesgèrne mnogo jednoslovčenih rèčih kano ovdè, jer to čini slog hrapav i neotesan.

(Konac slèdi.)

Primorje i Lika.

Od. Ljud. Vukotinovića.

(Nadalje.)

Istriansku stranu pohodio sam po kopnu, nu lèvo od Rèke, t. j. na hèrvatski kraj plovio sam po moru do Kraljevice i to na jednom brodu hèrvatskom, koj u flottu ilirsku spada. Neka se nitko nečudi tomu, brod ovaj zove se „Mlada Ilirka“ te plovi pod narodnim barjakom; da pako u flottu ilirsku spada, to za sada baš polag zakonah pravoumja dokazati nemogu . . . nu ja ipak snivam o flotti namišljenoj . . . pa to je nedužna stvar; baš tako kao što neki sanjaju „von der deutschen Flotte“ — Nas četvero, k tomu još četiri mornara, sèdnemo na krilo Mlade Ilirke, i ona nas je na mirnom moru nosila do Kraljevice, gdè smo nakon vožnje od dva sata nadošli i po g. dru. J. vlastniku naše Mlade Ilirke, dočekani bili. — Kraljevica pobudila je u meni žalostno čuvstvo, dočim sam opazio, da krasna luka i sgrade njezine od dana do dana sve to više propadaju. Badava se mèsto ovo diči imenom kraljevskim! . . . šta će ime, kad neima u imenu života? — Kraljevica ima vèrlo lèpi i za luku već od naravi stvoreni položaj, nižja ona bèrda na okolo ležeća mnogo bi priličnia bila za veliko mèsto, nego što je prostor tèsni u kom Rèka leži, ali Rèka, Kraljevica i Bakar, tri ova mèsta, tako blizu jedno uz drugo, naprèdovati i procvasti nemogu; Rèka je mah preotela, i tako velika, kao što jeste, sigurno propasti neće; — to je baš tako sigurno kao što je očevidno i to, da se ni Bakar ni Kraljevica dignuti, još manje Rèku dostignuti il nadvisiti neće. Seperatističke težnje i local - patriotismi odobriti se nipošto nemogu, jer pored ovakovih

Digitized by Google

malenkostih, jalah i natěcanjah bolje sile često u nekoristnoj borbi giau; — a na poslědku svakako slabii zaostaje. Město za luku bi sigurno u Kraljevici prikladnie bilo nego što je u Rěci; nu tko će sad Rěku mimoići? Jeli bi to komu na um pasti moglo? Zar nevidimo svaki dan, da u světu tako biva. — Šta ćemo kad je tako! —

Osim gostoljubive kuće priateljskog dra. J. znamenito je bilo za nas, a bit će i za svakog putnika, viditi grad Frankopanski u Kraljevici Grad ovaj sa svoja četiri tornja znamenit je glede prošlih vrěmenah, ne manje ko što i glede porabe one, za koju sada služi.

U ovom gradu, koj sę još i dan danas dosta dobro uzdèržava, stoji pram zapadu kula, u kojoj se je historički onaj prizor dogodio, štono je po latinskom priręčju „sub rosa“ poznat. Tu su nęgda Frankopan, Zrinji, Nadasdi i Tattenbach potajna svoja ročišta imali, i proti vladi snovali kovarstva, koja bi poslě slučajno od supruge Zrinjiove čuvena i kasnije izdana. — Danas je ovi grad — bolnica, gdě se lěče nesrětni bolestnici, kòji su bolestju tužne glasovitosti „Škèrljevo“ zvanom popadjeni. Zavod je taj vèrlo lěp, u dobrom redu dèržan, i odgovara sasvim svèrhi svojoj.

Kraljevski pomorski grad Bakar leži u zalěvu morskom, koi je od sviuh stranah klisurinami okružen, samo pram jugu uzki je put otvoren, kuda brodovi prohadjaju. Bakar je malen grad; njegova dolnja strana, što uz more leži, prostranija je, ostale pako sve kuće na samom kamenu stoje, jedna nad drugom tako, da se Bakar po izvanjskoj slici svojoj pravim Betlehemom nazvati može. Tèrgovina sa dúgami je ovdě dosta znatna; brodovi francezki, amerikanski i papinski često dolaze ovamo, te odvažaju dèrva, što Hèrvati bez obzira na budućnost sěku u svojih podobro već opustošenih šumah; i to je uzrok što su okolice primorske svake godine pustije, jer na ovom kamenu, gdě malo ili ništa zemlje neima, neće se šuma posěčena nikad više podignuti. Okolnost ova podbola je brižljive nękoje gospodare u Kranjskoj, te su oni sklopili družtvo, koje će imati zadaću pronaći srědstva, kako bi se u goloj i kamenitnj planini „Karst“ zvanoj mogla nova zasaditi šuma. — Zar nebi vrědno bilo, da se i s naše strane dobar taj primèr slědi, za da jednom i hèrvatski „Karst“ opet pozeleni?! —

Medju Bakrom i Rěkom leži Draga. Stèrmenita uzka dolina kamenita, gdě mnogo dobroga vina raste. Vina primorska, ko što su: dražko, kostrensko, koludersko itd. vèrlo su dobra, sladka i ugodnog teka; jaka su, lěpa i čista, nu dugo se nedadu dèržati; zato niti nema starog vina primorskog ili dalmatinskog; — medjutim neima brige, vazda se družbe nadje koja marljivo nastoji o tom, da se dobro to vino prie starosti svoje popije.

Cesta, koja vodi iz Bakra u Rěku, na visoko se penje prěko pećinah, i grozovito je na mnogo městah odtud gledati u oštre klisure i gole zidine, koje ponorito izpod noguh putnika zěvaju; no s druge strane ublažavaju divlje i strahovite ove prizore lěpe kuće i prizne „Ville“ što se nuz drum medju vinogradih nalaze.

Uspomena, koju Rěka i okolo nje ležeća města u meni probudi, ostat će mi vazda ugodna; čini mi se kao slika lěpih predělah blědim trakom měseca razsvětljena! . . . Pod blědim světlom nevidi se sve i svašta, što u slozi pojedinostih nesporazumlenja radja, nevide se protuslovja, koja skladnost slike kvare.

Digitized by Google

„Qui non scit orare, pergat ad mare!“ To je stara poslovica, koje istinitost izkusih, kad sam se iz Kraljevice na otok Kèrk vozio. More je bilo sasvim mirno kad sam otišo, nu skoro stadè se jug po malo najavljivati, i za četvèrt sata biaše more tako uzburkano, da bi bio volio, što se mene tiče, da se pretvori u tvèrdo kopno. Nas je sedam bilo u barki; g. dr. J. vlastnik barke, moj suputnik dr. Š. i četiri mornara. G. dr. J. bio je zapovědnik toga broda; on je hrabro i smiono ravnao vožnju našu, dao razapeti jadro, i tèrsio se da shvati podpuno větra, kojim bi bili imali letěti kao ptica; on i mornari radovali su se větru, samo, što im se činilo duvanje jošte preslabo, za da nam pokažu cělu věštinu svoju i hitroću kojom nas voziti nakaniše; — to je vèrlo lěpo i dobro biti moglo za admirala našega i za mornare, od kojih su dvojica već u Americi višeputah bili, ali za me, koj sam učen blizu vode vazda i vèrhu viditi, za me to nipošto povoljno nebiaše; ja sam zaboravio na krasotu okolicah i na romantičnost moga položaja, i molio sam poniznom i pobožnom rěčju, da volim sasvim polagano puzati, nego medju slapovi morskimi letiti! — Nu natrag nemogoh, dakle naprěd moradoh, postadoh dakle nehotice prinudjen hrabrim vitezom. Nakon vožnje od dva sata po prilici dobrodili smo do žala otoka Kèrka, stupili na klisuru, i popeli se na vèrh kamenitog brěga, gdě selo Omišalj (Castell Muschio) leži.

Otoci mora jadranskoga u obće svi imadu tužan i pust izgled, tako da njihova suha i gola žala priliče žalostnim i praznim razvalinam, u kojih nitko neživi; a u nutri medjutim u dolinah pram poldnevu ležećih, te laporním ili pěsčenim kamenom okruženih, imade više života; tu se trava zeleni i smokva i olika raste, tako da je moći koliko toliko živiti. Imadé otok Kèrk više predělah plodonosnih, koje radi kratkoće vrěmena viděti nemogoh; nu uputio sam se iz Omišlja u Lug, to jest u dolinu jednu, gdě žitelji otočki svoje livade, zemlje oranice i šume imadu; tu biaše ječma, kukuruza, raži i vinogradah, sve dosta dobro, samo što je kiše falilo, da pomladi zelen. Žitelji otoka Kèrka puno dovažaju hrane a osobito dèrvah u Rěku, gdě dobre novce zato služe. — Slavjani su svi, sasvim Istriancem naličnì, te imadu osobitu nošnju, koja je kod mužkaracah isto tako kao i kod ženah cèrna; ljudi su živahni, dobra obraza i marljivi; talianština je i ovdě podosta razprostèrta; nijednog otočana neima, koj bi bio kadar bez uměšanja talianskih rěčih govoriti; nu imade kod njih ipak puno dobro mislećih slavjanah, osobito medju sveštenicima; puk ondašnji zna sve što u primorju biva, niti nije bez interesa za Hèrvate, za koje rado izpitiva. Ja sam imao u ruci jednu štibrenu knjižicu, gdě je bilo talianskom tekstu i prevod slavjanski dodan; — nu o tom prevodu, bože sačuvaj, da sudim, — bogu je plakati, kakove su to rěči i kakav jezik, težko da ga itko pravo razumie.

Putovasmo u Lug na konjih, — nu da tko vidi, kakovi su to konji! — maleni, i ne mnogo veći od velikog mesarskog psa — promisli si na tom paripu sedlo, noge do zemlje, pa hajd u ime božje tèrči prěko kamenja, kroz koje mali taj konjic vèrlo umětno stupati znade; medju ovimi konjici imade jako lěpih i čilih.

Župnik ondašnji g. Nikola A. primi nas na ručak i na konak tako ljubezno i gostoljubivo, da tu slavjansku priaznost nikad zaboraviti neću; on je domaći sin rodjen u Omišlju; nu on je tako plemenitog i lěpog ponašanja, da bi kod svake najveće stolne cèrkve kakovu čast obnašati mogo; on govori naški podpuno dobro i

Digitized by Google

tako čisto, da sam ga rado slušao. Omišalj ima krasan položaj na visokoj kamenoj obali morskoj, gdě mu naproti Rěka leži u znatnoj daljini, nu ipak tako blizu, da se kuće i prostim okom razlučiti mogu.

Glavna namčra putovanja našega biaše pohoditi primorje hèrvatsko i Liku. zato što smo na Kèrku vidili i gledali, to biaše samo mimogred. Otok ovaj u botaničkom obziru je veoma zanimiv; to nas je takodjer radovalo, što smo većom stranom sve ono rědko bilje, koje smo na Kèrku vidili, takodjer na našoj strani kod Baga našli.

Ona strana otoka koja proti Primorju našem leži, pusta je; polja sva su kamenjem posuta i obale većom stranom puste; klisure pako udaranjem věkovitim od valovah raztèrgane i razpuknjene, baš kao stare podèrtine propadših gradovah.

Kad se naš brod uputi iz Omišlja opet natrag u Kraljevicu, ja sam bio puno mirnii, da i smionii; istina, da je i more mirno bilo, — nu ipak mislim, da je moje izkustvo na moru puno k tomu doprinělo, što se valovah više neplaših; — medjutim, da se je větar digao, neznam kako bi bilo! — Kad sam iz barke stupio na milu zemljicu našu, obazrěh se na more i pomislih: O kako je lěpo more, samo da nije tako široko i duboko! —

G. dr. J. nahranio nas je opet gostoljubivo i ojačio dobrim vinom primorskim „Koluder“ zvanim, na što pospravismo naše bilje, napèrtismo sakupljeno kamenje i odosmo, hvaleći gospodaru, prěko Cèrkvenice i Novoga u Senj.

Vinodol t. j. ovaj komad primorja od Kraljevice do Novoga najlěpša je strana primorja hèrvatskoga; kamenja i golih klisurah do duše imade oydě takodjer kao i svagdě u ovih predělih u izobilju, nu ipak viditi je vinogradah i drugoga dèrvlja dosti, tako da je oku ovuda ugodnie razgledavati se; podnebje mora ovdě takodjer da je u zimi poněšto blažie, jerbo ova strana primorja nije tako izvèrgnuta duvanju silne bure; olikah je puno, ljudi pako jesu lěpoga uzrasta, jaki i muževnog lica te prieznoga ponašanja i — što mnogo vrědi — čisti od taliančtine, prosti Hèrvati.

Novi je lěpo město, okolica je vèrlo lěpa, osobito dolina pram Bribiru. Od Novoga počamši stupi putnik u krajinu Ogulinsku; i tu postaje okolica sve pustia, gděgdě samo poviruje koja kućica malena iza pustoši Cesta te vodi prěko neizměrnih i vratolomnih klisurah, da misliš tu je kraj světa. Iz jedne strane nuz stèrme obale zěva more, iz drugog pako kraja vise ti vèrh glave silne pećine; na mnogo městah sagradjeni su zidovi nuz cestu, da čuvaju putnika od běsnoće sèvera, koj kad cělom silom dune, čitava kola prebacit i putnike u bezdno stèrmoglaviti može; i tako ide sva cesta kroz kojekakve zavoje umětno sagradjena. Što je kod nas često premalo kamenja, tako, da se kola valjaju u blatu, to ga je u tom predělu odviše i toliko, da bi cělog světa ceste š njime zidati mogo. Razuměva se, da ovdě kola moradu dobrog majstora biti, ne manje i rebra putnikova, jer inače ima i kolar i lěkar dosta posla.

Senj se iz daleka vidi, i buduć da je sunce već klonulo bilo, činila nam se varoš, kao běla jedna hèrpa kamenita, nad kojom se na brěgu odlikovaše kula, koja tamo stoji od stariih vrěmenah preostavša za obranu cěloga města. Kad se čověk više miljah daleko preko kamenja vozi, to sigurno jedva čeka da se kolah rěši; tako biaše i meni; ja nenakanih mnogo se ogledavati, već u gostionu stignuti i tamo odpočinuti; nu to mi nepodjè za rukom, jer kad smo kroz golema vrata u grad unišli i kroz jedan těsni se-

Digitized by Google

kak u još tĕsniju ulicu došli, stadosmo pred někom kućom, koju nam kočiaš za gostionu naznači, — ali na moju žalost moradoh čuti, da za nas tu mĕsta nema, i tako se uputih dalje iz jedne tĕsne opet ulice u drugu još tĕsniu, te nakon kroz jedan tèrg i kroz kapiu izvan grada u drugu gostionu, gdĕ čitah kod luči, koju milostivi sluga pred nas iznese: „a la stella d'oro," i tu nam sinù zvĕzda, te mi dobismo sobu, i ostavivši sva razmatranja, legosmo spavati, nu prie biaše još puno posla na što skoro zaboravih; sluga moj, koi je s nami kao famulus in geognosticis et botanicis putovao, imao je puno brigah, dok je četiri preše bòtaničke, nĕkoliko svezakah papira i nabranoga bilja, zatim jedan sanduk kamenja, kladiva, budak, te torbe kojekakve i čuturu ponaměstio, tako, da su se ljudi iz gostione stĕrčali i čudili, kako je moguće, da tolika roba na jedna kola stati može. Naravski, da su ljudi izpitivali: tko smo mi, i kakvog zanata ljudi? —

Sutra dan smo se po gradu razgledali, pohodili cèrkve, luku i gospodina biskupa O. koj nas obće poznatom sèrdačnostju i gostoljubivostju primi kao svoje, prave zemljake i križevčane; gospodin biskup rodjen iz županie križevačke vrĕdan je rĕdke snage i zdravja starac, osobiti domorodac i poznat po svojih dĕlih historičkih muž, kojega cĕla naša domovina cĕni, — Mi smo baš na duhove (trojake) u Senju bili, gdĕ sam imao priliku obližnji puk onamo na pobožnost došavši motriti. Osobito lĕpa nošnja muškaracah i ženah mi se dopadè; puk je u tom kamenitom svĕtu jak i zdrav kao da se najbolje hrani, što ipak nečini toliko fino jelo, kojeg tamo neima, već dobar zrak i zdrava voda, dobro mlĕko kozie i sir, o kom ljudi najvećma živu; k tomu ima ovdè — što dakako u primorskom predĕlu nikad neuzfali — puno ribah. Kad smo se kući vratili, u našu „Stellu" najme, bludili smo podosti, i to pèrvi i drugi put, i svaki put kad smo po gradu hodali, i to ne zato, kao da je Senj Bog zna kako prostran, nego najvećma zato, što u Senju puno imade uzkih sokakah, gdĕ samo po dviuh, u koliko se sĕtjam, kola projti mogu; kuće su sve visoke i na jedan način zidane, tako da si čovĕk pèrve dane put zapamtiti nije kadar. Najživahnie je na prostoru kod obale morske, gdĕ je i luka; u luci je bilo do 40 brodovah različite veličine; došlo bi bilo on dan sigurno više brodovah, barkah, trabakulah, čamacah itd., nu jug stadè skoro najavljivati se, i to sve jače, tako, da je do pol dana postao iz njega silni sirocco, te je bacao more na visoke slapove, da je bilo strašno viděti, pa zato se nije usudio nitko izkusiti srĕću na moru, izvan koj bi velikim brodom plovio; isti parobrod, koj bi imao on dan iz Rĕke dojti, nije bio kadar pèrkositi uzbunjenomu moru. — Kuće, koje blizu obale stoje, većom stranom lišene su kreča i melte (morta, Anwurf) jer silni talasi morski udaraju tja na stĕne ovih kućah, i tako ih izvana oštetjivaju. Tu trĕba da napomenem što ljudi kažu, da se najme: u Senju bura rodi, a u Bagu (t. j. Karlobagu) da si noge tare. U Senju bura strašnu silu imade, višeputah u zimi, u prolĕtju i u jeseni tako silno duva, da se gotovo čovĕk niti na sokaku pokazati nesmie; visoke kamenite gore gole su, sva vegetacia prestaje ovdĕ, te proti istoku i poldanu uzdiže se gorostasno čislo Velebitske planine, koje su vèrhovi skoro uvĕk snĕgom pokriti.

Od Rĕke počamši sva sela i varošinci u ovom predĕlu na tĕsnom su zidana; imadu visoke kuće i uzke ulice, osim nove Rĕke; dèrvenih kućah nigdĕ neima, zato se očima našima, koji smo učeni dèrvene kule i kuće naših seljakah viděti, svako

město kao grad predstavlja; — nu zato, da se koje město imenom grada ozove, netrěba samo zidanih stanjah, nego trěba da bude i života gradskoga te zavodah i običajah finiih.

Žitelji senjski, na koliko se domaćih tiče, čisti su primorski Hèrvati; on pako što se tèrgovinom bave, većom stranom udaraju na talianštinu; osim toga čuti je podosta i němačkoga jezika, što u Rěci nisam opazio; koji ovdě němački govore, većom su stranom razne vèrsti činovnici, kod kojih se vidi, da im je jezik službeni němački.

Premda su brěgovi ovdě same puste i većom stranom gole stěne, to ipak Senj ostaje u botaničkom obziru znamenit; mi smo nabrali ovdě lěpoga bilja i to tako rědkoga, da je vrědno za biljoslovca da ovu okolicu pohodi, i u njoj dulje vrěmena ostane, što nami nije moguće bilo.

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice ilirske.

Doć će kosa do brusa.
Doć će ovca na solilo.
Doć će sunce i pred naša vrata.
Doć će tikva na vodu.
Dockan je onda šteditì kad nestane.
Došao gost na golu kost.
Došao onda kad i moj otac iz groba!
Došli gosti, da oglodju kosti.
Došlo nam je do gusta.
Dèrvo ukraj puta odmah naseèeno.
Dèrva u šumu nositi.
Dèrvo se na dèrvo naslanja, a čovèk na čovèka.
Dèrži ga kao malo vode na dlanu.
Dèrži rěč kao i rešeto vodu.
Dèrži se kao pijan plota.
Dèrž' se zub'ma za vètar.
Dèrž' se kume zida!
Dèrž' se nova puta, stara priatelja.
Dèrž' se projo, na svatbi sam bila!
Drugom na volju, a sebi na nevolju.
Duga bolest, gotova smèrt.

Ahmet momče i Antala děvojče.

(Narodna pěsma.)

Šetala se Antule děvojka
Mimo dvora dragoga svojega,
U dvor mu se jabukom bacala
A u pendžer cèrnima očima;
A on joj je junak govorio:
„Ne šeći se Antule djevojka
Ne šeći se mimo dvora moga,
Ne bacaj se u dvor jabukama,
Nit u pendžer cèrnima očima,
Jer mi ne dà moja majka za te,
Nit Anica jedina sestrica,
Da ti budeš moja zaručnica,
Već te prosim, draga dušo moja,
Ako l' mi te dobra sreća nadje,
Neprolazi svatim' mimo dvora
Jer će moje razpući sèrdašce. —"
Tu ne prošlo ni godina danah,
Ni godina niti polovina,
Nju mi nadje dobra sreća mladu,
Prolazila svatim' mimo dvora.
Kad to vi je Ahmet momče mlado,
On se baca dolje niz pendžere,
Mèrtav junak cèrnoj zemlji pade . . .
Kad to vidje liepa děvojka
Svojima je svat'ma govorila:
„Ote natrag! gospodo svatovi,
Ote natrag bělom dvoru svome,
A ja idjem pèrvoj sreći mojoj,
Pèrvoj sreći: Ahmetu mojemu,
Pak izvadi nožič iza pasa
I ubode sebe u sèrdašce. —
Lěpo su jih mladih ukopal,

Digitized by Google

Pokraj puta na zelenoj travi,
Na Ahmetu zelen bor uzraso,
Na Antuli rumena jabuka:

Neće borje da o sebi raste,
Već se hvata rumene jabuke,
Kao dragi svoje zaručnice.

Slavjanske věsti.

— U br. 85 Glasnika Dalmatinskog čitamo slědeću književnu věst iz Zagreba koju — budući da se sasvim s dopisnikom slažemo, i nasim čitateljem evo priobćujemo: Domaća naša književnost obogatila se opet valjanom jednom knjigom za pučke škole, koju sastavi gosp. Ivan Filipović pod naslovom „*Početnica.*“ Ako na um uzmemo, da su dobre školske knjige najbolja pomoć za probuditi još u malenoj děčici ljubav za naukama i domorodno čuvstvo, a da učionice, ma inače i najbolje uredjene, bez školskih knjigah vazda ostaju bez života i značaja; ako nadalje na um uzmemo, da do sada vèrlo malo i to ne najboljih knjigah imademo, osobito za naše početne učionice, gdi se ipak temelj polagati mora došastom izobraženju puka; to u obzir uzevši radujemo se, što je g. Filipović, videći po svoj prilici nedostatak i nemarnost u toj struci, pomenutu knjižicu sastavio. O izvèrstnosti njegove „*Počétnice*“ netréba nam mnogo ni govoriti; njegov dosadanji glas učiteljski i věština spisateljska jamče nam za valjanost njezinu. Pa kad toga nebi ni bilo, svaku sumnju u tom pogledu odstranila bi nam ona okolnost, što je visoko c. k. ministarstvo nauka i bogoštovja „*Početnicu*“ g. Ivana Filipovića odobrilo, darom od 300 fr. sr. nadarilo, i za školsku porabu odredilo. Kao što čujemo, podnio je isti gospodin vis. c. k. ministarstvu i drugu jednu knjigu pod naslovom: „*Pèrva slovnička čitanka*“ takodjer za početne učionice. Neima dvojbe, da neće i ovo dělo potvèrdjeno biti, pošto su ga već biskupi odobrili i u škole uveli.

— Pèrvi svezak „*Naravoslovja*“ od Josipa Partaša je izpod tiska jur izišao, i može se naručiti kod istog spisatelja; nu, koj si želi ovaj svezak nabaviti, mora odmah takodjer za 2 i 3 sv. novce položiti, ukupno 1 for. srebra. — Drugi svezak izići će na skoro.

— U Pragu pripravlja se k tisku „*Zoologia pro školy reální*“ od J. Krejčiha u českom jeziku pisana.

— Dne 17. p. m. predstavljao se je na pražkom českom kazalištu igrokaz: „*Prodané spaní*“ dne 24. pr. m. „*Hrad Smokohorský*“ ili *Aksamitový stávec*“ s predigrom „*Zulima, krásná Turkiné*“; a dne 31 pr. m. „*Závis Vitkovec.*“

— Prof. *Schleicher* iz Praga — o kojem u 26 br. našeg lista javismo, da putuje u Litvu — vratio se je prošle nedelje odanle. Česki i slovenski listovi pišu, da su učena njegova iztraživanja u Litvi osobito glede nas Slavjanah vèrlo znamenita. Jedan dio svojih iztraživanjah predao je spomenuti g. prof. jur c. k. akademii bečkoj, te će se skoro tiskati.

— U Budišinu izišo je pèrvi svezak na novo uskèrsnuvših „*Jahrbücher für die Slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft*“ pod uredničtvom J. E. Šmalera. Svake pól godine izlazit će tri svezka od 5—8 tiskanih arkah. Cèna tog periodičkog časopisa na pól godine iznosi 2 talira.

— Kod sinovah Boh. Hanse u Pragu izlazit će do skora dvě znamenite knjige. Pèrva je „*Německočeský slovník kapesní*“ od Šumavskoga. Druga knjiga je: „*Ostromírovo Evangelium*“ što ga izdaje V. Hanka.

— Čim buduće školsko poletje nastupi, započeti će Dr. Jüly profesor na svenčilištu Lavovskom svoja predavanja: *o sanskritskom jeziku, sravnajući ga sa slavenskimi formami.*

— Ruska vlada kupila je dragocěnu sbirku profesora Pogodina. Sbirka ta sastoji iz 2000 znamenitih rukopisah, 800 starih dělah u slavjanskih jezicih, iz mnogih autografah od članovah carske obitelji, iz 5000 poveljah, iz 12,000 sv. slikah, iz 600 različitih križah, iz 200 starinskih novacah i t. d. Za sve to platila je vlada 150,000 rub. u srebru.

— Jedan izmedju izvèrstnih českih spisateljah piše sad obširno dělo pod naslovom: „*Pamětnosti města Kutné Hory.*“

— Poznati francezki putnik F. H. Marnier koj u francezkoj putopisnoj literaturi ono isto město zauzima što kod Němacah J. G. Kohl, bio je nedavno u Pešti, te će iz Beča do skora putovati u Cèrnu goru, gdě namèrava ostat kroz cělu zimu i baviti se opisivanjem života i običajah Cèrnogoracah.

Digitized by Google

Različite věsti.

— Novine pišu, da se od svih političkik uznikah odsudjenih g. 1848 i 1849 na tamnice, sada samo još šesta strana u tamnicah nalazi, ostali da su na slobodu pušteni.

— Poljski grof Adam Potocky, što je prošle god. radi izdaje veličanstva na 6 god. utamničen, pušten je 21. p. m. na slobodu.

— Sa svih stranah Europe čuje se, da će nastajuća zima vèrlo stroga biti, i to se ponajviše odtud zaključuje, što su jur sada svi znameniitii brěgovi sněgom pokriti.

— Francezke novine pišu, da se tamo po někojih městih podpisi kupe za prošnju, koja će se podněti papi Piu IX. i koja u tom sastoji, da bi papa došo krunit L. Napoleona za cara.

— Někoje novine donose věst, da s[illegible] šutove banknote, 1. Sèrpnja t. g. u New-[illegible] i Americi izdane, po Londonu nude i kup[illegible].

— Na dan sv. Mihaila posvetio i pro[illegible] je papa 3 već odavna pokojna redovn[illegible] *svete.*

— Jedan dopisnik službenih mletačkih [illegible] nah piše iz Piemonta, da se je skoro sva [illegible] demokracia u novie vrěme preměstila u Ge[illegible]

— *„Frankf. Ptztg-u“* piše se iz Mle[illegible] slědeće: Opet su izišla dva oglasa voj[illegible] suda u Est-u, u kojima se objavlja, da [illegible] političkih prestupnikah pogubljeno iz pu[illegible] a mnogo drugih da je osudjeno na tam[illegible] stranom do smèrti stranom na više godin[illegible]

Směsice.

— Někakav čověk molio se Bogu da mu da hiljadu dukatah „ali“ reče „ako bude jedan manje, neću uzeti!“ Čuvši to někakav bogat čověk metne u kesu 999 duhatah, pa baci na put kuda će onaj proći, a on se sakrije ukraj puta da vidi šta će onaj činiti kad vidi da nije puna hiljada. Kad indi onaj dodje i nadje kesu i izbrojivši dukate vidi, da je jedan manje od hiljade, on mećući kesu u njedra reče: „Koi je Bog dao 999 dat te i onaj jedan!“ U to onaj koi je ondě kesu bacio, iztèrči pred njega i poviče da ih je ondě ostavio, samo da vidi hoće li ih on uzeti kad vidi da je manje od hiljade [illegible] ovaj nije htěo da to sluša, već ode gov[illegible] „Meni je to Bog dao, a dat će i ono [illegible] fali.“

— Někakav čověk vozio je u otvor[illegible] kolama kukuruz. Nětko ga na putu zapit[illegible] ima na kolima, a on mu odgovori: „Dèr[illegible] Videći onaj koi je pitao, da na kolima [illegible] dèrva nego kukuruz, reče mu: „Bog s to[illegible] šta ti govoriš, ta to něsu dèrva nego kukuru[illegible] a on mu odgovori: „Kad znaš i vidiš [illegible] što pitaš?“

Bibliografia.

Ilirsa.

— *Uputa u pěsmenu umětnost,* Spisana Emanuelom Sladovićem. Troškom nar. matice ilirske. U Zagrebu. Tiskom Franje Župana 1852. m. 8. str. 72. Cěna 15 kr. sr.

Ruska.

— Святочные Разсказы. Сочиненіе Чарльса Диккенса. Четыре части. Москва, 1852. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова. Цѣна 2 р., съ перес. 2 р. 50 к. сер.

— Миссъ Мери или Гувернантка. Романъ Евгенія Сю. Двѣ части. Въ книжныхъ магазинахъ П. А. Ратькова, въ Москвѣ. Спб. 1852. Цѣна 75к. сер.

Česka.

— *Bolemil,* aneb: *Uč se znáti pravý přátel svých.* Krásná povídka pro dospělejší mládež dle A. Kotzebue od K. Hradeckého. Trutnově 1852. Tisk a sklad Ladislava Pospíšila. XII. Cena 28. kr. stř.

— *Básnické spisy z pozůstalosti J. Jaroslava Kaliny.* V Praze 1852. Nákladem Václava Hessa. VIII. Za 48 kr. stř.

Poljska.

— *Bandyta.* Romans historiczny z czasów panovania Jana Albrychta i Kazimierza Jagiellończyków. 2 tomy (276, 298 str.) w 12-ce. Warszawa 1852. Breslauer. 9 złp.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěn mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za invanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na če tvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cělogodišnjoj cěni.

Broj 46. U Četvèrtak 11. Studenoga. 1852. **Tečaj I.**

Smèrt Cèrnoga Gjorgja.

Od Ivana Tèrnskoga.

Cèrni Gjorgje iz zapada
Razcvěljen se kući vratja,
Gdě mu sèrbski narod strada
I nesrětna cvile bratja.

Na 'noj gori na Krušici
Sjaše noćju konja svoga;
U samotnoj kućarici
Dana čeka bieloga.

„Sèrbska zemljo poljubljena!“
Kliknù Gjorgje ko za sebe —
„Kad ćeš biti slobodjena,
Moja tekla kèrv za tebe!

Gdě je Dušan, gdě je Marko,
Gdě su hrabri Jugovići?
Da ti sine sunce žarko,
Da se s groba možeš dići!“

„Netuguj mi sèrbski sine!“
Veli Naum věrna sluga —
„Daj, da tělo odpočine,
Da te krěpi noćca duga.“

„Umoran sam jako, brajne,
Ali běži san od oka,
Željan sam ti zore sjajne
I sunašca od istoka.

Čini mi se, kan da neću
Osvanuti iz sna toga,
Vidim blizu lěpu srěću,
Koje rodu steć nemoga'.

Pa me moje sèrce boli,
Što doživit neću jadan,
Čemu sèrbska kèrv se proli,
Za čim hodah žedan — gladan!

O Sèrbio, što će biti,
Kad na noge vrazi skoče?
Ko će tebe sloboditi?
Ko će svèršit . . . što ja počě . . .?“

Tužan Gjorgje tako plače,
Tako plače, tako sluti,
Na oči mu san namače;
Na Krušici sve zaćuti.

Noć je pak!u cèrna seka
I zlotvorna i zlorada,
Noć sakriva zla čovèka,
Noć izdaje iznenada.

Nù već lětni dan se běli,
Sunce hoće da ograne;
A danu se Naum veseli,
Gjorgja budi, da ustane.

Tvèrdu snu se Naum čudi,
Gdě se Gjorgje neojavi,
Te junačke pipa grudi,
Pa si ruku — okèrvavi . . .

I zaplače i zakuka:
„Avaj evo noža gola! . . .
Prokleta je njime ruka
Gjorgju sèrce skroz probola.“

Digitized by Google

Ženitba knezа Lizaria *)

Izmedju gradovah Sirakuze i Katanie diže se blizu sela Bruke iz čarobne stare okoline jedna tvèrdjava. Ovdè prie pol vèka dogodio se je nesrètni slučaj.

Kraljević od Bruke imao je jedinicu kćer, podpune lèpote, i budući da je bila naslèdnica velikog imanja, trudiše se najznatnii mladići dopasti joj se. Oni pak što su mislili, da imadu nèko pravo na ovako visoki savez, nastojali su pridobiti Leonorinu ruku.

Kraljević, otac Leonorin, nehoteći se u to mèšati, njoj samoj ostavi izbor izmedju jednako znatnih prosiocah. Ali Leonora već je poklonila bila sèrce svoje; nenadvladivo nagnutje privlačilo je k mladom Lizariu knezu Katanie, najmladjem sinu Kraljevićeva priatelja.

Izvèrstni ov ljubimac biaše malo starii od Leonore, i njezin drug od dètinstva. — Oholi Kraljević nikad se sklonio nebi dati jedinicu svoju jednom bez svakog imanja drugorodjenom sinu; a osim toga i važnie su još zaprèke bile, koje njihov savez nemogućan činiše; jedna od ovih zaprèkah bila je ta, što je mladji Lizari od roditeljah svojih odredjen bio za sveštenika.

Nije dugo u tajnosti ostati moge pravi uzrok, zašto je od najbogatiih i najznatniih prosiocah glavu okrećala Leonora. Obe porodice jako se trudiše ljubavi ovoj, kao što one misliše, neprièćnoj, protivastati i upravo konačno razkinuti svezu. A tim bi li druga poslèdica odtud proizteći mogla nego nesreća dèce njihove.

Mladi Lizari neimaše nikakva nagona prama sveštenstvu, nehtì dakle tim putem ići; on se osloni na budućnost, od koje očekivaše srećnie promène.

I promène te prie nego se nadao, nastupe: starii njegov brat naglo umrè.

Naslèdnicima znamenitih porodicah nije bilo dopušteno stupiti u stališ svešteničkì. Čim je dakle mladji brat stupio u prava starieg brata, to je odmah i od zavèta odrèšen bio.

Mladi knez videći se od bremena najveće zaprèke, koja mu do sada na putu stajaše da Leonoru sasvim svojom nazvati može, oslobodjena, stane moliti otca, da govori Kraljeviću, da bi se kroz njihovu svezu sljubile ove dvè porodice; to starac Lizari učini, Kraljeviću bude to povoljno, a Leonora se takodjer radostno skloni na to.

Kraljević je želio da se svatba, koja je do kratkog vrèmena odredjena bila, dèrži u tvèrdji Bruka. Iz cèlog okružja pozvani biše plemići na svečanost ovu. Svaki se je nadao, zaključujući iz pripravah, ono viditi, što ili nikada ili od više godinah vidio nije.

Sa svih stranah svaki je želio sreću, cèlo susèdstvo vidilo se da udioničtvuje u zadovoljstvu mladog para. I doista Kraljevića priatelji iskrenu su pokazivali radost. Samo jedan plemić ostao je hladnokèrvan, kog ime, iz obzira što još i danas žive pleme njegovo, napomenuti se nemože ovdè.

Rečeni plemić bio je na glasu velikom, ne samo s mladosti i krasote tèla, nego što je imao preveliko imanje; on je bio jedan od najživljih i najvatreniih ljubovnikah Leonorinih. Dok se Lizari zadèržavao u Rimu, da bi se oprostio zavèta, prosio je plemić taj ruku lèpe Leonore. Premda ga je bogatstvo i visoko pleme

*) Iz *Glasa, dalm.*

Digitized by Google

dovoljno preporučivalo kod Kraljevića, sasvim tim on nije htio više mučiti sèrce kćerino, nego joj ostavi slobodnu volju kod izbora, a prama plemiću pokaže se kao da bi ga rad nazvati zetom, ali ga opremi kćeri svojoj, da sasluša njezinu volju.

Leonora usuprot tako kratko i odrieateljno se izjavi, da bi doista svaki drugi uzaludno ufanje nju dobiti vječito ostavio. Ali plemić, poznajući pravi uzrok njezina odricanja, nije odustao molbom joj dosadjivati, nadajuć se, da će vrème spomen ljubovnika izbrisati u sèrcu njezinom. Od dana na dan nesanosnii je počeo biváti, i na poslědku bezstidnim svojim nametanjem tako je uvrědio Leonoru, da ga je ona javno prezirala.

Lahko si možemo predstaviti gnjev plemićev, kad je doznao da je pèrvorodjeni sin kneza Lizaria umro, da se mladji sin njegov povratio, pa još k tomu da će nabèrzo vèncanje biti. — Sve muke prezrene ljubavi, sjedinjene s ljubomornostju, obuzmu mu sasvim od prirode već osvetoželjnu dušu. Do tog časa od njega poštovani ljubovnik Leonorin postane predmetom cèrne nenavisti njegove. U pèrsima plemića vrila je strašna osveta.

Nèkoliko danah prie vèncanja nestane plemića, svakojaki se glasovi raznesu o naglom njegovom odlazku; gdèkoji su govorili da je otišao u obližnji grad, drugi opet da je u susědnoj carevini; ali nitko uprave nije znao kuda je otišo i kojim putem. Zaljubljenoj dèvojci, zabavljajućoj se blaženstvom svojim, vèrlo malo ili baš ništa do tog nije stalo kad je plemić otišao. Bezbrižno i mirno očekivali su Lizari i Leonora dan vèčnog saveza svoga.

Najposlè osvanuo je i taj sreći dan za njih dvoje. Vèncanje bi svèršeno u dvornoj cèrkvici. Nebrojeni gledaoci obkole sveto mèsto: bogati, siromasi, plemići i seljaci svèrviše se, da i oni budu dionici ove svečanosti.

U onom hipu kod je mladoženja mènjao pèrsten, začuje se u cèrkvici porugivo smijanje, koje tako oštro i glasno biaše, da su ga svi čuli, taj posmèh je više prilicio smèhu poklenih furiah, nego li glasu ljudskom. Ov dogodjaj probudio je veliku pozornost kod svih nazočnih; ali na veliko čudo doznati se nije moglo odkud je poteklo pakostni taj posmèh.

Svečanost se medjutim produži i učini da se taj dogodjaj zaboravi. Poslè vèncanja otvore se veličanstvene palače i vèrstno nakitjene dvorane i komore, osim sobe za spavanje mladencima odredjene. Ništa se nije štedilo, ništa propustilo, što bi svečanosti ovoj veću sjajnost dati moglo. Prigibali su se golemi sa različitim skupocènim jestvinama, voćem i pitjem natovareni stolovi; na zelenoj livadi pred palačom prostèrti su bili drugi opet stolovi za seljake i poslužnike. Tek što se uhvatio sumrak, zasja i palača od množine svěćah; zatim začuje se svirka koja vesele goste prisili na plesanje.

Leonora biaše srećna i ponosita što je dobila muža po svojoj volji; radost, koju je ćutila, nije sakrivala, lice joj pokazivaše blaženstvo i zadovoljstvo, i njezino je veselje sve prisutne najiskreniom radostju očaralo.

Dok se družtvo veselim zabavljalo plesom, dodju dvě pod krinkom prosto oděvene osobe, dèržeći u rukama od krasna cvěća izpletene vènce, te stanu lèpo plesati.

Običaj je u Talianskoj i Sicilii da se čarojice, koje u igrajuće družtvo stu-

Digitized by Google

piti žele, jave domaćinu da ih pozna; ali ovdě se je običaj taj zanemario. Nepoznate ove osobe javnim znacima izjavljivale su želju, da bi i one rado udioničtvovati u veselju; zato i njihov u družtvo ulazak nikakovu protivnost našao nije. Veći dio gostiuh misljaše, da se ovo sbilo sa znanjem gospodara kuće koi je htio goste svoje obradova'i nadošastjem čarojicah; i zato ih svaki ostavi na miru.

Ugodna njihova i lahka okretnost nabèrzo postane predmetom obćeg udivljenja. Svaki se otimaše kako će se k njima približiti. Gděkoji su ih častili sa slasticama, a drugi opet sladoledom. Ali kad se opazilo da iste nitko od družtva nepoznaje, opomenuše ih někoji, da je već vrěme skinuti krinku. One na to ništa nisu odgovorile, nego su samo znacima na znanje davale, da to iz važnih uzrokah nebi rado učiniti.

Ali kad ih družtvo sa svih stranah stadè moliti, pa i sám mladoženja, odlučivši se od mlade, uljudno sjedini s priatelji i svoju molbu, tada izjaviše, da će se samo njemu, to jest mladoženji odkriti, a pred svima ostalima da nepoznate ostati žele. Mladoženja bude tim zadovoljan i čarojice izprati van.

Umilni glasovi svirke opet dadoše znak k veselju i plesanju. Jedva se je opazilo da neima mladoženje; samo jedina Leonora nestèrpljivo je mladoženju očima tražila, diveći se tomu, što ga tako dugo nema.

Kad al eto opet dodjoše dvě čarojice. Premda su sad izměnile ruho i u cèrno se preobukle, ništa manje odmah je družtvo spoznalo u njima priašnje lahke igrače. One sada i treću jednu s platnom pokrivenu osobu na rukama noseć, lagano i kao izměrenim korakom stupaše kroz množinu.

Usrěd veselja, ovako što učiniti, vidilo se neuljudno, al ipak nitko ih uznemiriti nehtědè, misleći, da sve biva sa znanjem i voljom kuće gospodara. Čim dakle rečene osobe dodjoše na srěd dvorane, polože na tle brěme i stadoše oko njega igrati mèrtvačku igru.

Šta je cěla ova čudnovata igra značila, to Leonora dokučiti nemogaše: samo je svaki čas brižnia bivala za dugo ostajućim mužem svojim. Na jedanput obuzme ju tajni strah, i poplašeno počme razpitivati gdě joj je muž. — Lizariova sestra spazi proměnu, i pristupi k njoj s pitanjem: Da li se zlo nahodi, da li je što neboli? — „Nepitaj me," odgovori Leonora, „ljuto me muči nepoznati i tajni strah — Plašim se od nastajućeg časa."

Čim Leonora ovo izreče, i čarojice svèrše čudnu pantominu. Jedna od njih uhvati je za ruku i reče tako glasno, da je jedan od blizu stojećih jasno čuo, ove rěči: „Hodi, i oplakuj tvoju i moju nesreću!"

Leonora čuvši ovo, od straha iznemogne i padne u naručje zaovino; sad se obća izmedju gostiuh zametne smetnja. Nisu dugo sumnjali, tko je Leonori prouzrokovao nemir. Čarojicah medjutim nestane.

Diveći se opaze da pod pokrivačem čověk još jednako stoji kao mèrtav, da se nemiče, i šta više, da nediše. Někoji od gostiuh dignu mu studenu ruku, koja kao mèrtva opet padne. — Strašna sumnja obuzme okolo stojeće, i hitro odkriju lice... Bože! evo mèrtva kneza Lizaria! —

Još se tužna Leonora oporavila nije, dakle ni ćutiti nije mogla podpunu težinu nesreće svoje. — Priatelji odnesu kneza Lizaria mèrtvo tělo u sobu njegovu.

Digitized by Google

Ovdě se dogodilo ubojstvo. Uz pokućtvo ležalo je oružje kèrvavo po tleh razbacano, sve je to pokazivalo živu borbu. Věnac jedan od kupresa spleten — kao hladnokèrvno smišljene osvete istiniti znak — ležao je na postelji.

Zaludu su najoštrie izpitivali, zaludu bèrza potěra, u trag zločincima nikako se ući nemogaše. Na plemića padne sumnja, i neprodje mnogo vrěmena, i on se ukloni iz Italie.

Leonora, nesrećna Leonora, koju je strašni ov dogodjaj jako potresao, odè u manastir koludricah, gdě joj poslě vèrlo kratkog vrěmena smèrt — ovaj iskreni priatelj nesrećnih, — prikrati muke.

Sud o pozorištnom dèlu Meirimi spisanom po Matiji Banu.

Od Adolfa Vebera.

(Konac.)

Opazio sam i to, da se pěsnik nije upoznao s pravilom, da se u někajućih izrekah město akuzativa stavlja genitiv. Istina, te ima i u narodu i u piscih priměrah protivnih, ali su vèrlo rědki, a pravilo stoji; to je svojstvo slavjanskoga jezika u obće, pa i našega na pose. Pěsnik pako metje jedno město drugoga po svojoj volji tako:

(6) Još ničije ja neglodjah kosti (ničiih kostih)
Pak ni sada neću Osmanlijske (Osmanlijskih).
(41) Dodaj mu je (ju).
(52) Ja nijesam nju tražio (ja je nèsam tražio).

Mi metjemo samo onda akuzativ, kad se dvě osobe ili stvari u opréku uvedu n. p. nisam ti vidio mater, nego sestru; inače malo ne uvěk genitiv. U svom zadnjem priměru ima i ta pogrěška, što je metnuo cělo zaime město pokratjenoga, pa to je učinio jamačno opet porad stiha, no ja stihu nepriznajem prava, da bi imao kvariti jezik. Glede zaimena „je“ slědi bratju sèrblje, koji postavljaju genitiv i u tvèrdećoj izreci, kano što je ovo: dodaj mu je; no u nas, kad se traži cěla stvar, metje se uvěk akuzativ, pa zato je ovaj način pisanja bez razloga. — Sličnih priměrah imade više, nu ovo neka bude dosta.

Pěsnik nepravi kadšto razlike medju samostavnici živućimi i neživućimi n. p.

(10) Vidim strahu i uzroka (uzrok).
(46) Svoj vol (svojega vola) hoću da oduzmem, ali
(109) Oh, da bi mi jedan konjic (konjića) dao.

Ovo poslednje čini se da je uzeto od Cèrnogoracah; no čast bratji ovoj u onom što je u njih dobro; nipošto u onom što je zlo.

Tudjinac učeć se naš jezik pa i pozoran našinac, opažava, da je kod nas čestica „da“ alpha i omega, bez koje neima nijedne izreke. Ja bi ju prokleo onako, kako je Göthe svoj němački e, i světovao bi svakoga, da še je kloni kano kuge; jer da i neima na njoj drugoga grěha, osim što nam je pozobala malom sve infinitive i učinila govor težak, jednolik i nespretan, valjalo bi joj podsěći krila. I naš ih je pěsnik uveo upravo silu božju; pa kad bi na pravom městu, nebi rekao ni rěči. Latini imaju svoj futurum simplex, a mi ga pravimo pomoćju glagolja „hoću“ ili pokratjeno „ću“ n. p. scribam, hoću pisati, ili pisati ću; non scribam, neću pisati. No taj glagolj

Digitized by Google

hoću znači u nas po nesreći i latinski: volo; da se dakle neporodi dvojba, imali uzeti kano pomoćan ili samostalan glagolj, u onih se vrěmenih, gdě bi se mog dvojiti, kad znači: volo, doda čestica „da" n. p. scribam, pisati ću; volo scribe hoću da pišem; non scribam, neću pisati; nolo scribere, neću da pišem. Pěsnik u nemareć za to pravilo, ili dèržeć se bratje Sèrbaljah, kojim inače čast, baca sve jednu hèrpu, n. p.

(21) Ne, netreba, ovo će da prodje (proći će).
(22) Sasvim će mi da izčezne (izčeznuti će).
(69) Bašta moja grob će mu da bude (grob će mu biti).
(147) Kad će on najprie da te vidi (kad će te viditi).

Ovdě je skèrpao stih, metnuo: on, koj amo neide, kao i u ovom stihu:

(5) Da izjede sami ovi meso. —

Pěsnik je někoje rěči zlo sastavio, n. p.

(6) Kano psečad oko njih se grabit.
(47) Počem tu se kano psaćad naždru.

Ovakove se rěči prave uvěk iz nominativa, kano: momak, momčad; pras prasčad; pastir, pastirčad; čoban, čobančad; dakle i pas, pasčad.

(45) Spajinine odsěcati glave.

Ima dvě formative za imena posedovna ov ev, i ski; ona se rabi, čini se, kad se posědovanje proteže na jednu osobu, a ovo kad na više ili na abstraktu pojav, n. p. ovo je susědovo dobro (jedan susěd); ovo su susědska dobra, (više susědah); čast sudčeva (jednoga sudca); čast sudačka (abstraktno); ovdě dakle nije nikako dobro spajinine, već treba reći spajinske.

(9) Naša sila sve to niže pada,
A rajeva skače sve na više.

Formativa mužkih posědovnih imenah jest ov, ev, a ženskih ili po značenju ih ili po dočetku jest: in, n. p. susědov, susědin; bratov, sestrin, dakle i rajin. Jedan izuimku, čini mi se, pravi otac, koj ima i ov i in, n. p. otčev i otčin, otčinstvo, ali

Někoje je pako zlo upotrěbio, kano:

(5) Nego baci to smetlište tamo.

Formativom šte prave se samostavnici naznačujući město, gdě se što radi pa se prave iz samostavnikah i iz glagoljah, kano sepište, gazište, kupalište, ognjište, dakle i smetlište od smet; pa pěsnik nije hotio naznačiti město, nego uprav smet.

(6) Uvěk lako nož je iztèrgnuti,
Al ga nije povuć (zaděti) u nožnicu.
(34) Čest neoskvèrnjena (čast, postenje);

Razliku rěčih čest i čast razviše Vuk i Šulek i dokazaše, da ih nevalja jednako uzimati; zašto se neprimi ono što je jasno dokazano? dokada ćemo se protiviti istini.

(45) Svèrh planine kó burija padsti (pasti).

U gladoljah pèrve forme koreniti se saglasnik zadèržava, samo kad je *b*, *p*, *v*, n. p. grebsti, cèrpsti, kad je *d*, *t*, onda se izbacuje, inače bi se moralo pisati: kradsti, pletsti, kladsti, metsti, predsti. itd. —

Pěsnik rabi někoje predloge naopako, kano:

(7) A pram nama kroz neslogu slubiti
Stoje snažna dva neprietelja.

Digitized by Google

Pram znači latinski: ergo; proti, contra, n. p. ljubav prama Bogu, boj proti dušmaninu, dakle i ovdě proti. — Taliani neimaju te razlike, pa zato se je to i pěsniku podkralo.

(110) Trebat će ti mimo nju (nje) da prodješ.

(127) Ja narod

Pored (porad) sina dižem. —

Pored znači, cum, una, sammt, a porad, propter, wegen, ovamo ide „porad.“

Kano što se pěsnik malo gdě dèrži stalna pravila, tako piše i sad moj, sad svoj, n. p.

(31) Ja to dadoh zaručnici mojoj (svojoj).

Pěsnik piše sve, a u genitivu svega, neznajuć, da su rěči, koje imaju u genitivu ega, meke, dakle da treba i u nominativu pisati sve; nevalja se dèržati krivih provincializmah, već treba shvatiti duh jezika, koi je jedan po cělom narodu. Evo priměra:

(32) A na dar mu svo njegovo blago.

Čudnovato rabi pěsnik městne prislove, dèržeć se i tu kojekakvih zakutnih porabah. Istina, da naš narod metje jednako: ovdě i amo, ondě i tamo, te štokavci rabe više ovo poslědnje; ali ne sve, kano što to naš pěsnik čini. Njemu je amo i ovdě, tamo i ondě, od tamo i odonde; gdě i kamo — svejedno. Evo priměrah:

(20) Da od tamo (odondě, odanle) ni vratit se neću.

(20) Ljubica te tamo, (ondě) zaměnila.

(29) Sad će Živan ovdě (amo) doći, imam.

(116) Gdě (kamo) ideš.

(124) Nju si opet dolazeći ovdě (ovamo).

Pogrěške su ove potekle iz talianskoga jezika; koj se je našemu pěsniku odviše u pamet usěkao; Talian veli: dove sei i dove vai, gdě si, kamo ideš.

Kad ima u narodu za koju stvar više rěčih, valja uvěk pred očima imati, da nisu uzalud u jezik uvedene, pa valja iztraživati, u čem se ili sada razlikuju ili u čem su se mogle někoć razlikovati; jer znamo, da se je naš narod malo ne svigdě tudjinstvom više manje izkvario, te je zaboravio one prekrasne razlike, koje su mu prie jezik resile, pomoć značenje različnih rěčih, koje sada valja svakako povratiti. Tako glede navedenih pogrěšakah čini mi se da neću zalutati tvèrdeć, da sam ovo opazio: Osobna zaimena jesu: ja, ti, on; od ovih se je napravilo mnogo zaimenah i prislovah, te mi se čini, da se svako zaime i svaki prislov, koj ima u sebi t proteže na drugu osobu, s kojom govorim, a gdě je on, da se proteže na tretju, o kojoj s drugim govorim, pa upravo zato i gdě je ov, proteže se na pèrvu osobu koja govori. Za priměr neka budu pokazna zaimena; ovaj ključ, znači ključ koi ja u ruci dèržim, taj ključ znači ključ, koj druga osoba, s kojom govorim, u ruci dèrži; a onaj ključ znači ključ, koj treća osoba, o kojoj s drugom govorim, u ruci dèrži. Ista je razlika i među latinskimi zaimeni: hic, iste, ille. — Što se tiče městnih prislovah, čini mi se, da treba odgovarati ovim oblikom, kojim se tko pita; na pitanje gdě si bio, nemože ići nego odgovor: ovdě, tu i ondě; na pitanje: kamo ideš? valja odgovoriti: ovamo (amo), tamo, onamo; na pitanje kuda ideš? odgovara se ovuda, tuda, onuda, na pitanje odakle ideš? odgovarati valja: odavle, odatle, odanle. Da se stvar lasnije pregleda, neka stoji ovdě obrazac svih ovakovih zaimenah i prislovah s latinskimi pram sebi

Digitized by Google

ovaj, hic	taj, iste	onaj, ille	ovdě, hic	tu, isthic
ondě illic	ovamo, huc	tamo, isthuc	onamo, illuc	tuda, isthac
ovuda, hac	onuda, illac	odavle, hinc	odatle, isthinc	odanle, illinc.

Ovo su poveće pogrěške, a biti će ih po svoj prilici i više, koje sam čitajuć ovo dělo opazio, i dolaze odatle, što neimamo jošte valjane slovnice, a pisci neće da se muče prispodabljajuć naš jezik s ostalimi slavjanskimi naréčji, osobito sa staroslavenskim, već svaki prianja za ono, što je u svom rodnom kutu čuo. Nu to još nije dosta. Pisac nebuduć čvèrst u slovnici, kuda god prolazi po našem narodu, misli da je i ono dobro, što je ondě čuo, te piše posve šareno. Amo ide i ono oholo mněnje, da svaki, koj se je rodio i odgojio sred naroda, znade toliko naški, da može paradirati kano spisatelj. Odatle dolazi, da mnogi naš tobožnji pisac nije proučio nikakve slovnice našeg jezika, pa se još čudi, kad ga čověk pita, koje se slovnice dèrži. S materinim je mlékom usisao mudrost, pa mirna Bosna! — Vrěme je već, bratjo, da otresemo prah svojih rodnih zakutakah, da se ogledamo po širokom světu našega naroda, da nezatvaramo oči pred istinom, i da se neoglušujemo njezina svetoga glasa, inače nećemo nikad napred no natrag poput rakah. —

Pogrěške ove, premda gèrde dělo, neotimaju mu ipak one céne, koja ga kano vèrstno dělo, punim pravom ide. Pěsnik je naš pokazao, da umije ne samo više čestih tako stopiti u célost, kano da su salivene, već da ih znade i nadahnuti pobožnim duhom krěposti i narodnosti, počem mu dělo postaje dragocěno blago ukupnog našega naroda, koj mu je dužan što većom zahvalnostju. Ako se ovo dělo kod drugoga izdanja očisti od navedenih pogrěšakah, biti će pravi ures naše mladjahne književnosti, a pěsniku neće potamniti slava dok bude našega naroda.

Primorje i Lika.

Od. Ljud. Vukotinovića.

(Nadalje.)

Iz Senja vodi drum kroz uzku i kratku dolinu, u kojoj se osim několiko malenih vinogradah ništa nevidi, nego množina kamenja, što ga voda iz planine nanosi; put se diše uz bèrdo; planina se ovdě počima zeleniti, i lěpe se šume šire po gori na radost putnika koi je u ovom kraju malo gdě šume vidjevao. Dok smo se po šumi željno ogledavali, razne vèrste kamenja i bilja iztraživali, sakupili su se gusti oblaci, te kiša stadě nemilo iz oblakah lěvati, tako, da smo upravo do kože pokisnuli, i to tim više, jer smo kabanice naše upotrěbili ne toliko za našu obranu, već da njima pokrijemo naše do sada nabrano i jurve posušeno bilje. Da smo, ko što se obično kaže, bili iz šećera, mi bi se sasvim raztalili bili, i naše bi bilje bez gospodara ostalo . . . nu na sreću kao prirodoslovci učeni takovomu zlu, odoléli smo bez daljne štete toj nezgodi, i kad je kiša za pó sata prestala, došli smo do města Mihovljice, koje sastoji iz dviuh triuh kućah, iz jedne cèrkve i lěpog bunara; ali nam nije do lěpe ladne vodice stalo, jer smo dosta izvana već nakvašeni bili. Bunar je lěpim kamenom ukrašen i imade tri napisa; jedan němački, drugi latinski, a tretji hèrvatski: „Carsko vrilo. Ferdinand I. 1837. Na slavu cara i kralja Ferdinanda.“ Za kapelom pako sv. Mihalja u kamenu izsěčen je grob pokojnoga

Digitized by Google

majora Knežića, slavnoga graditelja cestah, koi je i ovu cestu od Senja prěko Vratnika u Žutulokvu sagradio. Na kamenu grobnom stoji slědeći napis: „Město od pokoja tělesnih ostanakah pogl. gosp. Josipa Kajetana Knežića c. k. četnika, austr. Leopoldovog reda viteza, grada Senja začastnog gradjana, osnovah cestah: Velebitske, Josipove i Karlobažke, kao i luke Senjske u proizvedenju ravnatelja. Rodj. u Petrinji 15. velj. 1786. preminuvšega su žalostju mnogih počitateljah u Senju 15. ruj. 1848.“

Město ovo u kom toli zaslužni muž počiva, ostavih uznešen pobožnim čuvstvom — govoreć na tihom molitvu: „Věčni pokoj duši njegovoj!“

Najvišji vèrh kroz kojeg se drum senjski — „Josipova cesta“ zvani — po bèrdinah penje, zove se: Vratnik; najveća visina ceste ove ima do 2408′ više mora. Izgled iz ovog města, premda je visina znatna, nije onakav, kako bi se očekivati moglo, jerbo sva bèrda i bila (Bergkämme) okolo ležeće planine šumom su obraštjena i zatvaraju izgled na more. Na desno od Vratnika idući iz Senja u Žutulokvu uzdiže se Velebìt, na lěvo pako leže mnogovèrstne grane gorah, koje na Veliku Kapelu spadaju. Podnebje je ovdě, premda je početak měseca lipnja bio, ipak hladno, osobito poslě kiše. — Prevalivši Vratnik vozi se putnik prěko Žutelokve sve do blizu Otočca manje više u bèrdovitoj šumi i pustoj okolici; ovdě doduše neima toliko golih stěnah kao u Primorju, nu ima zato puno brěgovah jedino sitnom travicom pokrivenih, gděgdě šikarjem i živicom obraštjenih; dalje od Žutelokve proti Otočcu neima šumah na veliko prostèrtih; pa baš zato cěla okolica ukazuje něku monotoniu, koja se putniku nipošto dopasti nemože. — Od Vratnika počemši pa sve do Otočca, po prilici 4—5 urah daleko, sve čověk na niže ide, tako da Otočac glede 3618, visokoga Vratnika *) nizko leži, nu dolina ova Otočka ipak glede naših krajevah ostaje samo visoka dolina, jer okolo 1400′ više mora leži, okružena sa sviuh stranah visokimi gorami. Dolina ova imade oštar zrak, tako da ovdě niti kukuruz dobro uspěti nemože, još manje vinska loza, kojoj ni traga neima; livade su lěpe, i polja se čine dosta dobra, samo što zemlju duboko orati nije moguće, jerbo u motiku i plug na skoro kamen zadire.

Što se města Otočca tiče, ako izuzmeš carske kuće, kao što su stan pukovnika i drugih štabsoficirah, kasarne, bolnicu, pisarne, gostionu, cèrkvu i župnu kuću, malo bi šta znamenita preostalo; rečena stanja jesu lěpa, i čine se tim lěpša, čim malene kuće drugih žiteljah daleko nadvisuju. Ovdě imadosmo prìliku vašar viditi, koj se svake srěde obdèržava; puka je dolazilo sa svih stranah množina; tù biaše puno kravah, kozah i osobito janjacah, koji ovdě sačinjaju glavni predmet poljodělskog gospodarstva; tèrgovina unutèrnja je vèrlo živahna; ljudi uvěk medju sobom pazare.

Otočani su vèrlo uljudni i dobre ćudi, kao što se to od Otočanah obično znade; nu to im svědoči běli barjak, koj se čestoputah na štokhausu ove regimente vije. Ali Otočani nisu samo kod kuće dobri, već su i pred nepriateljem hrabri junaci, što najbolje svědoči poslědnji rat, u kom su činili granici i rodu hèrvatkome glas.

*) To je najviši vèrh Vratnika.

Digitized by Google

Kroz dolinu Otočku teče potok Gačka; — potok taj nije dubok, jer tvèrdo dno kamenito neda mu da bude dublji, a u žlèbu njegovom raste množina kojekakvog bilja vodenog, čim biva, da je Gačka uvèk skoro vèrhom puna, pa kad malo kiša padne, to se ona razlije i topi okolo ležeće livade, koje su većom skoro stranom pokvarene i u močvarne berege i šašike pretvorene; Otočac je s toga uzroka vèrlo nezdravo mèsto; osobito se tudjinci tamo tuže, da ih groznica, kad ih jedanput ugrabi, neće da ostavi.

Od Otočca pram zapadu otvara se uzka dolina, kroz nju se Gačka vije i teče — reko bi u more jadransko, koje na ovoj strani leži; nu iza bèrdinah i brègovah otočkih diže se Velebit kao golema stèna, zastirajući joj put i svaki izlazak iz brežnatog korita; nu Gačka slabo haje za te zapréke — pa dočim ona ravnim putem u more nemože, slèdi svoj naravski nagon i sve niže i niže i moru bliže hèrleći, našla je ponor, gdè je nestaje. — Ponor ovaj nalazi se u Švici $^3/_4$ ure od Otočca. Švica je vèrlo lèpo mèsto, vrèdno da ga pohodi svaki putnik. Da je Švica na mèsto u Hèrvatskoj u drugoj kojoj zemlji, za nju bi se ufano znalo; ona bi opisana bila u više knjigah i slikana u više litografiah i Voyages pittoresques; nu Hèrvatska apatia nedà se na ništa sklonuti; mi smo uvèk u nèkakovoj negaciji, te nosimo sve, što nam drugi pozitivno natovare; pa da nam tko opiše i naslika naše zemlje, — kad bi gotovo bilo, mi bi se hvalili lèpom domovinom našom, za koju ipak ništa neradimo. U Švici dolina do tamo visoko ležeća sve nižja biva; tamo kroz stènu pada Gačka u široku okrugljastu jarugu, iz koje dalje neteče, već se iz nje kroz nevidljive pute gubi u bezdno. Vodopad Gačke može do 10 fatih visok biti; nuz njega stoje mlini i pilenice, koje naglo padajuća voda hitro i silno okreće. Ista ova voda podzemaljskim svojim putem dalje teče i više miljah daleko, kao što kažu, razlèva se u more jadransko kod Jablanca blizu Baga.

Od Otočca sve do Lešća proteže se dolina, dok užja nepostane i tamo sve višjim bèrdima okružena sasvim nestane. Iza Perušića, koje je poslèdnje mèsto u Otočkom puku na cesti Dalmatinskoj, počima Lika.

Lika, kad čovèk od te strane u nju unidje, predstavlja se sasvim tužno, na levo i na desno, napred i natrag gledajuć nevidiš ništa do brèžuljke, brègove i puste gore, stranom kamenom posute, stranom malenom tužnom šikarom obrastjene, tako da se putniku čini kao da je premèšten u pustoš; i taj tužni prizor traje sve dalje i dalje, dok se nakon puta od tri sata tornji od Gospića neukažu. — Bèrdine su ovdè oštrije; klisure raztèrgane i stène ugljaste dižu se u zrak na sve strane, tako, da bi mislio, da tu stoje podèrtine starih gradovah; a od zapadno-sèvernog kraja pram jugu proteže se čislo golemog Velebita, koj kao sèdoglav starac iz svoje višine ozbiljno gleda ... od staro doba u vrèmena nova ... ufajući se na stalno, da će, — kad vrèmena ova jednom utonu u more vèčnosti — opet i budùća ugledati ... da li bolja ... da li gora? — o tom taj patriarh medju našim gorama isto tako kao ni mi ništa stalnoga kazati neumie, samo to mi š njim skupa znamo, da će nas i unučad našu isto tako kao dèdove naše redom nestati, dočim će Velebit uztrajati i snèžno svoje tèmè rumenilom zore budućih vèkovah obasjano ponosito u vis pružati.

(Dalje slèdi.)

Digitized by Google

Vojvodjanka.*)

Novo lirično dělce od D. Mihajlovića.

Nedavno izišlo je novo dělce poetičko cirilicom tiskano pod gore spomenutim naslovom od Dimitrie Mihajlovića u Temišvaru, o kojemu „Svetovid“ u svom 24 br. ovako govori:

„Dělce ovo sadèržaje u sebi 25 novih pěsamah, ponajviše liričnog sadèržaja, medju njima su dvě balade i jedan uvod iz Eposa Stefana silnog. U liričnoj struhi vlada prostota osěćanja, lahk i tečan jezik, ponajviše u četiristopnom troheju, od kojih četiri jednu strofu sačinjavaju. Slikovi su kako svagda, tako i ovdě čisti, ali im oskuděva visok polet fantazie i poetična vatra. To je g. sačinitelj sam osěćao, kad je na str. 26 uzrok naveo: „Gdi će ti gladno — pěvati tělo,“ pa onda: „Pěsme bi tada — žalostne bile. Cune o jada — bez čuvstva, sile.“ — Najveći komad jest: Osěćanja u sonetima; ako i nisu po strogoj formi sastavljeni, za koju se jamb zahtěva. Šteta što je samo 10 sonetah spěvanih, još pet, pa bi bio věnac sonetah gotov, kog u knjižestvu obdělana nemamo. Još veći komad jesu pěsmice Dragini, koje petdeset kiticah po 12 vèrstah sadèržavaju.

U baladama želiti bi bilo jasnie motiviranje smèrti, kojom obično balade zaključuju se. Najbolje je izpao za rukom uvod iz eposa Stefana silnog, i potom se vidi, kakvi bi sam epos morao biti, da nije u Novom-Sadu žèrtvom plamena postao.

Da nebi i ovo dělce nesrećnim slučajem kakvim propalo, i neizdano ostalo, imamo blagodariti lěpom věncu od 12 plemenitih gospojah, i dvěma gospodičnama, koje su dělce ovo svojim troškom izdale. Tako dakle vidimo, da i druga polovina Sèrbstva — sastojeća iz ženskog spola — znake života pokazuje, i zapušćeno polje književstva, barem materialno, obdělava. Dělce je od naroda dobro primljeno, tako, da je više predbrojnikah bilo, nego pečatanih exemplarah, i po tom suđeći, može se reći, da je dělce dobro, i da svaku preporuku zaslužuje.“

Razgovor mudraca s rabinom.

(Iz němačkoga polag I. Engela.)

Něki mudrac reče jednom rabinu: „Vaš Bog u svetom pismu naziva se gnjevnim, jer drugog Boga pored sebe netèrpi, i ljuti se na idolopoklonstvo. Sad te ja pitam, zašto on više mèrzi na idolopoklonike, nego na same idole?“ Rabin na to odgovori: „Jedan princip imadiaše neposlušnog sina, koi je izmedju ostalih nevaljanih dělah svojih imao običaj svojim psima davati otčino ime. Hoće li se dakle princip više ljutiti na sina, ili na pse?“ — „Ali kad bi Bog iztrěbio idole,“ reče mudrac, „to bi manje prilike bilo k grěšenju.“ — „Istina je to“ prihvati rabin, „kad bi se buđale klanjale samo stvarima od male važnosti; ali se oni klanjaju suncu, měsecu, zvězdama, rěkama, vatri, zraku i t. d. Zar da stvoritelj zbog ovih budalah svět svoj utamani? Kad koj ukrade šenicu pak je posije, zar šenica zato da neiznikne što je ukradjena? To mudri tvorac nečini, nego pušća prirodu blagouredjenu da ide svojim putem. Nerazuman je, koi ju zloupotrěbljuje, pozvat će se kad tad na odgovor.“

---

*) Žao nam je, što je od něko doba skoro svaki književni savez izmedju nas i bratje Sèrbaljah upravo kao prekinut, uslěd česa biva, da su nam svi skoro novii proizvodi na književnom polju sèrbskom izišavši, izim naslovah sasvim nepoznati. — To, bratjo, barem naša pogrěška nije! — *Ured.*

Digitized by Google

Što se tiče naplate poslě smèrti, ovo mu je predbacivao mudrac: „Kad je tělo od duše razděljeno, kome će krivica učinjenih grěhovah pripisati se? Doista tělu ne, jer ovo po razstanku od duše nikad nebi moglo grěšiti. A duša bez těla isto tako nebi se mogla grěhom okaljati. Ona leti u najdalja města, čim u tělu kad je, nije k zemlji privezana. Koje će dakle od obojih biti predmet božje pravde?“

„Božja premudrost, istina,“ odgovori rabin, „sáma poznaje putove svoje pravde. Ali koj put i smèrtnom čověku dopušteno je uči u trag ove stvari. Jedan domačin imao je u svom voćnjaku dva roba, od kojih jedan hrom biaše, a drugi slěp Tamo na kruškama i jabukama — veljaše hromi slěpome — vidim krasnog ploda; ajde da ti se popnem na ramena pa da naberemo! — Ovako i učine i pokradu svog dobrotvora, koi je njih, kao nepotrěbne sluge, samo iz milosèrdja hranio. On ih u kradji zateče i stane ih izpitivati. Svaki je krivicu odbijao od sebe, jedan dokazivaše svoje nemogućtvo plodove viditi, a drugi opet k njima uzpeti se. Šta je dakle učinio domačin? — On metne hromog na slěpog, i tako ih u onom položaju kaštigà u kom su i sagrěšili. — Tako će i sudac světa učiniti s dušom i tělom.“

Izvdaak.

(Iz pisamah Seneke i Lucia.)

Pismo o pravilama, kako valja s koristju knjige štiti, svèršuje Seneka s izrekom Epikura, koja govori o zadovoljnom siromaštvu:

Iz ovog što mi pišeš i što od drugih ljudih čujem, veliko ufanje cèrpim. Ti se neskitaš, niti te uznemiruje skitanje. — Skitanje je znak bolestnog duha. On je plemenita duha čověk, koj na jednom městu dužo stoji i koj se zna sám sobom zabavljati. Pazi dakle da čitanjem kojekakovih knjigah skitalica nepostaneš. Onakove knjige valja štiti, o kojih znamo da su ih mudri ljudi napisali, i njihove savěte trěba u sèrce naše dobro upisati. — Onaj, što se na svakom městu nahodi, nigdě nije sa svojom svěstju. Ljudi koji u putovanju život svoj provode, dogadja se, da mnoga prijateljstva sklope, a nijednog ipak istinitog prijatelja neimaju; to isto biva i s onima koji sve po svojoj glavi rade, i sve što se děsi, ni na um neuzimaju. — Ono jelo koje se odmah, tek što je otišlo u želudac, povrati, tělo nehrani niti krěpi; ništa pak zdravlje tako nekvari kao česta proměna hrane. To isto čini i množtvo knjigah, jer one zabune pamet i duh. Ti veliš, sad bi ove sad one knjige listove prevraćao; ali to prispodobiti se može slabom želudcu, koj bi različita jěla kušati rado, koja većma čovećje tělo razslabljuju nego li što ga hrane. Želiš li pak koristju štiti, a ti izaberi koristne knjige; i kad bi baš i što drugo štiti htio, iza toga odmah povrati se koristnim knjigam, koje su mudri ljudi napisali. Svaki dan staraj se da iznadješ način, koj bi te mogao radi sirotinje, smèrti i svakog zla života těšiti. — Ako si u kakovoj knjigi što koristno štio, učini si mali jedan izvadak i dobro ga upamti. — To isto i sám radim — Danas štijem Epikura koj veli: Poštena je stvar radostno siromaštvo, koja, ako je zadovoljstvom sjedinjena, onda nije siromaštvo, jer tko njim vlada, taj je bogat. Nije onaj, dobri moj Lucio, siromah, koj malo ima, nego onaj, što više želi; jer koja je korist imati silno blago, a sve više i više želiti. Pitaš me, koje je uměreno bogatstvo? Pèrvo, imati šta ju nuždno, a drugo tim zadovoljiti se.

Digitized by Google

Dvanajst indijskih zapovědih za žene*)

1. Za ženu nema drugog Boga, osim njezinog muža.

2. Ako je muž makar kako mator, ružan, neprijatan i surov, ili ako je sve imanje svoje na milostinje potrošio, ipak treba, da žena mužu kao gospodaru i Bogu svom pokorna bude, i njemu se dopasti potrudi.

3. Ženska je stvorena, da bude pokorna dok živi, ako je děvica, da se klanja otcu; ako je udata, da se klanja mužu; ako je udovica, da se klanja děci svojoj

4. Žena nesmie nikad s mužom za jednim stolom ručati, nego neka smatra za čest, što ručati smie, šta joj muž ostavi.

5. Kad se nasměje muž njezin, neka se i ona směje, i nek plače kad muž plače.

6. Žena treba bez razlike čina mužu svom da gotovi najmilia jela.

7. Da se očima muža svog dopadne, valja se ženi svaki dan kupati, najprie u čistoj, a posle u vodi od šafrana, neka kosu svoju maže i češlja, neka krajeve oko trepavicah sa antimoniumom bojadiše, i neka cèrven znak na čelu naslika.

8. Ako je muž na putu, žena treba da posti, da na zemlji spava, i da se čuva od svakog ukrasa.

9. Kad se muž s puta vrati, žena treba da veselo pred njega iztèrči, da mu podà račun o vladanju svom, o svojim rěčima i sámim mislima.

10. Ako je muž pokara, treba da mu blagodari za dobru volju njegovu.

11. Ako li je kad izbije, a ona neka primi kaštigu svoju s tèrpljenjem, neka ga smireno u ruku poljubi, i za oproštenje moli, što ga je razsèrdila.

Ovo su zapovědi iz svetih knjigah indijskih. Molimo Sèrbkinje za oproštenje — veli oydě nadalje prestrogi „Svetovid“ — što smo se usudili, sèrbski ih prevesti. Sa dvanajstom poštedit ćemo ih, tim više, što se i u originalu nenalazi, no ako bi smeli sèrbski komentar podmenuti, moglo bi se reći:

12. Ako muž ženu svoju u nevěri uhvati, ima se javno spaliti.

Narodne poslovice ilirske.

Duga noć, kao careva godina.
Dug je zao drug.
Dug neplatjen, grěh neoprošten.
Dužan je i kosom na glavi.
Duni juže, nek se babe pruže!
Djavolu pakla nemanjka.
Děvojačkog sela nigdě nema.
Děvojka mala ali velika, jednako joj se hoće svatovah.
Děvojka se svatovima nada, udovica nada i nenada, stara baba zaista nenada.
Děvojke rastu kao zla trava.
Děvojku lice udaje.
Dětetu podaj a neobreci nikad, kao n Turčinu.
Děca, budale i pijani istinu govore.
Děca se čude svačemu, a ljudi ničemu.
Děca su nevěrna vojska.
Evo moje glave!
Esap čitap, torba i štap.
Eto polja, a eto konja!
Frižak i zdrav kao riba.

*) Iz „*Svetovida*“

Digitized by Google

Dva brata Senjanina Pavle i Miko Hreljanovići.

(Narodna pěsma.)

Šavak šila Skradinska děvojka,
Šavak šila, u more gledala,
U moru je jadro ugledala,
Staricu je majku dozivala:
„Aj starice, stara majko moja,
Šta se bèli na sinjemu moru,
Jesul' lovci ili su tèrgovci,
Il' su naša bratja Skradinjani?“
Starica joj govorila majka:
„Nit su lovci, niti su tèrgovci,
Nit su naša bratja Skradinjani,
Već su ono od Senja Senjani;
Do podne će Skradin porobiti.
A od podne Skradin popaliti!“
Pukne puška, pa za njom lumbarda,
Ter ubije Hreljanović Pavla,
U zlo ga je mèsto udarila,
U zlo mèsto u čelo junačko,
Mèrtav junak cèrnoj zemlji padè;
Nektiše ga tute zakopati,
Već ga meću na pleća junačka,
Pa ga nose težkoj ormanici;
Pa ga vode bèlom Senju gradu. —
Kad su mladi blizu Senja bili,
Al na mostu Hreljanović Miko,
Božju im je pomoć nazivao,
Oni su mu zdravljem odvratjali,
I on im je junak govorio:
„Jestel' zdravo od Senja Senjani,
Jestel' zdravo i jestel' bogato?“
A oni mu mladom govorili:
„Nit smo zdravo, niti smo bogato,
Izgubismo druga najboljega —
Druga naša i brata tvojega!“
Kad to čuje Hreljanović Miko,
Skida s glave klobuk s bèlim perjem,
Pa ga baca u 'no sinje more:
„Nosi more klobuk s bèlim perjem,
Kako nosiš Pavla brata moga!“
Skida s ruke dva zlatna pèrstena,
U kima su dva draga kamena,
Pak ih baca u 'no sinje more:
„Nosi more dva zlatna pèrstena,
U kima su dva draga kamena,
Kako nosiš Pavla brata moga!“
Pak odpaše ćordu okovanu,
Sve u srebru i u suhu zlatu,
Pa ju baca u 'no sinje more:
„Nosi more ćordu okovanu,
Sve u srebru i u suhu zlatu,
Kako nosiš Pavla brata moga!“
Pak se žeće bèlom dvoru svome,
U dvoru mu divno kolo igra,
U kolu mu majka i sestrica,
I Pavlova vèrna zaručnica,
A on im je junak govorio:
„Igraj majko, da bi neigrala,
Pěvaj sele, da bi nepěvala,
A ti mlada Pavla zaručnica —
Ti si mlada, ti ćeš dobit draga,
A ja moga brata nikadare!“
Kad je mlada rěči razumila
Iz svega je glasa zavapila:
„Ajme meni, moje sunce žarko,
Ko mi zadješ i opet opadeš.„

Zagonetka.

Od Ivana Tèrnskoga.

X.

Živi u vodi a životno nije,
Rodila ga majka, da ga bije,
Oběručke njeg je ogèrlila,
Da g' negèrli, bez čeda bi bila.
Al na turska sad ga uzmi štiti,
Pa će cèrni oběšenjak biti,
Koj se plača i mèrmljanja prima,
Kad ga od ozdó topla ljuba obima,

Odgonetka bivše u 44. br. Nevena zagonetke je: „*Pero.*“

Digitized by Google

Slavjanske vésti.

— Ravnateljstvo matice ilirske izdalo je ovih danah izpod tiska imenik svih utemeljiteljah matičinih s pregledom računa od 1. ožujka do 31. prosinca 1851. — Po ovom izvěštju, ima pravih utemeljiteljah matičinih, koji su 50 for. već namirili 241, a obvezanih, koji će na deset rokovah kroz 5 godinah otu svotu izplatiti, 103. - U naznačeno vrěme od 1. ožujka do 31. prosinca 1851. ušlo je dohodka 5387 fr. 19. kr. a potrošeno je 3600 fr. 27. kr. — Ostalo je dakle 1786 fr. 52 kr., od kojih novacah dano je na kamate 1768 fr. 57 kr., time ostalo u blagajni za godinu 1852 — 17 fr. 55. kr. Cěli imetak matice ilirske iznosi: 19,222 fr. 4 kr., i to: 15,668 fr. 57. kr. u zadužnicah, a 3553 fr. 7 kr. u knjigah.

— Važni rěčnik, koj će sadèržavati pravoslovno i politično nazivlje s obilnom množinom ostalih rěčih, i koi se u Beču tiska na hèrvatsko-sèrbskom, i slovenskom jeziku, doštampan je već do slova V; po svoj prilici bit će do nove godine sasvim gotov. Ovo nazivlje sastavili su po nalogu vis. ministerstva naučenii naši jezikoslovci. „*Novice*“ primětjuju, da je velika misao bila, što je hèrvatski, sèrbski i slovenski rěčnik u jednoj knjigi.

— G. Santić u Novinah: „*Osservatore Dalm.*“ 173. br. javlja, da se u knjižnici g. Giov. de Capogrosso Caragnini nalazi jedno veoma zanimivo dělo pod naslovom: „*Povist vangelska bogatoga a nesrećna Epulona, a čestita Lazara; oliti od štete bogatstva, a koristi ubovstva*“ sastavio Gerolimo Caragnini Splitjanin. To dělo je razdělenо u 30 pěvanja i zadèržaje znamenite čèrtice ticuće se naše dogodovštine starie i novie, zatim topografie i biografie ilirske i napose dalmatinske. Nadalje g. Santić navodi, da osim spomenutog dèla u knjižnici g. Caragnini-a ima još i drugih znamenitih stvarih kao n. p. znamenite spise što se tiću cèrkve Splitske, hpjevah turskih, izselenja plemenitih obiteljih bosanskih i t.d. i t.d. - I mi isto tako kao i g. Santić želimo, da bi g. vlastnik rečene knjižnice sve te znamenite spise na slavu obitelji svoje i naroda našega putem tiska čim prije izdao; — nu ako g. vlastnik sám to učiniti nebi htio, da bi barem te spise našem historičkom družtvu predao, koje će sigurno radostno izdati ote spise. — Dobro bi bilo kad bi se isto družtvo kod gosp. Giov. Caragnin-a odmah radi toga upitalo.

— „*Slovenskà Bčela*“ donosi u 45. broju svom „*Razpis darila* (nagrade) *za prostonarodno slovensko zgodovino* (pověstnicu),“ u kojoj se lasno ruzumljivim govorom imadu razložiti veseli i žalostni dogadjaji naroda slovenskoga od najstariih do najnoviih vremenah. Družtvo sv. Mohora u Celovcu, koje je ovaj razpis učinilo, opredělilo je 200 fr. sr. nagrade onom spisatelju, kojega dogodovštinu bude odbor pomenutog družtva za najbolju i prostomu narodu najprimèrniju pronašao.

— Ovih danah izišlo je znamenito dělo antropologičko od revnivog českog spisatelja g. Dra. A. V. Hnojka pod naslovom: „*Tělo lidské s ohledem na duši lidskou, všesrozumitelnè učenì o člověku.*“

— Troškom Jaroslava Pospišila u Pragu izišla je nedavno veoma praktična knjižica pod naslovom: „*Stručný popìs mineralii pro mládež.*“

— Dne 31. pr. m. predstavljala se na českom narodnom kazalištu žalobna igra „*Závìš Vitkovec*“ od K. S. Machačka. „*Lumir*“ u svom 44. br. u obće pohvalno o tom predstavljanju govori.

Različite vésti.

— Protestantsko družtvo „*Za izdavanje biblie*“ u Englezkoj razdělilo je 50 milionah iztisakah spomenute u 175 jezicih štampane knjige; k tomu sabralo je to družtvo putem prinesakah, darovah i t. d. preko 40 milionah fr. u srebru.

— U Magjarskoj se je — kako čujemo — do sada preko 1200 advokatah prijavilo da po novom zakonu smiju advocirati; — kod nas se je — kao što čujemo — iz kojekakvih uzrokah razmèrno prama Ugarskoj mnogo manji broj u tu svèrhu prijavio.

— U Marsilju našli su opet tajnu štamparnicu i mnogo buntovnih kojekakvih spisah.

— O Košutu pišu izvanjske novine da sada u Bromptonu u Engleskoj sasvim tiho živi.

Digitized by Google

— Mnogo se govori o ženitbi Napoleonovoj s princezom Vazom. Isto tako pogovara se, da će Napoleon 36 miliunah frankah godišnje platje dobivati, od kojih 5 miliunah odpada na njegovu obitelj.

— U Piemontu misle mnogi, da će tamošnja vlada štampi popritegnut uzde.

— „*Osservatore Dalmato*“ donosi u novie doba vèrlo zanimive članke pod naslovom „*Leteratura Slava.*“ Buduć da kod nas podosta ljudih imade koji talianski razumiju, nemože nam se na ino, već preporučiti našim ljudima te vèrlo vèštim perom pisane članke.

Smèsice.

— Sèla četiri kaludjera da ručaju. Kad se donese pred njih u jednoj činii s čorbom riba razječena na troje, onda iguman uzme glavu govoreći: „Glava pred glavu!“ Drugi uzme srèdu govoreći: „Rebra sèverova i grad carja velikago!“ a treći, kom je ime bilo Marko, uzme varku govoreći: „Varka pred Marka!“ četvèrti pak videći, da oni svu ribu, uzeše, uzmę činiu s vrućom čorbom pa po njima svoj trojici govoreći: „Izlija sja na vas blagodat bozja!“

— Djaci u nèkakovom manastiru uzmu nèkoliko živih rakah, pa prilèpivši svakom upaljenu voštenu svèčicu na leđa puste ih poći po porti da bi poplašili kaludjera koi je vèrlo uranio u cèrkvu i nedao im spavati. Kad kaludjer, poranivši po svom običaju u cèrkvu, vidi oko porte upaljene svèce gdè idu, on se stane kèrstiti i govoriti: „Anatemate djavola i njegova imena!“ a djavo mu iz zida odgovori: „Anatemate tebe i tvojieh djakah! jer to i ja dosad nisam vidio!“

— Kaludjer i djak dodjoše k nèkakovoj babi da svete vodicu, kad kaludjer zaište svèću, baba mu donese veliki sirac voska, govoreći, da neima gotove svèće, već neka je s djakom sám načini. Kaludjer videći veliki sirac voska i znajući da ona svèća što u takom slučaju preteče, ostaje njemu, poviče na djaka da donese s konja ular, da oko njega od svega onoga voska grade svèću. Kad djak ular donese a baba opazi šta oni hoće, ona iztèrgne kaludjeru vosak iz rukuh, govoreći: „Nečes, Boga mi! ako je i Bogo mnogo je!“

— Nèkakva snaha polije svekra svoga ko je htèo da se izmije, vrućom vodom po glavi; kad ga to užeže, on skoči kao lud pa bèrže bolje glavu zabode u sněg. Snaha videći to pomisli da on nèšto vraća, pa reče: »Blago onome koj što zna, a ja sirota neznam ništa!“

— Pripovèda se u narodu kako je djavo nèkakvoga pobratima svoga sve varao i na zlo navraćao, dog ga nije na vèšala doveo, a kad ga stanu vèšati onda ga djavo zapita: „vidiš li što brate?“ A on mu odgovori: „Nevidim n šta osim jednog magarca a na njemu čitav tovar poderanih opanakah.“ Onda mu djavo reče: „Sve sam ja ovo poderao dok sam tebe tu doveo.“

Bibliografia.

Ruska.

— Мертвая Голова. Роман Александра Дюма. Перев. съ Французкаго. Три части. Москва, 1852. Въ книжныхъ магазинахъ Р. А. Ратькова. Цѣна 1 р. 50 к., съ перес. 2. р. сер.

Češka.

— *Mladý rybář Milinský.* Povídka pro mládež vůbec. Dle A. D. od K. Hradeckého. V Trutnově 1852. Tisk a sklad Ladislava Pospíšila. Cěna 16. kr. stř.

— *Perla Janovská,* povídka pro veškerè ušlechtilejší čtenářstvo, zvláště pro dospělou mládež. Z německého Ed. z Ambachu přeložil J. V. Houška. V Praze 1852. Tisk a sklad Jaroslava Pospíšila. Cena 22 kr. stř.

Poljska.

— *Jakiéj przemiany doznał Deress pana Piotra z Osmolina.* Gawęda z XVIII stólecia, opowiedziana wierszem przez S. (30 str.) w 16-ce Krakóv 1852. Czch. 2 złp.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedělje jedanput i to u četvèrtak na cělom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenòj cělogodišnjoj cěni.

Broj 47. U Četvèrtak 18. Studenoga. 1852. **Tečaj I.**

Jesenske noćne misli.

Od M. B.

Narav evo k pokoju se sprema,
Tiha noćca plašt svoj razprostir,
Al nemože duh moj da zadrèma,
Sèrce moje kojekud zadire,
Čini s mèrtvila puste želje budi,
Da bugareć s njima noćju bludi.

Lištje šušteć sa dèrvetja pada;
Něka žalost obuzima mene:
Što je někoč bilo, gdě je sada? —
Zašt' na světu sve tako hitro vene?...
Čuj, kak potok kamenje preskače,
Mniš, da junak u tavnici plače.

Rog pastira nečuješ u gori,
Slavulj odě, neima ruže cvětne,
„Oj!“ se više s bèrda sad neori,
Kresa neima kao sréd noći letne;
Iza magle, sa neba visine,
Samo kadkad koja zvězda sine.

Povětarce, kud si odletilo? —
Sada hladni samo větar věje,
I čupajuć zadnji cvět nemilo,
Zlorado se mojoj tugi směje,
Sva me radost i utěha běži!
Al gle — tamo zvězda na dvor teži;

Š njom zasine sèrcu mome nada,
A duh moj se opet oporavlja,
Kamen težki s bolne grudi pada,
I utěhu novu meni javlja;
Da će opet pramaletje doći,
I dan svanut poslě tamne noći.

Cèrnogorska osveta.

Od M. B.

I.

Oj Cèrnagoro — divna li si i puna neobičnoga čara, što ga možda nigdě u světu neima!... Tvoja silna bèrda priliče golemom kamenitom bedemu, što ga divna sagradi ruka božja, da se o njem razbija i moć svoju gubi ohola sila, koja ti je s jedne strane radila o glavi, a s druge opet u potaji nastojala da ta podkopa i strovali; — al zaludu svi napori djavolski! jer ti si dèvojački vènac zlatne samostalnosti

Digitized by Google

svoje sačuvala sve do najnovie doba . . . Pazi, za Boga, i u buduće, da ti ga nitko neugrabi! . . . A što da rečem o sinovah tvojih? — Dosta je kad kažem, da se ležu po gorah tvojih kao sivi sokolovi, i da mèrze nizine i močvare, te uvèk samo traže visoke litice, pa iz njih, kad uztrèba, dugim svojim šarama ili oštrim handžarima, slični kerubinima sa ognjenimi mačevi, gone do iztrage dusmane, koji se primiću kamenitim stènam njihovim. Mala tï je to šaka ljudih — al kakovi su to ljudi? — ravni, ponositi i cvèrsti kao gore njihove; pravo i lèpo ih opisà pokojni i slavni njihov vladika Petrović Njègoš u svom „Gorskom věncu“ gdè o svojim Cèrnogorcima ovako pèva:

Što utečè izpod sablje Turske,
Što na věru pravu nepokuli,
Što se nehtè u lance vezati,
To se sbèzà u ove planine
Da ginemo i kèrv prolivamo!
Da junački amanet čuvamo!
Divno ime — i svetu slobodu —
Sve su naše glave izabrane!
Momci divni, isto ka' zviezde,
Što su do sad. ove gore dale,
Svi padali u kèrvave borbe,
Pali za čest, ime i slobodu —
I naše su utirali suze
Věšti zvuci divnieh gusalah! —
Proste naše žèrtve svekolike!
Kad je naša tvèrda postojbina,
Sile Turske nesita grobnica.

I to su ti, dragi čitatelju, po kèrvi i jeziku bratja naša Cèrnogorci, to divna Cèrnagora — naša slavjanska Šparta.

U toj dakle Cèrnojgori, onkraj vèršine oriaškog Lovćena, sastadoše se koncem prošastog stoletja dva pobratima, koje od nèko doba razdvojì cèrna sumnja, ova ljuta zmija, koja kad ovije sèrce čovèčje, istu pamet često pomuti i skoro vazda zle poslèdice radja. — Ova dva pobratima biaše Bogdan Mandušić i Janko Petrović — dva mlada Cèrnogorca, dva sokola, kakovi se samo u 'noj Cèrnojgori ležu. Bogdan i Janko sastadoše se dakle na samotnom ročištu prije sunčanog izhoda. Obojica dugo šutiše i podvitiem se rukama gledaše, dok najposlè namèrgodjenim čelom Bogdan ovako progovori:

„Kaži mi pravo, ako Boga znadeš, šta je tomu uzrok da mi se od nèko doba uklanjąš?“

„To isto i ja tebe pitam“ odvrati Janko „i ti me već od nèko doba prèkim okom gledaš kao da gojiš nèku sumnju . . . Zašto mi nekažeš što te tišti i čim sam te uvredio?“

„Dobro dakle“ reče ozbiljno poslè duljeg šutanja Bogdan „dobro, kazat ću ti što je, i što ne samo mene već i cèlu naš[illegible] . . . Ti ljubiš jednu Turkinju, kćercu Skender Age iz Podgoriče . . . Kaži mi, za Boga, koj te je djavo oča-

Digitized by Google

rao, te možeš zaboraviti što si junačkoj svojoj česti i světoj našoj věri dužan? — Zar si jur zaboravio da tvog otca, kog prokleti onaj Skender Aga ubì, još osvetio nisi?“

„Ti znaš brate, što u tom slučaju kao pobratim moj činiti imaš!“ odgovori na to Janko.

„Zaludu se pozivaš na pobratimstvo naše“ prihvati ogorčen Bogdan „ja tu svetu svezu, što je do sad medju nami obstojala, prekidam! . . . Ti si kukavica! . . . tvog otca kèrv još osvetio nisi, pa šta još više, kčercu njegvog kèrvnika ljubiš . . . Hajd odatle, hèrdjo jedna, ja s tobom neću više da obćim, ja te prezirem kao što te cèla tva obitelj i svi koji te znadu preziru. Nemoj nikom kazivati da si mi ikad pobratim bio, pa grom me ubio iz vedra neba ako ću ti ikad pružiti ruku! . . .“

Janko na ove uvredljive rěči planù kano vatra živa, te povuče svoj handžar — al u taj par — trakom izhodećeg upravo sunca obasjan — zablisnù handžar i u Bogdanovoj ruci.

„Udri, odpadniče!“ poviče Bogdan „pa da il mene nestane, ili pako da ja u tvojoj kèrvi operem sramotu koju si naneo sebi i rodu svome.“

Janko spusti svoj nož i muklo reče: „Ti si se odviš uzžestio, pa nepromisliš da slabii jačjega vredjati nesmie. Da hoću, mogo bi te sad utamaniti, jer sam, kao što sám znaš, i jači i věštii u oružju, al ja toga učiniti neću, jer se svejednako sećam da si moj pobratim bio. Spavali smo u jednoj ložnici i pili iz jedne čaše!... Zašto mi odmah očito nisi kazao šta te tišti kao mora, pa bi ti ja bio priobćio naměru moju, da ću najme Ajkunu na skoro ugrabiti iz kuće otca njezina, pa da će se ona pokèrstiti; — al ti si svedj okolišao, pa k tomu si sad sám razkinuo svetu svezu koja nas je spajala i koja bi bila trajati morala do smèrti naše. Nad menom je samo Bog, i njega jedino za gospodara svoga priznajem, u ostalom pako radit hoću što i kako se meni svidi, pa da se baš sve naše nahie tomu protive, ja ću postojanom voljom ipak postignuti ono za čim težim. Ti si me, Bogdane, jako uvrědio, neka ti bude prosto pred Bogom . . . ali to znaj, da se nas dvojica više sukobit nećemo!“

Na što se Janko, bez da i rěčcu dalje progovori, naglo okrene, te hitro odè uzkom stazom niz bèrdo, a Bogdan ostà još malko na městu, glědajući sèrdito za Jankom, dok napokon na protivnoj stazici u kamenitom klancu i njega nestane.

Sunce je oskočilo jur na visoko, i eno onamo vidiš Janka kako napréd stupa te pećine i jaruge prevaljuje onom osobitom okretnostju i věštinom, koju ćeš opaziti kod sviuh bèrdjanah. Janko se sve dalje i dalje odmiče, čas ga nestane, čas se opet pomoli iza koje hridi ili klanca... Nèšto silno mora da ga těra, jer se sunce već k zapadu nagiba, a Janko svedj još napréd stupa, te sad još podvostruči korake, kao da želi čim prije prispěti onamo kamo je doći imao. Sunce biaše upravo na zapadu, a Janko dodjè u polje Moračko, štono se medju planinama na daleko pruža, i gde se vidjevaju tavne zidine tvèrdje Podgorica zvane, iza kojih se u vis dižu někoje kube i minareti turskih mošeah. Ovkraj uzduž polja Moračkog nalaze se sami voćnjaci, a iz tih voćnjakah poviruju pojedini lětni stanovi.

Cěli taj predèl biaše obasjan žarom sunca zapadnoga. Stada se vratjahu kući i svud vladaše tišina i blagi mir. Bistro oko Janka opazi odmah s daleka da je u Podgorici gradska kapia otvorena i da několiko lahko oboružanih turakah na svojih bèrzih hatovih na polje pohèrlì. — Turci ove okolice postajali su od něko doba si-

Digitized by Google

gurnii i smělii, odkako se najme ljuti Cèrnogorci, turskog plèna željni, u toj dolini pojavili nisu.

Janko je ostao u obližnjoj planini sakriven, dok se nije sasvim smèrklo; — al čim tavna nočca cělu okolicu u svoj plašt savi i svud tišina zavladà, ostavi Janko mèsto gdè je bio do sada sakriven, te obazireć se najprie pozorno na sve strane, silazi lagano s planine u dolinu, pa uz hladnu vodu Moraču tiho napred stupajuć, pram Podgorici se uputi. Mnokrat je postajao i prisluškivao da li se možebit štogod u busii nemiče, al osim šuškanja lištja, što ga je noćno povětarce kretalo, pa osim tmasta šuma Morače vode nije ništa čuo, ništa opazio. — Eto ga sad, gdè kroz gusti voćnjak prama jednom lětnom stanu stupa, koj se je ukazivao na jednoj čistini usrèd prostrane bašće.

Janko preskoči na pól podèrtu zidinu što je bašću okružavala, te se puzeć na tihom dovuće tja do lětnog stana. Jedva što je onamo prispio i malko se odmorio, zahuče triput kao ćuk i tad stane prisluškivati, da li je to zlamenje ona osoba čula kojoj je naměnjeno bilo. Janko nije dugo čekao na to, jer je skoro opazio bělu koprenu kako se vije odozgor s doksata u znak da je čuven poziv njegov. Janko čim to opazi, nije nimalo oklěvao, već najprije dugu svoju šaru u travi sakrije, pa se tad popne na obližnje dèrvo, koe je pružalo grane svoje tja do spomenutog doksata. — Ovdè je mlada turkinja sva u bělој oděći savita stajala i ljubovnika svog izgledala. Janko, čim se je dohvatio doksata, ljubovcu svoju vatreno ogèrli.

„Dušo moja“ reče Janko „ti si po svoj prilici jur mislila da ću u toj noći zakasniti ili možebit nedoći! . . . Ta ja bi bio već prije došo, al je dugo trajalo dok se u toj dolini sve umiri.“

„Tiho govori, sèrce moje“ prihvati Ajkuna „jer otac moj povratio se je danas u večer iz Podgorice sa osam slugah svojih; on se je nèšto ljutio i odmah lego spavati; meni se čini, da će sutra opet odjašit, i to u Šabljak.“

„Zar otac tvoj? — O Ajkuno, kad ću jednom, što se tebe tiče, bez jada i brige živěti moći? . . . Kad ćeš jednom pristati uz moje želje, te poći sa mnom u moju kolibu tamo iza goleme one planine? . . . Kad će nas jednom spojiti sveta sveza zakona da budeš pred Bogom i světom i u novoj domovini tvojoj verna žena i drugarica života moga? . . . Kad će jednom sve to biti? . . . Kad sam odaljen od tebe tad ginem i čeznem kao putnik u pustoši što gine za hladnim vrělom, a kad se opet sastanem s tobom tad mi zavidna noćca brani da ti ugledam blago lišce — samo mile oči tvoje, slične jasnim blizancima na nebu, vidim kako sjaju, i čarobni tvoj glas čujem, koj mi uvěk tako uzdèrma sèrce, kao da slušam kako pěva běla sa gorice vila.“

„Skoro, dušo duše moje“ progovori miloglasno i ljubezno Ajkuna, naslonivši glavu na grudi svoga Janka. „Skoro ću, věruj, s tobom poći! . . . Čim se otac moj vrati iz Šabljaka, namèrava opet poći u Podgoricu. Tad će takodjer, jedan dan prije nego l' što ću se ja s mojom majkom odavle krenuti, robinjice naše sa pèrtljagom u grad poći — tad će najsgodnia prilika biti, jer se neće běg naš prije opaziti dok nebudemo sigurni tamo iza tvojih gorah . . . Potèrpi se dakle, mili věreniče moj, još šest danah, pa tad opet dodji noću, i u to doba kao što si sada došo, pa mi podaj zlamenje kao danas . . . tada, sèrce moje . . . tada! —“

Janko opet ogèrli lěpu turkinju, i gladeći joj cèrnu i mekanu kosu s lica,

Digitized by Google

stane si njom kao igrajuć ruke omatati, veleć nježno: „Vidiš, zvězdo noći moje, to su silne one verige, u kojima ću sapet biti dok budem živ; istinabog, te verige su svilene, al me silnie sapinju, nego li ma ikoje gvozdene. — Al šta je fajde, sad moram da se dělim od tebe, ružo moja; . . . Molim te, negledajme tvojim čarobnim očima tako, jer inače, imena mi Božjeg, nemogu da odlazim! . . . Jao, zašto nemogu te dvě sjajne zvězde sa sobom poněti da mi sjaju u samoći mojoj! —“ Na to se Janko prigne k obljubljenoj svojoj děvojci, i poljubiv ju u vedro čelo njezino, htio je uprav da se na put krene, al u taj par zaori gromoviti glas:

„Děržte ga!“ Na ove rěči několiko ljudih iza čoška zidine, gdě su do sad u busii bili, navali na Janka, htějući ga oboriti na tle; al Janko — pravi Cèrnogorac — ni pet ni šest, već kao munja izvadi iz svog pojasa dvě kubure te ih izpali na protivnike svoje . . . Dvojica se odmah sruše, a ostali uplašeni, što su tako dočekani, povuku se poněšto natrag . . . Ivan hitro povuče svoj jatagan, i jedva što se pripravi na novi doček, već na novo zagěrmi priašnji glas:

„Napréd! dolě s tim psetom kaurskim!“ na što se opet Jankovi dušmani ohrabre i složno navale na njega . . . I sad stadě strašna zveka oružja . . . Janko se je junački branio, jer skoro na svaki njegov udárac strovali se koj turčin na tle, nu i njega na lěvom ramenu rana dopade; al on zato haje i nehaje, već upotrěbivši sgodan čas, uzme handžar u zube i skoči kao veverica sa doksata na dèrvo, pa s děrva dolě u bašću. Za Jankom pučě několiko pušakah . . . taneta su istinabog zviždala okolo njegovih ušiuh, al ga srećom nijedno nepogodì! — On sad bèrže bolje běžeć digne svoju věrnu saru s trave, pa běž' š njom kao jelen odkud je došo. — S daleka čuo je za sobom viku i kriku svojih dušmanah, koji su se dali za njim u potěru; — najposlě začuje kako konjska kopita zveče, te obazrěvši se opazi ne daleko za sobom u potěri na konju jednog měrkog jašioca, koi je za njim poletio kan da mu je vila svoja krila uzajmila; — al sve u zalud, jer se je Janko u taj čas već dokopao těsnog i stèrmog klanca u planini, gdě samo tomu naučen bèrdjanin ili hitronoga zvěr proći može. — Janko još malko poleti napred, tad stane i dugom svojom šarom něšto priměri — puška njegova pučè — jeka gorska do triputa prihvati — u dolini se nětko pospèrdno grohotom nasmije, i za mala sve opet prikrije tmina i tišina noćna.

(Konac slědi.)

Několiko iskrenih rěčih.

Od M. B. [1])

Amicus Plato, amicus Aristoteles, sed magis amica veritas.
Prirěčje Eklektikah.

S početka je naměra naša bila mukom mimoići žestoku razpru koja se je nedavno na žurnalističkom polju jugoslavenskom, imenito pako medju několikimi sèrbskimi listovi i g. drom. Starčevićem u „Narod. Novinah.“ pojavila, ali sada, gdě

[1]) Iz stanovitih uzrokah stavit ću odsele, što sam do sad kod izvornih mojih članakah i prevodah skoro svakiput propuščao, na čelo svakog svog bilo izvornog bilo prevedenog članka — izuzamši kratke věsti — početna slova svog imena (M. B.), i to, dokle god bude izlazio taj list pod mojim uredničtvom, najme do konca t. g., jer tad odstupljujem od uredničtva milog mog Nevena — *takodjer iz stanovitih uzrokah.* *Urednik.*

Digitized by Google

vidimo, da ta razpra žalibože još svejednako traje, te neće da prestane, mislimo, da smo i mi o tom pitanju, koje u živac narodni zaseča i tužne poslědice radjati može, dužni prosboriti n ě k o l i k o i s k r e n i h r ě č i h, nepazeći osobu inače možebit dobrog znanca ili priatelja, nego jedino pred očima imajući stvar narodnu, koja nam je svetia nego išto drugo na světu. — „V e r i t a t e m s e q u i n i l e x t i m e s c e r e!“ to je bilo priričje glasovitog putnika Sirakuskog Seume-a, pa toga hoćemo i mi da se dèržimo u očitovanju našeg mnènja glede spomenute razpre. Nećemo dakle da škiljimo ni lèvo ni desno, već gledajuć upravo i govoreći bezpristano — onako kao što nam je na sèrcu — hoćemo da kažemo što mi o toj razpri mislimo. [2])

Da još većma nepomutimo dosta jur pomutjenu vodu, nećemo da se upuščamo u kakova razglabanja predmeta o kom se radi, dosta je to kad se kaže: da su gospoda pisci jedne i druge strane sasvim ono polje ostavili na kom bi se bilo imalo rěšiti pitanje, — p o l j e n a j m a u m ě r e n o g i s t r o g o k n j i ž e v n o g i z t r a ž i v a n j a.

„S è r b s k i D n e v n i k“ dao je pèrvi povod toj nesretnoj razpri, imat će dakle pred cělim narodom našim odgovarati, ako bi — što da Bog sačuva! — kakovo nesporazumlenje, sumnjičenje ili ogorčenost jednokèrvne bratje odtud proizteći mogla, jer juridički axiom veli: „q u i e s t c a u s a c a u s a e, e s t c a u s a c a u s a t i!“

Koi je goder tu razpru čitao, odmah je mogao viditi, da predmet oko kojega se kreće, stranom spada u f i l o l o g i u, stranom pako u h i s t o r i u. Kad je indi tomu tako, zašto se nije ta razpra kretala u naravnim svojim granicama, koje se takovim predmetima pristoje, i zašto je odmah prešla na polje ogorčene i pristrane polemike, gdě u město mirnog i hladnokèrvnog dokazivanja stadě jeka psovkah i neobične graje? —

Što se nas tiče, iskreno izpovědit moramo, da nam nikad ni kraj pameti bilo nije, bistvo nami po rodu i kèrvi srodnog naroda sèrbskog zanèkivati, pače u koliko dogodovštinu znamo, dèržimo, da je narod sèrbski kaogod i hèrvatski bistvo svoje ne samo u novie vrěme, nego i u prošlih věkovih mnokrat slavno dokazo, jer se je junački borio sa svojimi dušmani, osobito s Turci; pa ako je kadkad skučio vrat svoj pod jaram silnikah svojih, to je opet isti jaram streso kad je tomu sgodna prilika bila. — Ako dakle g. dr. Starčević zanèče bistvo naroda sèrbskoga, trěbalo bi to, što on iz raznih starih historikah navodi — u město psovkah — jačimi i temeljitiimi historičkimi citati oprovèrći; — a valjda bi se i to dalo, kad bi se prije malo prevraćali stari folianti, u kojima se — kao što ni malo nedvojimo — dosta spomenikah sèrbskih nalazi [3])

Kod te razpre nemožemo se dosta načuditi g. uredniku „S è r b s k o g D n e v-

---

[2]) Ovdě i to napominjemo, da smo sa više stranah naše domovine *sa volju bratske sloge* pismeno umoljeni, da o toj razpri progovorimo onako, kao što treba da se govori ondě, gdě bi lahko iz iskre medjusobnog nesporazumlenja, pogibiona vatra medjunarodne mèržnje buknuti i trud mnogih godinah u prah i pepeo obratiti mogla; — dakle, da i nismo sami naumili o toj stvari štogod progovoriti, već bi nas to bilo prinukalo da se latimo pera.

[3]) Mi ovdě iskreno izpověditi moramo, da smo onomadne i sámi — prevraćajuć Sèrbsku historiu od Raića, pa zatim onu od Davidovića — někoje stvari našli, koje bi se proti g. Starčeviću navesti dale, i koje bi sigurno više važile nego li psovke.

Digitized by Google

nika“ koi je, kako znamo „Pověstnicu sèrbskog naroda“ sám pisao [4]) pa je ipak, u město da sve ono temeljito oprovèrgne što protivnik njegov tvèrdi — těrajuć ga time u těsni klanac — tako se izderó na njega, da se gotovo već pobojasmo za kožu g. Starčevića.

Da je usuprot g. Starčević svoj članak umèreno piso, i někoje cěli narod sèrbski očito vredjajuće izraze izostavio, bilo bi zaista bolje, to mi i mnogi izmedju naših zemljakah jednodušno priznajemo, pa baš zato i mislimo, da bi mnogo slavnie bilo da ga je „Sèrbski Dnevnik“ zajedno sa „Beogradskim sèrbskim Novinama“ s razlozi i protivnimi dokazi, nego li psovkami nadvladao. Da su „Sèrb. Dnev.“ i „Beogr. Sèrb. Nov.“ onako postupale, tad bi bila na sámom g. Starčeviću krivnja ostala: da je bez potrebe ugustio i uněgo u krupne rěči ondě, gdě nije trebalo, a spomenute novine bile bi si pred cělim našim narodom osvětlale lice. [5])

„Svetovid“ je jedini sèrbski list, koi je tu cělu razpru hladnokèrvno i dostojno sa svoga gledišta protresó i očito bez svakog okolišanja kazo što o njoj i o onima misli koji su kod te stvari zapleteni. — „Svetovid“ nekaže, da je književni jezik kojim se mi, odkako se preporodi književnost naša, opet služimo „jezik ukradjen,“ već on se raduje što je tako kao što jeste, jer u tom vidi sigurnu polugu bolje naše budućnosti. Što se usuprot tiče izrazah, koje g. Starčević glede sèrbskog imena navodi, veli „Svetovid:“ „da se Sèrblji i Hèrvati za volju g. Starčevića na podsměh Němacah i Magjarah svadjati neće, nego da će se, šta više, složiti, da u buduće neizprose zemlje, ako im uztrěbaju, nego da ih kao hrabri junaci otmu; ovako“ veli na dalje „kao što sad stvari stoje, Hèrvati su „Servi“ a Sèrbi su Serbianci, a tretji Sèrblji i Hèrvati — robovi!“

Cěli učeni i izobraženi svět priznaje jednoglasno, da se svake vèrsti iztraživanja i učene razprave medju izobraženim ljudima bez ikakove strasti, dakle bez svakog nasèrtanja i bez svake osobnosti dostojno i hladnokèrvno na temelju valjanih razlogah i neoborivih dokazah pretresuju. Oni dakle, koji se nesluže světlim tim i jedino pobědonosnim oružjem kojim se protivnik najprie pobědити t. j. o boljem osvědočiti može, oni bolje da šute, nego da se služe tupim i hèrdjavim oružjem

---

[4]) Žao nam je, što se sve do sad ovdě to dělo nemože dobiti, premda za stalno znamo, da bi se ovdě prilični broj eksemplarah razprodati mogo. — *Što je pravo i Bogu je drago*; pa baš zato tom prilikom i to ovdě navodimo, da se našoj narodnoj inteligencii nemože kazati da nehaje za knjige cirilskom azbukom tiskane, jer dočim se takovih knjigah razmèrno dosta ovdě prodaje, prolaze naše latinicom tiskane knjige kod naše bratje sèrbske — kako te iz izkustva znamo — jako slabo il nikako. — *Treba, bratjo, da ruka ruku pere, a obe lice!*

[5]) Zašto nije g. urednik „*Sèrb. Dnev.*“ izim datah iz starih historikah, naveo potanko historička data iz novie Sèrbske historie, n. p. ona, koja sám u programu svoje historie u obće navodi, napominjuć tamo „Osnivanje sèrbske dèržave pod Nemanjom pèrvim; dělа naroda sèrbskog pod ostalim sèrbskim vladaocima, a osobito pod silnim carem Dušanom; opadanje sèrbske veličine i sèrbske dèržave; propast sèrbskog carstva; borba našeg naroda i poslě te propasti, da svoj narodni život i slobodu spase; neprekidna borba cèrnogorskih junakah i odèržanje nezavisnosti; oslobodjenje kneževine Sèrbie u ovome vèku: mnogi drugi događjaji, koji su više ili manje na ove nalik, zaista su dělа, koja se sa velikim dělima velikoga koga europejskog naroda sravnjivati, koja nam obraz osvětljavati, s kojima se mi ponositi, koja nam lěpše nadežde davati mogu.“ Izim toga na koncu spomenutog programa veli: „Nisam prosto opisivao događjaje našega naroda, nego sam dostojnim i velikim dělima, kakvih, Slava Bogu, u našoj povèstnici ima dovoljno, davao dostojno uvaženje.“ Kad je dakle tako, trebalo je da g. urednik „*Sèrb. Dnev.*“ g. Starčevića iz svoje povèstnice, zatim takodjer iz Šafarika o boljem osvědoči, navadjajući protivna data — nu, dakako, *sine ira et studio*, pa bi zaista bolje bilo, nego onako kao što jeste, gdě se kroz psovke stvar samo sve to više zamèrsuje, a nipošto nerasvetsuje.

Digitized by Google

osobne uvrěde, time će si pred cělim světom više nahuditi nego li drugome, jer buka i vika u takovom slučaju nedokazuje drugo, nego pomanjkanje potrebitih razlogah i dokazah. I to treba da si zapamte svi kojih se to tiče, a medju njima i oni koji su nama povod dali da pišemo o toj veoma neugodnoj stvari. [6])

Mi smo za stalno mislili, da će poslě pèrvog kreševa što se je zametnulo, bratja Sèrblji prestati o stvari govoriti, koju bi, kao što mi mislimo, na drugom městu [7]) trebalo razpraviti, a ne u političkim novinama, koje bez razlike veliki dio naroda štije; al se ljuto prevarismo, jer sve do najnovie doba sèrbski listovi [8]) svejednako nasèrtju, i to ne samo na g. Starčevića, nego na nas, zatim na jezik i književnost našu. Dali je to lěpo, da li je bratinski, to neka bezpristrano razsude čitatelji sèrbskih i naših listovah, pa to neka napokon kasnije razsuđe i sámi oni koji su te članke pisali, kad im se ugrijana kèrv malko razhladi i kad uvide da sebi tim ništa pomogli nisu, dočim su svakako nastojali da nami odmognu. — Věrujte, bratjo, dobro za nas a bogme ni za vas biti neće, dok se goder budemo svadjali i grizli medju sobom. — Okanimo se već jednom te nesretne i klete nesloge! — Zar nas nije još naučila pameti obća naša nesreća, treba li nam na novo nauke, koje, samo ako hoćemo, cèrpiti možemo iz svakog skoro lista dogodovštine naše, natopljenog hèrvatskom i sèrbskom kèrvju.

Ako hoćemo da budemo iskreni, priznajmo, da Hèrvat sa Sèrbinom jednu budućnost imade, pa se okanimo věčnog tog medjusobnog svadjanja i negiranja, što nam samo otegotjuje narodni naš razvitak i što nas obustavlja na stazi obćeg napredka, gdě su nas ostali narodi dosta daleko za sobom ostavili. Ako indi slične svadje i na dalje uztraje, věrujte, ne samo što nećemo ništa kroz to polučiti, već ćemo biti na ruglo tudjinstvu, koje će se smijati našoj svadji i njom se koristiti.

Promislite dobro, vi koji pišete o tako škakljivim stvarima, što pišete, pa gdě i kako pišete, promislite da sve što velite, cěli narod čuje, promislite na dalje i to, ako štogod krivo kažete ili zlobno tumačite, da to odziva naći može u mnogim grudima; — znate li, da je lahko bratju zavaditi, ali težko opet pomiriti, pa baš zato treba da promislite, kakovu odgovornost si onaj napèrti, koj se nameće za nepozvanog mentora cělom svom narodu, i koj ga krivo uputjuje. Nije šala, bratjo moja, o stvarima koje se tiču bistva ili česti, bilo kojega mu drago naroda, apodiktički svoj sud izreći; — jedna nesmotrena ili zlobna rěčca može više škoditi, nego sto dobrih hasniti.

---

[6]) Akọ je onima, kojih se to poblíže tiče, tako malo do njihove literarne česti stalo, koja treba da se svagdě někim plemenitim ponosom, dostojanstvom i uměrenostju odlikuje, a to bi trebalo, da se barem pred světom onako vladaju, kao što se to od izobraženih ljudih, kamo li od literatah, punim pravom zahtěvati može. — Dobro bi u obće bilo, někojim izmedju sèrbskih a i naših spisateljah glasovitog Knigge-a, Wenzel-a, i ostalih kalobiotičkih spisateljah děla preporučiti, da ih najprie pozorno pročitaju, pa zatim da govore i pišu kao što se pristoji izobraženim ljudima.

[7]) Ta u nas isto tako kao i kod bratje Sèrbaljah mogla bi se bila ta filogogičko-historička pitanja u kojemgod lětopisu n. p. u *Koju*, *Dubrovniku*, *Sèrbsko-Dalmatinskom Magazinu*, *Sèrbskom lětopisu* ili pako u posebnoj brošuri razpraviti. — Iz věrodostojnog izvora doznajemo, da g. dr. Starčević sada brošuru piše, gdě će *obširno* na historičkom i filogogičkom temelju pitanja, radi kojih se ta razpra povede, svestrano pretresti. Što se nas tiče, bojimo se, da će tad još veća vika i krika nastati, pa zato mislimo, da bi bolje bilo, kad bi g. Starčević odustao od te stvari, nu ako nipošto — kao što ga poznamo — odustati neće, da barem umèreno i strogo znanstveno piše.

[8]) Vidi br. 33. i 36. „*Sèrbskog Dnevnika*;“ br. 16. „*Sedmice*“ i br. 122. „*Sèrbskih novinah*.“

Digitized by Google

Nije sad vreme svadji [9]) već treba da bratsko sporazumljenje, uzajemna sloga, i obća radinost, u koliko je moguće na duševnom i materialnom polju, kod Hèrvatah isto tako kao i kod Sèrbaljah zavlada. — Negledajmo ko se kojom azbukom služi i ko se kako kèrsti, već gledajmo i pazimo da li nam je brat po kèrvi i jeziku, ako li jeste, podajmo mu desnicu, pa hajdmo složno u bratinskoj ljubavi š njim napred stazom onom, kojom nas vodi genij věka i naroda slavjanskoga; ako li pako i nadalje uztraje svadja i mèržnja medju nami, a to budimo uvèreni, da ćemo i odsele ostati, što smo dosele vazda bili: Šokci bogci, Vlasi siromasi.

Rukopis Kraljodvorski.

Od Ivana Tèrnskoga. *)

Ulrik i Boleslav.

— — — dodje cèrnoj gori,
Tamo, gdè se ročiše vlasteli,
Sedmorica s četami uzdanim.
Š njime ide Vihonj Dube snažni
Tamnom noći s četom izabranom.
Četa ima stotinu junakah,
U koricah stó britkieh mačah,
A za mače stó mišicah hrabrih,
A Vihonju stó věrnieh sèrcah.
Domakoše u srèd gore cèrne,
U okrug si daše desne ruke,
Tihi govor tiho zametnuše.
Noć prevali preko polag noći,
I pokroči k jutrenjem svitanju;
Veli Vihonj sad Odriku knezu:
„Oj čù li me veleslavni kneže,
Bog ti dade snagu tvojim udom,
Bog ti dade razbor rusoj glavi,
Daj nas vodi na tog zla poljaka,
Po tvojoj ću volji desno, lèvo,
Napréd, nazad, u sve bitke ljute,
Daj ohrabri hrabrost bojnih sèrcah.
A knez uzè zastavu u ruku:
„Za mnom, za mnom hrabro na poljaka,
Na poljaka, naše zemlje vraga!“
Gèrnù za njim svih osam vlastelja',
S njima trista petdeset junakah.
Po izbor su momci, idu tamo,
Gdè poljake san je povaljao.
Gore stanu na kraj cèrnog luga,
A Prag muči u snu jutrenjemu,
Veltava se uzpušila maglom,
Izza Praga već se modre gore,
Izza gorah zora veće ruji.
Aj' sad dalje tiho pretihano!
U Pragu se hitro posakriše,
A oružje ruhom prikriliše.
Ide pastèr u zoricu ranu,
Zove straži, da otvori vrata.
Čuje straža zvanje pastèrovo,
Otvori mu vrata kraj Veltave.
Udje pastèr na most, glasno trubi;
Eto kneza i sedam vlastelah,
Dopadoše s četami na vrata.
Udariše bubnjevi gromovni,
Zatrubiše trublje strahozvučne.
Razkrile se barjaci na mostu,
Most se trese s juriša nenadna.
Strah udari u jadna poljaka.
Vajme poljak oružja se hvata,
Do zla Boga vlasteli ga sèku!
Jadan poljak skače amo tamo,

---

[9]) A k tomu nije sada ni slobodno takovim svadjanjem i zadirkivanjem narode razdraživati, jer novi *karni zakonik* u svom V. pogl. §. 278. pod sl. *d.* to naročito zabranjuje, te jasno naznačuje pedepse, kojima se kazniti imadu oni, koji proti toj naredbi pogrèše.

*) Ovih danah poslao nam je revnivi naš spisatelj I. T. jedan ulomak prevedenog „*Rukopisa Kraljodvorskoga*“ kojeg radostno priobćujemo našim čitateljem, budući scènimo, da je puno bolji nego li onaj što ga u izišavšem onomadne u Beču „Poliglotu rukop. kraljodv.“ čitasmo. *Ured.*

Digitized by Google

Sve u počep gèrnuše na vrata,
Dalje, dalje od mačevah ljutih.
Oj pobědo, bogom si nam dana!
Jedno sunce na nebu nam sjaje,
Svu nam zemlju dèrži Jarmir opet.

Raznosi se radost po svem Pragu,
Raznosi se radost oko Praga,
Razlèga se radost po svoj zemlji,
Po svoj zemlji od radostna Praga.

Beneš Hermanov.

Aj ti sunce, aj sunašce!
Ti li si mi žalostno,
Čemu sjaješ na dom naš
Na dom jadjani?

Gdě je knez nam, gdě su čete?
Do Otona odoše.
Tko te vraga izbavi
Dome siroto?

Na dugo sá Němci vuku,
To su Němci Sasovi,
Idu s gorah visokih
U tu krajinu.

Vi ubozi dajte, dajte
Srebro, zlato, mašice,
Jerbo će vam planuti
Dvori, kućice!

Vajme, sve nam popališe,
Srebro, zlato pobraše,
Goveda nam odgnaše,
Troškam krenuše.

Oj kmetovi netužite,
Jur se trava podiže,
Tako dugo tratjena
Tudjim kopitom.

Vijte věnce poljskog cvěća
Spasitelju svojemu.
Već su stèrvi zelene,
Eto proměne.

Što je bilo, sada nije.
Eno Beneš Hermanov
U boj zove kmetove,
Na te Sasove.

Skupiše se silni kmeti,
Gruboj Skali *) u šumi,
Oružani cěpovi,
Idu na vraga:

Slavni Beneš pèrvi ide,
Za njim narod razjaren:
„Hajde, hajd na osvetu
Saskog plěnjenja!“

Kruti gnjevi uhvatiše
Amo tamo světinu,
Razpale se utrobe
Gnjevne čeljadi.

Razvališe plamne oči,
Gledajuć se strahotno,
Na cěp reže cěpovi,
Koplja na koplja.

Sraziše se obe strane,
Kao gora na goru,
I ko munja po nebu,
Blěšte mačevi.

Jeknù vika grozonosna,
Zvěrad šumsku poplaši,
Odletiše ptičice
Goru na treću.

Razlèga se po uvalah
Od pećine pećini
Zveka bojnog oružja,
Kao gore pad.

Tako stoje obe strane,
Nijedna se nemiče,
U pete se upire
Noga junačka.

*) Oštroj pećini.

Digitized by Google

Obrati so Beneš gori,
Manù mačem na desno,
Gèrnù sila tamoka;
Manù na lèvo,

Gèrnù sila lèvoj strani.
Tù je lomna pećina,
Iz tog loma kamenom
Němce posuše.

Ide bitka niz to bèrdo;
Red je Němcu kukati,
Red je Němcu bègati,
Němca pobiše!

(Dalje slědi.)

Poslanica uredniku Nevena M. B.

Od K. Dimitrieva Petkovića, Bugarina. *)

Kako znadeš, pisao sam ti iz Gradca 29. Kolovaza **) opisavši u tom pismu potanko hakove sladke misli me pratiše iz Zagreba do Kamenog-mosta, i kakova čuvstva uzbudiše u meni lépa ona i krasna města, gdě naša mila i srodna bratja slavjanska žive; — opisao sam ti tad takodjer u kratko pèrvi dan mog bavlenja u Gradcu.

Drugi dan t j, 30. Kolovoza. rano u 8. satih, posetio me je vrědni slavenski domorodac i spisatelj R. R. s kojim sam ugodno proveo skora dva sata, razgovorajući se š njime o jeziku i književnosti našoj, zatim i o ostalih stvarih, što se tiću velikog slavjanskog světa i što blizu sèrca bit moraju svakom izobraženom Slavjanu.

Zatim odosmo u Muzeum, štono ga „Johanneum“ zovu; tamo vidih različite lépe sbirke, nu poslě Petrogradskog i Bečkog muzeja — iskreno izpověditi moram — ovdě ništa takovog nije bilo, čemu bi se osobito diviti morao, nu mene zato ipak na pose zauzimaše mineralogička, zoologička i botanička sbirka Štajerska, Kranjska i Koruška. — Věruj, brate, u mom sèrcu ima města za ljubav i bratstvo cělog čověčanstva; ja svakom narodu želim sreću i naprědak, ali uvěk mi se duša većma raduje, sèrce mi bolje skače, kad se štogod na pose tiče svete domovine moje ili čitavog Slavjanstva; valjda zato, što je taj narod tako dugo čamio u tmini varvarstva, neznan od svoje braće, i neznajući da ih toliko u světu ima . . . Nu mi znamo, da se izgubljena ili oddavna razlučena bratja, kad se vide i opet sastanu, sèrdačnie gèrle i ljube . . . Pa baš zato gledao sam osobito ugodnim čuvstvom gore spomenute sbirke iz štajerskih kranjskih i koruških gorah. —

Poslě toga odosmo u sveučilište, tamo me je ošobito zanimala lépa i bogata knjižnica u dvorani jezuitskoj, ali na moje pitanje: da li u toj knjižnici imade znamenitih slavjanskih rukopisah ili starotiskanih knjigah, odgovorio mi je bibliotekar, rodom Němac: „Nein, mein Herr, wir sind in Deutschland und haben nichts slawisches . . .“ više mi nije ni trěbalo, ja sam pošo dalje.

Gosp. R. odveo me je poslě u „Slavensku družbu“ gdě sam zaboravio apodiktični odgovor učenog Němca. Ovu slavensku družbu sačinjaju učeći se ovdě slovenski mladići, njom pako upravlja g. K. profesor slavjanskog jezika na ovdašnjem

*) Evo opet priobćujemo našim čitateljem jedan zanimivi list našeg priatelja K. D. P. Bugarina, što nam ga piše iz Atene; žao nam je što je list putem malko zakasnio, mi se nadamo, da će ipak zanimati naše čitatelje — i da je dobro došo kad god došo. *Ured.*

**) Vidi 37. br. našeg lista. *Ured.*

Digitized by Google

sveučilištu. Ta družba je podosta siromašna, za svoju porabu ima samo dvě sobice: u manjoj se nalazi pisarna g. K. i knjižnica, u drugoj slavjanske novine, nekoliko knjigah i zemljovidah, a po zidu u okvirima nekoliko slikah slavnih narodnih muževah.

Dne 31 kolovoza u 7 satih u večer oprostio sam se sa Gradcem i mojim prijateljima, te otišo po željeznici put Ljubljane, gdě sam drugi dan u 5 satih u jutro prispio. Put u Ljubljanu je veoma zanimiv, jer se proteže medju samim visokim gorama, koje mi se tako krasne i poetičke ukazaše, da skoro cělu noć nisam spavao gledajuć divne te gore s desna i leva. „I to su gore slavjanske!“ rekoh sám sebi, upiruć oči u nje, pa mi se je činilo kao da su razuměle glas sèrca moga i sve tajne misli i želje moje . . . Ja sam s njima tajno besědio o prošlosti i budućnosti. —

Ostavivši svoje stvari u Ljubljanskoj gostioni „zum goldenen Löwen“ pošao sam da tražim prijatelje. Najprie posětio sam g. B. koi je vlastnik ondašnje tiskarne; ja sam htio š njim slovenski da govorim, ali taj domorodac primio me je odmah němačkim pitanjem: „Sprechen Sie deutsch?“ . . . na što sam mu kazao, što sam o njemu čuo, da je najme Slovenac, i da ga poznadu i pozdravljaju nekoji profesori iz Petrograda i Moskve, nu na sve to bio je opet němački odgovor: „Ja . . . es ist wahr . . . aber wissen Sie . . . i. t. d. . . .“ — Ja sam tog Slovenca na bèrzo ostavio i otišo da tražim druge, s kojima ću moći govoriti u našem jeziku. Tražio sam kojekuda g. Dra. Bl. pošao sam zatim sám u ovdašnji Lyceum, gdě me jedan ljubezni mladi Slovenac predstavi g. K. poznatom slovenskom spisatelju. Gosp. K. primio me je sèrdačno, po slavjanskom običaju, pa me je vodio u knjižnicu i pokazivao mi sve što se tamo čuva zanimivog i važnog za svakog učenog Slavjana. Osobitu pozornost moju zauzele su ovdě knjige pokojnog slavnog Kopitara. U tom oddělenju, gdě se Kopitarove knjige nalaze, našao sam izim drugih važnih slavjanskih rukopisah i starotiskanih knjigah takodjer koješta u bugarskom jeziku pisano, što je za me kao Bugarina dvostruko znamenito bilo. Tù su u osobitoj sobi poredane slavjanske knjige, tù se takodjer nalazi pèrva tiskana slovnica slovenskog jezika. Cěla ta knjižnica broji preko 50,000 knjigah, medju kojima se takodjer nalaze mnoge vèrlo rědke knjige latinske, gèrčke i němačke.

G. Dr. Bl. urednik „Novicah,“ kog sam zatim posetio, primio me je takodjer vèrlo ljubezno, i svejednako govorio sa mnom slovenski. On se je tomu radovao, što Bugarin, nebivši nikad prie u ovom kraju, takodjer slovenski za silu govoriti umie. Vèrli g. Bl. obećao mi je da će mi dragovoljno pokazati sve što se goděr znamenitog u Ljubljani nalazi. — Ponajprie dakle podjosmo da vidimo grad Ljubljanski, koj se na brègu nalazi. Zaista veličanstven je izgled iz tog grada na sve strane: izpod sebe vidiš varoš i rèku Ljubljancu, zatim železnicu, krasna i plodna polja i livade, tamo dalje visoke divne gore, koje, čini se upravo, kao da podupiru nebo . . . Oj lèpi su i prelèpi svuda ti naši slavenski kraji! . . .

Kad smo se tog raja zemaljskog dosta jur nagledali, sišli smo opet dole, i tad me odvede g. Bl. u „živinozdravničko šolo“ on je sám načelnik važne i lèpe ove škole, te mi je pokazao i tumačio sve potanko: školu, kabinet, malu knjižnicu i bašću, gdě na lèvo vidiš slavjanske naše svete lipe slične velikom ovdě zasadjenom věncu. Ljubezni taj slovenski domorodac vodio me je zatim u „kmetijsku

Digitized by Google

i obertnišku družbu“ tù sam na jednom stolu vidio mnogo različitih slavjanskih žurnalah, što sve skupa znači: da ovi Slovenci umno i praktično postupaju i rade u svojoj zemlji, ali uz to da se i brine za ostalu svoju slavjansku bratju . . . Svemožni Bože, blagoslovi to hvale vrédno nastojanje i ukrépi dan na dan sve to više uzajemnost našu! . . .

Drugi dan poslè mog dolazka u Ljubljanu pošo sam u Turngrad, 4 sata daleko od Ljubljane i blizu varošice Krajne (Krainburg). Tu sam posètio gospodičnu J. U. (Turnogradsku), poznatu slovensku spisateljicu. Ja sam joj blagodario za povèst, što ju je pisala o bugarskom kralju Borisu u lètošnoj slovenskoj „Zori.“

Ovdè su me lèpo i upravo slavjanski dočekali. Jedan dan proveo sam kod obitelji i u družtvu spomenute mlade spisateljice tako sèrdačno, ugodno i lèpo, da će mi taj blaženi dan, dok god budem živ, ostati u pameti. Meni se je činilo, kao da sam kod kuće medju svojimi . . . nu dosta sad o tom; — pisat ću ti drugi put dalje o mom putovanju. *)

Sad sam daleko, vèrlo daleko od vas, mila moja bratja u Hèrvatskoj i Slovenskoj. Ja sam posètio Tèrst, zatim nèkoè možnu i slavnu sad pako tužnu i u cèrno savitu al zato ipak čarobnu i krasnu Veneciju; odtud sam parobrodom preplovio modro slavjansko more i došao u Gèrčku — i evo sad ti pišem iz slavne nèkoè Atine, gdè su u davno doba živili i radili za slavu svoga naroda: Milciad, Temistokles, Perikles i Kleon, gdè su učili i pisali: Sokrat, Plato, Aristoteles i mnogi drugi slavni i veliki muževi . . . Ali gdè je sve to, i što je sada tù Gèrčka?! . . .

S Bogom dakle, mili moj Mirko, pa mi pozdravi sèrdačno I. K., A. V. i ostale znane i neznane čestite rodoljube slavjanske. — Zdravstvuj!

Narodne poslovice illirske.

Frižak kao kremen.
Frižak kao rak.
Fèrk para, pazar te našao!
Gdè velika zvona zvone, tu se mala nečuju.
Gdè veliki konji igraju, tu malima tèrbusi pucaju.
Gdè dvoje govori, tu je tretji kost u gèrlu.
Gdè dvoje dìše, treće se piše.
Gdè djavo nemože što svèršiti, ondè babu pošalje.
Gdè je bratje, tu je i dèca.
Gdè je više repovah, tu je manje glavah.
Gdè je gladno, tu je i hladno.
Gdè je dèvojakah, bit će i momakah.
Gdè je mnogo babah, dèca su kilava.
Gdè je mnogo radosti, tu ima i žalosti.
Gdè je obraz, tu je i duša.
Gdè je selo bez pasah, lasno je ići bez štapa.
Gdè je sloga, tu je i božji blagoslov.
Gdè je sova izlegla sokola?
Gdè je strah, ondè je i stid.
Gdè je stèrvinà, tamo se psi kupe.
Gdè je tanko, ondè se i kida.
Gdè koga boli, ondè se i pipa.
Gdè koga sèrbi, ondè se i češe.
Gdè koga tišti, to on najbolje zna.
Gdè ko nikao, tu i obikao.
Gdè mogu dvojica jesti, može i tretji.

---

*) Samo čim skorie, dragi brate, nami će osobito milo biti. *Ured.*

Digitized by Google

Salomon *).

(Iz českoga, polag Bol. Jablonskoga, preveo M. B.)

II.

Što je Bog, premili sine,
To ti razum nedokuči,
Al čim jednom ti zasine,
Ti se v prahu pred njim skuči.

Što je Bog, moj sinko mili,
Mučno 'e o tom govoriti,
Al ti dušu něšto sili
Da ga mora věk ljubiti.

VI.

Mnoge knjige, sinko mili,
Ima u ljudih varavi',
Al svi su se oddalili
Od praknjige naravi.

Sve neveruj što onamo
Pišu, štij naravi slog,
Ljudi u knjigah sbore samo,
U naravi sbori Bog.

XXVIII.

Slučit će se, mili sine,
Da te sveta raj okruži,
I svim radost s očiuh sinè,
Dočim sèrce tvoe zatuži.

Svud na světu ti je tako!
Nastoj — kad ćeš umirati —
Da se svaki bude plako,
A ti — da se mož' smijati.

LXIV.

Větar duva, bura běsni,
Noć prosèca žarki blěsk,
U bojazni stvor se trese
Slušajući groma tresk.

Ti se, sinko, tog neplaši:
Bura čisti zemlje zrak,
A čověčjeg duha čisti
Bura žitja isto tak.

Vatra čisti zlato, voda
Labudova krila věk;
Tako i ljubve plam tvoe sèrce,
A tvû ljubav suzah těk.

*) Ovo su někoje pěsmice prevedene iz didaktičnog věnca pěsamah českih, koje se nalaze u poetičkom dělu „*Básně*“ Bolеslava Jablonskoga, tog slavno poznatog i kod bratje Čehah veoma obljubljenog pěsnika. Mi ćemo do konca t. g. još někoje pěsme njegove i ostalih slavjanskih pěsnikah priobćiti iz naše male slavj. antologičke sbirke. *Ured.*

Digitized by Google

Slavjanske vésti.

— Na sveučilištu bečkom predaje se staroslavenski i tri glavna narěčja slavenska. Staroslavensku gramatiku predaje dva put na nedělju g. Fr. Miklošić; isti g. razjasnjuje takodjer dva put na nedělju *Starine Nestorove* i jedan put *Pěsmu o Igoru*. Poljsku gramatiku predaje pet putah na nedělju g. M. Kawecki. Českí predaje tri put na nedělju g. A. Sembera; isti g. predaje takodjer tri put na nedělju o *Českoj literaturi*. Ruski predaje pet putah na nedělju g. Zalerski. Samo nam Kollára do sad nitko nije izměnio. U Beču ima, što na sveučilištu, što na politehnici, što po gimmaziama, do 200 Jugoslavenah, medju tima gotovo polovica Sèrbaljah.

— Ruska vlada je onomadne na pismo Turske vlade, u kojem je ova protestirala proti samostalnosti Cèrnegore, odvažno odgovorila, da Cèrnagora samostalna ostane.

— Ovih danah počelo se je tiskati novo i poveće dělo g. I. Šafařika pod naslovom: *„Památek hlaholského písmenictví.“*

— Dr. Pichl priugotovio je za tisak českí prevod romana *„Don Quixote.“*

— Jaromir Erben naměrava izdati dělo, koje će sadèržavati *Običaje Čehah i drugih Slavjanah.*

— U Pragu je nedavno tiskana slovnica češka u *ruskom* jeziku pisana, koja će se predavati na sveučilištu *Kijevskom.*

— *„Historia haličko-ruskaho knjažetstva“* od Denisa Zubrickoga izišla je jur izpod tiska u Lavovu.

— U Vilni izišla je troškom i tiskom J. Zavadskoga zanimiva povèst od Eve Teliške, slavno poznate spisateljice poljske, pod naslovom: *„Pan Deputat.“*

— *„Powieści domowe„* od Izaslava Blepońskoga izišle su takodjer nedavno u Vilni troškom T. Glücksberg-a.

— U Kraslovu izišo je pèrvi svezak *Slikah svih kraljevah i knezovah poljskih od 6. do 18. stoletja, što su iz najstarih obrazov i spomenikov snimljeni.*

— F. K. Witciński izdao je u Varšavi sliku znamenitog i u cělom Slavjanstvu slavno poznatog spisatelja poljskog J. K. *Kraševskoga.* Sliku tog spisatelja litografirao je g. Lafosse u u Parizu, i svi kažu, da je u svakom obziru izvèrstna slika. — Dobro bi bilo, kad bi g. izdatelj i k nama poslao několiko iztisakah, jer i ovdě ima neumèrli taj spisatelj poljski podosta štovateljah.

— U Beču izišo je u tiskarni Jermenskoga manastira *„Vojvodjanin“* sèrbski nar. koledar za g. 1853 od M. D Rašića; u Ljubljani pako u tiskarni Jos. Blaznika izišo je *„Koledarček slovenski“* za god. 1853. od Dra. J. Bleiweis-a.

— Dorpatsko sveučilište u Rusii slavit će 24. i 25. prosinca t. g. petdeseto-godišnju svečanost obstanka svoga.

Različite vésti.

— U rěci *Traun* zvanoj (u gornjoj Austrii), naišo je ovih danah něki ribar veoma veliki i okamenjeni zub někakove predpotopne orjaške zvěri; taj zub je 1½' dugačak, i važe **8 funt.**

— U Dombovi (u Marmaroškoj varmedji) plesala je onomadne něka mlada děvojka, imenom *Cila Mihalkorić* dotle, dok se nije mèrtva srušila na tle.

— U Španjolskoj ima ukupno 2386 ženskih manastirah, kamo svejednako mnogo děvojakah unilazi; tako n. p, samo u biskupii Sevilskoj ima 79 takovih manastirah, u kojih do 3163 duvnah žive. Prie ustava bilo je u Španjolskoj 6310 ženskih manastirah.

— Nedavno umro je u Beču něki čovèk, koi je mnogo godinah dronjke po gradu kupio (Lumpensammler), pa je svomu sinu ostavio dvě velike i lěpe kuće bez ikakvog duga. — Odtuda se vidi da kadkad ipak iz dronjka štogod čestitog proizići može! —

— L. Napoleon počeo je jur i žene sa kèrstom začastne legie nadarivati, tako je onomadne několiko *milosèrdnih sestarah* tim rědom nadario.

— Mnoge němačke novine tvèrde, da je poznati rus *Bakunin* kao prosti vojnik odpravljen u Kavkaz, po svoj prilici, da tamo u boju Čerkezkom političku svoju ljagu opere, pa da se ili proslavi junačtvom, ili pako da slavno pogine za milu domovinu svoju. *Etiam bene!*

Digitized by Google

— Pisma iz Palerme od pr. m. javljaju, da je bljuvanje vatre iz Etne skoro sasvim prestalo.

— Tesinska vlada u Švajcarskoj oduzela je svim sveštenikom profesure višjih školah, i postavila onamo 32 nova profesora, koji nisu sveštenici.

— Nedavno je u rěci Rajni (Rhein) uhvaćen sasvim *modri rak*.

— Jedan slovenski *drotár* sgotovio je nedavno u Beču s nitine (Draht) veoma umětno spleteni stól, i prodao ga za 80 for. sr.

— Najviše tvornicah, u kojima se smotke (cigare) prave, ima grad Bremen, tu se 1720 sličnih tvornicah nalazi, u kojih se do 5400 ljudih sa smotkami bave.

U Hamburgu porodila je onomadne něka žena děte, koje je imalo 2 glave i četiri ruke, srećom što je ta nakaza odmah poslě poroda uměrla.

— *„Nouvelle Gazette de Rotterdam“* javlja da je ovdě u najnovie vrěme odkrivena něka-kova urota, koje glavno gnjězdo ima biti negdě u Němačkoj.

Směšice.

— Dodju u Zemunu něki veseli varošani k jednom kèrčmaru, da se porazgovore i ponapiju vinca; zu li su pako, da taj kèrčmar rado svoje vino kèrsti, dakle mu kao iz šale rekoše: „Daj, bora ti, donesi nam jednu oku vina, ali ga nemešaj s vodom, nego nam u drugoj boci donesi vode, pak ćemo si svaki po svojoj volji vino vodniti.“ Ljut kèrčmar na to reče: „Měni se čini, moja gospodo, da vi zbilja mislite, da ja u moje vino vodu lěvam! — ali ja toga nečinim; moje je vino dobro i najbolje u varoši, a komu se nedopada, neka ga ostavi.“ Upitaše ga dakle, kakva vina ima? — „Moje je vino“ odgovori on „karlovačko.“ „Znamo mi“ reče mu jedan od gostiuh, „karlovačko je vino dobro, ali je iz Karlovcih ovamo po Dunavu plivalo, pak se je valjda pokvasilo.“ Na to se kèrčmar još većma razsèrdi, pak ode i donese vina, te postavivši ga na tèrpezu, izazvan opet otidje na dvor. — Medjutim šaljivi gosti bace u vino nekoliko sitnih ribičicah, koje su baš u tu svèrhu sa sobom doněli. Vrativši se opet kèrčmar u sobu i hotivši natočiti čaše, da svoje goste posluži, smotri u vinu ribičice, na što se prestraši i reče: „Eto baš mi se neda lagati, ove ribice podpuno dokazuju, da ja pomalo vode u moje vino lěvam, al se nemojte toga radi ljutiti; sad ću vam ja drugoga još nepokèrštenog vina doněti.“ Ode dakle i donese čista vina i obećá svojim gostima, da će on u naprědak to poštenje — vodu u vino obratjati — samomu Isukèrstu ostaviti, a da se on time više baviti neće; da li je pako rěč svoju oporekao činom, to dosad još nismo doznali.

Bibliografia.

Ilirska.

— *Početno Naravoslovje.* Za porabu nižih zavodah i za samouke. Od Josipa Partaša. Svezak I. U Zagrebu. Tiskom Dra. Ljud. Gaja. Cěna cělog děla 1 for. sr.

Češka.

— *Slepá paní.* Roman od Bedřicha Mosera. Sešitek první. V Praze, nákladem spisovatelovým. XVI. Tiskem Vetterlovské knihtiskárny. Cena každého jednotlivého sešitku v každém řádném knihkupectví 10 kr. stř.

— *Dějiny starověkého lidstva.* K užitku mládeže vyšších gymnasialnich tříd, sepsal Dr. Karel Lányi, kněz arcibiskupství Ostřihomského, člen c. k. uherské akademie. Ve Vidni 1852. Tiskem Karla Ueberreitera. VIII. Cěna 30 kr. stř.

Poljska.

— *Dziadek i czteréj jego wnukowie,* czyli początkowe nauki i wiadomości dla dzieci czytać umiejących, w rozmowach prakt. sposobem wyłożone. Wydanie drugie popr. z rycinąmi. 2 tomy w jednejm. (IV. 491 i V. str.) w duz. 12-ce. Warszawa 1852. Orgelbrand. 10 złp.

— *Stary sługa.* Powieść. Napisał I. I. Kraszewski. 2 tomy (IV i 252, IV i 249 str.) w 12-ce. Warszawa 1852. Orgelbrand. 12 złp.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlegodišnjoj cèni.

Broj 48. U Četvèrtak 25. Studenoga. 1852. **Tečaj I.**

Na moru.

Od Janka Tombora.

More mirno! — al u sèrcu
Bèsni bura žestoko,
Kud da veslam, gdě da stanem?
Brěg je odviš daleko!

Daleko kao mog dětinstva
Preživljeni krasni raj,
Kojeg nikad neogorčì
Zloban svět ni njegov vaj.

Neima vesla mojoj ladji,
Zvězde mi je nestalo,
Koje nježno světlo jednoć
Milost na me sipalo.

Vedro 'e zvězda moja sjala
Na tom nebu visokom,
I vedro se zèrcalila
U tom moru dubokom.

Tamno 'e sad kad gorě gledam
Jer me suze obliše,
A u moru ništa nesja,
Suze ga pomutiše.

Ustaj, divlja buro, ustaj!
Svèrši tužan život moj,
Kod te tuge, kod te boli
Spěv je rajski jauk tvoj.

Skoči more, skèrši brodić,
Pa me primi u skut svoj,
Nek nevěrna moja ljuba
Nikad nezna za grob moj!

Zalud — tiho 'e! samo u sèrcu
Bèsni bura žestoko;
Kud da veslam, gdě da stanem?
Brěg je odviš daleko! —

Cèrnogorska osveta.

Od M. B.

(Konac.)

II.

Drugi dan bludio je Janko po samotnim gorama; njegova rana, što ga je dopala u jučeranjoj nećnoj navali, nije mu zadavala toliko boli, koliko ga je boléla neizvěstnost radi ljubljene Ajkune, o kojoj je znao, da se sad nalazi u pandžama osvětoljubivog i okrutnog otca svoga. Sva ga je sad nada minula, da će ju ikad, kamo li u opredělјeni rok ugrabiti moći. — On je mislio i razmišljao svakojako, al

Digitized by Google

napokon nijednu miso, nijednu osnovu neodobri, te s nova jad i tuga obori dušu njegovu. Tek kasno u večer vraćao se Janko opet svojoj kući; putem se dosěti, kako mu se je sreća iznevěrila, odkako se je razstavio sa milim pobratimom svojim. Janko je u taj čas uvidjao kakova bi to utěha za njega bila, da ima sada uza se svog věrnog pobratima, koj bi š njime tugu i žalost dělio i bratinski ga těšio; to je Janko dobro uvidjao, al ponos njegov nedopusti mu, da on pèrvi korak učini k pomirenju pobratima svoga; volio je cělo breme jada svoga sám podnositi nego — kao što je mislio — poniziti se.

Jedva što je Janko prispio svojoj kolibici, kad al eto pred njega iztèrči pastěr njegov, donoseći mu listak knjige běle, i veleći, da ga je poslě podne něki turski sluga donio. Janko nadvladan težkom slutnjom, spopadne listak gdě mu se piše:

„Da znaš, pseto kaursko, tvoje Ajkune više nema, pod mojim je mačem jučer izdahnula, a nas dva sastat ćemo se opet — vala skoro!“

„Skender Aga iz Podgorice.“

Janko pročitavši strašne ove rěči sav protèrne, kèrv mu stane u žilama, mozag mu se zavèrti — bilo mu je, kao da se děli duša njegova od těla.

Cělu noć sědio je siroma Janko u kolibici svojoj, izbuljivši oči preda se, kao da je pomaman. — Same kèrvne misli obletavale su kao gladni jastrebi plahu dušu njegovu. Kèrvave i za osvetom vičuće slike otca i ljube njegove vidjao je pred sobom kako mu se čas groze čas opet mole. Janko nemogavši najposlě odoléti čuvstvu, koje sasvim obuzme dušu njegovu, skoči — istom što zora ruděti počè — sa tvèrde svoje stolice, gdě je do sada ćućio, te planuvši kano vatra živa poviče: „Tako mi Boga jedinoga, ja ću vas osvetiti!“ Zatim uzme věrnu svoju šaru, popritegne pas svoj u kom se blistahu dvě kubure i handžar, pa — bez da i rěčcu progovori prama svom pastěru — odè hitro uplanine. Njemu je sada jedino do toga stalo, da se opet pomiri sa Bogdanom svojim, te da se njegovom pomoćju oduži svetog duga — da se najme osveti.

On je svog pobratima skoro našo, i pošto bi mu Janko sve pripovědio što se je sbilo odkako se njih dvojica razstadoše, pruži mu Bogdan věrnu desnicu; oba se tad mučè i žestoko ogèrle, te opet biaše u dva ova pobratima jedna duša; — cěli dan sprovodiše zajedno i u razgovoru radi osnovah kèrvne svoje osvete.

Kad se je sunce podosta već sklonilo k zapadu, stupahu ta dva věrna druga mučeć napred pram kolibi Janka, al jedva što na malu onu čistinu stupiše, gdě se je na visoko medju dvě planine koliba Janka nalazila, eto tužna i nemadna prizora! u město priatne kolibe puše se ostanci požara, i gusti dim prikriva sve naokolo, baš kao jesenska magla kad se sakupi nad gorskim jezerom. I mala baščica za kućom biaše sasvim opustošena, jer dèrvetje biaše tù stranom hotomice i na pose upaljeno, stranom pako poseèeno. Na uzkoj stazici nedaleko od dimećih se ostanakah kolibe ležao je sa razbitom glavom mèrtav věrni pastèr što je čuvao Jankova stada, od kojih jedna póla padè pod handžarom dušmanah, a druga se kojekuda razbèžà po planini.

Janko videći strašnu tù pustoš grohotom se nasměje i reče: „Ta to si opet ti uradio, Skender Ago! — ala si lud! — ta kroz to, što si mi sve uzeo i sve utamanio, olakšao si mi samo sèrce, te se barem sada sasvim posvetiti mogu svetoj osveti, koja će odsele jedina moja miso biti!... Ti ćeš, starče, sve to skupo i preskupo meni platiti; platit ćeš mi kèrvju svojom život otca moga i ljube moje.“ Zatim poslè

Digitized by Google

kratkog čutanja nastavi: „Tako će najbolje biti! . . . Ja ću odsele četu voditi proti tim kèrvnikom našim, neću mirovati, neću odpočinuti donle, dok se strašno neosvetim za sve uvrède što kleti ovi Turci ne samo meni nego i bratji mojoj počiniše... Tako mi Bog pomogo i prečista dèvica Maria! . . .“

Bogdan na to podà ruku priatelju svomu. — Obodvojica neprogovoriše ni jedne rèči, već se uputiše zajedno mučè prama Podgorici. —

Već u istoj noći, koja je nastala, razžario se je iznenada sav nebokrug nad Podgoricom . . . Šta je to? ... e šta bi bilo ... eno Skender Age lètni stan — s kojim se upoznasmo prilikom kobnog onog noćnog sastanka — eno ga sada gdè gori, dok sav neizgori. — Janko što je reko nije oporeko, već je rèč svoju oderžao i odmah činom potvèrdio, al to što Skender Agi lètni stan izgori, to bi samo početak osvete njegove, jer od to doba počamši čulo se je skoro svaki dan oko Podgorice puškaranje; pastèri turski kod svojih stadah redom popadoše, a stada njihova budu u planine odagnana. Nijedan Turčin nije se usudio bez poveće pratnje poći iz Podgorice, jer je znao da će ga postići ili tane ili handžar divjih i razjarenih pobratimah Janka Petrovića i Bogdana Mandušića. Lètni stani izvan Podgorice ostadoše pusti, svaki se je bojao tamo stanovati, jer nitko nebiaše siguran da mu ga noćju iznad glave bèsni Cèrnogorci neupale. — Zaludu su pojedini konjanički oddèli jašuć prolazili kroz cèlu okolicu; Cèrnogorcima ipak u trag ući ili njima nahuditi nisu mogli, jer ovi su im se samo rugali izza svojih tèsnih klanacah i stèrmih klisurah.

Jedva što se je u obližnjim nahiama čulo, kako spomenuta dva pobratima turcima zadavaju ljute rane, kad al eto junačka mladež sa svuh stranah na noge skoči i onamo pohèrli, da se sdruži s bratjom svojom. U kratko vrème ponarasla je znamenito četa Janka Petrovića tako, da je š njom već mogo na pojedina sela navaljivati, gdè dakako izim palenja i robljenja nitko živ neostadè. Tako medju ostalima opustoši smiona ta cèrnogorska četa znamenitia sela Turska Klisopolje i Dubicu, al uz to svedj kao gladni vuci obilaziše Cèrnogorci tvèrdju Podgoricu, nebi li se izvan bedemah kogod pokazao da ga sčepaju.

Nèkoliko nedèljah onako prodje, i divja ta četa cèrnogorska svedj robiše i pališe u onoj okolici. Najposlè začuje i Skadarski paša kakav zulum ta četa pravi, te on odluči odmah doskočiti tomu zlu. U tu svèrhu paša sám sakupi do pet stotine dobro oružanih Arnautah, te š njima upravo u Podgoricu se uputi. Odmah drugi dan poslè došastja svoga odè paša sa svojimi Arnauti u planinu, da tamo potraži nepriatelja i da mu se kako valja osveti. Najsmèlii Turci iz Podgorice i medju njima Skender Aga pridruže se četi paše Skadarskoga, da operu ljagu kroz vèčnja napadanja Cèrnogoracah česti svojoj nanešenu u kèrvi tih svojih dušmanah.

Cèlim putem, kojim je paša sa svojimi Arnauti prolazio, nebi nigdè ni traga ni glasa četi Jankovoj. Više satih prodje, dok dodjoše do pèrve cèrnogorske kućice i nju odmah upale, na što se sleti više Cèrnogoracah sa obližnjih planinah, koji složno i junački navale na dušmane. Iza pećinah stadè sad strašna pucnjava cèrnogorskih pušakah. Sa najvišjih planinah čulo se je takodjer kako kadkad urnebesom odjeknù na daleko pojedina puška kao poziv u boj i zlamenje za onu bratju, koja se malo dalje od bojišta nalaziše. — Skoro zatim sgèrne se s bliza i daleka znatan broj Cèrnogoracah na boj gotovih, i što se je goder ponosilo junačkom mišicom, to sad navali složno

sa sviuh stranah na nepriatelje; i gle — prije nego li jedan sát prodje, bi paša Skadarski sa svojimi Arnauti obkoljen medju planinama, gdě je sa sviuh stranah i s hiljadu pušakah smèrtonosno olovo daždilo na četu njegovu. — Turci, premda smutjeni što su tako dočekani, ipak odmah uzmicali nisu, već su se branili hrabro, te — u koliko bi moguće — Cèrnogorcima zajam vraćali. Al šta im je hasnilo braniti se i opirati ondě, gdě je narav sáma s jedne strane čvèrste bedeme sagradila koje dušmani prevaliti nemogaše, a s druge strane usadila u sèrce ovim svojim gorskim junacima svetu ljubav domovine, koja učinì, da je svaki izmedju njih rado sèrnuo u boj, pripravan da za dom — ak treba — i svoj život žèrtvuje, dočim tursku četu kao najmenike samo zapověd poglavarah i strah pred kaštigom u boj těraše.

Ta bitka medju gorama trajaše do poslě pódne, i tad istom počeše Turci, nemogavši sili odoléti, polagano uzmicati, al ih svejednako gvoždjem i težkim olovom pratiše Cèrnogorci. — Već su se Turci zadnjeg klanca dokopali, iz kojeg se dolazi na prostor i dolinu pred Podgoricom, kad al eto nagaze na ljutu onu četu koju Janko i Bogdan predvodiše, i koja ih ovdě u klancu dočeka; te sad na novo i mnogo strašnie no prije:

Stadè prasak dugiuh pušakah,
Zvek strašivi oštriuh sabaljah,
Zamnì Cèrna gora od žamora,
Vrište konji, konjanici ječe,
Gusta magla svu planinu prikrì
Od cèrnoga „praha i olova.
Kroz maglu se turski barjak vije,
Šare sjaju, ljuti noži zvižde,
Čolakaju po kostima sablje,
Bojna kopja kroz dim poviruju,
Daždi kèrvca iz ranah junačkih
Ko prolětne vode potocima.

Turci biaše do skrajnjeg sdvojenja dotěrani, s preda Ivan i Bogdan sa ljutom svojom četom na njih navaljuje, s traga im potěra ostalih Cèrnogoracah dodijà . . . Turci se brane, al sve više i više ih pada s olova i gvoždja cèrnogorskoga . . . Već ni treća strana turske čete nebiaše na boristu živa . . . U taj par paša Skadarski, za da se spasi, sakupi oko sebe preostavše konjanike i barjaktara, te š njima hoće da kroz ljutu četu Janka provali na polje. Paša sa konjanici poleti naprěd. Bogdan šarom svojom barjaktara zajedno sa barjakom obali s konja, nu paša zato ipak sa ostalim navali naprěd . . . Bogdan padè i bude pogažen i smèrven pod kopitom konjah . . .. Arnauti sa pašom već misljaše da su spašeni, kad al eto Janko, na novo hrabreći svoje, neda Turcima prodreti već sve žeštje na njih navaljuje. Turci padaju kao snoplje i lasno bi ih mogo prebrojiti koliko još ima živih . . . Al gle tamo jedan konjanik, svejednako hrabro se brani i Cèrnogorce sěče; Janko ga opazi i cikne kao ljuta iz procěpa guja: „Ha tù si mi, Skender Ago . . . dobro mi došo!“ I kao strěla navalivšì na njega, probode mu konja; nu Skender Aga, stari hrabri Turčin, skoči odmah na noge . . . Sad jedan na drugoga běsno s handžarom navaljuje, zubma škriplju, nogama tuku i stenju, ne s ranah koje jedan drugom

Digitized by Google

zadaje, no s gnjeva i sèrčbe . . . Poslè duljeg hèrvanja, kojeno je priličilo kresu žarkih munjah što se u cèrnim oblacima prosècaju, pade Skender Aga, al š njim se sruši i Janko . . . Zadnja smèrtna borba nastane . . . Oba se u kèrvi valjaju, nijedan nepopušta, dok ih oboje smèrt neprigèrli. — Još evo u smèrti Janko kao klještina lèvom svojom rukom dèrži za vrat Skender Agu, dočim mu desna handžar nepopušta kojim je probo grudi dušmana svoga. —

Bitka se svèrši, pošto bi paša Skadarski sa preostavšom malom šakom svojih Arnautah takodjer poginuo. — Cèrnogorci mejdan odèržaše.

Množina mladih bulah ostadè s te bitke bez gospodara, al podosta i Cèrnogorskih udovicah, koje kao sinje kukavice zakukaše, dočim pogdèkoje sirotice ljube spominjući dragog svoga, gorko zaplače.

I tako je Janko Petrović svèršio što je obećo; on je junački pao, al se je kao pravi Cèrnogorac osvetio — dakle i posvetio.

Rukopis Kraljodvorski.

Od Ivana Tèrnskoga.

(Nadalje.)

Jaroslav.

Da vam kažem povèst veleslavnu
O velikih bitkah, ljutih bojih;
Poslušajte, i stojte na umu,
Poslušajte da čujete čudo.

U 'noj zemlji, gdè Olomuc vlada,
Ima ondè gora nevisoka,
Nevisoka, Gostanov joj ime;
Mati božja tamo čuda tvori.

Dugo dom nam na miru stajaše,
I po svètu dobro uztrajaše.
Al s istoka bura se podiže,
S mlade kćeri tatarskoga hàma,
Što ju nèmac raz dragog kamenja
Raz bisera i raz zlata ubì.

Kći Kublaja lèpa kano Lada,
Dočù mlada za zemlje zapadne
I da tamo množtvo svèta žive.
Podjè poznat tudje običaje.
Deset skoči na noge mladićah,
I dvè dève da prate Kublajku.
Ponesoše, što im treba bèše,
Zasèdoše na te bèrze konje
I odoše, gdè snnce počiva.

Kano zora jutrom se rumeni
Kada tavnih iznad šumah svane,
Tako ćerka Kublajskoga hama
Krasotom se i nakitom sjaje.
Zadèla se ruhom zlatjeniem,
Vrat i njedra neprikrila mlada,
Na glavi joj biser i kamenje.

Diviše se nèmci toj krasoti,
Zaviděše blago i bogatstvo,
Zavrebaše, kuda put ju vodi,
Napadoše na nj' u tavnom lugu,
Ubiše ju i pobraše blago.

Kad to začù Kublaj hàm tatarski,
Što mu s ćerkom dogodi se dragom;
Sabrà vojsku iz svojih dèržavah,
Odè s vojskom gdè sunce počiva.

To žačuše kralji na zapadu
Da im Tatar spèši na dèržave;
Sročiše se jedan kod drugoga,
I sabraše preveliku vojsku,
I odoše poljem protiv njemu,
Na polju se ravnom utabore,
Utabore i hàma čekaju.

Digitized by Google

Kublaj zove svoje čarobnike
Zvězdoslovce, vráče i věštace,
Da razvide u sudbine kujizi,
Koji no će biti boja konac.
Skupiše se namah čarobnici,
Zvězdoslovci, vráči i věštaci,
Na dva kraja kolo okružiše,
Na tle cèrnu palačicu děše,
Pa ju na dvě póle razcěpiše.
Pèrvoj poli Kublaj ime daše,
Drugoj poli kralja ime daše,
Drevno slove nad njim' zapěvaše.
Ustadoše póle vojevati,
Kublajova pola nadjačala.
Svetina se s toga uzradovà,
Svak poteče do konjica svoga,
I u red se vojske postaviše.

Tom se kasno kèrštjani osěte,
Te pognaše ludo na pogana,
S takvom snagom, kakva sila běše.
Tù se pèrvi boj zametnù silno,
Strěle lete, kao oluja s mraka,
Koplje s lomi, kao treskanje groma,
Mači bléšte, kao oganj munje.
Obe vojske, jerobujne sile,
Jedna drugoj postupati bráni.

Već pogane kèrštjani pognaše,
I već bi im bili odoléli;
Da gatari nedodjoše s nova,
Donoseći pole razcěpljene,
Tatari se silno razjariše,
Na kèrštjane ljuto udariše,
Pred sobom ih kruto potěraše,
Da se kano zvěrad raztèrkaše.
Tù štit leži, tu kaciga draga,
Tù konj vuče o stremen vojvodu,
Běsno onaj medj Tatare sèrne,
Taj za Boga smilovanje prosi.

I tako se Tatari razjare,
Na kèrštjane porez nametnuše,
Dva kraljestva sebi podvèrgoše,
Stari Kijev, prostran Novigrade. —
Tužan glas se prebèrze razaosi,
Po svieh zemljah narod kupit stanu;
Postaviše do četiri vojske,
Obnoviše zulum sa tatari.

Tatari se nagnù desnoj strani,
Kano oblak kada ledom prěti
Posút plode bogatijeh poljah;
Boj se tako čuje iz daleka.

Za čas Ugri u čete se skùpe,
I za čas ih oružani sretnù,
Al su zalud hrabri i slobodni,
Zalud vragu snažno se opiru.
Provališe Tatari u srědi,
Razpudiše do četiri vojske,
Poplěnjaše, što u zemlji běše.

Odstupila nada od kèrštjanah,
Nastà od zla gòre mnogo veće,
Pomole se Bogu žalostivo,
Da jih spási Tatarah zloglasnih.

„Ustaj s gnjevom, Gospodine, tvojim,
Izbavi nas vraga napadnika,
Što potlačit hoće našu dušu,
Obkoleć nas, kano vuci ovce.“

Pèrvi boj nam zalud, zalud drugi,
Tatari se u Poljskoj nastane,
Približujuć poplěniše zemlje,
Prodrieše čak do Olomuca.
Po krajinah nastà tužna bèda,
Ništa nebi prosto od poganah. —

Věčaj danas, věčaj opet sutra,
A věčanje nikamo nevagnù.
A Tatarah množtvo za tog raste
Kó jeseni večerni sumráci.
Obkoljena od Tatarah ljutih,
Koleba se vojska ta kèrštjanska,
Silomice na goru se penje,
Mati božja gděno čuda tvori.

„Gore, bratjo, gore!“ Vaeslav veli,
I udara mačem o štit srebrem,
I zastavu vis nad glavom vije.

Digitized by Google

Slobode se, Tatarin počiva,
Sgèrnuše se svi u silu jednu,
Pronikoše ko iz zemlje oganj,
Izhodeći iz množtva Tatarah.
Krokom gore stegnutim se penju,
Na podgorju u šir se razviše,
U dnu u klin suziše se oštar,
Desno lèvo krijući se stiti,
A sjajna si prekorameć kopja
Drugi pèrvim, tako drugim tretji
Oblak strělah sgore na Tatare.
U to prikrì tavna noć svu zemlju,
Razgèrne se k zemlji i k oblakom,
I zastavi oči sèvajuće
I kèrštjanah i Tatarah ljutih.
U toj tmini kèrštjanin izkopa
I ponaspe nasip oko vèrha.

Na istoku jutro počinjaše,
Podiže se tabor od vragovah,
Tabor strašan oko cěle gore,
Dalek da ga oko nedozire.

Na bèrzih se konjih uzvèrpole,
Noseć glave kèrštjanah na koplju,
Glave ruse do hámovog stana,
Sakupi se množtvo u gomilu,
Naměriše svi na jednu stranu,
Učiniše juriš na tu goru,
I digoše viku urnebesnu,
S nje da gore doli zaoriše.

Na nasipe staviše se naši,
Hrabrila jih divna mati božja.
I napeše na njih bojne strěle,
Razmahaše silno oštre mače;
Tatarom bude ustupati.

Kinù narod ljutieh Tatarah,
Hám se krutim uzburkao gnjevom.
U tri vojske razidje se tabor,
tri vojske s nova jurišaju.
Na gori je dvadeset dèrveta',
Svieh dvaest posěkoše naši,
Navaljaše klade kraj nasipa.

Već Tatari nasip dohvatjaju,
Do neba se diže strašna vika,
Već uzeše nasip razorivat;
Tad s nasipa kl'ade se obore
I tatare gnječe kano cèrve,
Na ravnom ih dohvatjaju polju,
Boj se bije dugo a i kruto,
Al mu tavna noćca kraj donesè.

Vaj za Boga, eno slavni Vneslav
Preo sipa od strěle se svali.
Kruta žalost těsna sèrca hèrve,
Ljuta žedja po utrobi pali,
Suhim ustma rosu s trave piju.
Tihi večer prodje u noć hladnu,
Noć u rujnu pretvori se zoru,
U taboru Tatar se nemiče.

Razžari se danak do na podne,
Popadaše kèrštjani od žedje,
Izpèržena usta otvarahu,
Muklim glásom poju k majci božjoj,
Potavněle oči na nj' upréše,
I žalostno rukama lamahu,
I od zemlje k nebu pozirahu.

„Neda nam se žedja podnositi,
Neda nam se žednim vojevati,
Komu zdravlje, komu drag je život,
U Tatarah neka milost prosi."
To rekoše jedni, vele drugi:
„Teže s žedje, neg poginut s mača,
A u robstvu bit će vode dosti!"
Veli Vestonj: „za mnom svi te misli,
Za mnom, za mnom, koga žedja muči!"

Vratislave tu razjaren skoči
I Vestonja silnom rukom shvati:
„Izdajice, sramoto kèrštjanska,
Oš u propast vèrći dobre ljude?
Od Boga je milost čekat hvalno,
Ne u robstvu sirovih Tatarah.
Neradite, bratjo, poć u propast,
Pretèrpismo tu najljutju žegu,
Bog u jarno krěpljaše nas pódne,

Digitized by Google

Bog će poslat pomoć ufajućim.
Stidèt se je mužku takvih rèčih
Ako hoće junakom se zvati.
Poginemo l' ovdè s ljute žedje,
Bit će smèrt nam bogom zamèrena,
Predamo l' se maču naših vragah,
Sámi sebi smèrt ćemo zadati.
Mèrzota je robovati komu,
Grèh u robstvo s volje podat glavu.
Za mnom, bratjo, ko je moje misli
Do prestolja matere nam božje!"

Ide za njim množtvo hramu svetom:
„Gospodine, ustaj s gnjevom svojim,
Povisi nas nad vragom u domu,
Usliš' glase tebi vapijuće!
Od vraga smo ljutog obkoljeni,
Oprosti nas obsède tatarske.
I pomoči gèrla zapèržena,
Glasno tvojù slavu da pojemo!
Satri, satri zemlje naše vraga,
Unisti ga u věke věkoma!"

Gle na nebu zaparenu oblak!
Větar duva gèrmljavina zuji,
Smèrknulo se po cělome nebu,
Grom za gromom bije u stan vražji,
Bujna kiša vrělo gorsko puni.

Minù bura. — Vojske u red gèrnù;
Od svieh stranah i krajevah zemlje,
K Olomucu zastave im viju,
Težki mači o bokovih vise,
Na plećieh puni su tobolci,
A na glavi kacige im jasne,
Pod junaci bèrzi konji skaču.

Zazvečaše rogovi lovački,
Zabubnjaše bubnji strahozvučni,
Za čas opet sraziše se vojske.
Podigla se magla od tog praha,
Nastà bitka žestja od poslědnje.
Nastà zveka oštrieh mačevah,
I šikanje strělah kaljenieh,
Lom štitovah, prásak koplja sjajnog;
I bì klánja, i pogubne sěče,
I jauka i radostna zvuka,
Kèrvca teče, kao potok bujni,
Trupla leže, kao po lugu dèrvlje.
Tom je glava skrozi razcèpljena,
Ovom ruke obě odsěčene,
Onaj s konja pade na drugoga,
A taj gnjevno te vragove mlati
Kao bura po pećini dèrvlje,
Ovom mač je u sèrcu do dèržka,
Onom uho Tatarin odkèrnù.

Tu je jauk, žalostno stenjanje!
I kèrstjani uzmicat počeše,
A Tatari u počep ih gone.

Tù ka oró Jaroslav doleti,
Tvèrdu ocěl na junačkih pèrsih,
Pod ocěli hrabrost i uzdanje,
Pod kacigom razboritost bistru,
Razjarenost iz očiuh sěva.
Ljutit goni i ko lav razdražen,
Kad mu s' udja svoju vidèt kèrvcu
I nastrěljen za lovcem tèrnapi,
Tako on ti na Tatare sèrne.

Za njim Česi kano gràd nebesni.
Sernù kruto na Kublajevića,
I uzeše ljuti bojak biti.
Pobiše se težkiem buzdovanma,
Polomiše ih velikim praskom.
Jaroslav je i konj kèrvav posve,
Te mač tèrže na Kublajevića,
Od ramena do boka ga razgna;
Te se svali mèrtac medju mèrtce.

Nad njim jeknù luk mu o tobolac.
Uplaši se množtvo od Tatarah
Odbaciše to dèrveno koplje,
Potekoše, kud ko teći može,
Tamo, odkud jasno sunce svita.
Hana osta od tatarah prosta.

J. t. d.

Digitized by Google

Primorje i Lika.

Od. Ljud. Vukotinovića.

(Nadalje.)

Dolina kod Gospića ležeća slična je visokom kotlju na okolo stèrmom gorom okruženom. Gospić je veliko město, koje se glavnim gradom cělog preděla onoga nazvati može; tu imade više lěpih po kat visokih i zidanih kućah, dućanah i svake vèrsti zanatliah, nu siromaštvo graničarah se sakriti nedà; pa ni nemože drugčie biti, jer tu neima obèrtnosti, neima tèrgovine, niti ima one plodovite zemlje, koja obično bogatstvom proizvodah svojih naknadjuje ono, što rukotvorstvo i radinost tèrgovačka drugdě donosi. Poljah malo imade, i ono malo što ih ima, slabo je; zemlja je pěskovita, i sasvim plitna, nedà se dobro orati, jar plug često u kamen zadire; a u prolětju zima dugo traje, lěti je obično velika vrućina i sušno vrěme, u jesen pako se zima rano opet pojavljuje, tako, da rědko kada Ličanin dobru lětinu dožive; pomanjkanjo kèrme je istom tako glavno zlo, čim biva, da je rogata marva jako loša; zato je ovdě glad sasvim navadno pojavlenje; na to se je praděd tužio, a sada se i unuci na to tuže. Glad tamo svako lěto zavlada, i to je jedno od najgorih i najstariih zalah u toj pokrajini; Ličan nije veliki priatelj radnje, već on voli kuburom i handžarom, ko što susěd njegov u Bosni radi, zabavljati se; nu dočim zabava ova za naš věk svaki dan neshodnia postaje,*) bit će i Ličaninu od potrěbe, da si skèrbi za drugu zabavu. U ostalom su Ličani vèrlo dobri i priazni ljudi, te nisu nipošto onakovi, kao što ih mnogi zlobno razglašuju; pustoš i zabitnost ličkih krajevah, gdě se malo kada izvan domaćih častnikah izobražen čoyěk pokaže, zatim glad i siromaštvo, divji susědi turski i morlački, pa najposlě pomanjkanje svakog shodnog nauka jesu uzrok, da Ličanin nemože biti u svemu ravan drugom seljanu, koj neživi u tako zlokobnih odnošenjah; nu red i strogost vojničkih zavodah, kad ih razumni i pravedni poglavari rukovode, spasonosni su za neuko ljudstvo.

Iz Gospića vodi prěko Velebita kroz Oštarie u Bag umětni drum, koj se na svom najvišjem městu zove „Stara Vrata“ i 2749′ nad morem leži. Izgled prekrasan, kojeg čověk ovdě uživa, osobitog je značaja; lički preděli dosta su pusti, ali kad putnik drumom od Gospića do Oštariah putuje, gdě se cělo vrěme kroz šume vozi, i kad na Stara vrata dodje, i dole na primorski kraj pogleda, tad misli, da je iz bašće došo u čarobni krug najstrašniih golih, stèrmenitih i praznih klisurah. Dolě u dubljini leži sinje more, a polag njega otok Pag uprav kao pusti jedan komad zemlje, na kojoj se ništa nezeleni; pod nogama pako ukazuju se krovi od Baga, koj se tako malen čini, ko što su obično one kućice, kojimi se děca igraju; drum se pako vije doli na duljinu od 4 sata kao zmija; sèrce tù zakuca u čověku udivlenja puno pri tom divnom prizoru.

Bag (Karlobago) je malena varošica; pusto kamenje bez svakog dèrveta ures je njegov; kod župne cèrkve stoje dva dèrveta, kojim se Bažani ponose. Samostan kapucinah se odlikuje osobitom čistoćom, i gostoljubnost onih sv. otacah je hvale vrědna; bašća koju smo u samostanu vidili, čudo je za onu okolicu, u kojoj

*) Mi ipak scènimo da je ta zabava za naš narod posve shodna, pače i potrèbita, osobito kad pomislimo na budućnost, koja svašta u svom tavnom skutu krije. *Ured.*

Digitized by Google

skoro ni prašine od zemlje neima. Něki dobri bažanin, pošten inače starac i dobar domorodac, pokazao nam je bašću svoju, koju „perivojem“ nazvà; tobožni ovaj perivoj, 20—30 □ hvata velik, imadjaše poněšto zemljice, koju je spomenuti vlastnik velikim trudom dao izvaditi izpod kamenja, štono biaše u tu svèrhu mučno izkopano i barutom iztèrto, několiko kajsiah (mandalah), krušakah i tèrsah, te poněšto krumpira i salate, to je sav plod velike muke i troška bio, jer vlastnik je do 5000 f. sr. u tu svèrhu potrošio. Tužan perivoj, na goloj stěni obasut pustim kamenjem!*) Šta bi naši ljudi kazali, da to vide? . . . Gdě imade puno zemlje, gdě svagdě trava raste i živica, često vele ljudi, da živiti nemogu! . . . Neznadu ljudi kod nas, kako se živi! Neima tu zla, gdě ima dosta zemlje, al gdě toga neima, tamo je nevolja.

Bag je malo městance; glavni tèrg je několiko hvata vělik; kuće tu neimadu nikakovog dvorišta, tako, da su naša kola morala izvan kuće ostati. Luka je mala, samo několiko barkah je u njoj bilo, a za njih više nebiaše prostora; — nu zato ipak imade ljudih, koji se tom lukom diče. Koj nije većeg šta vidio, on i malo za veliko dèrži.

Mi smo se u ostalom u Bagu lěpo zabavljali, jer smo tù u botaničkoj struci puno dragocěnostih našli, te preporučamo svakomu u tom obziru, da Bag pohodi.

Osim ovog puta, koi je u pogledu prirodoslovnom veoma znamenit, imade još drugi glavni drum, onaj najme, koj iz Gospića u Dalmaciu vodi; taj drum se proteže preko Velebita i penje se tu do 3184′ iznad mora. Ako je onaj drum prěko Oštariah krasan, i moći je reći, strahovito lěp, to je ovaj Dalmatinski još puno lěpši i umětnii. Na vèrhu leži Mali Halan t. j. kuća poštarska, sasvim osamljena na městu pustom, gdě osim poštmajstora i 15 stražarah nitko neobitava. Tu je takodjer medja Hèrvatsko-Dalmatinska. Okolicu ovu opisati badava je, jer za veličinu ovih klisurah, i za pohlěpnost divlju tù narav željno gledajućih očiuh, neima priměrnih rěčih.

Stojeći na vèrhu druma Velebitskog na visini od 3184′ i gledajući u Liku, imadosmo za ledjima duboki kotalj kameniti, i oštèrce golih stěnah kao prednje straže planinske Dalmacie. Pred nami ležaše Hèrvatska, u početku svom tvèrda pećina, zatim brěžuljasta, zatim sve nižja i nižja, dok se nespusti u sipka polja i ravnice bez osobite značajnosti. Iz desna se naslanjaju gore bosanske . . . jadne zemlje bez náde,**) sramota rimske kule i ruglo sv. kèrsta! . . . a na lěvo planina hèrvatska Velebit, i nje glavar najvišji: Sveto bèrdo kod nas, kod Talianah pako dalmatinskih, ili talianskih Dalmatinah većom stranom Monte santo nazvan.

Visina Sv. bèrda ima do 6118′ iznad mora ... Na tom dakle městu, na medji dviuh sestarah jugoslavenskih stojeći, mislio sam si koješta, i krenuo očima pram Liki, da se svega spomenem, što sam u njoj vidio . . . Tu mi padè na um

*) E šta ćemo! — tom bažaninu bio je ipak perivoj! — Svaki měri stvari oko sebe po svom měrilu. — Tu se u dobar čas sećamo, što smo jednom čuli o někom seljaninu iz našeg Zagorja, koj, premda već star muž, ipak dalje od župne cèrkve, što se je blizu njegove kolibe medju gorama nalazila, u svèt povirio nije. Jednoć se ipak taj Zagorac slučajno popne na obližnji stèrmi brèg što se „*Hajdino zèrno*“ zove, te ugledavši odtud Krapinu, sav uzhitjen poviče „Mili bože, ala velike i lěpe varoši!“ *Ured.*

**) Udrit će i za nju sát! *Ured.*

Digitized by Google

Zèrmanja, najjužnji kraj Like i zajedno Hèrvatske; rado bi bio u Zèrmanju povirio poradi kojekakovih znatnostih prirodoslovnih, nu ljudi mi kazaše, da neidemo u Zèrmanju, pošto tamo ima hajdukah. Gospodin pukovnik ličke regimente obećá nam vrlo uljudno vojnike za pratnju našu, makar koliko da želimo, nu ja sam se lèpo zahvalio g. pukovniku na dobroti i rekoh, da neželim, da bi poradi mene ikoj carski vojnik u pogibelj došo . . . osim toga, da ni sám neimam volje bilje i kamenje pregledavati i tražiti, kad bi se imao bojati, da bi mogo u mèsto na bilje ili na lèpi kamen, nagaziti na hajdučku cèrvenkapu . . . pa šta će meni „Bedeckung?“ . . . Zar će ona tèrčati za mnom u jame, penjati se na klisure? . . . Hvala na ljubavi, ja neidem za sada u Zèrmanju; . . . možebit drugi put! —

Ali radi toga netrèba Liku raztrubiti kao gnjèzdo hajdučko; nipošto! . . . Istinabog, da se na Velebitu diligenca uvèk vozi uz pratnju serežanah ili vojnikah, da na istom drumu Velebitskom odozdó počamši do Malog Halana, ima pet stražarnicah, svaka po 12 — 15 momakah, istina, kadkad se dogodi, da je diligenca porobljena, gdèkoji tèrgovci ubiti, mnoga ovca ukradjena, itd. . . . nu to sve nije ništa, ako na um uzmemo, da se u svih skoro takovih predèlih, koji su glèdè pustoši svoje nalik Liki, mnogo više ubija i robi nego li kod nas; — šta biva u Apeninah, Abruzzah, šta u Pyrenejah Španjolskih? — šta u šumah bakonjskih okó Bakše? — zaista puno više lupežtva i zločinstva nego li u Lici . . . Pa zašto se bore ovi ljudi? . . . Zašto . . . Za novcem! . . . Glad ih tèra na to, strašno siromaštvo duševno i tèlesno! . . . Pohlepa za novcem, to je vèrlo jako razširena bolest, kojom su mnogi tako zvani izobraženi ljudi natepeni; i dočim smèli i sirovi Ličanin, te strastni i prevèjani Talian kuburom ili bodežom u ruci novce otimlje, ima drugih finih hajdukah, koji uljudnim načinom oči izbrisati i onu istu svèrhu postignuti znadu . . . Nije tako zlo putovati po Lici, jer kroz sirovost Ličana svigdè proviruje prirodjena dobrota Slavjanska; svaki u sebi nosi blagozvučnu žicu naravne i nepokvarene dobrote; nu svaki tù žicu nečuje i nerazumè, niti svaki zna, kako treba u nju dirati da se lèpo oglasi.

Hvale vrèdno je to, što sam kod Ličanah i Otočanah u obće opazio, da se najme ljudi ondè kod povećih shodištah, najme kod vašarah, i u kèrčmah najvećma trezni razstaju, i to ne zato, što možebiti vina nebi bilo; vina ima tamo dosta, koje se uvaža iz Dalmacie, već ovi su ljudi puno umèrenii od naših, koji su žalibože tako pošli za vinom, da se čovèk često pobojati mora, da će s uma sići; ovo pijanstvo je veliko zlo kod našeg seljaka; on gubi kroz to ne samo u obziru duševnom, već si kvari takodjer i zdravlje.

Ova promišljavajući, prekoračio sam medju i stupio u Dalmaciu, želeći na pèrvoj štacii prenoćiti i drugi dan se uputiti na vèrh Svetog bèrda.

(Dalje slèdi.)

Stanica.

Preveo iz nèm. M. L.

Zgodi se ovo duloko unutra u Sèrbii, gdè se protežu na dane prostrane šume u kojima ni jedna duša jošte neběše, i gdè divljač sretno živi u nepokvarenome kraju.

Digitized by Google

Za zimnim mrazovitim danom nastadè divna noć Rujna měseca. Iz vedromodroga neba noćnog světljaše měsec kao oko iz lika ciklopovoga i prosipavaše srebèrne zrake svoje kuda sněg zapadè i na jelove gore. Plavkasta boja što je sněg odsěvaše, stapljaše se sa podugačkim sěnama dèrvetja koje omedjavaše s jedne strane prostranu poljanu, za kojom više miljah daleko dèržaše šuma; sve to tako bi obradovalo onoga koj bi mirno motrio prirodu, da bi se kao očaran začuditi mogao od preljubke te prilike zimne. Pored vedrine neba, koje se zvezdama osulo, moglo je oko sakriliti sav predèl što se pred njime razvio. A to je bila velika poljana ledom pokrivena, k severu se spajala s nebom, a k jugu dopirala tja do one šume. K ovoj šumi vodjaše trag Bog zna kakva samotna puta, i došavši do nje, izgubi se na kolniku, gdè běše visoko sgèrnjen sněg; ko zna zašto ovuda baš ta pèrtina? — Ali jedva si došao do 600 korakah, a to se s desne strane proseк ukazà i u njemu kèrčma, prava kućerina.

Bilo je 11 sati i měsec tek oskočio; a u taj par kad měsec světljaše, lěpo běše pogledati na okolo. Kèrčma je nizka krovnjača, a zidi su joj sagradjeni iz ilovačnih stupovah s pregradom u kèrčmi na sred velike sobe, i onako jedino u toj krovnjači běše golemo ognjište i nad njime tavan od dasakah, koj se s jednim dimnjakom okončavao, a na ognjištu praskaše i buktiše vatra, koju kèrčmarica tarkaše, mećući kad i kad po koju glavnju izvukavši je izpod ognjišta; a u sobi nastajaše tim veća vrućina što na polju zima sve većma navaljivaše. Po sredi i uz duvar stajaše hrastovi stolovi baš ne odviše čisti, i pokraj njih jelove klupe, koje su na ilovačnom podu s raznim podmetcima ukrěpljene bile, zatim polica i na njoj několiko posudja kuhinjskoga, pak eto ti svega pokućtva. Jošte se vidjaše da je kreč s duvara na mnogim městima poopadao, niz koih tecahu velike kaplje one vode što se kroz zid po svuda cedjaše; a za tavan běše několike tetive (šlěmovi) i više gredah. Već iz daleka moglo se je čuti ojkanje i vesela vika pijanih, a to je strašno bilo ćuti u mèrtvoj tišini, koja naokolo u toj pustoj šumi vladaše. — Po svim klupama sědjahu ljudi bradati, pogleda strahovito plamtećega da se čovèk zgroziti morao, pa baš da nebi ni spazio bio njihovo odělo i oružje, opet bi poznao zanat ovih ljudih Bili su to hajduci. Nosivo im je bilo poněšto različno, ali opet svaki imao je pojas, za njim dvě kubure i jedan handžar.

Uz ognjište pak spustiše se tri momka na sámu. Izmedju njih se lasno razabrati magao harambaša po cèrvenoj čelemci, koja mu u znak česti pripadè. Na stolovima bilo je mnogo kèrčagah vina, koih se često mašaše, a na još bolju volju ih pobudi kèrčmar, koj pun slutnje kredom bilježiše na daščici svoj račun. Harambaša sědjaše zlovoljan dèržeći svoju puška medju nogama, i podignuvši se kadšto, naměsti uši, kao da něšta dosluškuje iz polja, pak zamèrmljavši potiho, oborivaše glavu na ruke koje prekèrsti na cěvi, al i družina mu biaše někako zabrinuta i tiho se razgovaraše jedan s drugim. Na jedan mah preséče šaptanje ovo harambaša, k njima se obrativši: „Eh, ako me izludilo ono pseto?!“

„Ta nesmě,“ doda mladji od one dvojice, momak nemilog lica, „nesmě, jer zna dobro da Živko neda zbijati sa sobom spèrdnje.“

„Ne bi ja toj pasjoj maljenici želio da se sa mnom posvadi, već ako neće da mu kuću nad glavom upalim, i njegovu košturnicu zdrobim da mu je větar na sve strane rnznese, i onda da gleda kako da je sabere“ odgovori Živko harambaša i otegne glavu da posluškuje.

Digitized by Google

„Zar kakav posao ima s tobom," reče starii od one dvojice, da si mu potreban?... Zbilja! kaži der, kako se ti š njime spoznà?"

„Baš budalasto," poviče Živko, smějući se. „Kad se ja prekjučer uputim ovamo i podjem šumom, čujem nèkoliko korakah preda mnom u gustini kako se nètko živo sporiče, i misleći po glasu da je nètko od našinacah prodrem onamo i . . ."

U taj par zazviždi nètko, da se malo nepotrese kučerina, i opet zazviždi drugom, te zazviždi i trećom. Svi hajduci skočiše na noge, i dovativši se za puške svoje, pogledaše na harambašu kao da ga pitaju što bì to. Ali ovaj im zabrani, te ih umiri, i pošto im namigne da taj zvižd njega se tiče, metne pušku na rame i podje na polje, no se okrene još na vratima, i reče onoj dvojici svojih drugovah:

„Da me pričekate dok se vratim" i ode.

Kad bì na polju, ustavi se na jedan mah, metne pèrste u usta i zazviždi, te otegne zvižd tako brizgajući, da sva zatutnji ona tiha okolina, onda udari putanjom što bì na strani, provuče se kroz ševarik za jedno pet minutah, te se nadje na maloj čistini, gdè jedna ponosita jela nadkrili ostale kao svoju unučad, i tu, oslonjen na nju, stajaše čovèk jedan obmotan u plašt mnogoborni, koj mu od ušiuh do gnjatah dopiraše, a šubara mu pokrivašn sav obraz, da se u mèsečini ništa nemogaše opaziti od njegova lica.

„Trista ti zalah!" zagèrmi krupnim glasom Živko, i smèrmlja u sebi još gèrdnu kletvu, „ti mi obrečè za čitav sat prie doći, i ja moradoh ludo čekati."

„Nisam znao, da se ti tako tvèrdo dèržiš rèči," odgovori stranac nasmijavši se, „a i onako nisam kriv što zakasnih; u tom gustom šiblju zadjoh često, nerazpoznavajući nikakve putove od velikog sněga, i prokleh ovo mèsto sto putah dokle ga jednom nenadjoh."

„E da," odgovori hajduk, busajući se ponosito i nasmějavši se svojoj mudrini, „tajne ove šume odkrivene su samo njezinim vèrnim sinovima. No da te pravo pitam, šta te nanese na me?"

„Prie nego se ja pouzdam u tebe, i povèrim ti moje poslove," reče onaj, „da mi savèstno obrečeš: da ćeš vèrno izvèršiti nèšto. Hoćeš li? Zakuni se desnici tvojoj hajdučkoj. A dobit ćeš nagradu lèpu."

„Zašto da se kunem, kad je taj posao i onako moj zanat?"

„Baš zato ištem da mi zadaš rèč," primeti neznani; „a tu se neradi ni o glavi ni o kradji, već samo da se ti dočepaš nèkakve napisane hartije, te da neučiniš nikakva zla onome, u koga bi ti to tražio."

„Zar tako?" reče Živko zamislivši se malo, pak pobere na oko svoga čovèka, „kakva će biti plaća za taj posao?"

„Bit će dosta!" prida onaj „sto dukatah ako mi padne u šake hartija. Pa nije li to carska nagrada?"

Postojalo sad malo vrème, i Živko razmišljavajući tu stajaše, a onaj strani okom slědjaše svako kretanje hajduka, i gledaše da mu šta razabere na licu.

Po tom uze Živko: „Sto dukatah, dakako lèp novac, nego opet malo, malo, ako pomislite da se moja družina plěna okani... Neće ništa biti!"

„Ja cincar nisam da s tobom cenjkam," odgovori onaj strani, „nego hajde još

Digitized by Google

jedanput onoliko da budeš baš zadovoljan, zašto mučno bi dobio i peti dio, mislim, da ti taj posao potëraš na svoju ruku.“

„Hajde de, eto me gotova!“ odgovori Živko, „ali gdë ti je kapara?“

„Šta išteš od mene kapare,“ uzë strani, „to je smëšno, kako da se ja jemčim hajduku, kad eto poštenom čovëku nevëruje?“

„Hërdjo jedna!“ poviče sërdito Živko, „pa ti da sebe zoveš poštenim čovëkom? Zar me tako budalasta misliš da te ja nespoznah. Ko je gori od nas dvojice, ja koj razgovetno ištem od tebe novacah, noseći glavu u torbi, ili ti, koj kao pod mojom obranom nevidljivo pružaš ruku, i snuješ Bog zna kakve paklene naměre? Kad ti hajduk zadà rëč, možeš mu se povëriti, jer nikada neplete tajno, a dërži što obreče; neće li pak primiti na se, a on se neustručava upravo to kazati. U vas nema toga!“

„Zašto da se svadjamo,“ reče strani bërzo kao da ga utaži, „kad se nesmëš u mene poufati, a ono neka bude tvoja volja,“ i — pošto izpod japundžeta izvuče kesu — pruži mu govoreći: „Evo petdeset dukatah, no da se postojano dërživš one pogodbe, a kako da se vladaš kazat ću ti odmah.“

„Već sam ti zadao moju rëč,“ progovori Živko smeten, „i dëržim da je to dosta.“

„Dobro, ja ti vërujem. Uzmi kaparu i čuj tvoj posao: Prëkosutra izmedju 10 i 12 satih prie podne proći će za cëlo tim putem iz šume mimo kërčme jedne karuce s četiri konja, i da imaš biljegu: pod kolima ti je jahači konj, a onaj drugi i ona dva s prëda ridji su. Ti ćeš premetnuti, pod kakvom mu drago izlikom, pisma starca što sëdi unutra, i naći ćeš opisanu pargamenu s velikim počatom, na kojoj ima gërb, gdë je orao, koj leteći u pandžama ovcu nosi. Tu pargamenu zadërži, a sve drugo ostavi i pusti starca da dalje putuje, i pričekaj me onu noć u ovo doba na ovom městu. Kad mi predaš ono pismo, dobit ćeš zasluženu tvoju platju. Ali još jedanput, da se prodješ svega drugog otimanja i navale. Sretan ti put! — Svërši dobro tvoj posao . . .“

Hajduk odë na jednu stranu, a onaj podje bërzim korakom na drugu.

(Dalje slëdi.)

Narodne poslovice ilirske.

Gdë nema ograde, po zlu ide baština.
Gdë nema parca, nema ni sudca.
Gdë nije dobrih, tù nije ni dobra.
Gdë nije žene, ondë nije ni kuće.
Gdë mačke nije, tu miši kolo vode.
Gdë nije pasah, tu vuci urliču.
Gdë nije svadje, tu nije ni mira.
Gdë oči gadjaju, tu i pamet.
Gdë pas loče, tu i laje.
Gdë se god puši, ondë ima vatre.
Gdë se nejede i nepije, tu ljubavi nema.
Gdë se pije primakni se, gdë se bije odmakni se.
Gdë su kola mudrosti, tu su dvoja ludosti.
Gdë će kruška no pod krušku.
Gdë cigani piju, onde je dobro vino.
Gdë čovek niče, tu i običe.
Gdëšto i slepac napipa.
Gjurgjev danak hajdučki sastanak; Mitrov danak hajdučki razstanak.
Gdë se kuca, tu i puca.

Digitized by Google

Slavjanske věsti.

— Troškom J. L. Glücksberga izići će do konca t. g. historička pověst poljska od A. A. Kosińskoga pod naslovom: *Poslednja knjeginja Mazovska.*

— Nedavno izišo je kodex diplomatični poljski, u kom se nalaze povelje kraljevah poljskih, velikih knezovah Litvanskih, bule papinske i ostali znameniti spisi služeći za izjasnjenje dogodovštine — poljske do sad netiskani; i to od najstariih vrěmenah do g. 1506. - Izdao je tog děla II. dio 2. čast Leon Rišćewski i A. Mučkowski. Pèrvi dio tog děla izišo je g. 1847. pèrva čast g. 1848.

— U Kievu pripravio je za tisak děla svoja, stranom poetička stranom prozaička, Antonin Piętkěvić.

— U Poznanju izišla je troškom J. K. Županskoga u poljskom jeziku pisana *Historia Kalvinov u maloj Poljskoj*; od J. Lukaševića.

— Poljski spisatelj J. Moračevski, izdao je 7 dio svoje *Obće dogodovštine Poljske* koja sadèržaje dogodjaje 17. věka tja do smèrti Vladislava IV.

— Poznati poljski spisatelj grof Rěwuški piše novi roman pod naslovom *„Zaporošec."*

— Sèrbski spisatelj Svetozar Stojadinović izdaje novo dělo pod naslovom *„Rasad Mudrosti"* u kojem će biti oko jedne hiljade mudrih rěčih (sentenciah) mnogih starih i novih književnikah.

— *„Svetovid"* izlazit će od 1. Prosinca t g. počamši u Beču, buduć da se iz Temišvara onamo preseliti naměrava.

— Od Kollárovog děla *„Staroitalia"* tiskano je u Beču jur 90 arkah, a bit će ga još do 35 arkah.

— Matica češka žaključila je, da će novom godinom izdavati popularni prirodoslovni časopis u češkom jeziku. — Urednik tog časopisa bit će g. prof. Purkině, kog će g. prof. Krejčy podpomagati.

— *„Pověstnice naroda sèrbskoga"* od Dan. Medakovića tiska se sad—kao što u sèrbskih novinah čitamo — jur IV. knjiga.— Žao nam je, što sve do sada putem knjigarskim to dělo ovamo došlo nije, premda su već tri knjige izišle. Mi neznamo tko je tomu kriv, al svakako je negdě krivnja, bila sad ovdě ili ondě.

- Dne 7. t. m. bì predstavljen na českom kazalištu igrokaz *„Žebračka,"* dne pako 14. i. m. Mozartova spěvoigra *„Figarova svatba."*

— Urednik *„Lumira"* g. F. B. Mikovec izdat će na skoro novu česku dramu pod imenom *„Otrepjev."* Čin je uzet iz dogodovštine ruske.

— Slavni poljski spisatelj Adam Mickievič, što bi onomadne lišen profesure na francezkom kolegiju, imenovan je sada bibliotekarom arsenala.

Različite věsti.

— U Americi je demokratička stranka kod bivšeg onomadne izbora nadvladala, jer za predsědnika sjed. sěv. amer. slobodnih dèržavah bì izabran General *Pierce*, za podpredsědnika *Rufus King*, a za dèržavnog tajnika *Everet*, i to na město umèrvšeg nedavno D. *Webstera.*

— Iz Carigrada se piše, da je turska vlada prestala davati podporu magjarskim, talianskim i gèrčkim běguncima.

— U Glasgovu (u Englezkoj) umro je nedavno u veoma tužnom stanju jedan izmedju najglasovitih slikarah englezkih, imenom *Gibson.*

— Dne 16. pr. m. uvedeni su u Španjolskoj Jezuite nanovo u někadašnji svoj manastir *Loyola* nazvani, gdě ją rodno město utemelitelja jezuitskog reda. Do sada ima spomenuti red jur 6 manastirah. — Omnia ad majorem Dei gloriam!

— Na turskom arkipelagu (gèrčkom moru) pojavili su se u novie vrěme morski razbojnici (pirati) u većem broju. Načelnik tih razbojnikah je něki *Negro.*

— *D. Schütte*, poznat iz poslědnjog prevrata, protěran je onomadne iz kneževine Desavske zato, što je tamo ljude proti vladi na bunu poticao.

— Uslěd proračuna někih englezkih listovah dodje dèržavnoga duga na svaku osobu u Austrii 10 talirah, u Rusii 5, u Švedskoj 2, u Španjolskoj 30, u Francezkoj 24, u Pruskoj 8, a u Englezkoj 200, talirah. —To može biti, al zato ipak u Englezkoj obèrtnost, tèrgovina i javni kredit bolje i čvèršće stoje nego igdě drugdě.

— Nova velika izložba u New-Yorku (u Americi) otvorit će se dne 2. Svibnja 1853.

Digitized by Google

— Nedavno izišlo je novo izdanje poetičkih dělah poznatog němačkog pěsnika *Hofmana Fallerslebena.*

— Adolf Böttger, poznati věšti prevoditelj Byronovih dělah, izdaje sada antologiu němačkih pěsnikah, pod naslovom: *„Dichtergaben vom Felde deutscher Lyrik.“*

— Tereza Amalia Luiza Jakobs-ova, poznata kao spisateljica i prevoditeljica naših narodnih pěsamah, pod imenom *Talvj*; izdala je kod Brockhausa u Lipskom poveću pověst, pod naslovom: *„Die Auswanderer.“*

— Něki Berlepsch izdaje veoma znamenito dělo, pod imenom *„Chronik der Gewerbe.“* — Ovo dělo, kao što němačke novine pišu, osobito je važno za svakoga kog zanima obèrtničtvo i tèrgovina, ova dva znatna faktora sadanjeg věka.

— Obitelj Napoleona sastoji se iz 45 članovah mužkog i ženskog spola. - Bogme, dosta jemstva sa utemeljenje nove dynastie!

— U Duisburgu (u Němačkoj) sklopilo se je onomadne *žensko društvo uměrenosti*, i odmah u pèrvoj sědnici bi zaključeno većinom glasovah, da se odreku svakog pitja izim vode, al poslě bi taj zaključak preinačen, te bi na novo zaključeno, da se izim vode samo jedan put svaki dan kafa pije. Tako valja, još dvě tri sědnice, pa će doći opet sve na staro.

Smèsice.

— U někom selu biaše muž i žena, koji vèrlo nesložno živiše; svadjaše se i tukoše skoro svaki dan, tako, da ih je već i župnik morao opominjati neka se tog opakog življenja ostave i neka kèrstjanski u miru i ljubavi žive, buduć da su oni i onako pred božjim i ljudskim očima j e d n o. „Kakvo jedno,“ poviče muž „da vi, gospodine, samo jednu noć pred našim vratima stanete, pa nas čujcte, vi bi se zakleli, da nas ima dvadeset u nutra.“

— Razbolivši se něki seljanin, poslà po brijača, da mu kèrv pusti; brijač bolestan, nemogavši sam ići, poslà svoga kalfu, koj otišav pusti seljaninu kèrv i donese svomu majstoru zasluženih 14 grošićah. — Poslě několiko vremena na novo se isti seljanin razboli i pošalje opet po brijača da mu kèrv pusti. Brijač otidje sám i pusti seljaninu kèrv; kad je na plaću došlo, izvadi seljanin jedan grošić i dade brijaču; — brijač tužno pogleda najprie grošić, pak onda seljanina, tako da ga seljanin upita: „No što me tako gledate, jeda li sam vam još što dužan?“ — „Znam da mi nisi dužan,“ reče brijač, „al mi je žao što si prie pól godine momu kalfi 14 grošićah platio, a sada meni kao majstoru samo grošić.“ — Na to mu seljanin ljutito reče: „Kakvi posao, takva plaća; vaš je kalfa 14 putah u žilu zasěcao, da ste si i vi toliko truda deli i vama bi po zaslugi platio, al vi ste na vrat na nos, na jedan put kèrv pustili, za to ste samo grošič zaslužili, kog sam vam dao, pa sad s Bogom!“ —

Bibliografia.

Ilirska.

— *Kratko krasoslovje o pěsničtvu*, sa dodanim pregledom najglasovitiih pěsnikah gèrčkih, rimskih, romanskih, englezkih, němačkih i slavenskih. Od prof. I. Macuna. (Stranom iz Nevena na pose tiskano.) U Zagrebu. Tiskom Dr. Ljud. Gaja. 1852. Ċěna 16 kr. sr.

— *Obći Zagrebački koledar* za prostu godinu 1853. Izdao Lavoslav Župan. U Zagrebu. Tiskom Franje Župana 1853. Ċěna 15 kr. sr.

Česka.

— *Květí z cisich luhů.* Sbírka krátkých povídek zábavných, přeložených z rozličných jazyků od J. B. Malého. V Praze, tiskem a nákladem Jaroslava Pospišila. XII. Svazek I., II., III. a IV. Každý po 10 kr. stř.

Poljska.

— *Nauka krótka obyczajowa* dla początkowéj młodzieży w pytaniach i odpowiedziach na sposób rozmowy ułożona z pism pośmiertnych Ks. Gawinskiego (Edwarda Kainki.) (56 str.) w 8-ce. Lwów 1852. Stengel, 10 kr. m. k.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posrědovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cěna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj celogodišnjoj cěni.

Broj 49. U Četvèrtak 2. Prosinca. 1852. **Tečaj I.**

Moj stanak.

Od Vlad. Nikolića.

Město mi je najmilje
Ta dolina gdě prebivam
Tù podpune sreću uživam,
Tu 'e zemaljski za me raj.

Tù moj mali stanak krije
Stara lipa svojim hladom;
S najkrasniim nebi gradom
Zaměnio stanak taj.

Oko stana u okrugu
Bèrda se uz bèrda nižu,
S traga pa se gore dižu,
Koje věčni krije sněg.

U zelenom opet lugu
Pticah pěnje svud se ori,
Dolě rěka tiho sbori:
Sve je na tom světu — běg!

Gledajući gore i rěku,
Kad se radja rujna zóra,
Mnim, da nema nad moim dvora,
Pa si veseo pěvam „Oj!“

Jednom — kad mi dani iztěku,
Kad mi zora već nesvane,
I kad sèrce moje stane —
Tu će biti i grob moj.

Grad Gotalovec.

Od M. B.

I.

„Gdě je naš lěpi stari hèrvatski život!?“ To su obično rěči, kojima naši starci skoro svakiput, duboko uzdišuć, zaključuju govor svoj kad spominju davno prošle dane u domovini našoj. U koliko se taj uzklik tiče někadašnjeg družtvenog života u Hèrvatskoj, može se reći, da naši starci posve pravo imadu, jer staroj hèrvatskoj gostoljubnosti, zatim sèrdačnosti i veselju, za koje se je i u inostranih zemaljah znalo, sada skoro ni traga više neima. Život varoški, osobito pako ladanjski po dvorovih plemstva, biaše u ono doba sasvim drugi negol' što je sada. Kèrštenja, svatbe, imendani, dani rodjenja, pače i pogrebi, zatim osobiti blagdani, kao: novo leto, uskèrs, božič, k tomu proštenja i sajmovi, to su sve sáme takove prigode bile, gdě su se znanci i priatelji s bliza i s daleka sastajali i zajedno veseli bili; a izim toga

Digitized by Google

polazili su se, osobito bližnji susědi na ladanju, kad bi im se god htělo da se uz radostni zvék čašah, šaleći se i pěsme pěvajući razvesele, a to je doduše jako često bivalo.

Ako izuzmeš feudalizam, — koi je sve do novie doba kod nas isto tako kao i kod drugih, od nas tobože puno izobraženiih narodah manje više obstojao, — moći je reći, da je uz pèrkos tomu u našem družtvenom životu vladao něki osobiti patriarhalni duh, koi je plemiće, kao izobražene i imućnie, tajnom někom svezom spajao sa prostim narodom. — Sada istinabog, feudalizma neima, jer ga — što je i pravo — duh věka našega utamani, al s druge strane nestadè kod Hèrvatah stare one gostoljubnosti, sèrdačnosti i veselja; jedno nas je dakle zlo minulo, al u mèsto toga udomiše se druga zla, te nam iztěraše i ono malo dobra što je prie u nas bilo. — Koj nevěruje mojim rěčima, neka se malko obazrě po domovini našoj: sve je sad umuklo; po naših varoših isto tako kao i po selih vlada — grobna tišina; — ljudi se kao grěšnici sakrivaju, znanci, priatelji, pače i rodjaci uklanjaju se jedan drugome, i někadašnji lěpi družtveni život propadè, tako, da svaki, koj se je ili sám svojima očima osvědočio ili čuo pripovědati o tom, kako se je prie u Hèrvatskoj živilo, sad k nama došavši, nehotice pomisliti mora, da su Hèrvati ili sasvim promènili naravnu svoju ćud, ili — da ih je nestalo.

Al pustimo na stranu tà razmišljanja i te prispodobe! . . . Šta je hasne sve to s daleka gledati? . . . već hajde da vidimo s bliza kako se je někoč živilo u Hèrvatskoj. Ostavimo dakle plitku sadašnjost našu, pa se vratimo u pèrvi četvèrt osamnajstog věka, gdě se u gradu Gotalovcu upravo sjajna svatba slavi.

A znaš li ti, dragi štioče, gdě je taj grad Gotalovec? . . . Ako neznaš, hoću da ti kažem: Ovkraj Ivanščice, naše najveće hèrvatske gore, tri sáta od Varaždina, a od prilike jedan sát daleko od Novog-Marofa, nalazi se na podnožju stèrme gore Železnice spomenuti grad. Mèsto gdě leži poněšto je zabitno, i premda je grad taj na dosta visokom brěžuljku, ipak ga sa sviuh skoro stranah višja bèrda i gore nadvisuju, tako, da se oči putnika ovdě nenasladjuju ćarobnimi prizori predělah, kojih drugdě u domovini našoj dosta imade. U Gotalovcu i oko njega něka osobita pusta tišina vlada, koja se obično opaža i duboko oseća svuda na samotnim městima. — Grad taj sagradjen je po svoj prilici početkom 16. věka, jer široke njegove zidine, kula, kojekakvi zakutki, svodovi sobah, mali prozori sa urezanim osmerouglastim staklom, velika dvorana, kapelica itd., pokazuju jasno s vana i s nutra graditeljstvo onog věka. — Koi je goděr grad Gotalovec posětio, priznati mora, da se sa svim sleže sa divjom nu ipak romantičnom naravju koja ga okružava. Čini se upravo, kao da je tavna sudbina to mèsto opredělila za kèrvni onaj čin, koj se je tù razvio . . . Ali kud sam opet zabasao? . . . Sad o tom govorim, gdě bi o veseloj svatbi pripovědati morao; — oprosti dakle, štioče mili, pa hajd već jednom iz tih stranputicah upravo k svatbi, koju slavi bogati hèrvatski plemić Nikola Gotal u gradu svojih dědovah.

Nije tada u Gotalovcu tako tiho bilo kao što je sada, gdě — odkako taj grad posěduje obitelj grofovah Erdödi — samo jedan spajinski činovnik obitava. Tada je sve u gradu vèrvilo od sjajnih gostiuh s bliza i s daleka. — Iz gornjeg i dolnjeg Zagorja, iz Podravine, Varaždina, pače iz Zagreba i Posavine došlo je ovamo pria-

Digitized by Google

teljah i znanacah zvanih i nepozvanih, da prisustvuju toj svatbi, i da popiju po koju čašicu rujnoga vina na zdravlje mladoženje i krasne njegove zaručnice Jelice, jedine kćeri bogatoga i uglednoga plemića Jose Petričevića.

Blizu je već bilo pódne. — Věnčanje se u gradskoj kapelici upravo svèršì. Novověnčani pèrvi stupe iz kapelice, a za njima jatomice povèrve ostali, koji su kod te svečanosti pribitni bili. Sad sa svìuh stranah navale rodjaci, prijatelji i znanci, da čestitaju novověnčanom paru. Nikola, čim se je proturao sa mladom suprugom kroz hèrpu čestitajućih, uzme ju pod ruku i odvede u poveću jednu sobu, koja se je tik prostrane gradske dvorane nalazila; al jedva što je Nikola sa Jelicom u tù sobù stupio, eto za njim već navale unutar i ostali gosti, mužki i ženski, stari i mladi, te se stranom ovdě, stranom u obližnje sobe porazděle u pojedine oddèle, i tù stanu razgovarati se o svačemu — samo da im vrěme prodje do ručka; jer pogděkoju gospu t e č i c u već sada hvataše gèrčevi oko želudca, i mnogom gospodinu k u m u běše se već osušilo gèrlo, te je izgledao jedva blagi onaj čas, gdě će moći rujnim vincem tomu zlu doskočiti.

Sad se je stao razlěgati po sobama onaj u takovoj prilici obični i ugodni žamor govorećih, koj znači, da je ono što se dogadja ili što se dogoditi ima i što se očekuje, svima po volji. Taj žamor prosěcao je kadšto zvék tanjurah i čašah, koj se je uz pèrkos zatvorenim vratima ipak dosta glasno čuo iz obližnje dvorane, gdě su sluge veliku tèrpezu prostirali za mnogobrojne i dobro došle goste. Iz dvorišta čula se je uz to kadšto krupnia kletva kojeg domaćeg ili stranog sluge il kočiaša, koj se je bavio sa kočiom ili konji došavših, a k tomu se dolě iznenada izdere i zacvili lovno pseto, što — primamljeno duhom p e č e n j k e — u kuhinju ulězè, te odtud bude metlom nemilo iztěrano. Sve to biaše, pojedino uzamši, nesklad, al se je ipak u cělosti svojoj skladalo i živòt ladanjski na ugodni i priatni način označivalo.

„Doista je vrědno, da se novověnčanim čestita“ reče sad stari grof Konjski iz Konjščine, inače veliki prijatelj kuće Gotalah prama plemiću Petkoviću, koj se je s njim i sa plemićem Bakićem u pèrvoj sobi tik dvorane šetao, gdě se, kako znamo, i novověnčani nalaziše.

„Jest, duše mi,“ priměti Petković“ čini mi se upravo kao da je jedno za drugo stvoreno.“

„To će“ prihvati sad Bakić „sretna ženitba biti, uprav kao što biaše ona izmedju pokojnog otca i matere našega Nikole... Bog im dao duši lahko!“

„Biaše obodvoje čestiti pár ljudih“ preuzè opet rěč Konjski „osobito starac .. moj věrni prijatelj Pero ... pravi koreniti Hèrvat i naše gore list ... Kolikoputa — nije li Petkoviću? — koliko puta smo š njim veseli bili! ...“

„Blažena stara vrěmena!“ reče na to uzdišući Petković „eh, šta ćemo, bilo pa prošlo! — valjda će i sinovi takovi biti kakav im běše otac; ta naša stara poslovica veli: kud će kruška no pod krušku.“

„Da zbilja“ upita sad Bakić „gdě je mladji brat našeg Nikole, Gjuro? — ta njega ovdě neima!“

„Zar ti to neznaš, kume,“ odgovori mu na to Konjski, „da tomu već imade četiri ili pet godinah, odkako se Gjuro kod svoje tetke u Primorju nalazi, koja nei-

mavši děce, tog Gjuru obljubi kao vlastito děte; — ona ga pazi i njeguje svejednako kao oči u glavi.“

„Al i jest vèrstan mladić“ primèti sad Petković, „ja sam ga poslědnji put vidio prie pet godinah, kad je došo da posèti bolestnog svog otca . . . stari tad na skoro umre, a Gjuro se je zatim opet k svojoj tetki povratio.“

„To nevalja“ reče Bakić, „da tamo kod svoje tetke vavèk ćući; mladom čověku trèba upoznati se sa svètom . . .“

„Ta to on i čini“ prihvati odmah Konjski, „ti valjda ni neznaš, kume, da je on u tom obziru više izkusio i vidio nego možebit ikoj izmedju svih nas što nas god ovdè ima. Znaj dakle, da je taj mladi čovèk, komu sada jedva dvadeset i šest godinah imade, putovao na kopnu i na moru i to daleko u svètu. On je tja u Rimu bio.“

„Dakle je i papu vidio!“ primèti šaljivo Bakić.

„To neznam“ odgovori nasmèjavši se grof, „al to znam, da je svuda gdè je god bio, s koristju bio, jer je učio poznavati tudje narode i njihove običaje; k tomu je od naravi bistra glava, naučio je dakle u svètu i iz knjigah puno više nego što se obično uče naši mladi ljudi. — Ja se ufam za stalno, da će Gjuro Gotal danas sutra dika naše domovine biti, jer otac njegov, komu je inače takodjer po značaju i licu više nalik nego li Nikola, izrazio je na smèrtnoj postelji i u mojoj nazočnosti prama Gjuri želju, da lèpe svoje sposobnosti posveti domovini svojoj, to jest, da kod varmedje službu primi, pa tad da se sve na više i više popne — dočim Nikoli gospodarstvo izruči i preporuči . . . Gjuro je“ produlji poslè kratke stanke grof potiho „medju nami govoreć, vazda ljubimac otca bio; a po duši mogu reći, da je i moj, jer premda Nikoli nikakva prigovora neima,' ipak Gjuru volim.“

„I ja tako“ rečè Petković, „meni se je već kao mali děčak bolje dopo nego li Niko. — Gjuro biaše uvèk živahnii i sèrdačnii od svog brata. — Šteta, šteta, što ga neima ovdè, ja bi bio željan viděti tog Gjuru, kog sam jur kao děčaka i mladića tako obljubio, sada kao nastajućeg muža.“

„Molim, čestita gospodo,“ poviče sad hrapavim nu jakim glasom městni župnik Markulić, ínače kao věčni kućegazda u gornjem i dolnjem Zagorju poznat, približivši se toj trojici, „molim, ja se evo jur pól sata pravdam sa gospodinom Hèrkovićem, te se nikako nemožemo složiti; — ja tvèrdim, da će lětošnje vino bolje biti od vina g. 1711. on pako protivno, molim dakle gospodo, vi ste takodjer na glasu gospodari, šta vi mislite?“

„Što se mene tiče,“ odgovori Petković „mislim . . .“

Al u taj par se širom otvore vrata dvorane i sluga glasno poviče: „Neka dostoju k obědu!“ Kao što glas one trublje u biblii, koj učini da se potresoše zidine Jeriha, tako glas tog sluge skoro sva sèrca uzdèrmà, nu dakako radostno. Svi govori biahu u jedan mah prekinuti: — tih razgovor Nikole Gotala, koi je, zaklonjen poněšto od zidine tik prozora, svoju mladu ženu uvěravao o ljubavi svojoj, — neprestano šaptanje tečicah, koje se medjusobno razgovaraše s početka o novověnčanom paru, poslè o oděći ove il one nazočne gospoje, zatim o kućnom gospodarstvu, o zloj družini, o maslu, siru, kokoših i sličnih pod njihovo kormilo spadajućih stvarih, — glasan razgovor muškaracah, koji se takodjer, kao što čusmo, stranom

Digitized by Google

o novověnčanom paru, većom pako stranom o svojih konjih, o lovu i lovnih pasah, o kmetovih, o poljodělstvu medju sobom razgovaraše . . . sve to sluga, upravo kao někoč Aleksander maćedonac svoj čvor, preseče sa četiri ove rěči: neka dostoju k obědu! — Sve za čas umukne — zatim pako odmah gospoje i gospodične ustanu sa stolicah, mužke glave hitro priskoče, te uzevši svaki po jednu pod ruku, odoše u dvoranu, i tu se lěpo poredaše, davši dakako i ovdě kao svagdě pèrvenstvo stariim i odličniim gostima. — Kratko vrěme opet i tù tišina zavlada, jer svatko stojeći pred svojom stolicom u kratko Bogu se pomoli . . . tad zaškripe stolice i — svi želeći si medjusobno božji blagoslov i dobar tèk, — sednu k stolu, da jedu čorbu, koju su sluge posědavšim donosili.

Dok će oni doći do kiselog zelja — ovog neobhodno potrěbitog i znamenitog jěla kod svakog pravog hèrvatskog stola — puštajmo ih u miru da jedu, premda bi se tom prilikom opaziti moglo, da se oni kod jěla onako vladaše kao što i pradědi njihovi, prosto najme i dostojno, a ne kao što sada mnogi Hèrvat čini, koj naslědujući majmunskim načinom tudje običaje, misli da je Bog zna kako daleko dotěrao, ako „à la anglaise“ jesti umě; no puštajmo i to na stranu, i obazrimo se malko u dvorani, gdě ćemo, kao u svakom stariem hèrvatskom dvoru, viděti slike obitelji vlastelah, kako redom vise na stěni. Tu dakle vidiš děde, praděde i šukunděde prestare hèrvatske obitelji Gotalah sa svojimi ženami. Izmedju ovih slikah odlikuje se někim osobito plemenitim značajem u licu medju mužkima Gašpar, Petar i bivši někoč banski naměstnik Nikola Gotal, medju ženskima pako Barbara i Marta Gotal, svojom izvanrednom lěpotom. Ja bi ti, dragi štioče, o toj lěpoj Marti napose něšto veoma zanimivog pripovědati mogo, al evo — žubor veselih gostiuh biva sve veći, te moram nehotice da se opet vratjam k njima. — Ima, věruj mi, dragi čitatelju, tu medju gostima puno odličnih ljudih, vrědno je dakle da se upoznaš s někojimi izmedju njih. Tamo iza novověnčanih, koje eno u pročelju vidiš, sěde — i to odmah s leva uz zeta svoga — Marko Petričević otac Jelice, a tik nje s desna mati njezina; zatim slěde poredno uz gospoje ili kćeri svojih znanacah, nami jur odprie poznati grof Konjski, plemić Petković, Bakić, Hèrković, zatim Patačić, Vragović, Čèrnkoci, Berislavić, Vitez, Balagović, Glavina, Orehoci, Zmailović itd. kojih imena, premda su sve tè obitelji skoro sasvim izumèrle, ipak ne samo književnici naši, već i prosti narod spominje.

Suvišno je, mislim, napomenuti, da su mnogi izmedju spomenutih gostiuh tom prigodom obične svatbene časti obnašali; to se već samo po sebi razuměva.

Sve sam dakle evo, u koliko mi se je dalo, jur opiso, samo što je za čitatelje najznamenitie, još nisam, najme novověnčani par. Hoću i to da učinim prie nego li kobno kiselo zelje na stol dodje, a taj čas po svoj prilici mora da je već blizu, budući da se župnik Markulić na svojoj stolici čas simo čas tamo miče, i svejednako željno prama vratima gleda, da li će već jednom to zelje prispěti. —

Hajde dakle da bliže pogledamo novověnčane. — Nikola Gotal, navèršivši upravo prije několiko danah trideset godinah, bio je snažan i visok momak, cèrnomanjasta i odvažna lica, cèrne rudaste kose, cèrnih očiuh i bèrkovah; u obće mu nebi — kao što malo prie grof Konjski pravo primětl — nikakova prigovora, al kad bi koj věšt dušoslovac stao pojedino razpitivati lice Nikole Gotala, našo bi u njemu něki tajni nesklad, koj se je na pose izraživao u čelu i očima tog čověka, jer čelo

Digitized by Google

njegovo biaše uvěk někom maglom zastèrto, a kad bi svojim inače vatrenim nu uvěk nemirnim cèrnim očima koga čvèrsto pogledao, bilo je svakomu, kao da su mu dva ugljena pala na sèrce, izim toga izraživahu usta njegova, osobito kad se nasmija, kadšto nèku zloradost, koja ipak svakiput hitro kao munja izčezuù — Al sve to, kao što jur rekoh, mogao je samo vèšt dušoslòvac primětiti. Naši stari nisu se mnogo bavili tom strukom znanja, pa su baš zato, ako ih je u občenju sa Nikolom kadšto i nadvladalo něko neobično čuvstvo, na to skoro sasvim zaboravili, videći u njemu inače lěpog, bogatog i gostoljubivog plemića, dobrog gospodara, i u svakom obziru čestitog i onom věku primèrno izobraženog čovèka. Sada je neobična radost i zadovoljnost obasjavala lice njegovo, što učini, da je onaj gore spomenuti nesklad u licu njegovom skoro sasvim izčeznuo. I to je izvanjska slika Nikole Gotala; kakav s nutrą biaše, to sada razlagat nećemo, doći će i tomu vrème . . . A sad treba da se još upoznamo sa mladom njegovom suprugom, koja eno u snèžno – bèloj oděći uz njega sědi . . . Ala je lěpa! . . . tako lěpa da mi se nehotice, čim ju opisati naměravam, prosti slog u pěsnički pretvara:

Jele běše lěpa i prelepa,
Tanka, hitra i visoka kipa,
Dva joj oka dva vrana gavrana,
Obèrvice dvie pijavice,
Iz čela joj vedro nebo sjaše,
A iz lica sjajna měsečina,
Usne cvatu rumenom ružicom,
Vrat labudji, děvojačke grudi,
Biahu uprav ko u divne Lade,
Ružmarin joj věnac glavu kiti;
Něšto 'e oči dole oborila,
Al zabuna ta svedj umnožava
Nje lěpotu i nevinu dražest,
Ja ti kažem, po Bogu brajane,
Dva je s' oka nagledat nemogu.

I to je živa slika lěpe Jelice, koja jedva što nastupi osamnajstu godinu, evo podjè za Nikolu Gotala, obećavši mu malo prie pred oltarom božjim, da će mu věrna drugarica biti u zlih i u dobrih časih života njegova. Što je lěpa Jele tom prilikom na pitanje sveštenika potiho i dèrkćućim glasom odgovarala, što je několiko putah kao stěna problědila i tajno uzdahnula, tomu se nije nitko čudio, jer je to svatko pripisivao uplivu svečanog tog čina, znajući dobro, da često děvojke tom prilikom proplaču, kamo li problěde i uzdišu; — al da je komu bilo poviriti u sèrce te děvojke, bio bi se uvěrio, da je uz pèrkos obćem veselju ipak něšto tužna, te da neseća sladka ona i nježna čuvstva, koja prilikom věnčanja obično obuzimlju sèrce svake děvojke. U lěpe Jelice toga nebi . . . A zašto ne — možda je drugoga ljubila? . . . Zaista ne, al Nikolu Gotala takodjer ljubila nije. — Jelica se je tek prie godine danah kući povratila iz manastira duvnah zagrebačkih, gdě je po običaju tadašnjem, učeći se raznе koristne i zabavne stvari, sprovodila četiri godine, te nije do sada možd' prave ni pomislila na ljubav, jer nigdě nebi u prilici ugledati muža

Digitized by Google

takova, koj bi bio osobitim načinom potaknuo i uzdèrmao mladjahna čuvstva njezina. — Jedva što se je iz manastira u grad svojih roditeljah vratila, dodjè onamo u pohode Nikola Gotal, te ugleda lèpu dèvojku, koja mu se je odmah jako dopala. On je zatim sve čestje i čestje dolazio; vatreno njegovo sèrce planù strastnom ljubavju, te on nakon pól godine prosi i ižprosi dèvojku.

U ono vrème roditelji nepitaše mnogo, da li ćerka onoga ljubi, kojega joj oni odrèdiše, već moradè, hoćeš nećeš, poći za njega. Tako bèše i tom prigodom. Otcu Jelice i njezinoj majci biaše zet takov, kao što bi Gotal, sasvim po volji, i zato nepitaše jedinu kèr svoju, da li ga ljubi, već mu ju dadoše. — Kod ženitbe netrèba ljubavi, već dostojanstva i bogatstva, tako većom stranom starci naši misljaše, pa tako još i danas mnogi roditelji misle, dočim opet mladež tvèrdi: da nije blago ni srebro ni zlato, već da 'e blago što je sèreu drago. — I Jelici sad nehotice na um padè, da ženitba bez medjusobne ljubavi muža i žene rajskim onim plodom sreće i zadovoljstva uroditi nemože, koj samo ondè niče, gdè ljubav sèrca spaja. Jelici, kao veseloj i bezbrižnoj mladoj dèvojci, takova razmatranja prie ni kraj pameti bila nisu, al sad ju u jedanput spopadnù te misli i neobična slutnja obuzme plahu dušu njezinu. — „O zašto nisam prie sve to promislila“ pomisli Jelica u sebi „zašto sam sáma pred sobom zatajivala nedokučivo ono čuvstvo, koje me — bez da i sáma znadem zašto — kadkad obuzima u družtvu tog Nikole!... Bože... to čuvstvo zaista ljubav nije, već je nèšto sasvim drugo!... Ah zašto se nisam majci povèrila, ona me ljubi a i otac me ljubi . . . ja sam jedina njihova ćerka, pa me nebi bili silili da podjem za čovèka kog neljubim . . . al sad . . . sad je jur prekasno.“

„Šta si se, dušo, tako zamislila?“ prišaptnù sad Nikola svojoj mladoj ženki, a ona, kao prenuv se s težka sna, potihó odgovori:

„Ništa . . . neznam . . . nèšto me je zabolèla glava; nu, vèruj, to će proći —“

„Tako i valja“ priměti Nikola“ nemoj, za Boga, oboleti, sèrce moje, — osobito danas, gdè moja duša pliva u razkoši; i gdè bi najvedrii dan života moga s toga potavnio . . . O Jelice, ti neznaš kako te silno i strastno ljubim . . .“

Često se dogadja u životu, da se u jedan par najprotivnie stvari sluče; tako i ovdè ljubezne rèči Nikole preseče uzklik župnika Markulića, koj — kao na pučini morskoj burom gonjen mornar kad opazi željno izgledano kopno — radostno poviče:

„Eto kiselog želja! —“

Gosti se nasmiju i Hèrković glasno i šaljivo reče: „Tko hoće da se okladi sa mnom! — ja ću pogoditi, kog će nam sada domaćin naimenovati kuće gazdom.“

„I ja bi se okladio“ prihvati Markulić, dočim je grohotni njegov smèh ostalih gostiuh smijanje daleko nadglašivao „i ja bi se okladio“ reče „da ću pogoditi onoga, kog će sebi kao fiškuša pridružiti novi kuće gazda.“ Na što se još veći smèh počè razlègati po dvorani, dočim si Markulić i Hèrković kao u znak sporazumlenja svoga namigivaše.

„Zèlje je na stolu!“ to je bilo kod svake hèrvatske gostbe ili ručka zlamenje, da se ono, što se je do sada pilo, smatra kao privatna stvar, i da zdravičè tek sada nèki legalni značaj dobivaju. To je svaki izmedju ovdè sakupljenih gostiuh isto tako kao i domaćin Nikola Gotal znao, koj ustavši sa svoga mèsta i uzevši čašu

Digitized by Google

u ruku, uz gromoviti „Posluh moja gospodo!“ — što zaričè župnik Markulić, — ovako progovori:

„Gospodo! Buduć da se je tako izabrano i veselo družtvo kod mene sakupilo, te ja, zabavljen domaćimi poslovi, nebi ga mogo ravnati kako valja, zato, dèržeći se starog običaja našeg, naimenujem onim pravom koje mi pripada kućegazdom . . .“ tù malko stane, zatim smějući se nastavi, „ta koga ću drugoga, no vrědnog našeg priatelja gospodina župnika Markulića! —“

„Da ga Bog poživi!“ povikaše svi gosti radostno, digavši svoje čaše u vis, i nazdravivši novom kuće gazdi, na što u dvorištu dvanajst mužarah redom zagèrmi Zatim kuće gazda ustane, punu čašu u vis digne, te svečanim glasom ovako probesèdi:

„Ja tu čast dragovoljno primam, te ću nastojati da odgovorim ne samo pověrenju gospodina domaćine, nego i svih ostalih ovdě sakupljenih vrědnih gostiuh.“

„O tom nitko nedvoji!“ pridodaše mnogi a župnik nastavi: „Buduć pako, da je družtvo naše mnogobrojno, trebam pomoćnika, to jest fiškuša, koj će pripaziti na red i točnost kod izvèršivanja obćih dužnostih, te zato si kao takovog pridružujem . . . e kud će suza neg na oko . . . dobrog mog priatelja, g. Hèrkovića!“

„Živio!“ zaori opet radostni uzklik . . . Svi nazdrave fiškušu, i na nove zaore mužari u dvorištu, na što se novi kućegazda i fiškuš zahvale iz punoga. Zatim namigne Nikola jednom izmedju dvorećih sluguh — i taj mu donese ogromnu čašu „Bilikum“ zvanu, koju odmah kuće gazdi predadè tom molbom, da ju punu puncatu ponudi svima, koji u knjigi gostiuh grada Gotalovca dosad upisani nisu, to jest, kojih još nebiaše ovdě. — Markulić ozbiljnim licem i někim — bi reć — tajnim strahopočitanjem tu kobnu čašu iz rukuh domaćine primi i preda se stavi, te čašu svoju opet do vèrha natočivši, glasno poviče:

„Gospodo, molim slědite moj primèr, važna je zdravica koju hoću sada da izustim . . . Da Bog poživi —“ no u taj par u gradskom dvorištu opet zagèrmi do dvanajst mužarah, na što se kuće gazda sèrdito obazre, hoteći slugama naložiti, da kažu dolě topdžiam neka bolje pripaze da se prie vrěmena neizpale mužari — kad al eto vrata se otvor širom, te u sobu naglo stupi nenadani gost, mladji najme brat Nikole . . . Gjureo Gotal . . . Svi se gosti radostno prenù . . . „Eto Gjure!“ mnogi poviču . . . Nikola radostno pram hratu poleti . . . Bratja se gèrle i ljube . . . a Jelica, opaziv̀ši do sad samo po dobrom glasu poznatog děvera svoga, čvèrsto upre oči u njega — zatim porumeni i nehotice ruku stavi na pèrsa, kao da ju tamo něšto zaboli.

(Dalje slědi.)

Primorje i Lika.

Od. Ljud. Vukotinovića.

(Nadalje.)

Sunce je zapalo, kad smo zasěli na kola i od Halana otišli. Medju visokimi stěnami vozeći se, izišli smo naskoro iz kamenitog labirinta na malo prostraniu okolicu, gdě smo u pomračini vidili pod nami vijajući se drum, i malo niže dvě do tri kuće. U dubljini na lěvo leži Dalmacia i uzki zaliv morski: More Novigrad-

Digitized by Google

sko, a na desno vèrhunci nèkojih otokah dalmatinskih . . . Bilo je tako, kao da u tmini večernoj vidimo pod našim nogama razprostèrto nèko zagonetno i nepoznato carstvo, koje nami tajnosti svoje sakrivaše . . . Sad sidjosmo dolè, i pred nami stajaše četiri sgrade; . . . jedna, koju odmah prepoznasmo, biaše stan vojnički (mala kasarna), druga sgrada biaše cèrkvica, nèka vèrsta r o t o n d e, ukusno sazidana, tretja, činilo nam se, kao da je kèrčma, a četvèrta kuća biaše malena, čista, lèpa, čvèrsta i zidom okružena . . . nu šta je? to neznadosmo . . . Kola naša tù stadoše, a mi skočismo dole; ja se odmah odpravih u kèrčmu, da potražim konak. Kukavno stanje tobožne kèrčme na pèrvi pogled me uplaši; tù nebiaše ni čitavog prozora, ni vratah, a ni vatre na ognjištu; jednog zamazanog pred me izišavšeg momka zapitam: „Imate li komore?“ „Neimamo,“ odgovori; „Imate li šta jesti?“ — „Ništa!“ „Baš ništa?“ upitam ga nadalje, „ni sira, ni hlèba?“ — „Neima ništa?“ Naopako za nas, koji od jutra ništa jeli nismo. Odoh ja k mojim putnikom, da im žalostnu tù vèst priobćim: Vojnici nèkoji šetali su se onuda, te mi, po uniformi sudeći, vidili smo, da su od nèmačkog puka, nagovorismo ih dakle i pitasmo: šta ćemo, kad nemamo mèsta za prenoćiti? na to jedan od njih stadè nam kazivati, da kola navezemo pod svod, što je pod kasarnom za porabu putnikah sagradjen, pa da se u onoj kući obzidanoj kod patra franciškana najavimo, on će nas primiti na konak, kao što obično putnike prima.

Za malo časa opazimo patra, kako ide cèrkvu zatvarati, i zatim u malom na dvorištu naměštenom zvoniku Z d r a v u M a r i u najaviti . . . To je dakle h o s p i c St. B e r n a r d a, pomislim si, tù će biti mèsta za trudnog i gladnog putnika. „Hvaljen Isus!“ pozdravim patra, „Na vèke hvaljen!“ odgovori mi on i zašuti . . nu ja se nedam šutnjom uplašiti, već stanem mu izpovèdati moju bèdu, na što mi on priazno reče: „Naći će se mèsto“ . . . Zlatne su to bile rèči za me. „Hodte malko šetati se“ primetì pater „za mala, kad bude večera gotova, hoću vas zvuti“ — Te dobre glase mojim suputnikom donoseći, bio sam odmah hrabrii, a i oni sa mnom; zatim naměstismo kola, dadosmo momku i kočiašu morskog cipova, što smo u Rèci kupili, i nešto novacah za vino, pa odosmo cestom amo tamo na šetnju, govoreći o dobroti našega patra. Mèsto ovo, u kom smo skoro ostali bez svake pomoći zove se P o d p r a g; dolè na podnožju Velebita i na obali morskoj leži varošinac O b r o v a c, mèsto znamenito za Liku, ko što i Bag; jer od ovuda hranu dobivaju ubogi Ličani, ostavljajući Obrovćanom i Bažanom zadnji grošić za sladki kruh.

„Signori, Gospodo!“ poviče dobri i debeli naš pater; — a mi se nedasmo dvaputa zvati, već podvostručenim korakom prama njemu . . . „Izvolite na večeru!“ Mi unidjosmo u kuću, pa tad u r e f e c t o r i u m (sobicu malenu), gdè smo vidili da nas čeka na stolu večera: i to biaše u mak kuhana jaja, pól kokoši kuhane, janjači sir, veliki komad kruha i dvè velike boce cèrnoga vina . . . Pater velikom rečitostju nam ponudi večeru svoju, te nas umoli da mu za zlo neprimimo što više toga neima mi pako hvalismo i slavismo Boga i njega, koj nam i to daje, i t. d. — Sve ono, što se obično u takovoj prilci govori, to smo i mi govorili . . . „Vi dakle, štovani otče, sami ovdè živite? ta vi ste kao pustinjak, nije li tako?“ — „S i S i g n o r, da kako!“ odgovori mi pater, te natočenu čašu izpije i sa zadovsljstvom se nasmèje: „Imadem takodjer jednog lajka ovdè“ priměti zatim „nu š njim mi nije ni malo pomoženo, jer je skoro uvèk bolestan. —“ „Vi ste dakle i Gvardian i pater i frater?“

Digitized by Google

rekoh. „Si Signor, ja sam gospodar i družina.“ „Jeli i zimu ovdě sprovodite?“ „Si Signor, da kako; ja si sve, što mi za živeš trěba, pribavim u jesen, jer kad zima nastane i sněg zapane, tad nemogu po tri četiri měseca nikud nikamo.“ — Mi smo se dobro nahranili i po malo vincem okrěpili, te otišli za patrom u gornji kat, gdě je za nas lěpo priredjena soba bila, i u njoj dva fina, čista kreveta. Mi smo se osupnuli, kad smo eto iznenada dobili tako dobar konak, kao što ga skoro boljeg na cělom putu imali nismo. „Počivajte dobro, gospodo“ reče pater „u ovoj sobi spavalo je mnogo putnikah . . . tu je spavao kralj saksonski, i g. Jelačić, sadašnji Ban, zatim biskup križevački i više gjeneralah; pa bože daj i vami, da dobro spavate . . . lahka noć!“ . . . „Lahka noć!“ On odě, a mi u krevet.

Hiljadu mislih prodjě mi kroz glavu. Eto ti sudbine! — kad se čověk najviše boji, dodjě mu dobro iznenada . . . Imade položajah, imade odnošenjah u životu, gdě si najrazličnii ljudi jednaki postaju . . . Tako sam ja onda sa kraljom Saksonskim jednak bio, premda mogu reći, da u ostalom nije mala razlika medju kraljem i menom . . . On bo je botanik, a i ja sam botanik, . . . pak smo obadva došli u Podprag, . . . i neimajući kamo da trudno tělo položimo, svratili smo se dobromu patru i spavali kod njega; . . . On je bio tù bez kraljevstva, i ja isto tako, . . . On se je veselio nad lěpim biljem i počivao zadovoljan, isto tako i ja; . . . tom samo razlikom, da se je njemu svět čudio, kako se je on po klisurah penjao, a meni se nije nitko čudio, već se je mnogo njih našlo, koji su mislili, da po svoj prilici drugog posla neimam, što kojekuda hodam i berem biljé, koje ovuda u svakoj živici iz u svaki kamen raste.

Na ja puštjam rado světu svoje mněnje, samo neka on meni pusti moje. Ta světu ništa pravo nije! koj světu dobro hoće, i za svět radi, toga svět često psuje! . . . Ja sam zatim usnuo i vidio u snu zlatne rěči: Svaki čověk u svom sércu nosi i hvalu i plaću svojih dělah.

Sutra dan rano u jutro došo je pater kucati na naša vrata: „Kava je gotova, moja gospodo!“ Nedasmo se dugo prositi, jer smo i onako jedva čekali, da dodjemo u zrak i na poso . . . Sveto bèrdo, cilj glavni željah naših, nismo pohoditi mogli, jer bèrdo ovo, premda je deseti kpanj bio, snégom biaše posuto; sám pater iz Podpražkog hospica nam kaža, da on najbolje znade, kad je moći na sv bèrdo, onda najme, kad čobani těraju stada svoja u goru, gdě tad i on ide tà stada i pašu blagoslivljati, pa zato dobiva najtustijeg janjca; — a to da nikad nebiva prije konca lipnja. Tomu razlogu nismo mogli protusloviti, budući o izkustvu g. patra i o njegovim tustim janjcima dvojiti nemogosmo; nu to nam posvědočiše i drugi někoji Ličani, koji su kao kiriaši ovuda u Oborovac prolazili, primetjujući, da bi sada takodjer veoma pogibeljno bilo na sv. bèrdo ići, budući da tù ima jamah, razvalinah i šupljinah, u koje — snégom sada zasute — bi čověk mogo propasti: — „a snéga vam ima uvěk gori“ — kazaše nam Ličani — „i to tako staroga, da je pun cèrvih;“ . . . „Si Signor“ potvrdi i pater rěči ove; . . . i to je obće mněnje u ovoj okolici, da u starom snégu na Velebitu imade cèrvih. To je nedužno mněnje, neka im bude!

Milion ljudih je na světu, koji žélje svoje nevide izpunjene! . . . eh, težke brige, pomislih, Velebit i sv. bèrdo neće nikud otići, a ja mogu doći drugiput! —

Digitized by Google

Natovarismo dakle naša kola, novim biljem, i ja bacih nèkoliko lèpih komadah kamenja sa okamnicami (petrafacten) na kola pa tad rekosmo našem patru „s bogom!“ davši mu nèšto na sv. mise „pro bona intentione nostra.“

Poštmešter na malom Halanu g. Omčikus, pokazà nam nèkoliko lèpih cekinah rimskih, izkopanih u Lici, veleći, da brat njegov u Lapcu stanujući, njih mnogo više imade, i to zlatnih i srebèrnih, što su takodjer u Lici izkopani; . . . to „ad notam“ za onu gospodu, koja se antiquariom i numismatikom bave, — nu mi, kao ljudi živući u sadašnjosti i na polak u budućnosti, za ostanke štovane prošastnosti rimske pobrinuti se nemogosmo, jer nami ih nitko nebtèdè pokloniti, a za kupiti ih, nebiaše jaspre . . .

Sveti Rok je takodjer jedno od važnih mèstah u Lici, jer se iz njega može pohoditi Ričica, Pilar, Hrastova kosa, pa iste sveto bèrdo mnogo priličnije nego li iz Podpraga. Okolica kod sv. Roka je znamenita u geognostičkom obziru isto tako kano i u botaničkom; vrèdno je dakle, da prirodoslovac ondè malo dulje postoji, što tim ljaglje učiniti može, jer tamo imade dosta dobra kèrčma, i čista soba za konak; — zatim je na blizu Udbina, kumpanijska štacia, mèsto na uzvišenom okrugljastom bèrdu, do blizu 2000′ nad morem ležeće, sa prekrasnim izgledom pram sèveru, gdè se u podnožju udbinskog brèga polje kèrbavsko prostire. Udbina je kao glavno mèsto od stare Kèrbave u historičkom obziru nèkoč važno bilo za kneza Kèrbavske i Lièke, te za biskupa kèrbavskog. Od nekadašnjeg biskupskog dvora i stolne cèrkve još se vidjaju razvaline, . . . nu sada stoji sva važnost u uspomeni, pa u onom strašnom vètru koj često po Udbini tako oštro vèje, da se čovèk jedva pred njim na noguh dèrži. — Bio je 13. lipanj, nu mi ovdè o tom nismo nista ćutili, jer smo se zamatali u naše kabanice.

Na tom Kèrbavskom ravnom polju nalazi se šuma, koju je Laudon dao saditi, i to ne daleko od sela Bunić zvano, ova šuma zove se Laudonov gaj; kažu ljudi, da se u toj šumi nikada neseče — iz štovanja i na čast uspomene slavnog tog gjenerala; . . . nu koj pozna težnju, koju Hèrvat za šumom imade, on će to težko vèrovati; bila čast gjenerale Laudonu! — nu ako nebude oštre pazke lugarah, nestati će po gaju uspomene Laudonove.

Udbinski brèg i njegova obližnja okolina sastoji iz cèrvene pèšćene tinje (rother Sandschiefer), koja se tečajem mnogogodišnjim razpada i izvètra (zerfällt und verwittert), te u sipku se i pèšcenu zemlju pretvara, kiša i vètar ju odnose dolè, gdè se u ravnici utaloži. — Cèlo polje kèrbavsko posuto je škuro-cèrvenom zemljom, koja je mnogo dublja nego ona na Gospićkom polju, pa i mnogo plodovitia; istina, da i ovdè imade puno kamenja i prudja po polju. nu to nije svigdè, i zato bi puno žtia ovdè rasti moglo, da nije zrak preoštar, da nisu ruke tamošnjih žiteljah za dèlo malo pretežke . . .

Bilo polje čudnovato je mèsto, na okolo okruženo visokimi gorami i duboko ležeće na polju, koje je okruglo, te priliči dubokoj zdèli; od sèvero-izhoda se dižu vèrhunci malokapelskih brègovah, a na njihovom sèvernom uglju nalazi se Plèšivica.

Korenica je u prirodoslovnom obziru skoro najznatnije mèsto u cèloj Otočkoj i Ličkoj krajini; tamo u bližnjoj okolici imade krasotah naravskih i rèdkostih botaničkih toliko, da bi ljubitelj znanosti botaničke i geognostičke u Korenici

Digitized by Google

mèsec dana sprovoditi mogo. — Korenica je kumpanijska štacia u Otočkoj Regimenti u lèpoj dolini izpod Plèšivice. Plèšivički brèg je najvišji vèrh u gori Malokapelskoj; visok je do 5300′ iznad mora . . . Izgled iz Plešivice je jako lèp; kad je nebo vedro i zrak čist, onda se vidi dobro naš grad Zagreb, sva Posavina, Banska i Slunjska krajina; pram izhodu u Bosni vidi se ravnica okolo Bihača. Grad ovaj čini se kao da je sasvim na podnožju Plèšivice, a Unu vidiš kako se vije nalik srebèrnoj zmiji po travi zelenoj; od zapada su planine velebitske i velika Kapela sa Klekom; vèrh od Plèšivice je gola klisurina, gdègdè samo travom i šikarom obrastjena, u srèdnjih pako predèlih je bukova i jelova šuma; — odtuda joj ime: Plèšivica; što bi Nèmac odmah kèrstio „Kahlenberg.“

Naprama Plèšivici iznad Korenice leži brèg Mèrzin; na klisurama toga brèga stoje ostanci staroga grada, koi je sada starinom svojom samo znamenit, a drugo nezna se čiji je bio; valjda možnog Frankopana, koi je bio knez Veljski, Modruski, i Kèrbavski. U dolini Koreničkoj teče Korenica, lèp i bistar potočić, nu on nikamo iz brèžnatog korita nemože, jerbo je bèrdinami obstèrt, i zato si je našo neobično mèsto kuda odtiče; propada najme pred očima gledatelja u bezdno i tu ga nestaje; šupljina ona kamenita u koju Korenica pada, zove se ponor; Korenica tim neobičnim načinom propadša, skrovnim putem podzemaljskim dalje teče, te izpod male Kapele na drugoj strani tja kod Bihača — ili ko što ljudi tamo govore „kod Biiča“ — na svètlo izlazi; nu tamo se nezove više Korenica, već Klokot, i nakon kratkog tečaja utiče u Unu.

Jednom — pošto bi već nèkoliko danah probavili u Korenici — rano u jutro probudio me je štropot i živahni razgovòr ljudstva na ulici; ja pogledam kroz prozor, te opazim da se tu svèt sakuplja na vašar; i zbilja nakon jedne ure već je sve puno bilo; tù su graničari dolazili i stranom pèške stranom na kolih i jašuć donosili žita; najvećma zobi, a i raži poněšto; tù su dotèrali krave, janjce, koze; volove i konje sa bisagama; pazarenje je bilo vèrlo živahno cèli dan; ljudstva biaše puno; a žene kud bi goděr išle uvèk bi vunu prele. Čili, jaki, te lèpog stasa graničari mèšali su se medju sobom, te oštro i glasno razgovarali se, i to cèli dan, tako, da bi mislio čovèk, koj tomu učen nije, da će se sad potući, — nu zato je ipak sve mirno prošlo, i pod večer se je sve prijateljski, pošteno i bez svadje razišlo. Sa svojim susèdom turskim u Bosni nisu za onda graničari u najboljem sporazumlenju bili, jer oni zulumi, koje su tad Turci opet počeli praviti, nisu im se nipošto dopadali, i ljudi su javno govorili, da bi najvolili, da ih Ban pušća prèko, da se osvete. Mi smo hotèli u Bihač poći, nu baš poradi ovih nepriateljskih odnošenjah bi nam rečeno, da neidemo tamo; bog zna, šta bi se moglo dogoditi; te tako odustasmo od naše nakane.

U štacii kumpanijskoj visi kip kralja Saksonskog za uspomenu u onoj sobi, gdè je kralj Friderik August onom prilikom noćio, kad je granicu pohodio.

Mi smo u Korenici kod našeg dobrog birtaša vèrlo dobro živili; nismo doduše jeli polag „Speiszettela,“ već smo se hranili š njim skupa i sa njegovom ženom lèpo „en famille:“ na stolu je bila velika boca vina, i on nam je točio, nepazeći ko koliko pije, . . . pa nam baš nije ni račun pravio dvostrukom kredom, već nas je dèržao kao priatelje svoje . . . Blažena prostota duše i nepokvarenost

Digitized by Google

rca! Taj birtaš nije vlastnik „hôtela;“ al u njegovoj čistoj kući dobro je živěti, r je gospodaru na čelu napisano zlato slovo: poštenje . . . A kako lěp i čestit napis takav, to može svaki presapiti, koj promisli, da je poštenje lěpi i dra-kamen, koi je tim dragocěnii, čim u obće sve redji biva.

Ovdě i to napomenuti moram, da niti u Lici niti u ovom predělu Otočke regi-ente klobučara neima, jer tu nije nigdě šešira viditi; sve nosi cěrvene kape. U oščcu i dale gorě nose ljudi jednu vèrstu směse šešira i cèrvene kape.

Čemu smo se najviše veselili, to bi nam skoro sasvim izostalo bilo, i to su l i tvička jezera. Kazao nam je kapetan: „Gospodo, vi kanite plitvička jezera po-dititi, nu ja vam iskreno kažem, da vas tamo pustiti uemogu.“ — Ja pogledam su-utnika moga, a on mene. „A zašto to?“ pitasmo; — „Ja nemogu pred světom tù govornost na se uzeti, da vam se štogod neugodnoga dogodi; nipošto! Vi ste ošteni ljudi i naši domorodci, to dakle nesmie biti... ne, ne, nipošto!“ — „Šta je akle,“ zapitah nestèrpljivo, „zašto da neidemo na jezera?“ — „Zato“ reče kapetan er sam dobio věst, da imade u okolici onoj do šestnajst hajdukah; a ja boga mi, nebi elio, da se s ovimi vragovi sastanete.“ Meni je to veoma žao bilo, jer cělim putem adovasmo se da ćemo viditi ta jezera, pa eto sad, da nam se i to veselje pokvari. Šta ćemo dakle, gospodine kapetane?“ upita moj sudrug, „mi moramo tamo, makar ako bilo; savětujte nas!“ — „Lupeži ovi su uzkoci još od 1848 godine“ reče na kapetan „pa ima valjda gděkojeg iz turske takodjer medju njima; a to vam je gladno i kita se okolo kao kurjaci, nu dugo neuztraje nigdě, jer ih mi uvěk gonimo, pa baš i da-as ići će jedna patrola u onaj preděl. . . zato vas molim, gospodo, počekajte još anas ovdě; sutra u jutro doći će mi raport, pak ćemo onda najbolje znati šta je i ako.“ Mi se zahvalismo našemu inače vèrlo priaznom i veselom kapetanu te odosmo a naš poso, najme na pregledanje naših pobrani dragocěnostih; vrěme je bilo èrlo lěpo, zato se je naš famulus odmah spremao na poso, te je tako rekuć po-aracao cělo dvorište sa papirom — razprostirući ga na suncu, da se tamo topi, er mi taj papir trěbasmo za sušenje našeg bilja. Na birtii je već visela koža janjačja, to je služilo u město slědećeg oglasa: „danas će biti frižke pèrčetine.“ Ja-njačje meso je ovuda obična hrana, to smo i mi izkusili, jer drugog šta smo slabo i eli; nu janjci su ovdě vèrlo dobri, a meso im neima onaj neugodan miris, kojim se ovčje, osobito kozje meso kod nas od svakog drugog odmah razlučuje; pèrčetina u Lici i Otočcu mnogo je finijega teka; meso je tusto pa k tomu lěpo i pèrhko, što sigurno čini ona sitna i mirisna travica planinska.

Pobiranjem još pogděkojeg bilja, zatim redjenjem jur nabranoga i bileženjem kojekakvim, te čekanjem na željno izgledani raport, prošlo nam je vrěme; večer dodjè upravo čim smo se spremali da idemo spavati, eto ti dodjè glas od kapetana: da su hajduci po svoj prilici otišli, jer kod Plitvice im nigdě nebiaše traga.

„Dakle mi sutra na jezera!“ povikasmo radostno obadva, te legosmo spavati, nadajući se lěpom danu i sretnom poduzetju.

(Dalje slědi.)

Digitized by Google

Stanica.

Preveo iz něm. M. L.

(Nadalje.)

II.

U to zimsko doba steraše se lěpo sunčano jutro nad krajem. Sněg što zapadè na poljani, blistaše se u zracima sunčanim kao drago kamenje, s pojedinih kristalah činilo se, da su nebrojene kresnice poletjujuće ovamo onamo po poljani; pak se sdruži sasvim debela kitina po granju jelovom, iz kojeg kadšto se otisne grakčući gavran, te se povije i — zakruživši se malo — baci se opet dolè; zaista bi sva ta slika i prilika za mečtu neizměrno potèrkalište. Zrak biaše čist a zima oštra, da je ujedala u lica kao da bi noževima sěkao, i kad se hodalo po sněgu, stao je škripati i čvèrčati, kao da oseća težinu putnika. Od strane planine spuštale su se saone po toj opuzloj ledenoj poljani letom orlovskim, i četiri žestoka konja ugarska, koji put svoj, žestoko sapteći, parom zaoblačiše, i praporcima srebrenim ugodnu glasbu naokolo prostiraše. Tek što skrenuše u onaj poznati kolnik, što mimo kèrčme vodi, tako naglo se omaknuše saone, da sněg daleko na stranu uzbijen sve iznad krova sanah odskakivaše, pa onda opet pravac uzevši kolnikom poletiše. Ali eto na jedan put nasèrnù četa hajdukah s obe strane iz šume nasrěd puta, i naperivši puške na konje, zapovědiše kočiašu da ustavi. No on uzdavši se u žestinu i bèrzinu svojih konjah, ni pet ni šest, ošine ih težkim kèrbačom, i tako ljutito izmakoše, da saone nastran baciše i prevališe, a starca u sněg duboki izvèrguše. „Isus i Maria!“ poviče on. Hajduci pak, kojima Živko zabrani da zla nepočine, priskočiše odmah u pomoć prestrašenom kočiašu, i žestoke konje uhvatiše za žvalje te ustaviše. Ostraga ležaše onaj čovèk iz kolah, a pred njime stajaše Živko pružajući mu ruku u pomoć da ga podigne. Nesrětnik taj biaše ogèrnut u dragocěnu bundu, i moglo mu je biti do šestdeset godinah. On je bio visoka uzrasta, plemenitog dèržanja, a iz lica mu se kazaše krotkost i blagost, pa kako ga je dakle moralo još veličiti, što se je nalazio medju tim strahovitim kèrvnikom. Morao je biti čovèk veleuman, sudeć po visokome čelu; oko slěpih očiuh, na kojima se po dobro vidjaše sitno modre žile, treptiše mu rědka i sěda kosa. Živko ga pomogne te ustane, i uvěrivsi se, da je srětno bez ikakva zla spao, pokloni mu se i reče mu:

Čestiti gospodine! ništa se nebojte, nitko nije pomislio da vam išta učini, nego mi dajte samo pisma da ih progledam, i onda možete prosto nastaviti svoj put, na kom sam vas žalibože ustaviti morao.“

Plemić se začudi hajduku, te izbulji oči i upre u njega, no za malo ga upita krotkim glasom, koi je izvanjskoj njegovoj slici dolikovao, na što te njemu, pregledati mu pisma. Ali onaj odgovori učtivo, kao što i prie, da je to njegova dužnost, i da tù nije města protivlenju, a onda će mu i onako razlog dati, kad pregleda, za ono postupanje. Budući da strani nije znao razmèrsiti svu tu stvar, a mislio, da nejde o njegovom novcu, maši se u džep, te izvadi kup pisamah i dade Živku.

Hajduk uzme i ponese sa sobom pisma u kèrčmu pod izgovorom, da je na polju odviše zima da ih pregleda, no obreče, da će se vratiti kako on to svèrši. Zbilja, za dugo nebilo, te on dodje sa pismama, pa mu ih vrati, izgovorivši se: da nema-

Digitized by Google

è namišljenoga pisma, i da se prevari, jer on čekaše, reče, da će tuda proći turi glasnik, kome bi bio imao uzeti několika važna pisma. Kad starac opipa i oeda svoja pisma i uvěri se da su njegova, obradová se vèrlo. Još se Živko izvori uljudno i gospodski što ga obustavi, i izkajà se što bi uzrok onoga pada, oj bi bio žalostnih poslědicah imati mogao; a starac sěde na svoje saone i oholim Hajde!" što samo konji odmicati mogaše — odè.

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice ilirske.

ajdučke kuće nema.
ajdučkoj majci po oboru tèrnje raste.
vala, bože, i na čorbi, a meso ću odspavati.
vala je prazna platja.
vala ne staje u torbu.
vala ti kao da si mi kuću zapalio.
vali more, a dèrži se glavice!
val'te me usta, neostala pusta!
valjene jagode, prazne kotarice.
vatati se s kim u štap.
litar budi šta čuti, a tih govoriti.
Hitar odviše sreću preskače.
Hladna pećka, a mokri obojci.
Hoćemo se pomiriti, al se nećemo više mašalama prašiti.
Hoće puška, no nije kremena.
Hodja! neboje te se děca. — Vala, ni ja děce! —
Hrana i obrana.
Hrana čini hrabra, a ruho gospodara.
Hrani konja kao brata, a jaši ga kao dušmanina.
Hrani pseto da te ujě.

Slavjanske věsti.

— G. Dr. Hanuš u Pragu piše znamenito ělo, dodatak najme k Čelakovskoga *mudrolovju naroda slavjanskoga u poslovicah.*

— G. dr. V. T. Klun izdao je u Ljubljani rkiv za zemaljsku pověstnicu Kranjske, i drugo edno dělo o Slovencima.

— Dne 21. pr. m. bi predstavljen na česom narodnom kazalištu igrokaz *„Griselda"* ne 28. *„Kdo bude spravcem?"* Nadalje priravljeni su za predstavljanje slědeći većom tranom prevedeni igrokazi kao *„Lakomec"* vesela igra od Moliera, prevedena od V. M; *„Věsení"* vesela igra od R. Benedix-a, prevedena od V. Lomnickoga; *„Stříbrná svatba"* grokaz od Kocebu-a, preveden od K. Püner-a; atim *„Otec jako sin"* i vesela igra *„Brute ust' Cesara."*

— Poljski almanah za gospoje, što je u Varšavi za god. 1853. izišo na světlo, donosi èrlo zanimive stvari; osobito uvaženje zaslužuje novela pod naslovom: *Iz knjige uspomenah.*

— G. Severyn Golębiowski pripravio je u Varšavi za tisak obširno i znamenito historičko dělo pod naslovom: *„Žywot hetmana Zołkiewskiego i jego listy."*

— Troškom knjigara G. Glücksberg-a u Varšavi, izići će još lětoš historička pověst Ad. Kosinskoga, pod naslovom: *„Ostatni xiążęta mazowieccy."*

— U Kievu g. Adam Plug (Antonin Pětkiević) izdaje svoja děla pisana stranom u prostom slogu, stranom u versih, pod naslovom: *„Razgraniny rymowane i nierymowane."*

— *Pražske Nov."* donose věst, da će glasoviti novli amerikanski roman *„Uncle Tom's Cabin"* (Strica Tome koliba) prevesti u češki jezik g. Jos. Vojaček.

— Poznanj poljski spisatelj Lelevel izdao je u Varšavi novo izdanje svojih *poestih poljskih, koje pripověda stric svojim sinovcima.* Ovom veoma popularnom dělu dodan je na koncu kratki pregled historie književnosti poljske.

Digitized by Google

Različite vésti.

— Poznati u magarskoj književnosti prof. D. *Ércsy*, inače jur sédoglavi starac, prerezao si je nedavno vrat, te uslèd toga i umro.

— Slavni magjarski historik *A. Reguli* navratio se je na svom znanstvenom putu i k nama u Hèrvatsku, te je ovih danah u Varaždinu bio i néko vrême tamo boravio. Nami je veoma žao, što se nije u Zagreb potrudio, gdè bi ga mi, kao toli slavnog muža i ujedno začastnog člana našeg historičkog družtva, zaisto sèrdačno dočekali bili.

— U Gradcu je onomad poznati teolog Dr. *A. Schlör* umro. Prošaste godine bió je Schlör takodjer u Zagrebu kod sveštenićkih vèžbanjah, i tu je proděkovao — nékoji kažu vèrlo lèpo — mi ga čuli nismo. *Requiescat in pace!*

— Košutove banknote — kao što „*Allg. Ztg*“ piše — prodèrle su tja do Napulja. U Londonu ih ima dosta. — Te banknote rezane su u New-Yorku (u Americi) vèrlo vèšto. Lèvo sèdi magjarska republika sa jakobinskom kapom, desno pako sèveroamerikanska republika sa svojim barjakom zvèzdami posutim. Te banknote osnivaju se na *magjarskih fondovih*.

— Najveća suma austrijskih državnih papírah, nalazećih se u cirkulacii, iznosi 172,500,000 for. sr.

— Havanskim i ostalim smotkama (cigarama) radi se sad o glavi. Iz Petrograda pišu, da se tamo u novie doba jako puše smotke iz zelenih listovah čaja (Thee), pa tvèrde, da su te smotke mnogo tečnie i bolje, a uz to da su i zdravie nego li duvanske smotke, buduć u njima škodljive narkoze neima.

Smèšlce.

— Ovih danah dogodi se u Zagrebu, da je néka žena, sèdeća uz postelju svoga bolestnog muža, trudila se dokazati mu, kako ga ljubi i kako se žalosti radi bolesti njegove. Na što joj muž reče: „Moja draga ženo! nemoj se žalostiti, ja znam, da su žene odviš mekanoga sèrca, i da se nad bolestju svoga supruga više putah strašno plaču, a kad se dogodi, da im umre, to one hitro zaborave, tako, da još nisu muža ni pete ostudenile, a one se već za drugega udaju“ Na to mu hitro i bez otezanja žena odgovori: „Ja, da *deset putah* postanem udovica, nebi se nikad više udavala.“

Bibliografia.

Ilirska.

— *Početno Naravoslovje.* Za porabu nasih zavodah i za samouke. Od Josipa Partaša. Svezak II U Zagrebu. Tiskom Dra. Ljud. Gaja. Cèna čèlog dèla u 5 sv. 1 for. 40 kr. sr.

Ruska.

— Живописный Сборникъ занѣчательныхъ предметовъ изъ наукъ, промышленности. Со множествомъ рисунковъ. 2. тома. Спб. 1852. г. Цѣна 10 р.

— Юрій Милославскій, или Русскіе въ 1612 году. Сочин. М. Загоскина. 3 части. 1852 г. Цѣна 3 руб.

Češka.

— *Staročeská biblioteka, mládeži po vyšším vzdělání bašící.*. Vydává Jan Václav Rozum. I. sešit. Dionysia Katóna mravná naučení. II. sešitek: Isokrata řeč o povinnostech psána k Demonikovi. V Praze tisk a sklad Bedřicha Rohlíčka. XVI. Sešit první po 4, druhý po 6 kr. stř.

Poljska.

— *Pierścionki babuni* czyli bieg życia kobiety. W. 5 oddziałach przez autorkę „Słów kilka do matek polskich.“ 4 tomy (VII i 352, IV i 256, IV i 340, IV i 286 str.) u 18-ce. Warszawie 1852. Orgelbrand. 24 złp.

— *Rozprawy tyczące się pierwotnych dziejów Polski.* Przez S. Wydanie potworne. (V i 224 str.) u duž. 8-ce. Poznan 1852. Kamieński i sp. 1 tal.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na cèlom arku. Cèna mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za invanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primèrna je gore naznačenoj cèlogodišnjoj cèni.

Broj 50. U Četvèrtak 9. Prosinca. 1852. **Tečaj I.**

Žalostnici udaljenoj.

Od M. Bana.

Ako ne vara glas
Koji mi dohodi,
Tvog žitja svaki čas
To bèdnii prohodi.

Uvehnù divni cvèt
Ah, tvoje lèposti,
Već za te neima svèt
Ni jedne radosti.

Koja je žalost tà
Što sèrce jede ti?
Reci mi, jer i ja
S tobom ću cviléti.

Jadiš li s drúga, kom'
Gèrdo te prodaše?
Žališ li za domom
Iz kog te izaslaše?

Spominješ li se ti
Ah one mladosti,
Kad sèrce još ne bì
Dirnuto od žalosti?

Kad sladka u mislim
Nada ti cvětaše,
I zlatnim baš u snim
Dušu ti nihaše?

Onda te vidjeh ja
Kó zvězdu ljubavi,
I blažen zabih sva
U mojoj zatravi.

Ko bi nam jedan dan
Dnih onih vratio,
I rodni nama stan
Ne bi uzkratio!

Da t' opet vidim ja
U bèloj oděći,
Sa cèrnom kosom kà
Ti pada niz pleći.

Da opet sretneš me
Srèd noćne šetnice,
Ter na me baciš sve
Tvoe cvětne ružice.

Jao bèdna, ne goj' ti,
Te jadne spomene!
Naš udes se svèršì,
I neima proměne!

Neostà drugo neg
Podnosit hrabrostju,
Ter ovaj jada teg
Posvetit krèpostju.

Digitized by Google

Božjak Morovićki.

Od Janka Tombora.

U Moroviću, selu u slavonskoj granici kod utoka Studve u Bosut ležećem, nalaze se razvaline starog gradića.

Narod priča, da taj gradić biaše jednoć stan poznate sèrbske obitelji Brankovićah.

No još prie Brankovićah biaše Morović znamenit gradić, osobito u 13. věku, kad stanovavši u Moroviću red Božjakah (Templarah) sve upotrěbi, da ondašnji stan svoj koli čvèrstim toli i ugodnim učini.

Pověstnica reda tog, — kako se je najme s vrěmenom na najvišji stepen bogatstva popeo, što mu mèržnjom i nenavistju kod světa urodi, kako mnogi članovi, zloupotrebivši vlast i blago, raznim se povdaše opačinam, s čega najposlě i postradaše; — bolje jest poznata, nego da bi za potrěbno snašao, obširnii opis njihove pověstnice ovoj pověsti predpostaviti.

Upravo u to doba, kad je red Božjakah na najvišjem stepenu vlasti, bogatstva i slave stajao, i njegovi članovi u slastih i razkoših plivajući, više ženskom spolu nego li cèrkvi, kojoj se zavětovahu, služiše, vladao je Morovićkim stanom Božjački Starosta Antonio, stare i odlične talianske porodice odvětak.

Lěp stas, junačko lice, krasna vitežka oděća, i uljudno vladanje predobiše mu svako žensko sèrce; smělost pako i hrabrost njegovu veliku čest u mužkom světu.

Ali lěpo ovo tělo krilo je cèrnu i gadnu dušu. Lukav i zloćudan bivši od naravi, dotěrao je, boraviv dulje vrěmena u Talianskoj, u lukavštini i osvětljivosti dosta daleko.

U dvoru tadašnjeg kneza Illočkog biaše osobito cěnjen i uvažen. Nijedne skupštine nebi knez bez njega dèržao, a to koje radi njegove věštine u vojenih stvarih, koje radi čina i službe kuju je obavljao.

Biaše slava u Illočkom gradu. Cěo Illok bio je svečano uršen, světinja lěpo oděvena vèrvila je ulicama; zvona zvoniše, pěsme se oriše. U svečanom odělu hitiše amo tamo illočki a i tudji gradjani i gradjanke, mladići i děve, dočim kneževi vojnici pod zapovědju bogato oděvenih vodjah svojih kano čvèrsti zidovi s jedne i druge strane ulice uzporedani stajaše.

Antonio starosta Božjakah Morovićkih krasno i bogato oděven, vatrena žerava jašeć, izletio je iz kneževa dvora, na sve strane uljudno pozdravljajući, dočim mnoga usta tiho zavapiše: „Gle, krasna Morovićana!“ — i mnoga sèrca zatuziše: „O šteta, što je Božjak!“

Da se ukloni množtvu, koje glavnom ulicom vèrviše, skrene lěvo u sokak, koi je vodio na put gore u planinu prama današnjem Sotu vijugajući se, gdě ga na kraju Illoka bogato i lěpo oděveni i oboružani Božjaci Morovićki, na slavu u Illok iz Morovića došavši, očekivahu.

Štropotom konjskih podkovah opazne učini mnoge Illočane, te polete k prozoru. Iznenada svèrne Antonio okom na jedan prozor, u kom se pojavi krasna ženska svilenu kosu svoju češljajuća, no bèrzo se i ukloni, čim opazi da ju je Božjaki opazio.

Starosta oštro pogledavši u prozor udubi se u misli, zatim odjaši dalje, i dodje k četi svojoj koja ga je izgledala. Věšto urediv četu svoju, stavi joj se na

Digitized by Google

lo, i počè ju u grad voditi. U glavnoj ulici na prozoru jedne poveće kuće smotri et u družtvu više děvojakah istu žensku, koju je prie vidio.

„Kažite mi priatelju“ zapita Starosta pridružívšeg se k njemu zapovědnika kneževe jske „tko je ona plavo oděvena ženska tamo na onom prozoru? Duše mi, lěpa je děvojka!“

„To je Anka; kći gradskog načelnika“ odgovori upitani. „Vi sámi znate da je ac njezin udovac, zato nebiaše ona kod njega, već sve do jučer kod svoje tetke Oséku; — ona je već i zaručnica ovdašnjeg tèrgovca Miloša Boića.„

„Tako mi mog kèrsta“ nastavi Starosta „vrědna je da bude zaručnica kojeg iteza, a ne tèrgovca.“

„Oprostite, gospodine,“ reče na to zapovědnik „Miloš je čestit vojnik, on je estno služio u kneževoj vojsci, i nebi bio nikad ćordu s aršinom izměnio, da nije orao starog i nejakog otca svog tèrgovinu preuzeti. Ja sam uvěren, da je Milošu vot tèrgovački gorak i netečan, al će mu ga Anka osladiti, što se pako, gospodine, — vi ćete oprostiti što tako odpèrto govorim, no priatelj sam Milošev — što se di njegove sèrdačnosti i vojničke věštine tiče, u tom Milošu prigovora neima.“

Ove poslědnje rěči primi Starosta porugivim posměhom, i rekav hladno: „Nevojim“ pojaši mučeć dalje.

Slava se svèrši. — Lěpo jesensko vrěme izvabi mnoštvo světa u Illočke inograde.

I Starosta sa priatelji svojimi odě tamo, nadajući se da će se onde sastati načelnikovom Ankom. On je težko reda svog odělo s lagljim krasne i bogato veenim proměnio, neostaviv na sebi van malena cèrna križića ništa što bi Božjaka značivalo.

Došav u vinograde, bèrzo se je sa željenim sèrca svoga predmetom sastao, e puštajuć se sa njezinim družtvom u razgovor, malo po malo sve oko sebe sakupi věštim svojim ophćenja načinom očara sve, stavo i mlado.

Već sunašce zapadè za daleke gore, kad se družtvo razstà, i veselo pěvaući povrate se Illočani kućam svojim.

Duboko zamišljena vraćala se je i načelnikova Anka u grad, sa svojima mislima kod lěpa Božjaka borgveć. On ju je odlikovao, nježno ruku joj stisnuo, i oliko mila i draga naběsedio, da prem zaručnica, ipak na Starostu misliti je morala. 'a lěp biaše, za cělo lěp; i premda bi i njezin Miloš lěp, al tako lěp ipak nebi; — : tomu znao je Starosta, sve što bi god govorio, tako věšto i smětno kazati, tako ladko ulagivati se, dok bi Miloš věk samo važno i ozbiljno sborio!... Anka nije ništa zla i tom nalazila, misliti na Starostu; dapače radovaše se s toga, što joj se Starosta ignut pokazao.

A tko bi to neiskusnoj i nevěštoj děvojci zamèrio? ... Ta mnogo mogu lělovati sladke rěči lěpa muža kod nevěšte děvojke, koja nezna da pod krasnom ěla krinkom često cèrna duša vrěba, pa će zato prije takvom bludniku nevino sèrlašce svoje odkriti i pověriti, nego li onom, koi ju doduše iskreno i nježno ljubi, il čuvstva svoja u sladke rěči zaoděti neumě ili nesmě; pa dok on badava čezne i ehne; dotle lukav razkošnik sladkim lažima žèrtvu požudah svojih domami i uništi.

(Konac slědi.)

Digitized by Google

Kraljeva Velika.

(Iz sbirke starožitnostih kraljestva Slavonskog).

Od Luke Ilića Oriovčanina.

Ostanci někoč toli glasovitog grada „Kraljeva Velika“ zvanog, nahode se nuz selo istog imena, u pèrvoj satnii narodnog graničarskog gradiškog puka. Selo se je prie u slici poluměseca od iztočne strane, od sěvera prama jugu, okola grada savijalo. U vrěme reguliranja selah u granici pod carom Josipom II. Kraljeva Velika je dalje od grada prenešena i od zapada k iztoku u lěpom simetričkom redu protegnuta.

Da je někoč tvèrdjava Kraljeva Velika zbilja jedna od najznamenitiih u našoj domovini biti morala; za to nam ne samo njezin naravni položaj nego i isto veličanstveno ime dovoljno jamči.

Što se pèrvog tiče: potoci Ilova (izvire kod Vukosela) i Pakra (poviš Pakraca u planinah proizliče) zastiraše grad od sěvera i zapada. Ne daleko od grada, oba se ova potoka sastaju u Trebešu, koj blizu sela Lonje u Savu utiče. Srědstvom ovih potokah bio je grad sa Savom u neprekidivom savezu. Još i danas, prem su zapušteni, mogu poveći čamci ovud ploviti. — Od istoka oběguravao je grad potok Subocka (izvire kod sela Kozaricah, gradiškog puka), i selo Kraljeva Velika. Od juga je Sava voda, koja kod sela Plesma Subocku prima.

Medju spomenutimi potoci skoro u srědini na lěpoj ravnici, dizao se je veličanstveni grad sa svojimi kulami i tornjevi do nebesah. — Ovi su potoci za taj grad imali veliku cěnu. S brodarenjem běše skopčana sěgurna uzajmenost i s ovom velika hasna, zatim imao je grad kroz to naravnu i silnu obranbu proti svakom neprieteljskom napadanju. U slučaju, ako bi baš nepriatelj navalio, to je nabasao na potok Željan (grana Pakre), koi je nalik věncu grad omatao, plavivši duboke gradske šance. Ovaj potok ostavljajući grad, prie nego li se u Savu slivaše, zvaše se Dabče. Po svoj prilici je ovo bio umětni vodovod, koi je sada već zaplavit, i samo tada u plitkom svom koritu vode imade, kad se Pakra izlije.

Što se drugog imena tiče: ovo nam kazuje, da su u ovom gradu někoč — kao što i narod pripověda — kralji, imenito Matia Korvin, obitavali. Narodne te pripověsti ista dogodovština potvèrdjuje. Matia kralj god. 1464 kad bi iz Srěma kroz Slavoniu pošao, prevalio je Savu kod Gradiške. Odbijajuć Turke od grada Jajca, kog je Zapolja hrabro kroz 20 danah branio, morao je imati na ovoj strani svoju pomoćnu posadu u gradovih. Dakle i u Kraljevi Velikoj [1]), u kojoj je bez dvojbe svoj glavni stan imao.

Tko je sagradio i kada grad Kraljevu Veliku, nije znati, buduć do sada nikakovih stanovitih izvorah neimamo. Naša je dogodovština, što se starih razvalinah tiče, odveć měršava. Nu spomenici, koji su nadjeni kod spomenutog grada, pokazuju, da je za vrěme rimske vlade već cvao. G. Čoka, ovako u svom rukopisu, i ne bez temelja govori: [2]) „Kralji ilirski, koji su većom stranom u Dalmacii stanovali, morali su i u ovom gradu obitavati, kako isto ime svědoči.“

[1]) Vidi Fessler Gesch. d. Ungarn. Buch 5. str. 132.

[2]) G. Čoka podžupan gradomedje Požežke, bio je marljiv i věšt sabiratelj starinah. Nu žaliboh njegovo kroz mnoge godine sakupljeno dělo, koje je za tisak već gotovo bilo, vatra dne 29. travnja g. 1842. isto tako kao i Fratarsku knjižnicu spali i uništi.

Digitized by Google

Da su Rimljani ovaj grad sagradili, dali bi mu doista drugo ime, a ne „Regia Magnana“ kako ga starii spisatelji nazivlju,[3]) oni bo nisu imali kraljevah nego cesarah kad su se upoznali s ovimi zemljami. Zaključiti se dakle more, da su ovaj grad prie rimskog ulaza u ove strane kralji ilirski sagradili, buduć je već pod Rimljani obstojao, kako nadjeni spomenici svědoče.

Něki otac Abram ostavio je rukopis u Požežkom samostanu, iz kog je mnoge starine pobilježio Taube. Ov rukopis je i g. Čoka, u svojem žalibože pokojnom pisu upotrěbio, i mnoga iz njega cèrpio. Ja kao djak u Požegi prepisivao sam a čisto njegovu sbirku, i tom sam prilikom někoje starinske napise za se pobilježio. Izmedju tih napisah, jedan je bio na mědenoj ploči s napisom: „Četa treća cesaru velikom Dioklecianu.“[4]) Je li još šta na toj ploči pisano bilo, i kad je nadjena, to se nezna, nu toliko je stalno, da je u Kraljevi Velikoj izkopana. Drugi spomenik, koi je je u istom gradu god. 1702 nadjen, i od jezuitah prepisan[5]) glasi: „Jovi Najboljem, Najvećem, za zdravlje Carstva, Cesar Marko Aurelio, Antonin Pobožni, Augusto, Tribunske Vlasti Treći, Prokonsul . . . Ilirski . . .“ Osim spomenuta dva napisa nadjeno je dosta rimskih novacah od Nera, Diokleciana, Marka Aurela, a osobito od Konstantah i Konstantinah. Ovo su, mislim, dovoljni dokazi, da je grad Kraljeva Velika za vrěme rimskih carevah cvao. Osim toga zidine su pokazivale većom stranom način rimskog zidanja. Nu sad se od njih ništa nevidi, porušene bo su i gradivo upotrěbito za zidanje Lipovljanske župne cèrkve i inih dèržavnih sgradah, kao i za gradjenje druma.

U šestom věku pod vladanjem Mauricia cara (od god. 582 do 27. studena 602) avarski vodja Kagan došo je kroz Dalmaciu do Kraljeve Velike sa velikom vojskom. Nu dogodovština nepiše, da li je taj grad poharao ili samo kraj njega prošao. Odtud slědi, da je koncem šestog i početkom sedmog věka još znatan grad biti morao.[6])

Za vlade kraljah hèrvatskih, u kakovom je stališu ovaj grad bio, nije znati. Mati dogodovština — za Slavoniu skèrta maćuha — ništa o tom negovori. Nu bilo kako mu drago, grad ovaj bio je na glasu prije pa i poslě. Odtud možemo zaključiti, da je i pod slavenskimi kraljevi znatan bio, i to imenito od god. 832, do kog je vrěmena naša mila domovina od skitajućih narodah velike zulume tèrpila.

Od spomenute godine do 1089 biaše ono srětno i blaženo vrěme, najme: slavjansko-hèrvatski věk, věk težko ikad dočekani.

---

[3]) Vidi Du Frezne Cap. I. str. 142. „Kralova Velika, Regia Magnana, Valahiae minori quae in Regno Slavonico est, subjicitur.“

[4]) U izvoru je ovako pisano: „COHORS III. CAES. M. DIOCLETIANO . . .“ Cesar Dioklecian rodjen je u Dalmacii kod Doklee od prostih roditeljah. Izabran je bio za rimskog cara god. po Isusu 284, dragovoljno se je vlade odreko god. 305 dne 1. svibnja, a umro god. 316.

[5]) Vidi „Diarium Jesuitarium“ u knjižnici Veličke župe. Napis je izvorni slědeći: I. O. M. PRO. SALUTE. IMPE. CAESAR. MARCVS. AVRELIVS ANTONINUS. P. AVG. TRIB. POT. III. PROC. . . . . ILLYRIC . . . . . Što je još dalje pisano, nije moći bilo čitati. U ostalom ovaj je napis na jednom kamenu urězan bio, koi je s druge strane něku božicu — razabrati se nije moglo koju — slikovanu imao.

[6]) Vidi Bedeković „Natale solum.“ Par. 1. str. 69.

Digitized by Google

Stražnji kralj Hèrvatski Zvonimir*) preminuvši bez odvětka, ostavi kraljevstvo suprugi svojoj Lěpi iliti Heleni. Ova, prem nehotice, postade druga gèrdu Helena. Kako je ona Troju upropastila, tako i ova Hèrvatsku.

Sv. Ladislav kralj ugarski, na poziv svoje sestre, dođje god. 1089. s vojskom u Hèrvatsku i postavi svog rodjaka Alma za vladara. Nu ovim nebivši veliki hèrvatski zadovoljni, te po smèrti Ladislava (umr. 29. sèrpnja 1095) na oruje se podignu. Njegov naslědnik Koloman god. 1098 pohiti u Hèrvatsku, ali došavši do Drave, začuje priprave Hèrvatah, tè se stane s njimi pogadjati; tu pogadjanja směrala su tamo, da svaki svoje u miru zadèrži, te da se Koloman za kralja Hèrvatskog izabere[7]) i god. 1102 u Stolnom Beogradu okruni[8]); što bi poslě i učinjeno tako.

Něki izmedju ugarskih kraljevah, možebit Bela IV. poklonio je grad Kraljevu Veliku obitělji Draškovićah, jer se god. 1342 kao vlastitost Konstantina Draškovića spominje.[9]) A poslě jednog stolětja (1412) biaše u rukuh Nikole sina Beke.[10]) Od ove je obitelji ov grad prešao opet u kraljevske ruke, jer je Matia kralj ne samo u ovom gradu stanovao, nego ga i oružana proti turskim napadom uzdèržavao. U ostalom narodna pripovèst tvèrdi, da se je Matia kralj u ovom gradu razveseljivati rădi često bavio, što i slědeća narodna pěsma tvèrdi.

Větar strašan puše, slapi morski biju,
Kaniše me bacit tamo Carigradu,
Nad tim Carigradom**) tri běla oblaka,
Na jednom mi sidi, lipi kralj Matiaš;
Na drugom mi sidi, lipa mlada Janja,
Na trećem mi raste, zeleni ružmarin.
Njega mi tèrgala lipa mlada Janja,
Tèrgajući klela sve mlade junake,
A najviše mlada kralja Matiaša;
Da ju je doveo iz te Pemske zemlje,
On ju je doveo, ali ni uzeo:
„Nemoj mene kleti, lipa mlada Janjo,
Ja bi te rad 'zeti, otac mi te brani,
Otac mi te brani, majka mi te kara,
Majka mi te kara, bratac odgovara;
Bratac odgovara, a sestrica kudi,
Jer ti nisi Janja, roda velikoga,
Roda velikoga, roda plemenita.“
„Jel' ja nisam Janja roda poštenoga,
Roda poštenoga, poroda dobroga,
Poroda dobroga, 'vog sinčića tvoga.“ itd.

---

*) Zvonimir nije bio poslědnji kralj hèrvatski, jer za njim još vladaše *Stěpan II.*, a za neko doba i *Petar* nazvan gvozdanski i *Almo* arpadski. *Ured.*

[7]) Vidi Pray „Annales rer. Hung.“ T. 1. str. 99.
[8]) Vidi Toma Spalat. kod Lucia Lib. 3. C. 4.
[9]) Vidi Fessler B. 3. str. 110.
[10]) Vidi Annales Pray Par. 2. lib. 4. str. 285.

**) G. spisatelj ovdě pod Carigradom Kraljevu Veliku razumněva, no mi veoma dvojimo da bi to svejednako biti moglo. *Ured.*

Digitized by Google

Poznato je, da je Matia kralj imao nezakonitog sina, imenom Ivana. Ako je pomenutoj narodnoj pěsmi věrovat, tako je spomenuti Ivan u Kraljevi Velikoj rodit li odhranit. A morebit i obadvoje. *)

Kod Kraljeve Velike imao je god. 1527 Frankopan kèrvavu bitku sa Pekriom, bio bi pao, buduć je Pekri iz zasědah iznenada ga napao, da mu skoro konjanička pomoć nije došla, kojom je nepriatelja raztěrao. [11]) Kod ove je bitke bio grad taj Frankopanu od velike hasne, jer je posada branila, da mu Pekriove čete iza ledjah nedodju. Odtud se vidi, da je za ono vrěme grad Kraljeva Velika za Ferdinanda, **) a ne za Zapolju bio. U ostalom grad je bio tada vlastitost Tome Nadaždia i njegove supruge rodjene Kanižaj. U njemu je god. 1538 věće dèržano, kako bi iz Jasenovca lakše Turke iztěrali. [12])

Ovaj grad je i glasoviti Ibrahim paša god. 1532 posětio, kad se je iz Ugarske kući vratjao, bez da bi se nepriateljski prama njemu pokazao. [13]) Nu god. 1544 obsědnù ga Ulaman bosanski i Malko hercegovački paše. Obližnje stanovničtvo, videći tursku vojsku, umakne sa imetkom u grad. Poslě duljeg obsědanja pobuni něki Andria Piluto, sluga Vuka Šemšeja ljudstvo, koje je brojem nadilazilo obsadu, da se Turkom predade, obećivajuć mu zlatne kule. Ljudstvo u mišljenju da se spase, prisili obsadu da se predà. Nu gorko se svi prevariše, jer budu od Turčina do jednog izsěčeni. [14])

Godine 1553 Petar Erdödi, upravitelj grada Siska, spusti se s grofom Slujinskim na šajkah niz Savu, te iznenada udarì na Kraljevu Veliku, njimu se je i Marko Tomašević pridružio. Turci nenadajući se nepriatelju, gradska vrata imadoše otvorena. Ovu priatnu sgodu naši upotrěbe, unidju u grad iznenada, poslě kratke bitke sve Turke izsěku, i što je bilo za plěn uzmu, a drugo sve popale. Šajke robom, oružjem, marvom i sužnji natovarivši, povrati se Erdödi slavodobitan u Sisak. [15]) Turci su grad opet poslě popravili, i u njemu do god. 1685 obitavali. Nu ove godine ban Hèrvatski, predobivši Veroviticu, krene put Hèrvatske prěko Běle-Stine, ovu otme, i dodje do Kraljeve velike. Obsědne ju, i u kratko od Turakah predobije. [16])

Turci, koji su poldrugo stoletje u Slavonii haračili, budu teda negda iztěrani. Nu bèrzo požele natrag se povratiti. Što i učinè god. 1690. Pobivši kod Niša vojsku Strasnera gjenerala, zauzmu sva města u Vlaškoj, te provaliv u Slavoniu, otmu Brod, Požegu i Kraljevu Veliku. [17]) Alì se ipak tamo za stalno nenastaniše. God. 1691 princip Badenski dodjè s vojskom do Petrovaradina, te velikog vezira Kuperli nadje kod Zemuna. Poslě kratkog gibanja vojske se sroče, i Turci budu hametom

---

*) Težko da će biti jedno, kamoli drugo! *Ured.*

[11]) Vidi Istvanfi lib. 9. str. 91.

**) Tù je g. spisatelj valjda nehotice pogrěšio, jer se baš protivno iz historie dokazati može, da je najme Frankopan privèrženik Zapolje bio, dočim je upravo Pekri stranu Ferdinanda slědio. *Ured.*

[12]) Vidi Kèrčelić „Nat. Sol. Croat. Slav." str. 363.

[13]) Vidi Istvanfi lib. 11. str. 115.

[14]) Vidi Hamer „Geschichte des Osmanischen Reiches" Děo 3. str. 264.

[15]) Vidi Istvanfi lib. 19. str. 217.

[16]) Vidi Švear Ogl. Ilir. Děo 4. str. 471.

[17]) Vidi Švear Děo 4. str. 473.

Digitized by Google

pobiti. Po srětno dokončanoj bitki pošalje Ljudevit Badenski gjenerala Kroja u Slavoniu, koi je u kratko vrěme iz sviuh slavonskih tvèrdjavah, imenito iz Kraljeve Velike Turke iztěrao [18]). Na ov su način konačno Turci za uvěk iz Slavonie iztěrani.

Po izagnanom Turčinu iz Slavonie u gradu Kraljevi Velikoj stajala je cesarska vojska u posadi [19]), doklegod burna francezka vrěmena nisu nastala. Austrianski dvor od strane Turakah prost, bi tad prisiljen velike vojske proti Francezkoj slat i zato ukine posadu u Kraljevi Velikoj.

Grad taj nije od Turskih vrěmenah popravljen uslěd zapovědi Leopolda velikoga, stranom što su se u sličnih gradovih pustaije — koih je za ono vrěme množina bila — zatvarali, stranom opet što je novia strategia slične gradove za suvišne dèržala. Tako je malo po malo s topovi i kroz tursku lěnost oštetjen taj grad razvalinom postao.

U okolici grada osim spomenutih starinah nalazi se i mnogo oružja. Tako je prie několiko godinah nadjen jedan top, koj se još može viditi kod graničara Radmanića. — Ljudi, koji su istom pol věka preživili, pamte dva okrugla visoka tornja, zatim most, koi je preko šanacah u grad vodio, i okružne zidine. U gradu je bilo više sgradah, kućah i cèrkva; pa od sve te sjajnosti, stalnosti, i toli jakih zidinah sad se ništa nevidi, osim bedemah, koji mučeć kazuju slavu starodavnih stanovnikah slavonskih.

Několiko rěčih o Mejrimi i o sudu o njoj ponešenom od Adolfa Webera.*)

Od P.

Važno dělo pojavilo se u književnosti našoj, a za dělom ozbiljna kritika. Radujemo se i jednomu i drugoj, jer su znak da u nas nastaje doba književne zrě-

---

[18]) Vidi Švear Děo 4. str. 477.

[19]) Vidi „Liber Memorab. Parochiae Stražemanensis“ str. 19. — Sravni Catalogus S. Joannis a Capistrano str. 119.

*) Ovih danah dobismo ovu kritiku iz Beča, i ne samo što ju rado primamo u naš list, već napose vrědnom g. dopisatelju javno zahvaljujemo što nam je poslà. — Tako valja! treba već jednom da se i kritika pojavi na literarnom našem polju, jerbo to znači, da smo ono doba pèrvog književnog razvitka — reko bi dětinstva — prevalili, gdě nas je odmah vredjala svaka, ma bila i najpravednia rěčca, koju progovorì kritika rasudjujući dělа naša. — Iskrena, bezpristrana i na razlozih osnovana kritika svagdě očevidno pospěšuje razvitak, dakle se i kod nas tomu nadati možemo. — Kad se je već o kritiziranju rěč povela, hoćemo i mi tom prilikom da u kratko nèšto opazimo. Što se dakle suda g. Ad. Vebera o Mejrimi tiče, mislimo skoro sasvim tako, kao što naš dopisatelj P. misli, pa baš zato i mi priznajemo, da je g. V. vèrlo vèšto ocěnjivao sve ostale značaje u Mejrimi, izim jedinog Živana. G. V. je značaj Živana smatrao sa gledišta pravonaravnog, a ne, kao što bi tù trěbalo, sa gledišta strastnog, pa je k tomu valjda i zaboravio, da je tragedia već po svoj naravi glavno tèrkalište strastih, i da ljudi bolujući u ognjici strastih, ako su i najkrěpostnii, nemogu se ipak sačuvati od svake i najmanje moralne pogrěške, te zato nemogu da budu doslědni u svojim mislima i dělima, buduć da je upravo nedoslědnost plod njihove strasti boreće se sa krěpostju. Napokon mislimo da moralna ocěna kojeg značaja nesmie se povesti po gdèkojim zabludam istoga, već mora da proističe iz ukupnosti njegovih dělah, po kojima — ako je pretežnija vaga moralna, to jest ako je krěpost po dugoj borbi nadvladala različite strasti — moralan je i značaj. To u kratko o sudu g. V. i o Mejrimi; u ostalom pako na pose g. V. zahvaljujemo zato, što je vèštim svojim perom tako rekuć pèrvi, ne povèršno već obširno, pojavio se na kritičkom polju naše književnosti. Isti g. spisatelj Mejrime g. M. Ban, koj nam je takodjer nedavno pisao, umolio nas je, da takodjer u njegovo ime g Veberu uz iskrenu zahvalnost za cělu kritiku javno izrečemo harnost njegovu i odlično uvaženje. *Ured.*

Digitized by Google

›sti. Ja nèsam nakanio da izmedju dèla i kritike postavim se sudac; nego ću samo njima izreći svoje priprosto i nepristrano mnènje, bez ikakvog zahtèvanja da se isto za epogrèšivo primi kao sveto pismo, budući sam uvèren, da koliko je glavah toliko je mnènjah, i da svak sudi po naravi, ukusu i znanju svomu. — G. Veber osobitom je ›nkoumnostju ušao u pamet spisatelja, i izložio je njegov točni i jasni pojam o na›avi bosanskog naroda, koja pod uplivom različne vère različna se i pokazuje u ›išljenju, u čuvstima i u strastima svojim. On je pazljivo slèdio razgranenje ›e naravi u različnim osobama, izpitav osobito moralnu vrèdnost njihovih karakterah. ›èšto je ocènio Ali pašu, Novka, Hajduke, puno vèsto Mejrimu, ali neznam ›o kojoj nedoslèdnosti puno nevèšto Živana.

Opis karaktera Mejriminog nije težak; to je obična, vatrena, u ljubavi svojoj ›anešena turkinja; sva u njoj čuvstva podčinjena su toj jedinoj strasti, koja se iz›ključivo, bez upliva drugih strastih ljubavi inorodnih, od početka do kraja tragedie ›azvija uvèk shodna sebi; ali u Živanu strast ljubavi nije izključiva; do nje stoje ednako jaka čuvstva sinovstva, poštenja i vère; pa sva ova sudaraju se medju sobom ; vode rat najljutji u njegovoj duši. Ništa lèpšega nemože biti na kazalištu od tako›vog karaktera, a ništa nije vrèdnie nego srećno taki karakter opisati, tako, da i ›ragičan i opet moralan ostane. G. Ban po mome i mnogih mnènju u tom je divno ›spèo, odkriv duboko poznanje ljudskog sèrca i teatralne vèštine. Živan je bitno krèpostan, a sve zablude njegove dolaze jedino iz ljubavi; ako on padne, uvèk se podigne; nije bez poroka ali istomu ne podpada, nego se strašno bori, pa mu ga najposlè krèpost nadjača. Tim njegov značaj ostaje i tragičan i moralan ujedno. Kad u buri onakih čuvstvah on nebi nigdè pogliznuo, nego bi se bez svake mane odèr›žao, tada bi značaj njegov bio vèrhunaravan, kakav u ljudskoj púti biti nemože, pa slèdbeno nebi bio značaj za kazalište. Svi učitelji ove velike teatralne vèštine polo›žili su pravilo: da glavni karakteri budu bitno krèpostni, ali ne bez mane, ili da budu bitno poročni, ali ne bez ikakovih krèpostih, bez svake savèsti, bez kolebanja, kako bi pèrvi bili vèrojatni, a drugi nebi postali sasvim mèrzki, pa i jedni i drugi sažalenja dostojni. Kad god je pèsnik postupao po tom pravilu, i malo dublje zabrazdio u ljudsko sèrce, g. Veber izgubio ga je iz vida i osudio; ali sila je priznati, da Živan spada medju najvèštie opisane značaje što postoje u teatralnoj književnosti. Ako bi se štogod imalo zazrèti g. Banu u obziru karakterah, to se bojim da nebude Alipaša, u kome pokraj žestoke, podmukle i vèrlo lukave naravi, nalazi se postupakah tako umèrenih i duboko velikodušnih, da na nèkim mèstima on nadkriljuje u velikodušju sve ine velike karaktere ovoga dèla. Ja sumnjam, da li uz žestokost može obstojati onolika umèrenost, uz podmuklost i lukavost onoliko velikodušje, i to u jednom tur›činu; bojim se da ovdè g. Ban nije odstupio od one točnosti u opisu ljudskog sèrca i bosansko-turskog značaja, koi je inače u svem ostalom savèršeno shvatio.

U obziru osnove g. Veber osudjuje u drugom činu u pèrvom prizoru onu epizodu, gdè se dva hajduka bore na sceni. On ›ima pravo; pače ja mislim, da je bolje bilo ne samo onu borbu, već čitav onaj prizor izostaviti, počem isti ništa ne prinosi k razvitku glavnog dèla. Tim sam više za izostavak, što se tamo nalazi i jedna moralna mana; jer ako i nèsam optimista, što se tiče čudorednosti karakterah na te-

Digitized by Google

atru kao g. Veber, opet mislim, da ondě netrěba predstavljati našemu narodu věš-cah, vračanjah i drugih praznověrnih stvarih, kojih se on i bez toga tvèrdo dèr. Dakle toliko iz kritičnog koliko iz moralnog uzroka onaj je prizor ljaga u toj tragedi i jedina je mana u osnovi izvedenoj toli savèršenom věštinom, koja dokazuje, kak zalutaju kadgod i oni ljudi koji su najboljim ukusom obdareni. —

Medju velikim lěpotam, na koje čitatelj svaki čas nagazi, g. Veber svim p pravom odlikovao dogovore turske i hajdučke. U njima nije samo izvèrstna stran dušoslovna, nego jezik i slog takovi su, da ostaju u književosti ilirskoj obrazac je-zika i sloga upravo narodnog, do stupnja klasičnosti dovedenog. Istina, da stroga kritika, ko što je Veberova, naći će u jeziku několiko manah, ali te su rědke i malo-znatne, a kao utopljene u takoj obilnosti čistote, da ih čovek jedva opazi, i lahko oprosti. Izim rečenih dogovorah, blistaju se osobitom krasotom sloga i věštinom du-šoslovnom u pèrvom činu treći, peti, šesti, i deseti prizor, u drugom osmi, deveti, i deseti; u trećem sedmi; u četvèrtom šesti i svi slědujući ovog čina; a u petom pozor treći, šesti i četèrnajsti. Pěsnik se pomnjivo dèržao onoga pravila, po kome strah i sažalenje imaju biti stožeri tragedie; on je tomu dodao udivljenje i uzhit, i to je pečat savèršenstva u uspěhu teatralnom. Medju ovim čuvstvama čitatelj sto kao razpet kroz čitavo dělo, ali se strah osobito oseća u prizoru devetom pèrvog čina, kad Živan odriče da će se poturčiti, i u poslědnjem prizoru drugog čina, gdě Mejrim predlaže Živanu sva moguća sredstva da bi se š njom věnčao, a u sebi naměra da ga upropasti ako ih odbaci. U ovim prizorima, koliko se više napreduje toliko više strah raste, tako, da se najposlě misli da je Živan propao. — Sažalenje obuzme najjačeg čověka u trećem prizoru četvèrtog čina, kad se Živan malo prije nego ì što će biti pogubljen, bori u tamnici izmedju života i smèrti; pa u divnom slědujućem pri-zoru, kad ga otac nevina proklinje, a malo za tim, doznav njegovu nevinost, pada pod tegobom svih najedanput razdraženih svojih čuvstvah njemu u naručje. Onaj pri-zor, one rěči, koje su sve do jedne iz sèrca izčupane, sèrce nam razkidaju, i čim će u kazalištu svagda plakati sakupljeni narod. Težko da ikada spisatelj u svome životu štogod lěpšega i dubljega napiše. Prizori, u kojima su i strah i sažalenje ujedno směšani, a strasti krajne, i položaj sasvim tragičan, jesu u trećem aktu prizor drugi, peti i šesti; a u petom počimljuć od prizora desetog pa sve do poslědnjeg. — Uvěk će uzhititi naše slušalelje onaj dogovor Novka i Petka o oslobodjenju domovine; pa prizori gdě se buna podiže, zatim krasni svèršetak tragedie, kad je buna već dobro sa rukom pošla; a kogod ima malo plemenitosti u sebi, osětit će, da mu se duša uz-visuje kad Živan govori Ali paši:

Evo ja ti dajem glavu svoju,
Al nedajem věre ni poštenja!

Pak u onom strašnom položaju kad Živan, doznav da mu svati odvode Mej-rimu iz Visokoga, a u Visokom da će mu otca skoro pogubiti, poslě unutèrnjeg ko-lebanja skače na noge i viče:

. . . konj gdě mi je? . . . braćo,
Svak na svoga, a svi na Visoko.
Ja sin biah prie nego išta.
Počem otca spasim, za děvojkom
Pohitit ću, al otac je pèrvi!

Digitized by Google

Slavno požèrtvovanje! Čovèk se takodjer uzvisuje kad sluša Osmana gdè kaže otku:

Znam, da ljuti od davna si hajduk;
Al o tebi glasa se po Bosni
Da rèč nèsi nikad prekèršio
Nit Turčinu niti Kaurinu;
Da počem si jednom sadao je,
Prie nego što bi ona pala,
Pala b' glava sa ramenah tvojih.

Pa kad se poslè ove rèči obistinuju. Takodje kad Novko, budući navalio na tamlce da izbavi sina, nenašav ga nigdè, baca na zemlju jatagan; i kaže u najdubljem čajanju:

Ja zakasnih, prie mog dolazka
Smaknuše ga.
Sad i meni neka uzmu život.
Vlahuša. O moj otče!
Novko. Vi idite, dèco,
Spasite se, ja ću tù da umrem.
Jedan drug. Umri hrabro bijuć se za narod,
A ne čekaj da te tù zakolju
Kao mačku.
Novko. Zaklaše mi i najboljeg sina,
Oh, nesrećni moj Živane!
Drugi drug. Kako!
Ti nas glavom dignù na oružje,
A sad nas ostavljaš? . . . Novko, ti si
Izdaica.

Evo važne točke: Novko u najdubljem očajanju nemari za život; ali ga ljudi pominju na domovinu, pa strašna rèč izdaica pada na njegovo sèrce, pobudjuje i njemu čuvstvo poštenja, najživlje ga podbada, te on skoči kao ranjen lav; i više zmedju udivlenja i jarosti:

Kakvu rèč ja čujem!
Ja, ja izdaica?! nesretniče,
Ti očinsku nedohitaš žalost.
Al tvoj ukor vratio me k sebi;
Hodi i vidji kako se umire.

Na to svativ sa zemlje jatagan, više: juriš! i baca se slèpo medju Turke. Što divnih položajah! . . . Čovèk prèd ovim velikim karakterima stoji udivljen, pa tuši klanja se i njima, i tèmu koj ih je začeo.

Tko bi se upustio u potanko analiziranje ovakog dèla, napisao bi o istom najdeblju knjigu. Budi dakle u obće rečeno da Mejrima tolikim i takim lèpotam obiluje, a tako malo pravih mahah sadèržaje u sebi, da se ima uvèrstiti medju tragedie pèrvog reda. Š njom je g. Ban položio temelj pravomu narodnomu kazalištu ne samo kod nas, nego u čitavom Slavenstvu; jer ako i Rusi, Poljaci i Česi imadu dramah u kojima se jednaka dušoslovna i teatralna vèština pokazuje, oni zaista još takovih nemaju u kojima bi, polag rečene vèštine, narodni karakter tako bitno bio sačuvan i živo opisan. Svèršujem ovaj članak sa željom i mnènjem g. Vebera; to jest, da

pěsnik kod drugog izdanja očisti svoje dělo od naznačenih pogrešakah, i dalje podjè světlom stazom kojom je pošao, jer ga tamo zove glas božji, a slava ga tamo istinita čeka.

Stanica.

Preveo iz něm. M. L.

(Nadalje.)

III.

Bilo je već tomu, što se to dogodi, šest měsecih. Sědobradat injem posut zimović izmačè izpréd cvětasta i sve na novo oživljujućeg proletja. Već se i lastavice gnjezdiše u svojim gnjezdima što ih doskora běše ostavile, i slavulj ptica razlegaše po gajevima premile glase svoje. Priroda, koja se bila skučila pod ledenim pokrovom, i dosta dugo tako ležala, oslobodi se i progleda opet, pak se izobilno nakiti i uresi, kao věrenica, koja na sve načine gleda da izabranome omili. Livade se posvuda ponosiše najobilniom zeleni, koja toli ljubko očaravaše oko, da ga čověk nije odvratiti mogao, već hlepteći za mirisima, koje ona zelen sipaše, njih jednako uživao. Dèrveće se zaodènù najnježniim lišćem, što se tek razvilo iz pupka, i tako tankim žilicama provučeno bilo, da bi nalik na onaj umětni plet paukov, što ga paučinom zovemo. Sve se radovaše životu na novo probudjenom, i mali mrav, koj ovamo i onamo posleno tèrčaše, i ptica koja u visine neba treptiaše i za čistim zrakom hlepteći pěsan popěvaše u hvalu stvoritelja. Rečju, sve se radovaše životu, a ja sam se sám prenaglio. Kada li će nastati na ovome světu čas, u kome bi se radovalo sve? Jeda li nema medju svim stvarima jedna, kojoj bi sudjeno u obštoj radosti prirode otirati suzu, koja udarivši od izvora, koj se nikada nepresuši, podaje nam svu sliku i priliku sèrca kinjenog, i jeste ogledalo duše, koja je u nevolji? Jeda li nema medju svimi stvorovi jedna, kojoj bi sudjeno u obštoj radosti prirode strepiti od sudbe, što je těra kao utvara ružna i lica upadnuta; strepiti od vražjeg dušmana, i jednako se tèrzajući ginuti malo po malo pod udarcima ljutim njegova noža, dok neiznemogne duh, te nespali svojom vatrom iztrošeno tělo, i provalivši sebi put, odè i on uživati radost, kojom se napaja sve na okolo? Neodlikuje li se ovo stvorenje od sviuh ostalih što su š njime na ovoj zemlji? Nema li na milost Boga svoga sve tako pravo kao što ostala? Ima, ima sve tako pravo! Zašto dakle njemu baš krati milost svoju taj stvoritelj, koj sve otčinskom ljubavi gèrli? Baš njemu, koga on odlikovà, kome on podà pamet, koj se baca na visine nebeske, koga on uzvede te naredi gospodarom sviuh drugih stvorenjah? Zašto? možete me pitati. E dobro, da vam kažem: zato, što ga obdari slobodom volje, i učinivši to, razstadè se š njime i reče: Ja ti eto sudbu tvoju polažem u tvoje ruke: čini kako ti se svidi; ja ti predajem sve što stvorih; služi se njime i budi mu pošten upravitelj. Kako upotrebljavaše čověk taj dar slobode? Kako on upravljaše tim mu pověrenim blagom? Može li se on potužiti na svoga Boga? Da li Bog na njega odapinje zlosretne strěle? A nije li upravo on sám, koj, uživajući slobodu svoju, kuje sprave upropaštjujuće sèrce svoga bližnjega, od koih mu sudrug dopada ljute rane, koje neće nikada zalěčiti se, a nikada te nikada posve zacěliti?

Digitized by Google

Dok se dakle na polju sve radovalo, sědjaše Stanica, kći Radovana, samotna svojoj sobici. Sědjaše pako uz prozor, odkuda se divni pogled razvijaše. Běše ko večera, kad sunce se smirivaše i podavaše lěpome predělu veličanstvenu sliku priliku. Kuća joj je otčinska bila na malom někom čotu, s kojeg se zakriliti moaše šume, koje se na daleko protezaše, samo što bi gděšto sa strane po dobro uutar zavatio bio pašnjak lěpom travom zarašten; a niz tě pašnjake poleti kadkad plašiva oja sèrna, što se izmakla bila iz legla svoga, gledajuć da se bèrže bolje izbavi iz ranjevine pogibelne, premda se tù na dane nemogaše viditi čověk. Od dèrvetja zaradjene šumice sterahu se sěne dalje i dalje sve to veće, i približavaše se prooru.

Često se čulo zakašnjeno cvèrkutanje kakve stèrnadke, što se vratjala u njězdo svoje, da nezakasni nipošto kad se radjalo bude sunce popěvku mu zornu zpěvati. U toj svečanoj pobožnosti, kojom slaviše tvorca svoga svakolika priroda, ědjaše Stanica upèrtim očima na nebo visoko, i ona otvori višnjem otcu težko svoje èrce u dětinskoj prostoti stvorenja nježna, i ona se pobožno moljaše da joj odlane. Stanica je bila cvět jedan iz onoga cvěća planinskog, koje se s toga lěpše razvija, što ga priroda nakiti svim uresima, a neumětna ruka čověčja da se usudi prisvajati sebi dèrzovito pravo prirode, i ličiti ga svojim bojama, koje nikada neće postići onu ljubkost, koju im oštri gorski zrak podaje. Gizdavi cvět ona běše, koj nenaraste u vèrtlarskom loncu i u izobraženoj varoši, već u rodnoj zemlji planinskoj.

Bila je ona srednja stasa, no tanka kao jela, gospodska dèržanja, no s toga još milie běše gledati, kako ona pristojno prikrila njedarca, pa još je cèrna kosa sabrana u lěpe pletenice, i plamteće južno oko cèrno kao ugljen, lěp nosić, i cèrvene usnice kao koralj, iza kojih se pomoljavaše dva reda čistoga bisera, pa mili podvoljak i na njemu ljubka jamičica; sve to da budu samo čertice, kako bi se pomislila slika Stanice, koja eto tu sědjaše tako nevesela, i ručicom svojom pritiskivaše njedra svoja, kao da prepreči, da joj se nerazpuknu. U tom zagledà s prozora mravožderca, gdě on onako po svojoj ćudi umětno izkopà jamicu u pěsku, i bacivši se njime na nedužne nikakvo zlo nesluteće mrave, onesvesti ih tako, da mu se odkotèrljaju u jamu, a on ih onda, jer nemogu sili njegovoj odoléti, proždere.

I sve jače joj udarahu suze iz očiuh i tecahu po slaboj rumeni jagodicah, što većma gledaše na tu čudnovatu igru; jer joj tim i nehotice na um pade, da je ta čudna igra nalik na njezinu sudbinu. Ona běše nedužni mravić kome bi sudjeno da padne bez svake slutnje u jamu otmičara, i da je proždere. No čemu to okolišanje, pitat će tko, ko je taj mravožder, šta je imao proždreti?

Šest satih daleko od prilike od kuće Radovanove bilo je imanje opakog Gruje. Njegova gadna prilika slagala se sa gèrdobom duše njegove. Bio je taj čověk oko četiri stopa visok, a zato što mu desno rame mnogo više bilo, i što je imao tělesinu golemu, te se u hodu nihao kao patka na nogama krivima, činilo se, kao da je pola niži, i svaki, koj bi ga pèrviput ugledao, sětio bi se na cèrnoga maljenicu što ga Valter Škot opisuje. Glava mu je bila prekoměrno velika, i činilo se zbog vèrlo kratkog vrata, da mu je uraštjena u trupinu, i kao zaglavljena u nejednaka ramena; nakostrušena kudrava kosa cèrvena, kao živa vatra dopiraše mu daleko u obraz, i pokrivaše spolja i onako jako maleno čelo; iz dubokih jamah čela

Digitized by Google

světljahu se male oči kao zlokobna svetila; nosina mu izkrivljena běše, a iza razvaljenih ustah, kojima kao da hoće sve proždrěti, iskesio je prehěle lěpe velike zube; pa onda bucmasto lice, i posvuda zarašćeno u gustu bradu onake boje kakve i kosa, i eto ti prilike Grujine. Pa opet bila je ta gèrdoba tělesna prema duši njegovoj samo smilje i bosilje; no po pravici nebi se směla ta mesnata i svakog oblika lišena nesklad ni nazvati tělesnom. Nakaza ta paklena biaše jedini suséd Radovanov. Bila je ta njegova duša směsa pakosti i strasti, kakove se u tělu čověčjem ni pomisliti nemogu, u njoj se směšavahu najgnjusnije zvěrske popašnosti, koje svaku měru prekoračiše, i nebi se našla bila nikakva svetinja, koju on okaljao nebi bio, tim više, jer dobro znadjaše za svoju gnjusnu gèrdobu. Još bi se mučno iznaći mogla kakva zloća, koje on dostojan nebi bio.

Ta rugoba — da imadjaše još rogove, mečta bi načinila sotonu — běše onaj mravožder, od kojega strepi nedužni mravčić Stanica, nemogući da se od slabine kako otme iz bližine toga gada.

Bila je ona jedinica staroga Radovana, koju svom ljubavi kao angjeosko děte ljubljaše; a ona opet za njega prionula većma nego svim životom svojim, on ju njegovaše kako nijedan otac, i nastojaše oko nje kao oko bilja drugog neba svom skèrbi i briżljivosti, da joj išta nenahudi. Ona njegovanje njegovo za toliko godinah nagradì lěpo. Krasna biaše, a još krasnia njezina duša. Iz sve njezine prilike sjaše takova nebeska čistoća i nedužnost, da se na ino nije moglo nego misliti, da joj je duša pup, i iz tog pupa da su se sve te predaosti na polje protisnule. Ona i spozna šta je sve bila dužna otcu, i gotova je bila za ljubav njegovog mira sve podněti. No kakva joj nevolja běše naměnjena za sada? — Najstrašnia, prama kojoj smèrt ista bi bila milostinja; ona da se pèrstenuje sa tim stvorenjem — ko zna je li čověčanskim — za da otca spasi, ona da u onome dělu svoga věka, koj bi joj imao biti najmilii i najsretnii, da provede dne svoje sjedinjena sa paklenim ovim podsadom, i da gine uz tog muža ne kao žena, nego kao utvora ženska! Ne bì li to već sama po sebi prem užasna misao, a za nju tim još većma, što gizdava ta děva već i onako nadjè svoje drago sèrce, kome ona priznà hiljadu putih kako ga vèrlo ljubi, te izgledaše dan na dan onaj čas, kad će ju povesti k oltaru, i ona sa dragim svojim sretna postati.

Pazljivi otac, do duše, nije htěo dati predragu svoju Stanicu za takovog gada; ali zar je mogla ona gledati starca da ga iztěraju pod stare njegove dane iz imanja njegovih dědovah, ona, koja ga više nego sve ljubljaše, i većma za njegov nego li za svoj život u brigi biaše? Zar je ona mogla gledati, da podjè prosjačiti hlěb, da si glad utaloži, kad je mogla odvratiti tu bědu od častnog starca, i tako se odužiti za ono, što joj on od mala učinì i čega se već bilo mnogo nabralo? Ne, nemože ona to gledati i čvèrsto odluči, da samu sebe dade za žèrtvu, samo da njemu mir i pokoj pričuva i odkupi svojom srećom, svojom ljubavi, svojim životom, baš ako se i protivljaše stari Radovan.

To bì uzrok promišljavanja mučnog, u kome svakojake tužne misli proletjavahu dušu njezinu, zato je plakala gledajući onu pomenutu igru. Sèrce joj se napunì tugom i žalosti kad pomisli na budući svoj život. A kako ne? svi oni blagi časi njezine prošastnosti, koih se opominjaše, izčeznuše kao sni, jer novo sunce što sada odskoči za nju strašno, raztěrà ih i raztopi, kao kakav pramenčić magle. Mis-

Digitized by Google

še ta sirota na Cvetka, i kako bi sretne bila š njime, misljaše kako je tolikoput hala sladki dah ljubavi sa njegovih milih usnah, kako tolikoput naslonjena na nje-va pèrsa njedra njezina nalik na pupoljak cvětni treptiahu žestinom burnom. Pa id se upazi nesmiljeno svèrgnuta iz tih sanjanih nebesah, onda joj se suze sve jače prosipahu. Ona da se odreče onoga, koj bi joj uzor mužki, koga neizkazano ubljaše, pa da se prikuje na onu opaku nakazu, te tako svoj cěli život da za-pa! Je li bio za nju još kakav drugi put da se izbavi? Vidila je pred sobom mo dva puta: ili ostaviti otca u nevolji i zlu, ili — da se za njega žèrtvuje. Ona dužnosti kao dète izabrà ovo poslědnje.

(Dalje slědi.)

Jedna šaka pametnih rěčih.

(Izreke raznih mudrih ljudih.)

(Nadalje.)

Sve radosti bez krěposti priliče sunčanim zrakam měseca travnja.

Strasti uvěk radjaju nove boli. Samo jedan je na světu sveti boj; — boj roti strastima.

Krěposti čine čověka dobra, děla ga čine slavna, a prilika čini čověka već-ut glasovita.

„Krěpostan čověk uvěk voli dobročinstva drugim poděljivati, nego li sam rimati," veli Aristoteles.

„Sve što čověk posěduje" veli Isokrates, „može lasno izgubiti, al krěpost i nudrost nemože mu nitko ugrabiti."

„One krěposti što se potajno izvèršivaju," veli Rousseau, „jesu tim veličan-stvenie, što nehlepe za pohvalom ljudskom, već samo za svědočbom vlastite savěsti, jer savěst u pravednog čověka više vrědi, nego li da ga čitav svět hvali."

Glasoviti Herder veli: „Teži za znanostima, kao da ćeš uvěk živiti — a za krěpostju, kao da ćes sad umrěti."

Narodne poslovice ilirske.

Hrani sirotu na svoju sramotu.
Hranitelj je kao roditelj.
Hèrvatski mest, šokački post, i němački gost, to su tri hèrdjave stvari.
I Bog se imenom zove.
I braća se svade.
I brojene ovce kurjak jede.
I voda zube ima.
I vrag zna što je prave, al neće, nego kako mu je milo.
Igla ako i kroz zlato prodje, gola izidje.
Igraj, igraj medjede, što naigraš to tebe.
Igraju se magarci, bit će kiše!
Igra Rajko svakojako, pa najposlě naopako.
Ide vrěme, nosi breme.
Ide kao bez glave.
Ide kao da vuče kola za sobom.
Ide kolo naokolo.
Ide natražke kao rak.
Ide ni po zemlji ni po nebu.
Idi jade i čemere!
I duvar uši ima.
Idu kao razbijena vojska.

Digitized by Google

Slavjanske věsti.

— Družtvo sv. Mohora broji do sad jur 590 članovah. Nove po spomenutom družtvu izdane knjige kao: *„Gofina razlaganje cèrkovnoga lèta“* zatim *„Duhovni nagovori“* i *„Naravoslovje ili fizika“* razposlat će se po zaključku sědnice onomadne dèržane članovima istoga družtva. — *„Šolski priatelj“* izlazit će odsele takodjer o trošku spomenutog družtva.

— U Varšavi izišle su tiskom S. Orgelbrauda novo izdani igrokazi Alex. grofa Fredra u 5 svezcih.

— U Petrogradu izići će na skoro dva svezka dramah poljskih od Korenovskoga.

— Troškom knjigara K. Anré izići će naskoro *„Umění hospodařské“* od dra. F. Stamma u českom prevodu.

— Prošle godine oglašeno pariško izdanje Mickievićeva *Wallenroda* i *Gražine* s mnogim ilustraciami od G. Tysievića izdano, može se kod g. bibliotekara českog muzeuma V. Hanki za 13 for. sr. naručiti.

— Troškom Petrogradske akademie znanostih izdana je nedavno sravnateljna slovnica ruska od Davidova.

— Ovih danah dotiskano je u malorusskom jeziku pisano dělo historičko-zabavnog sadèržaja pod naslovom *Pokorenje Novgoroda* od Mirunovića.

— Poljski roman grofa Revuskoga pod naslovom *„Zamek Krakowski“* izdaje se u novo.

Različite věsti.

— Čujemo, da će se poštarina za listove u carevini austrijskoj znamenito obaliti, i da će samo dvě tarife obstajati, po 3 najme i 6 kr. sr.

— Iz Španjolske se čuje, da će se tamo, imenito pako u glavnom gradu ove dèržave Madridu, ogromni spomenik podići Kristofu Kolumbu.

— Izmedju Austrie i više němačkih dèržavah zametnut je dogovor o naseljivanju u Austriu, imenito pako u Ugarsku i Erdelj.

— Vlada naša odobrila je gradjenje gvozdenog puta od Adelsberga do Rěke, isto tako kao što i onog od Kamenog mosta (Steinbrück) do Nusdorfa, a od Nusdorfa do Reichenberga.

— Čujemo, da će se još ovoga mjeseca treća rata urbarialne naknade izplatiti.

Směsice.

— „Ima tomu već tri godine dana“ reče dosavši k lěčniku něki bekria „što proti boli očiuh mojih lěka tražim, nu do sada zaludu; — nebi li vi, gospodine, štogod znali, da se te boli mentujem?“ — „Uzrok te vaše boli“ primětí lěčnik „je vino, koje odviš pijeće; ako ga neostavite, ostavit će vas sasvim oči vaše; sad indi neostaje drugo, već ili da žèrtvujete vino ili ako to ne — oči vaše. — Odlučite dakle!“ Bekria nije dugo razmišljao, već odmah odgovori: „Ako je tako — a ja ću ostat pri vinu; jerbo do sada sam jur dosta vidio taj čalam svět, al vina sam do sad svedj još premalo pio.“

Bibliografia.

Ruska.

— Макробіотика, или наука, руководствующая къ продленію человѣческой жизни, Христофора Вильгельма Гуфеланда, перев. съ шестаго, исправленнаго изданія. Москва, 1852. У книгопродавца Н. Г. Овсянникова. Цѣна 2 р,. съ перес. 2 р. 50 к. сер.

Češka.

— A. V. Hnojka: *Tělo lidské s obledem na duši lidskou*, všezrozumitelné učení o člověku. K tisku připravil Dr. Josef Pečírka. V Praze, tisk a sklad Bedřicha Rohlíčka. VIII. Cena 40 kr. stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

j belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cena je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za inzanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primerna je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 51. U Četvèrtak 16. Prosinca. 1852. **Tečaj I.**

Koncem tekućeg měseca iztiče zadnji četvèrt godišnji rok predplate „**Neven,**“ pozivamo dakle sve one, koji na novi tečaj tog časosa predplatiti žele, da se radi točnog i neprekinutog odpravljanja istog isopisa za vrěme prijave, i novce, kao do sada, g. Naumu Mallinu lagajniku matice ilirske u Zagreb poslati izvole.

Plitvička jezera.

(Dne 15. lipnja 1852.)

Od. Ljud. Vukotinovića.

Jezerah je sedam kod Plitvice,
Od prebistre zelene vodice,
U svakom je čistą ogledalo,
A nuz vodu kamenito žalo;
Pljuskanje se ovdě divno čuje,
Jerbo tù u svakom jezeru je
Mnogo lěpih po izboru vila'
Štono kreću zračna svoja krila.
Tam gdě stěna stoji kamenita,
Jedna vila bistru vodu bita,
Što se čuje daleko po gaju;
Druge vile slape prinašaju,
Treće šapću, skaču, pa se smiju,
Čim naoko biser - pěne viju.
Vile ote tanke mrěže pletu
Na putnika nesmotrenog štetu,
U dno bi ga odmah odvabile,
Natrag više nikad nepustile;
Děvojačke pako — znamo — mrěže
Dar su od verigah puno teže.
Nu tom koj se tih neplaši vila',
Bit će igra ta' vodena mila,
Pa će mislit na Plitvicu često,
I pohodit rado krasno město.

Grad Gotalovec.

Od M. B.

(Nadalje.)

II.

Neda se tajiti, da često jedan jedini hip naměnjeni pravac života čověčjeg sasvim proměnjuje; sve naměre i osnove tad izčezavaju, i čověk nehotice — ma to

Digitized by Google

baš na očevidnu štetu i pogubu njegovu bilo — mora poći onim putem, kojim sa sobom povuče odlučivi taj hip. Uzrok i poslědice takovog hipa priliče gorskoj rěči, koja se iznenada radja iz prolětnih vodah, pa dočim sve veća i veća narasla bučeć i pěneć divnim sopotom preskače skale i jaruge, te silnimi svojimi valovi prevaljuje i obara dèrvlje, kamenje, i sve što joj god na put stane. Jao tada siromašnom putniku ako ga gděgod zateče, nemilice ga pograbi i sahrani u šumećem vèrtlogu svomu.

Takav odlučivi hip biaše za Jelicu došastje děvera njezina Gjure, koi joj se ukaza baš u takovo doba, gdě je čuvstvo njezino veoma uzkolebano bilo, i gdě je pèrvikrat duboko i živo osěćala, da je postala nedužnom žèrtvom želje roditeljah svojih i muža kojega neljubljaše; pa gle, slučaj htědě, da baš u taj par ugleda ona noga, o kojem je već prie toli dobra i lěpa čula, te zato mnokrat, sáma neznajuć zašto, poželila da se upozna š njime.

Izkustvo nas uči, da zagonetno sèrce čověčje tada baš najprie prione u ljubav, kad ga protivne kakove strasti obuzimlju, pa tako bi i ovdě; jer Jelica, čim Gjuru opazi, duboko ońuti, da joj u sèrce čarobnom silom zadire něko gorko-sladko i do sad nepoznato čuvstvo, i to bi uzrok zašto — kao što vidismo — porumeni i u pèrsa stavi ruku, kao da hoće time štititi nevino svoje sèrce proti navali čuvstva koje se iznenada i silno pojavi u njemu.

Dok se je Jelica sa svojim čuvstvom borila da ju kako neizdá, nastavi se vesela gostba, i Gjuro bude naměšten uz majku Jelice. Posědavši jedva, morao je na razna pitanja prijateljah i znanacah odgovarati, te pripovědati o svom poslědnjem putu u talianski Napulj i francezki Marsilj, kamo je bio nedavno pošo sa tèrgovačkim jednim brodom iz hèrvatsko-primorskog grada Senja.

„Ta nemojte za Boga“ reče sad grof Konjski prama pitajućim, prekinuvši njihova pitanja, „nemojte ga izpitavati kao pop što pita na izpovědi grěšnika, već puštajte ga u miru da se malko odmori i da něšto založi, ta znate, da je došo iz dalekog puta; a Gjuro će po svoj prilici něko vrěme ostati kod nas, pa će vam drugi put o svom putovanju pripovědati.“

„Pravo imade gospodin grof“ poviče sad Markulić, „ta to je bezdušno, čověka došavšeg iz dalekog puta, koj si još ni suvo gèrlo nakvasio nije, onako strogo izpitivati, kao što to čini naš gospodin veliki sudac Zmailović sa svojimi uzaici, već treba sada da nastavimo zdravicu, koju malo prie započesmo, ali s toga, što je naš mili prijatelj Gjuro došo, nedovèršismo.“

„Posluh, gospodo! . . . Posluh! . . .“ čulo se sad sa više stranah, na što Hèrković kao věšt kakav vojvoda kad čete svoje pregleda, redom sve čaše věštim okom proletí, zatim zadovoljno duge svoje do ramenah bèrke gladeć kuće gazdi namignè i reče:

„Sve je u redu!“

„Dakle . . .“ prihvati sad svećano i glasno Markulić „da Bog poživi novověnčani pár . . . Gospodina najme Nikolu Gótala sa lěpom i mladom suprugom svojom Jelicom!“

„Da ih Bog poživi!“ zaori sad jednoglasno u čěloj prostranoj dvorani uz radostni zvěk čašah, uz tutnjavu mužarah i škripanje stolicah, jer se svi gosti digoše

Digitized by Google

svojih sědalah, da novověnčanima kako valja častno nazdrave. — Oni, koji su blizu novověnčanih bili, kucnuše sa svojim čašama uz čaše njihove. I Gjuro — htějući isto učiniti — ustadè takodjer, te s čašom svojom približi se čaši Jelice, koju do sad pravo ni pogledao nije, nu sad ju pogledà . . . oči se njihove sukobe . . . čaše ho i reč bi čarobno zazveče . . . ruka Gjure zadèrkče . . . čaša mu se s rukuh izmake i padša na stól pučè, gdè se na sněžno-bělom stolnjaku razlije rujno vince, koje ram Jelici poteče . . . Jelica i Gjuro porumene . . . Něka kobna tišina za jedan asak nastadè i majka Jelice, problědivša, plaho reče:

„Jao, to na zlo sluti! . . .“

„Kakovo zlo?“ primeti rozgotom smějući se Markulić „već recite, milosliva ospojo, da to na dobro sluti, jer ako Bog dà, bit će, prije nego li godina danah rodje, u Gotalovcu kèrštenje.“

Jelica na ove rěči još većma porumeni, dočim se svi skoro gosti nasmiju, i gospoje, osobito pako gospodične sramežljiva svoja lišca dole obore, no Markulić, dlabo zato hajeći, nasmije se tom prigodom svójoj tobože dosětljivosti tako glasno i srdačno, da su mu bistre suze niz ruse lice poletile.

Nova čaša bude zatim od sluguh Gjuri donešena, koju sada, na novo nazdravivši nevěsti i bratu svome, sretno izpije, zatim tiho preda se stavi i něšto se duboko zamisli. — Vesela se medjutim gostba — izuzamši napomenutu i skoro zaboravljenu malu nesreću — nastavi, zdravice se redom napijaše, uza što pomni kuće gazda i na bilikum nezaboravi. Svaki koj goděr još nebi u Gatolovcu, morao je tù kobnu čašu uz dva ili tri svědoka iz punoga bez svakog prigovora i otezanja izpiti. Izim toga su mnogi, potaknuti obćim veseljem, medju sobom bratinstvo pili, gde je takodjer radi veće svečanosti svědokah trěbalo. I tako je tà družba uz zvék čašah, tanjurah i redovite pucnjave mužarah, uz šale, směh, a gdègdè i potiho nježno šaptanje, sve veselia i glasnia bivala, tako, da je za pečenkom jur priličila živahnom sajmu, gdè čověk jedva sám sebe, kamo li bližnjeg svoga razuměti može. Najposlě, kad su se sèrca sviuh već podobro razigrala, zaore glasnim sborom izpěvane različite vesele staro-hèrvatske pěsme; jer kod Hèrvatah isto tako kao i kod ostalih granah Slavenstva neima skoro nijedne bilo vesele bilo žalostne prigode, gdè se nebi pěvalo. — Nu kao što svaka stvar svoj početak i svèršetak imati mora, tako bi i ovdè, jer gostba se svèrši, pošto bi se kuće-gazda i fiškuš prije lěpo iz punoga domaćinu zahvalili za svoje kod te svečane gostbe obnašane časti. Gosti zatim veseli ustadoše sa stola, te odoše u drugu sobu tik dvorane, gdè ih je čekala cèrna kafa i lule dobrim duvanom napunjene. Někoji gosti, izmedju kojih Markulića i Hèrkovića napomenuti moramo, poslè kafe na novo stadoše prazniti čašice, drugi pako, pušeć i šetajuć gore i dole po sobi, razgovaraše se medju sobom o različitim stvarima, dočim gospoje odmah poslè ručka sa novověnčanom u drugu sobu odoše i tù dakako nastaviše razgovor prije ručka započeti.

Na taj način prispije skoro i večer, premda bi lěpi prolětni dan měseca svibnja kad se je tà gostba slavila, al to nije nikakvo čudo bilo, jer komu je god priašnji naš hèrvatski život poznat, taj će znati, da prave hèrvatske gostbe obično trajaše od póldana do sumraka. — Gusti se je već mrak hvatao kad se gosti u Gotalovcu sakupljeni dosětiše da je vrěme odlaziti, stadoše se dakle redom opraštati, te

Digitized by Google

posědajuć kola, svaki odè kući svojoj, mnogi još putem huškajući i vesele pěsme pojući. U gradu pako Gotalovcu ostadoše samo domaći, medju njima dakako otac i majka Jelice, zatim stari Konjski i Petković, pa izim ovih još Markulić i Hèrković sa još dva tri věrna druga svoja, koji, zaboravivši kod čašicah na odlazak, ostadoše u gradu kod večere, pa poslě radi pretežnih razlogah, što im glavu zauzimaše, tù i prenoćiše.

Kod večere isto tako kao i u pódne biaše družba preostavših u gradu gostiuh vesela, samo kod Jelice i Gjure moglo bi se bilo primětiti, da silom nastoje dělit s drugima obću radost koju žalbog u sebi nećutiše; nu izim Nikole to nitko neopazi, a i on, očaran žestokom svom ljubavju, tumačio si je to što opazi sasvim drugčie nego li što u istinu běše, on je najme to pojavlenje kod svoje suprage pripisivao děvičanskoj njezinoj stidljivosti i neodolivom onom čuvstvu, koje obuzima svaku nedužnu děvojku u oči zakonitog i věčnog saveza sa svojim mužem; kod svog brata pako — mislio je Nikola — da je umoran s dugog puta, pa s toga da je proti svom običaju něšto neveseo. Stranom dakle da mu brat odè počivati, s ranom pako da već jednom i on, prost od svakog družtvenog nasilja, sa mladom svom suprugom na sámu biti može, podà slugama znak da bèrže dvore, što medjutim stari grof Konjski slučajno opazi, te dosetivši se uzroku, da tajnoj želji domaćine zadovolji, odmah — čim sluge zadnje jelo sa stola odnesoše — priazno pram Markuliću i njegovim veselim drugovima reče:

„Gospodo, već je blizu polnoći . . . osprostite mi . . . ja sam star, te nemogu da s vama ovdě sědim do zore, već idem spavati, da se malko odmorim . . .“

„Da, da . . . pravo je! . . . Nebi li, bratjo, i mi tako učinili“ prihvati Hèrković, „ja mislim . . . da nam je za danas dosta! . . .“ Na što se svi dignù a i Markulić ustadè, premda malo težko i očito nezadovoljno; pa pošto si svi medju sobom lahku noć želiše, odoše za slugama, koji noseć napréd svěće, svakog gosta odvedoše u sobu koja bì za njega opredělјena.

Kod tog razstanka mogo bi bio pozoran motritelj opaziti, kako se oči Gjure i Jelice opet, kao god i u pódne, sukobiše, nu to biaše samo za jedan hip — al u tom hipu, činilo se, kao da se je pojavila po drugi put sudbina njihova.

Ima ljudih na světu, koji mnogo o moralnoj snagi govore i pišu, koji svaki korak u životu čověčjem točno opredělјuju kakav ima biti, koji sasvim lěpo i pametno učiteljstvuju kako se čověk, kad u priliku dodje gdě bi posèrnuti mogo, oboružati ima čvèrstom voljom, te pèrkositi svakoj, ma bilo bog zna kako žestokoj napasti ili strasti, al o tom tréba dvojiti: bi li ti ljudi iz borbe tih strastih njima u životu možda sasvim nepoznatih tako slavno proizišli, kao što to — bilo pismeno ili ustmeno — opisuju, razlažu, i uče — u svojoj sobi. Nije svetac onaj, koj se nebori sa grěhom, već onaj, koj ga, borivši se dugo š njime, nadvlada; — mi pako znamo, da smo svi manje više grěšni ljudi, i da takovih svetacah na světu vèrlo malo ima. Zato dakle nemojmo se čuditi što pèrva iskra ljubavi — najčeštje ote strasti u životu čověčjem — dva mladjahna sèrca — Gjure najme i Jelice — nepripravna zateče, nemojmo se tomu čuditi, jer sila simpatetička pojavlja se u srodnim dušama iznenada, te je plod někog skoro vèrhunaravnog duševnog upliva, kojemu čověk često cělom svojom

Digitized by Google

moralnom snagom odoléti nemože. Nemojmo ni napréčac osuditi Gjuru i Jelicu radi medjusobne duševne srodnosti, koja se bez njihove volje u njima pojavi, jer moralni značaj njihov bi uslěd pèrvog tog susrěta na pogibionoj stazi ljubavi još bez vake mahne; — da li će pako ostati tako ili ne, to ćemo viditi poslě.

Pólnoči je odavna prošlo. U gradu Gatolovcu zavladà u město veselja i raostne viko grobna tišina. Sve je spavalo . . . Sve? . . . Nije zaista! — jer izim ovověnčanih — bdio je takodjer i Gjuro, te šetajuć gore i dolě po sobi borio se a čuvstvom, koje ga je nadvladalo odkako lěpu svoju nevěstu vidì. On je u toj očnoj samoći navodio sám sebi sve moguće razloge, koji bi kadri bili ugušiti neretnu i pogubnu strast njegovu, al s početka sve zaludu, jer čim je više nastojao da dvrati miso svoju od čarobnog predmeta koi ju je zauzimao, tim sve žeštje se poavi něka strastna opornost u sèrcu njogovom, dočim mu razigrana mečta věk na ovo predstavì sliku ljubezne Jelice.

„Šta je to?“ reče napokon poluglasno „kakova je to čarobna sila, koja mi nehotice predstavlja sliku ove žene, na koju izmedju sviuh, što ih god na světu ma, najmanje pomisliti smijem . . . Ja sam dosta světa prošo i puno krasnih ženah vidio, al tako mi jedinog Boga! nijedna čuvstvo moje tako silno u jedanput neuzlèrmà kao ova ... Kamo to vodi? . . . Kamo! ...“ pridoda tmasto „u očevidnu propast! . . .“ Tu se něšto zamisli, pa tad opet nastavi: „Ne, nemogu da se je okanim! . . . Ah bože, zar je to pèrvo pojavlenje ljubavi koju sam do sada tek po imenu poznavao? . . . Ja sam si to čuvstvo sasvim drugčie predstavio, a ne onako kao što ga evo sada osěćam u bolnih grudih . . . Ta to je čuvstvo pakleno i uništujuće, a ne rajsko i ublaživajuće . . . A šta ona sada radi? . . .“ i tù se sav kao prut na vodi strese, „šta bi radila . . . počiva u naručju brata moga . . . dà, dà, rodjenog mog brata, komu ja kao cèrni pakleni duh zavidim to rajsko blago njemu punim pravom pripadajuće . . . Punim pravom? . . . a tko to može znati, da li ga ona ljubi; ta da ga ljubi, kao što mislim da ona ljubiti umě, nebi ga bila kod oběda i večere kadkad tako plaho pogledala; — njezin pogled priličio je tada pogledu sèrne ugledavše lovca kad joj smèrtonosnim olovom prěti . . . O kako različni“ pridoda žestoko i sav uzhitjen „biahu ti pogledi od onih kojimi je mene dvaput usrećila! . . . Al šuti, šuti sèrce moje, i netěši se varavom nadom, jer da bi i bilo tako kako sniva, šta je hasne . . . ona je njegova pred Bogom i světom, ja mu je ugrabiti nemogu ni nesmijem . . .“ Tu sav iznemogne i baciv se na svoju postelju malo nepropláče kao malo děte s težke boli. — „Bože,“ reče poslě dulje stanke „Bože, sačuvaj me od napasti!“ — tad opet skoči i k prozoru poleti, te pogledavši pram vedrom noćnom nebu obasjanom tisuć jasnimi zvězdami, nastavi ganuto i dèrkućim glasom: „Ljubezni roditelji, mili otče i majko moja, spasite sina svoga! . . .“ Zatim kao moleć ruke sklopi i dugo zašuti, al tad u jedanput, kao da mu je zráka nove nade i izbavlenja sinula iz tog vira strastih, sav preobražen i umiren reče: „Jest, tako će biti! — U město dvě tri nedělje što sam naumio da probavim ovdě, ostat ću samo dva tri dana, i to da neuvrědim brata; pa zatim opet natrag k miloj mojoj tetki u kèršno Primorje! — U njezina majčina njedra sipat ću sav moj vaj; ona će me — u koliko sám neću moći — utěšiti bědna; pa tad ću opet u tudji svět, da tamo prebolim rane koje su me dopale u rodnoj kući. Sutra pako i pre-

Digitized by Google

kosutra — gledat ću da se nesastanem š njom . . . Najbolje će biti, da to kra vrěme, što ovdě biti imam, u lovu sprovodim; u potěri divjih zvěrih minut će valjda za koj čas potěra strasti moje . . . Jest, tako će biti! . . . Hvala, hvala v mili roditelji moji, kojih blaga uspomena me utěši, oporavi, i sačuva od nesrěć grěšne napasti sèrca moga!"

Još několiko puta prošetao je Gjuro kroz sobu, zatim se svuče i leg spavati. Dugo ga je san běžao, al ipak mu sklopi mútne oči, nu u město da ga okrij predstavi mu kojekakve grozne prikaze, iza kojih mu kadkad — kao sunce iza o lakah — sinù blaga slika Jelice. Siromak Gjuro valjao se simo tamo na svojoj p stelji, te se najposlě sav u znoju iza sna prene.

Zora istom što ruděti počě. Gjuro, dosětiv se tvèrde svoje naměre, odm skoči na noge, hitro so obuče, zovne svog slugu, te š njim i s jednim spajinskim lugarom, koj několiko dobrih kopovah okorlati te sa sobom povede, odè u gor Železnicu da tamo lov lovi.

(Dalje slědi.)

Božjak Morovićki.

Od Janka Tombora.

(Konac.)

Biaše u večer sviuh svetih.

Větar je ljuto běsnio po ulicama Illočkog grada, žestoko pred sobom těra cělo jato snežnih oblakah.

Cèrkva Illočka sjajno biaše razsvětljena. Pred glavnim oltarom podignut b lěs cèrnom čohom pokrit, na njem mèrtvačka glava, glasajuća izpraznost zemaljsk stvarih. Žalostno „de profundis" za sve pravovèrne mèrtve duše razlegaše se po hramu božjem. Cèrkva bì světom prepunjena. Cèrno odělo i pobožna lica nazočnih Illočanah povećavahu još većma žalostnu sliku tog prizora.

U širok i cèrn plašt umotan stajao je Starosta Morovićki kod glavnih cèrkvenih vratah; činjaše se, da neuztèrpljivo někog izgleda.

Služba se svèrši.

Pobožno prekèrstivši i poškropivši se svetom vodicom ostavljahu molitelji cèrkvu božju.

Podvostručenom pozornostju motrio je Starosta izlazeće.

Napokon pojavi se ženska dugim cèrnim zavojom pokrita, i smetriv Starostu, stane . . . digne zavoj . . . Starosta joj dvě tri rěči prišaptne i pruživ joj ruku, izvede ju iz cèrkve.

Ni rěči neprogovorivši prebaciše glavni sokak, te stadoše kod jedne malene kačice, što se je na kraju Illoka nalazila. Starosta pokuca na vrata, ova se otvore, i sa svěćom u ruci izadje pred njega stara něka ženština, ostarěla i neugodna obraza, te uvede goste kroz těsna i malena vratašca — na koja Starosta samo sgurivši i ukočivši se unići mogaše — u malenu prosto no čisto uréšenu sobicu.

Starosta sbaciv sa sebe plašt, snimi isti i s Anke; i posudi ju sladkiši na stolu pripravljenimi. Vidjaše se, da je starica na taj pohod pripravna bila.

Stara izadjè iz sobe.

Digitized by Google

„Mila Anice!“ počè Starosta „dakle sve moje rěči, obećanja i zakletve upravo i koristile nisu?“

„Gospodine,“ odgovori Anka „kano poštena děvojka nisam ni směla učiniti učinih, najme u tako kasno doba u tudjoj kući s vami sastati se. Ovaj korak rb nanosi mojoj česti i věrnosti, kojom sam môm zaručniku obvezana. Samo vas ustmeno uvěrim, što vam tolikrat pismeno, no sve uzalud, kazivah — da od je naměre odustanete — dodjoh amo.“

„A vaš ustmen odgovor?“ upita Starosta.

„Ostaje onaj isti!“ odgovori Anka „koj bi i pismen. Istina, ja vas uvažavam najbolja priatelja moga, ali promislite da sam zaručnica, a vi, gospodine, da ste ...“

„Božjak! je li?“ pretèrgne Starosta. „Ljubezna Anko! samo recite da me bite, pa nam Božjačtvo neće smetati, ima tome lěka!“

„Ne, ne, dragi gospodine“ moljaše Anka „nevodite me dulje u napast; negu ... nesměm ... zaručena sam!...“

„No da se taj savez razrěši?“ upita Starosta naglo.

„Nerazuměm vas,“ reče začudjena Anka „kako to mislite?“

„Krasna Anko!“ nastavi Starosta — dočim mu se na ustnah nasměh pojavi, u isti čas kano oblačak i izčezne — „U životu čověčanskom višeputah se najutie sveze najlasnie rěšavaju. Na primer ... da Miloš umre! ... Draga Anko!“ če dalje Starosta, opaziv kako se Ankino čelo kod ovih rěčih smrači „nemojte mi e rěči zaměriti; ne, ne, nek nebude to kad ste tako svoje glave, te sjedinjenje Milošem smatrate za jedinu sreću vašu, o věrujte mi, da bi volio poginuti od jada, ego da ljubav moju na tugi i žalosti vašoj osnivam. Ali ipak — recite mi iskreno - kog volite do vašeg Miloša najviše? Molim neuzkratite mi odgovora, ako li ovaj obro po me izpadne, barem ću biti uvěren, da ću sèrcu vašem věk blizu ostati... Iolim odgovorite!“

„Vi znate gospodine“ reče poslě male stanke Anka sasvim porumenivša „da vas olim; vi ste mi do Miloša pèrvi i najmilii priatelj.“

„A kad nestane zaručnika, čemu se može p r i a t e l j nadati?“ zapita nježnim glasom Starosta tisnuv ni najmanje neopiriću se Anku k pèrsim svojim.

„Svemu, što ovaj cèrn božjački križić nebrani;“ reče Anka „no vrěme hiti“ rodulji ustavša „nesměm ni časka više boraviti. — Sad znate kako mislim, poštedite ne s vašimi listovi, oni vam i tako ništa hasniti neće.... Vi ste moj najbolji priatelj, kano takvog uvažavam i cěnim vas visoko. No time budite zadovoljni.“

Starosta pruživ joj ruku izvede ju iz kuće, prativši ju tamnom ulicom tja do blizu njezine kuće.

Tù stadoše.

„Hvala vami, gospodine, na trudu; no molim běžmo jedan drugog u buduće, to će za nas dvoje najbolje biti.“

Ništa neodgovorivši poljubi ju Starosta, a ona, tèrgnuvša se iz rukuh njegovih, izčezne u noći.

Starosta duboko zamišljen uputi se kneževom dvoru. — „Dakle — kad zaručnika nestane ima se priatelj svemu nadati što ovaj cèrn križić nebrani!“ mèrmljaše u sebi

Digitized by Google

Starosta, unišav u kneževu dvoranu, gdě se je kod pune tèrpeze i rujnog vatrenog srěmca bèrzo razvedrio.

Od ovog vrěmena gledao je Starosta někako spriateljiti se s Milošem Boićem, tèrgovcem Illočkim. Ne samo što je sve kod njega kupovao i dobro platio, već i gděkoji sát proveo je s Milošem u prijateljskom razgovoru o vojnih stvarih, s kojih Miloš zaista nebiaše nevěšt; ta on si je mnogo znanostih u toj struci kano bivši častnik u kneževoj vojsci pribavio.

Premda se je Miloš samo u toliko upuštao s Božjakom u prijateljstvo, u koliko mu to njegov gradjanski stališ dopusti, i u koliko je on Starostu kano ljubimca kneževog smatrati i štovati morao, al je ipak malo po malo Starostu jako obljubio, našav u njemu hrabra i věšta vojnika — i vesela druga.

U to se i proletje pojavi.

U měsecu svibnju imala se slaviti Miloševa svatba.

Višekrat je već Starosta Miloša pozivao k sebi u Morović; al sad osobito počè nagovarati Miloša da ga u Moroviću posěti, i to tim više, jer: „očekivam“ govoraše Starosta „gosta, pa će biti kod nas družtva i veselja dovoljno.“ —

Miloš privoli; zatim odluče dan, u koj će oba u Morović odjašiti.

U večer tog dana otidjè Starosta u poznatu već kućicu na kraju Illoka.

Stara je prela, i pěvala graktajućim glasom někakvu čudnu pěsmu.

„Věštico!“ povičè Starosta „jèsi li ono, što bì tebi naloženo, izvèršila?“

„Jesam, gospodine!“ našklebi se stara. „To je dvoje momčadi, koji bi za malo novca istom vragu vrat skèrhali. Jedan je odavlje, nu drugog nepoznam.“

„Valjda im nisi odkrila šta i kako?“ upita dalje Starosta.

„Nisam,“ odgovori stara,“ ja ih samo upitah, bìli htěli kesu novacah zaslužiti? pa kad rekoše da hoće, ja ih amo naredih, čini mi se, da su već ovdě.“

Sbilja stupiše u taj čas dva čověka u sobu, divlja lica, oba jako poderani.

„Nisi bako“ prišaptne Starosta staroj, „tako mi mog kèrsta, hèrdjavo izabrala! Ova oběšenjačka lica jamče mi za dobar uspěh!“

Zatim izvadi punu kesu srebèrnjakah i pokaže ju došavšim s pitanjem, bìli htěli za ove novce to što im naložio bude, věrno izvèršiti? — a kad bì oni to obrekli, izvadi Starosta srebèrni križ iz njědarah i zakune obadva pod strahovitom zakletvom, da će nalog njegov točno izvèršiti i kano grob mučati. — Ubavěstiv je napokon dovoljno, odpusti ih.

„Poslě smèrti zaručnika, ima se prijatelj svemu nadati, što ovaj križić nebrani“, zamèrmlja opet u sebi Starosta i nasměje se.

Svanù dan, u koj naumi Starosta Božjakah Morovićkih u svom stanu počastiti prijatelja svojeg Miloša Boića tèrgovca Illočkog.

Miloš je stajao u svom dućanu namirujuć kupujuće.

Tù stupi u dućan muž divjeg obličja u poderanoj haljini.

„Oho Uroše!“ povikne Miloš, opaziv došavšeg, „zar si još živ?... Duše mi, ja sam mislio da si se ti već odavna na věšalih osušio, davno te nebì ovdě u Illoku!“

„Tako jeste“ izdere se Uroš malo namračen, „i to odkad mi je vaš otac rad ukradjene krave věšala na ledja užgati dao; no i to je bolje, nego da me je dao

Digitized by Google

oběsiti što mu je prosto bilo učiniti, no bio je ipak dobra sèrca, pa me propusti onako. Ja se tada zakleh, da mu to zaboraviti neću. Gospodaru“ nastavi tad tihim glasom, „na putu današnjem prěti vam pogibelj, dèržte se blizu Staroste, umotajte se u plašt . . . više kazivati nesměm.“

I time kao munja odè.

Miloš se sav u čudu nadjè, neznavši šta da misli; no Urošove rěči nemogaše si ipak nikako izbiti iz glave, — on je bio odviš iskren i čestit nego da bi slutio na izdajstvo, osobito sa Starostove strane; odluči dakle put preduzeti, nu uz to — na oprezu biti.

Kad se ide iz Illoka put Sota, tù se put sve više i više gore u planinu viuga, dok napokon poslè jedan i pól sata puta, iznenada stèrmo u Sotski se dol spušća.

Biaše lěpa vedra i tiha noć.

Blizu tog města gdè se Iločki put stèrmo u Sotsku dolinu spušća, sědjahu pod gustim gèrmom dva čovèka velikim handžarima i lûkom oboružana.

„Je li Uroše!“ reče jedan, „na onoga koj nebude plašta imao?“

„Da!“ odgovori upitan hladno.

Prodjè malo vrěmena.

Pun měsec razsvětljavao je tako sjajno svu okolicu, da se mogaše lasno svaki predmet razabrati.

U tom se pojave dva konjanika, približajuća se polagano městu onom, gdè se put u dol vijugajuć spušća.

„Pozor!“ prišaptne Uroš drúgu svom i napne lûk.

To isto i drúg njegov učini.

„Al kog vraga! oba su u plašt umotani!“

„A šta ćemo sada?“ zapita Urošev drug sasvim smeten.

„Sta ćemo? propustimo li obadvojicu, nećemo dobiti ništa, isto tako ako pravog nezgodimo! Znaš li šta, da pravog pogodimo i zakletvu nepogazimo, odapnimo na obojicu, ti ćeš na prednjeg, ja na zadnjeg!“

Sad se počeše jašeći stèrmim putem dolè spuščati. —

„Pazite Miloše!“ reče Starosta „ovdè je dosta nezgodno, ja ću napred; bit će tako zgodnie i sigurnie.“

I Starosta poskoči napred.

U taj čas nèšto zazviždnù.

Oštra strěla udari Božjakova konja u pèrsi.

Konj se poče bacati, a Starosta stadè psovati, no u taj čas zgodi ga druga strěla u sèrce.

Božjak i konj počeše se mèrtvi u stèrmi ponor valjati.

Miloš prenut počè na sve strane gledati, neznajući šta se to radi.

Tù pred njega stupi Uroš i prihvativ konja za uzdu reče: „Miloše, vi ste oslobodjeni!“ i odkrije mu cělu naměru Božjakovu.

„Moja je strěla tom izdajici vrat skèrhala, Miloše! otac vaš spasio je život meni, a ja vami!“ —

Tako poginù Antonio Starosta Božjakah Morovićkih.

Digitized by Google

Razpis nagrade.

Ravnateljstvo matice ilirske, želječi zadovoljiti dužnosti svojoj, pozvalo je opetovano narodne spisatelje, da se late pisati obće koristne na izobraženje naroda našega směrajuće knjige; nu pozivi ovi ostadoše bez uspěha, jer osim několiko članakah nije revnateljstvo matice primilo nijednoga děla spisanoga prema potrebam našega naroda.

Buduć se dakle pukim pozivanjem nemože postići željena svèrha, to je ravnateljstvo odlučilo, da se razpišu dvě nagrade za dobre prevode.

Pèrva nagrada od 300 for. sr. dat će se onomu, koj najbolje prevede němačku knjigu: Ausführliche Volks-Gewerbslehre, oder allgemeine und besondere Technologie von K. H. M. v. Poppe. 6. Auflage 1950.

Knjiga ova izišla je i u češkom prevodu pod naslovom: Obširné prostonárodní naučeni o řemeslech a umělostech, čili Technologia kterouž sepsal Dr. K. H. M. Poppe, a rozložil i rozmnožil Jan Svatopluk Presl. V Praze. V knížeci arcibiskupske knihtiskarně.

Rok natěcanja dospět će 1. studenoga 1854.

Druga nagrada od 100 fr. sr. dat će se onomu, koj najbolje prevede: Populäre Geometrie von C. J. Litrow.

Rok natěcanja dospět će 1. lipnja 1853.

Glavni je uvět za jedno i za drugo dělo, da jezik bude pravilan i razgovetan, jer se već iz naslova ovih knjigah vidi, da su pisane za puk.

Tko se želi natěcati, neka svoj tudjom rukom prepisani prevod do naznačenoga roka pošalje ravnateljstvu matice, a neka pridoda zapečatjen list, u kojem će biti upisano njegovo ime, značaj i stanovanje, sgora pako neka metne kakovu poslovicu koja će biti i na sámom dělu napisana.

Ravnateljstvo će poslana mu dela prosuditi i onomu, koje bude najbolje, dosuditi nagradu.

Ivan Kukuljević, podpredsědnik. Ivan Perkovac, tajnik.

Stanica.

Preveo iz něm. M. L.

(Nadalje.)

Sunce se smirì i zadnji mu traci malo po malo izčeznuše. Po nebu modrom kao najlěpša ljubičica vidjahu se još ovamo i onamo raztèrkani pramčići maglени, kao da ih je izmislila mečta. Uz to začuše se glasi razkošni frule iz one šumice pred prozorom. Radostno se Stanica tèrgne i skoči zanešena po svome običaju, no opet nalegoše sve tako bèrzo zlokobne one misli u njezinu dušu. Nehotice podjè za njima sve dalje, i gorko jecajući, klonù opet na stolicu. Poslědnji put dakle da ga vidi, poslědnji put da pogleda u njegove žarke oči, poslědnji put da ju nadje sreća, da ga obuzme i pritisne k sèrcu svome ginućemu! Malo po malo se otè od čuvstvah, koja njom burno zavladaše, otare zaplakane oči, tako zaplakane, da joj ocèrveniše, i gledaše da zadobije onu jakost, koja joj toli trebovaše u tome zdvo-

Digitized by Google

jemju. Sa posèrtajućim hodom podjè ona iz sobe onamo polagano i svečano, ne kao što prie preletivši bašću i livadu. I tako dodje do na kraj šumice, gdè naš svirač jednako svoju popèvku sviraše, sèdeć na mahovoj klupi pod dvèstogodišnjim dubom, koj na sve strane svèta grane svoje pružaše. Jedva ju zapazì, baci frulu na zemlju, potèrči k njoj i pritisne je žestoko na sèrce svoje, te sastavivši sa njezinim rumenim koralnim usnama svoja usta, za dugo se tèk odvoji.

„Evo mi te opet, draga Stanice“ progovori glasom jasnim neznani, koj biaše lèp momak i umiljatog oblika, „za četiri nedèlje što se s tobom razstadoh, činio mi se svaki čas sve to dulji; no sad sam srećan, ja te opet gèrlim.“

„Poslèdnji put,“ pretèrže Stanica, ali glasom od plača zadušenim. Cvetko, kao gromom udaren, izpusti je, pak upèrvši u nju oči za časak poviče tako žestoko da se Stanica sva strese: „Šta ti rečè? ... Poslèdnji put? ... Bog i duša! nikakva sila ovoga sveta neće mi oteti tebe. Ti me ljubiš, dakako ti me ljubiš?“ svèrši, i opet ju ljubezno pritegnù na žarka pèrsa svoja. Ona ga pogleda suznim okom, i jedva da se počulo što izusti. Tad se oba ogèrliše kao da se htèše ujediniti, i sve to vatrenie se stapljaše usne njihove. U taj čas duše se njihove stopiše, sve ih na ovome svètu minù, vatra ih živa prodjè te njima zavlada, i bog zna kakav grèh nebi tad počinili bili, da se jedno i drugo neosvestì i kušanje nenadvladà.

Kad se oba osvèste, uzè je pitati Cvetko: „Kaži mi, predraga Stanice, ko hoće da nas silom razstavi, nezataji mi ništa, tako ti naše ljubavi! Ti poznaješ vèrnost moju, ako te sve ostavi, moja desnica će te braniti!“ Pak za jedan časak, što ona mučaše, nastavi: „Ti mučiš, i nećeš da odkriješ priatelju tugu, koja ti sèrce satire; ti odbijaš pomoć, koju ti donosi ljubovnik. Šta će mi život bez moje Stanice! Još te kunem ljubavi našom, tebe, angjeo čuvaru moje duše, kome se privalilo sve moj život, odkri ti meni, koja je to zlokobna napast, što hoće da ukine mirnu našu sreću?“

„Evo ja ti kažem, jer te ljubim. Čuj šta niko živ nečù!“ poče Stanica govoriti glasom slabim. „Nedaleko odavle stanuje gadno i zlobno strašilo, kome se moj otac zadužì, jer ga tomu prisilì mnoga nesrèća. Prie nèkoliko mèsecih, kad se moj otac k njemu uputi, nesreća ga postigne te on izgubi ugovor, u kome Gruja očituje, da će ga još počekati nèkoliko godinah, te tako odgodio svoje izkanje; no sada ga tèva, ili da mu dug izplati, ili da me za njega dade, i on da će ga tada oprostiti duga. Sutra je poslèdnji rok, do kojeg mu ostavi da premisli, i tako ću za njega poći, ako se sve otac i protivio, samo da sačuvam starca od bède i stradanja.“

Za vrème toga govora problèdi Cvetko; no Stanica to neopazì, jer se već bilo dobro smèrklo. „Pa kako je velik taj dug? može biti te ću ja moći kako ga namiriti,“ reče Cvètko.

„Oh velik je, tako, velik da za njega sve naše imanje nedostaje.“

Misli i razmišlja Cvetko nèko vrème, pak kad smisli, razvedri mu se mahom duša i on poviče: „Nebrini se, predraga Stanice, oprosti se težkih brigah, ja ću to već narediti. Ja idem da odmah sve priugotovim; zato te moram ostaviti. S bogom, ublaži tvoja bol. Sutra ću se vratiti.“ Još jedanput pritisne ju hitro k sèrcu i pohiti. Začudjena gledaše Stanica za njim. Malo po malo napuni joj sèrce sladka

Digitized by Google

nova nada; ona se podà blagim snima, i vrati se radostna u svoju sobicu, gdě moleći se Bogu klonù na koléna, i klečeć mu dade molbu za dobar napredak.

IV.

Polnoći je prošlo. Tamo daleko u šumi gdě se od gore debele skèrnulo běše, stajala je stara samotna kućica. Činilo se, kao da boravi sanak u blědoj slaboj měsečini. Naokolo vladaše tišina smèrtna, iz koje samo kadkad zašušnù lištje kad ga povětarce potrese. U kući pak obuzè sve živuće bog blagoga sna. Kraj se taj napunì ugodnom toplinom, a vedro nebo noćno osulo se zvezdama nebrojenim, koje ljubezno nad zemljom treptjahu; činilo se, kao da bi tek oko zarana bilo, samo što još nemili taj polumrak sve većma pomèrče od sěne dèrvetja. Al eto iz gustine šumne mala četa oružanih ljudih, gdě se tiho vuku k kući. Zatim je tiho obkole, zastupe sve kuda bi tko uteći mogao, a drugi bace smolu goruću na krov slamnati i u dvorište. Taj se posao obavi tako bèrzo i putno, da za pól četvèrt sata sva ta čaura u ognjenom plamenu buknù. Trule grede počeše se sa praskanjem obarati. Větar sve to jače uzè duvati, te napokon vijati plamenom, da se već ni misliti nije moglo na kakovu obranu. I jednako se još nitko neprobudì u toj gorućoj zgradi, do někakvog psa, koj jadno cvileći u dvorištu potèrkavaše, i budući u velikoj muki, kadšto i hitro zagrebe, da se někako izbavi iz dima, koj ga je zagušavao.

Sada se je moglo viditi kroz prozor, kako se zablistala jedna soba, što je bila do zemlje, a to zato jer joj se tavan zapali, i grede od krova na městima ga probiše, pak sobu na način lave gorućim razvalinama posuše. U to se prene čověk iz ložnice svoje prestrašen od strašnog urnebesa. Svaki ga je mogao poznati da je to Gruja, o kome već govor i onako biaše. Kako razabere pogibelj, skoči sav prepadnut u sobni ćošak k nekakovome kovčegu, ali u taj mah razbì se nad njime tavan razžaren i sruši se na kovčeg, a njemu se razmljěskaše varnice u obraz. Jedva jedvice da se izmakne ognju, koj na njega padati stadè, i jedva toliko vrěmena zadobì da se prikuči prozoru, da ga otvori, pak da se oslobodi gèrdnim skokom na polje, na što ga kadra bì prisilìti samo prevelika pogibeo.

Dokle to bivaše, svi se hajduci běše potegnuli u šumu, osim Živka, koj se malo zadèržà, te tek onda do kraja šume dodje, kad baš Gruja kroz prozor skoči onako u samoj košulji. Taj ga odmah spoznà po cèrvenoj čelemci.

Gruja razabere odmah sve što se zgodì, i uvidì da je Živko svemu tomu kriv; zato pomaman za njim podjè, ali bèrzo se ustavi, smislivši i osvestivši se, da nebi nikakve koristi bilo naći se u četi hajdučkoj. Na to onemogne, žilaste ruke mu klonù, městimice se zapanji, i zabunjen izbulji oči na razvaline, u kojima mu uništene biahu sve želje, sva nada i sve naměre. Strašno je bilo pogledati kako on oči uprè u žar taj kućni, te spoznà da mu se ne samo razbiše sve naměre dobro promišljene i umětno osnovane, nego da ga i prosjakom načinì, jer onaj kovčeg, što ga on čuvaše ko aždaja, i u kome on sve dèržaše, eto oganj ga proždrè, a to sve onim čovèkom, kojim se on kao orudjem posluži za djavolske svoje spletke. Šta ga na to privoli? Njegovo maslo nije moglo biti, zašto on nimalo nebi otišao praznih šakah. Zar nije možebiti Radovan ovu istu igru preduzeo kako i prie šest měsecih? Ali Radovan taj vèrli pošteni starac nije tomu podoban, govoraše mu razgovetno razum. Ili možebiti Stanica . . . nu kako ona plašiva děvojka da se haj-

Digitized by Google

ka prikuči? Nětko je morao biti kome je na korist bilo, to on tvèrdo dèržaše. i ko bì taj nětko, tomu se on nemogaše dosětiti. Grujo nakani, ma stalo ga glave, i tim spletkam u trag, i onda se strašno osvetiti. Jednako još imaše oči izbuljene ognjeni žar i promišljavaše, nemogući oči odvratiti od njega. A kako ne, sve egovo blago raznesè vètar na sve strane. U jedan mah potaknù mu nèšto um, i pomisli, da li se kako nesačuva kovčeg. Nada oživi runjav njegov obraz, malem očima zažmiri, i strašno šaku u pesnicu stisne, kao da ga gèrč uhvati, pa u ak zapréti. Za cělo dèržaše, da je upravo tako kako pomisli. Bèrzo podje k ozoru. Oganj je bio već sve proždro, tavana nebì, cèrnkaste golc zidine, činilo , kao da ga napasti žele onim razpèršenim ugljenima, koji kadkad oživiše. Popne , te udjè kroz prozor, i odgèrtajući sve izpred sebe, dodjè do města gdě bi nèida kovčeg. Velikom mukom razgèrne žeravku i — jao . . . kovčeg izgorio! —

No sad, pošto se po drugi put prevari, uzavri njegova ćud bèsnom silom; ima bì zakèrvavio kao lavica, kojoj laviće oteše; bučio bì kao manit, i dao bi se snoći bez obzira; obuzeo bì jelu i dèrmao njome silom risovskom, a to samo da bol mine; ali jako se dèrvo oprě kao da bi se htělo brukati njegovom naporu.

A kad vidi da je sve uzalud, onda ljuto navali na sebe; on bì čupao kosu, pao pesnicom u dèrvo, dok se sav neizkèrvavi, neizmogne i neklone. Ali samo alo vrěme bì on takov; duh njegov osili, kao što obično běše u njega, digne se i odjè u stan svoga zakupca, koj bì ne daleko, i jedno město kamo on može utećі. an ga opusti, i nemogavši nikako zadrěmati, valjaše se u perini, i opet se uzburkà jegova burna ćud. Opet se spomene pojavljenja Živkova, i zaludu izmuči se da viri do na dno, kako se sve to zbilo. Po neizměrnom više satih trajućemu napijanju sustà i zadremà malo. Kako se dan zapoznadè, nada probudi se opet u njemu. èrčmar njegov dade mu, čega mu najvećma trebovaše, a on podjè, ili bolje rekuć avali na polje u prostu prirodu. Tù u hladnom zraku jutèrnjem htěo je ohlaiti žar, koj mu moždjane spaljivaše, tu je htěo da se smiri i da odluči kako mu va- a narediti da se osveti.

Tako je on bludio bez mira i pokoja vas dan, niti nepomisli da se čim založi. umu prodjè na sve strane, i onako u taman po kojekakvim putanjama hodajući doje pod večer ili slučajno, ili ga pak nèšto nanese, na kraj šume, gdě mi jučer priluškivašmo dvoje dragih. Ne daleko onoga duba spusti se u ševarik, tèrgne pitolj, motri ga zakèrvavljenim divljim očima, naperi ga na pèrsa svoja pa opet oako u zrak, kao da traži drugi cilj. Na jedanput se tèrgne iz zamišljenja, a to s toga, što ačù poznate one gajdine glase, koji se sve više približavahu městu gdě on ležaše. Željan znati šta će tù biti, povuče se dalje u ševarik, ali tako, da mu pogled ništa nezastrè. Dugo nebilo, i eto Stanice i Cvetka, gdě se vodeći izpod ruke i zadubjeni u razgovoru spustiše na onu klupu pod dubom. Gruja naoštri uši da čuje razgovor. Silno mu nabrekne žila na čelu, sva kèrv mu udari u obraz, a oči mu se z dubinah izbuljiše kao da će sve pomoriti. No kad se Stanica i Cvetko nježno ogèrle, i on nju uvěri da se za otca njezinog više neboji, onda Gruja, nemogavši lalje uzdèržati bèsnoću svoju, skoči jednim skokom iz zasěde svoje, opali pištolj na Cvetka, zgodi i sruši ga odmah, i Cvetko samo malo zajauče. Bez obzira dopade k njemu Stanica da mu kèrv ustavi, koja ga pod haljinom oblila běše; ali u tom trenutku

Digitized by Google

zgrabi ju Gruja straga i odnese kroz šumu. Nemogući se nikako podignuti, gledaše Cvětko otmičara, i proklinjaše ranu, koja mu nedadè potěrati ga te mu oteti plěn; no za malo se opet smiri i razabere, pak gledaše da zavije ranu kako bilo da bilo, pa da ustavi kèrv; zatim poštapavši se, odè.

(Dalje slědi.)

Narodne poslovice illirske.

I djavo dušu pričeka.
I djavo kad govori pravo, valja mu dati razlog.
Iza vuka i lisica se najede.
Iza gladne godine dodjè i sita.
Izbirač nadje otirač.
Izbuljio oči kao varen zec.
Izvan očiuh, izvan pameti.
Izvesti koga na vašar.
Iz vrane što izpane, soko nepostane.
Izgleda kao ozebo sunca.
Izguli komaru nogu i crěva su mu na dvoru.
Izići će dělo na vidělo.
Iz jalove bi krave tele izmamio.
Izjede konja trava.
Iz jednoga dèrveta ikona i lopata biva.
Iz jutra se vidi kakav će dan biti.
Iz kamena bi suza udarila.
I zla je žena dobra žena.
I zmija je lěpa, ali je zla.
Izmiti koga bez sapuna.

Děvojka kudi momče jezičavo.

(Narodna pěsma.)

Sinoć prodjoh šeptenim sokakom,
Gdě děvojke šeptelie beru,
Za viděti, je li moja tute,
Ali moja sědi na pendžeru. —
Ja se bacim zelemom jabukom,
Al sèrdito draga odgovara:
„Ne bacaj se, momče neženjeno,
Ne bacaj se, usahla ti ruka!
Je l' ti bolje, šta si se hvalio
U kavani pred svojom družinom:
Da ti imaš blizu dvora dragu:
Da ju ljubiš kad je tebi drago,
Ljubile te zmije i gušteri!
Ako si me kada poljubio,
Nisi liška na usti' odnio;
Ako si mi kad jabuku dao,
Jabuka se od ljubavi daje;
Ako si mi kad maramu dao,
Marama je děvojačka dika;
Koliko je u marami žicà,
Toliko ti bolovao lěta'!
Koliko je na jabuki grana,
Toliko ti umirao dana'!
Umirao, umrět ne mogao
Jer se fališ, kad děvojke ljubiš.“

Slavjanske věsti.

— Nedavno umro je u Mletcih naš veoma věšti slikar Josip Batić rodom iz Gorice, (Görz). Kao sin siromašnog kovača bio je od někih domoljubnih goričanah poslan najprie u Tèrst, k slikaru Tomincu (takodjer iz Gorice), pa poslè u Mletke na akademiu umětnostih u nauke. Tu napredovà tako dobro, da je doskora ime steko i kao umni slikar od bogatog ruskog kneza Sanguska u Rusiu odveden bio, gdè je, poducavajući njegovu dětcu, do god. 1849 osto. Povrativši se bolestan iz Rusie, umrè ove godine na veliku žalost svih, koji su ga poznavali.

— U Beču se tiska slovenska knjiga, koja će sadèržavati zemljopis *cěle Ilirie.*

— „*Kur. Varszawski*“ donosi věst, da je u Varšavi dotiskano poljsko dělo pod naslovom: „*Wsory sztuki średniowiecznéj i z epoki od-*

Digitized by Google

lzenia po koniec wieku XVII w dawnéj Pol- " od Aleks. Predzieckoga i Ed. Rastawiec-ga.

— Dne 5. t. m. bi predstavljena na českom zalištu dramatička basna „*Čestmir*" od I. K. la; dne 12. pako „*Zlostná panička*" vesela a u jednom činu, iz francezkoga na češki ik prevedena od Em. B. Tonnera, zatim „*Dvé va*" ili „*Nocleh v lese*" spěvoigra u dva raz-la.

— Troškom narodnog poljskog zavoda olinskoga izišlo je nedavno izpod tiska dělo: *Jertruda Komorowska*" povést u 3 svezka od arie Chlędowske Pomeranske; zatim „*Kronika ěsta Lwowa*" od Tom. Jozefovića latinski u ošlom stoletju pisana, sad pako na poljski zik prevedena od M. Piwockoga.

— *Koledar Varšawski* i *Koledar prostonarodni wědecki*, što su nedavno za god. 1853 izišli na světlo, sadèržavaju vèrlo zanimive i poučne stvari; u pervom ima lěpih članakah od poznatih poljskih spisateljah gr. Rewuskoga, zatim Vojcickoga, Tripplina i Bartoševića, u drugom pako od. gr. Zamojskoga i mnogih drugih.

— Znamenita povést „*Zlaté jablko*" od Kraševskoga izišla je nedavno u četiri děla.

— U Pragu izišo je ovih danah peti svezak poznatih „*Květí s cizích luhů.*" u tom svezku nalaze se slědeće lěpe i zanimive povésti: „*Divka Malinska*" iz englezkoga; „*Dvanáct loupežníkú*" iz poljskoga, „*Pop a hospodská*" iz života ruskoga; i „*Město duchů*" iz englezkoga prevedene.

Različite vésti.

— U Francezkoj imadu Jezuite jur na dva-eset městah svoje škole, i tù ima, kao što se iše, toliko pitomacah, da su ti sveti otci pri-udjeni još několiko svoje revnive bratje za ičitelje u pomoć pozvati. — *Proficiat!* —

— Něka gospoja u Londonu prodaje kosu okojnog Velingtona, koju je ona negdě dobila od. 1841. Ona kaže, da može dokazati da je o njegova kosa. Za malo te kose ište 25 funt. iterlingah. — Evo novog dokasa, da vrěme re-ikviah opet nastaje.

— U Leedsu (u Englezkoj) dogodilo se nedavno, da je něki muž svoju ženu na sajam doveo i tamo za 10 for. sr. predao, zatim pako te novce zajedno sa kupcem i prodanom ženom propio. — *Beata simplicitas!*

— Iz Amerike se piše da je tamo nedavno umro poznati iz magjarske revolucie *Aleks. Lukač.*

— Od g. dr. Helferta izići će na skoro u němačkom jeziku spisano dělo pod naslovom „*Hus und Hieronymus.*"

— Početkom godine 1853 sklopit će se u Beču družtvo za starine, koje želi da bude srědotočje svih u carevini austrijskoj u toj struci obstojećih družtvah.

— Poznati němački spisatelj Holtei izdao je novi roman u 5 svezakah pod naslovom „*Christian Lamfell.*"

— U maloj varoši Miliana u Francezkoj Africi, bio je onomadne tako jak potres, da su mnogi ljudi iz kreveta poskakali. Francezi i Arapi bèžali su iz kućah na sokak.

— U beletrističkoj književnosti němačkoj pobudilo je veliku pozornost pěsničko dělo pod naslovom: „*Hafis in Hellas.*" — Koji su god to dělo čitali, kažu jednodušno, da novia němačka poezia ništa tomu sličnoga neima, i buduć da pěsnik tih anakreontičkih pěsamah poznat nije, misle mnogi, da je jedan izmedju noviih spisateljah, imenom Max Waldau, to dělo napisao, pošto se njegova nedavno izdana veoma zanimiva poetička povést „*Cordula*" — premda je preko 3000 iztisakah tiskano i jur razprodano — sad na novo izdaje.

— Za god. 1853 izišlo je u Francezkoj 700 almanahov, od kojih je 4 miliona iztisakah jur razaslano.

— Magjarska beletristička književnost vèrlo napreduje; tako se n. p. od izvèrstnog spisatelja M. Jokay-a sada opet novi roman tiska; od K. Tóth-a izići će na skoro narodni epos: „*Kinissi;*" G. Bernáth piše freskovne slike; K. Lisznyai veliku junačku pěsmu „*Stevan sveti*"; Trinyi prevadja englezki roman „*Koliba strica Tome;*" a J. Vahot izdaje almanah magjarski „*Thalia*" za g. 1853. Izim toga izdao je za porabu školah prof. Fr. Jánosy pèrvi dio „*Narodne biblioteke.*"

Digitized by Google

Smèsice.

— Nèki skupac želio si je, da bude još bogatii nego li što je jurve bio, i tù želju izrazio je jednom u družtvu Voltair-a, koj odmah primèti: „Novac, moj gospodine, je dobar, dok je naš sluga, al naopako, kad postane gospodarom našim.“

— Nèkog zločinca obèsiše, a staroj njegovoj majci, koja je plačuć svoga sina na tom poslèdnjem putu spravodila, donese nètko novacah što je za staricu sakupio, a ona kroz plač reče: „Mili moj sine, gle, kako i poslè svoje smèrti staricu majku razveseli.“

— Nèki lèčnik, koj baš nebi u lèčenju bolestnikah najsretnii, umre na naglo, te ostavi silu božju duga iza sebe. Na njegovom spravodu reče nèki šalivdjia. „Istinabog, svèt je ipak u tom čovèku mnogo izgubio.“

— Nètko se je jednoč žestoko prepirao s nèkim lèčnikom koj se ljutit izdere na njega, rekavši mu: „Čuvajte se i popritegnite uzde vašem jeziku, jer bi to inače mogli životom platiti!“ „Nebojim se toga“ odgovori mu dosètljivo onaj drugi, „jer vas, ako se i razbolim, zaista u pomoć zvati neću!“

— Nèki odviše uljudan Francez pisao je nèkom uglednom gospodinu i pridodao na koncu svog lista slèdeće rèći: „Oprostite, gospodine, što sam poradi strašne vrućine, dočim vam pišem, haljinu svuko.“

— Sastadoše se jednom dva bogata mesara, i pošto jedan drugoga pozdravi, reče starii: „Hej brate, šta će biti, odkle ćemo uzimati volove, ako nadalje nesretna ta suša uztraje?“ „Toga se ja ni malo nebojim“ primèti drugi ponosito „jer dok će biti nas dvojice, bit će i volovah.“

— U nèkom družtvu bèše se povela rèč o tom, komu bi najsigurnie bilo kakovu tajnu priobćiti? — „Poznatom kojem laživcu“ primèti jedan vèrlo oštroumno, „jer njemu neće nitko to što pripovèda, vèrovati.“

Bibliografia.

Ilirska.

— *Dèla Dominika Zlatarića*, izdana trudom Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. Svezak II. Sadèržaj: Torkvata Tassa „*Ljubmir*“ igra pastèrska, na hèrvatski jezik prevedena po Dom. Zlatariću. Sa talianskim izvornikom i uvodom od Petra Ant. Serassi-a. U Zagrèbu 1852. Tiskom i troškom knjigotiskarne Franje Župana. Cèna sviuh dèlah Zlatarićevih u 3 svezka 1 fr. 20 kr. sr.

— *Ilirska slovnica za početne učionice.* Sastavljena po Franji Volariću, kanoniku i vèrhovnom nadzorniku počètnih učionicah u Kèrku. U Tèrstu. Vladateljna tiskarnica. (192 str.) Cèna 13 kr. sr.

Ruska.

— Сѣрый Армякъ, или Исполненное обѣсанін. Повѣст для дѣтей, съ картинкою. Изд. третье. Москва, 1852. У книгопродавца Н. Г. Овсянникова. Цѣна 1 р. сер., вѣсов. за фунтъ.

— Литературные Досуги. Спб. 1852. У книгопродавца Н. Г. Овсянникова. Цѣна 1 р. сер.

— Событія въ Италіи во время войнъ революціонныхъ. Днѣ части. Спб., 1851. У книгопродавца Н. Г. Овсянникова. Цѣна 50 к. сер.

Česka.

— *Stručný popis minerálů čili kamenů pro mládež.* Dle nejlèpších spisovatelů vzdèlal L. T. V Praze 1852. Tisk a náklad Jaroslava Pospíšila. XVI. Cena 4 kr. stř.

Poljska.

— *Polacy w Turcyi po upadku rewolucyi węgierskiéj w r. 1849.* Napisał Sew. Bieliński. (152 str.) w 8-ce. Poznan 1852. Żupanski. 25 sgr.

— *Dziewica Orleańska.* Ustęp z dziejów Francyi. Napisał Karl Libelt. Wydanie drugie. (IV i 421 str.) w duź. 8-ce. Poznan 1852. Żupanski. 2 tal. 20 sgr.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

NEVEN.

Zabavni i poučni list.

Odgovorni urednik:

Mirko Bogović.

Ovaj belletristički časopis izlazi posredovanjem Matice ilirske svake nedelje jedanput i to u četvèrtak na celom arku. Cena mu je na godinu za domaće bez poštarine 4 for. sr. — za izvanjske s poštarinom 5 for. sr. Predplata na pol ili na četvèrt god. primerna je gore naznačenoj celogodišnjoj ceni.

Broj 53. U Četvèrtak 30. Prosinca. 1852. **Tečaj I.**

Na izmaku godine.

Od M. B.

Na klisuri stèrmoj iznad mora
Prie sunašca što još neizhodi,
Kad zarudi u istoku zora,
Iz jutèrnje rose kap se rodi.

Al čim sunca pèrvi trak zasine,
Kap zablista kano alem sjajni,
Pa se odděli, pane, te izgine —
Jur ga primi mora skut otajni.

Eto slike jedne godinice
Na života našeg goloj stèni!
Vrème napréd teži nemilice,
A mi ž njime — nalik plahoj sèni.

Što se u kapi blista kratko vrème,
To su naše želje, naše nade,
Koje čarom svojim brigah brème
Olakšaju i života jade.

A věčnosti neizmèrno more
Kap za kapom prima što unj pada,
Al što jednom primi to nemore
Nikad više da vrati nazada.

Tako traje to kapanje kapi'
U životu našem jedno doba,
Dok prestane za nas, i tad slapi
Mora izbrišu spomen našeg groba.

Gle sad opet kapi — jedno lèto —
Kako pada u věčnosti krilo,
Dočim novo jur se radja eto:
Bog bi dao te bi sretno bilo!

Grad Gotalovec.

Od M. B.

(Konac.)

IV.

Ko je goder pozorno čitao dogodovštinu, taj se je mogo dovoljno osvědočiti da prigoda i slučaj — ova jednosložna čeda udesa — često mnogo više učiniše na světu, nego li bog zna kako dobro promišljene osnove, jer dočim ljudi s jedne strane označenim pravcem doslědno napréd stupaju i na temelju dobro proračunane snove rade, dodjè iznenada s druge strane neprevidjeni kakav slučaj i eto ti cèle grade, velikim često naporom i mnogogodišnjim trudom sagradjene — gdè leži u

Digitized by Google

prahu. Mnoge dèržave slučajem i dobro upotrèbljenom prilikom podigoše se iz rekuć iz ničesa, dočim se druge na isti način razmetnuše i propadoše; mnogi narod isto tako slučajno i dobrom prigodom do nèke veličine dotèraše, dočim drugi s postradaše. Što dakle dogodovština o dèržavama i narodima napominje, to svak vidit i izkusit možemo u životu svakog pojedinog čovèka, gdè se često dogodi, slučaj ili prigoda prava čudesa tvore. Blago onom, koj se jednim ili drugim u dob čas koristit umije; jao usuprot onome, koga zateče nepripravna il slaba, jer ga ć stèrmoglavi u bezdno nesreće.

Vidili smo, kako je Gjuro nastojao da nadvlada u sebi strastnu ljubav svo o kojoj je znao da će ga — ako joj se za vrème neokani — upropastiti; vidili s takodjer, kako je i Jelica osećala potrèbu da se ukloni Gjuri, kojega je obljubi onom silom, kojom obično svako mladjahno i čeznujuće sèrce žensko obljubi onog koj pèrvikrat uzdèrma i potakne čuvstvo nepoznate i donle u nevinih grudih još s vajuće ljubavi. — Slučaj hdèdè da je Nikola odlaziti morao, a Gjuro — u mèsto cèlu svoju duševnu snagu sakupi i junački se oprè želji brata i rodjakah svojih, da se tako od prèteće pogibelji spasi — popusti uzde svomu čuvstvu te mu podleg pa dočim se je time tèšio, da će ipak u borbi toj nadvladati strast svoju, uvuče se kao skladki otrov nèka utèha u sèrce, prišaptjujuć mu: da će on, dok mu povrati brat, čuvati i štititi onu, koja mu sad jur biaše vèrhu svega mila i drag Gjuro je sám sebe na taj način varao, jer dočim je s jedne strane slučaja kriv i sám sebe nadalje lrabrio i u naměri svojoj utvèrdjivao, rušio je s druge strane sve polagano temelj onaj, na kom bi se bila imala osnivati i izvesti pèrvobitna odluka njegova. — U Jelice takodjer vidismo, kako se je i ona borila sáma sobom, protiveć se tajno tomu, da Gjuro š njom sám u Gotalovcu ostane, al to j isto tako kao i u Gjure, jednostrano bivalo, jer ona želju svoju ni s daleka istoj m svojoj priobćiti nije htèla, a uz to se je opet tim tèšila, da će se opirati čuvstvu svo i na oprezu biti da ju kako neizdà, dočim joj ipak kao kradomice sèrce živahn zakucà dosetiv se, da će nèko vrème sa Gjurom sáma biti. — Nemojmo se čudi tomu! takova što dogadja se često u životu našem . . . Malo ima ljudih, koji znali u odlučivom hipu, osobito kad im strast kakova obuzme sèrce, krenuti s put kamo ih slučaj il prigoda stavi; veći dio tad posèrne il pane.

Pošto bi Nikola — kako jur znamo — izčeznuo iza bèrda, a oči Gjure i Jelic po treći put se sastale bile, odè njih dvoje uzporeda i mučeć prèko stubah gore grad, pa zatim, bez da bi kod razstanka i rèčcu medju sobom progovorili bili — svak u svoju sobu. — Gjuri je sad bilo na sámu, kao da mu je sav grad Gotalovc pretèsan kamo li soba njegova, te zato obèsi opet pušku o rame, te sám samcat odè u goru, da se tamo u prostoj naravi na novo bori sa ljubavju svojom, koja mu se je sve većma namećala za gospodara, nukajuć ga silno, da se već jednom pokori svemožnoj i sladkoj vlasti njezinoj. Dok se je Gjuro po zelenoj gori šetao nemisleć sad više na lov, na sèrne i jelene, već samo na to, kako da se izbavi i tananih nu čvèrstih zankah ljubavi, koje ga sve to užje te užje okružavaše i sve to više zapletaše, do toga je Jelica sèdèla u svojoj sobi mutnim okom i često uzdišuć dubeć uz vezilo svoje, na koje kadšto iz čarobnih i cèrnih nje očiuh kapnù dragocèni b ser, inače suza nazvan, što ga ovdè na dvor iznese uzkoljèbana njezina ćud, naš

Digitized by Google

rnom gorskom jezeru, koje takodjer kad se uzburka često na brěg svoj baca
e sjajne ljušture.

Tako prispije pódne, nu Gjure nebi u grad. — Jelica je, čekajuć dulje vre-
na nu sve uzalud děvera svoga, najposlě sáma i tužna sěla da obeduje, nu u mě-
da jede, okusila je samo po koje jělo, te gledajuć nepomično preda se, něšto
boko razmišljala. — Što? . . . to je lasno moći pogoditi. . . Mislila je opet na
juru! . . . Ona je doduše odobravala što je Gjuro, kao što ona mišljaše, postojan,
se uklanja svakoj prigodi, gdě bi se mogo sastati š njome, al uza sve to činjaše
se ipak, kao da je to malko pretěrano, pa da se to posve neslaže s naloženom
žnostju njegovom, da ju najme — dakako ne drugčie no kao uljudan i izobražen
věk, te ujedno děver njezin — po naročitoj volji supruga i roditeljah zabavlja, ili
rem da kao zaštitnik njezin blizu nje bude, u město da se kojekuda po samotnim
rama skita.

Poslě pódne podjè Jelica sa starom ključaricom Barom, da š njom pregleda
lo u buduće u svoj obsěg spadajuće unutěrnje gospodarstvo. Lěpa Jele to sada
ini da se malko raztrese, premda je u ono vrěme još svuda stari i dobri hèrvatski
ičaj vladao, da svaka gospoja uz zabavne stvari i gospodarstvo podpunoma razu-
je, pa zato nije nikakova sramota bila, pače bilo je sasvim naravno, kad bi koja
akar kako ugledna i bogata gospoja na svom imanju sáma cělo svoje tako zvano
ćno gospodarstvo nadzirala i ravnala, dočim se sada u prosvetjenom i obèrtnom
šem věku mnoga gradjanka srednje vèrsti toga srami.

Tako prispije večer. Sunce je već zapadalo i zadnjimi svojimi traci pozla-
valo vèrhe obližnjih gorah. Jelica je dugo zamišljena u svojoj sobi kod prozora
ajala, i činilo se, kao da željno nèšto izgleda; najposlě ju svlada čuvstvo njezino,
m nemogaše odoleti, te zato sedne k svojoj harfi i stane igrati. Čarobni zvuci u ono
ěme po dvorovih hèrvatskih još obljubljene harfe stadoše se razlěgati po sobi, i dočim
pèrsti Jelice osobitom věštinom blagozvučne strune prebirali, duša njezina krila raz-
ili, te se popne u višje one kruge, gdě ljage zemske izčezavaju i čověk boljom
ti nadaren duboko osěća: da je poněšto srodan nebu. — Dugo je Jelica tako igrala,
igrajuć strastno čuvstvo ljubavi svoje ublažavala, kad u jedanput kroz igranje za-
je něku neobičnu buku i plaho tèrčanje po avlii, a zatim i po stubama; pa jedva
o harfu na stranu metne da sáma vidi šta je, kad eto stara ključarica sa svećom
dèrkćućoj ruci plaho navali u sobu njezinu.

Jelica skoči sa stolca.

„Jao, za Boga! . . . znate li, milostiva gospojo," reče starica, dočim je s
elikog straha u svom govoru višeput sustajala „znate li? . . . milostivi naš mladi
ospodin . . . Gjuro! . . ."

„Šta je? . . ." zapita potiho i jedva razumljivo, kao slika mramorna sva pro-
lědivša Jelica, dočim se desnom rukom poduprè o obližnji stolac — „Šta je? . . ."

„Evo ga sad nose gore u sobu njegovu . . . polumèrtva . . . kèrvavom gla-
om seljaci i sluge."

Jelica sva zaněmi, i nemogavši više stajati na noguh, spusti se opet lagano
a stolicu. — Da ju je věšt koj slikar il kipar sad vidio, nebi mu trěbalo dugo raz-

Digitized by Google

mišljati kako da predstavi pravu i živu sliku, što ju „mater dolorosa“ zovu; evo mu je! —

Jedan tihi kratki nu užasni trenutak tako prodjè, dočim se starica, videć joj gospoja ništa neodgovara, malo ohrabri, te pripovědajuć nastavi:

„Seljaci su ga“ reče „doneli, i to baš domaći ljudi i spajinski kmeti, koji nedaleko odavle u gori dèrva sekli . . . Oni pripovědaju, da je gospodin Gjuro, ki se je već podobro mrak hvatao, mimo njih prošao i još lěpo ih pozdravio . . . zatim pako, da je jedva stó koračajah nizbèrdice pošo, kad al jednom odanle kud je poč něki štropot začuju, kao da se je štogod strovalilo, u to i puška pučè, na što se ljaci, sluteći da se tù nesreća dogodila, polete onamo i eto — opaze gospodin Gjuru, gdě kèrvav leži dolě u dosta dubokom ponoru, koj se tik uzke stazice nalaz i „Vilin kotel“ zove, gdě, kako valjda znate, Krapina izvire. . . Čověk kad p bělom danu tù prolazi“ nastavi govorljiva starica „dobro paziti mora, da mu se kak neizneveri noga, a kamo li u večer ili ob noć. . . Gospodin Gjuro se je valjda sè što zamislio, i nepazeći na pogibionu i stèrmu stazu kojom hodi, popiknuvši se strovalio u ponor, gdě se padšemu i puška opali; nu srećom ne u njega — kao što seljaci tvèrde — jer rana koju na lěvom ramenu i s traga na glavi dopade, nije od puške već od kamena. . .“

Jelica je sve do sad mirno slušala, bez da i rěčcu reče, nu sad, pošto starica svèrši, skoči ona odvažno gore. . . Lice joj plane neobičnom vatrom . . . zatim izlèg gne svěću iz rukuh ključarice, te poleti u sobu Gjure, kog uprav sluge u krevet po ložiše. . . Jelica na pragu sobe još malko stane, i tad, kao da je něšto odlučil unidje u sobu i pristupi k krevetu, gdě je Gjuro ležao bleda lica, kèrvav i sklopljenim očima . . . Ona mu dèrkčuć stavi ruku na sèrce i — o radosti! — sèrce njegovo kuca . . . na što se Jelica okrene pram slugama i jednom izmedju njih zapovědi da odmah upregne konje, te neštědeći ih ni malo i těrajuć što najbolje mo da ode u Varaždin po staroga i izkusnoga lěčnika obitelji Gotalah. Ostale sluge zatim na zapověd mlade gospoje takodjer odstupe, te š njom samo ostane stara Bare, koja u zděli donese vode, te mokrim ručnikom otare kèrv s lica i ranah bolestnika, dočim Jelica běle dvě i to upravo svoje mahrame žurno donese, te mu obě rane věšto laganò ovije. — Kad je tako, dèržeć glavu Gjure u svom naručju, rane njegove o vijala, bilo joj je, kao da će joj sad od neobične navale čuvstva ljubavi i sažalen sèrce pući. Dok je zatim stara ključarica s pèrva Bogu se potiho molila, poslě pak pomalo zadrěmala i glavom klimala, sědila je Jelica bdijuć uz krevet svedj još nepomično ležećeg Gjure, dèržeć ruku njegovu u svojih rukuh i motreć ga svejednako. Za malo činilo joj se, kao da se pèrsa njegova dišuć lagano dižu, na što lice njezino zasinù nadom i radostju.

Eto ti opet poslědice slučaja, koje učinè, da plaha do sad ljubav Jelice iznenada cělom svojom jakostju prodrè, pred kojom svi protivni priašnji razlogi njezin izčeznuše, pače isti glas savěsti sasvim ušuti. Silna žarka ljubav saokupi pomoću sažalenja cělo njezino sèrce.

Oko pólnoći stigne ožudjeni lěčnik. Jelica skoči pram njemu, te zatim čvèrsto i strašivo uprè oči u njega kad je rane Gjure pozorno razvidjao, pa — kao da će

Digitized by Google

s rajskog sbora — tako joj se učini inače podosta hrapavi glas lěčnika, koj, pošto se bitnosti ranah dovoljno osvědoči, utěšiteljno reče:

„Nebojte se, milostiva gospojo, baš ništa, jer rana na lěvom ramenu njegom sasvim je neznatna, tù si je samo kožu ogulio; što se pako rane na glavi tiče, gu vas takodjer uvěriti, da nije pogibelna, jer nije ništa drugo“ primeti učeno ego tako zvana commotio cerebri... Gospodin Gotal je uprav s terane sad u svěsti, al će se nakon dva tri sata sigurno opet osvěstiti . . . Izvolite“ produlji sad utjujućim glasom „samo nastaviti ovijanje ranah s mokrim zavojom kao do sada, to možete, da se stvar pospěši, něšto malo ove tinkture u vodu za taj so priredjenu uměšati, pa će se — vidit ćete — zdrava inače i krěpka narav oro oporaviti, tako, da će se gospodin Gotal možebit jur sutra il najdulje prěkotra za stalno pridići.“

„Dakle pogibelji nikakove nema?“ upita lěčnika, primivši iz rukuh njegovih aleno stakalce sa spomenutom tinkturom, utěšena Jelica, samo da čuje još jedanput lěšiteljne rěči lěčnika radi skorog zdravlja Gjure.

„Neima tù ni najmanje pogibelji“ odgovori joj lěčnik „samo trěba da se još va tri dana bolestnik čuva, te iz kuće nikud nehoda, pa će sasvim dobro biti.“

Lěčnik, videći da ga tù više netrěba, odě još noćju natrag u Varaždin, jer ěka vèrlo bolestna gospoja pomoć njegova silnie trěbovaše no ovdě Gjuro.— Jelica dmah zatim odpravi pospanu staricu da odě spavati do jutra, veleći joj, da će dotle áma kod bolestnika bditi i nuždnu mu pomoć pružati.

Tišina sad u sobi zavladà. Pětli jur po drugiput zapěvaše, kad Jelica u jedanput pazi da se Gjuro něšto miče... da uzdiše... zatim da sasvim tiho usta njegova něšto aptju . . . Ona primakne uši i začuje gdě Gjuro kao iz duboka sna šaptnù — ime „Jelice!“ — na što opet zašuti. Ona se sva strese od radosti i čeznutja. — Dugo iebilo i eto već zaběli zora u iztoku. — Jelica sad opet opazi, da bolestnik něšto iemirnii postaje, tad u jedanput potiho zajauče i desnom se rukom maša zavoja rane ia glavi . . . Vidilo se, da ga je morala rana jako zaboleti, jer se po dvaput jako tèrzao. Jelica videć to, sagne se preko njega i gorke dvě suze joj polete niz bělo lice i slučajno panù na obraz Gjuri, koj u taj mah progleda, te vidivši ljubljen predmet čeznutja borbe i muke svoje nad sobom suznim okom, kao angjela kad zaplače nad grěšnikom, sav se strese, neznajući gdě je, sta, i kako; — nu do mala se osvesti i dosěti, pošto ga rana nehotice opomenù, pa tad slabim glasom, primivši ruku Jelice, reče:

„O Jelice, zašto baš ti bdiješ kod mene, ta mogo bi tko drugi ovdě biti, dočim bi ti spavala.“

„Bi li tebi, Gjuro,“ odgovori mu dèrkćućim nu umiljatim glasom Jelica „bi li tebi tko drugi milii bio od mene? . . . a, Bog zna, bi li ja spavati mogla. znajuć da ti boluješ . . .“ zatim suznim okom nastavi: „Zar te rane jako bole?“

„Sad više ne! . . .“ primeti Gjuro živahno i uzhitjeno „al ipak me jedna skrovita rana boli . . . ljuto boli . . . Dušo, bi li ti znala za nju lěka? . . .“

Jelica zašuti malko, zatim kao da se je poněšto razabrala, reče: „Nemoj za Boga, Gjuro, štedi sebe i mene . . . věruj, dobro biti neće!“

„Znam ja to,“ prihvati opet Gjuro, dèržeći svejednako ruku Jelice „al šta

Digitized by Google

ću! . . . Ja sam se borio te borio sa sobom kao čověk, nu čověčja sila tù nedostaje — a božje neimam; — k tomu nas něka sudbina sve to bliže primiče . . neka daklę bude tako! . . . nije hasne opirat se njojzi . . . Jelice, dušo moja! . . . to reče, te svladan vlastitim čuvstvom pritegne neopiruću se Jelicu k sebi . . . Ca njihova hoće jur da planù žarom pèrvog cělova, kad nětko zakuca na vratima, i unidjè stara Bare, koja je do sad spavala i evo došla da izměni mladu gospoju ka bolestnika. — Jelica se tèrgne iz naručja Gjure, te kao plaha sèrna žurno poleti Gjurine u svoju sobu, gdě se zaključà, kao da se hoće time obraniti i sačuvati n daljnih poslědicah pèrvog grěšnog koraka, kojega malo prije učini. Ona je opet svojoj sobi na sámu gorko plakala, pomoć božju sazivala, te stare i poštene svo roditelje spominjala, koji, kao što bi obće poznato, u neoskvèrnjenoj medjusobn ljubavi i prijateljstvu sve do sad dane svoje sprovodiše . . . al sve bi uzalud! . . . to biaše samo zadnji i slabi odziv savěsti njezine; preduboko se je jur strastna ljubav usadila u njezino sèrce, tako duboko, da bi je samo sa životom izčupati mogu će bilo. I Gjuro se je, pošto bi Jelica otišla, kajao s toga, što je sad jur i čino gostoljnbnost kuće i pověrenje brata svoga pogazio, nu to kajanje trajalo je takodjer kratko vrěme, jer i u njega bì ljubav jur tako silno narasla, da svi razlozi kao mag větrom těrana izčeznuše i nepobědiva strast njegova mejdan odèržà; on je za mal opet mislio, kako da se sastane s Jelicom, te je zato jedva izgledao da ona opet dodje k njemu, al nje više nebì; ona je svedj boravila u svojoj sobi i stidila se poć k Gjuri, premda ju je sèrce sve silnie onamo vuklo. — Stara Bare bila je cěli da sáma kod bolestnika, koj se je do pódne svedj nemirno premećao na svom krevetu al tad je ipak usnuo i sve do večera tvèrdo spavao. Da se je tko drugi u mèst stare Bare kod Gjure nalazio, mogo bi bio ćuti, kako pred vratima několiko puta něk zašuška kao da tkogod potiho dolazi, prisluškuje, pa zatim opet žurno odè; al sirot Bara, koja baš nije najbolje čula, ništa neopazì, a k tomu je odviš pazila na mladog gospodina svoga, koi je takodjer i njezin ljubimac bio, jer premda je oboje bratje Nikolu najme i Gjuru, još kao děcu u povojih bivšu mnokrat zibala, i ljuljajuć u kolěnih svojih uspavala, ipak je Gjuru voléla.

Drugi dan nastane, i Gjuri je mnogo bolje bilo; san jučeranji i prošle noći okrěpio ga je sasvim. — Nu Jelice ni danas nebì k Gjuri, premda je često prolazeću uz svoju sobu Baru pitala za zdravlje děvera svoga. Tako opet večer nadodjè i Jelica odè u bašću da se tamo malko prošeće. Lěpo i raznoliko cvěće, koe je ugodnim svojim mirisom i onako blagi večerni zrak napajalo, prinukà ju, da si je iz mirisne cèrven i běle ruže, iz karanfila, bosiljka i smilja, pridajuć još tomu jedan listak pelina, lěp kitu sastavila. Kad si je tom kitom njedra svoja uresila, pogledà kao slučajno u prozor Gjure i . . . eto ga tamo, gdě ju milim i čeznujućim svojim okom gleda. On se je razmišljavajuć šetao po sobi . . . te uprav sada k prozoru pristupio, da se malko razvedri, kad al eno Jelicu temo opazì, koja pošto ga vidì, žurno odè iz bašće opet u svoju sobu.

Već se je malko mrak hvatao i Jelica je opet sěla k harfi da igra, kad se vrata lagano otvore i — Gjuro u njezinu sobu stupi . . . Jelica se s pèrva uplaši nu skoro se razabere, svěću upali, te umeli Gjuru da sědne; zatim ga ljubko upita za zdravlje. Gjuro ju uvěri, da se je sad jur sasvim oporavio, pa da ga rane nje-

Digitized by Google

ove ni malo više nebole, uz to joj se sèrdačno i ganuto zahvali za pomoć njezinu, ez koje sigurno tako bèrzo ozdravio nebi. — Jelica obori oči dolè, dočim ju Gjuro treno u ruku poljubi.

Pošto bi pèrvi časi tog sastanka prošli, i oba se sve većma približili bili, odjè im hitro vrème, te rèč po rèči zabavljase se ugodno, neprogovorivši do sad š nijedno slovo o ljubavi svojoj. Gjuro je opazio u razgovoru sa Jelicom, da je ona obražena i veoma ćutljiva, Jelica usuprot opazì, da je Gjuro sasvim onakav, kao što si a ona predstavì prije nego li se š njime bliže upozna.

Oprošen od Jelice pripovèdao joj je Gjuro o svom putovanju po Englezkoj, rancezkoj i Italii. Način njegova pripovèdanja bi tako ugodan i zanimiv, da ga je elica slušajuć slèdila živahnom svojom mečtom u maglovitu i obèrtnu Englezku, u ivahnu i priaznu Francezku, u žestoku i umnu Italiu i znamenitie tih dèržavah gra- ove. Vidilo se je odmah kod pripovèdanja, da Gjuro u svakom obziru prednost aje Italii. Kad bi tako o divnoj kraljici jadranskoga mora, o krasnoj najme.i čarobnoj 'enecii, o staroj Bologni, o velelèpnoj i umètnoj Fiorenci, o učenoj Toškani, o sta- om i velikom Rimu i ostalim gradovima talianskim pripovèdati, i sve — osobito knji- evne i umètne znamenitosti — tih gradovah, izbrajati stao, svètile bi mu se oči, i rèči njegove činile bi se nadahnute neobičnim čuvstvom.

Sát za sátom tako prodjè, Jelica sva zanešena slušaše, te oči i duša njezina topiše se sasvim u milom govorniku. Vrème večere dospije, i Jelica odredi da se u jezinoj sobi večera. Gjuro je kod večere a i poslè nastavio govor svoj, pa kad bi o 'eroni pripovèdao, uplete u svoj govor nesretnu ljubav Romea i Julie, kojih grob se u tom gradu vidjeva. Gjuro, pošto protumači Jelici rèči neumèrlog talianskog pèsnika, koj jubav ovu opèvà, uprè sav uzpaljen oči svoje u njezine . . . Oba sad zašute . . . Sèrca i duše njihove nemogaše više odoleti svemožnoj sili čuvstva i medjusobnog nagnutja koje ih svlada . . . Gjuro povuče Jelicu na silno uzdèrmane pèrsi svoje. . . Usta se njihova sastanu kao dva plama kad se sretnu i sklope ujedno . . . Duga blažena i tiha stanka nastane, gdè nebo i zemlja izčeznuše izpred ljubećih.

Kad se je Gjuro sa Jelicom razstao da ide spavati, bilo je već kasno doba noći. Ona mu podà suznim okom kitu cvèća sa njedarah svojih, pozorna ga čineć na to, kako je nakon nèkoliko satih ta kita uvehnula i liščje š nje poopadalo, pa kako samo pelin čitav ostadè; nu Gjuro ju opet vatreno ogèrli i poljubi, te utèšiv ju poneščto, odè u svoju sobu, da u snu opet sanja o blaženstvu prem grèšne, nu baš zato tim većma strastno potaknute ljubavi svoje.

Suvišno je podugo opisivanje razkoši dvoje dragih, koji tim silnie i strastnie uživaše svaki trenutak sreće svoje, čim jedno i drugo dobro znaše, da će ta sreća na skoro prestati. Gjuro i Jelica biaše kao osudjenici, kojim se približuje strašni rok razstanka — za uvèk; te baš zato nastojaše utopiti u razbludi ljubavi strašnu tu mi- sao, koja nalik kerubu sa ognjenim mačem stajaše pred vratima perivoja mlade sreće njihove, iz kojeg će ih na skoro nemilo iztèrati. — Hajdmo dakle k svèršetku naše pripovèsti.

Jur četiri dana prodjoše, odkako Gjuro i Jelica strasti svojoj uzde popustiše, te kroz to čest svoju i sveti zavet pogaziše.

Bilo je opet u večer, i njih dvoje zajedno u sobi Jelice. Vrème biaše straš-

Digitized by Google

no, kiša je kao s kabla lěvala i pljuskajuć udarala na staklo prozora . . . Gusta tmina je svu okolicu zastèrla, koju bi kadkad prosěcala žarka munja uz urnebesni trěsk groma, što mu se je po tri četiri puta jeka u gori odzivala. Gjuro i Jelica biaše tužni . . . něka slutnja stezala im je grudi.

„Molim te, dušo," reče Gjuro „zaigraj malo na harfi, pa uz to zapěvaj koju pěsmu . . . Ti jedno i drugo izvèrstno umiješ . . . Ovo vrěme nas je nehotice něšto pomutilo . . . hajde, da se razvedrimo!"

„Hoću, mili Gjuro," odgovori mu lěpa Jele, te sědne uz svoju harfu; „ako želiš, hoću ti baš jednu hèrvatsku narodnu pěsmu zapěvati, koja mi je još iz dětinstva u pameti i koje se evo baš u dobar čas sěćam."

„Nudèr, da čujem!".

Jelica, pošto bi několiko puta skladno žice prebrala, zapěva evo ovako:

„Sadila sam ružmarin,
V skrovnom městu pod gorom,
Idemo ga gledati,
Je li zrasel ili ne,
Išli smo ga gledat mi,
Zrasel, zrasel i precvel."

Tu u jedanput jedna žica pučè i tužno zazveči. Jelica se malko prepane, nu odmah se razabere i pěsmu nastavi:

„Vtèrći ćemo kite tri,
Plesti ćemo vence tri,
Iti ćemo pred Boga."

Jelica, pošto pěsmu tù svèrši — zašuti, klone glavom i stane gorko plakati, na što Gjuro priskoči, te uz nju sědeć stane ju gèrliti i ljubiti. Njih dvoje sědjaše sad uz harfu jedno do drugoga onako, da vrata nemogaše viditi, pa baš zato — i što je na polju burno vrěme svedj trajalo — neopaziše i nečuše, kako u sobu unidje dugom cèrnom kabanicom do ušiuh ovit čověk sa šeširom na glavi, koj pošto opazì dvoje ljubećih — sav protèrne i kao stup se ukoči . . . U taj par větar kroz vrata slučajno otvorena dune te utèrne svěću . . . S vana sad opet žarka munja sěvnù, na što odmah i u sobi planù druga . . . dvostruki grom zaori . . . Gjuro se svali . . . Jelica zavrisne i onesvěstjena do njega pade, dočim divlji i podulji směh Nikole strašno zaori u toj pustoj noći.

U gradu se sve sbuči . . . Sluge sa svěćama dotèrče . . . Izpaljena kubura Nikole ležaše na zemlji . . . Obće lelekanje nastane . . . Odoše da traže Nikolu, kojeg biaše iz sobe Jeličine nekamo nestalo . . . Sluge hoće sad da navale u sobu Nikole, nu vrata běše s nutra zatvorena . . . U jedanput začuju kako u sobi kubura puče, te něšto — kao da je čověk — sruši se na tle bez ikakva glasa . . . Slugama se počè kosa od užasa ježiti, nu ipak se ohrabre te razbiju vrata i eto — nadju Nikolu mèrtva u sobi . . . U zlo se je město pogodio — uprav u sèrce!

Gjuro je još živio dva tri sata i tad u naručju svoje Jelice takodjer izdahnuo.

I tako satre i provali silna bura strasti u jedan mah i u cvětu dobe dva krěpka i mlada čověka, s kojima nestadè starog hèrvatskog koléna Gotalah.

Jelica skoro zatim tužni grad Gotalovec ostavì, te odè u Zagreb, gděć u

Digitized by Google

manastiru duvnah svete Klare svedj bolujuća nakon godine danah takodjer preminù.

Kad je Jelica uz svog Gjuru pěvala:

„Vtèréi ćemo kite tri,
Plesti ćemo vence tri,
Iti ćemo pred Boga!“

slutila je valjda duša ujezina da će se sve tako svèršiti.

Primorje i Lika.

Od Ljud. Vukotinovića.

(Konac.)

Put iz Korenice pram plitvičkim jezerama nije lěp, a ni okolica nije lěpa; na lěvo i na desno je sama šuma, a pod nogama je svuda pećina. Nije dakle ni ćudo, da si pustajte ovaj predèlj za svoje sakrivalište odabiraju. Gdègdě nuz put se vidjeva po koja siromašna kućica; i ako su ljudi ovdě šta imali, to, kako nam je kalauz kazao, oteli su im lupeži. Granica je ovdě suva, zato je laglje zločincem ovamo udariti, sakriti se, i opet u Bosnu poběći. Po nauku našeg kalauza odpravili smo kola u Leskovac, uzeli na ledja naše limene toke (Botanisir-Büchsen) i čekiće (kladivce), te otišli prěkim putem pěške.

Nakon hoda od pódrugog sáta došli smo na jedno bèrdo, i eto vidili smo pred sobom u dubljini pèrvo jezero! Na okolo se uzdižu višji brěgovi sa svojimi zelenimi vèrhovi od lěpih gustih šumah; štropot jedne piljenice i šum padajuće vode jedini su glasovi, koji ovu okolicu oživljuju. Ovo jezero, koje najdublje leži, iz kojeg potok Korana izvire, zove se: Milanovo jezero; drugo jezero, koje sa svojom bistrom vodom pred sobom ugledasmo, zove se Kozjak; nad njim leži jezero: Galovac; ovo izlěva vode svoje prěko pećine u Kozjak; na stěni kamenitoj stoji piljenica, koja je onamo kao za ures postavljena. Na tom městu čudnovatom sve je pusto, mèrtvo i od škure zelenoće, kojom se šuma odlikuje, někim sumračnim zrakom pokrito; ona dva tri čověka, što tamo kod mlina vidismo, izčeznula su pram veličanstvenom prizoru lěpog vodopada; — i to nije ćudo, jer gdě se narav u takovoj krasoti ukazuje, tamo je čověk veoma malen! . . .

Mi smo seli u čamac i prevezli se kroz Kozjak; voda jezera je zelenkasta, čista kao kristal, puna pastèrvah (bistrangah) i jako duboka. — Stèrmom stazom nuz vodopad odosmo dalje gore . . . Na lěvo pod Kozjakom ostadè nam Milanovo jezero, i to je najnižje jezero; drugo visje ležeće, najme Kozjak, prebrodili smo; a tretje: Galovac biaše nad nami. Na sěvernoj strani od Galovca nalazi se visoka stěna, a kroz nju buči padajuća voda, koja se iz gornjeg jezera u Galovac niz visoku stěnu izlěva. Gornje ovo — odozdó računajuć — četvèrto jezero, zove se: Okrugljak; nad njim je peto jezero: Cèrno jezero, nad ovim šesto: Ciginovac, a poslědnje i najvišje jezero zove se: Prošćansko jezero. Sve se iz višjeg jezera voda prěko stěnah i klisurah izlěva u doljne, tako, da tu imade šest različitih vodopadah, koji su opet mnogovèrstnim načinom razdělјeni u puno manje vodopade. Cěli ovaj divni prizor čověku se čini kao igra skrovnih vilah vodenih, ili kao nadzemski šum, pripovědajući čudesa veličanske prirode, koja tajnostju i skrov-

Digitized by Google

nostju svojom čověka doduše zabavlja, ali u se mu poviriti nedà. Više urah ni je prošlo gledajuć ovaj lěpi prizor, koj sebi sličnoga malo gdě ili nigdě neima. Okolicu ovu trěbalo bi više danah pregledati, iztražiti, izrisati opisati, nu naše tělo biaše putovanjem od pet skoro neděljah mnogověrstno izmučeno, tako, da nismo mogli želji našoj sasvim zadovoljiti; nu pèrvi ovaj pohod u Plitvička jezera samo za provizorno pregledanje dèržimo, jer kanimo, ako bog da obilnie nastaviti što smo ove godine započeli.

U Leskovcu čekala su nas kola i pečeno janje. Mi smo se malo okrépili i dalje odputovali kroz Babinpotok i Vèrhovinu natrag u Otočac; odtuda pak drugi dan kroz Bründl u Jezeranu. Od Bründla počamši okolica je vèrlo ugodna; bèrdine su visoke, nu nisu tako puste, jer se ovdě već vidjevaju polja usijana, i doline pune livadah. Bründl je uredno město u krasnoj dolini ležeće, isto tako i Jezerana; koje medjutim město leži u jednoj od najlěpših okolicah, što ih na cělom putu vidismo. Iz Jezerane umětna cesta vodi překo Velike kapele u Modruš. U Modrušu je veliko skladište dúgah, koje se kroz Modruš u Senj voze; nad Modrušem stoje na visokom brěgu podèrtine starog i još u razvalini velikog grada, što bi něgda vlastitost možnih Frankopanah. Dalje Modruša leži u priaznoj dolini Munjava (Josephsthal). Iz Munjave vodi lěvo put u Ogulin, kamo smo za volju Kleka okrenuli.—

Ogulin je glavno město od regimente istog imena; iz Josephsthala već, kako rekoh, po ravnom cesta dobra drěvljem obsadjena tja do Ogulina. Ogulin leži u prostranoj dolini, koju od zapadne strane zatvara kameniti oriaš Klek. Pram Munjavi i dalje pram iztoku izjednačuju se brěgovi sve većma; polja su ovdě već prostrania, zemaljah imade više, a kamenja manje . . . Što se Ogulina tiče, može je reći, da je město čisto i prilično . . . U srědini je veliki tèrg, sa zelenom ledinom, na okolo lěpo dèrvlje, a po ledini se viju lěpo izrezane staze; kuće aerarialne su sve okolo tèrga po novijem ukusu zidane. U Ogulinu stoji takodjer jedan ostanak Frankopanske dike i bogatstva někadašnjeg, i to je stari grad, koj se sasvim u dobrom stanju uzdèržava, te se stranom za bolnicu, stranom pako za uze upotrěbljava; osim toga je krasota ovdě još jedna, i to je potok Dobra, što iz Kleka izvire i u kamenitoj 15—20′ dubokom koritu teče. U istom městu Ogulinu uz starog grada ima jedna špilja u slici velike kamenite kapie, u koju Dobra pěnuća se baca i tu je nestaje; nu iz ovog ponora potok taj opet izvan Ogulina proiztiče i pod imenom Mrežnice dalje teče. Pogled ovaj je prekrasan, jer će se malo gdě, bilo selo, tèrgovište, gradić ili grad koj naći, gdě bi narav tako neobičnu krasotu pokazivala.

Što se puka ovdašnjeg tiče, to je velika razlika pram Lici; značaj naroda i izvanjski izgled istovetan je sa primorskim; tu već nevidi čověk cèrvenih kapah niti ona měršava lica sa orlovim nosom, koja Ličana odlikuju. Ogulinci nose onako široke šešire i u svemu onakovu haljinu, kao što ju nose Primorci; jedina kabanica vojnička ih razlučuje od provincialacah, koje graničari po svom vojničkom mněnju „Paure“ nazivlju. Kabanice vojničke jako su omilile graničaru, jer sve, staro i mlade nosi ove kabanice, te su tako rekuć postale biljegom značajnom za graničara . . . pa što većma — i za graničarku . . . jer iste žene upile su duh vojnički od svojih otacah i suprugah, te izvanjskim znakom — najmę kabanicom — kažu, kakova im je miso u glavi i u grudih.

Digitized by Google

Graničar kaže našemu seljaku iz Provincíala „Paur“ što dolazi od ponosa vojničkog, od junačke zabave sa oružjem, . . pa zato junak taj sa oružjem kaže onom koj za svojimi volovi tèrči i kod pluga se znoji: „Bauer.“

Kamo sréće, da bi naši seljaci provincialski u pravom smislu: dobri bauèri bili! . . .

Ogulin leži dobru uru daleko od ceste Josipove; i to je velika pogrèška koju počiniše ne samo oni koji cestu Josipovu gradiše, nego i poglavari vojnički u Ogulinu; jer da cesta Josipova kroz Ogulin vodi, to bi sigurno za Ogulin velika korist bila, zatim za cèlu obližnju okolicu i za iste putnike i tèrgovce; nu to će ufano danas sutra, kad se tèrgovina i radinost obèrtna bolje podigne, morati slèditi: da se najme Josipova cesta prèko Ogulina povuče, ili što će laglje biti: da će Ogulin svu svoju važnost i sve svoje bistvo izgubiti, pa da će se novi Ogulin u Munjavi stvoriti . . . Cesta iz Karlovca prèko Munjave i Žutelokve u Senj jedna je od glavnih žilah za obèrtni i tèrgovački život hèrvatski, — uprav kao i Lujzina cesta; nu budući da naša Hèrvatska zemlja u obziru tèrgovačkom i obèrtnom na nikakovom još stepenu nestoji, čami još u mèrtvilu, zato su i žile ove bez kèrvi i bez života; . . . nu svaki put koj k moru vodi, i svaka okolica, koja blizu mora leži, i svi žitelji, koji obitavaju kod mora, od osobite su važnosti; i ako naša zemlja ikada kakovu budućnost imade i znatnost zadobije, to će joj ufano ova budućnost sinuti od mora . . . Srètan narod, koj u zemlji svojoj obalu morsku imade! . . . Al kamo misliše naši stari, . . . pa kamo mislimo mi? . . . Malo tko misli dalje od onog, šta ima pred sobom, a more daleko leži! —

Od Ogulina dalje nije nikamo moći . . . Ogulin je u kutu, na kraju svèta; za Ogulinom leži još jedno seoce maleno pod nogama kamenitog Kleka; zatim se dižu brègovi nad brègovi; straga medju gorami diže se u vis Bèlolazica, najvišji vèrh u Velikoj Kapeli, oko 6000′ visok. Pram iztočno-poldnevnoj strani proteže se planina tja do obale morske; na iztočno-sèvernoj strani kotari se Ogulinski puk sa županiom rèčkom i zagrebačkom.

Mi smo nakon kratkoga bavlenja u Ogulinu uputili se na Klek. — Položaj Kleka takav je, da se sa sviuh stranah vidi: vidi se od iztočne, i sèveroiztočne strane, iz banske i slunjske krajine, iz Posavine, i tja iz Zagreba; vidi se od poldana, iz Like i Velebita, i iz Plèšivice; zatim od iste brègovite strane zapadno-sèvèrne vidi se; jur na cesti Lujzinoj ima više mèstah gdè se kamenita glava Kleka vidi; nu kako rekoh, samo položaj njegov je takov da se dobro vidi sa sviuh stranah, jer visina njegova neima više od 4200′ nad morem. Put naš na Klek, i svaki korak na njemu, ostati će mi uvèk u pameti . . . Mi smo više brègovah i planinah vidili i prošli, nu toliku muku nismo nikad pretèrpili. Naš kalauz, kog smo u selu najmili, biaše stari izsluženi vojnik, koi je svu Italiu, Francezku i Nèmačku prošo, i poredi toga — što je za nas najveć vrèdilo — sto putah na Kleku koze paso, dakle i sve pute poznavao . . . Nu to baš nije težko, jer na Kleku neima puta. Klek sastoji se iz jedne samo stène kamenite, po kojoj se čovèk penjati mora kao po krovu; mi smo sve po četiri koraka stupali napréd, a sigurno jedan ako ne dva koraka natrag, i tako popikavajući se kojekako i puzeći po kolenih i po tèrbuhu, plazili smo napréd, hvatajući se granja, i zèvajući od vrućine i znoja, dok smo

Digitized by Google

jedva nakon truda od tri sata bili na vèrhu Kleka . . . Istina je, izgled je ovdè jako lèp, istina, da imade tù osobito lèpog bilja; — nu makar se nikad nenasladjivao lèpim izgledom, i nikada više nebrao bilja — ja tim putem ipak nebi išo na Klek; a ni dušmaninu mome nesvètujem da se ovuda gore penje. — Medjutim ja mislim da je naš stari graničar zabludio; premda je mnokrat na Kleku koze pasao, jer mèsto da nas dobrim putem vodi, zabasao je na najgorju kozju stazu; pa ako je tomu tako, to je i on sigurno svoju nadri-mudrost, kom se hvalisao, dosta skupo platio, jer su njegove stare i mèršave noge škljocale i pucale kao trulo dèrvo. Već u početku odmah, kad smo počeli na Klek iti, ogledavao se je često na me i na mog sudruga na moju malu flašicu i torbicu, misleći, da u ovih spravah neima dosta jakosta za stèrmi Klek; malo kasnije zapita mene: „Zar vi gospodo neimate ni vina?“

„Neimamo; . . . pa zašto? . . . Nismo mi došli, da pijemo.“

„E neka, neka . . . pa neimate ni mesa? . . .“ „Neimamo,“ odgovorih mu opet, — „nismo mi došli, moj pobre, da dèržimo gosti na Kleku.“ — „E dobro,“ reče stari, „vidit ćete kako se na Klek ide . . . neka, neka! . . . Kad naša gospoda gore idu, to se vatra loži, janje peče i vino nosi.“ — „Neimamo mi vremena tomu, mi ćemo i ovako doći, ako Bog dà, sve bez mesa i vina na Klek.“ Kad smo nakon velike muke gore došli, sètio sam se, što je starac reko, i mislio sam, da su ona gospoda ipak pametna, koja dadu vatru ložiti na Kleku i janje peći, a ja da nisam pravo imao, kad sam mislio, da je moći bez mesa i vina sasvim lahko na Klek doći.

Onim koji zle želudce imadu i spavati nemogu, svètujem da na Klek idu, to će im sigurno želudac popraviti i blagi sanak pribaviti; pa ako im ni to nepomogne, to im onda nepreostaje drugo već da dušu Bogu izruče.

Jedva što smo se oko pete ure poslè pódne vratili natrag u Ogulin, pohodio nas je g. pukovnik barun M. i odveo nas priaznom gostoljubivostju u svoj stan, gdè nas baš ljudski sa užinom podvorì; neznam da li je umètnost kuhara g. pukovnika i ukusplemenite gospodarice i supruge njegove, koja je užinu naručila, ili naš glad bolji bio, rèčju, bilo kako mu drago, onako tečno nismo već odavna jeli ni pili kao onda vratjajući se iz Kleka; ja sam zaboravio pretèrpljenu muku, i mislio sam si, da me tko malo boljim putem vodi, da bi ipak opet išo na Klek! —

Kad se čovèku koje mèsto dopada, onda želi jos jedanpat tamo doći; tako i ja želim Ogulin još jedanput pohoditi i po Kleku još jedanput šetati . . . ali naravski, kao što napomenuh, malo boljim putem . . . nego pèrviput.

Od Munjave pram Karlovcu okolica se sve to više otvara, polja su sve prostranija, i značaj visoke planinske okolice se ovdè sasvim gubi; mi se putem nigdè više zadèržavali nismo, nego smo putovali do Karlovca, gdè smo nakanili malo odpočinuti.

Da Karlovac u lèpoj okolici leži i da mu Kupa i Korana, te cesta Lujzina i Josipova svu priliku za tèrgovinu pružaju, to je obće poznato; nu i to je valjda poznato, da Karlovac sve biti može, samo tvèrdja ne; zaista ja nisam vojnik, nu to sam ipak odmah uvidio, jer bèrdine blizu Karlovca imadu takav položaj, da se tvèrdja ova veoma lahko nakon kratke kanonade uništiti može; zašto dakle trošak i zapрèke one, koje zabranjuju žiteljem ondašnjim zidati? . . . Da bi Karlovčanom

Digitized by Google

lobodno bilo zidati izvan grada, to bi Karlovac Zagreba već bio nadkrilio u svaom obziru . . . Karlovac je lěpo i živahno město; tèrgovina je glavna zabava Karovčanah, i to se odmah pozna, da imade novacah tamo, a i ljudih, koji sa světom bće. Da oduzmemo esplanadu, u obsěgu koje nitko nesmie imati zidanu kuću, o bi sigurno bila korist za svu domovinu, jer naravska je poslědica: čim se više radovah u kojoj zemlji podiže, tim se bolje razprostire prosvěta, radinost, tèrgovina bogatstvo. — Što će biti iz Karlovca ako nebude sa željeznicom danas sutra nigdě kopčan . . . to je pitanje, koje bi se sa štetom karlovačke tèrgovine rěšiti moglo, . . . nu to stoji u višjih rukuh.

Male ove čèrtice o mom putovanju ubilježio sam ponajviše za moju porabu uspomenu, nu pošto někojim priateljima obećah, da ću ih i njima priobćiti, izručio sam čèrtice ove priatelju M. B. koi je tako dobar bio, te ih u svoj cěnjeni list primio,*) ja bi rado, da se u kojem od naših zemljakah želja probudi, isti put da putuje, i da izkustvom svojim naš narod obilnije poduči, jer iz putovanja je moći i za se i za narod svoj mnogo dobra cèrpiti.

Došlo je ozbiljno vrěme, u kom je nestalo igre; za nas neima promišljavanja, već trěba neumorno naprědovati na stazi svakovèrstnih naukah; krila ovog věka su jaka, ona se dižu možno u visine, i koj neumie popeti se njihovom pomoćju u vis, on mora propasti.

Stanica.

Preveo iz něm. M. L.

(Konac.)

V.

Stanica ostà u kući vojvode pod njegovom obranom, a da svèršimo našu pripovèst, mi ćemo bèrzo proći ono vrěme u kome se stvari Sèrbie okrenuše, i onaj pravac uzeše, kojim se popeše na onaj stepen medju europejskimi dèržavami, gdě je i sada vidimo. Početak biaše učinjen. U Takovu na cveti 1815. godine napuni se cèrkva ljudih, koji svi svetčanu zakletvu u ruke Miloševe položiše, da će ili pobědditi dušmanina, ili pasti s golim mačem u ruci, kao što se pristoji junacima. A još veća žudba biaše u Cèrnući. Tu biaše stečište momakah, a několiko danah poslě knez Miloš s visokim barjakom u ruci udjě medju narod za boj razpaljen i reče: „Evo me, eto vam i rata na Turke!“ I udarac za udarcem slědjaše, boj za slobodu razpalì svakoga; posvuda se narod digne buneći na zulum, kog je tako dugo podnosio. Pèrva bitka kod Ljubića svèrši se sretno za Sèrbe. Po ovoj se povukoše Turci prema južnoj strani Sěnice medju gore. Ali Miloš se podkrěpi njihovim strahom i odě za njima u potěru. Kod Rtara ih stigne i razbì, pa udje kao slavan dobitnik velikim plěnom u Užice. Ali žestoki boj čekao je junaka i njegovu četu, istina, malu no viteźku kao onu Leonida, na putu k Požarevcu, gradu na utoku Morave u

*) Mi još jedanput zahvaljujemo rodoljubnom i revnivom našem dopisniku g. L. V. za njegov vèrlo zanimivi poučno-zabavni putopis, kojim je uresio naš list. Kamo sreće, da nam je još několiko tako marljivih i rodoljubnih muževah kao što je g. L. V. tad nam zaista nebi trěbalo da pěvamo: „*Sve se u světu dalje diže, samo mi stojimo niže*“ već bi i za naš narod *udario sat* bolje dobe; najme svestranog naprědka u duševnom i materialnom smislu. *Ured.*

Digitized by Google

Dunavo četiri puta obkopanom. Jedna turska četa hoće da tù put zastupi, a sèrbski lav poviče na turskoga risa:

„Vala, neznam da li ti drugog puta nemaš, nego ovog proti meni; ali ja drugoga nemam, nego s tobom se biti do smèrti!“ Pak razpali žestinu bojnu svoju junakah vatrom prirodjenom govora svoga, i potèrà Turke sve do vratah grada. Četiri put se rodi sunce, i četiri put se smiri, a na bedenima grada vije sèrbski barjak povètarce jutèrnje.

No isto tako blagorodno kao i vitežki dopusti Miloš Turcima da prosto mogu izići, te otići pod stražom sèrbskom do ćuprie, nu tim uvètom, da vrate zarobljene.

Vojska turska stadè uzmicati, i samo pojedine hèrpice obaziraše se oko grada. Takva jedna hèrpa prodjè mimo nèkoliko ljudih iz robstva oslobodjenih, koji željno opet užívahu čisti zrak, kad al eto jedan turski konjanik sabljom potegnutom na tu nèkoličinu navali, kao da hoće jednim udarcem razstaviti glavu od trupa, a to baš Cvetka, koj vodiše po suncu starca slaba i bolna; ali pravednost božja i to prepreči, jer jedva 20 koračajah daleko od te dvojice ništa nesluteće kad dodjè, skoči iz nenada pas iz bližnjega zakutka na put žestokome arapskome hatu, i prestraši ga tako, da se propinjati stade te sbaci konjanika, koj tako padè na oružje svoje smèrtno, da mu sèrce probode do dèržka, i on u istom trenutku dušom se razstavi.

Veliko svetkovanje biaše u kući Miloševoj. Sve je vèrvilo onamo da vide junaka, koi je znao tako slavno i dobitno oružjem se služiti; i klanjali su se njemu, koi je svèršio velike stvari za kratko vrème. I Cvetko podjè onamo i starac onaj oslonjen na Cvètka, da blagodare za njihovo oslobodjenje. Ali kako upreše oči svoje na onu dèvojku, što ondè tako ozbiljna i žalostna stoji! . . . I ona sad ugleda onu dvojicu, te od radosti poleti na njihova pèrsa, vičući: „Otče moj! . . . Cvetko! . . .“ Sada pristupi i Miloš k ovima koje sreća tako iznenada snadjè. Otac već biaše blagoslovio klečeću dècu, a i Miloškleknè, nagne svoju glavu i reče smèrno: „Otče blaglosovi i mene!“

A u Takovu napuni se cèrkva ljudih i svetčanog pojanja, i blagosivljajući dvoje dragih svezà ih duhovnik. I tako se napokon sjediniše, da se nikad više nerasztave oni koji toliko propatiše.

Oproštaj sa čitateljem.

Od M. B.

Ono isto čuvstvo koje svaki čovèk po kojput osèća u životu svome, dèleći se iz ljubeznog kruga znanacah i prieteljah svojih, s kojima je proveo mnoge vesele i žalostne dane; — ono dakle tužno-milo čuvstvo i moje gradi steže sada, gdè mi se valja oprostiti sa milim čitateljem tog lista, kojega evo baš godinu danah uredjujem.

U koliko sam zadaći svojoj kao urednik tog lista zadovoljio, u koliko li zaostao za njom, to — molim — neka čitatelj sám dohrohotno razsudi, samo valja da u poslèdnjem slučaju moju dobru volju i naměru na um uzme i njom poněšto izpriča te izgladi mahne i nedostakte, kojih imade manje više svigdè kad se štogod kritično rešetati stane, dakle i u tom listu. — Rèdki su ljudi nadareni osobitim onim i —

Digitized by Google

ć bi — vèrhunaravnim darom, što ga ljudi nazivlju geniom izvèrstna samo dèla oizvodećim — i buduć da se ja medju ote izabrane neuvèrstjujem, to su se morali latelji „Nevena“ i sa manjim zadovoljiti; al upravo zato me nuka dužnost da se hvalim svim čitateljem u obče, dopisateljem pako i pomoćnikom mojim na pose na ihovoj prijateljskoj svestranoj podpori i slavno dokazanom udioničtvu, kojim su me abreć i bodreć susretali na sklizkoj stazi uredničtva moga.

Ja istinabog sada odstupljujem od uredničtva tog lista, iz uzrokah koje će vada mnogi čitatelj pogoditi moći, al zato neodstupljujem od polja dalnjeg književnog ělovanja, jer u město „Nevena“ uredjivat i izdavat ću odsesele „Kolo“ što mi ga Matica naša dobrohotno i kao vlastitost sasvim izručila. Ja dakle samo tako reuć město proměnih, nipošto pako polje dělovanja moga; — pa se može jednom i još slučiti, da se sa čitateljem našim opet sastanem gděgod na žurnalističkom olju. Svašta je moguće na světu!

Konačno preporučujem taj naš list, koj mi je vèrlo omilio, i nadalje svestranoj odpori občinstva i književnjkah naših; — nastojmo složnom silom da nam „Neven“ iepovene, već da se sve to bolje ukrěpi i udomi kod nas; to smo dužni ne samo vlastitoj česti, nego i svetom cilju, koj nesmije nikad da nam izčezne izpred učiuh, a cilj taj je prosveta narodna. U tom srědotočju trěba uvěk i u svakoj prilici da se stiču ne samo sve želje nego i svako dělovanje našę!

Narodne poslovice ilirske.

I mačka je kralja gledala, ali ga se nije bojala.
Imaš me neznaš me! izgubiš me, poznaš me!
I mene je mati rodila kao i njega.
Ime ti poginulo!
I vuk sit i koza cěla bit nemože.
Inat babi dušu gubi.
I on je od naše gore list.
I otca bi za novce prodao.
I pijana koka zna što je jastrěb.
I pop kadkad u knjigi fali.
I sám Bog zato znade!
I sveti su grěšili, pak su se opet svetili.

Krakowiaki.

VI.

(Iz poljskoga polag A. L. preveo M. B.)

Ko věk samo věrno za svoj dom posluje,
Taj se domorodac pravi imenuje.

Ko svog roda slavu svemu predpostavlja,
Za taj cilj věk radeć, toga rod proslavlja.

Zadovoljnost, slava, svaku cěnu gubi,
Gdě se domovina ko majka neljubi.

Svak' treba da činom služi domovini;
Svěst tog' kori grěhom, koj tako nečini.

Koga Poljska rodi i hlěb poljski hrani,
Taj dom svoj věk věrno nek ljubi i brani.

Odgonetka bivše u 52. br. Nevena zagonetke XI. je: „*Zadar*,“ a XII. „*Kotor*.“

Digitized by Google

Slavjanske vĕsti.

— U zadnjem ovogodišnjem broju „*Katoličkog lista*“ čitasmo, da će taj list, kog je do sad vèrlo vèšto g. Nik. Horvat uredjivao, za něko vrĕme radi pomanjkanja urednika dalnji svoj tečaj obustaviti. Nu mi se nadamo, da će opet skoro izlaziti. Valjda će se u cĕloj zagrebačkoj biskupii naći svešćenik koj će kadar biti u mĕsto odstupljujućeg sadanjeg urednika na se primiti uredničtvo tog lista.

— „*Danica,*“ koja evo jur četiri lĕta izlazila nije, izlazi na novo početkom nove godine. Domorodno občinstvo naše nemože s barem sad potužiti da časopisah neima; ev. ih u narodnom jeziku pisanih sad u jednom *pet;* trĕba ih samo svojski podupirati, pa ukada u bolje!

— Iz tiskarne našeg domaćeg knjigar g. Franje Župana izići će do skora „*Hekuba*“ od Vetranića-Čavčića.

Različite vĕsti.

— Družtvo talianske opere, što se počamši od prošle jeseni pod impresariom g. Brambilom ovdĕ nalazi, moći je reći, da je mnogo bolje od onoga što je prije pod impresariom Scalariom u Zagrebu bilo. — Do sad predstavljene su slĕdeće opere: Norma, Lucretia Borgia, Nabucco, Ernani, Attila, Don Bucephalo, Chiara di Rosenberg, Beatrice di Tenda, I falsi Monetarii; izmedju kojih se občinstvu našem najbolje dopadè: Norma, Ernani, Attila, Don Bucephalo pa I Falsi Monetarii. — Što se osoblja tiče, nad sve pohvalno napomenuti moramo g. Gianni-a (primo barritono assoluto), o kom se može kazati, da njegov lĕpi krĕpki i frižki glas deset puta više vrĕdi nego li bivšeg barritona Pierri-a, premda je i taj dobro pĕvao. Glas, kao što je u Gianni-a, vèrlo je rĕdka stvar, osobito kod nas, jer ovdĕ u Zagrebu se jamačno takav glas još čuo nije. Zatim gospoja Veronika Gaziello (prima donna assoluta seria) i Demetrio Celli (basso profondo) takodjer vèrlo dobro i lĕpo pĕvaju. G. Luigi Donatti (primo tenore assoluto) isto tako zaslužuje da se pohvalno napomene, osobito što se izvèrstne njegove mimike i lĕpe osobe tiče. — Jednom rĕči napomenuti i nenapomenuti čine puno više, nego li što občinstvo naše faktično prisnaje, jer premda je to družtvo, kao što rekosmo, mnogo bolje od priašnjega, a i impresario sám vrlo čestit čovĕk, ipak je občinstvo nĕkako ohladnilo, te bi po svoj prilici opet rado nĕšto drugoga — novoga, valjda nĕmački „*Lustspiel*“ ili „*Posse*“? — Šta ćemo, *varietas delectat*! — je li, da je tako? — al to baš uvĕk nevalja!

Smĕsice.

— Jednom se u birtii sastane nĕki grauatirski kaplar s jednim veoma velikim mladim čovĕkom: „Ala lĕpog granatira iz vas!“ reče mu kaplar „oprostite odkle ste rodom?“ — „Ja sam pražko dĕte!“ odgovori upitani. „Šta?“ reče sav upanjen kaplar „za Boga miloga, kažite mi, kako veliki su kod vas odrasli ljudi kad su već dĕca ovolika!“

Bibliografia.

Ilirska.

— *Pismovnik ili naputak o sastavlanju raznih pisamah*, koga iz nĕmačkog prevedè Dr. Stĕpan Iliašević, profesor bogoslovja u Zagrebu. U Tèrstu 1852. Vladateljna tiskarnica. (144 str.) Cĕna 11 kr. sr.

— *Čitanka za drugi razred viših pučkih učionah.* U Beču 1852. Troškom c. k. administracie za razprodaj školskih knjigah kod sv. Ane. (230 str.) Cĕna 15 kr. sr.

Češka.

— *Londýnský loupežník.* Historický román od Ainswortha. Zčeštil J. V. Houška. Díl druhý, V Hradci Králové, tiskem a nákladem Jana H. Pospíšila. VIII. Za 30 kr. stř.

Bèrzotiskom narodne tiskarnice Dra. Ljudevita Gaja.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.

2734502

Canceled

DEC 19 69 H

NOV 16 '74 H

Digitized by Google

3 2044 095 045 027

Digitized by Google